UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

HR EXCELLENCE IN RESEARCH

Conferința științifică națională cu participare internațională „INTEGRARE PRIN CERCETARE ŞI INOVARE”, dedicată Zilei Internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare

7-8 noiembrie 2024

Științe sociale

Chișinău, 2024

CZU 082
I-58

Conferinţa ştiinţifică naţională cu participare internaţională
„INTEGRARE PRIN CERCETARE ŞI INOVARE”,
dedicată Zilei Internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare,
7-8 noiembrie 2024

Științe sociale

Responsabil de ediție:

Georgeta STEPANOV, doctor habilitat, profesor universitar,
Prorector pentru activitate științifică, Universitatea de Stat din Moldova

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

"Integrare prin cercetare și inovare", conferință științifică națională (2024; Chișinău). Conferința științifică națională cu participare internațională "Integrare prin cercetare și inovare", dedicată Zilei Internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, 7-8 noiembrie 2024 / comitetul științific: Igor Şarov [et al.]. – Chișinău: [S. n.], 2024 (CEP USM) – . – ISBN 978-9975-62-687-3.

Cerinţe de sistem: PDF Reader.

Ştiinţe sociale. – 2024. – 780 p.: fig., tab. – Antetit.: Universitatea de Stat din Moldova, HR Excellence in Research. – Rez.: lb. rom., engl., rusă. – Referinţe bibliogr. la sfârşitul art. – ISBN 978-9975-62-799-3 (PDF).

082
I-58

ISBN 978-9975-62-799-3 (PDF)

**** Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor.***

© Universitatea de Stat din Moldova, 2024

Comitetul științific:

Igor ȘAROV, *dr., prof. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Rector
Georgeta STEPANOV, *dr. hab., prof. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Prorector pentru activitate științifică, Președinte al Consiliului Științific
Veronica PRISĂCARU, *dr., conf. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Șef al Departamentului Cercetare și Inovare
Carolina ȚURCANU, *dr., conf. cerc.*	Universitatea de Stat din Moldova, Șef al Secției Promovare și Protecția Rezultatelor Științifice
Igor BERCU, *dr., lect. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Decan al Facultăţii de Istorie și Filozofie
Serghei BRÎNZA, *dr. hab., prof. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Decan al Facultăţii de Drept
Victoria BULICANU, *dr., conf. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Decan al Facultăţii de Jurnalism și Științe ale Comunicării
Liliana DMITROGLO, *dr., conf. Univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Decan al Facultăţii de Fizică și Inginerie
Viorica GLADCHI, *dr., prof. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Decan al Facultăţii de Chimie și Tehnologie Chimică
Maia ȘEVCIUC, *dr., prof. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Decan al Facultăţii de Psihologie și Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială
Maria HĂMURARU, *dr., conf. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Decan al Facultăţii de Științe Economice
Angela NICULIȚĂ, *dr., conf. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Decan al Facultăţii de Matematică și Informatică
Vitalie SOCHIRCĂ, *dr., conf. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Decan al Facultăţii de Biologie și Geoștiințe
Alexandru SOLCAN, *dr., conf. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Decan al Facultăţii de Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice și Administrative
Ludmila USATÂI, *dr., conf. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Decan al Facultăţii de Litere
Larisa ANDRONIC, *dr. hab., conf. cerc.*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Institutul de Genetică, Fiziologie și Protecție a Plantelor
Aculina ARÎCU, *dr. hab., conf. cerc.*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Institutului de Chimie
Oleg BUJOR, *dr., conf. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Bibliotecii Ştiinţifice (Institut) „Andrei Lupan”
Petru BUNDUC, *dr.*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Institutului de Ecologie și Geografie
Gheorghe COJOCARU, *dr. hab., conf. univ., membr. cor. AȘM*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Institutului de Istorie
Nina CORCINSCHI, *dr., conf. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hașdeu”
Victor JUC, *dr. hab., prof. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Ion MEREUȚĂ, *dr. hab., prof. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Institutului de Fiziologie și Sanocreatologie,
Igor NICOARĂ, *dr., conf. cerc.*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Institutului Geologie și Seismologie
Ion ROȘCA, *dr., conf. cerc.*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Grădinei Botanice (Institut) „Alexandru Ciubotaru”
Olga SHIKIMAKA, *dr., conf. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Institutului de Fizică Aplicată
Inga ȚIȚCHIEV, *dr., conf. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Institutului de Matematică și Informatică „Vladimir Andrunachievici”
Laurenţia UNGUREANU, *dr. hab., prof. cerc., membr. cor. AȘM*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Institutului de Zoologie
Aurel ZANOCI, *dr., conf. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Șef al Centrului de Arheologie „Ion Niculiță”
Vladimir GUȚU, *dr. hab., prof. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Șef al Centrului de Cercetări Științifice ”Politici educaționale și sociale”
Serghei PALIHOVICI, *dr.*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Institutului de Administrație Publică
Zinaida BOLEA, *dr., conf. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Școlii Doctorale ”Științe Sociale”
Maria DUCA, *dr. hab., prof. univ., acad. AȘM*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Școlii Doctorale ”Științe ale Naturii”
Aliona GRATI, *dr. hab., prof. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Școlii Doctorale ”Științe Umaniste și ale Educației”
Svetlana SLUSARENCO, *dr., conf. univ.*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Școlii Doctorale ”Științe Juridice și Economice”
Florin ARDELEAN, *dr., conf. univ.*	Universitatea din Oradea, România
Grațiela BENGA-ȚUȚUIANU, *dr., cerc.*	Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”, Academia Română, Filiala Timișoara, România
Valentin-Cosmin BLÂNDUL, *dr., prof. univ.*	Universitatea din Oradea, România
Ioan BOLOVAN, *dr., prof. univ., membr. cor. AR*	Institutul de Istorie „George Barițiu” - Filiala Cluj-Napoca a Academiei Române, România

Ludmila BRANIŞTE, *dr., conf. univ.*	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România
Vlad BRAȘOVEANU, *dr., conf.univ.*	Institutul Clinic Fundeni, București, România
Irina-Ștefana CIBOTARIU, *dr., conf. univ.*	Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România
Igor CREȚESCU, *dr., prof. univ.*	Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași, România
George CULEA, *dr., prof. univ.*	Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, România
Adelina DUMITRAȘ, *dr., prof. univ.*	Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară, Cluj-Napoca, România
George ENACHE, *dr., conf.univ.*	Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România
N.D. HALANGOT, *dr. hab., prof. univ.*	Institutul de Endocrinologie și Boli Metabolice, Ucraina
Heribert HINZEN, *dr., prof. univ., DHC USM*	DVV International, Bonn, Germania
Corneliu IAȚU, *dr., prof. univ.*	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România
Tatiana IVANOVA, *dr., conf. univ.*	Universitatea de Științe ale Vieții, Praga, Cehia
Sabine KRAUSE, *dr., conf. univ.*	Universitatea din Leipzig, Germania
Ionel MANGALAGIU, *dr., prof. univ.*	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România
Liviu Dan MIRON, *dr., prof. univ.*	Universitatea de Științele Vieții „Ion Ionescu de la Brad” Iași, România
Mirce-Alexandru NEDELEA, *dr., conf. univ.*	Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, România
Lilian NIACȘU, *dr. hab., conf. univ.*	Universitatea „Al. Ioan Cuza”, Iași, România
Florentina NIȚU, *dr., conf. univ.*	Universitatea din București, România
Dumitru Mirel POPA, *dr., prof. univ.*	Universitatea „Apollonia”, Iași, Romania
Agatha POPESCU, *dr., prof. univ.*	Universitatea de Stiințe Agronomice și Medicină Veterinară, Bucuresti, Romania
Marian PREDA, *dr., prof. univ., DHC USM*	Universitatea din București, România
Lidia-Simona SAVA, *dr., prof. univ.*	Universitatea de Vest din Timișoara, România
Tatiana SÎRBU, *dr.*	Université catholique de Louvain, Belgia
Laurențiu ȘOITU, *dr., prof. univ., DHC USM*	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România
Marius ȘTEF, *dr., conf. univ.*	Universitatea de Vest din Timișoara, România
Constantin Adrian STOICA, *dr. hab., prof. univ.*	Universitatea „Ovidius” din Constanța, România
Romina SURUGIU, *dr., conf. univ.*	Universitatea din București, România
Constantin TICU, *dr., prof. univ.*	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România
Tudorel TOADER, *dr., prof. univ., DHC USM*	Universitatea „Al. Ioan Cuza”, Iași, România
Viorel VIZUREANU, *dr., prof. univ.*	Universitatea din București, România
Volker WITTBERG, *dr., prof. univ.*	Universitatea de Științe Aplicate, Germania
Milena YANKOVA, *dr.*	Universitatea Neofit Rilski, Blagoevgrad, Bulgaria

Comitetul organizatoric cu atribuții de coordonare generală a evenimentului științific:

Marianna SAVVA, *dr.*	Universitatea de Stat din Moldova, Specialist principal, Secția Promovare și Protecția Rezultatelor Științifice
Victoria RADU	Universitatea de Stat din Moldova, Specialist principal, Oficiul de Asigurare a Calității în Cercetare
Lilia DOGOTER	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Bibliotecii
Ghenadie SÎRBU, *dr.*	Universitatea de Stat din Moldova, Director al Editurii

Comitetele organizatorice ale secțiilor/ atelierelor:

Secția ȘTIINȚE SOCIALE

Jurnalism, comunicare, multimedia	Laura TUGAREV, *dr., lect. univ.* Ecaterina DELEU, *dr., lect. univ.*
Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative	Victoria BEVZIUC, *dr., lect. univ.* Carolina BUDURIN-GOREACII, dr., lect. univ.
Psihologie	Viorica ȘAITAN, *dr., lect. univ.* Olga BONDARENCO, *dr., lect univ.*
Monitorizarea continuă a curriculumului școlar în funcție	Vladimir GUȚU, *dr. hab., prof. univ.* Carolina ȚURCANU, *dr., conf. cerc.*
Științe ale Educației	Maia ȘEVCIUC, *dr., prof. univ.* Nadejda BUTNARI, *dr., lect. univ.*
Sociologie și Asistență Socială	Anastasia OCERETNÎI, *dr., conf. univ.* Stela MILICENCO, *dr., conf. univ.*
Educație fizică – între tradițional și modern	Nicolae BRAGARENCO *dr., conf. univ.* Corneliu RUSU, *asist. univ.*

DIMENSIUNILE VALORICE ALE REALPOLITIK-ULUI CA OBIECT DE REFLECTARE MEDIATICĂ

THE VALUE DIMENSIONS OF REALPOLITIK AS AN OBJECT OF MEDIA REFLECTION

CZU: 659.3:32 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.01**

Georgeta STEPANOV,
ORCID: 0000-0001-9002-5743
e-mail: georgeta.stepanov@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The mass media do not automatically reproduce political reality. By analyzing, explaining and interpreting political practice and processes, they directly contribute to the maintenance, correction and development of realpolitik. In this aspect, the media plays a binary role in society: on the one hand, it reflects realpolitik, and on the other hand, it creates it. Or, the consciousness and political culture of the masses, the quality of political practice, the degree of efficiency of political processes, the state of spirit in society, etc. - they all depend on the way the press approaches the political reality, on the emphasis it places in the context of the era. As a maker of politics, the mass media, along with other political institutions and power structures, is responsible for the political phenomena, processes and transformations that take place in society. The construction of realpolitik through the mass media can be achieved by capitalizing on the potential of reflecting political institutions, processes and products, but also by capitalizing on advertising space. And in one case and another, the interest in collaboration of these two actors – the mass media and the politician – is mutual. The mass media obtains either economic advantages or topics of public interest, which can contribute to increasing circulations/audiences and, respectively, to increasing its influence and impact on the masses, and the politician obtains an effective dissemination tool, in a way quickly, of information to the widest possible audience.*

Cuvinte-cheie*: mass-media, realpolitik, produse mediatice, publicitate politică, jurnaliști, actanți politici, valori semantice și pragmatice ale evenimentului.*

Keywords*: mass media, realpolitik, media products, political advertising, journalists, political actors, semantic and pragmatic values of the event.*

INTRODUCERE

Realitatea politică reprezintă unul dintre cele mai importante și prioritare segmente ale masivului informațional potențial, care pune la dispoziția instituțiilor media subiecte de interes public, de maximă utilitate și actualitatea. „Sintagma realitate politică poate fi interpretată, într-un anumit sens, ca realpolitik, termen german care a fost tradus ca politică

a realului și care se referă la politica realistului de a trata politica așa cum este ea realmente și nu cum ar dori idealistul să fie” [1, p. 49]. Deși alcătuitorii dicționarului de politică susțin că, de cele mai multe ori, termenul *realpolitik* se utilizează în legătură cu politica externă [2, p. 375], în contextual studiului respectiv, noțiunea în cauză va fi folosită în sens larg, limitele acesteia extinzându-se atât asupra evenimentelor, proceselor și fenomenelor din realitatea politica externă, cât și asupra celor din realitatea internă. Dat fiind această abordare, noțiunea de „realpolitik” înglobează în sine practica politică care, în linii generale, constituie unul dintre obiectivele prioritare de reflectare ale mass-mediei.

Mijloacele de comunicare nu reproduc în mod automat realitatea politică. Prin analiza, explicarea și interpretarea practicii și proceselor politice, acestea contribuie direct la menținerea, corectarea și dezvoltarea realpolitik-ului. „În viaţa politică a societăţii, presa joacă un rol binar: pe de o parte, reflectă politica (funcţia reproductivă), pe de alta – o creează (funcţia productivă). Caracterul şi potenţialul societăţii, gradul de eficienţă al procesului politic poate fi apreciat în funcţie de accentele pe care le pune presa în contextul epocii. De aceea ea, ca făuritor al politicii, este responsabilă în egală măsură cu structurile puterii politice de fenomenele şi transformările ce au loc în societate” [3, p. 41].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Un rol important în procesul de reflectare mediatică și de construire a realpolitik-ului îl au valorile semantice și pragmatice ale evenimentului, printre care prioritare sunt semnificația, amploarea și impactul potențial al acestuia. Totodată, pentru a deveni subiect de presă și a completa realpolitik-ul, evenimentul trebuie să întrunească și alte calități, cum ar fi: pragul, durata și perspectiva evolutivă a lui, imprevizibilitatea, compoziția și consonanţa, negativismul, senzaționalismul, dramatismul acestuia etc. Conform cercetătorilor Johan Galtang şi Mari Ruge [4, pp. 64-91], evenimentul care este aşteptat de către public, are caracter excepţional, oferă perspective noi de dezvoltare, implică persoane și națiuni de elită etc., devine, în mod automat, subiect potențial de presă. Astfel, pentru a fi inclus pe agenda media și reflectat în materialele jurnalistice, orice eveniment trebuie să posede anumite calități (din cele menționate anterior) care să proiecteze valoarea semantică și pragmatică a acestuia.

Calitățile valorice ale evenimentelor, inclusiv ale celor politice, alcătuiesc matricea de validare sau invalidare a acestora. Cu cât mai multe calități valorice formează această matrice, cu atât mai mari sunt șansele evenimentului de a nimeri în vizorul presei, a deveni obiect de reflectare mediatică și a completa fluxul comunicațional. „Șansele evenimentului de a deveni știre cresc în funcție de numărul valorilor generale ale faptului ziaristic: cu cât numărul valorilor pe care el le întrunește este mai mare, cu atât mai mari sunt șansele lui să se regăsească în produsul mediatic al instituțiilor de presă” [5, p. 116].

Activitatea mass-mediei de reflectare a politicului finalizează cu produse jurnalistice menite să asigure fluxul informațional de natură politică, care, alături de altele, devine o componentă de bază a comunicării politice. Fluxul comunicațional de natură și finalitate politică, în opinia savantului Victor Moraru, trebuie „privit sub două aspecte: în pri-

mul rând, ca cel ce asigură legătura mijloacelor de comunicare cu protagoniștii acțiunii politice (instituțiile publice și cele guvernamentale, partidele politice, mișcările sociale, grupurile de presiune ori cetățenii) și, implicit, produce impactul sistemului mass-mediei asupra sistemului politic, în al doilea rând, ca cel ce provine de la instituțiile politice cu destinația mijloacele de comunicare, și, respectiv, produce impactul sistemului politic asupra sistemului mass-mediei. În primul caz este evidentă ideea politicii înțelese ca proces comunicațional, determinat de schimbul sau de difuzarea mesajelor; în al doilea caz, în afară de evidențierea practicii comunicaționale a actorilor politici instituționalizați, apare chestiunea „politicilor de comunicare" ce stabilesc condițiile și circumstanțele evoluării proceselor politice drept o consecință a permanentei incidențe politice a primei tendințe menționate" [6, p. 21].

Produsele mediatice din și despre realitatea politică reprezintă unul dintre elementele constitutive de bază ale comunicării politice. Ele, pe de o parte, contribuie la diseminarea informației din domeniul politic spre alte domenii ale activității umane, iar, pe de altă parte, fac publice reacțiile și atitudinile indivizilor sociali la acțiunile și deciziile politicului. Cercetătorul Mihai Lescu afirmă: „Mediatizarea şi analiza vieţii politice îi este necesară presei în scopul eficientizării rolului ei de „câine de pază al democraţiei"/„gardian care veghează asupra instituţiilor societăţii" şi pentru îndreptăţirea încrederii atribuite de către mase – „puterea a patra" în societate" [7, p. 313]. Astfel, mass-media reprezintă un liant de comunicare foarte important între clasa politică și societate. Dat fiind acest fapt, mijloacele de comunicare au obligația de a aborda obiectiv și imparțial realitatea politică, or, în caz contrar, riscă să se transforme în elemente constitutive ale politicului, să-și piardă independența editorială și, în fine, credibilitatea.

Construirea realpolitik-ului prin intermediul mass-mediei poate fi realizată prin două modalități de bază:

- prin valorificarea potențialului de reflectare a instituțiilor, proceselor și produselor politice;
- prin valorificarea spațiului publicitar.

Și într-un caz și în altul interesul pentru colaborare al acestor doi actanți – mass-media și politicul – este reciproc. Mass-media obține fie avantaje de natură economică, fie subiecte de interes public, care pot contribui la mărirea tirajelor/audiențelor și, respectiv, la creșterea influenței si impactului ei asupra maselor, iar politicul obține un instrument eficient de diseminare a informației către un public cât mai larg, într-un mod mult mai rapid. Actanții politici folosesc mass-media pentru a aduce pe agenda publică subiectele legate de activitatea acestora, a proiecta/fortifica imaginea publică a partidelor politice și a liderilor lor, a menține și a spori interesul cetățenilor și a-i transforma în electorat. Partidele inițiază acțiuni/activități care pot atrage atenția mass-mediei și deveni subiecte de presă, iar într-un final – și produse jurnalistice. Or, cu cât mai des apar în spațiul public produse jurnalistice despre un anume partid, cu cât mai des acestea pun în lumină favorabilă acțiunile liderilor politici și abordează pozi-

tiv activitatea formațiunii în cauză, cu cât maniera în care sunt abordate lucrurile este mai originală, mai distinctă și mai atractivă pentru public cu atât mai mari sunt șansele partidelor de a-și realiza obiectivele și de a-și mări numărul de electori. Astfel, interesul reciproc al acestor doi actori este vizibil: actanții politici apelează la mass-media pentru a-și spori vizibilitatea, a-și fortifica imaginea publică, a-și extinde influența și a-și lărgi rândurile susținătorilor, iar mass-media abordează realitatea politică pentru a obține beneficii atât din distribuirea materialelor jurnalistice la temă, cât și din vânzarea spațiului publicitar.

Materialele jurnalistice care au ca subiect de reflectare realitatea politică devin, de regulă, punctele de atracție ale oricărei ediții de ziar și revistă, oricărui buletin de știri radio, TV sau online. Valorificarea mediatică a realității politice și construirea realpolitic-ului se realizează prin activități de descriere, analiză, explicare și interpretare a evenimentelor, problemelor, proceselor și fenomenelor politice, a acțiunilor, opiniilor și faptelor actorilor politici, precum și a deciziilor instituțiilor politice. Activitățile respective se materializează în produse jurnalistice, care, în funcție de scopul în care sunt realizate, obțin diferite forme de expresie, de regulă, de natură informativă sau analitică. Alegerea unei anume forme de expresie este determinată de caracterul şi de amploarea evenimentului. Evenimentele cu caracter de noutate, recent finalizate sau încă în plină desfăşurare, solicită să fie reflectate prin intermediul formelor de expresie specifice jurnalismului de informare, așa precum: ştirea, interviul, reportajul, relatarea etc., iar fenomenele, procesele, problemele și evenimentele complexe – prin intermediul genurilor analitice, de opinie și comentative, cum ar fi, de exemplu, articolele, editorialele, comentariile, analizele, talk-show-urile, dezbaterile etc.

Prin intermediul diferitor forme de expresie ale produselor mediatice – genuri și specii jurnalistice – mass-media transmite informații de la actanții politici către public și invers, construind, astfel, realpolitik-ul și asigurând bunul mers al proceselor democratice într-o societate. Masa-media are datoria de a asigura un circuit informațional obiectiv, corect și echidistant, astfel, încât actorii politici, în particular, și societatea, în ansamblu, să aibă suficientă informație de calitate pentru a evalua rațional lucrurile, a face alegeri în concordanță cu propriile opinii și viziuni, a lua decizii în cunoștință de cauză, într-un cuvânt, pentru a acționa liber și în mod democratic.

Construirea realpolitik-ului se realizează prin intermediul nu doar a materialelor jurnalistice pe teme politice, ci și a materialelor publicitare, valorificarea spațiului publicitar reprezentând cea de-a doua modalitate de construire a realpolitik-ului prin intermediul mass-mediei. Politicul cumpără spațiul publicitar și îl valorifică pentru plasarea publicității politice, materialele promoționale având menirea să determine cititorii să-și dea votul pentru cel care a plasat publicitatea. Tocmai din acest considerent, conținuturile promoționale sunt subiective, fiind realizate din perspectiva intereselor actanților politici și în beneficiul acestora. De cele mai multe ori, ele reflectă parțial realitatea și o expună dintr-un singur unghi de vedere, astfel încât să amplifice sau să minimalizeze anumite lucruri, să trișeze sau chiar să manipuleze, să promoveze

interesele, promisiunile și să fortifice imaginea politicienilor. Acest lucru se întâmplă, pentru că mass-media nu poartă responsabilitate pentru publicitatea politică. De menționat că publicitatea politică în mass-media ia amploare, în special, în timpul campaniilor electorale.

În pofida faptului că publicitatea politică afectează în mod direct potențialul mass-mediei de informare, analizare și socializare, culturalizare, „... managerii posturilor și redacțiilor agreează publicitatea politică din trei motive:

a) Reprezintă o sursă importantă de venituri (în anii electorali, candidații politici apar constant în topul primilor 25 de cumpărători de publicitate).
b) Difuzarea publicității politice creează o impresie de echilibru și neutralitate: presa oferă astfel șanse egale partidelor, grupurilor, liderilor importanți, care pot plasa mesajele pe care le doresc, pe suporturile mediatice pe care și le aleg. Redacția nu poate interveni în aceste mesaje, deci nu poate fi acuzată de favorizarea sau defavorizarea unui candidat sau a unei grupări politice.
c) Publicitatea politică este ușor de programat și paginat, spre deosebire de alte evenimente politice, care au durate imprevizibile, se desfășoară în momente neconvenabile (din perspectiva orarului de producție), au un conținut adeseori neclar; mesajele publicitare, în schimb, sunt predate la timp, au durată sau dimensiuni precise, nu întârzie producția și nu afectează grilele de programe sau sumarele stabile ale instituției mass-media” [8, p. 224].

Publicitatea politică a devenit un element constitutiv al mass-mediei, care, de rând cu producția jurnalistică, își aduce aportul la construirea realpolitik-ului. Publicitatea politică exercită o influență profundă asupra activității mass-mediei, având efecte atât pozitive, cât și negative. De regulă, efectele pozitive se înregistrează pe dimensiunea economică a instituției media, iar cele negative – în raport cu activitatea jurnalistică propriu-zisă. Or, achiziționarea de spațiu/timp pentru publicitate în cantități tot mai mari diminuează spațiul și timpul rămas la dispoziția jurnaliștilor pentru publicarea materialelor jurnalistice informative, analitice etc. Ca urmare a acestui fapt, auditoriul mass-mediei primește din ce în ce mai puțină informație utilă, ceea ce poate produce nemulțumirea acestuia. Or, cititorii, ascultătorii și telespectatorii accesează media, în primul rând, cu scopul de a se informa, apoi de a identifica noi opinii și viziuni pe marginea subiectelor de interes public, iar lipsa tot mai accentuată a materialelor jurnalistice obiective îi poate determina ca ei să caute alte surse de informare.

Asigurarea unui echilibru optimal între spațiul destinat publicității politice și cel destinat producției jurnalistice propriu-zise este o condiție de principiu pentru asigurarea calității produselor jurnalistice finite, iar nerespectarea acestui echilibru poate genera grave disfuncționalități în activitatea curentă a oricărei instituții media. Prevalarea cantitativă a conținuturilor publicitare asupra celor jurnalistice afectează potențialul informațional-analitic al mass-mediei, ceea ce se răsfrânge negativ asupra impactului și efectelor acesteia în societate. Ca urmare, se reduce forța de influență și

puterea de convingere a presei, aceasta devenind din ce în ce mai puțin credibilă pentru mase și din ce în ce mai puțin atractivă pentru cumpărătorii de spațiu publicitar.

În pofida faptului că cumpără spațiu publicitar, actanții politici încearcă să atragă atenția și să ajungă pe agenda fiecărei instituții de presă, deoarece „mass-media creează sfere publice prin asigurarea accesibilității generale a informațiilor, acest lucru permițând schimbul de informații între cetățeni și instituțiile guvernamentale sau sociale, favorizând, în același timp, transparența în comunicarea publică” [9, p. 15]. Actanții politici râvnesc să devină protagoniști ai materialelor jurnalistice, deoarece subiectele abordate în presă, în mod automat, intră în centrul atenției publice, devenind subiecte de reflecție și analiză publică. Autoarea Mariana Tacu afirmă că „o importantă tactică mediatică este de a crea tematica zilei, de a atrage atenţia asupra acesteia şi de a convinge auditoriul de însemnătatea unei probleme. Mass-media stabileşte agenda zilei, iar această capacitate la nivel cognitiv reprezintă unul dintre cele mai esenţiale aspecte ale puterii mediatice” [10, p. 227]. Prin urmare, considerăm că o tactică/modalitate folosită de politicieni este infiltrarea în agenda media pentru a-și asigura prezența în spațiul mediatic, iar prin aceasta – și în cel public.

CONCLUZII

Mass-media dintotdeauna a reprezentat principalul instrument de comunicare între politicieni și cetățeni. Prin intermediul mijloacelor de comunicare, actanții politici interacționează cu publicul constant, reușind, astfel, să se mențină pe agenda publică, să-și promoveze ideile, să-și formeze imaginea, să-și crească numărul de susținători, etc. Datorită progresului tehnologic și dezvoltării noilor tehnologii comunicaționale, și cetățenii au obținut posibilitatea de a interacționa cu politicienii, mai ales prin intermediul mass-mediei digitale și a diverselor platforme online. Corelația dintre cele trei entități – presă, public și politic – este imperioasă într-o societate democratică, fiindcă democrația impune participarea activă a societății în construirea realpolitik-ului, iar o societate poate fi activă dacă este informată. Din acest considerent, misiunea primordială a presei este de a informa publicul despre realitatea politică printr-o abordare critică, obiectivă și echidistantă, de a tălmăci mesajele pe care politicul le transmite societății și de a forma conștiința și cultura politică a maselor. Totodată, misiunea ei rezidă și în monitorizarea activității actanților politici, îndeosebi a acelor aflați la guvernare în scopul evaluării acțiunilor acesteia și neadmiterii abuzurilor pe care ea tinde să le comită. Astfel, în prezent, mass-media este considerată un mijloc eficient de reflectare și o arenă de dezbatere a realității politice, dar, în același tip, și un important instrument de construire a realpolitik-ului, iar calitatea proceselor politice și acțiunilor actanților politici este direct proporțională cu calitatea jurnalismului și proceselor mediatice, cu impactului și efecte mass-mediei asupra, pe de o parte, a politicului, iar, pe de altă parte, a societății.

REFERINȚE

1. ȚURCANU, D. Realitatea politică ca obiect de falsificare mediatică. În *Realitățile politice și realitățile mediatice în contextul integrării europene*. Chișinău: Sirius SRL, 2014, pp. 46-58. 207 p. ISBN 978-9975-57-120-0.
2. *Dicționar de politică*. București: Univers enciclopedic, 2001. 526 p. ISBN 973-8240-09-3.
3. STEPANOV, G. Comunicarea politică – produs mediatic. În: *Jurnlismul politic între corectitudine și partizanat*. Chișinău: CEP USM, 2011, pp. 41-50. 202 p. ISBN 978-9975-71-088-6.
4. GALTUNG, J., RUGE, M. H. The structure of foreign news. În: *Journal of Peace Research*, 1965, vol. 2, nr. 1, pp. 64-91.
5. STEPANOV, G. *Bazele jurnalismului*. Chișinău: CEP USM, 2018. 194 p. ISBN 978-9975-142-74-8.
6. MORARU, V. *Mass-media versus politica*. Chişinău: CEP USM, 2001. 206 p. ISBN 9975-70-025-X.
7. LESCU, M. Analiza politică în presă. În: *Studia Universitatis*, nr. 6, 2007, pp. 313-315. ISSN 1857-2081.
8. COMAN, M. *Introducere în sistemul mass-media*. Iași: Polirom, 2016. 357 p. ISBN 978-973-46-5922-7.
9. MAST, C. *ABC-ul Jurnalismului.* Chișinău: ARC, 2023. 557 p. ISBN 978-9975-0-0700-9.
10. TACU, M. 2008. Interdependența dintre agenda mass-media și agenda publică. În: *Studia Universitatis*, nr. 4 (14), 2008, pp. 227-232. ISSN 1857-2081.

MESAJUL PUBLICITAR: DE LA CREATIVITATE LA VÂNZĂRI

THE ADVERTISING MESSAGE: FROM CREATIVITY TO SALES

CZU: 659.1 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.02**

Victoria BULICANU,
ORCID: 0000-0003-3358-5554
e-mail: victoria.bulicanu@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The advertising field in recent years has gained increasing importance for the development of entrepreneurship, regardless of its size. Economic agents pay increasing attention to the need to allocate financial resources to promote the services, products and activities of the companies they manage, in general, in order to increase visibility, recognition, but also the financial resources obtained, obviously. Through this article, we tried to identify the main elements of the advertising message and the most used elements by advertising agencies for the purpose of promoting products and services, with reference to advertising in the print media and the online space for direct research of textual elements.*

Keywords: *advertising product, advertising text, online advertising, print press, product quality.*

INTRODUCERE

Domeniul publicitar în ultimii ani a căpătat o importanță tot mai mare pentru dezvoltarea antreprenorialului, indiferent de dimensiunile acestuia. Agenții economici oferă o atenție tot mai mare necesității alocării resurselor financiare pentru promovarea serviciilor, produselor și activității companiilor pe care le administrează, per general, în scopul sporirii vizibilității, a recunoașterii, dar și a resurselor financiare obținute, în mod evident. Publicitatea rămâne a fi una dintre modalitățile cele mai accesibile (a nu se înțelege și ieftină) pentru realizarea activității de *promoting,* iar calitatea produsului publicitar, investițiile financiare în acesta, canalele de distribuire influențează cert rezultatele finale așteptate de către agentul economic. În ultimii ani, piața publicitară s-a modificat din perspectiva tehnologiilor utilizate în procesul de realizare a produsului publicitar, a conceptelor produselor publicitare oferite, a calității pregătirii resurselor umane utilizate în acest domeniu și, nu în ultimul rând, din perspectiva percepției publicului față de rolul și locul publicității în dezvoltarea unei afaceri locale, regionale sau chiar de dimensiuni globale. Înțelegem bine că diversitatea a luat locul rigidității în ceea ce privește conceptul de produs publicitar, astăzi varietatea tipurilor de publicitate fiind una foarte mare (de produs, de serviciu, organizațională, etc.), iar posibilitățile de distribuire a publicității fiind și mai mari (TV, radio, publicații scrise, publicații online, rețele sociale, web-site-uri instituționale, etc.). În aceste condiții, devine necesară

cunoașterea modalităților în care mesajul publicitar poate ajunge la publicul țintă în vederea cuceririi acestuia.

CONTEXT

Mediul și nivelul de trai al populației, nivelul de educație și dezvoltare a unui stat influențează direct percepțiile populației în raport cu necesitatea de achiziționare a unui produs sau serviciu, astfel unul dintre obiectivele comanditarului de publicitate, dar și a agenției care realizează produsul publicitar ar trebuie să se axeze pe răspunsul la următoarea întrebare: Ce vinde în Republica Moldova: prețul acceptabil sau mesajul publicitar persuasiv? Mesajul publicitar conţine, de obicei, un text şi o imagine. Ambele elemente se conjugă în vederea obţinerii unui mesaj mixt, cât mai explicit şi mai convingător, pentru a îndemna consumatorul să cumpere produsul sau serviciul promovat prin intermediul materialului publicitar. Înainte de a concepe mesajul publicitar al materialului, orice departament de creație al agenției de publicitate trebuie, mai întâi, să cunoască viziunea de marketing și promovare a comanditarului, ori la acest capitol agenții economici din țara noastră încă mai sunt restanțieri, implicându-se foarte puțin sau chiar deloc în activitatea de conceptualizare a produsului publicitar, considerând că apelând la o agenție de publicitate și achitând pentru serviciile acesteia, aceasta trebuie să-i prezinte un produs calitativ, convingător și care să cucerească de la bun început preferințele publicului, dar, din păcate, nu este așa. Implicarea comanditarului trebuie să se realizeze de la bun început în încercarea specialistului în domeniul publicității de a cunoaște detaliile profunde ale activității companiei, ale creării produsului/serviciului, ale istoricului acestuia, ale investițiilor realizate pentru a avea acest produs sau serviciu ajuns la etapa promovării, compoziția si funcțiile produsului, performanțele produsului în raport cu utilitatea acestuia pentru publicul – țintă, imaginea actuală, poziția brandului pe piață, cota de piață, concurența, producție (proces, amplasare, materii folosite, personal) și, evident, prețul. În cele ce urmează ne vom referi la mesajele publicitare scrise, care adesea apar pe diferite platforme (machete în presa tipărită, bannere stradale, bannere pe online etc.). Delia Cristina Balaban menționează în una din lucrările sale că publicitatea online, cu precădere publicitatea prin social media, reprezintă o parte semnificativă a comunicării persuasive contemporane, iar cu ajutorul tehnologiei instrumentele publicitare au cunoscut un nivel ridicat de diversificare, mesajele fiind personalizate [1, p. 88].

Astfel, avem foarte multe detalii care trebuie avute în vedere în momentul realizării unui material publicitar care să conțină un mesaj publicitar relevant și potrivit conceptului produsului, înțelegând, în același timp că mesajul publicitar este rar citit de la un capăt la altul din lipsă cronică de timp. Dacă cititorul este obișnuit să dea un sens la ceea ce vede în paginile presei scrise sau online, pe bannerele stradale, atunci o multitudine de factori, precum: culorile, aranjarea în pagină/spațiu, proporţiile, tonalitățile, armonia şi contrastul, formele, caracterul literelor îl vor forța să privească structura publicitară într-o anumită ordine. Totuși, specialiștii în domeniu se orientează ca cititorul să găsească sensul structurii publicitare într-un timp cât mai scurt, iar elementele structurii să fie localizate astfel, ca privirea să cadă pe suprafeţele ce poartă informaţii cheie: re-

prezentarea produsului, denumirea produsului/mărcii și logotipul. Structura mesajului publicitar, de obicei, cuprinde următoarele elemente textuale: titlul, subtitlul, trunchiul sau textul de bază, caseta, parafa, logotipul, sloganul. Nu este neapărat ca într-o structură textuală publicitară să se regăsească toate aceste elemente. Structura ar risca o supra-aglomerare de elemente, ori ziceam mai sus că parcurgerea textului publicitar trebuie să se realizeze într-un timp cât mai scurt, iar specialiștii în domeniu trebuie să țină cont de această condiție, pentru reușita vizualizării exhaustive a conținutului. *Titlul* reprezintă un element de baza al textului și îndeplinește o funcție similară titlurilor materialelor jurnalistice: sintetizează conținutul și captează interesul. În ceea ce privește titlul dintr-un text publicitar, acesta ar trebui să prezinte o promisiune sau un beneficiu, conceput în jurul punctelor tari ale produsului. Totodată, titlul mesajului publicitar nu trebuie să solicite auditorului un efort intelectual prea mare, orientându-ne către un număr cât mai mare de potențiali clienți, fiecare având un anumit nivel de percepție a informației. *Subtitlul* este un element al structurii publicitare, care vine să ofere și mai multe detalii privind produsul sau serviciul, dar se întâlnește foarte rar în astfel de structuri, pentru că poate încărca textul și mai mult. Se acceptă mai des în cadrul structurilor textuale de pe machetele publicitare din presa scrisă și aproape deloc pe bannerele stradale. Indiferent de tipul structurii textuale publicitare, trebuie să mai ținem cont de faptul că pentru vizualizarea facilă a textului se recomanda poziția orizontală a acestuia, evitând, în același timp, poziția înclinată a acestuia, ori nu întotdeauna o asemenea poziție permite vizualizarea de la distanță a textului. O singură culoare pentru structura textuală ar fi suficientă, care ar fi bine să contrasteze cu restul culorilor produsului publicitar. În pofida faptului că de fiecare dată ne dorim să fim cât mai exhaustivi în oferirea informațiilor, e bine ca textul publicitar să nu conțină prea multe cuvinte, pentru că încarcă ineficient suportul. *Trunchiul textului publicitar*, de obicei, oferă detaliile de bază, privind produsul sau serviciul promovat, prezentând beneficiile acestuia. Textul din *casetă* se referă la structura textuală care apare, de obicei, pe o zonă colorată mai deosebit de restul suportului, pentru a atrage atenția asupra conținutului mesajului (adesea se referă la conținut privind reducerile la produs și perioada acestora). În scopul deosebirii textului delimitat în casetă, se folosesc culori vii și atractive. *Parafa* reprezintă un însemn în cadrul structurii publicitare, care, din păcate, este mai puțin exploatat în cadrul produselor publicitare, dar prin care se certifică sau se recunoaște calitatea produsului sau serviciului de către o organizație – expertă în domeniul respectiv. Imaginea parafei este una simbol, dar care apare sub formă de parafă obișnuită (rotundă, pătrată sau dreptunghiulară), așezată într-un loc vizibil în cadrul structurii publicitare și care conferă recunoașterea produsului și diferențierea față de produsele similare necertificate de către organizațiile responsabile de verificarea calității. Astfel, constatăm că orice certificat de calitate asupra produsului sau serviciului obținut de către producător – comanditar de publicitate poate exploata în favoarea acestuia elementul de parafă, pentru atragerea atenției publicului, care în ultimii ani sunt tot mai interesați de produsele certificate sau autorizate la nivel național sau internațional. În aceste condiții, este necesar ca să se înțeleagă încă o dată necesitatea

colaborării tot mai accentuate între comanditarul de publicitate și agenția de publicitate care realizează conceptul produsului publicitar, pentru a cunoaște expres atuurile care pot fi puse în valoare în cadrul produsului final și a-l diferenția de restul produselor de pe piață. Într-un material publicat anterior, privind funcționarea agențiilor de publicitate în Republica Moldova, am menționat că relația între comanditarii de publicitate și agenția de publicitate este în continuare una foarte distanțată, care se rezumă, în cea mai mare parte, la discuții privind aspectele contractuale și, foarte puțin sau chiar deloc, la aspectele privind creativitatea conținutului publicitar final [2, p. 274]. *Sigla* sau *logo-ul* este un simbol format dintr-un ansamblu de semne grafice, care constituie marca unui produs sau a unei firme, iar în ultimii ani cei mai mulți dintre producători au reușit să-și creeze un asemenea simbol, pentru a fi recunoscut și deosebit pe piață de restul producătorilor. Simbolurile grafice sunt cele mai populare astăzi, spre deosebire de cele existente în anii ’80 -’90 ai secolului trecut, unde erau incluse și litere sau chiar cuvinte întregi (Ford, Motorola, SONY, Coca-Cola, etc.). Sigla adesea vorbește chiar mai mult despre produs sau serviciu în ochii generației tinere decât orice text publicitar frumos ambalat, și este, de obicei, prezentă, nu doar în produsul publicitar, dar în toate materialele asociate cu producătorul (de la actele administrative la rechizite, sau pungi pentru ambalare). *Sloganul* integrat în textul publicitar nu este altceva decât un mesaj de succes, recunoscut de public pe care comanditarul îl folosește în prezent pentru a-și asocia numele cu o idee anume. Spre exemplu, sloganul producătorului de echipamente sport *NIKE* – **Just do it** sau sloganul care aparține producătorului bine cunoscut de fast-food McDonald’s - **I’m lovin’ it.** În țara noastră, sloganele de cele mai dese ori sunt asociate cu partidele politice aflate în campania electorală, când sub forma unui slogan se generalizează o promisiune, spre exemplu, sloganul prezent pe suporturile publicitare ale unuia dintre cele mai contestate în ultimii ani partide politice, Partidului Democrat – **Creștem Moldova!** Sau sloganul PAS în campania pentru alegerile locale din 2023 **– Pentru un Chișinău European!** Mai puțin se orientează agenții economici către a-și promova activitatea și prin intermediul unui slogan. În același timp, Universitatea de Stat din Moldova este prezentă prin intermediul materialelor publicitare și în cadrul elementelor sale de identitate cu sloganul – **Performanța ta începe aici!** Sorin Preda în lucrarea sa despre creativitatea în publicitate, de asemenea, oferă o atenție deosebită elementelor caracteristice unui mesaj publicitar eficient, capabil să contribuie la vânzarea cu succes a produsului sau serviciului pe care îl promovează, menționând că cu literele poți face tot ce vrei (numai să vrei), iar sfatul pe care l-ar putea oferi unui publicitar mediu experimentat (nici blazat, nici copt destul) este să citească. Poezie, mai ales, pentru că ,,poezia îți redeschide gustul jocului și al zicerilor memorabile, al zicerilor nezise până la tine” [3, p. 124].

CONCLUZII

Ultimele observații ne-au arătat că cele mai multe dintre machetele publicitare folosite astăzi în presa scrisă și online, se regăsesc exact în același format și în bannerele stradale, care, de altfel, în municipiul Chișinău, în ultimii ani au scăzut din punct de ve-

dere cantitativ. Explicația alegerii aceluiași format ar fi următoarea: comanditarul de publicitate solicită astăzi de la agențiile de publicitate un produs publicitar al cărui conținut să poată fi integrat în presa scrisă, online sau stradă, pentru economisirea și eficientizarea resurselor financiare destinate activității de promovare.

Cele mai multe dintre suporturile publicitare din presa scrisă, online sau bannere stradale conțin structuri textuale compuse doar din titlu și logo. Imaginea foto este de asemenea, prezentă în proporție pe aproape toate suporturile publicitare analizate, iar structurile textuale sunt integrate în imagine și nicidecum alăturat. Acest fapt conduce la încărcarea imaginii foto și, pe alocuri, la vizibilitate redusă pentru unele elemente din fotografia de background a machetei publicitare. Chiar dacă realizarea produsului publicitar destinat presei scrise, online sau străzii este mai eficientă din perspectiva costurilor alocate de către comanditar, agenția de publicitate trebuie să depună un efort mult mai mare pentru realizarea conceptului produsului final, reieșind din faptul că elementul audio sau video este lipsă și nu pot ajuta produsul cu detalii suplimentare. De aceea, atenția pentru detaliu, culoare, corp de literă, poziționare în machetă/banner trebuie să fie extrem de mare, pentru ca puținele elemente prezente în fața potențialului beneficiar să fie suficiente pentru a reuși să convingă de necesitatea achiziționării produsului sau serviciului, or astăzi vinde prețul redus adaptat la calitate suficientă sau chiar înaltă. s

REFERINȚE

1. BALABAN, D. C. *Publicitatea. De la planificarea strategică la implementarea media*. Iași: Polirom, 2021. 216 p. ISBN 978-973-46-8532-5
2. BULICANU, V. Agențiile de publicitate din Republica Moldova: utilitate și scepticism. În: *Conferința științifică națională cu participare internațională „INTEGRARE PRIN CERCETARE ŞI INOVARE” dedicată Zilei internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare. 9-10 noiembrie 2023*. Științe umanistice și sociale. Chișinău: CEP USM, 2024. pp. 273-277. CZU: 659.1(478). ISBN 978-9975-62-691-0. În: https://cercetare.usm.md/wp-content/uploads/Culegerea-de-articole-Seria-Stiinte-umanistice-si-sociale.pdf_24.03.2024.pdf
3. PREDA, S. *Introducere în creativitatea publicitară*. Iași: Polirom, 2011. 240 p. ISBN 978-973-46-2235-1

LA PUBLICATION À PROFIL ÉCONOMIQUE "LOGOS-PRESS" – UN HEBDOMADAIRE PRIVÉ DE TRADITION

PUBLICAȚIA CU PROFIL ECONOMIC „LOGOS-PRESS" – UN SĂPTĂMÂNAL PRIVAT CU TRADIȚIE

CZU: 070.486:3 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.03**

Ludmila RUSNAC,
ORCID: 0000-0001-7034-3082
e-mail: ludmila.rusnac@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The economic press has gained momentum in recent years. The resources of publications with an economic profile are very important for the informational "maintenance" of a small but loyal audience. In the national media space, the offer of economic publications is not very varied, most of which are obviously concentrated in the capital. By initiating this scientific approach, we aim to establish and evaluate the development trends of the economic press in the Republic of Moldova, to trace the peculiarities of the economic press in the printed format, but especially in the online format, to analyze the types of themes of the economic press and contextualize the specificities of economic media in the era of the expansion of digital technologies.*

For this purpose, the object of the analysis will be an economic magazine, the analysis period includes 4 months, and the research methods used are observation, explanation, content analysis and correlational study . The main results: reduction in the number of commercial publications, strengthening of the information base to satisfy the needs of entrepreneurs, when preparing materials, they pay great attention to the analytical aspect, risk prevention and the development of forecasts on the development of the retail market and the legislative field.

Keywords: *functions, economic publication, economic journalism, advertising, economic topics.*

INTRODUCTION

La presse économique représente un segment des médias de masse, conçu pour répondre aux besoins d'information des représentants du secteur entrepreneurial, en publiant du matériel journalistique informatif et analytique, des données statistiques, de la publicité, du contenu législatif, etc., afin de coaguler un espace informations pour favoriser le développement des affaires. La presse économique est conçue pour un public spécifique, c'est-à-dire un public cible moins hétérogène, et le but de la presse économique est de renforcer une infrastructure d'information qui répond aux besoins des entrepreneurs, de promouvoir les idées et les principes d'une économie de marché, diffuser des informations visant la législation et les documents qui réglementent l'activité dans le domaine, créer une image positive des hommes d'affaires et informer largement les lecteurs sur l'environnement des affaires. Par le terme *presse économique*,

Chris Roush entend ”un segment du journalisme qui suit, enregistre, analyse et interprète les activités et les relations commerciales, économiques et financières qui se déroulent dans une société” [1, p.62]. Par conséquent, le journalisme d’affaires lui-même couvre des sujets sur les personnes, les phénomènes, les états et les problèmes qui couvrent l’ensemble de la sphère des activités commerciales. Et le chercheur Keith Hayes établit une relation de synonymie entre la presse économique et ses composantes, ”les journaux et magazines destinés aux spécialistes” [2, p.72]. La presse économique représente donc non seulement la présentation d’une information spécialisée, mais aussi la présentation d’une vision spécialisée de l’information générale. Étant donné qu’il s’agit néanmoins d’une presse spécialisée, la quintessence du contenu de la presse économique, selon la chercheuse Jenny Luesby, est représentée par un ”complexe de matériaux tant sous forme imprimée que sous forme numérique (infographies, tableaux, diagrammes), orienté vers l’entreprenariat de développement” [3, p.119].

Actuellement, la presse économique représente un segment important de la production des médias imprimés et en ligne en République de Moldavie, nous avons enregistré plus de 20 journaux, magazines (y compris au format en ligne) et sites Web spécialisés dans le journalisme économique, notamment : Marchés des capitaux, Banques et Finance, Business Class, Logos-press, logos.press.md, capital.market.md, infoMarket.md, myBusiness.md, moldstreet.md, agroexpert.md, businessclass.md, bani.md, etc. Ces publications et plateformes d’information poursuivent plusieurs objectifs principaux :

- informer le public cible sur les activités et les processus se déroulant dans l’environnement des affaires;
- diffusion d’informations législatives et réglementaires;
- renforcer la base d’informations pour répondre aux besoins des entrepreneurs;
- promouvoir les principes d’une économie de marché.

Au cours de la dernière décennie, dans l’espace d’information national, une attention accrue a été accordée au journalisme économique et des mesures ont été initiées et mises en њuvre pour renforcer ce segment des médias. À cet effet, le Club de la presse économique (CPE) a été fondé en 2019, avec pour mission ”de soutenir et d’encourager le développement du journalisme économique en République de Moldavie”[4]. Cette entité organisationnelle à but non lucratif organise régulièrement des sessions de formation pour les journalistes avec ou sans expérience et organise des concours d’articles sur des sujets économiques. Outre les activités organisées par le CPE, en soutien aux journalistes spécialisés dans le domaine économique, a été lancé le programme de l’Académie de journalisme économique, mis en њuvre par l’Association européenne des entreprises, qui vise à ”améliorer la qualité du journalisme économique en République de Moldavie”[5]. Ce projet développe des connaissances dans le domaine économique, en organisant des débats publics avec la participation de journalistes et en leur donnant accès à des sources d’information et à des approches approfondies de sujets économiques, assistés par des spécialistes du domaine.

La situation socio-économique dans laquelle se trouve la République de Moldavie au cours des dernières décennies, conjuguée au faible intérêt du grand public pour les documents journalistiques sur les sujets financiers, a entraîné la disparition de plusieurs périodiques du marché médiatique. La situation configurée résulte bien entendu de la diminution drastique des revenus publicitaires, car ceux qui achètent des espaces publicitaires souhaitent un grand nombre de visites dans le cas des publications en ligne et une note élevée pour la publication imprimée. En outre, les pressions exercées sur les institutions médiatiques qui ont des contrats publicitaires augmentent, ou les agents économiques qui paient pour la publicité n'acceptent pas d'apparaître dans des documents journalistiques dans un contexte négatif, mettant ainsi fin aux contrats conclus. Actuellement, dans l'espace médiatique de la République de Moldavie, le segment de la presse écrite économique est représenté par 4 périodiques : Capital-market, Logos-press, Business Class et Banks and Finances.

MATÉRIEL ET MÉTHODE

En initiant cette approche scientifique, nous visons à établir et évaluer les tendances de développement de la presse économique en République de Moldavie, à retracer les particularités de la presse économique au format imprimé, mais surtout au format en ligne, à analyser les types de thématiques de la presse économique et contextualiser les spécificités des médias économiques à l'ère de l'expansion des technologies numériques. Pour atteindre les objectifs énoncés, nous avons utilisé plusieurs méthodes de recherche, parmi lesquelles : la méthode de l'approche systémique (l'objet de recherche est perçu comme un système avec des particularités, des objectifs et des fonctions spécifiques) ; la méthode analytique (appliquée dans l'analyse structurale-discursive des matériaux), l'observation, l'explication et la méthode comparative (pour étudier l'ensemble des caractéristiques de deux entités similaires.

Dans le cadre de la recherche initiée dans cet article, nous proposons de réaliser une analyse de contenu et d'enquêter sur les particularités de la presse économique en format imprimé, l'objet de l'enquête étant la publication périodique "Logos press". Au total, 16 éditions du journal ont été analysées, sur la période du 1.04.2024 au 15.06.2024.

L'hebdomadaire Logos Press (journal privé) a été fondé en 1990 et paraît actuellement sous forme imprimée et en ligne. Le sujet traité dans les pages du journal émerge des problèmes pratiques de l'économie et du commerce, tant sur le marché intérieur que sur le marché extérieur des biens et services, les journalistes analysant les processus et les projets dans les secteurs les plus importants du marché national. économie. L'information économique et financière reflétée dans les pages de la publication vise à guider et à aider les personnes intéressées (industriels, banquiers, investisseurs, hommes d'affaires, comptables, agents d'assurance, inspecteurs des impôts, experts, spécialistes des marchés financiers, etc.), dans la prise en charge indépendante des décisions managériales, basées non seulement sur le discours journalistique lui-même (le raisonnement de l'auteur), mais aussi sur les avis de spécialistes renommés dans le

domaine, capables d'analyser une situation ou un problème de manière beaucoup plus exhaustive.

RÉSULTATS ET DISCUSSION

On peut dire que le journal « Logos Press » n'écrit pas seulement sur les affaires, il se positionne comme partenaire et allié dans le développement des affaires. Le contenu des documents publiés dans les pages du journal est basé sur les opinions et les conseils d'hommes d'affaires, de dirigeants d'entreprises du pays et de l'étranger, mais aussi sur des informations opérationnelles et utiles sur les affaires en Moldavie. Il convient de préciser que l'institution de presse, lors de la préparation des documents, accorde une grande attention à l'aspect analytique, à la prévention des risques et à l'élaboration de prévisions sur l'évolution du marché et du domaine législatif. La publication périodique faisant l'objet de l'enquête comprend 16 colonnes, ce qui certifie l'intention du comité de rédaction de couvrir autant d'aspects que possible du secteur économique. Au cours de la période d'enquête, un certain nombre de 166 articles ont été publiés, parmi lesquels : "Première page (9 documents)", "Politique et économique" (18 documents), "Banques et finances" (18 documents), "Économie des régions". (2 matières), "Relations économiques extérieures" (16 matières), "Immobilier" (17 matières), "Actualités des entreprises" (16 matières), "Point de vue" (8 matières), "La loi est la droit" (4 matériaux), "Règles du commerce" (7 matériaux), "Vin & Approvisionnements" (14 matériaux), "Droits des consommateurs" (0 matériaux), "Interpress" (20 matériaux), "Annonces des agents économiques" (2 matériaux), "Échantillon de stylo"(0 matériaux), "Weekened"(15 matériaux). Comme on peut le constater, les documents journalistiques analytiques traitant des interférences entre les domaines politique et économique (lois et amendements, grandes entreprises et marché de l'énergie), les services bancaires, le marché des investissements, le marché immobilier et les relations économiques extérieures (attraction de fonds et exportation) produits nationaux) sont prioritaires sur le marché européen). Un résultat quelque peu inattendu concerne le manque de matériel sous la rubrique « Protection des consommateurs » au cours de la période analysée. Parallèlement, le contenu journalistique abordait des sujets variés : le marché immobilier et le marché de l'énergie, les effets de la privatisation, l'expansion du grand capital et l'expérience des entrepreneurs, les banques et le crédit, l'audit, les investissements et les concessions, la présence d'entreprises moldaves sur le marché étranger, production et exportation de vin, nouvelles règles concernant la fourniture de services et le paiement des services, programme de village européen, vente du stade républicain, villages sans internet, nouveaux services cadastraux, appels d'offres et illégalité les constructions, le marché de l'assurance, le programme de première maison, les appels d'offres et les constructions illégales, les subventions dans l'agriculture, le commerce de rue, le commerce du tabac, la politique monétaire, la politique européenne et les guerres en Israël et en Ukraine, le tourisme.

CONCLUSIONS

Sur la base des résultats de l'enquête, nous pouvons préciser que le journal « Logos presse » est lu principalement par des représentants du monde des affaires. La publication ne se concentre pas principalement sur l'aspect informatif concernant les activités et les processus qui se produisent dans le domaine des affaires, bien qu'elle place également sporadiquement du matériel informatif, mais elle donne la priorité à l'aspect analytique des processus complexes qui se produisent au niveau macro et microéconomique. concernant la législation fiscale, la politique budgétaire, le budget déficitaire, l'inflation, le produit intérieur brut, etc. Des phénomènes, des situations, des documents sont analysés et des prévisions sont élaborées. Parmi les conclusions qui peuvent être notées, on peut citer les suivantes : il présente des informations opérationnelles et analytiques provenant du monde des affaires et des domaines connexes (législatif, fiscal, bancaire) ; partager des expériences commerciales, en présentant des success stories et des entretiens avec des hommes d'affaires, des investisseurs ; entrepreneurs, experts du domaine et praticiens spécialisés (banquiers, avocats, gestionnaires d'assurance, etc.) ; publie des informations et des analyses sur les principaux événements au niveau interne et externe (y compris les innovations technologiques) et leur influence sur le domaine des affaires, le développement de l'économie et le climat d'investissement ; promeut les idées commerciales et fournit des conseils sur les processus de gestion et de marketing ; Parallèlement, la version en ligne de la publication périodique « Logos press » met en њuvre les possibilités des technologies de l'information dans les dimensions suivantes : entraîner le processus d'interactivité avec les consommateurs d'information ; accroître l'attractivité des matériaux en visualisant les données au moyen de tableaux, de graphiques, de croquis et de cartes.

RÉFÉRENCE

1. ROUSH, Ch. *Montrez-moi l'argent : rédiger des histoires commerciales et économiques pour la communication de masse*. New York : Routledge, 2016. ISBN 978-0415876551
2. HAYES, K. *Journalisme d'affaires : Comment faire un reportage sur les affaires et l'économie*. New York : Apress, 2013. 263 pages ISBN 978-1430263494
1. 3.LUESBY, J. *Le mot sur les affaires*. New York : Pearson Education Limited, 2000. 224 pages ISBN 9780273644118
3. *Club de la presse économique*. Disponible : https://cpe.md/?page_id=102. [Consulté le 08.05.2024].
4. *Session organisée par l'ABE no. 2 de l'Académie de journalisme économique*. Disponible: https://eba.md/rom/news/eba-a-organizat-sesiunea-nr-2-din-cadrul-academiei-de-journalism-nomic. [Consulté le 02.06.2024].

PROTECȚIA MINORILOR ÎN SPAȚIUL MEDIATIC OFFLINE ȘI ONLINE

PROTECTION OF MINORS IN THE OFFLINE AND ONLINE MEDIA SPACE

CZU: 658.3:342.7-053.0 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.04**

Mariana TACU,
ORCID: 0000-0003-4930-2395
e-mail: mariana.tacu@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The protection of minors in the offline and online media space requires an integrated approach, based on regulatory and legal frameworks, protective technologies, and continuous education. Authorities, educational institutions, media, and parents must systematically collaborate to create a safe environment conducive to the healthy development of children and adolescents.*

The multifaceted approach to this subject offers a complex perspective on children, as consumers of information, users of online platforms, but also protagonists in press materials. In all cases, adherence to regulatory and legal frameworks is necessary, according to which the best interest of the child is a fundamental principle guiding all decisions and actions affecting children, whether these take place in the legal, social, educational, or media spheres.

Keywords: *legal framework, digitization, ethics, mass media, virtual space, minor, protection.*

Cuvinte-cheie: *cadrul legal, digitalizare, etică, mass-media, spațiul virtual, minor, protecție.*

INTRODUCERE

Protecția minorilor în spațiul mediatic offline și online necesită o abordare integrată, bazată pe cadrul normativ, legal, tehnologii de protecție și formare continuă. Autoritățile, instituțiile educaționale, mass-media și părinții trebuie să colaboreze sistematic pentru a crea un mediu sigur și favorabil dezvoltării sănătoase a copiilor și adolescenților.

Raportat la spațiul mediatic tradițional, autoritățile stabilesc reglementări pentru clasificarea filmelor, emisiunilor TV și altor produse media, în funcție de vârsta potrivită pentru vizionare. Aceste clasificări ajută părinții, tutorii, educatorii și profesorii să decidă ce este potrivit pentru copii. Există reglementări privind orele la care anumite tipuri de conținut pot fi difuzate. Organizații precum Consiliul Național al Audiovizualului (CNA) monitorizează și reglementează conținutul difuzat de posturile de radio și televiziune pentru a asigura respectarea drepturilor copiilor.

Protecția minorilor în spațiul mediatic virtual, poate fi abordată prin prisma Regulamentului General privind Protecția Datelor (GDPR), care include prevederi specia-

le pentru protejarea datelor personale ale copiilor, solicitând consimțământul părinților pentru colectarea datelor de la minori sub o anumită vârstă. Platformele online sunt obligate să elimine sau să restricționeze accesul la conținut inadecvat pentru minori, cum ar fi pornografia, violența extremă și discursul de ură.

Există numeroase instrumente de protecție, aplicații și setări care permit părinților să controleze accesul copiilor la anumite site-uri și tipuri de conținut online. Părinții pot utiliza software-uri care monitorizează activitatea online a copiilor lor pentru a identifica și preveni comportamente riscante sau accesul la conținut periculos. Campaniile de conștientizare și programele educaționale pot oferi informații despre cum să navighezi în siguranță pe internet. Încurajarea unei gândiri critice față de conținutul media și dezvoltarea abilităților de evaluare a surselor de informare sunt esențiale pentru protejarea minorilor de dezinformare și influențe negative.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Convenția privind Drepturile Copilului (CDC), aprobată de Organizația Națiunilor Unite (ONU) în anul 1989, este cel mai important și relevant instrument juridic pentru apărarea și promovarea drepturilor copiilor și tinerilor [1]. Convenția, împreună cu Protocolul opțional privind implicarea copiilor în conflicte armate și Protocolul opțional II referitor la exploatarea sexuală, vânzarea, prostituția copiilor și pornografia infantilă (2000) consolidează drepturile inerente ale omului, care îi vizează pe copii și nevoia acestora de protecție specială [2].

Republica Moldova a ratificat CDC în 1990. Progresul privind implementarea Convenției este urmărit de Comitetul pentru Drepturile Copilului. Convenția prevede: „Drepturile copilului sunt drepturi ale omului, deținute de copii și de persoanele sub 18 ani indiferent de rasă, religie sau aptitudini, indiferent de ceea ce gândesc sau spun și de tipul de familie din care provin” [3].

Pe plan internațional, anul 1989 a fost marcat și de dezvoltarea World Wide Web. Pe atunci, probabil autorii Convenției nu ar fi putut proiecta, nici la nivel imaginar, schimbările pe care tehnologiile digitale le-ar fi adus în viața de zi cu zi a tuturor, dar în mod special a tinerilor. Cu o anumită întârziere față de accelerarea dezvoltării și utilizării noilor tehnologii, drepturile copiilor sunt acum recunoscute și protejate și în ceea ce privește mediul digital [4].

Cu certitudine, în prezent, cele două medii - *offline* și *online*, nu pot fi percepute ca dimensiuni separate, ceea ce se întâmplă în viața reală se reflectă în cea virtuală și viceversa, astfel încât se creează o interdependență continuă. Mediul digital cunoaște o evoluție fără precedent. Extinderea acestuia, vizează în mod direct rețelele sociale, aplicațiile, dispozitivele necesare pentru proiectarea realității virtuale și augmentate, inteligență artificială, robotică, sisteme automatizate, algoritmi și baze de date cu o memorie nelimitată. Dezvoltarea generațiilor Z (generația mobilă, născută într-o lume digitală) și Alpha (generația complet digitală, conectată permanent la diverse dispozi-

tive) este marcată de progresul tehnologic, astfel încât identitatea virtuală este o parte componentă a personalității.

O identitate virtuală face parte dintr-o interfață care reprezintă utilizatorul într-o lume virtuală, cum ar fi o cameră de chat, un joc video sau un spațiu comun virtual. Diferite tipuri de identități virtuale sunt create pentru a se integra în diverse platforme și spații virtuale. Multe dintre acestea sunt frecvent utilizate în jocuri video și sunt numite „avataruri”. Identitățile virtuale au un rol esențial în cele mai avansate tehnologii, facilitând conexiunile între utilizatori.

Conceptul de bază se referă la faptul că, pe măsură ce lumile și platformele virtuale devin mai funcționale și mai vibrante, identitățile virtuale devin și modele mai dominante pentru auto-exprimare a copiilor, dar și instrumente practice pentru colaborarea virtuală [5].

Zilnic, în lume, 175.000 de copii și tineri se conectează la internet pentru prima dată în viață, în medie, unul la fiecare jumătate de secundă. Minorii de astăzi trăiesc într-o lume digitalizată, astfel fiind conectați în mod activ la tot ceea ce se întâmplă în spațiul virtual. În funcție de vârstă, aceștia au nevoie de diferite forme de sprijin, conștientizare și libertate [6].

Cunoașterea, respectarea și promovarea drepturilor copilului este o necesitate în contextul desfășurării activității mijloacelor de informare tradiționale, dar mai cu seamă a noilor media și noilor tehnologii informaționale, care ocupă tot mai mult spațiu și timp în viața copiilor și tinerilor.

În acest sens, cele patru principii generale (1. Nediscriminare; 2. Interesul superior al minorului; 3. Dreptul la viață, supraviețuire și dezvoltare; 4. Respectarea opiniilor minorului) stipulate în CDC joacă un rol important în mediatizarea directă a evenimentelor cu implicarea minorilor și reflectarea problemelor cu care se confruntă aceștia, fie în spațiul real sau cel virtual.

Cu ocazia Safer Internet Day 2022 (Ziua Internetului Securizat), a apărut o reflecție deschisă din partea mai multor state (printre care și Italia, țară care sub patronajul Comitetului pentru Drepturile Copiilor a publicat: *Comentariul general nr. 25*, referitor la drepturile minorilor în mediul digital), cu privire la principiile generale enunțate mai sus, dar raportate direct drepturilor legate de viața digitală.

Nediscriminare. *CDC* - Toți copiii trebuie să se bucure de drepturile lor și nu trebuie niciodată să fie supuși discriminării. Obligația de a asigura egalitatea de șanse între copii este specificată în Articolul 2 [7].

Comentariul general nr. 25 - Dreptul la nediscriminare cere statelor părți să se asigure că toți minorii au acces egal și efectiv la mediul digital. Statele părți ar trebui să ia toate măsurile necesare pentru a depăși decalajul digital [8].

Acest principiu contribuie la protejarea demnității și drepturilor copiilor, promovând o reprezentare corectă și inclusivă în spațiul mediatic real și virtual.

Interesul superior al minorului. *CDC* - Conceptul de interes superior al copi-

lului are ca scop asigurarea atât a exercitării depline și efective a tuturor drepturilor recunoscute în Convenție, cât și a dezvoltării holistice a copilului [9].

Comentariul general nr. 25 - Interesul superior al copilului este un principiu dinamic care necesită o evaluare adecvată contextului specific. Mediul digital nu a fost conceput inițial pentru minori, dar joacă un rol important în viața acestora [10].

Interesul superior al minorului este un principiu fundamental care ghidează toate deciziile și acțiunile ce afectează copiii, fie că acestea au loc în sfera juridică, socială, educațională sau mediatică.

Dreptul la viață, supraviețuire și dezvoltare. *CDC* – Acesta este principiul direct legat de drepturile economice și sociale ale copiilor și prevede asigurarea supravegherii şi dezvoltării (fizice, mintale, spirituale, morale) copilului [11].

Comentariul general nr. 25 - Statele părți ar trebui să ia toate măsurile adecvate pentru a proteja minorii de riscurile care le amenință dreptul la viață, supraviețuire și dezvoltare. Conținutul, contactul, conduita și riscurile contractuale includ, printre altele, conținutul violent și sexual, atacurile cibernetice și hărțuirea, jocurile de noroc, exploatarea și abuzul, inclusiv exploatarea și abuzul sexual, și incitarea la sinucidere sau la activități care pun viața în pericol, inclusiv prin criminali sau grupuri armate calificate drept terorişti sau extremişti violenți [12].

Asigurarea dreptului la viață, supraviețuire și dezvoltare pentru toți copiii necesită eforturi concertate din partea guvernelor, organizațiilor internaționale, comunităților și familiilor.

Respectarea opiniilor minorului. *CDC* - Pentru a ști ce este de fapt în interesul copilului, acesta trebuie ascultat. Statele părţi sunt obligate să garanteze copiilor dreptul de a-şi exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îi priveşte, opiniile copilului urmând să fie luate în considerare ţinându-se seama de vârsta sa şi de gradul său de maturitate [13].

Comentariul general nr. 25 - Minorii au raportat că mediul digital le-a oferit diverse oportunități de a-și face vocea auzită cu privire la problemele care îi afectează. Statele părți ar trebui să promoveze conștientizarea și accesul minorilor la mijloacele digitale, să asigure participarea în mod egal cu adulții, în luarea anumitor decizii, anonim acolo unde este necesar [14].

Capacitățile de dezvoltare ale copiilor trebuie respectate, ca principiu favorizant pentru abordarea procesului de dobândire treptată a abilităților, înțelegerii și acțiunii. Acest proces capătă o importanță deosebită atât în viața reală, cât și în mediul digital, unde copiii pot fi mai implicați, dar cu supravegherea părinților și/sau a adulților cu rol de tutore. Riscurile și oportunitățile asociate cu implicarea minorilor se modifică în funcție de vârstă și stadiul de dezvoltare.

Fondul Internațional pentru Urgențe ale Copiilor al Națiunilor Unite (UNICEF) a elaborat un set de principii și recomandări, care vin în ajutor jurnaliștilor în procesul de relatare a problemelor copiilor, astfel încât să servească interesul public fără a compromite

drepturile copiilor. Acestea includ o serie de: a) principii generale; b) linii directoare pentru intervievarea copiilor; c) principii pentru mediatizarea problemelor copiilor [15].

În acest context, ne vom referi la liniile directoare și principiile pentru mediatizare, care sunt strâns legate de procesul de muncă a jurnaliștilor, angajați ai instituțiilor media tradiționale, dar și creatori de conținut specific noilor media.

UNICEF		
Nr.	**Linii directoare pentru intervievarea copiilor**	**Principii pentru mediatizarea problemelor copiilor**
1.	Nu aduceți daune copiilor	Nu stigmatizați
2.	Nu discriminați	Context exact
3.	Nu înscenați și/sau teatralizați	Protejați identitatea copilului
4.	Copilul trebuie să fie pregătit pentru un interviu	Schimbarea identității
5.	Avem nevoie de permisiune	Când prezentăm identitatea copilului?
6.	Acordați atenție locului și modului în care este intervievat copilul	Încrucișarea opiniilor
7.		Copii nu se supun riscului

Sursa: *Elaborat de autoare, în baza:*
Guidelines for journalists reporting on children. Disponibil: https://www.unicef.org/eca/media/ethical-guidelines

Mecanismul de monitorizare a mediului în care acționează reprezentanții mass-mediei, pe de o parte, permite evaluarea și raportarea gradului de respectare a drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale copilului, iar pe de altă parte, stabileşte modul de efectuare al procesului de monitorizare și control, astfel servind drept reper.

Responsabilitatea minorilor în procesul de triere a fluxului de mesaje transmise de către media tradițională, dar și de către noile media, presupune o repoziționare profundă a culturii informaționale și a alfabetizării digitale. Cea din urmă se referă la abilitatea de a utiliza tehnologiile pentru a găsi, evalua, crea și comunica.

În acest sens, cele mai multe studii se limitează la recunoașterea unui policentrism al formării opiniei publice, fără a realiza că se afirmă stiluri și căi de socializare diverse, în care se împletește autoritatea clasică (familie, școală etc.), bazată pe forme care nu

sunt decât liniare și coerente, cu puterea noilor medii de socializare informală (rețele sociale, comunități virtuale etc.).

Atât la nivel interanațional, cât și național, cadrul normativ reprezintă un ghid sigur în desfășurarea activității jurnaliștilor. Parte a acestui cadru este și Codul Deontologic al Jurnalistului din Republica Moldova, aprobat la 3 mai 2011 în municipiul Chișinău și ulterior completat în mai 2019, după dezbateri publice organizate de către Consiliul de Presă din Republica Moldova.

Sintetizând principiul 3. Protecția copiilor, punctul 3.16 și 3.17 [16] – menționăm faptul că, jurnalistul are obligația de a trata informațiile despre copii cu acuratețe și responsabilitate, protejând identitatea acestora în cazurile sensibile și modificând înregistrările pentru a preveni consecințele negative, exceptând situațiile de interes public sau de interes superior al copilului.

Tehnologiile informaționale contribuie direct la schimbarea modului în care copiii interacţionează între ei, accesează anumite platforme, își exprimă opiniile și distribuie conţinuturi creative. Interactivitatea oferită de spațiul virtual reprezintă un punct de atracție sigur, pentru cei din generația Alpha.

Încă acum un deceniu, Virtual Worlds Management, o companie de media şi evenimente comerciale, estima că există mai mult de 200 de lumi virtuale orientate către tineri [17]. Analizând aceste lumi virtuale, putem distinge diverse tipuri de profiluri ale copiilor și tinerilor, care deja și-au creat o identitate virtuală. Acestea se referă la: a) cei care acționează; b) rebelii; c) tradiționalii, d) creativii și e) singuraticii.

Cadrul legal, dar și cel normativ, trebuie să ia în considerare toate particularitățile dezvoltării unei identități virtuale, atât din perspectiva avantajelor, dar și dezavantajelor, pe de o parte să asigure copiilor și tinerilor o lume digitală liberă, iar pe altă parte să asigure un grad sporit de securitate. În acest sens, pe data de 11 mai 2022, la Bruxelles a fost adoptată: *Noua strategie a Uniunii Europene (UE) pentru protejarea și capacitarea copiilor în mediul online*.

Noua Strategie europeană pentru un internet mai bun pentru copii, vizează furnizarea de conținuturi și de servicii online accesibile, adaptate vârstei, care să fie în interesul superior al copiilor.

Documentul stabilește viziunea Comisiei referitoare la un deceniu digital pentru copii și tineri, întemeiată pe *trei piloni principali*:

1. **Experiențe digitale sigure,** menite să protejeze copiii de conținuturi, comportamente și riscuri online, dăunătoare și ilegale, și să îmbunătățească bunăstarea acestora printr-un mediu digital sigur și adaptat vârstei lor.
2. **Capacitarea digitală**, astfel încât copiii să dobândească aptitudinile și competențele necesare pentru a face alegeri în cunoștință de cauză și pentru a se exprima în mediul online în condiții de siguranță și în mod responsabil.
3. **Participarea activă și respectul față de copii**, oferindu-le posibilitatea de a se exprima în mediul digital prin activități conduse de copii, pentru a promova experiențe digitale inovatoare, creative și sigure [18].

CONCLUZII

În contextul celor enunțate anterior, evidențiem faptul că, mijloacele de informare tradiționale joacă un rol semnificativ în viața tuturor, noile tehnologii informaționale atrag tot mai mult atenția copiilor și tinerilor, anumite categorii dezvoltând o și formă de dependență față de acestea.

Reprezentanții instituțiilor media pot contribui direct la sporirea cunoștințelor despre puterea informațiilor, explicând cum funcționează aceste sisteme şi cum să filtreze informațiile și să interpreteze mesajele. Este importantă implicarea directă a copiilor în toate formele de producţie media și multimedia, astfel încât fiecare să înţeleagă ce este permis și ce este interzis. Implicarea tinerilor care au competențe în utilizarea tehnologiilor informaționale reprezintă și un excelent punct de plecare pentru un proces intensiv de educație media și alfabetizare digitală.

REFERINȚE

1. Ghid pentru protecția copiilor în mediul online. În: https://moldova.md/sites/default/files/itu_cop_-_ghid_copii_-_republica_moldova.pdf [Accesat: 23.05.2024].
2. Protocolul optional la convenția cu privire la drepturile copilului privind implicarea acestora în conflictele armate. În: https://cj.md/wp-content/uploads/2019/01/Protocolul-optional-la-Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului-privind-implicarea-copiilor-in-conflicte-armate.pdf [Accesat: 30.05.2024].
3. Convenția cu privire la drepturile copilului. În: https://www.unicef.org/moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf [Accesat: 23.05.2024].
4. Idiritti digitali dei minori. În: https://www.thegoodintown.it/i-diritti-digitali-dei-minori/ [Accesat: 30.05.2024].
5. Virtual identity. Disponibil: https://www.techopedia.com/definition/2539/virtual-identity [Accesat: 05.06.2024].
6. *Ibidem*. I diritti digitali dei minori.
7. Convenția cu privire la drepturile copilului. În: https://www.unicef.org/moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf [Accesat: 23.05.2024].
8. Comitato sui diritti dell’infanzia. Commento generale n. 25. Sui diritti dei minorenni in relazione all’ambiente digitale. În: https://www.datocms-assets.com/30196/1643879142-commento_generale_25_diritti_minorenni_ambiente-digitale.pdf [Accesat: 23.05.2024].
9. *Ibidem.* Convenția cu privire la drepturile copilului.
10. *Ibidem.* Comitato sui diritti dell’infanzia. Commento generale n. 25. Sui diritti dei minorenni in relazione all’ambiente digitale.

11. *Ibidem.* Convenția cu privire la drepturile copilului.
12. *Ibidem.* Comitato sui diritti dell'infanzia. Commento generale n. 25. Sui diritti dei minorenni in relazione all'ambiente digitale.
13. *Ibidem.* Convenția cu privire la drepturile copilului.
14. *Ibidem.* Comitato sui diritti dell'infanzia. Commento generale n. 25. Sui diritti dei minorenni in relazione all'ambiente digitale.
15. UNICEF. Principii și recomandări privind relatarea problemelor copiilor. În: https://www.unicef.org/eca/media/ethical-guidelines [Accesat: 05.06.2024].
16. Codul Deontologic al Jurnalistului din Republica Moldova. În: https://consiliuldepresa.md/ro/page/codul-deontologic-al-jurnalistului-din-r-moldova [Accesat: 05.05.2024].
17. The New York Timies. În: https://www.nytimes.com/2009/04/19/business/19prot [Accesat: 05.06.2024].
18. Noua stategie a Uniunii Europene (UE) pentru protejarea și capacitarea copiilor în mediul online. În: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ro/ip_22_2825 [Accesat: 30.05.2024].

ADOPTAREA NOILOR TENDINȚE ȘI COMPETENȚE ÎN FORMAREA BIBLIOTECARILOR UNIVERSITARI

ADOPTING NEW TRENDS AND COMPETENCIES IN THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF ACADEMIC LIBRARIANS

CZU: 023.5:378.4:[005.336.2:004] **https://doi.org/10.59295/spd2024s.05**

Nelly ȚURCAN,
ORCID: 0000-0001-8475-0770
e-mail: tsurcannelly@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova,
Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *The main objective of the article is to understand and document emerging trends in academic libraries for the period 2010-2024. These analyses are necessary to guide librarians, managers, and policymakers in making informed decisions aimed at enhancing the role and impact of libraries in higher education. The research methods include the analysis of relevant documents and evaluations by the Association of College and Research Libraries (ACRL). The results indicate a significant transformation of libraries influenced by technological advancements and social changes. The main trends identified include digital transformation, the integration of artificial intelligence, and a focus on diversity, equity, and inclusion. Additionally, the COVID-19 pandemic has accelerated the adoption of remote services and digital resources. To effectively implement these trends, librarians need to develop skills in technology, data management, teaching, collaboration, leadership, adaptability, and innovation.*

Keywords: *academic libraries, digital transformation, professional development, professional skills, trends in academic libraries.*

INTRODUCERE

Biblioteca academică se află într-o continuă transformare datorită schimbărilor din paradigma educațională, diversității și complexității nevoilor utilizatorilor, precum și progreselor tehnologice, inclusiv celor din domeniul inteligenței artificiale. Mediul academic este într-o evoluție constantă, iar bibliotecile sunt parte integrantă a acestui proces. Pentru a rămâne relevante și a oferi servicii optime studenților, cadrelor științifico-didactice și cercetătorilor, bibliotecarii universitari trebuie să fie la curent cu tendințele emergente și să-și dezvolte noi competențe. Această adaptare continuă este foarte importantă pentru a asigura sprijinul necesar în procesul educațional și de cercetare, contribuind la succesul academic al comunității pe care o servesc.

Bibliotecile academice s-au dezvoltat concomitent cu instituțiile de învățământ superior din care fac parte și sunt apreciate pentru reziliența lor, adaptându-se la schimbările sociale, politice și tehnologice. Provocările actuale includ integrarea tehnologiei informației și comunicațiilor, crearea și menținerea depozitelor digitale, asigurarea

accesului deschis, prestarea serviciilor centrate pe utilizator (e-learning, învățământ la distanță, alfabetizare digitală), oferirea serviciilor online, utilizarea rețelelor sociale, cooperarea interbibliotecară și respectarea aspectelor legale.

Bibliotecarii universitari, având un contact permanent cu comunitatea academică, trebuie să fie promotorii schimbărilor de paradigmă în domeniul educației și cercetării. Aceștia nu doar facilitează accesul la informație, ci și joacă un rol activ în implementarea și promovarea Științei Deschise, un concept care încurajează accesul liber la rezultatele cercetării științifice. Prin aceasta se îmbunătățește eficiența și vizibilitatea cercetării și se cultivă o cultură a deschiderii și colaborării în domeniul educației și cercetării.

TENDINȚE ȘI COMPETENȚE VIITOARE ÎN BIBLIOTECILE ACADEMICE

În era digitală, bibliotecile academice au evoluat de la simple depozite de cărți la hub-uri dinamice de acces la informații și suport pentru cercetare. Pentru a avea succes în acest mediu, bibliotecarii universitari trebuie să îmbine cunoștințele tradiționale din domeniul biblioteconomiei și științei informării cu competențele necesare pentru a utiliza tehnologiile emergente și pentru a răspunde nevoilor în continuă schimbare ale utilizatorilor.

În ultimii ani au fost realizate mai multe studii și analize privind cunoștințele și competențele necesare pentru bibliotecile academice în contextul tehnologic modern [1-7].

Aceste studii examinează competențele esențiale pentru bibliotecari în era digitală, evidențiind importanța formării profesionale inițiale și necesitatea dezvoltării continue pentru a ține pasul cu schimbările rapide. Bibliotecarii trebuie să dețină competențe-cheie, cum ar fi cunoștințe fundamentale în domeniul informației, gestionarea informațiilor, competențe tehnice și abilități interpersonale. Studiile arată că, deși bibliotecarii din unele țări sunt competenți în căutarea în baze de date și utilizarea rețelelor sociale, aceștia au deficiențe în dezvoltarea de metadate și site-uri web. În alte țări, competențele digitale ale bibliotecarilor influențează acceptarea tehnologiei în biblioteci. Cercetătorii subliniază necesitatea îmbunătățirii competențelor în gestionarea datelor și dezvoltarea colecțiilor, menționând că există un decalaj între cererea de competențe și oferta educațională din programele de masterat. Aceștia evidențiază importanța actualizării curriculumului și a integrării competențelor digitale în programele de formare pentru a pregăti bibliotecarii să facă față peisajului informațional în continuă schimbare.

Competențele bibliotecarilor universitari au fost pe larg dezbătute de organizațiile internaționale, asociațiile profesionale și grupurile de lucru pentru bibliotecile academice și de cercetare. Astfel, între noiembrie 2023 și aprilie 2024, OCLC (Online Computer Library Center, Inc.) și LIBER (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche) au organizat trei sesiuni de discuții interactive, axate pe oportunitățile și responsabilitățile legate de furnizarea serviciilor bibliotecilor academice de ultimă generație, adaptate la

acest nou ecosistem bazat pe date [8]. LIBER a identificat principalii factori determinanți care vor afecta bibliotecile de cercetare și și-a formulat angajamente strategice pentru a-și menține poziția consolidată în ceea ce privește facilitarea cercetării de nivel mondial. În acest sens, Strategia LIBER pentru perioada 2023-2027 se concentrează pe evoluțiile de ultimă oră pentru a devansa schimbările radicale care au loc în sectorul cercetării [9]. Până în 2027, bibliotecile de cercetare vor oferi servicii de ultimă generație, orientate spre viitor, pentru colecții, publicare și conservarea informațiilor și a (meta)datelor. Aceste servicii vor fi relevante și adaptate pentru grupuri de utilizatori din mediul academic și din afara acestuia.

În raportul SCONUL (Society of College, National and University Libraries) sunt examinate perspectivele pentru bibliotecile academice în următorii zece ani, fiind subliniată necesitatea schimbării și identificării tendințelor transformatoare [10]. Deși participanții la cercetarea SCONUL au recunoscut diverse elemente-cheie ale schimbării, ei nu au ajuns la un consens asupra celor mai importante dintre ele. Viziunea asupra bibliotecii viitorului rămâne similară cu cea actuală, iar multe tendințe identificate nu includ forțe transformatoare majore, cum ar fi inteligența artificială. Studiul a identificat domenii-cheie în care bibliotecile academice pot implementa activități utile pentru a aborda diverse probleme. Acestea includ inițierea consultărilor cu utilizatorii pentru a gestiona tranziția de la tipărit la electronic și revizuirea rolului în descoperirea informației prin dezvoltarea unor metode de prezentare a conținutului în instrumentele de căutare online. Bibliotecile ar trebui, de asemenea, să investigheze impactul evoluțiilor tehnologice, cum ar fi inteligența artificială, învățarea automată și Internetul lucrurilor, și să dezvolte servicii în aceste domenii.

Un raport recent *Librarian Futures* al *Technology from Sage* și *Skilltype*, lansat la începutul anului 2024, explorează competențele necesare pentru bibliotecarii universitari în contextul schimbărilor sociale, politice și tehnologice actuale [11]. Raportul se bazează pe opiniile a peste 2.000 de profesioniști și oferă o imagine de ansamblu asupra peisajului actual al competențelor, evidențiind domeniile ce necesită dezvoltare viitoare. *Skilltype* a creat o taxonomie a celor mai populare abilități, arătând că bibliotecile academice sunt bine echipate pentru a răspunde nevoilor utilizatorilor. Datele studiului arată că mai puțin de jumătate dintre bibliotecari sunt încrezători în capacitatea lor de a îndeplini așteptările zilnice și de a face față provocărilor tehnologice, în special în ceea ce privește avansarea în carieră și întrebările legate de inteligența artificială (37%). De asemenea, mulți bibliotecari consideră că nu există suficient buget (46%) sau timp pentru perfecționare profesională (47%), iar eforturile lor de a învăța noi competențe nu sunt apreciate suficient de studenți (20%).

Pentru viitor, bibliotecarii au indicat importanța dezvoltării abilităților legate de inteligența artificială, dar și un interes pentru o gamă largă de alte competențe, sugerând o viziune holistică pe termen lung a bibliotecii academice. Raportul integral *Librarian Futures* explorează aceste interese și oferă strategii pentru dezvoltarea abilităților pentru viitor.

MATERIALE ȘI METODE

Pentru analiza documentelor a fost utilizată o abordare calitativă bazată pe metoda analizei de conținut. Inițial, s-au efectuat analize exploratorii ale documentelor strategice ale asociațiilor profesionale și organizațiilor naționale și internaționale relevante pentru competențele profesioniștilor din domeniul informării și documentării, cum ar fi IFLA, LIBER, ACRL/ALA, CARL, SCONUL și altele. Au fost analizate și standardele pentru biblioteci din învățământul superior, standardele de competență pentru ocupația de bibliotecar, precum și standardele de calificare pentru specializările din domeniul de formare profesională în biblioteconomie, informare și studii arhivistice pentru cele trei nivele ale studiilor universitare (licență, masterat, doctorat). Documentele selectate sunt actuale și joacă un rol important în identificarea tendințelor de activitate ale bibliotecilor academice și în dezvoltarea competențelor profesionale ale bibliotecarilor universitari.

În a doua etapă a cercetării, a fost realizată o analiză a tendințelor de top pentru bibliotecile academice, conform evaluărilor Asociației Bibliotecilor de Colegii și Cercetare din SUA (ACRL) pentru perioada 2010-2024 [12-19].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Odată la doi ani, ACRL (Association of College and Research Libraries) realizează analize pentru a înțelege și documenta tendințele emergente în bibliotecile academice. Aceste analize au scopul de a ghida bibliotecarii, administratorii și factorii de decizie politică în luarea deciziilor informate, menite să sporească rolul și impactul bibliotecilor în învățământul superior. Ele sunt valoroase și pentru bibliotecarii universitari din alte țări, inclusiv din Republica Moldova. Rapoartele ACRL evidențiază strategiile de succes ale bibliotecilor din SUA, oferind oportunități de învățare și implementare a abordărilor similare. Identificând tendințele emergente și prognozând evoluțiile viitoare, aceste analize ajută bibliotecile să se adapteze schimbărilor, să rămână relevante și să sprijine eficient misiunile educaționale și de cercetare ale instituțiilor lor. De asemenea, ele subliniază rolul esențial al bibliotecilor în sprijinirea succesului academic și al cercetării, furnizând date valoroase pentru eforturile de advocacy.

Din 2010 până în 2024, bibliotecile academice au suferit transformări semnificative influențate de progresele tehnologice, de schimbările în practicile educaționale și de așteptările utilizatorilor în evoluție. Tendințele-cheie în această perioadă includ:

- ***Transformare digitală:*** trecerea de la resursele tipărite la cele digitale a devenit o tendință majoră. Bibliotecile și-au extins colecțiile digitale, inclusiv cărți electronice, reviste electronice și arhive digitale, pentru a răspunde cererii tot mai mari de acces online.
- ***Mișcarea pentru Acces Deschis:*** a existat un impuls substanțial către publicarea în Acces Deschis. Bibliotecile au jucat un rol foarte important în promovarea inițiativelor Accesului Deschis, în sprijinirea repozitoriilor instituționale și în susținerea politicilor care fac cercetarea academică disponibilă gratuit.

- ***Spații de învățare:*** reproiectarea spațiilor fizice ale bibliotecii pentru a sprijini învățarea colaborativă și individuală a devenit o prioritate. Bibliotecile academice moderne oferă acum o varietate de spații flexibile, activate de tehnologie, care răspund diferitor nevoi de învățare și cercetare.
- ***Managementul datelor și sprijinul pentru cercetare:*** Odată cu creșterea datelor mari și a cercetărilor digitale, bibliotecile au dezvoltat noi servicii pentru a sprijini gestionarea datelor, prezervarea datelor de cercetare și proiectele de cercetare în domeniul științelor umaniste digitale.
- ***Instruirea bibliotecii și alfabetizarea informațională:*** Consolidarea abilităților de cultură a informației ale studenților a rămas un obiectiv central. Bibliotecile au integrat instruirea în domeniul culturii informației în programele de studii și au dezvoltat metode de predare inovatoare pentru a îmbunătăți gândirea critică și abilitățile de cercetare ale studenților.

Dacă anii 2010-2020 s-au concentrat preponderent pe transformarea digitală, perioada ulterioară a marcat o creștere a tendințelor precum pedagogia deschisă, în care bibliotecarii colaborează cu cadrele științifico-didactice în ceea ce privește resursele educaționale deschise. Inteligența artificială și alfabetizarea în domeniul datelor au apărut ca domenii-cheie, bibliotecile încorporând instrumente de inteligență artificială și promovând abilitățile de analiză a datelor în rândul utilizatorilor. Impactul mișcărilor sociale și politice a devenit evident, bibliotecile abordând probleme precum libertatea academică, diversitatea, echitatea și incluziunea (DEI).

Progresele tehnologice și schimbările sociale au influențat semnificativ tendințele în bibliotecile academice. Creșterea resurselor digitale, a platformelor de învățare online și a rețelelor sociale au contribuit la evoluția serviciilor de bibliotecă. De exemplu, trecerea la resurse digitale a crescut cererea pentru formare digitală și servicii de asistență online. Inovațiile tehnologice au transformat activitățile, serviciile și resursele bibliotecilor, integrând automatizarea, inteligența artificială și învățarea automată pentru a îmbunătăți eficiența și experiența utilizatorilor. Schimbările sociale, precum accentul pe DEI, au influențat politicile bibliotecilor, care abordează acum probleme de justiție socială și creează medii mai incluzive. Pandemia COVID-19 a accelerat adoptarea serviciilor la distanță și a resurselor digitale, cu noi strategii pentru a sprijini învățarea și cercetarea online, influențând continuu activitățile post-pandemice.

În ciuda diverselor schimbări, unele tendințe de bază privind activitatea bibliotecilor academice au rămas constante:

- Echiparea studenților și a cadrelor didactice cu abilitățile de a găsi, evalua și utiliza eficient informațiile rămâne o piatră de temelie a serviciilor de bibliotecă.
- Satisfacerea nevoilor în continuă evoluție ale utilizatorilor rămâne un obiectiv central. Acest lucru necesită o evaluare și o adaptare continuă a serviciilor de bibliotecă.
- Bibliotecile au încurajat întotdeauna legăturile dintre cercetători, profesori și

studenți. Acum, colaborarea se extinde dincolo de instituție, bibliotecile colaborând cu organizații externe în cadrul unor proiecte și inițiative. Bibliotecile au susținut parteneriate pentru a spori schimbul de resurse, pentru a dezvolta programe comune și pentru a sprijini obiectivele instituționale.

- Asigurarea unui acces echitabil la informații și resurse a fost mereu o prioritate centrală. Bibliotecile continuă să combată barierele în calea accesului și să dezvolte servicii incluzive pentru a îndeplini nevoile diverse ale comunităților de utilizatori.
- Învățarea continuă și dezvoltarea profesională au rămas esențiale pentru bibliotecari. Cerința de a fi la curent cu tendințele și tehnologiile emergente a impulsionat inițiativele de educație și formare continuă.

Pentru a pune în aplicare aceste tendințe în mod eficient, bibliotecarii universitari trebuie să dezvolte un set divers de competențe, cum ar fi: competențe tehnologice, gestionarea datelor, competențe de predare și proiectare curriculară, colaborare și leadership, competențe DEI, adaptabilitate și inovație, managementul proiectelor, comunicare și sensibilizare, gândire critică și rezolvare a problemelor, învățare pe tot parcursul vieții.

Prin înțelegerea acestor tendințe și a competențelor necesare pentru implementarea lor, bibliotecarii universitari pot susține mai eficient nevoile instituțiilor lor și pot contribui la succesul general al studenților, cadrelor științifico-didactice și cercetătorilor.

CONCLUZII

Studiile subliniază importanța continuării dezvoltării competențelor digitale ale bibliotecarilor universitari pentru a face față schimbărilor continue în peisajul informațional. Este necesar să adaptăm curriculumul din programele de formare pentru a include competențe în gestionarea datelor și extinderea colecțiilor, în conformitate cu cerințele actuale ale pieței. Transformările tehnologice, precum inteligența artificială și automatizarea, alături de schimbările sociale, inclusiv diversitatea, echitatea și incluziunea, influențează semnificativ activitatea bibliotecilor academice. Pandemia COVID-19 a accelerat trecerea la resurse digitale și servicii la distanță, subliniind importanța flexibilității și inovației în sprijinirea educației și cercetării. De asemenea, bibliotecile academice trebuie să joace un rol activ în facilitarea accesului deschis la informații și în promovarea abilităților de gândire critică și cercetare ale utilizatorilor. Implementarea acestor schimbări este foarte importantă pentru a menține relevanța și impactul bibliotecilor academice în contextul evoluțiilor tehnologice și sociale.

REFERINȚE

1. RAJU, Jaya. Knowledge and skills for the digital era academic library. *Journal of Academic Librarianship*. 2014, vol. 40, no. 2, pp. 163-170. ISSN 0099-1333. DOI: http://doi.org/10.1016/j.acalib.2014.02.007

2. BARO, E.E., OBARO, O.G. and ADUBA, E.D. An assessment of digital literacy skills and knowledge-based competencies among librarians working in university libraries in Africa. *Digital Library Perspectives*. 2019, vol. 35, no. 3/4, pp. 172-192. DOI: https://doi.org/10.1108/DLP-04-2019-0013
3. SAUNDERS, Laura. Core Knowledge and Specialized Skills. *Academic Libraries. College & Research Libraries*. 2020, vol. 81, no. 2, pp. 288-311. ISSN 2150-6701. DOI: https://doi.org/10.5860/crl.81.2.288 .
4. HAMAD, F., AL-FADEL, M., and FAKHOURI, H. The effect of librarians' digital skills on technology acceptance in academic libraries in Jordan. *Journal of Librarianship and Information Science*. 2021, vol. 5, no. 4, pp. 589-600. eISSN 1741-6477. DOI: https://doi.org/10.1177/0961000620966644
5. BARYSHEV, R.A. Building the model of academic library an digital competences. *Scientific and Technical Libraries.* 2021, no. 9, pp. 129-149. eISSN 2686-8601. DOI: https://doi.org/10.33186/1027-3689-2021-9-129-149
6. LUO, Jiebei, TANG, Rong. Data competency for academic librarians: Evaluating present trends and future prospects. *Journal of Academic Librarianship*. 2024, vol. 50, no. 4, atr. 102897. ISSN 0099-1333. DOI: https://doi.org/10.1016/j.acalib.2024.102897
7. SANCHES, Tatiana. Connecting New Trends and New Skills for Academic Librarians. In: KURBANOĞLU, S., ŠPIRANEC, S., ÜNAL, Y., BOUSTANY, J., KOS, D. (eds). *Information Literacy in a Post-Truth Era. ECIL 2021. Communications in Computer and Information Science*. Cham: Springer, 2021, vol. 1533, pp. 617-628. eISBN 978-3-030-99885-1. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-99885-1_51
8. OCLC-LIBER. *„Building for the future": Opportunities and responsibilities for state-of-the-art services*. 2023-2024 edition. OCLC, ©2021. În: https://connect.oclc.org/en/oclc-liber-building-for-the-future-series-2023 (Accesat 18.06.2024).
9. LIBER. Strategy 2023-2027. LIBER, 2023. În: https://libereurope.eu/strategy/ (Accesat 18.06.2024).
10. PINFIELD, S., COX, A. and RUTTER, S. *Mapping the future of academic libraries: A report for SCONUL.* London: Society of College, National and University Libraries (SCONUL), 2017. În: https://eprints.whiterose.ac.uk/125508/1/SCONUL%20Report%20Mapping%20the%20Future%20of%20Academic%20Libraries%20-%20published%20version.pdf (Accesat 18.06.2024).
11. Skilltype & Technology from Sage. *Librarian Futures Part III: The Librarian Skills Landscap*e. Technology from Sage, 2023. În: https://www.technologyfromsage.com/librarian-futures-report-part-3/ (Accesat 18.06.2024).
12. ACRL. 2010 top ten trends in academic libraries: A review of the current literature. *College & Research Libraries News*. 2010, vol. 71, no. 6, pp. 286-292. ISSN 2150-6698. DOI: https://doi.org/10.5860/crln.71.6.8385

13. ACRL. 2012 top ten trends in academic libraries: A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. *College & Research Libraries News*. 2012, vol. 73, no. 6, pp. 311-320. ISSN 2150-6698. DOI: https://doi.org/10.5860/crln.73.6.8773
14. ACRL. Top trends in academic libraries: A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. *College & Research Libraries News*. 2014, vol. 75, no. 6, pp. 294-302. ISSN 2150-6698. DOI: https://doi.org/10.5860/crln.75.6.9137
15. ACRL. 2016 top trends in academic libraries: A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. *College & Research Libraries News*. 2016, vol. 77, no. 6, pp. 274-281. ISSN 2150-6698. DOI: https://doi.org/10.5860/crln.77.6.9505
16. ACRL. 2018 top trends in academic libraries: A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. *College & Research Libraries News*. 2018, vol. 79, no. 6, pp. 286. ISSN 2150-6698. DOI: https://doi.org/10.5860/crln.79.6.286
17. ACRL. 2020 top trends in academic libraries: A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education. *College & Research Libraries News*. 2020, vol. 81, no. 6, pp. 270. ISSN 2150-6698. DOI: https://doi.org/10.5860/crln.81.6.270
18. ACRL. 2021–2022. Top trends in academic libraries: A review of the trends and issues. *College & Research Libraries News*. 2022, vol. 83, no. 6, pp. 243. ISSN 2150-6698. DOI: https://doi.org/10.5860/crln.83.6.243
19. ACRL. 2024 Top Trends in Academic Libraries: A Review of the Trends and Issues. *College & Research Libraries News.* 2024, vol. 85, no. 6, pp. 231. ISSN 2150-6698. DOI: https://doi.org/10.5860/crln.85.6.231

PARTENERIATE PENTRU UN MANAGEMENT EFICIENT AL DATELOR DE CERCETARE

PARTNERSHIPS FOR EFFECTIVE MANAGEMENT OF RESEARCH DATA

CZU: 001.89:005.336.1 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.06**

Nelly ȚURCAN,
ORCID: 0000-0001-8475-0770
e-mail: tsurcannelly@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova, Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale, Chișinău, Republica Moldova
Viorica LUPU,
ORCID: 0000-0002-3905-7499
e-mail: viorica.lupu@lib.utm.md
Universitatea Tehnică a Moldovei

Summary. *Research Data Management (RDM) is integrated into the research process and involves the management of data collected throughout the life of a scientific project. Academic libraries play an important role in this process, providing resources and infrastructure for all stages of the data lifecycle. The success of RDM depends on collaboration between a range of stakeholders, including academics, policy makers, funders and industry. Stakeholder mapping is important to identify and analyse the actors involved, facilitating effective management and harmonious collaboration. Effective partnerships contribute to the success of the RDM. Good communication and relationship management are necessary to maximise the benefits of collaboration and ensure the long-term sustainability and impact of scientific research.*

Keywords: *Research Data Management, stakeholders, academic libraries, partnerships, stakeholder mapping.*

INTRODUCERE

Managementul datelor de cercetare (MDC) este integrat în procesul de cercetare, reprezentând o modalitate de gestionare a datelor colectate pe întreaga durată a unui proiect științific. Obiectivul principal al MDC este de a îmbunătăți eficiența cercetării și de a răspunde cerințelor impuse de universități, agenții de finanțare, editori de reviste și alte entități relevante. MDC include un set cuprinzător de activități pentru organizarea, stocarea, accesul și prezervarea datelor [1], care implică integrarea proceselor de colectare, organizare, clasificare, stocare, prezervare, regăsire, partajare și reutilizare a datelor în mediul de cercetare științifică. Datele prelucrate sunt partajate cu alți cercetători, oferind astfel informații personalizate și servicii de consultanță pe parcursul întregului ciclu de viață al datelor [2]. Scopul MDC este de a asigura cali-

tatea cercetării, prevenirea pierderii datelor și posibilitatea de a reproduce cercetările. Pentru a atinge aceste obiective, se desfășoară activități diverse, incluzând protejarea datelor și crearea de instrumente și infrastructuri necesare pentru susținerea datelor de cercetare pe termen lung.

Gestionarea datelor de cercetare necesită colaborarea între multiple departamente și persoane din cadrul instituțiilor de cercetare sau învățământ superior. Deși o singură entitate instituțională poate oferi servicii de MDC, implicarea activă a întregii comunități instituționale crește semnificativ șansele de succes. Colaborările și parteneriatele dintre diferite entități pot contribui semnificativ la eficiența MDC.

Diferite aspecte ale MDC ar trebui văzute ca servicii de suport distribuite în diverse departamente, cum ar fi birourile de cercetare, serviciile IT și bibliotecile. Cercetătorii au nevoie de asistență în planificarea, organizarea, documentarea și partajarea datelor, pregătirea seturilor de date pentru arhivare și prezervare pe termen lung și gestionarea aspectelor legate de drepturile de autor.

În cadrul universităților și altor organizații de cercetare, abordările privind MDC variază, implicând diverse părți interesate. Totuși, bibliotecile academice au câștigat recunoaștere ca actori importanți în gestionarea datelor de cercetare. Acestea oferă servicii de MDC, contribuind la creșterea vizibilității și impactului cercetării instituționale. Bibliotecile academice se implică în prezervarea, gestionarea și asigurarea accesului la datele de cercetare, sprijinind cercetătorii pe întregul ciclu de viață al datelor, de la crearea și colectarea acestora până la stocare, arhivare și partajare [3].

COLABORAREA PĂRȚILOR INTERESATE ÎN MDC

Pentru a asigura succesul MDC, este nevoie de o abordare colaborativă și dezvoltarea de parteneriate între diverse părți interesate din mediul academic, factorii de decizie politică, finanțatori, mediul de afaceri și alte entități. Succesul MDC depinde de colaborarea strânsă și de schimbul de informații și resurse între aceste grupuri.

MDC implică numeroase părți interesate la toate nivelurile. Acestea includ editori de reviste și agenții de finanțare [4], birouri de cercetare, servicii IT, consilieri juridici, comitete de etică [5], instituții, bibliotecari, guvern, cercetători și alte entități implicate în elaborarea politicilor care reglementează colectarea, utilizarea și accesul la datele de cercetare. Conform studiilor realizate de Hall et al. [6], implicarea activă a părților interesate în formularea politicilor poate asigura un avantaj competitiv durabil pentru instituțiile care primesc finanțare de cercetare. De asemenea, Darch et al. [7] au constatat că alinierea motivației cu satisfacția față de rezultatele proiectului oferă lecții valoroase pentru succesul MDC prin parteneriate eficiente. Cu toate acestea, există și provocări. Cercetările anterioare au relevat conflicte și tensiuni între diverse părți interesate din instituțiile de cercetare [8], iar dacă aceste conflicte și neînțelegeri nu sunt rezolvate, ele pot împiedica succesul MDC [9].

În cadrul organizației sunt diverse grupuri interesate care sunt preocupate sau participă la înființarea unui serviciu de gestionare a datelor de cercetare, cum ar fi: faculta-

tea, biroul de cercetare, serviciile tehnologice. Henderson [10] sugerează că există mulți alți parteneri potențiali în cadrul instituțiilor. La simpozionul bibliotecarilor de date din Midwest 2015, s-a realizat un brainstorming care a identificat 29 de părți interesate din cadrul unei instituții, servind ca un punct de plecare util pentru identificarea partenerilor pentru MDC [11]. Alte studii subliniază că gestionarea datelor de cercetare implică o varietate de părți interesate, atât din cadrul comunității universitare, cât și din afara acesteia [12], cum ar fi guvernul și finanțatorii [13].

Un alt grup de cercetători clasifică părțile interesate în patru categorii principale: (1) guvernele și agențiile de finanțare, (2) conducerea universitară, (3) cercetătorii instituționali și (4) unitățile de sprijin pentru cercetare [14]. Pe de altă parte Erway [15] propune o clasificare în șapte grupe: (1) administrația universității, (2) birourile de cercetare, (3) oficiile pentru conformitatea cercetării, (4) departamentele de tehnologia informației, (5) cercetători, (6) unități academice și (7) biblioteca.

O colaborare strânsă între toate aceste părți interesate este necesară pentru a iniția, promova, încuraja și consolida participarea colectivă, precum și pentru a depăși diverse probleme în activitatea de cercetare. Diversitatea părților interesate sugerează necesitatea unei gestionări atente a relațiilor de-a lungul ciclului de viață al datelor de cercetare [16]. Este necesară o bună comunicare și cooperare între aceste grupuri [17], aspect considerat foarte important pentru un MDC de succes. Lipsa unei gestionări adecvate poate împiedica implementarea unor practici solide de management al datelor, fapt observat în mai multe țări [9].

Tabelul 1. Prioritățile diferitor părți interesate
în funcție de etapele ciclului de viață al datelor de cercetare

Parte interesată	**Crearea datelor**	**Colectarea datelor**	**Procesarea datelor**	**Analiza datelor**	**Arhivarea / prezervarea datelor**	**Partajarea/ diseminarea datelor**	**Reutilizarea datelor**	**Valoarea medie**
1. Factori de decizie politică	6	5	4	5	7	8	6	**6**
2. Conducerea instituției de cercetare	8	8	7	8	9	9	8	**8**
3. Departamente de cercetare	10	10	9	10	9	9	9	**9**
4. Cadrele științifico-didactice	6	6	5	7	6	6	5	**6**
5. Cercetători	10	10	10	10	9	9	8	**9**

6. Biblioteci	5	6	6	6	10	9	8	**7**
7. Servicii de sprijin IT	7	8	9	7	9	8	7	**8**
8. Finanțatori	5	6	5	6	7	8	7	**6**
9. Experți	7	7	7	8	7	7	7	**7**
10. Evaluatori	6	7	7	8	7	7	7	**7**
11. Editori de publicații științifice	5	5	6	6	7	10	8	**7**
12. Reviste științifice	5	5	6	6	7	10	8	**7**
13. Studenți (licență, masterat)	6	6	5	7	5	5	4	**5**
14. Doctoranzi	8	8	8	9	8	8	7	**8**
15. Coordonatori de proiecte	8	8	9	9	8	9	8	**8**
16. Membrii echipei de cercetare	10	10	10	10	9	9	8	**9**
17. Unități de etică a cercetării	6	7	6	7	8	7	7	**7**
18. Biroul de securitate cibernetică	5	7	8	6	9	8	7	**7**
19. Manageri de date	9	9	9	9	10	10	9	**9**
20. Parteneri externi	7	8	7	8	8	8	7	**8**
21. PR/marketing	4	4	4	5	4	7	6	**5**
22. Asociații profesionale	5	6	5	6	7	7	7	**6**
23. ONG	4	5	5	5	6	7	6	**5**
24. Publicul larg	3	4	3	4	5	6	5	**4**
25. Mass media	4	4	3	4	5	7	6	**5**

Sursa: Elaborată de autori.
Notă: Prioritățile sunt prezentate pe o scală de la 0 la 10 (unde 10 este prioritatea cea mai mare).

Ținând cont de opiniile mai multor autori și de diverse clasificări, se constată că în procesul de management al datelor de cercetare este necesară comunicarea și colaborarea atât a părților interesate din cadrul organizației, cât și a celor din exterior. Numărul de părți interesate în MDC depinde de complexitatea proiectelor de cercetare, cerințele legale, de reglementare și etice, finanțarea și resursele disponibile, cultura organizațională, nivelul de maturitate în MDC, dimensiunea și complexitatea organizației, precum și politicile și cerințele instituționale și colaborarea cu parteneri externi.

În urma generalizării diverselor opinii, prezentăm o perspectivă asupra priorităților diferitor părți interesate în funcție de etapele ciclului de viață al datelor de cercetare (Tabelul 1). Ajustarea acestor valori poate fi necesară în funcție de contextul specific al fiecărei instituții sau proiect. Pentru fiecare parte interesată, valorile atribuite în cadrul ciclului de viață al datelor de cercetare sunt susținute de argumente clare, bazate pe rolul și responsabilitățile specifice ale fiecărei entități. Aceste argumente reflectă implicarea și influența fiecărei părți în etapele-cheie ale MDC, asigurând astfel o evaluare corectă și justificată a priorităților lor. De exemplu, valoarea medie atribuită bibliotecilor, 7, se explică prin faptul că acestea sprijină toate etapele gestionării datelor de cercetare, oferind resurse, infrastructură și instruire pentru crearea, colectarea, procesarea, analiza, arhivarea și diseminarea datelor. Bibliotecile asigură calitatea, accesibilitatea și durabilitatea pe termen lung a datelor și facilitează accesul și reutilizarea acestora, contribuind astfel la creșterea impactului și eficienței cercetării științifice, însă ele nu sunt direct responsabile de colectarea sau analiza datelor.

BIBLIOTECARII – LIDERI ÎN AGENDA MDC

Bibliotecarii sunt considerați de unii autori drept cei mai potriviți pentru a conduce agenda MDC și, prin urmare, ar trebui să își asume un rol principal în acest domeniu [9, 18]. Poziția distinctivă a bibliotecarilor le permite să faciliteze și să coordoneze eficient eforturile de gestionare a datelor la nivel instituțional, datorită competențelor și experienței lor specific [19].

Cercetările arată că bibliotecarii preiau adesea responsabilitatea de a facilita accesul la resursele de gestionare a datelor și își asumă noi roluri, precum conducerea politicilor locale privind datele, consultanța pentru planurile de gestionare a datelor și dezvoltarea capacităților de prezervare a acestora [20]. Expertiza lor în metadate, prezervarea și cultura informației este foarte importantă pentru sprijinirea MDC [21]. Relațiile strânse ale bibliotecarilor cu cercetătorii facilitează sprijinul pentru MDC, mulți considerând biblioteca drept lider al acestor inițiative în universități, în timp ce birourile de cercetare și echipele IT joacă un rol de sprijin [22].

Prin asumarea unui rol principal în MDC, bibliotecarii pot îmbunătăți semnificativ calitatea, accesibilitatea și impactul cercetării științifice. Acest lucru necesită o colaborare strânsă cu diverse părți interesate din cadrul instituției și cu parteneri externi, asigurând astfel o gestionare eficientă și sustenabilă a datelor de cercetare și contribuind la succesul pe termen lung al instituțiilor de cercetare și educație.

Coordonarea și colaborarea între diverse părți interesate din mai multe departamente, organizații și unități necesită o organizare, tehnologie și resurse coerente pentru a menține stabilitatea în timp [23]. Când părțile interesate își îndeplinesc rolurile și responsabilitățile, ele se motivează reciproc, rezultând o gestionare mai eficientă a datelor și o cercetare de calitate [9].

CARTOGRAFIEREA PĂRȚILOR INTERESATE ÎN MDC

Cartografierea părților interesate este un aspect al analizei acestora [24]. Acest proces joacă un rol semnificativ în MDC, deoarece facilitează o înțelegere clară și detaliată a actorilor implicați și a rolurilor lor în întregul proces. Prin aceasta, se stabilesc prioritățile, se distribuie responsabilitățile și se îmbunătățește comunicarea în cadrul instituțiilor și organizațiilor. Astfel, cartografierea părților interesate promovează colaborarea eficientă între diverse grupuri, cum ar fi cercetători, bibliotecari, administratori universitari și finanțatori, în vederea implementării și gestionării optime a politicilor și practicilor MDC. De asemenea, acest proces este necesar pentru dezvoltarea strategiilor și inițiativelor viitoare, consolidând sprijinul și angajamentul comunității academice și de cercetare.

Cartografierea poate utiliza diverse cadre standard și implică evaluarea părților interesate pe baza unor criterii precum influența, interesul, impactul, atitudinea critică, efortul și poziția. Figura 1 ilustrează cartografierea părților interesate pentru bibliotecă în procesul MDC, analizând nivelul de interes (cât de mult sunt afectate sau doresc să se implice în procesul MDC gestionat de bibliotecă) și influența acestora asupra procesului MDC realizat de bibliotecă.

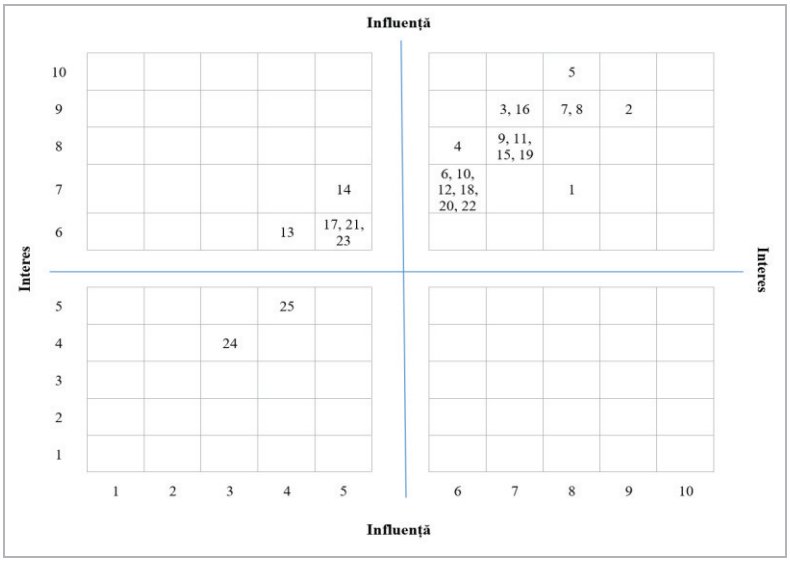

Fig. 1. Cartografierea părților interesate
Sursa: Elaborată de autori.
Notă: Numărul corespunde părții interesate din Tabelul 1.

CONCLUZII

Managementul datelor de cercetare este important pentru asigurarea eficienței și calității în cercetarea științifică. Acesta presupune administrarea datelor pe întreaga du-

rată a unui proiect, asigurând prezervarea, accesul și reutilizarea lor. Bibliotecile academice joacă un rol semnificativ, contribuind la menținerea calității și durabilității datelor și la creșterea impactului și vizibilității cercetării instituționale.

Succesul MDC depinde de colaborarea între diverse părți interesate, atât din cadrul comunității universitare (administrația universității, birouri de cercetare, departamente IT, cercetători, biblioteci), cât și din afara acesteia (guvern, agenții de finanțare). Fiecare parte are o contribuție importantă în diferite etape ale ciclului de viață al datelor.

Cartografierea părților interesate este un instrument util pentru identificarea și analiza tuturor actorilor implicați sau afectați de MDC. Aceasta ajută bibliotecile să înțeleagă interesele, influențele și relațiile dintre părți, facilitând o gestionare mai eficientă și o colaborare armonioasă, anticipând conflictele și identificând oportunități de parteneriat.

REFERINȚE

1. SEMELER, A. R., PINTO, A. L., ROZADOS, H. B. F. Data science in data librarianship: Core competencies of a data librarian. *Journal of Librarianship and Information Science.* 2019, vol. 51(3), pp. 771–780. eISSN 1741-6477. DOI: https://doi.org/10.1177/0961000617742465
2. ZHOU, Q. Academic Libraries in Research Data Management Service: Perceptions and Practices. *Open Access Library Journal*. 2018, vol. 5, e4693, pp. 1-4. eISSN 2333-9721. DOI: https://doi.org/10.4236/oalib.1104693
3. FREDERICK, A., RUN, Y. The Role of Academic Libraries in Research Data Management: A Case in Ghanaian University Libraries. *Open Access Library Journal.* 2019, vol., 6, e5286, pp. 1-16. eISSN 2333-9721. DOI: https://doi.org/10.4236/oalib.1105286
4. CHEN X., WU M. Survey on the needs for chemistry research data management and sharing. *The Journal of Academic Librarianship.* 2017, vol. 43, no. 4, pp. 346–353. eISSN 1879-1999. DOI: https://doi.org/10.1016/j.acalib.2017.06.006
5. SCHMIDT, B., CALARCO, P., KUCHMA, I., SHEARER, K. Time to Adopt: Librarians' New Skills and Competency Profiles. In: LOIZIDES, F., SCHMIDT B. (Eds.). *Positioning and Power in Academic Publishing: Players, Agents and Agendas: Proceedings of the 20th International Conference on Electronic Publishing*. Amsterdam: IOS Press, 2016, pp. 1-6. eISBN 978-1-61499-649-1 DOI: https://doi.org/10.3233/978-1-61499-649-1-1
6. HALL N., COREY B., MANN W., WILSON T. Model language for research data management policies. ASERL & SURA, 2013. În: https://www.aserl.org/wp-content/uploads/2013/01/ASERL-SURA_Model_Language_RDM_Policy_Language_FINAL.pdf (Accesat 06.07.2024).
7. DARCH, P. T., SANDS, A. E., BORGMAN, C. L., GOLSHAN, M. S. Do the stars align?: Stakeholders and strategies in libraries' curation of an astro-

nomy dataset. *Journal of the Association for Information Science and Technology*. 2021, vol. 72,no. 2, pp. 239-252. eISSN 2330-1643. DOI: https://doi.org/10.1002/asi.24392

8. VERBAAN E., COX A. M. Occupational sub-cultures, jurisdictional struggle and third space: Theorising professional service responses to research data management. *The Journal of Academic Librarianship.* 2014, vol. 40, no. 3-4, pp. 211–219. eISSN 1879-1999. DOI: https://doi.org/10.1016/j.acalib.2014.02.008
9. ZOTOO, I. K., LIU, G., LU, Z., ESSIEN, F. K., SU, W. The Impact of Key Stakeholders and the Computer Skills of Librarians on Research Data Management Support Services (Id so-21-1893.r2). *Sage Open*. 2023, vol. 13, no. 3, pp. 1-15. eISSN 2158-2440. DOI: https://doi.org/10.1177/21582440231198627
10. HENDERSON, M. E. *Data Management: A Practical Guide for Librarians*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2017. (Practical Guides for Librarians, no. 28.). 214 p. ISBN 978-1-4422-6438-0.
11. MARSHALL, B. and MDLS15 participants. *Outline of Partnerships Session: Topic 3: Forming Partnerships on Campus. Midwest Data Librarians Symposium*. University of Wisconsin, Milwaukee. UWM Digital Commons, 2015. În: http://dc.uwm.edu/mdls/2015/partnerships/8/ (Accesat 06.07.2024).
12. LI, G., LIM, M. K., WANG, Z. (2020). Stakeholders, green manufacturing, and practice performance: Empirical evidence from Chinese fashion businesses. Annals of Operations Research. 2020, vol. 290, pp. 961-982. eISSN 1572-9338. DOI: https://doi.org/10.1007/s10479-019-03157-7
13. FLORES, J.R., BRODEUR, J.J., DANIELS, M.G., NICHOLLS, N. and TURNATOR, E. Libraries and the Research Data Management Landscape. In: MACLACHLAN, John C. et al (Eds). *The Process of Discovery: The CLIR Postdoctoral Fellowship Program and the Future of the Academy*. CLIR Publications, no. 167, pp. 82-102. ISBN 978-1-932326-52-9. În:https://www.clir.org/pubs/reports/pub167/ (Accesat 06.07.2024).
14. NWABUGWU, M. J., GODWIN, L. S. Research data management (RDM) services in libraries: Lesson for academic libraries in Nigeria. *Library Philosophyand Practice (e-journal)*. 2020, 4238. În:https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/4238 (Accesat 06.07.2024).
15. ERWAY, R. *Starting the Conversation: university-wide Research Data Management Policy*. Dublin, Ohio: OCLC Research, 2013. ISBN 978-1-55653-464-5 În:http://www.oclc.org/content/dam/research/publications/library/2013/2013-08.pdf (Accesat 06.07.2024).
16. STURGES P., BAMKIN M., ANDERS J. H. S., HUBBARD B., HUSSAIN A., HEELEY M. Research data sharing: Developing a stakeholder-driven model for journal policies. *Journal of the Association for Information Science and Technology.* 2015, vol. 66, no. 12, pp. 2445–2455. eISSN 2330-1643. DOI: https://doi.org/10.1002/asi.23336

17. JOLAK R., WORTMANN A., CHAUDRON M., RUMPE B. (2018). Does distance still matter? revisiting collaborative distributed software design. IEEE Software. 2018, vol. 35, no. 6, pp., 40-47. ISSN 1937-4194. DOI: https://doi.org/10.1109/MS.2018.290100920
18. ANDRIKOPOULOU, A., ROWLEY, J., WALTON, G. Research Data Management (RDM) and the Evolving Identity of Academic Libraries and Librarians: A Literature Review. *New Review of Academic Librarianship*. 2021, vol. 28, no. 4, pp. 349-365. eISSN 1740-7834. DOI: https://doi.org/10.1080/13614533.2021.1964549
19. LUPU, Viorica. Rolul bibliotecii academice în dezvoltarea managementului datelor de cercetare. In: *Revista de Ştiinţă, Inovare, Cultură şi Artă „Akademos”.* 2019, nr. 4(55), pp. 146-149. ISSN 1857-0461. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.3631466
20. JONES, S., GUY, M., PICKTON, M. *Research Data Management for librarians*. Digital Curation Centre, University of Northampton, 2013. În:https://www.dcc.ac.uk/sites/default/files/documents/events/RDM-for-librarians/RDM-for-librarians-booklet.pdf (Accesat 06.07.2024).
21. MILLER, C. F., MILLER, R. S., PHILLIPS, G. A. *Keeping Up With… Research Data Management*. American Library Association, April 17, 2018, Document ID: 86c9e97a-753f-4a7d-9548-fa0473a2c224. În:https://www.ala.org/acrl/publications/keeping_up_with/rdm (Accesat 06.07.2024).
22. WILLEMS, L. *Librarians share their top tips for research data management*. Elsevier, March 30, 2023. În:https://www.elsevier.com/connect/librarians-share-their-top-tips-for-research-data-management (Accesat 06.07.2024).
23. SMITH, P. L., GONZALEZ, S., BOSSART, J. Data Management and the Role of Librarians. In: *Twentieth International Conference on Grey Literature “Research Data Fuels and Sustains Grey Literature”*. Loyola University New Orleans, USA December 3-4, 2018. Amsterdam: TextRelease, 2019, pp. 75-82. ISBN 978-90-77484-33-3. În:http://greyguide.isti.cnr.it/attachments/category/30/GL20_Conference_Proceedings.pdf (Accesat 06.07.2024).
24. HENDRICKS, A. *Stakeholder Mapping: Methods, Benefits & Examples.* Simply Stakeholders, © 2023. În:https://simplystakeholders.com/stakeholder-mapping/ (Accesat 06.07.2024).

JURNALISMUL DE MEDIU, DE LA SOCIAL LA ECOLOGIC

ENVIRONMENTAL JOURNALISM FROM SOCIAL TO ECOLOGICAL

CZU: 659.3:502.3 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.07**

Andrei DUMBRĂVEANU,
ORCID: A. 0000-0003- 4427-7119
e-mail: dumbraveanu.andrei@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *Environmental journalism is a media field that, for several decades, has been looking for followers in the professional guild, but also in the public space. Carrying out journalistic investigations on ecological topics requires extensive knowledge from several fields of natural sciences: biology, genetics, and ecology, but also from the fields of social and human sciences. Not every journalist in the digital age, where on-the-go documentation becomes a model, dares to link his/her activity to environmental investigations, which, in addition to requiring permanent field trips, require deep knowledge in a trans-disciplinary spectrum and permanent communication with experts from various fields of science. These considerations explain the small number of journalists practicing media investigations on ecological topics. In the guild hierarchy, they are in prestigious places, this ensuring the recognition and trust not only of the general public, but also of scientists. Environmental investigative journalism and sociological research share more than just the "investigation" term. In what follows we will see that the methods and procedures applied in sociological research can also be used in ecological media investigations.*

Keywords: *ecology, journalism, investigations, sociology, principles, methods.*

INTRODUCERE

Jurnalismul de mediu este un domeniu media, care, de mai multe decenii, caută adepți în breasla profesională, dar și în spațiul public. Astăzi nu-s la modă problemele naturii, ale epuizării resurselor primare și nici schimbările climatice nu ne interesează în profunzimea lor. Deși reacționăm la moment, ne obișnuim cu secete și zile toride, cu inundații, alunecări de teren și surpări de drumuri și case, cu ploi torențiale însoțite de grindină cât oul de rață. Calamitățile naturale ne fură încet: „Las, că trece!" Catastrofele vin în ritm alert și rămâne tot mai puțin timp ca să ne gândim la urmările lor și la relațiile noastre cu Natura-mamă. De fapt, dintotdeauna aceste relații au fost complicate. Omul, spre deosebire de speciile animale instinctive, nu s-a mulțumit numai cu puținul pe care i-l oferea natura. Mânat de dorințele unui trai îndestulat, el s-a pornit să cucerească natura să i-a cu hapca bunurile ei, provocând schimbări, uneori fatale omului însuși. Lăcomia i-a întunecat cugetul, dar nu și sufletul. Însă necesitățile unei vieți mai bune au încurajat și nevoia de a cunoaște legile naturii și lumea din jur; au stimulat tehnologiile și au avansat cultura. Cultura i-a deschis omului ochii și nu l-a ajutat numai să cunoască fenomenele naturii, ci l-a făcut să vadă și rostul lui în raport cu natura. Voința omului

de a se cunoaște pe sine însuși, relația lui cu cel de alături, cu mediul ambiant și înconjurător – a făcut să apară științe noi precum antropologia, sociologia, ecologia, fără de care viitorul omului nu poate fi altul decât cel pe care i l-a hărăzit natura, sau poate să nu fie de loc. Revenind la jurnalismul de mediu, constatăm că anume realitatea socială îi conturează menirea, orientându-l și structurându-i misiunea acestuia, care nu constă numai în mediatizarea cunoștințelor ecologice și de protecție a mediului, a popularizării ecologiei, a informării referitor la relațiile dintre om și natură și la efectele lor antropogene, pe înțelesul tuturor.

În mare parte, jurnalismul de mediu ar trebui să ajungă a fi un jurnalism formativ, de avangardă în societatea Republicii Moldova, bântuită de scindare, de inegalități sociale, politicianism și ignoranță politică. Vârful de lance al jurnalismului de mediu trebuie să devină investigația de mediu sau investigația-media pe teme ecologice. Un curs sumar, facultativ, de familiarizare a studenților cu noțiunile ecologice și problemele de protecție a mediului nici pe departe nu poate substitui un program indicator pentru jurnalismul de mediu. Așa precum ecologia ar trebui să devină și o filosofie ce ar educa omul în raport cu natura și ar forma o gândire ecologistă și un nou tip de cultură umană în epoca inteligenței artificiale, așa și jurnalismul de mediu ar trebui să alimenteze vizionar jurnalismul social, cultural, economic și politic.

Între jurnalismul investigațiilor de mediu și cercetarea sociologică nu este comun numai termenul investigație, sinonim al cercetării. În ceea ce urmează, vom vedea că metodele și procedeele aplicate în cercetările sociologice pot fi utilizate și în investigațiile-media ecologice. Prelucrarea și analiza datelor statistice, cercetările cantitative și calitative de teren prin anchete și interviuri în profunzime pot deveni tehnici și instrumente de lucru și ale jurnalistului de mediu în cercetarea impactului antropogen, căci, în viziune umanistă, omul, ca și societatea în întregime, nu constituie axa lumii, și nici nu pot fi deasupra tuturor celorlalte aspecte ale realității, ba dimpotrivă, sunt elemente integrante într-un sistem multidimensional, prins în mișcarea axială a naturii.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

După încheierea Marelui Război, la începutul deceniului al doilea al sec. XX, la Universitatea din București, sociologul Dimitrie Gusti punea începutul unei școli de sociologie de mare anvergură. Concepția lui Gusti avea drept suport abordarea problemelor sociale în mod sistemic, pluridisciplinar, relațional deschis, cu variabile ce interacționează permanent sau sporadic, în funcție de situații. Gusti considera că viața socială se realizează în natură și în cultură și nu prezintă nici un interes atâta timp cât cultura nu interacționează cu natura, căci atunci când se produce interacțiunea cultură – natură se degajă reacții care schimbă realitatea și trezesc interesul social. ,,Sociologia nu se interesează de flora unei regiuni cu ochiul botanistului, ci numai daca observă o legătură a ei cu vreun fenomen social și atunci stăruie asupra legăturii. Nu va face fiziologie vegetală, nici cel puțin botanică descriptivă, ci va stărui asupra numirilor populare,

asupra superstițiilor, credințelor si practicilor în legătură cu plantele, asupra atitudinii sociale față de ele (de extirpare, cultivare, întrebuințare, la ce, cum etc.)"[1, p.23]. De fapt, profesorul Gusti plasa sociologul în sistemul ecologic de relații între om și flora regiunii investigate pentru a determina cum omul a acumulat cultură în relațiile sale cu natura, exprimată în cunoștințe referitor la plante, și ce atitudine are față de ele, cum le poate utiliza, cultiva sau nimici, care sunt motivațiile sale în relațiile cu plantele. Până la urmă, cercetarea sociologică respectivă determină, în bază de date și fapte, locul și rolul omului în echilibrul dinamic al mediului floristic, aflat în legătură cu mediul social: fie că ține de sănătatea oamenilor (plante de leac), fie că sunt buruieni periculoase, (dar despre care omul nu știe ce rol au în natură, căci pot deveni și prietenoase în lupta cu dăunătorii culturilor agricole), fie că sunt plante agricole care aduc venit economic etc. O atare abordare sociologică este de bun augur și pentru jurnalistul de mediu preocupat de investigațiile ecologice ale naturii și culturii spațiului rural.

Dimitrie Gusti a pus bazele teoretice ale studierii relațiilor om – natură – cultură, atunci când în cadrul Școlii Sociologice de la București a elaborat tehnicile și principiile cercetărilor sociologice de teren în mediul rural. Concepția lui Gusti are drept suport *cadrele* și *manifestările sociale*. Conform acesteia, structura societății este formată din grupe de oameni ce constituie unitățile sociale, unde se stabilesc legături în baza anumitor relații. Aceste relații sunt animate de voința grupului, care se manifestă concret, în condițiile formate de mediul social, prin realizări economice și spirituale; acestea fiind reglementate de activități juridice și manifestări ale politicului. Astfel viața socială depinde de mai mulți factori obiectivi, care acționează independent sau în grup, interacționând simultan sau consecutiv. Gusti a grupat factorii ce influențează voința socială în patru categorii mari, numite ***cadre****: cosmic (natura înconjurătoare, fizico-chimică); biologic (natura organică, viața însăși); psihic (viața spirituală, formele de conștiință); și istoric (timpul sau expresiile evoluției cadrelor: cosmic, biologic, psihic).* În urma interacțiunii cadrelor, apare activismul social sau ***manifestările sociale****: manifestări economice; spirituale; etice și juridice; politice și administrative.* Manifestările sociale produc schimbări în unitatea socială și, direct sau indirect, în societate. Discipolul lui Gusti, Henri H. Stahl, membru al Academiei Române (1990), menționa într-un interviu realizat de Zoltan Rostas: „Puteai să nu fii de acord cu această teorie a lui Gusti, să crezi că nu sunt patru cadre și patru manifestări. Gusti, de altfel, spunea în repetate rânduri: eu atâtea am găsit, dacă găsiți încă al cincilea cadru sau a cincea manifestare, le băgăm imediat, dar deocamdată atâtea am găsit. [...] Nu m-am înțeles cu el pe cadrul psihologic și pe cadrul istoric. Dar, încolo, găsesc că sistemul lui de organizare, de înțelegere este perfect. [...] Și nu am deocamdată la îndemână nici un inventar mai sistematic, mai complex. Adică, oi fi de acord, n-oi fi de acord cu sistemul gustian, inventarul de probleme pe care l-a stabilit este sfânt. După părerea mea este nec plus ultra."

Școala Sociologică de la București a verificat enunțurile teoretice elaborate de profesorul Gusti în campaniile monografice sătești, unde discipolii ei erau preocupați de cercetarea universului uman, ca parte mică formată din aceeași materie ca și infinitul

cosmic, dar temeinic legată prin preocupările sale de natura înconjurătoare. Timp de un deceniu și jumătate, Institutul Social Român și învățăceii Școlii Sociologice de la București au cuprins în aria cercetărilor de teren toate regiunile istorice ale României interbelice: Muntenia, Oltenia, Moldova, Bucovina, Basarabia și Transilvania. În 1934, la Chișinău a fost înființat Institutului Social Român din Basarabia, filială a Institutului Social Român din București. Filiala din Basarabia a susținut mai multe expediții monografice unde au participat și echipe studențești conduse de profesorul Gusti, pe care dânsul le considera că prezintă o „operă de pedagogie specială la sate”. Aceste echipe, încadrate în programe alături de cercetătorii institutului, au activat în satele: Olănești, de pe Valea Nistrului, jud. Cetatea Albă; Ignăței, jud. Orhei; Colibași, de pe Valea Prutului, jud. Cahul; Tocuz, din Stepa Bugeacului, jud. Tighina; Cuhurești, din Câmpia Sorocii, jud. Soroca; Năpădeni, jud. Bălți; Delacheu, de pe malul Nistrului, jud. Tighina; Vancicăuți, de pe Prutul de Mijloc, jud. Hotin; Lozova, sat de Codru, jud. Lăpușna; Stolniceni, sat de Codru, jud. Lăpușna; Copanca, de pe Malul Nistrului, jud. Tighina; Nișcani, sat de Codru, jud. Orhei [2]. Rezultatele cercetărilor efectuate de sociologi în Basarabia au fost prezentate la conferințe publice la Chișinău, București și în alte orașe ale țării, unde participau pedagogi, oameni de cultură, factorii de decizie și unde autorii alertau autoritățile asupra imperativului soluționării celor mai arzătoare probleme de natură economică și socială. Au fost publicate studii monografice, în formă de broșuri, monografii, articole în reviste de specialitate. Astfel, în 1937, a apărut „Buletinul Institutului Social Român din Basarabia”, tom I, Chișinău, „Tiparul Moldovenesc”, cu analize și sinteze ale realității sociale, în mare, din satele Iurceni și Nișcani, elaborate conform metodologiei monografiilor sociologice sătești. În 1938, tomul II al „Buletinul Institutului de Cercetări Sociale al României, regionala Chișinău” a fost consacrat stării sociale, economice, culturale a satului Copanca. Profesorul Teodosie Știrbu publica în revista Sociologie Românească, anul III, nr. 7 – 9, Iulie – septembrie 1938, studiul „California României, Regiunea Copanca”. T. Știrbu, care deținea și funcția de șef al Secției Economie a institutului, a editat broșura „Manifestări economice la Iurceni și Nișcani”, o lucrare ce s-a bucurat de aprecieri în presa acelor zile din partea unor somități, precum Mareșalul Al. Averescu, omul politic Gheorghe I. Brătianu, Simion Mehedinți, om de știință, cunoscător al metodelor de cercetare geografică și geopolitică [3]. În 1939, la Tipografia Prefecturii județului Cetatea Albă, a apărut monografia „Viața moldovenilor de la Nistru”, studiu sociologic, expus în 760 pag. elaborat de Boris Malski, învățător în satul Olănești. Prin consacrare pentru idee, cunoștințe și voință, Dimitrie Gusti a transformat sociologia din știință de birou în cercetare de teren a realității sociale. Pe parcursul a cincisprezece ani studiile monografice de sociologie a satelor, de cultură și natură au cuprins tot spațiul rural al României interbelice. Referindu-se la misiunea sociologiei de a fi în avangardă pentru a cunoaște pulsul social, Gusti menționa următoarele: „ Nesocotirea faptelor, speculația la nesfârșit făcută pe cărțile clasice, scrierea de cărți după alte cărți, apare, din ce în ce mai mult, ca o imposibilitate în științele naturale. Faptul mai este posibil încă în științele sociale, deși, afară de un public care accepta asemenea construcții mentale, niciun temei

epistemologic nu este în favoarea lor. Desigur, știința este și așa cum o vrea epoca istorică, în care se dezvoltă, dar nu este mai puțin adevărat, că o experiență care s-a dovedit fecundă într-unul din sectoarele ei, trebuie extinsa și în celelalte și că oamenii de știința trebuie să spargă tiparele vremii ori de cate ori, pe calea aceasta, se poate face un pas înainte" [1, p.5]. Aceste referințe la sociologie sunt actuale și pentru jurnalism în general și pentru cel de mediu în special, în epoca contemporană a tehnologiilor digitale, când mulți imitatori ai ziariștilor de fotoliu sau de bucătărie compromit valorile comunicării mediatice. În 1940, când deja se declanșase al Doilea Război Mondial și când în România studiile monografice ale satelor luaseră amploare, Gusti a văzut necesitatea sistematizării experienței de un deceniu și jumătate de cercetări monografice sociologice sătești și de editare a unor ,,Îndrumări pentru monografiile sociologice".

„Îndrumări pentru monografiile sociologice" reprezintă un tratat metodologic fundamental, unde, în 500 de pagini, sunt expuse și analizate ideile doctrinare ale Școlii Sociologice de la București, principiile conceptuale, teoretice de cercetare „spre a înlesni înțelegerea realității sociale, și, apoi, spre a face cu putință reforma socială, adică, mai buna organizare a acestei realități" [1, p. 482]. Ele sunt de bun augur tinerilor cercetători pentru organizarea lucrului pe teren, chestionarea populației, colectarea și sistematizarea datelor, precum și analiza critică a rezultatelor. Îndrumările prezintă metodele de elaborare de studii monografice ale localităților rurale și sunt structurate în așa mod încât să elucideze relații neliniare și variabile, în direcții și planuri diverse, care interacționează și influențează nemijlocit, sau implicit, omul și grupele umane, antrenate în perpetua lor mișcare de folosire a resurselor naturale. Este o lucrare de amploare pentru cercetarea sociologică, căci poate asigura claritate în perceperea realității, corectitudine în aprecierea legăturilor dintre oameni, a organizării lor. Îndrumările reprezintă eforturile unei munci intelectuale colective și deschid perspective pentru cercetarea omului ca ființă biologică în raport cu cel de alături, dar și cu mediul natural care îi înconjoară.

Jurnalistul de investigații mediatice ecologice caută, mai întâi, să formuleze problema schimbării echilibrului dinamic. Să determine elementele necunoscute ce produc schimbarea și să presupună consecințele ei atât pentru natură, cât și pentru starea de sănătate a omului și a mediului social. Aparent, investigațiile jurnalistice pe teme ecologice afectează mai puțin securitatea proprie a jurnalistului decât investigațiile pe teme economice sau politice. Dar numai aparent, căci, în lumea contemporană, starea ecologică a omului se află în legături directe cu starea naturii și valorificarea în scopuri economice a resurselor naturale prezintă procese care nicidecum nu pot fi în afara politicului. Efectuarea investigațiilor jurnalistice pe teme ecologice solicită cunoștințe vaste din mai multe domenii ale științelor naturii: biologie, genetică, ecologie, din domeniile științelor sociale și umane. Nu fiecare jurnalist în epoca digitală, unde documentarea din mers devine model, se încumetă să-și lege activitatea de investigațiile de mediu, care, pe lângă faptul că solicită ieșiri permanente pe teren, cere cunoștințe profunde într-un spectru trans-disciplinar larg și comunicare permanentă cu experți din diverse domenii ale științei. Aceste considerente vin să explice numărul mic de jurnaliști care practică

investigațiile mediatice pe teme ecologice. În ierarhia breslei, ei se află pe locuri de prestigiu ce le asigură recunoașterea și încrederea nu numai a publicului larg, dar și a oamenilor de știință. Pentru arsenalul metodic al jurnaliștilor de investigații pe teme ecologice lucrarea „Îndrumări pentru monografiile sociologice” este de nelipsit.

În expunerile sale teoretice, sociologul Dimitrie Gusti vedea omul ca ființă ce nu poate exista în afara unității sociale, de care este prins cu fire nevăzute înainte chiar de a se naște, căci unitatea socială își alege locul ei de trai și adăpost în spațiul geografic – mediul ambiant. Iar această alegere declanșează o mulțime de reacții în lanț, care până la urmă conduc la îmbunătățirea vieții, îndestularea omului cu cele necesare lui. Însă toate preocupările omului nu produc numai schimbarea calității vieții lui, ci contribuie și la transformarea naturii umane în esența ei, dat totodată și a mediului înconjurător. Din cele mai vechi timpuri, omul înzestrat cu har a confecționat unelte de vânătoare, de război și de muncă. Folosindu-se de ele, dânsul și-a asigurat securitatea, a amenajat locul de trai, a dobândit focul, a confecționat haine și încălțăminte, a început să cultive plante pentru hrană – a devenit producător de cultură. Legăturile omului cu mediul ambiant s-au transformat în relații dintre individul uman, cultură și natură. Înrâuririle acestor relații se simt pretutindeni în viața socială, atât în aspect material, cât și spiritual. Unele forme de reprezentări religioase, mai vechi decât creștinismul, sunt prezente până în zilele noastre în credințe, superstiții și obiceiuri populare, păstrate de memoria colectivă ca urme ale creației culturale, care au cuprins elemente îndepărtate inspirate direct din preocupările omului în natură. Astfel Cosmosul nu este numai un obiect de studiu al astronomiei, dar și al filosofiei culte și individuale, căci este un produs al reprezentărilor populare individuale și colective. În prima jumătate a secolului XX, sociologii români, cercetători ai proceselor sociale și umane în satele țării, au studiat pe teren și felul oamenilor de a vedea și a înțelege natura înconjurătoare, fenomenele cosmologice – ca să poată lua decizii și să acționeze, să producă, să aplice tehnica modernă, pe fundalul unor tradiții și obiceiuri seculare să reziste schimbărilor în mediul economic și administrativ al noilor tehnologii. De fapt, prin metode științifice cantitativ- calitative, reprezentanții Școlii Sociologice de la București nu au studiat numai relațiile dintre cultura țăranilor în raport cu mediul natural, dar s-au străduit să prevadă și consecințele acelor relații într-o societate ce pășea pe făgașul transformărilor postmoderne. Totodată, ei cercetau și transformările suferite de mediul natural în spațiul geografic, în urma activității umane – expresiile materiale ale puterii culturale a grupului etnic. Din start, Dimitrie Gusti atenționa tinerii cercetători de teren, care au venit în sociologie din alte domenii precum medicina, biologia, istoria, filologia, dreptul, economia etc. – să fie atenți când evidențiază și tratează problemele obiectului lor de studiu, pe care îl constituie omul și relațiile lui cu semenii, pentru a percepe fără echivoc realitatea socială, aflată în legătură cu înțelegerea de către oameni a fenomenelor cosmice, a naturii lor ambientale. Gusti sublinia faptul, că „sociologia nu se interesează de flora unei regiuni cu ochiul botanistului” atâta timp cât nu observă legături ce provoacă „schimbări în societate”. În studiul relațiilor dintre oameni cu unitatea socială și natura înconjurătoare, sociologia nu se oprește numai la

descrierea stărilor de moment, ci efectuează și cercetarea tendințelor dezvoltării proceselor sociale. S-a dovedit, că gradul de civilizație al unei societăți poate fi determinat după felul cum oamenii imprimă mediului ambiant un tipar uman, socializând natura. Din cele mai vechi timpuri, societatea umană s-a extins trasând căi de comunicare, mai întâi pe ape, apoi pe drumuri asfaltate și pe căi ferate, ca să ajungă, pe scurtătură, într-o lume globalizată, pe trasee aeriene. Căile de comunicare au contribuit la răspândirea civilizației și a culturii, au înlesnit procesul de omogenizare și imitație socială, înaintând permanent cerințe indivizilor și grupelor sociale, oriunde ar fi ele. O civilizație alpină de păstori, dacă nu cunoaște că adâncurile munților ei ascund zăcăminte, bogății inestimabile, că apele în cădere sunt surse ieftine de energie, deși se află pe creste, nu vede departe, fiind pe o treaptă inferioară de civilizație. Sociologii campaniilor organizate de Institutul Social Român cercetau locul la scara civilizației unde se afla unitatea socială supusă investigațiilor, după gradul de cunoaștere și înțelegere a fenomenelor cosmice, a reacțiilor culturale față de natură, de modul de transformare și îmbunătățire a mediului, de valorificare rezonabilă a bogățiilor naturale conform nevoilor omului. La începutul sec. XX, când impactul antropic își manifesta tendențios prezența în mediul natural, Dimitrie Gusti menționa că, prin secări de bălți, prin canalizări, prin semănaturi, prin împăduriri și despăduriri, prin canale de irigație etc., omul schimbă peisajul geografic și favorizează anumite elemente ale naturii în detrimentul altora. În asemenea situații, profesorul Gusti îndemna sociologii să nu fie indiferenți la activitățile sociale și la condițiile lor de desfășurare, preocupările științifice să îmbine organic formele sociale cu starea naturii. Astfel investigațiile monografice ale satelor au cuprins multiple planuri, cu valențe trans-disciplinare, unde cadrul cosmic a constituit un suport filosofic pentru conceperea mediului social și al perspectivelor dezvoltării sustenabile a spațiului rural. Studiile sociologice ale realității sociale în satele României interbelice, publicate în revistele Școlii Sociologice de la București și monografiile elaborate după cercetările de teren, rămân modele de expunere a relațiilor om și mediu înconjurător – natură și cultură, acestea trebuie studiate și valorificate de jurnalismul de mediu al zilelor de azi.

De la vremurile când cercetătorii monografiști efectuau campanii în satele României moderne a trecut mai puțin de un secol, miimi de nanosecundă al timpului cosmic. Și totuși, în acest răstim terestru, mediul social a evoluat considerabil: s-au produs schimbări în modul de trai, au apărut tehnologii și tehnici care au accelerat ritmul dezvoltării și au influențat benefic calitatea vieții. Știința a înregistrat un ritm de dezvoltare fără precedent. În ajutorul omului, tot mai pregnant, se afirmă inteligența artificială. În viața cotidiană apar și se extind ramuri ale științei, care, acum, câteva decenii, erau considerate domenii ale fantasticului: astrofizica, biochimia, ingineria genelor, psihologia transpersonală etc. Observatoare astronomice digitale – sondele spațiale Voyager sau telescoapele extraterestre Hubble și Spitzer – au făcut ca cercetările astronomiei să depășească limitele timpurilor și să revadă ostentativ anotimpurile cosmologiei. Universul, în ansamblu, și Universul Omului, în particular, înregistrează noi paradigme ale cunoașterii. Legendele de altă dată obțin alte conotații. Demitizate,

miturile nu dispar, căci credință milenară trece în alte spații ale speranței, fără de care sensul e fără temei.

Nu putem vorbi de explorările cosmosului mare cu tehnici performante, lăsând în desuetudine epoca umanistă a cercetărilor clasice. Sunt postulate deontologice, pe care jurnaliștii de mediu trebuie să le respecte, căci sunt valabile pentru toate civilizațiile. În primul rând, prin ceea ce scriu, vorbesc și fac: ca niciodată să nu dăuneze. Și, apoi, să nu uite, că omul e un element al naturii, care, spre deosebire de celelalte, s-a transformat și a devenit om prin dragoste pentru aproapele său și prin iubire de oameni, calități de care produsele artificiale create în mod tehnic nu vor fi capabile vreodată.

La începuturile sale ca ființă rațională, Omul s-a văzut drept fire plăpândă, iubită și iubitoare, între lumina Stelelor, a Lunii și a Soarelui, căutând să înțeleagă rostul vieții, cuprins între Cosmosul mare și Universul lui mic. Cum ușile Cosmosului mare s-au deschis, pentru Om s-a ivit oportunitatea să pătrundă în spațiile îndepărtate, nevăzute și pline de mister ale galaxiei noastre și chiar să poată vedea dincolo, în alte galaxii. Nu sunt niște capricii ale unor indivizi dornici de aventură, curioși până la uitare de sine, porniți să caute piatra filosofică sau să construiască acel ,,perpetuum mobile”. Sunt manifestări ale rațiunii cutezătoare, programate și argumentate științific, care solicită mari cheltuieli și resurse umane, inteligență și performanță. Ele au drept scop cunoașterea Cosmosului mare și elaborarea unor tehnologii avangardiste, pentru asigurarea securității lumii vii pe Pământ. În Universul mic al materiei vii, omul deține spațiul rațiunii, care îl face să depășească capacitățile sale biologice și să pătrundă dincolo de frontierele Cosmosului mic, în Cosmosul mare. E începutul unei ere noi cu noi relații Om – Natură – Cultură.

CONCLUZII

Producător de cultură și consumător de resurse naturale, omul rămâne un element deosebit al naturii. Înzestrat cu harul rațiunii, el cercetează legile universului; comunică cunoștințele acumulate; dezvoltă tehnologii și tehnici de îndreptare a bunăstării lui. Sfidând legile, adeseori omul provoacă schimbări în echilibrul ecologic cu consecințe grave pentru el și societate, cu sau fără voia lui. Preocupările jurnalistice pentru investigarea relațiilor om, deținător de cultură, natură și societate folosesc procedee și tehnici utilizate de sociologi în cercetările de teren. Astfel investigațiile jurnalistice pe teme ecologice obțin un discurs științific persuasiv și accesibil unui larg auditoriu.

Lucrarea „Îndrumări pentru monografiile sociologice”, elaborată de profesorul Dimitrie Gusti și discipolii Școlii Sociologice de la București – într-un capitol aparte: „Îndreptar pentru organizarea instrucției sociologice în școlile speciale de pregătire a tineretului” – prevede un curs preuniversitar de educație și instruire sociologică, format din lecții teoretice de: inițiere în structura și transformările realității sociale; informare asupra realității sociale în mediul rural din România; deprindere a metodelor de cercetare sociologică. Cursul prevăzut ca fiind suplimentar învățământului obligatoriu, conține și lecții practice, în baza cunoașterii teoretice a metodelor de cercetare sociologică. La finalizarea cursului, tinerii obțineau noțiuni de:

1) teorie sociologică, necesară pentru a înțelege realitatea socială și, îndeosebi, pe cea românească;
2) deprinderi metodice, pentru a face față cerințelor activității de cercetare;
3) o cunoaștere sumară a complexității problemelor mediului rural și a corelației dintre ele.

Îndemnurile lansate de Dimitrie Gusti acum mai bine de opt decenii referitor la promovarea sociologiei sunt actuale și pentru jurnalismul contemporan. În epoca comunicării digitale neîngrădite, când mediul social e periclitat de tot felul de noxe informaționale, educația și instruirea mediatică și sociologică preuniversitară devine o necesitate de supraviețuire ecologică în plin sens al acestei noțiuni.

REFERINȚE

1. GUSTI, D. Îndrumări pentru monografiile sociologice, București, Institutul de Științe Sociale al României, 1940, www.dacoromanica.ro
2. BOTEZATU, Gr. Cercetările etno-sociologice ale lui Dimitrie Gusti în Basarabia, revista de istorie și cultură Destin Românesc Chișinău-București, 2/1995, An II, Nr.6.
3. Secvențe din activitatea ilustrului economist, prof. univ., Teodosie Știrbu în cadrul Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). (PDF, researchgate.net) accesat 18. 11. 2023.

DINAMICA COMUNICĂRII GEOPOLITICE A MASS-MEDIEI DIN REPUBLICA MOLDOVA PRIVIND RELAȚIILE MOLDO-ROMÂNE

DYNAMICS OF GEOPOLITICAL COMMUNICATION OF THE MASS MEDIA INTHE REPUBLIC OF MOLDOVA REGARDING MOLDOVA-ROMANIAN RELATIONS

CZU: 659.3(478):327(498+478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.08**

Mihai LESCU,
ORCID: 0000-0001-9837-6687
e-mail: lescumihai@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

***Summary**. In this article, based on the analysis of news bulletins from several television stations in the Republic of Moldova from 2019 and 2023, the author aims to determine the potential of the mass media in stimulating social-political dialogue in collaborative relations with Romania, which is perceived as the "lawyer" our country in relations with other countries and in connection with European integration. Examining the dynamics of the relations between the two Romanian states raising several question marks in the current conditions of regional geopolitical instability, which are required to be answered. The armed invasion of the Russian Federation in Ukraine more than two years ago also left its mark on the political, economic and cultural collaboration between Romania and the Republic of Moldova. Based on the study undertaken, the author comes with conclusions and recommendations on the subject of the theme.*

***Keywords:** European integration, geopolitical communication, Moldovan-Romanian relations, news bulletins, social-political dialogue, TV stations.*

INTRODUCERE

Alegerea acestei temei pentru studiu de caz a fost dictată de specificul activității mass-mediei în contextul geopolitic contemporan. Determinarea potențialului mass-mediei din Republica Moldova în reflectarea relațiilor moldo-române se înscrie în actualitate, dacă luăm în calcul că „România este cel mai important avocat al R. Moldova în discuțiile cu instituțiile europene și alte state”, inclusiv și „pentru aderarea țării noastre la Uniunea Europeană” [1].

De-a lungul istoriei relațiile interstatale au cunoscut mai multe tratări și clasificări. În acest context amintim de relațiile de vasalitate, care existau între state în Evul Mediu. Acest tip de relații, ori mai bine zis de supușenie și dependență politică și economică a unui stat față de alt stat îl vedem proiectat în toată plinătatea lui în relațiile de azi dintre Belarus și Federația Rusă. La ora actuală cele mai răspândite tipuri de relații interstatale, după cum menționau într-o dezbatere publică „Paleta cromatică a relațiilor moldo-ruse

și moldo-române: afinități, deosebiri, motive, procese, soluții," organizată de Agenția de presă IPN la 29 noiembrie 2021, cercetătorii V. Juc și Ig. Boțan, noi fiind de acord cu ei, sunt: a) relațiile pragmatice; b) relațiile speciale/specifice; c) relațiile clientelare, d) relațiile tensionante ; parteneriatele strategice ș.a. [2].

Cât privesc relațiile moldo-române numai că acestea, conform specialiștilor în materie, se încadrează perfect în categoria relațiilor speciale, care sunt neapărat caracterizate de anumiți factori deosebiți, cum este cel etnic, de comunitate, de limbă, tradiții și obiceiuri. Astfel, „Subiectul cu referire la relațiile moldo-române rămâne a fi unul prezent atât în discursul politicienilor, cât și în cercetările reprezentanților comunității academice" [3].

Oricum, relațiile de comunicare mediatică dintre cele două state românești au trăsături mai mult decât specifice. Prutul, care desparte România de Republica Moldova nu este doar o linie de demarcație simbolică. Frontiera estică a României pe râul Prut este, totodată, granița UE şi NATO, pe care „Lumea rusă", alias Rusia, nu le vede cu ochi buni, încercând să zădărnicească înaintarea lor către hotarele sale. Federația Rusă se opune aspirațiilor de integrare a țării noastre în UE prin impunerea unui război hibrid, prin coruperea unor politicieni și oligarhi locali, prin menținerea forțelor sale armate în raioanele de est ale Republicii Moldova.

În anul curent, când în Republica Moldova urmează să se desfășoare concomitent referendumul privind integrarea europeană, cât și alegerile prezidențiale, Rusia își intensifică acțiunile de dezinformare, manipulare, îndreptate spre destabilizarea social-politică de la noi, mai cu seamă în partea de sud a țării - Găgăuzia, cu banii și mâinile unor oligarhi-criminali moldoveni.

Or, problematica menționată mai sus, dar și comunitatea de neam, cultură și limbă dintre cele două state românești, care se află în diferite sfere geopolitice numai că reprezintă unele motive importante pentru a nu lăsa în umbră aspectele comunicării geopolitice prin mass-mediei în relațiile dintre ele, care au cunoscut de-a lungul anilor „urcușuri" și „coborâșuri", acestea în mare parte fiind determinate de coloratura formațiunilor politice și a liderilor lor aflați la guvernare.

Anume din această perspectivă anunțăm și ipoteza studiului : *Mass-media tratează relațiile moldo-române în funcție de interesele geopolitice ale formațiunilor politice și a liderilor lor de la guvernare, acestea devenind mai mult fluctuantă decât stabilă.*

MATERIALE ȘI METODE

METODOLOGIA CERCETĂRII

În societatea democratică mass-media îi revine un rol primordial în comunicarea geopolitică dintre cetățeni și state, mai cu seamă dacă acestea au la bază tradiții istorice comune, care le conturează aspirațiile actuale și cele de viitor. În acest studiul, care vizează determinarea contribuției mass-media din Republica Moldova privind stimularea dialogului social-politic în relațiile de colaborare cu România, am pornit de la premisa

că la ora actuală, în contextul avântului tehnologic, unul din cele mai influente segmente clasice ale comunicării mediatice în Republica Moldova rămâne televiziunea. Din aceste considerente am dat prioritate posturilor de televiziune, care au acoperire națională și în ultimii ani sau afirmat ca cel mai importante surse al informării operative și echidistante a maselor despre problemele interne ale țării, dar și despre evenimentele geopolitice care au loc în regiunea noastră și în lume.

Astfel, pentru asigurarea unui echilibru de investigație au fost alese două posturi de televiziune publice și două posturi private. Acestea sunt : postul *TV Moldova 1* a Instituției Publice Naționale a Audiovizualului ; *TVR Moldova***,** care este un canal public al Societăţii Române de Televiziune pentru Republica Moldova, cu viză de reședință în Chișinău din 2013; *Jurnal TV* și *PRO TV*, ambele posturi sunt private și emit în spațiul nostru mai bine de 10 ani. Rezultând din sarcinile studiului, au fost selectate pentru cercetare cele mai importante buletine de știri de la aceste posturi televizate : Mesager - *TV Moldova 1* ; Telejurnalul orei 18 -- *TVR Moldova* și Știrile de la ora 19 și, respectiv, ora 20 ale posturilor televizate *Jurnal TV* și *PRO TV.*

În scopul cuprinderii unei perioade mai extinse de examinare a evoluției comunicării geopolitice televizate privind stimularea dialogului social-politic în relațiile de colaborare moldo-române, au fost alese pentru examinare a doua jumătate a anului 2019 și respectiv –cea a anului 2023 pentru toate cele patru posturi TV. Cele două jumătăți de an 2019 și 2023 nu au fost alese întâmplător. Am urmărit scopul determinării comportamenrului mass-media

și a tendințelor mediatizării relațiilor dintre Republica Moldova și România în perioada de timp, când pe scena politică a țării au avut loc mai multe evenimente: abdicarea de la putere a regimului oligarhic în frunte cu V. Plahotniuc și instaurarea în parlament, după alegerile din 2021 a majorității parlamentare a Partidului Acțiune și Solidaritate. A doua jumătate a anului 2019 a încheiat cel de al treilea an al activității în calitate de președinte a lui Igor Dodon, ales în urma scrutinului din 2016, iar cea de a doua jumătate a anului 2023 -- a încheiat cel de al treilea an de exercitare a funcției de președinte a țării de către Maia Sandu, aleasă în urma scrutinului din 2020.

Pentru determinarea dinamicii comunicării geopolitice și a tendințelor de reflectare de către posturile TV a tematicii de colaborare dintre cele două state românești au fost alese pentru o analiză la obiect buletinele de știri televizate de la cele patru posturi din prima și ultima zi de vineri a fiecărei luni.

Astfel, au fost examinate, prin vizualizare directă cap-coadă câte 12 buletine de știri de la fiecare din cele patru posturi TV pentru anul 2019 și câte 12 buletine de știri din anul 2023.

Perioada de analiză a cuprins un an de zile (0,5ani + 0,5ani) pentru fiecare din cele patru posturi TV, analizei au fost supuse (24x4) 96 de buletine de știri.

Știrile selectate au fost examinate conform următoarelor **criterii:**

1. Tematica știrilor: a) relații interstatale; b) integrare europeană; c) colaborare economico-financiară; d) aspecte social-culturale; e) ajutor geostrategic; f) alte teme.

2. Sursa de proveniență a știrii: a) de redacție ; b) de agenție; c) alt izvor.
3. Durata de emisie a subiectelor/ min.
4. Domeniul la care se raportează știrea: a) social-politic; b) economic; c) cultural; d) sport.
5. Mod de tratare a subiectului: a) operativitate ; b) pluralism de opinie ; c) imparțialitate.
6. Actorii evenimentelor: a) guvernanți; b) simpatizanți ai guvernării; c) lideri de opoziție; d) alții.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

CONTEXT

- În total în cele 96 de buletine de știri au fost puse pe post 90 de știri la temă cu o emisie de 201 min din durata totală a buletinelor de știri de 48 de ore ceea ce reprezintă 7 % din spațiul informațional de știri analizat. Din ele în perioada de analiză a anului 2019 - 38 de știri cu durata de emisie de 77,2 min., iar în perioada de analiză a anului 2023 - 52 de știri cu durata de 123,5 min.

- Perioada de analiză a anului 2019: număr de știri : durata difuzării - Mesager, *Moldova 1* - 10 știri/ 18,5 min.; Jurnalul orei 19, *Jurnal TV* - 8 știri/12 min. ; Știrile orei 20, *PRO TV* -1 știre/1 min.; Telejurnalul orei 18.00, *TVR Moldova* –19 știri/45,2 min.

- Perioada de analiză a anului 2023: număr de știri : durata difuzării - Mesager, *Moldova 1* - 17 știri/ 36,2 min.; Jurnalul orei 19, *Jurnal TV* - 9 știri/24,5 min, ; Știrile orei 20, *PRO TV* - 7 știri/13,5 min.; Telejurnalul orei 18.00, *TVR Moldova* -19 știri/49,2 min.

- Domeniile la care se raportă știrile (2019) : Mesager, *Moldova 1* - 10 știri: 7 la social-politic și 3 - la cultură; Jurnalul orei 19*, Jurnal TV* – 8 știri: 4 la social-politic, 2 - la economie și finanțe, și 2 la cultură; Știrile orei 20, *PRO TV* - 1 știre: la crime umane; Telejurnalul orei 18.00, *TVR Moldova* - 19 știri: 12 la social-politic, iar 7 la cultură.

- Domeniile la care se raportă știrile (2023): Mesager, *Moldova 1* - 17 știri:11 la social-politic, 2 - la economie și finanțe, 4 - la cultură ; Jurnalul orei 19, *Jurnal TV* - 9 știri: 4 la social-politic, 1- la economie și finanțe și 4 la cultură; Știrile orei 20, *PRO TV* -7știri: 3 la social-politic, 1 - la economie și finanțe, 2 la cultură și 1 la sport. Telejurnalul orei 18.00, *TVR Moldova* - 19 știri: 10 - la social-politic, 2 la economie și finanțe, 6 la cultură și 1 la sport.

- Din numărul total de 90 de știri la temă incluse în buletinele informative ale cele 4 posturi TV- 54 de știri au fost de autor, iar restul - 36 au fost preluate de la agenții.

- În perioada de examinare din anul 2019 cele 4 posturi au transmis 25 de știri producție originală și 13 preluate de la agenții, iar în perioada de examinare din anul 2023 –28 de știri producție proprie și 24 de știri au fost de la agenții. Pentru fiecare din posturile TV, raportul știri proprii : știri de agenție în anul 2019 a fost următorul: Mesager, *Moldova 1* - 5:5 știri; Jurnalul orei 19, *Jurnal TV* - 5:3; Știrile orei 20, *PRO TV* - 0:1 și la Telejurnalul orei 18.00, *TVR Moldova* - 1:4 știri. În anul 2023 raportul a fost

următorul: Mesager*, Moldova* 1 - 9:8 știri; Jurnalul orei 19, *Jurnal TV* – 6:3; Știrile orei 20, *PRO TV* - 4:3 și la Telejurnalul orei 18.00, *TVR Moldova* – 10:9.

- Toate cele 90 de știri la temă, incluse în buletinele informative monitorizate ne conving că jurnaliștii-știriști de la posturile TV, amintite mai sus, respectă principiile de bază ale „fabricării” lor, acestea distingându-se prin operativitate, veridicitate, imparțialitate și obiectivitate.

În știrile de referință, care vizează relațiile moldo-române, cel mai des sunt prezente primele persoane de rang înalt din cele două state românești, care se remarcă prin declarații și discursuri, miniștri, deputați ai Parlamentului european din partea României, deputați și politicieni de la București și Chișinău, lideri ai formațiunilor politice care simpatizează guvernarea, conducători de comune, directori ai instituțiilor de învățământ și grădinițelor, reprezentanți ai cultelor

COMENTARIU

Analiza demonstrează o creștere a numărului de știri, între cele două perioade de monitorizare cu 16 %. Ele toate au fost incluse în buletinele informative la orele de cea mai mare audiență a celor patru televiziuni. În acest răstimp crește cu cca 65% și durata de emisie a știrilor. Această metamorfoză în amplificarea substanțială a dialogului social-politic moldo-român prin mass-media, după noi, se datorează în mare parte eliberării în acest segment

de timp a țării și a mass-mediei de sub „regim oligarhic” și reluării și accelerării dialogului politic dintre Republica Moldova și România. La baza acestui proces au stat inițiativele de relansare a cursului european al țării noastre, promovat de președinta Maia Sandu și susținute de majoritatea parlamentară formată din deputații Partidului Acțiune și Solidaritate. Oricum, chiar și în atare condiții de favorizare a activității mass-mediei, marea majoritate a jurnaliștilor au rămas încă o bună perioadă inerți, lipsiți de inițiativă în ce privește stimularea dialogului social-politic moldo-român, așteptând în mod tradițional indicații „de sus” pentru a relansa activitatea în domeniu.

Atât în prima cât și în cea de a doua perioadă de examinare a buletinelor informative au prevalat știrile social-politice, care au constituit 61% din numărul total de știri puse pe post în perioada de examinare din anul 2019, și, respectiv 54 % din numărul total de știri din a doua jumătate a anului 2023. Din cele 61 de știri social-politice se evidențiază tema ce țin de suportul logistic acordat de puterea politică de la București Republicii Moldova în procesul de integrare europeană, în care țara vecină este concepută „avocatul” ei potențial. Alte teme care se înscriu pe segmentul determinat de știrile social-politice sunt relațiile interstatale moldo-române și păstrarea memoriei eroilor români, căzuți pe câmpul de luptă în cele două războaie mondiale și înmormântați în Basarabia (anul 2019), și starea geopolitică turbulentă impusă celor două state românești de războiul de cotropire al Rusiei împotriva statului vecin Ucraina (2023). Sub aspect temporal evenimentele social-politice vehiculate în buletinele de știri a celor 4 posturi de televiziune

examinate în a doua jumătate a anului 2019 au avut o durată de emisie de peste 45 de min., în raport cu 77,2 min., care au revenit tuturor știrilor transmise. Examinarea buletinelor din a doua jumătate a anului 2023 demonstrează o creștere a duratei de emisie a știrilor social-politice, care au ocupat 64 de min. din cele 123,5 min., care au revenit tuturor știrilor transmise.

Sub aspect numeric locul doi în cele două perioade de examinare revine știrilor pe teme culturale, respectiv – 12 și 16 știri. Dacă în ultimul timp întâlnim în buletinele de știri ale celor 4 posturi televizate tot mai multe știri sportive, apoi nu același lucru putem spune despre știrile economice, numărul cărora e în descreștere.

De reținut faptul că jurnaliștii-știriști de la posturile TV examinate, sunt preocupați permanent de producerea știrilor proprii, numărul acestora fiind cu 18 știri mai mare decât a celor preluate de la agențiile de presă sau din alte surse.

UZII ȘI RECOMANDĂRI

1.Monitorizarea, celor mai importante buletine de știri de la posturile TV, menționate mai sus, demonstrează că ele toate includ în programele lor informative noutăți, relatări și reportaje consacrate relațiilor moldo-române, participând activ la informarea și educarea social-politică și culturală a populației din cele două state românești, la extinderea dialogului interstatal și asigurarea unei colaborări pe mai multe segmente de activitate între părți.

2. Însăși faptul că cele două posturi de televiziune românești – TVR Moldova și PRO TV Chișinău emit fără restricții de rând cu posturile TV publice de la noi, simțindu-se aici ca acasă, demonstrează cu prisosință comunitate de valori, interese și tradiții, atât în rândul breslei jurnalistice, cât și la nivel interstatal și geopolitic.

3. Privite în evoluția lor firească buletinele informative de la cele patru televiziuni, de la o perioadă de monitorizare (2019) până la cea de a doua perioadă (2023) au crescut numărul de știri la temă de la 38 la 52, diversificând în acest răstimp și diapazonul subiectelor lor. Aceste schimbări structurale și de conținut în buletinele de știri se datorează în mare parte conducerii democratice instaurate definitiv la Chișinău în anul 2021, care a readus poporului moldovenesc spiritul fratern cu poporul român și speranța de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană. Nu întâmplător peste 20% din știrile incluse în buletinele informative direct sau tangențial vizează această problematică.

4. În același timp, tematică în cauză nu are consecutivitate, majoritatea știrile au caracter neutru, fiind consacrare în temei aspectelor ce ține de tradițiile culturale dintre cele două state, de păstrarea memoriei personalităților remarcabile comune, a evenimentelor de anvergură din istoria de secole, care îi legă pe trăitorii de pe ambele maluri ale Prutului. În buletinele de știri preponderent sunt reflectate întrunirile oficialelor de prim rang, ședințele comisiilor și a grupurilor de lucru pe anumite domenii de activitate și colaborare interstatală, fără a demonstra și comenta importanța și utilitatea acestor evenimente pentru omul de rând.

5. În activitatea de reflectare a relațiilor moldo-române cele patru posturi televizate, care au fost monitorizate, urmează să țină seama de specificul acestor relații, stabilindu-și strategii concrete de promovare a acțiunilor întreprinse și demonstrare a rezultatelor înregistrate de cele două state românești pe multiple segmente de colaborare. Este binevenit faptul că trei din cele patru posturi TV includ sistematic în buletinele informative de bază știri care vizează colaborarea și suportul logistic politic acordat de România în rolul ei de avocat pentru Republica Moldova în procesul de integrare europeană, dar care nu ar trebui să conducă la o neglijare a altor domenii de activitate în acest context, cum este colaborarea economică. Doar după abandonarea de către R. Moldova a pieței comercial-economice ruse și reorientarea exportului, în mod prioritar a producției agricole și a cele vini-viticole către țările Uniunii Europene, principalul partener comercial-economic al țării noastre este astăzi România.

6. În definitiv, știriștii de la posturile TV monitorizate urmează să ridice calitatea informațiilor privind reflectarea relațiilor moldo-române, ținând în centrul atenției lor mai multe probleme politice și comercial-economice care își așteptă rezolvare, pentru ca relațiile româno-române să fie în beneficiul ambelor state de pe cele două maluri ale Prutului.

REFERINȚE

1. *Vezi*: Maia Sandu, la București: „România este cel mai important AVOCAT al R. Moldova în discuțiile cu instituțiile europene și alte state membre pentru aderarea republicii noastre la UE”.// În: https://www.ziarulnational.md/maia-sandu-la-bucuresti-romania-este-cel-mai-important-avocat-al-r-moldova-in-discutiile-cu-institutiile-europene-si-alte-state-membre-pentru-aderarea-republicii-noastre-la-ue/ (Accesat: 20.04.2024). Premierul Moldovei: „România este avocatul nostru în toate instituţiile europene”. //În : https://www.capital.ro/premierul-moldovei-romania-este-avocatul-nostru-in-toate-institutiile-europene.html (Accesat:20.04. 2024)
1. 2. Paleta cromatică a relațiilor moldo-ruse și moldo-române: afinități, deosebiri, motive, procese, soluții.Dezbatere IPN. // În: https://www.ipn.md/index.php/ro/paleta-cromatica-a-relatiilor-moldo-ruse-si-moldo-romane-8004_1086136.html (Accesat : 20.04. 2024)
2. PĂUNESCU, C., CEBOTARI, S. *Aspectele-cheie ale relaţiilor moldo – romane.* // In: *Relaţii internaţionale. Plus*, 2021, nr. 2(20), pp. 28-35. ISSN 1857-4440. DOI: https://doi.org/10.52327/1857-4440.2021.2(20).03

PREZENȚA INTERESULUI PUBLIC ÎN ȘTIRILE TV

THE PRESENCE OF PUBLIC INTEREST IN TV NEWS

CZU: 070.431.5:654.197 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.09**

Dumitru ȚURCANU,
ORCID: 0000-0002-6620-8002
e-mail: turcanu.dumitru1950@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The mass media, by their role and purpose, are and will definitely remain promoters of human values, of the interests of as many citizens as possible. Journalists inform the public on different platforms about the government's actions and projects, either for the term of the mandate obtained as a result of the democratic elections, or in the short term, aiming at the realization and concrete results. The legislation from our country, as well as the international one, validated by the Moldovan authorities, provides for a series of rights and obligations of the mass media, on the one hand, and the representatives of power - on the other, in joint actions to achieve public interests, such as national security, integrity of the country, guaranteeing a decent standard of living, economic, financial and currency protection, health protection, education and culture, ecology and environmental policies and others. As a rule, even in a democratic society, the press, trying to be independent, encounters obstacles when it tries to criticize the failures of the government regarding the achievements of projects assumed to be of public interest. The analysis of three TV stations from the Republic of Moldova tries to find answers to some question marks in this summary.*

Keywords*: access to information, right to expression, public interest, international regulations, TV news.*

Rezumat. *Mass-media, prin rolul și menirea lor, sunt și neapărat vor rămâne promotoare ale valorilor umane, ale intereselor unui număr cât mai mare de cetățeni. Jurnaliștii informează publicul de pe diferite platforme despre acțiunile și proiectele guvernării, fie pe termenul mandatului obținut în urma alegerilor democratice, fie pe termen scurt, vizând realizarea și rezultatele concrete. Legislația de la noi din țară, cât și cea internațională, validată de autoritățile moldovenești, prevede un șir de drepturi și obligațiuni ale mass-mediei, pe de o parte, și reprezentanților puterii – pe de alta, în acțiunile comune pentru realizarea intereselor publice, cum ar fi securitatea națională, integritatea țării, garantarea unui nivel decent de viață, protejarea economică, financiară și valutară, ocrotirea sănătății, educația și cultura, ecologia și politicile de mediu și altele. De regulă, până și într-o societate democratică, presa, încercând să fie independentă, întâmpină obstacole când încearcă să critice nereușitele puterii privind realizările unor proiecte asumate de interes public. Analiza a trei posturi tv din Republica Moldova încearcă să găsească răspuns la unele semne de întrebare din acest rezumat.*

Cuvinte-cheie*: acces la informație, dreptul la exprimare, interes public, reglementări internaționale, știri tv.*

INTRODUCERE

Principala misiune, dar și obligație fundamentală, a mijloacelor de informare în masă, în toată istoria evoluției lor, a fost și continuă să fie, în special, în virtutea transformărilor lor tehnologice și de content, mediatizarea pe diverse canale a tot ce se întâmplă în viața noastră de toate zilele. Dreptul de a fi informat este unul constituțional fundamental al cetățeanului și el este asigurat, atât printr-un șir de acte normative interne, cât și documente internaționale, la care Republica Moldova este parte. Un cetățean activ implicat în viața publică, în proiectele economice, sociale, culturale, educaționale, de mediu etc., poate fi doar cel care este informat în mod operativ, veridic, obiectiv, clar și complet despre ce se întâmplă în țara sa, în orașul sau satul său, la fel și despre treburile internaționale. În acest sens, autoritățile publice sunt cointeresate / obligate, conform Constituției, să asigure, să garanteze și să protejeze accesul la informație de sus în jos și invers, la toate eșaloanele puterii politice și executive, să stabilească un dialog social, în special în spațiul mediatic, în urma căruia este analizată public starea lucrurilor din diferite domenii, se elaborează diferite variante și soluții de dezvoltare continuă a societății.

În baza principiilor sale de funcționare, mass-media într-o societate democratică se manifestă sistematic și consecvent pentru libertatea de exprimare a jurnaliștilor și a cetățenilor, ale căror opinii sunt prezente în spațiul mediatic. Considerăm că problema libertății presei față de sistemul politic / financiar-oligarhic, la momentul actual, atât în spațiul nostru autohton, cât și în alte state ale lumii, este departe de a fi soluționată în așa mod ca să se stabilească un echilibru constructiv între interesele puterii și cele ale mass-mediei. Or, o presă adevărată, pledând pentru libertate față de putere cu pretenția de a fi „a patra putere” în societate, nu poate fi liberă *de interesele publice*. Îndepărtându-se de ele, mass-media riscă să se alipească la „carul puterii”, să piardă încrederea celor mulți, pentru care activează.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În plan teoretic sintagma *interes public* a trezit interes de studiu la sfârșitul secolului trecut. În Codul Etic (Code of Practice), elaborat de Comisia Britanică pentru plângeri Îndreptate împotriva Presei (British Press Complaints Comission) în 1999, interesul public este definit în felul următor: „depistarea sau expunerea unei crime sau a unei infracțiuni serioase; protejarea securității și a siguranței publice; prevenirea individului pentru a nu fi înșelat de o declarație sau acțiune a unui individ sau instituții...Există un interes public în libertatea de exprimare însăși ”[1, p.211]. O analiză detaliată a „interesului politic” în legislația Republicii Moldova a prezentat în articolul său N. Pascaru [2]. Paralel, în literatura de specialitate se utilizează și termenul *interes uman* , prin lansarea de către Ken Metzler, profesor de jurnalism la Universitatea din Oregona, SUA, cunoscut , în special, prin cărțile *Ghidul scriitorului pentru a culege informații, punând întrebări* și *Exerciții de scriere a știrilor*. El sublinia, că „dacă un eveniment conține unul sau mai multe elemente ale interesului uman, acesta are un interes potențial”[1,p.212]. Deci, în viziunea

noastră, interesul uman (sau general-uman) este mai extins decât interesul public, incluzând și unele aspecte ale vieții și existenței ale unor indivizi sau grupuri mici de indivizi, luați separat. Pe parcursul unui șir de ani în Republica Moldova au fost adoptate mai multe acte normative, care vizează la modul direct asigurarea interesului politic în mass-media din țară, sau asigură legislativ realizarea acestuia, cum ar fi *Constituția RM* (art.34 și art.127), *Legea cu privire la libertatea de exprimare* [2] și *Legea cu privire la accesul la informațiile de interes public* [3], cu mai multe amendamente și modificări.

Discuțiile interminabile și contradictorii, care se află ani la rând pe agenda zilei privind interesul public, rezidă nu la conținutul de bază al acestei sintagme, ci în sfera lui de aplicare, în aria sa de competențe. Desigur, aici poziția reprezentanților puterii și cea a mass media rareori poate fi adusă la un numitor comun. Dar, mai întâi, să fixăm câteva direcții de focalizare ale interesului public. Problemele securității, stabilității și siguranței naționale, integrității statului, respectarea drepturilor omului, supremația legii, lupta împotriva criminalității și corupției, respectarea strictă a prezumției nevinovăției, starea sănătății și situația epidemiologică, asigurarea unui nivel decent de trai al întregii națiuni, situația financiară-economică a țării și gestionarea banilor publici, controlul asupra balanței valutare și a proceselor inflaționiste, starea comerțului – exterior și interior, problemele ecologice, demografice, ale educației, culturii, sportului, starea relațiilor internaționale, eficiența activității puterii legislative sau executive, la toate nivelurile, controlul asupra executării promisiunilor electorale ale celor aleși în fața întregului electorat și altele. Toate acestea se pot asigura eficient în urma unei activități conștiente, independente a mass-mediei, cu implicarea atât a cetățenilor, cât și a factorilor de decizie. În acest caz mass-media, ca „tulburător al liniștii" urmează să propună platforme largi de discuții, dezbateri, discursuri politice, să manifeste inițiative și să desfășoare campanii mediatice, care ar consolida societatea în jurul soluționării unei sau altei probleme, actuale la momentul dat. „De menționat, subliniază profesorul universitar G. Stepanov, că problemele pot fi: rezolvabile, potențial rezolvabile și irezolvabile. Mediatizarea problemelor sociale din prima și a doua categorie solicită ca jurnalistul să formuleze cât mai explicit esența problemei și să descrie detaliat cadrul de referință al acesteia, să determine factorii care generează contradicțiile interne și externe, să identifice instrumentul optimal necesar pentru soluționarea acesteia " [5, p.55].

La interpretarea interesului public există contrapunerea a două poziții – cea a puterii, care în foarte multe privințe, nu vrea să fie „deranjată" de mass-media, sperând ca tot mandatul să decurgă într-un confort optim, și presa, care încearcă mai reușit sau mai puțin reușit, mai sincer sau fariseic, să-și realizeze misiunea, datoria față de consumatori. Aceștia din urmă, în asemenea cazuri, sunt înșelați și de unii, și de alții, deoarece nu au posibilitatea să participe la discutarea, dezbaterea problemelor, ce vizează întreaga societate. Dar cum, în linii mari, se poate de identificat interesul public? În comentariul la Constituția Republicii Moldova, realizat de un grup de juriști de la noi din țară în cadrul unui proiect al Fundației „Hanns Seidel" din Germania, coordonator Klaus Sollfrank, sunt indicate câteva trăsături esențiale. De interes public pot fi considerate

problemele, care generează discuții largi și de lungă intensitate, stările ce afectează (fizic, social, de securitate, moral etc.) un număr cât mai mare de oameni din societate, situațiile (tranzacții, acorduri, concesionări etc), în care sunt implicate sume foarte mari (sau la nivel local – în limitele bugetului administrației) din bugetul public, cu cât mai sus-puse sunt persoanele implicate în aceste acțiuni, tranzacții sau afaceri [6].Tot aici sunt menționate și interesele protejate de legislație, cum ar fi viața personală, datele personale, activitate intelectuală, probleme ale sănătății persoanei etc.

În activitatea lor mass-media urmează să stabilească o balanță între statutul lor, cu obligațiunile lor față de public, drepturile, stipulate de legislație de a promova, a apăra interesul public, a dezvălui toate neregulile din societate, care lovesc în interesele publicului, și sistemul puterii, care încearcă să reducă aceste aspecte din activitatea presei, radioului, televiziunii, new media și/sau să le subordoneze intereselor sale. „ În democrație statutul lor (al mass-mediei – n.n.) și rolul pe care îl joacă în formarea și exprimarea opiniei publice depind de garanțiile aduse libertății de exprimare și de independența de care se bucură față de puterile care conduc societatea la un moment dat și care își imprimă marca asupra ei”[7, p.201]. Recunoaștem, că la noi comunitatea jurnalistică este dispersată – pe interese de grup, geo-politice, oligarhic-financiare etc. și, în această situație, există o interpretare diferită la aceste grupuri ale interesului public național (în sensul al întregii țări). Are loc, pe arena mediatică, o prezentare a intereselor mai multor grupări (a mai multor decât cele enumerate anterior). În rolul, pe care îl percepe fiecare „clan” mediatic, pedalând pe reprezentant al celei de-a patra puteri, misiunea de a asigura o promovare a intereselor publice ale întregii populații, „ de a asigura circuitul de informații, idei, proiecte dintre masa de consumatori și instituțiile abilitate cu funcțiile de elaborare, gestionare și implementare a programelor de dezvoltare economică, socială, culturală în interesul majorității covârșitoare a populației se realizează cu greu. Lipsa unor emisiuni televizate de analiză, comentarii, cu implicarea unor experți de un spectru larg conceptual, cu analiza opiniilor și sugestiilor mai multor categorii de populație subminează catastrofal procesul de comunicare dintre guvernați și guvernanți, al cărui mediator trebuie să fie mass-media” [8, p.15].

În condițiile realizării interesului public, este important să ținem cont și de relațiile, pe care le stabilește jurnalistul cu publicul său. În studiul despre jurnalism Barbie Zelizer prezintă definiții despre profesie atât din partea reprezentanților breslei, cât și ale teoreticienilor media. Printre alte calificări, lucrătorii media consideră„ jurnalismul ca serviciu: vorbind despre jurnalism ca serviciu, îl plasăm în cadrul interesului public și în relație cu nevoile cetățenilor. Noțiunea de *serviciu* pătrunde în limbajul pe care îl folosesc jurnaliștii ce fac referire la jurnalism și are ca ținte atât profesia, cât și comunitatea: serviciu de știri, serviciu de agenție, știri în interesul general și reprezentantul jurnalistic al publicului, care „deservește”...”. În același timp, autorul prezintă mai multe opinii și curente ale cercetătorilor din SUA, Marea Britanie, Australia referitoare la jurnalismul ca profesie. În contextul temei noastre vom expune temerile că „...relația client-profesionist...nu îi dădea publicului nici un control real

asupra informației: publicul devenea, astfel, dependent de jurnalism pentru a putea cunoaște lumea reală"[9, pp.43-44].

Deseori la noi unele încercări mai serioase de a investiga activitatea puterii în realizarea unor proiecte naționale, de monitorizare a rezultatelor exercitării mandatului sunt asociate cu acțiuni de subminare a statalității, de destabilizare a liniștii și păcii în țară, de trădare de patrie sau colaboraționism cu unele regimuri străine. În acest sens, vrem să prezentăm aici doar titlurile celor opt capitole ale Declarației privind libertatea discursului politic în media, adoptată de Comitetul de Miniştri al Consiliului Europei la 12 februarie 2004, în cadrul celei de a 872-a reuniuni a Delegaţiilor Miniştrilor [10].

Libertatea de exprimare și informare prin media (1), Libertatea de a critica statul sau instituțiile publice (2), Dezbaterea publică și controlul publicului asupra personalităților politice (3),Controlul publicului asupra funcționarilor (4), Libertatea de a satiriza (5), Reputația personalităților politice și funcționarilor (6), Viața privată a personalităților politice și a funcționarilor (7), Căi de recurs împotriva violărilor prin media (8). Astfel, toate demersurile și mesajele din partea conducerii, privind activitatea presei de opoziție (cea afiliată își cunoaște bine meseria !), care încearcă să promoveze și să apere interesul public, sunt în totală disonanță cu deziderateле țării de integrare europeană.

În contextul temei anunțate am încercat să analizăm cum probleme de interes public își găsesc reflectare în programele de știri. Or, noi zilnic ne ciocnim și de reușite, și de nereușite, de succese și insuccese, de realizări mai mari sau mai mici ca și de eșecuri, la fel de dureroase pentru masele populare. Și toată această informație, redactată, după prevederile politicilor editoriale ale serviciilor de știri, ne vine zilnic de la ecrane, formându-ne un anumit tablou, transmițându-ne diferite mesaje, care au menirea să zugrăvească tabloul general al celor ce se întâmplă la noi și peste hotare. Desigur, din cele câte trei emisiuni de știri *Mesager*, ora 21.00, Moldova 1, *Știrile ProTV*, ora 20, și *Jurnal TV*, ora 19.00, pe care le-am analizat (13, 14 și 17 iunie), putem deduce doar în linii mari despre prezența în materiale a interesului public, în ce măsură reprezintă el starea reală de lucruri în Republica Moldova. Postul public de televiziune în telejurnalul său din această perioadă a difuzat 31 de subiecte (la analiză la toate posturile au fost excluse rubricile *Date meteo* și *Sport,* cu excepția materialelor despre calamitățile din zilele de 13 și 14 iunie, în urma ploilor abundente, și victoria la fotbal a României în meciul cu Ucraina), dintre care 13 includ teme de interes public larg. Cum ar fi: Tinerii absolvenți de la medicină vor beneficia de îndemnizații serioase, 57 de profesori de limbă română din Regiunea autonomă Găgăuzia și mun. Bălți vor avea pe parcursul verii cursuri de perfecționare în România, Festivalul S. Vangheli la Soroca, Reformarea asistenței sociale în țară (instruirea lucrătorilor), Focarele de rujeolă, Dezbateri privind bugetul Primăriei Chișinău, Proiectul de reabilitarea a Complexului muzeistic-turistic Orheiul Vechi, Procuratura Anticorupție și cazul T. Răducanu, Procurori care au demisionat din PA din motive anti - vetting și altele.

În cele trei telejurnale de la ora 19.00 *Jurnal TV* au fost incluse 41 de subiecte, dintre care, purtătoare de interes public am identificat 20, cum ar fi, de exemplu: 83 de ani

de la primul val de deportări, A. Candu, audiat în calitate de martor în dosarul lui I. Dodon, UE va acorda 9 mln euro pentru sistemele de apărare ale RM, Chișinăul afectat de ploaie, Fosta directoare a grădiniței din c. Bardar G. Tonu este în procesul de restabilire în funcție, Prețuri mari la imobil. Comentariul lui V. Ioniță, Ziua donatorului de sânge, România a câștigat la fotbal de la Ucraina, Primarul din Bolduresti va mai sta 30 de zile în detenție, Circulația pe podul M. Viteazu riscă să fie sistată, Crește numărul infecțiilor gastrointestinale, Defrișarea arborilor- proces complex (ultimele trei de la ședința Primăriei Chișinău) etc.

Referitor la *ProTV,* avem următoarea situație pentru aceste trei zile. Din 54 de subiecte 21 sunt dictate, într-un fel sau altul, de agenda zilei și poartă obiective de interes public. Ziua de 13 începe cu descrierea situației în urma ravagiilor ploilor, a daunelor pricinuite de calamități și măsurile, pe care le întreprind organele de resort, pentru a lichida cât mai urgent consecințele. La temă vorbește ofițerul de presă L.Pușcașu, apoi, această temă este însoțită de Anunțarea proiectului sistemului de alertă, comentat de ministrul de interne A. Efros. Mai pot fi identificate în aceste trei jurnale tv de la *Pro TV* următoarele teme, în contextul examinat în acest articol: Demisionarea procurorilor de la Anticorupție, Tema lui I. Gorgan reapare în spațiul public, Procurorul general I. Munteanu despre procesul T. Răducanu, Clipă de reculegere în Parlament în legătură cu aniversarea a 83 de la primul val al deportărilor din Moldova, Campania Săptămâna verde, Declarația SUA, Marii Britanii și Canadei privind amestecul Rusiei în procesele electorale din Moldova și reacțiile de mulțumire ale lui Ig. Grosu, D. Vodă la acest document, Primarul de la Bolduresti reținut încă pentru 30 de zile, Două focare de pestă porcine la nordul țării cu comentariile dir.-adjunct ANSA Al. Manciu, Doi frați au fost salvați de înec, Podul M. Viteazu, Parlamentul României a modificat regulile de obținere a cetățeniei, ceea ce afectează, în primul rând, moldovenii, Cod galben de instabilitate meteorologică.

Trebuie să recunoaștem, că o parte din specialiști sunt gata să califice drept materiale de interes public scandalul grupului de deputați „Șor”, decizia parlamentului ca cei 7 deputați din acest grup, care au blocat tribuna legislativului, să nu fie admiși la 5 sesiuni, protestele din fața parlamentului ale simpatizanților „Victoria”, cazul cu avionul din Erevan, care nu a fost admis pe aeroportul Chișinău, și, după o escală de lungă durată și control amănunțit la București, a fost returnat în capitala Armeniei. Motivul, strecurat în presă, era că în avion erau mulți adepți ai lui Șor, care veneau cu bani de la Moscova pentru destabilizarea situației în Republica Moldova. În această ordine de idei se înscrie și cazurile tricoului lui V. Bolea cu inscripția „Echipa lui Putin” și participarea artiștilor de la „Joc” la manifestările din S.-Peterburg. Părerea noastră este că în situația, când lipsesc dovezi concrete de implicare a unor sau altor persoane în acțiuni de destabilizare, de atentate la securitatea statului, aceste subiecte sunt o parte a spectacolului, a senzaționalului, la fel ca accidentele rutiere, omoruri, fraude, care nu sunt investigate până la capăt etc. Ele ar putea fi discutate într-un format mai larg (ceea ce are loc, de fapt), lucru menționat mai sus.

CONCLUZII

La edițiile vizionate venim cu unele sugestii. Majoritatea (practic – absolută !) a subiectelor pornesc de la evenimente, organizate de anumite instituții de stat și administrative. În acest caz, dacă jurnalistul urmează calea ușoară de descriere a evenimentului și nu îl vede în contextul larg al interesului public (la nivel local sau național), el riscă să rămână prizonier al concepției „de sus" asupra problemei. În cele nouă buletine de știri /telejurnale nu am fixat nici un subiect de interes public, care „s-a născut " în redacție și care ar fi prezentat o gamă cât posibilă de diversă asupra soluționării acestei probleme. În acest caz, cu regret, se ruinează atât conceptul de „câine de pază", cât și de reprezentant al „puterii a patra", pentru care principalul obiectiv este interesul cetățeanului.

REFERINȚE

1. POPESCU, C-F. *Jurnalism, relații publice și publicitate. Dicționar*.- București: Editura NICULESCU, 2007, ISBN 978-973-748-155-9
2. În:https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126675&lang=ro Accesat la 11 iunie 2024
3. În:https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137908&lang=ro Accesat la 11 iunie 2024
4. În:https://iap.gov.md/repository/files/original/c65bfe6a-d4d6c59305fd1ddc976f32e4f5e3b24d.pdf. Accesat la 12 iunie 2024
5. STEPANOV, G. *Jurnalismul social: aspecte definitorii*.-Chișinău: CEP USM, 2015.ISBN 978-9975-71-714-4
6. În:https://www.constcourt.md/public/files/file/informatie_utila/Comentariu_Constitutie.pdf pp.147-148. Accesat la 13 iunie 2024
7. Larousse. *Dicționar de media*.- Univers enciclopedic: București, 2005 ISBN 973-637-081-X
8. ȚURCANU, D. *Inflația mesajului civic la televiziune*./ În *Creativitatea în jurnalism*. Conferința științifică națională, 12 februarie 2020.- Chișinău: CEP USM, 2020. ISBN 978-9975-152-31-0
9. ZELIZER, B. *Despre jurnalism la modul serios*.- Iași: Polirom, 2007 ISBN 978-973-46-0550-7
10. Portal Just În: https://portal.just.ro Accesat la 13 iunie 2024

STRATEGII DE FORMARE A COMPETENȚEI DE RELATARE SECTORIALĂ ÎN DOMENIUL JURNALISMULUI ȘI COMUNICĂRII

SECTORAL REPORTING COMPETENCE TRAINING STRATEGIES IN THE FIELD OF JOURNALISM AND COMMUNICATION

CZU: [070 + 658.3]:005.336.2 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.10**

Liliana POȘTAN,
ORCID: 0000-0002-3231-3496
e-mail: postan.liliana@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The paper addresses the issue of the formation of sectoral skills in the field of initial professional training in journalism and communication from the perspective of the binary nature of the journalist qualification: functionally specialized. The binary perspective emphasizes that the journalist is not only an executor of journalistic tasks, but also an expert in certain fields. This combination of general skills and specialist knowledge is essential to meet the demands of the profession and contribute effectively to informing the public. I brought arguments for the valorization of university collaboration through various integrated strategies, which combine both theoretical knowledge and practical skills, formal education and non-formal education, in order to train journalists and communicators in the skills of sectoral reporting.*

Keywords: *skills, communication sector report, training strategies, journalism*

INTRODUCERE

Problema cercetării constă în identificarea strategiilor de formare a competențelor sectoriale în domeniul de formare profesională inițială jurnalism și comunicare. Am identificat această problemă de cercetare (văzută mai mult ca oportunitate, decât carență), în modesta mea practică de conferențiar la Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării, prin ochiul noului angajat.

Actualitatea și importanța acestei probleme sunt sesizate din perspectiva caracterului binar al calificării de jurnalist: funcțional-specializată. Perspectiva binară subliniază faptul că jurnalistul nu este doar un executant de sarcini jurnalistice, ci și un expert în anumite domenii. Această combinație de abilități generale și cunoștințe de specialitate este esențială pentru a răspunde cerințelor profesiei și pentru a contribui eficient la informarea publicului.

Sectorialitatea este un concept folosit pentru a descrie specializarea și concentrarea pe anumite domenii sau sectoare specifice într-un context profesional, academic sau social, se referă la abordarea, structura și analiza activităților, cunoștințelor și resurselor într-un mod care se concentrează pe sectoare distincte sau domenii de specializare.

Acest concept implică organizarea și studierea fenomenelor prin prisma unor categorii specifice, fiecare având propriile caracteristici, nevoi și dinamici. Conceptele recente de inter și trans sectorialitate sunt dezvoltate pentru a explica caracterul integrativ al proceselor, activităților, politicilor. Un document ce exemplifică afirmațiile anterioare este Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030" (2022): „Necesitatea unui document vizionar de planificare strategică este determinată de asigurarea unui cadru unic și coerent care urmează să ancoreze politicile publice. Mai mult decât atât, aceasta este accentuată de noile realități economice, demografice, sociale și de securitate în care intră Republica Moldova…Definind conturul viitorului dorit pentru Republica Moldova, SND va servi ca reper pentru toate strategiile și programele sectoriale, atât la scară națională, cât și la scară regională și locală. Astfel, documentele de politici publice sectoriale existente sau în curs de elaborare vor fi adaptate la SND, reflectând viziunea centrată pe oameni, pe necesitățile și aspirațiile lor. Prioritățile majore de politici își vor găsi reflectare în planurile naționale de dezvoltare, în cadrul bugetar pe termen mediu și în bugetele publice naționale în perioada de planificare" [1].

MATERIALE ȘI METODE

Structura binară a calificărilor Jurnalist/Jurnalistă și Comunicator/Comunicatoare se referă la două dimensiuni fundamentale care definesc rolul și competențele acestora: funcționalitatea și specializarea or, această abordare răspunde scopului nostru de a argumenta oportunitatea formării competenței de relatare jurnalistică sectorială. Aceste două dimensiuni sunt interdependente și contribuie la definirea profesionalismului și eficacității în domeniile journalism și comunicare. Iar, în cheia abordărilor OECD asupra competențelor cheie (OECD. The Definition and Selection of Key Competencies, 2005), competența include „utilizarea instrumentelor, interacţiunea în grupuri sociale eterogene şi modul de a acţiona" [2, p. 18].

Funcționalitatea se referă la rolul și sarcinile de bază pe care le îndeplinește jurnalistul și comunicatorul:

- Identificarea și adunarea de date relevante și exacte de la surse diverse.
- Crearea de articole, reportaje, știri sau alte forme de conținut jurnalistic care sunt clare, coerente și atractive pentru public.
- Asigurarea că informațiile sunt corecte, echilibrate și verificate înainte de publicare.
- Respectarea codurilor etice și a standardelor jurnalistice, inclusiv imparțialitatea, obiectivitatea și transparența.

Iar, specializarea, relatată de noi din perspectivă sectorială se referă la aria de expertiză în care un jurnalist sau comunicator își concentrează competențele și definește domeniul specific în care operează și contribuie la adâncirea analizei și înțelegerii subiectelor relevante. Aspectele cheie ale specializării jurnaliștilor și comunicatorilor se referă la:

- Domeniile de acoperire**:** Fiecare jurnalist poate alege sau fi angajat pentru a se specializa într-un anumit sector, cum ar fi politică, economie, cultură, tehnologie, sport etc.
- Expertiză: O înțelegere aprofundată a subiectelor și tendințelor din domeniul respectiv.
- Analiză și interpretare: Abilitatea de a interpreta informațiile într-un mod care să ofere perspective valoroase și relevante pentru publicul țintă.
- Resurse și contacte: Dezvoltarea unei rețele de surse și resurse specializate în domeniul de specializare.

Specializarea sectorială se concentrează pe sectoare distincte sau domenii de specializare. Acest concept implică organizarea și studierea fenomenelor prin prisma unor categorii specifice, fiecare având propriile caracteristici, nevoi și dinamici. Această specializare se referă la sectoarele economice, cuprinse în Clasificarea activităţilor din economia Moldovei – CAEM-2 (2019): Jurnalism economic: Analizarea piețelor financiare și a politicilor economice, Jurnalism de sănătate: Reportajele despre medicină, sănătate publică și politici de sănătate, Jurnalism sportiv: Acoperirea evenimentelor sportive, echipe și jucători, Jurnalism cultural: Studiul și raportarea despre arte, literatură și evenimente culturale. Jurnalism social: Subiecte direct legate de viața de zi cu zi a individului si comunității etc..

În planurile de învățământ pentru ciclul I, studii superioare de licență, domeniul de formare profesională Jurnalism și Comunicare sunt incluse unități de curs pentru specializările sectoriale: economie, politică, cultură, mediu, gender [5, 6].

Școala de Jurnalism din Moldova - centru de instruire și traininguri în domeniul jurnalismului și al comunicării, ca tip de educație non-formală, oferă Modulul Jurnalism specializat format din următoarele cursuri: Jurnalism social, Jurnalism cultural, Jurnalism de mediu, Jurnalism economic, Jurnalism politic și Jurnalism de criză [7].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Formarea competenței de relatare sectorială în domeniul jurnalismului și comunicării necesită o abordare integrată, care să combine atât cunoștințele teoretice, cât și abilitățile practice, educația formală și educația nonformală.

Exemple de strategii pentru dezvoltarea acestei competențe pot fi:

1.Valorificarea proiectelor de învățare între facultățile universității, pe arii de interdependență. Studenții de la unele facultăți au competențe de specialitate, iar de la alte facultăți competențe funcționale în raport cu problemele abordate:

- Economie - Securitate Socială - Jurnalism și comunicare economică și socială, (Facultatea de Științe Economice, Departamentul Sociologie și Asistență Socială, Facultatea Jurnalism și Științe ale Comunicării),
- Drepturile omului-Etică -Educație-Jurnalism politic, cultural, investigative, cu aspec juridic (Facultatea de Drept, Facultatea de Istorie şi Filosofie, De-

partamentul Științe ale Educației, Facultatea Jurnalism și Științe ale Comunicării).

2. Cursuri opționale și workshop-uri tematice: jurnalism economic, jurnalism de sănătate, jurnalism sportiv, jurnalismul politic, jurnalism media, jurnalism social, jurnalism cultural etc.
3. Colaborarea cu experți, entități din domenii relevante: Integrarea experților din diverse sectoare în programele de formare pentru a oferi perspective și cunoștințe de specialitate;
   Dezvoltarea parteneriatelor cu instituții și organizații relevante pentru a asigura accesul la resurse și informații de specialitate; stimularea stagii de practică și internship-uri sectoriale pentru specializare în domeniul de interes.
4. Asigurarea unui mentorat specializat în funcție de sectorul de interes, cu jurnaliști, comunicatori experimentați în domeniul respectiv.
5. Organizarea de simulări de evenimente relevante pentru domeniul specific (de ex., simulări de conferințe de presă politice, întâlniri economice, prezentarea analizei de date (de exemplu – datele Recensământului populației și locuințelor 2024 etc.).
6. Cercetare în cadrul tezelor de an și de licență: Inițierea și conducerea de proiecte de cercetare care să abordeze teme relevante pentru sectorul de interes; Studii de caz, analize critice studierea și analizarea articolelor de succes din domeniul specific pentru a înțelege structura, abordările și tehnicile utilizate.

În susținerea abordării noastre, menționăm monografia „Jurnalismul social: aspecte definitorii", autoare, Georgeta Stepanov (2015). Autoarea „conceptualizează fenomenul de jurnalism social prin prisma schimbărilor social-politice și economice care s-au produs la sfârșitul secolului trecut, începutul secolului prezent și care au generat modificări ale caracterului, rolului și funcțiilor jurnalismului ca activitate socială, fapt care a contribuit la apariția și constituirea jurnalismului social ca un nou model de jurnalism, cu toate atributele și elementele sale constitutive, cu caracteristici generale, dar și cu particularități specific determinate de practicile operaționale utilizate și de tipurile de comportamente mediatice aplicate" [3, p. 6].

CONCLUZII

Formarea jurnaliștilor și a comunicatorilor din perspectivă sectorială, a conținutului sectorial este complexă și multidimensională. Aceasta trebuie să echilibreze competențele funcționale: colectare de informații, redactare, verificare, etică, cu cele de specializare: economie, sănătate, sport, cultură pentru o înțelegere profundă a contextului social și cultural. Prin dezvoltarea acestor competențe, jurnaliștii și comunicatorii pot produce conținut de calitate, relevant și credibil, care să răspundă nevoilor și așteptărilor publicului modern.

Competențele de relatare sectorială sunt proiectate și în Clasificatorului Ocupațiilor din Republica Moldova (CORM 006-2021), care este utilizat pentru „realizarea cercetă-

rilor statistice, corelarea cererii și ofertei de forță de muncă, planificarea formării profesionale, desfășurarea procesului de ghidare în carieră, inițierea programelor de formare profesională, raportarea accidentelor de muncă, administrarea prestațiilor de asigurare socială a lucrătorilor, gestionarea migrației forței de muncă, precum şi în alte scopuri administrative, statistice și de informare cu privire la tendințele pieței muncii” [4]: „cercetarea și raportarea evoluțiilor în domeniile specializate, cum ar fi: medicina, știința și tehnologia; redactarea editorialelor pe teme de interes actual pentru a stimula interesul public și a exprima opiniile unei publicații sau a unui post de difuzare; planificarea și gestionarea programelor de informare a publicului larg despre activitățile organizației; stabilirea, gestionarea bugetelor, controlul și asigurarea utilizării eficiente a resurselor financiare; stabilirea procedurilor administrative legate de activități de publicitate și relații cu publicul; planificarea și coordonarea operațiunilor zilnice ale organizației; supravegherea recrutării și formării personalului” [Ibidem, p. 131, p.36].

REFERINȚE

1. Lege Nr. 315, 17 noiembrie 2022, pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”. În:https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134582&lang=ro
2. Gremalschi, Anatol. Formarea competenţelor-cheie în învăţământul general: Provocări şi constrângeri: Studiu de politici educaţionale Chişinău: Lexon-Prim. 2015. 108 p. ISBN 978-9975-9609-8-4. p. 18
3. Stepanov, Georgeta. Jurnalismul social: aspecte definitorii. Monografie. Chişinău: CEP USM, 2015. 264 p. ISBN 978-9975-71-714-4.
4. Clasificatorul Ocupaţiilor din Republica Moldova, Ordinul Ministrului Muncii și Protecţiei Sociale nr. 11 din 12.11.2021. În: https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/01/CORM.pdf
5. În:https://usm.md/wp-content/uploads/0321.1-Jurnalism-si-procese-mediatice.pdf
6. În:https://usm.md/wp-content/uploads/0321.2-Comunicare-si-relatii-publice.pdf
7. În:https://scoaladejurnalism.md/ro/course/jurnalismul-specializat

UNDA LIBERĂ – PRIMUL TRUST MEDIA STUDENȚESC. APARIȚIE, CONCEPT ȘI DEZVOLTARE

UNDA LIBERĂ – THE FIRST STUDENT MEDIA TRUST. APPEARANCE, CONCEPT, AND DEVELOPMENT

CZU: 654.195.6:378.4(478-25)(091) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.11**

Vitalie GUȚU,
ORCID: 0000-0002-8398-7909
e-mail: vitalie.gutu@gmail.com, vitalie.gutu@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *This paper highlights the role and functioning of the student press entity "Unda Liberă", which emerged on the media market in the Republic of Moldova 30 years ago. Over the years, "Unda Liberă" has undergone various stages of development and transformations in the delivery of journalistic content, technical and editorial team. In the context where the press for young people and students is a less explored segment in the media space of our country, and the proposed research contributes to the profiling of this category of press, the main elements of the conceptualization of journalistic formats specific to students and young people are highlighted. Thus, the Faculty of Journalism and Communication Sciences of the State University of Moldova played an essential role in the development of Unda Liberă, providing students with modern resources and equipment to develop their journalistic skills.*

Keywords: *cross-media, editorial management, newsroom, integrated process, journalistic skills.*

INTRODUCERE

Spațiul informațional este în continuă transformare și cunoaște diverse etape de dezvoltare. Acest lucru permite actanților arealului mediatic să contribuie esențial la fortificarea și integrarea în industria mass-media a importantelor elemente audiovizuale și instrumentelor multimedia ce sporesc în mod organic vizibilitatea și notorietatea produselor jurnalistice. Rolul esențial îl joacă și variabilele acestora care duc la creșterea și extinderea platformelor mass-media, astfel fiecare etapă de conceptualizare, apariție și dezvoltare a entităților de presă marchează aspectual prezența lor pe piață. În această ordine de idei, „regulile" circuitului informațional statuează condițiile de manifestare și de funcționare a instituțiilor media, ținându-se cont de următoarele aspecte esențiale, cum ar fi:

- statutul entității de presă;
- politica editorială;
- publicul-țintă;
- mesajele livrate;

- conținutul distribuit;
- formatul productiei jurnalistice etc.

Alinierea la reperele indicate mai sus reprezintă un proces de lungă durată și sustenabil, în condițiile în care vorbim despre o funcționalitate complexă a canalului media. Astfel, demersul științific de față vine să accentueze rolul și modul de conceptualizare și funcționare a entității de presă studențești – ***UNDA LIBERĂ*** – care își face apariția pe piața media din Republica Moldova acum trei decenii. Pe durata celor 30 de ani, „Unda Liberă” cunoaște diverse etape de dezvoltare, iar forma de activitate, livrarea de conținut jurnalistic, echipa tehnică și cea editorială, în funcție de perioade, de asemenea, au suportat transformări.

Pornind de la premisa că presa pentru tineri și studenți este un segment mai puțin explorat în spațiul mediatic din Republica Moldova, direcția de cercetare ce o propunem contribuie la profilarea acestei categorii de presă. Or, specificul jurnalismului pentru studenți / tineri specialiști reprezintă, pe lângă realitățile sociale, economice, politice sau culturale care trebuie mediatizate, experiența obținută în viața studențească primează și ea trebuie reflectată în diverse forme și prezentată în contextul unor produse jurnalistice specifice tinerii generații, ținându-se cont de perioada în care ei activează.

„Prin presă studențească înțelegem toate acele produse media realizate de studenți, incluzând aici ziare sau reviste tipărite, publicații web sau alt conținut jurnalistic online, precum și conținut audio-vizual. De asemenea, pentru presa studențească actuală se impun noi delimitări și în privința publicului-țintă și a ofertei editoriale: se adresează în special comunității academice (*studenți și cadre didactice deopotrivă*), tratând teme și subiecte de interes specifice” [1, p. 186]. De fiecare dată, prezența în sistemul mass-media a unui ziar, a unui post de radio/tv sau a unei platforme online dedicate studenților și tinerilor, pentru început apar sub forma unor proiecte jurnalistice din partea studenților fie la facultățile sau specialitățile de profil din cadrul instituțiilor de învățământ superior, fie sub egida universităților, per general, chiar dacă acestea nu au în structura lor academică facultăți de jurnalism, multimedia sau comunicare. Ulterior, proiectele respective, sub îndrumarea profesorului sau titularului de curs, sunt dezvoltate și puse în aplicare. Astfel, tot procesul se desfășoară în concordanță cu principiile ce stau la baza ideii și punerea în practică a acesteia până la crearea și funcționarea unei instituții media veritabile.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

La începutul anilor ‘90, arealul mediatic din Republica Moldova se pliază primelor manifestări de democratizare a societății noastre. Astfel, presa de atunci face primii pași de a recăpăta un nou rol, de a nu mai fi instrument de propagandă a regimului, ci de a informa și promova valorile unui stat independent și democratic. „Însă, și mai importantă transformare, a marcat în acest timp evoluția audiovizualului moldovenesc: în anul 1993 și-a început activitatea primul post de radio nestatal – „Unda Liberă”. Astfel, a fost spart monopolul radioteleviziunii de stat, în peisajul mediatic făcându-și loc o sursă radiofo-

nică de alternativă. Acest lucru s-a întâmplat în sectorul mediatic autohton relativ mai târziu decât în țările vecine, dar apariția lui a însemnat foarte mult pentru procesul de democratizare a mass-mediei în Republica Moldova" [2, pp. 140-141]. În aceste condiții, sectorul radiofonic al Moldovei independente începe să se diversifice, iar conținutul jurnalistic să devină tot mai variat. Odată cu apariția primului post nestatal de radio, în 1993, „Unda Liberă", piața audio s-a dezvoltat cu pași rapizi. „Până în anul 1995, când a fost adoptată Legea Audiovizualului, au fost create, cu precădere la Chișinău, și alte servicii de radio comerciale și necomerciale („Radio Nova", „Radio Poli Disc", „Micul Samaritean" etc.)" [3, p. 201]. Peisajul radiofonic de atunci, pe teritoriul Republicii Moldova, căpăta noi valențe și aspecte care contribuiau esențial la edificarea, dezvoltarea și promovarea unui jurnalism de calitate.

Autoarea Irina Nistiriuc, în articolul *Instituționalizarea și evoluția audiovizualului în Republica Moldova: Aspecte politico-juridice și mediatice*, menționează: „Deschisă pe lângă Facultatea de jurnalistică a Universității de Stat din Moldova, „Unda Liberă" era un canal radiofonic de alternativă, pentru că până atunci în Moldova exista doar radio de stat, și noul post de radio era diferit de cel existent" [4, p. 141]. În același timp, directorul executiv al Asociației presei electronice APEL, Ion Bunduchi, susține că: „Postul a devenit o pepinieră de cadre pentru alte posturi de radio comerciale care au apărut ulterior, dar, neavând surse de finanțare, a dispărut la mijlocul anilor '90" [5]. Este necesar de menționat faptul că, „Unda Liberă" ca primul canal radiofonic nestatal și-a făcut apariția în primul rând ca un proiect jurnalistic instructiv-didactic, astfel, studenții de la jurnalism având posibilitatea să-și dezvolte abilitățile și competențele practice în cadrul studioului radiofonic. Autorul Serafim Isac, unul dintre cei care au stat la baza „Undei Libere" notează în articolul *Radio „Unda Liberă" ca expresie a inițierii schimbărilor în sectorul audiovizual autohton*: „Radio „Unda Liberă" a fost conceput ca un suport instructiv pentru studenții ziariști și acest rol era nu doar util, dar și oportun în noile realități care solicitau specialiști altfel pregătiți pentru a activa în altfel de mass-media. Firește, în condițiile economice concrete, un post de radio, conceput astfel, în mod obiectiv, nu putea supraviețui. Încasările mizere de la publicitate în niciun fel nu puteau acoperi cheltuielile reale; în plus, în lipsa cadrelor de ziariști studenții afirmați deja la microfonul „Undei Libere" erau „vânați" de noile posturi de radio apărute, unde, cel puțin, li se oferea un salariu mai semnificativ" [6, p. 143].

Foto nr. 1. Primul logo Unda Liberă, 1993

Astfel, pe fundalul lipsurilor financiare, dar și înăspririi normelor Legii Audiovizuale, Consiliul Coordonator al Audiovizualului de atunci a retras o frecvență, din cele două ale postului de radio „Unda Liberă”. Și după aproximativ șase ani de existență în spațiul audiovizual al Republicii Moldova, primul post de radio realizat de studenți dispare de pe radarul media autohton. Experiența a arătat că, o parte a echipei de jurnaliști care activau la „Unda Liberă” s-au regăsit în fața microfoanelor de la alte posturi de radio, dar și la tv sau presă scrisă ori la agenții de știri. Totuși procesul de realizare a materialelor audio a continuat în cadrul laboratoarelor radio de la Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării (FJȘC), Universitatea de Stat din Moldova.

Foto nr. 2. Emisie directă la radio Unda Liberă, 1993

Odată cu dezvoltarea internetului, radio „Unda Liberă” trece pe online și astfel produsele concepute și realizate de studenții de la FJȘC sunt distribuite pe platforma *radioundalibera.md*, care din 2020 devine *undalibera.md* și nu este dedicat doar subiectelor radiofonice. Pe acest site se regăsesc și materiale scrise sau producții video: de la interviuri, reportaje, știri la storytelling-uri multimedia etc.

Pentru diversificarea formatelor și conținutului jurnalistic realizat de studenții de la FJȘC la diverse discipline, „Unda Liberă” are și canal de televiziune online pentru studenți, primul de acest gen în Republica Moldova, care a fost creat la data de 5 septembrie 2020. Televiziunea a fost lansată sub forma unui canal de *YouTube*. Aici sunt încărcate și distribuite materialele jurnalistice realizate exclusiv de către studenții Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării din cadrul Universității de Stat din Moldova, fiind coordonați de către lectorii și profesorii de la FJȘC. În mare parte, produsele jurnalistice sunt realizate cu telefonul mobil, fapt care permite reporterilor, adică studenților, să beneficieze de o flexibilitate mai bună și să demonstreze rapiditate în realizarea și montarea unui material mediatic. Dar, în cazul unor emisiuni, rubrici, dar și materiale, se optează pentru modul convergent de lucru, care presupune utilizarea atât a telefonului mobil, cât și a unei camere de filmat, împreună cu celălalt echipament necesar. Astfel că, televiziunea le oferă studenților oportunitatea de a-și dezvolta abilitățile și de a le pune în practică prin realizarea produselor jurnalistice. Apariția canalului online de televiziune pentru studenți a avut loc în anul în care Facultatea

de Jurnalism și Științe ale Comunicării a Universității de Stat din Moldova a împlinit 40 de ani de la fondare. Inițierea unui asemenea proiect ambițios vine în contextul valorificării potențialului creativ al studenților materializat în știri, interviuri, reportaje, emisiuni, rubrici care reflectă viața studențească și nu numai. Astfel, observăm că procesul teoretico-practic în cadrul FJȘC de la USM oferă condiții optime pentru a forma specialiști de înaltă calificare, iar spațiul online dispune de posibilități multiple prin care produsele jurnalistice realizate de studenți, sub coordonarea cadrelor didactice, pot fi preluate, difuzate, transmise chiar și de alte entități media de la noi din țară. Subiectele, emisiunile, rubricile și alte conținuturi jurnalistice concepute și realizate în cadrul laboratoarelor „Unda Liberă" se regăsesc, spre exemplu, în grilele de emisie ale posturilor de televiziune ELITA TV și AXIAL TV, dar și în cadrul playlist-ului postului de radio ECO FM. Trebuie să specificăm faptul că, FJȘC are semnate acorduri de parteneriat cu aceste canale tv și radio, astfel în baza acestor documente de colaborare se întâmplă preluarea și difuzarea produselor realizate de studenți sub umbrela „Undei Libere".

CONCLUZII

Pe durata celor 30 de ani de când „Unda Liberă" este ca entitate media, studenții au avut prilejul de a se forma ca specialiști calificați, iar materialele lor să fie difuzate pe diverse canale: audio, video, text, online, astfel găsindu-și publicul-țintă. Remarcăm și aspecte de modernizare continuă și dotare a laboratoarelor instructiv-didactice din cadrul Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării prin intermediul proiectelor susținute de Departamentul pentru Relația cu Republica Moldova. Astfel, din anul 2020, au fost dotate laboratoarele TV, Radio, a studioului de Podcasting și NewsRoom-ului din cadrul FJȘC cu echipamente performante, computere cu softuri speciale pentru editarea imaginilor video și a sunetului etc.

În acest context, acum, la Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării (FJȘC) este înființat Centrul Instructiv în domeniul media „Gheorghe Asachi", de asemenea susținut de Departamentul pentru Relația cu Republica Moldova. Proiectul își propune să devină un pilon al educației media și al dezvoltării competențelor jurnalistice, în be-

Foto nr. 3. Studioul de Podcasting - Unda Liberă

Foto nr. 4. NewsRoom-ul – Unda Liberă

neficiul studenților și profesioniștilor din piața muncii. Centrul Instructiv în domeniul media „Gheorghe Asachi” oferă acces la resurse moderne și programe de instruire de înaltă calitate, menite să pregătească generații de jurnaliști, specialiști în comunicare și în producție multimedia. Odată cu inaugurarea acestui centru, pe lângă orele de curs, aici vor putea fi organizarea workshop-uri, seminare, sesiuni de instruire, ateliere în domeniul, comunicării și producției multimedia destinate studenților și practicienilor Republica Moldova, dar și de peste hotare.

REFERINȚE

1. HAZAPARU, Marius-Adrian; TEODERAŞCU, Ionuţ. Romanian Student Media as Pedagogical Tools and Sites for Alternative Journalism. *Sæculum*, 2019, 47.1: 185-201.
2. ISAC, Serafim. Radio „Unda liberă” ca expresie a iniţierii schimbărilor în sectorul audiovizual autohton. In: *Societatea şi comunicarea în tranziţie* / Inst. Mass Media, Univ. Liberă Internţională din Moldova; coord.: Victor Moraru. Ch.: ULIM, 2008. – 392 p. – (Seria “Starea Mass Media”). ISBN 978-9975-934-58-9.
3. CEACÎR, Nistiriuc Irina. Instituţionalizarea şi evoluţia audiovizualului în Republica Moldova: Aspecte politico-juridice şi mediatice. Revista de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice, 2012, 158.1: 199-208.
4. IBIDEM
5. Peisajul media din Republica Moldova, între Rusia şi Occident. În: https://www.romania-actualitati.ro/stiri/cultura/peisajul-media-din-republica-moldova-intre-rusia-si-occident-id31810.html. Accesat [13.06.2024]
6. IBIDEM

COMPETENȚELE TEHNOLOGICE ALE JURNALISTULUI DIGITAL

TECHNOLOGICAL COMPETENCES OF THE DIGITAL JOURNALIST

CZU: 070.422:004 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.12**

Ilinca FIODOROV,
ORCID: 0009-0001-5697-9006
e-mail: iifiodorov@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *In the context of the digitalization of the contemporary media environment, journalists must possess technological skills alongside traditional writing and research abilities. These skills include using digital tools for editing and publishing multimedia content, understanding SEO for optimizing online visibility, and having capabilities in measuring and analyzing web audiences. Journalists need to be prepared for adaptability to rapid industry changes, including new forms of content distribution and interaction with sources and the online audience.*

Keywords: *technological skills, digitization, journalism, mass media*
Cuvinte-cheie: *competențe tehnologice, digitalizare, jurnalism, mass-media.*

INTRODUCERE

Odată cu digitalizarea spațiului mediatic contemporan, pe lângă competențele tradiționale, cum ar fi abilitățile de redactare și cercetare, jurnaliștii sunt impuși să dobândească competențe tehnologice. Aceste competențe includ atât cunoașterea și aplicarea eficientă a instrumentelor și resurselor tehnologice necesare pentru îndeplinirea sarcinilor de lucru, cât și o înțelegere profundă a tehnologiilor digitale esențiale pentru măsurarea audienței, identificarea algoritmilor de căutare, optimizarea pentru motoarele de căutare (SEO). În plus, este esențială familiarizarea cu noțiuni de securitate cibernetică și protecția datelor, având în vedere importanța confidențialității și integrității informațiilor în mediul digital. Această adaptabilitate este necesară nu doar pentru a rămâne relevanți, ci și pentru a gestiona și a proteja informațiile și sursele în era digitală.

Cercetătoarea Georgeta Stepanov, în lucrarea Bazele jurnalismului, afirmă că „introducerea noilor tehnologii ale informaţiei şi comunicării în sectorul mediatic a afectat serios activitățile și practicile operaționale tradiționale din acest domeniu, atât la nivelul conţinutului, cât şi al procesului [1, p. 39]. Ea susține că „profilul competenţelor pe care trebuie să le demonstreze tehnicienii din mass-media se schimbă într-un ritm din ce în ce mai rapid, datorită noului context determinat de utilizarea tehnologiilor informaţiei şi comunicării” [1, p. 39]. În acest context, nu doar echipamentele și tehnologiile utilizate s-au schimbat, ci și abilitățile și competențele necesare personalului din mass-media. De exemplu, jurnalismul digital impune cunoștințe solide de

SEO (optimizare pentru motoarele de căutare), abilități de utilizare a platformelor de social media, capacitatea de a analiza date și de a utiliza software-uri de editare foto și video. Mai mult decât atât, ritmul de schimbare al tehnologiilor impune o adaptare continuă și un proces de învățare permanent pentru profesioniștii din media. Cercetătoarea Maria Gugulan este de părere că jurnaliștii moderni trebuie să aibă competențe extinse și să fie flexibili în utilizarea diferitelor tehnologii. În lucrarea sa „Competențe și abilități profesionale ale angajaților instituțiilor media de tip convergent” subliniază că aceștia „trebuie să poată mânui și un aparat de fotografiat, și unul de filmat, să cunoască tehnicile de editare și difuzare, dar în același timp să-și facă meseria în fața camerelor de luat vederi” [2, p. 149].

Înainte de a trece în revistă competențele tehnologice necesare jurnalistului digital, este important să subliniem schimbările din industria media. Cercetătoarea Amandine Degand a realizat o cercetare aplicativă în 11 redacții de știri din Belgia, rezultatele căreia au demonstrat existența a patru factori cheie – surse ale transformării discursului mediatic, și anume: diversificarea platformelor și formelor de diseminare a informației, dispariția termenelor limită, interacțiunea cu sursele și interacțiunea cu publicul.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Diversificarea platformelor și formelor de diseminare a informației. Această tranziție implică sarcini adiționale precum transmiterea informațiilor brute prin SMS sau alertarea altor media în cazul unor știri de ultimă oră. De asemenea, apare necesitatea de a gestiona noi provocări, cum ar fi identificarea canalului optim pentru valorificarea unui material exclusiv. Pe termen lung, participanții la studiu anticipau o diversificare a competențelor jurnaliștilor, inclusiv abilități în producția de conținut multimedia, de la fotografii la animații flash. În prezent, jurnaliștii digitali sunt încurajați să exploreze noile forme de narare oferite de media digitală, argumentând că uneori o animație bine realizată poate transmite mai eficient mesajul decât un text lung.

Dispariția termenelor limită. Mediul online a accelerat ritmul de producție și de transmitere a produselor jurnalistice, ceea ce a intensificat competiția între instituțiile media. Această schimbare afectează practicile operaționale tradiționale, reducând timpul jurnaliștilor necesar pentru evaluarea valorilor evenimentelor, pentru verificarea și încrucișarea informațiilor sau pentru argumentarea opiniilor. Jurnaliștii aproape că nu mai dispun de timp pentru reflecție, comparație, analiză etc., activitățile lor curente reducându-se, grosso modo, la sarcini mai tehnice și urgente. Jurnaliști tradiționali se arată îngrijorați de schimbările respective, întrucât, în opinia lor, din cauza acestora, se produce banalizarea profesiei de jurnalist, atât sub aspectul proceselor, cât și al produselor realizate. Ca urmate, jurnaliștii sunt tot mai puțin văzuți ca intelectuali sau gânditori critici, pentru că, în cadrul redacțiilor moderne, activitățile lor din ce în ce mai des se reduc la cele de rutină, de colectare și organizarea editorială a informației sau de organizare și administrare a proceselor de distribuire a produselor realizate.

Interacțiunea cu sursele. Accesul extins la informații online a virtualizat sursele, permițând jurnaliștilor să identifice mai multe resurse de a se documenta. Motoarele de căutare și rețelele sociale permit jurnaliștilor să găsească mai ușor persoanele relevante pentru a oferi informații sau puncte de vedere. O dată identificate, sursele pot fi contactate și intervievate online, prin email, mesagerie sau chiar video-conferință. Acest lucru economisește timp și bani, permițând jurnaliștilor să interacționeze cu surse din orice colț al lumii. Internetul oferă acces la o multitudine de informații și date care pot fi folosite pentru a verifica și valida declarațiile surselor. Jurnaliștii pot consulta documente oficiale, baze de date, arhive online. Extinderea accesului la surse, în pofida faptului că a oferit noi oportunități de organizare a actului jurnalistic, a adus cu sine și o serie de provocări legate, în primul rând, de imposibilitatea accesării, din lipsă de timp, a tuturor surselor disponibile, iar, în al doilea rând, – de dificultatea verificării credibilității acestor surse online. De asemenea, există îngrijorarea că mediile de comunicare nu vor mai fi singurul loc esențial pentru accesarea informațiilor, iar rolul tradițional de mediere al jurnaliștilor ar putea fi diminuat în viitor.

Interacțiunea cu publicul. Consumatorii au acum capacitatea de a personaliza și selecta informațiile accesate online conform preferințelor individuale. Astfel, jurnaliștii utilizează software-uri de analiză a audienței pentru a înțelege comportamentele consumatorilor. Totodată, relația cu publicul este transformată de expansiunea platformelor participative, cum ar fi secțiunile de comentarii, unde pot adresa întrebări jurnaliștilor și uneori chiar contribuie la generarea conținutului media. Această schimbare aduce riscuri, cum ar fi publicarea de conținuturi doar pentru a atrage vizualizări mari, în detrimentul calității sau veridicității informațiilor [3, p. 134-136].

Cercetătorul Mihai Coman este de părere că definirea granițelor domeniului jurnalismului este încă în desfășurare din trei motive:

1. Apariția și dezvoltarea noilor tehnologii au generat noi medii, produse de presă și roluri profesionale.
2. Exigențele publicului au diversificat mesajele, axate pe informare, divertisment și documentare, extinzând sfera de acțiune.
3. Jurnaliștii au menținut accesibilă profesia pentru persoane cu diverse pregătiri academice și non-academice, contribuind la o mare varietate de tipuri umane și profesionale în jurnalism [4, p. 252].

Astfel, pentru a putea continua să profeseze în acest mediu din ce în ce mai competitiv, jurnaliștii trebuie să fie flexibili și să adopte în mod constant noi abilități și cunoștințe.

Competențele tehnologice pe care trebuie să le dețină un jurnalist contemporan, grosso modo, pot fi grupate în două categorii distincte: competențe care au evoluat de la practicile tradiționale și competențe tehnologice noi, esențiale în contextul digitalizării spațiului mediatic contemporan.

Competențele care au evoluat din practicile tradiționale reprezintă acel set esențial de abilități și cunoștințe care sunt aplicate în cadrul metodelor clasice de muncă și care

au suferit adaptări semnificative de-a lungul timpului pentru a răspunde nevoilor și provocărilor contemporane. Printre acestea evidențiem:

Colectarea informațiilor. Activitatea jurnaliștilor de informare se bazează pe trei metode principale: documentarea, observarea și intervievarea. Aceste metode au suferit schimbări în contextul online, unde accesul la informații și interacțiunea cu publicul sunt mai facile și mai rapide. Cercetătoarea Mariana Tacu subliniază că „în mediul online, fiecare politician, partid politic are câteva pagini oficiale pe rețelele sociale, dar si un site sau blog. Aceste platforme digitale sunt percepute drept surse de informare de încredere și directe, iar informația prezentată, de cele mai multe ori, nu necesită o verificare suplimentară” [5, p. 18-22]. Suntem parțial de acord cu această informație, întrucât jurnalistul digital trebuie să posede competențe tehnologice de verificare a credibilității informației, a sursei de unde provine și să interpreteze corect mesajul. Deși astăzi jurnaliștii trebuie să cunoască modul de funcționalitate al motoarelor de căutare și al bazelor de date online, principiile de bază ale actului jurnalistic sunt aceleași.

Redactarea materialelor jurnalistice. Este un proces complex și esențial pentru transmiterea corectă și clară a informațiilor către public. Două aspecte fundamentale în acest proces sunt dactilografierea și scrierea logică și corect din punct de vedere lexico-gramatical. Acestea contribuie la calitatea, precizia și accesibilitatea conținutului jurnalistic. În redacțiile moderne, mașinile de scris au fost înlocuite de calculatoare, fapt pentru care jurnaliștii trebuie să fie capabili să tasteze rapid, deoarece computerele au devenit instrumentele lor principale. Cercetătorul Mihai Coman evidenția că „este recomandabil ca jurnaliștii să cunoască metoda oarbă, care permite dactilografierea rapidă, cu toate degetele mâinii, fără contactul vizual cu claviatura” [6, p. 45]. Jurnaliștii lucrează adesea în condiții variate și uneori neprietenoase, cum ar fi conferințe de presă aglomerate, condiții de iluminare slabă sau chiar pe teren în locații externe. Însușirea tehnicii le permite să fie mai adaptați la astfel de medii, fără să depindă de vizibilitatea clară a tastaturii. Acest lucru îi face mai versatili să gestioneze situațiile de urgență sau cele de importanță socială, asigurându-se că pot raporta evenimentele în timp real. Un material jurnalistic bine dactilografiat va respecta regulile de spațiere, aliniere și utilizare a fonturilor, facilitând astfel o lectură lejeră. Cu toate acestea, abilitatea de a redacta texte concise și corecte din punct de vedere lexico-gramatical rămâne esențială pentru jurnalist, indiferent de platforma pe care este publicat conținutul. Un text jurnalistic trebuie să fie accesibil unui public larg, indiferent de nivelul de expertiză al acestuia. Redactarea materialelor nu poate fi eficientă fără o atenție deosebită acordată scrierii logice și corect lexico-gramaticale. Aceste aspecte sunt fundamentale pentru asigurarea clarității, coerenței și preciziei informațiilor transmise către public. O structură bine definită și o utilizare corectă a limbajului nu doar că facilitează înțelegerea mesajului, dar și întăresc credibilitatea și impactul materialului jurnalist. Prin respectarea acestor principii, jurnaliștii contribuie la crearea unor conținuturi informative și accesibile, esențiale în comunicarea responsabilă cu cititorii.

Generarea conținutului multimedia. Noile produse mediatice trebuie să răspundă nevoilor publicului contemporan. Cercetătorii Victor Moraru și Ionel Pintilii, în lucrarea „Transformările jurnalismului: Internetul ca un catalizator al apariției unor forme mediatice noi", evidențiază că „multimedia în jurnalismul online reprezintă o combinație complexă de tehnici care includ texte, imagini fixe sau animate, sunete și grafică" [7, p. 13-17]. Prin urmare, jurnalistul urmează aceiași pași fundamentali în producerea materialelor jurnalistice, însă prin utilizarea competențelor tehnologice specifice generării conținutului multimedia: editarea și prelucrarea imaginilor fixe și video; înregistrarea, editarea și mixarea sunetelor; crearea de infografice, animații și alte elemente grafice interactive.

Pentru a ajunge la o audiență vastă și pentru a răspunde prompt la schimbările în preferințele și comportamentele consumatorilor, jurnaliștii trebuie să dezvolte competențe care merg dincolo de abilitățile tradiționale precum cercetarea și scrierea. Punctăm aici:

Utilizarea computerului și telefonului. Tehnologia transformă redacțiile în centre informatizate, unde stăpânirea unor programe de editare de text și punere în pagină nu este doar o opțiune, ci o necesitate imperativă. Notăm aici opinia cercetătorului Mihai Coman precum că „un reporter care nu știe să lucreze pe calculator are toate motivele să considere că are un handicap profesional" [6, p.45]. Astfel, competențele includ cunoștințe în editarea fotografiilor și a fișierelor audio și video în format digital, utilizarea telefonul inteligent pentru captarea de conținut sub formă de fotografii, video și audio, precum și să fie familiarizați cu încărcarea și descărcarea de conținut în diverse formate pe internet. De asemenea, punctăm și opinia lui JeffreyWilkinson, precum că „jurnaliștii convergenți trebuie să aibă competențe în crearea și administrarea site-urilor web" [8]. Acestea asigură o prezentare atrăgătoare a conținutului și optimizează experiența utilizatorului prin structură clară, navigare intuitivă și timp de încărcare rapid pe diverse platforme, inclusiv desktopuri, telefoane mobile și tablete.

Optimizarea SEO. Jurnalistul trebuie să înțeleagă principiile de optimizare pentru motoarele de căutare (SEO) pentru a asigura vizibilitatea conținutului pe internet, precum și abilități de bază în marketingul digital pentru promovarea materialelor jurnalistice. Suntem de acord cu opinia cercetătoarei Mariei Gugulan precum că „difuzarea informațiilor pe diverse platforme nu înseamnă a oferi publicului același produs mediatic" [2, p. 153]. Având în vedere că zilnic sunt articole cu informații identice pe site-urile instituțiilor, concurența între acestea este extrem de intensă. Din acest motiv, poziționarea unei pagini web în primele rezultate ale căutărilor este un obiectiv urmărit de actorii media.

Măsurarea audienței web. Cercetătoarea Mariana Tacu identifică două metode de a realiza investigațiile cu privire la audiența web: „server based, referitoare la toate cererile de acces la un site, efectuate din lumea întreagă; browser based, ce vizează marcatorul situat în partea de jos a site-urilor și care se activează după ce pagina a fost vizitată în întregime" [9, p. 71-72]. Instituțiile media din mediul online se concentrează pe analiza

Google Analytics, care oferă date privind: vizitatori; afișări; durata medie a vizitelor; număr de evenimente.

CONCLUZII

Noile tehnologii oferă instrumente avansate pentru colectarea și prezentarea datelor, însă ele vin și cu provocări, cum ar fi presiunea de a publica cât mai rapid și de a atrage mai mulți cititori. Această presiune nu trebuie să ducă la sacrificarea integrității profesionale. Jurnaliștii trebuie să rămână fideli principiilor etice, scopul lor final fiind informarea corectă și responsabilă a cetățenilor.

REFERINȚE

1. STEPANOV, G. *Bazele Jurnalismului.* Chișinău: CEP USM, 2018. 193 p. ISBN 978-9975-142-74-8.
2. GUGULAN, M. *Competențe și abilități profesionale ale angajaților instituțiilor media de tip convergent.* În Creativitatea în jurnalism. Conferința științifică națională, 23 februarie, 2018. Chișinău: CEP USM, 2018, pp. 147-160. 184 p. ISBN 978-9975-142-34-2.
3. DEGAND, A. *Le journalisme face au web: reconfiguration despratiques et des représentations professionnelles dans les rédactions belges francophones, 2012. Belgique: Pressesuniversitaires de Louvain*. Presses Universitaires de Louvain: Louvain-la-Neuve, 2012, 550p. ISBN: 978-2-87558-082-5
4. COMAN, M. *Introducere în sistemul mass-media*. Iaşi: Polirom, 2007. 360p. ISBN : 978-973-46-0811-9
5. TACU, M. *New Media: Accesibilitate și Interacțiune*. În Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, USM, 07-08 noiembrie, 2019. Chișinău: CEP USM, 2019, 261 p. ISBN 978-9975-149-51-84
6. COMAN, M. *Manual de jurnalism*. Iași: Polirom, 2009. 688 p. ISBN: 978-973-46-1239-0.
7. MORARU, V., PINTILII, I., *Transformările jurnalismului: internetul ca un catalizator al apariției unor forme mediatice noi*. În: Creativitatea în Jurnalism. Manifestare științifică națională. 24 februarie, 2021. Chișinău: CEP USM, 2021, pp.13-33. 173 p. ISBN 978-9975-158-28-2;
8. WILRINSON, J. S. *Converging Communication, Colliding Cultures: Shifting Boundariesandthe Meaning of „OurField*”.În: GRANT,A.E. and WILKINSON, J. S. (eds). Understanding Media Convergeance: The State of the Field. New York: Oxford University Press, 2009, pp.98-116.
9. TACU, M. *New Media: de la Web 1.0 la Web 4.0*. În: Valori ale Mass-Mediei în epoca contemporană, Volumul VI. . Chișinău: CEP USM, 2016, 261 p. ISBN: 9975152732

EVOLUȚIA BIBLIOGRAFIEI ECONOMICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: CONTRIBUȚII ȘI PERSPECTIVE

THE EVOLUTION OF ECONOMIC BIBLIOGRAPHY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: CONTRIBUTIONS AND PERSPECTIVES

CZU: 016:33(091) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.13**

Natalia CHERADI,
ORCID: 0000-0002-8261-6815
e-mail: cheradi@lib.ase.md
Academia de Studii Economice din Moldova

Summary. *The paper aims to explore the evolution of economic bibliography in the Republic of Moldova, emphasizing the contributions and perspectives of this field. The research methods used include bibliographic analysis and documentary research, accomplished by detailed study of existing bibliographies, journal articles, and other relevant sources. By examining the existing bibliographies, trends and changes in economic themes over time were identified. The main results obtained show that the economic bibliography from Moldova has evolved significantly, reflecting the diversification and growth of the economic field. Sustained efforts by academic institutions and scientific libraries have led to the development and updating of economic bibliographies, which have become indispensable tools for research and education.*

Keywords: *economic bibliography, retrospective bibliography, documentary research, information services, university library.*

INTRODUCERE

În economia de piață actuală, comunicarea economică se dezvoltă sub influența pieței produselor și serviciilor informaționale, creării unei noi infrastructuri informaționale și implementării noilor tehnologii de transmitere și recepționare a informațiilor. Aceasta este esențială în sistemul de comunicații sociale și influențează știința, practica și educația economică. Satisfăcând nevoile informaționale ale consumatorilor, informația economică contribuie la formarea cunoștințelor și competențelor economice. Noua infrastructură și tehnologiile avansate permit diseminarea rapidă și eficientă a informațiilor, facilitând accesul la date de calitate.

Astfel, comunicarea economică diseminează informația și catalizează inovația și progresul, permițând interacțiunea între guverne, întreprinderi, instituții academice și publicul larg, asigurând circulația continuă a cunoștințelor și ideilor. Într-un mediu economic interconectat, abilitatea de a comunica eficient devine indispensabilă pentru creșterea economică și competitivitatea globală.

MATERIALE ȘI METODE

Metodele utilizate includ *analiză bibliografică* și *cercetarea documentară* pentru a oferi o înțelegere comprehensivă a evoluției și impactului bibliografiei economice în Republica Moldova. Analiză bibliografică a fost realizată prin studierea detaliată a bibliografiilor existente, inclusiv a articolelor din reviste de specialitate și alte surse relevante. Această analiză a ajutat la identificarea tendințelor și schimbărilor în tematicile abordate în bibliografia economică de-a lungul timpului. Totodată s-a efectuat o cercetare amplă a surselor bibliografice relevante. Aceasta a permis identificarea și colectarea de date cu privire la bibliografia retrospectivă economică din Republica Moldova. Aceste metode au fost aplicate în mod integrat pentru a asigura o acoperire cuprinzătoare a subiectului și pentru a aduce în discuție contribuțiile semnificative ale bibliografiei economice în contextul academic din Republica Moldova.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Creșterea importanței resurselor informaționale și recunoașterea informației ca factor de producție reprezintă o schimbare paradigmatică în economia modernă, reflectând necesitatea de adaptare și inovație continuă. Conceptul de *capital informațional* se justifică prin rolul informației în obținerea avantajelor competitive într-o economie globalizată [1, p.33]. Capacitatea de a accesa, analiza și utiliza eficient informația devine determinantă pentru succesul economic, transformând informația într-un activ valoros pentru dezvoltare și inovare. Informația economică este analizată în corelație cu aspectele economice, sociale și juridice, care au relații de reciprocitate puternică [1, p.34]. Abordarea integrată a informației economice necesită o înțelegere a interconexiunilor dintre aceste dimensiuni, oferind o analiză amplă a problemelor economice și contribuind la elaborarea de politici eficiente, echitabile și conforme juridic.

Informația economică provine din știința economică, practica economică, tehnologiile informaționale aplicate în economie, învățământul economic și piața produselor și serviciilor informaționale economice. Astfel, se pot identifica următoarele tipuri de informație economică: *informație științifică* (publicații academice și de cercetare), *informație din practica economică* (activități economice cotidiene) și *informație de gestiune economică* (documente, instrucțiuni, rapoarte). Această structurare ajută la organizarea și utilizarea eficientă a resurselor informaționale, facilitând accesul la cunoștințe relevante și sprijinind activitățile academice și practice. Capacitatea de a distinge și utiliza corect aceste tipuri de informație stimulează inovarea, luarea deciziilor și dezvoltarea economică durabilă.

Bibliografia economică a Moldovei este un instrument esențial pentru organizarea, accesul și diseminarea informațiilor economice. Bibliografia economică reprezintă o organizare sistematică a lucrărilor publicate în domeniul economiei, incluzând cărți, articole, rapoarte de cercetare și alte documente relevante, oferind un punct de referință pentru cercetători, profesori, studenți și practicieni. Prin structura sa coerentă și acce-

sibilă, bibliografiile economice facilitează explorarea diverselor subiecte economice, identificarea surselor relevante și evaluarea critică a literaturii. Această sistematizare a informațiilor permite crearea unei baze științifice și teoretice necesare atât pentru activitatea de cercetare, cât și pentru practica economică. Bibliografiile economice retrospective se împart în: *Ediții bibliografice tematice şi de profil (de ramură)*, care reflectă cărțile și articolele pentru o anumită perioadă, oferind o imagine completă asupra literaturii economice; *Bibliografii personale (biobibliografii)*, care înregistrează lucrările unei singure persoane sau referitoare la ea, recunoscând contribuțiile individuale în domeniul economic.

Aceste bibliografii sprijină cercetarea și inovarea, servind ca referințe fundamentale pentru noi studii și analize. În Republica Moldova, dezvoltarea bibliografiei economice a fost susținută de instituțiile academice și bibliotecile științifice, reflectând evoluția și diversificarea domeniului economic și oferind o bază solidă pentru cercetare și educație.

Bibliografia economică a Moldovei a fost cercetată de Ion Madan, un bibliolog și bibliograf recunoscut. În 2001, Madan a publicat un studiu în care afirmă că începuturile bibliografiei economice în limba română sunt legate de Alexandru Sădi Ionescu (1873-1926). În 1908, Ionescu a inițiat *„Bibliografia economică română – Bibliographie economique roumaine: Repertoriu bibliografic al lucrărilor relative la ştiinţele sociale, economice şi agricole (cărţi şi articole din ziare şi reviste)”*, care a apărut ca supliment la „Buletinul Institutului Economic Român” între 1908-1915 și 1921-1926. Opera sa a fost continuată de Nicolae Istrate între 1926-1933 și 1935-1943 [2, p.24].

În 1953, la Universitatea de Stat din Moldova, a fost înființată Facultatea de Economie, creând o nouă categorie de beneficiari – profesori, doctoranzi și studenți - care aveau nevoie de informații sistematizate despre economie. Aceștia erau deserviți de Camera Cărții (acum Camera Națională a Cărții din RM), care din 1958 până în prezent, prin secțiunile „Cronica presei” (din 1998 „Bibliografia națională a Moldovei”), „Cronica cărții”, „Cronica articolelor din reviste”, și „Cronica articolelor din ziare”, informează publicul despre noile apariții editoriale. Ion Madan observă că „materialele despre unele ramuri ale economiei sunt grupate împreună cu literatura privind industria, tehnica, agricultura și comerțul, ceea ce îngreunează investigarea problemelor economice” [2, p.24].

În 1969, Biblioteca Tehnico-Științifică a Institutului Politehnic (acum Biblioteca Științifică UTM) a publicat indicele bibliografic *„Economia industriei Moldovei”* de Valentina Iacub, care include literatura din perioada 1958-1968. O altă lucrare valoroasă este *„Indicele de literatură sovietică despre economia naţională a R.S.S.M. (1969-1974)”*, alcătuită de N. Cojocari și V. Iacub, publicată în 1977. În 1976, la Universitatea de Stat din Moldova s-a înființat Facultatea de Merceologie și Economie a Comerțului. În 1998, Biblioteca Științifică a universității a publicat o bibliografie fundamentală în două volume, *„Economia Moldovei”*, cu 5145 de lucrări din 1975-1986, realizată de Ana Carazanu, Valentina Bodrug și Nelly Grecova [2, p.24].

După obținerea independenței, bibliografia economică a Moldovei a evoluat semnificativ. În anul 1991 s-a creat Academia de Studii Economice din Moldova (ASEM)

din fostele facultăți de Economie și Merceologie a Comerțului. Biblioteca ASEM a elaborat bibliografii tematice și personale, reflectând problemele actuale ale științei și practicii economice. Aceasta a documentat și diseminat cunoștințe economice, contribuind la cercetare, educație și înțelegerea fenomenelor economice pentru progres societal și economic.

În 1994, Biblioteca ASEM a publicat *„Economia de piață și mecanismele ei de funcționare 1989-1993”* [3], o lucrare bibliografică ce include 3283 de descrieri bibliografice împărțite în patru secțiuni: „Fundamentele economiei de piață”, „Piața, clasificarea și elementele ei”, „Mecanismele economiei de piață” și „Tranziția la economia de piață”. Ideea a fost lansată de Paul Bran, primul rector al ASEM, iar colaborarea dintre bibliografi și savanți a sistematizat eficient informațiile. Ion Madan cu referire la această lucrare a menționat: „Bibliografii Ana Bejan, Mariana Postolachi, Svetlana Studzinschi îndrumați de cunoscuta specialistă Ana Carazanu împreună cu redactorii ştiinţifici, doctori în economie Andrei Blanovschi şi Silvia Hârnau au creat o lucrare ce face faţă exigenţelor sporite ale zilelor noastre” [2, p.26].

În 1996, același grup de autori și redactori a publicat a doua parte a bibliografiei *„Economia de piață și mecanismele ei de funcționare”*, acoperind 3558 de documente din perioada 1994-1995 [4]. Din 1998, cu adoptarea noului sistem contabil în Republica Moldova, Biblioteca ASEM, împreună cu Asociația Contabililor, a elaborat bibliografia *„Evidența contabilă, auditul și analiza activității economice (1990-1998)”*, sprijinind tranziția la noul cadru contabil [5].

În 2001, Biblioteca ASEM a publicat *„Academia de Studii Economice la 10 ani: Studii și cercetări: Bibliografie 1991-2001”* [6], reflectând contribuția corpului didactico-științific la dezvoltarea științei și economiei. Dr. Ion Madan a apreciat această lucrare pentru precizia și completitudinea sa: „Bibliografia publicaţiilor corpului didactico-ştiinţific al unei universităţi este oglinda aportului acestuia la dezvoltarea ştiinţei, economiei, culturii şi învăţământului în ţara respectivă şi nu numai. O lucrare bibliografică bună constituie sute de nimeriri în ţintă” [2, p.26].

Astăzi, Biblioteca Științifică ASEM rămâne cel mai important centru de bibliografie economică din Republica Moldova, publicând repertorii științifice, didactice și metodice, apreciate de comunitatea profesională și recunoscute la concursurile naționale din domeniul biblioteconomiei și științei informării. În 2015, lucrarea *„Revista „Basarabia economică” (1919-1940): cercetare bibliografică”*, coordonată de Ion Șpac și Silvia Ghinculov, a fost publicată într-o colaborare eficientă între Biblioteca Științifică a Academiei de Studii Economice din Moldova și Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” a Academiei de Științe a Moldovei [7]. Această lucrare oferă informații valoroase pentru reconstituirea peisajului economic al Basarabiei în perioada 1919-1940, după Unirea cu România, documentând detaliat profilurile economice ale agenților comerciali, proprietarilor și micilor negustori. Include, de asemenea, date statistice prețioase referitoare la activitățile economice din acea perioadă, fiind o resursă importantă pentru cercetarea istoriei economice a regiunii. Tot în 2015, a fost publicată lucrarea *„De la Luca Pacioli*

la contabilitatea modernă" [8], care explorează contribuțiile notabile ale profesorilor și cercetătorilor de la Facultatea de Contabilitate a ASEM, precum Viorel Țurcanu, Vasile Bucur, Alexandru Nederița, Valentina Paladi și Eudochia Bajerean. Acești reformatori ai contabilității în Republica Moldova au avut contribuții semnificative la dezvoltarea și modernizarea practicilor contabile în țară.

În 2016 a fost lansată lucrarea *„Academia de Studii Economice a Moldovei: 25 de ani de ascensiune. Studii, cercetări, publicații: Bibliografie (1991–2016)"*, coordonată de Vadim Cojocaru și Silvia Ghinculov [9]. Această bibliografie detaliază rezultatele activității științifico-didactice a cadrelor didactice din ASEM, reflectate în lucrări scrise și publicate în decursul a 25 de ani. Lucrarea acoperă perioada 1991-2016 și include o gamă largă de tipuri de publicații: manuale, monografii, publicații metodico-didactice, dicționare, teze de doctorat, contribuții în reviste științifice și prezentări la conferințe naționale/internaționale, în format tipărit și electronic. Această bibliografie servește drept compendiu exhaustiv al contribuțiilor academice și științifice ale personalului didactic al ASEM, facilitând accesul la informații pentru cercetare și dezvoltare în domeniul economic din Moldova.

Una dintre cele mai recente lucrrri retrospective este bibliografia „*Teze din domeniul economiei susținute on perioada anilor 2010-2020"* [10]. Lucrarea include aproximativ 300 de teze din domeniul economiei, susținute on intervalul menționat. On procesul de elaborare a acestei lucrrri au fost utilizate diverse resurse electronice, inclusiv site-ul CNAA, catalogul electronic al Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova și Repertoriul tezelor de doctorat și doctorat habilitat susținute la ASEM. Bibliografia a fost realizatr on colaborare cu Școala Doctoralr ASEM, reflectвnd angajamentul continuu al instituției on promovarea și documentarea cercetrrii academice on domeniul economic.

Oncepвnd cu anul 1997 s-a dezvoltat un gen de bibliografie retrospectivr dedicatr biobibliografiilor unor savanți de marcr din domeniul științei economice: Eugen Hrieecev (1997 [11], 2005 [12], 2008 [13]); Dumitru Moldovanu (1998 [14]); Sergiu Chircr (1998 [15], 2014 [16]); Mihail Carauе (1999 [17]); Nadejda Ciecan (2000 [18], 2009 [19], 2018 [20]); Paul Bran (2005 [21], 2006 [22], 2010 [23], 2020 [24]); Grigore Belostecinic (2010 [25]); Stanislav Fotescu (2011 [26]); Vasile Bucur (2015 [27]); Alexandru Nederiюr (2015 [28]); Ilie Costaș (2022 [29]). Biobibliografiile oferr o imagine clarr a contribuțiilor academice ale acestor personalitrți și sunt surse importante pentru onțelegerea evoluției și impactului lor on domeniul economic.

CONCLUZII

Sustenabilitatea bibliografiilor retrospective economice este importantă pentru conservarea și promovarea patrimoniului intelectual al domeniului economic. Aceste lucrări înregistrează evoluția gândirii economice și a cercetării în timp, asigurând accesibilitatea cunoașterii pentru generațiile viitoare. Prin documentarea și sistematizarea lucrărilor științifice din trecut, aceste bibliografii oferă un cadru solid pentru cercetători, studenți și profesioniști din domeniul economic, facilitând analiza și compararea

evoluțiilor teoretice și practice. Ele subliniază influențele și schimbările în paradigmele economice de-a lungul anilor. Sustenabilitatea acestor bibliografii este asigurată prin actualizarea constantă a resurselor și metodelor de colectare a informațiilor, adaptându-le la noile tehnologii și la schimbările din domeniul informațional. Integrarea formatelor electronice și a bazelor de date online sporește accesibilitatea și eficiența în gestionarea informațiilor economice retrospective. Promovarea și utilizarea acestor resurse în educație și cercetare contribuie la dezvoltarea unei baze de referință pentru evaluarea critică a literaturii de specialitate și pentru fundamentarea noilor direcții de investigație în economie.

Perioada cronologică 1991-2023 este acoperită de edițiile anterioare ale bibliografiilor publicate de diverse instituții de învățământ, cercetare și inovare din Republica Moldova, care au jucat roluri semnificative în sistemul informațional și documentar al țării. Aceste instituții au consolidat centre importante de bibliografie economică, documentând și sistematizând evoluțiile economice și cercetările din această perioadă. Publicațiile lor au contribuit la conservarea moștenirii intelectuale a națiunii și la facilitarea accesului la cunoștințe economice. Astfel, contribuția acestor centre la dezvoltarea și promovarea cercetării economice în Republica Moldova rămâne fundamentală, sprijinind educația continuă, inovarea și progresul în diverse sectoare economice ale țării.

REFERINȚE

1. CHERADI, Natalia. Informaʁoia economicr – element important al sistemului comunicaʁoiilor sociale. *BiblioPolis*. 2011, nr. 1 (38), pp. 32-38. ISSN 1811-900X.
2. MADAN, Ion. Centru al bibliografiei economice. *Magazin bibliologic*. 2001, nr.3, pp.24-26.
3. *Economia de piaʁr ɛi mecanismele ei de funcʁionare: Indice bibliografic. 1989-1993.* Alcrt.: Ana Bejan, Ana Carazanu, Mariana Postolachi, Angela Zelenschi. Chiɛinru: [s. n.], 1993. 358 p.
4. *Economia de piaʁr ɛi mecanismele ei de funcʁionare: Indice bibliografic. 1994-1995.* Alcrt.: Ana Bejan, Ala Bronza, Mariana Postolachi. Chiɛinru: [s. n.], 1996. 257 p.
5. *Evidența contabilă, auditul și analiza activității economice: Bibliografie* (1990-1998). Alcăt.: A. Brînză, M. Postolachi, S. Pascal, E. Pancratov, S. Studzinschi; Red. V. Ţurcanu; Coord. S. Ghinculov. Chişinău: ASEM, 1998. 119 p.
6. *Academia de Studii Economice din Moldova la 10 ani: Studii, cercetɜri, publicaʁoii: Bibliografie 1991-2001.* Alcrt.: M. Vataman [et. al.]; resp. de ed.: S. Ghinculov; coord.: N. Cheradi. Chiɛinru: ASEM, 2001. 271 p. ISBN 9975-75-134-2.
7. ȘPAC, Ion. *Revista „Basarabia economicɜ” (1919-1940): cercetare bibliograficɜ.* Resp. de ed.: Silvia Ghinculov. Biblioteca Științificr a Academiei

de Studii Economice din Moldova; Biblioteca Ştiinţificr Centralr „Andrei Lupan" a Academiei de Ştiinţe a Moldovei. Chişinru: ASEM, 2015. 191 p. ISBN 978-9975-75-734-8.

8. *De la Luca Pacioli la contabilitatea modernƨ.* Resp. de ed.: Silvia Ghinculov; alcrt.: Silvia. Habaşescu [et. al.]. Academia de Studii Economice a Moldovei, Biblioteca Ştiinţificr. Chisinru: ASEM, 2015. 100 p. ISBN 978-9975-75-733-1.
9. *Academia de Studii Economice a Moldovei: 25 de ani de ascensiune. Studii, cercetƨri, publicaţii: Bibliografie (1991–2016)*. Alcrt.: S. Habaєescu [et. al.]; resp. єi coord. Vadim Cojocaru, Silvia Ghinculov. Chiєinru: [s. n.], 2016. 883 p. On: http://irek.ase.md:80/xmlui/handle/123456789/426 Accesat: [01.07.2024].
10. *Teze din domeniul economiei susţinute în perioada anilor 2010-2020.* Academia de Studii Economice a Moldovei, Bibl. Şt., Şc. Doctorală; alcăt.: Silvia Habaşescu [et. al.]; resp. de ed.: Natalia Cheradi; coord.: Eugenia Feuraş. Chişinău: [s. n.], 2021. 29 p. DOI: 10.5281/zenodo.5776244.
11. *Eugen Hrieєev: Biobibliografie.* Alcrt.: Mariana Postolachi, Svetlana Studzinschi. Chiєinru: [s. n.], 1997. 43 p.
12. *Eugen Hrieєev. Membru corespondent al AЄM: indice biobibliografic.* Red. N. Cheradi; resp. de ed. dr. Silvia Ghinculov. Academia de Studii Economice din Moldova, Biblioteca Єtiinʁoificr. Chiєinru: [s. n.], 2005. 44 p.
13. *Eugen Hrieєev. Membru corespondent al AЄM : indice biobibliografic.* Alcrt.: Svetlana Studzinschi; resp. de ed. Silvia Ghinculov; red.: Natalia Cheradi. Academia de Studii Economice din Moldova, Biblioteca Єtiinʁoificr. Chiєinru: ASEM, 2008. 70 p. ISBN 978-9975-75-442-2.
14. *Dumitru Moldovanu: Biobibliografie.* Alcrt.: Ala Bronza, Elena Pancratov. Chiєinru: [s. n.], 1998. 21 p.
15. *Sergiu Chircƨ: Biobibliografie.* Alcrt. Mariana Postolachi, Svetlana Studzinschi; resp. de ed. Silvia Ghinculov. Chiєinru: [s. n.], 1998. 68 p.
16. *Academicianul Sergiu Ion Chircƨ. Cavaler al Ordinului Republicii la 80 de ani: Biobibliografie.* Alcrt.: Silvia Habaşescu, Svetlana Studzinschi ; coord.: Silvia Ghinculov. - Chişinru: ASEM, 2014. 215 p. ISBN 978-9975-75-706-5.
17. *Mihail Carauє: Biobibliografie.* Alcrt.: Ala Bronza, Mariana Postolachi. Chiєinru: [s. n.], 1999. 32 p.
18. *Nadejda Єiєcan: Biobibliografie*. Alcrt. Ala Bronza. Chiєinru: [s. n.], 2000. 44 p.
19. *Nadejda Єiєcan: biobibliografie.* Alcrt.: A. Iarovaia, N. Cheradi, S. Habaєescu; resp. de ed.: S. Ghinculov; Academia de Studii Economice din Moldova. Chiєinru: ASEM, 2009. 91 p. ISBN 978-9975-452-1.
20. *Viaʁoa єi nƶdejdea Nadejdei Єiєcan: biobliografie.* Resp. de ed.: Silvia Ghinculov; A.Cojuhari, G.Ulian, C.Єiєcan. Academia de Studii Economice a Moldovei, Biblioteca Єtiinʁoificr. Chiєinru: [s. n.], 2018. 320 p. ISBN 978-9975-144-60-5.

21. *Paul Bran: schiюг biobibliograficг.* Alcrt. M. Vatamanu; red. N. Cheradi; resp. de ed. S. Ghinculov. ASEM. Biblioteca ASEM. Chiєinru: ASEM, 2005. 34 p.
22. *Paul Bran: schiюг biobibliograficг.* Coord.: Silvia Ghinculov; alcrt.: Maria Vrtrmanu. ASEM, Biblioteca Єtiinюificr. Chiєinru: ASEM, 2006. 38 p.
23. *Paul Bran - economist, filosof, cercetзtor, pedagog: Medalion aniversar la 70 de ani de la naєtere.* Academia de Studii Economice din Moldova, Biblioteca Єtiinюificr. Alcrt.: Maria Vatamanu, Natalia Cheradi; resp. ed.: Silvia Ghinculov. Chiєinru: ASEM, 2010. 81 p. ISBN 978-9975-75-541-2.
24. BELOSTECINIC, Grigore, ȘOIMARU, Vasile, GHINCULOV, Silvia. *Paul Bran – personalitate marcantг a științei romвnești: la 80 de ani de la nașterea marelui economist.* Academia de Studii Economice a Moldovei, Biblioteca Științificr. Chiєinru : [s. n.], 2020. 394 p. ISBN 978-9975-151-34-4.
25. *Grigore Belostecinic – promotor al єtiinюei, onvгюгmвntului єi reformelor economice : studiu biobibliografic.* Academia de Studii Economice din Moldova ; resp. єi coord. al. ed.: Silvia Ghinculov ; red. Galina Cotelea. Chiєinru: ASEM, 2010. 331 p. ISBN 978-9975-75-494-1.
26. *Stanislav Fotescu - profesor єi cercetзtor consacrat*: Biobibliografie. Academia de Studii Economice, Biblioteca Єtiinюificr, Cat. Finanюe єi Asigurrri; resp. de ed.: Silvia Ghinculov; coord.: Ludmila Cobzari, Nadejda Botnari; alcrt.: Maria Vrtrmanu. Chiєinru: ASEM, 2011. 35 p. ISBN 978-9975-75-552-8.
27. *Vasile Bucur: Eminent om de științг, promotor neobosit al cercetзrii la cea de-a 75-a aniversare: biobibliografie.* Academia de Studii Economice a Moldovei; coord.: Galina Brdicu. Chișinru, 2015. 190 p. ISBN 978-9975-75-722-10.
28. *Profesorul universitar Alexandru Nederiюг la a 60-a aniversare*: biobibliografie. Acad. de Studii Econ. a Moldovei; resp. de ed. Inga Cotoros. Chiєinru: ASEM, 2015. 172 p. ISBN 978-9975-75-736-2.
29. *Ilie Costaș. Om de știință și pedagog neobosit la cea de-a 75-a aniversare:* monogr. Biobibliografică. Coord. de ed.: Grigore Belostecinic, Natalia Cheradi; echipa de colectare și redactare a informațiilor: Silvia Habașescu [et. al.]. Chișinău: ASEM, 2022. 267 p. ISBN 978-9975-155-75-5.

FOLOSIREA CAMEREI OFF/ ON ÎN TIMPUL EDUCAȚIEI ACADEMICE ÎN MEDIUL ONLINE

THE USE OF CAMERA OFF/ ON DURING ACADEMIC EDUCATION IN THE ONLINE ENVIRONMENT

CZU: 378.091.33:004 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.14**

Romina SURUGIU,
ORCID: 0000-0003-2731-2058
e-mail: romina.surugiu@unibuc.ro
Universitatea din București, România
Mădălina MORARU,
ORCID: 0000-0001-5976-7968
e-mail: mădălina.moraru@unibuc.ro
Universitatea din București, România

Summary. *The study aims to explore how camera usage during online classes is linked to social, personal, and psychological reasons, and to analyse its effects on student engagement in education. Furthermore, this research delves into exploring the dynamics of the relationship between teachers and students, as well as the interactions among classmates. It seeks to understand how the presence or absence of camera usage during online classes can influence these relationships and potentially impact the overall learning environment. The research method used in this study is qualitative, with data collected through 12 semi-structured interviews with Romanian students enrolled in Bachelor's and Master's programs. Thematic analysis is the method used to analyse the information obtained from interviews, identifying significant codes that emerged consistently across data sources. The research findings highlight both the advantages, such as social comfort, multitasking, and privacy, and the disadvantages, including low interaction, Zoom fatigue, decreased performance, and difficulties in maintaining attention, experienced by students when turning the camera off during online classes.*

Keywords: *camera off/on, communication, comfort, high education, multitasking, Zoom fatigue.*

INTRODUCERE

Desfășurarea cursurilor în mediul online a reprezentat o provocare pentru orice profesor în perioada pandemică. Chiar și în prezent, există activități în mediul academic care se desfășoară online și ridică întrebări în privința eficienței comunicării cu studenții și a posibilității de implicare a acestora în activitățile educaționale. Comunicarea mediată de computer influențează dinamica interacțiunilor interpersonale [1].

Menținerea camerei *on* sau *off* în timpul desfășurării activităților didactice în spațiul online are un rol foarte important la nivelul interactivității și a relației dintre profesori, tutori și studenți sau chiar între studenți în sine. Alim *et. al.* [2, p. 5877] subliniază că ori-

ce profesor sau instructor are nevoie de acest nivel de comunicare prin păstrarea deschisă a camerei web. Dorința de interacțiune și implicare este ușor de remarcat mai ales la aceia care se dovedesc atenți la multe dintre detaliile comportamentului în mediul online: nu întârzie la începerea orelor, sunt activi, răspund la întrebări și finalizează sarcinile de lucru în timpul alocat [3]. În viziunea lui Christian *et. al.* [4, p.1] se remarcă anumiți factori, considerați cauze ale neparticipării la ore cu camera deschisă: prezența familiei în spațiul respectiv, probleme cu tehnologia, grija pentru aspectul fizic și teama de a nu fi distrași de diferite alte aspecte apărute pe ecranele colegilor.

Un fenomen extrem de important sesizat cu ceva vreme în urmă de cercetători îl reprezintă conceptul de *Zoom fatigue*, asociat cu efectul de anxietate, de „vedere ca în oglindă” pe care-l descriu detaliat Tien *et. al.* [5, p.444]. Această oboseală extremă survenită în urma participării la activități petrecute în online, în cadrul videoconferințelor, are la bază și o neîncredere în imagine de sine în rândul tinerilor. Preocuparea pentru un astfel de subiect de cercetare își are rădăcinile într-o teorie a conștientizării imaginii de sine, din care derivă și teama de a nu fi judecat sau criticat. După unii cercetători este mai obositoare implicarea cuiva în comunicarea mediată de computer, pe diferite platforme, decât participarea fizică, în sala de curs, deoarece interacțiune online necesită un plus atenție din partea studenților și limitează comunicare nonverbală, cum afirma Bailenson [6].

MATERIALE ȘI METODE

Datele au fost colectate prin intermediul interviului semistructurat, iar metoda de interpretare a rezultatelor este analiza tematică. Cele 12 interviuri au fost luate în intervalul iunie-august 2023, față-în-față și au fost transcrise manual. Intervievații sunt studenți ai Universității din București, la licență și master. Egalitatea de gen a fost păstrată, fiind intervievați 6 tineri și 6 tinere, între 20 și 24 de ani. După transcriere s-a aplicat analiza tematică, care se definește drept un instrument de cercetare calitativă, menit să evidențieze anumite teme, văzute drept coduri pentru un corpus specific, în cazul de față interviurile. Conform lui Braun și Clarke [6, p.6], analiza tematică este o metodă menită să identifice, să analizeze teme și să le sintetizeze la nivelul unor date colectate anterior pe baza unor detalii omogene. În acest sens, analiza tematică a fost aplicată pentru identificarea codurilor de cei doi cercetători în același timp.

Întrebarea de cercetare pentru care acest studiu și-a propus să găsească răspuns sunt:

- Care sunt principalele motive pentru care studenții aleg să țină camera laptopului deschisă sau închisă?

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În urma analizei datelor provenite din interviu, au fost identificate următoarele teme și categorii (**Tabelul 1** și **Tabelul 2)**. Primul tabel dezvăluie coerent frecvența acelor coduri în cazuri în care intervievații au decis să aleagă camera off. Cu ajutorul acestuia, au identificat motivele închiderii camerei web în timpul cursurilor online.

Tabelul 1. Teme legate de închiderea camerei web la cursurile online

Nr	Teme	Coduri	Nr. de comentarii ale intervievaților
1	Confortul personal	Relaxare	10
		Intimitate	7
		Motive estetice („look, outfit")	1
		Total	**18**
2	Anxietate socială	Lipsa siguranței	5
		Timiditate	1
		„Evitarea distragerii atenției"	2
		„Evitarea interacțiunii în clasă"	7
		Context educațional neplăcut	6
		Zoom fatigue	5
		Total	**26**
3	Multitasking	„Făcând alte lucruri fără să știe profesorul"	17
		Total	**17**
4	Conformitate socială	*Peer pressure* (presiunea colegilor)	11
		Rutină („Sunt obișnuit/ă să")	3
		Total	**14**
Numărul total de comentarii			**75**

Ideea de relaxare a apărut cel mai des, fiind asociată cu un confort personal, cu o stare de bine, de încălcare a unor norme de conduită vestimentară/de cod impus de activitatea desfășurată. Confortul este tradus variat prin: economie de timp, *multitasking*, renunțarea la unele activități neplăcute precum drumul spre universitate, haine confortabile, ținută și postură nonconformistă, toate acestea sunt menționate în interviuri, redând omogen acest cod.

Una dintre persoanele intervievate argumentează complex această temă, arătând următoarele: „Un beneficiu ar fi confortul, deoarece este cu siguranță mai confortabil online. Poți fi prezent oriunde te-ai afla, de exemplu, chiar dacă ești la muncă și trebuie să fii și online pentru cursuri. Aceasta te ajută pentru că nu trebuie să alegi între muncă și școală. În plus, în unele domenii, unele industrii, nu lucrezi efectiv opt ore complet. Uneori ai o pauză sau nu ai ceva de făcut, poți fi prezent și la muncă și să participi la cursuri. Totul datorită multitasking-ului.” (studentă, master, anul 1, interviu 10)

Senzația de nesiguranță explică alt tip de anxietate legată de posibilitatea ca imaginea personală să fie folosită de alții prin capturi de ecran sau înregistrări video: „Fiind văzuți de toată lumea, cred că mulți se gândesc că li se poate face o poză sau se poate face o înregistrare, pot fi făcute capturi de ecran amuzante. Cred că sunt anxioși în legătură cu acest aspect și de aceea își opresc camera” (studentă, licență, anul 2, Interviu 4). Generația Z este foarte preocupată de sine, de imaginea personală în social media, nu acceptă să se compromită și să riște să-și pericliteze identitatea personală.

Fenomenul de *Zoom fatigu*e a fost sesizat conștient de câțiva studenți, care au folosit în mod explicit acest concept. Prin menținerea camerei web închise aceștia caută să se protejeze, să evite să fie judecați, analizați în același timp de toți colegii, să fie priviți fix pentru ore în șir: „Un alt motiv pentru care s-au simțit mult mai în siguranță, cu camera oprită, a fost pentru că s-au simțit protejați sau pentru că nimeni nu îi mai privea, nu mai erau în fața ecranului, cu atâtea priviri îndreptate spre ei” (studentă, master, anul 2, Interviu 12).

Nu în ultimul rând, presiunea colegilor (*peer pressure*) este un factor ce justifică reacțiile studenților, care doresc să se integreze în comunitate și acceptă să închidă camera dacă toți colegii o fac. Nu doresc să iasă în evidență printr-un comportament ce presupune și o formă de interacțiune vizuală, de relație cu profesorul, dacă, în mod majoritar, colegii lor preferă să nu se expună deloc. Astfel, se instalează o formă de tensiune, pe care nu o poate împiedica dorința individuală a unor studenți de a fi implicați și vizibili în toate activitățile. Această atitudine este prezentă mai ales în rândul studenților mai mici ca vârstă (19-20 de ani) care doresc să fie acceptați și înțeleși de cei din jur. Ei decid să se comporte ca alții pentru a nu fi luată în evidență comportarea lor singulară, ceea ce le-ar putea provoca anxietate: „Îmi opresc camera pentru că toată lumea și toți ceilalți își aveau camera oprită, așa că m-am simțit puțin anxioasă în legătură cu faptul că eram singura cu camera deschisă” (studentă, anul 2, Interviu 4)

În cel de-al doilea tabel sunt evidențiate categorii care-i motivează pe studenți să țină camera deschisă în timpul cursurilor online. Interacțiunea în mediul online, respectul față de profesor, asertivitatea, scopurile academice sunt temele principale subliniate de analiza tematică.

Tabelul 2. Teme privind menținerea camerei web deschise la cursurile online

Nr.	Teme	**Coduri**	**Nr. de comentarii ale intervievaților**
1	Construirea interacțiunii de tip *face-to-face* în mediul online	Interacțiunea	27
		Concentrarea atenției la curs	13
		Senzația de curs face-to-face	4
		Empatie	7
		Implicare	13
		Total	**64**
2	Respectul față de profesor	Politețea	18
		Obligativitatea de a participa	6
		Total	**24**
3	Asertivitatea	Încrederea în sine	2
		Total	**2**
4	Scopuri academice	Note bune	5
		Cursuri interesante	3
		Prezența obligatorie la curs cu camera deschisă	2
		Total	**10**
Numărul total de comentarii			**100**

Interacțiunea este codificarea întâlnită cel mai des, în 27% dintre cazuri, fiind asociată cu participarea la oră, cu un cadru educațional propice acestui comportament dinamic, după cum mărturisește unul dintre studenți: „Cred că oamenii țin camera pornită, iar personal fac acest lucru când găsesc un curs foarte interactiv, foarte interesant, când profesorul face ceva interesant, captivant, informativ și este un profesor foarte comunicativ” (student, anul 2, Interviu 5)

Rolul profesorului este foarte important în motivarea acestui comportament interactiv, în identificarea unor modalități care să trezească curiozitatea și atenția lor. De asemenea. webcamera deschisă de către profesor și colegi reprezintă – în viziunea unor intervievați – un element esențial de concentrarea a atenției, de orientare a interesului: „În cazul meu, atunci când vedeam profesorul sau îi vedeam pe colegi, îmi era mai ușor

să mă concentrez la curs decât atunci când vedeam doar niște nume sau niște logo-uri pe ecran” (student, anul 1, Interviu 1)

Politețea față de profesor se traduce prin înțelegerea relației de parteneriat la nivel de comunicare și prin sprijin emoțional reciproc: „Poate fi un obstacol [camera video *off*] pentru profesor să-și desfășoare activitatea, deoarece conexiunea pe care o avem cu profesorii este o parte cheie, cred eu, a procesului de predare în general, deoarece (...) nu este o comunicare unilaterală. Este doar o colaborare reală și ei [profesorii] trebuie să primească unele reacții [din partea noastră], un feedback, un feedback nonverbal pentru a ști dacă vorbesc bine, dacă elevii înțeleg informația” (student, anul 2, Interviu 6). Sunt intervievați care au remarcat importanța camerei video *on* într-o comunicare coerentă, principială și politicoasă cu tutorii sau profesorii lor.

Notele bune nu au reprezentat un factor dominant care să influențeze decizia de a ține camera video deschisă. Mai degrabă, studenții sunt influențați de autoritatea profesorală când li se impune să participe la cursurile online cu camera video deschisă, ca dovadă a prezenței. Deși pare o formă de constrângere, acceptă că gestul reprezintă o formă de control al atenției participanților la curs și al implicării lor. De aceea, natura cursului și atitudinea profesorului reprezintă repere esențiale în convingerea studenților de a se implica și prin deschiderea camerei video, cel puțin în anumite momente. Unul dintre studenți se exprimă foarte hotărât în acest sens: „Cred că profesorul ar trebui să-i determine și să-i facă să-și deschidă camera [video]. Nu știu ceva legat de notele, dar pe lângă asta, există profesori care poate au un stil de predare care îi încurajează să fie mai activi pentru că nu poți fi activ dacă ai camera [video] oprită” (student, anul 2, Interviu 6).

CONCLUZII

Cercetarea subliniază rolul pe care îl are folosirea camerei web de către studenți în cadrul orelor online, dar oferă și explicații ale renunțării la folosirea acesteia. Deși ar fi fost de așteptat să se invoce inconveniente provocate de tehnologie ca explicație de închidere a camerei web, se dovedește că anxietatea, căutarea confortului, conformismul social și dorința de a se implica în mai multe activități în același timp („multitasking”) reprezintă motive mult mai puternice. În funcție de teama de a fi judecați sau dorința de a fi apreciați, studenții decid și dacă țin camera web deschisă, pentru că nu doresc să fie supuși unei presiuni sociale și psihologice suplimentare. Interacțiunea și implicarea în activitățile propuse de profesor motivează păstrarea camerei video deschise în timpul cursurilor online. Empatia și senzația de a fi mai aproape doar prin acea comunicare vizuală mediată de computer și de o platformă de videoconferință reprezintă un argument convingător de păstrare a camerei deschise: „Și cred că un motiv pentru care oamenii tind să-și țină camera pornită este pentru a avea acea senzație de a fi cu cineva mai aproape de acea persoană atunci când vorbești” (student, anul 2, Interviu 1).

Cercetare poate fi, cu siguranță, extinsă prin creșterea numărului de interviuri, prin găsirea unor participanți din alte universități și prin inițierea unei analize a comporta-

mentului studenților și în alte contexte ale educației online. Astfel, vor fi evidențiate și alte aspecte care motivează sau blochează folosirea camerei web.

REFERINȚE

1. KONRATH, S. H., O'BRIEN, E. H., & HsING, C. Changes in dispositional empathy in American college students over time: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review*. 2011. Nr. 15(2), 180-198. În:https://doi.org/10.1177/1088868310377395
2. ALIM, S., PETSANGSRI, S., MORRIS, J.. Does an activated video camera and class involvement affect academic achievement? An investigation of distance learning students. *Education and Information Technologies.* 2023. Nr. 28, 5875–5892. În:https://doi.org/10.1007/s10639-022-11380-2.
3. GONZÁLEZ, J. A., GIULIANO, M., & PÉREZ, S. N. Measuring the effectiveness of online problem solving for improving academic performance in a probability course. *Education and Information Technologies*. 2022. 6437–6457. În:https://doi.org/10.1007/s10639-021-10876-7
4. CHRISTIAN, D. D., HENDRICKSON, K. A., & JADAV, A. Cameras on or off during online synchronous courses? That is the question: an analysis of university faculty caring intelligence. *Interactive Learning Environments.*2023*,* 1–13. În:https://doi.org/10.1080/10494820.2023.2267596
5. TIEN, I. S., IMUNDO, M. N., BJORK, E. L. Viewing oneself during synchronous online learning increases appearance anxiety and decreases memory for lecture content. *Applied Cognitive Psychology.* 2023. Nr. 37 (2), 443-451. DOI 10.1002/acp.4048
6. BAILENSON, J. N. Nonverbal overload: A theoretical argument for the causes of Zoom fatigue. *Technology, Mind, and Behavior*. 2021. Nr. 2(1). În:https://doi.org/10.1037/tmb0000030.
7. Braun, Virginia and Clarke, Victoria (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology,* 3 (2). pp. 77-101. În:http://dx.doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

INFLUENȚE EXTREME ASUPRA JURNALIȘTILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ROMÂNIA ÎN PANDEMIA DE COVID-19 - PATRONII DE PRESĂ, MANAGERII DE BUSINESS ȘI ȘEFII EDITORIALI

EXTREME INFLUENCES ON JOURNALISTS FROM THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND ROMANIA DURING THE COVID-19 PANDEMIC - PRESS OWNERS, BUSINESS MANAGERS AND EDITORIAL HEADS

CZU: 070.42(478+498):616.98-036.21 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.15**

Bogdan OPREA,
ORCID: 0000-0002-6868-7916
e-mail: bogdan.oprea@unibuc.ro
Universitatea din București, România

Summary. *In the Republic of Moldova, 1 out of 3 journalists (33.6%) believe that media owners are extremely and very influential towards their work, when, in Romania, 1 out of 4 journalists (25.4%) consider the same, shows the data of "The Worlds of Journalism Study 2021 - 2023". At the same time, 36.1% of Moldovan and 30% of Romanian journalists believe that business managers have the same influence. While professional ethics is extremely and very influential for 67% of Moldovan and 65.7% of Romanian journalists in relation to their professional work, editorial policy has the same type of influence for 56% of Moldovan journalists and 42.2% for Romanian ones. The study's conclusions indicate an alarming level of impairment of journalists' freedom of expression in the two countries which manifested itself during the COVID-19 pandemic and which could add an extra level of pressure on journalists.*

Keywords: *ethics, influence, freedom of expression, media management, press.*

INTRODUCERE

Pandemia de COVID-19 a fost declarată la 11 martie 2020, după ce Organizația Mondială a Sănătății (OMS) declanșase, la 30 ianuarie 2020, starea de Urgență de sănătate publică de interes internațional (Public Health Emergency of International Concern - PHEIC). La 5 mai 2023, Comitetul de Urgență al Organizației Mondiale a Sănătății i-a recomandat directorului general al organizației, iar acesta a acceptat, să înceteze starea de Urgență de sănătate publică de interes internațional (OMS), situație care, așa cum menționează OMS pe website-ul propriu, „nu înseamnă că pandemia în sine s-a încheiat, dar urgența globală pe care a provocat-o s-a încheiat deocamdată” [2, f.p.]. Până în iulie 2024, pandemia de COVID-19 a dus la moartea a aproape 7,06 milioane de oameni la nivel mondial [3, f.p.]. Ca urmare a pandemiei, jurnaliștii care au acoperit acest subiect au trăit niveluri de anxietate și depresie similare cu cele regăsite la echipajele de prim ajutor [4, p. 1]. Acestor stări de anxietate și depresie resimțite de jurnaliști, arată „The

Worlds of Journalism Study 2021 - 2023", li s-a adăugat și o presiune din partea mai multor factori manifestată inclusiv sub forma unor influențe interne și externe în raport cu redacția lor pe care jurnaliștii le resimt în activitatea profesională. Cercetarea realizată în Republica Moldova și în România completează datele internaționale ale studiului și indică o serie de factori pe care jurnaliștii declară că îi resimt, sub forma unor influențe extrem și foarte mari, în activitatea lor profesională, precum, pe de o parte, patronii de presă, managerii de business și șefii editoriali și, pe de altă parte, etica profesională, convingerile și valorile personale, așteptările de profit și considerentele legate de publicitate, dar și accesul la informație, legile și reglementările media și feedbackul din partea audienței.

MATERIALE ȘI METODE

Datele cercetării de față se bazează pe „The Worlds of Journalism Study 2021 - 2023", aflată la a treia ediție multianuală, după 2007 - 2011 și 2012 - 2016, care s-a derulat în 117 țări. Activitatea de teren a fost realizată în perioada octombrie 2022 - septembrie 2023, iar din perspectivă metodologică a folosit un chestionar standard, care a fost aplicat pe 307 jurnaliști din Republica Moldova și pe 367 din România.

Cadrul conceptual al studiului se bazează pe două trăsături teoretice: o înțelegere a jurnalismului ca instituție discursivă (perspectivă generală) și modelarea domeniilor-cheie de risc și incertitudine în jurnalism (abordare specifică). Cum în centrul acestui discurs se află percepția jurnaliștilor despre risc, precum și incertitudinea instituțională pe care o produc, studiul s-a axat pe sursele de risc (zonele de amenințare), formele de manifestare a lui (manifestarea amenințărilor) și percepțiile riscului (zonele de incertitudine) [5, f.p.]. Scurta analiză de față se concentrează pe percepțiile riscului, care constituie consecințele percepute asociate cu diferite riscuri și care „generează o incertitudine semnificativă în rândul jurnaliștilor, organizațiilor media și instituției media în sine" [6, f.p.].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Cercetarea „The Worlds of Journalism Study 2021 - 2023" arată, în ceea ce privește influențele interne, că, în Republica Moldova, 1 din 3 jurnaliști (33,6%) consideră că patronii de presă au o influență extremă și mare asupra activității lor jurnalistice (extremă: 19,8%; mare: 13,8%), pe când, în România, 1 din 4 jurnaliști (25,4%) consideră același lucru (extremă: 13%; mare: 12,4%). În același timp, alți 21,6% dintre jurnaliștii moldoveni și 18,5% dintre cei români spun că aceștia au o influență moderată și doar 16,3%, în cazul jurnaliștilor din Republica Moldova, și 25,7%, al celor din România, nu au nicio o influență asupra activității lor profesionale. Influența extremă și mare a patronilor asupra activității jurnalistice se întâlnește la 17,7% dintre jurnaliștii moldoveni care au urmat o educație formală sau un training în media și, respectiv, 18,5% dintre cei români și în proporție de 15,9%, pentru cei moldoveni care nu au urmat o astfel de educație și 7%, pentru cei români.

În ceea ce privește influența managerilor de business același studiu mai arată că 36,1% dintre jurnaliștii moldoveni (extremă: 17,9%; mare: 18,2%) și 30% dintre cei români (extremă: 13,1%; mare: 16,9%) consideră că aceștia manifestă o influență extremă și mare asupra activității lor profesionale. Doar 7,2% dintre jurnaliștii din Republica Moldova și, respectiv, 20,3% dintre cei din România spun că aceștia nu au o astfel de influență asupra activității lor profesionale. Influența extremă și mare a managerilor de business asupra activității jurnalistice se întâlnește la 19,2% dintre jurnaliștii moldoveni care au urmat o educație formală sau un training în media și, respectiv, 21,4% dintre cei români și în proporție de 16,8%, pentru cei moldoveni care nu au urmat o astfel de educație și 8,5%, pentru cei români.

În cazul României, influența pe care jurnaliștii o resimt din partea managerilor de business este aproape la fel de mare ca cea resimțită din partea șefilor editoriali (supervizori editoriali și senior-editorii), 30%, față de 34,5%. Această diferență este, însă, mai mare pentru Republica Moldova, 36,1%, pentru managerii de business, față de 51,6%, pentru șefii editoriali.

În timp ce etica profesională are o influență extremă și mare pentru 67% dintre jurnaliștii moldoveni și 65,7% dintre cei români, politica editorială are același tip de influență pentru 56% dintre jurnaliștii moldoveni și, respectiv, 42,2% pentru cei români. De asemenea, convingerile și valorile personale au o influență extremă și mare pentru 38,8% dintre jurnaliștii moldoveni și, respectiv, 36,9% dintre cei români, așteptările de profit, pentru 36,4%, în cazul moldovenilor, și 19,7%, al românilor, iar considerentele legate de publicitate, pentru 21% dintre jurnaliștii moldoveni și 12,4% dintre cei români. Etica profesională ar avea o influență extremă și mare pentru 37,5% dintre jurnaliștii moldoveni care au urmat o educație formală sau un training în media și pentru 48,3% dintre cei români și de 29,5% pentru cei moldoveni care nu au astfel de studii și, respectiv, 17,5%, pentru cei români. Dacă vorbim despre influența extremă și mare în cazul convingerilor și valorilor personale, observăm că 23,5% dintre jurnaliștii moldoveni care au urmat o educație formală sau un training în media percep acest tip de influență și 25% dintre cei români și, respectiv, 15,2% pentru cei moldoveni care nu au astfel de studii și 12,1%, pentru cei români. În cazul așteptărilor de profit, acestea ar avea o influență extremă și mare pentru 17,7% dintre jurnaliștii moldoveni care au urmat o educație formală sau un training în media și pentru 14% dintre cei români și de 21,2% pentru cei moldoveni care nu au astfel de studii și, respectiv, 5,8%, pentru cei români. Considerentele legate de publicitate ar avea o influență extremă și mare pentru 9% dintre jurnaliștii moldoveni care au urmat o educație formală sau un training în media și pentru 8,4% dintre cei români și de 12,1%, pentru cei moldoveni care nu au astfel de studii și, respectiv, 4%, pentru cei români.

În ceea ce privește influențele externe, „The Worlds of Journalism Study 2021 - 2023” mai arată că jurnaliștii din Republica Moldova consideră următorii zece factori dintr-un total de 19 factori ca având cel mai mare raport de influență extremă și mare asupra activității lor profesionale: accesul la informație (69,2%), legile și reglementă-

rile media (58,7%), feedbackul din partea audienței (50,7%), relațiile cu sursele lor de știri (42,7%), concurența de pe piața media (24,8%), cenzura guvernamentală (24,1%), campaniile grupurilor de advocacy (23,7%), relațiile publice (18,7%), colegii din alte instituții media (15,6%) și poliția (14,1%). Pentru jurnaliștii din România cele mai mari zece influențe externe la nivel extrem și mare aparțin următorilor factori: accesul la informație (55%), legile și reglementările media (46,2%), feedbackul din partea audienței (34,9%), relațiile cu sursele lor de știri (31,4%), relațiile publice (20,6%), concurența de pe piața media (14,9%), campaniile grupurilor de advocacy (10,1%), grupurile și instituțiile religioase (10%), cenzura guvernamentală (9,7%) și colegii din alte instituții media (9,5%).

CONCLUZII

Datele cercetării „The Worlds of Journalism Study 2021 - 2023", realizat în perioada de pandemie de COVID-19, indică un nivel ridicat de influență manifestată, în interiorul redacțiilor media din Republica Moldova și, respectiv, România, de către patronii de presă (influență extremă și mare: Republica Moldova: 33,6% - România: 25,4%) și managerii de business (36,1% - 30%), în comparație cu influența șefilor editoriali (supervizorii editoriali și senior-editorii) (51,6% - 34,5%). Același tip de influență o resimt jurnaliștii și din partea politicii editoriale (56% - 42,2%). Patronii de presă, managerii de business și politica editorială sunt elemente care, într-o societate democratică, unde libertatea presei este o valoare fundamentală respectată, ar trebui, în mod ideal, să nu influențeze deloc activitatea jurnaliștilor sau să o facă în cât mai mică măsură. Jurnaliștii moldoveni și români înțeleg acest lucru și declară etica profesională, care definește și reglementează cadrul democratic de exercitare a activității jurnalistice, ca având o influență extremă și mare asupra activității lor jurnalistice (67% - 65,7%). În ceea ce privește influențele externe printre cele mai mari zece astfel de influențe la nivel extrem și mare jurnaliștii moldoveni și, respectiv, români indică accesul la informație (Republica Moldova: locul 1: 69,2% - România: locul 1: 55%), legile și reglementările media (locul 2: 58,7% - locul 2: 46,2%), cenzura guvernamentală (locul 6: 24,1% - locul 9: 9,7%), iar Republica Moldova indică și poliția (locul 10: 14,1%). Acești factori sunt direct dependenți de instituțiile din angrenajul administrativ al statului, inclusiv accesul la informație, care, dacă nu implică direct instituțiile, acestea au obligația să asigure cadrul și climatul propice pentru ca jurnaliștii să aibă un acces neîngradit la informațiile care pot fi de interes public.

„Declarația drepturilor și obligațiilor jurnaliștilor", cunoscută drept „Carta de la München", semnată la 24 noiembrie 1971 la München și devenită document de referință în ceea ce privește conduita etică a jurnaliștilor, aflându-se, astăzi, la baza codurilor etice și deontologice a celor mai mari organizații media și asociații profesionale ale jurnaliștilor, consemnează, în „Preambul", „Responsabilitatea jurnaliștilor față de public depășește orice altă responsabilitate, în special față de angajatori și autoritățile publice.". În acest cadru, datele cercetării care face obiectul scurtei analize de față pot indica încăl-

carea atât a unei îndatoriri a jurnaliștilor, așa cum este stabilită de „Carta de la München” (Art. 3 - „de a apăra libertatea de informare, comentariu și critică”), cât și a unui drept al jurnaliștilor (Art. 3 - „un jurnalist nu poate fi obligat să îndeplinească un act profesional sau să exprime o opinie contrară convingerilor sau conștiinței sale”) [7, n.p.]. Concluziile indică un nivel care poate fi îngrijorător de îngrădire a libertății de exprimare a jurnaliștilor în cele două țări care s-a manifestat în timpul pandemiei de COVID-19 şi care ar fi putut adăuga un nivel suplimentar de presiune asupra jurnaliștilor în condițiile în care, așa cum am văzut, ca urmare a pandemiei, jurnaliștii care au acoperit acest subiect au trăit niveluri de anxietate și depresie similare cu cele regăsite la echipajele de prim ajutor [8, p. 1].

Relevanța rezultatelor scurtei analize de față constă în prezentarea unei recomandări fundamentată științific care vizează ambele țări analizate de întărire a cadrului de exercitare a profesei de jurnalist. Se recomandă, astfel, inițierea sau susținerea unor asociații profesionale existente ale jurnaliștilor care să se poată manifesta independent și care să oganizeze atât programe de formare cu privire la drepturile jurnaliștilor și la modul în care aceștia pot și trebuie să acționeze pentru apărarea lor, la nivel individual și colectiv, cât și acțiuni de suport pentru jurnaliștii cărora aceste drepturi le sunt încălcate. Aceleași asociații profesionale pot organiza și alte activități de formare, inclusiv a responsabililor de comunicare din instituțiile publice și din alte industrii conexe, advocacy și relații publice, dar și a publicului larg în ceea ce privește importanța libertății de exprimare într-un stat democratic și chiar realizarea de rapoarte de monitorizare periodice cu privire la starea de independență a presei din cele două țări.

REFERINȚE

1. *Reporters Without Borders*. 2024. În: https://safety.rsf.org/appendix-iii-declaration-of-rights-and-obligations-of-journalists/ [Accesat: 8.07.2024].
2. *The World Health Organization.* 2024. În: https://www.who.int/europe/emergencies/situations/covid-19 [Accesat: 4.07.2024].
3. *The World Health Organization.* 2024. În: https://data.who.int/dashboards/covid19/deaths [Accesat: 5.07.2024].
4. OSMANN, J., SELVA, M., FEINSTEIN A. How have journalists been affected psychologically by their coverage of the COVID-19 pandemic? A descriptive study of two international news organisations. În: *BMJ Open*. 2021. vol. 11(7), p. 1 - 9. DOI:10.1136/ bmjopen-2020-045675.
5. *The Worlds of Journalism Study 2021 - 2023*, 2024. În: https://worldsofjournalism.org/ conceptual-framework/ [Accesat: 13.06.2024].
6. *The Worlds of Journalism Study 2021 - 2023*, 2024. În: https://worldsofjournalism.org/ conceptual-framework/ [Accesat: 9.07.2024].
7. *Reporters Without Borders*. 2024. În: https://safety.rsf.org/appendix-iii-declaration-of-rights-and-obligations-of-journalists/ [Accesat: 8.07.2024].

8. OSMANN, J., SELVA, M., FEINSTEIN A. How have journalists been affected psychologically by their coverage of the COVID-19 pandemic? A descriptive study of two international news organisations. În: *BMJ Open*. 2021. vol. 11(7), p. 1 - 9. DOI:10.1136/ bmjopen-2020-045675.

NOTĂ. Această publicație se bazează pe datele colectate ca parte a Studiului „Worlds of Journalism" (WJS), o inițiativă internațională cuprinzătoare de cercetare pentru a evalua starea jurnalismului la nivel mondial.

Dorim să mulțumim tuturor cercetătorilor și instituțiilor participante din diferitele țări WJS pentru munca de colaborare. Angajamentul și colaborarea lor au fost cruciale pentru colectarea și analiza cu succes a datelor prezentate în această publicație. Mulțumirile noastre speciale se adresează echipei din România, reprezentată de Natalia Vasilendiuc, Gheorghe Anghel, Alexandra Bardan, Andrada Fiscutean, Carmen Ionescu, Antonia Matei, Bogdan Oprea și Rodica-Melinda Șuțu, de la Universitatea din București, și echipei din Republica Moldova, reprezentată de Natalia Vasilendiuc, de la Universitatea din București, Marin Eladi, cercetător independent, Nadine Gogu, de la Centrul pentru Jurnalism Independent, Victoria Bulicanu, de la Universitatea de Stat din Moldova, și Asociația Presei Independente, precum și de diverse instituții media publice și private pentru contribuțiile lor neprețuite și pentru susținerea proiectului de cercetare.

Abordarea cuprinzătoare a studiului WJS ne-a oferit un set de date bogat, comparativ, care formează baza acestei cercetări. Dorim să mulțumim întregii echipe WJS pentru angajamentul neobosit de a face progrese în domeniul cercetării jurnalismului.

PROFILUL CONSUMATORULUI ROMÂN DE VINURI PRODUSE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

THE PROFILE OF THE ROMANIAN WINES CONSUMER PRODUCED IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU: 659.126:366.6:(=135.1):663.2(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.16**

Valentina BOUREANU,
ORCID: 0009-0007-7545-8808
e-mail: valentina.boureanu@fjsc.ro
Universitatea din București, România

Summary. *Based on the theory of brand communication and on a qualitative research method, the analysis aims to outline the profile of the Romanian consumer of wines produced in the Republic of Moldova. The steps to achieve this goal are: the identification of wine brands relevant to the Romanian market, the analysis of the identities of these brands (the typology of the name, the values, the specific idea, the architecture of each brand) and the analysis of the messages through which the brands are presented. Based on these elements, the profile of the target audience will be defined for each brand. Finally, through a comparative analysis, the general characteristics that define the Romanian public consuming wines produced in the Republic of Moldova will be established.*

Keywords*: brand communication, wine industry, consumer profile, Republic of Moldova, Romania.*

INTRODUCERE

Conform unui studiu, România este unul dintre cei mai mari producători de vinuri din lume (locul al 13-lea) și al șaselea din Europa. În ultimii ani au crescut foarte mult vânzările de vinuri, unul dintre motive fiind, în comparație cu cele din Franța, Germania sau Italia, prețurile accesibile [1, p. 14]. Cu toate acestea, produsele alimentare din Republica Moldova, printre care și vinurile, devin tot mai căutate de către consumatorii români, în special de către cei din mediul urban. În acest sens mi-am propus să fac o analiză, din perspectiva comunicării de brand, a prezenței vinurilor din Basarabia pe piața românească.

Scopul cercetării este acela de a realiza un profil al consumatorului român al brandurilor din domeniul industriei vinurilor produse în Republica Moldova.

Obiectivele principale ale cercetării:

- identificarea celor mai reprezentative branduri producătoare de vinuri din Republica Moldova prezente pe piața din România;
- analiza identității fiecărui brand (nume, idee specifică, valori, arhitectură);
- definirea profilului publicului țintă al fiecărui brand pe baza criteriilor de segmentare a pieței și a analizei mesajelor prin care se prezintă brandurile;
- analiza comparativă acestor profiluri și creionarea unui profil cadru al consumatorului român de vinuri fabricate în Republica Moldova.

MATERIALE ȘI METODE

Metodologia cercetării se bazează pe analiza de conținut cantitativă și calitativă. Prin metoda cantitativă au fost alese brandurile de vinuri, subiecte ale studiului, iar calitativ au fost analizate logo-ul, sloganul și mesajele de prezentare ale fiecărui brand. Interpretarea semiotică a fiecărui element care compune logo-ul și paleta cromatică au fost efectuate pe baza dicționarelor de simboluri și analiza mesajelor cu precizările teoretice ale lui Michele Jouve [2, pp. 196-241]. Corpusul de analiză s-a constituit din site-urile brandurilor selectate.

S-a pornit inițial de la organizația românească #dinBasarabia care se definește prin aceea că promovează „tot ce este mai frumos și românesc *din*Basarabia", regăsită pe site-ul https://dinbasarabia.ro/, o referință credibilă și reprezentativă pentru acest studiu, având în vedere următoarele argumente: reprezintă concretizarea unui „proiect al Centrului pentru Integrare și Dezvoltare PRUT (CIDP) pornit cu scopul de a aduce mai aproape toate acele lucruri, locuri, obiceiuri și persoane frumoase *dinBasarabia*, de a le face cunoscute românilor de pretutindeni și de a estompa astfel decalajele și granițele culturale, economice și de mentalitate" [3]. În acest sens promovează branduri, cultură, turism, evenimente și știri despre Republica Moldova. Mai mult, CIDP are drept scopuri consolidarea relaţiei România – Republica Moldova şi intensificarea cooperării pe plan economic, social şi cultural" [3]. Argumente în plus sunt acelea că brandul e românesc (cu sediul în București, pe bulevardul Regina Elisabeta nr. 7-9, parter, biroul 10) și prezintă informații actualizate.

Materialul de prezentare conține trimiteri către branduri originare din Republica Moldova, din care a fost aleasă aleatoriu categoria vinurilor, mai exact toate brandurile prezente: Château Vartely, Cricova, Purcari. Mai departe au fost identificate logo-urile și sloganele acestor branduri și analizate din perspectiva construcției identității, respectiv: tipologie a numelui [4, pp. 48-71], idee specifică, arhitectură [5, pp. 28-46], valori [6, pp. 171–279], public țintă [7, pp. 334-386].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

1. Château Vartely: într-un mod simplu, cu accent pe nume și cu un font elegant, logo-ul înglobează valorile brandului. Astfel, prin combinația alb-negru și dualitatea yin-yang, culori egale, sinteză a tuturor culorilor, se realizează echilibrul și evoluția, Albul, care constituie fondul imaginii, este culoarea aurului şi simbolizează excelența, în timp ce negrul reprezintă pământul fertil, făgăduința unei vieți înnoite [8, pp. 614-618].

Numele este unul descriptiv (numele localității), dar are și o nuanță aluzivă deoarece, fiind vorba despre vechea denumire a localității, este o referință culturală (încă un argument în acest sens este cuvântul Château) [4, pp. 48-71]. Ideea specifică a brandului [5, p. 28]: Château Vartely este promotor al culturii consumului calitativ de vin, pe teritoriul vinăriei nu doar se produce vin, dar se cultivă dragostea pentru acest produs.

Sloganul „Vin cu dragoste pentru tine” conține un mesaj centrat pe referent, un discurs conotat, integrativ, pentru un produs cu valoare de semn, un mesaj de complicitate, produsul fiind un prieten care îți oferă dragostea lui [2, pp. 216-241].

Valorile brandului sunt: intelectuale (producător, înaltă calitate, cele mai bune specii, idee strategică, tradiții, cultură a vinului), morale (mândria, tradițiile – cultura vinului), afective (dragostea). Valorile brandului sunt exprimate și prin logo-ul simplu, nonculorile alb-negru și fontul artistic, iar tradiția prin cuvântul Chateau [6, pp. 171–279].

Mesajele analizate anterior, cele care exprimă unicitatea brandului, sunt unele centrate pe emițător și conțin semnătura prin puterea numelui, profesionalismul (brandul este simbol al calității și moștenitoare a tradiției), exprimă proximitatea geografică (sinonimă cu numele mărcii), promovează mesajul de senzație, fiind un pașaport pentru emoție (nu e doar producătoare de vin, ci cultivă dragostea pentru acest produs). În același timp, marca induce un mesaj de proiect, fiind o purtătoare a viitorului (promotor al culturii consumului calitativ) [2, pp. 216-241].

Château Vartely anunță primirea Premiului Mare la finalul anului 2023, distincția supremă decernată în cadrul Zilei Naționale a Vinului, întregul mesaj fiind centrat pe brand, noutățile constând în: marca poziționată ca lider și garantată din exterior (atât intern cât și internațional), are o valoarea de referință prin calitate și exigențe, exprimând astfel profesionalismul la cel mai înalt nivel, premiul cel mare o plasează în afara concursului și devine un principiu de viață prin originalitate. Un alt mesaj de prezentare este tot unul centrat pe referent, accentuând imaginea brandului prin sublinierea valorii de semn a produsului [2, pp. 216-241].

2. Brandul Cricova, pe lângă combinația simplă de alb-negru pe care am regăsit-o și în analiza anterioară, logo-ul acesta mai conține un strugure roșu a cărui culoare este simbolul fundamental al vitalității, forței, puterii și strălucirii.

Numele brandului, numele orașului unde se află podgoria, este un nume descriptive [4, pp. 48-71], iar ideea specifică: fondat în 1952, combinatul Cricova este unicul și cel mai mare producător de vinuri spumante din Basarabia care produce șampanie prin metoda clasică franceză de fermentare cu maturitate de până la trei ani [5, p. 28].

Sloganul brandului, regăsit în logo este: „Nomen est omen.” și se traduce din latină prin: „Numele este un destin.” - un mesaj centrat pe emițător, un mesaj puternic care vizează exclusiv semnătura brandului [2, pp. 216-241].

Valorile deduse de aici sunt: intelectuale (unicul producător de vinuri spumante, cel mai mare producător, metoda clasică franceză, tradiția, numele însuși), valorile vitale (metoda sănătoasă de producție), morale (tradiția, destinul) [6, pp. 171–279].

Din ideea specifică și discursurile prin care se definește Cricova, reies următoarele concluzii: un mesaj centrat pe brand, exprimând puterea numelui, poziționarea ca lider și garanția exterior la cel mai înalt nivel. În același timp, marca exprimă profesionalismul din toate perspectivele: calitate, competență și exigențe, poziționarea în afara concursului prin multitudinea premiilor obținute de-a lungul timpului și prin tradiție. Marca exprimă proximitatea geografică, originalitatea ca principiu de viață și mesajul de proiect

ca purtătoare a viitorului. Marca devine un stil de viață prin rafinament, satisfâcând astfel cele mai sofisticate și exigente gusturi [2, pp. 216-241].

3. Purcari are o construcție a logo-ului simplă, diferența față de celelalte fiind combinația de alb cu nuanțe brun și prezența castelului stilizat. Brunul este culoarea bulgărelui de pământ, a lutului, a țărânei [8, p. 161], iar albul are o valoare ideală care abundă de posibilități vii, simbolizează conștiința diurnă desăvârșită, pozitivă și masculină, a renașterii și consacrării [8, p. 57]. Cetatea este simbolul centrului lumii, imaginea universului, simbol al corpului uman, un simbol feminin prin care realizează echilibrul cu culoarea albă [8, pp. 193-194]. Eliade consideră copacii drept un Cosmos viu, simbol al veșniciei și regenerării [8, p. 93].

Numele brandului este unul descriptiv, numele satului unde se află podgoria [4, pp. 48-71], iar ideea specifică este bazată pe atingerea calității superioare, producerea vinurilor de clasă premium, cu serie limitată, recunoscute la nivel mondial, dar și pe promovarea imaginii Basarabiei pe arena internațională [5, p. 28].

Valorile care se deduc de aici sunt reprezentate de cele: intelectuale (calitate superioară, clasa premium - excelența, promovarea imaginii naționale, recunoașterea internațională), vitale (produs alimentar validat), morale (tradiția - fondat în 1827) [6, pp. 171-279].

Sloganul brandului este conținut în logo: Fondat 1827, Premium Wine – mesaj în engleză adresat unui public internațional. Un mesaj care evidențiază capacitățile intrinseci ale produsului într-un discurs rațional, un mesaj de integrare pentru un produs de prestigiu cu valoare de semn, un produs sacralizat – premium. Mesajele descriu un brand cu putere a semnăturii, poziționat ca lider și garantat din exterior prin medaliile care îi conferă recunoaștere internațională. Profesionalismul este prezent în toate formele lui: calitate, valoare de referință prin competență și exigențe, în afara concursului prin premiile obținute. Marca constituie un principiu de viață prin originalitate, prin vinurile de clasă premium și producție limitată. Marca are un mesaj de proiect, promovând Basarabia [2, pp. 196-241].

În fiecare caz, brandurile au o arhitectură monolitică, a afacerii unice [5, pp. 45-53].

Rezultatele preliminarii vor conține informații referitoare la publicul țintă al fiecăruia dintre cele trei branduri. Astfel, după analiza elementelor definitorii ale identităților, cele trei publicuri vor fi caracterizate similar geografic și demografic, diferențele făcându-se la nivel psihografic și comportamental. Aceste diferențe se deduc prin aceea că Chateau Vertely are un target cu un stil de viață sofisticat, elegant, cu interese în artă și cultură, apreciind inovația și respectând tradițiile. Din perspectiva comportamentală, publicul este unul loial, adept al tehnologiei, și obișnuit să cumpere online.

CRICOVA se diferențiază prin profilul publicului care pune accentul pe un stil de viață sănătos, pe validarea exterioară și are tendințe de a fi lider în zona lui ocupațională. Persoane educate și rafinate, care își desfășoară activitatea într-o zonă a evenimentelor publice de înaltă ținută, iau decizii de cumpărare în deplină cunoștință de cauză, prefe-

rând produsele de top. Au un stil de viață elitist, peste medie, participă frecvent la evenimente din înalta societate sau organizează acasă evenimente alături de persoane bine poziționate social.

Targetul brandului PURCARI se deosebește prin aceea că este unul tradiționalist, care respectă și este loial valorilor naționale.

CONCLUZII

Concluzia acestei cercetări se referă la faptul că brandurile moldovenești de vinuri regăsite pe piața din România se adresează unui public educat, cu venituri peste medie, un public elitist care apreciază și este format în spiritul valorilor superioare. Ideea finală se bazează pe faptul că România este unul dintre cei mai mari și mai recunoscuți producători de vin din Europa și din lume și atunci oferta exterioară trebuie să fie una de cea mai înaltă calitate pentru un public fin cunoscător, capabil să o aprecieze.

REFERINȚE

1. Studiu privind sectorul vitivinicol din Regiunea Sud-Est România, Proiectul WINET BSB-638: „WINET – Comerţ şi Inovare în Industria Vinului”, elaborat de ADD-Inspiration SRL, București, 2019. În: https://blacksea-cbc.net/wp-content/uploads/2020/02/BSB638_WINET_Study-on-the-wine-sector-in-the-South-East-region-of-Romania_RO.pdf. [Accesat 08.07.2024].
2. JOUVE, M. *Comunicarea: publicitate și relații publice*. Iași: Polirom, 2005, pp. 196-241. ISBN 973-46-0058-3
3. Proiectul *#dinBasarabia.* Promovăm tot ce este mai frumos și românesc *dinBasarabia.* În: https://dinbasarabia.ro/despre-noi/. [Accesat 07.07.2024].
4. RIVKIN, S., SUTHERLAND, F. *Cum se creează un nume de brand. Povestea din spatele brandurilor pe care le cumpărăm*. București: Brandbuilders, 2009, pp. 48-71. ISBN 978-973-88156-3-6
5. OLINS, W. *Manual de branding*. București: Vaillant, 2009, pp. 45-53. ISBN 978-973-1964-00-1
6. IVANCIU, I. C. *Teoria valorilor la Louis Lavelle*. București: Bren, 2008, pp. 171–279. ISBN 978-973-648-785-9
7. KOTLER, P., ARMSTRONG, G., SAUNDERS, J., WONG, V. *Principiile marketingului*. București: Teora, 1998, pp. 337-386. ISBN 973-601-399-5
8. CHEVALIER, J., GHEERBRANT, A. (coordonatori). *Dicționar de simboluri: mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*. Iași: Polirom, 2009. ISBN 978-973-46-1286-4

O PRIETENIE DIN EXIL: ION RAȚIU ȘI GERARD PATRICJ ALOYSIUS O'HARA

A FRIENDSHIP FROM EXILE: ION RACIU AND GERARD PATRICJ ALOYSIUS O'HARA

CZU: 929:[32(498) + 272-725(73)] **https://doi.org/10.59295/spd2024s.17**

Ioan-Claudiu PĂDUREAN,
ORCID: 0009-0000-4026-6602
e-mail: claudiu.padurean@clujtoday.ro
România

Summary. *One of the least known aspects of Romanian history is the struggle of the leaders of the Romanian democratic exile against communism. One of these leaders was Ion Rațiu, who was a successful businessman and journalist for prestigious institutions such as the BBC. He founded and ran Romanian publications in exile, was politically active in favor of constitutional monarchy and was one of the leaders of the Romanian Greek Catholics. In London, he met the Pope's representative in Great Britain, Apostolic Delegate Gerard Patrick Aloysius O'Hara, an American-born archbishop. A lasting friendship developed between them, evidenced by dozens of letters exchanged. These letters have never before been published. They concern a tangled affair involving the purchase of a luxury car in Bucharest. But they also show the trust that existed between the two protagonists, who were making plans for the Romanian Church United with Rome, the Greek Catholic Church.*

Keywords: *democratic exile, constitutional monarchy, Romanian Greek Catholics, Apostolic Delegate.*

INTRODUCERE

Istoria exilului democratic românesc din perioada comunistă este puțin cercetată și înțeleasă. Cele mai multe cercetări istorice s-au concentrat pe studierea rezistenței anticomuniste din România și din Republica Moldova, pe cercetarea represiunii orchestrate de comuniști împotriva opozanților lor, precum și analizarea documentelor din arhivele deschise în ultimii ani, precum arhivele fostei Securități ori arhivele diplomatice. Arhivele private ale liderilor români exilați au fost cercetate într-o mult mai mică măsură. Un astfel de caz este Arhiva Ion Rațiu, păstrată la Londra, în custodia fiilor liderului exilului democratic din Anglia.

MATERIALE ȘI METODE

Prezenta cercetare pune în valoare relațiile de prietenie dintre Ion Rațiu și Delegatul Apostolic (reprezentantul Papei) în Marea Britanie, arhiepiscopul Gerard Patrick Aloysius O'Hara, fost Regent al Nunțiaturii Apostolice din București. Cei doi s-au îm-

prietenit la Londra. Ei au schimbat numeroase scrisori, pentru că înaltul prelat catolic i-a cerut sprijinul lui Ion Rațiu, absolvent al Facultății de Drept, pentru a descâlci ițele unei complicate afaceri legate de achiziția unui autoturism de lux în perioada în care diplomatul papal se afla în București. La Londra, el avea de înfruntat pretențiile financiare ale vânzătorului mașinii. Există zeci de misive schimbate între cei implicați. Aceste scrisori nu au mai fost publicate niciodată până acum.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Studiul scrisorilor menționate arată, pe de o parte, prietenia care s-a legat între liderul exilului democratic românesc din Anglia, Ion Rațiu, și reprezentantul Papei în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord. Cei doi erau legați de apartenența la catolicism într-o țară majoritar anglicană, de opoziția față de comunism și experiența luptei împotriva regimului de extrema-stângă de la București. Anostele mesaje legate de afacerea banală a cumpărării unei mașini arată profunzimea relațiilor de încredere construite între cei doi, iar planurile legate de construirea unei mănăstiri greco-catolice românești arată preocuparea lor comună pentru dreptul la viață al Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolică.

Unul dintre cei mai importanți lideri ai exilului românesc democratic din perioada comunistă a fost Ion Rațiu. Născut în 6 iunie 1917, la Turda, el era descendent al unei vechi familii nobiliare românești din Transilvania, familia Rațiu de Noșlac, înnobilată de principele Bethlen Gabor (Gabriel Bethlen) în anul 1625. Și-a făcut studiile la Turda, apoi la Universitatea din Cluj, la Facultatea de Drept [1]. A fost înrolat în Armata Regală Română, ca ofițer în rezervă. În timpul pregătirii militare, a suferit un accident la schi. În primăvara anului 1940, se afla acasă, la Turda, în refacere, când s-a întâlnit cu unchiul său, Viorel Virgil Tilea. Acesta fusese secretarul liderului PNȚ, Iuliu Maniu, apoi devenise unul dintre apropiații Regelui Carol al II-lea. În anul 1940, el era conducătorul Legației României la Londra [2]. Viorel Virgil Tilea i-a propus nepotului său, Ion Rațiu, să i se alăture în misiunea diplomatică din capitala Angliei. Ion Rațiu a acceptat, astfel că, din primăvara anului 1940, a devenit cancelar diurnist la Legația Regatului României din Londra. În toamna anului 1940, în condițiile instaurării unui regim de extremadreaptă în România, Viorel Virgil Tilea, Ion Rațiu și alți diplomați români au demisionat, au cerut și au primit azil politic în Anglia. În anii războiului, Ion Rațiu a devenit student al Universității din Cambridge, unde a obținut o diplomă în economie. Concomitent, el a început să publice articole și broșuri, menite să apere drepturile românești asupra Basarabiei, Bucovinei de Nord și Transilvaniei. După finalizarea studiilor la Cambridge, a devenit om de afaceri, publicist și lider al exilului democratic românesc.

A rămas în Anglia după Cel de-al Doilea Război Mondial și s-a afirmat drept unul dintre opozanții comunismului. De asemenea, în calitate de credincios greco-catolic, a început să publice articole în presa britanică, în care apăra dreptul la existență al Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolică. Aceasta fusese interzisă de comuniști în 1 decembrie 1948. Ion Rațiu a avut legături foarte bune la Vatican, unde l-a cunoscut pe

prefectul Congregației pentru Bisericile Catolice Orientale, cardinalul Eugene Tisserant, cu care a colaborat în demersul eșuat de a-l integra în Biserica Catolică pe episcopul ortodox român Vasile Leu, dizident față de Patriarhia din București. De asemenea, Ion Rațiu a fost unul dintre colaboratorii episcopului greco-catolic român din exil, Vasile Cristea, precum și unul dintre colaboratorii episcopului greco-catolic român din America de Nord, Vasile Louis Pușcaș. Ion Rațiu a devenit un membru marcant al PNȚ, a reprezentat românii în Adunarea Națiunilor Europene Captive și în Mișcarea Europeană, a lucrat ca jurnalist la BBC și pentru alte instituții mass-media internaționale, a fondat și a condus publicații românești în exil, a devenit președintele Asociației Culturale a Românilor din Anglia și al Uniunii Mondiale a Românilor Liberi și a co-fondat Amnesty International. Ion Rațiu a fost unul dintre partizanii Regelui Mihai I, un adept al unui regim democratic sub forma monarhiei constituționale și unul dintre fruntașii greco-catolicilor români. La Londra, el s-a împrietenit cu Delegatul Apostolic în Marea Britanie, arhiepiscopul romano-catolic Gerard Patrick Aloysius O'Hara.

Acesta era un înalt diplomat al Sfântului Scaun, care servise drept regent al Nunțiaturii Apostolice din București și care avea merite însemnate în pregătirea rezistenței catolice împotriva comunismului. Ultimii ani din viață, Gerard Patrick Aloysius O'Hara i-a petrecut în Regatul Unit al Marii Britanii, în calitate de delegat apostolic. Ion Rațiu i-a fost prieten și consilier juridic sui generis.

Gerard Patrick Aloysius O'Hara provenea dintr-o familie cu origini irlandeze. Și-a făcut studiile în Statele Unite ale Americii, apoi și-a luat doctoratul la Roma. În anul 1921, el a fost hirotonit episcop. Mai întâi, a fost desemnat drept episcop auxiliar al diecezei romano-catolice de Philadelphia, Pennsylvania, SUA. Apoi, din anul 1935, el a fost numit episcop diecezan în Savannah, Georgia, SUA. În anul 1947, Vaticanul a apelat la serviciile sale în calitate de diplomat și l-a trimis dincolo de Cortina de Fier. El a fost desemnat la conducerea interimară a Nunțiaturii Apostolice din București [3]. Ambasada Vaticanului în România fusese deschisă după Primul Război Mondial, ca urmare a Concordatului încheiat între Regatul României și Sfântul Scaun. Din 1936, în funcția de Nunțiu Apostolic fusese numit arhiepiscopul de origine italiană Andrea Casulo, un om de o mare probitate morală. În perioada Celui de-al Doilea Război Mondial, Nunțiul Apostolic s-a opus dictaturilor de extrema dreaptă și a pledat deopotrivă pentru respectarea drepturilor Bisericii Catolice din România și pentru încetarea persecuțiilor împotriva evreilor. Intervențiile sale pe lângă mareșalul Ion Antonescu, dictatorul care conducea Guvernul de la București, au avut drept rezultat salvarea vieților unui mare număr de evrei. Activitatea lui Andrea Casulo a fost recunoscută de Institutul Yad Vashem din Israel, care i-a acordat titlul de Drept între Popoare.

Andrea Casulo și-a păstrat conduita și după instaurarea comunismului. În condițiile în care comuniștii începuseră persecutarea Bisericii Catolice, Nunțiul Apostolic s-a opus cu fermitate. Însă autoritatea sa era afectată de faptul că el era originar din Italia, o țară care se afla în tabăra celor înfrânți în Cel de-al Doilea Război Mondial. Tocmai de aceea, diplomații Sfântului Scaun au decis să îl mute pe arhiepiscopul Andrea Casulo în Turcia

și să îl numească regent al Nunțiaturii Apostolice din București pe energicul episcopul american Gerard Patrick Aloysius O'Hara. Înaltul prelat american s-a implicat imediat în organizarea rezistenței catolice împotriva comunismului. În condițiile în care episcopii romano-catolici și greco-catolici din România erau deja intens supravegheați de autorități și se confruntau cu perspectiva arestării, la instrucțiunile Vaticanului, Gerard Patrick Aloysius O'Hara a început să hirotonească episcopi clandestini. Cu consimțământul ierarhiei catolice din România, regentul Nunțiaturii Apostolice i-a hirotonit pe episcopii Anton Durcovici (romano-catolic), Ioan Ploscaru (greco-catolic), Ioan Duma (romano-catolic), Adalbert Boros (romano-catolic), Imre Eros (romano-catolic), Szilard Bogdanffy (romano-catolic), Ioan Dragomir (greco-catolic), Iuliu Hirțea (greco-catolic), Joseph Schubert (romano-catolic) și Alexandru Todea (greco-catolic).

Gerard Patrick Aloysius O'Hara s-a opus proiectelor promovate de comuniști pentru a rupe Biserica Catolică din România de Sfântul Scaun. Comuniștii l-au acuzat că ar fi spionat în favoarea SUA, a Marii Britanii și a Turciei. Dosarul său a fost fabricat după ce comuniștii l-au arestat și torturat pe șoferul român al înaltului prelat. Drept urmare, în anul 1950, înaltul prelat american a fost declarat persona non grata și expulzat din România. Concordatul dintre România și Sfântul Scaun a fost denunțat de comuniști.

Întors în Statele Unite ale Americii, Gerard Patrick Aloysius O'Hara a demontat toate minciunile comuniste. În iunie 1950, Papa Pius al XII-lea i-a acordat titlul de arhiepiscop ad personam, în semn de recunoștință față de serviciile aduse în România. Însă noul arhiepiscop nu a rămas prea mult timp în dieceza sa. În anul 1951, el a fost numit Nunțiu Apostolic în Irlanda, unde a rămas până în 1954. În acel an, el a fost transferat în postul de delegat apostolic în Marea Britanie, unde a rămas până la sfârșitul vieții, în 1963. În anul 1959, Gerard Patrick Aloysius O'Hara a demisionat din funcția de episcop diecezan, pentru a se dedica pe întregul diplomației papale. În anul 1960, el a avut satisfacția de a fi fost primul reprezentant al Papei primit în Parlamentul britanic după patru secole, când Anglia adoptase Reforma protestantă.

În Anglia, el a legat o relație de prietenie cu Ion Rațiu, care îi era recunoscător pentru sprijinul acordat Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolică. În anii în care înaltul prelat era acreditat în Marea Britanie, Gerard Patrick Aloyisus O'Hara a fost nevoit să înfrunte consecințele unei afaceri neinspirate pe care o încheiase în perioada în care fusese diplomat la București.

În data de 14 noiembrie 1961, Ion Rațiu îi dădea primele sfaturi juridice arhiepiscopului Gerard Patrick Aloyisus O'Hara. „Așa cum am scris Excelenței Voastre în scrisoarea din 27 octombrie 1955, potrivit documentelor din dosar, ați făcut un număr de plăți a căror sumă totală depășește valoarea netă facturată pentru un Cadillac nou. De asemenea, am spus în scrisoarea menționată că: „Este de o mare importanță să stablim clar că dl. Nadler nu v-a înapoiat niciodată cei 2.000 de dolari pe care i-a plătit în avans către General Motor Suisse SA în Bienne Switzerland".

Singurul lucru nou legat de această pretenție împotriva dumneavoastră este sosirea dlui Emil Nadler în Occident. El susține cu tărie că el și fratele său Serge v-a dat, în mai

multe ocazii, diferite sume de bani pentru a fi transmise în străinătate. Din acești bani, el susține că ați fi făcut diferite plăți a căror valoare totală depășește valoarea unui Cadillac nou", îi scria Ion Rațiu înaltului prelat romano-catolic [4].

Afacerea avea să devină tot mai complicată. Ion Rațiu avea să își decline în cele din urmă competența și i-a recomandat înaltului prelat catolic să angajeze o casă britanică de avocați, după cum reiese dintr-o scrisoare trimisă lui Emil Nandler, în 9 aprilie 1962 [5]. Deja, Emil Nandler fusese prevenit în legătură cu acest lucru, după cum reiese dintr-o scrisoare din 2 aprilie 1962, pe care acesta i-o trimisese lui Ion Rațiu [6], ca răspuns la o notificare oficială a liderului român din 28 martie 1962 [7].

Această notificare, prin care Ion Rațiu îl înștiința pe Emil Nandler că dosarul va fi preluat de o societate britanică de avocați, venea după o comunicare trimisă de Emil Nandler în 20 martie 1962 [8], care includea o scrisoare trimisă în 5 ianuarie 1962 [9] direct arhiepiscopului romano-catolic și care exprima un punct de vedere diferit de cel asumat inițial de Ion Rațiu.

Practic, Ion Rațiu își asumase eșecul încercării de a negocia o înțelegere între arhiepiscopul romano-catolic și Emil Nandler, prin intermediul unei scrisori oficiale, datată 1 ianuarie 1962 [10].

Deja, în problema respectivă se implicaseră avocații britanici recomandați de Ion Rațiu, așa cum reiese dintr-un document din 20 noiembrie 1961 [11], care continua o notificare oficială din 15 noiembrie 1961 [12].

Alte misive au fost schimbate pe această temă în 13 septembrie 1961 [13], 20 septembrie 1961 [14], 22 septembrie 1961 [15], 20 octombrie 1961 [16], 23 octombrie 1961 [17], 3 noiembrie 1961 [18], 10 noiembrie 1961 [19], 10 noiembrie 1961 [20], 12 noiembrie 1961 [21], 14 noiembrie 1961 [22] sau 17 noiembrie 1961 [23]. Acest schimb epistolar este important nu atât pentru lămurirea neînțelegerilor de natură financiară dintre arhiepiscopul Gerard Patrick Aloyisus O'Hara și Emil Nandler, ci pentru a ilustra intensitatea colaborării lui Ion Rațiu cu delegatul apostolic în Anglia.

Corespondența dintre Ion Rațiu și Gerard Patrick Aloyisus O'Hara nu vizează doar aspectele de natură comercială în mijlocul cărora liderul greco-catolic s-a pomenit implicat mai degrabă întâmplător, ci și aspecte de natură spirituală.

În data de 10 august 1962, monseniorul Bruno Torpigliani, unul dintre diplomații din serviciul Sfântului Scaun, care avea să devină el însuși, din 1964, arhiepiscop și nunțiu apostolic [24], asigura conducerea reprezentanței diplomatice a Vaticanului în Londra, în absența temporară a arhiepiscopului Gerard Patrick Aloyisus O'Hara. El îi confirma lui Ion Rațiu primirea unei scrisori anterioare, din 9 august 1962 [25], prin care liderul greco-catolic român anunța venirea Maicii Consolata [26], ultima directoare a școlii catolice de la Pitar Moș din București, care îl cunoscuse pe arhiepiscopul Gerard Patrick Aloyisus O'Hara în perioada în care activa în București și dorea acum, sosită la Londra, să își prezinte omagiile.

În data de 29 august 1962, Ion Rațiu îi scria din nou arhiepiscopului Gerard Patrick Aloyisus O'Hara, căruia îi mulțumea pentru primirea pe care i-o acordase, împreună cu

Mater/Maica Consolata. Mai mult, cei trei discutaseră și despre proiectul înființării unei mănăstiri de călugărițe catolice românce în Marea Britanie, precum și despre proiectatul Congres al Societății Academice Române, care avea să fie organizat la Londra.

„Vă sunt foarte recunoscător pentru că ne-ați primit în cealaltă zi, iar Maica Consolata a fost mișcată de înțelegerea și de simpatia pe care le-ați arătat pentru proiectul ei. În acest moment, adunăm toate datele necesare și vă vom trimite un scurt memoriu în legătură cu subiectul creării unei mănăstiri de călugărițe românce cât de curând va fi posibil.Sunteți foarte amabil să ne dați sprijinul pentru Congresul Societății Academice Române”, scria Ion Rațiu [27]. Proiectul mănăstirii de călugărițe catolice românce nu s-a concretizat niciodată, însă, Congresul Societății Academice Române a avut loc în Marea Britanie, în parametrii propuși de Ion Rațiu. Societatea Academică Română era o asociație de intelectuali români, constituită la inițiativa monseniorului Octavian Bârlea, înalt prelat greco-catolic, rector de misiuni catolice românești și redactor-șef al secției românești a Radio Vatican. Scopul acestei Societăți Academic Române era acela de a furniza exilului românesc o instituție menită să preia și să continue rolul Academiei Române din perioada interbelică.

CONCLUZII

Schimbul de scrisori dintre Ion Rațiu și Gerard Patrick Aloysius O’Hara arată încrederea care exista între liderul exilului democratic românesc din Anglia și diplomatul papal de origine americană. Pentru Ion Rațiu, această relație era o confirmare a statutului său tot mai înalt din societatea britanică, statut care i-a adus propunerea de a candida pentru un loc în Camera Comunelor de la Londra, propunere refuzată pentru că românul exilat nu dorea să solicite cetățenia britanică, De asemenea, această relație i-a fost utilă lui Ion Rațiu pentru a se apropia de Vatican și pentru a obține recunoașterea dorită din partea elitei religioase greco-catolice românești din exil, care cuprindea un arhiepiscop, doi episcopi, mai mulți prelați care primiseră titlul de monsenior, numeroși preoți și persoane consacrate.

REFERINȚE

1. Rațiu, Ion, *Cine mă cunoaște în țară așa cum sînt?* București, Editura Progresul Românesc, 1991, p.9, ISBN: 973-95617-1-3
2. În:https://www.bcucluj.ro/ro/noutati/viorel-virgil-tilea-1896-1972, consultat 10.05.2024
3. În:https://www.findagrave.com/memorial/10701671/gerald-patrick-o’hara, consultat 10.05.2024
4. Scrisoare din 14 noiembrie 1961
5. Scrisoare din 9 aprilie 1962
6. Scrisoare din 2 aprilie 1962

7. Scrisoare 28 martie 1962
8. Scrisoare din 20 martie 1962
9. Scrisoare din 5 ianuarie 1962
10. Scrisoare din 1 ianuarie 1962
11. Scrisoare din 20 noiembrie 1961
12. Notificare oficială din 15 noiembrie 1961
13. Scrisoare din 13 septembrie 1961
14. Scrisoare din 20 septembrie 1961
15. Scrisoare din 22 septembrie 1961
16. Scrisoare din 20 octombrie 1961
17. Scrisoare din 23 octombrie 1961
18. Scrisoare din 3 noiembrie 1961
19. Scrisoare din 10 noiembrie 1961
20. Scrisoarea din 10 noiembrie 1961
21. Scrisoare din 12 noiembrie 1961
22. Scrisoare din 14 noiembrie 1961
23. Scrisoare din 17 noiembrie 1961
24. În:https://www.ucanews.com/story-archive/?post_name=/1995/05/09/longserving-nuncio-to-philippines-through-martial-law-dies&post_id=47261, consultat 11.05.2024
25. Scrisoare din 9 august 1962
26. Scrisoare din 10 august 1962
27. Scrisoare din 29 august 1962

DESIGN ȘI FUNCȚIONALITATE ÎN ARHITECTURA BIBLIOTECILOR PUBLICE: INOVAȚII ȘI TENDINȚE CONTEMPORANE

DESIGN AND FUNCTIONALITY IN PUBLIC LIBRARY ARCHITECTURE: CONTEMPORARY INNOVATIONS AND TRENDS

CZU: 022.3 + 727.8 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.18**

Mariana HARJEVSCHI,
ORCID: 0000-0002-9083-2665
e-mail: mharjevschi@gmail.com
Biblioteca municipală „B.P. Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *The article provides insights into the process of planning and designing library buildings. The author reflects on various aspects that should be considered when planning new library premises. Modern library design encompasses many facets, from the aesthetic conceptualization of the structure to the representation of functionality and sustainability. The article summarizes information from the Feasibility Plan (2023) about the new concept for the Municipal Central Library, which includes spaces for the public and employees, inspired by the experience of the Oodi Library in Finland.*

Keywords: *library buildings, library spaces, architecture, public spaces, public libraries*
Cuvinte-cheie*: edificii de bibliotecă, spații de bibliotecă, arhitectură, spații publice, biblioteci publice.*

INTRODUCERE

De ce acest subiect?

Proiectarea și construcția unei noi biblioteci este o artă pe care majoritatea managerilor de biblioteci o experimentează ocazional în activitatea lor profesională. O publicație care să adune într-un singur loc informațiile necesare managerilor de biblioteci în orice proces de construcție a unei biblioteci lipsește în Republica Moldova. În anul 2006, Lidia Kulikovski, autoarea manualului *Accesul persoanelor dezavantajate la potențialul bibliotecilor* [5], ne oferea „o sursă de inspirație pentru îmbunătățirea accesibilității conceptelor design universal”. În 2008, pe paginile revistei BiblioPolis a fost publicat articolul *Arhitectura bibliotecii: abordarea problemei*, semnat de N. Goian [2] prin care lansează ideea privind necesitatea elaborării unui studiu asupra problemei arhitecturii. A urmat apoi, articolul *Arhitectura bibliotecilor publice: Teorii şi realizări practice* semnat de Natalia Goian și Victoria Bernic [3].

La începutul sec. XXI, conceptul de bibliotecă își schimbă centrul de interes – de la colecții la conexiuni și comunicare cu utilizatorul, de la depozitare de cărți la acces spre baze de date, toate pentru a răspunde mai bine provocărilor unei societăți bazată

pe informație. Cum remarcă autorul David Andreu [1] „De la o fortăreață a cărții la un centru al comunității locale cu o multitudine de activități". Observăm o schimbare de transformare în designul bibliotecilor, îndepărtându-se de la ideea spațiilor concepute pentru a găzdui colecții de carte. Expansiunea spațiului bibliotecile au fost determinate de nevoia de a dezvolta noi oportunități de învățare prin tehnologii. Bibliotecarii vizionari, managerii și liderii culturali au început să se gândească la edificiile bibliotecii diferit.

Biblioteca Municipală din Chișinău este în plin proces de transformare. Chișinăuienii sunt invitați să participe la diverse servicii de educație nonformală și să se implice într-o varietate de activități de învățare. În perioada ianuarie-decembrie 2023, Primăria mun. Chișinău, sub egida Direcției Generale Cultură și Patrimoniul Cultural a realizat un *Studiu de fezabilitate pentru modernizarea rețelei Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu",* care a inclus analiza stării actuale a BM (inclusiv filialele) și elaborarea unei viziuni privind dezvoltarea durabilă a instituției; fundamentarea necesității investițiilor economice, biblioteconomice, culturale, arhitecturale a BM pentru modernizarea rețelei de biblioteci-filiale ale BM; identificarea posibilităților de extindere a serviciilor culturale, educaționale, alfabetizare digitală și biblioteconomice ale BM [9].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

REFLECȚII ASUPRA VIZIUNII ARHITECTURALE A NOII BIBLIOTECI

Nimeni nu pare să cunoască toate aspectele pentru o crea un edificiu sau a conferi un design perfect pentru o bibliotecă publică modernă, dar un lucru este sigur – toate părțile interesate din domeniul bibliotecilor, autoritățile publice trebuie să reevalueze nu doar serviciile acestor instituții, dar și clădirile bibliotecilor pentru a asigura eficiența și durabilitatea serviciilor de bibliotecă în comunitate.

În ultimii ani, au fost finalizate circa 160 de proiecte de construcție de biblioteci publice care au costat circa 900 mln de dolari. Fiecare dintre aceste proiecte reprezintă o viziune particulară despre cum ar trebui să arate o nouă bibliotecă, atât din interior, cât și din exterior [1].

În procesul de analiză am inclus și experiența Oodi fiind o bibliotecă modernă. Deoarece Oodi este un loc de desfășurare a evenimentelor, o casă a lecturii și o experiență urbană diversă, calea Chișinăului de aderare la UE conduce la necesitatea de a avea o bibliotecă modernă în capitala țării. Vizita la Biblioteca Oodi (susținută prin proiectul de mobilitate EU4Culture, 2024) a oferit informații noi despre bibliotecă, istorii despre experiențele utilizatorilor și gestionarea acesteia pentru a face un loc de învățare. Biblioteca Oodi a fost proiectată în colaborare cu autoritatea orașului Helsinki și rezidenții săi, cu o investiție de aproximativ 98 de mln de euro, dintre care 30 de mln au fost oferite de guvernul finlandez, pentru a satisface cât mai bine dorințele și nevoile utilizatorilor bibliotecii.

CARACTERISTICI ALE SPAȚIULUI DE BIBLIOTECĂ

Rem Koolhaas, arhitectul din spatele Bibliotecii Centrale din Seattle, menționa în 2004 că „Arhitectura e asemănătoare cu un candelabru strălucitor pe care îți legeni visele” [10]. Autorul Andrew McDonald menționează că există câteva caracteristici importante ale unui spațiu de bibliotecă: *funcționalitate, adaptabilitate, accesibilitate, varietate, interactivitate, eficiență, siguranță şi securitate, adecvate mediului şi potrivite pentru tehnologia informației.* Aceste calități sunt relevante pentru toate exercițiile de planificare a spațiului: o clădire nouă sau o extindere, o renovare sau o adaptare, o mai bună utilizare a spațiului existent sau orice asociere a unor astfel de proiecte. Un aspect care rezonează cu caracteristicele menționate este că spațiul poate și trebuie să inspire utilizatorul. Împreună cu autoritățile locale, biblioteca trebuie să fie considerată una dintre spațiile publice centrale din comunitate. Biblioteca funcționează ca un loc de întâlnire ce oferă oportunități de inspirație, dialog, contemplare și studiu.

EXPERIENȚA IDENTIFICĂRII UNUI SPAȚIU NOU PENTRU BM.

Urmare a Studiului de fezabilitate „Modernizarea BM (inclusiv rețeaua de 27 filiale)” realizat de „ABP PROJECT” S.R.L. s-a recomandat de a transforma rețeaua de biblioteci într-un serviciu public de asigurare a accesului la lectură și dezvoltare a interesului pentru informare, învățare, educație, cercetare, animare culturală [9].

Studiul și-a propus crearea prototipului unei biblioteci moderne ce promovează o nouă viziune culturală, ce stimulează dezvoltarea și promovarea ideilor creative inovative, îmbinarea abordării tradiționale cu cea în spiritul experimental(ist) și nonconformist în spațiul urban chișinăuian. Prototipul reprezintă un spațiu ce urmează a găzdui și organiza evenimente de amploare, dar și la capacitate mică. Spațiul susține ideea de a avea facilități pentru lectură, activități de formare, conferințe etc. Biblioteca urmează să asigure funcții de interes local și național, să ajute la eficientizarea locurilor de parcare. În cadrul bibliotecii se planifică utilizarea principilor sustenabile, stocarea energiei solare etc.

Pentru o abordare pragmatică au fost luate în considerare câteva exemple de biblioteci din orașe similare ca număr de populație sau rol de oraș-capitală: Helsinki (Finlanda), Biblioteca Publică a orașului, deservește o populație de circa 631695, deține o rețea de 38 biblioteci, având circa 1897497 cărți, deține actualmente 17200 m2 pentru biblioteca centrală. În Riga (Letonia), Biblioteca Publică din Riga, pentru o populație de 632614, deține o rețea de 26 filiale, și are o colecție de 939343 cărți. Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” din Chișinău pentru o populație de 662836, include 27 de filiale și o colecție de 1203714, având doar 1500 m2 pentru Sediul Central.

Printre concluziile finale s-a evidențiat că valoarea istorică a clădirii de pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 148 face dificilă efectuarea reparațiilor capitale, deoarece nu permite replanificarea și transformarea actualei clădiri într-o bibliotecă modernă. La fel au fost menționate problemele de ordin juridic, precum prezența unor entități comerciale

și private în spațiile clădirii, care împiedică adaptarea la necesitățile bibliotecii. Aceasta nu permite realizarea unui centru cultural multifuncțional modern, în conformitate cu recomandările din IFLA [4]. Printre acestea menționăm:

Colecțiile de documente de bibliotecă	amplasarea a 110 volume pe 1m2 respectiv, BM ar avea nevoie doar pentru amplasarea colecțiilor sale de 120 mii ex. de la Biblioteca Centrală de un spațiu de 1094,3 m2.
Spații pentru utilizatori	bibliotecile publice să dispună de un spațiu de 37-41 m2 la 1000 de locuitori. Conform acestor recomandări BM ar trebui să dețină spații în total de 24524-27176 m2, or spațiul total acum este de doar circa 80,3 m2.
La fel au fost identificate riscuri majore pentru BC	structurile administrative și secțiile interne ale BM sunt amplasate dispersat în clădirea pe bd. Ștefan cel Mare și Sfânt 148 și pe bd. Dacia nr. 20, ceea ce produce anumite dificultăți în organizarea activităților și asigurarea logisticii, mai ales în achiziția, catalogarea și indexarea documentelor
Serverul BM	include catalogul electronic de circa 1500000 înregistrări, baza de date a utilizatorilor cu 180721 înregistrări, arhiva electronică a instituției, nu este amplasat întru-un spațiu special amenajat, fiind expus furtului, incendiilor, inundațiilor și altor posibile riscuri pentru pierderea datelor.

Prototipul reprezintă amenajarea unui edificiu situat pe str. Armenească 45A care are câteva avantaje: localizat în centrul capitalei ce facilitează accesul la bibliotecă; flexibilitate în compartimentarea convențională pe zone distincte; intrare unică pentru utilizatori, ceea permite aplicarea unui sistem RFID; geamuri mari care facilitează utilizarea iluminării naturale; etajarea, ce permite un flux ordonat pentru diverse activități, inclusiv acces ale diferitor categorii de persoane.

Foto 1. Planul de amplasare a obiectivului: zona examinată și fațada principală

Caracteristicile esențiale ale clădirii respective (construcție), acestea sunt reprezentate și se potrivesc în conformitate cu documentul de evaluare *Starea tehnică a construcțiilor clădirii pe str. Armeneasca 45A* [8]. Edificiul supus examinării reprezintă

o construcție cu 4 nivele care a fost edificată în anul 1964, având destinația (nelocativă): oficii cu spații de producere („Casa Modei”) și, care, la moment, nu se exploatează. Este amplasată în zona centrală a orașului și este poziționată cu fațada principală către str. Armenească, 45A. Pentru un aspect potrivit specificului spațiilor publice – accesul oferă o zonă mai generoasă (foaier, recepție, garderobă, cafenea, grupuri sanitare, etc.), care se conformează prevederilor și cerințelor documentelor normative în vigoare. Ca și aspect exterior al fațadelor și volumetric, acesta va rezulta din adaptarea plastică și stilistică a celui existent (soluții tehnice și materiale moderne) obținând o înfățișare (coloristică) sobră. Conform recomandărilor incluse în Ghidul IFLA [6], sediul acestei clădiri corespunde funcțiilor pe care aceasta le îndeplinește: e accesibilă pentru membrii comunității și suficient de flexibilă pentru a putea fi acomodată la noile servicii de bibliotecă. În urma unei analize, au fost identificate noi suprafețe prin extinderea spațiilor necesare. Profitând de avantajele edificiului localizat în centrul capitalei se propune, în limitele terenului adiacent pe o suprafața de 500 m.p. per nivel, edificarea spațiilor: depozit; parcare auto.

Foto 2. Prototipul bibliotecii din str. Armeneasca 45A

Echipa implicată în proiectarea acestui concept [9] au propus ca spațiile bibliotecii să fie divizate în *spații pentru public* și *spații pentru angajați*. Biblioteca va avea următoarele spații pentru public:

Spațiul de „bun venit”, situat la parter, unde vor fi amplasate: biroul de informații; *spațiul de amplasare a expozițiilor* (ex. artefacte, obiecte inclusiv și cărți noi și presa curentă, cu locuri pentru cititori); *Info chioșcuri, calculatoare* pentru accesul gratuit la Internet, catalogul electronic al bibliotecii; *zona de „parcare”* a cărucioarelor pentru copii, trotinetelor; *garderoba; cafenea* pentru utilizatori.

Spațiul de la etajul unu va fi dedicat copiilor și tinerilor și va include: ludotecă pentru copii de 0-6 ani, unde vor fi colecții de cărți-jucării, cărți ilustrate; *zona pentru copii de la 7 la 16 ani*, unde vor fi amplasate: *colecția de carte* pentru copii și adolescenți

(circa 6000 u.m.); *camera cu poveşti* unde vor avea loc ateliere de lectură, teatru de păpuși; *zona IT*, dotată cu computere, tablete, robotică, jocuri pe consolă, dispozitive VR, etc. pentru organizarea atelierelor etc.; *makerspace*, spațiu pentru tineri pentru a utiliza printere 3D, laser cutters, mașini de cusut etc.; *studioul muzical*, dotat cu instrumente muzicale, echipament de înregistrare, pentru a putea înregistra propriile piese muzicale, compune muzică; *atelier foto și video*, unde tinerii vor putea participa la workshop-uri organizate de profesioniști în domeniu, vor crea expoziții foto, spoturi video, book trailere, filmulețe documentare, cu tematică socială etc.; *spații pop-up* dedicat grupurilor mici pentru dezbateri, jocuri de societate (41 jocuri), ateliere tematice; *spații izolate pentru studiu în grup*, dotate cu computere, imprimante, echipament de proiectare; *spații silențioase* mici pentru lectură sau studiu individual.

Spațiul de la etajul doi va fi dedicat adulților, dar și publicului larg, și va include: colecția de carte uzuală pentru adulți (circa 70000 u.m.); *colecția de seriale* (circa 1455 u.m.); *colecțiile speciale*: Colecția Hasdeu (376 u.m.), Colecția de carte veche și rară (1200 u.m.), Colecția cărților cu autograf (2060 u.m.), Colecția Chișinău (934 u.m.); *laborator IT*, pentru instruirea non-formală; *spații pop-up* pentru activități de teambuilding, jocuri de societate, ateliere tematice, întâlniri cu scriitorii, oameni de artă; *spații izolate pentru studiu în grup*, dotate cu computere, imprimante, echipament de proiectare; *spații silențioase* mici pentru lectură sau studiu individual; *sală polivalentă* dotată cu IT, echipamente audio și video, lumini, pentru diverse evenimente: conferințe publice, spectacole, proiecții de film, activități de animație literară, de promovare a lecturii, animații cognitiv-creative, de educare a culturii, animații ale activităților expoziționale etc.; *spații dedicate culturii etniilor* ce locuiesc în spațiul chișinăuian; *spațiu stil bucătărie* pentru grupuri mici folosit pentru a găti împreună bucate tradiționale, inclusiv specifice etniilor culturale.

În spațiile pentru public la nivelele unu și doi vor fi amenajate locuri comode și atractive, în forme de cuiburi, tuneluri, hamace, în special în zona geamurilor, pentru doritorii de a citi, asculta muzică, utiliza gadgeturile personale în atmosferă relaxată, casnică. Colecțiile de documente de bibliotecă destinate depozitării vor fi amplasate în spațiile de la subsol și se recomandă construirea în curtea clădirii a unei anexe pentru depozit (circa 210000 u.m.)

Pe acoperișul clădirii securizat va fi amenajat *Balconul cetățeanului*, care va fi deschis în timpul sezonului de vară și va fi dedicat discuțiilor publice, inclusiv pentru a citi, scrie, crea, toate în timp ce poate fi admirată priveliștea frumoasă spre oraș.

Spațiile pentru angajați vor întruni următoarele cerințe: mobilier ergonomic; iluminare suficientă, atât naturală cât și artificială și alte echipamente necesare îndeplinirii sarcinilor amplasate la mansardă pentru circa 100 angajați de conducere și execuție. Secția *Managementul resurselor informaționale* se recomandă a fi la mansardă, iar utilizarea ascensoarelor va face comod să se descarce din transport documentele achiziționate sau distribuite către filiale. Camera pentru serverele instituției poate fi localizate la subsol dotată cu măsuri de protecție împotriva incendiului, furtului.

CONCLUZII

Clădirile bibliotecilor ar trebui să fie proiectate astfel încât să reflecte funcțiile bibliotecii. O bibliotecă publică bine utilizată va aduce o contribuție semnificativă la vitalitatea unei zone urbane și va fi un important centru de învățare. Edificiul bibliotecii trebuie utilizat și gestionat în mod eficient pentru a valorifica la maximum facilitățile în beneficiul întregii comunități. Abordarea arhitecților, politicienilor și managerilor de bibliotecă vor fi capabili să înțeleagă viziunea bibliotecii sec. XXI și să o pună în aplicare în viitoarele clădiri de bibliotecă în beneficiul utilizatorilor lor și al dezvoltării societății.

REFERINȚE

1. ANDREU, David. *Libraries Architecture.* Barselona: Loft Publications. 2021, 336 p. ISBN 978-8499-3669-2-0
2. GOIAN, Natalia. Arhitectura bibliotecilor: abordarea problemei. În: *BiblioPolis*. 2008. nr. 2, pp. 15-18.
3. GOIAN, Natalia; BERNIC, Victoria. Arhitectura bibliotecilor publice: teorii şi realizări practice. În *BiblioPolis*. 2011. nr. 1, pp. 18-31
4. IFLA public library service guidelines. - 2nd / ed. by Christie Koontz and Barbara Gubbin. p. De Gruyter Saur, Mörlenbach , cm. 161 p. ISBN 978-3-11-023226-4 (alk. paper)
5. KULIKOVSKI, Lidia. *Accesul persoanelor dezavantajate la potențialul bibliotecilor : Manual pentru bibliotecari* / Lidia Kulikovski ; ABRM. - Chișinău: Epigraf, 2006. - 288 p. - ISBN 978-9975-924-85-6
6. LATIMER, Karen; NIEGAARD, Hellen. *IFLA Library Building Guidelines: Developments & Reflections.* K. G. Saur. München, 2007. 306 p. ISBN 978-3598-1176-8-8
7. Linii directoare privind proiectarea bibliotecii [Инструкция по проектированию библиотек]: SN 548-82. Moscova: Stroizdat. 1983, 32 c.
8. Starea tehnică a construcțiilor clădirii pe str. Armeneasca 45A, mun. Chișinău în scopul reconstrucției pentru Biblioteca Municipală B.P. Hasdeu. Expert tehnic: Liunenco Iu., nr. 22/03.06.2022, 35 p. [manuscris].
9. Studiu de fezabilitate privind modernizarea Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” din mun. Chișinău. Elaborat „ABP Project”, 2023, 250 p. [manuscris].
10. WORPOLE, Ken. *Contemporary Library Architecture A Planning and Design Guide*. 1st ed. London. Taylor and Francis. 2013. 216 p. ISBN 9780415592307

UTILIZAREA INDICELUI TIMMY LA EVALUAREA CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE

THE USE OF THE TIMMY INDEX IN EVALUATING SCIENTIFIC RESEARCH

CZU: 001.8 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.19**

Vladimir MOCAN,
ORCID: 0000-0003-1588-6230
e-mail: mocanvladimit@yahoo.com
Academia de Studii Economice din Moldova

Summary. *Evaluation has become an essential part of the research process, critical to measuring policy objectives, making decisions about program budgets, project selection, funding awards and career development. The article analyzes the issue of evaluating scientific research. Evaluation should recognize both quantitative and qualitative contributions, taking into account the objectives, discipline and institutional context. There is no single perfect system of evaluation and respect for diversity is crucial. Capitalizing on international experience, primarily European, should be part of the evolution of the system in the Republic of Moldova. The aim should be to introduce new indicators (or adapt old ones) that help to better disclose quality and that are transparent and fit the purpose of the assessment, while maintaining a concrete system based on the principle of objectivity. All knowledgeable stakeholders should be involved in the transition to new research evaluation systems. In this sense, the use of an indicator for the evaluation of national scientific organizations is proposed.*

Keywords: *evaluation, research, measurement, Open Science, Timmy index.*
Cuvinte-cheie: *evaluare, cercetare, măsurători, Știință deschisă, indicele Timmy.*

INTRODUCERE

Evaluarea a devenit o parte esențială a procesului de cercetare, esențială pentru măsurarea obiectivelor politicii, luarea deciziilor privind bugetele programelor, selecția proiectelor, premiile de finanțare și dezvoltarea carierei. Sistemul actual de evaluare trebuie regândit pentru o eră a Științei deschise, a datelor mari, a digitalizării și a cererii de metode și competențe interdisciplinare. Există solicitări de îmbunătățire a utilizării indicatorilor de evaluare, de a echilibra mai bine factorii cantitativi și calitativi și de a lărgi sfera evaluării pentru a reflecta întreaga diversitate de intrări, rezultate și practici în știința secolului XXI [1; 2].

Scopul urmărit în lume este de a stabili un set mai adecvat de indicatori și abordări. Comisia Europeană a aprobat un plan de acțiuni care stabilește liniile principale pe care ar trebui să aibă loc evoluția sistemelor de evaluare [3]. Obiectivul principal este să se îndepărteze de la utilizarea inadecvată a metricilor bazate pe reviste și publicații în evaluarea cercetării, către o combinație de metrici și narațiuni care reflectă valoarea rezultatelor cercetării și (activitățile cercetătorilor) într-un mod mai nuanțat.

Și în timp ce Europa se angajează în propria sa transformare, există cu adevărat în Republica Moldova un potențial pentru schimbare și dorința de a alinia abordările? Studiul nostru își propune să abordeze acest aspect.

MATERIALE ȘI METODE

Studiul a inclus analiza literaturii relevante în domeniu (studii, rapoarte, dezbateri publice). În urma sintezei acesteia, au fost stabilite principalele problemele existente în evaluarea cercetării științifice în Europa și în Republica Moldova. În urma identificării neajunsurilor principale ale indicatorilor existenți în evaluarea științei, a fost elaborat un indice compozit, care să surprindă diferite impacte ale cercetării științifice și dezvoltării experimentale.

Drept surse empirice au servit datele statistice, aflate în acces deschis de la diferite instituții din Republica Moldova, Biroul Național de Statistică, Academia de Științe a Moldovei, Ministerul Educației și Cercetării ș.a.

REZULTATE O ȘI DISCUȚII

În Republica Moldova ca și în toată Europa, știința trebuie să treacă decisiv într-un punct în care evaluarea se bazează pe o viziune mai amplă a realizărilor cercetătorilor, una care să privească dincolo de numărul de publicații și prestigiul revistelor. Argumentând că comunitatea academică nu reprezintă societatea pe care pretinde că o servește, prof. Curry subliniază interconexiunea dintre necesitatea reformei evaluării și abordarea inegalităților de gen și rasiale. „Un alt factor, cred, pe care îl văd atât în Marea Britanie, cât și în Europa și în alte părți, este legăturile dintre evaluarea cercetării și eforturile de abordare a inechităților din mediul academic, căruia i sa acordat o atenție din ce în ce mai mare” [4].

Experții cer încetarea utilizării inadecvate a Journal Impact Factor. Mai mulți autori subliniază că deservirea societății este printre principalele obiective ale științei, iar contribuția cercetării ar trebui să aibă implicații practice, importanța interacțiunii cu cetățenii pentru a oferi soluții în domenii care îi deservesc, cum ar fi asistența medicală sau gestionarea ajutorului în caz de dezastre [5].

Mai multe părți interesate trebuie să fie implicate în evoluția măsurătorilor de evaluare și ar trebui să fie echipate cu instrumentele adecvate pentru a experimenta diverse soluții și pentru a evalua atât beneficiile, cât și costurile modificărilor criteriilor. În cele din urmă, pentru a fi eficace și a se alinia la natura globală a cercetării, activitatea inițiată în Europa ar trebui să beneficieze de contribuții din alte regiuni și va trebui să o extindem și în Republica Moldova.

Reforma evaluării cercetării este în interesul științei naționale pentru a beneficia mai mult de fondurile europene și a fi competitivă în programele comunitare.

Axarea în Republica Moldova doar pe utilizarea unor indicatori cantitativi (mai ales atunci când punctajul acordat nu ține seama de efortul depus pentru obținerea di-

feritor tipuri de publicații), fără o evaluare calitativă conduce la goana după publicații, ceea ce se reflectă în așa fenomene ca publicații de calitate joasă, segmentarea unor rezultate obținute în mai multe publicații, evitarea unor cercetări fundamentale, profunde, publicații în ediții pseudoștiințifice (de tip prădător), cu reducerea nivelului general al calității cercetării științifice. Având în vedere aceste constatări, sunt necesare abordări noi, care să surprindă performanța științifică în totalitatea ei. În acest sens, am elaborat un indice nou – indicele Timmy. El poartă numele câinelui meu, care este tânăr, viguros și tare fometos, care măsoară totul în oase. Indicele Timmy arată câte mii de kg de oase pot fi cumpărate din venitul (remunerarea) obținut într-un an de o persoană care lucrează în cercetare. L-am aplicat pe conducătorii organizațiilor din domeniile cercetării și inovării, dat fiind că pentru aceștia datele sunt publice (fig.1).

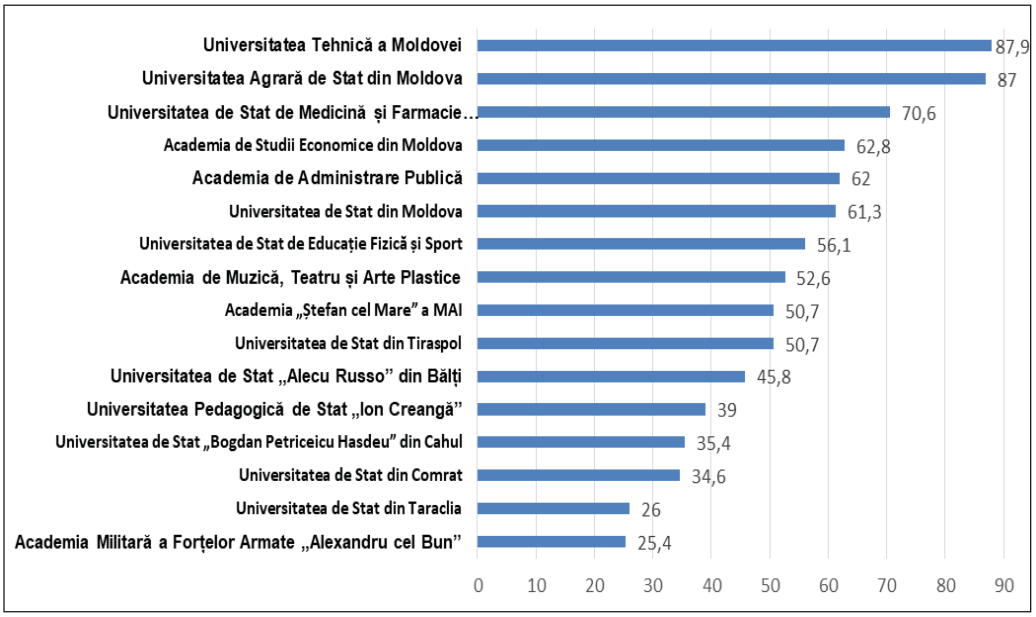

Figura 1. Universitățile din R.Moldova conform indicelui Timmy
Sursa: elaborat de autor utilizând datele AȘM și ANI

În opinia noastră, el arată foarte bine performanța științifică a conducătorilor instituțiilor și a instituțiilor în sine. Într-o societate a cunoașterii este evident că cu cât mai multă cunoaștere produce o organizație, cu atât mai mare este remunerarea conducătorilor acesteia de către stat.

În așa mod, nu este necesar de a utiliza indicatori complecși și mulți la număr, care au multe neajunsuri. Este cunoscut, de exemplu, că evaluarea bibliometrică are multe neajunsuri: nu poate capta impactul cercetării în afara comunității academice, în economie sau în educație; nu toate publicațiile valoroase sunt prezente în bazele de date (de exemplu, monografiile și numeroase articole în alte limbi decât engleza,

în științele umaniste); este dificilă utilizarea indicatorilor bibliometrici pentru compararea cercetătorilor între diferite domenii, deoarece există variații importante între frecvența și volumul citărilor după discipline etc. În așa mod, utilizând doar indicele Timmy, putem dintr-un „singur foc” să rezolvăm multiplele probleme – ne convingem încă o dată că tot ce e simplu este genial. El poate fi foarte util la repartizarea finanțării instituționale pentru organizațiile din domeniile cercetării și inovării din Republica Moldova.

CONCLUZII

Studiul nostru a arătat că reforma evaluării ar trebui să reechilibreze utilizarea metricilor, deoarece sistemul actual se bazează prea mult pe publicațiile din reviste prestigioase. Totuși, procesul ar trebui să fie o evoluție, mai degrabă decât o înlocuire completă a sistemului existent cu unul nou.

Nu există un sistem perfect unic, iar respectul pentru diversitate este crucial. Evaluarea ar trebui să recunoască atât contribuțiile cantitative, cât și calitative, ținând cont de obiective, disciplina și contextul instituțional.

Scopul urmărit ar trebui să fie introducerea de indicatori noi (sau adaptarea vechilor) care să ajute la o mai bună dezvăluire a calității și care să fie transparente și să se potrivească scopului evaluării, menținând în același timp un sistem concret bazat pe principiul obiectivității. Întrucât evaluarea nu se poate baza doar pe statistici, evaluarea inter pares bazată pe judecata calitativă va continua să joace un rol important. Dar este important să se asigure standarde profesionale înalte pentru această metodă de evaluare.

Valorificarea experienței internaționale, în primul rând europene, ar trebui să facă parte din evoluția sistemului din Republica Moldova. Tranziția către o utilizare echilibrată în mod corespunzător a inputurilor calitative și cantitative este globală, iar multe țări fac deja pași importanți în acest sens.

Toate părțile interesate cu cunoștințe ar trebui să fie implicate în tranziția la noile sisteme de evaluare a cercetării. Trebuie luate în considerare interesele finanțatorilor guvernamentali. De asemenea, ar trebui luate în considerare informațiile companiilor private care angajează cercetători, reviste, editori, precum și experți în analiză. În general, părțile interesate ar trebui să respecte diversitatea contribuțiilor și a rezultatelor fără a compromite calitatea.

În acest sens, utilizarea indicelui Timmy respectă toate cerințele stipulate mai sus și îl recomandăm cu căldură și încredere pentru a fi utilizat în Republica Moldova.

REFERINȚE

1. EUROPEAN COMMISSION. *Next-generation metrics: Responsible metrics and evaluation for open science.* Report of the European Commission Expert Group on Altmetrics, 2017. DOI 10.2777/337729
2. BAZLEY, P. Conceptualizing research performance. *Studies in Hi-*

gher Education Journal. 2010, 35, Issue 8: 889-903. În:https://doi.org/10.1080/03075070903348404.

3. SCIENCE EUROPE. P*osition Statement and Recommendations on Research Assessment Processes*, 2020. DOI: 10.5281/zenodo.4916155
4. BONN, N., PINXTEN, W. Rethinking success, integrity, and culture in research (part 1) — a multi-actor qualitative study on success in science. *Research Integrity and Peer Review*, 2021. În:https://doi.org/10.1186/s41073-020-00104-0.
5. MOHER, D., BOUTER, M., KLEINERT, S. et all. The Hong Kong Principles for assessing researchers: Fostering research integrity. *Plos Biology*, 2020. În: https://doi.org/10.1371/journal.pbio.3000737.

BIBLIOTECILE PUBLICE DIN REPUBLICA MOLDOVA ȘI CRIZA LECTURII

PUBLIC LIBRARIES FROM REPUBLIC OF MOLDOVA AND THE CRISIS OF READING

CZU: 027.5:028(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.20**

Maria PILCHIN,
ORCID: 0009-0002-4477-8730
e-mail: maropil82@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The reading crisis is a situation, a social context that goes beyond the field of library science, education and cultural management. The critical moment of the book in a society is manifested by both quantitative and qualitative data, the latter having a long-lasting impact, configuring mentalities, creating socio-cultural and political representations. The critical spirit is a value of the book culture. It generates civilizational boundaries, a modus vivendi, cultural and educational habits, social development, scientific and cultural progress. Reading cultivates critical thinking, polemics, and human discernment. Public libraries, undergoing various transformations, accepting change and the crisis it often brings, are those community actors whose impact has grown more and more over the last three decades. Public libraries became democratized and modernized after the fall of the USSR. They began to relate with society horizontally, becoming centers of community development, abandoning the Soviet concept in which the library kept, conserved, and indexed a title or an author. We identify flexible institutions with applied strategies in the field of book impasse recovery.*

Keywords: *critical thinking, librarianship strategies, modern public libraries, reading crisis.*

INTRODUCERE

Cunoașterea se manifestă tot mai mult ca reacție rezilientă la o criză. Vorbim despre criza științelor umaniste, recurent apar semnalele de alarmă care vin dinspre specialiștii bibliotecii și dinspre filologi, filozofi, sociologi, psihopedagogi – nu se citește, tehnologiile informaționale ne-au acaparat, divertismentul media este copleșitor. Alte voci reprezintă adesea un snobism ideologic și tehnologic (neacceptarea manifestă a inteligenței artificiale) și negarea noilor paradigme. Este pendularea dezechilibrată între trecut și viitor, între Est și Vest, între tradiție și inovație. Este incapacitatea de a gestiona eficient transformarea, de a aplica prezentului realizările epocilor premergătoare și de a previziona noutatea celor care urmează. „Dar câtă schimbare, atâta criză, atâta posibilă eroare” [1, p. 83]. Erorile de orice nivel generează crize. De felul cum sunt acestea controlate depinde evoluția unor societăți, per ansamblu, și dezvoltarea unor indivizi luați în parte.

Criza lecturii este o situație, un context social care depășește domeniul biblioteco-

nomic, educațional și de management cultural. Acest moment critic se manifestă atât prin date cantitative, cât și calitative, ultimele având un impact de lungă durată, configurând mentalități, creionând reprezentări socio-culturale și politice. Spiritul critic este o valoare a culturii cărții. Acesta generează granițe civilizaționale, un *modus vivendi*, obiceiuri culturale, educaționale, o dezvoltare socială, progresul științific și cultural. Lectura cultivă gândirea critică, polemica, discernământul uman. Bibliotecile publice, care trec prin diferite transformări, care acceptă schimbarea și criza pe care adesea aceasta o aduce, sunt acei actori comunitari al căror impact a crescut tot mai mult în ultimele trei decenii. Instituțiile infodocumentare s-au democratizat și modernizat după căderea URSS. Ele au început a relaționa cu societatea pe orizontală, devenind centre de dezvoltare comunitară, abandonând conceptul sovietic în care biblioteca păstra, conserva, punea la index un titlu sau un autor.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

CRIZA LECTURII: O ABORDARE CIVILIZAȚIONALĂ

Profesorul Brian McHale din Tel Aviv semnalează o stare disfuncțională a lucrurilor: „astăzi aproape orice în cultura noastră tinde să nege realitatea și să promoveze irealitatea, în interesul menținerii unor nivele ridicate de consum” [2, p. 331-33]. Bunăstarea economică și starea spirituală de bine sunt cele două componente ale civilizației. Pentru spațiul nostru, civilizația este metonimică cu lumea occidentală. E un argument geografic și metafizic. Vestului i se reproșează consumul exagerat, Orientului – lipsa de drepturi și libertăți.

Occidentul este un spațiu și un timp clar configurat. Să luăm în considerație impactul cronologic al Europei de Vest în întreaga lume. Oare, curentele și mișcările sociale, politice, cultural-artistice nu sunt în mare parte de „producție” vest-europeană? Occidentul – o paradigmă mereu deschisă, neîmplinită până la capăt, într-o eternă căutare a fericirii și adevărului. E acea irealitate mereu stimulată, criticată sau glorificată. Cineva ar putea numi această stare de fapt criză, altcineva ar evoca un spirit european exemplar mereu reconfigurat de relativism și provizorat. E civilizația prin excelență, scindată între idealismul obiectiv și cel subiectiv, între robotică și spiritualitate, între o estetică sintetică și una artistică. E comunicarea creativă și industriile creative recente care pe unii îi scandalizează, pe alții îi motivează. Toate acestea ridică pentru psihologia social-culturală probleme de-a dreptul neliniștitoare așa cum nu pot fi cercetate cu ușurință.

Spiritul critic cultivat de procesul lecturii devine pentru societățile planetei o necesitate imperioasă și o nevoie aproape ontologică. Cărțile de filozofie și antropologie revin pe orbita cercetărilor recente. Filozofia civilizațiilor, în interpretarea sa tradițională drept concepție despre viață și lume, redevine un centru de interes după un 24 februarie 2022 (Ucraina). De ce existăm pe această planetă ca specie? Putem coexista și coabita pașnic cu toții aici? Întrebări care se acutizează după un 7 octombrie 2023 (Israel). Aceste întrebări existențiale stimulează cererea de lecturi formatoare, de dezvoltare intelectuală în paradigma actualității.

Dacă cunoașterea tradițională este o formă de intruziune, de agresiune, un atentat la hedonism și divertisment, atunci cunoașterea recentă este o formă de agresiune rece: „Societatea noastră pare în același timp așezată și violentă; în orice caz frigidă” [3, p. 41]. Antagonismul cunoașterii prin lectură presupune un fel de divergență dialectică: „În practică, procesul lecturii capătă caracterul unei confruntări” [4, p. 210]. Paul Cornea invocă „războiul judecăților critice” [4, p. 21] și riscul unei diseminări confuze care poate surveni atunci când analizăm textul, când „riscăm să-l expunem pericolului (ori șansei) derivei și deschiderii către toate punctele cardinale” [4, p. 211]. Este divergența de opinii, este combativitatea argumentației, este bătălia dialogului.

Brian McHale în „Ficțiunea postmodernistă” se referă la un alt tip de violență, cea de insultare a auditoriului. Și aici îi vom da dreptate, acest fel de „încălcare” a ordinii publice într-un text este prezentă: imagini violente, mizerabilism, un cotidian lipsit de estetic, limbajul injurios etc. Cercetătorul se întreabă dacă aceasta ar putea fi luată chiar drept „o manifestare a iubirii? Da, de fapt, se poate […] din cel puțin un motiv ea poate funcționa ca o strategie de seducție, o „ceartă a îndrăgostiților” pusă în scenă în mod deliberat ca preludiu pentru o reconciliere tandră. Mai mult, agresiunea și abuzul sunt ele însele forme de relaționare” [2, p. 341]. Posibila interdicție (cenzură de stat, editorială, redacțională) configurează cronotopul autoritarismului, dictaturii, tiraniei.

CADRUL SOCIO-CULTURAL

Specialiștii de bibliotecă sunt conștienți de faptul că „analiza crizelor, a cauzelor acestora, a formelor pe care le îmbracă și a modului în care se finalizează acțiunea lor, este, altfel spus, analiza dezvoltării indivizilor, fenomenelor, societăților” [5, p. 201]. Criza culturii este, în primul rând, o criză a bibliotecii, a uzului memoriei și tradiției cunoașterii umane.

Jean Baudrillard pune problema acestei crize care este una a dispariției punctului de reper, e dispariția sensului, a unei agonii culturale: „Pentru noi, fanaticii esteticului și ai sensului, ai culturii, ai gustului și ai seducției, pentru noi descoperirea fascinației nonsensului reprezintă un adevărat șoc mental” [6, p. 167]. În această dimensiune a crizei axiologiei cele vechi, „…se impune forma călătoriei, care realizează ceea ce Virilio numește estetica dispariției” [6, p. 12], una care survine din existența lui *homo viator*.

Același autor se întreabă: „În această călătorie, singura problemă este: până unde se poate merge în exterminarea sensului, până unde se poate înainta în forma deșertică, lipsită de puncte de referință, fără să clachezi și, bineînțeles, cu condiția să păstrezi farmecul ezoteric al dispariției” [6, p. 19]. Și această criză survine și în urma practicării „unui nou fanatism, cel al performanței fără chip, al unei evidențe fără sfârșit” [6, p. 33]. Rentabilitatea și eficiența individuală și socială cu orice preț sunt exclusiviste. Dar și problema sensurilor pe care o semnalăm aici poate aluneca înspre o semantizare a tot și a toate. Autoamăgirea și autoînșelarea cognitivă sunt preferate senzației dispariției sensurilor. Simțul absurdului este o formă de simț al umorului. Lipsa sensului este și ea

un sens. Este radiografierea unei lumi din care au dispărut vechile dogme, vechile paradigme restrictive și abuzive, este mutația accentelor, o logistică a conținuturilor, un flux al noii axiologii. Și aici intervine funcția esențială a cugetării materializată de înțelegerea lumii, fenomenelor, informației, relațiilor dintre date, a memoriei scrise, experienței și stărilor umane surprinse și captate de diferite texte în mod diferit.

Roland Barthes insistă însă pe lectură ca o formă de perpetuare a culturii, o formă hedonistă care s-ar înscrie în paradigma omului nou, cea a omului care savurează viața, gastronomia și călătoriile: „Textul de plăcere: acela care mulțumește, umple, dă euforie; acela care vine din cultură, nu rupe cu ea, este legat de o practică confortabilă a lecturii" [3, p. 15]. Omul de azi arareori însă percepe actul lecturii ca pe o plăcere. Cititul este echivalat de majoritatea indivizilor speciei cu restricție de timp, obligație profesională, constrângere școlară sau academică, examinare, memorare, apreciere. Or, „criza informației contemporane este o sumă dinamică și esențializată a crizelor tuturor domeniilor de activitate, pe care, la rândul ei, le influențează, le determină" [5, p. 13]. Totodată, lectura contribuie la satisfacerea nevoii de recunoaștere academică, profesională și socială. Criza acesteia reflectă o recesiune individuală și socială, un dezechilibru dintre *a obliga* și *a motiva, a stimula*. De aici necesitatea identificării unor noi paradigme de cultivare a lectorului și actului lecturii la toate etapele de formare ale unui individ.

CÂTEVA DATE CANTITATIVE

În ianuarie 2022, Biblioteca Națională a Republicii Moldova, cu suportul Magenta Consulting, a realizat studiul „Lectura în comparație intergenerațională". Au participat, la nivel național, prin selecție aleatorie, 3237 de respondenți (vârsta 5+) care au vizitat bibliotecile din țară. A fost aplicat un chestionar autoadministrat completat în bibliotecă de către vizitatorii acesteia.

Din acest studiu aflăm că populația activă nu prea practică lectura de plăcere (probabil, din lipsa de timp). „Generației Z (5-25 ani) îi este caracteristică lecturarea cărților pentru pregătire pentru examene/ teste (26%). O treime din Generația Millenials (26-40 ani) și din Generația X (41-55 ani) citește cărți care țin de lucru sau ocupația lor" [7].

Respondenții au indicat câteva motive de a vizita biblioteca:

Tabelul 1. Motivul vizitării bibliotecii

MOTIVUL	PROCENTE
Varietatea mare de cărți pentru alegere	**59 %**
Personalul din bibliotecă	**56 %**
Prezența calculatorului/ conexiunii la internet	**41 %**

Sursa: [7].

Top-3 cele mai solicitate domenii de literatură sunt:

Tabelul 2. Top 3 – cele mai solicitate domenii de literatură

DOMENII	PROCENTE
Literatura artistică/ beletristică	**20 %**
Psihologie/ Filosofie/ Dezvoltare personala/ Educație	**17 %**
Istorie/ valori/ război/ memorii	**10 %**

Sursa: [7].

Un „motiv pentru care participanții studiului vizitează biblioteci, este participarea la evenimente organizate de bibliotecă (40%)” [7]. De unde deducem rolul major al bibliotecii în cultivarea competenței de lectură și în promovarea științei și culturii cititului.

STRATEGII BIBLIOTECONOMICE DE CONTRACARARE A CRIZEI

„Sfârșitul cărților a fost adesea prevăzut, dar ele au supraviețuit de-a lungul timpului tuturor atacurilor” [8, p. 191]. Criza culturii aduce perpetuă schimbare de modele. Lectura este o formă de reziliență intelectuală în contextul diferitor crize economice, socio-politice, ecologice etc. Mereu e nevoie de soluții viabile. Și instituțiile infodocumentare le pot oferi.

Biblioteca este „un teritoriu al crizelor” [5, p. 13]. Reperăm și o dilemă teoretico-practică: oscilarea între vechiul model bibliologic care era centrat pe carte ca obiect de valoare, cititorul fiind tratat drept obiect al procesului, și nevoia tot mai mare a conceperii faptului că cititorul este un subiect al actului lecturii, așa încât să fie un utilizator deplin al întregului flux de servicii de bibliotecă (o galerie de roluri: vizitator, utilizator, partener, colaborator, sponsor etc.). Este o necesitate socială ca cititorul să nu fie tratat ca un obiect pasiv al procesului infodocumentar. Aceasta vine ca o cerere socială, în mod special din câmpul muncii (criza cadrelor).

Riscurile sociale și problemele de soluționat prin prioritizarea strategiilor lecturii ar fi:

- Analfabetismul funcțional;
- Nivelul scăzut de specializare și expertiză în societate;
- Degradarea și criza unor domenii profesionale;
- Criza economică ca rezultat al lipsei de cadre în câmpul muncii.

(In)capacitatea de a depăși criza (paradigmele trecutului, resentimentele, frica și incertitudinea zile de mâine) este o chestiune-cheie a prezentului și viitorului umanității. Și, dacă „azi profesiunile gândirii presupun sănătate psihică, echilibru, capacitatea de

analiză, forța de a înfrunta frustrarea, umilința de a recunoaște monstruozitatea în sinele tău.” [9, p. 166-167], de aici ar putea să reapară desfătarea cunoașterii și sănătatea proceselor decizionale, dintr-o reechilibrare a omului consumat și mereu solicitat de fluxul informațional al Internetului și al tehnologiilor recente. Cartea are puterea să readucă armonia întâlnirii cu descoperirea cognitivă a lumii, o apropiere calmă și detașată, o percepție *smart* a lumii și existenței.

În ultimii ani, bibliotecile publice din Republica Moldova urmează strategii proactive, încercând să implementeze diferite modele de promovare a lecturii. Iată câteva exemple (selectiv):

Biblioteca Națională a Republicii Moldova cu Programul Național „Lectura Central” promovează cultura lecturii în republică. În cadrul acestuia e organizat anual și un concurs național de lectură: *cel mai activ cititor, cel mai original proiect de promovare a cărții, cel mai original club de lectură, cel mai original proiect de promovare a lecturii în familie* etc. BNRM organizează din 2016 și Clubul Literar „Homo Aesteticus”.

Biblioteca Națională Pentru Copii „Ion Creangă” promovează lectura la nivel republican în cadrul Campaniei Naționale „Să citim împreună”. Maratonul „Vacanță de Magie cu Lecturi o Mie” este un program estival. Sunt organizate mai multe concursuri naționale și republicane ale cărții: „La izvoarele înțelepciunii”, „Demnitatea umană – valoare europeană”, „#PrivețteCitește”, „Amicii lecturii”, „Personaje crengiene”, „Noi aventuri ale personajelor preferate în benzi desenate”, „Biblioteca – cheia succesului meu”, „Biografia mea de cititor”. Este organizat și Concurs Internațional de creație literară „Noile isprăvi ale lui Guguță”. Aceeași instituție vine cu o ofertă de cluburi de lectură: „Arcadia”, „Adolescenții la prezent”, „Cărți și Creație”, „Book-uriile Copilăriei”, „Cartea inspiră Filmul” etc.

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” promovează lectura din literatura autohtonă în cadrul programului „Chișinăul citește”. „Bătălia cărților” este un alt program-concurs municipal de promovare a lecturii din autorii străini. Câteva cenacluri cultivă în filiale lectura profesionistă: „Forzaț”, „Republica”, „Atelierul Vlad Ioviță”, „EcoLectura”, „Мы познаем мир”. Mai multe cluburi de lectură promovează cititul sistematic: „Ovidienii”, „Caravana lecturii”, „Scriitori în dialog”, „Lectură generoasă”, „Caleidoscopul literar”, „Phoenix”, „Citim împreună”, „Bookuria lecturii”, „Lecturici”, „Alianța cuvintelor”, „Prietenii cărții”, „Povești cu tâlc”, „Eminescienii”, „Vocea cititorului”, „Cărțile din viața mea”, „Pasionați de lectură”. Unele cluburi promovează lectura în alte limbi: „Universul cărții evreiești”, „Povestea de Șabbat”, „Trauminsel”, „Lectoriul pușkinian”, „Știința sacrală a lui Roerich”, „Сопілка Молдови”, „Basme, povești și legende poloneze”, „Българско огнище”, „Povești populare găgăuze” etc.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

- Criza lecturii reflectă o criză generală a sistemului socio-cultural, socio-politic și economic al unei comunități de indivizi;

- Bibliotecile pot și trebuie să devină centre de propagare a științei și culturii lecturii, prin strategii și politici proactive de atragere a utilizatorilor spre oferta sa de servicii ale lecturii;
- Instituțiile infodocumentare din țara noastră au nevoie să studieze și să implementeze, într-un mod continuu, bine conceput, modele occidentale de gestionare a crizei lecturii: cluburi de carte, ateliere de lectură, concursuri ale cărții, programe și campanii de lectură.

REFERINȚE

1. STOICA, I. *Structuri și relații informaționale în dezvoltarea învățământului și a cercetării românești*. București: Editura Alternative, 1997. 143 p. ISBN: 973-9216-29-3.
2. MCHALE, B. *Ficțiunea postmodernistə*. Iași: Polirom, 2009. 395 p. ISBN: 978-973-46-1384-7.
3. BARTHES, R. *Pləcerea textului. Roland Barthes despre Roland Barthes. Lecția: Eseu*. Chișinru: Cartier, 2006. 227 p. ISBN: 978-9975-79-400-8.
4. CORNEA, P. *Delimitəri și ipoteze: comunicəri și eseuri de teorie literarə și studii*. Iași: Polirom, 2008. 318 p. ISBN: 978-973-46-1121-8.
5. STOICA, I. *Criza în structurile infodocumentare*. Constanța: Ex Ponto, 2001. 225 p. ISBN: 973-8227-08-9.
6. BAUDRILLARD, J. *America*. Pitești: Paralela 45, 2008. 175 p. ISBN: 978-973-47-0375-3.
7. STUDIU „Lectura în comparație intergenerațională”: [Raport de cercetare]/ Biblioteca Națională a Republicii Moldova; Magenta Consulting. [online]. [citat 06.06.2024]. În: http://moldlis.bnrm.md/bitstream/handle/123456789/1430/Lectura_in_compara%c8%9bie_intergenerationala_Raport.pdf?sequence=1&isAllowed=y
8. ENACHE, I. *Managementul în structurile infodocumentare*. București: Editura Universității din București, 2008. 213 p. ISBN: 973-973-737-451-6.
9. PBNZARU, I. *Practici ale interpretərii de text*. Iași: Polirom, 1999, 260 p. ISBN: 973-683-306-2.

COMPETENȚELE DE COMUNICARE ÎN DOMENIUL INFODOCUMENTAR

COMMUNICATION COMPETENCES IN INFORMATION AND DOCUMENTATION

CZU: 005.336.2:316.77:02 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.21**

Lilia POVESTCA,
ORCID: 0000-0002-4761-2384
e-mail: lilia.povestca26@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova, Biblioteca Națională a Republicii Moldova

Summary. *The article addresses the importance of communication skills for infodocumentary professionals. The study is based on part of the results obtained as part of a sociological research carried out in the doctoral thesis, which investigated the system of continuous professional training of librarians in the Republic of Moldova, conducted between July and September of 2022, on a sample of 842 specialized staff from all types of libraries in 35 administrative subdivisions. The results of the analysis show that the majority of the respondents (82.3%) consider that communication skills are essential in the exercise of their professional activity. The evaluation of the skills in order of importance on a scale from 1 to 5 indicates a high appreciation for communication skills (with an average score of 4.7). In conclusion, the author emphasizes the role of communication skills in facilitating access to information, in interactions with users and in the management of documentary collections. The author emphasizes the importance of pursuing the continuing professional development to enhance and improve the communication skills of library staff.*

Keywords*: communication skills, continuing professional development in librarianship, library staff.*

INTRODUCERE

În contextul cercetării științifice contemporane, se constată o evoluție în percepția despre bibliotecă, trecând de la simpla conceptualizare ca o colecție simplă de cărți către rolul său dinamic și complex de instituție infodocumentară de comunicare, facilitând comunicarea în diverse modalități. Primul aspect relevă comunicare prin colecții diverse, care oferă acces la informație și cultură. Acestea includ publicații atât în format fizic, cât și resurse digitale, reflectând diversitatea cunoașterii umane și necesitățile diverse ale utilizatorilor. În al doilea rând, biblioteca oferă spațiu fizic de interacțiune ca platformă pentru întâlniri și dialoguri între membrii comunității. Aceste spații nu numai facilitează studiul individual și în grup, dar și susțin evenimente culturale și educaționale, promovând astfel interacțiunea socială și schimbul de idei. De asemenea, biblioteca funcționează ca un centru activ de comunicare și învățare continuă pentru publicul său divers.

MATERIALE ȘI METODE

În scopul anlizei competențelor de comunicare în domeniul infodocumentar, a fost adoptată o abordare care a inclus următoarele etape:

- analiza literaturii de specialitate cu privire la competențele bibliotecarilor;
- studierea rezultatelor unor studii naționale și internaționale cu privire la identificarea competențelor necesare personalului de specialitate din biblioteci;
- evaluarea rezultatelor studiului sociologic cu privire la funcționarea sistemului de formare profesională continuă a bibliotecarilor din Republica Moldova, fiind realizat de autoare în perioada iulie – septembrie 2022, pe un eșantion de 842 de persoane din cadrul personalului de specialitate din toate tipurile de biblioteci din 35 de subdiviziuni administrative;
- evaluarea ofertelor de competențe ale furnizorilor de formare în domeniul biblioteconomiei și științei informării.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Profesia de bibliotecar, ca orice altă meserie, necesită competențe profesionale pentru realizarea sarcinilor specifice de bibliotecă. În literarura de specialitate, cercetătorii clasifică competențele profesionale în generice („soft skills”) și speciale calificării („hard skills”). M. Matteson [1] identifică ca competențe „soft” abilitățile de leadership, sensibilizare, colaborare și comunicare. S. Joseph [2] evidențiază abilitățile de comunicare, interpersonale, relațiile publice, negocierea. La rândul său D. R. Gabhane [3] menționează abilitățile de predare, ascultare, lucrul cu clienții, abilitățile digitale ș.a.

În baza analizei diverselor opinii, documentelor și rezultatelor studiilor, evidențiem următoarele competențe profesionale generice pentru bibliotecari: de comunicare, digitale, sociale și civice, manageriale, pedagogice, multilingvistice și cercetare. Competențele de comunicare și relaționare sunt recunoscute ca fiind fundamentale pentru succesul în activitatea bibliotecii. Potrivit lui В. В. Брежнева și В. А Минкина [4] competența de comunicare este definită ca „totalitatea cunoștințelor și aptitudinilor unei persoane în ceea ce privește organizarea interacțiunilor cu alte persoane, precum și cu organizații și asociații profesionale din domeniul afacerilor”.

Personalul de specialitate din biblioteci are un rol de mediere între resursele informaționale și utilizatorii bibliotecii. El trebuie să dețină abilități de intervievare în mod eficient cu diferite categorii de utilizatori, să poată face prezentări în public, să dețină capacitatea de a asculta și negocia, să posede abilități interpersonale și caracteristici comportamentale.

În ceea ce privește competențele profesionale speciale ale profesioniștilor din biblioteci, acestea sunt axate nu doar spre dezvoltarea și gestionarea colecțiilor de documente, crearea resurselor informaționale, căutarea și recuperarea informațiilor, dar și pe comunicarea eficientă a acestor resurse informaționale, pe servicii publice.

În baza argumentelor prezentate, concluzionăm că competențele de comunicare sunt fundamentale pentru personalul de specialitate din biblioteci. Biblioteconomiștii americani M. Flierl, C. Maybee, R. Fundator [5], conform unui studiu fenomenografic, au identificat patru roluri de bază și abilități ale bibliotecarilor din bibliotecile academice în baza a două dimensiuni identificate pentru categoria (1) alfabetizare informațională și (2) relaţiile interpersonale: *facilitator,* ghidează instructorii prin proiectarea cursului; *colegul,* întreține relații reciproc avantajoase cu instructorii; *dezvoltator,* dezvoltă instructori pentru a-și transforma abordarea asupra predării; *conector,* conectează instructorii cu experți în pedagogie sau tehnologie [6].

Potrivit analizei comparative, rezultatele studiului din cadrul proiectului BIBLIO (2019-2022) [7, p.10] au arătat că competențele de bază în sectorul bibliotecilor europene variază de la o țară la alta; totuși, în general, profesioniștii sunt conștienți de necesitatea de a-și actualiza cunoștințele în domeniul comunicării online și offline, comunicării și interacțiunii cu utilizatorii, creării conținuturilor digitale, explorării schimbărilor tehnologice, datelor și media, evaluării și facilitării comunităților [8, p. 177].

Potrivit rezultatelor unor studii cu privire la dezvoltarea profesională a bibliotecarilor din Republica Moldova, 76,6% dintre respondenți au declarat că evoluția rapidă a tehnologiilor informaționale îi impune să-și dezvolte permanent competențele profesionale [9, p. 28]. Bibliotecarii din toate tipurile de biblioteci optează, în primul rând, pentru dobândirea și perfecționarea competențelor tehnologice (54,1%) și competențelor de comunicare și relaționare (37,5%) [10, p. 20; 11, p. 18].

În cadrul procesului de formare profesională continuă este esențial să se acorde atenție dezvoltării competenței de comunicare. La rândul său, bibliotecarii ar trebui să conștientizeze oportunitatea și necesitatea îmbunătățirii abilităților de comunicare. În Tabelul 1.1 sunt indicate rezultatele investigării ofertelor de competențe ale furnizorilor de formare în domeniul biblioteconomiei și științei informării ca Centrul de Formare Profesională Continuă din cadrul Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, Centrul de Formare Continuă din cadrul Bibliotecii Naționale pentru Copii „Ion Creangă”, Campusul Competențelor din cadrul Bibliotecii Municipale „B.P.Hașdeu”, Centrele de Excelență Regionale din perioada 2019-2023, fiind stabilite următoarele: numărul de activități de dezvoltare a competențelor de comunicare constituie 139 (11,8%) din totalul de 1 182 de activități de formare profesională continuă. Prin urmare, necesitatea cunoașterii tehnologiilor informaționale motivează dominarea numărului de activități privind dezvoltarea abilităților digitale 477 (40,4%), fiind urmate de competențe în domeniul biblioteconomiei și bibliografiei 331 (28%), competențe manageriale și de marketing 171 (14,4%).

Tabelul 1.1. Dezvoltarea competențelor profesionale pe domenii (2019-2023)

Tip competențe	2019		2020		2021		2022		2023		Total	
	nr.	*%*	*nr.*	*%*	*nr.*	*%*	*nr.*	%	*nr.*	%	*nr.*	%
Competențe manageriale și de marketing	41	13,8	57	15,5	22	14,0	24	14,7	27	13,8	171	14,4
Competențe TIC	139	46,6	123	33,5	76	48,4	68	39,3	71	36,2	477	40,4
Competențe de comunicare	25	8,4	63	17,1	15	9,6	18	11,0	18	9,2	139	**11,8**
Competențe psihosociale	0	0	1	0	0	0	1	0,6	1	0,5	3	0,2
Competențe metodologice	4	1,3	7	1,9	7	4,5	8	7,4	7	3,6	33	2,8
Competențe de cercetare	6	2,0	6	1,8	6	3,8	4	2,5	6	3,1	28	2,4
Competențe în domeniul bibliotecoconomiei și bibliografiei	83	27,8	111	30,2	31	19,7	40	24,5	66	33,6	331	28,0
Total	**298**	**100%**	**368**	**100%**	**157**	**100%**	**163**	**100%**	**196**	**100%**	**1182**	**100%**

Sursa: Elaborat de autoare în baza datelor din ofertele educaționale (2019-2023) [12].

Analiza ofertelor de competențe a contribuit la identificarea subiectelor de instruire cu privire la dezvoltarea competențelor de comunicare: educație mediatică, comunicare instituțională, IgniteVorbitorium, comunicare online, comunicare interpersonală, comunicare nonverbală etc.

Unul dintre obiectivele anchetării privind funcționarea sistemului de formare profesională continuă a bibliotecarilor din sistemul național de biblioteci a fost identificarea competențelor profesionale necesare în exercitarea activității lor. Ca urmare a sintetizării răspunsurilor eșantionului participant la sondaj au rezultat că printre competențele de bază necesare bibliotecarilor în activitatea profesională sunt competențele de comunicare (82,3%), fiind urmate de competențele tehnologice (57,8%), competențele metodo-

logice (44,9%), competențele manageriale (37%), competențele pedagogice (30,2%) și competențele psihosociale (28,1%) (Fig. 1.1.).

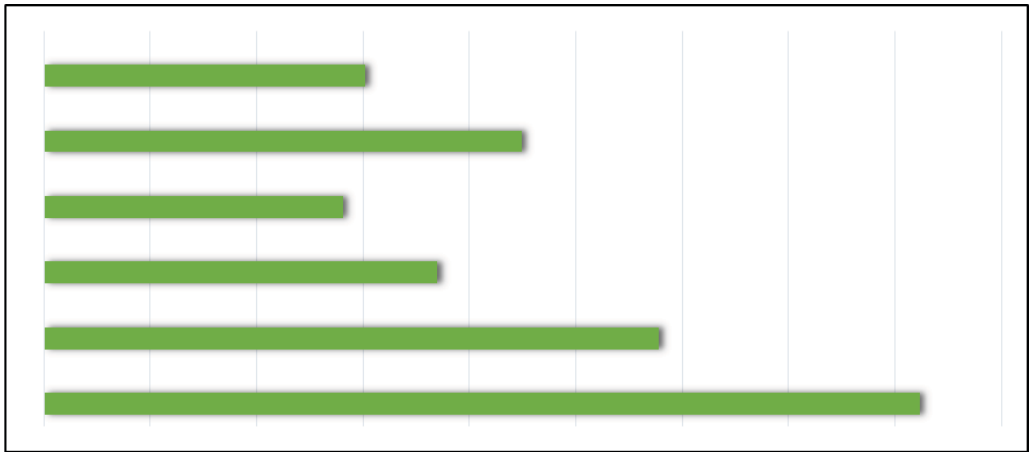

Fig. 1.1. Opiniile respondenților privind competențele de bază
Sursa: Elaborată de autoare.

În același timp, urmare a evaluării competențelor în ordinea importanței, pe o scală cu cinci niveluri (5 – cel mai important), s-a constatat că cele mai apreciate sunt competențele de comunicare (scor 4,7), apoi competențele tehnologice (scor 4,42), competențele metodologice (scor 4,36), competențele pedagogice și competențele psihosociale (scor 4,16) (Fig. 1.2). În baza răspunsurilor, observăm că coincide opinia respondenților referitor la competența de comunicare, considerând-o cea mai importantă și necesară (Fig.1.1).

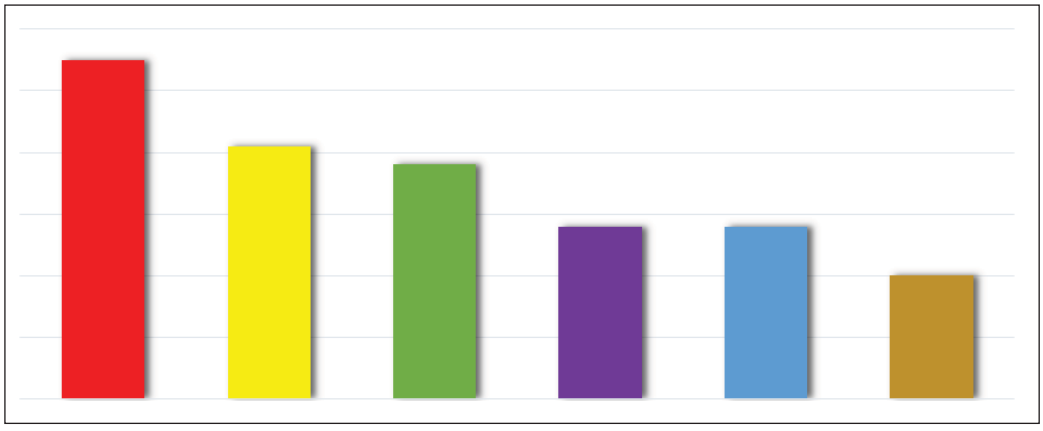

Fig. 1.2. Opinia respondenților privind importanța competențelor
Sursa: Elaborată de autoare.

Cercetarea problemei formării profesionale continue a personalului de specialitate din bibliotecile Republicii Moldova a stabilit că unul din aspectele importante cu privire la programele de formare îl constituie tematica abordată, adesea aceasta fiind punctul de plecare al motivaţiei pentru învăţarea continuă. Potrivit selecţiei făcută de eşantionul investigat, ca urmare a analizei variantelor de răspuns, a rezultat că cele mai solicitate tematici de cursuri sunt tehnologiile informaționale (64,5%), scriere de proiecte (56,4%), biblioteconomie și bibliografie (50,3%), inclusiv și comunicarea (48,4%) (Fig. 1.3). De asemenea, am constatat că prioritatea tematică a cursurilor de formare continuă nu coincide cu preponderențele în formarea competențelor. În topul listei, după cum observăm în Fig. 1.3. sunt cursurile de tehnologii informaționale (64,5%), însă cel mai mult respondenții consideră că sunt necesare competențele de comunicare (82,3%) (Fig. 1.1.), fiind cele mai mult apreciate (scor 4,7) (Fig. 1.2). Această opinie confirmă observațiile pe parcursul cercetării că personalul de specialitate din biblioteci are un rol de mediere, de comunicare între resursele informaționale și utilizatorii bibliotecii.

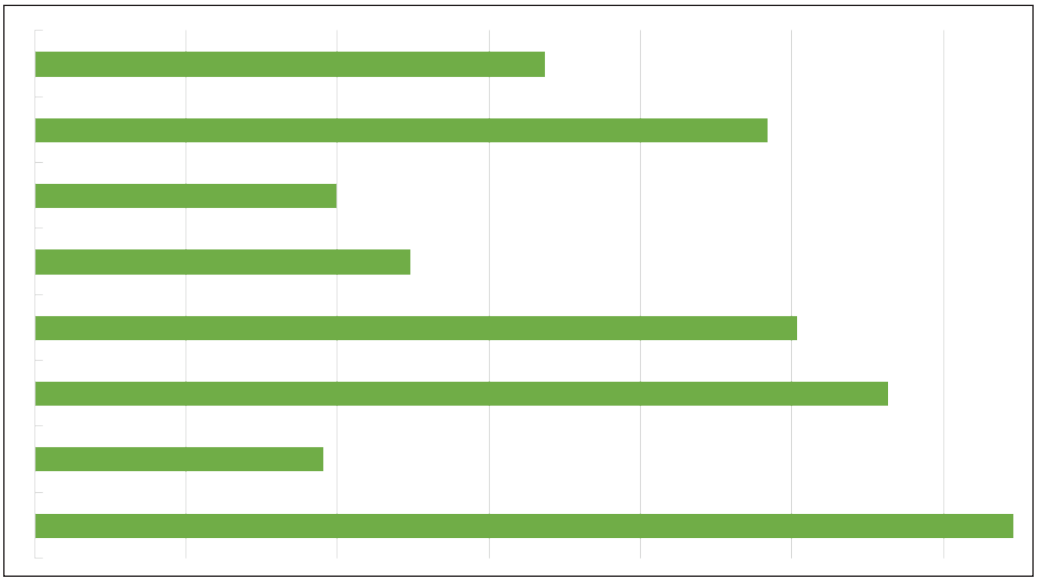

Fig. 1.3. Opiniile respondenților privind tematica cursurilor
Sursa: Elaborată de autoare.

CONCLUZII

Pe măsură ce instituțiile infodocumentare progresează în implementarea tehnologiilor informaționale și comunicaționale, competențele de comunicare devin esențiale pentru specialiști. Baza competenței comunicative constă în disponibilitatea către dialog. Este important ca personalul din domeniul infodocumentar să fie capabil să stabilească diverse tipuri de relații cu utilizatori și non-utilizatori, colegii, partenerii socială, autoritățile, reprezentanții din sectorul afacerilor și organizațiile publice. Furnizorii

de formare continuă ar trebui să ofere programe și tematici care să vizeze dezvoltarea competențelor de comunicare. Astfel de programe ar putea include sesiuni practice pentru îmbunătățirea abilităților de ascultare activă, exprimare clară a ideilor, gestionare a conflictelor, comunicarea și promovarea resurselor informaționale, utilizarea tehnologiilor moderne în comunicare.

REFERINȚE

1. MATTESON, M., ANDERSON, L., BOYDEN, C. ”Soft Skills”: A Phrase in Search of Meaning. In: *Libraries and the Academy* [online]. 2016, vol. 16, nr. 1, pp. 71-88. [citat 23.08.2023]. În: https://www.hansrajcollege.ac.in/hCPanel/uploads/elearning/elearning_document/soft_skills.pdf
2. JOSEPH. S, ARUN, DEVI, B.M. Soft Skills for Library Professionals [online]. In: *ILIS Journal of Librarianship and Informatics.* 2020, vol. 3, nr. 1, pp. 95-98. [citat 27.08.2023]. ISSN 2581-9194. În: https://www.academia.edu/45439895/Soft_Skills_for_Library_Professionals
3. GABHANE, D. R. Soft skills for library professionals [online]. In: *International Journal of Researches in Social Science and Information Studies.* 2014, January, issue 1, vol. 2, ISSN 2347-8268. [citat 27.08.2023]. În: https://ijrssis.in/upload_papers/05032014013627Dr.%20Gabhane%20Sir%20Page%20setup%20for%20IJRSSIS.pdf
4. БРЕЖНЕВА В. В., МИНКИНА В. А. Информационное обслуживание: продукты и услуги, представляемые библиотеками и службами информации предприятий [online]. СПб.: Профессия, 2004. 304 с. [citat 2.07.2024]. În: https://www.studmed.ru/view/brezhneva-vv-minkina-va-informacionnoe-obsluzhivanie-produkty-i-uslugi-predostavlyaemye-bibliotekami-i-sluzhbami-informacii-predpriyatiy_f6a1184e81d.html
5. FLIERL, M., MAYBEE, C., FUNDATOR, R. Academic Librarians' Experiences as Faculty Developers: A Phenomenographic Study [online]. In: *Communications in Information Literacy.* 2019, nr. 13(2), pp. 184-204. [citat 10.11.2022]. ISSN 1933-5954. În: https://pdxscholar.library.pdx.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1341&context=comminfolit
6. *What An Academic Librarianship Course Should Offer:* ACRLog: Blogging by and for academic and research librarians. 2008, June 10 [citat 15.01.2022]. Disponibil: https://acrlog.org/2008/06/10/
7. ZIGNAN, T. ș.a. *Librarianship in Europe – mapping professional needs: Report* [online]. Biblio Project Consortium, 2020. 203 p. [citat 05.04.2021]. În: https://all-digital.org/resources/librarianship-in-europe-mapping-professional-needs/
8. POVESTCA, L. Formarea continuă a personalului de specialitate din biblioteci în perioadă de criză. In: *Metodologii contemporane de cercetare şi evaluare:*

Conf. şt. naţ. a doctoranzilor dedicată aniversării a 75-a a USM, 22-23 aprilie 2021. Chișinău: CEP USM, 2022, pp. 176-181. ISBN 978-9975-159-16-6.

9. AMBROCI, T. Raport privind rezultatele sondajului ,,Studierea necesităților profesionale ale bibliotecarilor universitari din Republica Moldova”. In: *Revista ABRM*. 2015, nr. 2, pp. 27-33. ISSN 1857-4890.
10. ŢURCAN, N. Nevoile de formare profesională a personalului de specialitate din bibliotecile din Republica Moldova. In: *BibliPolis*. 2016, nr. 4, pp. 12-41. ISSN 1811-900X.
11. ŢURCAN, N. Competențe pentru viitor: reflecții pe marginea cercetării nevoilor de formare profesională a bibliotecarilor. In: *BiblioPolis*. 2016, vol. 62, nr. 3. [citat 14.03.2020]. ISSN 1811-900X.
12. *Formarea profesională continuă: Oferta educațională integrată a centrelor de formare (2019-2023)* [online]: arhiva. [citat 24.03.2023]. În: http://www.bnrm.md/index.php/profesional/formarea-profesionala-continua

BIBLIOTECILE PUBLICE ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE A REPUBLICII MOLDOVA

PUBLIC LIBRARIES IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN INTEGRATION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU: 027.5:327:061.1UE(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.22**

Diana SILIVESTRU,
ORCID: 0000-0002-5946-178X
e-mail: diana.silivestru@mc.gov.md
Ministerul Culturii al Republicii Moldova

Summary. *The paper presents recent initiatives carried out by the Ministry of Culture in order to improve the legislative and normative framework in the field of librarianship and information science. The article details the activity of public libraries and the impact of European integration on them, highlighting the essential role of the Ministry of Culture in promoting European cultural values and modernizing libraries. Attention is drawn to the most important national and international policy documents and programs that guide the development of libraries in Moldova, emphasizing their importance for alignment with European standards. The article examines the general research methods used in the field of librarianship and information science, with an emphasis on the comparative analysis of public policies and the national regulatory framework. International and national policy documents, as well as the national normative framework that refers to the integration process of the Republic of Moldova through the prism of libraries, served as materials.*

Keywords: *European integration, European path, national and European regulatory framework, public libraries, Ministry of Culture of the Republic of Moldova.*

Cuvinte-cheie: *integrare europeană, parcurs european, cadru de reglementare național și european, biblioteci publice, Ministerul Culturii al Republicii Moldova.*

INTRODUCERE

Ministerul Culturii își desfășoară activitatea în baza Constituției Republicii Moldova, Legii nr. 136/2017 cu privire la Guvern, Legii nr. 98/2012 privind administrația publică centrală de specialitate, Hotărârii de Guvern nr. 147/2021 cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Culturii, precum și în baza actelor normative și administrative aferente domeniilor gestionate. În conformitate cu prevederile H.G. nr. 147/2021, cu modificările și completările ulterioare, Ministerul Culturii este organul de specialitate al administrației publice centrale, care elaborează și asigură aplicarea strategiei și politicilor în domeniul culturii. Pornind de la așteptările oamenilor de cultură și având în vedere provocările majore cu care se confruntă Republica Moldova, Ministerul Culturii și-a concentrat activitatea și continuă să o facă pe realizarea obiectivelor fundamentale, structurate conform Programului de activitate al Guvernului „Moldova prosperă, sigură, europeană” [1].

La 23 iunie 2022, Republica Moldova a obținut statutul de țară candidată la Uniunea Europeană (UE). Decizia UE s-a bazat pe avizul favorabil al Comisiei Europene, după evaluarea chestionarului completat, în contextul cererii de aderare depuse de Republica Moldova în martie 2022 [2]. Primul raport al Comisiei Europene privind progresele înregistrate de Republica Moldova în politica de extindere a UE a fost publicat la 8 noiembrie 2023 recomandând deschiderea negocierilor de aderare [3]. În raportul său pentru 2023, Comisia Europeană a declarat că Republica Moldova a înregistrat progrese importante în ceea ce privește cele nouă etape identificate de Comisie în avizul său din 2022.

Decizia istorică din 14 decembrie 2023 de deschidere a negocierilor pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană a reconfirmat prioritatea absolută pentru activitatea Guvernului și a Ministerului Culturii de avansare în parcursul spre integrarea europeană, măsurile pentru ridicarea nivelului de pregătire pentru aderarea Republicii Moldova la UE și pentru alinierea legislației naționale la legislația UE fiind integrate transversal în toate domeniile de dezvoltare social-economică și culturală a țării.

În scopul valorificării oportunităților ce rezultă din statutul de țară candidată pentru aderare la UE, o prioritate a Ministerului Culturii a țintit consolidarea sectorului biblioteconomie și știința informării, industriei editoriale și industriei cărții și lecturii, fiind dezvoltate în acest sens, mecanisme pentru acordarea suportului financiar din bugetul de stat pentru organizații de cultură, biblioteci publice și școlare, precum și editori din Republica Moldova. În paralel cu îndeplinirea recomandărilor pentru aderarea la Uniunea Europeană, precum și cu fortificarea capacităților instituțiilor subordonate, la nivel sectorial, Ministerul Culturii și-a orientat eforturile pornind de la susținerea organizațiilor necomerciale ce desfășoară activitate biblioteconomică și editorială, suplinirea colecțiilor de carte ale bibliotecilor din țară cu carte românească și valoroasă și până la promovarea culturii lecturii și dezvoltarea competențelor de lectură în rândul populației.

Astăzi, în Republica Moldova, bibliotecile publice joacă un rol esențial în parcursul către integrarea europeană, oferind un loc de întâlnire și cunoaștere pentru comunitatea locală. Aceste instituții nu sunt doar niște simple depozite de cărți, ci reprezintă centre vii de educație și cultură, care facilitează accesul la informație vitală despre Uniunea Europeană și promovează valorile europene într-un mod tangibil.

MATERIALE ȘI METODE

Metodele generale de cercetare în domeniul biblioteconomie și știința informării, cu accent pe integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană, sunt orientate pe sistematizarea principalelor acte oficiale de reglementare și pe evaluarea impactului acestora în contextul european. Evaluarea impactului acestor reglementări în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova presupune analizarea modului în care standardele și practicile europene în domeniul biblioteconomie sunt reflectate și implementate în legislația și politicile naționale.

A fost aplicată metoda de analiză – cu care au fost evidențiate documente de politici publice și acte normative esențiale ce reglementează domeniul bibliotecilor. Drept materiale au servit documentele de politici internaționale și naționale, precum și cadrul normativ național care se referă la procesul de integrare a Republicii Moldova prin prisma bibliotecilor, precum și cele mai importante rezultate înregistrate din perioada anilor 2014 – 2024.

Pentru domeniul său de competență, Ministerul Culturii asigură îndeplinirea obligațiilor derivate din statutul țării în calitate de stat candidat la Uniunea Europeană. În acest sens, ministerul are responsabilitatea de a transpune și implementa legislația europeană relevantă în domeniul cultural, precum și de a monitoriza aplicarea acesteia. Potrivit capitolului 25 (cooperarea în domeniul culturii, al politicii audiovizuale și al mass-media) din titlul IV din **Acordul de asociere cu Republica Moldova,** Republica Moldova se angajează să își apropie progresiv legislația de următoarea legislație a UE și de o serie de instrumente internaționale în termenele stipulate [4].

În acest sens, principalele atribuții ale Ministerului Culturii includ:

- *Transpunerea legislației UE*. Ministerul are obligația de a adapta legislația națională la standardele și directivele europene în domeniul cultural. Aceasta implică revizuirea și actualizarea cadrului legislativ național pentru a asigura conformitatea cu normele europene.
- *Crearea și remodelarea cadrului juridic.* În cazul în care legislația națională existentă nu corespunde cerințelor UE sau nu acoperă anumite aspecte, Ministerul Culturii trebuie să dezvolte și să implementeze acte normative noi sau să modifice cele existente pentru a reflecta standardele europene.
- *Implementarea și monitorizarea aplicării legislației.* Ministerul are responsabilitatea de a asigura aplicarea efectivă a legislației europene și naționale în domeniul cultural. Acest lucru include monitorizarea respectării standardelor și a raportării periodice către instituțiile europene relevante.
- *Promovarea cooperării internaționale în domeniul cultural.* În calitate de stat candidat la UE, Republica Moldova este implicată în diverse programe și inițiative europene în domeniul cultural. Ministerul Culturii facilitează cooperarea bilaterală și multilaterală în acest sens, promovând schimburile culturale și dezvoltând parteneriate strategice cu alte state membre UE și organizații internaționale.

La nivel național, cadrul normativ național urmează a fi adaptat treptat la cerințele și recomandările internaționale și europene în domeniul biblioteconomie și științei informării. Legi și hotărâri de Guvern privind organizarea și funcționarea bibliotecilor, gestionarea colecțiilor și promovarea accesului la informație urmează a fi revizuite și actualizate pentru a sprijini integrarea Republicii Moldova în UE și pentru a asigura conformitatea cu standardele internaționale de calitate și eficiență în domeniul cultural și informațional.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Planul de lucru al UE în domeniul culturii pentru perioada 2023 - 2026 aprobat prin Rezoluția Consiliului Uniunii Europene, în 2022/C 466/01 evidențiază valoarea intrinsecă a culturii și subliniază despre „consolidarea rolurilor multiple ale bibliotecilor ca puncte de acces către operele culturale, competențe și valorile europene și ca mijloace de transmitere a acestora. Potrivit sursei citate: „bibliotecile aduc o contribuție semnificativă la consolidarea democrației, la implicarea cetățenilor și la activitățile de participare publică în întreaga UE, inclusiv în zonele rurale și îndepărtate, inclusiv în regiunile ultraperiferice. Bibliotecile sunt deschise unor grupuri diverse, dezvoltă programe și activități care reflectă provocările actuale ale societății și oferă acces la informații pluraliste și fiabile și la conținut cultural divers în medii sigure și accesibile. Sunt puncte esențiale de acces la datele locale și indigene, cunoștințe, cercetare și cultură” [5].

Aceste direcții și obiective reflectă angajamentul Uniunii Europene în promovarea culturii, educației și accesului la informație în întreaga Europă prin intermediul bibliotecilor, ca piloni esențiali ai societății, bazați pe cunoaștere și incluziune.

În perioada 2014-2024, în domeniul biblioteconomie și știința informării au fost identificate mai multe priorități și rezultate majore care au contribuit la evoluția și adaptarea sectorului la schimbările contemporane. Iată câteva dintre aceste exemple:

Bibliotecile din Republica Moldova au un potențial intelectual și informațional important și contribuie la realizarea proiectului de țară – integrarea europeană, care este și proiectul domeniului biblioteconomie și știința informării. În cadrul Forumului Managerilor din Sistemul Național de Biblioteci, 2023, cu genericul „Implicarea bibliotecilor în susținerea și realizarea Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030””, au fost stabilite prioritățile de activitate pentru anul 2024 și au fost oferite reperele pe care se va axa activitatea bibliotecilor de toate tipurile din Republica Moldova.

Astăzi, cele 2 563 de biblioteci și filiale de toate tipurile, 3 934 de specialiși în domeniu și peste 58 milioane unități materiale *contribuie la realizarea acestui deziderat prin:* implicarea în distribuirea materialelor informative elaborate de Guvern; Promovarea informației despre beneficiile integrării în UE; Combaterea știrilor false; Promovarea informației/ materialelor informative despre proiectele sociale, infrastructurale (reparația drumurilor, spitalelor, școlilor), economice și de mediu finanțate de UE; Aderarea la campaniile naționale de informare și educare despre UE; Organizarea activităților diferentiate având ca țintă următoarele grupuri de cetățeni: populație de la sate, populație de la orașe, bugetari, pensionari, tineri etc; Dezvoltarea parteneriatelor cu implicarea instituțiilor și persoanelor care se bucură de încredere în comunitate; Organizarea unor concursuri de eseuri sau de desene pe tema „Cum văd eu Moldova Europeană”; Implicarea voluntarilor precum și Crearea și promovarea infograficelor despre investițiile UE la nivel de țară și în localități.

Modernizarea legislației și a cadrului de reglementare în domeniul bibliotecilor în corespundere cu tendințele actuale la nivel mondial și Liniile directoare

pentru legislația și politicile de bibliotecă în Europa, elaborate de Consiliul Europei și EBLIDA, constituie un alt exemplu. La 20 iulie 2017, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat noua Lege cu privire la biblioteci, care include elemente cheie ale viziunii moderne asupra bibliotecilor: oferirea serviciilor moderne axate pe necesitățile utilizatorilor; accesul gratuit la Internet și implicarea bibliotecilor în educația digitală; respectarea principiului incluziunii; dezvoltarea parteneriatelor; diversitatea colecțiilor și digitalizarea. Ultimele amendamente fiind adoptate în luna octombrie 2023.

Implicarea bibliotecilor în dezvoltarea literației și diversificarea programelor de promovarea a lecturii. Bibliotecile publice implementează proiecte și programe, care contribuie la literația timpurie și promovarea lecturii de la cea mai fragedă vârstă. De asemenea, bibliotecile desfășoară programe și campanii de promovare a lecturii la nivel național (Programul national *Lectura Central, Să citim împreună!*), dar și programe locale (*Bătălia cărților, Chișinăul citește*).

Bibliotecile publice au devenit adevărate centre comunitare, care participă la implementarea unor proiecte în comunități și dezvoltă parteneriate cu organizații non-guvernamentale și cu sectorul privat. Bibliotecile publice contribuie la dezvoltarea comunităților, fiind inițiatoare sau implicându-se în implementarea unor proiecte de îmbunătățire a infrastructurii locale, de amenajare a spațiilor publice și de protejare a mediului, proiecte educaționale și culturale, realizate cu sprijinul programelor UE, a agențiilor de dezvoltare din țările europene (Elveția, Suedia, Cehia, Polonia, România etc.) și alte țări, sau a programelor Guvernului Republicii Moldova (Satul european).

Bibliotecarii beneficiază de mai multe oportunități pentru formare continuă și schimb de experiență. Grație proiectelor și programelor susținute de IREX Moldova, IREX Europa, EU4Culture și altele, bibliotecarii au beneficiat de programe de mobilitate în Polonia, Grecia, SUA, România, Germania, Suedia etc.

Bibliotecile din Republica Moldova au aderat la proiecte de dezvoltare biblioteconomică promovate de instituțiile de profil europene precum: Conferința Directorilor Bibliotecilor Naționale Europene (CENL), Biroul European al Asociațiilor de Biblioteci, Informare și Documentare (EBLIDA). Au participat la proiecte europene precum: Biblioteca europeană, Biblioteca Digitală Europeana, CALIMERA, FUMAGABA, PULMAN-XT etc. Bibliotecile sprijină, promovează și se conduc în activitate de Manifestul bibliotecilor pentru Europa (2019), Manifestul bibliotecilor pentru un viitor sustenabil, pregătit în ajunul alegerilor UE 2024 [6, pag. 8].

Recomandările forurilor naționale și respectiv ale Centrelor Biblioteconomice Naționale privind activitatea bibliotecilor din Republica Moldova pe termen scurt și mediu sunt fundamentate pe: Rezoluția Consiliului privind planul de lucru al UE în domeniul culturii pentru perioada 2023-2026, aprobată în decembrie 2022; Planul Strategic 2023-2027 al Fundației Conferința Directorilor Bibliotecilor Naționale Europene și alte documente relevante pentru domeniul biblioteconomie și știința informării.

Un document reper pe termen scurt și mediu pentru activitatea bibliotecară reprezintă Planul de acțiuni a Guvernului pentru anul 2024 [7] și Planul național de dezvoltare

pentru anii 2024-2026 [8], care a fost aprobat de Cabinetul de miniștri, la inițiativa Cancelariei de Stat. Documentul a fost elaborat pentru a operaționaliza prevederile Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”, a Programului de activitate a Guvernului „Moldova vremurilor bune” și angajamentelor internaționale, inclusiv Acordul de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană, Agenda de Asociere RM-UE 20212027, angajamentelor care derivă din statutul de țară candidată pentru aderare la UE și Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030 [6, pag. 10].

Alte priorități fiind confirmate de elaborarea și aprobarea unor acte normative și rezultate relevante ale ministerului în perioada 2023 – 2024, pe domeniul bibliotecilor, se referă la:

1) *Elaborarea și Aprobarea Legii nr. 12/2024 privind Fondul național al culturii.* Cu circa 28,6 mln de lei în 2024, Fondul va susține proiecte elaborate de organizații necomerciale din domeniul culturii, industriei cărții și lecturii, traduceri literare și reviste culturale; din domeniul arte, studii și analize, inclusiv activități de formare profesională continuă, programe de dezvoltare culturală locale, programe de rezidență și mobilitate artistică și culturală [9].

2) Aprobarea *Regulamentului cu privire la modul de calcul, repartizare, utilizare şi evidenţă a transferurilor cu destinaţie specială pentru susţinerea tinerilor absolvenți din domeniul culturii*, aprobat prin HG 392/2024. Astfel, absolvenții instituțiilor de învățământ superior, profesional tehnic postsecundar care, în următorii trei ani după absolvire, se vor angaja și vor desfășura activitate în organizații de cultură, case de cultură, muzee și biblioteci, în orașe sau sate (comune), în primii 3 ani de activitate vor beneficia din contul bugetului de stat, în condițiile stabilite de Guvern, de dreptul la o indemnizație unică în mărime de 120 mii lei, pentru absolvenții instituțiilor de învățământ superior, precum și de o indemnizație unică în mărime de 90 mii lei, pentru absolvenții instituțiilor de învățământ profesional tehnic postsecundar.

3) Aprobarea prin HG nr. 817/2023 a *Regulamentului cu privire la mecanismul de finanțare a revistelor culturale din mijloacele bugetului de stat, precum și Regulamentul cu privire la mecanismul de finanțare pentru traducerea și editarea cărții în străinătate,* aprobat prin HG nr. 113/2024.

4) În anul 2022, pentru a promova și a celebra importanța cărții și lecturii și dezvoltarea competențelor de lectură, a fost instituită Ziua Națională a Lecturii în Republica Moldova, *prin Hotărârea Parlamentului nr. 83/2022 pentru modificarea pct.1 din Hotărârea Parlamentului nr. 433/1990 privind zilele comemorative, sărbătorile legale și zilele de odihnă în Republica Moldova*, în data de 14 februarie, zi în care s-a născut marele poet Grigore Vieru. Această inițiativă își propune să consolideze cultura lecturii și să stimuleze interesul pentru lectură și cunoaștere printre cetățenii de toate vârstele. În acest sens, în perioada 2022-2024 au fost susținute și sunt în continuare promovate acțiuni culturale majore la nivel național, dedicate cărții și Zilei Naționale a Lecturii, precum: *Proiectul Național de Promovare a Lecturii: Cartea Deschisă, organizat sub patronajul Preşedintei Maia Sandu; Proiectul de promovare*

a Lecturii inițiat de Uniunea Editorilor în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova; Campania Națională de promovare a lecturii „Să citim împreună!”; Salonul Internațional de Carte pentru Copii și Tineret; Salonul Internațional de Carte Bookfest Chișinău; Programul Național Lectura Central; Zilele Literaturii Române la Chișinău, etc. Edițiile acestor programe, în anul 2024 se desfășoară cu genericul „Promovarea valorilor europene prin lectură” și au drept scop dinamizarea activităților organizate de biblioteci și instituții adiacente în vederea cunoașterii spațiului spiritual valoric european. Astfel, prin marcarea Zilei Naționale a Lecturii, Republica Moldova afirmă angajamentul său față de valorile culturale și educaționale, consolidând în același timp rolul esențial al bibliotecilor și al instituțiilor culturale în viața comunităților locale și naționale.

Aceste priorități și rezultate majore din perioada 2014-2024 evidențiază angajamentul continuu al bibliotecilor în a răspunde provocărilor și oportunităților într-o lume digitalizată și în continuă schimbare, consolidându-și rolul esențial în sprijinirea educației, culturii și accesului la informație în societate.

CONCLUZII

În ce privește cultura scrisă, Ministerul Culturii va continua să sprijine bibliotecile, în temeiul Legii nr. 160/2017. Va fi susținută în continuare participarea la târguri internaționale de carte, dar și activități legate de programul de editare și achiziție de carte pentru biblioteci, conform *Legii nr. 939/2000 cu privire la activitatea editorială* și HG nr. 256/2013, susținerea revistelor culturale și traduceri/editare de carte în străinătate, în baza *Regulamentului privind mecanismul de finanțare a revistelor culturale de la bugetul de stat*, aprobat prin HG nr. 817/2023 și *Regulamentului privind mecanismul de finanțare de la bugetul de stat pentru traducerea și editarea cărților naționale în străinătate*, aprobat prin HG nr. 113/2024.

În perspectiva viitoare, continuarea alinierii legislației și practicilor bibliotecilor publice la standardele europene va rămâne o prioritate esențială. Este importantă consolidarea capacității instituționale și promovarea inovării în domeniul biblioteconomic pentru a sprijini dezvoltarea durabilă și progresul continuu în contextul integrării europene a Republicii Moldova. Cu toate acestea, bibliotecile publice din Republica Moldova se confruntă și cu diverse provocări în contextul integrării europene, cum ar fi necesitatea de a atrage fonduri suplimentare pentru modernizare și dezvoltare, adaptarea la standardele europene de calitate și eficiență, și asigurarea unei guvernanțe transparente și profesioniste. În concluzie, bibliotecile publice sunt piloni importanți în promovarea valorilor europene și în sprijinirea cetățenilor în a deveni membri activi și informați ai comunității europene. Prin facilitarea accesului la informație, educație, cultură și competențe, acestea contribuie semnificativ la integrarea europeană și la dezvoltarea unei societăți bazate pe cunoaștere și coeziune.

REFERINȚE

1. Program de activitate al Guvernului „MOLDOVA prosperă, sigură, europeană”. În: https://gov.md/ro/advanced-page-type/government-activity-program [Accesat 27.06.2024].
2. Recomandarea nr. 1/2022 a Consiliului de asociere UE-Republica Moldova din 22 august 2022 privind Programul de asociere UE-Republica Moldova [2022/1997]. În: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/86e5839e-5108-11ed-92ed-01aa75ed71a1/language-ro [Accesat: 25.06.2024].
3. Primul raport al Comisiei Europene privind progresele înregistrate de Republica Moldova în politica de extindere a UE. În: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/moldova-report-2023_en [Accesat 24.06.2024].
4. ACORD DE ASOCIERE între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. În: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A22014A0830%2801%29. [Accesat 25.06.2024].
5. Rezoluția Consiliului Uniunii Europene, privind planul de lucru al UE în domeniul culturii pentru perioada 2023-2026, aprobat în 2022/C 466/01. În: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32022G1207%2801%29 [Accesat: 26.06.2024].
6. Biblioteca – spațiu de promovare a valorilor europene : Suport metodologic. În: http://moldlis.bnrm.md//handle/123456789/2000 [Accesat 25.06.2024].
7. Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2024. În: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139891&lang=ro [Accesat 23.06.2024]
8. Planul național de dezvoltare pentru anii 2024-2026. În: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141019&lang=ro [accesat 2024-01-02].
9. Planul național de acțiuni pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană pe anii 2024-2027. În: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139891&lang=ro. [Accesat 23.06.2024].

EXPLORING THE INTERSECTION OF MISINFORMATION AND PUBLIC AGENDA: A CLOSER LOOK TO A LOOMING POLITICAL SCANDAL

EXPLORAREA INTERSECȚIEI DEZINFORMĂRII ȘI AGENDEI PUBLICE: O PRIVIRE MAI APROAPE LA UN SCANDAL POLITIC ÎN CARE

CZU: 070.16 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.23**

Theofilos MAROUSIS,
e-mail: theofilos.ma@outlook.com
Grecia

Summary. *When a problem receives massive dimensions in society or affects the common good, then it is considered as a public problem. The value and usefulness of information to citizens sometimes comes to be degraded by misinformation in order to serve some purposes, as an influence tool. The efforts of powerful actors to push their agenda in the public discussion combined with information falseness emerges a possible problematic situation of agenda setting mixed with misinformation. In the article we discuss the case of Pizzagate as a conspiracy theory according to certain sources, which occupied the public debate, near the US presidential elections. We underline the risks of information falseness for public security and the need of state measures to limit the phenomenon.*

Keywords*: misinformation, agenda setting, scandal, media*

INTRODUCTION

According to the literature, when a problem receives massive dimensions in society or affects the common good, then it is considered as a public problem. Neveu [1, p. 43] states that a public problem is nothing more than the conversion of any social event to public confrontation and / or state intervention. Princen [2] attributes to the concept of conflict, thus describing its conflict character. This, therefore, the conflict nature of the public problem is the feature that makes it News, as supporters and opponents of opinions are opposed to a common public arena, which in modern societies make up Mass Media as mentioned by Dearing and Rogers [3]. Voltmer & Koch-Baumgarten [4] add that the basic Media contribution to political themes lies more at the stage of emergence and the stage of definition of public problems.

The value and usefulness of information to citizens sometimes comes to be degraded by misinformation in order to serve some purposes. European Commission Communication [5, p. 3] defines misinformation as the verifiable false or misleading information created, presented and disseminated for economic benefit, or to deliberately deceive the public or in general for public damage. It also adds that misinformation is a powerful, cheap and often economically beneficial influence tool. We could say that someone in-

vesting in misinformation is intentionally made to make political or economic and business profits. According to Castells [6] the media on their own do not possess the power to change things, but they are largely the stadium, where it is determined who has the power to push his agenda. For Miliband [7] the media are the tools through which a system of sovereignty is expressed, but also the means of reinforcing this sovereignty. Many times show views in an appropriate way, from a specific perspective and contribute to promoting a climate of compliance in public opinion. Adorno [8] writes that commercial media constitute a tool for economic elites to divide, disorient and weaken citizens.

MISINFORMATION AS A PUBLIC PROBLEM

False information is largely the result of the strategic service of strong business, political and geopolitical interests. They make use of natural persons (professional politicians, opinion leaders, journalists, etc.), media, communications companies and other techniques to make and spread easily crafted news that ensures their hegemony or neutralizing their opponents. So at the same time, the democratic function of the public sphere is undermined. Based on these approaches, the term of misinformation comes very close to term propaganda. Propaganda according to Pratkanis & Aronson [9] is a form of communication, aiming to influence the public through the diffusion of information from the media. As a key component of all modern Western democratic societies, it is a means of shaping social reality, as well as the maintenance and reproduction of the power structures of modern political mechanisms. There is, of course, a significant difference. The misinformation contains and promotes fraudulent, incorrect or false information, while propaganda contains true information, which it promotes strongly to public opinion and tries to make it well known.

This is done in a deliberate effort to persuade people to think in the desired way, as mentioned by Taylor [10]. Both of course are fed by servicing some interest. But there is still another distinction we encounter, this of black propaganda. According to Jowett & O ‘Donell [11] the black propaganda is the big lie, the source of information is transferred or credited to a false authority and spreads lies and manufactured information and aims to mislead. A similar definition is also given for Gray Propaganda by Gelders & Ihlen [12], in which the source is unclear and the correctness of information is uncertain. At the same wavelength Bernays [13] had wrote that propaganda becomes bad when the producers of consciously and with feasibility disseminate something they know that it’s a lie or when they aim at results that they know that they are harmful to the common good.

We are observing that these propaganda versions are essentially identified in the general concept of misinformation. In both cases, we have alteration of information or fully false information, while at the same time this is done intentionally to make a benefit. In addition, this benefit (political, economic, etc.) does not result from an interpersonal relationship, but it requires massivity, as it includes the general public. So, as tools for the implementation of disinformation and propaganda, the Media are used (in many cases),

so as to spread the information The media is the tools for disseminating information to the general public. It is precisely in this context that „the perception of the media as an equivocal mirror" [14, p. 237] is justified.

Beyond the fact that we have a public speech that sows misinformation and lie to society, there is something more also. It changes what in the Media theory we call Agenda Setting. As Agenda Setting in political communication, we consider the effort to establish in the public debate of a particular theme, which at the same time marks the conditions of genesis of Public Action as mentioned by Muller & Surel [15]. It is also the ability of Media to influence citizens' priorities as to which problems are more important in public life. Agenda Setting is defined, in general, by the themes/agenda of Media, which affects public themes and finally, affects political themes. They also report that the Media themes/agenda are very strong in its effects, managing a problem on the public agenda, which can lead to a change in public policies. Media have the ability to pose, under certain conditions, issues and frameworks, to be converted to Agenda-Setters and Framers in political agenda. When the agenda setting is made on the base of fake news and rumors, that do not actually reflect the reality, then we have a problem in public debate. Van Aelst et al. [16] write that fake news potentially leads to misperceptions and contributes to growing inequalities in political knowledge, one of the most pressing challenges for democracy today. A false news is used by various actors to undermine the faith of the society in democratic processes and to distract its attention from important issues. Based on these, we can say that misinformation is considered a public problem, so public actions and policies are needed to deal with this as far as possible.

THE PARADIGM OF PIZZAGATE THEORY AT THE PUBLIC AGENDA

With the term "priming" we are trying to describe the phenomenon in which the media excessively promotes a topic, to the extent that citizens automatically associate it with a person/persons, even if subconsciously. For example, many people when they see George W. Bush may think of 9/11 or the war in Afghanistan, events that occurred during his time in office. By making some issues more salient in people's mind (agenda setting), mass media can also shape the considerations that people take into account when making judgments about political candidates or issues (priming).

Priming refers to that information processing involves the development of the "activation tags" that are the basis for connection between concepts. The primary questions pursued by social psychologists studying priming have involved the activation of social representations (e.g., traits, stereotypes, or goals) by exposure to different types of information, and the application of these activated representations in social judgments and behaviors. Moreover, Van Duyn & Collier [17] say that as media emphasize certain issues more frequently, these issues are primed in the minds of the public and are more accessible when forming judgments about policies or candidates. Of course, the more the media deal with a specific issue and the more vividly they represent it, the more strongly they imprint it on the viewer's mind. There are elements that help this process

and strengthen priming. Some important such elements are news a) frequency, b) duration and c) vividness. The viewer then identifies the news with the persons involved in it. That highly vivid portrayals resulting in stronger priming effects. Therefore, the more impressively an event is presented, the greater effect it has on the cognitive process of citizens. The people judge whether a news story is true by three factors: base rates, emotional feelings, consistency. Base rates mean that people believe that the news they see for the first time is likely to be true. Emotional feelings mean that people interpret their own subjective experiences as evidence of truth. Consistency has to do with the repetition of a news story by the media, as with the frequency we saw earlier, the more times someone sees a news story, the more likely they are to consider it true. So far we have observed the phenomenon of priming, but the main problem arises when it meets misinformation. What happens when priming is done with a fake news? A typical example is the “Pizzagate” scandal. In 2016 shortly before the US presidential election, John Podesta’s emails were found on Wikileaks. Podesta was Hillary Clinton’s campaign chairman in her presidential campaign and a prominent member of the Democratic Party, serving as a political adviser during the presidency of Bill Clinton and Barack Obama. One of the emails was between Podesta and the owner of the Comet Ping Pong pizzeria in Washington and they were discussing the restaurant as a possible host for a Clinton campaign fundraiser. Some internet users overanalyzed these emails and came to a more different conclusion, that there was a deeper connection between Comet Ping Pong and politicians from the Democratic Party. According to BBC, people trawled Alefantis’ Instagram feed (owner of the pizzeria) for pictures of children and the modern art which lines his restaurant’s walls, and dreamt up a pedophile sex ring involving prominent politicians and political donors of the Democrats. Continuing, it is reported that thousands of people were convinced that a pedophilia ring involving people at the highest levels of the Democratic Party is operating out of a Washington pizza restaurant. The influence of the news on public opinion was so intense that in some cases some citizens took extreme measures, wanting to take the law into their own hands. Alefantis and his staff have received hundreds of death threats on social media and also a direct message telling him his pizzeria should be “burned to the ground”. A man even reached the point of visiting the pizzeria carrying an assault rifle, fired one or more shots and later he told the police that he had come to the restaurant to “self-investigate” the rumors about the scandal.

The case of Pizzagate was widely covered by the media and especially by social media. Major TV channels such as Fox News, CNN, CBS, NBC, made reportage and covered the issue. D. Trump, being a competitor for the position of president in the American elections, made an indirect reference to the issue and used it as an argument against H. Clinton in the final presidential Debate that was broadcast live across the country. Large newspapers and sites also picked up on the issue of Podesta’s emails, such as Washington Post,Guardian, Politico, USA Today. Radio was another medium that raised the issue high on the agenda, to the extent that Alex Jones, who is a radio producer and owner of the website Infowars, after the episodes in the Washington pizzeria, made

statements of repentance for promoting pizzagate scandal. A. Jones broadcast his radio show on over 160 stations and had over 1.8 million followers on Youtube. Notification of the scandal was also made by Donald Trump's party camp as Michael Flynn Jr posted on Twitter that "until pizzagate proven to be false, it will remain a story", according to BBC. Michael Flynn Jr is the son of Michael Flynn, who was Trump's National Security Advisor. The sharing of the scandal on social media was also important. In Twitter, the hashtag of "pizzagate" was shared almost 1.4 million times by more than a quarter of a million accounts in its first five weeks of life and among these were dozens of users who tweet so frequently (up to 900 times a day) that experts believe they were likely highly automated. In another example, there was a twitter account that clearly stated that there was a pedophilia ring with Hillary Clinton being at the center and the rumor was retweeted more than 6,000 times.

As it turns out, the reality is different. The accusations were categorized as false and the "pizzagate" scandal was based on fake news. As reported on Yahoo, the FBI intelligence bulletin from the bureau's Phoenix field office, among others, mentions Pizzagate and talks about "conspiracy theory-driven domestic extremists", "motivated by fringe beliefs" and adds that "these conspiracy theories very likely will emerge, spread, and evolve in the modern information marketplace". A fact-checking and fake news investigation website, cited some examples of pizzagate being a conspiracy theory. One of these examples was that the pictures of children who were supposed to be the victims, came from Facebook or other random sites and were the children of the pizzeria workers or family and friends. Another example is that photos were released with underground facilities of the pizzeria, but the truth is that the photos were not from the pizzeria but taken from other random buildings. In addition, many journalistic organizations such as the BBC, the New York Times, the CNN, dealt with the issue and after research debunked it, classifying it as fake news.

European Parliament states that conspiracy theories can be used as a tool for spreading disinformation and propaganda with destabilizing effects, as they have the potential to incite hatred and violence against a perceived enemy. The pizzagate scandal, although it turned out to be fake, as it seems, nevertheless left its mark on public life and influenced public opinion to some extent. Following a Public Policy Polling survey, the results 14% of Trump supporters think Hillary Clinton is connected to a child sex ring run out of a Washington DC pizzeria. Another 32% aren't sure one way or another, much as the North Carolinian who went to Washington to check it out said was the case for him. Only 54% of Trump voters expressly say they don't think Pizzagate is real. In short, 46% of Trump's supporters do not think that pizzagate is a conspiracy theory, but they believe it is true, or it is not sure exactly what is true. In another poll by YouGov America and the Economist states that 17% of Clinton voters and 46% of Trump voters believe that leaked emails from the Clinton campaign talking about pedophilia and human trafficking were true. In other words, in addition to Trump's supporters, the conspiracy theory was also believed by Hillary Clinton's supporters, albeit in a smaller percentage. Based

on the evidence, we observe that even after the debunking of Pizzagate scandal by local officer of Federal Bureau of Investigation and by major journalistic organizations, a group of voters still think that the scandal is real. The storm of fake news poisoned public opinion and "stained" the pre-election campaign of the Democratic party and the political profile of Hillary Clinton. The rest is history. According to Federal Election Commission, the Democrats lost the elections receiving 48.18% and Donald Trump was elected president with 46.09%. Although Trump collected fewer votes (62,984,828) than Clinton (65,853,514), he was the winner of the elections because he won in key states and gathered more Electors. Certainly no one can say that Clinton's election loss was due to the Pizzagate scandal. But we can see based on the evidence that fake news and the Priming, done by the Media and social media create a jumble of misinformation and stigmatize the morals or beliefs of a political person or even an entire Party. Everything matters and plays a role in public life, especially when we are talking about serious issues, not lifestyle, but issues concerning the political life of a country, which in turn determines the daily life of its citizens. One could say that a conspiracy theory has been the subject of political exploitation to hurt the opponent. Withal, an interesting fact is that the scandal returned to the news in 2020 coincidentally once more, again in the year there were presidential elections in the United States. Thus, the video was misunderstood and interpreted by many as a hidden message, rekindling rumors of the scandal. As mentioned in the same article in the New York Times, during that period the shares, likes and comments that mentioned Pizzagate or had its hashtag, reached 800,000 on Facebook, 600,000 on Instagram and over 82 million views on Tik Tok. Even D. Trump himself was not missing from a cloud of disinformation, who, either without intention or intentionally, published on social media posts that had to do with conspiracy theories.

CONCLUSION

Based on what we examine, we see that disinformation has become part of the political game and the agenda of public life. Thus, we talk about an issue that impacts broad social masses and it's considered a public problem. The situation involves risks not only for the smooth conduct of a public confrontation but also for public security, since as we have seen there is a possibility of appearance of extremists, due to opinion polarization. Some actors use all available means to achieve their goal and may sometimes succeed and sometimes not. The media initially deal with a topic (even if it is fake news and they still don't know about it), project it and make it known to the public. This is precisely where dangers and problems arise: „on the one hand, the mass media creates a new and true public space. On the other hand, they can create, at the same time, a false public space, which actually diminishes the potential of the mass media as a constitutive and comforting element of the public space" [18, pp. 10-11]. This is why the regulatory acts adopted by the European Union „seek to implement the imperative of ensuring media pluralism, while further promoting transparency, freedom and diversity in the European media landscape" [19, p. 238].

The Priming phenomenon is amplified even more in the Internet age, through social media, and acquires whirlwind characteristics, as individuals participate in the process, rebroadcast the news, and all this creates a proliferation of misinformation. As a result, the need of state policies to limit misinformation, for the cause of public debate and public security protection, grows intense.

REFERENCES

1. NEVEU, Erik. *L'approche constructiviste des "problèmes publics". Un aperçu des travaux anglo-saxons*. In: Études de communication, 1999, nr. 22, pp. 41-58. ISBN 2-9514961-0-1.
2. PRINCEN, Sebastiaan. *Agenda-Setting in the European Union*. London: Palgrave Mac Millan, 2009. 213 p. ISBN 978-1-349-30604-6.
3. DEARING, James, ROGERS, Everett. *Agenda setting*. California: SAGE, 1996. 139 p. ISBN 0-7619-0563-4
4. VOLTMER, Katrin, KOCH-BAUMGARTEN, Sigrid. *Public Policy and Mass Media. The interplay of mass communication and political decision making*. London: Routledge, 2010. 252 p. ISBN 978-0415485463.
5. *Tackling online disinformation: a European approach.* European Commission Communication. Bruxelles: Directorate General for Communications Networks, Content and technology. April 2018. 17 p.
6. CASTELLS, Manuel. *Communication power*. New York: Oxford University Press. 2013. 574 p. ISBN 978-0199681938.
7. MILIBAND, Ralph. *The State in capitalist society*. New York: Basic Books. 1969. 292 p. ISBN 978-0465097340.
8. ADORNO, Theodor. *The Culture Industry: selected essays on mass culture*. Edited by J. M. Bernstein. London: Routledge. 2001. 224 p. ISBN 978-0415253802.
9. PRATKANIS, Anthony, ARONSON, Elliot. *Age of propaganda: the everyday use and abuse of persuasion.* New York: Holt Paperbacks. 2001. 432 p. ISBN 978-0716722113.
10. TAYLOR, Philip, M. *Munitions of the mind: A history of propaganda from the ancient world to the present day.* Manchester: Manchester University Press. 2003. 344 p. ISBN 978-0-7190-6767-9.
11. JOWETT, Garth, O'DONNELL, Victoria. *Propaganda and persuasion*. California: SAGE. 2015. 480 p. ISBN 978-1-4129-7782-1.
12. GELDERS, Dave, IHLEN, Oyvind. *Government communication about potential policies: Public relations, propaganda or both?* In: Public Relations Review, 2010, Vol. 36, Issue 1, pp. 59-62. ISSN 0363-8111.
13. BERNAYS, Edward. *Propaganda*. New York: Horace Liveright. 1928. 159 p. ISBN 080461511X

14. DEL VAL, Fernando, MORARU, Victor, ROCA, José. *Política y Comunicación: conciencia cívica, espacio público y nacionalismo***.** Madrid: Los Libros de La Catarata, 1999. 254 p. ISBN 84-8319-060-5.
15. MULLER, Pierre. & SUREL, Yves. *L'Analyse des politiques publiques*. Paris: Montchrestien. 2000. 156 p. ISBN 978-2707606686
16. SCHEUFELE, Dietram, A., TEWKSBURY, David. *Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models*. In: Journal of Communication, 2007, Issue 57, pp. 9-20. ISSN 0021-9916.
17. VAN DUYN, Emily, COLLIER, Jessica. *Priming and Fake News: The Effects of Elite Discourse on Evaluations of News Media.* In: Mass Communication and Society, 2019, Vol. 22, nr. 1, pp. 29-48. ISSN 1461-4448.
18. MORARU, Victor (coord.). *Societatea și comunicarea în tranziție.* Chișinău: Institutul Mass-Media, 2008. 392 p. ISBN 978-9975-934-58-9.
19. MORARU, Victor (coord.). *Europenizarea: faţetele procesului*. Chişinău: Institutul de Integrare Europeană şi Ştiinţe Politice al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, 2013. 336 p. ISBN 978-9975-57-064-0.

THE DIGITAL SCHOOL NEWSPAPER PHENOMENA IN ISRAEL IN THE LAST DECADE

CONCEPTUL ZIARULUI ȘCOLAR DIGITAL DIN ISRAEL ÎN ULTIMUL DECENIU

CZU: 070.489:373.091(569.4)(091) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.24**

Ilana DAHAN,
ORCID: 0000-0002-3872-3111
e-mail: ilanadahan111@gmail.com
Israel

Summary. *In this article, we will review the intensification phenomenon of the digital school press in Israel in the last decade, while reviewing the infrastructure that led to this phenomenon intensification. The local school press has a rich and long history and it went through many changes until its absolute transition from print to digital. The reasons for this transition are many, starting with the global crisis in the printed press in 2008 which led to the Internet and the online press strengthening, internal organizational challenges in the education system that the school newspaper (SN) faced, such as funding and censorship issues. The purpose of the article is to raise the awareness of the research, the education system and the media supervision in the Ministry of Education, regarding this phenomenon and the return of the SN to its purpose as a democratic educational product that serves the students first and foremost.*

Keywords*: school journalism, print format, digital format, application, Israel, educational system, supervision of media studies, editorial policy.*

Rezumat. *Articolul de mai jos relevă fenomenul de dezvoltare a presei școlare digitale din Israel în ultimul deceniu, fiind prezentată, în mod special, calitatea infrastructurii care a dus la intensificarea acestui fenomen. Presa școlară din Israel are o istorie bogată și lungă și a suportat mai multe schimbări până la trecerea sa de la formatul tipărit la cel digital. Motivele acestei tranziții sunt multe, începând cu criza globală din domeniul presei scrise din 2008 care a dus la consolidarea Internetului și a presei online, precum și provocările organizaționale interne în sistemul educațional cu care s-a confruntat ziarul școlar (ZȘ): insuficiență în procesul de finanțare și problemele de cenzură. Scopul realizării articolului este de a spori gradul de conștientizare a problemei privind existența presei școlare și a supravegherii mass-media școlare din partea Ministerului Educației din Israel cu privire la acest fenomen. Vom concluziona că ZȘ trebuie să revină la scopul său de produs educațional democratic care servește, în primul rând, elevii.*

Cuvinte-cheie: *jurnalism școlar, format print, format digital, aplicație, Israel, sistem de învățământ, supravegherea studiilor media, politică editorială.*

INTRODUCTION

The phenomenon of school journalism In Israel, as in the world, is a fascinating phenomenon that has not received much research or educational attention, especially not

in recent years, despite the many changes it has experienced. In this article, the intensification phenomenon of the digital school press will be reviewed, mainly in the informal framework in the last decade of the 21st century, and especially after the outbreak of the Corona epidemic in 2019 until today, which led to the end of the printed school newspaper. This led to the education system transition from face-to-face learning to digital learning, due to the schools lockdowns [1], [2, p. 2985] and the media supervision new regulations that Instructed to switch to digital learning [3]. Following this, the digital SN, mainly in the informal framework that was not under the regulated media studies, became an institutional product without supervision and pedagogical media training, and its transformation from students SN, to "a newspaper of the institution, not of the students". In order to understand the factors that led to the online SN strengthening in recent years, the factors that led to this will be reviewed through the presentation of the 4-stages historical model of the media development [4, p. 34], [5, p. 707]: Breakthrough Establishment, Defensiveness, and the fourth stage, in which we will describe the adaptation stage of the printed SN to the online SN, and vice-versa, and the online SN intensification in the last decade.

The article covers the history of the school press development in Israel, over more than seven decades, which began even before its establishment, with its transitions between a formal and informal framework, and from a print format to a digital one. The SN, which was intended to be an educational product for the democracy promotion [5, p. 707], [6, p. 10], developed in light of historical events, such as the media global crisis, and the print press crisis of 2008 [Ibid.], which led to the Internet and online press strengthening and the exclusion of the printed press [7, p. 7], [5, p. 707]. This process illustrates the dynamic between new and old means of communication [4, p. 34], [5, p. 707], which was discussed in previous research, but stopped in recent years, despite many findings that indicate its massive contribution to school students [8, p. 258], [9]. Systemic and internal educational institutional factors also led to this development: the education system transition to technology-intensive studies in the 21st century [10, p. 165], a decrease in the number of readers and writers, difficulties in financing the printed SN [9], and a strict editorial policy in the SN production. This school policy expressed the involvement degree of the educational staff and parents [11] and the censorship imposed on the SN contents [12, p. 91], [13, p. 86], a policy which operated according to three different categories: a) Under the responsibility of the educational staff which was the most common category; b) Mutual responsibility of the teaching staff and journalism students and c) Under the responsibility of journalism students [14]. The article focuses on the last decade, and especially on the turning point of the absolute transition from printed to digital school press with the outbreak of the Corona epidemic in 2019-2022 [2 p. 2985], [1]. Although it gave rise to a prolific online school press, which was mostly managed on the school website that served as a "virtual meeting place" for the school population, but also for the development of an alarming phenomenon of an Informal online SN that is managed by the educational staff and is seen as a SN on behalf of the

management and not as a student newspaper, with only a small part of SN's continued to be under the educational supervision as part of media studies. Apart from shedding light on the school press current development in Israel today, this article's purpose is to bring to the awareness of the educational and media research, the education system and the supervision of the media, the need to Immediately change this situation for the school students rights to have their SN as their own product due to educational, ethical, ideological and democratic reasons.

CONTENT

The 4-stages model of school journalism development in Israel – in order to understand what led to the phenomenon strengthening of digital school journalism in Israel today, we will review the infrastructure on which It was based, from its beginning after the state establishment in 1948, and until today, divided into 4 stages of SN development according to the historical model of the mass media development [4, p. 34], [5, p. 707]. After briefly reviewing the first 3 stages, we will extensively review the fourth and final stage of the SN development on the digital platform in the informal setting in the last decade. Our focus will be, mainly, with the outbreak of the Corona epidemic in 2019, the closing of schools [1] and the education system transfer to digital teaching [2, p. 2985] and at the same time, the elimination of the printed SN and the stabilization of the online school press in schools.

The first stage - the breaking through stage of SN into the education system as an educational product between 1948 and 1970, is a direct continuation of SN before the state establishment [9], [13, p. 86], which is characterized as an educational product whose purpose is to promote freedom of expression [Ibid.], [12, p. 91]. The journalistic activity was conducted in the informal framework mainly in middle schools at the end of the school day as an enriching and niche activity, produced in an unprofessional manner, and on a low budget [4, p. 34], [5, p. 707]. The strict editorial policy led to the educational school staff involvement [11] who imposed censorship [12, p. 91], [13, p. 86]. The contents mainly dealt with the love of the homeland, social involvement and mutual responsibility but also with youth contents [Ibid.].

The second stage – the phase of SN establishment in the education system, between 1970-1992, there was a transition from contents with national solidarity characteristics to social ones. During this period, SN begins to gain more recognition as an educational product designed to promote democratic values in the education system [6, p. 10], [5, p. 707]. However, it continued to be an informal niche product [Ibid.], [11], while the educational school staff increased their censorship [12, p. 91], [13, p. 86], and involvement [11]. The production continued to be poor due to funding difficulties [Ibid.], [15] and its circulation and frequency also decreased [6, p. 10], which hurt the students' motivation [11], [13, p. 86]. In these years the research was interested in social value aspects of this press, and mainly in issues of censorship and freedom of expression, yes most school newspapers wore the image of newspapers 'on behalf of the management'

and less ‘of the students’ [12, p. 91], [13, p. 86]. At the beginning of the 90s of the 20th century, with the official integration of communication and journalism studies in high school, the status of SN Improved slightly, alongside the continuation of journalistic activity in middle and elementary schools [16].

In the third stage – the defensive phase between 1993-2008, there were two significant and parallel events in the printed SN development. While the printed SN begins to defend itself against the digital SN, which breaks into the educational arena after the media and print global crisis of 2008 [5 , p. 707], [6, p. 10], at the same time, it begins to oppose him. For the first time, a hybrid educational journalism activity begins, mainly in high school, mostly in print and a minority in digital. Along with the education system preparation for the 21st century, as in the rest of the world, and the transition to technological learning with an emphasis on new media literacy [10, p. 165], the supervision of communication also led a number of changes including new curricula, a set of training courses for teachers and an activity on the new digital platform. During this period, SN’s editorial policy as part of high school communication studies nave changed, and from now on it was managed under the mutual responsibility of the teaching staff and the journalism students. This important step is attributed to the supervision’s guidance, whose goal was to lead a democratic educational journalism with the aim of minimizing the involvement and censorship of the educational staff [16]. The prestige of the SN increased, but along with it, its financing expenses also Increased [5, p. 707], and due to that the Involvement of the management and censorship grew as well [11], [12, p. 91], [13, p. 86], which led to clashes with the students and undermined their motivation [Ibid.]. In these years the research increased, following the strengthening of the Internet and its harmful effects on children and youth [22], [21]. The goal was to reduce these damages and prioritize educational activities such as communication and journalism studies, reading more books and newspapers, which have been proven to have positive cognitive and behavioral effects on school students [9], [8, p. 258]. However, these were only a few studies that have been renewed sporadically those years [5, p. 707], [16], [6, p. 10].

The fourth and last stage, the Adaptation phase, from 2008, which continues today, illustrates the Adaptation of the printed SN to the online SN, but also the end of the first one, with the outbreak of the corona virus, while presenting the circumstances that led to it. This period can be divided into two sub-phases, with the first, from the crisis in media and print from 2008 until the outbreak of the Corona, and the second, with the outbreak of the Corona and the lockdowns imposed on the education system in 2019 until today:

1. **The years between 2008 and 2019 are considered the years of the ‘Golden Age’ of the printed school press,** especially between 2008-2016, when towards the end of this epoch there was a struggle between the printed SN activity and the online SN activity. A struggle that pointed out that media consumption is determined by the type of medium and not necessarily by Its quality- ‘the medium Is the message’ [17]. SN became more professional and high-quality and engaged in valuable content as for political,

cultural and social Issues. Along with this, it continued to experience challenges: the decrease in reading and writing activities, the preference for the internet and social networks over newspapers and books [7, p. 7], [14], [5, p. 707], funding difficulties [Ibid.], and censorship [12, p. 91], [13, p. 86]. On top of that, the supervision and management demonstrably supported the transition to the digital SN. During this period, the media supervision frequently updated the curricula: in 2011 [18], 2016 [15], 2018 [19], and in 2019 [20] with demand to engage into new media literacy. The school administrators also saw the transition to the digital platform as an opportunity to be improved technologically and reduce SN's printing costs [21]. Despite this, until 2016, SN continued to be produced in print in most schools [16]. 2016 to 2019 were the last 3 years in which journalistic activity in schools was hybrid. In the years following the media crisis, educational and media research continued to deal with topical issues, such as the global digitization phenomenon negative effects on the youth [21]. At the same time, SN research has been renewed, out of the fear of its disappearance, while emphasizing its positive effects in cognitive and behavioral aspects, such as improving school achievements, raising social awareness, sharpening the sense of criticism and personal empowerment of the students [8, p. 258], [9], [22]. The research also engaged in informal education as an alternative platform for teaching In schools [10, p. 165], [11], due to the strengthening of digital sphere education and the teaching and learning in the informal framework, a phenomenon that became even stronger during the Corona period [1], [2]

2. Between 2019 – 2024, the digital school press phenomenon intensifies alongside the disappearance of the printed school press. With the outbreak of the Corona epidemic, and in its aftermath, the lockdowns imposed on the education system and the transfer of face-to-face learning to the digital Sphere [2, page 2985], [1], the media supervision have been obliged to rewrite the journalism curriculum [3], and transferred all the printed SN activities to the online Sphere. The post-corona period revealed, for the first time, a surprising situation, according to which the situation between the two branches of media supervision have changed: the number of online school newspapers in high school, in all age groups and sectors, as well as the journalism classes within the technological media supervision, was bigger compared to the number of newspapers and journalism classes under the theoretical communication supervision [16]. This period also led to a new model establishment of SN, which still operates today, in a variety of applications and formats on digital platforms, mostly free [21], but without supervision or regulated training, mainly in elementary and middle schools in the informal framework [16]. With the exception of a few individual school newspapers that operate in democratic schools, in which the editorial policy conducted almost totally by the school students [13, p. 86], the editorial policy in most school newspapers in the informal framework is under the responsibility of the educational staff. The result is a SN with an institutional tone "on behalf of the management", instead as a school SN. The phenomenon is particularly noticeable in elementary SN and in the religious sector – Jewish and Arab, where the low freedom of expression affects the

type of content that appears in the SN and the degree of involvement of the educational staff. This Is how the “school newspaper” became a marketing tool that externalizes the activities of the school and the management, serving its interests, without pedagogical and communicative guidance or supervision, instead of serving the population to which it belongs, the school students.

CONCLUSIONS

The intensification phenomenon of the online SN, parallel to the disappearance of the printed SN in Israel, stems from historical processes of the natural development of media means, at the same time as systemic factors and internal educational institutions, such as funding issues, censorship and technical difficulties. The outbreak of the corona epidemic in 2019, which led to prolonged closures in the education system and the transition from face-to-face to virtual learning, served, among other things, as a catalyst for the disappearance of the printed SN and the strengthening of the digital SN. We should mention also that the corona epidemic and the lockdowns imposed on the schools also led to the weakening of the media supervision and the school management exploitation of the situation to take over the SN, and turning it into a marketing product that promotes the school and its management without any supervision.

The expansion of the digital SN phenomenon in the informal framework compared to the print SN, illustrates the connection between the media platform in which the communication mean is located and its success, as McLuhan’s slogan: The medium is the message. The preference for the online platform, mainly in the informal educational framework, indicates that it is a friendly and attractive Sphere, compared to the print sphere with its complexity, which involve large expenses, and a complex pedagogical and technical production.

The SN research is far from been fruitful today, despite the alarming picture of the situation depicting an unsupervised SN in the informal framework, managed by the school management. Hence, the return of the research to this field, may contribute to change the situation and returning this Important educational product, the SN, to the school students hands.

REFERENCES

1. *Spotlight on quality education for all during Covid-19 crisis, HundrED Toolkit. Report. 2020. OECD*. [Accessed: 02.07.2024]. Available: https://learningportal.iiep.unesco.org/es/biblioteca/spotlight-quality-education-for-all-during-covid-19-crisis
2. GESSER-EDELSBURG, A., HIJAZI, R. When politics meets pandemic: How P M. Netanyahu and a small team communicated health and risk information to the Israeli public during the preliminary stages of COVID-19. In: *Risk Management and Healthcare Policy*. Volume 13, 2020. pp. 2985-3002. ISSN: 1179-1594

3. (The) Supervision of communication studies Instructions 2022 (COVID-19). Jerusalem: The Israeli Ministry of Education 2022. [Accessed: 01.07.2024]. Available: https://meyda.education.gov.il/files/Pop/0files/communication/inspectors-circullar/inspCurTSHPG.pdf
4. CASPI, D. 1995. Mass media. Vol. 2. Tel-Aviv: The Open University of Israel. 222 p. [in Hebrew].
5. LEHMAN-WILZIG, S., COHEN-AVIGDOR, N. The natural life cycle of new media evolution: Intermedia struggle for survival in the internet age. In: *Sage Journals*. Volume 6, Issue 6, 2004. pp. 707-730. https://doi.org/10.1177/1461448040425.
6. WOLF, Y., MELAMED, O. *Literature review of mass communication teaching*. Jerusalem: Henrietta Sold Institution, 2008. 84 p. [in Hebrew].
7. DROR, Y. Journalism: The current panic. In: *R. Rosenthal (Ed.), Panim: Culture, Society and Education*. Volume 48, 2009. pp. 7-14. [in Hebrew].
8. DVORAK, J., CHOI, C. Minority journalism students Academic Comparisons between Those and Those Without High School Print School Media Experience. In: *Journalism and mass communication Educator.* Volume 64, 2009, pp. 258-272.
9. DAHAN, I. The degree of influence of the school newspaper on the student's personal expression. In: *Studia Universitatis Moldaviae. Economic and Communication Sciences Series*. Chisinau: CEP USM, No. 11 (01), 2023, pp. 76-83. ISSN 2587-4446. CZU: 070.48:159.923-057.87. Available: https://economy.studiamsu.md/wp-content/uploads/2023/07/SUM-St.-econom-si-ale-comunic-1.pdf. DOI: https://doi.org/10.59295/sum11(01)2023_10.
10. MIFSUD, C. L., PETROVA, Z. Literacy education in the digital age. In*: Learning to Read in a Digital World: Studies in Written Language and Literacy*. Volume 17, 2018. pp. 165-183.
11. GROSS, Z., GOLDART, M. *The effect of informal education on its participants. A literature review submitted to the Chief Scientist at the Ministry of Education*. Ramat Gana: Bar-Ilan University, 2017. 67 p. Available: https://meyda.education.gov.il/files/noar/informal_education1.pdf. [in Hebrew].
12. LOMONTE, F. D. 2021. Censorship makes the school look bad: Why courts and educators must embrace the "passionate conversation." In: *Journal of Law & Policy*. Washington: Washington University. Volume 65, 2021. pp. 91-133.
13. DAHAN, I. Freedom of expression as a factor encouraging creativity in the school press. In: *Creativitatea în jurnalism. Conferința națională. Rezumate. 22 Februarie 2023.* Chișinău: CEP USM, 2023. pp. 86–90. ISBN 978-9975-62-533-3. CZU: [070:373]:351.751.
14. SHANKOLVSKI, Z. 2018. Children and childhood in the Jewish settlement in the Land of Israel during the First World War. In: *Cathedra*. Volume 165, 2018. pp. 67-98. [Accessed: 02.07.2024]. Available:https://files.ybz.org.il/pe-

riodicals/Cathedra/165/3%20Zehavit%20Shenkolevski%20(Cat%20165)%20LR%20(N).pdf

15. MEDIA CURRICULUM 2015-2016 - a Circular of mass communication and media. The Supervision of Communication Teaching, Ministry of Education. [Accessed: 02.07.2024]. Available: https://meyda.education.gov.il/files/Mazkirut_Pedagogit/tikshoret/hozer_tashav.pdf [in Hebrew].
16. DAHAN, I. *Personal notes as a national supervisor of journalism studies at Israeli schools (2006-2021).* Rakefet: Media and mass communication supervision in the Ministry of Education, 2021, 22 p.
17. McLUHAN, M. *The medium is the message*. New York: Signet Books, 1966. 313 p.
18. BALLIN, D., DAHAN, I. *The practical journalism curriculum. The graduate journalism final project. (No. 049204).* Jerusalem: Israel Ministry of Education, the Supervision of Communication and Cinema. [Accessed: 27.06.2024]. Available: http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/104A18A1-498D-49A9-8822-F8C54CDC6268/126151/ProyektGmar.doc. [in Hebrew].
19. MEDIA CURRICULUM 2018. Final project for matriculation in journalism-production. Written and online journalism course. The Supervision of Communication Teaching, Ministry of Education of Israel. [Accessed: 02.07.2024]. Available: https://meyda.education.gov.il/files/madaTech/tikshoret/Tik-curiculumreshut.pdf. [in Hebrew].
20. MEDIA CURRICULUM – “Communication and Society” for high school 2023. The Supervision of Communication Technologies, Ministry of Education of Israel. [Accessed: 02.07.2024]. Available: https://meyda.education.gov.il/files/madaTech/tikshoret/TikSilabus2023.pdf. [in Hebrew].
21. GIDLUND, K.L., SUNDBERG, L. Unveiling 100 years of digitalization as a scholarly object. In: *First Monday*. Volume 27 (8), 2022. 21 p. [Accessed: 27.06.2024]. Available: https://firstmonday.org/ojs/index. DOI: https://doi.org/10.5210/fm.v27i8.12319.
22. DAHAN, I. 2023. Influența ziarului școlar asupra consumului de presă de către elevi. Studiu de caz: Israel. În: *Moldoscopie. Publicaţie periodică ştiinţifico-practică*. 2023. [Accessed: 27.06.2024]. Available: https://uspee.md/wp-content/uploads/2023/09/Coperta_MS-nr.-123_page-0001.jpg. DOI: https://doi.org/10.52388/1812-2566.2023.1(98).17.

ОСОБЕННОСТИ МАРКЕТИНГОВЫХ КОММУНИКАЦИЙ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ МОЛДОВЫ

FEATURES OF MARKETING COMMUNICATIONS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN MOLDOVA

CZU: 005.57:339.138:378.4 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.25**

Елена РАЙЛЯН,
ORCID: 0000-0001-5205-7971
e-mail: railean.elena@lib.ase.md
Академия Экономического Образования Молдовы

Summary. *The article reflects the results of a desk study of the features of marketing communications of six higher education institutions of the country with the purpose of optimizing the communication policy of universities. The analysis of promotion techniques allowed us to identify all the promotion tools used by universities: advertising, PR, sales promotion, personal sales and direct marketing. The most used promotion techniques among universities were determined to be PR and direct marketing. Traditional advertising is little used by universities. The analysis of university websites determined the completeness of the use of all communication channels and recommendations were proposed for optimizing the promotion mix to build a positive image of universities and attract the target audience.*

Keywords: *advertising, direct marketing, marketing communications, promotion mix, universities.*

ВВЕДЕНИЕ

В век информационных технологий, роста объемов всех видов информации, насыщенности рынков большое значение приобретают техники продвижения, используемые различными организациями для информирования рынка о своих товарах и услугах. Техники продвижения, или, как принято их также называть, маркетинговые коммуникации призваны обеспечить эффективный диалог между организацией и ее целевыми аудиториями.

Маркетинговые коммуникации представляют собой концепцию, согласно которой компания тщательно продумывает и координирует работу собственных бессчетных каналов коммуникации для выработки точного, последовательного и убедительного представления о компании, ее товарах и услугах. Создание встроенных маркетинговых коммуникаций предполагает определение целевой аудитории и разработку тщательно скоординированной программы продвижения для получения желаемой ответной реакции потребителей [1, с.6].

На развитие рынка образовательных услуг Молдовы влияют факторы макро- и микросреды учебных заведений. Так, политика, экономика, демографические процессы в стране, связанные с рождаемостью и миграцией прямо влияют на ко-

личество учащихся в вузах. Для эффективного функционирования учебного заведения, его успеха и востребованности на образовательном рынке, вузы все чаще обращаются к техникам продвижения, используемым в бизнесе. Конкуренция значительно влияет на количество абитуриентов в вузах, программы обучения в которых могут дублироваться.

Современные вузы непременно должны разрабатывать и продвигать свой имидж для создания конкурентного преимущества. В конечном счете, именно хороший имидж и высокая репутация вуза является основным фактором выбора абитуриентами учебного заведения. Особенно это важно в условиях сокращения бюджетного финансирования и, соответственно, увеличения доли обучающихся на платной основе [2].

Маркетинговая коммуникация лежит в основе продвижения высшего учебного заведения на образовательном рынке. Вузы стремятся создавать и поддерживать постоянные связи организации с рынком для информации, убеждения и напоминания о своей деятельности с целью привлечения новых студентов и формирования положительного имиджа на рынке. Маркетинговый смысл продвижения заключается в активной передачи информации потребителям. Коммуникативные связи университетов с рынком выражаются в том, что они направляют на рынок свои образовательные услуги и информацию о них. Создание позитивного имиджа вуза строится на эффективном использовании комплекса маркетинговых коммуникаций. Коммуникативные связи осуществляются через все маркетинговые средства. Основными элементами комплекса маркетинговых коммуникаций являются: *реклама, стимулирование сбыта, связи с общественностью, личная продажа, прямой маркетинг* [1, с.7] (Рис.1).

Рисунок 1. Комплекс маркетинговых коммуникаций

В условиях современного информационного общества главной задачей маркетинговой деятельности вуза становится организация грамотной коммуникации на всех этапах деятельности организации: от информирования об образовательных услугах до поддержки студента на всех этапах учебного процесса, коммуникации с бывшими студентами после учебы.

МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ

С целью выявления особенностей техник продвижения, используемых вузами Молдовы, было проведено кабинетное исследование на базе анализа веб-страниц вузов страны и интернет-продвижения в сети. Были изучены сайты Молдавского Государственного Университета, Технического Университета Молдовы, Молдавской Экономической Академии, Бельцкого Государственного Университета им. «Алеку Руссо», Государственного Педагогического Университета им. «Иона Крянгэ», Международного Независимого Университета Молдовы.

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Анализ сайтов 6 высших учебных заведений страны позволил нам определить, какие техники продвижения использует каждый вуз и в каком объеме, насколько информативна и привлекательна представленная информация.

Таблица 1. Анализ сайтов высших учебных заведений Республики Молдова

Элемент комплекса продвижения	МГУ (USM)	ТУМ (UTM)	МЭА (ASEM)	БГУ им. «Алеку Руссо» (USARB)	ГПУ им. «Иона Крянгэ» (UPSC)	Международный Независимый Университет Молдовы (ULIM)
Реклама	+	+	+	+	+	+
Личные продажи	+	+	+	+	+	+
Связи с общественностью	+	+	+	+	+	+
Стимулирование сбыта	+	+	+	+	+	-
Прямой маркетинг	+	+	+	+	+	+

Источник: Разработано автором

Так, все вузы, задействованные в исследовании, используют для своего продвижения весь набор техник: рекламу, личные продажи, стимулирование сбыта, паблик рилейшнз, прямой маркетинг. Классическую технику продвижения - **рекламу** - вузы используют, в основном в виде печатных материалов, буклетов и в виде

наружной рекламы, которая размещена рядом с университетами. Телевизионная реклама используется редко, что можно объяснить ее стоимостью и тем, что молодые люди все меньше используют телевидение для получения информации. Рекламные сообщения вузов содержат, как правило, стандартную информацию о программах обучения, о формах и сроках обучения, материально - технической базе вуза и его преподавательском составе, дополнительных услугах. Главным посылом рекламных сообщений университетов является обещание самореализации для молодежи, получении перспективной профессии и занятии достойного социального положения и др.

Техника **Public Relations (PR)** или Связи с общественностью широко используются всеми вузами. Public Relations (PR) призвана сформировать общественное мнение о хорошей репутации и имиджа вуза в социуме. Учебные заведения участвуют в различных партнерских программах как на международном и государственном уровне через проектную деятельность, так и на уровне бизнес-партнерства с различными компаниями. Конференции, дни открытых дверей, круглые столы, экскурсии в учебные заведения, соревнования, обучающие семинары – данные типы мероприятий PR активно используются всеми вузами страны. Например, целью мероприятия День открытых дверей является инициирование и построение индивидуальных и групповых коммуникаций с абитуриентами.

Набирает обороты популярность рекламных кампаний по продвижению вуза, которые базируются на активном сотрудничестве со средними учебными заведениями. Данные кампании по продвижению проводятся в течение второго семестра и заключаются в посещении представителями университетов лицеев и гимназий по всей Молдове. Так, например, в Молдавской Экономической Академии ежегодно проводится кампании «*ASEM vine în liceu tău!*», «*Fii student ASEM pentru o Zi*»,в Техническом Университете Молдовы – «*Vino în mare comunitate #UTM»*. Преподаватели и студенты вуза, участвующие в кампании, стремятся ознакомить будущих абитуриентов со свежей и достоверной информацией о программах вуза, о возможностях научной работы, о стоимости обучения и проживания в общежитиях организации, о культурной и социальной жизни студентов. Цель подобных кампаний – привлечь в вузы целевую аудиторию и наладить долговременные отношения с администрацией лицеев, создать лояльность к вузам.

Привлекательным мероприятием, продвигающим и популяризующим науку и образование в стране, является ежегодно организуемая по всей территории Европы *Noaptea cercetătorului Europeni,* где демонстрируются результаты научных разработок вузов, организуются сопровождающие развлекательные мероприятия и концерты. Традиционным коммуникационным каналом, используемым вузами страны, стали образовательные ярмарки. На данных ярмарках представители университетов предлагают абитуриентам информацию о программах и формах обучения, стипендиях, мотивируя их принять решение об учебе.

Техника **личные продажи**, применительно к деятельности вуза, используется в процессе личной консультации абитуриента, его убеждения и информирования об учебе в университете. Широко применяется во время кампаний по поступлению в вузы. Вузы готовят специалистов из числа преподавателей, студентов и сотрудников вузов, обладающих нужными компетенциями и способных заинтересовать будущих студентов.

Стимулирование сбыта - система краткосрочных побудительных мер и приемов, направленных на поощрение покупки или продажи товара, и принимающих форму дополнительных льгот, удобств, экономии и т.п. [3, с.136]. Средствами стимулирования сбыта в вузах являются различные стипендии и премии, стажировки, которые мотивируют студентов выбирать те или иные вузы. Поэтому государственные вузы имеют больше механизмов для привлечения студентов, в отличие от частных вузов, где стипендии не практикуются, например, в Международном Независимом Университете Молдовы. Различные конкурсы на участие в проектах, например ERASMUS+, также можно отнести к мероприятиям стимулирования сбыта, так как они способствуют росту привлекательности учебы в вузах, предлагают новые возможности обучения за рубежом.

Все высшие учебные заведения страны интенсивно используют инструментарий **прямого маркетинга (директ-маркетинг)** для продвижения образовательных услуг на рынке. Под директ-маркетингом подразумевается комплекс мероприятий, с помощью которых компания выстраивает прямые маркетинговые коммуникации персонально с каждым потребителем своих товаров и услуг [1, с.50].

К инструментам прямого маркетинга относят *телемаркетинг, каталоги, емаил маркетинг, интернет-маркетинг*. Очень популярным и востребованным инструментом на рынке образовательных услуг, на настоящий момент, является интернет-маркетинг, который включает электронную почту, сайт вуза и социальные сети. *Сайт* вуза является лицом, визитной карточной учебного заведения. Современный корпоративный сайт высшего учебного заведения является коммуникационной структурой, призванной объединять все уровни внешних и внутренних взаимодействий, представляя их в Интернет. Он должен реализовывать все правила веб дизайна, улучшающие восприятие (например, всплывающее меню), и веб технологии, упрощающие загрузку и навигацию [4].

Вузы страны уделяют большое внимание web-страницам своих организаций, которые имеют дружественный интерфейс, понятную логическую структуру и привлекательность для потенциальных и реальных клиентов – абитуриентов и студентов. Большинство сайтов предлагают информацию на трех языках: румынском, английском и русском. На сайтах имеется возможность для обратной связи, присутствует контактная информация.

Социальные сети стали фактически идеальным маркетинговым инструментом для сегментирования и взаимодействия с потребителями и вошли в список

бизнес-инструментов, дающих долгосрочный результат. Популярность данной технологии объясняется ее гибкостью в процессе размещения информации, мгновенным фидбэком, большим географическим охватом, востребованностью среди целевой аудитории – молодежи. Все перечисленные выше учебные вузы страны для продвижения своих образовательных услуг используют такие социальные сети, как Facebook, Instagram,YouTube.

По мере приближения сроков подачи документов для поступления в вузы университеты страны используют различные интернет-платформы для размещения рекламы о вузе в сети. Университеты страны начинают использовать *таргетированную текстовую рекламу*, которая демонстрируются лишь тем пользователям сети, характеристики которых соответствуют определенным требованиям. Таким образом, данный вид рекламы позволяет демонстрировать рекламные объявления согласно демографическим характеристикам и интересам индивидуумов.

Электронная почта и телемаркетинг (маркетинг по телефону) являются необходимыми коммуникационными каналами, которые широко используются для личной коммуникации, как с абитуриентами, так и со студентами. Плюсами этих техник являются: быстрая обратная связь, большой географический охват, возможность изучения целевой аудитории, способность подстроится под абитуриента и др.

ВЫВОДЫ

Таким образом, анализ техник продвижения, используемых высшими учебными заведениями Молдовы, позволяет сделать вывод, что вузы в полной мере, достаточно грамотно подходят к продвижению своих организаций среди молодежи, используя весь инструментарий продвижения. Во всех вузах имеются департаменты, отвечающие за продвижение и PR в учебных заведениях. Самыми популярными и востребованными техниками продвижения, в силу специфики организации и ее целевой аудитории, являются Public Relations и директ-маркетинг. Эффективное использование комплекса инструментов SEO, направленное на то, чтобы сайт вуза занял лидирующее место в поисковых системах по определенным ключевым запросам, будет способствовать привлечению большого числа абитуриентов на сайт. Для более эффективного присутствия на рынке образования следует использовать интегрированные маркетинговые коммуникации. В рамках микса продвижения различные элементы следует использовать так, чтобы достоинства одного возмещали недостатки другого.

Комплексная стратегия продвижения позволит увеличивать эффект каждого из элементов при их совместном использовании. Результативность интегрированных маркетинговых коммуникаций определяется их системностью [5]. Системное воздействие на потребителя позволит создать единый, гармоничный образ вуза и его услуг, максимизировать прибыль и создать лояльное к вузу сообщество.

Следует планировать использование маркетинговых коммуникаций, которое позволит скоординировать и логически связать все мероприятия по продвижению вуза. Планирование маркетинговых мероприятий должно базироваться на постепенном охвате и покрытии лицеев различных регионов страны. Кроме эффективного коммуникативного воздействия на такую целевую аудиторию, как абитуриенты, высшим учебным заведениям следует активно работать со студентами, которые являются потенциальными клиентами при поступлении на программы мастерата и доктората. Если вуз стремится создать эффективную коммуникацию с абитуриентами и студентами, ему следует использовать стратегию сегментирования целевых групп, постоянно измерять их характеристики и состояние.

Предлагаем использовать событийный маркетинг, так как данная техника является востребованной среди молодежи, позволяет укреплять корпоративную культуру и создает позитивный имидж организации. Рост конкуренции, требовательность со стороны абитуриентов и их родителей, миграция населения приводит к сокращению спроса на образовательные услуги, в связи, с чем значимость эффективной системы маркетинговых коммуникаций высшего учебного заведения возрастает.

Положительный имидж вуза становится фундаментом для его дальнейшего существования и влияет на перспективы его развития. Поэтому сегодня высшие учебные заведения должны сфокусироваться на формировании и продвижении своего имиджа, что невозможно осуществить без продуманного микса продвижения.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. РАЙЛЯН, Е., САВЧУК, О. *Техники продвижения*: Курс лекций. Кишинев: ASEM, 2022. 135 p. ISBN978-9975-155-88-5.
2. РЕВЗИНА Е.М. *Комплекс маркетинговых коммуникаций в формировании имиджа высшего учебного заведения: технология и методика работы с целевой аудиторией*. Доступ: https://cyberleninka.ru/article/n/kompleks-marketingovyh-kommunikatsiy-v-formirovanii-imidzha-vysshego-uchebnogo-zavedeniya-tehnologiya-i-metodika-raboty-s-tselevoy [Просмотрено: 25.06.2024].
3. ВИНКЕЛЬМАНН, П. *Маркетинг и сбыт. Основы ориентированного на рынок управления компанией*. М.: Бизнес Букс, 2015. 668с.
4. ФРЕЗОРГЕР, Л., АБУШАХМАНОВА, С. *Web-сайт как основной инструмент электронного маркетинга вуза*. Доступ: https://scienceproblems.ru/web-sajt-kak-osnovnoj-instrument.html [Просмотрено: 20.06.2024].
5. БАТАЛОВА, О.С. Специфика маркетинговых коммуникаций на рынке образовательных услуг. Чита: Издательство Молодой ученый, 2012. С. 110-

114. Доступ: https://moluch.ru/conf/econ/archive/14/1867/ [Просмотрено: 14.06.2024].
6. ПАНКРУХИН, А.П. *Маркетинг образовательных услуг в высшем и дополнительном образовании*. Учебное пособие. М.: Интерпракс, 1995. 240 с.
7. РУБАНОВА, И.М. *Инновационные подходы к формированию маркетинговых коммуникаций в современном вузе.* Доступ: https://economics.ihbt.ifmo.ru/file/article/6815.pdf [Просмотрено: 28.05.2024].
8. ШЕВЧЕНКО, Д.А. Стратегические коммуникации образовательной организации: планирование и управление. В: *Маркетинг в России и за рубежом*. 2017. №1. С.49-59 ISSN 1028-5849.

DIALOGUL REPUBLICA MOLDOVA-UNIUNEA EUROPEANĂ ÎN CONTEXTUL RĂZBOIULUI RUSO-UCRAINEAN: REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE

THE REPUBLIC OF MOLDOVA-EUROPEAN UNION DIALOGUE IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UCRAINIAN WAR: REALITIES AND PERSPECTIVES

CZU: 327(478):061.1UE:355.4(477:470) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.26**

Svetlana CEBOTARI,
ORCID: 0000-0001-9073-104X
e-mail: svetlana.cebotari11@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The events in the region, resulting in the military aggression of the Russian Federation on Ukraine on February 24, 2022, accelerated the dynamics of relations between the Republic of Moldova and the European Union. Currently, Moldovan-European relations are conditioned by the events in Ukraine, which oriented the foreign policy vector of the Republic of Moldova towards the EU. The submission of the EU accession application by the Republic of Moldova and obtaining the status of a candidate country for EU integration speaks to the state's desire to align itself with the processes of the European integration space.*

The objective of this article is to highlight the conditions under which the Republic of Moldova obtained the status of a candidate country for the EU, as well as the conditions imposed by the EU regarding the resilience of the Republic of Moldova to European standards.

Keywords: *candidate state, European integration, European Union, Republic of Moldova, status.*

INTRODUCERE

Accelerarea dialogului dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană este condiționată în special de agresiunea militară a Federației Ruse asupra Ucrainei la data de 24 februarie 2022. Deși dialogul politic dintre cele două părți a fost unul dinamic, „ operațiunea specială" dusă de Federația Rusă în Ucraina pe parcursul a mai bine de 800 de zile, a condiționat dinamizarea dialogului politic moldo-european. Astăzi, optica relațiilor moldo-euopene este dictată în special de evenimentele din Ucraina, care au orientat vectorul politicii externe a Republicii Moldova versus UE. În ultimul timp asistăm la accelerarea vectorului viziunii politicii externe a Republicii Moldova și Ucrainei versus UE, condiționată, evident de agresiunea militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei.

Orice război, în special de această intensitate la care asistăm în Ucraina, este de regulă un element de schimbare politică, economică și în domeniul securității. Prin urmare, războiul din Ucraina este un element de schimbare pentru îrelațiele Republicii Moldova cu Uniunea Europeană. În acest context, ar trebui să recunoaștem că strategia adoptată de Republica Moldova, precum și de către Uniunea Europeană în general, în contextul războiului, a schimbat abordarea de politică externă a Republicii Moldova [1].

MATERIALE ȘI METODE

Astfel, în scopul elaborării prezentei cercetări cu referire accelerarea dialogului dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană în contextul războiului din Ucraina, cât și în scopul reliefării principalelor aspecte relațiilor moldo-europene, am apelat la utilizarea unui set de metode general-specifice de cercetare, precum: metoda analizei și deducției, metoda fenomenologică, metoda istorică și metoda web grafică.

Metoda analizei și deducției a permis examinarea principalelor aspecte care vizează pașii realizați de către Republica Moldova în procesul de aderare la spațiul integrationist european. Ținând cont de faptul că în literatura științifică din Republica Moldova încă nu există cercetări complexe cu referire la impactul războiului din Ucraina asupra relațiilor moldo-europene, s-a recurs la utilizarea *metodei webo- grafice*, care ne-a oferit posibilitatea să examinăm subiectul suspus cercetării la nivel teoretic şi practic din principalele surse publicate pe siturile de internet, făcând posibilă o mai bună înţelegere a problemei cercetate. Examinarea problemelor fundamentale cu referire la accelerarea dialogului moldo-european în contextul invaziei Ucrainei de către Federația Rusă, a fost posibilă datorită utilizării *metodei fenomenologice*, care a făcut posibilă analiza subiectului supus cercetării.

Emergența războiului din Ucraina, condiționat de invazia Federației Ruse a readus pe masa de discuții problema cu referire la necesitatea intensificării procesului de colaborare a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, scopul final al căruia este cel de a aduce Republica Moldova în calitate de stat membru (la moment statut de țară candidată) în spațiul integrationist european. Recurgerea la utilizarea *metodei istorice* a făcut posibilă analiza condițiilor specifice și a schimbărilor care au loc în regiune, condiționate de prezența unui război activ în imediata vecinătate a Republicii Moldova. Metoda istorică a asigurat efectuarea analizei din perspectiva evoluției istorice a problemei cu referire accelerarea dialogului Republica Moldova-Uniunea Europeană,

Relațiile moldo-europene în contextul războiului din Ucraina

Pentru o mai bună comprehensiune a relațiilor moldo-europene, influențate de războiul din Ucraina, apare necesitatea de a scoate în relievanță principalele evenimente prezente în dialogul Republica Moldova-UE. Desigur, ținând cont de magnitudinea subiectului, nu pretindem să acoperim multitudinea aspectelor implicate, dar vom puncta cele mai importante momente. La un interval de aproximativ 9 ani de la

semnarea Acordului de Asociere de către Republica Moldova în cadrul celui de-al III-lea Summit al Parteneriatului Estic de la Vilnius, care a avut loc pe 28-29 noiembrie 2013 la Vilnius, dialogul politic dintre Republica Moldova şi UE a trecut la o etapă superioară [2].

În circumstanțele războiului din Ucraina, la două zile distanță de Ucraina (la data de 28 februarie, Ucraina a solicitat aderarea la UE, iar a doua zi, pe 1 martie 2022, europarlamentarii au aprobat cu o majoritate de 637 de voturi rezoluția care oferă Ucrainei o perspectivă european), Georgia și Republica Moldova, au depus cereri de aderare la Uniune. Pentru aceste țări, statutul de țară candidată servește drept scut politic de protecție față de Rusia, care nu a agreat niciodată apropierea statelor Trio-ului Asociat al Parteneriatului Estic de UE [3].

Pasul care a apropiat Republica Moldova de UE a fost semnarea la data de 3 martie de către Președinta Maia Sandu a cererii privind aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană. De asemenea, cererea a mai fost semnată de către președintele Parlamentului Igor Grosu și de către prim-ministra Natalia Gavrilița, fiind transmisă președintelui francez Emmanuel Macron, lider al țării care deține președinția rotativă a Uniunii Europene [4]. În acest context, este de menționat discursul Șefei statului conform căruia „cetățenii Republicii Moldova demonstrează lumii că sunt un popor matur" și că nu permit „tiraniei să se instaleze în țară, ... că vom trăi după reguli atunci când am apărat democrația la alegeri"[5]. În acest context se înscriu și declarațiile ex-ministrului de Externe, Nicu Popescu, conform căruia „această procedură este una istorică și un pas de importanță majoră pentru țara și societatea noastră, este un pas în direcția păcii. Pentru Republica Moldova aderarea la Uniunea Europeană este o manieră de a asigura pacea, stabilitatea și libertatea țării noastre" [6].

Astfel, data 3 martie 2022 pentru Republica Moldova este una istorică, este data când a fost depusă oficial cererea de aderare la Uniunea Europeană. Acest pas marchează o schimbare semnificativă în relațiile dintre Republica Moldova și UE, întrucât Republica Moldova a demarat în mod oficial procesul de aderare la UE. Această evoluție a relațiilor va avea un efect semnificativ asupra cerințelor UE pentru Republica Moldova și asupra abordării Republicii Moldova față de Uniunea Europeană. Chiar dacă Acordul de Asociere existent între Republica Moldova și UE este foarte exigent, cererea de aderare a Republicii Moldova va ridica cerințele la un nivel superior. Cererea a fost depusă în temeiul articolului 49 din Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE), care prevede că „*orice stat european care respectă valorile menționate la articolul 2 și care se angajează să le promoveze poate solicita să devină membru al Uniunii*".

Un moment nu mai puțin important în fortificarea relațiilor moldo-europene în contextul războiului din Ucraina a fost înaintarea chestionarului Comisiei Europene cu privire la cererea de aderare la UE Republicii Moldova [7]. După primirea cererii Moldovei, Consiliul a invitat Comisia Europeană să prezinte avizul său privind cererea Moldovei, ca prim pas al UE în procesul de aderare. Pentru a putea redacta un astfel de Aviz, Comisia a prezentat un Chestionar detaliat Republicii Moldova. Pe baza răspunsurilor la

Chestionar, care au fost elaborate și transmise de către Republica Moldova, Comisia a emis avizul său cu următoarele recomandări:

1. De a recomanda acordarea statutului de țară Candidată pentru Moldova și posibilitatea Moldovei de a începe negocierile de aderare sau –
2. De a recomanda acordarea statutului de Candidat, dar numai după îndeplinirea unor condiții specifice de către Moldova.

Statele Membre ale UE au luat decizia cu privire la cererea de aderare a Republicii Moldova la UE, hotărând în unanimitate, pe baza Avizului Comisiei. Odată ce Republica Moldova a primit statutul de țară Candidată, a fost stabilită data deschiderii negocierilor de aderare la UE [8]. Chestionarul Comisiei este primul pas crucial în procesul de aderare la UE, care va demonstra disponibilitatea Republicii Moldova de a reacționa prin răspunsuri prompte și precise. De asemenea, Chestionarul a fost structurat astfel încât să respecte formatul negocierilor de aderare, care sunt organizate astfel încât să includă criteriile de aderare de la Copenhaga din 1993:

1) criterii politice: stabilitatea instituțiilor care garantează democrația, statul de drept, drepturile omului și respectarea și protecția minorităților;
2) criterii economice: o economie de piață funcțională și capacitatea de a face față concurenței și forțelor pieței; și
3) capacitatea de a-și asuma obligațiile care rezultă din calitatea de membru al UE, inclusiv capacitatea administrativă și instituțională de a pune în aplicare în mod eficient întregul acquis al UE (organizat în peste 30 de capitole de negociere).

Astfel, la data de 11 aprilie, 2022, la Luxemburg, Comisarul pentru vecinătate și extindere Olivér Várhelyi i-a înmânat viceprim-ministrului, ministrului afacerilor externe și integrării europene Nicu Popescu chestionarul Comisiei Europene cu privire la cererea de aderare la UE a Republicii Moldova. Conform poziției șefului diplomației Republicii Moldova, din momentul recepționării chestionarului urmează o perioadă de muncă intensă, menționând că instituțiile statului sunt pregătite pentru a furniza informațiile necesare în cel mai scurt timp [9].

Un pas nu mai puțin important în relațiile moldo-europene a fost vizita de lucru din perioada 17-18 mai, a șefei statului la Bruxelles și Paris, în cadrul căreia Maia Sandu a avut întrevederi cu președintele Franței, prim-ministrul Regatului Belgiei și cu președinta Legislativului UE [10]. Discursul Maiei Sandu, președinta Republicii Moldova, ținut la data de 18 mai, în cadrul Parlamentului European de la Bruxelles, reprezintă dezideratul și aspirațiile europene a Republicii Moldova [11].

Data de 19 mai, 2022 pentru Republica Moldova este data când Parlamentul European a adoptat raportul anual privind implementarea Acordului de Asociere UE-Republica Moldova, cu 512 voturi „pentru”, 43 de voturi „împotrivă” şi 39 de abţineri. Raportul include un apel la Uniunea Europeană să furnizeze mai mult sprijin strategic Moldovei după depunerea cererii de aderare la blocul comunitar.

Motivată de invazia Rusiei în Ucraina, cererea oficială a Republicii Moldova de

aderare la UE de pe 3 martie a fost salutată de către eurodeputaţi, întrucât aceasta confirmă drumul european al ţării. Astfel, în conformitate cu articolul 49 din TEU şi „pe baza meritelor", eurodeputații au făcut apel la instituţiile UE de a acorda Republicii Moldova statutul de ţară candidată.

Analizând textul Rezoluţiei, este de menționat faptul că aceasta face apel la Comisia Europeană de a ajuta Republica Moldova în pregătirea unei strategii credibile pentru perioada de preaderare la UE. De asemenea, eurodeputaţii au atras atenţia asupra necesităţii acordării unui ajutor strategic mai mare Republicii Moldova, în special prin înfiinţarea unui grup de sprijin al Comisiei, similar cu cel existent pentru Ucraina [13].

În contextul războiului Rusiei împotriva Ucrainei, Parlamentul a salutat cererea oficială a Republicii Moldova de aderare la UE depusă pe 3 martie 2022 și a afirmat că UE trebuie să îi acorde statutul de țară candidată, în conformitate cu articolul 49 din TUE și „pe baza meritelor". Între timp, însă, Uniunea Europeană și Republica Moldova ar trebui să își continue eforturile de integrare a țării pe piața unică a UE și de consolidare a cooperării sectoriale. De asemenea, eurodeputații au solicitat Comisiei Europene finalizarea rapidă a evaluării cererii și oferirea Republicii Moldova a asistenței depline pe durata acestui proces, afirmând că autoritățile moldovene se află pe calea bună prin adoptarea unor reforme-cheie, în special în ceea ce privește democrația, statul de drept și drepturile omului. Deputații solicită Comisiei și țărilor UE să sprijine Moldova în rezolvarea conflictului din zona estică a țării, asigurarea independenței sale energetice, a conectivității, a diversificării și a eficienței sale energetice, precum și în accelerarea dezvoltării surselor regenerabile de energie [14].

Prin decizia „istorică" luată în unanimitate de către liderii UE, Republica Moldova a primit statutul de țară candidată la aderarea la UE. Prin acordarea statutului de candidat pentru Ucraina și Republica Moldova s-a schimbat paradigma lărgirii UE, iar politica de extindere a primit un nou implus, calificând decizia liderilor UE drept „un mare pas" și un demers istoric. Deși Republica Moldova a primit la data de 23 iunie 2022, statutul de țară candidată pentru aderarea la Uniunea Europeană (UE), acest statut nu oferă calitatea de stat membru al UE, întrucât e nevoie ca Moldova să îndeplinească o serie de condiții de aderare, precum și să aplice legislația europeană în toate domeniile [15].

Un moment unic în istoria țării și o recunoaștere a eforturilor colective depuse în ultimii doi ani și a valorilor comune împărtășite de Republica Moldova o constituie lansarea oficială a negocierile de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană la data de 25 iunie 2024, la Bruxelles, reprezentând [16]. Acest eveniment este urmarea deciziei Consiliului European din 14-15 decembrie 2023 de a deschide negocieri de aderare cu Republica Moldova și a aprobării de către Consiliu, la 21 iunie, a cadrului de negociere cu Republica Moldova, în concordanță cu metodologia de extindere revizuită. Deschiderea negocierilor de aderare la doar doi ani de la acordarea statutului de țară candidată este o dovadă a faptului că Republica Moldova este hotărâtă să îndeplinească agenda de reforme a UE. Procesul de integrare la UE a început pentru Republica Moldova în 2014, odată cu semnarea Acordului de Asociere RM-UE, și a trecut prin câteva

etape imporante. Durata negocierilor depinde de viteza implementării reformelor, după care rămâne de parcurs un anumit număr de pași [17].

Deschiderea acestor discuţii este rezultatul unui acord greu obţinut între 26 de ţări ale UE, care au fost nevoite să-şi folosească ingeniozitatea pentru a convinge cea de-a 27-a, Ungaria, să nu blocheze procesul. Premierul ungar s-a opus vehement oricăror discuţii de aderare cu Ucraina, considerând că ţara nu este pregătită, blocând, de asemenea, orice ajutor militar european pentru Kiev. În pofida faptului că Orban a părăsit masa negocierilor la summitul liderilor UE-27 din decembrie, cei 26 de omologi ai săi au decis să deschidă negocieri de aderare cu Kievul şi Chişinăul.

După deschiderea oficială a conferinţei interguvernamentale, negociatorii vor analiza mai întâi legislaţia celor două ţări pentru a verifica dacă este compatibilă cu cea a UE. Această etapă, cunoscută sub numele de „screening” în limbajul Bruxelles-ului, durează în mod normal între unul şi doi ani, au explicat sursele diplomatice. Dar în cazul Ucrainei sau al Republicii Moldova, lucrurile vor merge mai repede, deoarece „avem deja o idee destul de clară” asupra situaţiei, a subliniat acest diplomat european, vorbind sub rezerva anonimatului [18].

CONCLUZII

Analizând dialogul dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, în special a impactului războiul din Ucraina asupra relațiilor moldo-europene, este de menționat faptul că acesta a deschis o oportunitate pentru Republica Moldova, prin decizia unanimă din partea țărilor membre UE de a acorda statutul de țară candidată la integrarea în UE. Deși acest statut nu presupune calitatea de membru a UE, totuși este o posibilitate, dar și o speranță de aderare a Republicii Moldova la UE, această oportunitate fiind fortificată pri inițierea la data de 25 .07.2024 a negocierilor cu Uniunea Europeană.

Statutul de țară candidată pentru aderarea la UE, oferă Republicii Moldova o serie de avantaje, precum: o perspectivă concretă de aderare la Uniunea Europeană, justiție echitabilă, instituții publice reziliente, acces la o piață internațională extinsă pentru producătorii moldoveni, dezvoltare durabilă, independență economică și energetică etc. Obținerea de către Republica Moldova a statutului de țară candidat la aderarea la UE este un rezultat remarcabil al eforturilor de puse de către țară și guvern, iar UE vor susține în continuare reformele necesare apropierii Republicii Moldova de comunitatea europeană.

REFERINȚE

1. CEBOTARI S. *Relațiile Republica Moldova - Uniunea Europeană post - Vilnius 2013*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/142-145_16. pdf
2. CEBOTARI S. *Relațiile Republica Moldova – Uniunea Europeană în contextul războiului din Ucraina. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindm-*

kaj/https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/6-23_3.pdf

3. *Analiză. Integrarea Ucrainei, Georgiei și a Republicii Moldova în UE în timp de război: quo vadis?* În: https://agora.md/stiri/99539/analiza-integrarea-ucrainei-georgiei-si-a-republicii-moldova-in-ue-in-timp-de-razboi-quo-vadis
4. URSU V., POPESCU N: *Moldova a depus cererea de aderare la UE. Ce urmează*? În: https://moldova.europalibera.org/a/nicu-popescu-moldova-a-depus-cererea-de-aderare-la-ue-ce-urmeaz%C4%83-/31734555.html
5. *Maia Sandu a semnat cererea de aderare a Republicii Moldova la UE.* În: https://www.dw.com/ro/maia-sandu-a-semnat-cererea-de-aderare-a-republicii-moldova-la-ue/a-61005520
6. Ursu V., Popescu N. „ opp.cit".
7. *Expert: Chestionarul e o treaptă, reformele sunt scara spre Uniunea Europeană.* În: https://stiri.md/article/social/expert-chestionarul-e-o-treapta-reformele-sunt-scara-spre-uniunea-europeana
8. Ibidem
9. *Ministrul Nicu Popescu a recepționat chestionarul Comisiei Europene cu privire la cererea de aderare la UE a Republicii Moldova: „Țara noastră își accelerează parcursul european*". În: https://mfa.gov.md/ro/content/ministrul-nicu-popescu-receptionat-chestionarul-comisiei-europene-cu-privire-la-cererea-de
10. *Cererea de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană – pași următorii și provocări.* În: https://eu4moldova.eu/ro/cererea-de-aderare-a-republicii-moldova-la-uniunea-europeana-pasi-urmatorii-si-provocari/
11. *Statutul de candidat la aderare ar fi ideea națională care ar coagula moldovenii.* În: https://www.dw.com/ro/statutul-de-candidat-la-aderare-ar-fi-ideea-na%C8%9Bional%C4%83-care-ar-coagula-moldovenii/a-61837566
12. *PE: UE trebuie să acorde Republicii Moldova statutul de țară candidată la aderare*. În: https://www.europarl.europa.eu/news/ro/press-room/20220429IPR28232/pe-ue-trebuie-sa-acorde-republicii-moldova-statutul-de-tara-candidata
13. CONȚU M. *Una-i să obții statutul de candidat la aderare în UE, alta-i să-l și păstrezi*. Moldova Suverană, 19 iulie, 2022, p.1,3.

CU PRIVIRE LA DIMENSIUNILE REZILIENȚEI NAȚIONALE – O ANALIZĂ SISTEMICĂ

REGARDING THE DIMENSIONS OF NATIONAL RESILIENCE – A SYSTEMATIC ANALYSIS

CZU: 316.42:316.344.7(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.27**

Natalia PUTINĂ,
ORCID: 0000-0002-3607-4103
e-mail: natalia.putina@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The national resilience of a state represents its ability to resist and adapt in the face of various challenges and threats, be they of an economic, political, social, or security nature. Diagnosing and assessing national resilience is essential to understand a state's strengths and vulnerabilities, as well as to develop effective strategies to strengthen them. The diagnosis of national resilience involves a detailed analysis of the various components that contribute to a state's ability to cope with crises. These components include the stability and effectiveness of government institutions, economic resilience, the degree of social cohesion and the involvement of civil society in decision-making processes, defense capacity, and internal security are essential to protect territorial integrity and citizens. The article will focus on the main indicators of the Republic of Moldova's national resilience, stressing the lack and vulnerabilities of the national security elements in the context of regional realities.*

Keywords: *national resilience, adaptive and recovery capacities, vulnerabilities and risks*
Cuvinte-cheie: *reziliența națiobnală, capacitățile de adaptare și recuperare, vulnerabilități șiriscuri*

INTRODUCERE

Într-un context global marcat de instabilitate și incertitudine, evaluarea rezilienței naționale a devenit o prioritate pentru statele moderne. Reziliența națională nu se referă doar la capacitatea de a supraviețui unei crize, ci și la abilitatea de a se recupera și de a se adapta la noile realități. Acest articol examinează factorii determinanți ai rezilienței naționale și propune un cadru metodologic pentru diagnosticarea și evaluarea acesteia. Aceasta poate fi evaluată în baza a mai multor indici și criterii, care ar include aspecte ce țin de guvernanță și instituții (încrederea în instituțiile statului, gradul de corupție și stabilitatea instituțiilor existente), indici socioeconomici (clivajele societale și inegalitățile socioeconomice, nivelul de coeziune societală și angajamentul civic, cultura de securitate), aspecte legate de infrastructură și capacitățile de apărare (puterea militară a statului, infrastructura critică, capacitatea de a face față amenințărilor cibernetice) și indici de mediu (vulnerabilitatea la schimbările climatice și capacitatea de gestionare a riscurilor naturale) [1, p.4].

Dacă purcedem la o analiză a indicilor ce se referă la **gradul de încredere în guvernanță și instituții,** ultima ediție a Barometrului Opiniei Publice din septembrie 2023 arată că încrederea cetățenilor în instituțiile statului este destul de redusă. Astfel, instituțiile statului cu atribuții în domeniul de securitate și apărare, precum și cele de menținere a ordinii publice se bucură de încrederea a mai puțin de 40% din cetățeni. Doar 35,8% din respondenți au declarat că au încredere în Președintele țării, 26,7% au încredere în Parlament, 32,6% au încredere în Armată și 36,8% - în poliție [2].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Lipsa de încredere a cetățenilor din Republica Moldova în instituțiile statului poate fi explicată prin mai mulți factori interconectați. Corupția și lipsa de transparență în cadrul instituțiilor guvernamentale subminează încrederea publicului în capacitatea acestora de a acționa în interesul cetățenilor. În 2023, Moldova a înregistrat un scor de 42 de puncte în Indicele Percepției Corupției, situându-se pe locul 76 din 180 de țări [3]. Deși au fost înregistrate anumite progrese în combaterea corupției sistemice, slăbiciunea autorităților anticorupție și lipsa de integritate a oficialilor aleși afectează imparțialitatea instituțiilor guvernamentale. Practici precum mita, nepotismul și favoritismul influențează procesele de luare a deciziilor în detrimentul interesului public. Percepția că instituțiile sunt dominate de interese politice partizane le face să nu mai fie privite ca fiind imparțiale și neutre, erodând capacitatea acestora de a oferi servicii publice de calitate și încrederea cetățenilor în general. În plus, instabilitatea politică și schimbările frecvente de guvern compromit stabilitatea instituțiilor statului și capacitatea lor de a guverna consecvent și de a acumula o memorie instituțională.

Astfel, factorii precum lipsa încrederii în instituțiile statului, corupția și instabilitatea acestora subminează reziliența națională a Republicii Moldova. În primul rând, aceste probleme afectează capacitatea instituțiilor guvernamentale de a anticipa, preveni și gestiona crizele și amenințările la adresa securității naționale. În al doilea rând, corupția și instabilitatea compromit planificarea și implementarea politicilor publice, reducând resursele și capacitatea de planificare a statului. De asemenea, lipsa de încredere a cetățenilor în instituțiile statului erodează coeziunea socială și solidaritatea națională, afectând capacitatea de a face față provocărilor comune. Toate aceste aspecte fac statul mai vulnerabil la crize și amenințări economice, sociale, politice sau de securitate. Un exemplu relevant pentru analiză este cel al Armatei Naționale. Datele Barometrului Opiniei Publice din perioada 2019-2023 indică o scădere semnificativă a încrederii în forțele armate, cu 11,1% dintre respondenți declarând în 2019 că au foarte multă încredere în acestea, comparativ cu doar 5,9% în 2023 [2]. Aceste date evidențiază un paradox al societății moldovenești: deși necesitatea unei Armate pregătite să facă față amenințărilor de securitate devine tot mai evidentă în contextul războiului din Ucraina, orice încercare de a spori capacitățile Armatei Naționale este întâmpinată cu reticență și invocarea statutului de neutralitate permanentă. De exemplu, știrea cu privire la deschiderea unei misiuni franceze de apărare la Chișinău a fost dur criticată de partidele de opoziție, care

susțin că acest lucru ar putea încălca statutul de neutralitate din Constituție și ar putea implica Moldova în conflictul militar din Ucraina [4].

În ceea ce privește puterea militară, Armata Republicii Moldova ocupă aproape ultimul loc într-un clasament mondial anual realizat de Global Firepower. În comparație cu anul precedent, Republica Moldova a coborât o poziție, situându-se pe locul 144 din 145 de țări evaluate. Clasamentul se bazează pe criterii precum numărul și calitatea echipamentului militar, forța militară disponibilă și capacitatea financiară [5]. Armata moldovenească, compusă din aproximativ 6.000 de membri activi, majoritatea militari în termen, întâmpină dificultăți în achiziționarea de echipamente moderne [6]. În bugetul național pentru anul 2024, guvernul a alocat 1,96 miliarde de lei pentru apărare, o creștere de 262 de milioane de lei față de anul anterior. Cu toate acestea, suma alocată este cu 3 miliarde de lei mai mică decât necesarul anual pentru înlocuirea echipamentelor militare de proveniență sovietică și modernizarea Armatei Naționale conform standardelor internaționale [7]. Subfinanțarea cronică afectează reziliența națională prin slăbirea capacității de apărare a țării în fața amenințărilor externe și interne, lipsind resursele necesare pentru modernizarea echipamentelor militare, pregătirea personalului și implementarea unor strategii eficiente de securitate.

Acești factori reflectă nivelul culturii de securitate al clasei politice din Republica Moldova de la independență până în prezent. Guvernările au folosit statutul de neutralitate permanentă și modernizarea armatei pentru a promova interese politice și a atrage sprijin electoral. Partidele politice, în special cele de stânga, folosesc neutralitatea ca simbol al suveranității și independenței naționale, susținând că este esențială pentru integritatea țării [8], dar și pentru a critica guvernul în legătură cu apropierea de NATO. Aceste diviziuni adâncesc clivajele geopolitice și subminează coeziunea socială, ducând la lipsa de încredere în capacitatea statului de a asigura securitatea națională. Sondajele arată această neîncredere, iar comunicarea deficitară în domeniul securității perpetuează lipsa de sprijin pentru măsuri decisive. Nivelul scăzut al culturii de securitate favorizează propaganda și știrile false, folosind neutralitatea constituțională pentru a descuraja sprijinul pentru întărirea capacităților de apărare. Conștientizarea și înțelegerea importanței sectorului de securitate sunt esențiale pentru evaluarea guvernării în acest domeniu [9].

Un indicator esențial al rezilienței naționale este **protecția infrastructurii critice.** Republica Moldova are o protecție limitată și fragmentată a acestei infrastructuri, în special în contextul conflictului din Ucraina. Conform *Hotărârii de Guvern 701/2018, care aprobă Regulamentul privind protecția antiteroristă a infrastructurii critice*, în Republica Moldova sunt identificate 11 sectoare care vizează infrastructura critică: sectorul energetic, tehnologia informației și comunicațiilor, alimentarea cu apă, alimentația, sănătatea, finanțele, securitatea națională, administrația, transporturile, industria chimică, biologică și nucleară și locurile de aglomerare în masă a populației [10]. În acest context, vulnerabilitățile legate de rețelele de comunicații sunt deosebit de relevante, mai ales în cazul atacurilor cibernetice asupra infrastructurii critice și site-urilor guverna-

mentale, care pot perturba activitatea instituțiilor esențiale și pot duce la sustragerea de informații sensibile pentru securitatea statului [11]. O altă vulnerabilitate a fost evidentă în timpul deconectărilor de la energie electrică cauzate de bombardamentele din Ucraina, evidențiind lipsa protocoalelor și sistemelor necesare pentru a asigura furnizarea de electricitate către sistemele vitale ale statului, inclusiv sistemul bancar. Chiar și după restabilirea alimentării cu energie electrică, numeroase servicii, inclusiv terminalele bancare și sistemele de comunicații, au rămas afectate. Companiile, chiar și cele tehnologice avansate, au întâmpinat dificultăți în gestionarea situației, iar rețelele au suferit căderi, afectând serviciile de telefonie și acoperirea internetului. Instituțiile medicale nu au avut suficiente sisteme de backup, iar școlile, grădinițele și alte instituții de stat au fost afectate în mod similar [12].

În acest context, dependența de infrastructura critică situată pe malul stâng al Nistrului (Centrala de la Cuciurgan), aflată sub controlul de facto al Moscovei, facilitează utilizarea acestor dependențe pentru a manipula guvernul de la Chișinău și a interveni în procesele politice interne. De asemenea, o vulnerabilitate o reprezintă și starea infrastructurii de transport, care afectează atât dezvoltarea economiei și a antreprenorialului, precum și capacitatea de a asigura mobilitatea trupelor militare și a echipamentelor acestora în cazul unei crize. Lipsa adăposturilor de protecție civilă în țară este o altă vulnerabilitate a infrastructurii critice. Din cele aproximativ 230 de edificii de protecție civilă din țară, circa 130 se află în municipiul Chișinău și 55 în Bălți. Totuși, din cauza degradării avansate, doar 48% dintre acestea ar putea oferi protecție reală cetățenilor în situații de risc [13].

Inegalitățile socioeconomice constituie un alt indicator crucial pentru evaluarea rezilienței naționale a statului. Conform „Raportului de stare a țării" realizat de Expert-Grup, aproximativ o treime din populația țării se confruntă cu sărăcia absolută, iar discrepanțele între mediul urban și cel rural sunt semnificative, cu 17,1% din populația urbană și 40,1% din cea rurală sub pragul sărăciei. Aceste cifre ilustrează faptul că inegalitatea continuă să reprezinte un obstacol major în calea dezvoltării unei societăți inclusiv, iar concentrarea activităților economice în jurul marilor orașe, în special Chișinău și Bălți, contribuie la accentuarea acestui decalaj. Un factor care a contribuit la agravarea sărăciei este creșterea prețurilor de consum, care a dus la ridicarea pragului sărăciei absolute de la 2285 de lei la 2942 de lei în 2022. Inflația rapidă a erodat puterea de cumpărare semnificativ, determinând o creștere de 18% a salariului mediu lunar brut la sfârșitul anului 2022, în timp ce salariul real a înregistrat o scădere cu 11%. Cu toate acestea, în prima jumătate a anului 2023 s-a observat o ușoară îmbunătățire, cu inflația temperată și o creștere de 1% a salariului mediu real, semnificând o schimbare pozitivă după o perioadă de declin constant [14].

Sărăcia și inegalitățile în distribuția veniturilor au un impact profund asupra coeziunii sociale. În Republica Moldova, prezența unui strat semnificativ de săraci poate fi considerată o amenințare potențială la adresa stabilității sociale. Coeziunea socială este un proces complex care implică crearea de valori comune și reducerea decalajelor de

avere și venituri între diferitele segmente ale societății. Aceasta presupune, de asemenea, implicarea și includerea cetățenilor în rezolvarea problemelor comune și participarea activă la viața socială. Coeziunea socială este afectată de percepția negativă asupra politicului, lipsa încrederii în instituțiile democratice și nivelul ridicat al corupției, care subminează încrederea publicului. Totuși, există oportunități de consolidare a coeziunii sociale prin implicarea familiei ca sursă de sprijin și promovarea voluntariatului în comunități, îndeosebi în zonele rurale și printre tineri. Cu toate acestea, accesul inegal la serviciile medicale și impactul pandemiei COVID-19 subliniază inegalitățile existente și necesitatea de a îmbunătăți accesul la servicii esențiale pentru a întări coeziunea socială și reziliența societății moldovenești [15].

O componentă importantă a rezilienței naționale în epoca contemporană o reprezintă nivelul de expunere la factorii naturali de risc și vulnerabilitatea la schimbările climatice. Moldova este extrem de vulnerabilă la schimbările climatice și la dezastre, cu o pierdere economică medie anuală de 2,13% din PIB. Schimbările climatice au o serie de consecințe semnificative asupra mediului și economiei. În ultimii ani, temperaturile medii au înregistrat o ușoară creștere, iar sezonul rece devine tot mai scurt, în timp ce verile devin mai lungi și mai fierbinți. Aceste modificări afectează agricultura, provocând fluctuații în producția alimentară și intensificând fenomenele meteorologice extreme, cum ar fi secetele și inundațiile, cu impact negativ asupra economiei și bunăstării populației. De asemenea, clivajele geografice între nord și sud devin tot mai evidente, cu o creștere a precipitațiilor în nord și o scădere în sud, ceea ce poate duce la dezechilibre socioeconomice și la o amplificare a problemelor legate de disponibilitatea și utilizarea apei [16].

CONCLUZII

Evaluarea rezilienței naționale a Republicii Moldova în baza indicatorilor precum puterea militară, infrastructura critică și guvernanța relevă provocări și oportunități cruciale pentru adaptabilitatea și stabilitatea țării. Modernizarea și consolidarea forțelor armate sunt esențiale pentru a face față amenințărilor de securitate, în timp ce dezvoltarea infrastructurii critice, cum ar fi rețelele energetice și de transport, este crucială pentru funcționarea eficientă a economiei și adaptabilitatea la șocuri și amenințări. În același timp, nivelul de corupție și instabilitatea instituțională subminează încrederea în instituțiile statului și afectează eficacitatea răspunsului la crize, iar clivajele socioeconomice pot slăbi coeziunea societală și angajamentul civic.

Cu toate acestea, abordarea adecvată a vulnerabilităților precum schimbările climatice și gestionarea riscurilor naturale poate întări reziliența națională a Moldovei. Investițiile în infrastructură și resurse umane, împreună cu promovarea dialogului intercomunitar și combaterea inegalităților, pot consolida coeziunea și stabilitatea socială. Prin îmbunătățirea guvernanței, combaterea corupției și promovarea participării civice, Republica Moldova poate construi un fundament solid pentru un viitor prosper și rezilient, asigurând astfel stabilitatea și prosperitatea pe termen lung a societății sale. Modernizarea și consolidarea forțelor armate, dezvoltarea infrastructurii critice

și îmbunătățirea guvernanței sunt esențiale pentru reziliența națională. Combaterea corupției, reducerea inegalităților socioeconomice și gestionarea riscurilor naturale pot consolida coeziunea socială și stabilitatea. Promovarea participării civice și investițiile în infrastructură și resurse umane sunt cruciale pentru un viitor prosper și rezilient al Republicii Moldova.

REFERINȚE

1. ALBU, N. Tendințe de măsurare și monitorizare a rezilienței. În: Reziliența în atenția securității. Concepte, procese, necesități, 2022. În: https://infocenter.md/wp-content/uploads/2022/01/TENDIN%C8%9AE-DE-M%C4%82SURARE-%C8%98I-MONITORIZARE-A-REZILIEN%C8%9AEI.pdf [Accesat 05.04.2024]
2. INSTITUTUL DE POLITICI. Barometrul Opiniei Publice 2023, Publice, În: https://ipp.md/wp-content/uploads/2023/09/BOP-2023-Prezentare.pdf [Accesat 17.04.2024]
3. TRANSPARENCY INTERNATIONAL. Corruption Perceptions Index 2023.. În: https://www.transparency.org/en/cpi/2023 (Accesat 01.05.2024)
4. Socialiștii critică deschiderea misiunii franceze de apărare: Moldova neutră poate deveni complice la aventura uneia dintre țările NATO, În: *Newsmaker, 2024.* În: https://newsmaker.md/ro/socialistii-critica-deschiderea-misiunii-franceze-de-aparare-moldova-neutra-poate-deveni-complice-la-aventura-uneia-dintre-tarile-nato/?fbclid=IwAR0eBNWOiJbmytuGyRh2T1GPft3OQDCjp3VbPRt7nv8pSjUX981TUNJdsh8, [Accesat 01.05.2024]
5. *2024 Military Strength Ranking. Global Firepower.* În: https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php [Accesat 17.04.2024]
6. NECȘUȚU, M. *Armata Republicii Moldova, puțin pregătită pentru a respinge un atac al Rusiei. De ce a ajuns Chișinăul în această situație și ce ar putea să facă.* În: https://www.veridica.ro/analize/armata-republicii-moldova-putin-pregatita-pentru-a-respinge-un-atac-al-rusiei-de-ce-a-ajuns-chisinaul-in-aceasta-situatie-si-ce-ar-putea-sa-faca [Accesat 17.04.2024]
7. DERMENJI, D. *Cât de apărată intră R.Moldova în 2024 și cum și-a modernizat armata în 2023.* În: https://moldova.europalibera.org/a/cat-de-aparata-intra-r-moldova-in-2024-si-cum-si-a-modernizat-armata-in-2023/32737083.html [Accesat 17.04.2024]
8. ZIARUL DE GARDĂ. *Neutralitatea permanentă. Ce presupune noua inițiativa legislativă a Socialiștilor și Comuniștilor.* În: https://www.zdg.md/stiri/neutralitatea-permanenta-ce-presupune-noua-initiativa-legislativa-a-socialistilor-si-comunistilor/ [Accesat 01.05.2024]
9. PISA. *Ce înseamnă să ai cultură de securitate? Află din cele mai bune exemple.* Platforma pentru Inițiative de Securitate și Apărare, 2024. În: https://pisa.md/

wp-content/uploads/2024/04/Ce-inseamna-sa-ai-cultura-de-securitate-Afla-din-cele-mai-bune-exemple.pdf [Accesat 02.05.2024]

9. Hotărâre nr. 701 din 11.07.2018 pentru aprobarea Regulamentului privind protecția antiteroristă a infrastructurii critice. În: *Monitorul Oficial Nr. 277-284 art. 773.*
10. *Atac cibernetic asupra site-urilor din Republica Moldova.* În: https://tvrmoldova.md/article/1b68e425e462a815/atac-cibernetic-asupra-site-urilor-din-republica-moldova.html [Accesat 01.05.2024]
11. Experți: *Republica Moldova rămâne vulnerabilă energetic, atâta timp cât Rusia va bombarda Ucraina.* În: https://trm.md/ro/economic/experti-republica-moldova-ramane-vulnerabila-energetic-atat-timp-cat-rusia-va-bombarda-ucraina [Accesat 01.05.2024]
12. Expert: *Infrastructura critică din Republica Moldova este slab pregătită*. În: https://stiri.md/article/economic/expert-infrastructura-critica-din-republica-moldova-este-slab-pregatita [Accesat 18.04.2024]
13. CENUȘĂ, D., LUPUȘOR, A., MADAN, S. și alții. Republica Moldova 2023: *Raport de stare al țării*. Centrul analitic Expert-Grup, 2023, p.8. În: https://library.fes.de/pdf-files/bueros/moldau/20197/2023_raportul.pdf [Accesat 01.05.2024]
14. MALCOCI, L., MOCANU, V, CĂLCÂI Gh. [et al.] *Coeziunea socială în Republica Moldova: dimensiuni și manifestări în condiții de urgență.* Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2022 (ÎS FEP „Tipografi a Centrală”) Vol. 2: Studiu sociologic, p.219-221.
15. UNICEF. *Evaluarea vulnerabilității copiilor la schimbările climatice,* Republica Moldova, 2017, p.8. În: https://www.unicef.org/moldova/media/1266/file/Evaluarea-vulnerabilitatii-climatice.pdf [Accesat 01.05.2024]

CHALLENGES OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA ON ITS WAY TO THE EU ACCESSION

PROVOCĂRI ALE REPUBLICII MOLDOVA ÎN DRUMUL SĂU LA ADERAREA LA UE

CZU: 327(478):061.1UE:327.5 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.28**

Cristina MORARI,
ORCID: 0009-0000-3201-3402
e-mail: cristina.morari@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The purpose of this article is to analyze the Republic of Moldova's way to EU accession trough identification of existing external and internal challenges that can affect somehow the process. It is an analytical study that is based on an interdisciplinary approach. The methods used in this research paper are documents analysis, alongside with review of academic literature, civil society studies and media sources. Also were applied observation, systemic approach and event-analysis methods. In this way are identified external challenges as EU factor, regional security context, external influences. Through internal challenges are analyzed the reform process, capacity to keep the pace of European integration process and Transnistrian conflict.*

Keywords: *challenges, EU, negotiations, opportunities, reforms.*

INTRODUCTION

Relationship between the Republic of Moldova and the EU has evolved significantly over the years, reflecting European aspirations of the Republic of Moldova, as well as EU commitment to sustain reform and development process of the country. Once the Republic of Moldova was granted candidate status by EU on June 23, 2022, the dynamics of European integration of the country went on a rapid trace. On 14 December 2023 European leaders decided to open accession negotiations with the Republic of Moldova. This decision was made on the base of European Commission's evaluation of the registered progress made by the Republic of Moldova in implementation of 9 steps specified in European Commission Opinion. According to European Commission report presented in November 2023, 6 of 9 steps were accomplished: were addressed deficiencies highlighted by OSCE/ODIHR and the Council of the Venice Commission; was adopted necessary legislation in order to fight more effectively against organized crime and consolidated the cooperation with international partners in the domain; was ensured the accessibility and the quality of provided public administration services; was completed the Public Financial Management reform; was consolidated the role of civil society through the creation of a platform for dialogue with state authorities; and were consolidated national mechanisms and laws to protect

human rights and guarantee gender equality [1]. Thus, European structures recognized the commitment of the Republic of Moldova to continue and maintain sustainable progress in the reform process. After, Moldova has advanced firmly in the fulfilment of the remaining steps by appointing on the base of a transparent procedure the new Prosecutor General in June 2024, by adopting of new regulations for financial flows, contributing to the de-oligarchisation process and by consolidating the national anti-corruption structures and resources.

As all requirements were completed, after two years as Moldova was granted the candidate status, EU Council approved on June 21, 2024 the negotiating framework for negotiations with the Republic of Moldova and the accession negotiations were opened on June 25, 2024. In this context, the declarations of Chisinau to obtain EU membership until 2030 seems to have good perspectives, if the existing track of advancement of European integration process is kept. In this regard, Jānis Mažeiks, the Head of the Delegation of the European Union to the Republic of Moldova pointed that: “2030 is a very ambitious term. However, this ambition is shared by both, Moldovan authorities and European officials. This means that it is possible. This objective is optimistic, but it is achievable if there will be no deviations from the undertaken course of the reform process and necessary resources will be allocated [2].” Indeed, the achievement of EU membership is a task that mostly depends on efforts of the Republic of Moldova to align with European standards and values, to advance reforms and successfully conduct accession negotiations. However, there are some challenges, external and internal, that can affect the course of country’s European integration. Republic of Moldova is both, within a complex geopolitical context with influences from different actors and under the continuous regional and international evolutions. At the same time, different domestic problems can influence the capacity of the republic to benefit entirely from opportunities offered by the EU. Thus, in analyzing the relations between the EU and the Republic of Moldova it is necessary to study the challenges Moldova faces on its way to obtain EU membership in order to identify correctly the priorities and perspectives of European integration of the country.

MATERIAL AND METHOD

The research is conducted on the base of a set of general and particular scientific methods and techniques with an interdisciplinary character that allowed the comprehensive study of the relationship between EU and the Republic of Moldova from the perspective of opportunities and challenges that can be identified at current stage. In order to provide an in-depth vision of the research problem was applied the documents analysis, alongside with review of academic literature, civil society studies and media sources. Other methods as observation, systemic approach and event-analysis have contributed to the evaluation of the internal and external factors that can influence the trace of the Republic of Moldova towards EU membership, as well as gave insights on the main evolutions, trends and opportunities in this process. Another method is the institutional

one, that focused on the study of the role of the institutions that directly are involved and regulate the process of European integration of the Republic of Moldova. At its turn, the analysis of data provided by different poles of public opinion led to the determination of level of support for Moldova accession to EU.

RESULTS AND DISCUSSIONS

The candidate status of the Republic of Moldova has changed the nature of its relationship with the EU. Moldova has now the clear perspective to join with EU and starts a complex process of negotiations on diverse chapters of acquis communautaire that represent the body of EU legislation and standards. On its way towards EU membership, Republic of Moldova will benefit from different opportunities such as enhancement of political cooperation with EU and its member states, benefits from EU initiatives aimed at promoting security and stability in the region, strengthening of democratic institutions, EU financial and technical assistance to fulfill development initiatives, access to diverse European programs and policies etc. Thus, through recent evolutions can be mentioned that the macro-financial assistance for Moldova was increased to 150 million euros; the country was granted additional duty-free access for more agricultural products for a year; was launched the Hub for internal security and border management in Moldova, as well as the high level political and security dialogue EU-Moldova; EU has paid a grant of 75 million euros for consolidation of national energy sector; and the participation of Moldova in EU programs has extended [3].

At the same time, Republic of Moldova faces multiple challenges in its path of accession to EU. These challenges are determined by regional tensions, multiple crises and some domestic issues that can influence and/or, to some extent, even drag the European integration process. There can be identified external and internal challenges, that will be discussed below.

Among external challenges, firstly should be mentioned European integration process itself and EU internal dynamics. This implies different aspects. Primarily, it regards the EU's absorption capacity, which is, according to Tanja A. Börzel, Antoaneta Dimitrova and Frank Schimmelfennig, the capacity of EU to admit new member states in a certain period of time without threatening the political objectives established by Treaties [4, p.161], that certainly implies the stability and functioning of EU. That means EU, that at its turn meets with some internal problems as institutional crisis and economic issues, should be ready to reshape some of its existing mechanisms and accept new members, ensuring their smooth integration into the community. In this respect, the EU conditionality policy contributes significantly to the preparation of the candidates to join the European family, diminishing the risk that new members will jeopardize the Union's activity. Then, the admission of new member states must receive the consent of all EU member states. The fact that Republic of Moldova has the support of EU member states for its EU membership aspiration shows that the country will be admitted as soon as it will fulfil its commitments as candidate state.

Another challenge is the regional security context generated by war in Ukraine. On one hand, the war triggered the European integration process for the Republic of Moldova, encouraging it to seek the closer ties with EU, looking to enhance its security and stability by aligning itself with European values and principles. Also, it changed strongly the EU's perception and position regarding the European aspirations of its Eastern neighbors, making real the membership perspective for Ukraine, Moldova and Georgia, which was not provided by the last Eastern Partnership summit on 15 December 2021 [5]. On another hand, it led to multiple crises in the Republic of Moldova - the refugee, energy and economic ones, which affect somehow the implementation of EU conditionality and reform process. At the same time, for the Republic of Moldova it is very important to prove its capacity to become EU member state due to its own merits, domestic qualitative transformation and Europeanization and not to geopolitical factors and circumstances.

As a third external challenge is considered the influence of Russian Federation in the Republic of Moldova. It is exercised in different ways: trough Moldovan dependency on Russian energy resources, Transnistrian conflict, economic embargoes, mass-media etc. As Moldovan researchers note, another way of consolidation of Russia's position in Moldova is by strengthening of pro-Russian political parties that would keep Moldova divided and unable to follow a pro-European foreign policy direction [6, p.259]. However, Moldovan authorities managed to reduce the impact of Russian Federation in diverse domains. EU has become the main trade partner of Moldova, representing 52.2% of its total trade [3]. In energy sector, according to analysts, Moldovan government succeed to refute its debt to Gazprom and to develop alternative supply routes, achieving in this way independence from Russian gas [7]. Significant measures were undertaken in order to improve the Moldova's resilience towards disinformation, by legislation amendments, introduction of sanctions for disinformation actions, suspension of several TV station licenses and blocking sites in order to protect the national informational space, foundation of National Cyber Security Agency [8] etc.

Speaking about internal challenges, first of all it should be underlined the need of realization of a deep reform in the field of judicial system and fight against the corruption. These two dimensions are critical for the process of convergence with European standards and necessary to ensure efficient and sustainable integration into the European structures. By how efficiently are addressed these key domains depends successful reform of other domains. According to the Public Opinion Barometer of the Republic of Moldova, citizens have somewhat trust in law enforcement agencies as follows: in court -16.8%, in General Prosecutor's Office – 17.1%, in General Police Inspectorate -28.4% and in National Anti-Corruption Center – 22.3% [9]. It is obvious that improvement of justice sector and fight against corruption will not happen fast and it is required time that adopted laws and measures have results. In this respect, for the achievement of a modern, transparent and efficient judicial system a very good step represents the adoption by the Parliament of the Republic of Moldova of the Strategy for Ensuring the

Independence and Integrity of Justice sector for 2022-2025 [10], which is in the process of implementation.

Next challenge for Moldova is the capacity to ensure the stability in face of changes. At the moment, the European integration process of the country is supported and realized by pro-European President, Government and Parliament. All efforts of both, government and civil society are focused on the promotion of necessary reforms and alignment to European standards. On March 13, 2023 the Government of the Republic of Moldova approved the new Coordination Mechanism for Moldova's EU Accession Process [11]. It establishes the way of coordination of European integration process, responsible authorities and the way of organization and functioning of the Working Groups for accession negotiations of the Republic of Moldova to EU and the composition of the negotiation team. Responsible institution for the coordination of European integration process at national level since 2023 is the Bureau for European Integration. It ensures the fulfillment of commitments assumed by the Republic of Moldova within the accession process to EU, coordinates the EU acquis' implementation in cooperation with the Legislation Harmonization Center, assist the Working Groups for accession negotiations, coordinates the negotiation process and regulates the strategic communication in the field of European integration.

On July 10, 2024 Republic of Moldova launched the second stage of accession negotiations with EU, starting the bilateral screening process in order to analyze the readiness of the country to apply European legislation and to see if all acquis' components can be adopted at national level. It is for the first time when a candidate state hosts this kind of event. In this context, Deputy Prime Minister for European Integration, Head of Bureau for European Integration Cristina Gherasimov stated: "The fact that we have reached this point just over two years after receiving candidate status for EU membership reflects the tremendous effort exerted by national institutions and society as a whole. Simultaneously, it stands as testament to the EU's unprecedented openness, offering us a concrete prospect of joining the great family of democracies on our continent [12]." Thus, in conditions of upcoming presidential and parliamentary elections in 2024 and 2025 respectively, is important to ensure that initiated process will keep the pace. It is necessary to work with opposition parties to adopt a common direction of actions, to engage more civil society and to communicate efficiently with the population. According to public opinion poll "Citizens' perception about Moldova's European integration process", realized by the Institute for European Reforms and Policies in cooperation with CBS-AXA in June 2023, 59,2 % of respondents support Moldova's accession to EU [13]. However, it is still necessary to communicate with population in order to inform and explain correctly the process and results of accession negotiations with EU and what benefits European integration has.

Finally, a challenge is the Transnistrian conflict. It is preferred that the Republic of Moldova joins EU already as an integrated country. However, there are also opinions that Moldova's accession to EU does not depend on conflict settlement and the re-

public can move forward without Transnistria and will settle the conflict already as an EU member. Meanwhile, EU will continue the dialogue with Chisinau and Tiraspol in order to facilitate the reintegration process [14]. Anyway, peaceful resolution of Transnistrian conflict is one of the main objectives of Moldovan government. There is no predictable timetable for its settlement, as it is a complex and difficult task, involving diverse aspects and issues, starting with political dialogue and continuing with measures in health, education, pension system etc. Oleg Serebrian, Deputy Prime Minister for Reintegration states that Chisinau should bring Transnistrian region into the legal field of the Republic of Moldova till 2030, so that the left bank of the Dniester River would be also prepared for accession to EU. That would be possible in the field of custom, taxation and banking. The creation of a single customs area would solve many economic problems. The authorities want that both banks of the Dniester River benefit from equal conditions [15]. Indeed, Europeanization of the Transnistrian region and advantages of EU membership are considered the best ways of conflict settlement.

CONCLUSIONS

Although the road to accession to EU is strewn with diverse challenges the Republic of Moldova is determined to overcome them through ambitious legislative and institutional reforms and internal transformation. It is expected that accession negotiations will accelerate the process of modernization and development of the country through the domestic preparation for accession. The main objective of the Republic of Moldova is to conclude accession negotiations by 2030. If it succeeds, it means that Republic of Moldova will be able to obtain EU membership. What is important is that Republic of Moldova must preserve its pace of reforms and fulfillment of assumed commitments within accession process, proving that it has the capacity to integrate into European community based on its own merits. Additionally, that will contribute to the overcoming of other existing challenges. Another key aspect is assurance of the continuous support for the European integration of the country by strategic communication with population, increased engagement of civil society into European integration process and transparency in decision-making and accession negotiation process.

REFERENCES

1. Republic of Moldova 2023 Report. EU Commission, Brussels, 8.11.2023 SWD(2023) 698 final. Available: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/d8ef3ca9-2191-46e7-b9b8-946363-f6db91_en?filename=SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf [Accessed: 05.07.2024].
2. Ambasadorul Jānis Mažeiks: „2030 este un termen-limită pentru aderarea R. Moldova la UE foarte ambițios, dar este o ambiție împărtășită nu doar de oficiali moldoveni, ci și de oficiali ai UE. Acest lucru ar putea fi posibil”. 09.02.2024.

Available: https://www.ziarulnational.md/interviu-ambasadorul-janis-mazeiks-2030-este-un-termen-limita-pentru-aderarea-r-moldova-la-ue-foarte-ambitios-dar-este-o-ambitie-impartasita-nu-doar-de-oficiali-moldoveni-ci-si-de-oficiali-ai-ue-acest-lucru-ar-putea-fi-posibil/ [Accessed: 05.07.2024].

3. EU and the Republic of Moldova. *EU Delegation to the Republic of Moldova*. Available: https://www.eeas.europa.eu/moldova/moldova-si-ue_ro?s=223 [Accessed: 06.07.2024].
4. BÖRZEL T. A., DIMITROVA A., SCHIMMELFENNIG F. European Union enlargement and integration capacity: concepts, findings, and policy implications. In: *Journal of European Public Policy*. 2017. Volume 24, issue 2, pp. 157–176. ISBN 13: 978-1-138-55003-2.
5. Eastern Partnership summit, 15 December 2021. Available: https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2021/12/15/ [Accessed: 08.07.2024].
6. CEBOTARI S. Zona estică a Republicii Moldova în contextul intereselor Federației Ruse.In: *Studia Universitatis Moldaviae*. 2020. nr 3(133), p.253-260. ISSN 1814-3199.
7. LITRA L. The final frontier: Ending Moldova's dependency on Russian gas In: *European Council on Foreign Relations*.2023. Available: https://ecfr.eu/article/the-final-frontier-ending-moldovas-dependency-on-russian-gas/ [Accessed: 09.07.2024].
8. GUDUMAC D. *De ce eșuăm în lupta cu propaganda rusească?* Available: https://soros.md/openspace/de-ce-esuam-in-lupta-cu-propaganda-ruseasca/ [Accessed: 09.07.2024].
9. Public Opinion Barometer of the Republic of Moldova. 08.2023. Available: http://bop.ipp.md/en [Accessed: 09.07.2024].
10. Strategia privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025. Available: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129241&lang=ro [Accessed: 09.07.2024].
11. HG 180 din 13.03.2024 Cu privire la mecanismul de coordonare a procesului de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană și modul de organizare și funcționare a echipei de negociere în cadrul acestui proces. In: *Monitorul Oficial.* 18.03.2024. nr103, art 250.
12. Moldova's European agenda discussed by Cristina Gherasimov with Oliver Várhelyi. 11.07.2024. Available: https://gov.md/en/content/moldovas-european-agenda-discussed-cristina-gherasimov-oliver-varhelyi [Accessed: 10.07.2024].
13. Opinion poll: 59.2% of the Moldovan citizens support Moldova's accession to the European Union. 11 June 2023. Available: https://ipre.md/2023/07/11/sondaj-de-opinie-592-dintre-cetateni-sustin-aderarea-republicii-moldova-la-uniunea-europeana/?lang=en [Accessed: 11.07.2024].

14. Jānis Mažeiks: „Deși preferăm ca problema transnistreană să fie rezolvată înainte ca R. Moldova să adere la UE, nu putem exclude nici varianta în care, într-o primă fază, R. Moldova ar adera la UE fără regiunea transnistreană”. 9.02.2024. Available: https://tvrmoldova.md/article/8eea3e40b48949ad/janis-mazeiks-desi-preferam-ca-problema-transnistreana-sa-fie-rezolvata-inainte-ca-r-moldova-sa-adere-la-ue-nu-putem-exclude-nici-varianta-in-care-intr-o-prima-faza-r-moldova-ar-adera-la-ue-fara-regiunea-transnistreana.html [Accessed: 11.07.2024].
15. Serebrian: Vrem să aducem regiunea transnistreană în câmpul legal al Republicii Moldova. 06.10.2023. Available: https://noi.md/md/politica/serebrian-vrem-sa-aducem-regiunea-transnistreana-in-campul-legal-al-republicii-moldova [Accessed: 11.07.2024].

N.B. Article is writen within project 101132314 — RE-ENGAGE - Re-Engaging with Neighbours in a State of War and Geopolitical Tensions

INTEGRAREA EUROPEANĂ PRIN PRISMA FEDERALIZĂRII UNIUNII EUROPENE

EUROPEAN INTEGRATION THROUGH THE PRISM OF THE FEDERALIZATION OF THE EUROPEAN UNION

CZU: 327:061.1UE:342.24(4) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.29**

Liliana BENIUC,
ORCID: 0000-0002-1094-2662
e-mail: liliana.beniuc@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The article explores the evolution of the idea of European federalism and the federalist movement in the first half of the 20th century, highlighting the concept of "Europeanism" as a political and ideological expression of various visions of European unity. The research methods include historical and comparative analysis of documents and writings by theorists such as Immanuel Kant, Jean-Jacques Rousseau, and William Penn, alongside the study of contributions from major post-war European political figures.*

The main findings underscore the role of the Treaty of Paris (1951) and the establishment of the European Coal and Steel Community, the European Atomic Energy Community, and the European Economic Community in shaping contemporary European federalism. The paper emphasizes the challenges of implementing federalism, such as harmonizing national legislations and the competencies of national governments with those of the European Union. Additionally, the success of EU federalization depends on respecting the historical, economic, and cultural traditions of member states and maintaining a balance between Union and national competencies to mitigate centrifugal forces and stimulate cooperation.

Keywords: *„Pan-Europe", „Europeanism", federation, federalism, European federalism*

INTRODUCERE

Subiectul federalismului european și al mișcării federaliste din prima jumătate a secolului XX este de o relevanță și semnificație deosebită în discursul politic contemporan. Conceptul de „europeism" integrează diverse viziuni, planuri și proiecte discutate de-a lungul secolelor privind unitatea europeană. Abordările teoretice privind entitățile teritorial-politice federative și confederative au fost promovate de personalități politice europene notabile, precum Richard Coudenhove-Kalergi, Robert Schuman, Jean Monnet ș.a.. Obiectivul principal al acestui articol este de a analiza evoluția istorică și provocările implementării federalismului european în contextul eforturilor de integrare după cel de-al Doilea Război Mondial. Obiectivul final este de a oferi o înțelegere cuprinzătoare a dimensiunilor teoretice și practice ale federalizării UE și a implicațiilor sale pentru integrarea europeană.

MATERIALE ȘI METODE

Materialul pentru acest articol se bazează pe o analiză amplă a literaturii de specialitate, tratatelor europene și contribuțiilor teoretice ale personalităților politice și filosofice relevante. Studiul include o *analiză comparativă* a federalismului european și american, explorând rădăcinile și evoluția conceptului de „federalizare” în context european. În procesul de elaborare a articolului au fost folosite următoarele metode de cercetare: 1) *metoda sistemico-instituțională*, pentru a examina evoluția și funcționarea comunităților europene, inclusiv modul în care instituțiile europene au fost create, adaptate și armonizate, pentru a răspunde provocărilor integrării federative; 2) *metoda filosofico-istorică*, care implică studierea ideilor și teoriilor filosofice ale unor gânditori (Immanuel Kant, Jean-Jacques Rousseau și William Penn), modul în care aceste idei au influențat mișcările politice și proiectele de integrare europeană, descriind contextul istoric și ideologic; 3) *abordarea constructivistă*, care explorează rolul ideilor și identităților în formarea și consolidarea federalismului european de către actorii politici, care au promovat ideea unei Europe unite prin intermediul discursurilor, politicilor și instituțiilor.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Noțiunile „*integrare*” și „*federalizare*” reprezintă fenomene și procese distincte, care au anumite similitudini de conținut. Termenul de „*integrare*” este adesea conceput ca proces de formare a unui întreg unitar din diverse entități teritorial-politice, numit „federație” sau „confederație”, constituind un organism socio-politico-teritorial, care funcționează în conformitate cu propriile legități de instituționalizare. Analiza modelului instituțional al UE ne permite să înțelegem procesul multilateral de integrare, ce reprezentă o îmbinare sistemică a domeniilor politice, economice, sociale, instituționale și juridice, inițial al statelor vest-europene, care ulterior a condus la formarea Comunităților Europene și, respectiv, a Uniunii Europene.

Condiții reale de instituire și dezvoltare a federalismului european contemporan au apărut după cel de-al Doilea Război Mondial, reflectându-se în discuțiile privind integrarea europeană, în special după semnarea Tratatului de la Paris privind crearea Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO) în 1951 și Tratatului de la Roma privind întemeierea Comunității Economice Europene (CEE) și a Comunității Europene a Energiei Atomice (EURATOM) în 1957.

În procesul de integrare europeană, dimensiunea federalistă a Uniunii Europene a devenit treptat semnificativă. Un pas important în acest sens a fost semnarea Acordului de la Schengen de către Belgia, Franța, Germania, Luxemburg și Olanda la 14 iunie 1985, care a intrat în vigoare după 10 ani, la 26 martie 1995 și a fost suplimentat ulterior cu „Acquis-ul Schengen” al UE în 1999. Semnarea Tratatului de la Amsterdam în 1997, care a intrat în vigoare în 1999, a constituit un alt moment important, care a instituționalizat așa-numitul „*Spațiu de libertate, securitate și justiție*” și a creat postul de Înalt Reprezentant al Politicii Externe și de Securitate Comună a UE. În 1999 a

fost creată Zona Euro, care a marcat un pas esențial în direcția integrării economice. În anul 2003, a fost elaborat proiectul final al Tratatului de instituire a unei Constituții pentru Europa (neratificat). Un alt moment decisiv în reformarea UE a reprezentat semnarea Tratatului de la Lisabona în 2007, prin care s-a conferit personalitatea juridică internațională a UE și s-a permis trecerea de la procedura de vot prin unanimitate la votul cu majoritate calificată în adoptarea unor decizii ale Consiliului Uniunii Europene (anterior numit Consiliul de Miniștri).

Concepția „*federalizarea Europei*" reprezintă una dintre primele abordări ale integrării europene și constituie un instrument de cercetare al savanților care studiază Uniunea Europeană din această perspectivă. Deja în perioada interbelică au apărut unele școli teoretice, la interferența dintre procesul politic european și abordarea științifică a acestuia, care au abordat problema formării unei noi ordine europene și a unui areal politico-instituțional comun. Una dintre primele lucrări semnificative în acest sens este „Pan-Europa" elaborată de Richard Coudenhove-Kalergi, care considera că doar o reorganizare europeană în direcția unificării poate scoate Europa din criză. Autorul considera că o mișcare paneuropeană ar putea crea o Europă liberă și federativă, iar obiectivul principal al acestei mișcări ar fi instituirea unei uniuni a statelor europene, în care se exclude hegemonia unei singure națiuni sau a unui stat european. Succesul realizării acestui proiect ar depinde de reconcilierea dintre Franța și Germania, care, în perspectivă ar constitui „temelia unității europene" [1].

Este important de menționat că în anul 1923, Richard Coudenhove-Kalergi a propus primul proiect de confederalizare a Europei, expus integral în lucrarea „Pan-Europa". În baza viziunilor conceptuale prezentate în acest proiect, autorul a fondat în același an prima organizație neguvernamentală – „Uniunea Pan-Europeană". La primul congres al Uniunii, desfășurat la Viena în 1926, Coudenhove-Kalergi menționa că Europa trebuie să se consolideze într-o asociație a statelor libere, pentru a edifica o confederație europeană, fără ca statele membre să-și sacrifice suveranitatea [2]. Eventuala confederație paneuropeană urma să fie denumită „Statele Unite ale Europei".

Viziunile lui Richard Coudenhove-Kalergi au avut o semnificație teoretică și practică incontestabilă, fiind puse ulterior la baza fondării Uniunii Europene. Printre acestea se numără și ideea creării Uniunii economice franco-germane, bazată pe explorarea comună a cărbunelui renan şi minereului de fier lorenez. Această ideea a fost realizată 28 de ani mai târziu, când în 1951, a fost creată Comunitate Europeană a Cărbunelui și Oțelului. Richard Coudenhove-Kalergi s-a manifestat ca un confederalist convins, iar ideile lui au stat la baza proiectului discutat în cadrul Ligii Națiunilor la Geneva în 1929 privind formarea unei federații europene. Coudenhove-Kalergi considera că o federație europeană ar putea preveni viitoarele războaie și ar promova pacea și stabilitatea pe continent. El a propus ca statele europene să se unească într-o confederație care să respecte suveranitatea națională a fiecărui stat membru, dar să colaboreze în domenii precum economia și apărarea, pentru a crea o Europă mai puternică și unită. Această inițiativă nu a reușit să se materializeze în acel moment, în mare parte din cauza tensiunilor politice

și a degradării relațiilor dintre statele europene în perioada interbelică. De asemenea în 1929 Coudenhove-Kalergi a propus ca „Oda Bucuriei” din Simfonia a IX-a a lui Ludwig van Beethoven să fie imn al Europei unite [2].

Remarcăm, că ideea federalismului european și a mișcării federaliste de la începutul anilor 1920 reprezintă expresia „europeismului”, care din punct de vedere politic și ideologic, a avut o semnificație concretă de-a lungul secolelor, reflectând diverse viziuni, planuri și proiecte expuse și discutate în special în secolele XVIII-XIX. În acest context îi menționăm pe Immanuel Kant, autorul ideii de „*uniune a popoarelor*” pentru asigurarea „păcii eterne” [3] și Jean-Jacques Rousseau, care în lucrarea sa „Contractul social” a pus bazele teoretice ale comunității bazate pe egalitate și libertate, iar concepțiile sale privind contractul social au avut implicații asupra ideii de cooperare și unitate între state [4]. William Penn, personalitate politică din coloniile engleze din America de Nord, a promovat viziuni federaliste și de unificare a coloniilor americane încă din secolul XVII [5]. Aceste idei au servit ulterior drept model pentru conceptualizarea și elaborarea Constituției SUA (1787), care a devenit o sursă de inspirație în procesul de instituire și federalizare a UE.

Federalismul european reprezintă un produs conceptual-teoretic, care reflectă aspirațiile politice privind o Europă unită, instituită printr-un continuu proces de integrare. După cel de-al Doilea Război Mondial, acest proces teoretico-practic s-a dezvoltat prin contrapunerea critică între Europa federativă și statul-națiune. Unul dintre fondatorii mișcării federaliste din Europa, Altiero Spinelli era convins că statul-național cu suveranitate absolută și-a pierdut dreptul la existență, deoarece scopul său suprem era de a domina țările vecine mai slab dezvoltate. Mai mult, statul național a încetat să mai fie apărătorul drepturilor și libertăților propriilor cetățeni. Federalismul promovat de Altiero Spinelli a fost unul dintre cele trei curente principale, care au stat la baza procesului de integrare europeană și pe care le-a abordat în diferite momente: 1) *Confederalismul* prevedea încheierea de acorduri între state printr-o cooperare cât mai deplină, dar fără a afecta suveranitatea națională. Deciziile se luau prin unanimitate între membri; 2) *Federalismul* căuta să depășească conceptul de state-națiune, considerat responsabil pentru conflictele neîntrerupte din Europa și să instituie o federație europeană cu suveranitate proprie; 3) *Funcționalismul* se baza pe convingerea că procesul de integrare putea avea loc doar treptat, prin transferul progresiv al suveranității în domenii specifice. Acesta a fost modelul adoptat de Jean Monnet și Robert Schuman. Aceste curente au contribuit la dezvoltarea și evoluția Uniunii Europene, fiecare oferind perspective și diferite metode pentru realizarea integrării politice și economice a Europei [6].

Un alt reprezentant al mișcării federaliste europene, Mario Albertini, asemenea lui Spinelli, susținea că statul-națiune subminează nivelul de viață al oamenilor și creează premise pentru declanșarea unor noi războaie. În acest context, Albertini pleda pentru înlocuirea statului-națiune cu un stat multinațional federativ, iar Federația Europeană ar trebui să devină o comunitate a oamenilor, care ar reprezinta diverse națiuni europene. În opinia sa, statul tradițional este prea slab, pentru a rezolva cu succes problemele complicate de ordin economic, social, de securitate și de altă natură [7].

Considerăm că viziunile federaliste, expuse de-a lungul istoriei, au mai degrabă un caracter ideologic și politic decât unul științific, constituind un izvor de inspirație pentru elaborările teoretice contemporane privind „federația", „federalismul" și „federalizarea". Aceste noțiuni, deși diferite în esența lor semantică, reflectă diverse aspecte și procese politice. În linii generale, dacă *„federația"* reprezintă o formă de organizare instituțională a statului, iar *„federalismul"* poate fi abordat drept fenomen politic și concept ideologic în baza căruia sunt promovate proiecte de fondare a formațiunilor federative, atunci *„federalizarea"* poate fi concepută drept acțiune politică și decizională în procesul de creare a unor sisteme federative.

Abordarea noțiunii de „federalism", spre deosebire de cea a „federației", are un caracter multidimensional și poate fi concepută, de exemplu, pe baza a două dimensiuni: 1) multiplele idei și proiecte de restructurare a relațiilor internaționale și interstatale europene; 2) experiența edificării unor state federative, cum ar fi, de exemplu, SUA. Dintre toate viziunile referitoare la integrarea europeană, federalismul ocupă un loc deosebit, constituind temelia ideologică a mișcării de unificare politică a Europei. În acest sens, profesorul Ben Rosamond, unul dintre recunoscuții specialiști în teoriile integrării europene, recunoaște că federalismul european nu este conceput pe baza unei școli sau paradigme științifice, dar reprezintă un proiect politic și, în cel mai bun caz, o teorie normativă [8].

Conform abordării lui Mario Albertini, unul dintre protagoniștii mișcării federaliste din Europa postbelică, gândirea politică și ideologică privind federalizarea europeană se distinge prin trei dimensiuni esențiale: 1) *valoarea de bază*: coexistența pașnică (excluderea războiului); 2) *factorul instituțional*: federația este, pe de o parte, antipodul statului unitar și, pe de altă parte, al sistemului confederativ de organizare a statului; și 3) *aspectul istorico-social*: depășirea destrămării sistemului federativ. Mario Albertini menționa că federalismul reprezentă „*unitatea prin diversitate*" și exprimă scopul suprem al integrării: crearea „Europei unite", care urma să funcționeze pe baza delimitării puterilor. În acest sens, federalismul european prevedea formarea instituțiilor supranaționale, care ar prelua o parte din suveranitatea statelor-participante [9].

Conform logicii federalismului, instituirea unei Uniuni a statelor europene exclude soluționarea conflictelor interstatale prin aplicarea forței, iar contradicțiile seculare dintre Franța și Germania ar înceta prin unificarea economiilor acestor țări. Federaliștii menționau trei priorități ale acestei construcții: 1) posibilitatea de a soluționa problemele majore cu resurse, cheltuieli și riscuri minime; 2) reducerea posibilității de uzurpare a puterii de către un stat sau un grup de state; 3) unitatea statelor europene constituie o entitate politico-economică capabilă să facă față provocărilor externe, fiind potențial mai puternică decât orice stat luat separat.

Pe lângă ideile despre federalizarea Europei, există și alte viziuni, precum cele ale cercetătorului britanic Murray Forsyth și ale politologului american Robert Daniels, care propun o abordare mai sistemică din punct de vedere teoretic. În acest sens, teoria politică a federalismului se axează pe trei direcții majore: 1) *Direcția filosofică*:

viziunile lui Immanuel Kant, care vedea în „federația globală” a statelor (lat. *foedus pacificum*) o garanție a „păcii eterne” și condiția vitală pentru evitarea războaielor. 2) Cea de *a doua direcție* - conexiunea federalismului cu democrația participativă: legitimitatea guvernelor și a formelor de organizare a puterii de stat sunt condiționate de nivelul de implicare a cetățenilor în realizarea acestei puteri. În acest sens, structurile și organizațiile federative sunt expresia esenței instituționale a democrației: delimitarea împuternicirilor stăvilește voluntarismul la nivelul federativ și local; descentralizează responsabilitatea și procesul de guvernare și contribuie la gestionarea conflictelor și abuzurilor la nivelul local; asigură realizarea exercițiului democratic și apropierii guvernării de popor. *A treia direcție* – viziunile politologice și abordările juridice clasice: conceptualizarea practicii istorice ale unor formațiuni federative, în special cea referitoare la SUA.

CONCLUZII

În concluzie vom menționa că federalismul european este un concept de o importanță deosebită în discursul politic contemporan, reflectând aspirațiile politice pentru o Europă unită și integrată. După cel de-al Doilea Război Mondial, federalismul a devenit o alternativă critică a statului-națiune, considerat incapabil să asigure securitatea și prosperitatea cetățenilor săi. Fundamentele teoretice ale federalismului european se bazează pe ideile filosofilor precum Immanuel Kant, Jean-Jacques Rousseau și William Penn, care au pus bazele unității europene prin concepte de „uniune a popoarelor” și contracte sociale. Astfel, mișcarea federalistă, reprezentată de personalități precum Altiero Spinelli și Mario Albertini, a promovat înlocuirea statului-națiune cu un stat multinațional federativ, având ca scop principal crearea unei Europe unite prin intermediul instituțiilor supranaționale, care să preia o parte din suveranitatea statelor membre. Federalismul promovat de Altiero Spinelli este doar unul dintre cele trei curente principale ale integrării europene, alături de confederalism și funcționalism. Fiecare curent a contribuit la dezvoltarea și evoluția Uniunii Europene, oferind perspective și metode diferite pentru realizarea integrării politice și economice a Europei. Mario Albertini, un alt reprezentant important al mișcării federaliste europene, susținea înlocuirea statului-națiune cu un stat multinațional federativ, considerând că statul tradițional este prea slab pentru a rezolva problemele economice, sociale și de securitate, pledând pentru formarea unei comunități europene federative. Federalismul este esențial pentru înțelegerea integrării europene și reprezintă temelia ideologică a mișcării de unificare politică a Europei. Deși federalismul european nu se bazează pe o școală sau paradigmă științifică specifică, ci mai degrabă pe un proiect politic și o teorie normativă, continuând să fie un obiect de studiu important pentru cercetătorii implicați în analiza procesului de integrare europeană. Federalismul european va continua să evolueze, pentru a răspunde provocărilor contemporane și pentru a promova o Europă unită și prosperă.

REFERINȚE

1. COUDENHOVE-KALERGI, R. N. Pan-Europe. Paris: Presses universitaires de France, 1988. 152 p.
2. PILISI, P. (1989). Compte rendu de [Coudenhove-Kalergi, Richard N. Pan-Europe. Paris, Presses Universitaires de France, 198, 152 p.] Études internationales, 20(4), 910–912. https://doi.org/10.7202/702593ar. În: https://www.erudit.org/fr/revues/ei/1989-v20-n4-ei3039/702593ar.pdf [Accesat: 05.05.2024].
3. KANT, Immanuel. Spre pacea eternă. Editura All, 2008. 208 p. ISBN: 9789735716240.
4. ROUSSEAU, Jean-Jacques. Despre contractul social sau principiile dreptului politic. București: Mondero, 2007. 155 p. ISBN – 978-973-9349-83-3.
5. PENN, William. The Political Writings of William Penn. Liberty Fund Inc., 2002. 467 p. ISBN - 978-0865973183.
6. LUGARINI, Renato. Rolul lui Altiero Spinelli pe calea către Uniunea Europeană. În: Unitatea pentru arhivele istorice. În: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/589781/EPRS_BRI(2016)589781_RO.pdf [Accesat: 05.05.2024].
7. Mario Albertini: Nationalism, federalism and European integration. În: https://www.istitutospinelli.it/en/mario-albertini-nationalism-federalism-and-european-integration-2/ [Accesat: 07.05.2024].
8. ROSAMOND, Ben. Theories of European Integration. DOI: 10.5040/9781350389199. În: https://www.researchgate.net/publication/367237583_Theories_of_European_Integration [Accesat: 08.05.2024].
9. VIGO, Giovanni. Mario Albertini, a Militant Life. În: https://www.thefederalist.eu/site/index.php/en/essays/2350-mario-albertini-a-militant-life [Accesat: 08.05.2024].

NOTĂ. Proiectul Jean Monnet CHAIR ERASMUS-JMO-2023-CHAIR, nr. 101126798 „*EU's role in the emerging international system*" (EUREIS), finanțat de Comisia Europeană.

ACCESSION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA TO THE EUROPEAN UNION WITH OR WITHOUT A DEFINED STATUS OF THE TRANSNISTRIAN REGION

ADERAREA REPUBLICII MOLDOVA LA UNIUNEA EUROPEANĂ CU SAU FĂRĂ STATUT DEFINIT AL REGIUNII TRANSNISTREI

CZU: 327:061.1UE:323(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.30**

Eugen CARA,
European Union 4 YOUTH Programme Fellow at Natolin, College of Europe, Warsaw

Summary. *This scientific article aims to analyze the perspective of the European integration of the Republic of Moldova in the context of the unresolved Transnistrian conflict, a controversial public topic, starting with the establishment of its first relations with the European Union until today, when Chisinau began accession negotiations. Some voices strongly believe that Moldova's accession to the European Union is conditional on the final and sustainable settlement of the Transnistrian conflict, because neither the territorial conflict nor the Russian army, which has been illegally stationed in the country for over three decades, can be imported into the European Union, or, the accession without the Transnistrian region could mean Chisinau ceding a part of the state territory, where about 360 thousand of its citizens live. A part of society, on the contrary, claims that the European Union has never conditioned its expansion by a priori solving the territorial problems faced by the candidate countries, and the Transnistrian conflict is a lever of Moscow's influence to block the European path of the Republic of Moldova. The analysis, in essence, of the problem of the European integration of the Republic of Moldova in the context of the Transnistrian conflict allowed the formulation of some conclusions that could contribute positively to the achievement of the country's European accession goal.*

Keywords*: conflict, European integration, territorial reiteration, security*.

Rezumat. *Acest articol științific are drept scop analiza perspectivei integrării europene a Republicii Moldova în contextul conflictului transnistrean nesoluționat, un subiect public controversat, începând cu stabilirea primelor sale relații cu Uniunea Europeană până astăzi, când Chișinăul a început negocierile de aderare. Unele voci susțin cu tărie că aderarea Moldovei la Uniunea Europeană este condiționată de reglementarea finală și durabilă a conflictului transnistrean, pentru că nu poate fi importat în Uniunea Europeană nici conflictul teritorial, nici armata rusă care de peste trei decenii staționează ilegal în țară, or, accederea fără regiunea transnistreană ar putea însemna cedarea de către Chișinău a unei părți din teritoriul de stat, unde locuiesc circa 360 mii de cetățeni ai săi. O parte din societate, dimpotrivă susține că Uniunea Europeană niciodată nu a condiționat extinderea sa prin soluționarea a priori a problemelor teritoriale cu care se confruntă țările candidate, iar conflictul transnistrean constituie o pârghie de influență a Moscovei pentru a bloca parcursul European al Republicii Moldova. Analiza în esență a problematicii integrării europene a Republicii Moldova în contextul conflictului transnistrean a permis formularea unor concluzii, ce ar putea contribui pozitiv asupra atingerea obiectivului de integrare europeană a țării.*

Cuvinte-cheie**:** *conflict, integrare europeană, reintegrare teritorială, securitate*.

INTRODUCTION

For many decades, unresolved territorial conflicts in the countries of the Eastern Partnership have been significant obstacles to political stability, economic development and social cohesion. As well as Georgia, Ukraine, Armenia and Azerbaijan, the path to independence for the Republic of Moldova, sovereignty and territorial integrity began with the outbreak of an armed conflict, widely known as the Transnistrian conflict. Even though the Transnistrian conflict shares some common roots with other unresolved conflicts in the post-Soviet space, it has distinct characteristics that set it apart [3, p.13-14]. To develop a comprehensive, peaceful, and sustainable settlement, it is essential to thoroughly understand the conflict's deep nature, underlying premises, causes, and key protagonists.

The actuality and importance of the researched problem are underscored by the fact that, as the Republic of Moldova has obtained candidate status for EU membership and initiated accession negotiations, the unresolved Transnistrian conflict assumes a new dimension [9]. Definitely, this issue requires not only the attention of the scientific community and the international community but also the engagement of the entire society.

The motivation for choosing this topic of research is primarily determined by the fact that, unlike the long-time efforts of the Republic of Moldova toward integration in the EU, over the last three decades, the Transnistrian settlement process has not advanced at all. The new regional security context generated by Russia's aggression against Ukraine, which is territorially a few kilometers away from the Transnistrian region and illegally hosting its troops and a huge military depot, raises new grounds for concern regarding the perspectives of both processes, European integration and territorial reintegration of the country, but at the same time, new opportunities to succeed. To conduct a thorough analysis of the topic, the following key questions were identified:

- How does the unresolved Transnistrian conflict impact Moldova's EU integration process?
- What are the security implications for Moldova and the EU if it joins with the unresolved Transnistrian conflict?
- What are the prospects for Moldova in resolving the Transnistrian conflict?

The analysis of these questions will clarify several complex aspects regarding Moldova's European integration in the context of current realities. This includes examining the precedents set by Cyprus and West Germany, which joined the EU despite territorial issues, the future status of the Transnistrian region, the impact of the Transnistrian conflict on local and regional security. Ultimately, this approach will address the central question: How interdependent are Moldova's EU accession process and the resolution of the Transnistrian conflict?

SYNTHESIS OF MATERIAL AND RESEARCH METHODS

A systemic and multidimensional analysis of Moldova's EU accession in light of the unresolved Transnistrian conflict requires the use of various research methods to reveal its origins, essence and content. The historical method illustrated the evolution of the relationship between the Republic of Moldova and the EU over time, as well as the origins of the Transnistrian conflict. The analytical method approach involved analyzing, assessing, and characterizing the issue both individually and in comparison, with other similar contexts and realities. The comparative and synthesis methods highlighted the specific features of Moldova as a candidate state and compared these with other EU member states that faced territorial divisions, such as Cyprus and West Germany.

RESULTS AND DISCUSSION

The premises and causes of the Transnistrian conflict arose in the 1990s from the Russian Federation's strong desire to keep the Republic of Moldova under its influence and control. It is absolutely obvious that the Transnistrian conflict is not an internal one, being a classic conflict of a geopolitical nature, inspired from outside. On July 21, 1992, the Republic of Moldova and the Russian Federation signed a ceasefire agreement known as the *Agreement on Principles of the Peaceful Settlement of the Armed Conflict in the Transnistrian Region of the Republic of Moldova*, and effectively, Chisinau was forced to accept the exponents of the Tiraspol regime as part of the conflict as negotiation partners, most of them being citizens of the Russian Federation [1]. In fact, the Transnistrian entity, a narrow strip of land measuring about 4000 square km and having a length of 180 km situated at the Moldovan-Ukrainian border, is a political interface of Russia's geopolitical interests in the region.

Therefore, after three decades of inspiring the Transnistrian conflict from the outside, Moscow is continuing to generously feed the secessionist regime in Tiraspol, giving it substantial political, economic, financial, and undisguised military support [14]. Today, as never before, there is a different regional context generated by the unprovoked and unjustified Russian full-scale invasion war in Ukraine. Russia and Ukraine, who are mediators in the Transnistrian settlement issue for objective reasons, cannot participate in the process, and the dialog in the 5+2 format could not be held. But at the same time, the Republic of Moldova has obtained the status of a candidate country for the EU and has begun accession negotiations, which have unprecedentedly increased the role of the EU in the Transnistrian dossier. Moldova's efforts to join the EU and the advancement in this regard are changing the current paradigm of the Transnistrian settlement process, which has favored Moscow for so many years.

Moldova's relations with the EU were formally enshrined in the Partnership and Cooperation Agreement, which was signed on November 28, 1994. The EU-Republic of Moldova Action Plan was adopted in February 2005 for a period of three years, with the possibility of tacit prolongation. The document established the legal framework for

bilateral relations between Moldova and the EU in the political, commercial, economic, legal, cultural and scientific fields, which aim to support the country in strengthening democracy and the rule of law, respecting human rights by providing the appropriate framework for political dialogue, sustainable development of the transition to economy market by promoting trade, investment and harmonious economic relations [16].

On January 12, 2010, negotiations on the Association Agreement between the Republic of Moldova, on the one hand and the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand (AA), were officially launched. After 15 plenary rounds of negotiations, the AA was concluded and signed on June 27, 2014, in Brussels, Belgium [2; 15].

Eight years after implementing the AA, Moldova applied for EU membership in March 2022 and was granted candidate status in June 2022. On June 1, 2023, the Republic of Moldova hosted the second Summit of the European Political Community, highlighting its commitment to collaborating with EU partners and Ukraine to tackle current challenges. The EU held its first intergovernmental conference with Moldova in June 2024 [6]. Since beginning the EU accession, Moldova has faced numerous challenges, including the loss of key markets, soaring inflation, a shortage of human capital, staged protests, airspace violations, and Russia's attempts to destabilize its pro-European reform government. The unresolved Transnistrian conflict remains a significant obstacle. Despite these difficulties, Moldova has demonstrated a strong commitment to advancing on its path to EU membership and meeting the Copenhagen criteria, which include stable institutions that guarantee democracy, the rule of law, a functioning market economy, and other democratic principles.

The role of the EU in the Transnistrian settlement process. Being an observer in the 5+2 negotiation format, the EU is very actively involved in the democratization of the region and bringing it closer to EU standards. Since 2009, the VI Phase Confidence-Building Measures Programme (total budget over 45 million US dollars) has aimed to increase trust between people on both sides of the Nistru River by providing support to economic development and entrepreneurship, assistance for community development and cross-river civil society platforms, cultural and historical heritage support [23].

The benefits of the AA, like the free trade zone and the visa-free regime with the EU are crucial for the socio-economic development of the Transnistrian region. For instance, work on the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) between Moldova and the EU, as part of the AA, began in January 2012 and was provisionally concluded after seven rounds of negotiations by July 2013, with direct participation of Tiraspol representatives [8]. Moreover, the self-proclaimed authorities of the Transnistrian region have committed to ensuring preferential access for goods and services originating in the EU (by eliminating all local customs duties until the end of 2017), to comply with the phytosanitary control requirements of the Republic of Moldova, and to gradually adjust the local regulatory framework to EU standards. On 18 December 2015, the EU–Moldova Association Council decided that the conditions for extending the application of the

DCFTA had been fulfilled. Decision 1/2015 of the EU–Moldova Association Council duly extended the territorial scope of the DCFTA to the entire internationally recognized territory of the Republic of Moldova, so including Transnistrian region [22]. On January 1, 2016, the provisions of the DCFTA territorial application entered into force in the Transnistrian region, which demonstrates that the Transnistrian conflict is distinct from other conflicts in the post-Soviet space and highlights Tiraspol's interest in maintaining close ties with the EU. In the first semester of 2024, the export of economic agents from the Transnistrian region to EU countries constituted over 80%, a new record since the signing of the AA. For instance, in 2023, this outcome was over 70%. The main destinations in the EU, chosen by economic agents from the Transnistrian region, traditionally remain: Romania, Poland, the Czech Republic, Italy, Bulgaria, Germany, Slovakia [7; 19].

For almost 20 years, the EU, through its Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine (EUBAM) has contributed towards the peaceful settlement of the Transnistrian conflict through the official international negotiation format 5+2 and its related expert working groups. The Mission is promoting EU border management standards and procedures for a quicker crossing of people and goods and monitoring the 453 km-long Transnistrian segment of the Moldovan-Ukraine border, as well as the 411 km-long administrative boundary line within the Republic of Moldova [10]. Over 357 thousand inhabitants of the Transnistrian region are citizens of the Republic of Moldova, EU candidate country and have benefited from the opportunity to travel freely abroad, as well as from the quality services of the educational and health care systems on the right bank of the Nistru River and from EU countries. Tiraspol is keen to continue benefiting from the significant advantages it currently enjoys [13].

The reintegration strategy of the Republic of Moldova is based on a quite general approach, promoting single spaces and having a single jurisdiction regarding law application, citizenship, social services, and educational services on the entire territory of the country. According to Article 110 (2) of the Constitution of the Republic of Moldova, *places on the left bank of the Nistru River may be assigned special forms and conditions of autonomy, according to the special statutory provisions adopted by organic law* [4]. Indeed, the resolution of the Transnistrian conflict primarily aims to address the core issue of the conflict: the development and adoption of a legal status for the Transnistrian region that respects the sovereignty and territorial integrity of the Republic of Moldova within its internationally recognized borders as of January 1, 1990, clearly outlined in the relevant OSCE documents [11; 17]. Moreover, in 2005, Members of Parliament of the Republic of Moldova voted practically unanimously for the Organic Law *on the basic provisions of the special legal status of the localities on the left bank of the Nistru River (Transnistria) No. 173,* which states that *the Transnistrian region will constitute an autonomous administrative-territorial unit with broad competences at the local level in the most diverse fields, with its own basic law and local legislation that will not contradict the Constitution and the national legislation of the Republic of Moldova* [20].

The Transnistrian region should be adequately represented in the structures of the central state power and enjoy broad prerogatives regarding regional self-governance and participation in the decision-making process at the national level. The most essential aspect is that the reintegrated Moldovan state must be viable and functional, capable of ensuring respect for democratic principles and values, the rule of law, the protection of human rights and fundamental freedoms, and maintaining its primary foreign policy objective of European integration.

Transnistrian protracted conflict: a complex issue of EU security. There is no doubt that protracted conflicts constitute one of the principal challenges to security and stability across the Eastern Partnership and beyond, lying at the nexus of internal and external security [12], and require special attention from actors and stakeholders involved in their settlement to ensure that the Republic of Moldova's European integration process can move forward smoothly and that regional stability is maintained.

The Russian Federation has maintained a presence consisting of two motorized rifle battalions of the Western Military District in Transnistrian region since 1992. The Operative Group of Russian Troops, about 1500 soldiers are deployed illegally in the region without the consent of the Moldovan authorities and periodically conducts exercises of an offensive nature, including forcing the Nistru River, jointly with military structures subordinate to the Tiraspol regime. Also, there is the Russian largest illegal arm and ammunition depot in Cobasna district of the uncontrolled region (about 20,000 tons), which definitely presents a serious security danger not only for the Republic of Moldova, Ukraine and Romania but for the entire region [21]. The risks and threats that the ammunition depot in Cobasna pose for the security of the population in the event of an explosion, considering the fact that this village is located at a distance of only 2 km from the border with Ukraine, are indeed very high. The military formations of the Tiraspol regime have multiple conventional weapons beyond the control of the international community and definitely represent a serious threat to regional peace and security. The devastating consequences of separatist movements, such as those in the Transnistrian region, cannot be ignored, especially given the dramatic impact of separatism seen in neighboring Ukraine [5, p. 199-204]. However, while these challenges are significant, they should not constitute an insurmountable obstacle to Moldova's process of joining the EU.

Moldova's accession to the EU, which involves implementing reforms, establishing partnerships, and acquiring EU expertise, will positively impact both local and international security. A defined status for the Transnistrian region could lead to improved security arrangements, potentially integrating EU security mechanisms and standards to enhance border management, law enforcement, and overall security infrastructure. Additionally, the resolution of the war in Ukraine would likely have significant implications for the security of the entire Republic of Moldova, including the Transnistrian region, and could facilitate the settlement of the Transnistrian conflict. Regarding the particularities of the candidate state Republic of Moldova and other states that became members of the Euro-

pean Union in a context of territorial division, like Cyprus and West Germany in 1957, it's essential to recognize the unique circumstances and challenges faced by each country. While Moldova has demonstrated a strong commitment to European integration, including signing an AA with the EU, implementing significant reforms, and beginning accession negotiations, the context and realities of these countries are markedly different. Cyprus's EU membership was seen as a potential catalyst for resolving the conflict but in fact did not contribute to resolving the territorial dispute and the division remains a significant issue within the EU framework. According to some experts opinion:*"after the accession of Cyprus, the EU understood how difficult it is to import an unresolved conflict and will not risk doing the same, neither in the case of Serbia nor in the case of the Republic of Moldova"* [18]. Related to the Federal Republic of Germany, it became a founding member of the European Economic Community, the precursor to the EU, in 1957. Or, at that time, Germany was divided into West Germany and East Germany due to post-World War II arrangements. The division of Germany became one of the most significant symbols of the Cold War and its EU accession was conceptualized as a process of unifying the two halves of Cold War Europe.

From the above, it is clear that the Transnistrian conflict has distinct characteristics that differentiate it from other post-Soviet conflicts and international precedents involving countries with territorial divisions that have joined the EU. These characteristics are essential for understanding the specific challenges Moldova faces with EU accession. The undefined status of the Transnistrian region presents a complex challenge with significant implications for Moldova's EU accession. However, implementing reforms, enhancing security cooperation with EU countries, and developing partnerships and expertise will positively impact the resolution of the Transnistrian conflict.

CONCLUSIONS

Even though Moscow has consistently used the Transnistrian conflict to obstruct Moldova's EU accession efforts, and there are reasonable grounds to expect that this strategy may persist, Chisinau must remain committed to pursuing a peaceful, comprehensive, and sustainable resolution of the Transnistrian conflict;

Resolving a complex and long-standing issue like the Transnistrian conflict could pose risks and potential delays for Moldova's EU accession process. However, despite these challenges, resolution remains feasible due to several key factors:

- Being compatible from a historical, cultural, and civilizational perspective, the population on both banks of the Nistru River has the potential to live in peace and mutual understanding within a reintegrated, democratic, and prosperous European state.
- Over decades, Tiraspol has maintained strong economic, social, and cultural connections with the EU, which helps to sustain the local economy and improve living conditions for the population.

- Through Moldova's EU accession process, Tiraspol has been implementing, for many years, certain EU regulations in areas related to trade and economic standards.
- Almost all inhabitants of the Transnistrian region hold citizenship of the Republic of Moldova, which is an EU candidate country. Moreover, many also possess Romanian citizenship, making them citizens of an EU member state.

The resolution of the war in Ukraine would likely have significant implications for the security of the entire Republic of Moldova, including the Transnistrian region, and could facilitate the settlement of the Transnistrian conflict.

REFERENCES

1. Agreement on the Principles for a Peaceful Settlement of the Armed Conflict in the Transnistrian Region of the Republic of Moldova [Accessed 03.08.2024]. Available: https://gov.md/ro/advanced-page-type/procesul-de-negocieri
2. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Moldova, of the other part [Accessed 03.08.2024]. Available: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A22014A0830%2801%29
3. BORGEN, C. *Thawing a frozen conflict: Legal aspects of the separatist crisis in Moldova: A report from the Association of the Bar of the City of New York*. St. John's Legal Studies Research. New York, 2006, No. 06-0045, 99 p.
4. Constitution of the Republic of Moldova. Adopted on July, 29, 1994 In: Oficial Gazette No. 1 of 18.08.1994.
5. CUȘNIR, V., COJOCARU, R., CARA E. *Legal and criminal protection of territorial integrity against acts of separatism. În: Revista de Drept Penal*. București, 2022, nr.1-2, pp.184-205. ISSN 1223-0790.
6. Council of the EU and the European Council. Moldova [Accessed 13.08.2024]. Available: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/enlargement/moldova/
7. Delegation of EU in the Republic of Moldova/ Transnistrian settlement and EU access. [Accessed 28.07.2024]. Available: https://gov.md/en/content/meeting-head-european-union-delegation-republic-moldova-ambassador-janis-mazeiks
8. DW Global Media Forum. *Chişinăul remorchează Tiraspolul pe traseul european* [Accessed 13.08.2024]. Available:https://www.dw.com/ro/chi%C5%9Fin%C4%83ul-remorcheaz%C4%83-tiraspolul-pe-traseul-european/a-15862204
9. European Comision. Commission Staff Working document Republic of Moldova 2023 Report. Brussels, 8.11.2023 SWD (2023) 698 final [Accessed 20.07.2024]. Available: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf
10. EUBAM – European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukrai-

ne [Accessed 11.08.2024]. Available: https://eubam.org/what-we-do/conflict-resolution/

11. Final Act of the Conference of the States Parties to the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe [Accessed 19.07.2024]. Available: https://www.osce.org/files/f/documents/c/b/14114.pdf
12. GERMAN, T., TYUSHKA, A. *Security Challenges at the EU's Eastern Border: Which Role for CSDP? (DG EXPO In-Depth Analysis, PE 653.653, January 2022).* Brussels: European Parliament's Subcommittee on Security and Defence.
13. Government of the Republic of Moldova: Over 357 thousand inhabitants of the Transnistrian region are citizens of the Republic of Moldova [Accessed 12.08.2024]. Available: https://gov.md/en/content/over-357-thousand-inhabitants-transnistrian-region-are-citizens-republic-moldova
14. Istanbul Document. OSCE Summit of Heads of State or Government, Istanbul, 18-19 November 1999. [Accessed 30.07.2024]. Available: https://www.osce.org/files/f/documents/6/5/39569.pdf
15. Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2010Country report: Republic of Moldova JOINT STAFF WORKING PAPER Implementation of the European Neighbourhood Policy in 2010 Country report: Republic of Moldova /SEC/2011/0643.
16. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Moldova. EU-Moldova relations [Accessed 01.08.2024]. Available: https://mfa.gov.md/en/content/moldova-eu-relations
17. Meeting of the Deputy Prime Minister for Reintegration Oleg Serebrian with the meeting with the Chair of Foreign Affairs Committee of the Sejm of the Republic of Poland, Pawel Kowal [Accessed 13.08.2024]. Available: https://gov.md/en/content/meeting-deputy-prime-minister-oleg-serebrian-chair-foreign-affairs-committee-sejm-republic
18. Moldova between Transnistria and the European Union. Radio Free Europe [Accessed 18.08.2024]. Available: https://moldova.europalibera.org/a/24312831.html
19. New record: the share of exports from the Transnistrian region of the Republic of Moldova to EU countries in the first half of 2024 amounted to more than 80%, and imports – 53% [Accessed 12.08.2024]. Available: https://gov.md/en/content/new-record-share-exports-transnistrian-region-republic-moldova-eu-countries-first-half-2024
20. Organic Law *on the basic provisions of the special legal status of the localities on the left bank of the Nistru River (Transnistria)* no. 173/2005. In: Official Gazette of the Republic of Moldova, 2005, no. 101-103/478
21. Resolution adopted by the General Assembly on 22 June 2018. No. 72/282. Complete and unconditional withdrawal of foreign military forces from the ter-

ritory of the R. Moldova [Accessed 10.08.2024]. Av: https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n18/195/38/pdf/n1819538.pdf?token=iUDaitmcW9MQeURjAs&fe=true

22. TYUSHKA, A. The Power and Performance of 'Association Bodies' under the EU's Association Agreements with Georgia, Moldova and Ukraine. 2022. *JCMS: Journal of Common Market Studies, 60*(4): 1165-1189.
23. UNDP Moldova. Confidence Building Programme [Accessed 10.08.2024]. Available: https://www.undp.org/moldova/projects/support-confidence-building-measures-programme-vi
24. United Nation documents on the illegal Russian military presence in Moldova. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Moldova [Accessed 04.08.2024]. Available: https://rponuny.mfa.gov.md/en/content/un-documents-illegal-russian-military-presence-moldova.

CONCEPTUALIZAREA POLITICII EXTERNE A UNIUNII EUROPENE

CONCEPTUALIZING THE FOREIGN POLICY OF THE EUROPEAN UNION

CZU: 327:061.1UE:339.92 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.31**

Andrei ZAPȘA,
ORCID: 0009-0002-8498-9970
e-mail: andreizapsha@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *This paper delves into the European Union's grand strategy and the spectrum of its capabilities in addressing contemporary challenges. It critically evaluates the conceptual foundations and operational dimensions of EU powers, referencing seminal works by scholars such as John Lewis Gaddis and Colin Gray. The analysis dissects how the EU deploys its economic, civilian, ethical, and military instruments to realize strategic objectives, with a particular focus on the integrationist success of the single market. The research underscores the economic power of the EU, evidenced by the single market's role in enhancing economic cohesion and resilience. However, it also critiques the rigidity and procedural inertia of EU mechanisms in the face of external geopolitical threats, notably from Russia. The study acknowledges the robustness of the EU's ethical and civilian powers, despite internal inconsistencies in member states. Ultimately, the paper posits that while the EU's strategic deployment of its powers has largely ensured regional stability and prosperity, it must continuously evolve to effectively navigate and mitigate emergent global challenges, thereby sustaining its strategic relevance in the 21st century.*

Keywords: *economic integration, single market, geopolitical threats, civilian power, regional stability, global challenges, vital interests, Grand Strategy, economic power, emerging challenges, European Union.*

Cuvinte-cheie*: integrare economică, piață unică, amenințări geopolitice, putere civilă, stabilitate regională, provocări globale, interese vitale, Marea strategie, puterea economică, provocări emergente, Uniunea Europeană.*

INTRODUCERE

Această lucrare abordează unul dintre aspectele fundamentale ale înțelegerii funcționării Uniunii Europene, și anume evaluarea adecvării și tipurilor de puteri exercitate de UE pentru a atinge obiectivele enunțate în marea sa strategie, în contextul noilor realități și provocări emergente cu care se confruntă Uniunea în diverse domenii. Ca una dintre cele mai mari și influente organizații regionale din lume, Uniunea Europeană se confruntă în prezent cu o serie de provocări complexe. Acestea includ o varietate extinsă a paletei de aspecte, dintre care, dar fără a ne reduce la: politice, economice, sociale și de mediu, precum și riscurile tot mai mari condiționate de manifestările politicii externe și de securitate a Rusiei la granițele sale. Schimbările climatice, frământările politice inter-

ne, instabilitatea economică provocată de pandemia COVID-19, problemele sociale precum imigrația și creșterea inegalității reprezintă doar câteva probleme dintr-o listă mai extinsă. Aceste provocări nu doar că amenință stabilitatea UE, dar oferă și oportunități pentru ca organizația să își demonstreze reziliența și capacitatea de adaptare. Având în vedere cele menționate, vom încerca să identificăm cele mai semnificative concepte și clasificări ale *puterilor* europene, analizând totodată domeniile lor de aplicare și eficiența acestora în adaptarea și răspunsul noilor realități.

MAREA STRATEGIE A UE ÎN CALITATE DE CONCEPT PENTRU ATINGEREA OBIECTIVELOR PRIN EXERCITAREA PUTERILOR

Pentru a înțelege în ce măsură *marea strategie a Uniunii Europene* (or. EU Grand Strategy) este un concept valoros în contextul noilor provocări, este esențial să analizăm definițiile acestuia. Conform lui John Lewis Gaddis, marea strategie nu se rezumă la un set de tactici militare sau manevre geopolitice, ci reprezintă utilizare intenționată a resurselor și acțiunilor pentru a atinge obiective politice semnificative. Aceste obiective pot varia, cuprinzînd forme de la îmfăptuirea prosperității economice până la promovarea păcii și stabilității globale. Totuși, dimensiunea și importanța strategică a comunității de securitate nu corespund întotdeauna dimensiunii acestor obiective politice. Cu alte cuvinte, semnificația scopurilor politice urmărite prin marea strategie poate fi mult mai mare decât dimensiunea și ponderea comunității de securitate implicate în realizarea lor [5].

Williamson argumentează că, pentru a dispune de și/sau a promova o mare strategie, un stat trebuie să corespundă unor atare indicatori de dimensiune, capacitatea de a o implementa fiind atribuită doar statelor medii și mari, excluzând în definitiv statele mici [8, p.75-88]. Chiar dacă această viziune poate părea plauzibilă, este necesar să respingem această abordare, deoarece UE nu reprezintă un stat propriu-zis, chiar dacă criteriul dimensiunii este satisfăcut și Uniunea Europeană proiectează, în principiu, activități care corespund conceptului de mare strategie. În plus, respingerea ideii că un stat mic ar putea avea elemente de mare strategie ni se pare nepotrivită, având în vedere numeroase exemple istorice, precum rezistența Muntenegrului împotriva Imperiului Otoman. Ținând cont de cele menționate, considerăm drept cea mai relevantă definiția lui Colin Gray, care sugerează este că marea strategie reprezintă *„direcția și utilizarea oricăror sau tuturor activelor unei comunități de securitate, inclusiv instrumentul său militar, în scopul politicilor stabilite de politicieni”* [6, p.42].

Conectând conceptul de utilizare a instrumentelor pentru a atinge scopurile politice, concluzionăm că raționamentul principal al marii strategii rezidă în cristalizarea cadrului și directivelor adecvate pentru atingerea obiectivelor politice, sau, cu alte cuvinte, așanumitelor *„interese vitale”*, conform lui Kennedy, menționat de Smith [9, p.144–163].

O abordare interesantă a ideii de interese vitale include securitatea fizică, prosperitatea economică și proiecția valorilor ca fiind esențiale, chiar dacă aceste trei categorii nu pretind să cuprindă o imagine exhaustivă [2, p.79].

Diferite tipuri de puteri, atât stimulative, cât și restrictive, sunt folosite ca instru-

mente pentru a realiza și proteja aceste interese vitale, iar Uniunea Europeană nu face excepție. În lista următoare, vom enumera tipurile de puteri menționate de Smith:

1. Puterea economică – (accesul la piață și ajutorul financiar, precum și sancțiunile).
2. Puterea civilă (diplomația, misiunile juridice/judiciare și bunele oficii).
3. Puterea etică (promovarea drepturilor omului, statului de drept și democrației).
4. Puterea de atracție (inspirarea statelor candidate sau servirea ca exemplu pentru alții).
5. Puterea militară ușoară (poliția, jandarmeria sau forțele paramilitare/gendarmeria).
6. Puterea militară grea (forțele aeriene, terestre și navale) [9, p.144–163].

Putem afirma că UE folosește toate aceste puteri, deși la grade diferite de intensitate, ceea ce nu este considerat suficient de unii cercetători. De exemplu, I. Manners susține că Europa ar trebui concepută mai degrabă ca o „putere normativă” decât ca una militară sau civilă [7, p.235–258]. În aceeași ordine de idei, R. Del Sarto descrie Uniunea Europeană ca un „imperiu normativ”, datorită rolului asumat în propagarea propriilor valori în regiunile sale de frontieră și nu numai [3, p.215–232]. Considerăm că acest termen ar trebui evitat pentru a preveni dezbaterile legate de trecutul colonial al puterilor europene.

Pentru a aprofunda înțelegerea acestor abordări distincte și pentru a promova o viziune integrată a puterilor pe care UE le exercită, trebuie să ne referim la distincția făcută de Smith asupra elementelor cheie ale orientării marii strategii a UE. Chiar dacă rezonăm cu această idee, considerăm că o formulă diferită ar fi mai adecvată pentru a descrie fenomenul.

Figura 1. Lentilele orientării spre Marea Strategie a UE (Elaborat de autor.)

Conform Figurii 1, există multiple perspective care ghidează procesul de adaptare al Marii Strategii a Uniunii Europene, precum și gradul și formele de puteri implicate. Așa cum există trei tipuri de lentile (convexe, concave și plane), există trei perspective principale prin care analizăm această problemă. Astfel, lentila 1 este dedicată elementelor Marii

Strategii care sunt destinate UE însăși, lentila a 2-a este orientată către vecinătatea UE prin intermediul Politicii Europene de Vecinătate în multitudinea formelor și formatelor sale, iar cea de-a 3-a lentilă este orientată către sistemul global în sine.

În concluzie, Marea Strategii a UE este un concept complex și multifacetic care implică atât considerații interne, cât și externe multidimensionale. Pentru a fi un actor eficient pe arena mondială, UE trebuie să fie capabilă să-și implementeze obiectivele fundamentale în cadrul statelor sale membre, în timp ce își proiectează influența și își gestionează relațiile cu alte mari puteri. Acest lucru necesită un echilibru delicat și sensibil, adesea supus provocărilor interne și externe, dar rămâne esențial pentru relevanța și succesul continuu al UE în secolul XXI.

MODUL DE UTILIZARE A PUTERILOR DE CĂTRE UE

Explorând conceptele principale ale Marii Strategii a UE, trebuie să analizăm și impactul său asupra realizării obiectivelor vitale prin intermediul puterilor sale, privind din perspectiva celor trei lentile, evidențiind în mod prioritar cele mai relevante puteri și procese cu impact semnificativ.

În această ordine de idei, unul dintre obiectivele fundamentale ale UE este să promoveze integrarea economică între statele membre, realizată prin stabilirea pieței unice. Stabilirea pieței unice este una dintre cele mai semnificative realizări ale Uniunii Europene, deoarece servește drept catalizator pentru creșterea economică și crearea locurilor de muncă, în timp ce simplifică viața de zi cu zi atât pentru indivizi, cât și pentru întreprinderi. Piața internă permite libera circulație a persoanelor, bunurilor, serviciilor și capitalurilor în UE, creând o piață unică similară cu cea a unui stat-național. Consecvent, cetățenii UE beneficiază de libertatea de a studia, lucra, cumpăra, a se pensiona și de a accesa produse din orice parte a Europei. Piața unică a eliminat cu succes numeroase bariere tehnice și birocratice, conducând la o competiție crescută, prețuri reduse și o mai mare varietate de opțiuni pentru consumatori. Cu toate acestea, UE este vigilentă în asigurarea faptului că aceste beneficii nu compromit principiile echității, protecției consumatorilor sau sustenabilității mediului. De exemplu, UE ia măsuri pentru a se asigura că companiile operează în mod etic și sustenabil, în timp ce mențin prețurile competitive[4]. Succesul puterii economice a UE nu este contestat, furnizând resurse pentru manifestarea altor puteri, cum ar fi puterea de atracție, servind drept referință și obiectiv pentru țările care au aderat deja sau aspiră să o facă, cum ar fi statele din Balcani. Forța acestei puteri este demonstrată și de dorința țărilor precum Moldova, Ucraina și Georgia, primele două obținând statutul de candidat în 2022. Cu toate acestea, există îndoieli privind cadrul specific acestei puteri, deoarece mecanismele sunt rigide și lente, întârziind intențiile de aderare ale statelor membre potențiale în contextul amenințărilor rusești, oferind Federației Ruse sau altor mari puteri mai mult timp și spațiu pentru a-și extinde influența. Caracterul reușit al utilizării acestei puteri este susținut de cercetători care promovează elemente ale acestor concepte la statutul de putere independentă. Ca exemplu pertinent, C. Darmo susține ideea Europei ca putere de piață, bazată pe rezultatele bune ale puterii economice, centrându-se pe aspectele pieței, dar ar

trebui să evităm utilizarea exclusivă a acestui termen, excluzând alte categorii sub aceeași umbrelă conceptuală [1, p.682–699].

În ceea ce privește evaluarea puterilor etice și civile ale UE, trebuie să recunoaștem că, în ciuda unor mișcări tectonice interne, aceste două puteri sunt bine consolidate în spațiul UE. Există îngrijorări legate de sistemul judiciar din Polonia și de libertatea presei în Ungaria, dar, într-o perspectivă comparativă, cele mai mari provocări se întâlnesc în regiunile abordate de a doua și chiar a treia lentilă menționată în Figura 1.

Referitor la puterile militare exercitate de UE, trebuie făcute câteva clarificări. Chiar și din perspectiva primei lentile, statele membre ale UE au reușit să asigure o securitate relativ stabilă în ultimele decenii, fără conflicte militare în curs între ele, dar perspectivele din a doua și a treia lentilă indică alte realități. Nu este necesar să dezbatem obligațiile specifice de apărare colectivă așteptate de toți membrii UE, deoarece NATO continuă să fie un mijloc eficient de descurajare a amenințărilor militare interne și externe, în special în regiunea UE/Atlanticului de Nord [9, p.144–163]. În același timp, având în vedere amenințările generate de expansiunea rusă și instabilitățile din vecinătatea imediată a bazinului mediteranean, UE ar trebui să dezvolte mecanisme de apărare independente, care să ofere un grad mai mare de autonomie față de NATO.

Luând în considerare Figura 2, trebuie să subliniem faptul că, deși UE este un actor semnificativ, nu este singurul care exercită o gamă diversificată de puteri.

În contrast cu opinia lui I. Manners, considerăm că „puterea normativă” nu ar trebui să fie tratată ca o categorie separată, ci mai degrabă ca o „ceață a puterii normative”, datorită caracterului incert, abstract și a lipsei de responsabilitate sau capacității de cuantificare în anumite privințe. Întrucât diferiți actori se influențează reciproc, acest lucru conduce inevitabil la procese de armonizare în diverse domenii. Astfel, de exemplu, țările care doresc să exporte produse în UE trebuie să respecte reglementările în acest domeniu, un efect direct al puterii economice a UE.

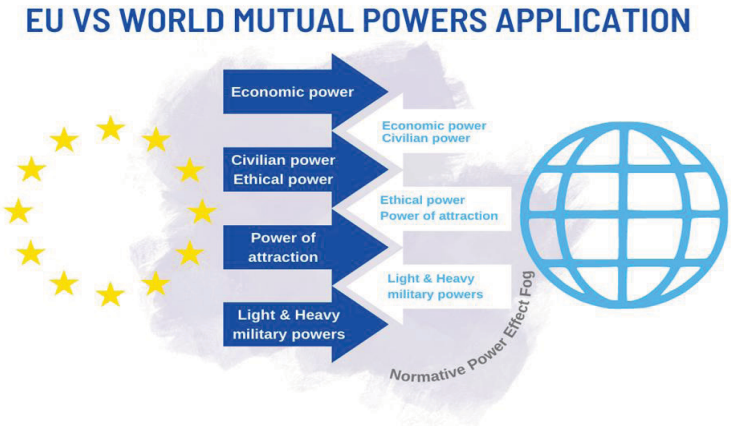

Figura 2. Cum influențează puterile exercitate actorii relațiilor internaționale?
(Elaborate de autor.)

În concluzie, putem afirma cu certitudine că Uniunea Europeană a utilizat puterile sale într-o măsură suficientă pentru a asigura securitatea, creșterea economică și pacea pe continent în ultimele decenii. Cu toate acestea, în fața provocărilor emergente, este imperativ ca UE să exploreze noi dimensiuni ale competențelor sale pentru a se adapta și a răspunde eficient în viitorul apropiat. Acest demers este crucial pentru menținerea relevanței și succesului său în secolul XXI.

CONCLUZII

În lumina discuțiilor prezentate în această scriere, se relevă că Uniunea Europeană se confruntă cu multiple provocări care necesită o abordare gestionară eficientă a puterilor sale pentru a-și atinge obiectivele strategice. În calitate de una dintre cele mai mari și influente organizații regionale din lume, UE trebuie să facă față unui context global complex, marcat de provocări politice, economice, sociale și de mediu, inclusiv amenințări crescânde din partea Rusiei la granițele sale. În acest context, conceptul de Marea Strategie a UE devine crucial pentru înțelegerea modului în care organizația își utilizează resursele și acțiunile în direcția atingerii unor obiective politice semnificative. Aceste obiective pot include prosperitatea economică, promovarea păcii globale și stabilitatea. Deși UE nu este un stat în sens tradițional, ci o comunitate de securitate, abordarea sa strategică este menită să consolideze cadrul facil propriu pentru realizarea intereselor vitale. Totodată, este crucial ca UE să își adapteze și să își extindă capacitățile în fața noilor realități emergente pentru a rămâne relevantă și eficientă în promovarea stabilității și progresului nu doar în interiorul granițelor sale, ci și în întreaga lume.

REFERINȚE

1. DAMRO, C. Market Power Europe, *Journal of European Public Policy* 19, no. 5 (2012):p. 682–699. În:https://doi.org/10.1080/13501763.2011.646779 (accesat: februarie 2023)
2. DEIBEL, T. L. *Strategies before Containment: Patterns for the Future*, International Security 16, no. 4 (1992): p.79. În: https://doi.org/10.2307/2539188 (accesat: februarie 2023)
3. DEL SARTO, R. A. Normative Empire Europe: The European Union, Its Borderlands, and the ”Arab Spring”. *JCMS: Journal of Common Market Studies* 54, no. 2 (2015): p.215–232. În:https://doi.org/10.1111/jcms.12282 (accesat: februarie 2023)
4. Directorate-General for Communications (European Commission), *Single Market*, Publications Office of the European Union, October 28, 2020. În: https://op.europa.eu/bg/publication-detail/-/publication/25deabe8-199a-11eb-b57e-01aa75ed71a1/language-en (accesat: februarie 2023)

5. GADDIS, J.L. *What Is Grand Strategy?*: *International Security in a New Era of Crisis*. Lecture presented at the International Security in a New Era of Crisis, February 27, 2023.
6. GRAY,C.S. *Strategy and Defence Planning: Meeting the Challenge of Uncertainty*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
7. MANNERS, I. Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? *JCMS: Journal of Common Market Studies* 40, no. 2 (2002): p.235–258. În:https://doi.org/10.1111/1468-5965.00353(accesat: februarie 2023)
8. WILLIAMSON, M. Thoughts on Grand Strategy and the United States in the Twenty-First Century. *Journal of Military and Strategic Studies* 13, no. 1 (2011): 75–88.
9. SMITH, M. E. A Liberal Grand Strategy in a Realist World? Power, Purpose and the EU's Changing Global Role. *Journal of European Public Policy* 18, no. 2 (2011): p.144–163. În:https://doi.org/10.1080/13501763.2011.544487 (accesat: februarie 2023).

THE USE OF THE INTERNET BY TERRORIST ORGANIZATIONS

UTILIZAREA INTERNETULUI DE CĂTRE ORGANIZAȚII TERORISTE

CZU: 327.88:004.738.5 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.32**

Cristina EJOVA,
ORCID: 0000-0003-3853-4262
e-mail: cristina.ejova@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *This article examines the multifaceted ways in which terrorist organizations utilize the Internet for malicious purposes. It highlights the global expansion of the Internet and its impact on the spread of terrorist activities. Key areas of focus include propaganda, recruitment, radicalization, funding, training, planning, execution, and cyber-attacks. The study underscores how terrorists exploit the anonymity and vast reach of the Internet to disseminate extremist ideologies, attract new followers, and organize their operations. Special attention is given to the targeting of vulnerable and isolated groups, particularly minors, who are susceptible to radicalization due to psychological factors such as anger, humiliation, and isolation. The article also discusses the methodologies used in the research, including descriptive, systemic, structural-functional, and behavioral approaches, providing a comprehensive analysis of the online strategies employed by terrorist groups. The findings stress the necessity for coordinated global efforts to counteract the use of the Internet for terrorist purposes.*

Keywords: *Cyber-attacks, Internet, radicalization, recruitment, terrorist activity, terrorist financing.*

INTRODUCTION

The main characteristics of the current stage of human development are the processes of globalization and informatization, where new information and communication technologies actively penetrate all spheres of social life. The modernization of society and the development of information technologies have led to the widespread use of the Internet worldwide. More than 66% of all inhabitants of our planet use the Internet, and according to the latest data, the total number of Internet users in the world is 5.35 billion. In 2023, the Internet audience increased by 1.8%, which amounts to 97 million new users [1].

Currently, the Internet serves as a universal means of communication and information exchange for people around the world. Its undeniable advantages include the ability to reach a wide audience, the high speed of information dissemination, and its exponential nature. Additionally, the Internet provides the opportunity to conduct illegal activities anonymously. However, in the past fifteen years, there has been a trend threatening security, associated with terrorist organizations' orientation towards using Internet space. According to various studies, several thousand platforms have been created on-

line, used by terrorists and extremists to spread propaganda, recruit new members, and plan attacks.

Terrorist organizations use information and communication technologies for their malicious purposes. The main goal of terrorist organizations is to "intensify interethnic and social tensions, incite ethnic and religious hatred and enmity, propagate extremist ideology, and attract new supporters by exerting informational influence on individual, group, and public consciousness," as well as using means of destructive impact (cyber weapons) on critical information infrastructure objects. However, according to experts, "to date, there has been no recorded large-scale use of malicious software by terrorist organizations to disrupt the operation of critical information infrastructure." [2].

MATERIAL AND METHOD

In this article, a set of principles, approaches, and methods are applied to achieve the outlined goals and objectives, as well as to ensure the reliability of the obtained scientific results. We emphasize that the methodological and theoretical-scientific support of the research includes general scientific methods for understanding socio-political phenomena: the descriptive method, systemic and structural-functional approaches, and the behavioral method.

The descriptive method was widely employed to analyze events related to the use of the Internet by terrorist organizations. This method allowed for a detailed review of how terrorists use online platforms to promote their ideology and recruit vulnerable individuals.

The systemic approach is essential for understanding how terrorist organizations use the global Internet network to achieve their objectives.

The structural-functional analysis was widely used in the research process. This method allowed for a detailed examination of how terrorist organizations use the Internet to conduct their activities. By analyzing the structural components of terrorist networks and the functions they perform online, the research was able to identify the mechanisms of recruitment, propaganda, and fundraising used by terrorists on digital platforms.

The behavioral method is particularly useful in understanding how terrorists use the Internet to manipulate and radicalize individuals.

The use of logical research methods—analysis, synthesis, deduction, and induction—allows for an objective assessment of the methods terrorist organizations use to exploit the Internet.

RESULTS AND DISCUSSION

Methods by which the Internet is used for terrorist purposes

The use of the Internet for terrorist purposes represents a rapidly expanding phenomenon that requires active and coordinated countermeasures from the global community. There are no national borders for the use of the Internet in the pursuit of terrorist goals.

Additionally, the Internet is weakly regulated by state structures, allowing terrorists to operate with near impunity. While in the recent past terrorists used traditional mass media (television, newspapers, radio), with the development of modern information and communication technologies in the global space, terrorist organizations have gained access to a vast audience of users. Personal blogs, websites, forums, and personal "pages" on social networks are, in essence, mass sources of information.

Terrorists can directly engage with various audiences, who can, in turn, become active participants in an ongoing dialogue. This interaction fosters a sense of virtual community, which is often not achievable through traditional broadcast media such as radio and television [3, p. 2].

The Internet operates in almost the entire civilized world, allowing malicious actors to act on a large scale, while the costs of using this resource remain minimal.

The virtual communities created by terrorists and extremists are not tied to any specific territory. The websites and chat rooms they establish have various focuses, including religious, social, ethnic, and cultural themes, which at first glance do not arouse suspicion or concern among ordinary people. There are a great many such websites and chat rooms in the virtual space. However, regardless of the guise under which their creators operate, their goal is the same—to attract the maximum number of adherents to carry out terrorist activities [4, p.153].

Terrorist groups are taking their operations on the Internet to a qualitatively new level. For example, ISIS utilized a powerful media conglomerate within its structure, producing a wide range of multimedia content: propaganda videos, films, audio recordings of sermons, electronic versions of magazines, brochures, posters, and so on. For these purposes, the terrorist organization employed its own internet resources as well as numerous accounts on popular social networks (Facebook, YouTube, Instagram, etc.)[5].

So, the Internet has transformed terrorism in numerous ways. Activities that previously required in-person interactions, such as fundraising or training, are now carried out through websites and virtual training camps. Tools like Google Earth allow terrorists to study locations and plan potential attacks using geospatial imagery. Hacking and cyberattacks enable significant harm to be inflicted on a country's infrastructure from a computer on the other side of the world. Additionally, the Internet has become a powerful tool for terrorist propaganda and recruitment [6, p. 101].

The objectives of terrorists' activities on the Internet include: propaganda, recruitment, radicalization, and incitement to terrorism; financing; training; planning; execution; as well as computer attacks [7, p. 3]. We are going to examine the main types of terrorist activity on the Internet.

Propaganda. Modern terrorists actively and skillfully exploit the Internet's capabilities—easy access, virtually no censorship, a vast audience, anonymity, etc. Currently, they view the global network primarily as a tool for propaganda and information dissemination. Propaganda materials typically consist of multimedia communications con-

taining ideological or practical instructions, explanations, justifications, or promotion of terrorist activities. These may include virtual messages, presentations, magazines, theoretical works, audio and video files, as well as electronic games developed by terrorist organizations or their supporters [7, p. 3].

Terrorist propaganda on the Internet primarily targets the most vulnerable and isolated segments of the population. The psychological states of anger, humiliation, and isolation often create favorable conditions for the spread of terrorist propaganda, leading to radicalization and extremism. Criminals consider factors such as age, socio-economic status, religion, demographic, and ethnic characteristics. Special attention is given to minor users by terrorist and extremist websites. This group is one of the largest. The lack of critical access to information and the inability to fully analyze it create a conducive environment for messages, cartoons, or video games featuring brave terrorists and suicide bombers. In return, minor users receive rewards in the form of virtual money [8].

Recruitment. Currently, the Internet is the most effective and widespread tool for recruitment. Special attention is given to specialized websites and forums, the number of which continuously grows over time. In 1998, there were only 12 such sites, by 2005 their number had reached 4,800, and by 2013—around 10,000. The most common recruitment targets on social networks are young people with radical anti-government views, individuals with unstable mental states, those experiencing financial difficulties, and women seeking romantic relationships [9, p. 62].

Online games and the online entertainment industry have become important platforms for terrorist organizations, which use these means to promote their ideology and recruit vulnerable individuals. Computer games, as one of the main elements of mass culture, have been utilized by terrorist and extremist organizations to achieve various goals, including engaging children, spreading their ideas to a wide audience, enhancing the radicalization of supporters, and interactively constructing their ideal reality [10, p. 41]. Given the widespread popularity of computer games, extremists actively use characters, aesthetics, and plots from these games in their propaganda activities. Another striking example of the gamification of terrorist propaganda is the display of a weapon selection screen for terrorist attacks in ISIS's propaganda video "Incite the Believers." This video is designed according to computer game principles, indicating the availability of weapons for the player at the current level. Additionally, the video combines computer graphics with real footage, which, according to experts, blurs the boundaries between violence in virtual and real life [10, p. 42].

Radicalization and Incitement to Terrorism. The concept of *online radicalization* did not gain significant attention in policy and research spheres until the latter half of the 2000s. The term radicalization itself was not widely used until after the London bombings on July 7, 2005 [11, p.9]. By the early 2010s, the primary security threat had shifted towards the Islamic State. As previously mentioned, over 50,000 individuals traveled to join IS, which orchestrated and inspired hundreds of attacks. The group maintained a substantial presence on social media, with at least 46,000 IS-supporting

accounts on Twitter and thousands of foreign terrorist fighters broadcasting their lives in real time to friends and families globally. This was often facilitated by supporters who widely disseminated their content. This mobilization, coupled with IS's extensive social media reach and sophisticated propaganda, heightened concerns about the Internet's role in radicalization. UN Security Council Resolution 2178 specifically required states to address this threat, highlighting the Internet's role in inciting others to commit terrorist acts.

Another significant policy concern within the EU is the intersection between video games and radicalization. The use of games by extremist groups is not a recent development; they have been creating and appropriating games for over 20 years. However, several recent terror attacks with strong connections to gaming have heightened this concern. The former EU Counter-Terrorism Coordinator Gilles de Kerchove suggests that games and gaming platforms possess a substantial social media dimension, which can be exploited to recruit and radicalize a large, young, and vulnerable target audience [11, p.16].

Financing. An important aspect of countering the use of the Internet for terrorist purposes is combating the financing of terrorism, as terrorist organizations actively use electronic payment methods. For example, by posting electronic wallet numbers on social networks, terrorists organize schemes to collect funds for carrying out terrorist acts or extremist activities.

The rapid development and widespread use of social networks have provided terrorist organizations with new opportunities to obtain financial resources. Extremist groups actively use platforms such as Instagram, Facebook, Twitter, VKontakte, as well as mobile applications like Telegram, Viber, WhatsApp, Surespot, and VoIP, to conduct informational and propaganda work and establish contacts with potential supporters. Through these means, "sympathetic sponsors" from different parts of the world can make donations, which collectively lead to significant financial inflows for terrorists.

The emergence of crowdfunding platforms also presents a new risk for financing terrorism. These platforms can be used for illegal purposes. Often, donors on social networks and crowdfunding platforms are unaware of the ultimate destination of their donations. Individuals or organizations posing as fundraisers for legitimate humanitarian or charitable causes may actually be collecting money to provide material support to terrorist groups. Currently, extremist organizations are organizing numerous fraudulent crowdfunding campaigns to conceal their true intentions and secure financial support [9, p. 56].

Cyberattacks. The term "cyberattack" typically refers to the intentional use of computer networks to inflict damage. These attacks usually aim to disrupt the normal functioning of targets such as computer systems, servers, or critical infrastructure through hacking, sophisticated persistent threat techniques, computer viruses, malware, "flooding," or other means of unauthorized or malicious access. Cyberattacks can exhibit

characteristics of a terrorist act, particularly when their primary motivation is to instill fear in order to achieve political or social objectives [7, p. 12].

CONCLUSIONS

The use of the Internet by terrorist organizations poses a serious threat to global security. Modern information and communication technologies allow terrorists to conduct propaganda, recruitment, radicalization, training, and financing through online platforms. The Internet provides terrorists with anonymity, global reach, and low operational costs, facilitating their large-scale operations. The main objectives of terrorists on the Internet include spreading extremist ideologies, attracting new supporters, raising funds, and organizing attacks. It is important to note that terrorist propaganda particularly targets vulnerable groups, including minors, who fall victim to manipulation and radicalization. Therefore, the global community must take active and coordinated measures to counter terrorist activities in the digital space.

REFERENCES

1. Digital 2024: Global Overview Report. Available: https://www.web-canape.ru/ [Accessed: 05.07.2024]
2. Resolution A/54/49 of the UN General Assembly, Developments in the Field of Information and Telecommunications in the Context of International Security, December 1, 1999. Available: https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n00/324/38/img/n0032438.pdf?token=zGkHtSxV1SvTFSqtnQ&fe=true [Accessed: 05.07.2024]
3. ALY, A., MACDONALD, S., JARVIS, L., CHEN T. M. Introduction to the Special Issue: Terrorist Online Propaganda and Radicalization. In: *Studies in Conflict and Terrorism*. 2016. nr. 40(1), p. 1-9. SSN 1057-610X (Print); ISSN 1521-0731 (Online)
4. ГАЙВОРОНСКАЯ, И., ФОМИНА, Т., АМАНЖОЛОВА, Б. Вербовка в экстремистские и террористические организации посредством сети Интернет. *Психология и право*, 2020. Том 10. № 4. С. 152–165. ISSN: 2222-5196 (online)
5. Концептуальная Записка. Противодействие использованию информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в террористических и экстремистских целях. Available: https://www.unodc.org/documents/Cybercrime/AdHocCommittee/Concluding_session/Submissions/Concept%20paper_30.10.2023_R.pdf [Accessed: 05.07.2014]
6. LIEBERMAN, A. Terrorism, the Internet, and Propaganda: A Deadly Combination. In: Journal of national security law & Policy 2017. Vol 9. p. 95-124
7. Использование Интернета в террористических целях. UNODC. 2013. Available: https://www.unodc.org/documents/terrorism/Publications/Use_of_

Internet_for_Terrorist_Purposes/Use_of_the_internet_for_terrorist_purposes_Russian.pdf [Accessed: 05.07.2014]

8. ЯНМУРЗИН, Д. ТИМЕРБАЕВ, В. Противодействие террористической пропаганде в интернете. В: *Общество, право, государственность: ретроспектива и перспектива.* 2020. №2 (2). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/protivodeystvie-terroristicheskoy-propagande-v-internete-1 (дата обращения: 06.06.2024).
9. РАХМАНОВ, Н. Террористические организации как негосударственный субъект системы международных отношений. Диссертации на соискание ученой степени кандидата политических наук. Нижний Новгород, 2022. 185 с.
10. SUNDIEV, I., SMIRNOV, A. Gamification technologies in extremist and terrorist activities: analysis experience. In: *Scientific portal of the Russia Ministry of the Interior*. 2021. № 3 (55). P. 39–51. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/tehnologii-geymifikatsii-v-ekstremistskoy-i-terroristicheskoy-deyatelnosti-opyt-ekspozitsii (Accessed: 06.06.2024).
11. WHITTAKER, J. Online radicalization. What we know. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. Available: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2023-11/RAN-online-radicalisation_en.pdf [Accessed: 05.07.2024]

* Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 „*Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice*”**,** realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

МОЛДАВСКО – УКРАИНСКИЕ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ В ИСТОРИЧЕСКОМ КОНТЕКСТЕ

MOLDOVAN-UKRAINIAN RELATIONS IN HISTORICAL CONTEXT

CZU: 327:94(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.33**

Александру РОМАН,
ORCID: 0000-0003-0011-9194
e-mail: profaroman@gmail.com
Государственный Университет Молдовы

Summary. *In this article are analysed some aspects of the complex process of international conflicts origins in South-East Europe in correlation with the history of the Moldova and its international affirmation - Ukraina. There are also the genesis and the historic evolution of relation interstatal of the Moldova medieval/ Republic of Moldova and Ukraina. This analysis is devoted to the investigation, based on the documentary and bibliographical sources of the regulating inter-state relations between different states. There are also the genesis and the historic evolution of interstatal conflicts of the carapto-ponto-danubian region in time and space, as well as the practices of conflictual situation settlement in this region.*

Keywords: *international affirmation, genesis and historic evolution diplomacy, genesis and historic evolution, interstate relations, in the region Europe - Moldova / Republic of Moldova and Ukraina.*

ВВЕДЕНИЕ

Хотя новейшие официальные межгосударственные отношения между Украиной и Молдовой были начаты в 1992 г., они основаны на 600-летних культурно-церковных и научно-политических связях украинцев и молдаван. История украинско-молдавских союзов уходит корнями во вторую половину XV-го - XVI-го веков. Первоначально, еще искусный монарх и дипломат Молдовы Штефан III–й Мушатин (впоследствии ставшим Штефаном Великим), в 1462 г. заключил династийский союз с Киевским князем Семеном Олелковичем, женившись на его сестре Евдокией. Спустя век, в 1563 г. произошла неудачная попытка занять трон господаря Молдовы Дмитрия Вишневецкого, а примерно через десятилетие господарем Молдавского государства все же ненадолго стал Иван Подкова (1577 г.). Во время войны украинцев против Речи Посполитой, в 1652 г., гетман Богдан Хмельницкий заставил господаря Молдовы Василия Лупу согласиться на брак своей дочери Руксанды Лупу на своем сыне, Тимофее Хмельницком, и после этого Молдавское государство стало союзником Украины.

Тем самым, Богдан Хмельницкий в течение нескольких лет неудачно пытался реализовать масштабный «*Молдавский проект*», который по его видению

включал становление родства с монаршими семьями Европы (через брак своего сына с дочерью господаря Молдовы), сближение в отношениях с Валахии, склонение на свою сторону Януша Радзивилла, фактического правителя Великого княжества Литовского, который был женат на другой дочери Василия Лупу — Марии. Однако, т.н. «Молдавский проект» перестал быть актуальным лишь после смерти Тимофея Хмельницкого в 1653 г. в битве под Сучавой. Одновременно, гетманом (или обладателем) Правобережной Украины в 1681—1683 г.г. турецким султаном Мехмедом IV был назначен господарь Молдавского государства Георге Дука, грек по происхождению, (именно во время его правления в Северном Причерноморье появились молдавские поселенцы). Некоторые румынские источники также называют ныне (как и раньше) четырёх других господарей Молдовы — Иона Водэ Храброго (Ion Vodă cel Viteaz/Cumplit), Штефана Мовилу (Ştefan Movilă), Думитрашко Кантакузина (Dumitraşcu Cantacuzino) и Михая Раковицэ (Mihai Racoviţă) — обладателями украинских земель, хотя многими украинскими источниками это не подтверждается. В последующий исторический период молдавско-украинские отношения достигли новых рубежей в своей эволюции, в т.ч. на территории современной Молдовы, в городе Бендеры на Днестре, 5 (16) апреля 1710 г. была принята первая украинская конституция «*Пакты и Конституции прав и вольностей Войска Запорожского» (Pacta et Constitutiones legum libertatumque exercitus zaporoviensis*). Отдельной страницей отношений Украинской Народной Республики и Молдавской Демократической Республики были 1917—1918 годы, а также последние 3 десятилетия развития двух соседних стран после провозглашения независимости и установления дипломатических отношений.

МАТЕРИАЛ И М ЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Настоящий краткий анализ проведен на базе исследования исторического опыта, освященного в 10-томной «*Истории Украины*» историка М.С. Грушевского, охватывавшей историю страны с древнейших времен до середины XVII в. Первый том этого труда вышел во Львове, тогдашней Австро-Венгерской империи, в 1896 г., а последний – уже в советском столичном Киеве, в 1936 г., после смерти автора. Частично древнюю историю вэаимоотношений освещена этим же знаменитым автором в «*Очерки истории украинского народа*», 2-е издание которых было напечатано в столице Российской империи Санкт-Петербурге (1906 год), а также в украинском издании «*Історія України*», увидевшей свет после провозглашения независимоси [1]. Начальный период двухсторонних взаимоотношений в общем изучен украинским историком учёным-украиноведом, академиком Кривошея В. В. в своей книге «*Козацька еліта Гетьманщини*», изданной в Институте политических и этнонациональных исследований им. И.Ф. Кураса Национальной Академии Наук Украины [2]. В последнее время группа московских историков во главе с проф. Григорьевым М. С. подготовила второе издание «*Истории Украины*» [3].

Настоящая тематика освещена также и в Республике Молдова в ряде исследований, в т.ч. в 3-х томной «*Истории Молдовы*» и др. [4].

В соответствии с историческим источниковедением и тематической историографией имеются основания полагать, что данная проблема имеет уже определенную историю. Соответствующие исследования демонстрируют также, что шляхтич Филóн Джеджалúй (или же Джулай, Джелалий, Джалалий; на укр. - Філон Джалалій) уже в сентябре 1650 г. возглавлял посольство Войска Запорожского к молдавскому господарю Василию Лупу (который и раннее выполнял важные дипломатические поручения Богдана Хмельницкого, в т.ч. в октябре-ноябре 1648 г. ездил в столичный Стамбул для заключения договора с Османской империей и др.).

Среди других источников, можно отметить, что в «*Повести временных лет*» имеются сведения о населении Днестровско-Прутского междуречья в IX — XIII в., наряду с местными волохами (древними молдаванами), и частично славянскими племенами (тиверцами, уличами, русинами). Одним из самых известных церковных деятелей Молдовы и Украины в XV веке был болгарин по происхождению Григорий Цамблак. Большую часть своей жизни он провёл в Молдове, проживая в монастыре Нямц. Политическую, церковную и литературную деятельность он продолжил затем на Украине, став киевским митрополитом в 1414—1418 годах. В качестве Митрополита Киевскиого и всея Руси, как он официально именовался, Григорий Цамблак принял участие в созванном религиозном соборе в Констанце, в 1418 г., в котором также участвовали будущие господарь Молдовы Мирон Барновский-Мовилэ (1626-1633 гг.), митрополит Киевский, Галицкий и всея Руси Петру Мовилэ (1633—1647 гг.), и др.

Итак, хотя новейшие официальные межгосударственные отношения между Украиной и Молдовой были начаты в 1992 г., они основаны на многовековых культурных, церковных и научных связях украинцев и молдаван. История украинско-молдавских союзов уходит корнями к середине XVI в., когда наиболее знаменитый каневский староста Дмитро (Байда) Вишневецкий (которому приписывается создание знаменитой Запорожской Сечи) в 1552 г. объединил разрозненные казацкие ватаги в Запорожскую Сечь и возглавил целый ряд казацких походов на Крым, напав также на оттоманских турок, но Речь Посполитая отказалась поддержать антимусульманский «крестовый поход», и тогда Вишневецкий решил атаковать территорию Молдовы, совершив в 1563 г. неудачную попытку занять трон страны. Но молдавские власти оказали военное сопротивление, победили его и в результате он оказался в Константинополе/Стамбуле, где турецкий султан казнил его в том же году. Все же во вторую половину XVI в., в 1577 г. господарем Молдовы ненадолго стал известный Иван Подкова.

Впоследствии казацкие рейды против Османской империи достигли большего размаха и в 1609 г. они даже захватили юг Моддавского государства – известные порты у Черного моря, Дуная и Днестра: Килию, Измаил и Аккерман.

Затем, во время войны украинцев против Речи Посполитой, в 1652 г., Богдан Хмельницкий заставил господаря Молдовы Василия Лупу согласиться на брак своей дочери Руксанды Лупу на сыне украинского гетмана Тимофее Хмельницком и после этого Молдова стала союзником Украины в её борьбе с Польшей. Тем самым, Б. Хмельницкий в течение нескольких лет неудачно пытался реализовать масштабный «Молдавский проект», что включал становление родства с монаршими семьями Европы именно через данного брака, сближение в отношениях с Семигородом и Валахии, а также склонение на свою сторону Януша Радзивилла, фактического правителя Великого княжества Литовского, который был женат на другой дочери В. Лупу - Марии. Однако, т.н. «Молдавский проект» перестал быть актуальным после смерти Тимофея в битве под Сучавой (1653 г.).

Затем, гетманом Правобережной Украины в 1681—1683 годах султаном был назначен господарь Молдавского государства Георге Дука (считаясь что именно во время его правления в Северном Причерноморье появились и молдавские поселенцы, которые затем расширялись).

Между прочим, в найденном в фондах Краковской (бывшей столицы Польского королевства того времени) Библиотеки Czartoryski, польского варианта документа „*Descriptia Actu Weselnego syna Chmielnickiego z córką Jego M.Hospodara woloskiego*” [5] подробно описываются данные события. Источник, текст которого был переведен с немецкого на русский язык, был озаглавлен: „*Август – сентябрь 1652. Описание празднования по поводу свадьбы сына Хмельницкого - Тимошека и дочки Валашского господаря и т.д.*”. В нем отмечалось, что „господарь после разгрома польского войска под Батовом (Batow) и после осады западных Каменич (Camienicz)” известил своих восточных соседей и „Хмельницкий тут же снарядил своих посланников к господарю”. В документе сказано, что „после многократных и долгих обменов посланниками… приблизился, наконец, Тимошек 16 августа к Ямполю”, а „для его приема господарь… послал в Сороки господина Тома (Thoma), очень знатного придворного, с частью своего войска”. 26 августа 1652г., в понедельник Тимоша Хмельницкий переправился через Днестр, а во вторник и в среду ночует в Бельцах, в четверг – уже за Прутом в Скичанах (Skzycani) и в пятницу прибыл в Ясскую резиденцию столицы. „Для приема своего желанного зятя, - отмечает источник, - господарь скачет навстречу с боярами с 8-ми тысячным войском”, а со своей стороны „Тимошек все приближается к городу с 3-мя тысячами запорожских казаков, хотя и особо отобранных, но выглядевших все равно очень бедно”.

„Кавалькада Тимошека была распутная и тощая, но одетая очень богато и ценно, седла, украшенные то золотом, то жемчугом, на вычищенных лошадях. Он сам был одет в красное платье, поверх бархатный камзол, подбитый соболями. Эта одежда не была сшита по его мерке. Молодой прыщавый с оспинами тип, не очень низкий, скорее крепкий и грубый. С ним было только 2 кареты из елового дерева, повозка с оружием и 400 повозок похуже, на которых была соль, наверное, для того, чтобы продать…”. Дальше „поскакал Тимошек рядом с господарем в город,

где для его приема играли военные и другие музыканты… Господарь повел его … и внутри представил ему своего сына Штефана”.

Иностранный источник свидетельствует, что „на следующий день в субботу Тимошек готовился к венчанию, поэтому не пришел к столу, чтобы поесть вместе с господарем”, а в воскресенье утром „должен был господарь со своей супругой Думной передать с непереносимой болью свою любимую дочь Розанду (Руксанду) неуклюжему, неотесанному типу”, который „поскакал к церкви на своем турецком коне, украшенный оперением, в богатых нарядах, которые ему подарил господарь”. После того как „стали молодые на колени на ковер и поклялись друг другу в верности, … радостный новобрачный направился из церкви в замок” и в столице Молдовы „палили пушки, музыканты играли”, а дочка господаря „повелела, чтобы ей пели казацкие песни”. Наконец, и жених „начал говорить, улегшись на господина Конарского, и сказал ему тайком: «Большое спасибо Ваше Величество. Всего хватает... Пусть… пьют за здоровье Хмельницкого и за радость соединения домов, пусть ударят пушки». Наконец, лишь „в пятницу, 6 сентября выехал Тимошек из Ясс”.

Однако, в общем контексте когда Богданом Хмельницким было совершено четыре похода на территорию Молдавского государства, вошедших в историю под названием «Молдавских», уже через год зять молдавского господаря погибнем в боях и его жена, Руксанда, дочь Василе Лупу станет вдовой. В общем контексте международных отношений пирошлого представляет интерес и путешествие Антиохийскаго патриарха Макария в Россию в XVII веке, описанное его сыном, архидьяконом Павлом Алеппским [6]. Итак, в „*Путешествие Антиохийскаго патриарха Макария…*” указано, что “в субботу, 2 августа Хмель приехал посетить нашего владыку патриарха, после чего мы выехали из города. ... Мы прибыли в селение по имени Субботов, где, обыкновенно, жил покойный Тимофей, сын гетмана. Жители вышли нам навстречу крестным ходом и повели нас в большую новую церковь во имя св. Михаила. В ней собраны сокровища армянских церквей, которые были разграблены и разрушены покойным Тимофеем в Сучаве, молдавском городе, о котором мы много раз упоминали раньше; в этой церкви гробница Тимофея. Жена его, дочь Василия, господаря Молдавии, несколько раз посетила нашего владыку патриарха; она была одета совершенно как черкесская невольница, в суконном колпаке, опушенном мехом… В воскресенье утром, после утрени, мы совершили в ея присутствии поминовение по ея супругу, над гробницею, которого, по их обычаю, висит большая хоругвь, (стр. 42) на коей написан весьма схожий портрет героя верхом на коне, с мечом в правой руке и с булавою в левой, и с изображением на переднем плане Молдавии…”[7].

В цитируемом документе также отмечено: „Его бедная жена, которая владеет четырьмя языками: валашским, греческим, турецким и русским, на которую отец ея истратил целыя сокровища, чтобы вызволить ее из Костантинополя, теперь, вдали от своего отца, матери, братьев, народа и родины, живет среди чужих, во дворце своего супруга, кругом которого он выстроил укрепление с окопоми, а

теперь гетман, его отец, чтобы увеличить пышность дворца, строит насупротив него, на возвышенности, каменную церковь во имя св. Илии Пророка".

Тесные культурные контакты в общих взаимоотношениях отмечались между Молдовой и некоторыми украинскими городами Галичины, Волыни и Подолье, при соборах которых в то время были организованы православные братства. Они начали вести просветительскую работу и уже на границе XVI — XVII веков ведущая роль принадлежала Львовскому братству. Тесные связи с украинскими братствами способствовали развитию молдавской культуры. Особенно связи между Молдовой и Львовом были давними (в т.ч., именно во Львове молдавский господарь Петру I Мушат вел первые международные переговоры с королем Польши и заключил первый молдавско-польский договор еще 26 сентября 1387 г.) [8]. Из Львова в Молдову привозили книги, в то же время Львовское братство из Молдовы получало материальную помощь на строительство церквей и на нужды типографии. (Кстати, еще в 1628 г., когда сгорела львовская типография, на её восстановление большую сумму денег выделил господарь Молдовы Мирон Барновский-Мовилэ и т.д.). Особую роль в развитии молдавской культуры играл Киев, откуда приезжали учителя, архитекторы. Большой вклад в укрепление культурных связей между Молдовой и Украиной внёс брат господаря Молдовы киевский митрополит Петру Мовилэ. В начале XVII в. он переселился на Украину, затем, став митрополитом киевским, развернул широкую духовно-культурно-просветительскую деятельность. С его именем связана организация Киево-Могилянской академии и типографии в Киево-Печерской лавре. Заботясь о развитии культуры и образования в Молдове, в 1640 г. он отправляет в Яссы своего сподвижника Софрония Почаского. При его участии в Яссах, по примеру Киевской академии, была основана Славяно-греко-латинскую академия и создана первая молдавская типография (1641 г.), где была издана первая книга — «*Казания*» (сборник церковных поучений) молдавского митрополита Варлаама.

Вкратце отметим, что в первой половине следующего века в общем контексте русской дипломатии выделяется деятельность молдавского дипломата Александра Скарлатовича Стурдза (1791 – 1854 гг.). Будучи выходцем из видного молдавского рода Стурдза (его мать - дочь господаря Константина Морузи, а отец, Скарлат Стурдза – первый губернатор Бессарабии), за особые заслуги на Венском европейском конгрессе был награждён орденом святого Владимира, который после октября 1821 г. поселился в Одессе, откуда с большим интересом следил за международными событиями.

РЕЗУЛЬТАТЫ И ВЫВОДЫ

Украина признала независимость Республики Молдова 21 декабря 1991 г. и вскоре, через несколько месяцев, уже 10 марта 1992 г. были установлены дипломатические отношения между Молдовой и Украиной. Первый официальный визит президента Украины Л. Кравчука в Молдову состоялся 23 октября 1992 г. Во вре-

мя визита был подписан «*Договор о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве между Украиной и Республикой Молдова*».

11 июля 2019 г. состоялся рабочий визит молдавского Премьер-министра Маи Санду в Украину, а 12 января 2021 г. – и первый зарубежный визит Президента Руспублики Молдова М. Санду в Украину, во время которого подписано совместное заявление о создании Президентского совета и Меморандум о развитии транспортно-транзитного потенциала Украины и Молдовы. 27 августа 2021 г. состоялся визит Президента Украины В. Зеленского в Кишинев для участия в торжествах по случаю 30-летия провозглашения независимости Молдовы, в рамках которого он провел переговоры с Президентом Руспублики Молдова, а также встретился в четырехстороннем формате с президентами Румынии, Польши и Молдовы.

Созданные Посольства Украины и Молдовы способствуют развитию отношений между двумя странами на всех уровнях, с целью обеспечения гармоничного развития двухсторонних отношений, а также сотрудничества по вопросам, представляющим взаимный интерес. Посольства также выполняют и консульские функции.

Наибольшего вклада внесли украинские послы Иван Николаевич Гнатишин (30 марта 1996 - 20 декабря 2000 и второй мандат: 28 июля 2015-25 апреля 2019), Сергей Иванович Пирожков (3 марта 2007-29 октября 2014) и Марко Шевченко (2019-2024), а также послы Молдовы на Украине: Ион Боршевич (1993—1994), Алексей Андриевский (1998—2003), Ион Стэвилэ (2010—2015), Руслан Болбочан (2015-2021) и др. По состоянию на сентябрь 2012 года Украина уже имела 84 посольства, 30 генеральных консульств и 6 консульств за рубежом.

В августе 1999 г. был заключен Договор между Украиной и Республикой Молдова о государственной границе, неотъемлемыми приложениями к которому являются материалы делимитации, проведенной в 1995-1999 гг. В соответствии с ним была образована Совместная украинско-молдавская демаркационная комиссия, которая начала свою работу в 2002 г. Общая протяжённость границы между Молдовой и Украиной - 985 км и общая площадь Республики Молдова составляет 33843,5 км2, или примерно 0.3 процента всей территории Европы. В 2018 году объём товарооборота между нашими странами составил сумму 983,5 млн долларов США.

ИСТОРИОГРАФИЯ

1. Грушевский Михаил. *Истории Украины*. В 10-ти томах; Грушевский Михаил. *Очерки истории украинского народа*. 2-е изд. СПб., 1906; Грушевський Михайло. *Історія України*. К.: Либідь, 1992.
2. Кривошея В. В. *Козацька еліта Гетьманщини*. — К., 2008. — С. 121. — ISBN 978-966-02-4850.]
3. *История Украины: монография*. Проф. Григорьевым М. С. — 2-е изд.,

доп. — М.: Международные отношения, 2023. — 656 с. ISBN 978-5-7133-1747-8.

4. Roman A. *Молдавско-польское дипломатическое сотрудничество: Уроки истории и современность*. В сб.: Proiectul Universităţii din Krakovia, Polonia. 2015; Roman A., Budurina-Goreacii C. *The establishment and development of the diplomatic systemin the Moldavian Country*. In: Eastern Europe. Regional Studies. 2019, № 2. ISSN: 1857-436X, e-ISSN 2537-6179, http://www.psage.tsu.ge/index.php/Easternstudies/article/view/; История Молдовы, в 3-х томах. Двуязычное издание (L. Ro, L. Ru). Кишинев: F.E.-P. „Tipografia Centrală", 2016.
5. См.: 84 ACK/3923 II, p. 81-90. Muzeum Narodowe w Krakowe; C. Gane. *Trecute vieţi de doamne şi domniţe*, p. 245. 81 Vlad Mischevca, Florin Marinescu. *Testamentul Roxandrei Lupu (Hmelniţki) din 15 ianuarie 1667*, p. 91.
6. См.: Перевод с арабского Г. Муркоса. Выпуск четвертый (Москва, Новгород и путь от Москвы до Днестра), Москва, 1898, с. 193-194.
7. См.: *Revista de Istorie a Moldovei*, nr. 3, 2008, стр. 41 – 43.
8. Roman A. *Молдавско-польское дипломатическое сотрудничество: Уроки истории и современность*. În cul.: Proiectul Universităţii din Krakovia, Polonia. Краков, 2015.

PARCURSUL EUROPEAN AL REPUBLICII MOLDOVA LA ETAPA ACTUALĂ

THE EUROPEAN PATH OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA AT THE CURRENT STAGE

CZU: 327:061.1UE:355.1(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.34**

Carolina BUDURINA-GOREACII,
ORCID: 0000-0003-2406-4212
e-mail: carolina.budurina@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The Republic of Moldova applied for EU membership in March 2022 and was granted candidate status in June 2022. In April 2023, the European Parliament adopted a resolution calling on the European Commission and the European Council to open accession negotiations with the Republic of Moldova at the fulfillment of the nine stages identified by the European Commission. The December 2023 approval of accession talks by the EU Council sent a very strong message about the direction the country is heading. However, despite the many positive changes that have occurred in the European course of the country in recent years, there is still a series of challenges at the local and regional level, economic and energy-related problems that the Republic of Moldova is facing at the current stage, all of these affecting the accession process. We will refer to some of these aspects in the next article.*

Keywords: *European accession, economic and energy challenges, national/regional security, security EU structures, transnistrean region.*

INTRODUCERE

Populația Republicii Moldova de aproximativ 3 milioane de cetățeni se pregătește pentru un vot menit să-și asigure viitorul democratic în Europa. Pe 20 octombrie, 2024 în țară vor fi organizate alegeri prezidențiale și un referendum pentru integrarea în UE. Potrivit unui sondaj realizat de WatchDog în luna mai 2024, peste 55 la sută dintre cetățenii moldoveni își doresc aderarea la Uniunea Europeană. 25 la sută dintre respondenți ar vota împotriva aderării la UE, în jur de 7 la sută dintre cetățeni nu ar participa la plebiscit, iar aproape 10 la sută sunt indecișI [1].

În același timp, pe 7 iunie, 2024 Comisia Europeană a confirmat că Moldova a îndeplinit criteriile necesare pentru a începe negocierile oficiale de aderare. Aderarea la UE a fost întotdeauna un obiectiv cheie în perioada guvernului pro-european al președintei Maia Sandu, însă invazia rusă asupra Ucrainei, care este țară vecină a Moldovei, a urgentat acest proces.

MATERIALE ȘI METODE

Pentru a efectua un studiu științific aprofundat, autorul a utilizat în special metoda

istorică, fiind examinate la nivel evolutiv principalele etape pe care le-a parcurs Republica Moldova în drumul spre integrarea europeană. Au fost cercetate declarațiile de presă ale reprezentanților autorităților centrale moldovenești, dar și opiniile analiștilor străini vizavi de parcursul european al țării, provocările pe care le întâmpină, precum și șansele de aderare la Uniunea Europeană în viitorul apropiat.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Moldova, împreună cu Ucraina, au finalizat recent etapa de screening a aderării la UE, care a evaluat conformitatea legislației naționale a ambelor țări cu standardele Uniunii Europene. Împreună cu Comisia, ambele țări au primit o aprobare oficială din partea Consiliului European pentru deschiderea negocierilor. Va fi esențial să se facă progrese substanțiale în negocierile de aderare. Iar Moldova a înființat deja un Birou pentru Integrare Europeană și a aprobat un Plan național de acțiune pentru integrare în UE, delimitând etapele specifice pentru fiecare minister în scopul avansării reformelor sectoriale într-o manieră ireversibilă. Următorul pas este adoptarea de către statele membre UE a cadrului de negociere și convocarea primei Conferințe Interguvernamentale dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană [2].

În timp ce Moldova dezvoltă cooperări puternice în străinătate, ea se confruntă cu anumite provocări interne. Forțele ruse au ocupat teritoriul de est al țării, regiunea transnistreană, în anul 1992 și continuă să promoveze separatismul. Această regiune este independentă de facto de Republica Moldova și este susținută de Federația Rusă. În luna februarie 2024, oficialii entității din „Transnistria" au făcut apel la Duma rusă de Stat să o apere împotriva „presiunii tot mai mari din partea Moldovei". Câteva zile mai târziu, Evghenia Guțul, guvernatoarea Găgăuziei, o regiune autonomă din sudul Moldovei, a mers la Moscova pentru a cere sprijin Rusiei, susținând că minoritatea găgăuză suferă o presiune. O altă provocare ar fi că unii politicieni moldoveni cooperează cu partidele pro-ruse pentru a promova agenda Kremlinului și a scădea încrederea publicului în conducerea proeuropeană a Republicii Moldova.

În contextul menținerii conflictului înghețat în regiune, autoritățile moldovenești sunt sigure că acest lucru nu va afecta procesul de aderare. Potrivit acestora, Transnistria este parte integrantă a Republicii Moldova, iar integrarea economică a avut loc deja în regiune, întrucât majoritatea exporturilor transnistrene sunt direcționate acum către UE.

Asigurarea aderării la UE a venit după o perioadă foarte dificilă pentru Moldova. Odată cu relaxarea pandemiei, a început războiul în Ucraina, iar Federația Rusă și-a lansat „șantajul energetic" asupra Chișinăului, încercând să-și exploateze poziția de principal furnizor de gaze al țării cu scopul de a face presiuni asupra noului guvern proeuropean.

Autoritățile moldovenești remarcau atunci că dacă la începutul anului 2022 erau înregistrate cifre relativ stabile în ceea ce privește consumul, investițiile și comerțul, totuși,

când a început războiul, întreaga economie a Moldovei a înghețat, aceasta aflându-se la granița cu Ucraina. Astfel, comerțul a fost afectat deoarece portul Odesa, care era un nod comercial major pentru Moldova, nu este disponibil. Efectiv întreaga țară este conectată acum cu lumea exterioară prin cinci puncte de trecere minuscule ale frontierei cu România, pentru întreaga economie de import și export a Moldovei. Acest lucru a pus presiune asupra competitivității bunurilor țării.

Republica Moldova a reușit să atingă o creștere modestă de 0,7% în anul 2023, iar potrivit autorităților centrale, aceasta s-a datorat în mare măsură agendei de reformă foarte intense pe care a gestionat-o guvernul de la Chișinău. Printre măsurile întreprinse s-au numărat eliminarea barierelor în afaceri despre care se spune că echivalau cu cel puțin 0,5% din PIB și reformele fiscale care vizează sectorul IT și economia în general. 60% din serviciile publice pentru antreprenori au fost digitalizate, iar ținta este de a ajunge la 75% până la sfârșitul anului. Totodată, Chișinăul a deschis piața muncii cetățenilor din 47 de țări care nu mai au nevoie de permis de muncă pentru a obține contracte de muncă în Moldova.

În același timp, integrarea europeană este cea mai mare speranță pentru economia moldovenească. În timp ce Chișinăul se pregătește să deschidă discuțiile de aderare, economia țării este deja integrată cu cea a UE în mare măsură. Moldova beneficiază, de asemenea, de tendințele interconectate de „nearshoring” și „friendshoring”, având în vedere locația sa la frontiera UE și angajamentul ferm al actualului guvern față de integrarea în UE. Autoritățile moldovenești continuă să caute căi de atragere a investițiilor, iar în acest moment, se dezvoltă în ascensiune sectorul serviciilor, și cel IT. În particular, acest sector înregistrează o creștere robustă de circa 7-9% în fiecare an.

Este important însă să se vadă și o creștere în sectoare mai tradiționale, precum agricultura și prelucrarea alimentelor. Toate aceste oportunități sunt de a furniza pe piețele UE produse autohtone, iar această tendință este în continuă creștere de când Moldova a semnat Acordul de Asociere și Acordul privind Zona de Liber Schimb Aprofundată și Cuprinzătoare (DCFTA) cu UE în anul 2014. La moment, circa 70% din comerțul Moldovei se realizează cu UE, Asociația Europeană de Liber Schimb (AELS), Marea Britanie, SUA și Canada, pondere pe care o avea acum 15 ani în urma Republica Moldova cu Federația Rusă și CSI [3]. Acest proces însă necesită timp, multă răbdare și eforturi comune din partea autorităților moldovenești și a producătorilor locali de a fi cât mai motivați să se dezvolte și de a contribui la îmbunătățirea economiei țării.

Deși statisticile naționale pentru 2023 nu sunt încă disponibile, anii anteriori au arătat tendințe îngrijorătoare. Doar aproximativ jumătate dintre entitățile economice din Moldova raportează profituri. Acest lucru indică faptul că o parte semnificativă a întreprinderilor se confruntă cu dificultăți financiare, subminând stabilitatea economică generală. Deosebit de îngrijorător este indicele prețurilor de consum, care în 2022 era de 130,24%. Un astfel de nivel de inflație complică semnificativ condițiile de afaceri și subminează puterea de cumpărare a populației. Acest lucru ridică întrebări cu privire la cât

de pregătită este economia Moldovei pentru aderarea la UE și ce reforme sunt necesare pentru a îndeplini cerințele UE.

Pentru a deveni un partener demn pentru UE, Moldova trebuie să reducă semnificativ diferența dintre PIB pe cap de locuitor și cifrele europene. Acest lucru necesită o creștere economică durabilă. În mod realist, Moldova se va putea integra în UE cu o rată anuală de creștere a PIB de aproximativ 8%. Totuși, datele pentru 2023 arată că PIB-ul a crescut cu doar 0,7%, iar în primul trimestru al anului 2024, acesta a crescut cu doar 1,4% față de aceeași perioadă a anului trecut. Aceste cifre indică faptul că ritmul actual de creștere economică este insuficient pentru a atinge obiectivele de integrare.

Mai mult, datoria publică externă a crescut de 2,17 ori în timpul guvernării actuale. Aceste fonduri sunt direcționate nu către infrastructură și dezvoltarea economică, ci spre deservirea creditelor luate anterior și a consumului curent. Datoria internă a crescut și ea de 1,71 ori, indicând o lipsă de fonduri pentru acoperirea deficitului bugetului de stat.

Sarcina principală a Republicii Moldova pe calea integrării în UE este realizarea unor reforme economice profunde. Este necesară îmbunătățirea climatului de afaceri, reducerea nivelului corupției și crearea condițiilor pentru atragerea investițiilor străine. Acest lucru va necesita o revizuire a politicii fiscale, îmbunătățirea sistemului juridic și consolidarea instituțiilor care asigură transparența și responsabilitatea [4].

Aderarea la UE este o prioritate de securitate națională pentru Moldova, iar semnarea documentelor strategice, precum și alinierea la un șir de structure instituționale este în curs de desfășurare. Spre exemplu, în luna mai, 2024 Moldova a semnat un Parteneriat de securitate și apărare cu UE, prima țară non-UE care a aderat la un astfel de acord. Facilitatea europeană pentru pace (FEP) finanțează echipamente neletale pentru forțele armate moldovenești, precum și sporește eficiența operațională.

Începând cu 2023, Moldova este parte a Misiunii de Parteneriat UE (MPUE), prima misiune civilă din cadrul Politicii Comune de Securitate și Apărare a UE, care sprijină autoritățile moldovenești în construirea și consolidarea rezilienței Moldovei împotriva amenințărilor hibride, inclusiv securitatea cibernetică și manipularea și interferența informațională străină (FIMI). În particular, pe parcursul unui an misiunea a sprijinit operaționalizarea Centrului de comunicare strategică și combatere a dezinformării, a oferit consultanță în timpul elaborării Strategiei naționale de securitate, a donat echipamente și a consolidat capacitățile analitice ale instituțiilor din sectorul de securitate, precum și a colaborat cu Ministerul de Interne pentru dezvoltarea unui sistem cuprinzător de gestionare a crizelor și a unui prim Registru național de analiză/registru al riscurilor [5].

O altă structură important cu privire la protecția securității țării se referă la Sprijinul Uniunii Europene pentru Securitatea Internă și Managementul Frontierelor de Stat (HUB) din Republica Moldova. Acest mecanism operațional, creat în anul 2022, găzduiește întâlniri regulate ale reprezentanților UE, agențiilor europene, statelor membre ale UE și autorităților Republicii Moldova, pentru a sprijini cooperarea în domeniul securității eu-

ropene și managementului frontierelor. Domeniile prioritare de activitate ale HUB-ului UE vizează creșterea nivelului de securitate al Republicii Moldova și al spațiului UE, prin reducerea riscurilor și amenințărilor în domeniile drogurilor, armelor și a traficului de persoane, migrația ilegală, traficul de substanțe radioactive și criminalitatea cibernetică. Obiectivul general este de a oferi o abordare cuprinzătoare, coordonată și unificată pentru prevenirea și combaterea tuturor formelor de criminalitate, extinzând ecosistemul de securitate european dincolo de granițele Uniunii Europene, astfel încât Republica Moldova să-și consolideze poziția de furnizor de securitate la nivel regional și european. Pe data de 28 mai 2024 Chișinăul a găzduit cea de-a 10-a întâlnire operațională a HUB de securitate al UE, un eveniment cu tema principală axată pe sistemele informatice de justiție la scară largă și afaceri interne. Evenimentul a reunit înalți oficiali și experți în securitate din Uniunea Europeană și Republica Moldova, printre care ministrul Afacerilor Interne, Adrian Efros, și Ambasadorul Uniunii Europene în Republica Moldova, Jānis Mažeiks, în calitate de vorbitori-cheie. Această întâlnire operațională a reprezentat o oportunitate cheie pentru Republica Moldova de a discuta și de a colabora cu experții europeni pentru integrarea și optimizarea sistemelor IT la scară largă. Aceste sisteme sunt fundamentale pentru consolidarea securității interne și gestionarea eficientă a frontierelor din Republica Moldova [6].

Aceste câteva inițiative de securitate comună dintre UE și Republica Moldova sunt îndrăznețe în condițiile actuale, iar guvernarea proeuropeană reușește să asigure la moment pacea și stabilitatea la nivel național.

O altă sarcină importantă și la fel dificilă se referă la combaterea corupției și a dezinformării, care rămân o piatră de temelie pentru integritatea și suveranitatea Republicii Moldova. Observăm că vulnerabilitățile legate de aceste eforturi reprezintă amenințări serioase de securitate exploatate cu succes de actorii anti-europeni din țară și de peste hotare.

CONCLUZII

Din cele remarcate mai sus, menționăm Moldova continuă să avanseze cu reforme interne la scară largă, în ciuda constrângerilor semnificative de resurse. Într-o mare varietate de moduri, ea a demonstrat că este pregătită să continue toate procedurile de aderare și să avanseze parcursul european. Avansarea dialogului cu UE va fi vitală pentru alegerile și referendumul din octombrie, 2024. Orice întârziere sau stagnare percepută în acest proces ar putea submina încrederea publicului în viitorul Moldovei în Europa [7].

Actorii decizionali din țară consideră că alte țări europene care au fost pe aceeași cale înainte de aderare, au cunoscut o creștere rapidă, însă adevăratele schimbări semnificative urmează să se producă după aderare. Autoritățile moldovenești consideră că susținerea Moldovei de către UE este un semnal pentru investitorii cu perspectivă pe termen lung. Desigur, aderarea la UE este un proces îndelungat, chiar dacă războiul din Ucraina obligă guvernele UE să privească din nou la extindere. Unele dintre țările din

Balcanii de Vest, în special Macedonia de Nord, a așteptat un deceniu sau mai mult între obținerea statutului de candidat și începerea negocierilor de aderare.

REFERINȚE

1. *Chișinău: 20 octombrie, alegeri prezidențiale și referendumul de aderare la UE. Proiecte, votate de Parlament* Publicat la 16.05.2024. În: https://www.rfi.fr/ro/republica-moldova/20240516-20-octombrie-alegeri-preziden%C8%9Biale-%C8%99i-referendumul-de-aderare-a-r-moldova-la-ue-proiecte-votate-de-parlament [Accesat 28.05.2024]
2. *Moldova ready to start EU accession negotiations, European Commission.* Publicat la 07.06.2024. În: https://www.ipn.md/en/moldova-ready-to-start-eu-accession-negotiations-european-commission-7965_1105028.html [Accesat 01.07.2024]
3. Nuttall C. *INTERVIEW: EU integration is the biggest hope for Moldova, says economy minister.* Publicat la 23.05.2024. În: https://www.intellinews.com/interview-eu-integration-is-the-biggest-hope-for-moldova-says-economy-minister-326594/ [Accesat 31.05.2024]
4. Poysik M. *Is Moldova ready for EU integration?* Publicat la 01.07.2024. În: https://news.az/news/-is-moldova-ready-for-eu-integration [Accesat 04.07.2024]
5. *Moldova: Misiunea de parteneriat a UE în Republica Moldova – un an de la înființare.* Publicat la 23.05. 2024. În: https://euneighbourseast.eu/ro/news/latest-news/moldova-misiunea-de-parteneriat-a-ue-in-republica-moldova-un-an-de-la-infiintare/ [Accesat 28.05.2024]
6. *The EU support HUB for internal security and border management of the Republic of Moldova.* Publicat la 28.05.2024. În:https://maisigurinue.md/hub/ [Accesat 03.07.2024]
7. Vidaicu D. *Moldova is ready for the EU.* Publicat în iunie 2024. În:https://encompass-europe.com/comment/moldova-is-ready-for-the-eu [Accesat 03.07.2024]

MULTICULTURAL POLICY: A SOLUTION FOR INTERETHNIC TENSIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

POLITICA MULTICULTURALĂ: O SOLUȚIE PENTRU TENSIUNI INTERETNICE DIN REPUBLICA MOLDOVA

CZU: 323.1:321.7:008(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.35**

Margareta BELTEI,
ORCID: 0000-0002-3920-9931
e-mail: margaretabeltei@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *This article examines the potential of multicultural policies as a solution to interethnic tensions in the Republic of Moldova. The study identifies the main causes of these conflicts and assesses the effectiveness of multicultural policies in promoting social cohesion. Using qualitative methods, data was gathered from policy documents, academic articles and interviews with experts. The findings indicate that historical legacies, socio-political changes, and geopolitical division influence ethnic tensions in Moldova. The results suggest that implementing multicultural policies could enhance the integration of ethnic minorities and improve societal stability. This study offers insights for policymakers on tension resolution in multiethnic societies.*

Keywords: *multiethnic societies, interethnic tensions, ethnic minorities, multiculturalism, multicultural policy.*

INTRODUCTION

Multicultural policy as the solution to addressing inter-ethnic tensions in societies around the world, which in an era marked by globalization, migration and enduring historical ties, managing cultural diversity has become indispensable for promoting social cohesion and unity. These policies, comprising principles, laws and practices, aim to promote equal opportunities and rights for all cultural and ethnic groups, providing a structured approach to achieving these goals.

Multicultural policy also recognizes and respects diverse cultural identities in a society. By ensuring minority groups have equal access to resources, opportunities and representation, these policies reduce disparities and encourage a sense of belonging among all citizens. They promote mutual understanding, respect and cooperation between different ethnic groups, thereby reducing tensions and promoting peaceful coexistence.

Countries such as Canada, Australia and several European states have successfully implemented multicultural policies that view diversity as a source of strength, not division. These policies facilitate the integration of diverse populations into mainstream society while preserving and celebrating their cultural heritage. By promoting inclusive processes of nation-building, multicultural policy contributes to the creation of cohesive and resilient societies, capable of constructively navigating cultural differences.

In the case of the Republic of Moldova, which hosts diverse ethnic groups such as Moldovans, Romanians, Ukrainians, Russians, Gagauz, Bulgarians and others, multicultural policy plays a crucial role, because by recognizing and respecting the cultural rights and identities of these groups, such policies can contribute to the formation of a more cohesive society, and from a functional point of view, this political strategy ensures the protection of minority rights and the promotion of inclusive processes of nation-building, essential for overcoming historical divisions and for cultivating a common national identity.

The importance of the multicultural policy in the Republic of Moldova can`t be underestimated, because the effective implementation of these policies is crucial for the promotion of peaceful coexistence, the provision of equal opportunities for all ethnic groups and the advancement of sustainable social cohesion. This study aims to analyze how multicultural policy can effectively alleviate inter-ethnic tensions and contribute to a united and harmonious Moldovan society.

By examining case studies and academic perspective, this article aims to provide insights into the reasoning behind multiculturalist policy as a solution to inter-ethnic tensions. It explores its impact on social cohesion, integration and sustainable development, aiming to contribute to the discourse on promoting social harmony and inclusive growth in contemporary societies.

MATERIAL AND METHODS

This study employs a qualitative approach to analyze the effectiveness of multicultural policies in addressing interethnic tensions in the Republic of Moldova. The primary materials include governmental policy documents, academic articles, and reports from international organizations. Data collection methods involve semi-structured interviews with policymakers, community leaders, and experts in ethnic studies. Additionally, content analysis of relevant literature provides a theoretical framework for understanding the dynamics of interethnic relations and the implementation of multicultural policies.

RESULTS AND DISCUSSIONS

1. Varieties and Typologies of conflicts

Any tensions that take place within a social structure is qualified in different ways. Both the former Soviet Union and the post-Soviet countries were extremely ethnically diverse. According to some rough estimates, about 150 ethnic groups lived on the former Soviet territory. Non-Russian ethnic groups made up slightly more than half of the population of the USSR. All these peoples were incorporated into one state with all the geographical, cultural, economic and religious implications of such an incorporation – unprecedented diversity. Therefore, researchers agree that post-Soviet countries experienced several different types of ethnic conflicts, many of which have deep historical roots [3]. From this point of view, it seems to be incorrect to consider all post-Soviet ethnic problems as having the same consequences and remedies.

This variety of ethnic disputes and their causes reflected in different typologies of ethnic conflicts.

One of the typologies, almost self-evident, is based on the highlighting of "matryoshka" nationalisms that reflect the hierarchy of ethno-territorial units within the former Soviet Union.

The main factors generating conflicts are related to the frustrations arising from the disintegration of old state structures at all levels, the confrontation between regional and central elites, the struggle between ethnic elites for important positions in terms of power, the conflict between nationalist and communist or neo-communist forces, the disguise and preservation of communist regimes in the form of state sovereignty (the case of Central Asia), the consolidation of pro-imperial political forces and the absence of a political strategy in all the camps involved in the conflict [3,p. 119].

According to Western researchers such as Ekiert G. and Hanson S.E., the main types of interethnic conflicts that occurred in the territories of the former Soviet republics can be categorized as follows:

- The new political elites, both those of the titular nation and those of the minorities, pursuing their goals, channeled the public's dissatisfaction towards other ethnic groups, making them guilty for the existing problems;
- Conflicts between the titular nationality and Russian-speaking ethnic minorities who could not, or rather did not want to, comply with the new linguistic realities imposed by the majority;
- The consequences of the deportations of the peoples from the communist period, or conflicts during the return of the property or the return to the ancestral places;
- Armed hostilities between new political elites and old elites who did not want to lose economic and political influence within the republics;
- Political conflicts regarding the claims to expand the territorial-administrative status of untitled ethnic groups;
- Conflicts arising from historically disputed territories [9, p.144].

2. The causes of Ethnic Conflicts in the Post-Soviet Space

The disintegration of the Soviet Union unleashed a wave of ethno-political activism and intercommunal struggles, driven by historical grievances and the sudden shift in political power dynamics. In the Republic of Moldova, these conflicts were exacerbated by the lack of societal cohesion and the challenges of nation- building.

A researcher from the Republic of Moldova Toma C., explains that a series of ethnic conflicts took place throughout the territory of the former USSR speaks of certain objective causes of them, of a legacy that the newly independent states received from the communist regime. This also refers to the conflicts that have arisen in other post-communist multinational states. The former Soviet Union and the post-Soviet countries had to go through a dramatic wave of ethnopolitical activism and intercommunal struggles, especially from the end of the 80s of the last century [9, p. 132].

Thus, ethnic conflicts are one of the characteristics of modernity, but the last decade has brought seismic changes in the relations between different communities around the world. Understanding the causes, manifestations and consequences of ethnic conflicts preoccupied political decision-makers and public opinion in the post-Soviet period, constituting a real challenge for contemporary researchers [3, p. 34-37]. Also, understanding these causes is important for avoiding political speculation as much as possible. After the collapse of communism and the dissolution of the multinational states (USSR, Czechoslovakia and Yugoslavia), fundamental issues were raised regarding the nature of the state, sovereignty, autonomy, the right to self-determination, etc. Obviously, these issues were seen differently. For the new states that appeared immediately after the disintegration of those mentioned above, the principle of territorial integrity held superiority over the right to self-determination of minorities.

3. Identifying the sets of causes

The collapse of the authoritarian regime made conflicts possible after the "lid of the internationalist cauldron" was lifted from the old ethnic resentments. Toma C., identified three broad sets of causes of interethnic conflict in the former USSR [9, p.144]:

1) general, structural and systemic policy;
2) causes related to the Soviet and pre-Soviet heritage and ideology;
3) causes resulting from the process of rapid socio-political change, from the economic reform to the post-communist democratization and privatization process.

Ethnic conflicts in ex-soviet countries, the Republic of Moldova can be categorized into several types, including political conflicts, linguistic disputes, and territorial claims. Each type has unique causes and manifestations.

The root causes of interethnic conflicts in the Republic of Moldova include the legacy of Soviet policies, rapid socio-political changes, and ongoing economic reforms. These factors have created a volatile environment where ethnic tensions can easily escalate.

4. The Republic of Moldova: Aspects of Societal Security Issues

Moldova's societal security compromised by its lack of integration among ethnic minorities and the geopolitical division between pro-western and pro-eastern factions. Located on the border of the European Union, the Republic of Moldova represents a unique case in terms of societal security. Since its proclamation of independence on August 27, 1991, Moldovan authorities, regardless of the political spectrum, have not succeeded in consolidating a Moldovan civic nation that includes all citizens, regardless of their ethnic, religious, or social affiliations. The integration of ethnic minorities remains low, and many do not identify as Moldovans, preferring their ethnic identities instead.

According to researcher Lavric A., Moldovan society is divided along several lines:

1. Geopolitics: the population is split between pro-Western and pro-Eastern factions, which often aligns with political divisions;

2. Inter–ethnic: ethnic minorities, heavily Russified during the Soviet period are poorly integrated into contemporary Moldovan society.
3. Intra-ethnic: within the majority population, there are divisions between those identifying as Romanians, while others identifying as Moldovans. [5, p. 218].

Other researchers such as Negru E., and Serebrian O., have noted the inconsistency in projecting a Romanian identity beyond the medieval period [6, p. 3], because Serebrian O., explains that post-annexation Bessarabians identified as Moldovans, not Romanians, and the Moldavian identity was later shaped within the USSR [8, p. 220].

The societal division weakens Moldova s state cohesion. An American analyst Buzan, B., explains that states with low sociopolitical cohesion are often termed or categorized as “weak states”, because of several causes [2, p. 5]:

1. Lack of a Unified State Idea: The authorities from the Republic of Moldova have not formulated a national vision or project embraced by all societal components.
2. Failure to build a Civic Nation: Authorities have not focused on building a Moldovan civic nation based on shared values.
3. Unattractiveness to Ethnic Minorities: The Moldovan states has failed to appeal to its ethnic minorities, lacking soft power initiatives and necessary reforms to improve living conditions [7 p. 114].

5. The role of Multicultural Policies.

Multicultural policies aim to promote integration and mutual respect among different ethnic groups. From a theoretical point of view, the concept of culture has several meanings: in a broad sense, culture signifies a way of life of a people (“Ensemble of activities and behavior patterns specific to a given social group, transmissible through education”), and in the narrow sense, the notion in question refers to the achievements of creative personalities in the various branches of art: painting, plastic art, literature, music, theater, cinema, etc. (“The fact of possessing varied knowledge in various fields; the totality of this knowledge; the (high) level of intellectual development one reaches. Man of culture means a person with a high intellectual level, who possesses fundamental universal knowledge [5, p.223]. So according to the first meaning evoked, it is an impersonal culture (for example, folklore manifested in dances, folk music, folk wear, traditional dishes, etc.), and the second meaning refers to personalized culture, to the creations specific historical personalities.

Multicultural ideologies or policies are broad, ranging from equal respect for diverse cultures in a society to maintaining cultural diversity. Multiculturalism, which promotes the maintenance of the distinctness of different cultures, is often contrasted with the establishment of policies regarding social integration, cultural assimilation, and racial segregation. Multiculturalism has been described as a “melting pot” or “cultural mosaic.” Two different and apparently incompatible strategies have been developed through different government policies and strategies.

The first focuses on interaction and communication between different cultures; this approach is also often known as interculturality. The second focuses on cultural diversity and uniqueness that can sometimes lead to intercultural competition.

Cultural isolation can protect the uniqueness of a nation's or area's local culture and also contribute to global cultural diversity. A common aspect of many policies following the second approach is that they avoid presenting any specific ethnic, religious or cultural community values as central.

The Republic of Moldova is a multi-ethnic state; therefore, in order to ensure societal security, its cultural policy must meet the needs of all ethnic groups, so it must be multicultural. To ensure societal security, the Republic of Moldova must adopt a multicultural policy that addresses the needs of all ethnic groups. The Bureau of Inter-Ethnic Relations (BRI) should be legally mandated to develop and implement this policy, with adequate funding. This policy should be integrated with educational initiatives to help ethnic minorities master the state language which is the Romanian language [1, p.42].

CONCLUSIONS

Multicultural policy represents a crucial strategy for identifying, comprehensively analyzing, understanding, and resolving inter-ethnic tensions. This approach promotes social cohesion not only at the national level, as seen in the case of the Republic of Moldova, but also regionally and globally. In the current era dominated by globalization, migration, and the enduring legacy of historical divisions, managing cultural diversity has become indispensable for fostering social harmony and unity. Multicultural policies encompass a range of principles, laws, and practices designed to ensure equal opportunities and rights for all cultural and ethnic groups, providing a structured framework for achieving these goals.

Multicultural policy also signifies recognition and respect for diverse cultural identities within societies. By guaranteeing minority groups equal access to resources, opportunities, and representation, these policies reduce disparities and foster a sense of belonging among all citizens. They promote mutual understanding, respect, and cooperation between different ethnic groups, thereby mitigating tensions and promoting peaceful coexistence.

Western countries such as Canada, Australia, and various European states have successfully implemented multicultural policies that celebrate diversity as a source of strength. These policies facilitate the integration of diverse populations into mainstream society while preserving and celebrating their cultural heritage. Through inclusive nation-building processes, multicultural policy contributes to creating cohesive and resilient societies capable of effectively managing cultural differences.

In the context of the Republic of Moldova, a country characterized by its diverse ethnic composition including Moldovans, Romanians, Ukrainians, Russians, Gagauzians, Bulgarians, and others, multicultural policy plays a pivotal role in state development and implementation. By recognizing and respecting the cultural rights and identities of these groups, such policies contribute to societal cohesion. The principles of

multicultural policy focus on respecting and protecting the rights of ethnic minorities and promoting inclusive nation-building processes essential for overcoming historical divisions and cultivating a common national identity.

The necessity for the active development and promotion of multicultural policy in the Republic of Moldova cannot be overstated. Effective implementation of these policies is essential for promoting peaceful coexistence, providing equal opportunities for all ethnic groups, and advancing sustainable social cohesion. This research explores how multicultural policy can effectively identify and address inter-ethnic tensions, emphasizing unity, diversity, and solidarity among citizens, society, and the state.

Through analysis of case studies, policy documents, academic perspectives, and expert interviews, this study provides valuable insights into the rationale behind multiculturalism as a solution to inter-ethnic tensions. By examining its causes and impact on social cohesion, integration, and sustainable development, it contributes to long-term strategic policy discourse on promoting social harmony and inclusive growth in contemporary societies.

REFERENCES

1. Regulamentul Departamentului de Stat pentru Probleme Naționale al RSS Moldova. În: Departamentul Relații Interetnice al Republicii Moldova. Documente, date, fapte, comentarii, Editura Cartea Moldovei, Chișinău, 2003, p. 230. ISBN: 9975601391
2. BUZAN, B., Popoarele, statele și frica. În: Editura Cartier, Chișinău, 2014, p.404. ISBN: 978-9975-79-727-6
3. EKIERT G & HANSON S.E., Capitalism şi Democraţie în Europa Centrală şi de Est. În : Polirom, București, 2010, p. 34-37/ 456. ISBN : 978-973-46-1214-7
4. KING Ch., Moldovenii. România, Rusia și politica culturală. În: Editura Arc, Chișinău, 2013 , p.304. ISBN : 9789975612130
5. LAVRIC, A. Rolul politicii multiculturale în asigurarea securității societale a Republicii Moldova. In: Republica Moldova în contextul noii arhitecturi de securitate regională. 15 mai 2015, Chişinău. Chişinău: 2015, pp. 218-225. ISBN 978-9975-3048-7-0.
6. NEGRU E., Politica etnoculturală în RASS Moldovenească (1924–1940). În: Prut Internațional, Chișinău, 2003, p. 200. ISBN: 9975693954; 9789975693950.
7. NYE, J.,S., Jr., Viitorul puterii. În: Polirom, Iași, 2012, p. 328. ISBN: 978-973-46-2539-0
8. SEREBRIAN, O., Basarabia: identitate, politică și geopolitică. În: Boari Vasile, Gherghina Sergiu, Murea Radu, Regăsirea identității naționale. Iași, Polirom, 2010, p. 280. Cod: POL973-46-1715-9
9. TOMA, C. Rolul conflictelor interetnice în geneza disensiunilor politice din Europa postsovietică. In: COHORTA, 2013, nr. 1, pp. 132-146. ISSN 1857-0100.

CARIERA DIPLOMATICĂ. FORMAREA PROFESIONALĂ

DIPLOMATIC CAREER. PROFESSIONAL TRAINING

CZU: 327:37.015.3:378.126 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.36**

Iuliana VÎRLAN,
ORCID: 0000-0002-0822-4055
e-mail: iuliana.virlan@gmail.com
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Summary. *This article examines the diplomatic career, focusing on the training and skills development necessary for success in this field. Through a detailed analysis of educational programs and the typical career path of diplomats, the importance of rigorous and continuous preparation is emphasized. The study examines the education, skills and competencies required of a diplomat and emphasizes the relevance of practical experiences such as internships and diplomatic missions. It also presents the challenges and opportunities facing diplomats in the current global context characterized by dynamism and interdependence. In order to ensure a comprehensive and rigorous analysis of the diplomatic career and the skills required for success in this field, several complementary scientific methods have been used. The conclusions of the article present findings on the continuing professionalization of diplomacy and the importance of its actions on maintaining global peace and stability.*

Keywords: *diplomacy, diplomatic skills, education, foreign policy, international relations.*

INTRODUCERE

Necesitatea abordării carierii diplomatice și a abilităților necesare pentru a excela în acest domeniu, merită o atenție deosebită, deoarece diplomații sunt cei care negociază în procesul de aderarea la organizații și uniunii internaționale, participă în procesul de încheiere și implementarea acordurilor negociate, mediază conflicte și promovează interesele naționale într-un context global. În acest sens, cercetarea formării și dezvoltării profesionale a diplomaților nu este doar relevantă, ci și crucială pentru a răspunde eficient la provocările contemporane.

În primul rând, o analiză aprofundată a carierei diplomatice este esențială pentru îmbunătățirea programelor de formare. Diplomația modernă necesită un set diversificat de competențe, de la abilități de negociere și cunoștințe juridice internaționale până la competențe lingvistice și culturale. O pregătire adecvată, care să includă atât elemente teoretice cât și experiențe practice, este vitală pentru a forma diplomați capabili să desfășoare activități eficiente în peisajul complex al relațiilor internaționale. Adaptarea programelor educaționale la cerințele actuale poate asigura că diplomații în devenire vor fi mai bine pregătiți pentru a face față solicitărilor și pentru a valorifica oportunitățile globale.

În al doilea rând, diplomația joacă un rol fundamental în abordarea unor probleme globale urgente, cum ar fi schimbările climatice, crizele umanitare, conflictele și securi-

tatea internațională. Diplomatul modern trebuie să fie pregătit nu doar pentru negocieri bilaterale tradiționale, ci și pentru implicarea în foruri multilaterale, unde colaborarea internațională este esențială pentru a găsi soluții durabile. Prin cercetarea abilităților necesare pentru aceste roluri, putem contribui la formarea unor profesioniști care să fie nu doar competenți, ci și inovatori în modul de abordare a problemelor globale.

În plus, diplomația economică devine din ce în ce mai importantă în contextul globalizării. Diplomații sunt esențiali în procesul de promovare a comerțului internațional, de atragere a investițiilor și de susținere a intereselor economice naționale. Cercetarea în acest domeniu poate identifica cele mai bune practici și strategii pentru a maximiza beneficiile economice ale unei țări pe scena internațională.

În concluzie, cercetarea carierei diplomatice și a abilităților unui diplomat este vitală pentru a asigura pregătirea adecvată a profesioniștilor în domeniul relațiilor internaționale. Aceasta contribuie nu doar la dezvoltarea unor programe de formare eficiente, dar și la îmbunătățirea capacității de a răspunde provocărilor globale și de a promova interesele naționale. Într-o eră a tehnologiilor moderne și a schimbărilor rapide, diplomația trebuie să evolueze și să se adapteze, iar o înțelegere profundă a competențelor diplomatice este esențială pentru succesul pe termen lung.

MATERIALE ȘI METODE

Pentru a asigura o analiză cuprinzătoare și riguroasă a carierei diplomatice și a competențelor necesare pentru succesul în acest domeniu, au fost utilizate mai multe metode științifice complementare. În primul rând, analiza documentară a fost esențială pentru a identifica și evalua literatura de specialitate relevantă. Aceasta a inclus studii academice, rapoarte și programe de formare, permițând o înțelegere profundă a competențelor cheie și a cunoștințelor în domeniul diplomației.

În al doilea rând, studiile de caz au fost folosite pentru a ilustra traseul educațional și profesional al diplomaților de succes. Prin examinarea aprofundată a exemplelor specifice, această metodă a permis identificarea factorilor critici care contribuie la dezvoltarea unei cariere diplomatice de succes și a evidențiat practicile eficiente de formare și dezvoltare profesională.

În plus, metoda sintezei a fost una esențială, pentru că ne-a permis integrarea și consolidarea diverselor perspective și teorii într-un cadru coerent și comprehensiv. Prin combinarea informațiilor provenite din multiple surse – sinteza ne-a oferit o imagine de ansamblu care evidențiază relațiile și interdependențele dintre diferitele componente ale formării și dezvoltării diplomatice. Aceasta nu numai că a facilitat o înțelegere holistică a subiectului, dar și a identificat lacunele și oportunitățile de îmbunătățire, contribuind astfel la formularea unor concluzii bine fundamentate și practic aplicabile pentru optimizarea carierei diplomatice.

Prin combinarea acestor metode științifice, articolul oferă o evaluare riguroasă și nuanțată a formării profesionale și a dezvoltării competențelor în cariera diplomatică.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În secolul al XVII-lea, diplomat francez, De Callières, a subliniat că diplomația este un rezultat direct a suveranității și indispensabil pentru prosperitatea țărilor. Fiind o profesie de sine stătătoare care solicită abilități personale, dar și cunoștințe specifice, De Callières, susținea că amatorii nu au ce căuta în corpul diplomaților, iar un suveran înțelept va investi în recrutarea și formarea unui serviciu diplomat profesionist.

În ceea ce viza responsabilitățile diplomațiilor, De Callières, era de părerea că un ambasador este nevoit să realizeze mereu ordinele suveranului său, atât timp cât acestea nu sunt „împotriva legilor lui Dumnezeu și ale justiției„ să fie „un bun spion", în căutarea continuă de informații și comunicare permanentă cu autoritățile țării de reședință [1, 35].

În diplomație, succesul depinde de calitățile diplomatului, în mod deosebit când vorbim de un ambasador. Întotdeauna, scopul diplomaților a fost obținerea de rezultate pozitive pentru interesul național. Diplomația este o lume deosebită cu multe reguli scrise, dar și foarte multe reguli nescrise care, dacă sunt încălcate, pot cauza mari prejudicii de imagine asupra diplomatului, dar și, guvernului țării pe care o prezintă. Un diplomat poate fi tratat cu respect și simpatie de către reprezentanții statului gazdă sau, dimpotrivă, poate fi izolat. Ambasadorul francez Jules Cambon, spunea că această meserie solicită din partea celui care o exercită o anumită cultură și anumite obiceiuri în societate. Adică, să dețină acel „usage du monde", atât de vital [2, 60] .

În cartea „Relații internaționale și diplomație – între teorie și practică„ Elena Chiriță afirmă că un diplomat în devenire trebuie să fie: abil, amabil, adaptabil, bun conducător, bun comunicator; să dețină: clarviziune politică, conduită publică ireproșabilă, confidențialitate, cunoștințe vaste de cultură generală, în mod deosebit despre țara și regiunea în care lucrează; să dea dovadă de curaj, curiozitate, credibilitate, demnitate, discreție, disponibilitate pentru un program prelungit, discernământ, interes pentru perfecționarea continuă, loialitate pentru autoritățile țării sale, moderație în exprimare opiniilor, negociator bun, onorabilitate, patriotism, perspicace, politețe, prudență, punctualitate, răbdare, respect față de statul gazdă, sociabil, spirit de observație și analiză [3, 233].

Profesia de diplomat solicită o mulțime de calități personale, profesionale și specializate. În aceeași ordine de idei, Ministerul Afacerilor Externe a României [4] subliniază o serie de calități esențiale pentru un diplomat, care sunt la fel de valoroase și pentru un diplomat al Republicii Moldova [6] sau a altei țări. Acestea prevăd ca un diplomat este sigur în ceea ce declară, este calm, întotdeauna bine dispus, modest și loial statului său. El trebuie să fie inteligent, să fie capabil să distingă informațiile importante de cele neesențiale sau lipsite de valoare, prudent și să aibă tact ca să spună omologului/interlocutorului și lucruri mai puțin plăcute, fără a deranja. De asemenea, diplomatul trebuie să posede abilități lingvistice și înclinație spre asimilare cu ușurință a noilor competențe specifice relațiilor internaționale. În acest sens, se solicită cunoștințe specializate pentru anumite domenii de activitate precum cel juridic, economic sau consular, abilități

de scriere a unui discurs, abilități oratorice, abilități dezvoltate de comunicare scrisă și orală, capacitatea de analiză și sinteză, abilități de negociere, flexibilitate, creativitate, învățare activă, adaptabilitate la noi medii culturale.

Fie diplomatul care își desfășoară activitatea într-o misiune diplomatică sau fie în cadrul Ministerului de Afaceri Externe, este persoana, care în virtutea responsabilităților sale, are drept sarcini îndeplinirea obiectivelor de politică externă al unui stat suveran. Drept rezultat, trebuie să cunoască interesele statutului și obiectivelor statelor a căror dosare le curează, pentru a apăra și prezenta interesele naționale a țării pe care o reprezintă la cel mai înalt nivel când acestea ar putea fi marginalizate, dar și pentru a identifica domeniile de interes comun, terenul comun pe care se pot dezvolta relațiile de cooperare fructuoase și benefice pentru părțile implicate.

Diplomatul deține un statut unic, întrucât reprezintă interesele statului său în relațiile cu alte țări sau organizații interguvernamentale și colaborează cu omologii săi pentru a gestiona aceste relații. Întru cât reprezentatul diplomatic își desfășoară o parte din muncă într-o altă țară și pentru nu-i fi perturbată activitatea, acesta beneficiază de privilegiile și imunitățile funcției, atunci când este în misiune. Diplomatul creează într-o mare măsura imaginea statului său în țara de reședință, la întrevederile pe care le deține în virtutea profesiei și prin acțiunile pe care le face sau prin pozițiile pe care le exprimă. În această ordine de idei, diplomatul trebuie să posede abilități foarte bune de comunicare, de preferat în limba țării gazdă sau cel puțin o limbă de circulație internațională. Un diplomat bun ascultă cu atenție interlocutorul și nu discută mai mult de cât trebuie, urmărind cu precizie instrucțiunile primite. De asemenea, diplomatul este și un actor care trebuie să își controleze emoțiile și mimica în procesul de negociere sau să prezinte convingător pozițiile statului său, chiar dacă uneori aceste viziuni nu sunt pe aceeași lungime de undă cu propriile convingeri.

Viața unui diplomat implică o deplasare continuă între Ministerul Afacerilor Externe și misiunile diplomatice temporare pe care le reprezintă în diferite colțuri ale lumii. Acesta este mereu în contact continuu cu oamenii de diferite rase, culturi, religii din țara în care este trimis sau din corpul diplomatic acreditat din țara respectivă. Astfel, succesul unui diplomat depinde în mare parte de capacitatea sa de adaptare la mediile culturale. Drepturile omului, egalitatea de gen, religia și statul sunt percepute în mod diferit în multe colțuri ale lumii. Fără a fi nevoit să fie de acord cu credințele lor răspândite în țara care este trimis, diplomatul trebuie să fie suficient de abil în activitatea sa astfel încât, fără să își încalce propriile valori, să nu le lezeze pe valorile partenerului său pe durata mandatului.

A fi diplomat nu înseamnă doar a negocia în numele statului pe care îl reprezinți și a interacționa cu omologi de pe alte meridiane, dar înseamnă un mod de viață cu bune și rele. În acest sens, după modelul adaptat și preluat de la Mihai Cercel din lucrarea „Diplomația și negocieri diplomatice” [5, 64] propunem ca cei care aspiră la o cariera diplomatică să-și adreseze un set de întrebări, ca de exemplu dacă le-ar plăcea: să reprezinte și să protejeze Republica Moldova în fața guvernelor străine, a cetățenilor străini

și a mediului de business internațional; să își asume o înaltă responsabilitate; să lucreze îndeaproape cu guvernele străine, pe probleme de importanță globală; să călătorească des în străinătate; să întâlnească oamenii din medii și culturi diferite, să cunoască și să trăiască în culturi noi și diferite; să știe că munca pe care o fac are un impact direct asupra oamenilor; să dețină o carieră în diplomație pe termen lung de peste 30 de ani sau mai mult; să locuiască în străinătate, în ambasade sau locuințe care nu îi sunt familiare; să aibă o carieră care este mai degrabă un mod de viață, decât un loc de muncă; să muncească într-un mediu agitat și aflat continuu sub presiunea timpului; să ajute oamenii în rezolvarea problemelor lor; să aibă o autonomie limitată în munca sa.

În aceiași ordine de idei, îi îndemnăm să se întrebe dacă sunt dispuși/capabili: (să trăiască și lucreze în oricare țară din lume, în care Republica Moldova are sau va avea misiuni diplomatice, chiar și locații considerate „dificile și/sau periculoase„; să utilizeze în mod curent cel puțin o limbă străină în munca zilnică, să învețe cel puțin încă o limbă (pe lângă cele obligatorii), dacă nu chiar mai multe; să schimbe locul de muncă și locul în care trăiesc, el/ea și familia mea, la fiecare 2-4 ani; să susțină cu entuziasm și să apere acțiunile și politicile Guvernului Republicii Moldova, chiar dacă personal s-ar putea să nu fie de acord cu ele; să trăiască el/ea și familia mea în locuri în care facilitățile educaționale și medicale sunt limitate, sau în locații în care nu se oferă oportunități de muncă pentru familia sa; să muncească sub presiune o perioadă considerabilă de timp; să se simtă confortabil atunci când lucrează cu oameni cu funcții importante; să lucreze mai multe ore pe zi sau la ore neobișnuite, dacă este necesar; să interacționeze cu oameni supărați în legătura cu situația în care se află și să îi ajute să depășească problemele pe care ei singuri și le-au făcut; să rămână motivat, chiar dacă este trimis în locații pe care nu le-a vrut sau a primit sarcini, funcții pe care nu și le-a dorit; să accepte situații în care pot exista pericolele la adresa integrității fizice sau a sănătății, a sa sau a familiei sale; să trăiască, el/ea și familia sa, mai mult de două treimi din următorii 30 de ani în diferite locații din străinătate.

Rezultatele testului nu sunt pentru a cuantifica șansele de accede la cariera de diplomat, ci mai degrabă un test care să pună pe gânduri fiecare persoană pe care îl realizează, despre sine, despre în ce mod astfel de viață îl avantajează sau nu, să vadă partea pozitivă sau negativă a acestui job, partea provocatoare și cea motivantă, dar și aspectele mai puțin plăcute care sunt specifice acestei profesii și astfel să reflecteze la această meserie din toate perspectivele, să înțeleagă că este mult mai mult decât o carieră, este un mod de viață, nu numai al diplomatului, ci și al familiei sale.

De obicei, durata unui post diplomatic este de patru ani și, în majoritatea cazurilor, diplomații merg însoțiți de soție și copiii. Societatea diplomatică este un mediu restrâns, închis, supus unor reguli stricte, multe nescrise. Viața unei soții de diplomat este reprezentată de multe provocări. Soția diplomatului trebuie să accepte multe rigori, având în vedere că imaginea ei se poate reflecta asupra imaginii soțului ei și a țării. Nu doar funcționarul diplomatic trebuie să îndeplinească anumite calități pentru a face față misiunii încredințate, ci și soția sau soțul care îi este alături. Adaptabilitatea, discreția,

amabilitatea, cunoașterea limbilor străine, aplicarea corectă a normelor internaționale și locale de protocol și ceremonial nu sunt doar criterii pentru profilul diplomatului, ci și pentru membrii familiei care îl însoțesc pe diplomatul aflat în misiune, în străinătate.

De asemenea în cariera sa, un diplomat trebuie să aplice o varietate de tipuri de diplomație pentru a gestiona eficient relațiile internaționale și pentru a promova interesele statului său. Diplomația bilaterală este esențială pentru construirea și menținerea relațiilor directe între două state, facilitând negocieri și tratate care promovează cooperarea mutuală. Diplomația multilaterală implică interacțiunea cu mai multe țări simultan, de obicei în cadrul organizațiilor internaționale, pentru a aborda probleme globale precum schimbările climatice și securitatea internațională. Diplomația economică se concentrează pe promovarea intereselor economice naționale, atragerea de investiții și facilitarea comerțului internațional. Diplomația publică vizează influențarea opiniei publice din alte țări prin activități culturale, educaționale și de comunicare strategică. Diplomația științifică și diplomația digitală sunt de asemenea cruciale în era modernă, promovând colaborarea în cercetare și utilizarea tehnologiilor digitale pentru a răspunde rapid la provocările globale. Prin stăpânirea acestor tipuri diverse de diplomație, un diplomat poate realiza sarcini dificile și poate contribui eficient la realizarea obiectivelor politice externe ale statului pe care îl reprezintă.

În această ordine de idei, constatăm că diplomații trebuie să fie capabili să îndeplinească o varietate mare de sarcini și să dețină competențele necesare pentru a acoperi un număr important de sarcini și dosare, deoarece de exemplu doar 193 de state sunt membre ale ONU, la care se adăugă organizațiile interguvernamentale care pot deschide reprezentanțe permanente sau acreditate pe lângă mai multe state. Pe de altă parte, varietatea tematică impune o împărțire a responsabilităților.

Educația și pregătirea pentru o carieră diplomatică reprezintă un proces complex care necesită o combinație de studii teoretice avansate și experiențe practice relevante. La nivel universitar, diplomații sunt încurajați să urmeze programe de licență și masterat în domenii precum științe politice, relații internaționale, economie, drept sau studii de securitate, atât la universitățile din țară, dar și peste hotare. Programele de masterat și doctorat în aceste domenii oferă cunoștințe aprofundate despre teoriile și practicile relațiilor internaționale, precum și competențe analitice și de cercetare esențiale pentru formularea și implementarea politicilor externe.

Complementar pregătirii academice, experiențele practice prin stagii și internshipuri în cadrul Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Moldova și alte ministere, ambasade, consulatele și organizațiile internaționale sunt fundamentale. Aceste oportunități permit viitorilor diplomați să aplice cunoștințele teoretice în situații reale, să își dezvolte competențele de negociere și comunicare interculturală și să dobândească o înțelegere pragmatică a activităților diplomatice. Abilități precum cunoașterea limbilor străine (în special engleză și franceză, limbi de lucru în multe organizații internaționale), flexibilitatea culturală, și capacitatea de a analiza și anticipa evoluțiile politice și economice globale sunt esențiale pentru succesul în cariera diplomatică. Integrarea formării teoretice

cu experiența practică formează diplomați bine pregătiți, capabili să reprezinte eficient interesele Republicii Moldova pe scena internațională și să contribuie la dezvoltarea și stabilitatea regională și globală.

CONCLUZII

În concluzie, cariera diplomatică reprezintă o oportunitate unică de a influența și modela relațiile internaționale, oferind profesioniștilor șansa de a contribui activ la menținerea păcii și stabilității globale. Aceasta necesită o educație riguroasă și pregătire continuă, combinând cunoștințe teoretice avansate cu abilități practice și interculturale. Diplomații trebuie să fie flexibili, comunicativi și analitici, capabili să gestioneze situații complexe și să negocieze soluții durabile. Prin angajamentul lor față de serviciul public și prin intermediul unei rețele globale de contacte, diplomații joacă un rol esențial în promovarea intereselor naționale și în facilitarea cooperării internaționale. Astfel, cariera diplomatică nu doar îmbogățește pe plan profesional, ci și contribuie semnificativ la construirea unui viitor mai sigur și mai prosper pentru toate națiunile implicate.

REFERINȚE

1. DE CALLIÈRES, F. *On the manner of negotiating with pricess.* Paris: Mercure Galanty, 1716.
2. CAMBON J. *Diplomatul.* Institutul European, 2011.
3. CHIRIȚĂ., E. *Relații internaționale și diplomație – între teorie și practică.* București: Editura Universitară, 2022.
4. Ministerul Afacerilor Externe al României În: https://www.mae.ro/ [Accessed 23.06.2024].
5. CERCEL, M. *Diplomație și negocieri diplomatice.* București: Editura C.H. Beck 2023.
6. Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova În: https://mfa.gov.md/ [Accessed 23.06.2024].

PREVENIREA INFRACȚIUNILOR INFORMATICE CA FUNDAMENT PENTRU GARANTAREA SECURITĂȚII NAȚIONALE

PREVENTING CYBERCRIMES AS A FOUNDATION FOR ENSURING NATIONAL SECURITY

CZU: 351.86:004.056.5:355.1(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.37**

Marcel BENCHECI,
ORCID: 0000-0002-6619-5299
e-mail: marcelbencheci@mail.ru
Institutul de Cercetări Juridice, Politice, Sociologice,
Universitatea de Stat din Moldova
Nicolae PANFILII,
ORCID: 0009-0002-3640-6849
e-mail: n.panfilii22@gmail.com
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
Diana HÎRBU,
ORCID: 0000-0002-7867-1731
e-mail: benchecidiana@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *Preventing cybercrimes is essential for maintaining national security in an increasingly digitalized world. The use of cutting-edge technologies, such as artificial intelligence and intrusion detection systems, is crucial for protecting critical infrastructure. Additionally, updating laws in this field and enforcing strict regulations are essential for deterring and sanctioning cybercrimes. International cooperation on legislation can also improve the efficiency of prevention and combat measures. Raising awareness of risks and protective measures among citizens and employees can prevent many cyberattacks, and cybersecurity awareness and training programs should be prioritized to reduce vulnerabilities. By adopting these measures, cybercrime prevention can become a fundamental pillar of national security, protecting critical infrastructure and ensuring national stability and safety.*

Keywords: *security threats, cybercrime, Republic of Moldova, state, national security.*

INTRODUCERE

Evoluția tehnologiei informației și diversificarea surselor de informare în masă, pe de o parte, creează condiții favorabile pentru buna funcționare a societății contemporane. Pe de altă parte, acestea facilitează extinderea utilizării de către entitățile subversive a mijloacelor de propagandă și agresiune mediatică, având ca scop destabilizarea situației social-politice și subminarea suveranității, independenței și integrității teritoriale ale Re-

publicii Moldova. Creșterea dependenței societății moderne de globalizarea sistemelor informaționale și a infrastructurilor de comunicații duce la sporirea vulnerabilității persoanelor, societății și statului în fața amenințărilor tot mai mari din domeniile tehnologic și mediatic.

Măsurile de prevenire, depistare și contracarare a amenințărilor complexe și persistente la adresa securității informaționale sunt posibile doar cu un cadru normativ adecvat, instrumente și metode bine definite și mecanisme de colaborare națională și internațională eficiente. Riscurile din spațiul cibernetic sunt direct proporționale cu nivelul de informatizare a societății, iar combaterea criminalității informatice trebuie să fie o preocupare majoră pentru toți actorii implicați. În ultimii ani, am observat o creștere a crimei organizate, care merge mână în mână cu evoluția criminalității informatice, aceasta fiind din ce în ce mai stimulată de aplicabilitatea și accesibilitatea tehnologiei în comiterea infracțiunilor.

Experiența internațională arată impactul pozitiv al infrastructurii informaționale și de comunicații asupra progresului societății moderne. Acest impact constă în extinderea accesului la informație și la resursele publice în diverse domenii de activitate umană, inclusiv guvernarea electronică, economia digitală, comerțul online, educația digitală, cultura digitală, și medicina digitală, printre altele. De asemenea, contribuie la creșterea numărului de locuri de muncă disponibile și ocuparea populației. Prosperitatea și dezvoltarea economică a Republicii Moldova depind de integrarea rapidă într-o economie regională și globală tot mai competitivă. Prin urmare, construirea unei societăți informaționale este crucială pentru progresul țării și trebuie să fie realizată într-un mod care să aducă beneficii tuturor cetățenilor.

Mediul online facilitează săvârșirea infracțiunilor prin furnizarea atât a unui nou obiect (informația stocată și procesată de sistemele informatice), cât și a unui nou instrument. Acest mediu oferă o gamă variată de tehnici și metode pentru comiterea infracțiunilor, ceea ce generează noi tipuri de infracțiuni. Fraudele informatice, atacurile cibernetice, escrocheriile cu carduri electronice și pornografia infantilă sunt exemple de infracțiuni care necesită investigații specializate și echipamente adecvate pentru aplicarea legii.

Criminalitatea informatică este un fenomen infracțional care alimentează, la rândul său, foarte multe riscuri și crize în spațiul cibernetic. Evoluția fenomenului criminogen în Republica Moldova în ultimii ani [1] este strâns legată de spațiul cibernetic, ceea ce se manifestă prin folosirea tot mai intensă a tehnologiilor informaționale la comiterea infracțiunilor. Internetul a devenit o componentă integrată și esențială a societății și economiei moderne. Cu cât o societate este mai dependentă de tehnologie, cu atât devine mai vulnerabilă la amenințări. Combaterea criminalității informatice este o prioritate pentru toți cei implicați, cu accent special pe nivel instituțional, unde responsabilitatea principală este elaborarea și implementarea politicilor coherente în acest domeniu.

Principalele acte normative care au stat la baza elaborării Strategiei de securitate informațională, documente valabile până în anul 2020 și relevante pentru dimensiunea

securității informaționale, urmează să transpună la nivel național modelul european de dezvoltare a societății informaționale. Acestea includ Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale „Moldova Digitală 2020”, aprobată prin Hotărârea de Guvern nr. 857/2013, și Programul național de securitate cibernetică a Republicii Moldova pentru anii 2016–2020, aprobat prin Hotărârea de Guvern nr. 811/2015. Conform Planului de acțiuni privind implementarea Programului național de securitate cibernetică pentru anii 2016–2020, au fost planificate 50 de acțiuni. Aceste acțiuni au fost structurate pe mai multe domenii de intervenție, incluzând procesarea, stocarea și accesarea sigură a datelor, securitatea rețelelor și a serviciilor de comunicații electronice, dezvoltarea capacităților de prevenire și de reacție rapidă la nivel național prin crearea rețelei CERT naționale, combaterea criminalității informatice, consolidarea capacităților de apărare cibernetică, educația și formarea continuă în domeniul securității cibernetice, precum și cooperarea internațională în domeniul securității cibernetice.

În același context, urmează a se menționa că scopul Strategiei securității informaționale a Republicii Moldova este de a corela juridic și de a integra sistemic domeniile prioritare cu responsabilități și competențe de asigurare a securității informaționale la nivel național, fiind bazat pe reziliența cibernetică, pluralismul multimedia și convergența instituțională în materie de securitate, destinate protejării suveranității, independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova [2]. În același timp, Strategia de securitate informațională examinează situația actuală în domeniul securității informaționale, evaluând progresele realizate și tendințele în dezvoltarea societății informaționale la nivel național, identificând problemele existente și potențialele, care generează riscuri și amenințări de securitate, inclusiv cele hibride. Adoptarea acestei Strategii a fost motivată de necesitatea protejării intereselor individuale, sociale și statale în spațiul informațional, având în vedere gravitatea și diversitatea amenințărilor la adresa securității informaționale în societatea modernă și importanța menținerii unui echilibru între aceste interese pentru asigurarea securității informaționale. De asemenea, dat fiind natura globală a sistemelor informaționale și a rețelelor de comunicații electronice, este esențială o coordonare strânsă între toate instituțiile responsabile, atât la nivel național, cât și la nivel global.

Un alt document de politică crucial pentru Republica Moldova este Strategia de Transformare Digitală pentru perioada 2023-2030. Acest document stabilește direcțiile de transformare digitală până în 2030 și reiterează angajamentul Ministerului Dezvoltării Economice și Digitalizării de a dezvolta o societate digitală modernă, focalizată pe nevoile cetățenilor și aliniată cu agenda de integrare europeană [4].

Percepțiile utilizatorilor de Internet și TIC despre propriile abilități și cunoștințe pentru a se proteja de victimizarea informatică le afectează comportamentul și activitățile online. Același lucru se aplică responsabilității pentru securitatea online personală [5]. Cu alte cuvinte, persoanele care sunt conștiente că securitatea informatică este o responsabilitate personală și care au competențele necesare adoptă probabil mai multe măsuri de securitate informatică și adoptă comportamente mai protectoare atunci când utili-

zează internetul și tehnologiile informației și comunicațiilor (TIC). Deși este adevărat că informațiile, strategiile de conștientizare și educația pot fi aplicate în orice grup de vârstă, eforturile și inițiativele în acest domeniu s-au axat în mare parte pe copii și tineri. Mass-media joacă un rol crucial în diseminarea informațiilor și în prevenirea violenței și criminalității în diverse contexte [5]. Prin urmare, mass-media poate juca un rol crucial în prevenirea criminalității informatice prin distribuirea informațiilor publice și prin desfășurarea de campanii de conștientizare în acest domeniu. Acest lucru poate fi realizat prin diverse mijloace de comunicare, inclusiv prin internet și rețele sociale, sau prin canale mai tradiționale, cum ar fi televiziunea. În orice caz, campaniile de informare și conștientizare ar trebui integrate într-o strategie mai largă de prevenire a criminalității informatice [6].

Dezvoltarea rapidă a mijloacelor de comunicare are un impact semnificativ atât asupra societății, cât și asupra individului. Într-o lume globalizată, caracterizată de interdependențe complexe, această evoluție aduce o serie de beneficii incontestabile, dar și provocări semnificative. Avansul tehnologic face ca mediul de securitate să devină din ce în ce mai dinamic, cu vulnerabilități și amenințări care depășesc limitele spațiului fizic și se manifestă frecvent în mediul virtual.

CONCLUZII

Prevenirea infracțiunilor informatice este crucială pentru menținerea securității naționale într-o societate tot mai digitalizată. Utilizarea tehnologiilor avansate, cum ar fi inteligența artificială și sistemele de detectare a intruziunilor, joacă un rol crucial în protejarea infrastructurilor critice. Este esențială actualizarea legislației și implementarea unor reglementări stricte pentru descurajarea și sancționarea infracțiunilor informatice. Colaborarea internațională în domeniul legislativ poate îmbunătăți eficiența măsurilor de prevenire și combatere a acestor infracțiuni. Conștientizarea riscurilor și promovarea măsurilor de protecție printre cetățeni și angajați sunt cruciale pentru prevenirea multor atacuri informatice. Programele de educație și formare în securitate cibernetică trebuie să fie prioritare pentru a reduce vulnerabilitățile. Prin adoptarea acestor strategii, prevenirea infracțiunilor informatice poate deveni un element fundamental al securității naționale, contribuind la protejarea infrastructurilor critice și asigurarea stabilității și securității naționale.

REFERINȚE

1. *Proiectul de Hotărâre a Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei naționale pentru prevenirea și combaterea criminalității informatice pentru anii 2018 – 2021*. În: https://particip.gov.md/ro/download_attachment/7954 [Accesat: 16.03.2024].
2. Ordinul Procurorului General interimar nr. 19/3 din 28.02.2024 privind aprobarea Raportului de activitate al Procuraturii pentru anul 2023.

3. BURKE, RH. *An Introduction to Criminological Theory*. În: *Oxon*, 2009. Anglia: Taylor & Francis.
4. Strategia de transformare digitală. În: https://mded.gov.md/transparenta/64373-2/ [Accesat: 08.03.2024].
5. APAV (2011). *Manual crianças e jovens vítimas de violência: compreender, intervir e prevenir*. ISBN 978-972-8852-50-4. Lisabona: APAV.
6. BREWER, R., DE VEL-PALUMBO, M., HUTCHINGS, A., HOLT, T., GOLDSMITH, A., & MAIMON, D. *Cybercrime Prevention: Theory and Applications*. În: *Springer Nature*. 2019.

* Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 „*Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice”*, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.

FACTORII DE INFLUENȚĂ A PERCEPȚIILOR PRIVIND SECURITATEA PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

FACTORS INFLUENCING PERCEPTIONS OF SECURITY FOR THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU: 327.5/.8:323.28:355.1(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.38**

Victoria BEVZIUC,
ORCID: 0000-0001-9189-641X
e-mail: victoriabevziuc@yahoo.ro
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The Republic of Moldova faces a series of security challenges that exert significant pressure on its stability and development. In a continuously changing regional and global context, these challenges represent not only concrete threats but also factors that can substantially influence the perception of security at both individual and collective levels. In this chapter, the author aims to analyze and closely examine these security challenges within the specific context of the Republic of Moldova and assess their impact on the perception of security among the population. The exploration covers various dimensions of these challenges, ranging from military and geopolitical threats to cyber, economic, and social risks, providing a comprehensive perspective on the complexity and seriousness of this phenomenon.*

Keywords: *threat, drivers, challenge, perception, risks, security*.
Cuvinte-cheie: *amenințare, factori, provocare, percepție, riscuri, securitate.*

INTRODUCERE

Provocările de securitate reprezintă diverse amenințări și pericole care pun presiune pe stabilitatea și integritatea unei entități, cum ar fi un stat sau o comunitate. Aceste provocări pot avea diverse origini și pot afecta diferite aspecte ale securității, incluzând amenințări militare, terorismul, criminalitatea organizată, securitatea cibernetică, schimbările climatice și altele. De asemenea, sărăcia, inegalitatea, pandemiile și amenințările nucleare reprezintă alte surse importante de provocări de securitate, având potențialul de a provoca daune semnificative societății și economiei. Gestionarea acestor provocări de securitate necesită adesea o abordare comprehensivă și coordonată. În plus, dezvoltarea și implementarea strategiilor eficiente de prevenire și răspuns la amenințări, împreună cu promovarea securității cooperative și a dialogului, sunt esențiale pentru abordarea cu succes a provocărilor de securitate într-un mediu global complex și interconectat. Pe măsură ce mediul de securitate continuă să evolueze, este crucială adaptarea continuă a politicilor și capacităților de securitate pentru a face față noilor amenințări și provocări emergente. Consolidarea rezilienței și capacitatea de adaptare a societății și a instituțiilor este, de asemenea, esențială pen-

tru a asigura securitatea și stabilitatea pe termen lung în fața provocărilor în continuă schimbare.

MATERIALE ȘI METODE

Percepția publică asupra amenințărilor la adresa securității este determinată de amploarea amenințărilor de securitate pe care le identifică cetățenii, originile lor psihologice, modul în care acestea variază de la nivel personal la nivel global și relațiile dintre percepția amenințărilor și alte atitudini și comportamente politice care contribuie la formarea percepției [1, p.149]. Originea percepției amenințărilor poate fi atribuită unor factori psihologici și experiențe personale. De exemplu, un individ care a trăit într-o zonă afectată de conflicte sau terorism poate avea o percepție mai accentuată a amenințărilor de securitate decât cineva care a crescut într-un mediu mai stabil și pașnic. Este important să înțelegem că percepția amenințărilor poate varia de la nivel personal la nivel global. Ce poate fi perceput ca o amenințare majoră pentru un individ sau o comunitate poate fi considerat de altcineva ca fiind mai puțin relevant sau important. În plus, media și comunicarea digitală pot juca un rol crucial în formarea și amplificarea anumitor percepții asupra amenințărilor de securitate. Relațiile dintre percepția amenințărilor și alte atitudini și comportamente politice sunt, de asemenea, esențiale în procesul de formare a percepției publice. De exemplu, o percepție crescută a amenințărilor de securitate poate alimenta cererile pentru politici mai stricte sau pentru acțiuni guvernamentale mai puternice în domeniul securității naționale. În același timp, unele atitudini politice pot influența modul în care anumite amenințări sunt percepute și comunicate publicului larg.

Sanda Sandu, expertă în securitate și politici de bună guvernare explică într-o notă analitică că Republica Moldova se confruntă cu mai multe provocări de securitate, care sunt influențate de poziția sa geopolitică, istoria recentă și dinamica regională. Republica Moldova are provocări interne semnificative care afectează securitatea sa. Acestea includ corupția endemică, slăbiciunea instituțiilor statului, și provocările economice. Corupția subminează statul de drept și încrederea cetățenilor în guvern, în timp ce slăbiciunea instituțiilor poate împiedica eficacitatea răspunsurilor la amenințările de securitate. Provocările economice, cum ar fi sărăcia și șomajul, pot duce la instabilitate socială și pot fi exploatate de actori externi. Pe plan extern, Republica Moldova se confruntă cu presiuni din partea Federației Ruse, în special în ceea ce privește conflictul înghețat din Transnistria. Acest conflict nerezolvat reprezintă o sursă constantă de instabilitate și un punct de influență pentru Rusia. În plus, tensiunile geopolitice din regiune, inclusiv agresiunea militară a Rusiei în Ucraina, au reconfigurat mediul de securitate european și au sporit îngrijorările privind securitatea la granițele estice ale NATO și ale Uniunii Europene [2, p.2].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Provocările de securitate în Republica Moldova au evoluat semnificativ în ultimele decenii, iar instituțiile și cadrul juridic au trebuit să se adapteze la noile amenințări.

Cadrul conceptual al sectorului securității naționale a fost conturat la nivel internațional într-un context global caracterizat de schimbări geopolitice și tehnologice. În Republica Moldova, reglementarea sectorului securității naționale a suferit evoluții pentru a face față noilor amenințări și provocări. Explicarea contextului actual al provocărilor de securitate, inclusiv din perspectiva percepției necesită o serie de clarificări generale din perspectivă juridică care, în cei peste 30 de ani, a fost determinată inclusiv de componenta politică. Astfel, după obținerea independenței în 1991, Republica Moldova a început să-și dezvolte propriul cadru juridic în domeniul securității. În studiul *„Legislația Republicii Moldova cu privire la securitatea și apărarea națională”* în Capitolul II. autorul Iurie Pantea menționează o serie de acte și documente juridice care permit conturarea unei imagini generale cu privire la politica de securitate, inclusiv interesele naționale, amenințările [3, p.10]. În această perioadă, țara s-a confruntat cu provocări majore legate de securitatea internă, inclusiv conflictele etnice și separatismul din regiunea Transnistria. În 1992, Republica Moldova a adoptat Legea cu privire la apărarea Republicii Moldova, care a stabilit baza legală pentru organizarea și funcționarea forțelor armate dar și Legea securității statului, în anul 1995 [4]. Tot în același an, a fost adoptată Strategia militară / Doctrina militară. În următoarea decadă, Republica Moldova a continuat să se confrunte cu instabilitatea internă și amenințările externe, precum și cu problemele legate de securitatea economică și socială. Au fost adoptate mai multe legi și acte normative care au consolidat cadrul juridic în domeniul securității, inclusiv înființarea Serviciului de Informații și Securitate în 1995 și adoptarea Legii privind activitatea serviciilor de informații în 1996. Între anii 2000 – 2010, Republica Moldova a căutat să se apropie de standardele și practicile occidentale în domeniul securității. Au fost întreprinse reforme în cadrul sectorului de securitate pentru a consolida instituțiile și pentru a asigura respectarea drepturilor omului și a statului de drept. Au fost adoptate mai multe legi și strategii în domeniul securității, printre cele mai importante se numără Concepția Securității Naționale a, adoptată în 2004, și Legea privind securitatea informațională, adoptată în 2008.

Perioada dintre anii 2010-2020, pentru Republica Moldova s-a manifestat prin noi provocări de securitate, inclusiv riscuri cibernetice, corupție și influențe externe. Au fost întreprinse eforturi pentru consolidarea capacităților de securitate și pentru alinierea cu standardele euro-atlantice în domeniul securității. Au fost semnate acorduri de cooperare și parteneriate cu organizații internaționale și state partenere în domeniul securității. Reformele continue în domeniul securității au avut ca rezultat adoptarea mai multor legi și acte normative, inclusiv în domeniul securității cibernetice și al luptei împotriva terorismului.

Totodată, în contextul conflictului din Ucraina cadrul juridic a fost influențat în mod semnificativ de schimbările din regiune și de dinamica conflictului învecinat. Astfel, au crescut preocupările referitoare la securitatea teritorială în special după anexarea Crimeei de către Rusia generând îngrijorări referitoare la securitate teritorială a Republicii Moldova, dar și tendințele de reafirmare a orientării euro-atlantice au

consolidat legăturile Republicii Moldova cu occidentul și apropiere de structurile euro-atlantice dar și a Uniunii Europene au sporit alinierea cadrului juridic și adoptarea standardelor și practicilor occidentale de către instituțiile de resort. Cel mai important document adoptat în perioada respectivă a fost Strategia securității naționale a Republicii Moldova aprobată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova în decembrie 2023. Aceasta identifică două tipuri de provocări majore pentru securitatea națională a Republicii Moldova. Provocările externe fiind Transnistria, riscul de ingerință externă, criminalitatea transfrontalieră, vulnerabilitățile cibernetice, și interne determinate de corupție, ineficiența instituțiilor statului, sărăcia, migrația, polarizarea politică [5].

Impactul lărgirii spațiului euro-atlantic asupra relațiilor dintre Rusia și Occident, evidențiind cum Moscova percepe acest proces ca pe o continuare a practicilor din perioada Războiului Rece, considerându-se adesea obiectivul final al acestor acțiuni. Deși există mecanisme de dialog între NATO și Rusia, această impresie persistă, oferind liderilor din statele independente post-sovietice posibilitatea de a iniția manevre între Moscova și Occident pentru a-și menține puterea, într-un mod similar cu tactica practicată anterior în politicile interne ale României. Acest lucru subliniază fragilitatea democrației în aceste țări și dependența lor de Moscova, în detrimentul valorilor politice democratice occidentale. În contextul unei democrații fragile și unei dependențe față de Rusia încă neclarificate, securitatea militară, politică și socială depind în mare măsură de evoluția relațiilor cu Moscova. Aplicând modelele de securitate dezvoltate de Barry Buzan, se identifică trei categorii de riscuri și amenințări la adresa securității regionale, cu implicații majore pentru Moldova, România și Ucraina. Această perspectivă înaintată în lucrarea *„Riscuri și amenințări la adresa securității României. Actualitate și perspectivă”* a autorilor Dolghi, Sarcinschii și Dinu, oferă o delimitare a provocărilor de securitate prin prisma riscurilor și amenințărilor și le divizează în trei grupe: riscuri și amenințări non-militare, militare, asimetrice și transnaționale [6, p.23-24]. Raportate la situația Republicii Moldova acestea oferă următoarea perspectivă. Republica Moldova se confruntă cu o serie de riscuri și amenințări non-militare care pot afecta stabilitatea și securitatea sa. Întârzierea rezolvării problemelor teritoriale, cum ar fi conflictul transnistrean nesoluționat, poate accentua tensiunile și poate crea pericole și amenințări suplimentare pentru integritatea teritorială și coeziunea națională a țării.

În ceea ce privește Republica Moldova riscurile și amenințările militare care pot afecta securitatea și stabilitatea sa sunt determinate de prezența în regiune a aproximativ 2000 de militari și 40.000 de tone de echipament militar și muniție aparținând fostei Armate a 14-a reprezintă un factor de destabilizare, având în vedere statutul internațional încă neclar al acestora. Chiar dacă aceste forțe militare pretind a fi de menținere a păcii, există îngrijorări cu privire la gradul lor de imparțialitate. De asemenea, confruntările armate locale sunt favorizate de existența unor forțe separatiste transnistrene, pregătite să recurgă la mijloace militare pentru a împiedica „reintegrarea” teritoriului moldovean. Aceste amenințări militare cresc tensiunile și riscul de conflict în regiune, necesitând

abordări diplomatice și strategii de securitate eficiente pentru a proteja suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova.

De asemenea, este necesar de subliniat că statutul de neutralitate permanentă al Republicii Moldova este un alt element esențial care influențează securitatea națională. Deși neutralitatea a fost concepută ca o măsură de protecție, ea generează provocări în contextul noilor amenințări și vulnerabilități. Neutralitatea poate limita opțiunile țării în ceea ce privește alianțele de securitate și apărare, ceea ce necesită o reevaluare în lumina amenințărilor contemporane [7].

Pentru a explica relații cauzale sau corelații în capitolele următoare despre percepțiile de securitate în raport cu anumite evenimente sau fenomene și provocările cu care se confruntă Republica Moldova este necesară prezentarea principalelor amenințări precum:

1. Conflictul transnistrean care reprezintă o amenințare reală nu doar din punct de vedere militar, dar și politic, economic și social;
2. Fenomenele de corupție și economie tenebră care subminează potențialul economic al țării și erodează suveranitatea statului de drept;
3. Riscuri economice de influența externă care afectează securitatea societății și a persoanei în domeniile energetic, alimentar, ecologic, demografic, informațional;
4. Politica agresivă a Federației Ruse, aceasta reprezintă o amenințare directă la adresa securității naționale, amenințând suveranitatea și independența Republicii Moldova;
5. Vulnerabilități interne care includ forțele politice și civice controlate sau finanțate de către Federația Rusă, oligarhii locali, slăbiciunea statului de drept, regiunea transnistreană ca o vulnerabilitate constantă, fragilitatea sistemului financiar-bancar, lipsa culturii de securitate la nivelul societății și a clasei politice.

În continuarea demersului științific se vor de identifica a factori care pot avea o influență asupra percepției securității este atribuită unui context dar și mediu specific. Descrierea factorilor de influență asupra percepției de securitate în general și în special raportați la Republica Moldova și contextul actual este complexă și include o varietate de elemente care pot afecta sentimentul de securitate raportat de cetățeni.

Factorii care afectează percepția de securitate sunt variabili și pot include aspecte obiective și subiective în dependență de criteriile utilizate. Iată câțiva dintre cei mai relevanți factori care țin de domenii complexe:

- Factori politici. Stabilitatea politică, legislația și politicile de securitate națională pot influența cum percep oamenii securitatea într-o țară.
- Factori sociali. Coeziunea socială, rata criminalității și sentimentul de apartenență la o comunitate pot contribui la sentimentul de securitate sau insecuritate.
- Factori economici. Nivelul de trai, accesul la resurse și stabilitatea economică sunt esențiale pentru securitatea percepută.

- Factori militari. Prezența forțelor armate și politica de apărare a unei națiuni pot afecta percepția de securitate, atât internă cât și externă.
- Factori culturali. Valorile, normele și credințele culturale pot modela modul în care indivizii percep securitatea.
- Factori de mediu. Amenințările naturale sau provocate de om, cum ar fi dezastrele naturale sau poluarea, pot avea un impact asupra sentimentului de securitate.

Acești factori pot interacționa și pot avea un impact cumulativ asupra modului în care o persoană percepe securitatea în mediul său. Este important de reținut că percepția de securitate este subiectivă și poate varia semnificativ de la o persoană la alta, în funcție de contextul individual și colectiv în care trăiește. În raport cu Republica Moldova, existența factorilor conecși care afectează sistemul de securitate națională, cum ar fi corupția endemică, care a denaturat și discreditat și cele mai bune lucruri făcute, semănând neîncredere în mințile oamenilor și descurajând voința politică [8, p.3].

CONCLUZII

Pentru a înțelege pe deplin percepțiile de securitate și provocările cu care se confruntă Republica Moldova, este esențial să se exploreze și să se evalueze în detaliu aceste amenințări și vulnerabilități, precum și relațiile cauzale și corelațiile dintre acestea și evenimentele sau fenomenele relevante. Această analiză contextualizată este analizată în paragraful unul din Capitolul II al acestei lucrări și oferă o baza necesară pentru dezvoltarea și implementarea politicilor și strategiilor eficiente în domeniul securității naționale. Percepția securității în Republica Moldova este rezultatul unei interacțiuni complexe și dinamice între factori politici, economici, sociali, militari, culturali și de mediu. Acești factori, atât interni cât și externi, influențează profund modul în care cetățenii își formează și își ajustează sentimentul de securitate. Studiile și analizele sugerează că percepția securității este marcată atât de experiențele individuale și colective ale cetățenilor, cât și de capacitatea instituțiilor statului de a gestiona și comunica eficient politicile de securitate.

Prin urmare, pentru a îmbunătăți percepția securității în Republica Moldova, este necesară o abordare integrată care să includă reforme politice și instituționale, măsuri de combatere a corupției, strategii economice sustenabile, și inițiative de consolidare a coeziunii sociale. În plus, consolidarea parteneriatelor internaționale și integrarea europeană pot oferi un cadru stabil și sprijin pentru implementarea acestor măsuri. Doar printr-o gestionare eficientă și coordonată a acestor factori, Republica Moldova poate aspira la o securitate națională robustă și la un sentiment generalizat de siguranță în rândul populației sale.

REFERINȚE

1. Stevens, Daniel And Nick Vaughan-Williams, „Citizens and Security Threats: Issues, Perceptions and Consequences Beyond the National Frame” 2014,

În:https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/5B782C7B42A8D2D5F9B8FFFAAC83F26F/S0007123414000143a.pdf/citizens-and-security-threats-issues-perceptions-and-consequences-beyond-the-national-frame.pdf

2. Sandu Sanda. „Mediul de securitate într-un context global volatil: provocări și direcții strategice pentru Republica Moldova" În: https://pisa.md/wp-content/uploads/2024/04/Mediul-de-securitate-intr-un-context-global-volatil-provocari-si-directii-strategice-pentru-Republica-Moldova.pdf
3. Fluri Phillip, Cibotaru Viorel, Compendiu „Legislaţia Republicii Moldova cu privire la sectorul de securitate şi apărare naţională", 2015
4. Legea nr. 345 din 25.07.2003 cu privire la apărarea națională. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 200-203 din 19.09.2003.
5. Hotărârea Parlamentului nr. 391 din 15.12.2023 privind aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova. În Monitorul oficial al Republicii Moldova nr. 17-19 din 17.01.2024.
6. Dolghin, N., Sarcinschii A., Dinu M., „Riscuri și amenințări la adresa securităţii României. Actulaitate și Perspectivă" , Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p. 23-24. În:https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/riscuri_si_amenintari_actualitate_si_perspectiva.pdf
7. Ungureanu Veaceslav „Reziliența securității naționale a Republicii Moldova în contextul reconfigurării mediului de securitate regională în perioada pandemiei COVID-19" În:https://infocenter.md/rezilienta-securitatii-nationale-a-republicii-moldova-in-contextul-reconfigurarii-mediului-de-securitate-regionala-in-perioada-pandemiei-covid-19-veaceslav-ungureanu/
8. Cibotaru Viorel și Popescu Nicu. Revizuirea politicii de apărare și securitate a Republicii Moldova. Notă analitică. https://ipre.md/2021/06/18/revizuirea-politicii-de-aparare-si-securitate-a-republicii-moldova/

PROMOVAREA REFORMEI SECTORULUI PUBLIC PRIN ANALIZA MECANISMELOR SOCIALE

PROMOTING PUBLIC SECTOR REFORM THROUGH THE ANALYSIS OF SOCIAL MECHANISMS

CZU: 351:005.591.4:316.422 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.39**

Mariana IAȚCO,
ORCID: 0000-0002-5424-3759
e-mail: mariana.iatco@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *This article assesses to what extent the analysis of social mechanisms as conceptual elements provides an improved theoretical understanding of organizational reform processes in the public sector. The main questions can be formulated as follows: are social construct mechanisms for a certain form of theoretical understanding of the processes of reform of the public sector, and, complementary to other theories used to study such processes. The article, first of all, addresses defining issues, then appeals to the review of the scientific literature on the analysis of social mechanisms for the study of public sector reform processes. Then the adequacy of the analysis of social mechanisms is assessed, and the use of this approach was examined through contrasting explanations based on social mechanisms and institutionalist accounts of public sector reforms.*

Keywords: *analysis of social mechanisms, organizational reform processes, public sector, institutionalist accounts.*

INTRODUCERE

Începând cu anii 2000, cercetarea în cadrul managementului public a apelat tot mai des la analiza mecanismelor sociale pentru a îmbunătăți cunoaștere şi înțelegerea dinamicii proceselor de reformă în sectorul public. Acest articol își propune ca scop să analizeze şi să evalueze în ce măsură mecanismele sociale oferă o înțelegere teoretică mai profundă a proceselor de reformă organizațională în sectorul public din Republica Moldova. Principalele întrebări care vor fi abordate în articol se referă la: sunt adecvate mecanismele sociale pentru o anumită formă de înțelegere teoretică a proceselor de reformă a sectorului public, complementar altor teorii utilizate pentru a studia astfel de procese? Dacă da, cum pot fi acestea folosite pentru a înțelege mai bine dinamica proceselor de reformă și care este valoarea adăugată a analizei mecanismelor sociale? La fel, cum pot fi folosite aceste cunoștințe pentru a îmbunătăți implementarea reformelor în sectorul public de către decidenții politici? În domeniul științelor sociale, mecanismele sociale reprezintă un concept central utilizat pentru a explica dinamica și cauzalitatea proceselor sociale complexe. Acest articol explorează şi definiția mecanismelor sociale, importanța lor teoretică și practică, precum și modul în care acestea pot fi aplicate pentru a înțelege și a ghida reformele sectorului public.

MATERIALE ȘI METODE

Mecanismele sociale sunt definite ca instrumente conceptuale ce pot fi utilizate în analiza proceselor complexe de schimbare socială, cum ar fi cele declanșate de reformele din sectorul public. Aceste instrumente sunt capabile să dezvăluie multiplele cauze ale schimbării [1] și definesc mecanismele sociale ca constructe analitice neobservabile care oferă legături ipotetice între evenimente observabile: „un mecanism social este o ipoteză plauzibilă sau un set de ipoteze plauzibile care ar putea explica un fenomen social; explicația începe în termeni de interacțiuni între indivizi sau între indivizi și un agregat social" [2, p.7].

Mecanismele sociale pot fi definite ca instrumente conceptuale care pot fi utilizate în analiza proceselor complexe de schimbare socială, cum ar fi cele declanșate de reformele din sectorul public, instrumente pe care – se argumentează că – sunt capabile să dezvăluie cauzele multiple ale schimbării [1] și să specifice „variabile sociale" ale fenomenului investigat.

Conceptul de mecanism social a fost dezvoltat pentru a depăși limitările abordărilor tradiționale bazate pe corelații statistice, oferind o perspectivă cauzală mai profundă asupra modului în care schimbările se produc și se propagă în cadrul organizațiilor și instituțiilor publice.

Mecanismele sociale sunt utilizate în general în moduri combinate: concatenarea mecanismelor este esențială în înțelegerea proceselor de schimbare. În contextul mecanismelor sociale și al reformei sectorului public, concatenarea se referă la unirea sau legarea mai multor mecanisme sociale pentru a forma un lanț cauzal coerent care explică un fenomen complex [3, p. 105], deoarece explicațiile celor mai concrete evenimente sociale sau stări necesită recurgerea la mai multe mecanisme sociale; unul nu este suficient.

Procesele sociale [4, p. 24] sunt văzute în această perspectivă ca secvențe regulate (concatenări) ale unor astfel de mecanisme. În special, procesele de schimbare organizațională (ca un subset al proceselor sociale mai largi), cum ar fi cele care pot fi detectate în reformele din sectorul public, poate fi văzut ca modele de dezvoltare dintr-o anumită stare de lucruri (în general, starea actuală) a unei alte stări de lucruri (interpretată ca rezultat al reformei în sine).

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În ceea ce privește noțiunile de reformă a managementului public, reformă administrativă și, respectiv, reformă a sectorului public, există diferite definiții, fiecare subliniind diferite aspecte și profiluri. În cadrul acestui articol, care are ca scop discutarea capacității de inserție profesională a mecanismelor sociale pentru îmbunătățirea cunoștințelor despre dinamica reformelor organizaționale, de asemenea, într-o perspectivă „de design ştiinţific" am putea formula următoarele definiții

Reformele din sectorul public sunt încercări deliberate de reconfigurare a secto-

rului public sau a unor sub sectoare semnificative din acesta, destinate în mare măsură reglementării și organizării serviciilor publice (inclusiv securitatea socială, impozitare, reglementare economică etc.) – pentru a face sectorul public să funcționeze mai bine, în conformitate cu criteriile date de reformă pentru îmbunătățire.

Reformele administrative sunt încercări deliberate de a reconfigura administrația publică a unei anumite jurisdicții (în principal, dar nu neapărat), pentru a face – într-un anumit sens, – să funcționeze mai bine [5, p.29].

Reformele managementului public sunt încercări deliberate de a schimba structura și procesele organizațiilor din sectorul public cu scopul de a le face (într-un anumit sens) să funcționeze mai bine [6].

Pe scurt, reformele din sectorul public cuprind un fenomen mai larg; reforme administrative și de gestionare publică care se referă la subseturi ale reformelor mai largi din sectorul public. Ambele sunt procese de schimbare care, în anumite condiții, pot fi conceptualizate şi ca un proces politic. În cele din urmă, se poate observa că analiza mecanismelor sociale poate fi utilizată într-un sens mai larg, dincolo de investigarea proceselor de reformă și schimbare (de exemplu, furnizarea zilnică de servicii publice); în mod esențial, analiza mecanismelor sociale poate reprezenta o componentă cheie în încadrarea teoretică a unui mod în care domeniul politicilor publice, pe de o parte, și domeniul managementului public, pe de altă parte, poate fi mai strâns interconectat printr-un cadru teoretic și centrat pe evenimente, care subliniază modul în care actorii pot îndeplini în moduri interconectate atât funcțiile procesului de politică, cât și funcțiile de management public [7] cu toate acestea, articolul dat are un domeniu de aplicare mai concentrat și accentuat aici pe analiza mecanismelor sociale pentru studiul proceselor de reformă (managementul schimbării).

- UTILIZAREA MECANISMELOR SOCIALE ÎN REFORMA SECTORULUI PUBLIC

Analiza mecanismelor sociale permite identificarea și înțelegerea modului în care diferite forțe și factori sociali interacționează pentru a produce schimbări în cadrul organizațiilor publice. În special, concatenarea mecanismelor sociale este esențială pentru înțelegerea proceselor de schimbare. De exemplu, autorul Gambetta subliniază că „explicațiile pentru majoritatea evenimentelor sociale concrete sau stărilor sociale necesită recurgerea la mai multe mecanisme elementare; unul singur nu este suficient” [3]. Astfel, procesele de schimbare organizațională deliberată, cum ar fi cele existente datorită reformelor din sectorul public, pot fi văzute ca modele de dezvoltare de la o stare de fapt (de obicei, status quo-ul actual) la o altă stare de fapt (interpretată ca rezultatul reformei în sine) [8].

Un exemplu elocvent este analiza traiectoriei reformelor administrative ale Comisiei Europene, unde mecanismele sociale au fost utilizate pentru a explica dinamica episodului de reformă din anii 2000, cunoscut sub numele de „reformele Kinnock” [7]. Traiectoria largă a reformei administrației Comisiei Europene se caracterizează prin peste 40 de ani de continuitate a modelului organizațional-administrativ de bază, urmați

de o reformă radicală și relativ rapidă la începutul anilor 2000 și apoi de unele reforme incrementale, caracterizate prin ajustări succesive [8, 346–363].

Mecanismele sociale pot fi clasificate în funcție de diverse criterii, inclusiv natura interacțiunilor și rezultatele lor. Autorii Hedström și Swedberg propun o clasificare care include mecanisme de acțiune individuală, mecanisme de interacțiune și mecanisme de transformare [2]. Mecanismele de acțiune individuală explică modul în care preferințele și convingerile indivizilor determină acțiunile lor. Mecanismele de interacțiune descriu modul în care acțiunile unui individ influențează și sunt influențate de acțiunile altor indivizi. Mecanismele de transformare se referă la procesele prin care structurile sociale se schimbă ca urmare a interacțiunilor individuale.Printre mecanismele sociale identificate în literatura de specialitate [4] ca fiind relevante pentru reformele sectorului public se numără:

1. *Certificarea actorilor* presupune validarea actorilor, a performanței și a revendicărilor acestora de către autoritățile externe. Acest mecanism implică validarea actorilor și a revendicărilor lor de către autorități, ceea ce le conferă legitimitate și influență în procesul de reformă[4]. În cazul Republicii Moldova putem atribui acest mecanism la reforma de amalgamare a administrației publice locale, fiindcă implică validarea de noi comunități și amalgamarea necesită această legitimitate de a influența procesul dat.

2. *Atribuirea oportunităților și amenințărilor* constituie un mecanism de activare responsabil pentru mobilizarea grupurilor sociale anterior inerte. Acesta implică definirea și comunicarea modificărilor posibile în consecințele acțiunilor, ceea ce poate stimula participarea și implicarea activă a actorilor relevanți. În reformele sectorului public, atribuirea oportunităților și amenințărilor poate motiva angajații și alte părți interesate să susțină și să contribuie la implementarea schimbărilor.

3. *Comportamentul bazat pe prag* se explică prin decizia unui individ de a participa la un comportament colectiv și depinde în mare parte de câți alți actori au decis deja să participe. Acest mecanism se referă la modul în care decizia unui individ de a participa la un comportament colectiv depinde de numărul de alți actori care au adoptat deja acel comportament. Acest mecanism explică de ce unele reforme pot avea un efect de domino, în care un număr critic de participanți inițiali poate duce la o adoptare pe scară largă a noilor practici și politici.

4. *Mecanismul de intermediere* explică legătura dintre două sau mai multe procese sociale anterior neconectate de către o unitate care mediază relațiile dintre ele.

5. *Existența structurilor de mobilizare* presupune spațiile sociale sunt puse în serviciul interpretărilor situațiilor și obiectivelor care pot fi folosite pentru a mobiliza actorii spre anumite cursuri de acțiune.

Aceste mecanisme sunt esențiale pentru coordonarea și implementarea eficientă a reformelor în cadrul sectorului public. Acestea permit identificarea și analizarea factorilor care determină succesul sau eșecul reformelor, oferind o perspectivă detaliată asupra dinamicii schimbării organizaționale.

Referitor la aplicarea mecanismelor sociale în Republica Moldova putem afirma că reformele sectorului public din Republica Moldova oferă un context unic pentru aplicarea și testarea mecanismelor sociale. În mod particular, reformele din sectorul educațional și cel al administrației publice au fost influențate de o serie de factori sociali și politici.

În ultimii ani, Republica Moldova a implementat mai multe reforme în sectorul educațional, inclusiv modernizarea curriculumului și îmbunătățirea infrastructurii școlare. Aceste reforme au fost influențate de mecanisme sociale precum certificarea actorilor și atribuirea oportunităților și amenințărilor. De exemplu, Ministerul Educației și Cercetării a colaborat cu organizații internaționale pentru a valida și implementa noile standarde educaționale, ceea ce a contribuit la mobilizarea resurselor și la acceptarea schimbărilor de către profesori și elevi [10].

Un alt exemplu unde putem aplica analiza mecanismelor sociale este reforma administrației publice din Republica Moldova, aceasta a vizat îmbunătățirea eficienței și transparenței instituțiilor guvernamentale atât la nivel central cât și local. Un exemplu notabil de mecanism social al schimbării este implementarea sistemului de management al performanței în cadrul administrației publice centrale. Acest proces a implicat mecanisme sociale precum intermedierea și aproprierea structurilor de mobilizare. De exemplu, introducerea unui sistem de evaluare a performanței a fost mediată de experți internaționali și naționali, iar structurile de mobilizare au fost utilizate pentru a educa și a informa funcționarii publici cu privire la noile practici.

Analiza mecanismelor sociale oferă practicienilor și factorilor de decizie politică instrumente pentru a înțelege mai bine procesele de schimbare și pentru a proiecta intervenții eficiente în sectorul public. Cunoscând concatenările de mecanisme sociale, practicienii pot declanșa sau dezactiva anumite mecanisme pentru a facilita sau împiedica desfășurarea anumitor cursuri de evenimente asociate cu implementarea reformelor [5].

Mecanismul de atribuire a oportunităților și amenințărilor a fost observat în multe cazuri de reforme, precum în sectorul educațional, reforma controalelor de stat, reforma relaţiilor de muncă, din Republica Moldova, unde oportunitățile de finanțare externă și amenințările de a pierde sprijinul internațional au mobilizat actorii locali să adopte și să implementeze noile politici în aceste sectoare.

CONCLUZII

Utilizarea mecanismelor sociale în reforma sectorului public oferă o perspectivă profundă și nuanțată asupra dinamicii schimbărilor organizaționale. Prin intermediul mecanismelor sociale, se pot identifica și înțelege mai bine procesele cauzale care duc la succesul sau eșecul reformelor. Aceasta abordare este esențială pentru proiectarea și implementarea unor reforme eficiente și sustenabile.

În concluzie, mecanismele sociale oferă o perspectivă detaliată asupra dinamicii schimbărilor organizaționale și permit factorilor de decizie să proiecteze și să implementeze intervenții mai eficiente. Studiile de caz din Republica Moldova ilustrează modul în care diverse mecanisme sociale, atunci când sunt concatenate și aplicate în mod

corespunzător, pot conduce la reforme de succes. Prin aprofundarea înțelegerii acestor mecanisme, cercetătorii și practicienii pot contribui la dezvoltarea unor politici publice mai bune și la îmbunătățirea performanței instituțiilor publice.

REFERINȚE

1. PETTIGREW, A.M., *Longitudinal field research on change: Theory and practice.* In: Organization Science. 1990. Nr.1(3), p. 267–292.
2. HEDSTRÖM, P., SWEDBERG, R. *Social Mechanisms: An Analytical Approach to Social Theory*. Cambridge University Press. 1998. ISBN 9780511663901
3. GAMBETTA, D. *Concatenations of mechanisms*. In: P. Hedström & R. Swedberg (Eds.), Social Mechanisms: An Analytical Approach to Social Theory. Cambridge University Press. 1998. p. 102-124. ISBN 9780511663901
4. MCADAM, D., TARROW, S., TILLY, C. *Dynamics of Contention*. Cambridge University Press. 2001. ISBN 0-521-01187-6
5. KICKERT, W., ONGARO, E. EU-driven public sector reforms. In: *Public Policy and Administration*, 2019. Nr. 35(2):095207671982762.
6. POLLITT, C., BOUCKAERT, G. *Public Management Reform: A Comparative Analysis – Into the Age of Austerity*. Oxford University Press. 2017
7. ASQUER, A. Mele V., Policy-making and public management, In E. Ongaro and S. van Thiel (eds), *The Palgrave Handbook of Public Administration and Management in Europe*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2018. p. 517–33.
8. ONGARO, E. The administrative reform trajectory of the European Commission in comparative perspective: Historical new institutionalism in compound systems. In: *Public Policy and Administration*, 2013. nr. 28(4), p.346–363.
9. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. (2020). Raport anual privind implementarea reformelor educaționale. În: https://mecc.gov.md/sites/default/files/raport_anual_consolidat_al_ministerului_educatiei_culturii_si_cercetarii_2020.pdf [Accesat: 05.06.2024].

SPAȚIUL INFORMAȚIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA SUB PRESIUNEA POTENȚIALULUI MANIPULATIV AL PROPAGANDEI STRĂINE

THE INFORMATION SPACE OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA UNDER THE PRESSURE OF THE MANIPULATIVE POTENTIAL OF FOREIGN PROPAGANDA

CZU: 659.4:070.16:004.056.5(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.40**

Aurelia PERU-BALAN,
ORCID: 0000-0001-5199-0540
e-mail: peruaurelia@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat. *În contextul actual al confruntărilor geopolitice, dezinformarea și propaganda au devenit instrumente esențiale pentru influențarea opiniei publice și subminarea stabilității în țările vizate. Republica Moldova este un exemplu unde aceste tactici sunt utilizate intensiv. În acest studiu de caz ne propunem să examinăm narativele propagandiste care sunt diseminate in spațiul informațional autohton și modul în care Republica Moldova își consolidează reziliența informațională pentru a contracara aceste fenomene și pentru a menține ordinea și stabilitatea în țară.*

Cuvinte-cheie*: Republica Moldova, propagandă, dezinformare, rezilență informațională, SIS, Comunicare strategică*

Summary. *In the current context of geopolitical confrontations, disinformation and propaganda have become essential tools for influencing public opinion and undermining stability in targeted countries. The Republic of Moldova serves as an example where these tactics are used intensively. This case study aims to examine the propagandist narratives disseminated in the informational space and how the Republic of Moldova is strengthening its information resilience to counter these phenomena and maintain order and stability in the country.*

Keywords: *Republic of Moldova, propaganda, disinformation, information resilience, SIS, Strategic Communication*

INTRODUCERE

Actualitatea acestui studiu este subliniată de escaladarea tensiunilor geopolitice în Europa de Est și de creșterea complexității tacticilor de dezinformare utilizate. În acest context, Republica Moldova se confruntă cu un flux intensiv de informații manipulatoare din partea actorilor geopolitici care încearcă să-și extindă influența în regiune. Dezinformarea și propaganda rămânând printre cele mai sofisticate metode ale războiului hibrid, au ca scop slăbirea încrederii ăn instituțiile puterii, în imstituțiile de apărare. Războiul din Ucraina și tensiunile din jurul Transnistriei, atmosfera tensio-

nată din UTA Găgăuzia, adaugă un nivel suplimentar de vulnerabilitate informațională pentru Moldova, făcând necesară consolidarea rezilienței informaționale. *Problema centrală* investigată în acest studiu o constituie identificarea narativele propagandiste și dezinformarea, care pot afecta stabilitatea informațională și politică a Republicii Moldova. Studiul explorează tacticile de dezinformare utilizate de actorii geopolitici, influența asupra opiniei publice și strategiile adoptate de Republca Moldova pentru a contracara în mod eficient dezinformarea într-un peisaj geopolitic dinamic și complex.

MATERIALE ȘI METODE

Metodologia cercetării. Pentru a răspunde obiectivelor cercetării a fost utilizate metodologică metode specifice științelor comunicării politice – analiza de conținut; investigarea narativelor de propagandă și dezinformare prin intermediul media tradiționale și online; opinia expertilor în domeniu.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Propaganda politică în contextul actualelor confruntări geopolitice

Fenomenul propagandistic a fost studiat de mai mulți cercetători. Primele abordări și teorii , în perioada de înflorire a regimurilor totalitare, fiind legate de numele lui Harol Lasswell **(**„Tehnicile propagandei în războiul mondial”, 1927) [1] și Edward Bernays („Propaganda”, 1928) [2]. O abordare complexă fenomenului propagandistic oferă J. Ellul **(***Propagande: La formation des hommes,* 1973*)* [3], Gerard Maletzke, în 1972 [4, p. 153-164], care prezintă „propaganda ca încercări planificate de a influența prin comunicare opiniile, atitudinile, comportamentele unui grup țintă, cu scop politic”.

Tab.1 *Prin ce se deosebește propaganda sec. XIX de cea actuală?*

Propaganda sec.XIX	Propaganda contemporană
Canale de distribuire: • **Mass-media tradițională:** presa scrisă, radioul, filmele și televiziunea. Propaganda se baza pe controlul strict al acestor canale. • **Publicitate:** Mijloace vizuale și auditive erau folosite pentru a crea mesaje persuasive, adesea unidirecționale.	**Canale de distribuire:** • **Internet și Social Media:** platformele digitale (Facebook, Twitter, YouTube) au devenit principalele canale pentru distribuirea propagandei. Acestea permit o distribuție rapidă și pe scară largă. • **Tehnologii avansate:** Inteligența artificială și algoritmii de personalizare (targetare) sunt folosiți pentru a direcționa mesaje specifice către grupuri demografice particulare.

• **Control și Manipulare:** • **Cenzură și control centralizat:** statele totalitare (e.g., Germania nazistă, URSS) controlau strict informațiile, folosind propaganda pentru a promova ideologii specifice și pentru a descuraja disidența. • **Campanii de dezinformare:** descriau inamicii într-o lumină negativă și foloseau stereotipuri și mesaje simpliste pentru a influența opinia publică.	• **Control și Manipulare:** • **Manipulare descentralizată:** spre deosebire de controlul centralizat, propaganda modernă poate fi generată și distribuită de multiple entități, inclusiv actori non-statali și persoane particulare. • **Deepfakes și dezinformare digitală:** tehnologia permite crearea de conținut fals (e.g., videoclipuri deepfake) și campanii de dezinformare sofisticate, care sunt greu de detectat.
Mesaje și obiective: • **Naționalism și ideologie:** propaganda era adesea utilizată pentru a promova ideologii politice (fascism, comunism) și pentru a mobiliza populația în timp de război. • **Creearea de culturi ale personalității:** Liderii erau adesea glorificați, iar imaginea lor era folosită pentru a simboliza statul sau ideologia.	• **Mesaje și obiective:** • **Polarizare și fragmentare:** mesajele sunt adesea menite să polarizeze și să divizeze populația, să discrediteze adversarii politici sau să destabilizeze societăți. • **Influență electorală:** utilizarea propagandei pentru a influența alegerile și opiniile politice.
Impact: • Într-o perioadă cu acces limitat la surse alternative de informare, propaganda avea un impact puternic asupra formării opiniilor și comportamentelor.	**Impact:** • Într-o epocă a informației abundente, propaganda contribuie la crearea de “bule informaționale” și poate provoca supraîncărcare informațională și confuzie. • **Rezistență la fact-checking:** Propaganda modernă este adesea rezistentă la demascare datorită complexității și răspândirii rapide a dezinformării.

Sursa: tabel realizat de autor

Prin urmare, propaganda din secolul XX a fost mai controlată și unidirecțională, bazându-se pe mass-media tradițională pentru a modela opinia publică în mod centralizat și coerent. Propaganda actuală, pe de altă parte, este mai dispersată, se folosește de tehnologia digitală pentru a personaliza și fragmenta mesajele, și poate fi generată și diseminată de o gamă mai largă de actori. Aceasta face ca detectarea și combaterea propagandei moderne să fie mai complexe și mai provocatoare.

În contextul actualelor confruntări geopolitice, propaganda a cunoscut o intensificare și o sofisticare fără precedent, influențată semnificativ de conflictul militar dintre Rusia și Ucraina. Astfel, „Propaganda a evoluat într-o formă hibridă, combinând tehnici tradiționale cu tactici moderne de dezinformare digitală. Aceasta nu doar distorsionează realitatea, ci creează o multitudine de narațiuni paralele pentru a dezorienta publicul și a submina consensul global." [5*,* p.142-145] În opinia lui Thomas Rid „Propaganda pe timpul războiului din Ucraina reflectă o schimbare de paradigmă, în care accentul este pus pe manipularea informației și pe războiul informațional. Acest tip de propagandă exploatează vulnerabilitățile rețelelor sociale și ale media tradiționale pentru a amplifica tensiunile și a dezinforma" [6*,* p.310-312].

Principalele narative ale propagandei Kremlinului atât către Est, cât și pentru Vest pot fi deduse și din scandalosul interviu pe care Vladimir Putin l-a acordat, la Moscova, în 7 februarie 2024, prezentatorului de televiziune american Tucker Carlson [7]. Printre narativele asupra cărora Putin a insistat, experții în dezinformare ai think-tankului Global Focus au identificat câteva care au fost ulterior preluate de cei care promovează mesajele Rusiei în spațiul informațional: pacifismul toxic (răspândește teama de război global și susține că doar Ucraina ar trebui să facă compromisuri sub pretextul păcii); revizionismul teritorial (în beneficiul țărilor vecine- Polonia, României); ideea că Rusia este neînțeleasă; acuzațiile că CIA ar fi aruncat în aer conductele Nord Stream; teza că Occidentul este de fapt agresorul prin faptul că s-a apropiat prea mult de granițele Rusiei.

Diseminarea narativelor propagandiste către consumatorii de informație din Republica Moldova s-a intensificat odată cu obținerea satutului de țară candidată la aderare la UE (la 23 iunie 2022, Consiliul European a acordat Republicii Moldova statutul de țară candidată) și în contextul demarării propriu –zise a negocierilor de aderare (24 iunie 2024), care au coincis cu prefaza alegerilor prezidențiale și a referendumului constituțional, preconizate pentru 20 octombrie 2024. Astfel, într-o conferință de presă privind *Evaluarea implicării Federației Ruse în procesele electorale din Republica Moldova, în 2024-2025,* Alexandru Musteața, directorul Serviciului de Informații și Securitate, declara că „influențele hibride din partea Federației Ruse au la bază imixtiuni în afacerile interne ale Republicii Moldova, cu implicarea actorilor politici, structurilor asociative/grupurilor pro-ruse de influență, companiilor informativ-analitice, conectate factorului rus, precum și grupurilor separate de cetățeni finanțați clandestin de către centrele subversive externe" [8]. Pentru a-și atinge obiectivele, forțele ostile, Kremlinul mizează pe o strategie ce include trei elemente principale, și anume:

- Susținerea actorilor politici aflați sub control direct sau indirect al Federației Ruse;
- Crearea mai multor crize în mai multe domenii ale vieții socio-politice;
- Atac informațional de amploare pentru a amplifica efectul psihologic al crizelor [9].

Procesele de integrare în Uniunea Europeană și de colaborare cu NATO pentru întărirea capacității de apărare a Republicii Moldova au făcut ca propaganda rusă, ca parte a războiului hibrid, să devină o problemă majoră de securitate a statului. Scopul propagandei, dezinformării și manipulării reprezintându-l deturnarea vectorului de politică externă al Republicii Moldova, păstrarea dependenței energetice și economice de Rusia. Astfel, narativele despre militarizare, consolidarea capacităților de apărare ale armatei naționale, dar și prezența de trupe străine au inundat spațiul online. De exemplu, în iunie, pe canalele de Telegram este răspândită o știre falsă care face referire la o revistă franceză, potrivit căreia Franța a trimis 500 de soldați în Moldova și că aceștia ar fi în pericol de a fi atacați de Rusia, într-un context legat de Transnistria. Într-o notă informativă ministrul Apărării precizează că aceasta este o dezinformare cu caracter provocator și manipulator”. În calitate de „argument plauzibil” servește comunicatul oficial despre Acordul de cooperare între Guvernele Republicii Moldova și Republicii Franceze în domeniul apărării, semnat în 7 martie 2024 , la Paris [10].

În condițiile amplificării propagandei străine, un rol determinat îi revine comunicării strategice și mecanismelor de combatere a dezinformării. Comunicarea strategică reprezintă un set de practici și tehnici utilizate pentru a transmite mesaje clare și eficiente în scopul influențării percepțiilor, modelării comportamentelor și contracarării dezinformării și propagandei.

Conceptul de comuncare startegiccă este studiat astăzi de mai multi autori, dintre care Cristopher Paul [11], Philip Seib[12], Bogdan Țuțuianu[13]. Philip Seib descrie comunicarea strategică ca fiind o abordare intenționată și bine planificată a comunicării, concepută pentru a influența percepțiile și comportamentele publicului țintă în vederea atingerii obiectivelor politice și de securitate, accentuând utilizarea comunicării în contexte precum diplomația publică și influențarea opiniei publice internaționale. Seib subliniază necesitatea integrării comunicării strategice în strategiile de securitate națională și internațională pentru a avea un impact semnificativ asupra opiniei publice și pentru a contribui la o lume mai stabilă și sigură.

Pentru consolidarea rezilienței informaționale în fața narativelor propagandiste și a dezinformării, la 22 decembrie 2023, Parlamentul RM a aprobat *Concepția de comunicare strategică și contracarare a dezinformării*, *a acțiunilor de manipulare a informației și a ingerințelor străine pentru anii 2024-2028.* Conceptția își propune să instituționalizeze și să integreze eforturi în lupta împotriva dezinformării și manipulării informației. Ca măsură de reziliență sub presiunea război informațional și a dezinformării**,** în iulie 2024, la inițiativa președintei Maia Sandu, în Republica Moldova a fost creat Centrul pentru Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării. În Legea privind Centrul pentru

Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării, comunicarea strategică este definită ca fiind „*aplicare strategică, planificată, țintită și coordonată a mijloacelor de comunicare pentru a atinge obiectivele strategice ale autorității și ale statului*" [14].

Centrul pentru Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării va avea misiunea de a consolida cooperarea între instituții în lupta împotriva dezinformării, manipulării informațiilor și ingerințelor străine, care prezintă pericol sau pot prejudicia securitatea națională și periclita realizarea intereselor naționale. Instituția va implementa măsurile ce se impun pentru a asigura securitatea spațiului informațional și pentru a crește gradul de reziliență a societății în fața amenințărilor [15].

La ora actuală, pentru a spori capacitatea de reziliență informațională a Republici Moldova, legislația națională include: *Legea nr. 242/2023 privind Centrul pentru Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării*; *Concepția securității informaționale a Republicii Moldova*, aprobată prin Legea nr. 299 din 21.12.2017[16]; *Strategia securității informaționale a Republicii Moldova pentru anii 2019–2024* şi *Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia*, aprobate prin Hotărârea Parlamentului nr. 257 din 22.11.2018 [17]; *Concepția de comunicare strategică și contracarare a dezinformării, a acțiunilor de manipulare a informației și a ingerințelor străine pentru anii 2024–2028*, aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 416 din 22.12.2023[18]. *Codul serviciilor media audiovizuale, Monitorul Oficial Nr. 462-466* [19].

CONCLUZII

Dezinformarea, alături de ingerințele și acțiunile străine de manipulare a informațiilor, reprezintă o amenințare gravă la adresa societăților noastre. Acestea pot submina instituțiile și procesele democratice (cum ar fi alegerile), împiedicându-i pe cetățeni să ia decizii în cunoștință de cauză sau descurajându-i să voteze. De asemenea, pot polariza societățile creând conflicte între comunități. Noile tehnologii le-au permis părților ostile să răspândească dezinformarea și să manipuleze informațiile la scară largă și cu o viteză nemaivăzută anterior. Prin urmare, combaterea dezinformării și a manipulării informațiilor este una dintre cele mai presante probleme pentru securitatea națională.

La ora actuală, Republica Moldova rămâne, deocamdată, vulnerabilă la presiunile narativelor propagandiste. Pentru a face față acestor provocări, este esențial ca autoritățile să continue să întărească instituțiile democratice, să consolideze încrederea și susținerea cetățenilor și să colaboreze strâns cu partenerii internaționali. Pe măsură ce platformele digitale amplifică și diversifică fluxul informațional, riscul dezinformării crește. Prin urmare, combaterea dezinformării prin mecanisme instituționalizate va contribui la apărarea și promovarea intereselor naționale, prevenind amenințări precum erodarea încrederea publicului în stat și instituții, afectarea integrității proceselor electorale și exacerbarea diviziunile sociale. Integrarea comunicării strategice în eforturile de combatere a dezinformării este vitală pentru menținerea stabilității și încrederii publice.

REFERINȚE

1. LASSWELL, H. *The Theory of Political Propaganda*. *Political Science*, 21, 1927.
2. BERNAYS, Ed. *Propaganda*. H. Liveright, 1928.
3. ELLUL, J. *Propagande: La formation des hommes*. Vintage; Première Edition, 1973.
4. MALETZKE, G. *Propaganda. Eine begriffskritische Analyse*. În: *Publizistik*, 17.2 (1972).
5. POMERANTSEV, P. *This Is Not Propaganda: Adventures in the War Against Reality*. Faber & Faber, 2022.
6. RID, Th. *Active Measures: The Secret History of Disinformation and Political Warfare*. Farrar, Straus and Giroux, 2022.
7. Propaganda rusă. https://romania.europalibera.org/a/propaganda-rusa-armata/32912357.html, accesat 26 iunie 2024.
8. Alexandru Musteață, SIS, briefing de presă; În:https://www.privesc.eu/arhiva/104229/Briefing-de-presa-sustinut-de-c-tre-directorul-Serviciului-de-Informa-ii-si-Securitate--Alexandru-Mustea-a--privind-asigurarea-securit--ii-informa ion?utm_source=partner&utm_medium=widget&utm_term=live_104229&utm_campaign=redirect, accesat 15 mai 2024.
9. Scenariul implicării FR în procesele electorale din Republica Moldova în 2024-2025 ; În:https://sis.md/sites/default/files/comunicate/fisiere/Scenarii%20de%20influen%C8%9B%C4%83%202024-2025.pdf, accesat 5 martie 2024.
10. Acord de cooperare în domeniul apărării; În: https://anticoruptie.md/ro/stiri/acord-de-cooperare-in-domeniul-apararii-semnat-la-paris-ce-promisiune-i-a-facut-maiei-sandu-presedintele-francez-emmanuel-macron, accesat 12.06.2024.
11. PAUL, Cr. *Strategic Communication. Origins, Concepts and Current Debates*. Santa Barbara, California: Praeger, 2011, 231p.
12. SEIB, Ph**.** *The Al Jazeera Effect: How the New Global Media Are Reshaping World Politics*. Potomac Books, Inc., 2011, 240p.
13. ȚUȚUIANU, B. “Oportunitatea și necesitatea comunicării strategice în contextul extinderii și diversificării fenomenului hibrid”. În: *Concepte de apărare și securitate*. Doi: 10.53477/1842-810X-impact strategic, nr. 4/2021.
14. Legea nr. 242 din 31.07.2023 privind Centrul pentru Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării; În:https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138661&lang=ro
15. Comunicat de presă, Centrul de comunicare strategică; În:https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138661&lang=rohttps://presedinte.md/app/webroot/uploaded/Proiect%20Lege%20Centrul%20CSC%20Dezinformare%2005.07.23.pdf, accesat 27 iunie 2024.

16. Concepţia securităţii informaţionale a Republicii Moldova, aprobată prin Legea nr. 299 din 21.12.2017; În: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105660&lang=ro Strategia securităţii informaţionale a Republicii Moldova pentru anii 2019–2024, aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 257 din 22.11.2018. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.13-21 din 18.01.2019; În: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111979&lang=ro
17. Concepția de comunicare strategică și contracarare a dezinformării, a acțiunilor de manipulare a informației și a ingerințelor străine pentru anii 2024–2028, aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 416 din 22.12.2023;
18. Codul serviciilor media audiovizuale;În:https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120081&lang=ro

NOTĂ. Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01 „*Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice”,* realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova.cercetareusm@gmail.com

REFERENDUMUL – FORMĂ DE EXERCITARE A SUVERANITĂȚII NAȚIONALE

REFERENDUM – FORM OF EXERCISE OF NATIONAL SOVEREIGNTY

CZU: 321.011:342.57 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.41**

Livia ZAPOROJAN,
ORCID: 0009-0001-9539-2953
e-mail: liviazaporojan@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Rezumatul. *Referendumul reprezintă o formă de exercitare directă a suveranității, care poate fi constituțional, legal sau consultativ. Cele mai importante, înalte și supreme probleme de exercitare a suveranității pot fi exercitate prin referendumul constituțional, care în Republica Moldova, conform normelor adoptate de Parlament prin legi organice permit revizuirea Constituției. Revizuirea Constituției prin referendum, în raport cu normele constituționale ce reglementează revizuirea Constituției, pot ridica probleme privind constituționalitatea unor astfel de revizuiri.*

Suveranitatea fiind o formă de exercitare de popor a puterii de stat, poate fi suveranitate politică, de stat, a poporului, a organului de stat, a puterii de stat, a dreptului. Suveranitatea națională în Republica Moldova, conform normelor constituționale, poate fi exercitată în mod direct și prin organele reprezentative.

Cuvinte-cheie*: alegători, popor, puterea de stat, referendum, suveranitate.*

Summary. *Referendum is a form of direct exercise of sovereignty, which can be constitutional, legal or consultative. The most important, high and supreme issues of exercising sovereignty can be exercised through the constitutional referendum, which in the Republic of Moldova, according to the rules adopted by the Parliament through organic laws, allows the revision of the Constitution. Revision of the Constitution by referendum, in relation to the constitutional norms governing the revision of the Constitution, may raise issues regarding the constitutionality of such revisions.*

Sovereignty being a form of exercise of state power by the people, it can be political sovereignty, of the state, of the people, of the state organ, of state power, of law. National sovereignty in the Republic of Moldova, according to the constitutional norms, can be exercised directly and through the representative bodies.

Keywords: *voters, people, state power, referendum, sovereignty.*

INTRODUCERE

Atributul suprem deținut de popor într-un stat democrat este exercitarea suveranității naționale. Suveranitatea reprezintă o calitate suprema a statului, care în Republica Moldova este direct exercitată de popor prin procedura referendumului.

Prezenta cercetare este actuală în ajunul referendumului constituțional, care va avea loc în Republica Moldova pe 20 octombrie 2024, când în conformitate cu Hotărârea Par-

lamentului Republicii Moldova nr.121/2024 din 16.05.2024 „Privind desfășurarea referendumului republican constituțional", alegătorii vor răspunde la întrebarea „Susțineți modificarea Constituției în vederea aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană?" [5]. Astfel, noi, alegătorii, ne vom exercita suveranitatea prin modul direct – referendum.

Tematica în cauză, privind referendumul ca formă de exercitare a suveranității naționale în prezent este analizată politic, juridic, multiaspectual în Republica Moldova în ajunul referendumului republican.

MATERIALE ȘI METODE

Studiul efectuat utilizează metode frecvent aplicate în dreptul constituțional, precum metoda politică aplicată de curentele politice de diferite partide politice, comparativă atât din dreptul constituțional al altor state, cât și din dreptul internațional public, privind principiile dreptului internațional. Cercetarea a utilizat eficient și metoda logică prin cunoașterea rațională a dreptului, utilizând normele legale prin diferitele categorii ale logicii.

În procesul de cercetare efectuat, ca material de cercetare juridică au fost utilizate normele Constituției Republicii Moldova și a legilor adoptate pentru exercitarea normelor constituționale. Conform art.2, Constituția Republicii Moldova proclamă: „Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție"[1]. Norma constituțională citată instituie două moduri de exercitare a suveranității: 1. „în mod direct"; și 2. „prin organele sale reprezentative". Unica formă de exercitare directă a suveranității este referendumul, prin care poporul dispune de dreptul de a se expune *da* sau *nu* întrebărilor din buletinul de vot.

Constituțional referendumul este reglementat prin norma art.75, care în prezenta cercetare reprezintă un alt material supus cercetării, conform căruia: „(1) Cele mai importante probleme ale societății și ale statului sunt supuse referendumului. (2) Hotărârile adoptate potrivit rezultatelor referendumului republican au putere juridică supremă" [1].

Un alt material supus cercetării sunt normele Codului electoral, care prin capitolul XIV reglementează instituția „Referendumul republican". Astfel, art.182 al Codului electoral reglementează „Tipurile de referendum republican", care „(1) În funcție de natura juridică a problemelor supuse referendumului, referendumurile republicane pot fi constituționale, legislative, privind demiterea Președintelui Republicii Moldova și consultative." În domeniul referendumului constituțional „sunt supuse propunerile privind revizuirea Constituției". Art.211 din Codul electoral reglementează, la rândul său: „Comisia Electorală Centrală declară nevalabil referendumul republican constituțional și legislativ dacă la el au participat mai puțin de 1/3 din numărul de persoane înscrise în listele electorale" [2].

Norma citată provoacă suspiciuni privind corespunderea ei și a Hotărârii Parlamentului Republicii Moldova nr.121/2024 din 16.05.2024 [2] cu normele constituționale din articolele 142 și 143 din Constituție, care au format un alt material de cercetare. Astfel, alin.(1) art.142 stabilește că „Dispozițiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, **cu votul majorității cetățenilor înscriși în listele electorale**.” Norma citată reglementează clar, că aceste aspecte ale statalității Republicii Moldova pot fi aprobate și nu adoptate prin referendum. Cele mai numeroase neclarități și suspiciuni privind constituționalitatea normelor Codului electoral se conțin în alin.(1) art.143 din Constituție unde nu se conțin norme privind dreptul poporului de a revizui Constituția prin referendum: „Parlamentul este în drept să adopte o lege cu privire la modificarea Constituției după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei corespunzătoare. **Legea se adoptă cu votul a două treimi din deputați**” [2].

În susținerea unor concluzii în cadrul cercetării, drept material de cercetare ne-a servit și art.5 din Legea 100/2017 „Cu privire la actele normative”, unde la „Clasificarea normelor juridice” s-a reglementat că „(1) În funcţie de caracterul lor, normele juridice se împart în generale, speciale şi derogatorii. (2) Normele juridice generale sunt aplicabile fie tuturor raporturilor sociale sau subiecților de drept, fie unor categorii de raporturi sau de subiecți, fără a-și pierde caracterul de generalitate. (3) Normele juridice speciale sunt aplicabile în exclusivitate anumitor categorii de raporturi sociale sau subiecți strict determinați. **În caz de divergență între o normă generală și o normă specială, care se conțin în acte normative de același nivel, se aplică norma specială**.”

Ultimul material normativ supus cercetării ne-a confirmat cadrul normativ al principiului „*Specialia generalibus derogant*”, conform căruia norma specială e cea care derogă de la norma generală, fiind de o strictă interpretare, iar o normă generală nu poate înlătura de la aplicare o normă specială, ea dispunând de prioritate în raport cu norma generală.

EXPUNEREA CONȚINUTULUI DE BAZĂ

Materialul normativ supus cercetării ne-a direcționat la aprecierea faptului că normele citate din art.2 și art.75 a Constituției privind modul de exercitare a suveranității în mod direct și importanța referendumului sunt norme generale privind instituția referendumului, iar alin.(1) art.143 din Constituție este o normă specială, care reglementează nemijlocit procedura revizuirii Constituției și astfel are prioritate în raport cu normele generale ce reglementează la general instituția referendumului ca formă de exercitare directă a suveranității.

DEFINIREA REFERENDUMULUI

Referendumul, drept instituție a dreptului constituțional, după cum am menționat, reprezintă o formă de exercitare directă de popor a suveranității de stat. În opinia autorului M.Criste „Referendumul este prezentat și recepționat în sistemele democratice contempora-

ne ca un mijloc de exprimare directă a populației și de control nemijlocit a deciziei politice, repere decurgând din asumarea unei anumite alegeri de chiar corpul electoral" [8, p.66].

Claritatea statutului instituției referendumului este legal expusă în Codul electoral al Republicii Moldova, care conform art.1 este definit drept – „scrutin prin care poporul își exprimă opțiunea în cele mai importante probleme ale statului și ale societății în ansamblu, având drept scop soluționarea acestora, sau consultare a cetățenilor în probleme locale de interes deosebit, precum și asupra demiterii Președintelui Republicii Moldova ori a revocării primarului unei localități"[2].Codul electoral, prin prisma dreptului constituțional, reglementează și tipurile de referendum republican, care conform art.182 este de trei tipuri: constituțional, legislativ și consultativ.

Analizând normele codului electoral privind adoptarea unei hotărâri de revizuire a Constituției prin referendumul constituțional, apar neclarități. Astfel, norma art.208 „În cazul în care referendumului se supune o lege constituțională care prevede modificarea dispozițiilor privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și a dispozițiilor referitoare la neutralitatea permanentă a statului, aceasta se consideră adoptată dacă pentru ea au votat cel puțin jumătate din numărul total de persoane înscrise în listele electorale"[2], repetă norma alin.(1) art.142 din Constituție [1].

Normele citate ne direcționează la întrebările: 1. Este posibil și constituțional de a revizui Constituția prin referendum?; 2. Dacă este posibil de a revizui Constituția prin referendum, câte voturi sunt necesare? Aceste întrebări apar din conținutul normei speciale ale art.143 din Constituție, unde nu este reglementată posibilitatea de a revizui Constituția prin referendum și în raport cu art.211 din Codul electoral „Comisia Electorală Centrală declară nevalabil referendumul republican constituțional și legislativ dacă la el au participat mai puțin de 1/3 din numărul de persoane înscrise în listele electorale" [2].

REFERENDUMUL CA FORMĂ DE EXERCITARE DIRECTĂ A SUVERANITĂȚII

Calitatea poporului de a se implica în mod direct în soluționarea problemelor suveranității, ca urmare a rolului și importanței soluționării unor probleme de interes public, precum: forma de guvernământ, structura de stat, modul de exercitare a suveranității implică responsabilități deosebite organelor reprezentative ale poporului aflate la guvernare. Constituția Republicii Moldova confirmă acest fapt prin conținutul citat al alin.(1) art.142 [1].

Norma constituțională citată, nu stabilește ca într-un stat democratic și de drept, cum este Republica Moldova prin norma art.1 din Constituție [1], interesele unitare ale poporului și statului să fie realizate de altă autoritate decât poporul, care este unicul deținător al puterii de stat. Reglementare similară se conține în majoritatea statelor care pretind la titlul de stat democratic și de drept.

Constituțional în Republica Moldova situația este mult mai rigidă pentru gu-

vernare. Rigiditatea constituțională rezultă din criteriile dure ale majorității deliberative ce trebuie întrunite în cadrul referendumului, ca formă de exercitare directă a suveranității pentru revizuirea caracterului suveran, independent, unitar și neutru al statului. Concluzia în cauză rezultă din conținutul alin.1) art.142 din Constituție [1], deoarece aceasta necesită **un vot al „majorității cetățenilor înscriși în listele electorale”**.

Rigiditatea normei citate rezultă din datele recente ale Comisiei Electorale Centrale din Republica Moldova, conform cărora la alegerile locale din 5 octombrie 2023 în listele electorale întocmite în ajunul alegerilor au fost incluși 2 758 810 alegători [4]. În baza acestor date, dacă va fi necesară revizuirea Constituției în aspectul celor 4 domenii nominalizate al caracteristicilor statului, pentru aceste revizuiri ar fi necesar să voteze conform art.142 din Constituție nu mai puțin de 1 379 405 de alegători – „votul majorității cetățenilor înscriși în listele electorale” [1].

Circumstanțele prezentate, privind necesitatea revizuirii Constituției pentru aderare la Uniunea Europeană ne stabilesc în raport cu alegătorii pericole, deoarece la alegerile locale din 05.10.2023 au participat numai 1 147 610 alegători (41,41 la sută în primul tur (37,2 la sută în al doilea tur)) [4]. Astfel, pentru aprobarea întrebării privind cedarea unei părți relativ simbolice a suveranității, în baza Hotărârii Parlamentului nr.121/2024 din 16.05.2024 [5], cu o așa participare nu s-ar ajunge pentru aprobarea acordului de revizuire a Constituției cel puțin 231 795 voturi *pro (1 379 405 - 1 147 610 = 231 795)*.

Definind suveranitatea, vom mai constata, că drept urmare a faptului că Republica Moldova este un stat de drept, așa cum se consacră aceasta în alin.(3) art.1 din Constituție [1], exercitarea directă a suveranității de către o persoană sau un grup de persoane este imposibil. Această interdicție este expusă în alin.(2) art.2 din Constituție, conform căreia „Nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu.” În același sens, următoarea parte al normei citate stabilește că o astfel de acțiune, ar fi o infracțiune, deoarece ar reprezenta o uzurpare a puterii de stat, ceia ce ar constitui „cea mai gravă crimă împotriva poporului”[1].

Suveranitatea prin prisma cercetărilor constituționale este divizată în juridică și politică. „Suveranitatea politică se referă la autoritatea politică supremă în cadrul unui stat. Suveranitatea juridică - din punctul de vedere al suveranității în cadrul statului, spre deosebire de suveranitatea așa cum este înțeleasă în dreptul internațional - se referă la autoritatea juridică supremă în cadrul unui stat.” [9, p. 135]

Exercitarea suveranității de popor pentru soluționarea directă al acesteia este reglementată ulterior în Constituție, unde conform art.75 „Cele mai importante probleme ale societății și ale statului sunt supuse referendumului”[1]. Statutul înalt al suveranității pentru stat, prin reglementarea expusă al art.75 în coroborare cu norma art.2 al Constituției ne direcționează la statutul înalt al referendumului ca mod direct de exercitare a suveranității, însă norma art.143 nu ne permite să aplicăm instituția referen-

dumului pentru revizuirea Constituția fără a adopta o lege constituțională în acest sens cu votul a 2/3 de deputați (68 voturi).

Analizând suveranitatea, vom constata, că poporul Republicii Moldova în baza normei citate din art.2 al Constituției [1] dispune de întreaga putere în cadrul statului. Drept urmare al acestui fapt poporul a dobândit prin Declarația de independență [6] și Constituție [1] dreptul de a decide definitiv soarta sa în procesul de exercitare a puterii de stat în baza dreptului de exercitare a suveranității, dar cu excepția procedurii de revizuire a Constituției.

Analizând instituția suveranității, vom constata, că definirea suveranității a fost expusă de cercetători în diverse opinii. Astfel, autorul I.Guceac a definit suveranitatea ca „calitate a puterii de stat de a fi supremă pe teritoriul statului și independentă față de orice stat sau organism internațional, caracteristică exprimată în dreptul statului de a-și rezolva liber treburile interne și externe, cu condiția respectării drepturilor corespunzătoare ale altor state și a normelor de drept internațional”[3, p.160]. Raportând această definiție cu norma constituțională din art.2 vom deduce, că în Republica Moldova pe domeniul suveranității poporul nu numai poate, dar și trebuie, indiferent de dorința guvernanților, să-și exprime voința în mod direct fără a apela la organele statului formate tot de popor din reprezentanții acestuia. Unica atribuție a organelor statului, care exercită puterea de stat, este de a organiza posibilitatea exprimării voinței poporului în cadrul unor proceduri de exercitare directă a suveranității, nominalizate scurt constituțional – referendum.

Autorul M.Bădescu de asemenea a definit că „Suveranitate desemnează puterea statului de a conduce, de a constrânge, de a comanda. Suveranitatea privită ca un atribut exclusiv al puterii de stat, reprezintă criteriul potrivit căruia, puterea de stat se deosebește, pe plan intern, de orice alte structuri de putere (autorități sociale, precum puterea partidelor, a sindicatelor etc.), iar pe plan extern, de orice alte puteri statale sau suprastatale”[6, p. 246-247].

În baza acestor opinii, vom defini suveranitatea drept atribut al poporului în exercitarea puterii de stat, exercitată pe plan intern asupra tuturor problemelor de ordin economico-social, politic și juridic, dar și pe plan extern, privind organizarea sa drept stat în raport cu alte state.

Cercetând procedura de utilizare a referendumului pentru exercitarea suveranității mai constatăm, că în domeniul dreptului constituțional s-au dedus diferite forme și tipuri de suveranitate. Cercetătorul național I.Guceac în acest sens stabilește, că „suveranitatea cunoaște o ierarhie complexă: suveranitatea de stat, suveranitatea poporului, suveranitatea organului de stat, suveranitatea puterii de stat, suveranitatea dreptului” [3, p.158].

Un cercetător britanic H.Barnett a constatat, că există două forme de suveranitate: juridică și politică. În opinia autoarei „Suveranitatea politică se referă la autoritatea politică supremă în cadrul unui stat. Suveranitatea juridică - din punctul de vedere al suveranității în cadrul statului, spre deosebire de suveranitate, așa cum este înțeleasă în dreptul internațional - se referă la autoritatea juridică supremă în cadrul unui stat.

De multe ori este dificil să distingem clar între suveranitatea juridică și cea politică. Distincția este totuși cea pe care o insistă autoritățile” [9, p.180].

Suveranitatea în baza celor expuse poate fi divizată în suveranitatea: politică, de stat, a poporului, a organului de stat, a puterii de stat și a dreptului. În dreptul constituțional al Republicii Moldova, oricare din aceste forme a suveranității poate fi exercitată direct prin referendum, ori prin organele reprezentative ale se de popor.

CONCLUZII

Referendumul reprezintă cea mai înaltă formă de exercitare a suveranității naționale, prin intermediul căruia acest subiect de drept constituțional dispune de dreptul de a exercita în mod direct suveranitatea. La rândul său suveranitatea poate fi divizată în suveranitatea: politică, de stat, a poporului, a organului de stat, a puterii de stat, a dreptului. Forma directă de exercitare de către popor a suveranității este instituția referendumului, care conform normelor constituționale și legale naționale este cea mai înaltă formă de exercitare a puterii de stat.

Supunând unei analize referendumul constituțional, ce se va desfășura în 2024, pot fi expuse unele momente problematice, care se referă la constituționalitatea referendumului prin care se va revizui Constituția. Întrebările ce pot să apară sunt referitor la dreptul poporului de a revizui prin referendum Constituția, fapt ce poate fi în contradicție cu reglementările art.143 din Constituție, unde nu este reglementat dreptul poporului de a revizui Constituția prin referendum, acest drept fiind acordat în exclusivitate Parlamentului prin votul a 2/3 din deputați.

REFERINȚE

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial nr.1 din 12.08.1994. În: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142462&lang=ro#
2. CODUL ELECTORAL. Adoptat prin Legea Nr. 325 din 08-12-2022. Publicat : 23-12-2022 în Monitorul Oficial Nr. 426-427 art. 770. În: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134589&lang=ro
3. GUCEAC, Ion, *Tratat elementar de drept constituțional*, Vol. I, ÎS FEP „Tipografia Centrală”, Chișinău, 2020, 472 p., ISBN 978-9975-151-79-5;
4. Raport privind rezultatele organizării și desfășurării alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023. În: https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/2355_Anexa_Raport%20ALG%205%20nov%202023.pdf
5. Hotărârea Parlamentului, Nr.121/2024 din 16.05.2024 „Privind desfășurarea referendumului republican constituțional”. Publicat : 21-05-2024 în Monitorul Oficial Nr. 216-218 art. 323. În: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=143304&lang=ro . Accesat: 12.06.2024

6. LP Nr. 691 din 27-08-1991 „Privind Declaraţia de independenţă a Republicii Moldova. Publicat: 30-12-1991 în Monitorul Oficial Nr. 11-12 art. 118. În: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=64806&lang=ro . Accesat: 14.06.2024
7. BADESCU, Mihai. Drept constitutional si institutii politice. Editia a XIV-a. ISBN/ISSN: 978-606-27-1884-8. București: Hamangiu 2021, 393 p.
8. CRISTE, Mircea. Dreptul constitutional. Un drept al cetateanului. ISBN/ISSN: 978-606-39-0426-4. București: Universul Juridic 2019, 314 p.
9. BARNETT, Hilaire, *Constitutional and Administrative Law*. Published August 31, 2023 by Routledge, 1026 p. ISBN 1 85941 721 3.
10. În: http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/61477/1/Hilaire%20Barnett.pdf

CONSTITUIREA STRUCTURILOR PENTRU PROMOVAREA POLITICII EXTERNE ÎN MOLDOVA ȘI ACTIVITATEA DIPLOMAȚILOR MOLDOVENI

THE ESTABLISHMENT OF STRUCTURES FOR PROMOTING THE FOREIGN POLICY IN MOLDOVA AND THE ACTIVITIES OF MOLDOVAN DIPLOMATS

CZU: [327:94](478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.42**

Alexandru ROMAN,
ORCID: 0000-0003-0011-9194
e-mail: profaroman@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

„Diplomația este politica în costum de lux” (Napoleon I)

Summary. *This analysis is devoted to the investigation, based on the documentary and bibliographical sources of the contribution of Moldovan diplomats from the modern period (in particular Nicolae Milescu Spataru, Antioh Cantemir, Al. Scarlat Sturza, Petru Comendant, etc.) to the process of regulating inter-state relations between different states. Through their prodigious work these diplomats from Moldova became known in various countries in Europe and Asia. In this article are analysed some aspects of the complex process of international conflicts origins in South-East Europe in correlation with the history of the Moldova medieval state foundation and its international affirmation. There are also the genesis and the historic evolution of interstatal conflicts of the carapto-ponto-danubian region in time and space, as well as the practices of conflictual situation settlement in this region.*

Keywords: *famous diplomats. genesis and historic evolution, interstate relations, Moldovan diplomats, Republic of Moldova*.

INTRODUCERE

Germenii acestor acțiuni comune și prioritar importante privind structurile specializate pentru diplomație și politică externă de la începuturile Țării Moldovei, în raport cu situația internațională din perioadele istorice precedente și apoi, ulterioare, pe parcursul sec. XIX - XX se regăsesc în procesul complex al genezei, constituirii şi consolidării structurilor politicii externe oficiale a statului și a practicii politico-diplomatice din cadrul Republicii Moldova actuale.

MATERIALE ȘI METODE

În baza experienței istorice și a tradițiilor multiseculare a poporului nostru strucrurile contemporane pentru diplomație și politică externă s-au constituit definitiv pe

parcursul ultimilor peste trei decenii de dezvoltare independentă a Moldovei contemporane.

Analiza studierii procesului constituirii structurilor pentru promovarea politicii externe în Moldova și a raporturilor diplomatice, precum și a desfășurării activității principalilor diplomați moldoveni în cadrul acestor structuri din țară și peste hotare în ansamblul lor, (fiind în fond de o diversă intensitate şi durată temporală) este reflectat într-un plast foarte semnificativ de documente istorice şi literatură științifică tematică. Istoriografia și sursologia existentă în tematica abordată din Republica Moldova este completată, relativ, cu editarea timp de mai mulți ani consecutivi a *Anuarului Istoriografic al României* în mai multe volume, de exemplu, ce este un merit al colectivului Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca, cu începere din anul 2011, referitoare la istoria națională şi cea universală. Această ediție complexă și generalizatoare este semnată de Acad. Ioan-Aurel Pop, rectorul Universităţii Babeş Bolyai şi director al Centrului de Studii Transilvane, fiind acum Președinte al Academiei Române, de cunoscuții savanți în domeniu - prof.-dr. Nicolae Bocşan, prof.-dr.Toader Nicoară, prof.-dr.S.Mitu.

Acad. Ioan-Aurel Pop recent a lansat la Târgul Bookfest, conform *Agerpres* din 29 mai 2024, și noua sa carte „*Moldova medievală văzută dinspre Transilvania*", în care se conțin, de asemenea, diverse aspecte ale problemei abordate în prezentul studiu. Cronologia istorică tematică este analizată tangențial și în studiul savantului Fr.Hartog, întitulat „*Civilizaţia Occidentului medieval* ".

O sursă importantă în studierea acestui proces complex, de rând cu culegerile documentare publicate și studiile tematice în domeniu, reprezintă și memoriile, inclusiv cele şase volume, ale primului Președinte al Republicii Moldova M. Snegur, numite sugestiv *Labirintul Destinului*, ce cuprind un total de 4426 de pagini*, care în detaliu reflectă subiecte interesante din viața statului nostru. Volumul IV - *Republica Moldova şi lumea* (764 pagini, editat în 2013) analizează procesul de recunoaştere şi afirmare a ţării în comunitatea mondială, fiind fixate riguros datele privind stabilirea relaţiilor diplomatice cu fiecare ţară în parte, semnarea de acte bilaterale, acorduri și tratate internaționale, etc. Un capitol aparte este consacrat admiterii Republicii Moldova în cele mai prestigioase organizaţii internaţionale şi colaborării în cadrul lor. La momentul aderării la Consiliul Europei (iulie 1995), Moldova era considerată ţara cu cea mai dezvoltată democraţie dintre fostele republici sovietice (exceptând doar Ţările Baltice), fiind candidatul nr. 1 pe lista de acceptare. Concomitent, o importanţă deosebită se acordă factorului american în dezvoltarea Republicii Moldova, relaţiilor cu cele mai influente state europene – Germania, Franţa, Marea Britanie. În arealul post-sovietic sunt evidenţiate raporturile cu Ucraina, Ţările Baltice, Rusia. Însă spaţiul cel mai mare – de 130 de pagini, însoţite de multiple imagini, revine totuşi relaţiilor cu România. Capitolul respectiv este intitulat *Regăsirea fraţilor*, fiind justificat şi confirmat prin exemple de fraternitate adevărată din partea României în susţinerea pe multiple planuri a Republicii Moldova, de importanţă deosebită fiind cel de afirmare pe arena internațională. Autorul

caracterizează realizările menţionate drept „*perioadă istorică importantă a renaşterii neamului nostru*”, subliniind că ele „*au stat la baza deschiderii şi apropierii dintre fraţi aparţinând unuia şi aceluiaşi spaţiu spiritual comun, descendenţi ai aceluiaşi neam, purtători ai aceloraşi tradiţii*”.

În context comparat vom conchide că prezenta analiză este consacrată investigării, conform bibliografiei și surselor documentare publicate, și de arhivă, a contribuției diplomaților moldoveni la procesul reglementării raporturilor interstatale dintre diferite state. Sursele inedite de arhivă (pe care am reușit inițial să le depistez încă în prima jumătate a anilor 90, activând în calitate de director general al Arhivei Naţionale a R. Moldova şi a filialei sale de la Tiraspol, dar și în fondurile Consiliului Internațional al Arhivelor, în cadrul unui stagiu de specialitate de la Lyon, Franța), studiind apoi diverse fonduri arhivistice din Republica Moldova, România, Ucraina, Polonia, Rusia, etc.), vom încerca o investigaţie inedită generală în acest context a problemei abordate.

* Snegur Mircea. *Labirintul Destinului. Memorii*, 6 vol. Chișinău, Fundația „Draghiștea”, 2007-2013. (În recenzia lui D.Țâra –Rev. *Academos*, nr. 4(31), dec.2013, pp.169–171, se menționează că primul președinte al R.Moldova, M. Snegur, a muncit circa 10 ani, inclusiv în arhivele principalelor instituții de stat, textul fiind însoțit și de 516 fotografii, majoritatea constituind documente ale timpului care se referă la activitatea lui. După cum susține însuși autorul în prefața vol. I, lucrarea vine să analizeze „*etapele parcurse ce prezintă o mare însemnătate pentru istoria Moldovei*”).

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În ansamblul său, relaţiile externe ale statului Est – Carpatic, apărut către mijlocul sec. XIV, în raport cu evoluţia istorică a Țării Moldovei au o cronologie proprie, care poate fi divizată în câteva etape. Fiecare dintre aceste segmente temporale, geneza și constituirea structurilor de politică externă pentru promovarea raporturilor diplomatice interstatale este reflectată într-un plast bogat de documente istorice. Prima perioadă inițială de existență și consolidare a statului Moldova(1359-1512), adică pe parcursul unui secol și jumătate, de la apariţia entităţii statale respective şi până la semnarea de către suveranul ţării, Bogdan al III-lea, urmașul și fiul lui Ștefan cel Mare, a primelor capitulaţii cu Imperiul Otoman, influențând statutul juridic al Moldovei în relaţiile internaţionale.

Entitatea Țara Moldovei, beneficiind în general de statutul juridic al unui stat independent în cadrul sistemului internaţional european (actul extern din 1365), și-a creat structurile specializate respective pentru politica externă și diplomație. Ulterior, pe parcursul atragerii consecvente a Moldovei în sfera de influenţă turcească (aa. 1512-1538), în cadrul acestui segment temporal a avut loc consolidarea juridică a influenţei politico-militare a Imperiului Otoman (fiind timp de câteva secole consecutive cea mai mare putere europeană) asupra Țării Moldovei, iar relaţiile de vasalitate impuse de o serie de conflicte militare de către partea otomană purtau un caracter destul de formal. Segmentul de timp 1538-1711 (de peste circa un secol şi jumătate), adică: de la invadarea de către armatele turceşti a Moldovei şi până la războiul ruso-turc (din aa. 1710-1711), poate fi

apreciat drept perioada stabilirii definitive a dominaţiei politice, economice şi militare otomane în Țara Moldovei (cu unele întreruperi din 1595-1611, 1615-1616), iar prin noul său statut internaţional Moldova devine un stat aflat în relaţii de vasalitate cu marele Imperiu Otoman. Anume atunci a fost impusă forțat de către sultan noua funcție de ordin extern numită Kapukehaie, ce reprezenta oficial suveranul/domnitorul țării la Istanbul pe lângă sultanul Imperiului otoman.

Au urmat apoi aa. 1711-1812 (numită etapa fanariotă), influenţa turcească în Moldova ajungând la punctul său culminant. După ultimul jalon temporal, în modul cel mai dramatic, a urmat jumătatea de secol, când statul Est - Carpatic dispare din sistemul internațional european ca entitate (inițial, în mai 1812 Moldova estică, plasată în spațiul geografic al fluviilor Nistru – Prut și M. Neagră, avea cu 7400 km pătrați mai mult decât partea transpruteană, este anexată la Imperiul rus, iar în ianuarie 1859 partea rămasă cu capitala Iași, în cadrul contextului istoric, când 5 ținuturi de nord ale Moldovei erau deja anexate la Imperiul habsburgic, 1775), împreună cu teritorul Valahiei/ Munteniei a constituit o nouă entitate statală numită oficial *Principatele Unite Moldova și Valahia.*

Deja în administrația primului suveran mușatin, prin funcționarul respectiv, a fost pusă temelia instituirii structurii pentru politica externă. Însoțit de funcționarii săi, după două săptămâni de negocieri la cel mai înalt nivel, ce s-au produs în Liovul polonez (devenit după anexarea la Imperiul habsburgic Lemberg și în prezent – or. Lviv din Ucraina), domnitorul Petru I Muşat şi regele Vladislav II Iagello au semnat Tratatul bilateral (26 septembrie 1387), ce reglementa relaţiile dintre Ţara Moldovei şi Polonia. Astfel, Moldova a fost inclusă în sistemul de alianţe ale statului polono-lituanian, iar în rezultatul negocierilor diplomatice de la Suceava, din ianuarie 1388, Moldova chiar a oferit un credit Poloniei de 3 000 ruble de argint, pentru o perioadă de 3 ani, ultima stabilind drept gaj segmentul teritorial numit Pocuţia (dintre munții Carpaţi, râurile Nistru și Ceremuş).

Prin intermediul structurilor sale pentru politica externă și diplomație, în calitate de şef de stat, Petru I a devenit mediator la soluţionarea conflictului între Polonia şi Valahia. Moldova ca stat independent în context internaţional a fost recunoscută atunci şi de Knezatul rus Moscovit, care în anul 1386 a trimis în Ţara Moldovei o delegaţie reprezentativă pentru a reîntoarce acasă feciorul marelui kneaz Dmitrii Donskoi, Vasilii, evadat din prizonieratul Hoardei de Aur, ce se refugiase aici. În scopul contracarării conflictelor internaţionale, urmaşii domnitorului Petru I - suveranii Roman I, la 15 ianuarie 1393 şi Ştefan I, la 6 ianuarie 1395 au semnat și ei acorduri internaționale cu Regatul Poloniei. Apoi, în scopul detensionării relaţiilor bilaterale și evitării conflictelor militare inutile, a menținerii suveranității și independenţei țării, domnitorul Alexandru I (unanim numit de popor ,,cel Bun) a negociat prin diplomații săi cu Regatul polonez și la 12 martie 1402 a semnat un tratat cu regele Poloniei, renunţând benevol la Ţara Şepeniţului de la hotar ce-i revenise Moldovei încă în baza primului Acord moldo-polon din 1387, dar fără ştirbirea independenţei ţării.

Structurile diplomaţiei moldovenești constant au reprezentat siguranţa principală în soluţionarea conflictelor interstatale de cel mai divers ordin. Pericolul major în peri-

oada domniei de aproape o jumătate de secol a domnitorului Ştefan al III-lea cel Mare (1457-1504) şi pe parcursul secolelor ce au urmat era reprezentat de numeroasele conflicte armate cu Imperiul Otoman. Expansiunea otomană a continuat secole la rând şi sultanii turci erau profund interesaţi de bogatele resurse ale Ţării Moldovei şi altor state dunărene, făcând tot posibilul să obţină suzeranitatea sa. Însă lor li se opuneau Polonia si Ungaria, puteri catolice cu interese proprii în această regiune a Europei. În contextul internaţional respectiv extrem de complicat, doar Ştefan cel Mare a reuşit, prin ativități efeciente politico-diplomatice, dar și militare, să menţină echilibrul geopolitic în această regiune vulnerabilă a Europei. Relațiile interstatale cu țările din Estul european au fost fructificate de către suveran, prin intermediul soliilor diplomatice, fiind încheiate diverse alianțe dinastice: inițial, cu kneazul kievean Semion Olelkovici, căsătorindu-se cu sora sa Evdokia (1463), apoi cu suveranul Principatului Mangopului (1473, fiind recăsătorit cu Maria de Mangop), iar în toamna anului 1482 a încheiat o primă alianţă moldo-rusă, consolidată prin căsătoria fiicei sale Elena cu moştenitorul tronului moscovit, fiul Kneazului Ivan al III-lea cel Mare, fiind semnat astfel tratatul bilateral, etc.

Astfel, în contextul continuității diplomației moldovenești din perioadele precedente cele mai active și eficiente s-au manifestat structurile ulterioare pentru politică externă și diplomație, conduse de suveranii Bogdan al III-lea și Petru al III-lea Rareș (fiii lui Ştefan cel Mare), dar și de nepotul său - Alexandru Lăpușneanu, de domnitorii Vasile Lupu, Constantin, Antioh și Dmitrie Cantemir, Grigorie al III-lea Ghica, Alexandru Ion Cuza. Structurile respective au evoluat în timp cu concursul lor până la oficializarea activităţii unor diplomaţi moldoveni în serviciul diplomatic al diverselor țări europene (precum Valahia/Muntenia, Rusia Moscovită, Hanatul Crimeei ș.a.) [1].

Spre finele domniei lui Vasile Lupu/Coci, de la mijlocul sec. XVII, în epoca premodernă cel mai abil diplomat de rang european a fost *Nicolae Milescu Spătarul (1636-1707)*, născut în comuna Milești (de la care provine și numele lui) din ținutul Vaslui. Conform surselor documentare de care dispunem, el şi-a făcut studiile la Academia slavo-greco-latină din Iaşi, continuate apoi, grație unei burse domnești, la Academia de pe lângă Patriarhia din Constantinopol, instituţii în care a studiat profund limbile slavonă, greacă veche, neogreacă, latină, turcă şi arabă, precum și istoria, etc. Aici, în cea mai mare metropolă a Europei de Sud-Est, aflându-se opt ani, s-a format drept cel mai veritabil diplomat din Moldova. Fiind contemporan al marelui cronicar Miron Costin, devine reprezentant oficial („kapukehaie”) al domnitorului Gr. Ghica (1661-1664), iar autoarea de la București, Ana-Maria Şchiopu, îl caracteriza drept un „*cărturar pasionat, diplomat dedicat*”, „*diplomat de carieră*”, adevărat urmaș al lui Erasmus de la Rotterdam. Cronicarul Ion Neculce în *Letopiseţul „O samă de cuvinte”* menționa: „*Era Neculai Milescul, spatariul, de la Vaslui, ... pre învăţat şi cărturar, şi ştia la fel multe limbi: elineşte, sloveneşte, greceşte şi turceşte...*” [2, p.3].

După mazilirea domnitorului (detronarea de către sultan) soarta reprezentantului său diplomatic de la Istanbul devine incertă, însă diplomatul Nicolae Milescu era deja bine cunoscut în Europa, unde se vorbea la superlativ despre eruditul diplomat moldo-

vean. Astfel, destinaţia sa în 1664 a fost Berlin, unde timp de 2 ani s-a aflat la Curtea regelui Frederich Wilhelm al IV-lea. Fiind în pribegie prin Europa, după Berlin, a trecut în Suedia, demonstrând și aici capacităţi diplomatice abile [3, pp. 47-53]. Experienţa lui diplomatică a fost solicitată pentru a negocia cu suveranii principalelor țări europene ale timpului – Franţei, Suediei şi Rusiei, iar ambasadorul francez în Suedia, Simon Arnauld, marchiz de Pomponne, devenit în 1671 ministru de externe al Franţei, îl aprecia astfel în memoriul său: *„...Baron Spatari, care a fost mult timp secretar de stat ...Am fost surprins să găsesc un om... atât de instruit în limbi şi cu o cunoaştere atât de generală asupra tuturor lucrurilor. Cunoaşte bine istoria. El a fost mult timp ministru al acestor prinţi la Poartă*".

La recomandarea ambasadorului a fost bine primit, la nivelul cel mai înalt, în cadrul misiunii diplomatice neoficiale realizate în vara anului 1667, devenind și primul sol din Ţara Moldovei, care este în audienţă oficială la suveranul francez Ludovic al XIV-lea, numit „Regele Soare", iar rezultatele tratativelor de la Paris sunt reflectate în documentele păstrate în fondurile arhivelor MAE francez, când regele Franţei Ludovic al XIV-lea i-a mulţumit pentru serviciile oferite.

Vom conchide că abilitatea diplomatică de care a dat dovadă Nicolae Milescu Spătarul la Stockholm și Paris denotă capacităţi excepţionale în domeniul serviciului diplomatic, ce vor fi aplicate un deceniu mai târziu la Moscova și Beijing. Ulterior, în anul 1671, diplomatul soseşte în capitala rusă cu scrisori de recomandare din partea Patriarhului ortodox al Ierusalimului, Dosofthei Nottara, care menționa că acesta este un „*om foarte savant în latină, în slavă, şi mai ales în greacă; el va putea învăţa repede şi rusa şi să facă tot felul de traduceri. A străbătut multe ţări şi împărăţii ca să se instruiască şi este ca un cronograf în care sunt adunate toate lucrurile lumii...*".

La 14 decembrie 1671, a fost angajat în cadrul instituției *Posolskii Prikaz* de la Moscova. Ca reprezentant al acestei instituţii diplomatice a fost numit, la indicaţia ţarului Rusiei Alexei Mihailovici Romanov, în fruntea soliei ruseşti care a plecat în Imperiul Chinez, într-o ţară exotică, ce refuza în acea perioadă orice contacte directe cu lumea europeană. Misiunea diplomatică de sub conducerea lui N. Milescu (1675-1678) era compusă din circa 150 de persoane, ce urma să contribuie substanțial la stabilirea relațiilor interstatale ruso-chineze [4, pp. 169 - 172]. Diplomatul la 15 iunie 1676 a participat la întâlnirea oficială cu împăratul chinez Kangsi și, precum scriau cronicile, „*Milescu, invitat în faţa împăratului, era îmbrăcat elegant, cu o haină din blană de samur,...iar în faţa reşedinţei lui peste 50 de elefanţi ţinuţi cu hamuri aurii*", aşteptau solia lui.

Ulterior Dimitrie Cantemir, deși în martie – aprilie 1693, după decesul tatălui său, a fost ales domnitor al Moldovei, dar sultanul nu l-a confirmat și din 1695 el devine capuchehaie la Istanbul al fratelui său Antioh Cantemir. Anume D. Cantemir mai apoi, la 2/13 aprilie 1711, a încheiat un tratat secret de alianţă cu ţarul Petru I cel Mare, în speranţa eliberării ţării de sub dominaţia turcă, orientându-se în politica sa externă spre Rusia. Viitorul diplomat, fiul său Antioh (născut la Constantinopol) cunoştea bine limbile: greacă, latină, rusă, franceză, engleză, italiană şi turcă. El a început cariera diplomatică la vârsta

abia trecută de 20 de ani, în noiembrie 1731 fiind numit reprezentant diplomatic (rezident) în Occident - mai întâi la Londra, apoi la Paris. Ant. Cantemir a contribuit plenar la încheierea, în 1734, a tratatului comercial anglo-rus, iar în scopul dezvoltării mai active a comerţului dintre cele două state propune să fie deschis la Londra un consulat rus, reuşind să convingă guvernul englez ca să numească la Sankt-Petersburg un ambasador plenipotenţiar al Angliei. În Serviciul diplomatic al Rusiei a activat mai mult de 12 ani consecutivi, fiind iniţial ambasador imperial în Anglia (1732-1738) şi apoi – şeful misiunii diplomatice în Franţa (1738-1744). Putem aprecia activitatea sa diplomatică ca fiind de importanţă general – europeană: grație eforturilor lui guvernul englez a fost nevoit să condamne, în 1735, activitatea ambasadorului englez la Constantinopol, ce era ostilă Rusiei, şi apoi să-l recheme din post; în 1737 începe tratative cu ambasadorul francez de la Londra în scopul restabilirii relaţiile diplomatice dintre Rusia şi Franţa, iniţiind crearea misiunii diplomatice la Paris, iar după încheierea tratativelor guvernul îi acordă titlul de *şambelan (demnitar de rang superior în statele monarhice din Europa*) şi îl numeşte reprezentantul său diplomatic în Franţa, în martie 1738 (fiind până la decesul său).

La începutul sec. XIX s-a manifestat activ în contextul diplomaţiei europene Al. Scarlat Sturdza (născut la Iaşi, iar vărul său, Mihail Sturdza, a fost domnitorul Moldovei timp de 15 ani consecutivi, perioada 1834-1849), devenit ulterior diplomat rus. El vorbea fluent 9 limbi, inclusiv: neo-greaca, rusa, germana, slava veche, franceza, latina, greaca veche, italiana. După ce familia sa s-a refugiat în 1802 pentru a evita eventualele represiuni otomane, a intrat în serviciul diplomatic rus în 1809, participând activ la tratativele din cadrul Congresului de la Viena (aa1814-1815) [5].

CONCLUZII

Diplomația doar a acestor 3 personalități notorii din Moldova au adus slavă țării, structurilor ei diplomatice atât în Europa, precum și în Asia, iar activitatea lor în lume reprezintă file minunate în istoria diplomației universale, a raporturile dintre diferite state.

Ulterior Ion Pelivan, director general al Directoratului pentru politica externă a RDM (1917-1918), a făcut parte din delegaţia României la Conferinţa de pace de la Versailles-Paris, aa. 1919-1920, fiind şeful delegaţiei basarabene. Împreună cu colegii săi din Guvern (Ion Codreanu, Sergiu Cujbă, Gheorghe Năstase), la Paris, au pregătit materiale pentru Conferinţă, discutând cu renumiți diplomaţi englezi, francezi, italieni, japonezi, etc., pledând cu demnitate în faţa Consiliului Suprem al Conferinţei de pace şi publicând diverse materiale despre Basarabia în franceză şi engleză.

Structuri diplomatice au fost create și au funcționat în RSSM, în anii 1944-1991, iar cele, cu adevărat moderne și viabile – după proclamarea independenței de stat a Republicii Moldova din 27 august 1991. Astfel, în februarie 1944 sesiunea Sovietului Suprem al URSS a adoptat Legea „*Cu privire la acordarea Republicilor Sovietice unor competențe în domeniul relațiilor externe*”, fiind transformate în acest sens structurile centrale ale Afacerilor Externe într-un Comisariat Unional-Republican, oferind drepturi republicilor

de a acţiona în domeniul politicii externe. În Moldova postbelică aceasta s-a produs la 23 februarie 1944, fiind creată structura MAE (inițial din 30 persoane, aa. 1944-1947). Primul ministru de externe, prin cumul, a fost șeful Guvernului Gherasim Rudi (1944-1946), succedat de Antoseac (1947-1958), Diordița (1958-1970), Petru Pascari (1970-1976), Simion Grossu (1976-1980) şi Ion Ustian (1980-1981). Doar la 29.12.1981, prin Decret Ministru deplin al Afacerilor Externe pentru un deceniu a fost numit diplomatul de carieră Petru Comendant, având rangul de consilier clasa I**. Ultimul Ministru de Externe al RSSM și primul în fruntea Ministerului respectiv al R. Moldova independente este prof. univ. N. Țâu.

** Personal am avut onoarea să coordonez activitatea Ministerului condus de diplomatul P.Comendant, fiind promovat la 10 martie 1987 în fruntea structurii centrale pentru relațiile internaționale a organului suprem decizional al RSSM.

REFERINȚE

1. ROMAN, A. *Geneza și constituirea structurilor serviciului diplomatic în Țara Moldovei*. Pp. 157-165, În // Teoria și practica administrării publice. Mater. Conferinței științifico-practice internaționale. 25 de ani de elaborări teoretice și realizări practice în domeniul administrării publice, AAP, 17 mai 2018. Chișinău, 2018; *Contribuţia diplomaţilor moldoveni din perioada modernă la reglementarea raporturilor interstatale*. În cul.: Confe-rinţa ştiinţifică internaţională din cadrul proiectului Programul-Cadru 7(FP7). Chşn, 11 martie 2016. Chşn., USM, 2016.
2. NECULCE, I. *Letopiseţul Ţării Moldovei precedat de O samă de cuvinte.* Editura Ştiinţifică, 1968, 189 pagini (Exemplar original de la Universitatea din Michigan).
3. PÎNZARU M. *Misiunea lui Nicolae Milescu în Suedia (1666-1667)*. În: Revista de Ist. a Moldovei, 1993, nr. 1.
4. DRAGOMIR, M, *Hronograf den începutul lumii. Probleme de filologie*. Iaşi, Trinitas, 2007
5. ROMAN, A.; BUDURINA-GOREACII, C. *The establishment and development of the diplomatic systemin the Moldavian Country. In: Eastern Europe. Regional Studies*. 2019, № 2. ISSN: 1857-436X, e-ISSN 2537-6179, În:http://www.psage.tsu.ge/index.php/Easternstudies/article/view/

RĂZBOIUL ȘI EMERGENȚA NOII ORDINI MONDIALE

THE WAR AND THE EMERGENCE OF THE NEW WORLD ORDER

CZU: 327:911.3:355.4 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.43**

Iulia GORINCIOI,
ORCID:0000-0002-5113-9374
e-mail: iulia_gorincioi@gmail.com
e-mail: iulia_gorincioi@mail.ru
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The article presents the emerging world order, anticipated by many complex events and poised to decisively reconfigure itself, as the war in Ukraine turns into a frozen conflict. War as a social phenomenon is presented both as an instrument of international law and as a danger of international disorder. It is demonstrated that in order to restore a new world order, it is necessary to conclude a balance of power and the repositioning of the elites. The correlation between the international order and the world order is analyzed. One of the countries with a difficult word to say in the future being China, its emergence as a superpower is justified. The author is of the opinion that, even under the conditions of globalization, or because of them, the new world order can only be a bipolar one.*

Keywords: *BRICS, balance of power, China, emergence, international order, world order, war.*

INTRODUCERE

Secolul XXI va fi imaginea în oglindă a secolului XX. Dacă secolul trecut a fost despre răspândirea democrației, capitalismului în lume și învingerea totalitarismului, secolul XXI va fi invers. Generațiile viitoare născute în totalitarism digitalizat, probabil vor căuta o ieșire, cu condiția să mai existe încă cărți sau alte surse de informare de unde să înțeleagă că se poate și altfel. În tot acest timp a restricțiilor sanitare continuă, oamenii se ceartă între ei, vaccinați vs nevaccinați, restricții sau relaxări, iar drepturile le vor fi luate încet încet, unul câte unul, și supravegherea digitală, intruziunea în viața privată va atinge noi culmi în numele siguranței colective.

În aceste condiții în Ucraina continuă să se desfășoare războiul între așa zisul Occident colectiv și Rusia. În momentul de față este clar, că fiind un război între aceste părți, Occident colectiv și Federația Rusă, și care nu este un război al democrației împotriva autoritarismului, nu este un război al libertății împotriva dictaturii, este un război pentru putere. Toate părțile implicate se luptă pentru putere. Războiul are un aspect dual. Pe de o parte, el este o manifestare a dezordinii în societatea internațională, care aduce cu sine amenințarea unei prăbușiri a societății internaționale într-o stare de pură dușmănie sau război general. Prin urmare societatea statelor este preocupată să limiteze și să înfrâneze războiul, să-l mențină în cadrul regulilor stabilite de însăși societatea internațională.

Pe de altă parte, războiul ca instrument al politicii statului și determinant de bază al configurației sistemului internațional, este un mijloc în care societatea internațională simte necesitatea în vederea realizării propriilor obiective [1, p.120]. Războiul este un mijloc de aplicare a dreptului internațional, de menținere a raportului de forțe și, ceea ce este contestabil, de promovarea a unor schimbări ale legii, care sunt în general, considerate juste. Regulile și instituțiile elaborate de societatea internațională reflectă tensiunea dintre perceperea războiului ca o amenințare la adresa societății internaționale, care trebue ținută în frâu, și înțelegerea lui ca un instrument pe care societatea internațională îl poate exploata pentru a-și atinge scopurile [1, 121].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Ordinea politică mondială nu reprezintă un echilibru stabil. Dominația ideologică, supremația politică și comportamentul strategic au potențialul de a afecta normele internaționale în vigoare. Schimbările echilibrului de putere au avut loc în perioadele de întreruperi ale normelor internaționale. În această ordine de idei este necesar a se face distincţie între un *echilibru al puterii ca politică* (încercarea deliberată de a se preîntâmpina predominanţa) şi un *echilibru al puterii ca sistem de politică internaţională*, în care modelul de interacţiune între state are tendinţa de a limita sau de a modifica dorinţa de hegemonie şi are drept rezultat un echilibru general. Aşadar, înţelesul cel mai larg acceptat al termenului *echilibru al puterii* este acela care se referă la un proces în care nici un stat şi nici un grup de state nu devin predominante [2, p.24]. Din această perspectivă, o*rdinea internațională* - este unitatea internațională interstatală, relațiile, care urmăresc să asigure punerea în aplicare a nevoilor de bază ale statelor și alți actori internaționali pentru a crea și menține condițiile de existență a acestora, de securitate și dezvoltare. *Ordinea mondială* este mai fundamentală și primordială în raport cu ordinea internațională, deoarece, unitățile ultime ale marii societăți a întregii omeniri nu sunt statele, ci ființele umane individuale, ce sunt permanente și indistructibile în sensul în care nu sunt grupări ale lor, de un fel sau altul. Acesta este un aspect ce vizează relațiile internaționale, dar problema ordinii internaționale apare indiferent de structura politică sau socială a globului pământesc. *Ordinea mondială* impune restricționarea libertăților de jucători, inclusiv suveranitatea statelor ca un actor major în cadrul ministerului apărării. Ordinea internațională este o stare a sistemului internațional, care se manifestă în relațiile de subordonare dintre elementele sale, principiile, anumite reguli și reglementări, ceea ce le face organizate și previzibile.

Stanley Hoffman [3, 112-113], profesor de la Harvard University, a evidențiat trei dimensiuni principale ale ordinii internaționale: a) orizontală - relația dintre principalii autori ai relațiilor internaționale, care au o putere totală comparabilă; b) mecanismul de menținere a ordinii este mecanismul de echilibru politic (echilibrul puterii); c) verticală - este reprezentată de relația dintre sponsorii puternici și slabi. Această măsurătoare determină ierarhia sistemului internaţional, consolidează inegalități structurale în ea. Dimensiunea funcțională este un set de interacțiuni ale actorilor internaționali

în principalele sfere de interacțiune - schimburi diplomatice, schimb economic, comportamentul liderilor politici, elite guvernamentale, activitățile actorilor private în relațiile internaționale. În procesele integraționiste societatea internațională a permis ca independența statelor individuale să dispară la fel ca în marele proces de divizare și absorbție a micilor puteri de către cele mari, tratează independența anumitor state ca subordonată conservării sistemului ca întreg, atunci când tolerează sau încurajază limitarea suveranității sau independenței micilor state prin astfel de mijloace cum sunt înțelegerile asupra sferelor de influență sau acordurile de creare a statelor-bufer sau neutre. Pacea, în acest sens, a fost considerată de către societatea internațională ca un scop subordonat celui de conservare a însuși sistemului de state, pentru care sa susținut amplu că poate fi drept să se poarte război: subordonat, de asemenea, păstrării suveranității sau independenței statelor individuale, care au insistat asupra dreptului de a purta război de autoapărare și de a proteja și alte drepturi. Statutul subordonat al păcii, în raport cu alte scopuri, este reflectat în expresia pace și securitate, ce apare în Carta Națiunilor Unite [4, art.1].

Desigur că până la urmă, într-o lume în care pacea se menține printr-un echilibru de putere, istoria evoluează în funcție de jocul intereselor și de dinamica raporturilor de putere. O luptă pentru putere nu este până la urmă condamnată atunci când ea duce spre un echilibrul al puterilor. E de condamnat mijloacele prin care se ajunge acolo. Poate există și forme pașnice pentru așa ceva. Dacă s-a dereglat puterea în asemenea hal, lichidând echilibrul de putere la nivel internațional, atunci sigur că până la urmă un război pentru refacerea echilibrului este inevitabil. Ceea ce ne înspăimântă însă sau ne dezgustă sunt suferințele oamenilor, victimile nevinovate, este distrugerea unei țări, distrugere care, nu este inevitabilă. Chiar și unii ucraineni recunosc că acest război n-a fost nici imprevizibil, nici inevitabil.

Europa conștientizează, că Crimeea este existențială pentru statutul Rusiei de putere militară și nu numai. Zbigniew Brzeziński, fostul consilier al securității naționale al președintelui american Carter și unul dintre oamenii cei mai influenți în gândirea geopolitică americană sublinia, că *Rusia fără Ucraina este o mare putere. Rusia cu Ucraina este un imperiu. Cu o mare putere putem negocia. Cu un imperiu este mult mai greu*. Uniunea Europeană a inițiat confruntarea geopolitică cu Rusia, menționa de curând președintele rus Putin. Și rușii au făcut concurență occidentalilor, americanilor și marilor puteri europene și viceversa și sau ciocnit pe teritoriul Ucrainei. Nu mai aveau unde să se ciocnească, pentru că NATO s-a extins în țările baltice, Polonia și România. Dar Rusia după ce s-a prăbușit pe timpul lui Elițyn, ca mare putere, conform unei legi a istoriei, ca fostă mare putere, tinde să-și restabilească spațiul pe care l-a dominat în trecut, după cum și Franța, Marea Britanie caută să rămână influente în vechile colonii, cei drept, mai grațios decât Rusia.

Se pare că în administrarea războiului, ale cărui părți le-am definit mai sus, există niște disensiuni, ceea ce este foarte important, pentru că acest pluralizm al abordărilor, al opiniilor poate să conducă spre anumite rezultate rele sau bune. În mediile militare

rațiunea este mult mai bine structurată și exersată decât în mediile civile. Cel care știe cu adevărat ce înseamnă război, este militarul, nu omul politic. De aceea militarul este mult mai rezervat atunci când se face apel la forța militară decât omul politic. Omul politic, mai ales cei puțin instruiți, prin natura lor aventuriști, sunt adesea mai dispuși să meargă la război decât omul militar. De asemenea, omul politic gândește foarte mult lucrurile sub aspect mediatic, sub aspectul imaginii. Omul politic e mai atras de *războiul spectacol* decât înspăimântat de războiul real. Numai că războiul spectacol se transmite și consecințele lui devin un război real, așa în cât putem să ne imaginăm, că între liderii militari ucraineni și conducerea politică a Ucrainei există anumite disensiuni. Pentru că, până la urmă, liderii militari, chiar dacă văd zilnic moartea, suferă profund când mor colegii lor - soldații și subalternii. Astăzi vedem, că în societatea ucraineană unitatea cea de monolit de care au dat dovadă ucrainenii la începutul războiului și care este necesară într-o confruntare de asemenea nivel și de o astfel de pericolozitate nu mai există. La fel, cred, se pun lucrurile și în raporturile internaționale între Ucraina și Occidentul, care se bate prin intermediul ei. Sunt militari americani care spun : *nu-i împingeți pe ăștea la moarte aiurea, nu au cum.* Sunt militari americani care foarte clar spun – *Ucraina nu poate câștiga războiul acesta cu Rusia din punct de vedere tactic numai pentru că noi le dăm arme și asistență tehnică, și instrucție și informație. Nu se poate un asemenea război cu o asemenea putere precum este Rusia câștiga prin intermediul unei puteri mijlocii nici chiar cum este Ucraina.* Pe de altă parte, și oamenii politici occidentali și militarii spun – *noi trebuie să evităm un război direct cu o putere nucleară de talia Rusiei*, ne mai vorbind de faptul că Rusia ca putere nu-i chiar singură, nu-i chiar fără simpatizanți pe pământ [5].

Sunt și alte păreri, de exemplu d/na Nullan, care împinge către război, spunând că *nu se poate să nu câștigăm*. Și asta explică într-o anumită măsură acest joc din spatele războiului. Se pare că avem mari dificultăți în a colecta informații sigure de pe teren. Fiecare dă vina pe celălalt, ceea ce e firesc într-un război ca acesta. La război ca la război (la gher com la gher). Însă acest război e un război care poate scăpa de sub control într-o manieră nebunească în orice moment. Un război care se poartă cu mijloacele războiului. Acest război este doar unul local-regional. Noi, care iubim pacea spunem - *trebuie oprit războiul imediat, fără condiții. Să înceteze focul.* Dar încetarea focului se face întotdeauna pe pozițiile pe care părțile se găsesc. Acesta este armistițiu. Da nu poți să pui condiție – predațivă și noi încetăm, cum o cer politicienii (d/l Zelenschii). Așa o condiție nu este de om rezonabil. Numai că rușii nu sunt în condițiile de a se preda, tocmai de aia trebuie de ai îndemna la negocieri. Problema este să fii gata de pace când este război. Cine nu-i de acord să facă pace dacă condițiile lui sunt acceptate. Dar pacea înseamnă, dacă n-o poți obține pe câmpul de luptă, un compromis. Fiecare primește ceva și dă ceva. Când tu nu vrei să dai nimic nu poți să spui : *eu sunt pentru pace, dar nu dau nimic*. Înseamnă că nu vrei pacea decât prin puterea armelor sau n-o ai. Contraofensiva putea fi o chestiune la care se putea apela într-un caz disperat, dar nu în condițiile acestea. Toate aceste evenimente sunt foarte importante,

poate relativ importante, limitat importante la nivelul războiului pe teritoriul Ucrainei, dar sunt aproape fără nici o importanță la nivelul marelui joc global, care continuă și continuă desfășurarea și care abia acela este de natură să ne intereseze și mai încolo să ne afecteze.

De la nivel global se vede cum relațiile internaționale contemporane sunt dominate de rivalitatea dintre Statele Unite ale Americii și Republica Populară Chineză. Vedem că s-a reconstruit un sistem bipolar, care contestă suprimația occidentală. Dar suprimația occidentală este contestată și de țările din emisfera sudică, așa zisul sudul global, identificat prin acronimul BRICS : Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud, la care se alipesc și Arabia Saudită, Iranul, chiar, fostele colonii britanice, franceze**[6].** Acronimul BRICS a apărut ca un termen oarecum optimist pentru a descrie ceea ce erau economiile cu cea mai rapidă creștere din lume în urmă cu câțiva ani, o platformă de cooperare interguvernamentală similară cu G 7. Dar acum națiunile BRICS se instalează ca o alternativă la forumurile financiare și politice internaționale existente. BRICS ar putea deveni mai puțin un club economic al puterilor în ascensiune, care caută să influențeze creșterea și dezvoltarea globală și mai mult unul politic, definit de naționalismul lor autoritar. Conform reușitei expresii a lui Günther Maihold, director adjunct al Institutului German pentru Afaceri Internaționale și de Securitate (SWP), *țările BRICS își trăiesc momentul geopolitic*, încearcă să se poziționeze ca reprezentanți ai Sudului Global, oferind „un model alternativ la G7, care este un „forum informal” al șefilor de stat ai celor mai avansate economii ale lumii, fondat în 1975 : Germania, Franța, Regatul Unit, Italia, Japonia, Canada și SUA sunt membre, la fel ca UE.

Lumea s-a emancipat. Occidentul este oarecum singur. Numai 34 de țări au adoptat sancțiuni la adresa Federației Ruse, ceea ce ne arată, că Occidentul este totuși minoritar. Lucrul, care s-ar fi întâmplat și fără războiul din Ucraina, numai că acest conflict a jucat rolul de accelerator al crizei Occidentului. N-a fost numai conflictul din Ucraina, a fost și pandemia coronavirus - iarăși un moment de contestație a dominației Occidentului, am văzut toată competiția pe vaccinuri, diplomația măștii, țările din sud iarăși au jucat un rol important. Războiul din Ucraina a căpătat o coloratură civilizațională. Războiul, pandemia au funcționat ca adevărate hîrtii de turnisol, au scos la suprafață fel de fel de reacții incredibile din partea unor personaje, personalități, figuri la care nu ne așteptam. De exemplu, declarația lui Bill Clinton, fost președinte al SUA, care menționa într-un interviu acordat postului RTI, precum că regretă că a făcut presiune asupra Ucrainei în 1994 să renunțe la armele nucleare. Să ne întrebăm dacă ar fi fost mai bine ca Ucraina să dețină arma nucleară? Nici într-un caz, după cum menționează și Ștefan Popescu, analist român de politică externă. Proliferarea nucleară nu este nici într-un caz bună, chiar dacă ar fi reprezentat o garanție. Problema este dacă Ucraina și economia ucraineană ar fi putut să susțină un arsenal nuclear, pentru că aceasta constituie un efort foarte scump, costisitor, iar Ucraina moștenise de la URSS aproximativ o tremie din arsenalul ei nuclear. Zeci de miliarde de dolari ar fi costat întreținerea acestui arsenal nuclear în stare operațională, pe care Ucraina desigur că nu-i avea, pentru a fi o putere nucleară [7].

Era greu de conceput, că jocurile geopolitice vor derula cu așa rapiditate, stimulând transformarea multipolară a ordinii politice mondiale, chiar dacă marea competiție este între cei doi poli : cel sinorus și cel americano-european. Pe măsură ce SUA căutau să împiedice ascensiunea Chinei, pentru că China este unica țară care are capacitatea și voința de a înlocui Statele Unite ca primă putere în lume, asta apropie China de Rusia. Încă în 2017 Xi Jinping a anunțat , că în 2049, când China va împlini 100 ani de republică populară, va trebuie să devină prima putere în lume. Diplomatul Kishore Mahbubani din Singapure, căsătorit cu o americancă, prieten cu Kisenger, care a avut 2 mandate la ONU, în cartea sa „Ziua în care China va câștiga. Sfârșitul supremației americane"[8], scrie că ascensiunea Chinei este inevitabilă. Iar în aceste condiții, ca de obicei, lumea se va orienta în jurul primei puteri mondiale. Așa sa întâmplat tot timpul. Și în Europa au început unele țări să se orienteze. Chiar țări occidentale. În rețeaua diplomatică a Franței ambasada cea mai importantă numeric ca resursă este ambasada de la Bejing. Vedem jocul Ungariei, cooperarea economică a Poloniei, care este un pivot american în regiune, dar asta n-o împedică să aibă o cooperare economică intense cu China. Și chiar în perioada pandemiei SARS-2, vizita de 2 zile la Varșovia a ministrului de externe al Chinei pentru a marca o dată aniversară în relațiile bilaterale, este semnificativă. Dar să ne gândim ce s-a întâmplat când Franța domina Europa – toți învățau limba franceză, priveau spre Paris, se aliniau politicii franceze. Așa se va întâmpla și în cazul când China va deveni hiperputerea lumii. Vom învăța și limba chineză.

Occidentalii speră ca Republica Populară Chineză, în acest nou rol al său, să preseze Rusia pentru încheierea războiului, ceea ce este greu de crezut, așa cum pentru China acest război este o veste foarte bună, este un eveniment care, în primul rând, învață foarte multe, gândindu-se la propria situație, la Taiwan și la politica americană de încercuire, care este o realitate. Și-n al doilea rând, China crede că Occidentul își fărămițează resursele, se epuizează și-i convine ca Statele Unite să fie angajate pe frontul ucrainean pentru a se mai elibera din presiunea de pe indopacific. Și vedem încă un rezultat, faptul că China a intermediat relațiile dintre Arabia Saudită și Iran, ce ilustrează perfect un succes, dar dat fiind că SUA nu mai sunt prezente în Orient ca altădată. Fiecare imperiu până la urma își irodează resursele și pierde din putere cedând pozițiile de hegemon.

Lumea se schimbă cu o repeziciune nemaipomenită, la care nu ne-am gândit acum câțiva ani. Ce rol va avea NATO de aici în colo? Ce rol va avea Europa? În opinia lui Kishore Mahbubani în această mare schimbare a lumii, Europa nu va conta esențial, opinie cu care nu putem să fim de acord. E drept, că Europa nu va conta pentru că nu are resursele necesare, dar ea prezintă o forță internațională, o mare putere. Și în conflictul ucrainean Europa a fost și este alături de Ucraina. Desigur, există și probleme. Europa a trăit din dividentele păcii de după războiul rece și bineînțeles au avut europenii și o altă viziune cu privire la Ucraina. Ei au dorit să ajungă la o înțelegere cu Rusia, de ce să nu spunem lucrurilor pe nume. Europenii nu s-au sincronizat cu americanii, dar istoria a făcut ca să nu fie așa. NATO se va ocupa, bineînțeles de afacerile europene, dar tot odată își va orienta interesul și spre indopacific, pentru că Statele Unite nu au resursele singure

să îndiguiască, să oprească, să facă contrapondere ascensiunii chineze și statele europene tot mai mult încep să privească spre indopacific. Franța, care tradițional are departamente de peste mări privește indopacific, dar și Olanda, și Germania și-au elaborat doctrine indopacifice. Și NATO în documentele sale începe să citeze China, zona indopacifică. Este spiritul vremii să te duci înspre indopacific.

În aceste condiții, pe lângă impresionanta putere economica**,** China a început să-și exercite și puterea politică la nivel global într-o manieră mai responsabilă ca până acum. Nu poate fi ignorată implicarea fără precedent a țării în politica internațională și asumarea rolului de lider al G20, grup a carui importanță este pe cale să o depășească pe cea a G7, grupul celor mai bogate țări din lume. De asemenea, China a devenit principalul negociator cu Coreea de Nord, iar relațiile țării cu Taiwanul sunt în continuă îmbunătățire, marcată de ridicarea baricadelor navale de pe insula Kinmen și renunțarea Taipeiului la orice pretenție de suveranitate asupra apelor teritoriale din jurul insulelor Kinmen și Matsu, care în ultimele decenii au reprezentat prima linie de apărare în fața Chinei.

Analiștii politici îi avertizează pe cei, care au vorbit în ultimii ani despre China ca despre o putere globala emergentă, putere încă în curs de dezvoltare, demonstrând, că este o țară care a ajuns deja la stadiul de superputere, iar surprizele chinezilor sunt departe de a se fi încheiat. Puțini sunt cei, care pun la indoiala evolutia si autoritatea actuala a țării. Potrivit analiștilor, China - care este deja o putere regionala semnificativa, în Asia (numai India si Japonia ofera o concurenta credibilă) - își sporește influența la nivel mondial prin intermediul politicilor economice pe care le practică în Africa, America Latina și Europa.

Totuși, mulți experți consideră că, pentru ca o țară să devină o putere globală adevărată, are nevoie de dominație economică și militară de neegalat. *Ziua când China va deveni o superputere de necontestat va fi când va decide să anexeze Taiwanul* [9]. China privește Taiwanul ca parte a teritoriului său, avertizând că va folosi forța în cazul în care insula își va cere în mod oficial, independența. Punctul culminant este cel militar, capacitatea de a reprezenta o amenințare pentru țările vecine, fără ca o eventuală acțiune militară să constituie o provocare. China știe că ar pierde un razboi împotriva Statelor Unite astăzi, dar crede că le va depăși în ceea ce privește puterea militară în următorii ani. China va deveni o superputere mondială atunci când va fi capabilă să facă față Statelor Unite din punct de vedere militar. Liderii militari chinezi au negat faptul, că țara lor încearcă să devină o superputere militară. Totuși, puterea militara nu este singura sau neapărat cea mai importantă trăsătură a unei superputeri. În secolul XXI, puterea militară nu va avea aceeași utilitate ca în secolele XIX și XX, dar va rămâne o componentă esențială a puterii în politica mondială. Deși, ca putere militara este abia în curs de dezvoltare, potrivit experților, China este deja o superputere economică, depășind Statele Unite, în ceea ce priveste produsul intern brut (PIB) calculat la paritatea puterii de cumparare (PPC) [10]. Conform WIKIPEDIA *o superputere sau supraputere este un stat care are capacitatea de a influența evenimentele sau își exercită puterea la scară globală, situându-se la alt nivel decât toate celelalte puteri. În zilele noastre, asta implică o mare putere economică*

și științifico-tehnologică, o populație numeroasă și forțe armate puternice, inclusiv forțe aeriene, spațiale și un arsenal de arme de distrugere în masă [11]. Așa dar, sentimentul de superputere la chinezi este în creștere. Numai că China nu-și propune să devină liderul lumii pe model american. Excepționalismul american este de tip hegemonic, cel chinez este pe temei cultural. Chinezul își propune să demonstreze lumii modelul său, făcând diferență dintre model și exemplu. China este un model social, cultural, economic, politic, ideologic, pe toate domeniile. Este un model, nu poate fi un exemplu pentru toată lumea. Modelele chinezești nu pot fi aplicate oriunde în lume[12]. Filosofia chinezului este de a face ceva în fiecare zi, de a lăsa ceva în urma, de a-și proiecta viața pe zeci de ani înainte.

CONCLUZII

Ordinea mondială este în proces de devenire. Harta politică a lumii va suporta la sigur schimbări esențiale. Centrul politicii internaționale se deplasează geopolitic în Asia, iar războiul devine tot mai amenințător. De abilitatea politicienilor depinde dacă aceste schimbări se vor produce pașnic, spre binele oamenilor, dacă ordinea mondială va reuși să-și creeze ca fundament existențial echilibrul de forțe, dacă ordinea internațională se va încadra într-o formă bipolară.

REFERINȚE

1. Elena MURSA, O nouă ordine internațională – schimbarea spre pace// Integrare prin cercetare și inovare.Vol.2, R, SSU, 2016.- Conferința “Integrare prin cercetare și inovare”, Chișinău, Moldova, 28-29 septembrie 2016 pp.119-121
2. Istoria relaţiilor internaţionale în secolele XIX – XX de Bogdan ANTONIU și Mihai-Rudolf DINU. Proiect pentru învățământ rural la distanță.- 2005 ISBN 973-0-04225-X În:https://hiphi.ubbcluj.ro/studii/Public/File/cursuri/suporturi_conversie/Relatii-internationale.pdf (accesat 25.03.23)
3. Stanley Hoffmann, ”Viitorul sistemului politic internațional: o schiță. Gânduri asupra schimbării,” în Ianus și Minerva. Eseuri asupra teoriei și practicii politicii internaționale, Chișinău: EdituraȘtiința, 1999, 420 p.) ISBN 9975671063, 9789975671064
4. Scopurile Națiunilor Unite, art.1disponibil: http://www.un.org/en/charter-united-nations/index.htlm.).1. Adrian Severin, expert ONU și OSCE. O nouă analiză proaspătă și de impact pe zona geopoliticii, În: https://www.youtube.com/watch?v=dcSh6KZPpK0&t=2556s (accesat 6 iunie 2023)
5. Noua dezordine mondială, Adrian Severin, profesorul, doctor, fost ministru al Afacerilor Externe, europarlamentar, expert ONU și OSCE, invitatul la Marius Tucă Show, Gândul, gandul.ro, canalul de YouTube Gandul 3 APR. 2023 În:https://www.youtube.com/watch?v=iEeyJiryxHs&t=970s (03.04.23)
6. Ibidem

7. Popescu Ștefan, Război și democrație//Marius Tucă Show În:https://www.youtube.com/watch?v=ajQ8zUN8B3M&t=13s (accesat 19.05.23)
8. Kishore Mahbubani: „Ziua în care China va câștiga. Sfârșitul supremației americane” //Revista 22 https://revista22.ro/cultura/kishore-mahbubani-ziua-in-care-china-va-castiga-sfarsitul-suprematiei-americane , (accesat 06.06.24)
9. Ibidem
10. China_superputere//https://www.academia.edu/36594457/China_superputere (accesat 28.05.23)
11. Ce este o superputere În:https://ro.wikipedia.org/wiki/Superputere (16.05.23)
12. Față în Față cu Ion Cristoiu | Invitat: Dan Tomozei – gazetar// În:https://www.youtube.com/watch?v=u55p9WC-7ls (11.05.23)

EDUCAȚIA PRAGMATICĂ – PREMISĂ A UNEI SOCIETĂȚI PROSPERE

PRAGMATIC EDUCATION – PREMISE FOR A PROSPEROUS SOCIETY

CZU: 32.001:342.721:37.014 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.44**

Eugenia BOGATU,
ORCID: 0000-0002-4448-0558
e-mail: eugenia.bogatu@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *We believe that the idea of an analytical approach in which the validity of the approach regarding pragmatic education is subject to scientific research is justified in the current conditions and context for the Republic of Moldova. What we want to show in this scientific approach is the validity and actuality of the approach regarding the nature of a pragmatic education. Fundamental to our approach is the analysis of methodological strategies from the perspective of social and educational pragmatism. We believe that the idea of a pragmatic education, a dynamic education where intuition, recourse to tradition, and innovation can be found in equal measure, is essential and fundamental for a truly functional society. Pragmatic education fits perfectly into the proper context of social pragmatism. The pragmatic nature of education is about the smooth running of things in an open, truly functional society where good social practices abound. Taking into account some educational, implicitly social paradoxes encountered in the Republic of Moldova, pragmatic education would naturally and essentially contribute to the development of society. The social context always generates a certain type of education in society.*

Keywords: *analytical approach, functional society, pragmatic education social pragmatism, social reality.*

INTRODUCERE

Educația pragmatică reprezintă un vector care trebuie să fie implementat în societatea contemporană, implicit în contextul educației instituționale din Republica Moldova. Acest tip de educație se bazează pe eficiență atât în sfera dezvoltării personale, cât și în cadrul sferei publice. Specificul pragmatic al educației a fost reliefat în cadrul filosofiei pragmatiste clasice și contemporane. Modelul american de educație pragmatică evidențiază legătura nemijlocită dintre dezvoltarea personală cu accent pe specificul individualității, cât și pe cadrul social, unde sunt testate capacitățile, respectiv performanța tinerilor când se includ în cadrul sferei publice, în dependență de domeniul profesional. Funcționalitatea unei societăți descinde într-un mod firesc din considerentul cum ajung să se raporteze reciproc educația pragmatică și democrația care ar trebui la modul ideal să primeze în orice societate. Cu referire la cazul Republicii Moldova putem afirma cu certitudine că integrarea în Uniunea Europeană determină obligativitatea tuturor politicilor educaționale să ia în considerație și să implementeze educația pragmatică.

REPERE EPISTEMICE ALE EDUCAȚIEI PRAGMATICE

În prezent, ideea unei educații pragmatice este necesară de a fi explicată din perspectivă științifică. Analizele și interpretările care sunt necesare pentru argumentarea necesității educației pragmatice sunt de natură epistemologică. Natura pragmatică a educației nu poate decât să releve faptul că într-o abordare teoretică a educației trebuie să admitem existența unui dinamism: teoretic și practic. Trecerea de la paradigme educaționale perimate spre paradigme educaționale noi, conforme cu realitatea socială reprezintă un prim pas spre asumarea unei educații pragmatice. Este necesară generarea unor noi tipologii educaționale menite să susțină o realitate socială în sensul dobândirii caracteristicilor specifice pragmatismului. Educația pragmatică este mai mult decât necesară ca să fie aplicată în contextul Republicii Moldova.

De multe ori cuvântului pragmatic îi este asociat un sens reducționist, cu o tentă subiectivă vădită. Obiectiv vorbind educația pragmatică vizează tipul de educație aplicat în corespundere cu specificul contextului în care se desfășoară educația, cu trăsăturile individuale ale persoanelor care sunt educate, nu în ultimul rând cu necesitățile timpului prezent și cele ale timpului viitor. Acest tip de educație este unul care implică o mare responsabilitate, acțiuni bine chibzuite și argumente temeinice la nivel de fundamentare metafizică. Orice formă de educație care se aplică într-un context sau altul trebuie să se raporteze la un șir de cerințe ale societății în cauză. Este bine când societatea în cauză are repere valorice temeinice, validate în timp, dar când în contextul respectiv nu sunt stabilite reperele unei educații echilibrate, atunci atitudinea pragmatică lipsește cu desăvârșire. Educația în societate se raportează în sensul cel mai direct la cunoaștere. Nu este posibil de reprezentat una fără cealaltă. ,,Funcția unui lucru de a semnifica sau indica un altul, determinându-ne astfel să analizăm cât de mult unul poate fi considerat garantul credinței în celălalt, reprezintă așadar factorul central în orice gândire reflexivă sau specific intelectuală” [1, p.23]. Între cunoaștere, educație, context social, respectiv instituții ale statului este o conexiune directă. În cazul în care între ele apare o contradicție suntem conștienți că există mai multe realități paralele în acest context. Este necesar să fie găsit un consens, un echilibru între educație, gândire și acțiune socială. Politicile educaționale care se proiectează și se decid ca finale la nivel de implementare într-un stat este necesar ca să fie bine gândite, în raport cu bunele practici ale tradiției anterioare, dar și ținând cont de tot ce se întâmplă în prezent și se prefigurează în viitor.

Este mai mult decât foarte important ca să existe un echilibru perfect între comunitatea cunoașterii și instituția cunoașterii. Comunitatea cunoașterii ar trebui să fie reprezentată de cei mai remarcabili cercetători care trebuie să își spună cuvântul în acest domeniu. Competența și performanța ar trebui să fie apreciate la justa valoare din acest punct de vedere. Mai puțin putem vorbi despre acest lucru în contextul educațional din fostul spațiu post-sovietic. Competența și performanța aici, la nivelul cunoașterii nu întotdeauna au fost și sunt apreciate la justa valoare. Anume aceste 2 criterii – competența și performanța ar trebui să fie criteriile de bază în validarea cunoașterii, aprecierea la justa valoare a efortului depus. ,,Orice competență își dovedește valabilitatea într-un

anumit context, la un moment dat. Ele nu au o valabilitate eternă. Mai ales cele cu iz pragmatic, operațional, acțional" [2, p.42]. Este nevoie ca să fie bine gândite strategiile prin intermediul cărora are loc implementarea în societate a tuturor aspectelor care țin de politicile educaționale. Cunoașterea realității, luarea în considerație a tuturor aspectelor care se raportează la partea teoretică și practică a educației au un mare impact în momentul aplicării acestor politici educaționale. O greșeală nefastă a implementării politicilor educaționale a ținut de faptul că educația a fost controlată de politic în spațiul post-sovietic. Aspectul politic are o mare influență în societățile post-sovietice. Republica Moldova din acest punct de vedere nu a fost o excepție. A persistat din plin încercarea de a controla totul, de a supune totul, inclusiv a existat educația unui control. Politicile educaționale într-un context local ar trebui să fie influențate numai de factori de decizie care ar ține cont atât de specificul contextului local, dar și de tendințele de ultimă oră caracteristice contextului internațional. Acest fapt ar îmbunătăți radical educația atât la timpul prezent, cât și în perspectivă. Dinamica proceselor în sfera educațională la nivel național și internațional relevă un interes major care este acordat temelor și problemelor ce se referă la educație.

În prezent este evidentă tendința unor școli de a perpetua educația tradițională. Trăsătura tradiționalului în educație de cele mai dese ori pune accent pe valorile tradiționale și naționale. Din acest punct de vedere tradiționalul este foarte rezervat în privința deschiderii către tot ce este nou în educație. Educația progresivă ar fi opusul educației tradiționale. Ea nu neagă importanța valorilor tradiționale, dar se străduie să ia în considerație orice tendință care vizează o nouă abordare, deschidere în domeniul educației. Numai în acest cadru, al simbiozei dintre tradițional și inovativ se dezvoltă cu adevărat orice tip de politică educațională, implicit școala cu toate procesele de educație. Fundamentarea educației pe experiența personală poate contribui la dezvoltarea unor noi abordări în contextul școlii. Noua fundamentare a educației ar trebui să pună accent pe libertatea elevului/studentului, o libertate care ar veni din autenticitatea și firescul lui mod de a fi. „Autocontrolul este unul dintre cele mai fabuloase aspecte ale evoluției omenirii" [3, p.33]. Reiese că educația ține de un șir de aspecte de natură ontologică, cum ar fi – libertatea, existența prin modul de ființare heideggerian, acel de a fi cu referire la fiind, ființare și ființa elevului/studentului. Numai în așa mod elevii/studenții își vor dezvolta gândirea autentică, cu determinarea ei spre abordarea critică a tot ce cunosc, însușesc.

Tradiționalul în educație, implicit promovarea valorilor tradiționale se referă mai mult spre ipostaza timpului trecut, dar unde se regăsesc prezentul și viitorul? Cu atât mai mult când este vorba de educația tinerei generații axarea ar trebui să fie făcută pe aceste 2 ipostaze ale timpului – prezentul și viitorul. Pentru că numai astfel pot fi pregătiți elevii, studenții pentru o societate a viitorului. Obiectiv vorbind, accentele sunt puse pe trecut, cu formarea tinerei generații spre cunoașterea a tot ce s-a întâmplat în trecut, adică spre formarea umanistă în mare măsură în plan istoric. Atunci când abordăm trecutul istoric cu privire la formarea tinerei generații, ar trebui să vedem ce legătură este între faptele care realizează conexiunea dintre trecut și prezent. În cazul în care această conexiu-

ne lipsește, se întâmplă un hiat în pregătirea tinerei generații pentru viitor. În firescul desfășurării educației este necesar să fie cunoscute nu doar faptele din trecut, dar și să fie create condițiile favorabile pentru o organizare socială fundamentală. Perspectiva unei organizări sociale temeinice, într-un mod autentic reprezintă o primă condiție necesară pentru constituirea unor condiții favorabile pentru dezvoltarea și funcționalitatea unor școli bune. Dezvoltarea unei societăți din toate punctele de vedere poate fi apreciată după nivelul de dezvoltare a școlii, implicit a tuturor proceselor de educație care au loc în acea școală la momentul dat. Școala întotdeauna a reprezentat un laborator social. Relațiile în cadrul acestui laborator, procesele de educație care se desfășoară în el sunt după chipul și asemănarea întregii societăți. Democrația autentică presupune implicarea în procesele sociale a tuturor cetățenilor în devenire. Astfel școala reprezentând liantul pentru formarea acestei democrații. Între democrație și educație ar trebui să existe o legătură indisolubilă. Pentru că numai în cazul în care între democrație și educație există o conlucrare din considerentul că responsabilii politicilor educaționale contribuie la faptul ca elementele în cauză să fie într-un raport direct și nu în opoziție, numai atunci putem vorbi despre o abordare integratoare. Valorile sociale pot fi promovate anume prin această conlucrare dintre democrație și educație. Viața comunitară nu se poate regăsi în forma ei cea mai autentică în afara unei democrații și educații autentice. Orice proces care se întâmplă în societate influențează educația, respectiv democrația. „Lanțurile cauzale duc la unul și același eveniment venind din direcții diferite” [4, p.130]. În egală măsură, în dependență de calitatea educației și a democrației depinde cum vor fi înțelese schimbările care pot interveni în viața unei comunități.

O educație de calitate presupune faptul ca experiența acumulată în școală să fie împărtășită întregului grup. Deci, conchidem că educația reprezintă o formă de comunicare și de adaptare socială, prin care persoanele care descind din medii diferite, cu un anumit nivel de dezvoltare fiecare, au posibilitatea să se redefinească și să își extindă propriul orizont de dezvoltare, cu alte cuvinte în cadrul acestui circuit de valori, cunoștințe, experiențe împărtășite are loc o redefinire a propriului sistem de referință. Este foarte important să existe o comunicare eficientă între elevii care vin la școală reprezentând diferite medii sociale. Prin intermediul școlii se realizează o legătură între toate categoriile sociale. Acest lucru este foarte important pentru etapa când tinerii vor ajunge la vârsta majoratului și vor dori să se realizeze plenar în contextul social.

FIREASCA MANIFESTARE A LIBERTĂȚII ȘI A DEMOCRAȚIEI ÎN EDUCAȚIE

Educația nu este posibilă fără respectarea libertății celuilalt. De cele mai dese ori libertatea este înțeleasă ca libertate de mișcare și de acțiune. Desigur, această identificare este logică, dar nu este absolută. „Singura formă de libertate care contează în mod constant este libertatea inteligenței, prin care înțeleg libertatea facultăților de observație și judecată, exercitată în virtutea unor scopuri intrinsec valoroase” [5, p.83]. În școlile în care educația se desfășoară după modelul tradițional în educație, libertatea de ma-

nifestare din partea elevilor aproape că este inexistentă. Este suficient să observi cum sunt organizate sălile de clasă. Cu mobilier fix, rigid, cu rândurile de mese imobile, cu un regim aproape militar, în care elevii nu au voie să se miște, decât la pauze și numai după anumite semnale ca formă de acord din partea profesorilor. Toate acestea fiind prezente în școală ca formă de organizare a educației din perspectivă exterioară, cu ușurință putem conștientiza că toate acestea se reflectă și asupra libertății interioare a elevilor – gândire, respectiv inteligență, dorințe, scopuri etc. Este necesar ca între cele 2 forme ale libertății – interioară și exterioară să fie o corespondență, un raport direct proporțional. În caz contrar nu putem vorbi despre o manifestare a gândirii individuale autentice. Libertatea de a nu fi restricționat reprezintă o valoare în sensul dezvoltării unor judecăți de valoare autentice. Manifestarea supremă a libertății în educație ține de dezvoltarea capacității de autocontrol. Această formă de prezență a libertății interioare – autocontrolul necesită un exercițiu constant ca urmare a unui efort continuu. Capacitatea educației pragmatice constă în posibilitatea corelării celor 2 aspecte – teoretic, cu accentul pe stimularea gândirii critice și cel practic – acțional, care este axat pe stabilirea unui algoritm al activităților practice, respectiv realizarea lui. Astfel, operațiile gândirii și algoritmul acțiunii devin scopul intrinsec al educației pragmatice. ,,Dacă practica științifică, instituția științifică, integrarea în consensul științific sunt suficiente pentru a asigura accesul la adevăr, este evident că problema adevăratei vieți ca soclu necesar pentru practica spunerii adevărului dispare" [6, p.237]. În cazul în care ne referim la o societate care aspiră la cele mai înalte forme de manifestare a democrației, respectiv a educației în cadrul ei, conștientizăm că nivelul de dezvoltare a democrației în societatea respectivă este direct proporțional cu nivelul de educație. Nu putem vorbi despre o democrație autentică acolo unde educația este precară, respectiv instituțiile responsabile de manifestarea educației nu ar fi pentru manifestarea unei democrații autentice.

Democrația veritabilă reprezintă scopul de bază în evoluția firească a mai multor state. În aspectul ei teoretic, democrația autentică denotă mai mult o stare de idealitate, o finalitate, care este percepută la modul absolut și fără concesii drept un întreg perfect. În plan aplicativ, în contextul nemijlocit de funcționare a mai multor societăți, conștientizăm faptul că democrația este relativă și este direct proporțională cu gradul de educație prezent în societățile respective. Filosoful pragmatist american John Dewey aborda democrația în raport direct cu educația, înțelegând că doar o școală de calitate asigură temeinicia unei prezente și viitoare democrații autentice. În situațiile pe care le generează viața de zi cu zi, oamenii se află în situația de a transforma permanent ceea ce ei numesc adevăr. Același lucru putem afirma că se referă și la democrație. Interpretarea pragmatică a spectrului de trăsături pe care le vizează democrația presupune a lua în considerație și situația de semioză a democrației. Abordarea pragmatică a democrației poate fi proiectată și în cazul Republicii Moldova. Demararea procesului de integrare în Uniunea Europeană determină întreaga societate din Republica Moldova, implicit toate instituțiile statului să realizeze modificări în plan legislativ și executiv cu privire la o democrație mai avansată. Desigur

că educația are rolul cel mai plenar, pentru că ea contribuie la formarea unei societăți după modelul de funcționare al unei democrații autentice.

CONCLUZII

Nivelul de dezvoltare al unei societăți poate fi apreciat în dependență de tipul de educație prezent în societatea respectivă. Pespectivele unei educației pragmatice în cadrul instituțiilor de învățământ reprezintă un mare avantaj și o certitudine a faptului că viitorul societății este unul bine orientat și determinat. Toate procesele în cadrul instituțiilor unui stat depind în mare măsură de nivelul de educație. Democrația autentică ca formă de guvernare într-un stat este direct proporțională cu gradul de educație prezent în statul respectiv. Educația pragmatică vizează în egală măsură atât vectorul teoretic – cunoștințele acumulate prin recurs la gândirea critică, dar și aspectul practic, prin recurs la acțiunea eficientă. Eficiența educației depinde în mare măsură și de gradul de libertate prezent în societatea respectivă. Prezența libertății interioare va contribui la dezvoltarea unor cetățeni responsabili atât pentru viața personală, cât și pentru sfera publică din care vor face parte. O mare responsabilitate revine celor care organizează cadrul social astfel, încât să fie condiții optime pentru desfășurarea unei educații de calitate. Educarea gândirii reprezintă miza în cadrul tuturor societăților funcționale.

REFERINȚE

1. DEWEY, J. *Cum gândesc oamenii,* trad. Ovidiu Morar, Editura Herald, București, 2022
2. CUCOȘ, C. *Educația. Experiențe, reflecții, soluții.* Editura Polirom, Iași, 2013
3. MCGONIGAL, K. *Puterea voinței,* trad.Marilena Iovu, Editura Litera*, București, 2024*
4. QUINE, W. J., ULLIAN, J.S. *Țesătura opiniilor*, trad. Mircea Dumitru, Editura Paralela 45, Pitești, 2007
5. DEWEY, J. *Experiență și educație*, trad. Ileana Dascălu, Editura Universității din București, 2021
6. FOUCAULT, F. *Curajul adevărului,* trad.Bogdan Ghiu și Mădălina Ghiu, Editura Idea Design & Print, Clug, 2017

NOTĂ. Articolul a fost realizat în cadrul subprogramului - „*Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice”. Codul subprogramului 01.05.01.* (Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice).

PARTICULARITĂȚI ALE RĂSPUNDERII JURIDICE CIVILE A ALESULUI LOCAL

PARTICULARS OF THE CIVIL LEGAL LIABILITY OF THE LOCAL ELECTED

CZU: 352.07:347.51:343.211(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.45**

Mariana BORDIAN,
ORCID: 0000000286456222
e-mail: marianabordian@mail.ru
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *In this study, we aim to elucidate the particularities of the civil liability of the local elected, on the basis that if the state delegated to it certain major, essential and fundamental competences, it is necessary to determine the specific characteristics of the civil liability of the local elected. in relation to citizens' consultation and the resolution of local issues of particular interest, the conditions for civil legal liability in case of non-compliance or violation of legal provisions were also to be clearly established. We have used quantitative and qualitative methods to analyze the conditions of civil liability in general and the civil liability of the local elected, in particular by studying the legal framework and judicial practice. The method of bibliographic research based on which we studied the doctrine of the institution of civil liability and the conditions of its occurrence for the local elected. In the result of the study, we concluded that the legal provisions regarding the liability of the local elected are not sufficiently clear, concrete and predictable, but one of the basic principles of a legal norm is predictability.*

Keywords: *Local elected, competencies, local Council, mayor, civil liability.*

INTRODUCERE

Asigurarea bunăstării populației și garantarea respectării drepturilor omului se efectuează în condițiile unui stat bazat pe principii democratice. Dezideratul menționat rezultă din dispoziția art.47 alin. (1) din Constituția R.M. [1], care prevede că *Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea şi bunăstarea, lui şi familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuinţa, îngrijirea medicală, precum şi serviciile sociale necesare.* Bunăstarea populației și traiul decent la nivel local sunt puse în sarcina administrației publice aceasta rezultând din prevederile art.109 din Constituția R.M. [1], care stipulează că *Administraţia publică în unităţile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilităţii autorităţilor administraţiei publice locale şi ale consultării cetăţenilor în problemele locale de interes deosebit.* Delegarea competențelor privește atât organizarea și funcționarea administrației publice locale, cât și gestiunea colectivităților pe care le reprezintă. Conform alin. (1) art.112 din Constituția

R.M. [1] *Autorităţile administraţiei publice, prin care se exercită autonomia locală în sate şi în oraşe, sunt consiliile locale alese şi primarii aleşi.* De asemenea, prezintă interes și problematica răspunderii juridice a aleșilor local în corespundere cu cadrul legal în realizarea sarcinilor sale.

MATERIALE ȘI METODE

La elaborarea prezentei lucrări a fost studiat şi utilizat cadrul normativ naţional, dar şi cel românesc, precum şi lucrări ale doctrinei și practica judiciară în care sunt reflectate particularităţile răspunderii civile a alesului local. Metodele şi materialele aplicate în cadrul cercetării ştiinţifice se impun prin importanţa şi utilitatea lor teoretică recunoscută de timp, dintre acestea fiind utilizate cu preponderenţă metodele: analizei, sintezei, deducţiei, sistemică, comparativă, precum şi empirică.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Legea fundamentală a atribuit consiliilor locale și primarilor statutul de autorități administrative autonome, delegându-le funcții de *rezolvare a treburilor publice din sate și orașe.* Delegarea unor asemenea competențe consiliilor locale și primarilor scoate în evidență necesitatea monitorizării și controlului activității acestora din partea statului. În condițiile actuale, Republica Moldova obținând calitatea de candidat la aderarea la comunitatea europeană, și-a propus să-și armonizeze legislația națională cu legislația Uniunii Europene [2], bazându-se nu numai pe obligațiile internaționale prevăzute de Acordul de Asociere cu UE și Agenda de Asociere convenită între Republica Moldova și Uniunea Europeană, ci și pe baza altor acorduri și acte cum ar fi Carta Europeană a Autonomiei Locale din 15.10.1985, ratificată de către Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr. 1253-XIII din 16.07.1997 [3], care în art. 4 prevede că *se instituie principiul subsidiarităţii, stipulându-se că colectivităţile locale dispun, în cadrul legii, de întreaga competenţă de a lua iniţiativa pentru orice chestiune care nu este exclusă din domeniul competenţelor lor sau care nu este atribuită unei alte autorităţi.* Normele menționate atribuie administrației publice locale împuterniciri importante pe care aceasta trebuie să le realizeze în vederea asigurării bunăstării populației. Așadar, realizarea împuternicirilor este atribuită alesului local, în special, în temeiul prevederilor Legii nr.436 din 2006 [4] privind administrația publică locală și ale Legii nr.768 din 2000 privind statutul alesului local [5]. În conformitate cu dispozițiile art. 1 din Legea nr. 436 din 2006 *primarul este* autoritate reprezentativă a populaţiei unităţii administrativ-teritoriale şi executivă a consiliului local, iar *consiliul local* constituie autoritate reprezentativă şi deliberativă a populaţiei unităţii administrativ-teritoriale.

Referitor la aleșii locali, conform art. 2 din Legea nr.768 din 2000 cu privire la statutul alesului local, statutul de ales local îl au consilierii consiliilor, deputații în Adunarea Populară a Găgăuziei, primarii și viceprimarii, președinții și vicepreședinții raioanelor.

Prin urmare, cadrul legal prevede că aleșii locali realizează împuternicirile atribuite de lege, în același timp poartă răspundere în conformitate cu prevederile legale. După cum am invocat *supra*, statutul juridic al alesului local este reglementat de Legea nr.768 din 2000 privind statutul alesului local [5], Legea nr.199 din 2010 privind statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică [6], Legea nr.436 din 2006 cu privire la administrația publică locală [4], Codul administrativ nr.116 din 19.07.2018 [7].

Astfel, art. 23 din Legea nr.199 din 2010 privind statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică [6] stipulează că *demnitarul îşi exercită mandatul cu bună-credinţă. În cazul încălcării acestei prevederi, demnitarul poartă răspundere personal*, iar *încălcările comise în exerciţiul mandatului atrag răspunderea disciplinară, civilă, contravenţională sau penală în condiţiile legii.* În același timp, norma menționată prevede că alesul local poate fi atras la răspundere civilă în condițiile prevăzute de Codul civil al R.M. [8].

În context menționăm că răspunderea civilă a alesului local se distinge de alte forme de răspundere juridică cum ar fi penală, contravențională și administrativă. Normele de bază care reglementează răspunderea alesului local, în general, sunt specificate în art.23 și art. 83 din Legea nr.436 din 2006 [4] care în esență indică precum că aceștia poartă răspundere conform legislației în vigoare. Deci, legile speciale care reglementează răspunderea acestei categorii de subiecți nu specifică concret condițiile și temeiurile de atragere la răspundere, dar lasă pe seama altor acte normative, reglementarea procedurii și a temeiurilor de atragere la răspundere.

Codul civil al R.M. în art. 2006 stipulează temeiurile răspunderii pentru prejudiciul cauzat de o autoritate publică sau de o persoană cu funcţie de răspundere și anume: *(1) Prejudiciul cauzat printr-un act administrativ ilegal sau nesoluţionarea în termen legal a unei cereri de către o autoritate publică sau de către o persoană cu funcţie de răspundere din cadrul ei se repară integral de autoritatea publică. Persoana cu funcţie de răspundere va răspunde solidar în cazul intenţiei sau culpei grave.* Răspunderea civilă în funcție de izvorul obligației este de două feluri: răspundere civilă contractuală și răspundere civilă delictuală. Răspunderea civilă contractuală este acea răspundere care rezultă din clauzele contractuale, fiind mai restrânsă și mai concretă, angajând răspunderea solidară doar dacă este specificată în contract. În literatura de specialitate mai mulți autori afirmă că formele răspunderii juridice a aleşilor locali sunt: administrativă (administrativ-disciplinară şi administrativ-patrimonială), civilă, contravenţională şi penală [9, p. 261- 268; 10, p. 215; 11, p. 243-244, 12, p.41-42]. Cu referire la dizjungerea și specificarea răspunderii administrative ca fiind „disciplinară” și „patrimonială” menționăm că suntem de părerea că „disciplinar” se referă la categoria de sancțiune, fiind o consecință a răspunderii. Respectiv nu poate fi răspunderea *disciplinară*, ci doar sancțiunea poate fi disciplinară. La fel și în cazul răspunderii administrative-patrimoniale, considerăm că răspunderea alesului local poate fi administrative, dar cu referire la patrimonială, aceasta ține de instituția dreptului civil ca și consecință a răspunderii penale, contravenționale, administrative, civilă (delictuală).

Răspunderea juridică în toate timpurile a prezentat interes, atât sub aspectul reglementărilor legale, cât și al identificării și individualizării subiectului răspunderii, care, în consecință va suporta sancțiunea. Prevederile legale cu referire la răspunderea aleșilor locali inserate în Codul administrativ al României [13] și în Codul administrativ al Republicii Moldova [7], deși, acestea având conotații oarecum distincte cu referire la obiectul de reglementare, desprindem un aspect comun cu privire la formele răspunderii juridice ale aleșilor locali și la categoria subiecților care ar întruni calitatea de subiect cu statut de ales local. Codul administrativ al Republicii Moldova prevede că autorităţile publice şi persoanele fizice care le reprezintă răspund, după caz, *penal, contravenţional, civil sau disciplinar* pentru neexecutarea sau executarea necorespunzătoare a activităţii administrative, în condiţiile legii. Conform Codului administrativ al României [13] *răspunderea administrativă poate fi disciplinară, contravențională sau patrimonială.* În special, răspunderea administrativă este o formă sau un tip al răspunderii juridice care înglobează și răspunderea patrimonială, or, răspunderea patrimonială ține de instituția răspunderii civile.

Răspunderea patrimonială survine în rezultatul comiterii de către alesul local a unui fapt ilicit sub formă de contravenție, de infracțiune, delict civil și doar dacă se constată existența prejudiciului rezultat din faptul ilicit. Acest raționament rezultă din prevederile art. 206 din Codul civil al R.M. menționate *supra,* care stipulează expres că repararea prejudiciului se repară integral de autoritatea publică. De aici rezultă, că alesul local nu poate fi atras personal la răspundere civilă pentru repararea prejudiciului *cauzat printr-un act administrativ ilegal sau nesoluționarea în termen legal a unei cereri de către o autoritate publică sau de către o persoană cu funcție de răspundere.* Mai mult ca atât, legiuitorul menționează că *persoana cu funcție de răspundere va răspunde solidar în cazul intenției sau culpei grave.* Respectiv, alesul local, în speță, ar putea fi atras la răspundere civilă, în mod solidar, alături de autoritatea publică, pentru repararea prejudiciului cauzat doar în cazul în care se constată existența laturii subiective a componenței acțiunii ilicite manifestate prin „intenție sau culpă gravă”. De asemenea, din cele menționate, deducem că alesul local ar putea fi atras la răspundere civilă de către autoritatea publică doar în ordine de regres conform normelor prevăzute de Codul civil al R.M.

Din cele expuse rezultă că alesul local ar putea fi atras la răspundere civilă pentru repararea prejudiciului, doar, dacă va fi constatată acțiunea ilicită: contravenție, infracțiune, delict civil. Cu referire la constatarea prejudiciului rezultat din comiterea contravenției sau a infracțiunii considerăm că normele legale sunt clare, urmând a fi respectate prevederile Codului contravențional, Codului penal și ale Codului de procedură penală. Disensiuni însă, apar, în cazul prejudiciului cauzat în rezultatul pretinsului delict civil. De aici rezultă întrebarea: care este procedura și normele care reglementează constatarea producerii delictului civil de către alesul local și care sunt temeiurile și condițiile răspunderii civile delictuale a alesului local?

După cum am menționat *supra*, răspunderea delictuală se fundamentează pe ideea că cel care a cauzat unei persoane un prejudiciu va trebui să-l repare în cazul în care

fapta este săvârşită cu vinovăție, așa cum prevede art. 1998 din Codul civil al R.M., iar în cazul alesului local în art. 2006 din același cod specifică în calitate de latură subiectivă nu „vinovăția" în general, dar anume „din intenție sau culpă gravă". Respectiv, se consideră, că răspunderea civilă delictuală a alesului local ar putea surveni doar în cazul constatării faptului, că alesul local a acționat „din intenție sau culpă gravă". Tot în acest context, am putea să ne referim și la principiul fundamental stipulat în alin. (2) art. 16 din Constituția R.M. prevede că *toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice…* . În temeiul acestui principiu constatuțional am putea conchide, că și aleșii locali poartă răspundere juridică conform legislației în vigoare. Potrivit unui alt principiu prevăzut în art. 53 din Constituția R.M., *persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptăţită să obţină recunoaşterea dreptului pretins, anularea actului şi repararea pagubei.* Coexistența principiilor menționate urmează a fi reflectate în legile ordinare și organice, atât de clar, fără echivoc, concret, previzibil, încât să existe o reciprocitate de realizare a drepturilor de către subiecți.

Pentru existenţa răspunderii civile delictuale a alesului local, trebuie să fie întrunite cumulativ, următoarele elemente: existența faptei ilicite; existența prejudiciului; raportul de cauzalitate între fapta ilicită şi prejudiciu; vinovăţia produsă cu intenție sau din culpă gravă. Vinovăţia reprezintă atitudinea psihică a autorului faptei ilicite în raport cu fapta respectivă şi urmările pe care aceasta le produce. Vinovăţia este alcătuită în structura sa din doi factori: *factorul intelectiv*, care implică un anumit nivel de cunoaştere a semnificaţiei sociale a faptei săvârşite şi a urmărilor pe care aceasta le produce şi *factorul volitiv*, care constă în actul de deliberare şi de decizie a autorului faptei ilicite.

Răspunderea civilă delictuală va apărea doar atunci când a fost comis un fapt ilicit, cauzator de daună şi care, ulterior, va trebui reparată. Oricât de mare nu ar fi prejdiciul din punct de vedere civil, el nu va putea fi reparat, dacă nu este constatată existența faptului ilicit, adică producerea delictului civil. În doctrina juridică se menționează că „pentru a putea fi cineva condamnat la despăgubire pentru un fapt al său, ce a putut să producă altuia un prejudiciu, trebuie ca acest fapt să-i fie lui imputabil ca o greșeală. De unde rezultă că dacă cineva uzează de un drept recunoscut lui de lege, nu e responsabil de rezultatele prejudiciabile altora, când el nu depășește în uzul său peste marginile arătate lui de lege" [14, p.492].

Argumentele expuse *supra* ne fundamentează ipoteza că răspunderea civilă delictuală a aleșilor locali survine doar dacă se întrunesc condițiile prevăzute în art.2006 din Codul civil al R.M. Deși, raționamentul ne conduce la ideea că autoritatea publică este chemată să repare prejudiciul cauzat, în practica judiciară se întâlnesc situații în care fără a fi stabilită comiterea delictului civil, instanța de judecată obligă aleșii locali, atât pe cei cu funcții deliberative, cât și pe cei cu atribuții executive, la repararea prejudiciului patrimonial și nepatrimonial.

Din analiza aplicării normelor indicate, referitor la răspunderea juridică a aleșilor locali constatăm faptul, că, desi, de către instanța de judecată, sunt anulate mai multe acte

administrative, inclusiv în procedura contenciosului administrativ, acțiuni de atragere la răspundere a aleșilor locali pentru repararea prejudiciului patrimonial și moral sunt în număr redus. În speță, supun analizei unul din rarele cauze de atragere la răspundere a aleșilor locali prin care s-a dispus încasarea prejudiciului moral din contul consilierilor locali și a-l primarului.

Astef, cetățenii X și Y s-au adresat cu cerere de chemare în judecată în procedura contenciosului administrativ către Consiliul local și Primar cu privire la anularea actului administrativ și încasarea în mod solidar a prejudiciului moral în urma anulării Deciziei Consiliului local, invocând stipulările Legii cu privire la contenciosul administrativ din 2000 (abrogată) și art. 23 al Legii nr. 436 din 28.12.2006 privind administraţia publică locală.

Instanța de judecată, examinând cauza a ajuns la concluzie că decizia Consiliului local urmează a fi anulată, deoarece a fost adoptată contrar prevederilor legii. Instanța a făcut referință la art. 20 alin. (l), (2) al Legii contenciosului administrativ, (abrogată) care prevedea că *(1) Cererea de chemare în judecată poate fi formulată și împotriva funcționarului public al autorității publice pârâte care a elaborat actul administrativ contestat sau care a refuzat să soluționeze cererea în cazul în care se solicită despăgubiri. (2) În cazul în care acțiunea se admite, funcționarul public poate fi obligat să plătească despăgubirile solidar cu autoritatea publică respective* și la prevederile art. 1404 alin .(l) și alin. (2) din Codul Civil (în vigoare până la modificările din 01.03.2019). Încasând din contul aleșilor locali despăgubiri pentru prejudiciul moral, instanța a argumentat faptul precum că *„reclamanților le-a fost deranjată liniștea și starea psihologică, au avut frustrări, fiind neglijați de administrația publică locală. La acordarea compensației pentru recuperarea prejudiciului moral, instanța de judecată reține că, sumele acordate în contul despăgubirii morale au un rol compensator, având menire de a compensa suferințe psihice retrăite si nu pot face venit nejustificat. Instanța de judecată, ține cont de comportamentul și vinovăția pârâților în cauzarea reclamanților suferințelor psihice și pagubei morale: inclusiv și aportul fiecărui pârât la restabilirea drepturilor și intereselor legale încălcate a reclamanților. Instanța de judecată reține că, pârâții, fiind consilieri locali, la adoptarea deciziei Consiliului local au conștientizat ilegalitatea deciziei adoptate (votate), au contribuit esențial la anularea însuși de Consiliul local a propriei decizii”*. Cu referire la cerința privind încasarea despăgubirii morale din contul primarului „*instanța de judecată reține ca neîntemeiate pretențiile reclamanților, deoarece primarul nu este consilier local și nu adoptă deciziile consiliului local, și prin urmare, nu este responsabil de deciziile adoptate de către consiliul local, și nu poate purta răspundere solidară cu consiliul în temeiul prevederilor art.20 al Legii contenciosului administrativ”* [15].

Prin Decizia Curții de Apel Chișinău a fost anulată hotărârea instanței de fond în partea respingerii cerinței de încasare a despăgubirii morale din contul primarului și a pronunțat o nouă hotărâre în această parte prin care a dispus că *„instanța de contencios administrativ are inter alia drept scop atât apărarea drepturilor persoanei în spiritul*

legii cât și ordonarea activității autorităților publice și asigurarea ordinii de drept din contul celui ce se face vinovat de încălcarea acesteia" [16], și a considerat legal de a încasa despăgubiri morale și din contul primarului fără a indica temeiurile răspunderii civile delictuale și norma legală concretă pe care a încălcat-o primarul în speța dată. Din speța expusă observăm faptul că instanțele de judecată, în unele cauze, nu fac o distincție clară în aplicarea normelor care reglementează condițiile și temeiurile atragerii la răspundere civilă delictuală a organului administrației publice locale, a funcționarilor publici și a aleșilor locali.

CONCLUZII

Drept concluzie la cele analizate şi relevate în prezentul articol, susţinem că, răspunderea civilă delictuală a alesului local poate surveni doar în baza constatării producerii delictului civil cu intenție sau din culpă gravă. Echitatea reparării prejudiciului în cazul răspunderii pentru prejudiciul cauzat de o autoritate publică sau de o persoană cu funcție de răspundere se realizează prin imputarea răspunderii autorității publice, dar nu alesului local. Acest raționament vine în susținerea aplicării uniforme a legislației civile și previne obstrucționarea și intervenția deliberată în activitatea aleșilor locali. Considerăm că infracțiunile penale privind abuzul de putere și abuzul de serviciu sunt suficiente pârghii pentru atragerea la răspundere a aleșilor locali în cazul constatării prejudiciului rezultat din fapte ilicite, dar însăși anularea actului administrativ cu caracter individual de către instanța de judecată nu constituie constatare a delictului civil, care ar atrage răspunderea civilă a alesului local. În cazul în care legiuitorul ar fi intenționat să oblige la repararea prejudiciului patrimonial și nepatrimonial subiectul care a emis actul administrativ, anulat ulterior de instanța de judecată, urma să indice aceste consecințe direct în Codul civil sau în Codul administrativ pentru respectarea principiului previzibilității legii. În esență, subiectul emitent trebuie să cunoască consecințele pe care le va suporta în rezultatul anulării unui act administrativ.

REFERINȚE

1. Constituţia Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, nr.1.
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldovanr. 1171din 28.11.2018 pentru aprobarea Regulamentului privind armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația Uniunii Europene. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.499-503 din 21.12.2018.
3. Carta Europeanăa Autonomiei Locale din15.10.1985, ratificată prin Hotărârea Parlamentului din 16.07.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.331 din 26.11.1997.
4. Legea Republicii Moldova nr.436 din 28.12.2006 privind administrația publică locală. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.32-35 din 09.03.2007.

5. Legea Republicii Moldova nr.768 din 02.02.2000 privind statutul alesului local. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.34 din 24.03.2000.
6. Legea Republicii Moldova nr.199 din 16.07.2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.194-196 din 05.10.2010.
7. Codul administrativ nr.116 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.309-320 din 17.08.2018.
8. Codul Civil al Republicii al Moldova, adoptat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr.82-86.
9. Iorgovan A. Drept administrativ. Bucureşti: Actami, 1994. 387 p.
10. Guţuleac V. Drept administrativ. Chişinău: S.N. (Î.S. F.E.P. „Tipografia Centrală”), 2013. 600p.
11. Nicola I. Drept administrativ: curs universitar,Sibiu: Editura Universităţii „Lucian Blaga” din Sibiu, 2007. 579 p.
12. Saitarlî Natalia.Proceduri de răspundere administrativă a alesului local.În: Materialele Conferinței „Teoria şi practica administrării publice”, Chișinău, Moldova, 17 mai 2018. p.41-43.
13. Codul administrativ al României. Adoptat prin Ordonanța de urgență nr.572019. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.555 din 05.07.2019.
14. Hamangiu C-tin, Codul civil adnotat. Volumul II. Editura BECK, 1999.784 p.
15. Portalul instanțelor. https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_027, dosar nr. 02-3a-15288 (accesat la 20.03.2024).
16. Portalul instanțelor.În:https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integratiof/abadosar nr.3-8/2017 (accesat la 20.03.2024).

UNELE ASPECTE PRIVIND REGLEMENTAREA INTERNAŢIONALĂ A COMBATERII TERORISMULUI

SOME ASPECTS REGARDING THE INTERNATIONAL REGULATION OF COMBATING TERRORISM

CZU: 327.88:343.326:341.241 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.46**

Vitalie SÎLI,
ORCID: 0000-0002-1351-3417
e-mail: silivitalie@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *Terrorism, being a dangerous social phenomenon that attacks the most important social values in the state, through the diversity and scale of the attacks, frequently endangers the order, stability and even the security of some states or regions. The international community, aware of the increased social danger of this kind of antisocial and illegal behavior, proceeded to the adoption of normative documents through which it tried to create a minimally necessary legal basis. In this article, an analysis of the evolution of international and regional regulations in the field of combating terrorism is carried out. Particular attention is also paid to the main ideas presented in the examined legal acts.*

Although we recognize the importance of adopting the examined international documents, we still note that until now there are a number of gaps and unexplained or poorly elucidated topics, which, in our opinion, should be further investigated and regulated accordingly.

Keywords: *convention, criminal prosecution, terrorist crime, terrorism, prevention.*

INTRODUCERE

Terorismul, ca fenomen social periculos, care atentează asupra unor valori fundamentale în stat, cum ar fi ordinea, securitatea și stabilitatea, în diversitatea sa, a atras atenţia comunităţii internaţionale şi oficialilor din mai multe state prin crearea unor pericole reale pentru valorile sociale ocrotite şi stabilitatea relaţiilor interstatale. În același sens se pronunță și Gataullin Z., care susține că în prezent terorismul a devenit unul dintre cele mai periculoase fenomene globale, care împiedică dezvoltarea normală a relațiilor internaționale, destabilizează securitatea multor regiuni și chia a unor state [1, p. 93-94]. Din momentul în care atentatele teroriste au depăşit spaţiul intern al statelor, fenomenul respectiv a ajuns pe ordinea de zi a organizaţiilor internaţionale, fiind întreprinse acţiuni de reglementare şi elaborare a unor măsuri eficiente de prevenire şi combatere a manifestărilor cu caracter terorist. Pericolul terorismului a condus la mobilizarea comunităţii internaţionale, fiind create grupuri de lucru, iniţial sub egida Naţiunilor Unite, iar apoi şi al ONU.

Cooperarea guvernelor, în acest sens, s-a accelerat în perioada interbelică, continuând după cel de-al doilea Război Mondial. Eforturile comune a statelor s-au exteriorizat prin adoptarea mai multor Convenţii internaţionale şi armonizarea legislaţiilor interne

sub aspectul sancționării persoanelor implicate în activitate teroristă, precum și de conlucrare între autoritățile naționale în sensul combaterii terorismului.

MATERIALE ȘI METODE

Terorismul își are originea în cele mai depărtate timpuri, însoțind umanitatea pe parcursul evoluției și regăsindu-se, sub diverse forme, în toate etapele istorice de dezvoltare. Recunoașterea formelor și metodelor teroriste aplicate în privința adversarilor sau oponenților drept ilegale, a întârziat mult, fiind abordată cu insistență abia în prima jumătate a sec. XX.

Până la începutul primului război mondial, terorismul era asimilat mișcărilor de stânga, iar după 1918, acțiunile teroriste au fost planificate și sponsorizate în principal de grupuri separatiste de dreapta, ca de exemplu ustașii ce doreau independența Croației [2, p. 13-14].

Problematica privind forma juridică internațională de combatere a infracțiunilor cu caracter terorist a început să fie abordată începând cu anii 30 din secolul trecut. Cea mai reală și acceptabilă formă juridică internațională de combatere a terorismului, în opinia unor juriști, diplomați și lucrători din organele de ocrotire a dreptului, sunt considerate următoarele: unificarea legislației privind combaterea terorismului; combaterea terorismului internațional prin intermediul convențiilor [3, p. 410].

Primele documente cu privire la colaborarea internațională în lupta împotriva terorismului au fost elaborate în timpul Conferinței internaționale pentru unificarea legislației penale care a avut loc în anii 20-30 ai secolului XX [4 p. 55]. Necesitatea elaborării unei Convenții internaționale pentru universalizarea reprimării terorismului a fost adoptată în anul 1926 în cadrul Ligii Națiunilor la inițiativa României [5, p. 22].

Necesitatea instituirii unor mecanisme eficiente de combatere a manifestărilor teroriste a fost conștientizată de către comunitatea internațională doar după survenirea unor evenimente negative în lanț, care puneau în pericol stabilitatea internă a statelor, iar în unele cazuri și securitatea regională.

Liga Națiunilor a întârziat însă studierea problemei până în momentul când, sub presiunea evenimentelor, a fost obligată să se preocupe activ și de această problemă [6, p. 87]. Ca principal imbold a servit asasinarea regelui Alexandru al Iugoslaviei, în anul 1934, la Marsilia și a ministrului de externe francez, Louis Barthou [7, p. 73]. Acest fapt a determinat Consiliul Ligii Națiunilor să instituie un comitet de experți pentru studierea aprofundată a terorismului. Acest comitet a elaborat proiectul Convenției, care prevedea în calitate de acte teroriste: 1) orice omor intenționat a șefilor de stat sau reprezentanților diplomatici ai statelor; 2) distrugerea sau deteriorarea proprietății de stat sau mijloacelor de transport; 3) acțiunile care pun în pericol viețile oamenilor.

Astfel, în anul 1937 la Geneva, în cadrul conferinței internaționale întrunite la inițiativa Ligii Națiunilor, au fost aprobate Convenția privind prevenirea și reprimarea terorismului și Convenția cu privire la crearea Curții Penale internaționale [4, p. 55].

Din 1937, statele semnatare ale Convenţiei pentru prevenirea şi contracararea terorismului se angajau să prevină şi să reprime activităţile de acest gen, să-şi acorde concursul reciproc în acest sens, reafirmând, astfel, principiul de drept internaţional, conform căruia este de datoria oricărui stat să se abţină de la orice fapte care vin să favorizeze activităţile teroriste orientate împotriva altui stat şi să împiedice orice formă de manifestare a terorismului.

În Convenţia privind prevenirea şi contracararea terorismului, din anul 1937, statele au formulat noţiunea de „act terorist", prin care se înţelegea acţiunea criminală îndreptată împotriva unui stat şi care are scopul sau este capabilă să terorizeze anumite persoane, un grup sau publicul. Prin prevederile Convenţiei, a fost stabilită lista faptelor calificate drept terorism; au fost reglementate chestiunile privind extrădarea teroriştilor; a fost evidenţiat principiul inevitabilităţii pedepsei pentru infracţiunea comisă. Convenţia respectivă a devenit unul din primele acte juridice internaţionale care înglobează punctele de vedere ale reprezentanţilor diferitor formaţiuni social-economice.

Printre aspectele slabe ale Convenţiei pot fi enumerate:

- Definirea inexactă a terorismului (sunt calificate drept acte de terorism faptele pe care ştiinţa juridică le caracterizează drept diversiuni sau acte de sabotaj);
- Este eronată definirea scopurilor actelor teroriste (terorizarea anumitor persoane, a unor grupuri sau a publicului nu este un scop în sine a criminalilor. Prin terorizare, infractorii încearcă să-şi realizeze intenţiile criminale);
- Drept ţintă a atentatelor este recunoscut, exclusiv, statul (în timp ce ţinta atentatului criminal este diferită, în funcţie de tipul de terorism) [8, p. 57-61].

După cel de-al doilea război mondial comunitatea mondială a revenit la problematica combaterii terorismului. Prima convenţie internaţională în acest sens fiind adoptată la nivel regional.

În general, ONU a mers pe calea elaborării convenţiilor prin delimitarea activităţii teroriste a persoanelor fizice şi grupărilor organizate de politica teroarei din partea statelor. Prin aceasta se încerca protecţia persoanelor reieşind din anumite funcţii care le deţineau sau din particularităţile proprietăţii asupra căreia s-a comis actul terorist.

Până în prezent, ONU a reuşit să definească doar aspecte ale comportamentului terorist, precum deturnarea de avioane, luarea de ostatici, dar nu a căzut de acord asupra unei definiţii care să încorporeze natura actului terorist în sine. Definiţia ONU pune accentul pe caracterul de „crimă" al terorismului, astfel cum poate fi văzut în art. 2 al draftului Convenţiei Comprehensive asupra Terorismului Internaţional, care consideră „terorist":

„Orice persoană care săvârşeşte un delict, în înţelesul prezentei Convenţii dacă, acea persoană, prin orice mijloace, în mod intenţionat şi ilegal, cauzează;

a) moartea sau vătămarea gravă a oricărei persoane sau
b) pagube serioase ale proprietăţii private sau publice (...) sau
c) pagube ale proprietăţii, locurilor sau sistemelor (...), care produc sau sunt pe cale sa producă pierderi economice majore, atunci când scopul constă,

prin natura sau prin contextul său, în intimidarea unei populaţii sau constrângerea unui guvern sau a unei organizaţii internaţionale să realizeze sau să se abţină de la orice act” [9, p. 52-53].

Lucrul asupra problemei respective a continuat în cadrul Comisiei de Drept Internaţional a ONU, care a propus spre examinare, în anul 1974, un Proiect al Codului privind crimele împotriva păcii şi securităţii omenirii. Printre crimele împotriva păcii şi securităţii omenirii, Comisia a calificat „comiterea, sprijinirea sau încurajarea actelor teroriste în alt stat”. Dar, definind obiectul nemijlocit al atentatului teroriştilor, Codul nu a dat o idee, o noţiune clară despre subiectul unei asemenea infracţiuni [8, p. 57-58].

Terorismul a fost una din problemele aflate frecvent pe ordinea de zi a Adunării Generale a ONU, care a adoptat în acest sens Rezoluţia 3030 (XXVII) din 18 decembrie 1972, prin care se recomandă adoptarea de urgenţă a unor măsuri de combatere a terorismului, intensificarea cooperării internaţionale în acest domeniu. Cu regret, până în prezent nu s-a reuşit realizarea unei reglementări internaţionale multilaterale care s-ar referi la activitatea teroristă şi ar incrimina în mod expres actele de terorism. Un loc aparte revine succeselor obţinute în acest domeniu la nivel regional, şi anume, adoptarea Convenţiei pentru prevenirea sau reprimarea actelor de terorism care iau forma delictelor contra persoanelor precum şi a extorcărilor conexe acestor delicte, dacă asemenea acte au repercusiuni internaţionale, în cadrul Organizaţiei Statelor Americane, la 2 februarie 1971, la Washington, intrată în vigoare în anul 1977 şi adoptarea Convenţiei Europene pentru reprimarea terorismului, semnată la Strasbourg, la 27 ianuarie 1977 [2, p. 30-31].

Referindu-ne la temeiul juridic al combaterii şi incriminării terorismului, actualmente, pot fi menţionate, de asemenea, următoarele convenţii internaţionale: Convenţia cu privire la prevenirea şi reprimarea infracţiunilor comise contra persoanelor care se bucură de protecţie internaţională, inclusiv agenţii diplomatici, adoptată de Adunarea Generală prin Rezoluţia 3166 din 14 decembrie 1973, Convenţia internaţională împotriva luării de ostatici adoptată la 17 decembrie 1979 de Adunarea Generală prin Rezoluţia 34-146, infracţiunile incriminate prin Convenţia de la Haga din 10 decembrie 1970, privind reprimarea capturării ilicite de aeronave şi prin Convenţia privind reprimarea actelor ilicite îndreptate împotriva securităţii aviaţiei civile, semnată la 23 septembrie 1971, la Montreal [5, p. 22], Convenţia Europeană pentru reprimarea terorismului; Rezoluţia ONU nr. 39/159 „privind inadmisibilitatea politicii terorismului de stat şi a oricăror acţiuni ale statelor îndreptate spre subminarea orânduirii social-politice în alte state suverane”; Convenţia internaţională privind suprimarea finanţării terorismului din 09.12.1999; Convenţia internaţională privind suprimarea terorismului cu bombe, New-York, 1998.

Aceste documente au evidenţiat o listă de infracţiuni, calificate ca crime de drept comun cu caracter internaţional, apreciate ca terorism. Statele-participante la convenţii şi-au confirmat ataşamentul la principiul aut dedere aut judiciare; au convenit să coopereze în scopul de a preveni crimele; să-şi acorde asistenţă juridică în acţiunile penale [8, p. 58].

În afara documentelor şi acordurilor numite mai sus, care au o atribuţie directă la problema terorismului, în general, există şi un şir de documente care într-o anumită măsură se referă la identificarea căilor şi metodelor de combatere a acestuia şi pot fi considerate conexe bazei juridice de colaborare a comunităţii internaţionale în lupta contra terorismului (Convenţia privind combaterea traficului de stupefiate, Convenţia internaţională referitoare la infracţiunile şi anumite acte săvârşite la bordul aeronavelor, Tokio, 1963; Convenţia internaţională privind protecţia fizică a materialelor nucleare, Viena, 1979; Protocolul pentru reprimarea actelor ilicite de violenţă comise în aeroporturile ce servesc aviaţia civilă internaţională, Montreal, 1988; Convenţia internaţională pentru reprimarea actelor ilicite împotriva siguranţei navigaţiei maritime, Roma, 1988; Protocolul pentru reprimarea actelor ilicite împotriva siguranţei platformelor fixe situate pe platoul continental, Roma, 1988; Convenţia internaţională privind marcarea explozibililor din plastic în scopul detectării lor, Montreal, 1991 etc.). Un ajutor important în lupta contra terorismului pot aduce şi convenţiile privind extrădarea, care acţionează la nivele bi- şi multilaterale [4, p.56].

Un rol deosebit în sistemul măsurilor de prevenire a terorismului îl au actele normativ-juridice internaţionale şi naţionale, consfinţite zădărnicirii finanţării activităţii teroriste. La aceste acte se referă, în special, un şir de rezoluţii ale O.N.U., care conţin cerinţe-recomandări pentru statele membre ale O.N.U. de a se abţine de la finanţarea activităţii teroriste, precum şi chemarea de a semna şi ratifica un şir de convenţii internaţionale privind lupta împotriva terorismului.

După actele teroriste de proporţii din 11.09.2001, comise în SUA, a urmat adoptarea unui şir de documente juridice internaţionale urgente, care stabilesc noile direcţii de luptă contra terorismului.

Spre exemplu, Rezoluţia 1373 a Consiliului de Securitate al ONU, adoptată la şedinţa 4385 pe data de 28.09.2001, conţine următorul complex de măsuri propuse pentru prevenirea terorismului la nivel naţional şi internaţional: prevenirea şi curmarea prin orice mijloace legitime a finanţării actelor teroriste; introducerea răspunderii penale pentru oferirea intenţionată a mijloacelor sau colectarea acestora prin orice metode, direct sau indirect, de către cetăţenii statului sau pe teritoriul acestuia, cu intenţia ulterioară de a le folosi sau la conştientizarea faptului că ele vor fi folosite la săvârşirea actelor teroriste; blocarea imediată a mijloacelor financiare şi activelor sau resurselor economice a persoanelor care săvârșesc, sau încearcă să săvârșească, participă la săvârşirea actelor teroriste sau contribuie la săvârşirea lor, a organizaţiilor care, direct sau indirect, se află în proprietatea sau sub controlul unor astfel de persoane, precum şi organizaţiilor care activează din numele sau la indicaţia teroriştilor, organizaţiilor teroriste, inclusiv mijloacele primite sau procurate cu ajutorul proprietăţii aflate, direct sau indirect, în stăpânirea sau sub controlul acestor persoane sau a persoanelor şi organizaţiilor unite cu ele; introducerea la nivel naţional a interdicţiilor juridice cetăţenilor săi sau oricăror altor persoane şi organizaţii de pe teritoriul său privind oferirea oricăror mijloace, active financiare sau resurse economice, serviciilor financiare, altor

servicii corespunzătoare, direct sau indirect, pentru folosirea în interesul persoanelor implicate în săvârșirea actelor teroriste, organizaţiilor aflate, direct sau indirect, în proprietatea sau sub controlul unor astfel de persoane, precum şi a celor ce activează din numele lor [2, p. 31-32].

După cum menționează Aboboaie M.C., una dintre singurele organizaţii internaţionale care a reuşit să decidă asupra unei definiţii comune a terorismului este Uniunea Europeană. La scurt timp după evenimentele de la 11 septembrie 2001, UE a elaborat o strategie de combatere a terorismului internaţional, una din cele mai importante părţi cuprinzând o definiţie comună legală dată acestuia. Potrivit acesteia terorismul reprezintă: „ofense criminale care, datorită naturii sau contextului lor, pot afecta grav un stat sau o organizaţie internaţională, cu scopul intimidării populaţiei sau al constrângerii nejustificate a unui guvern sau organizaţii internaţionale sau a destabilizării, distrugerii structurii politice, constituţionale, economice sau sociale a unei ţări sau a unei organizaţii internaţionale” [9, p. 53].

Alte situaţii în care s-a ajuns la acorduri regionale în privinţa unei definiţii generale sunt Convenţia Arabă asupra Suprimării Terorismului, Convenţia privind Organizarea Conferinţei Islamice asupra Combaterii Terorismului, Convenţia Organizaţiei Unităţii Africane asupra Prevenirii şi Combaterii Terorismului.

Prezintă interes și definiția elaborată de Convenţia Organizaţiei Conferinţei Islamice privind Combaterea Terorismului Internațional. Astfel, art. 1 defineşte terorismul ca fiind „orice act de violenţă sau de ameninţare cu violenţa, care, indiferent de motive sau de intenţii, este săvârşit pentru ducerea la îndeplinire a unui plan criminal individual sau colectiv, cu scopul terorizării oamenilor, al ameninţării lor cu rănirea sau periclitarea vieţii, a onoarei, a libertăţilor, a securităţii sau a drepturilor lor sau cu scopul ocupării sau periclitării resurselor naţionale, a înlesnirilor internaţionale ori cu scopul ameninţării la adresa stabilităţii, a integrităţii teritoriale, a unităţii politice sau a suveranităţii statelor independente” [9, p. 53].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În ultimul deceniu, comunitatea internaţională şi-a focusat atenţia asupra perfecţionării prevederilor Convenţiilor adoptate anterior şi asigurării condiţiilor de armonizare a legislaţiilor interne ale statelor cu prevederile internaţionale. În acest context menţionăm, în special, şedinţa de la Beijing, din 10 septembrie 2010, în timpul căreia au fost adoptate Convenţia privind combaterea actelor ilicite în privinţa aviaţiei civile internaţionale şi Protocolul de completare a Convenţiei privind combaterea capturării ilicite a aeronavelor.

O altă tendinţă, care poate fi observată, constă în extinderea şi diversificarea cercului subiecţilor supuşi sancţiunilor pentru activitatea teroristă, inclusiv, ne referim la susţinerea sau suportul acordat organizaţiilor sau grupurilor teroriste, precum şi extinderea numărului de componenţe de infracţiune pentru comiterea cărora pot fi atrase la răspundere penală persoanele juridice.

În afară de extinderea metodelor teroriste, gravitatea consecinţelor actelor teroriste la nivel de stat, crearea unor premize de destabilizare a relaţiilor interstatale etc., un argument în plus pentru reglementarea minuţioasă a particularităţilor de prevenire şi combatere a fenomenului în cauză la nivel internaţional, a servit şi lansarea terorismului la nivel transnaţional.

CONCLUZII

Deşi convenţiile adoptate au fost din start concepute drept antiteroriste, în cadrul acestora nu este utilizată noţiunea „terorist", fiind doar descrise actele percepute ca fiind periculoase şi condamnabile, fără a scoate în evidenţă motivul sau intenţia cu care a acţionat făptuitorul [10, p. 85].

Considerăm că eforturile depuse la nivel internațional pentru a asigura reglementarea corespunzătoare a unui domeniu atât de dificil cum este cel referitor la prevenirea și combaterea terorismului trebuie apreciate la cel mai înalt nivel. În același timp, remarcăm că succesul în această activitate poate fi obținut doar printr-un complex de acțiuni care ar include studii multilaterale și profunde a fenomenului terorist, elaborarea de acțiuni antiteroriste ce urmează a fi implementate în diverse domenii, precum și uniformizarea la nivel internațional a modului de percepere și de abordare a terorismului.

REFERINȚE

1. Гатауллин З.Ш. Международные акты об уголовном преследовании терроризма. ЖУРНАЛ Общество и право Nr 4 (62), 2017, p. 93-98. În:https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnye-akty-ob-ugolovnom-presledovanii-terrorizma (accesat 17.12.2021).
2. Sîli V., Armaşu V., Donciu A., Pleşca R., Mardari A., Sîrcu A. Infracţiuni cu caracter terorist, infracţiuni conexe terorismului şi unele infracţiuni cu caracter de terorizare. Chişinău: Garomont-Studio SRL, 2011, 230 p. ISBN 978-9975-9880-4-9.
3. Салимов К.Н., Алиев Б.А. Методика расследования террористических преступлений. Баку: Ганун, 2003, 536 с.
4. Ляхов Е.Г. Терроризм и межгосударственные отношения, Москва, 1991, 213 с. ISBN 5-7133-0321-7.
5. Lazari C. Drepturile omului şi terorismul //Revista Naţională de drept, 2001, nr.10, p.22. ISSN 1811-0770.
6. Bodunescu I. Terorismul-fenomen global. Bucureşti, 1997, 209 p. ISBN 973-9008-72-0.
7. Balan O. Terorismul crimă internaţională. Chişinău, 1998, 144 p. ISBN 9975-9549-0-1.
8. Timcenko L. Mecanismul juridic de combatere a terorismului. // „Aplicarea tehnologiilor moderne în procesul de instruire a funcţionarilor de poliţie şi ofi-

ţerilor trupelor de carabinieri în instituţiile de învăţământ ale MAI privind prevenirea şi contracararea terorismului”, Conferinţa ştiinţifico-practică republicană, din 29 martie 2002, Chişinău, 2002, p. 57-61. ISBN 9975-930-51-4

9. Aboboaie M.-C. Sociologia terorismului. Iaşi: Lumen, 2014, 310 p. ISBN 978-973-166-369-2.
10. Mocanu R.I. Fenomenul terorist. Analiza legislaţiei antiteroriste române: studiu comparativ. Bucureşti: Ed. Universul Juridic, 2013, 415 p. ISBN 978-606-673-067-9

SINERGIA DINTRE CULTURA ORGANIZAȚIONALĂ, MOTIVAȚIA ECHIPEI ȘI SCHIMBARE: FUNDAMENTE PENTRU REZILIENȚA INSTITUȚIONALĂ

SYNERGY BETWEEN ORGANIZATIONAL CULTURE, TEAM MOTIVATION AND CHANGE: FOUNDATIONS FOR INSTITUTIONAL RESILIENCE

CZU: 005.73:331.101.3:330.34 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.47**

Irina CEACÎR,
ORCID: 0000-0003-4715-8027
e-mail: i.a.ceacir@gmail.com
Institutul de Cercetări Juridice, Politice, Sociologice,
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *This research investigates the interplay between organizational culture, team motivation, and change management as foundational elements for institutional resilience. It aims to understand how these factors interact to create a resilient organization capable of adapting to rapid and unpredictable changes. The study explores the concept of organizational culture, its influence on employee behavior, and its role in facilitating change. Team motivation is examined through various theories, highlighting its impact on performance and innovation. The research also delves into change management strategies and their relationship to organizational culture and motivation. Key findings suggest that a strong, positive organizational culture is essential for fostering team motivation and successful change management. By aligning organizational values with employee needs and promoting a culture of innovation, organizations can enhance their resilience. The study recommends that organizations invest in developing a culture that values collaboration, transparency, and employee growth. Additionally, effective change management strategies should involve clear communication, employee involvement, and learning from past experiences. In essence, this research underscores the interconnectedness of organizational culture, team motivation, and change management, and provides valuable insights for organizations seeking to build resilience in today's dynamic business environment.*

Keywords: *synergy, organizational culture, organization, motivation, team, change, resilience.*

Cuvinte-cheie: *sinergie, cultură organizațională, organizație, motivație, echipă, schimbare, reziliență.*

INTRODUCERE

Într-o lume caracterizată de schimbări rapide și imprevizibile, organizațiile se confruntă cu provocări constante care le testează capacitatea de a supraviețui și de a prospera. Reziliența instituțională a devenit un subiect de interes major atât în rândul teoreticienilor, cât și al practicienilor, întrucât reprezintă abilitatea unei organizații de a se adapta și de a se recupera rapid în fața adversităților.

Cultura organizațională, motivația echipei și capacitatea de a gestiona eficient schimbarea sunt trei piloni fundamentali care susțin reziliența instituțională. Cultura organizațională oferă cadrul valoric și normativ care ghidează comportamentele și deciziile angajaților, contribuind la coeziunea și identitatea colectivă a organizației. Motivația echipei, pe de altă parte, influențează direct performanța și implicarea angajaților, determinându-le dorința de a contribui activ la succesul organizației. În contextul schimbării, aceste două elemente devin esențiale pentru asigurarea unei tranziții eficiente și pentru menținerea moralului și productivității echipei.

Acest articol își propune să exploreze sinergia dintre cultura organizațională, motivația echipei și schimbare, evidențiind modul în care aceste elemente interacționează întru crearea unei baze solide pentru reziliența instituțională. Prin înțelegerea și valorificarea interdependenței dintre cultura organizațională, motivația echipei și schimbare, liderii organizațiilor pot dezvolta practici și politici care să susțină un mediu de lucru robust și adaptabil, capabil să facă față provocărilor contemporane. Obiectivul acestui studiu este de a oferi o perspectivă comprehensivă asupra acestor dinamici și de a furniza recomandări concrete pentru îmbunătățirea rezilienței instituționale.

CULTURA ORGANIZAȚIONALĂ

Cultura organizațională reprezintă un set de valori, credințe, norme și practici care ghidează comportamentele și interacțiunile membrilor unei organizații. Aceasta constituie esența identității unei organizații, influențând modul în care angajații percep și își desfășoară activitatea, precum și relațiile dintre ei. Cultura organizațională se dezvoltă în timp și este modelată de liderii organizației, de experiențele colective ale membrilor și de adaptările la mediul extern. Cultura organizațională poate fi definită ca un sistem complex de valori și practici comune care definesc modul în care membrii unei organizații se comportă și colaborează. Potrivit lui Edgar Schein, un expert în domeniul culturii organizaționale, aceasta se manifestă pe trei niveluri: Artefacte: aspectele vizibile ale culturii, precum structura organizațională, ritualurile și comportamentele observabile; Valori declarate: principiile și standardele care ghidează comportamentele membrilor și care sunt promovate oficial de organizație; Presupuneri fundamentale: credințele de bază, adesea nescrise, care sunt luate de-a gata și care influențează în mod profund comportamentele și atitudinile [1].

Cultura organizațională joacă un rol crucial în dezvoltarea instituțională prin: crearea unei identități comune: 1. Cultura organizațională contribuie la formarea unei identități colective puternice, care consolidează coeziunea și loialitatea membrilor față de organizație [2]. 2. Ghidarea comportamentelor: valori și norme clare oferă un cadru de referință pentru comportamentele și deciziile angajaților, asigurând alinierea acestora cu obiectivele organizaționale [3]. 3. Facilitarea adaptării la schimbare: O cultură organizațională flexibilă și deschisă la inovație poate sprijini organizația în gestionarea eficientă a schimbărilor și în adoptarea de noi practici [4]. 4. Îmbunătățirea performanței: Angajații care se identifică cu valorile organizaționale sunt mai motivați

și mai implicați în activitățile lor, ceea ce conduce la o performanță individuală și colectivă superioară [5].

Există diverse modele teoretice care explică și clasifică tipurile de cultură organizațională. Unul dintre cele mai cunoscute modele este cel propus de Kim Cameron și Robert Quinn, care identifică patru tipuri principale de cultură organizațională, fiecare cu caracteristici distincte: Cultura de clan: se axează pe colaborare și coeziune internă, cu accent pe dezvoltarea angajaților și sprijin reciproc; Cultura de ad-hoc: promovează inovația și flexibilitatea, fiind orientată către schimbare și asumarea riscurilor. Cultura de piață: este orientată spre rezultate și competitivitate, valorificând eficiența și realizarea obiectivelor; Cultura ierarhică: se bazează pe structuri formale, proceduri clare și control riguros, accentuând stabilitatea și predictibilitatea [6].

Fiecare organizație trebuie să tindă să creeze o cultură organizațională robustă, iar pentru aceasta este nevoie de a consolida valorile și regulile care sunt prezente în acea organizație. Fiecare angajat trebuie să-și cunoască și înțeleagă rolul său, precum și viziunea lui pe termen lung, care va fi în direct corelație cu misiunea organizației.

MOTIVAȚIA ECHIPEI

Motivația este un concept complex care a fost studiat pe larg în diverse teorii și modele. Printre cele mai cunoscute teorii ale motivației se numără:

- **Teoria ierarhiei nevoilor a lui Maslow**: Această teorie sugerează că nevoile umane sunt organizate într-o ierarhie, de la nevoile de bază (fiziologice) la nevoile superioare (autoactualizare). Conform teoriei lui Abraham Maslow, angajații vor fi motivați să își îndeplinească nevoile de bază înainte de a căuta să satisfacă nevoile superioare [7].
- **Teoria celor două seturi de factori a lui Herzberg**: F. Herzberg a identificat două seturi de factori care influențează motivația la locul de muncă: factori de igienă (care pot provoca insatisfacție dacă lipsesc) și factori motivaționali (care pot crește satisfacția și motivația dacă sunt prezenți). Factorii de igienă includ salariul, condițiile de muncă și securitatea locului de muncă, în timp ce factorii motivaționali includ recunoașterea, realizările și responsabilitatea [8].
- **Teoria așteptărilor a lui Vroom**: Această teorie propune că motivația angajaților este determinată de așteptările lor privind rezultatele muncii și de valoarea pe care o atribuie acestor rezultate. Conform lui V. H. Vroom, angajații vor fi motivați dacă cred că eforturile lor vor duce la performanțe bune și că aceste performanțe vor fi recompensate cu beneficii valoroase [9].

Motivația echipei poate fi influențată de o varietate de factori, care pot fi interni (proprii angajaților) sau externi (legati de mediul de muncă). Factori interni: printre aceștia se numără nevoile personale, valorile, interesele și aspirațiile angajaților. De exemplu, angajații care au un puternic sentiment de scop și care se identifică cu misiunea organizației vor fi mai motivați să contribuie la succesul acesteia [10]. Factori

externi: aceștia includ salariul, beneficiile, condițiile de muncă, relațiile cu colegii și superiorii, oportunitățile de dezvoltare profesională și cultura organizațională. Un mediu de lucru pozitiv, care promovează recunoașterea și recompensele pentru realizări, poate îmbunătăți semnificativ motivația echipei [11].

Motivația echipei este crucială pentru performanța organizațională din mai multe motive: **productivitate crescută** - angajații motivați sunt mai productivi, ceea ce conduce la o eficiență și o performanță globală mai bune ale organizației [12]; **calitatea muncii** - motivația sporită îmbunătățește calitatea muncii, deoarece angajații motivați sunt mai atenți la detalii și mai dispuși să depună eforturi suplimentare pentru a atinge standarde înalte [13]; **inovare și creativitate** - o echipă motivată este mai predispusă să fie inovatoare și creativă, oferind soluții noi și îmbunătățiri continue pentru procesele și produsele organizației [14]; **reducerea absenteismului și a fluctuației de personal** - angajații motivați au o satisfacție mai mare la locul de muncă și sunt mai puțin predispuși să absenteze sau să părăsească organizația, reducând astfel costurile asociate cu recrutarea și formarea de noi angajați [15]; **spirit de echipă și colaborare** - motivația pozitivă poate întări relațiile dintre membrii echipei și poate promova colaborarea și sprijinul reciproc, contribuind la crearea unui mediu de lucru armonios și productiv [16]. Astfel, motivația echipei este un factor determinant pentru succesul și reziliența organizațională. Prin implementarea unor strategii eficiente de motivare, liderii organizațiilor pot crea un mediu de lucru în care angajații să fie implicați, productivi și loiali, contribuind astfel la atingerea obiectivelor organizaționale și la adaptarea cu succes la schimbările din mediul extern.

SCHIMBAREA ORGANIZAȚIONALĂ

Schimbarea organizațională se referă la procesul prin care organizațiile își ajustează structurile, strategiile, procesele sau culturile pentru a răspunde mai bine provocărilor interne și externe. Este un aspect esențial al managementului organizațional, deoarece permite organizațiilor să se adapteze la schimbările din mediul de afaceri, să inoveze și să rămână competitive. Gestionarea schimbării organizaționale implică diverse provocări și necesită strategii eficiente pentru a asigura succesul schimbării: Dintre provocări menționăm: **rezistența la schimbare** - angajații pot fi reticenți față de schimbări din cauza temerii de incertitudine sau a pierderii de privilegii [17]; **comunicarea insuficientă** - comunicarea ineficientă a schimbărilor poate duce la neînțelegeri și la lipsa de suport din partea angajaților [18]; **lipsa de resurse** - implementarea schimbării poate necesita resurse suplimentare, iar lipsa acestora poate compromite succesul procesului [19].

Dacă e să ne referim la strategii atunci ar fi: **implicarea angajaților** - angajații ar trebui să fie implicați în procesul de schimbare pentru a câștiga suportul și angajamentul lor [20]; **comunicarea clară și consistentă** - este important să se comunice clar obiectivele schimbării și beneficiile așteptate pentru a reduce incertitudinea și rezistența [21]; **planificarea și alocarea resurselor** - asigurarea resurselor necesare și planificarea detaliată a procesului de schimbare ajută la abordarea provocărilor și la atingerea

obiectivelor [22]. Gestionarea eficientă a schimbării este esențială pentru a maximiza beneficiile și a minimiza efectele negative ale schimbării.

Sinergia dintre cultura organizațională, motivația echipei și schimbare este crucială pentru succesul organizațional. O cultură organizațională puternică și motivantă facilitează gestionarea schimbărilor și contribuie la dezvoltarea unei echipe angajate și eficiente.

Recomandări pentru organizații:

- Promovarea unei culturi organizaționale pozitive: este necesar a se investi în dezvoltarea unei culturi care valorizează respectul, colaborarea și feedbackul constructiv pentru a sprijini motivația angajaților și succesul schimbărilor.
- Gestionarea schimbărilor cu transparență: se necesită a se implementa schimbări printr-o comunicare clară și implicarea angajaților în procesul de schimbare pentru a reduce rezistența și a menține motivația.
- Învățarea din experiențele anterioare: e imperios a se învăța din schimbările anterioare și a se adapta toate strategiile de schimbare pe baza lecțiilor învățate pentru a îmbunătăți procesele și performanța.

Analiza sinergiei dintre cultura organizațională, motivația echipei și schimbare subliniază importanța integrării acestor trei dimensiuni pentru asigurarea unei reziliențe instituționale eficiente și durabile. Studiul a evidențiat că cultura organizațională nu este doar un cadru de valori și norme, ci un factor esențial care influențează în mod direct motivația echipei și succesul schimbărilor strategice. În ansamblu, reziliența instituțională depinde de capacitatea unei organizații de a naviga în medii de afaceri complexe și în schimbare printr-o cultură organizațională robustă, o motivație eficientă a echipei și o gestionare strategică a schimbărilor [23]. Organizațiile care reușesc să dezvolte și să întrețină aceste elemente într-o manieră sinergică sunt mai bine echipate pentru a face față provocărilor și pentru a valorifica oportunitățile emergente. Deci, sinergia dintre cultura organizațională, motivația echipei și schimbare este esențială pentru construirea unei organizații reziliente. Prin promovarea unei culturi organizaționale favorabile schimbării și prin stimularea motivației angajaților, organizațiile pot naviga mai eficient în fața provocărilor și pot asigura succesul și durabilitatea pe termen lung.

CONCLUZII

Cercetarea demonstrează că reziliența instituțională este strâns legată de o sinergie complexă între cultură organizațională, motivația echipei și capacitatea de a gestiona schimbarea. Constatăm că o cultură organizațională puternică, caracterizată de valori bine definite și un climat de încredere, este esențială pentru a motiva angajații și a facilita adoptarea schimbărilor. Mai mult, studiul evidențiază că motivația echipei este un factor crucial pentru succesul organizațional. Angajații motivați sunt mai productivi, mai inovativi și mai loiali organizației. Prin urmare, liderii organizaționali ar trebui să investească în programe și inițiative care să stimuleze și să mențină motivația angajaților. În ceea ce privește gestionarea schimbării, afirmăm că o comunicare

transparentă, implicarea angajaților în procesul decizional și o planificare strategică sunt esențiale pentru a minimiza rezistența la schimbare și a asigura o tranziție lină. Prin această cercetare subliniem importanța abordării rezilienței instituționale dintr-o perspectivă holistică, care să ia în considerare atât aspectele culturale și motivaționale, cât și capacitatea de a se adapta la un mediu în continuă schimbare. Prin înțelegerea și valorificarea interdependenței dintre acești factori, organizațiile pot deveni mai reziliente, mai competitive și mai capabile să facă față provocărilor viitorului.

Astfel, remarcăm că această cercetare oferă o contribuție semnificativă la înțelegerea complexității rezilienței instituționale și oferă o serie de recomandări practice pentru liderii organizaționali. Prin adoptarea unei abordări integrate, care să se concentreze atât pe cultura organizațională, motivația echipei, cât și pe gestionarea schimbării, organizațiile pot crește semnificativ șansele de succes pe termen lung.

REFERINȚE

1. Schein, E. H. (2010). *Organizational Culture and Leadership* (4th ed.). Jossey-Bass
2. Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations: Software of the Mind* (3rd ed.). McGraw-Hill
3. Denison, D. R. (1990). *Corporate Culture and Organizational Effectiveness*. Wiley
4. Kotter, J. P. (1996). *Leading Change*. Harvard Business Review Press
5. Meyer, J. P., & Allen, N. J. (1991). *A Three-Component Conceptualization of Organizational Commitment*. Human Resource Management Review, 1(1), 61-89
6. Cameron, K. S., & Quinn, R. E. (2011). *Diagnosing and Changing Organizational Culture: Based on the Competing Values Framework* (3rd ed.). Jossey-Bass
7. Maslow, A. H. (1943). *A Theory of Human Motivation*. Psychological Review, 50(4), 370-396
8. Herzberg, F. (1968). *One More Time: How Do You Motivate Employees?* Harvard Business Review
9. Vroom, V. H. (1964). *Work and Motivation*. Wiley
10. Meyer, J. P., & Allen, N. J. (1991). *A Three-Component Conceptualization of Organizational Commitment*. Human Resource Management Review, 1(1), 61-89
11. Hackman, J. R., & Oldham, G. R. (1976). *Motivation through the Design of Work: Test of a Theory*. Organizational Behavior and Human Performance, 16(2), 250-279
12. Locke, E. A., & Latham, G. P. (1990). *A Theory of Goal Setting and Task Performance*. Prentice-Hall
13. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. Springer

14. Amabile, T. M. (1996). *Creativity in Context*. Westview Press
15. Steers, R. M., & Rhodes, S. R. (1978). *Major Influences on Employee Attendance: A Process Model*. Journal of Applied Psychology, 63(4), 391-407
16. Katzenbach, J. R., & Smith, D. K. (1993). *The Wisdom of Teams: Creating the High-Performance Organization*. Harvard Business School Press
17. Oreg, S. (2006). *Personality, Context, and Resistance to Organizational Change*. European Journal of Work and Organizational Psychology, 15(1), 73-101
18. Kotter, J. P. (1996). *Leading Change*. Harvard Business Review Press
19. Jick, T. D. (1993). *Implementing Change: Managing Organizational Dynamics*. Irwin
20. Kotter, J. P. (1996). *Leading Change*. Harvard Business Review Press
21. Armenakis, A. A., & Bedeian, A. G. (1999). *Organizational Change: A Review of Theory and Research in the 1990s*. Journal of Management, 25(3), 293-315
22. Higgs, M. J., & Rowland, D. (2000). *Building Change Leadership Capability: A Competency Framework*. Journal of Change Management, 1(2), 120-137
23. Holling, C. S. (1973). *Resilience and Stability of Ecological Systems*. Annual Review of Ecology and Systematics, 4, 1-23

NOTĂ. Articolul este elaborat în cadrul subprogramului 01.05.01„*Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice*”, realizat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al Universității de Stat din Moldova

GARANTAREA CONSTITUȚIONALĂ A RESTRÂNGERII DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI CA DIMENSIUNE INERENTĂ SECURITĂȚII JURIDICE

CONSTITUTIONAL GUARANTEE OF THE RESTRICTION OF FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS AS AN INHERENT DIMENSION OF LEGAL SECURITY

CZU: 342.7:343.211.3:342.6 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.48**

Irina IACUB,
ORCID: 0000-0002-8349-2789
e-mail: irinaiacub@mail.ru
Institutul de Cercetări Juridice, Politice, Sociologice,
Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: *Articolul cuprinde un studiu succint asupra instituției restrângerii exercițiului drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, ca dimensiune inerentă securității juridice, sub aspectul garantării constituționale, alături de alte instituții juridice asemănătoare. În principal, este analizat conținutul art. 54 din Constituția Republicii Moldova, care în timp ce interzice suprimarea și diminuarea drepturilor omului, permite restrângerea exercițiului acestora în cazuri și condiții strict stabilite. Scopul urmărit privește clarificarea principalelor reguli constituționale de care trebuie să țină cont atât legiuitorul, cât și practicianul dreptului atunci când recurge la restrângerea exercițiului drepturilor omului, pentru a preveni astfel subminarea, diminuarea și încălcarea acestor valori supreme într-un stat de drept.*

Cuvinte-cheie: *drepturile și libertățile omului, securitate juridică, diminuarea drepturilor, subminarea drepturilor, restrângerea exercițiului drepturilor, proporționalitatea restrângerii.*

Summary. *The article contains a brief study on the institution of restriction of the exercise of fundamental human rights and freedoms, as an inherent dimension of legal security, under the aspect of constitutional guarantee, along with other similar legal institutions. Mainly is analyzed the content of Article 54 of the Constitution of the Republic of Moldova, which, while prohibiting the undermining and diminution of human rights, allows the restriction of their exercise in strictly established cases and conditions. The aim is to clarify the main constitutional rules that both the legislator and the legal practitioner must take into account when restricting the exercise of human rights, in order to prevent the undermining, diminution and violation of these supreme values in a constitutional state.*

Keywords: *human rights and freedoms, legal certainty, diminution of rights, undermining of rights, restriction of the exercise of rights, proportionality of restriction.*

INTRODUCERE

Problema drepturilor omului este una centrală într-un stat de drept, mai ales din perspectiva garantării constituționale a acestora, stabilirii limitelor de exercitare și admiterii restrângerii exercitării acestora.

Cunoașterea problemei enunțate, a particularităților și subtilităților pe care le implică, reprezintă, la moment, o necesitate absolută, întrucât în perioada contemporană, orice persoană trebuie să înțeleagă cum își poate exercita drepturile garantate de Constituție, în ce condiții statul poate admite ingerințe în exercitarea acestora, precum și să deceleze între ingerințele constituționale/legale și cele arbitrare admise de către stat și autoritățile sale, pentru ca astfel să fie pregătită să-și apere eficient drepturile vătămate.

În doctrina autohtonă, subiectul enunțat este destul de superficial și fragmentar studiat, ceea ce nu permite o cunoaștere profundă și relevantă a sa. Acest moment justifică actualitatea și necesitatea dezvoltării teoretico-practice a acestuia, cu luarea în considerație a noilor realități sociale, a legislației în vigoare și a jurisprudenței relevante în domeniu.

Scopul studiului. Fiind motivați de cele enunțate, în prezentul demers științific ne propunem să cercetăm instituția juridică a restrângerii drepturilor și libertăților omului sub aspectul particularităților pe care le implică, garantării și condiționării sale constituționale, pentru ca, într-un final, să o delimităm de instituții juridice apropiate după natură.

MATERIALE ȘI METODE

Studiul a fost realizat prin cele mai relevante metode de cercetare științifică în domeniul juridic, printre care: metoda logică, metoda comparativă și metoda sistemică.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

1. ***Noțiunea și esența instituției juridice a restrângerii exercitării drepturilor.*** Potrivit art. 1 alin. (3) din *Constituția RM* [1], drepturile şi libertăţile omului reprezintă valori supreme și sunt garantate în Republica Moldova ca stat de drept și democratic. În continuare, Titlul II din *Constituție* consacră expres drepturile și libertățile fundamentale, debutând cu dispoziția generală, cuprinsă în art. 15, conform căreia „[c]etăţenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile şi de libertăţile consacrate prin Constituţie şi prin alte legi şi au obligaţiile prevăzute de acestea” (care în temeiul art. 4 alin. (1), „se interpretează şi se aplică în concordanţă cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte”), urmată de recunoașterea, în art. 16 alin. (2), că toți cetățenii sunt „egali în faţa legii şi a autorităţilor publice, fără deosebire de rasă, naţionalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenenţă politică, avere sau de origine socială”.

Important este că, în temeiul art. 23 alin. (2) din *Constituție*, statul și-a asumat obligația constituțională de a asigura „dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi

îndatoririle, în acest scop făcând publice şi accesibile toate legile şi alte acte normative”, ca fundament constituțional de bază al securității juridice a persoanei.

În paralel, Constituția se referă și la *exercitarea drepturilor și libertăților*, stipulând în art. 55 că: „[o]rice persoană îşi exercită drepturile şi libertăţile constituţionale cu bună-credinţă, fără să încalce drepturile şi libertăţile altora”. Observăm că principala limită constituțională în exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale sunt drepturile și libertățile altor persoane. Cu toate acestea însă nu trebuie ignorat faptul că, chiar dacă norma citată protejează doar interesul privat, indiscutabil drepturile fundamentale nu pot fi exercitate în detrimentul interesului public (interesul general al statului şi societății). În alți termeni, în cazurile în care interesul general o cere exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale poate fi limitată/restricționată/restrânsă. Evident, în asemenea circumstanțe, apare problema condițiilor în care poate fi restrânsă exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale, precum și limitele legale ale acesteia.

O precizare importantă ce se impune chiar de la bun început se referă la distincția dintre „limita” şi „limitarea” drepturilor fundamentale https://lege5.ro/Gratuit/ge3dinzzgqyq/aplicarea-principiului-proportionalitatii-in-cazul-restrangerii-exercitiului-unor-drepturi - N7. Astfel, „limita” este un element de conţinut al dreptului şi este necesară pentru exercitarea sa (și pentru prevenirea abuzului de drept), în timp ce „limitarea” (restrângerea) îngrădeşte exercitarea unui drept prin măsuri dispuse de autoritățile statale competente în vederea unui scop legitim [2]; „limitarea este legată de stabilirea unor limite, granițe sau a unor reguli stricte de realizare, încălcarea cărora generează consecințe negative” [3, p. 10]. Prin urmare, în condițiile în care „limitele” dreptului sunt elemente indispensabile acestuia, „limitarea” reprezintă o excepție, la care se poate recurge doar în cazurile și în condițiile expres prevăzute de lege.

În doctrină, se consideră că „restrângerea drepturilor omului este necesară pentru a armoniza, corela interesele unei persoane cu drepturile altor persoane, ale societății, statului și uneori cu condițiile de exercitare de către stat a funcțiilor sale” [4, p. 84]. În esență, instituția *restrângerii* reprezintă o ingerință a statului în drepturile persoanei. Din acest considerent, aceasta este și trebuie admisă doar în cazurile și condițiile expres prevăzute de lege, inclusiv de *Constituția RM*, pentru a se evita restrângerea arbitrară a drepturilor, fapt ce marchează propriu-zis încălcarea acestora.

În temeiul celor enunțate, vom sublinia că în materia drepturilor și libertăților fundamentale este necesar de reținut:

a) regula – toate persoanele dispun de drepturi şi libertăți fundamentale garantate constituțional, care pot fi *exercitate* cu bună-credință, ținând cont de drepturile și libertățile altor persoane;
b) excepția – se admite *restrângerea exercitării* drepturilor și libertăților doar în cazurile și condițiile expres prevăzute de *Constituția RM*.

Așadar, pentru a garanta respectarea drepturilor și libertăților fundamentale și a evita încălcarea/vătămarea acestora, *Constituția* reglementează expres, în art. 54, mecanismul *restrângerii exercitării drepturilor și libertăților*, prin stabilirea expresă

a unor cerințe și exigențe obligatorii, atât pentru legiuitor, cât și pentru practicianul dreptului.

2. ***Reglementarea constituțională a restrângerii exercitării drepturilor.*** În opinia noastră, una dintre cele mai importante garanții constituționale a respectării de către stat a drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, precum și a securității juridice a acesteia, este cuprinsă în art. 54 din *Constituția RM* (cu denumirea marginală de „Restrângerea exerciţiului unor drepturi sau al unor libertăţi"), conform căruia:

„(1) În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului şi cetăţeanului.

(2) Exerciţiul drepturilor şi libertăţilor nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internaţional şi sunt necesare în interesele securităţii naţionale, integrităţii teritoriale, bunăstării economice a ţării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă şi infracţiunilor, protejării drepturilor, libertăţilor şi demnităţii altor persoane, împiedicării divulgării informaţiilor confidenţiale sau garantării autorităţii şi imparţialităţii justiţiei.

(3) Prevederile alin. (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24.

(4) Restrângerea trebuie să fie proporţională cu situaţia care a determinat-o şi nu poate atinge existenţa dreptului sau a libertăţii."

Din analiza conținutului articolului citat putem decela trei instituții distincte reglementate de acesta:

- *subminarea* drepturilor și libertărților fundamentale /în alin. (1)/;
- *diminuarea* drepturilor și libertăților fundamentale /în alin. (1)/;
- *restrângerea* drepturilor și libertăților fundamentale /în alin. (2)-(4)/.

La o primă vedere s-ar părea că instituțiile menționate sunt asemănătoare, dispunând de elemente comune. Cu toate acestea însă, la o analiză atentă, se poate constata că, în esența lor, acestea sunt diferite, fiind de natură chiar să se excludă reciproc. Le vom analiza succesiv, plecând de la semnificația termenilor.

Potrivit *Dicționarului explicativ al limbii române*, termenii enunțați semnifică:

a) a suprima [5] – „a face să dispară; a înlătura, a elimina, a anula";

b) a diminua [6] – „a face să devină sau a deveni mai mic (din punct de vedere cantitativ, calitativ, intensiv etc.); a (se) micșora, a scădea" or „a deveni sau a face să devină mai puțin util, valoros, important etc.";

c) a restrânge [7] – „a (se) împuțina, a (se) micșora, a (se) reduce, a scădea; a (se) strîmta; a (se) limita, a (se) mărgini, a se mulțumi, a se reduce, a se rezuma; a îngrădi".

Raportând termenii analizați cu sensurile enunțate la categoria drepturilor omului, constatăm următoarele:

Suprimarea drepturilor presupune în sens strict „anularea" sau „excluderea" dreptului prin adoptarea unui act normativ cu efect abrogator („încetarea acțiunii dreptului în timp și spațiu" [8, p. 454]).

Într-o altă accepțiune, *suprimarea dreptului* presupune situația în care „dreptul în sens formal se păstrează (există), dar în procesul legislativ și de aplicare a legii persoana pierde posibilitatea de a-l realiza”. Ca exemplu, în doctrină, este invocat cazul în care se conferă efect retroactiv unei legi ce înrăutățește situația persoanei [9, p. 98; 10, p. 42] (efectul retroactiv al legii presupune reglementarea unor obligații suplimentare în calitate de condiții indispensabile pentru realizarea unui drept existent până la adoptarea legii retroactive [8, p. 454]).

Plecând de la accepțiunile enunțate în doctrină, se susține că norma constituțională care interzice *suprimarea drepturilor* „protejează dreptul în substanța sa și prescrie fără echivoc că, odată declarat în Constituție, dreptul nu mai poate fi suspendat sau anulat” [11, p. 217].

Important este că *suprimarea drepturilor* poate fi constatată doar de către Curtea Constituțională ca urmare a controlului de constituționalitate a legilor.

Diminuarea drepturilor, la rândul său, reprezintă în sens strict micșorarea conținutului dreptului sub aspectul prerogativelor pe care le cuprinde acesta.

În doctrină, *diminuarea* este văzută ca „o micşorare a conţinutului material, a volumului de bunuri şi garanţii, o limitare nelegală şi nefundamentată a drepturilor, adică limitarea volumului acţiunii în timp, spaţiu şi asupra persoanelor, suprimarea garanţiilor de protecţie sau reducerea lor” [12, p. 42].

Totodată, drept *diminuare* a drepturilor/libertăților este recunoscută a fi „atenuarea semnificației și valorii drepturilor/libertăților pentru legislația în vigoare, moment ce se poate manifesta prin discriminare, restrângere excesivă, nedeterminată temporal și disproporționată sau restrângerea drepturilor nepasibile de restrângere, or restrângerea drepturilor cu încălcarea echilibrului dintre interesul public și cel privat, precum și consacrarea drepturilor fără stabilirea obligațiilor corelative ale statului” [9, p. 98].

Astfel, se poate deduce că *diminuarea drepturilor* presupune în esență o restrângere excesivă/abuzivă a acestora, dincolo de limitele legale stabilite, fapt ce justifică interzicerea expresă a acesteia.

Generalizând asupra *subminării* și *diminuării* drepturilor/libertăților omului, este important de reținut că asemenea momente pot fi imputate doar legiuitorului (precum și altor autorități cu competențe normative, în unele cazuri), care, după cum cunoaștem, este obligat în temeiul art. 3 alin. (1) lit. a) și b) din *Legea privind actele normative* nr. 100/2017 [13], să respecte în procesul legiferării *principiul constituționalității* și *principiul respectării drepturilor și libertăților fundamentale*. Sub acest aspect, subiecții enunțați pot fi recunoscuți ca reprezentând un prim garant al respectării drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova.

Plecând de la interzicerea constituțională a *subminării* și *diminuării* drepturilor/libertăților omului, vom reține că astfel de momente pot fi constatate doar de către Curtea Constituțională, în cadrul controlului de constituționalitate, care este în drept să recunoască ca fiind neconstituționale normele care produc asemenea efecte. Respectiv, în ast-

fel de situații Curtea Constituțională intervine ca un apărător al drepturilor și libertăților omului, vătămate (*subminate* sau *diminuate*) prin acte normative. Instrumentul principal pus la dispoziția cetățenilor pentru a beneficia de o astfel de apărare este *excepția de neconstituționalitate.*

Evident, în practică este deosebit de important de cunoscut cum pot fi propriu-zis *subminate* și *diminuate* drepturile și libertățile fundamentale, pentru a putea ușor identifica normele legale care au sau pot avea un astfel de efect juridic, precum și de a le delimita de alte instituții juridice asemănătoare.

Restrângerea exercițiului drepturilor este cea de-a treia instituție reglementată de art. 54 din *Constituția RM.* Aceasta se deosebește substanțial de celelalte două, mai ales prin faptul că în timp ce *subminarea* și *diminuarea* drepturilor sunt categoric interzise, *restrângerea exercițiului drepturilor* este permisă de Constituție cu respectarea unor anumite condiții.

Din conținutul art. 54 din *Constituția RM* pot fi decelate următoarele elemente de bază ale instituției restrângerii drepturilor și libertăților fundamentale: *forma legală a restrângerii, scopul legitim al restrângerii, necesitatea restrângerii, proporționalitatea restrângerii* și *limitele restrângerii.*

a) Forma legală a restrângerii. În lumina acestei cerințe, restrângerea exercitării drepturilor trebuie în mod obligatoriu:

- să fie prevăzută/reglementată de lege;
- să fie reglementată accesibil, clar și previzibil de lege;
- să fie reglementată în corespundere cu normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

b) Scopul legitim al restrângerii. Potrivit acestei cerințe, *restrângerea* drepturilor întotdeauna trebuie să fie justificată sau să urmărească un scop legitim. Norma constituțională analizată prevede următoarele scopuri legitime care ar putea justifica o ingerință în drepturile omului: asigurarea securității naţionale, integrității teritoriale, bunăstării economice a ţării, ordinii publice, prevenirea tulburărilor în masă şi infracţiunilor, protejarea drepturilor, libertăţilor şi demnităţii altor persoane, împiedicarea divulgării informaţiilor confidenţiale și garantarea autorităţii şi imparţialităţii justiţiei.

În general, scopurile legitime au fost grupate în două categorii distincte: *scopuri de interes public* şi *scopuri de interes privat*. *Scopurile de interes public* sunt: securitatea naţională, integritatea teritorială, bunăstarea economică a țării, ordinea publică, prevenirea tulburărilor în masă şi infracţiunilor, garantarea autorităţii şi imparţialităţii justiţiei. *Scopurile în interes privat* sunt: protejarea drepturilor, libertăţilor şi demnităţii altor persoane și împiedicarea divulgării informaţiilor confidenţiale.

În fine, trebuie subliniat că „scopul legitim urmărit", vizează „interdicția reglementării în legislație a unor măsuri arbitrare" și nejustificate [14, p. 93].

c) Necesitatea restrângerii. Această cerință presupune că ingerinţa în drepturile omului să fie necesară pentru atingerea scopului legitim urmărit. În jurisprudența CtEDO, se precizează la acest capitol că „ingerința trebuie să fie necesară într-o societate

democratică”. Dezvoltând, Curtea subliniază că „*necesitatea într-o societate democratică* semnifică că ingerința statului trebuie să corespondă unei nevoi sociale imperioase şi să fie proporţională cu scopul legitim vizat prin adoptarea sa. Interpretarea şi aplicarea acestei condiţii trebuie realizată pe calea unei interpretări restrictive, dat fiind caracterul de excepţie al domeniului în care intervine [15].

d) Proporționalitatea restrângerii. În lumina acestei cerințe constituționale, restrângerea trebuie să fie proporţională cu situaţia care a determinat-o şi să nu atingă existenţa dreptului (să nu-l submineze sau diminueze).

În general, *proporționalitatea* este văzută ca un criteriu eficient de apreciere a legitimității intervenției autorităților statale în situația limitării exercițiului unor drepturi. Ca principiu general al dreptului, *proporționalitatea* presupune o relație, considerată justă, între măsura juridică adoptată, realitatea socială şi scopul legitim urmărit. În jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, *proporționalitatea* este concepută ca „un raport just, echitabil, între situația de fapt, mijloacele de restrângere a exercițiului unor drepturi și scopul legitim urmărit sau ca un raport echitabil între interesul individual și interesul public” [16].

Din perspectiva dată, *proporționalitatea* este tratată ca un instrument de apărare a interesului subiectiv contra unei reacții prea severe, întrucât se rezumă la „verificarea echilibrului între drepturile individului şi interesele statului”. Plecând de la semnificația sa majoră, „chiar dacă principiul *proporționalității* nu ar fi consacrat expres în constituția unui stat, doctrina și jurisprudența îl consideră ca făcând parte din noțiunea de stat de drept” [17, p. 87-88], fiind „inseparabilă de conceptele de legalitate, subsidiaritate și putere discreționară” [14, p. 61].

e) Limitele restrângerii. Este ultimul element al instituției juridice analizate, care în esență cuprinde cazurile/situațiile în care nu se admite aplicarea restrângerii. Astfel, conform normei constituționale citate, restrângerii nu pot fi supuse drepturile fundamentale, reglementate în art. 20-24 din *Constituție*, care prevăd:

- art. 20 – **Accesul liber la justiție**: *„(1) Orice persoană are dreptul la satisfacţie efectivă din partea instanţelor judecătoreşti competente împotriva actelor care violează drepturile, libertăţile şi interesele sale legitime. (2) Nici o lege nu poate îngrădi accesul la justiţie.”*
- art. 21 – **Prezumția nevinovăției**: *„Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăţia sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanţiile necesare apărării sale.”*
- art. 22 – **Neretroactivitatea legii**: *„Nimeni nu va fi condamnat pentru acţiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos.”*
- art. 23 – **Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle**: „*(1) Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică. (2) Statul*

asigură dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi îndatoririle. În acest scop statul publică şi face accesibile toate legile şi alte acte normative."

- art. 24 – **Dreptul la viață și integritate fizică și psihică**: „*(1) Statul garantează fiecărui om dreptul la viaţă şi la integritate fizică şi psihică. (2) Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante. (3) Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă şi nici executat."*

Fără a intra în mai multe detalii (care evident, necesită o analiză aprofundată), vom sublinia pe marginea limitelor enunțate că în timp ce Constituția permite restrângerea drepturilor omului în formă legală, fiind necesară pentru atingerea unui scop legitim și cu respectarea proporționalității, aceasta categoric interzice ingerința statului în drepturile omului (chiar dacă se respectă asemenea condiții) prin măsuri normative retroactive, în condiți de incertitudine și imprevizibilitate, cu nerespectarea prezumției nevinovăției și îngrădirea accesului la justiție.

CONCLUZII

Generalizând asupra instituției juridice a *restrângerii drepturilor omului*, vom sublinia că ori de câte ori intervine necesitatea restrângerii drepturilor individuale, statul trebuie să respecte cerințele constituționale enunțate, pentru a nu admite manifestări arbitrare, cu efect de suprimare, diminuare sau încălcare a drepturilor omului. Respectarea cerințelor este valabilă atât pentru autoritățile cu competențe normative, cât și pentru cele responsabile de organizarea și executarea actelor normative. Important este ca la aplicarea restrângerii să se țină cont de faptul că „limitările exerciţiului drepturilor garantate de lege trebuie interpretate în mod strict şi restrictiv".

REFERINȚE

1. *Constituția Republicii Moldova* nr. 1 din 29.07.1994. Republicată în: Monitorul Oficial nr. 78 din 29.03.2016 (modificată prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 8 din 11.03.2024).
2. Andreescu M. *Aplicarea principiului proporţionalităţii în cazul restrângerii exerciţiului unor drepturi*. În: Universul Juridic Premium, 2016, nr. 6. În: https://lege5.ro/Gratuit/ge3dinzzgqyq/ aplicarea-principiului-proportionalitatii-in-cazul-restrangerii-exercitiului-unor-drepturi.
3. Несмеянова С.Э., Колобаева Н.Е. *Конституционное ограничение основных прав и свобод человека.* В: Российское Право: Образование. Практика. Наука, 2018, nr. 3, с. 9-16.
4. Подмарев А.А. *Соразмерность как конституционный принцип ограничения прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации*. В: Известия Саратовского университета, Новая серия, Серия: Экономика, Управление, Право, 2021, Т. 21, вып. 1, с. 83-91.

5. https://dexonline.ro/definitie/suprima/definitii.
6. https://dexonline.ro/definitie/diminua/definitii.
7. În: https://dexonline.ro/definitie/restr%C3%A2nge/definitii.
8. Болдырев Н. А. *Соотношение конституционных понятий «ограничение», «умаление» и «отмена» прав и свобод человека.* В: Право и государство: теория и практика, 2023, № 6(222), с. 453-455.
9. Яшина М.С. *Категории «отмена» и «умаление» прав и свобод человека и гражданина в конституционной доктрине современной России*. В: Известие Саратовского университета. Новая серия, Серия Экономика. Управление. Право, 2020. Т. 20, вып. 1, с. 98-107.
10. Логвинова И.В. *Толкование Конституционного Суда Российской Федерации умаления и отмены прав и свобод*. В: Бизнес в законе, 2015, nr. 5, с. 42-44.
11. *Constituția Republicii Moldova: comentariu*: Chișinău: Arc, 2012. 576 p.
12. Aramă E., Coca Gh. *Restrângerea expresă a drepturilor fundamentale de către prevederile constituționale din România şi Republica Moldova*. În: Studii de drept românesc, 2009, an 21 (54), nr. 1, p. 41-46.
13. *Legea privind actele normative* nr. 100 din 22.12.2017. În: Monitorul Oficial nr. 7-17 din 12.01.2018 (modificată prin Legea nr. 49 din 21.03.2024).
14. Vizdoga D. *Proporționalitatea restrângerii unor drepturi sau libertăți în procedura penală*: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2024. 245 p.
15. *Hotărârea CtEDO Handyside c. Marea Britanie*, din 7 decembrie 1976, 5493/72. Disponibil: https://legeaz.net/hotarari-cedo/handyside-contra-marea-britanie-k5b.
16. Andreescu M. *Proporționalitatea ca principiu constituțional.* În: https://dreptmd.wordpress.com/ 2016/04/09/proportionalitatea-ca-principiu-constitutional/#:~:text=Principiul%20propor%C8%9Bionalit%C4%83%C8%9Bii%20este%20reg%C4%83sit%20%C8%99i,pentru%20a%20atinge%20acest%20obiectiv.
17. Miculescu P. *Statul de drept*. București: Lumina Lex, 1998. 312 p.

NOTĂ. Studiu realizat în cadrul subprogramului de cercetare – 01.05.01: „*Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice*” (SENREMO*)* (pentru 2024-2027), desfășurat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM.

CONCEPTELE LUI SERGE LEBOVICI: RESURSE PENTRU ASISTENȚA PSIHOLOGICĂ A FAMILIEI CU COPII CE SUFERĂ DE TULBURĂRI DE SPECTRU AUTIST

SERGE LEBOVICI'S CONCEPTS: RESOURCES FOR THE PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE OF FAMILIES WITH CHILDREN SUFFERING FROM AUTISM SPECTRUM DISORDERS

CZU: 159.922:616.89:376.4 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.49**

Zinaida BOLEA,
ORCID: 0000-0002-9078-3058
e-mail: zbolea@yahoo.com
Universitatea de Stat din Moldova
Carolina ZLENCO,
ORCID: 0000-0002-6430-9838
e-mail: czlenco@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *This article focuses on analyzing the concepts of S. Lebovici, which refer to the complexity of the psychic conception of the idea of the child, starting from a psychoanalytic perspective that considers the conscious and unconscious dimensions of the psyche. S. Lebovici identifies several patterns of representation of the child, in this sense the French psychoanalyst describes 4 psychic constructs that refer to the image of the child in the minds of parents: the phantasmatic child, the imaginary child, the mythic child, the narcissistic child. These representations of the child are simultaneously present in the parent's mind, and the finality, which is part of the normality, is the one in which the image of the real child predominates. When we refer to the birth of children with various mental or physical pathologies, the parents' confrontation with the characteristics of the real child involves multiple forms of mental suffering. The results of this article present an analysis of the concepts of a phantasmatic child, an imaginary child, a mythic child, and a narcissistic child, emphasizing how these three psychological constructs could influence the family environment in which children with autism spectrum disorders grow up.*

Keywords*: imaginary child, phantasmatic child, mythic child, narcissistic child, projection, autism spectrum disorder.*

INTRODUCERE

Aspectele psihologice ce vizează conceperea, nașterea și creșterea copilului au constituit dintotdeauna un subiect central al științei psihologice. Apariția fizică a unui su-

biect uman comportă valențe psihologice importante și vizează mai multe personaje ale mediului familial: nou-născutul este investit psihologic de către părinți și de către ceilalți membri ai familiei. Mai mulți autori psihanaliști s-au preocupat de tematica investirii psihologice a copilului, dat fiind interesul acestei abordări pentru dezvoltarea personalității, dar și pentru comunicarea inconștientă. Cei mai mulți dintre acești autori au o formație profesională interdisciplinară, fiind în același timp pediatri, psihiatri și psihanaliști. Specificul acestui tip de formare profesională oferă suficiente condiții pentru observarea copilului și a familiei, dar mai ales a relaționării acestora. Unul dintre acești specialiști este psihiatrul și psihanalistul francez de origine română Serge Lebovici. Conceptele lui S. Lebovici fac referință directă la începuturile ființei umane și la felul în care este conceput copilul în mentalul cuplului parental. În același timp, reprezentând perspectiva psihanalitică asupra ontogenezei, S. Lebovici ia în considerare premisele psihanalitice centrale: existența inconștientului, comunicarea de la inconștient la inconștient, dualitatea realitate obiectivă-realitate fantasmatică. Teoretizările lui S. Lebovici referitoare la nașterea conceptului de copil în spațiul mental al cuplului parental vizează și zone sensibile ale condiției umane, cum ar fi nașterea unui copil cu probleme de sănătate psihică și/sau somatică. În cazul demersului nostru, analiza conceptelor lui S. Lebovici derivă din interesul epistemic pentru calitatea mediului familial în care cresc copii cu tulburări de spectru autist.

ANALIZE TEORETICE

Perspectiva lui Serge Lebovici asupra dezvoltării copilului

Din perspectiva lui S. Lebovici, copilul este înscris într-o temporalitate familială și într-o dinamică transgenerațională. Prin conceptele sale de arbore al vieții și mandat transgenerațional, autorul are în vedere înscrierea copilului într-o istorie a familiei, dar și plasarea fantasmatică a acestuia într-un viitor ipotetic, fiindu-i prefigurate anumite roluri și sarcini ce vin dinspre predecesori. Toate aceste mișcări psihice, conștiente și inconștiente, construiesc fenomenul de parentalitate, dar și fenomenul de copil.

În plus, perspectiva lui S. Lebovici asupra dezvoltării copilului este strâns legată de teoria atașamentului și de specificul dezvoltării emoționale timpurii, psihanalistul francez explorând modul în care copilul își formează imaginea de sine și reprezentarea despre lumea externă prin interacțiunile cu părinții, în special cu mama. În acest sens, direcțiile epistemice care l-au preocupat pe S. Lebovici sunt legate de: a) importanța relației diadice (mama-copilul), în cadrul căreia copilul își formează imaginea de sine în baza schimburilor emoționale din relația timpurie cu obiectul maternant; b) rolul inconștientului matern – avându-se în vedere felul în care părinții, în special mama, proiectează inconștient propriile dorințe și angoase asupra copilului, ceea ce influențează direct dezvoltarea acestuia; c) calitatea interacțiunilor afective timpurii, primele interacțiuni emoționale între mamă și copil fiind esențiale în crearea imaginii copilului despre sine și despre lume. Autorul subliniază că părinții își creează, într-un

mod inconștient, o „imagine mentală” a copilului, bazată pe așteptările lor sociale, culturale și personale, iar această imagine influențează comportamentele parentale și răspunsurile afective ale acestora. S. Lebovici subliniază că modul în care copilul percepe și integrează imaginea asupra sa oferită de părinți va avea un impact direct asupra stimei de sine și asupra capacității de a forma relații sănătoase în viitor. Conflictele intrapsihice ale părinților, secretele familiale și conflictele neelaborate transmise peste generații, așteptările nerealiste ale părinților pot determina apariția problemelor de subiectivare și de adaptare socială.

În deplină concordanță cu premisele psihanalitice, S. Lebovici accentuează rolul simbiozei mamă-copil în dezvoltarea copilului. Fuziunea mamă-copil este un fenomen firesc la începutul vieții copilului, întrucât la acest stadiu copilul nu are o diferențiere clară între sine și obiectul matern, iar conținerea maternă, fizică și psihică, este imperios necesară. Ulterior, prin dezvoltarea autonomiei și interacțiunea cu lumea exterioară, imaginea de sine a copilului devine mai clar conturată, fiind susținută de capacitatea și plăcerea de a-și crea propriul spațiu psihic. Implicarea Terțului va contribui la trecerea de la relația diadică la relația triangulară, situație care presupune un parcurs maturativ favorabil al copilului. În acest sens, contribuția lui S. Lebovici la înțelegerea vicisitudinilor dezvoltării copilului este esențială pentru a concepe felul în care dinamica relațională timpurie influențează formarea identității. În viziunea psihanalistului francez, interacțiunile fantasmatice părinte-copil au un rol determinant în crearea imaginii copilului în mentalul parental și familial, iar conștientizarea acestor realități intra- și interpsihice poate preveni dificultăți emoționale ulterioare.

„Copilul imaginat” a lui Serge Lebovici

Mai mulți autori și-au adus contribuții semnificative la cercetarea implicării proceselor inconștiente în elaborarea reprezentării asupra copilului [1, 2, 3, 7, 8, 9]. La rândul său, S. Lebovici propune un model teoretic inedit, inspirat din materialul empiric, și care tine cont simultan de observațiile directe asupra interacțiunii mama-copil și de comunicarea fantasmatică. Utilizând în practica sa de consiliere terapeutică a copilului și a familiei geamul unidirecțional, S. Lebovici valorifică resursele oferite de această metodologie: privire, atingere, voce, intonație, tăcere – tot ceea ce autorul numește microcomportamentele prin care se operaționalizează fantasmaticul. Interesat de interacțiunile fantasmatice, S. Lebovici menționează că specialistul trebuie să fie conștient de faptul ca în interacțiunea mamă-copil interferează mai mulți copii. Ce are în vedere reputatul psihanalist francez? Pentru a clarifica lucrurile, S. Lebovici propune termenul generic de „copil imaginat” în care include mai multe complexe de fantasme și reprezentări ale părinților asupra copilului. Iată cum descrie autorul conceptul său de „copil imaginat”: „Vom descrie acest copil sub cele patru forme în care îl cunoaștem, care îl diferențiază de bebelușul pe care mama îl ține în brațe și care cel mai adesea o dezamăgește. Aceste patru apariții sunt: copilul imaginar, copilul fantasmat, copilul mitic și copilul narcisic” [4, p. 76]. Important de menționat că aceste

concepte sunt esențiale pentru înțelegerea relației părinte-copil, deoarece fiecare dintre ele reflectă o dimensiune diferită a percepției și relaționării cu copilul.

Copilul imaginar este rezultatul dorinței de a avea un copil, spune Lebovici. Întrucât în epoca actuală decizia nașterii unui copil este una târzie, copilul este hiperinvestit de ambii părinți. Alegerea prenumelui încă din perioada prenatală, fantasmarea în cele mai mici detalii a viitorului copilului, contactul prenatal cu copilul grație tehnologiilor medicale moderne - toate aceste realități încurajează gândurile și reveriile părinților și a familiei extinse asupra viitorului copil. În acest fel, încă înainte de a se naşte, scenariul de viaţă al individului începe să fie elaborat.

Copilul fantasmat reprezintă copilul creat din fanteziile inconștiente oedipiene ale părinților. În accepțiunea lui S. Lebovici, expresia „copil fantasmat” este folosită pentru a face referire directă la fantasmele infantile ale părinţilor, în special ale mamei. S. Lebovici susține că copilul fantasmat își are sorgintea în conflictele libidinale și narcisice ale mamei, este legat de conflictul oedipian al mamei, deci copilul fantasmat este moştenitorul conflictelor inconștiente ale părinţilor. La rândul său, S. Lebovici atrage atenția asupra încărcăturii afective asociată acestor fantasme și care îl vizează în mod direct pe copil: „Orice accident care i s-ar putea întâmpla, inclusiv moartea sa, este o catastrofă [...]. Desigur, acest bebeluș este obiectul unei moșteniri, datorită culpabilității și rușinii față de bunica maternă” (4, p. 78).

Copilul mitic este un concept legat de modul în care părinții își construiesc o imagine despre copil, bazată pe referințele culturale și mediatice pe care le suportăm, spune S. Lebovici. Înscris într-un mit al culturii de origine, copilul care se va naște trebuie să se înscrie și în mitul contemporan despre copilul perfect. S. Lebovici atenționează că niciun copil nu poate scăpa de aceste influențe mitologice.

Descriind *copilul narcisic*, S. Lebovici face referință la reflecțiile lui S. Freud asupra investirii narcisice a copilului de către părinți: „Punctul cel mai delicat al sistemului narcisic, nemurirea Eului încolțită dur de realitate, și-a dobândit siguranța prin refugiul în copil. Emoționanta, dar, în fond, atât de copilărească iubire părintească nu e nimic altceva decât narcisismul renăscut al părinților, narcisism care își relevă esența sa de odinioară, într-un mod inconfundabil, prin transformarea sa în iubire de obiect” [2, pag. 48]. În același timp, S. Lebovici se regăsește printre psihanaliștii care validează conceptul de narcisism primar a lui S. Freud, considerând că asociat cu îngrijirile adecvate ale obiectelor parentale, narcisismul primar reprezintă un element fundamental în procesul de subiectivare.

Copilul real este copilul realității materiale, care există cu trăsăturile sale unice, temperamentul și comportamentul său. Este acel copil care crește și se dezvoltă în lumea externă, cu necesitățile și dorințele sale proprii. În contextul conceptualizărilor lui S. Lebovici, copilul real niciodată nu corespunde fanteziilor și așteptărilor părinților. Autorul susține că interacțiunile comportamentale concrete țin, bineînțeles, de copilul real, dar aceste comportamente sunt alcătuite în egală măsură din proiecțiile copilului real asupra mamei și din proiecțiile mamei asupra copilului. În același timp, sub aspect

științific și terapeutic, calitatea interacțiunilor trebuie evaluată în plan real, imaginar, fantasmat.

Abordând tipurile de fantasme și reprezentări asupra dezvoltării copilului, S. Lebovici a subliniat faptul că părinții trebuie să navigheze între aceste dimensiuni ale percepției copilului. În cele mai multe cazuri părinții oscilează între:

- proiecțiile lor inconștiente (copilul fantasmatic), care derivă din fantasmaticul infantil al părinților;
- imaginea construită (copilul imaginar), care poate fi influențată de factori personali, culturali și sociali;
- copilul real, așa cum este el, cu toate particularitățile sale [8].

O recomandare ce derivă firesc din teoria lui S. Lebovici se referă la faptul că părinții trebuie să recunoască și să gestioneze diferențele dintre „aceste forme de copii" pentru a construi o relație bună cu copilul real, chiar dacă, având în vedere calitatea inconștientă a acestor interacțiuni, acest deziderat nu poate fi realizat atât de ușor. Dacă părinții nu reușesc să integreze copilul real în reprezentarea lor, acest lucru poate genera frustrare, anxietate și dificultăți de relaționare. Acceptarea diferențelor dintre așteptări și realitate este crucială pentru o dezvoltare sănătoasă a copilului și pentru armonia familiei. În același timp, părintele este solicitat să reflecteze și asupra propriei reprezentări despre rolul de părinte. În acest sens, o reprezentare idealizată asupra rolului de părinte nu va permite acceptarea și înțelegerea ambivalenței inerente experienței parentale. Ca și Donald Winnicott, S. Lebovici nu crede într-o parentalitate ușoară și care vine de la sine, delimitând responsabilitatea părintelui de a îngriji copilului, responsabilitatea familiei extinse de a îngriji familia tânără și responsabilitatea instituțiilor statului de a îngriji spațiul familial.

Conceptul de copil imaginat, așa cum este abordat de S. Lebovici, ne oferă o înțelegere profundă a complexității relației părinte-copilul. S. Lebovici arată cum fantasmele au un impact esențial în structura relațiilor de familie, în special în ceea ce privește dezvoltarea psihologică a copilului. Prin înțelegerea și conștientizarea acestor interacțiuni fantasmatice, atât în cadrul relațiilor cotidiene, cât și în intervențiile terapeutice, se poate asigura o dezvoltare mai sănătoasă a identității și relațiilor interpersonale

Înainte de a ne referi la tulburările de spectru autist, este necesar să menționăm că orice formă de patologie – psihică sau fizică – își pune o amprentă pe acceptarea copilului real. Patologia autistă implică o fenomenologie marcată de suferință psihică care include prioritar dimensiunea comunicării. Actualmente în manualele internaționale de diagnostic DSM-5 și ICD-10, sunt formulate criterii clarificatoare asupra acestei forme de patologie. În ambele manuale identificăm criteriile comune care se referă la deficiențe în comunicarea funcțional-verbală, deficiențe comportamentale ale interacțiunii sociale, prezența modelelor repetitive și restrictive de comportament, interese și activități limitate, dificultăți semnificative în funcționarea socială, academică sau ocupațională. Respectiv, atunci când ne referim la mediul familial al unui copil

cu diagnosticul de tulburare de spectru autist, cele mai ample zone de suferință țin de dificultățile de comunicare a copilului. Fenomenologia patologiei autiste privează părintele și copilul de comunicarea afectivă, astfel impactând realități importante ce țin de atașament și apropiere emoțională [6].

În plus, referindu-ne la conceptul lui S. Lebovici de copil imaginat ne întrebăm asupra destinului materialului fantasmatic în dinamica psihică a relației părinte-copil, atunci când în familie se naște un copil cu tulburare de spectru autist. În acest sens, vom menționa că apariția unui copil cu deficiențe de comunicare nu permite ieșirea din zona fantasmelor și investirea suficientă a copilului real, dar și a realității sociale. Mai mult decât atât, subiectul vinovăției și a pedepsei asociate fantasmelor oedipiene vor acoperi dimensiunea fantasmatică. Cu referire la ceea ce a fost imaginat în legătură cu copilul conceput, un copil cu tulburare de spectru autist produce răni narcisice cuplului parental, iar acest fapt devine în sine un factor cu potențial depresogen care poate afecta climatul familial.

CONCLUZII

Conceptele lui S. Lebovici de copil fantasmat, copil imaginar, copil narcisic, copil mitic și copil real oferă specialistului din domeniul asistenței psihologice a familiilor în care cresc copii cu tulburări de spectru autist o reprezentare multidimensională a ceea ce înseamnă imaginea copilului în mentalul parental, familial și socio-cultural. În acest sens, aceste concepte oferă explicații suplimentare și pertinente asupra dificultății de adaptare a unor cupluri parentale la copil și la rolul de părinte, indiferent de condiția fizică și psihică a copilului.

Atunci când ne referim la adaptarea cuplului parental la realitățile copilului cu tulburări de spectrul autist, trebuie să accentuăm faptul că distanța psihică dintre copilul imaginat și copilul real solicită competențe psihoafective specifice și o bună ancorare în rolul de părinte. În acest caz, asumarea rolului de părinte va fi marcat de dificultăți și va solicita resurse psihice interne, dar și ajutor din partea comunității. În același timp, această distanță aduce în prim-plan subiectul doliului, care implică acceptarea pierderilor narcisice, conștientizarea și acceptarea realității și în final, căutarea și găsirea celor mai bune soluții pentru copil și familie.

Cu referire la aspecte concrete ale spațiului de consiliere psihologică, vom menționa că conceptele lui S. Lebovici oferă specialistului resurse suplimentare pentru înțelegerea suferinței narcisice și a ambivalenței părintelui unui copil cu tulburare de spectru autist, fără a eșua în reacții contratransferențiale indezirabile. De asemenea, psihologul care lucrează cu această categorie de beneficiari va reuși să respecte etapele și dinamica adaptării părintelui la copilul real și va reuși să formuleze ipoteze pertinente asupra acestei dinamici, încurajând și părintele să-și ofere timp și dreptul la greșeli în procesul de înțelegere a fenomenului complex ce reprezintă rolul de părinte a unui copil cu nevoi speciale.

REFERINȚE

1. CICCONE, A. Transmission psychique et parentalité. În: *Cliopsy*, 2014, 1(11).
2. FREUD, S. Pentru a introduce narcisismul. În: FREUD, S. *Psihologia inconștientului*. București: Trei, 1920/2000, pp. 33-56. ISBN 978-973-707-318-1.
3. FONAGY, P, STEELE, H, STEELE, M. Maternal representations of attachment during pregnancy predict the organization of infant-mother attachment at one year of age. În: *Child Development*, 1991, nr. 62, p. 891-905. DOI: 10.2307/1131141.
4. LEBOVICI, S. *Arborele vieții. Elemente de psihopatologia bebeluşului*. București: Editura Fundației Generația, 2006, 331p. ISBN 973-87797-0-7.
5. LEBOVICI, S. STOLERU S. *Le nourrisson, sa mère et le psychanalyste: Les interactions précoces.* Paris: Bayard, 1994, 400 p. ISBN: 978-2227471870
6. *Manualul de diagnostic și clarificare statistică a tulburărilor mentale (DSM-V)*. București: Editura Medicală Callisto, 2016, 1000 p. ISBN 978-606-8043-14-2.
7. MANZANO, J, PALACIO ESPASA, F, ZILKHA, N. *Scenariile narcisice ale parentalității*. București: Fundația Generația, 2002, 192 p. ISBN: 973-85683-1-5.
8. OSOFSKY, J. D. *Handbook of infant development*. London: Ed. John Wiley & Sons, 1987, 1391p. ISBN: 9781108351959.
9. STERN, D. N. *Le Monde interpersonnel du nourrisson*. Paris: PUF, 1985, 381 p. ISBN 978-2130536802.

PARTICULARITĂȚI ALE SFEREI EMOȚIONALE LA PERSOANELE DIAGNOSTICATE CU CANCER DIN PERSPECTIVA DE GEN

PECULIARITIES OF THE EMOTIONAL SPHERE IN PEOPLE DIAGNOSED WITH CANCER FROM A GENDER PERSPECTIVE

CZU: 159.944.4:616-006.6 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.50**

Veronica CALANCEA,
ORCID: 0000-0001-6994-8279
e-mail: v.calancea@yandex.ru,
Universitatea de Stat din Moldova
Rodica GUȚULEAC,
ORCID: 0009-0008-2953-7326
e-mail: gutuleacrodica73@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat. *În Republica Moldova, tumorile maligne constituie cea dea doua cauză a mortalității după maladiile cardiovasculare. În fiecare an, mii de moldoveni duc o luptă dificilă cu această boală. Cancerul – un adversar necruțător, care nu ține cont de vârstă, gen sau situație socială. În Republica Moldova, numărul persoanelor diagnosticate cu acestă maladie crește de la an la an. Impactul psihologic negativ al cancerului în conștiința publică este generat faptului că este considerată de boală incurabilă, care rămâne una dintre principalele cauze de deces în întreaga lume. Gravitatea bolii și intensitatea tratamentului specific afectează în mod diferit personalitatea individului, conducând la diverse stări emoționale, sentimente și ajustări ale stilului de viață. Tulburările emoționale frecvent întâlnite pot, de asemenea fi considerate răspunsuri la stresul psihologic indus de boală.*

Cuvinte-cheie: *oncologie, pacient, stres, tratament specific, tumoare.*

Summary. *In the Republic of Moldova, malignant tumors are the second cause of mortality after cardiovascular diseases. Every year, thousands of Moldovans fight a difficult battle with this disease. Cancer – a relentless adversary, which does not take into account age, gender or social status. In the Republic of Moldova, the number of people diagnosed with this disease increases from year to year. The negative psychological impact of cancer in the public consciousness is generated by the fact that it is considered an incurable disease, which remains one of the main causes of death worldwide. The severity of the disease and the intensity of the specific treatment affect the individual's personality differently, leading to various emotional states, feelings and lifestyle adjustments. Frequently encountered emotional disturbances can also be considered responses to the psychological stress induced by the disease.*

Keywords: *oncology, patient, stress, specific treatment, tumor.*

„Vreau să trăiesc în așa fel încât viața să nu-mi poată fi distrusă de un simplu apel telefonic”
Federico Fellini „La dolce vita”

INTRODUCERE

Recepționarea diagnosticului de cancer este un eveniment cu implicații adânci asupra stării de sănătate a individului, asupra dinamicii familiale, situației financiare și stării emoționale a tuturor celor implicați în acest proces, de la diagnosticare și tratament până la îngrijirea la domiciliu și recuperarea pe termen lung. Adesea, persoanele diagnosticate cu cancer și familiile lor se confruntă cu provocări semnificative care pot complica gestionarea bolii în întregul său proces [1, p.9]. Multe dintre emoțiile trăite de persoanele diagnosticate cu cancer sunt împărtășite și de familiile lor, indiferent de sex.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Pe lângă confruntarea cu boala în sine, aceste persoane se confruntă și cu perioade de schimbări majore în ceea ce privește imaginea corporală și stima de sine. Momentul diagnosticului reprezintă o cotitură semnificativă în viața persoanelor diagnosticate cu cancer și este adesea menționat în relatări. În majoritatea povestirilor, aflarea diagnosticului marchează un punct de cotitură într-o călătorie începută cu ceva timp în urmă, caracterizată atât de teama celor mai grave scenarii, cât și de speranță. Mulți pacienți subliniază perioada îndelungată de timp de la primele simptome ale bolii până la momentul diagnosticului, care îi aruncă într-un univers al groazei, într-o realitate în care totul pare să se prăbușească [1, p.5].

Emoțiile asociate cu diagnosticul și tratamentul cancerului pot varia în funcție de sex, iar bărbații și femeile pot avea reacții și nevoi emoționale diferite. Nu este deloc ușor să fii în același timp puternic și sensibil, sigur pe tine și supus, necioplit și tandru, ambițios și detașat, eficient și liniștit, agresiv și respectuos, carierist și om de casă. Dorința de a atinge această cale de mijloc, pentru care nimeni nu a reușit până acum să ofere o definiție clară, a provocat un sentiment de frustrare constantă celor mai mulți bărbați: nu reușim să satisfacem așteptările. Aceste directive contradictorii îi determină pe bărbați să devină încă de la o vârstă fragedă echilibriști care oscilează între propriile lor aspirații și cele impuse de societate. Mulți bărbați revendică dreptul de a-și arăta fragilitatea, sensibilitatea, frica și senzația de inutilitate, fără ca aceste atitudini să provoace un mare scandal; dreptul de a exprima ceea ce simt și gândesc prin abandonarea orgoliului și adoptarea unei sincerități profunde [2, p.11]. A recunoaște că și bărbații suferă nu înseamnă să ignorăm problemele sexului feminin. Femeile s-au dedicat propriei lor emancipări cu ceva timp în urmă și au exprimat sentimentele lor în toate modalitățile posibile; de aceea, ele reprezintă un exemplu demn de urmat pentru bărbați.

Fiecare individ manifestă anumite particularități în percepție, atitudine, gândire, sentimente, reacții, comunicare și comportament, care îl fac asemănător și în același

timp îl diferențiază de ceilalți. Bazându-se pe aceste aspecte, el poate fi caracterizat și inclus într-o clasă tipologică-caracterială. Temperamentul a fost considerat ca fiind planul predominant, înnăscut, atematic și nemotivațional al structurii persoanei, constând dintr-o serie de trăsături precum sociabilitatea, emotivitatea, nivelul de energie biopsihică, viteza de desfășurare a proceselor psihice, etc. [3, p.21]. Aspectul caracterial este predominant dobândit prin experiențele trăite și se referă la stilul de relaționare interpersonală al individului, la modul în care își gestionează trăirile interioare, la procesul de luare a deciziilor, la proiectarea și executarea acțiunilor, la colaborarea cu ceilalți în cadrul vieții comunitare. Toate aceste caracteristici tipologice ,,temperament-caracter” sunt reflectări ale realității și pot fi observate și descrise. Importanța tipologiei caracteriale constă în capacitatea sa de a aduce ordine în diversitatea persoanelor. Identitatea individului este conturată și prin asumarea și adoptarea într-un mod specific a statutelor și rolurilor sociale. În plus, individul, într-o perspectivă amplă și complexă, are două componente esențiale, și anume: modalitatea constantă în care subiectul își sintetizează judecata morală și modul în care individul își exprimă și își manifestă identitatea într-un context socio-cultural specific, care transcende statuturile sociale menționate [3, p.21].

Cu referire la datele provenite dintr-un studiu cu desfășurare în două etape ale Studiului Longitudinal Wisconsin, SUA, există o analiză la disparitățile de sex în adaptarea psihologică la cancer printre adulți, cu capacitatea de concentrare asupra caracteristicilor unice ale aspectului emoțional. Concluziile obținute din diverse modele longitudinale indică că, cancerul generează mai multe repercusiuni psihologice negative pentru bărbați în comparație cu femeile. Nivelurile mai ridicate de depresie întâlnite la bărbați sunt reduse în urma ajustării pentru conformarea la idealurile de masculinitate, precum puterea, independența și invincibilitatea. Cancerul constituie o amenințare la adresa identității masculine, deoarece implică pierderea controlului asupra propriului corp și alte consecințe care sunt incompatibile cu masculinitatea tradițională. Acest studiu aduce o contribuție la înțelegerea sociologică a modului în care genul influențează rezistența psihologică și vulnerabilitatea la cancer prin intermediul semnificațiilor atribuite rolurilor de sex. Progresele în diagnosticarea precoce a cancerului și îmbunătățirile în tratament au condus la o creștere a speranței de viață a pacienților cu cancer în decursul ultimelor decenii. Conform datelor Institutului Național de Cancer, SUA, din 2008 [4] peste 10 milioane de americani cu istoric de cancer erau în viață în anul 2003. În lumina numărului tot mai mare de supraviețuitori pe termen lung ai cancerului, chestiunea privind calitatea vieții după cancer devine extrem de importantă pentru cercetători și medici, conform cercetărilor lui Annette Stanton, Tracey Revenson și Howard Tennen din 2007 [5, p.565-592]. Răspunsul la această întrebare probabil că este specific pentru fiecare sex, deoarece cercetările existente indică faptul că experiența cancerului este diferită pentru bărbați și femei. Deși bărbații prezintă un risc mai mare de cancer pe parcursul vieții, femeile se confruntă cu această boală la vârste mai tinere, conform datelor Institutului Național de Cancer,

SUA, din 2008. Femeile în vârsta de 30, 40 și 50 de ani au un risc mai crescut de a dezvolta cancer în comparație cu bărbații de aceeași vârstă, în timp ce tipurile cele mai frecvente de cancer la bărbați, cum ar fi cancerul de prostată, se manifestă de obicei după vârsta de 60 de ani. Vârsta mai fragedă la care se face diagnosticul de cancer, în special sub vârsta de 40-45 de ani, este asociată cu nivele mai ridicate de suferință în comparație cu vârstele mai înaintate, conform studiilor lui Kroenke din 2004 și Jason Schnittker din 2005 [6, p.13-23]. Un diagnostic de cancer poate constitui un șoc profund pentru persoanele mai tinere, în timp ce adulții mai în vârstă sunt susceptibili să anticipeze apariția unei boli cronice odată cu înaintarea în vârstă, conform cercetărilor lui Mosher și Danoff-Burg din 2005. Aceste constatări sugerează că cancerul poate fi mai perturbator pentru rolurile femeilor decât pentru cele ale bărbaților. Femeile tinere care se confruntă cu cancer se pot confrunta cu posibilitatea de a-și compromite funcția reproductivă și de a intra în menopauză timpuriu, aspecte care le pot pune la îndoială conceptul de sine, conform studiilor lui Avis, Crawford și Manuel din 2004. De asemenea, femeile mai tinere cu cancer se pot simți izolate de colegii lor sănătoși și pot întâmpina dificultăți în îngrijirea copiilor și probleme financiare din cauza bolii lor, conform cercetărilor lui Mor, Malin și Allen din 1994 și ale lui Catherine Mosher și Sharon Danoff-Burg din 2005 [7, p.101-114]. Cu toate acestea, deși un diagnostic de cancer apare, în medie, mai târziu în viața bărbaților, bărbații se pot confrunta și ei cu o perturbare a rolurilor lor familiale și profesionale. Într-un studiu realizat pe supraviețuitori ai cancerului de prostată în vârstă de 50 de ani și mai mult, una dintre principalele preocupări ale bărbaților a fost dacă vor putea asigura financiar soțiile și copiii lor. Unii bărbați au fost nevoiți să se pensioneze mai devreme decât era planificat, iar această pensionare anticipată forțată a fost angoasantă pentru ei și a pus la îndoială concepția lor despre sine ca furnizori și capi de familie, conform cercetărilor lui Alison Chapple și Sue Ziebland din 2002 [8, p.820-841]. Aceste discrepanțe de gen în ceea ce privește experiența cancerului sugerează că bărbații și femeile pot avea reacții psihologice diferite față de boală. Cercetările existente privind adaptarea psihologică la cancer furnizează unele dovezi privind o adaptare diferită, cu toate că rezultatele sunt contradictorii. Unele studii indică faptul că femeile diagnosticate cu cancer raportează niveluri mai ridicate de suferință decât bărbații, conform cercetărilor lui Barry Bultz și Linda Carlson din 2006 și ale lui Stommel din 2004 [9, p.93-95], în timp ce altele documentează că pacienții de sex masculin cu cancer prezintă mai multe simptome depresive decât colegii lor de sex feminin, conform studiilor lui Gil Goldzweig din 2009 [10, p.71-82] și Susan Reisine din 2005 [11, p.513-520].

CONCLUZII

Mai multe studii, cu referire la particularități specifice emoționale nu evidențiază diferențe semnificative între sexe în ceea ce privește nivelurile de suferință psihologică ale pacienților cu cancer, conform cercetărilor lui Mila Gustavsson-Lilius din 2007 [12, p.1100-1110] și ale lui Carolyn Rabin din 2007 [13, p.411-416]. Înțelegerea

rezilienței psihologice și a vulnerabilității la cancer este dificilă din cauza cercetărilor puține. În special, implicațiile psihologice ale cancerului au fost investigate predominant în domeniul psihologiei clinice și al nursing-ului.

Astfel, adaptarea psihologică la cancer a fost percepută ca o realizare individuală sau, cel mult, ca un efort comun al pacienților și al partenerilor lor. În timp ce mecanismele individuale de adaptare la bolile cronice sunt bine documentate, s-a acordat puțină atenție originilor sociale ale suferinței psihologice în rândul pacienților cu cancer. Din perspectiva sociologică, este crucial să contextualizăm reacțiile psihologice la cancer prin identificarea modului în care procesele și experiențele individuale sunt influențate de normele și structurile sociale. Deci, analizând diferențele de sex în adaptarea psihologică la cancer într-un cadru care leagă experiențele individuale ale bărbaților și femeilor privind cancerul și depresia de contextul social și cultural al proceselor de stres de sex [14, p.80-94].

REFERINȚE

1. Băban A., Tăut D. Analiza nevoilor părinților și copiilor diagnosticați cu afecțiuni oncologice din sistemul onco-pediatric din România. Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai, 2021. În: https://www.daruiestearipi.ro/wp-content/uploads/2024/01/Raport-UBB-Nevoi-parinti.pdf
2. Riso W. Afectivitatea bărbatului: ce trebuie să știe orice femeie despre bărbați. București: Ed. All Educational, 2013
3. Lăzărescu M. Psihopatologie clinică. Timișoara: Ed. Helicon, 1993
4. National Cancer Institute. SEER Cancer Statistics Review 1975 – 2005. În: https://seer.cancer.gov/archive/csr/1975_2005/index.html
5. Stanton A., Revenson T., Tennen H. Psihologia sănătății: Ajustarea psihologică la boala cronică. În: *Revizuirea anuală a psihologiei*. 2007. Nr.58, p.565-592
6. Schnittker J. Boala cronică și simptomele depresive la sfârșitul vieții. În: *Știință socială și medicină*. 2005. Nr.60, p.13-23
7. Mosher C., Danoff-Burg Sh. O revizuire a diferențelor de vârstă în adaptarea psihologică la cancerul de sân. În: *Jurnalul de oncologie psihosocială*. 2005. Nr.23, p.101-114.
8. Chapple Alison., Ziebland Sue., Cancerul de prostată: Experiența întruchipată și percepțiile de masculinitate. În: *Sociologia sănătății și a bolii*. 2002. Nr.24, p.820-841
9. Bultz Barry., Carlson Linda., Distresul emoțional: Al șaselea semn vital - Direcții viitoare în îngrijirea cancerului. În: *Psiho-Oncologie*. 2006. Nr.15, p.93-95
10. Goldzweig G., Hubert A., Walach N. Genul și stresul psihologic în rândul pacienților cu cancer colorectal de vârstă mijlocie și mai în vârstă și a soților lor. În: *Recenzii critice în oncologie / hematologie*. 2009. Nr.70, p.71-82
11. Reisine S., Morse D., Psoter W., Eisenberg E. Indicatori de risc sociodemo-

grafic pentru simptome depresive în rândul persoanelor cu cancer oral sau displazie epitelială orală. În: *Jurnalul de chirurgie orală și maxilo-facială*. 2005. Nr.63, p.513-520
12. Gustavsson-Lilius M., Julkunen J., Keskivaaral P., Hietanen P. Sentimentul de coerență și stres la pacienții cu cancer și la partenerii lor. În: *Psiho-Oncologie*. 2007. Nr.16, p.1100-1110
13. Carolyn R., Rogers M., Pinto B., Nash J. Efectul istoricului personal al cancerului și al istoricului familial al cancerului asupra nivelurilor de stres psihologic. În: *Știință socială și medicină*. 2007. Nr.64, p.411-416
14. Link Bruce G., Phelan Jo.C. Condițiile sociale ca și cauze fundamentale ale bolii. În: *Jurnalul de Sănătate și Comportament Social*. 1995. Nr.35, p.80-94

INTERVENȚII ÎN SITUAȚII DE CRIZĂ PRIN INTERMEDIUL CONSILIERII DE GRUP

INTERVENTIONS IN CRISIS SITUATIONS THROUGH GROUP COUNSELLING

CZU: 159.9.072.43:616-001 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.51**

Tatiana BARBAROȘ,
ORCID: 0009-0008-9483-2014
e-mail: tatianabarbaros2020@gmail.com
Universitatea „Ovidius” din Constanța, România

Summary. *This study analyses the types of traumas the Ukrainian refugees are experiencing and the different ways they tried and succeeded to adapt to the new reality of their life. Thereby we present a group counselling program aimed to increase, as much as possible, participants' resilience to their terrible traumas and to provide them as well with several methods to accept the reality as to identify adaptive solutions. The target group was preponderant feminine: single mothers with children, with uncertain or undefined future projections. Due to the results of this approach, we can be confident that the assistance provided now will help them in overcoming other potential challenges in their lives.*

Keywords: *trauma, refugee, resilience, group counseling*
Cuvinte-cheie: *traumă, refugiat, reziliență, consiliere de grup*

INRODUCERE

Transformările la care au fost supuse familiile ucrainene în ultima perioadă le-au solicitat psihicul. Starea de neliniște datorată acestor schimbări amplifică stresul resimțit. Dintre cele mai frecvente efecte se remarcă înghețarea emoțională, refugiul în diverse activități neconstructive (adicții-consum excesiv de tutun, dependența de gadgeturi). Schimbarea locului de trai, a modului de viață, schimbarea rutinei zilnice, acceptarea statutului de refugiat - toate implică un consum psihic enorm, care poate duce la epuizare psihică.

Din perspectiva psihologică, o mare pate dintre refugiați au fost supuși unui proces de traumatizare. Este vorba despre trauma noncombatantului, trauma refugiatului, a persoanei civile, care a fost nevoită să asiste neajutorată la acțiunile de război [1, p.20-28].

Experiența traumatică, conform autorilor germani, G. Fischer și R. Riedesser este un eveniment vital de discrepanță între factori situaționali amenințători și posibilitățile de surmontare individuale, concomitent cu sentimentele de neajutorare și abandon a persoanei lipsite de apărare, determinând astfel o zdruncinare de durată a înțelegerii de sine și a înțelegerii lumii [2, p.46].

Pe lângă definiția clasică a traumei, merită amintită formularea dată de G. Mate: trauma nu este ceea ce ți se întâmplă, ci ceea ce ți se întâmplă în interiorul tău [3, p.40].

Un fapt demn de remarcat, conform D. Vasile este acela că situațiile traumatizante vor fi diferite de la individ la individ, chiar dacă evenimentul traumatizant va fi același [4, p.17].

Odată cu creșterea excitației emoționale în situații de stres, atenția se restrânge la trăsăturile evenimentelor care sunt de importanță centrală. Acest lucru are ca rezultat o memorie îmbunătățită pentru informații centrale în detrimentul detaliilor periferice [5, p.83].

În condiții de excitare emoțională severă sau stres, oamenii se pot concentra aproape exclusiv pe supraviețuire, rezistență și eforturi de reglare a emoției. Cu această atenție extrem de îngustă, focalizarea poate avea ca rezultat o memorie slabă chiar și pentru evenimentele provocate de emoție, fenomen denumit ,,îngustarea memoriei" emoționale sau ,,tunelul memoriei" [6, p.111].

În condiții de stres extrem, această îngustare a concentrării atenției poate duce la deficite de memorie și susceptibilitate pronunțată, chiar la dezinformare. Oamenii sunt, de asemenea, capabili să unească fragmente de informații autobiografice cu informații adunate din surse externe, pentru a asigura o coerența a amintirilor legate de evenimente bogate emoțional, care însă nu au avut loc niciodată [5, p.83].

O altă particularitate a funcționării cognitive în traumă este scăderea neuroplasticității, ducând astfel la o gândire dihotomică și la apariția schemelor cognitive dezadaptative.

Pe parcursul experienței profesionale, am identificat câteva caracteristici ale intervenției în situația persoanelor cu traume psihice. Este mult mai eficientă intervenția concentrată, în prima etapă, pe tehnici de reglare și validare emoțională. Astfel intervenția specializată s-a centrat mai puțin pe procese cognitive, iar abordările au fost individualizate de la persoană la persoană. Reacțiile la același eveniment au fost diferite în funcții de particularitățile personalității persoanelor și a resurselor de gestionare a situațiilor critice.

Conform D. Vasile, *persoanele au nevoie de ajutor terapeutic, dar mulți dintre ei vor evita sau refuza, tocmai datorită incapacității de a mai acorda un sens experienței lor de a crede într-o posibilă perspectivă pozitivă asupra vieții și lumii* [4, p.22].

Pierderea viziunii asupra vieții, alături de amenințarea la adresa vieții persoanei și a pattern-urilor de trai, amenințarea integrității și coerenței eu-lui, pierderea unei relații semnificative, întreruperea funcționării normale a persoanei, perturbarea expansivității sufletului în contextul vieții reprezintă cele șase traume centrale pe care o persoană le poate experimenta în viață [7, p.27-31].

În practica internațională, în situațiile refugiaților activitățile cele mai frecvent raportate au fost: consilierea individuală (39%), facilitarea sprijinului comunitar al persoanelor vulnerabile (23%), asigurarea de spații prietenoase copiilor (21%), sprijinul suportului social inițiat de comunitate (21%) și consiliere de bază pentru grupuri și familii (20%) [8].

MATERIALE ȘI METODE

A fost elaborat și implementat un program de sprijin psihologic de grup, ținând cont de nevoile participanților și de particularitățile intervenției în criza refugiaților. Obiectivul general al intervenției l- a reprezentat creșterea nivelului de reziliență și îmbunătățirea stării de bine în acord cu abordarea în situații de criză stabilită la nivel internațional, prin intermediul tipului de intervenție MHPSS (Community-based approaches to Mental Health and Psychosocial Support). Această abordare reglementează modul de oferire a sprijinului mental și grija pentru sănătatea mentală a persoanelor aflate în criză: *sănătatea mintală şi sprijinul psihosocial (MHPSS) sunt la fel de importante, deoarece restabilesc capacitatea oamenilor de a avea grijă de ei înşişi şi de ceilalți* [9].

Un alt aspect de care am ținut cont în elaborarea programului a fost abordarea propusă de L. C. Colom în situații de criză. Abordarea se bazează pe 5 arii de intervenție, numite de către autor *Pilonii bunăstării (Wellbeing Pillars).* Conform L. C. Colom, cei 5 piloni ai bunăstării sunt: Siguranță (Safety), Securitate și stabilitate (*security and stability),* Legături, relații și rețele (*Bonds, relations and networks*), Păstrarea rolurilor și a identității (*Roles and identities),* Dreptate (*Justice*) și Speranță și sens al vieții (*Hope and meaning*) [11].

Programul a fost conceput pe o durată de 8 întâlniri directe, urmat de crearea unui grup de suport online.

Grupul de suport a avut următoarele obiective**:**

- Ameliorarea stării psihice
- Acceptarea situației
- Validarea trăirilor emoționale specifice situațiilor stresante curente
- Încurajarea exprimării emoțiilor într-un cadru securizat
- Declanșarea mecanismelor de autoreglare emoțională
- Crearea sentimentului de apartenență la o comunitate și a sprijinului reciproc.

Programul s-a desfășurat pe parcursul a 8 întâlniri cu o durată de 2 ore fiecare atelier (grup de 12 participante)

Tematica întâlnirilor a abordat următoarele aspecte

- Conștientizarea reacțiilor în situații de stres acut
- Normalizarea reacțiilor și manifestărilor avute în perioada de stres acut
- Identificarea resurselor personale și stabilirea strategiilor de amplificare a lor
- Conștientizarea potențialului individual care asigură adaptarea în noul mediu (calități, aptitudini)
- Acceptarea situației curente și identificarea soluțiilor pentru viitor
- Proiectarea planurilor de viitor, proiecția în viitor
- Realizarea strategiilor de acțiune pentru perioada imediată cu specificarea acțiunilor concrete.
- Crearea unei rețele de sprijin și suport psiho-emoțional (grupuri de interes, întâlniri tematice, etc.)

Modalitățile de lucru au presupus trei tipuri de tehnici:

- Corporale (relaxare musculară progresivă Jackson)
- Emoționale (autoreglare emoțională)
- Cognitive (identificarea schemelor cognitive și restructurări cognitive)

Metodele folosite au fost preponderent arterapeutice si metaforice. Explicațiile cognitive deseori întâmpinau rezistențe. În cadrul întâlnirilor, unele tehnici trebuiau explicate de mai multe ori. Cele mai eficiente intervenții au fost cele bazate pe metafore si artă: desenul, completarea unei povești cu început dat, comentarea unui card metaforic, comentarea unui citat, realizare unui simbol din plastilină, ceară, pietre semiprețioase sau sârmă. Enumerăm câteva dintre ele.

- Tehnici arterapeutice (desen, modelaj, realizarea de diverse obiecte simbolice, utilizarea carduri metaforice asociative (ex. cardurile resursă din cadrul setului COPE)
- Metafore terapeutice (metafora perlei, metafora celor trei cutii)
- Storytelling (crearea unei povești pe o temă aleasă de participante sau continuarea unei povestiri)
- Utilizarea tehnicilor cognitive (stop thinking, modelul ABC – identificarea cogniților, emoțiilor și comportamentelor în situații concrete).

Totul s-a desfășurat într-o ambianță plăcută și relaxantă.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În urma parcurgerii programului au fost observate următoarele aspecte.

- Proiectarea planurilor pentru viitor: *Fiul dorește să urmeze studiile superioare aici în țară, doresc să îl sprijin și acum caut un loc de muncă.*
- Acceptarea situației curente: *Conștientizez că nu am unde să mă întorc și trebuie să caut modalități de adaptare aici. Am început un curs de perfecționare*.
- Creșterea sentimentului de siguranță: *Mă simt mult mai sigură aici.*

CONCLUZII

Un aspect demn de menționat a fost faptul că majoritatea femeilor reprezentând familii monoparentale au conștientizat rolul marital deficitar exersat în ultimii doi ani. Și-au exprimat interesul pentru a acorda mai multă atenție acestui aspect ceea ce reprezintă un indicator al concentrării atenției si pe alte sfere ale personalității.

Un factor perturbator a fost reprezentat de fluctuația mare a participantelor, multe dintre ele lipsind pe motiv că au fost nevoite să plece in localitate pe diverse motive: să își viziteze în spital în Ucraina soțul rănit, să perfecteze acte pentru copil în afara localității, să se prezinte la consultații medicale în afara României

REFERINȚE

1. Zashirinsckaia, O., *Preodolenie travmaticeskogo stresa*, Psychology workbook, Sankt -Petrsburg, 2024.
2. Fisher G., Riedesser P., *Tratat de psihotraumatologie*, traducere, Editura Trei, București, 2001.
3. Mate,G., *Mitul normalității*, trad., București, Editura Herald, 2022.
4. Vasile, D.L, *Trauma familială și resurse compensatorii*, Editura Sper, București, 2011.
5. Christianson, S.-Å., & Loftus, E. F. (1991). *Remembering emotional events: The fate of detailed information*. *Cognition and Emotion, 5*(2), 81–108.În: https://doi.org/10.1080/02699939108411027
6. Kensinger, E. A. (2009). *Remembering the details: Effects of emotion*. *Emotion Review, 1*(2), 99–113. În: https://doi.org/10.1177/1754073908100432
7. Macnab, F., *Traumas of life and Their Treatment*, Spectrum Publication, Melbourne, 2000.
8. Tol, W. A ,C. Barbui C., Galappatti A., Silove D., Betancourt T.S., Souza R., Golaz A., Mark Van Ommeren M.V., *Mental Health and psychosocial support in humanitarian settings linking practice and research*, The Lancet, vol.278, 2011 În: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=WN3noHgAAAAJ&citation_for_view=WN3noHgAAAAJ:Y5dfb0dijaUC
9. *What is Mental health and psychosocial support* (MHPSS)?, 2024 În: https://www.government.nl/topics/mhpss/what-is-mental-health-and-psychosocial-support-mhpss, accesat 10.06.2024
10. CB MHPSSCommunity-Based Approaches to MHPSS Programmes: A Guidance Note - World | ReliefWeb accesat 23.03.2024
11. L. C. Colom, (2021), *Toward psychosocial resilience and well-being, Operational Guidance*, Terre des Hommes, Helping Children worldwide, În: https://childhub.org/en/child-protection-online-library/towards-psychosocial-resilience-and-well-being, accesat 10.02.2024

ВОЗРАСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О СМЫСЛЕ (ПСИХОСЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ)

AGE-RELATED DIFFERENCES IN CONCEPT OF MEANING (PSYCHOSEMANTIC ANALYSIS)

CZU: 159.923.2:159.944.4 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.52**

Елена КОЖУХАРЬ,
ORCID: 0009-0009-2193-4391
e-mail: ekozhukhar@hse.ru
Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики», Москва, Россия
Владимир СЕРКИН,
ORCID: 0000-0003-1752-4372
e-mail: vserkin@hse.ru
Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики», Москва, Россия

Аннотация. *В работе предложен новый подход к определению смысла – смысл как совпадение индивидуального образа жизни и образа мира. Целью исследования была попытка приблизиться к возрастной периодизации смыслов. Выборка составила 190 респондентов 18-78 лет (32 мужчины). При помощи методов психосемантики (групповой ассоциативный эксперимент) составлено семантическое поле понятия «смысл», выделены и проанализированы ассоциативные семантические универсалии понятия по взрослым возрастным группам. Показано, что описание понятия «смысл» значимо различается в разных возрастах. В группе 18-33 лет описания содержат наиболее выраженный (по сравнению с другими группами) мотивационный компонент, отражающий направленность в будущее, а также носят наиболее абстрактный и гедонистический характер. В 34-47 лет смыслы более конкретны и дифференцированы, ассоциируются с семейными отношениями и профессиональной деятельностью. У респондентов 48 лет и старше понятие «смысл» в наибольшей степени ассоциируется с понятием «значение», а также с принесением пользы другим.*

Summary. *The work proposes a new approach to defining meaning as the coincidence of an individual lifestyle and the image of the world. The purpose of the study was to try to get closer to the age-related periodization of meanings. The sample consisted of 190 respondents aged 18-78 years (32 men). Using the methods of psychosemantics (group associative experiment), the semantic field of the concept "meaning" was compiled, associative semantic universals of the concept were identified and analyzed for adult age groups. It is shown that the description of the concept "meaning" differs significantly at different ages. In the group of 18-33 years old, the descriptions contain the most pronounced (compared to other groups) motivational component, reflecting a focus on the future, and are also of the most abstract and hedonistic nature. At 34-47 years old, meanings are more specific and differentiated, associated with family relationships and*

professional activities. Among respondents 48 years of age and older, the concept of “meaning” is most associated with the concept of “sense”, as well as with bringing benefit to others.

***Ключевые слова**: образ жизни, образ мира, психосемантика, смысл.*

ВВЕДЕНИЕ

Смысл – одно из центральных понятий в жизни личности. Согласно В. Франклу, стремление прожить осмысленную жизнь – это врожденная мотивационная тенденция, и лишь веря, что его поступки имеют смысл, человек может активно жить и действовать [1].

В науке накопился большой массив эмпирических данных, подтверждающих связь наличия смысла в жизни с субъективным благополучием и устойчивостью [2], успешным совладанием со стрессом [3]. Нахождение смысла в стрессовой ситуации – наиболее эффективная копинг-сратегия, предсказывающая физическое и ментальное здоровье [4]. Существуют также разнообразные теории смысла (например: теория управления смыслом П. Вонга [2], модель смысла К. Парк [3], деятельностно-смысловой подход Д. А. Леонтьева [5] и мн. др.). Однако, несмотря на некоторые точки пересечения, единой концепции смысла, как и универсального определения этого понятия, в психологии до сих пор не представлено [6].

Возможное решение методологического кризиса в определении понятия «смысл» предлагает В. П. Серкин, который рассматривает смысл через модель «образ мира – образ жизни» [7]. Согласно этой концепции, все трудности личности, связанные со смыслом, обусловлены тем, что образ мира человека (представления о мире) не совпадает с его образом жизни (системой деятельностей), в таком случае «несовпадение образа мира и образа жизни может рассматриваться как причина личностных кризисов» [8, с. 35], в том числе смысловых. Преодоление кризиса требует нового самоопределения, связанного с конструированием нового, по сравнению с ранним, образа мира (интегральной системы значений) и выстраиванием нового образа жизни (системы практических действий).

Поскольку образ мира и образ жизни – динамические образования, которые меняются с течением жизни, логично предположить, что смыслы также могут изменяться с возрастом.

Целью настоящего исследования является попытка приблизиться к созданию возрастной периодизации смыслов. В ходе исследования мы стремились ответить на следующие **вопросы**:

1) как представлено понятие «смысл» в обыденном сознании?
2) различаются ли представления о смысле в разных возрастных группах?

МЕТОДЫ

Выборка составила 190 респондентов в возрасте от 18 до 78 лет ($M_{возраст}$=37.55, $SD_{возраст}$=15.75): 32 мужчины и 158 женщин. Сбор данных проходил на онлайн-

платформе Google Forms, выборка формировалась методом снежного кома. Участие в исследовании было добровольным и анонимным.

Основной ***метод сбора данных*** – групповой ассоциативный эксперимент. Это метод психосемантики, который заключается в сборе ассоциаций респондентов на предлагаемый стимул и подсчете веса (частот) каждой из них. Его существенное преимущество – свобода описаний, так как респонденты не ограничены рамками опросников и могут называть любые ассоциации, которые актуализируются в сознании. При этом «совокупность генерируемых испытуемыми в связи с определенным стимулом ассоциаций» порождает *семантическое поле* [9, с. 244]. Частотные (использованные не единожды) ассоциации являются наиболее информативными, поскольку каждый респондент выбирает из сотен или даже тысяч возможных ассоциаций. Таким образом, вероятность случайного выбора слова респондентом меньше одного процента, а вероятность совпадения ассоциаций у группы респондентов пренебрежимо мала. Такие неслучайные ассоциации составляют *ассоциативную семантическую универсалию* (АСУ) данного стимула для группы [9].

РЕЗУЛЬТАТЫ И ОБСУЖДЕНИЕ

Ассоциативная семантическая универсалия понятия «смысл» на общей выборке представлена в табл. 1. В нее вошли ассоциации с частотой ≥ 5 (согласно логарифмическому критерию В. П. Серкина [10]). Всего респондентами было названо 406 уникальных ассоциаций.

Таблица 1 – ассоциации на стимул «смысл» на общей выборке (N=190)

№	Ассоциации	Частота	Ранг
1	**жизнь, жизни**	58	1
2	**суть**	46	2
3	**цель, цели**	45	3
4	**значение**	39	4
5	**идея**	19	5
6	**понятие**	18	6
7	**понимание**	17	7.5
8	**мысль, мысли**	17	7.5
9	**любовь, любви**	15	9
10	**предназначение**	14	10
11	**поиск**	12	11
12	**семья, семьи**	11	12

13	**истина**	10	14.5
14	**счастье**	10	14.5
15	**радость**	10	14.5
16	слово, слов	10	14.5
17	**содержание**	9	20
18	польза	9	20
19	ценность, ценности	9	20
20	причина	9	20
21	**работа**	9	20
22	дети, в детях	9	20
23	толк	9	20
24	**путь**	8	24
25	значимость	7	25
26	**осознание**	6	28
27	мотивация	6	28
28	основа	6	28
29	важное	6	28
30	**главное, главная**	6	28
31	**логика**	5	33
32	**семантика**	5	33
33	**стремление**	5	33
34	глубина	5	33
35	важность	5	33
	…		
406	проект	1	182.5
	Сумма	**988**	

Примечание. Полужирным шрифтом выделены ассоциации, названные респондентами всех возрастных групп.

Все значимые ассоциации можно разделить на несколько групп.

1. Семантическая группа описывает смысл как *значение* чего-либо: суть,

значение, идея, понятие, понимание, мысль (мысли), слово (слов), содержание, толк, логика, семантика. Они составляют 19.6% от всех названных ассоциаций.

2. Аксиологическая (сущностная) группа включает в себя то, что может выступать источником смысла в жизни: жизнь (жизни), любовь (любви), семья (семьи), истина, счастье, радость, польза, ценность (ценности), работа, дети (в детях). Вес этой категории составляет 15.18%.

3. Мотивационная группа ассоциаций, в которой смысл представлен как то, что задает ориентир, придает направленность жизни: цель (цели), предназначение, поиск, причина, путь, осознание, мотивация. На эту группу приходится 10.63% от всех ассоциаций.

4. Группа ассоциаций, отражающая *степень важности* (3.54%) – смысл как существенная, наиболее важная составляющая жизни: значимость, основа, важное, главное, глубина, важность.

Соотнося полученные категории со структурой смысла, описанной Д. А. Леонтьевым [11], можем отметить, что первая группа соотносится с когнитивным компонентом смысла (понимание, связность), третья соответствует мотивационному (цель), а четвертая отражает эмоциональный компонент смысла (чувство значимости).

Чтобы проверить, различаются ли представления о смысле в разных возрастах, мы разделили респондентов на три подвыборки: 18-33 года (N=93), 34-47 лет (N=50), 48+ лет (N=47). В таком разделении мы ориентировались на возрастные периодизации Э. Эриксона, А. Лэнгле [12], А. К. Болотовой и О. Н. Молчановой [13], а также на описания кризиса середины жизни по Б. Ливехуду, Р. А. Ахмерову [см.: 13]. Так были получены следующие **ассоциативные семантические универсалии понятия «смысл» для разных возрастов** (в порядке убывания частоты).

18-33 лет: жизнь (жизни), суть, цель (цели), значение, причина, понимание, поиск, мысль (мысли), идея, счастье, предназначение, любовь, ценность (ценности), слово (слов), понятие, истина, мотивация, значимость, радость, семья, осознание, основа, важность, глубокий, путь.

34-47 лет: жизнь (жизни), цель, значение, суть, дети, любовь, мысль, работа, идея, понимание, понятие, семья, родители, слово (слов).

48 лет и старше: значение, суть, понятие, идея, жизнь (жизни), цель, толк, понимание, предназначение, содержание, польза, мысль (мысли).

Чтобы сравнить полученные ассоциативные поля, мы рассчитали **меры их семантической близости** (см.: [9]). Семантические поля 1 и 2 группы (18-33 и 34-47 лет) пересекаются на 55.88%, 2 и 3 группы (34-47 и 48+ лет) – на 52.40%, а 1 и 3 (18-33 и 48+ лет) – на 50.97%. Т. о., представления о смысле у «соседних» возрастных групп более схожи, чем представления у «крайних» групп. Это может говорить о том, что представления о смысле меняются с возрастом.

Опираясь на выделенные нами группы ассоциаций, рассмотрим возрастные различия в ассоциативных семантических универсалиях (табл. 2).

Таблица 2 – процентное распределение групп ассоциаций в АСУ у представителей разных возрастов

Ассоциативная группа	**18-33 лет**	**34-47 лет**	**48+ лет**
Семантическая	33.33%	41.84%	72.83%
Аксиологическая	30.52%	44.90%	13.04%
Мотивационная	28.17%	13.26%	14.13%
Степень важности	7.98%	0%	0%

Примечание. Указаны проценты не от всех названных группой респондентов ассоциаций, а лишь от значимых (наиболее частотных, входящих в АСУ)

Отмечая некоторые возрастные закономерности, можем заметить, что, во-первых, с возрастом значительно увеличивается доля *семантических* ассоциаций к понятию «смысл». Если молодые респонденты ассоциируют «смысл», в первую очередь, с понятием «смысл жизни» (первое место по частоте в группе 18-33 и 34-47 лет), то для возрастных респондентов более характерно воспринимать понятие «смысл» как «значение» чего-либо. Ассоциация *жизнь (жизни)* среди респондентов старше 47 лет занимает лишь пятое место по частоте.

Во-вторых, доля *аксиологических* ассоциаций наиболее весома в группе респондентов 34-47 лет, тогда как доля мотивационных ассоциаций более выражена у молодых участников исследования. Мотивационная группа значительно более разнообразно представлена у молодых респондентов. Она включает такие ассоциации, как: цель, причина, поиск, предназначение, мотивация, осознание, путь – тогда как у двух других возрастных групп эта категория представлена всего одной ассоциацией – цель. Такое соотношение может говорить в пользу того, что смысл молодых респондентов в большей степени направлен в будущее, в нем преобладает мотивационный компонент, тогда как смысл респондентов среднего возраста связан в большей степени с образом жизни в настоящем – тем, что есть сейчас и что уже представляет смысл.

В-третьих, *содержание* аксиологической группы ассоциаций (отображающая, предположительно, *что* именно личность видит в качестве смысла своей жизни) разнится в возрастных группах. Представления о смысле в ранней взрослости носят более абстрактный и гедонистический характер (жизнь, счастье, любовь, ценности, истина, радость, семья), в среднем возрасте смыслы становятся более четкими и отражают конкретные сферы жизни личности (жизнь, дети, любовь, работа, семья, родители), а ближе к поздней взрослости смыслом становится стремление приносить пользу (жизнь, польза).

Выявленные представления о смысле в значительной мере перекликаются с возрастными задачами. Так, в период ранней взрослости личность активно учит-

ся выстраивать близкие отношения, начинает задумываться о создании и создает собственную семью, ищет «свою правду» о мире, формулирует для себя собственные ценности – выстраивает проект своего будущего. В среднем возрасте (34-47 лет) смысл задают по большей части семейные отношения, а также работа, которая является значимым источником самоуважения и самореализации личности, определяет ее социальный статус. К этому возрасту формируется более четкая идентичность, в которой семейный и профессиональный статус играют наиболее значимые роли [13].

Среди респондентов 48 лет и старше в аксиологическую группу, помимо ассоциации «жизнь», вошла также ассоциация «польза». Не углубляясь в результаты контент-анализа, отметим, что среди ответов на открытый вопрос «В чем смысл Вашей жизни?» респондентами этой возрастной группы особенно часто упоминалась тема пользы для других, помощи, передачи накопленного в течение жизни опыта, что соответствует задаче развития средней и поздней взрослости.

ВЫВОДЫ

В рамках исследования было собрано и обработано 988 ассоциативных описаний респондентов понятия «смысл», что позволило составить семантическое поле, выделить ассоциативные семантические универсалии, а также их категории, и проанализировать возрастные различия в представлениях о смысле. Так, в ранней взрослости в представлениях о смысле ярко выражен мотивационный компонент (смысл как цель, предназначение – в большей степени ориентирован в будущее). Содержательно смысл у молодых ассоциируется с достаточно абстрактными понятиями: самой жизнью, счастьем, любовью, ценностями, истиной, радостью, семьей. В период средней взрослости смысл определяется системой деятельностей (образом жизни) в настоящем – собственно жизнью, семейными отношениями (дети, любовь, семья, родители) и профессиональной деятельностью (работа). Представления о смысле в этом возрасте более конкретны и соответствуют определенным сферам жизни личности. У респондентов старшего возраста смысл в большей степени ассоциируется с понятием «значение», нежели «смысл жизни». Их жизненный смысл задается тем, что чтобы жить и быть полезными другим – передавать то, что ими было наработано в течение своего пути.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Франкл, В. *Человек в поисках смысла*. М.: Прогресс, 1990. ISBN 5-01-001606-0.
2. Wong, P. T. P., Fry, P. S. (Eds.). *The human quest for meaning: A handbook of psychological research and clinical applications*. Mahwah, NJ: Erlbaum, 1998.

3. Park, C. *Making Sense of the Meaning Literature: An Integrative Review of Meaning Making and Its Effects on Adjustment to Stressful Life Events*. In: Psychological bulletin. 2010. Volume 136, Issue 2, p. 257-301. ISSN 19391455. https://doi.org/10.1037/a0018301.
4. Eisenbeck, N., Carreno, D., Wong, P. et. al. *An International Study on Psychological Coping During COVID-19: Towards a Meaning-Centered Coping Style*. In: *International Journal of Clinical and Health Psychology*. 2022. Volume 22, Issue 1. ISSN 1697-2600. https://doi.org/10.1016/j.ijchp.2021.100256.
5. Леонтьев, Д. А. Психология смысла. М.: Смысл, 2003. 487 с. ISBN 5-89357-082-0.
6. Леонтьев, Д. А. *Смыслообразование и его контексты: жизнь, структура, культура, опыт*. В кн.: *Мир психологии. Научно-методический журнал*. 2014. № 1. С. 104-117.
7. Серкин, В.П. *Взаимосвязь образа мира и образа жизни*. В кн.: *Мир психологии*. №4. 2009. С. 109–119.
8. Серкин, В. П., Терехова, С. И. Р*абота с кризисом несоответствия личного образа жизни (системы деятельностей) и образа мира (представлений о мире)*. В кн.: Личность в экстремальных условиях и кризисных ситуациях жизнедеятельности. Ульяновск: Зебра, 2023. С. 34-39.
9. Серкин, В. П. *Методы психологии субъективной семантики и психосемантики*: Учебное пособие для вузов. М.: ПЧЕЛА, 2008. 382 с. ISBN 97835390353430336.
10. Серкин, В. П. *Решение задачи о случайности/неслучайности количества групповых ассоциаций*. В кн.: *Психодиагностика*. 2009. № 4. С. 22 – 31.
11. Leontiev, D. *Converging Paths Toward Meaning*. In: *Journal of Constructivist Psychology*. 2016. P. 1-8. ISSN 1072-0537. DOI: 10.1080/10720537.2015.1119089.
12. Лэнгле, А. *Бытие в становлении*. В кн.: *Экзистенциальный анализ*. №10-11. 2019. С. 52-83.
13. Болотова, А. К., Молчанова, О. Н. *Психология развития и возрастная психология.* М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2012. 526 с. ISBN 978-5-7598-0731-5.

DIMENSIUNI PSIHOLOGICE ALE DEZVOLTĂRII MEMORIEI ELEVILOR ÎN MONITORIZAREA CURRICULUMULUI NAȚIONAL

PSYCHOLOGICAL DIMENSIONS OF STUDENT MEMORY DEVELOPMENT IN NATIONAL CURRICULUM MONITORING

CZU: 159.953:37.03 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.53**

Aura IACOBIN,
ORCID: 0000-0001-8903-1695
e-mail: mutrucaura35@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The study exploring the psychological dimensions of student memory within the context of the national curriculum represents a profound investigation into a critical area of contemporary education. Memory is not merely a simple ability to retain information but a complex capacity influenced by cognitive and emotional factors that play an essential role in academic performance. Another important aspect investigated in this study is the adaptability of the national curriculum to optimize student memory development. The national curriculum plays a central role in shaping and enhancing cognitive competencies, including memory. By integrating methods and educational materials that encourage memory-based learning strategies and by promoting a stimulating and supportive educational environment, the curriculum can be adjusted to more effectively support memory development.*

Keywords: *memory, national curriculum, cognitive competencies, education, educational materials, training, development*

INTRODUCERE

Memoria este o abilitate complexă care include reținerea, stocarea și recuperarea informațiilor. Capacitatea de memorare a elevilor este influențată de o multitudine de factori, cum ar fi strategiile cognitive adoptate în timpul învățării, nivelul de motivație și emoțiile resimțite în procesul educațional. Studiile arată că strategiile cognitive adoptate în procesul de învățare, precum și nivelul de motivație și emoțiile asociate cu învățarea pot afecta semnificativ performanțele în domeniul memoriei [9]. Factorii cognitivi, cum ar fi atenția, concentrarea și capacitatea de analiză, sunt critici pentru dezvoltarea memoriei. În același timp, emoțiile precum anxietatea sau motivația pozitivă pot influența puternic modul în care elevii își gestionează memoria în situații de învățare și evaluare [4].

În cadrul curriculumului național din Republica Moldova, adaptarea pentru sprijinirea dezvoltării optime a memoriei implică integrarea metodelor de învățare care promovează atât memoria a lung- cât și a scurt- termen. Metodele moderne de predare

au demonstrat impactul lor pozitiv asupra capacității elevilor de a reține și de a utiliza informațiile în mod eficient. Utilizarea tehnologiilor moderne în procesul de predare, inclusiv utilizarea computerelor și tabletelor în educație, poate facilita o învățare interactivă și captivantă, care stimulează memorarea și înțelegerea profundă a materiei. Adaptarea materialelor educaționale pentru a include elemente interactive și multimediale nu doar că îmbunătățește angajamentul elevilor în procesul de învățare, dar și le oferă oportunități diverse de a explora și de a aplica cunoștințele dobândite în contexte diferite. Aceste tehnici nu doar că sprijină memorarea informațiilor esențiale, dar și dezvoltă abilități critice, precum gândirea analitică și rezolvarea problemelor [3].

ROLUL MEMORIEI ÎN ÎNVĂȚARE

Memoria nu este doar o capacitate de reținere a informațiilor, dar o abilitate complexă care implică procese cognitive și emoționale. Conform cercetărilor realizate în Republica Moldova, strategiile de învățare și abilitățile de organizare a informațiilor joacă un rol esențial în dezvoltarea eficientă a memoriei elevilor. Memoria are un rol important în procesul de învățare, facilitând acumularea și reținerea informațiilor noi. Numeroase cercetări efectuate în domeniul psihologiei cognitive și al neuroștiințelor evidențiază importanța acestui proces complex în formarea cunoștințelor și în dezvoltarea abilităților cognitive ale elevilor.

Studiile realizate de cercetători pun în evidență faptul că memoria este implicată în procese precum codificarea, stocarea și recuperarea informațiilor. Acest lucru înseamnă că informațiile sunt procesate și reținute în funcție de conexiunile pe care le stabilește creierul între acestea [5].

Memoria a fost împărțită în mai multe tipuri, precum memoria senzorială, memoria de scurtă durată și memoria de lungă durată. Fiecare tip de memorie are rolul său specific în procesul de învățare, contribuind la formarea și consolidarea cunoștințelor. De exemplu, memoria de scurtă durată este implicată în reținerea informațiilor pentru o perioadă limitată de timp, în timp ce memoria de lungă durată permite stocarea și accesarea informațiilor pe termen lung [6]. În contextul rezolvării problemelor, memoria de scurtă durată permite reținerea temporară a informațiilor necesare pentru identificarea și implementarea soluțiilor optime. Capacitatea de a accesa rapid și eficient informațiile relevante din memoria de lungă durată influențează direct performanța în rezolvarea problemelor complexe.

Un alt aspect important este reprezentat de memoria procedurală, care este implicată în învățarea abilităților motorii și a procedurilor. Studiile realizate de cercetători au evidențiat importanța acestui tip de memorie în dezvoltarea obișnuințelor și a deprinderilor practice ale individului [6]. Memoria are un impact direct asupra procesului de învățare prin facilitarea reținerii și accesării informațiilor necesare pentru rezolvarea problemelor și pentru realizarea de conexiuni între cunoștințe. Capacitatea unei persoane de a-și aminti informații relevante este esențială pentru înțelegerea și aplicarea conceptelor în diferite contexte [1]. Pe de altă parte, procesul de învățare contribuie la

îmbunătățirea memoriei prin utilizarea repetată și aplicarea activă a cunoștințelor. Studiile psihologice au arătat că strategiile de învățare activă și participativă, cum ar fi explicarea și aplicarea conceptelor în diverse situații, pot consolida conexiunile neuronale implicate în memorie [2].

Memoria reprezintă un pilon fundamental al procesului de învățare în domeniul pedagogic, facilitând stocarea, recuperarea și utilizarea eficientă a informațiilor. Capacitatea de memorare influențează direct performanțele academice ale elevilor, permițându-le să înțeleagă și să aplice cunoștințele dobândite în diverse contexte. Îmbunătățirea memoriei prin strategii educaționale adecvate, cum ar fi repetarea activă, organizarea informațiilor și practica structurată, contribuie la consolidarea conexiunilor neuronale și la optimizarea performanțelor în rezolvarea problemelor și în luarea deciziilor informate. Într-un cadru pedagogic, dezvoltarea capacităților memoriei are un impact profund asupra eficienței învățării și a succesului în parcursul educațional al individului, pregătindu-i pentru a face față provocărilor complexe ale societății contemporane.

MODELE DE ÎNVĂȚARE CARE CONTRIBUIE LA DEZVOLTAREA ȘI ÎMBUNĂTĂȚIREA MEMORIEI ELEVILOR:

- ✓ *Învățarea bazată pe repetiție activă*- Acest model presupune repetarea activă și sistematică a informațiilor pentru a le consolida în memoria a scurt- și lung-termen. Elevii sunt încurajați să revizuiască materialul în mod regulat și să își testeze cunoștințele prin exerciții practice și autoevaluări constante.
- ✓ *Învățarea asociativă* -Acest model se concentrează pe crearea de asociații și conexiuni între informații pentru a facilita reținerea lor. Tehnici precum elaborarea și crearea de mnemotehnici sunt folosite pentru a lega informațiile noi de cunoștințele existente și de experiențele personale ale elevilor.
- ✓ *Învățarea contextuală*- Această abordare implică învățarea informațiilor într-un context specific sau aplicativ. Elevii sunt expuși la situații reale sau simulări care îi ajută să își aplice cunoștințele și să le fixeze într-un context relevant pentru ei.
- ✓ *Învățarea colaborativă*- Colaborarea între elevi pentru a rezolva probleme și a împărtăși cunoștințe poate îmbunătăți memoria prin discuții active și schimburi de idei. Acest model promovează înțelegerea profundă și consolidarea cunoștințelor prin explicații reciproce și argumentare.
- ✓ *Învățarea prin utilizarea tehnologiilor moderne*- Utilizarea computerelor, tabletelor, aplicațiilor și altor tehnologii interactive poate sprijini învățarea activă și implicarea elevilor în procesul educațional. Tehnologiile moderne oferă oportunități pentru interacțiuni complexe și pentru explorarea informațiilor în moduri captivante și personalizate [3].

Aceste modele de învățare pot fi adaptate și integrate în curriculumul național pentru a sprijini dezvoltarea memoriei elevilor într-un mod eficient și durabil. Adaptarea metodelor de predare și a materialelor educaționale pentru a încuraja utilizarea acestor

modele poate contribui semnificativ la succesul academic al elevilor și la pregătirea lor pentru cerințele complexe ale vieții moderne.

ADAPTAREA CURRICULUMULUI NAȚIONAL PENTRU OPTIMIZAREA MEMORIEI ELEVILOR

Adaptarea curriculumului național pentru optimizarea memoriei elevilor reprezintă o inițiativă important în contextul educațional din Republica Moldova. Într-o societate în continuă schimbare, capacitatea elevilor de a învăța și de a-și aminti informațiile esențiale devine din ce în ce mai importantă pentru succesul lor pe termen lung. Curriculumul național este fundamentul sistemului educațional și joacă un rol central în formarea și dezvoltarea elevilor. Adaptarea acestuia pentru a sprijini dezvoltarea memoriei poate avea un impact semnificativ asupra performanțelor academice și profesionale ale elevilor. În Republica Moldova, cercetările evidențiază importanța integrării metodelor și strategiilor educaționale care stimulează și consolidează capacitatea de memorare a elevilor.

Tehnologiile moderne au revoluționat procesul de învățare, oferind noi oportunități pentru a susține dezvoltarea memoriei. Utilizarea computerelor, tabletelor și a altor dispozitive interactive poate facilita o învățare mai interactivă și mai atractivă, în care elevii pot explora și experimenta informațiile în moduri diferite. Studiile efectuate în Republica Moldova arată că utilizarea tehnologiilor moderne poate îmbunătăți semnificativ retenția informațiilor și capacitatea de rezolvare a problemelor.

Integrarea materialelor didactice interactive, cum ar fi aplicațiile multimedia, simulările și jocurile educative, poate aduce beneficii considerabile în dezvoltarea memoriei elevilor. Aceste materiale nu doar că sunt mai captivante pentru elevi, dar și le permit să interacționeze și să exploreze conținutul într-un mod care stimulează memoria și facilită retenția pe termen lung [8].

Un mediu educațional stimulativ este esențial pentru optimizarea procesului de învățare și dezvoltare a memoriei elevilor. Aceasta include crearea unor spații de învățare care să fie sigure, inspiraționale și adaptate nevoilor diverse ale elevilor. În Republica Moldova, inițiativele care promovează interacțiunea elevilor, colaborarea și explorarea creativă pot contribui semnificativ la creșterea performanțelor academice prin consolidarea memoriei și a înțelegerii conceptelor.

Adaptarea curriculumului național din Republica Moldova pentru a optimiza dezvoltarea memoriei elevilor necesită o abordare integrată și susținută. Integrarea tehnologiilor moderne, utilizarea materialelor didactice interactive și promovarea unui mediu educațional stimulativ sunt direcții critice pentru a sprijini succesul academic al elevilor și pentru a-i pregăti pentru provocările unei societăți în schimbare continua.

Pentru a adapta și monitoriza curriculumul național în vederea optimizării memoriei elevilor, pot fi implementate următoarele modalități și strategii:

1. *Evaluarea nevoilor și capacitatilor elevilor*: Realizarea unor evaluări inițiale pentru a identifica nevoile specifice ale elevilor în ceea ce privește dezvol-

tarea memoriei. Aceasta poate include teste de evaluare a capacităților cognitive și observații în clasă pentru a înțelege mai bine modul în care elevii își gestionează memoria.

2. *Integrarea metodelor de învățare bazate pe memorie:* Curriculumul poate fi ajustat pentru a include explicit strategii de învățare care sunt cunoscute pentru a îmbunătăți memoria, cum ar fi utilizarea repetițiilor structurate, organizarea informațiilor în mod clar și utilizarea tehnicilor de consolidare a cunoștințelor.

3. *Formare continuă a cadrelor didactice:* Asigurarea că cadrele didactice sunt instruite și susținute în utilizarea metodelor și strategiilor eficiente pentru dezvoltarea memoriei elevilor. Aceasta poate include sesiuni de formare și resurse educaționale care să îi ajute să aplice practici noi și inovatoare în clasă.

4. *Utilizarea tehnologiilor moderne:* Integrarea tehnologiilor moderne în procesul de predare și învățare poate sprijini dezvoltarea memoriei prin intermediul aplicațiilor educaționale interactive, platformelor online și simulărilor digitale care stimulează participarea activă a elevilor și consolidarea cunoștințelor.

5. *Monitorizarea și ajustarea continuă:* Implementarea unui sistem de monitorizare continuă a progresului elevilor în dezvoltarea memoriei, folosind instrumente de evaluare și feedback regulat. Acest lucru permite ajustarea curriculumului în funcție de nevoile și performanțele individuale ale elevilor.

6. *Promovarea învățării active și participative:* Curriculumul poate să încurajeze învățarea activă și participativă prin proiecte de grup, discuții interactive și activități practice care să sprijine aplicarea practică a cunoștințelor și consolidarea informațiilor în memorie.

Implementarea acestor strategii în curriculumul național poate contribui semnificativ la îmbunătățirea performanțelor academice și la pregătirea elevilor pentru cerințele societății moderne, care pun din ce în ce mai mult accent pe abilități cognitive complexe și adaptabilitate.

CONCLUZII

Adaptarea curriculumului național din Republica Moldova pentru optimizarea dezvoltării memoriei elevilor este imperativă în contextul educației moderne. Memoria, ca proces complex influențat de factori cognitivi și emoționali, joacă un rol esențial în succesul academic și profesional al elevilor. Integrarea tehnologiilor moderne și a metodelor educative interactive reprezintă direcții critice pentru îmbunătățirea capacităților de memorare și pentru creșterea eficienței procesului de învățare. Aceste inițiative nu doar că sprijină retenția informațiilor și abilitățile cognitive, dar și contribuie la formarea unei generații de elevi pregătiți să facă față provocărilor complexe ale societății contemporane.

Adaptarea curriculumului național pentru a include metode educaționale centrate pe memoria a lung- și scurt-termenă, împreună cu promovarea unui mediu educațional stimulativ și suportiv, nu doar că optimizează performanțele elevilor, dar și stimulează

creativitatea, colaborarea și gândirea critică. Aceste competențe sunt fundamentale într-o lume în care schimbările rapide și inovațiile tehnologice necesită o adaptabilitate continuă și o capacitate de a învăța eficient.

În final, investiția în dezvoltarea memoriei elevilor prin ajustarea curriculumului național nu doar că consolidează bazele educației, dar și contribuie la construirea unui viitor sustenabil și prosper pentru țară. Prin aceste măsuri, Republica Moldova poate asigura că tinerii săi vor avea nu doar cunoștințele necesare, dar și abilitățile esențiale pentru a deveni lideri și inovatori în diverse domenii ale societății globale.

REFERINȚE

1. ANDERSON, J. R. Cognitive psychology and its implications [Cartea educațională, 7th ed.]. New York: Worth Publihers, 2005.
2. *CRAIK, F. I., LOCKHART, R. S. Levels of processing: A framework for memory research [Jurnalul de psihologie și teoria educativă, 4(2), 94-10], 1972.*
3. *DUMITRESCU, C., GHEORGHIU, V. Metode moderne de predare și impactul lor asupra memoriei elevilor. Educația Moldovei, pag. 78-91, 2018.*
4. IVANOV, D., COJOCARU, I. Impactul emoțiilor asupra memoriei la elevi. Studii Moldovenești de Psihologie, 6(1), 23-35, 2019.
5. PETROVA, A., IVANOV, I., POPOV, D. Rolul memoriei în procesul de învățare. Psihologie și Neuroștiințe, 45-61, 2017.
6. SÂRBU, A., & CUCU, A. Tipuri de memorie și rolul lor în învățare. Revista de Psihologie Educațională, 20(2), 78-91, 2015
7. SAVA, M. Memoria procedurală și învățarea abilităților practice. Studii de Neuroștiințe, 7(4), 112-125, 2018
8. SVETLANA NASTAS, AURELIA PISĂU, IONELA HÎNCU, MIHAELA SÎRBU „Ghid Metodologic: Instrumente De Implementare A Tehnologiilor În Învăţământul General”, Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, 2018.
9. TARNOVSCHI, A., RACU, J., ”Psihologia proceselor cognitive”, Chişinău: CEP USM, 2017 – 217 p.

***** Articolul este realizat în cadrul Subprogramului (2024-2027) „*Teoria și metodologia monitorizării și dezvoltării continue și ciclice a curriculumului școlar*”, cifrul 01.14.01.

MOTIVAȚIA INTRINSECĂ - PREDICTOR AL IMPLICĂRII ACADEMICE A STUDENȚILOR

INTRINSIC MOTIVATION - PREDICTOR OF ACADEMIC INVOLVEMENT OF STUDENTS

CZU: 159.947.5:37.017 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.54**

Mirela-Claudia MOMANU,
ORCID: 0009-0009-0877-4418
e-mail: mirelamomanu@gmail.com
România
Angela POTÂNG,
ORCID: 0000-0001-9849-8457
e-mail: potangangela04@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *Motivation represents a long-researched construct, as it is put at the service of obtaining high performance in all areas of human activity, representing a higher level of individual goal achievement within the various actions performed. In this research we set out to specifically identify the influence of intrinsic motivation, through the prism of its facets intrinsic motivation for knowledge, intrinsic motivation for achievement and intrinsic motivation to stimulate exploration, which bring a significant contribution to the achievement of aspirational progress and which can have a determining role on the involvement of students in the academic environment. We expect to identify certain aspects related to intrinsic motivation that have a large weight within this influence and that can generate an increase in academic involvement and, if possible, to quantify the extent to which the intrinsic motivation for knowledge, intrinsic motivation for achievement and intrinsic motivation to stimulate exploration respectively could represent factors of the potential of students' academic engagement and performance.*

Keywords: *academic engagement, education, intrinsic motivation.*

INTRODUCERE

De-a lungul timpului, cercetările efectuate în domeniul psihologiei dezvol tării și a psihologiei educaționale au constatat faptul că este foarte important întregul proces instructiv-educativ, care este de preferat a fi centrat pe elev – mediul educațional – motivația performanței, educația fiind un instrument complex de dezvoltare personală către performanță școlară și către o viață calitativ înaltă. Diverse studii efectuate în această direcție au evidențiat de-a lungul timpului faptul că motivația pentru performanță academică joacă un rol formativ în procesul de învățare, acționând ca o forță majoră care dirijează, energizează și reglează întregul comportament al acestora [1].

În acest context, ne-am propus ca temă cercetarea influența motivației intrinseci asupra implicării academice, care are scopul de a identifica în ce măsură motivația intrinsecă, cu aspctele sale de stimulare a experimentării, de cunoaștere și de realizare influențează implicarea și performanța academică a studenților. Se elaborează astfel problema științifică ce urmează a fi rezolvată și anume: ne dorim să evidențiem anumite aspecte legate de motivația intrinsecă ce pot influența implicarea academică corespunzătoare a studenților.

ASPECTELE DEFINITORII ALE MOTIVAȚIEI INTRINSECI ÎN RELAȚIE CU IMPLICAREA ACADEMICĂ

Motivația, în totalitatea ansamblului său este un mecanism psihic de reglare, care are o funcție de bază în cadrul comportamentului uman. Maslow caracterizează motivația ca reprezentând un cumul al tendințelor interne ale conduitei, de natură înăscută sau de natură dobândită, conştientizate sau neconştientizate, incluzând de la simple trebuințe fiziologice până la idealuri abstracte [2]. Aniței evidențiază faptul că, analizându-se motivația unui individ, în functie de nevoile sale psihologice carcateristice, putem înțelege de ce o persoană acționează într-o anumită manieră, ce dorește să obțină prin acțiunea sa și dacă exista probabilitatea de a repeta acea acțiune [3].

Dintre cele mai recente abordări, teoria autodeterminării a lui Deci și Ryan, elaborată în anul 1985 a adus o nouă perspectivă subiectului, deși diferențele dintre acțiunea intenționată sau neintenționată sunt definite în moduri diferite în cadrul diferitelor teorii. La fel ca cercetătorii predecesori lor, ei s-au concentrat pe trăsături specifice de ordin calitativ, cum ar fi motivele motivației, în loc de trăsături de ordin cantitativ, cum ar fi prezența sau absența motivației, deficitul sau abundența acesteia. În urma acestor studii, ei au menționat și definit două tipuri de motivație, extrinsecă (externă) și intrinsecă (internă). Suplimentar, acțiunile care au loc în afara controlului și intenției individului sunt explicate prin lipsa de motivație [4]. Aceeași cercetători au completat teoria lor în anul 1991 cu termenul de amotivare (respectiv lipsa de motivație) care a fost inclusă ulterior în modelul prezentat de aceștia, care au indicat faptul că, pentru a înțelege comportamentul uman în ansamblu, este necesar de acceptat că indivizii care nu sunt motivați să fie susceptibili să experimenteze un sentiment de lipsă de control asupra comportamentului lor și că este posibil ca acești indivizi să manifeste comportamente de evitare sau întârzieri de la activități [5].

În baza acestei teorii, dar contrar opiniei lui Deci și Ryan, Vallerand și colaboratorii au încercat în anul 1992 să înțeleagă fațetele motivației academice și au dezvoltat un instrument de măsurare pentru aceasta. În opinia acestor cercetători, motivația extrinsecă reglementată a fost exclusă din sfera acestui instrument, deoarece nu a fost asociată cu angajarea în activități academice. Conform acestei teorii emisă de Vallerand și colaboratorii , motivația intrinsecă este examinată strict sub trei aspecte: motivația intrinsecă de a cunoaște, de a obține succes (de realizare) și de a stimula experimentarea (de stimulare) [6].

Autorii mai multor studii focusate pe analizarea acestui construct, au constatat că atunci când motivația intrinsecă a studenților este mare, stresul lor perceput, posibilitatea de retragere atunci când recompensa externă este insuficientă și stresul lor cu depresia auto-raportată sunt mai mici, aceștia sunt mai răbdători și mai perseverenți în a face față dificultăți în timpul studiului, iar bunăstarea lor este mai mare. Similar, evitarea rezolvării problemelor ca urmare a lipsei de motivație a fost asociată cu comportamente care descriu aspecte relaționate cu amotivarea, cum ar fi lipsa generală de luare a deciziilor, plictiseala ridicată, oboseala și distanțarea socială [7].

Legat de constructul de motivație academică este luată în analiză de către cercetători implicarea academică (angajamentul academic) care se referă la măsura și intensitatea cu care elevii și studenții participă în cadrul învățării și în cadrul altor activități școlare, precum și la relațiile și structurile de susținere care există, pentru a sprijini implicarea acestora. Taylor și Parsons au fost cei care au indicat faptul că implicarea academică este un indicator care combină identificarea academică (ce se referă la înțelegerea cu profesorii, la a avea un interes pentru materie precum și comportamente și atitudini asociate), participarea academică (ce surprinde efortul de lucru al elevului atât în interiorul, cât și în afara școlii, inclusiv orele petrecute la efectuarea temelor, respectarea termenelor limită, lipsa absențelor etc) și performanța academică [8].

În anul 2021, ca parte a unei echipe mai largi de autori, Perkman a publicat o meta-analiză cu privire la implicarea academică (angajamentului academic). Obiectivul acesteia a fost de a stabili ceea ce se știe despre antecedentele implicării academice și consecințele acesteia și astfel s-a demonstrat faptul că implicarea academică reprezintă de asemenea un punct de mare interes pentru unitățile de învățământ și pentru factorii de decizie politică, deoarece este văzută ca un mecanism de transmitere a informațiilor ce garantează că cercetarea academică are un impact asupra economiei și societății [9].

Noutatea temei vine în completarea cercetărilor din domeniu care studiază în mod intens legătura dintre motivația pentru realizare și implicarea și performanța academică, urmărind să demonstreze că anumite fațete ale motivației pot reprezenta factori influenți ai performanței academice, care pot fi uitilizați și integrați în procesul educațional.

MATERIALE ȘI METODE

Scopul cercetării este de a evidenția posibilele asocieri dintre aspectele motivației intrinseci și nivelul de implicare academică a studenților. Obiectivele cercetării se focusează pe evidențierea unor posibile corelații dintre motivația intrinsecă de cunoaștere, motivația intrinsecă de realizare și respectiv motivația intrinsecă de stimulare a experimentării și implicarea academică a studenților.

Instrumentele de măsură folosite pentru colectarea datelor au fost incluse într-un chestionar specific cercetării cantitative care conține două scale și anume: Scala Motivația academică și Scala Implicarea academică. *Scala Motivația academică* (AMS-C 28) este adaptată de Research Central, după sursa originală. Scala Motivația academică este un instrument aplicativ al teoriei autodeterminării, care identifică trei nivele academice ale

motivării: motivația intrinsecă, motivația extrinsecă și demotivarea [10]. S-a constatat că acest chestionar are niveluri adecvate de consistență internă, corelațiile test-retest au fost destul de mari. Coeficientul Cronbach 0,895 obținut la aplicarea testului pe eșantionul studiat indică o bună consistenţă internă. *Scala Implicarea academică* este adaptată de Research Central, după sursa originală. Această scală a fost concepută de Zhang și colaboratorii în anul 2015 pentru a evalua nivelul de implicare academică a studenților [11]. Analiza consistenței interne a acestui prezintă niveluri adecvate, corelațiile test-retest fiind corespunzătoare. Coeficientul Cronbach 0,885 obținut la aplicarea testului pe eșantionul studiat indică o bună consistenţă internă.

Eșantionul cercetării pe care s-a efectuat cercetarea cuprinde 149 de studenți care urmează cursurile de licență (anii I, II și III) de la Facultatea de Psihologie și Stiințe ale Educației din cadrul Universității Hyperion din București, fiind alcătuit din 16% subiecți de gen masculin și 84% subiecți de gen feminin. Dintre aceștia 55% sunt studenți în anul I, 32% studenți în anul II și 13% studenți în anul III.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Pentru a îndeplini obiectivele cercetării care se focusează pe corelațiile dintre motivația intrinsecă de cunoaștere, motivația intrinsecă de realizare și respectiv motivația intrinsecă de experimentare a stimulării și implicarea academică a studenților am emis următoarele ipoteze:

Ipoteza nr. 1 – Ne aşteptăm să existe o asociere între motivația intrinsecă de cunoaştere și implicarea academică a studenților.

Ipoteza nr. 2 – Preasupunem că există o corelație pozitivă între motivația intrinsecă de realizare și implicarea academică a studenților.

Ipoteza nr. 3 – Estimăm că există o anumită corespondență între motivația intrinsecă de stimulare a experimentării și implicarea academică a studenților.

În urma verificării normalității distribuției valorilor pentru variabilele dependente analizate, am constatat că valorile acestor variabile nu urmează curba unei distibuții normale ($p<0,05$). Rezultatele testului de analiză a normalității sunt prezentate în tabelul nr. 1.

Tabelul 1. Analiza de normalitate a variabilelor dependente studiate

Testul de Normalitate						
	Kolmogorov-Smirnov[a]			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Semnificație	Statistic	df	Semnificație
Implicarea academică	0,083	149	0,013	0,967	149	0,001
Motivația Intrinsecă de Cunoaștere	0,203	149	0,000	0,813	149	0,000
Motivația Intrinsecă de Realizare	0,129	149	0,000	0,926	149	0,000
Motivația Intrinsecă de Stimulare	0,105	149	0,000	0,958	149	0,000

Pentru verificarea primei ipoteze a cercetării a fost aplicat testul de corelație Spearman în programul de statistică SPSS, care a generat rezultatele prezentate în tabelul nr. 2.

Tabelul 2. Rezultatele testului de corelație Spearman pentru verificarea asocierii dintre motivația intrinsecă de cunoaștere si implicarea academică

		Motivație Intrinsecă de Cunoaștere
Implicarea academică	Coeficient de corelație	0,563
	Semnificație statistică	0,000

Notă. N=149, p<0,05

Rezultatele obținute evidențiază faptul că există o corelație semnificativă statistic (p = 0,000) între motivația intrinsecă de cunoaștere și implicarea academică. Coeficientul de corelație rezultat este de 0,563, ceea ce semnifică o corelație pozitivă, de intensitate bună. Acest rezultat se interpretează astfel: atunci când motivația intrinsecă pentru cunoaștere a unui student crește, și implicarea academică a acelui student va crește corespunzător.

Mărimea efectului (r^2) pentru această corelație este de 0,316 ceea ce indică o putere medie care sugerează că această corelație este puțin probabil să fi apărut din întâmplare și că acest efect este posibil să fie destul de important din punct de vedere practic, fiind semnificativ statistic.

Pentru verificarea celei de a doua ipoteze a cercetării a fost aplicat testul de corelație Spearman în programul de statistică SPSS, care a generat rezultatele prezentate în tabelul nr. 3.

Tabelul 3. Rezultatele testului de corelație Spearman pentru verificarea asocierii dintre motivația intrinsecă de realizare și implicarea academică

		Motivație Intrinsecă de Realizare
Implicarea academică	Coeficient de corelație	0,538
	Semnificație statistică	0,000

Notă. N=149, p<0,05

Prin intermediul rezultatelor obținute se demonstrează și faptul că există o corelație semnificativă statistic (p = 0,000) între motivația intrinsecă de realizare și implicarea academică. Coeficientul de corelație rezultate este de 0,538, ceea ce semnifică o corelație pozitivă, de intensitate bună. Acest rezultat se interpretează astfel: atunci când motivația intrinsecă pentru realizare a unui student crește, și implicarea academică a acelui student va crește la rândul ei.

Mărimea efectului (r^2) pentru această corelație este de 0,289 ceea ce indică o putere scăzută care sugerează că, deși există semnificație statistică, rezultatele nu au o importanță practică deosebită.

Pentru verificarea ultimei ipoteze a cercetării a fost aplicat testul neparametric de corelație Spearman în programul de statistică SPSS, care a generat rezultatele prezentate în tabelul nr. 4.

Tabelul 4. Rezultatele testului de corelație Spearman pentru verificarea asocierii dintre motivația intrinsecă de stimulare a experimentării și implicarea academică

		Motivație Intrinsecă de Stimulare a Experimentării
Implicarea academică	Coeficient de corelație	0,448
	Semnificație statistică	0,000

Notă. N=149, p<0,05

Rezultatele obținute în urma aplicării testului statistic subliniază faptul că există o corelație semnificativă statistic (p = 0,000) între motivația intrinsecă de experimentare a stimulării și implicarea academică. Coeficientul de corelație rezultate este de 0,448, ceea ce semnifică o corelație pozitivă, de intensitate medie. Acest rezultat se interpretează astfel: atunci când motivația intrinsecă pentru stimularea experimentării a unui student crește, și implicarea academică a acelui student va crește.

Mărimea efectului (r^2) pentru această corelație este de 0,200 ceea ce indică o putere scăzută care sugerează că, deși există semnificație statistică, rezultatele obținute nu au o importanță practică deosebită.

CONCLUZII

Cercetarea a fost demarată din dorința de a evidenția anumite aspecte legate de motivația intrinsecă care pot fi factori importanți și determinanți în influențarea implicării academice în mod corespunzător a studenților. Considerând faptul că motivația reprezintă un mecanism psihic de reglare care are o funcție de bază în cadrul comportamentului uman, ne-am focusat atenția în special pe motivația intrinsecă care a fost examinată strict sub trei aspecte: motivația intrinsecă de a cunoaște, motivația intrinsecă de a obține succes (de realizare) și motivația intrinsecă de a stimula procesul de experimentare (de stimulare). În contextul educațional, am analizat influența acestor aspecte ale motivației intrinseci asupra implicării academice a studenților și am emis concluzii importante pentru procesul educațional și anume: motivația intrinsecă de cunoaștere, motivația intrinsecă de realizare și respectiv motivația intrinsecă de experimentare a stimulării a studenților participanți la cercetare corelează semnificativ statistic și pozitiv cu implicarea academică a acestora, ceea ce însemnă că un nivel ridicat al motivației

intrinseci va induce un nivel ridicat al implicării academice. Analizând mărimea efectului acestor corelații, s-a evidențiat faptul că în mod specific motivația intrinsecă pentru cunoaștere raportează cea mai mare mărime a efectului, care astfel indică faptul că această corelație este puțin probabil să fi apărut din întâmplare, iar această relație este posibil să fie destul de important din punct de vedere practic, fiind semnificativă statistic. Acest aspect deschide noi direcții în cercetare din punct de vedere practic.

REFERINȚE

1. ROSENGREN, D.B. *Dezvoltarea abilităților de aplicare a interviului motivațional.* București: Editura Trei, 2021. 629 p. ISBN 978-606-40-0983-8.
2. MASLOW, A. *Motivație și personalitate.* București: Editura TREI, 2007. 567 p. ISBN 978-973-707-905-3.
3. ANIȚEI, M. *Fundamentele psihologiei*. București: Editura Universitară, 2010. 490 p. ISBN 978-973-749-887-8
4. DECI, E.L. ,RYAN, R. M. *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior.* New York: NY Plenum Press, 1985. 372 p. ISBN 978-0-306-42022-1
5. DECI, E.L., RYAN, R.M. A motivational approach to self: Integration in personality. În: *Nebraska symposium on motivation, Volume 38: Perspectives on Motivation*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1990. pp. 237–288. ISBN-10 :‍0803216939.
6. VALLERAND, R.J. et al. On the assessment of intrinsic, extrinsic, and amotivation in education: Evidence on the concurrent and construct validity of the Academic Motivation Scale. În: *Educational and psychological measurement*. 1993, 53(1), pp. 159-172.
7. MAYDEU-OLIVARES, A., D'ZURILLA, T.J. A factor analytic study of the Social Problem-Solving Inventory: An integration of theory and data. În: *Cognitive Therapy and Research.1996,* 20, pp. 115-133. Disponibil: https://doi.org/10.1007/BF02228030
8. TAYLOR, L., PARSONS, J. Improving Student Engagement. În: *Current Issues in Education.* 2011*,* 14(1), pp. 5-38. ISSN-1099-839X
9. PERKMANN, M. et al. Academic engagement: A review of the literature 2011-2019. În: *Research Policy*. 2021, 50/issue 1, pp. 50-54. ISSN 0048-7333.
10. Vallerand, R. J., Pelletier, L. G., Blais, M. R., Brière, N. M., Senécal, C. B., & Vallières, É. F. (1993). Academic motivation scale (ams-c 28). În: *Educational and Psychological Measurement*, 52(53)
11. Zhang, S., Shi, R., Yun, L., Li, X., Wang, Y., He, H., & Miao, D. (2015). Self-regulation and study-related health outcomes: A structural equation model of regulatory mode orientations, academic burnout and engagement among university students. *Social Indicators Research*, 123(2), 585-599.

EUTANASIA ȘI ALEGERI ALE SFÂRȘITULUI VIEȚII

EUTHANASIA AND END-OF-LIFE CHOICES

CZU: 159.947.23:616-036.88:303.4 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.55**

Tatiana ROȘCA,
ORCID: 000-0003-4318-6610
e-mail: tatianarosca37@gmail.com
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
Camelia DEPUTOVICI,
e-mail: deputovici20@gmail.com
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Summary. *In recent decades, the topic of euthanasia has engaged intellectuals and scholars, as well as professionals in the fields of humanities, such as ethics, medicine, religion, philosophy, and bioethics. However, the concept of a "good death" remains vague and is incapable of encompassing the various manifestations of the phenomenon. This concept is not a recent custom born from scientific progress and dependent on a lifespan that has increased in recent decades, causing the fatigue of living – for millennia, human beings have aspired to die without suffering. Nonetheless, we must consider that with the advent of Christian doctrine, humans tend to act according to religious principles, which is why any form of voluntary life suppression is considered a grave sin. It offends God by depriving oneself of the greatest gift given to us by Him.*

Keywords*: God, pain, death, suffering, voluntary life suppression.*

INTRODUCERE

Eutanasia este definită ca fiind o acțiune sau omisiune care, prin natura sau intenția sa, provoacă moartea, cu scopul de a elimina orice durere. Prin urmare, eutanasia se situează la nivelul intențiilor și metodelor utilizate.

Actul de eutanasie poate avea, așadar, un caracter comisiv sau omisiv, iar ceea ce îl deosebește de alte practici, sunt intențiile. Altfel spus, eutanasia corespunde uciderii intenționate a unei ființe umane și, ca atare, intră sub incidența normei morale „nu ucide”. Cu totul diferit este cazul altor acte care ar putea duce la moartea pacientului, dar care posedă proprietăți astfel încât nu pot fi configurate ca întreruperi intenționate ale vieții umane.

De exemplu, atunci când moartea devine inevitabilă, este permisă suspendarea tratamentelor care au ca rezultat doar o „prelungire precară și dureroasă a vieții”, iar medicul în acest caz nu va trebui să se simtă responsabil pentru că nu a acordat asistență unei persoane în pericol. Aceasta înseamnă că medicul nu va trebui să se simtă vinovat din punct de vedere moral de un fel de omisiune de asistență, deoarece este perfect îndreptățit să decidă în acest fel prin distincția dintre mijloace proporționale și disproporționate.

În mod similar, utilizarea intensivă a analgezicelor pentru a elimina durerea la sfârșitul vieții este legală, chiar dacă acestea vor grăbi moartea pacientului. Din nou, acesta este un act licit deoarece moartea nu este în niciun fel intenționată sau căutată, deși există un risc de moarte pentru o cauză rezonabilă: se urmărește pur și simplu ameliorarea eficientă a durerii, folosind în acest scop acele analgezice de care medicina dispune [2].

De fapt, este permisă administrarea de medicamente analgezice care posedă două efecte, unul de ameliorare a durerii, iar celălalt de grăbire a sfârșitului vieții, cu condiția ca primul efect să fie intenționat (ameliorarea durerii), iar cel de-al doilea (moartea pacientului) să nu fie intenționat sau urmărit, chiar dacă există o cauză rezonabilă pentru aceasta. Cauza rezonabilă în cauză este însăși eliminarea durerii, adică trebuie să existe un motiv proporțional pentru ca actul în ansamblu, să fie legal și pentru ca producerea efectului negativ de către medic să fie justificată.

De fapt, doctrina dublului efect a fost folosită pentru a discuta o mare varietate de dileme morale și are o lungă istorie în teologia morală. În general, identificăm prima formulare a acestei doctrine în discuția despre permisibilitatea uciderii unui agresor în legitimă apărare de către Toma de Aquino în *Summa Theologiae.* În acest pasaj, de Aquino [1] argumentează că nimic nu interzice ca un singur act să aibă două efecte, dintre care primul este doar intenționat, iar celălalt este în afara intenției. Actele morale își primesc natura în funcție de ceea ce este intenționat și nu de ceea ce este în afara intenției, deoarece se întâmplă prin accident (per accidens). Din actul de legitimă apărare poate urma un dublu efect, primul fiind conservarea propriei vieți și al doilea - uciderea agresorului. Prin urmare, un astfel de act, în măsura în care este destinat păstrării propriei vieți, nu este ilicit, fiind firesc pentru orice ființă să își păstreze propria ființă pe cât de posibil. Cu toate acestea, un act care pornește dintr-o intenție bună poate deveni ilicit dacă nu este proporțional cu scopul urmărit.

Încă din secolul al XVII-lea, s-a dezbătut abordarea doctrinei dublului efect. Dincolo de întrebările exegetice și de paternitatea reală a formulării doctrinei, nu există nicio îndoială că aceasta are o istorie îndelungată și constituie o piatră de temelie a moralității, dar odată cu apariția eticii aplicate, chiar și filosofi morali de formație laică au folosit-o pentru a discuta dileme morale în domeniile eticii războiului, contracepției și eticii medicale. Tocmai din etica medicală provin aplicațiile tipice ale doctrinei dublului efect, folosite din când în când pentru a arăta cum doctrina este coerentă din punct de vedere teoretic și eficientă din punct de vedere practic sau cum generează paradoxuri, inconsecvențe logico-argumentative și consecințe inacceptabile din punct de vedere moral la nivel aplicativ.

O problemă aparte în acest sens, o reprezintă sedarea în faza terminală a vieții sau sedarea paliativă. Sedarea, prin definiție, este un mijloc de a atinge obiectivul de a atenua durerea, altfel incontrolabilă, și nu un efect secundar al administrării de analgezice.

Totuși, dacă luăm în considerare o sedare continuă, care se prelungește până la decesul individului și nu este urmată de o decizie de întrerupere a tratamentului de pre-

lungire a vieții, cum ar fi nutriția și hidratarea artificială, din punctul de vedere al pacientului, „dezactivarea” permanentă a conștiinței, până la apariția morții clinice, poate să nu fie atât de diferită de un act de eutanasie directă. Perioada de timp în care conștiința pacientului este abolită, fără perspectiva de reactivare a acesteia, poate fi percepută ca fiind echivalentă cu moartea *tout court.* De aceea, judecățile diferite privind relația dintre moarte și sedare, depind în mod clar de premisele evaluative, care investesc convingerile metafizice și morale ale pacienților individuali cu privire la propria moarte. Aceasta nu înseamnă că controversele privind sedarea au vreo influență asupra dezbaterii de lungă durată privind moartea cerebrală.

Prin moarte se înțelege o schimbare completă a statutului de entitate vie, caracterizată prin pierderea ireversibilă a acelor caracteristici care sunt în mod esențial semnificative pentru acest statut. Și în afară de paradoxul de a considera un „cadavru” ca fiind ‚încă viu” - cuvinte ale lui Barilan [3], indică faptul că unii oameni pot considera continuarea vieții biologice a corpului ca fiind o formă de supraviețuire. Pentru aceștia, sedarea nu poate, prin urmare, să echivaleze cu eutanasia, deoarece pacientul continuă să trăiască chiar și într-o stare în care conștiința este absentă.

Prin urmare, se poate spune din aceste considerente că sedarea poate fi percepută ca o formă de eutanasie de către unii pacienți, dar nu și de către alții. Acest lucru nu implică în mod automat faptul că sedarea continuă și profundă este în mod absolut o formă de eutanasie deghizată, dar indică cel puțin două elemente care trebuie luate în considerare pentru ceea ce urmează. În primul rând, sedarea continuă și profundă trebuie să fie întotdeauna practicată cu consimțământul pacientului, eventual chiar în avans sub forma unei directive prealabile. În al doilea rând, faptul că astfel de decizii de sfârșit de viață depind enorm de judecăți de valoare cu privire la tipul de viață care va rezulta în urma unor intervenții specifice, judecăți pe care pacientul are dreptul să le facă.

În acest sens, există două „principii” pentru a justifica distincția dintre sinuciderea asistată și refuzul tratamentului. Principiul cauzalității se bazează pe recunoașterea structurii cauzale diferite, care distinge sinuciderea asistată (dar și eutanasia activă) de refuzul tratamentului medical; în timp ce în primul caz moartea pacientului este cauzată direct de medicamentele letale prescrise sau administrate de medic, în cel de-al doilea caz moartea este cauzată de patologia sau insuficiența fizică de care suferă pacientul, unde medicul nu face decât să înlăture obstacolul (terapia sau tratamentul medical) care „blochează” evoluția normală a bolii.

Principiul intenției, pe de altă parte, se bazează pe dispozițiile subiective, care constituie motivele pentru care medicul acționează. În timp ce în cazul sinuciderii asistate și al eutanasiei, medicul intenționează să provoace moartea pacientului, în cazul retragerii tratamentului, acesta intenționează pur și simplu să respecte preferințele pacientului, care a cerut întreruperea unei anumite terapii. Principiul intenției se bazează pe recunoașterea autodeterminării pacientului competent, al cărui refuz de a continua o terapie este considerat ca fiind obligatoriu din punct de vedere moral, deontologic și juridic pentru acțiunea medicului. Nu este pe deplin clar dacă principiul intenției poate

fi aplicat și în cazul întreruperii unui tratament considerat inutil sau disproporționat în cazurile în care pacientul nu-și mai poate exprima refuzul/consimțământul [4].

Așadar, medicul poate în mod legitim să suspende sau să nu înceapă un tratament medical, fie pentru că există un refuz explicit din partea pacientului, fie pentru că, în imposibilitatea de a afla voința pacientului care a devenit incompetent, continuarea sau începerea tratamentului este considerată inutilă sau disproporționată (dacă nu degradantă), adică se consideră că pacientul nu va obține niciun beneficiu din utilizarea acestuia. Punctul cheie este că, în conformitate cu principiul intenției, medicul în acest caz nu intenționează să ucidă pacientul.

Totodată, dincolo de dificultățile legate de distincția morală dintre consecințele intenționate și cele urmărite, această subdiviziune a principiului pune problema definirii termenilor „disproporționat" și „inutil". Acest lucru se datorează faptului că, dacă un tratament este proporțional sau inutil, medicul nu poate în mod legitim să îl suspende sau să nu îl inițieze: dacă ar face acest lucru, intenția sa ar fi de a dăuna pacientului prin privarea acestuia de un tratament proporțional sau inutil.

Distincția morală între sedarea în fază terminală (înțeleasă ca un întreg) și încetarea activă a vieții unui pacient, se bazează, prin urmare pe aceste două puncte:

- suspendarea hrănirii și hidratării artificiale este permisă din punct de vedere moral, deoarece pacientul moare ca urmare a incapacității de a se hrăni și de a se hidrata singur, și nu ca urmare a acțiunii medicului (natura își urmează cursul);
- suspendarea alimentației și hidratării artificiale este permisă din punct de vedere moral, deoarece medicul intenționează să suspende un mijloc disproporționat sau inutil, iar moartea este doar un efect secundar așteptat al suspendării.

Aceste două argumente sunt esențiale pentru a face o distincție între formele active și intenționate de ucidere a pacientului (eutanasia și sinuciderea asistată) și practici precum sedarea în fază terminală.

Ar trebui remarcat faptul că, chiar dacă cineva este de acord cu faptul că, în general, este posibil să se suspende mijloacele medicale disproporționate, se poate argumenta că hidratarea și alimentația nu pot fi considerate mijloace medicale sau terapeutice. În cazul în care se argumentează acest lucru, acestea sunt forme de asistență care trebuie întotdeauna să fie considerate proporționale sau inutile [4]. Prin urmare, examinarea acestor argumente, conduce la judecata morală privind sedarea în fază terminală și anume dacă este într-adevăr o practică distinctă de eutanasie și de sinuciderea asistată sau o formă mascată de ucidere activă și intenționată.

În acest context, sedarea terminală este o practică care a suscitat și continuă să suscite dezbateri etico-juridice și judecăți destul de contradictorii. Este surprinzător faptul că un mod de comportament, judecat de unii ca fiind o formă de eutanasie, poate fi prezentat de alții ca o alternativă la eutanasie, adică ca un posibil compromis între cei care resping eutanasia voluntară la nivel moral și juridic și cei care, în schimb, pledează pentru politici publice și reglementări în favoarea acesteia.

Aceste două judecăți se află la extremele unei dezbateri articulate, care include și poziții intermediare.

Ideea că sedarea în fază terminală poate fi o soluție de compromis acceptabilă, atât pentru cei care consideră că eutanasia este licită din punct de vedere moral și permisă din punct de vedere legal, cât și pentru cei care o neagă, a fost avansată cu deosebită convingere de filosoful suedez Torbjörn Tännsjö [5].

Tännsjö [5] începe cu o reconstrucție a ceea ce el numește „gândirea morală și juridică standard”. Gândirea standard susține că distincția dintre activ și pasiv are o rațiune proprie, recunoscând în același timp că, în unele cazuri, anumite tipuri de acțiuni pot face obiectul unor descrieri diferite. Potrivit lui Tännsjö, „a ajuta pe cineva” este un astfel de caz: se poate ajuta o persoană în mod activ, dar se poate ajuta și în mod pasiv. „Uciderea” se comportă în același mod: poți ucide pe cineva în mod activ, dar și pasiv. Aceste distincții au o bază intuitivă, deoarece nu pot fi formulate criterii și, mai mult, susține Tännsjö [5], nu sunt necesare criterii.

Astfel, sedarea terminală se încadrează în această imagine, ca o practică ce poate fi împărțită în două faze distincte. Practica sedării, în cazul în care are ca efect secundar grăbirea morții pacientului, este un exemplu de ucidere activă neintenționată și, prin urmare, este tolerată din punct de vedere moral de gândirea morală și juridică standard. Retragerea hidratării și alimentației artificiale are ca scop explicit grăbirea morții pacientului, dar, întrucât are loc într-o manieră pasivă, nu este interzisă de gândirea standard.

În acest sens, pentru Tännsjö [5], sedarea terminală poate fi o alternativă validă la eutanasie. Cei care susțin că uciderea activă intenționată a unui pacient nu este, la prima vedere, problematică din punct de vedere moral, vor fi dispuși să accepte sedarea terminală; cei care se opun, pe de altă parte, nu vor avea nicio problemă deosebită în a considera ca fiind permisă din punct de vedere moral o practică care nu poate fi interpretată ca ucidere activă neintenționată sau ucidere pasivă intenționată.

MATERIALE ȘI METODE

Prin acest studiu, ne-am propus să investigăm percepția asistenților medicali cu referire la persistența terapeutică și eutanazie. Ca metodă de cercetare a fost utilizat chestionarul semistructurat. Eșantionul de cercetare a fost constituit din 110 de subiecți – asistenți medicali din diferite secții și diferite instituții medicale.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În urma prelucrării rezultatelor, s-au reliefat următoarele date:

Dintre cele 110 asistente care alcătuiesc eșantionul, 95 sunt femei (86%) și 15 sunt bărbați (14%). Vârsta medie a intervievaților este în jur de 43 de ani având în vedere o categorie de vârstă de la 25 la 66 de ani; 93% dintre aceștia au declarat că sunt de religie ortodoxă, 4% că sunt atei și 3% nu au dat un răspuns.

Distribuția pe de ani de serviciu este: <1 este 1%, de la 1-5 este de 6%, de la 6-10

este de 22% și > 10 este de 71%. Totodată, 16% lucrează în Pneumologie, 10% în Chirurgie, 11% în Medicina generală Bărbați, 10% în Medicina generală Femei, 11% în Nefrologie, 7% în Oncologie, 9% în Hematologie, 11% în Cardiologie și 15% în Terapie Intensivă.

Dintre cei intervievați, aproximativ 88% au declarat că au pregătire de bază (diplomă de asistent medical).

Rezultate cu referire la cunoștințele asistentelor cu privire la definițiile tratamentului agresiv și al eutanasiei

Rezultatele arată că 49 de intervievați (45%) definesc persistența terapeutică ca fiind insistența asupra măsurilor medicale chirurgicale care nu modifică semnificativ evoluția naturală și ireversibilă a bolii, înrăutățind uneori calitatea vieții pacientului, 33 de intervievați (30%) o definesc ca folosirea unor tratamente excesive inadecvate, care au unicul efect de a prelungi agonia pacientului și/sau de a provoca suferințe suplimentare și/sau riscuri mari, 18 dintre aceștia (16%) o asociază cu furnizarea de tratamente care prelungesc viața unui pacient fără speranță de recuperare și în final, 10 persoane (9%) o definesc ca fiind acele tratamente care sunt disproporționate față de rezultatele așteptate.

Pe baza răspunsurilor date referitoare la tratamentele care pot fi configurate ca terapii agresive, 3 persoane (3%) indică nutriție și hidratare artificială, 4 persoane (4%) - utilizarea unui respirator dacă este necesar la pacientul incurabil, 28 dintre ei (25%) - investigații diagnostice invazive la pacienții cu speranță de viață scurtă/incurabili, 34 persoane (31%) indică resuscitarea cardio-pulmonară în caz de agravare la pacienții terminali sau incurabili, doar 8 persoane (7%) - ca terapie importantă pentru patologiile cronice cu prognostic prost, 31 de persoane (28%) o indică ca fiind acele intervenții chirurgicale de mare impact la pacienții cu o speranță de viață scurtă și doar 2 persoane (2%) consideră că persistența terapeutică nu face parte din tratamentele enumerate.

În ceea ce privește definiția eutanaziei, rezultatele scot în evidență faptul că 52 de asistente (47%) o definesc ca fiind utilizarea de tratamente care vizează provocarea decesului pacientului, 16 asistente (15%) ca întreruperea îngrijirii pacientului aflat în comă ireversibilă, 18 dintre aceștia (16%) o înțeleg ca suspendarea sau limitarea unui tratament care ar avea singurul efect de a prelungi viața pacientului fără speranță de recuperare, 20 de asistente (18%) - ca omiterea unui tratament eficient a cărui privare ar provoca moartea pacientului incurabil sau terminal și în final 4 asistente (4%) indică niciun răspuns.

Pentru intervențiile considerate ca eutanasie, 45 de respondenți (41%) indică întreruperea ventilației asistate, 10 respondenți (9%) indică întreruperea nutriției enterale la un pacient în stare vegetativă, 4 persoane (4%) indică sedare la un pacient în faza terminală, 38 de persoane (35%) indică întreruperea tratamentelor de susținere a vieții, 9 persoane (8%) să nu întreprindă resuscitare cardiopulmonară la un pacient incurabil sau terminal și 4 persoane (4%) consideră că intervențiile considerate eutanasie sunt neincluse în cele enumerate.

Rezultate referitoare la opinia personală cu privire la situațiile terminale

Asistenții medicali au fost rugați să-și exprime părerea cu privire la comportamentele de adoptat și alegerile terapeutice care trebuie întreprinse în diferite situații terminale.

Astfel, rezultatele reliefează faptul că 68 de asistente (62%) au înțeles că toate intervențiile medicale sunt proporționale cu alegerile terapeutice care, atunci când sunt implementate, trebuie justificate de bunătatea și calitatea vieții pacientului, 38 de asistente (34%) susțin că, intervențiile efectuate de medici trebuie să aibă un raport cost-beneficiu adecvat și 4 asistenți (4%) au indicat că proporționalitatea alegerilor terapeutice nu a fost inclusă în lista indicată.

În acest sens, alegerile terapeutice în eutanazie sunt extrem de controversate și ridică o serie de probleme etice, morale, religioase și legale. Persoanele care susțin eutanasia argumentează că acestea oferă o opțiune de control asupra sfârșitului vieții pentru cei care suferă de boli terminale sau afecțiuni dureroase și incurabile. În schimb, criticii susțin că eutanazia poate duce la abuzuri, poate submina încrederea în sistemul medical și poate deschide uși către alte practici discutabile.

Într-o situație terminală, 95 de intervievați (87%) au declarat că cel mai bun comportament de adoptat este acela de a însoți persoana la o moarte liniștită, 7 intervievați (6%) să pună capăt vieții persoanei pentru a pune capăt suferinței acesteia și ultimii 8 (7%) au indicat că pun capăt vieții unei persoane doar dacă o solicită.

În continuare, a fost pusă o întrebare asistentelor, luând ca exemplu un diagnostic de glioblastom cu speranță de viață foarte scurtă, unde, în opinia lor, ar fi *acceptabil* sau *nu* să se prescrie și să se efectueze tratamente invazive. Rezultatele arată că 1 persoană (1%) nu a dat un răspuns, 4 persoane (4%) au indicat că este întotdeauna acceptabil, 7 persoane (6%) au indicat că nu este niciodată acceptabil și 98 de persoane (88%) - doar în unele situații/conjuncturi.

Dintre aceste ultime 98 de persoane, 42% l-au considerat acceptabil doar în scop paliativ sau dacă îmbunătățește calitatea vieții, 4% doar atunci când rudele sau membrii familiei o solicită, 25% doar dacă există dorințe exprimate anterior de pacient, 15% au indicat că depinde de starea clinică a pacientului, 2% că depinde de vârsta pacientului, 1% au indicat altele și 11% nu au dat niciun răspuns.

La întrebarea dacă un adult are întotdeauna dreptul de a decide sau de a cere să-și anticipeze sfârșitul vieții, 43 de asistente (39%) au răspuns „Da, întotdeauna”, 51 de asistente (46%) au indicat că aceasta depinde de condițiile clinice ale persoanei și 16 asistente (15%) au răspuns „Niciodată”.

O solicitare a unui pacient de a nu implementa sau întrerupe tratamente vitale este întotdeauna acceptabilă pentru 30 de asistente (27%), nu este niciodată acceptabilă pentru 7 asistente (7%) și pentru 73 de asistente (66%) depinde de condițiile clinice ale pacientul și speranța lui de viață.

Folosind cele mai bune dovezi științifice pentru 20 de asistente (18%) este întotdeauna posibil să se evite intervențiile disproporționate și dimpotrivă, 5 asistenți (5%)

indică că nu sunt necesare resurse științifice în aceste cazuri, în timp ce 85 de asistente (77%) indică că depinde de caz la caz.

Rezultate referitoare la experiențele și sentimentele resimțite spre sfârșitul vieții

În contextul în care lucrează, 31 de asistente (28%) au declarat că problemele etice privind sfârşitul vieţii nu sunt niciodată abordate, 79 de asistente (72%) au indicat contrariul.

Dintre acestea, 23 (21%) au indicat discuții organizate în funcție de nevoile individului pe parcursul zilei de lucru în care sunt abordate probleme etice legate de sfârșitul vieții, 5 (5%) declară că întotdeauna se duc discuții la nivel de secție, 28 de asistente (25%) - implică în discuții și membrii familiei pacientului, 12 (11%) implică doar pacienții, 7 (6%) prin consultanță specifică, 4 asistente (4%) au indicat altele și restul de 31 (28%) nu au raspuns.

În raport cu frecvența cu care asistentele intră în contact cu procesul de moarte în munca lor, aproximativ 34 (34%) vin în contact cu aceasta în fiecare zi, 38 (35%) au indicat cel puțin o dată pe săptămână, 34 (31%) cel puțin o dată pe lună, 2 (2%) cel puțin o dată pe an și în final doar 2 persoane (2%) au indicat că nu intră niciodată în contact cu aceasta.

Cu referire la cererea pentru anticiparea morții, aproximativ 76 de asistente (69%), la întrebarea dată au spus „da”, 34 de asistente (31%) au răspuns „nu”.

Cei care au dat un răspuns pozitiv au indicat că 31% au simțit tristețe, 38% frustrare, 12% furie, 9% aprobare/înțelegere și 10% altele. Aceștia din urmă, pe baza experienței lor, 25% cred că cererea pacientului de a anticipa sfârșitul vieții sale a apărut din suferința fizică trăită de el însuși, 26% din suferința psihologică, 18% cred că se datorează disconfortului rezultat din neînțelegeri și /sau dificultăți cu profesioniștii sau membrii familiei sau din cauza credinței de a fi o povară pentru familie, restul de 31% nu au dat niciun răspuns.

Așadar, pe baza educației persoanelor intervievate, doar 4 persoane (3%) se simt complet pregătite să răspundă cererilor de asistență din partea unui muribund, majoritatea, 56 de persoane (51%) se simt suficient de pregătite și 14 persoane (13%) ar face-o, dar nu se simt pregătite pentru nimic.

Întrebați ce poate face moartea mai demnă, rezultatele arată că majoritatea, adică 42 de asistente (38%) au indicat să pună la dispoziție pacientului și membrilor familiei spații adecvate pentru rămas bun, minoritatea, 1 persoană (1%) a indicat să faciliteze externarea sau transferul la domiciliu.

Rezultate referitoare la opinia personală cu privire la legalizarea eutanasiei

Ultima parte a chestionarului a avut ca scop investigarea opiniilor asistenților medicali cu privire la deciziile privind sfârșitul vieții.

În prezența unui pacient cu leziuni cerebrale care este împiedicat să-și exprime voința deoarece este dependent de un aparat, în opinia a 46 de asistente (42%) decizia de a nu administra sau suspenda tratamentele de susținere a vieții ar fi de la pacientul însuși care și-a exprimat primele dorințe printr-un testament de viață, conform a 43 de asistente

(39%) ar fi în schimb cei mai apropiați membri ai familiei sale în drept să decidă, pentru 4 asistenți (4%), medicul și personalul medical care îl tratează, celelalte 9 asistente (8 %) indică că ar trebui să revină fie unei comisii de etică, fie unui tutore legal, judecător sau magistrat, iar restul de 7% indică în schimb că tratamentele de susținere a vieții nu ar trebui să fie niciodată suspendate.

În ceea ce privește noul cadru de reglementare privind dispozițiile de tratament anticipat, rezultatele studiului au arătat că 57 de asistente (52%) sunt în favoarea posibilității ca pacientul să poată decide ce tratamente să urmeze sau dacă să le întrerupă și doar 5 asistente (5%) nu sunt absolut în favoarea acestui lucru.

În acest context menționăm că Republica Moldova nu are o legislație specifică care să reglementeze eutanazia. Eutanazia este ilegală în țară, iar practicile care implică punerea intenționată a sfârșitului vieții unui individ prin acțiunea unui terț sunt considerate crime conform legii moldovenești.

Este important să menționăm că orice modificare a legislației privind eutanazia în Republica Moldova ar necesita o dezbatere publică amplă și o reformă legislativă adecvată. În absența unei legi specifice, îngrijirea paliativă este o opțiune recunoscută și disponibilă pentru pacienții aflați în stadiile finale ale bolii, cu scopul de a le oferi confort și suport medical și emoțional în timpul sfârșitului vieții lor.

În cele din urmă, asistentele au fost întrebate dacă sunt sau nu în favoarea legalizării eutanasiei în Republica Moldova. Rezultatele au arătat că majoritatea, adică 51 de asistente (46%) au bifat căsuța spunând: „Absolut da” și doar 11 asistente (10%) au bifat căsuța spunând „Absolut nu”. La mijloc sunt 35 de asistente (32%) care au indicat că probabil sunt în favoarea acestui tratament, iar ultimele 13 asistente (12%) au indicat că probabil nu sunt în favoarea acestei acțiuni medicale.

CONCLUZII

Problemele legate de sfârșitul vieții reprezintă un subiect de actualitate în țara noastră care este mult dezbătut datorită opiniilor și punctelor de vedere diferite ale populației.

Prezenta investigație și-a propus să cerceteze percepțiile și cunoștințele asistentelor cu privire la sfârșitul vieții, în special despre persistența terapeutică și eutanasie.

Din rezultate reiese că cunoștințele asistenților medicali despre persistența terapeutică și intervențiile care pot fi configurate ca atare sunt destul de compatibile cu sensul real al termenului. Această conștientizare îi determină pe înșiși asistenții medicali să poată distinge ce intervenții ar trebui efectuate, deoarece sunt considerate proporționale pentru binele pacientului și care nu.

În ceea ce privește definiția eutanasiei, majoritatea asistentelor o asociază doar cu utilizarea tratamentelor care vizează decesul pacientului, deci eutanasierea activă, în timp ce omisiunea sau limitarea tratamentelor (eutanasie pasivă) nu este mult luată în considerare.

Pentru intervențiile care pot fi considerate o formă de eutanasie, majoritatea asistentelor au indicat întreruperea ventilației asistate și a tratamentelor de susținere a vieții.

Proporționalitatea alegerilor terapeutice în faza terminală a unei persoane au fost înțelese de majoritatea asistentelor intervievate ca acele intervenții care trebuie efectuate doar pentru binele și calitatea vieții pacientului.

În fața unui diagnostic de glioblastom cu o speranță de viață foarte scurtă, de la 14 la 38 de săptămâni, asistentele au indicat mai mult că este acceptabil să se prescrie sau să efectueze tratamente invazive doar în anumite circumstanțe. Dintre circumstanțele indicate, cea mai populară a fost în scop paliativ și dacă îmbunătățește calitatea vieții pacientului.

În plus, reiese că asistentele acordă puțină atenție celor mai bune dovezi științifice ca mijloc de a evita sau de a reduce intervențiile disproporționate la pacienții cu boli terminale, deoarece utilizarea lor nu este întotdeauna considerată utilă.

La întrebarea dacă un adult are întotdeauna dreptul de a decide să-și anticipeze sfârșitul vieții, asistentele s-au arătat puțin nesigure cu privire la poziția de luat.

În contextul lor de lucru, profesioniștii au declarat că problemele etice privind sfârșitul vieții sunt adesea abordate prin implicarea pacientului sau a membrilor familiei și, într-o măsură mai mică, prin discuții de departament/secție organizate în funcție de nevoile individului.

Este necesar să subliniem frecvența foarte mare cu care asistentele intră în contact cu procesul de moarte în timpul muncii lor. Aproape în fiecare zi, cel puțin o dată pe săptămână sau pe lună, acest lucru sugerând câți pacienți mor în spital în fiecare zi și câți profesioniști sunt mereu alături de ei.

Majoritatea asistentelor au exprimat că au primit o cerere de la un pacient pentru a-și anticipa sfârșitul vieții și că, în acel moment, sentimentele pe care le-au trăit cel mai mult au fost tristețe, frustrare și furie.

Potrivit majorității profesioniștilor, orice decizie de a nu administra sau suspenda tratamente în prezența unui pacient care suferă de o boală cerebrală care îl împiedică să-și exprime dorințele ar reveni pacientului care și-a exprimat dorințele inițiale printr-un testament viu sau celor mai apropiați membri ai familiei. In cazul în care pacientul nu are testament de viață, decizia ar reveni in continuare celor mai apropiati membri ai familiei.

REFERINȚE

1. AQUINO, T. *Summa Theologiae.* Boston: Little Brown, 1858.
2. BARCARO, R. *Eutanasia. Un problema paradigmatico della bioetica.* Milano: Franco Angeli, 1998. ISBN 8846407725.
3. BARILAN, Y. M. Terminal Sedation, Terminal Elation, and Medical Parsimony. In: *Ethics and medicine*, nr. 20(3), p. 151-165. New York: Published, 2004.
4. CALLAHAN, D. Terminal Sedation and the Artefactual Fallacy. In: KASPER, R. *Continuous sedation at the end of life.* Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 9789070831035.
5. TÄNNSJÖ, T. *Terminal Sedation Terminal Sedation. Euthanasia in Disguise?* New York: Columbia University Press 2004. ISBN 978-90-481-6594-0.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РОДИТЕЛЬСКИХ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ С СОВРЕМЕННЫМИ ПОДРОСТКАМИ

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF PARENTAL RELATIONSHIPS WITH PREADOLESCENTS

CZU: 159.922.7:37.018.1:303.4 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.56**

Жанна РАКУ,
ORCID: 0000-0002-1775-6344
e-mail: racujana6@gmail.com
Государственный Университет Молдовы

Summary. *The article presents the results of a pilot study of the characteristics of parental relationships with preadolescents. The questionnaire used as tools was a questionnaire on parent-child relationships (authors Varga and Stolin) and a test "Parent-child interaction" (author I.M. Markovskaya). 30 mothers of teenagers aged 14-15 years took part in the study. The test results revealed certain problems in relationships with preadolescents, such as insufficient symbiosis in the family and low authority, as well as partially increased control, intolerant attitude of parents towards the preadolescent's failures. Good indicators were obtained from parents on such scales as cooperation, emotional closeness with the preadolescent and consistency in their demands, satisfaction with the relationship between the parent and the preadolescent and his acceptance.*

Keywords: *parents, parent-child relationships, preadolescents.*

ВВЕДЕНИЕ

Проблематика детско-родительских отношений на всех этапах развития ребенка является важной для изучения в психологической науке. Особую актуальность исследование взаимоотношений родителей и детей приобретает в кризисные периоды, и в первую очередь необходимо выявление их специфики в подростковом возрасте. Данная тематика интенсивно изучается в психологии, потому что она имеет прикладной характер для важна построения хороших отношений родителя с ребенком. Указанную проблематику изучали такие авторы как Карабанова О.А., Крайг Г., Фомина Л.К. и другие [1, 2, 3]. Особо подчеркнем, что гармоничный характер взаимоотношений во многом является тем «фундаментом», на котором формируется полноценная личность в будущем. В указанном контексте существует необходимость выявления особенностей детско-родительских отношений с позиции родителей.

НАУЧНЫЕ ОБОСНОВАНИЯ И МЕТОДОЛОГИЯ

Целью данного исследования было выявление психологических аспектов родительских взаимоотношений с подростками.

В исследовании приняло участие 30 родителей (матерей) в возрасте от 40 до 45 лет тридцати подростков в возрасте от 14 до 15 лет, учащихся 7 и 8 классов из школ города Кишинева.

В нашем пилотажном исследовании были использованы следующие методики: опросник родительского отношения (ОРО) (Варга-Столин) и тест «Взаимодействие родитель-ребенок» (И.М.Марковская) [4, 5]. В продолжение кратко представим данный инструментарий. Опросник родительского отношения был разработан психологами А.Я.Варга и В.В.Столиным, он позволяет оценить стиль родительского отношения к ребенку, а также определить его характер, те способы поведения, которые предпочитает мать (в контексте нашего исследования) во взаимодействии с подростком, особенности своего восприятия, понимания его личности и поступков. Тест предполагает выражение родителем согласия или несогласия с 61 утверждением. Опросник состоит из 5 шкал: Принятие-отвержение, Кооперация, Симбиоз, Контроль и отношение к неудачам, которые отражают пять типов отношения родителя к своему ребенку.

Методика диагностики «Взаимодействие родитель - ребенок» (автор И.М. Марковская) направлена на изучение взаимодействия родителей со своими детьми и оценивает со стороны родителя (в нашем исследовании матери) его основные характеристики: степень эмоциональной близости, сотрудничества, принятия ребенка, авторитетности, строгости, эмоционального климата в семье и др. В указанном тесте респонденту необходимо выразить степень согласия со предложенными утверждениями по 5-балльной системе. Оценить утверждения отдельно для каждого ребенка в бланке ответов: 5 – несомненно, да (очень сильное согласие); 4 – в общем, да; 3 – и да, и нет; 2 – скорее нет, чем да; 1 – нет (абсолютное несогласие). Опросник «Взаимодействие родитель - ребенок» имеет 10 шкал: нетребовательность - требовательность; мягкость - строгость родителя; автономность - контроль по отношению к ребенку; эмоциональная дистанция - эмоциональная близость ребенка к родителю; отвержение - принятие ребенка родителем; отсутствие сотрудничества - сотрудничество; несогласие - согласие между ребенком и родителем; непоследовательность - последовательность родителя; авторитетность родителя и удовлетворенность отношениями ребенка с родителями.

РЕЗУЛЬТАТЫ И ИХ ОБСУЖДЕНИЕ

В продолжение представим результаты респондентов по Опроснику родительского отношения в таблице 1.

Таблица 1. Результаты респондентов по Опроснику родительского отношения

Шкалы	**Показатели матерей в %**		
	Низкий	**Средний**	**Высокий**
Принятие/ отвержение ребенка	6,7%	90%	3,3%
Кооперация	13,3%	56,7%	30%
Симбиоз	40%	43,3%	16,7%
Контроль	23,3%	56,7%	20%
Отношение к неудачам	40%	43,3%	16,7%

Анализ результатов показывает, что почти у всех матерей изучаемой выборки преобладает средний уровень по шкале «Принятие/отвержение ребенка», т.е. он характерен для 90% респондентов (27 чел.). Это означает, что большинство испытуемых проявляют умеренное отношение к своим детям в плане их принятия или отвержения. Данные показатели указывают на то, что большинство родителей не выражают чрезмерную отверженность или слишком сильное принятие своих детей и имеют сбалансированное отношение к ним. Вместе с тем, менее 7% родителей (2 исп.) имеют низкий уровень принятия своего ребенка и, соответственно, высокий уровень отвержения. Это проявляется в недостатке поддержки, заботы или признания подростка со стороны матери. Так, взрослые испытывают по отношению к ребенку в основном отрицательные чувства: раздражение, злость, досаду или ненависть, не верят в его будущее, низко оценивают способности и нередко «третирует» подростка. В целом такое отношение негативно влияет на детско-родительские отношения и благополучие в личностном становлении в этом возрастном периоде.

Для одного респондента характерен высокий уровень по данной шкале, что выражается в положительном отношении к подростку, принятии его таким какой он есть. Родитель уважает и признает индивидуальность ребенка, одобряет его интересы, поддерживает планы, проводит в ним много времени и не жалеет об этом.

Анализ результатов по шкале «Кооперация» выявил следующие тенденции. Средний уровень был выявлен у 56,7% респондентов (17 чел.). Указанные данные свидетелствуют о том, что более половины родителей имеют умеренный уровень кооперации. Они склонны к сотрудничеству, взаимодействию и прикладывают усилия в отношении воспитания и взаимодействия с подростком. Вместе с тем, низкий уровень выявлен у 13,3 % родителей (4 чел.). Данный результат указывает на то, что в этих семьях существует недостаток сотрудничества и взаимодействия между родителями и детьми. Они редко практикуют совместные дела с подростком и проявляют более индивидуалистический подход в его воспитании. Высокий уровень кооперации характерен для 30% матерей

(9 чел.). Эти родители проявляют высокий уровень сотрудничества, поощряют самостоятельность и инициативу подростка, стараются быть с ним на равных при взаимодействии. Они могут быть активными участниками совместных дел и стремиться к достижению целей. На основе представленных данных можно сделать вывод, что большинство родителей имеют средний и высокий уровни кооперации. Однако примерно десять процентов изучаемой выборки как взрослые, так и их дети находятся в группе риска, т.к. для них не характерна кооперация во взаимодействии. Это факт свидетельствует о том, что существуют различия в подходах и готовности к сотрудничеству и взаимодействию с ребенком со стороны родителей.

По шкале «Симбиоз» получены следующие результаты. Так, средний уровень был выявлен у 43,3% родителей (13 чел.) от общей выборки. Это указывает на то, что менее чем у половины матерей характерен умеренный уровень симбиотической связи с детьми. Данные родители имеют баланс между индивидуальностью и сопричастностью, сохраняют здоровую зависимость и близость с детьми. Однако низкий уровень тоже распространен в изучаемой выборке и он встречается у 40 % матерей (12 чел.), т.е. эти родители отличаются тенденцией к ослабленной симбиотической связи с детьми. Они представляют подростку большую независимость и предпочитают разделение границ с детьми, а также уделяют меньше внимания и вовлеченности в их жизнь.

Высокий уровень симбиоза наблюдается у 16,7% матерей (5 чел.). Это означает, что у данных родителей существует сильная симбиотическая связь с детьми, где они сильно зависят друг от друга и взрослые проявляют высокий уровень близости и взаимозависимости с подростком. Обобщение полученных результатов свидетельствует о том, что 60% матерей имеют средний и высокий уровни симбиоза, а 40% респондентов отличаются низким показателем данного параметра. Этот факт свидетельствует о том, что существуют различия в степени близости, зависимости и взаимодействия современных родителей со своими детьми, особенно в подростковом возрасте.

Анализ данных по шкале «Контроль» выявил следующие закономерности. Для более половины матерей характерен средний уровень данного парметра – 56,7% (17 чел.). Для них типичен умеренный уровень контроля в отношении своих детей и они стремятся к балансу между установлением правил и наблюдением, с одной стороны, и поддержкой автономии подростка, в другой.

Низкий уровень контроля выявлен примерно у четверти испытуемых, т.е. у 23,3% матерей (7 чел.). Эти родители проявляют менее активное участие в контроле и регулировании поведения своих детей, бывают гибкими в отношении соблюдения ими правил и дисциплины. Однако негативной составляющей такого стиля воспитания является вседозволенность. Высокий уровень контроля характерен для пятой части испытуемых изучаемой выборки, т.е. 20% матерей (6 чел.). Данные родители проявляют более строгий и активный контроль за поведением

своих детей, они ставят более жесткие правила и тщательно наблюдают за их выполнением.

По шкале «Отношение к неудачам» были получены следующие тенденции: средний уровень выявлен у 43,3% родителей (13 чел.). Для них типично умеренное отношение к неудачам своих детей и матери способны поддерживать подростков после неудач и помогают им извлекать уроки из опыта.

Низкий уровень данного параметра характерен для 40% матерей (12 чел.), т.е. они имеют высокую толерантность и способность помогать детям справляться с неудачами. Родители принимают неудачи подростка как часть процесса обучения и развития, помогая ему развивать уверенность и стремление к достижению целей. Высокий уровень отношения к неудачам ребенка выявлен у 16,7% матерей (5 чел). Это означает, что они проявляют негативное отношение к неудачам подростков и не всегда их поддерживают, а также бывают строгими в своих реакциях на их неудачи.

В продолжение будут представлены и проанализированы результаты родителей по опроснику Взаимодействие родитель-ребенок в таблице 2.

Таблица 2. Результаты испытуемых по опроснику Взаимодействие родитель-ребенок

Шкалы	**Показатели родителей %**		
	Низкий	**Средний**	**Высокий**
Нетребовательность – требовательность родителя	6,7%	26,6%	66,6%
Мягкость – строгость родителя	6,7%	26,7%	66,6%
Автономность – контроль по отношению к ребенку	6,7%	30%	63,3%
Эмоциональная дистанция – эмоциональная близость ребенка	3,3%	26,7%	70%
Отвержение – принятие ребенка	10%	40%	50%
Отсутствие сотрудничества – сотрудничество	-	6,7%	93,3%
Несогласие – согласие между ребенком и родителем	6,7%	30%	63,3%
Непоследовательность – последовательность родителя		30%	70%
Авторитетность родителя	23,3%	33,3%	43,4%
Удовлетворенность отношениями родителя с ребенком	6,7%	36,7%	56,6%

Из полученных данных следует, что высокий уровень характерен для родителей по таким шкалам как сотрудничество (93,3% исп.), эмоциональная близость с

ребенком и его последовательность в своих требованиях (по 70% исп.); требовательность и строгость родителя (по 66,7% исп.); контроль родителя по отношению к ребенку и согласие между ребенком и родителем (по 63,3% исп.); удовлетворенность отношениями родителя с ребенком (56,6% исп.); принятие ребенка (50% исп.) и авторитетность родителя (43,4 % исп.). Указанные показатели свидетельствуют о хорошем и очень хорошем взаимодействии матерей со своими детьми, практически по всем компонентам, которые его характеризуют. При анализе результатов особый интерес и озабоченность представляют показатели низких уровней зафиксированных у родителей по следующим шкалам. Так, авторитетность родителя как низкую оценили почти четверть матерей из изучаемой выборки (23,3% исп.), а отвержение ребенка характерно для 10% испытуемых. В указанной выборке для родителей не характерно отсутствие сотрудничества и непоследовательность во взаимодействии с подростком. Для 6,7% матерей выявлены такие характеристики как нетребовательность, мягкость, автономия, несогласие и неудовлетворенность во взаимодействием с ребенком, а для 3,3% респондентов типична эмоциональная дистанция с подростком.

Средние уровни указанных выше изучаемых параметров зафиксированы примерно у третьей части родителей изучаемой выборки, что свидетельствует о балансе у них мягкости и строгости, автономности и контроля, эмоциональной дистанции и близости, согласии и несогласии между родителем и ребенком, удовлетворенности и неудовлетворенности взаимоотношениями, нетребовательности и требовательности родителя, отвержения и принятия ребенка и т.д.

Дополнительный статистический анализ полученных результатов выявил значимую корреляцию между шкалой «Принятие / отвержение ребенка» и такими параметрами как:

1. «Эмоциональная дистанция» ($r=-0,41$, $p=0,02$), что свидетельствует о том, что чем больше эмоциональная дистанция между родителями и детьми, тем выше вероятность, что они будут склонны к отвержению подростка.
2. Безоговорочная «авторитетность родителя»» ($r=-0,36$, $p=0,04$) также увеличивает отвержение ребенка.

ВЫВОДЫ

Детско-родительские отношения являются важным и фундаментальным фактором, влияющим на все стороны жизни и деятельности подростков. Пилотажное исследование особенностей детско-родительских отношений в подростковом возрасте выявило определенные проблемы, такие как недостаточный симбиоз и низкая авторитетность, а также частично повышенный контроль, недостаточная кооперация и иногда нетерпимое отношение родителей к неудачам ребенка. Полученные результаты представляют интерес для . родителей, а также педагогов и психологов, работающих с подростками. В указанном контексте важно созда-

ние поддерживающей, благоприятной и структурированной семейной среды, где подростки могут получить необходимую эмоциональную поддержку, понимание, принятие и чувствуют себя в безопасности. Взаимодействие родителей и подростков в семье основанное на уважении, взаимопонимании и участии в принятии решений, способствует полноценному формированию их личности и гармоничному поведению во всех сферах жизни.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. КАРАБАНОВА, О.А. Психология семейных отношений: Учебное пособие. Самара: Издательство СИОКПП, 2001. 122 с.
2. КРАЙГ, Г. *Психология развития*. СПб.: Питер, 2001. 992 с.
3. ФОМИНА, Л. К. Понятие и типы детско-родительских отношений. В: *Молодой ученый*. 2014. № 2 (61). с. 704-707. https://moluch.ru/archive/61/9043/
4. ВАРГА, А.Я., СТОЛИН, В.В. *Диагностика родительского отношения* https://onlinetestpad.com/ru/testview/35312-diagnostika-roditelskogo-otnosheniya-oro-a-ya-varga-v-v-stolin
5. МАРКОВСКАЯ, И.М. *Опросник «Взаимодействие родитель-ребенок*». https://psytests.org/result?v=vrrADQhDubrNdO

AUTOIDENTIFICAREA PROFESIONALĂ A ADOLESCENȚILOR ÎN COLEGIU

PROFESSIONAL SELF-IDENTIFICATION OF ADOLESCENTS IN COLLEGE

CZU: 159.922.8:378.6.048.4 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.57**

Svetlana RUSNAC,
ORCID: 0000-0001-8846-0201
e-mail: srusnac@ulim.md
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
Ecaterina GAMURAR,
ORCID: 0000-0001-9363-1183
e-mail: egamurat@ulim.md
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Summary. *This study aimed to investigate the influence of personal values on the professional interests of college students. Sixty students (30 males, 30 females, aged 18-19) participated in the research. The study employed the Holland Occupational Themes (RIASEC) Assessment and the Morphological Test of Life Values. The results indicated that personal values significantly impact career preferences. For instance, entrepreneurial preferences correlated with self-development and achievement values. The findings suggest that personalized career counseling considering students' values can enhance career decision-making and satisfaction.*

Keywords: *career interests, college students, personal values, professional preferences, self-development.*

INTRODUCERE

Planurile de viață în adolescență includ autoidentificarea personală, aspectele morale, stilul de viață și aspirațiile. Alegerea profesiei este crucială pentru elevii de colegiu, determinând viitorul lor profesional și personal. Adolescenții percep viața școlară ca o etapă pregătitoare pentru o viață mai bogată și autentică. Alegerea profesiei este preocuparea lor principală și constantă. Adolescența este perioada formării viziunii asupra lumii și orientărilor valorice, caracterizată de responsabilitate, independență și capacitatea de a participa activ la viața socială și personală, de a soluționa diverse probleme și de a se forma profesional. Conform lui Erikson [1], adolescența se concentrează pe procesul de identitate, implicând alegeri sociale și individuale, identificare și formare profesională.

Autoidentificarea profesională începe în copilărie și continuă în adolescență. Studiile arată că motivele autoidentificării și cele practice devin dominante în activitatea școlară. În alegerea profesiei, motivația băieților nu este influențată de vârstă, în timp ce la fete se observă o tranziție de la motivarea pentru nevoile sociale la o motivație gene-

rală pentru profesie. Procesul de autoidentificare profesională constă în formarea realistă a obiectivelor pentru viitoarea carieră, ținând cont de resursele psihologice și psihofiziologice ale persoanei. Educația profesională, fie prin autoeducație, fie prin instruire în instituții de învățământ, joacă un rol crucial în pregătirea emoțională și motivațională pentru obținerea unei profesii. Alegerea profesiei, fundamentată pe analiza resurselor interne și cerințele profesiei, este crucială pentru afirmarea individului în societate și reprezintă una dintre cele mai importante decizii din viață. Procesul de autoidentificare profesională acoperă întregul parcurs al activității profesionale, de la intențiile inițiale până la retragerea din activitate [2]. Premisele autoidentificării profesionale includ principiile determinismului și activității, esențiale pentru dezvoltarea personalității. Acest proces implică influența școlii, familiei, organizațiilor sociale, literaturii și artei asupra motivațiilor profesionale. Sistemul de orientare profesională urmărește să rezolve problemele educației și consilierii profesionale, să trezească interesul și aptitudinile profesionale, să ofere ajutor în angajare și să faciliteze adaptarea profesională [1].

Nevoia de autoidentificare a persoanei este, în esență, fără obiect. Леонтьев А. Н. subliniază că „până la prima sa satisfacere, nevoia „nu știe” obiectul său, deoarece acesta nu a fost încă descoperit” [3]. Interacțiunea dintre personalitate și sistemul extern de influență profesională apare doar în contextul activității. Activitatea, ca formă de interacțiune a subiectului cu obiectele, formează condiția reflectării psihice și funcționează ca mecanism de influență determinată asupra personalității. În procesul interacțiunii continue cu lumea exterioară, individul acționează ca o parte activă. Astfel, manifestarea psihologică a principiului determinismului poate fi înțeleasă doar în cadrul problemei raportului dintre condițiile externe și interne în determinarea activității. În analiza forțelor motrice ale activității, este esențial să se pornească de la interdependența și antagonismul dintre factorii interni și externi. Procesul de autoidentificare profesională este determinat de extinderea activității subiectului, care își realizează legătura cu factorii de orientare profesională. Autoidentificarea este integrată în această activitate ca parte a sa.

Elementele structurale ale personalității, ca premise psihologice imediate ale autoidentificării profesionale, diferă în conformitate cu funcțiile lor. Aceste premise se împart în două grupuri principale: caracteristici ale personalității care facilitează alegerea profesiei (trăsături de voință, hărnicie, experiență de muncă și viață acumulată, nivelul de maturitate generală) și componente ale direcției personalității care dinamizează procesul de autoidentificare profesională (nevoia de autoidentificare profesională, interesele școlare și profesionale, convingerile și atitudinile, valorile și idealurile, percepțiile despre valorile vieții).

Potrivit lui Климов Е. А [4], există opt perspective esențiale în situația alegerii unei profesii. Elevii din clasele superioare iau în considerare informații despre: poziția membrilor mai în vârstă ai familiei (părinții își exprimă adesea îngrijorarea cu privire la viitoarea profesie a copilului lor și influențează alegerile acestuia); poziția prietenilor (relațiile de prietenie foarte strânse pot influența semnificativ alegerile profesionale);

poziția profesorilor și educatorilor (profesorii, având o perspectivă bine informată asupra elevilor, pot oferi sfaturi valoroase în alegerea profesiei); planurile personale profesionale (ideile despre viitor influențează comportamentul și deciziile legate de carieră); abilitățile individuale (talentele și aptitudinile elevului joacă un rol crucial în alegerea profesiei); nivelul pretențiilor la recunoașterea socială (realismul pretențiilor este esențial în pregătirea profesională); informațiile disponibile (informațiile corecte și nealterate sunt esențiale pentru o alegere informată a profesiei); tendințele manifestate prin activitate (interesele profesionale se dezvoltă prin implicarea conștientă în diverse activități).

Autoidentificarea profesională este un proces complex și continuu, care acoperă întregul parcurs al activității profesionale, de la apariția intențiilor profesionale până la retragerea din activitatea de muncă [4].

Auto-cunoașterea este esențială pentru orientarea profesională și alegerea unui domeniu adecvat capacităților și aspirațiilor personale, deoarece implică conștientizarea competențelor și realizărilor proprii, comparate cu ale celorlalți. Procesul de comparație cu alții este fundamental pentru auto-cunoaștere și evaluare personală [5]. Perfecționarea de sine începe cu auto-cunoașterea, esențială pentru autoeducare și alegerea unei ocupații potrivite. Cerințele societății influențează auto-cunoașterea și autoeducarea, acestea fiind motivații importante pentru autoevaluare și dezvoltare personală [6]. În psihologie, autoevaluarea reprezintă conștientizarea propriei identități și capacitatea de a evalua corect calitățile și abilitățile personale. În procesul de orientare profesională, autoevaluarea este evaluarea pe care o persoană o atribuie propriilor capacități în raport cu specificul profesiei. Autoevaluarea se dezvoltă pe parcursul vieții, fiind influențată de experiențele și maturitatea individului.

Studiile arată că elevii de liceu caută domenii de activitate potrivite percepției lor asupra abilităților proprii, însă autoevaluările lor sunt adesea inexacte, conducând la eșecuri în alegerea profesiei. Autoevaluarea adecvată este rară, majoritatea elevilor supraestimându-și sau subestimându-și capacitățile, afectând negativ alegerea profesiei și dezvoltarea personalității [7]. Există trei nivele ale autoevaluării: nivel ridicat (coincide cu evaluarea profesorilor și părinților), nivel mediu (supra/subevaluează parțial capacitățile) și nivel scăzut (supra/subevaluare bruscă a intereselor și abilităților personale față de evaluările externe).

Autoevaluarea adecvată nu este înnăscută, ci se formează prin dezvoltarea personalității și are diferite grade de obiectivitate și completitudine. Formarea unei autoevaluări corecte este crucială în orientarea profesională. În colegiu, este important ca elevii să se concentreze pe calitățile relevante pentru profesie. Este necesar să se utilizeze metode active de predare care să crească nivelul de cunoștințe despre psihologia personalității și să stimuleze interesul pentru autoevaluare și autodezvoltare. Înarmarea elevilor cu cunoștințe necesare pentru orientare profesională, stimularea interesului pentru studierea personalității și evaluarea corectă a capacităților proprii contribuie la formarea unei autoevaluări obiective, la autoidentificarea profesională și la alegerea corectă a profesiei.

MATERIALE ȘI METODE

Scopul studiului: studierea intereselor profesionale în raport cu valorile vieții la elevii de colegiu.

Lotul de subiecți: cercetarea a inclus 60 de elevi ai Colegiului ULIM, omogeni din punct de vedere al sexului și vârstei: 30 fete și 30 băieți, cu vârste între 18 și 19 ani.

Ipoteza cercetării: sistemul de valori al elevilor de colegiu influențează formarea intereselor profesionale.

Metode utilizate

Chestionar de Preferințe Profesionale de J. Holland (Holland Occupational Themes (RIASEC) Assessment) [8]: Evaluează preferințele profesionale ale subiecților.

Testul Morfologic al Valorilor Vieții (В.Ф. Сопов, Л.В. Карпушина) [9]: Măsoară valorile fundamentale ale vieții subiecților și modul în care acestea influențează interesele lor profesionale.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În urma aplicării Chestionarului de preferințe ocupaționale Holland, s-au obținut rezultatele din Tabelul 1, oferind o perspectivă clară asupra preferințelor profesionale ale elevilor de colegiu.

Tabelul 1. Tipuri de preferințe profesionale

Preferințe	Număr de respondenți	Procentaj (%)
Antreprenorial	15	25.5
Investigativ	12	20.4
Social	12	20.4
Realist	10	17
Convențional	6	10.2
Artistic	5	8.5

Interpretarea rezultatelor

Antreprenorial (25.5%): elevii cu aceste preferințe sunt orientați spre inițiativă, leadership și organizare, fiind încrezători și orientați spre succes.

Investigativ (20.4%): preferințele investigative reflectă o înclinație spre gândire analitică, cercetare și rezolvarea problemelor, elevii fiind interesați de științe și activități intelectuale.

Social (20.4%): elevii preferă activitățile ce implică ajutorarea și colaborarea cu alții, fiind empatici, comunicativi și orientați spre profesii de consiliere și educație.

Realist (17%): preferințele realiste indică o înclinație către activități practice și tehnice, elevii având abilități mecanice și preferând lucrul cu echipamente.

Convențional (10.2%): elevii preferă activitățile organizate și structurate, fiind meticuloși, eficienți și orientați spre munca de birou.

Artistic (8.5%): preferințele artistice indică o înclinație spre creativitate și originalitate, elevii fiind inovatori și sensibili, cu aptitudini în arte.

Aceste rezultate evidențiază diversitatea preferințelor profesionale ale elevilor și subliniază importanța consilierii orientate spre aceste preferințe.

Tabelul 2 prezintă rezultatele Testului Morfologic al Valorilor Vieții (В.Ф. Сопов, Л.В. Карпушина), evidențiind importanța diferitelor valori pentru elevii studiați.

Tabelul 2. Rezultatele căpătate prin aplicarea Testului morfologic al valorilor vieții

Tipuri de valori	Scoruri
Dezvoltarea de sine (cunoașterea și dezvoltarea abilităților)	33
Satisfacția spirituală (principii morale și nevoi spirituale)	33
Creativitatea (realizarea potențialului creativ)	34
Contactele sociale (relații interpersonale și roluri sociale)	37
Prestigiul personal (recunoașterea socială)	34
Situația financiară (bunăstarea materială)	39
Realizările (obiective și sarcini de viață)	39
Păstrarea individualității (opinii și convingeri personale)	36

Interpretarea rezultatelor. Dezvoltarea de sine (33): elevii sunt motivați să-și cunoască și să-și dezvolte abilitățile. **Satisfacția spirituală** (33): principiile morale și nevoile spirituale sunt prioritare. **Creativitatea** (34): dorința de a-și exprima potențialul creativ este semnificativă. **Contactele sociale** (37): relațiile sociale sunt foarte valorizate. **Prestigiul personal** (34): recunoașterea socială este importantă. **Situația financiară** (39): factorii materiali sunt considerați esențiali pentru bunăstare. **Realizările** (39): elevii pun accent pe realizarea obiectivelor. **Păstrarea individualității** (36): elevii apreciază menținerea opiniilor și convingerilor personale.Aceste rezultate evidențiază diversele valori și interese ale elevilor, oferind perspective pentru consilierea și orientarea lor profesională și personală.

Rezultatele corelației prezentate în tabelul 3 reflectă relațiile dintre diferitele tipuri de preferințe profesionale și valorile personale, precum și sferele de activitate.

Tabelul 3. Corelația rezultatelor căpătate prin aplicarea Chestionarului Holland și Testului morfologic al valorilor vieții

Tipuri de valori / Sfere profesionale	Antre-prenorial	Investi-gativ	Soci-al	Rea-list	Conven-țional	Artis-tic
Dezvoltare de sine (p)	0.01	0.04	-0.01	0.01	-0.03	-0.01
Satisfacție spirituală (p)	-0.01	0.03	0.01	-0.01	-0.03	0.01
Creativitate (p)	-0.01	-0.01	0.02	0.01	-0.02	0.01
Contacte sociale (p)	-0.02		0.05		-0.04	
Prestigiu personal (p)	-0.03	-0.01	-0.01	-0.01	0.04	-0.01
Situație financiară (p)	0.02		-0.04		0.04	-0.03
Realizările (p)	0.01	0.04	-0.03	0.02	0.05	0.02
Păstrarea individualității (p)	-0.02	0.01	-0.02	0.01	-0.03	-0.01
Sfera vieții profesionale (p)	0.04	0.01	-0.01	-0.02	-0.04	-0.01
Sfera educației (p)	0.01	-0.01	0.03	-0.02	-0.05	0.03
Sfera vieții de familie (p)	-0.01	0.01	-0.02	-0.01	0.04	0.01
Sfera activității publice (p)	-0.01	0.03	0.01		-0.01	0.01
Sfera hobby-urilor (p)	-0.02	-0.03	0.03		-0.04	0.01
Sfera activității fizice (p)	-0.01		0.02	-0.04	-0.02	0.04

Interpretarea rezultatelor

Antreprenorial. Corelațiile pozitive cu dezvoltarea de sine (p=0.01), situația financiară (p=0.02), și realizările (p=0.01) indică valorile dezvoltării personale, securității financiare și succesului. Corelațiile negative cu prestigiul personal (p=-0.03) și păstrarea individualității (p=-0.02) sugerează neglijarea acestor aspecte.

Investigativ. Corelațiile pozitive cu dezvoltarea de sine (p=0.04) și realizările (p=0.04) arată accentul pe cunoaștere și succes. Corelația negativă cu sfera hobby-urilor (p=-0.03) sugerează importanță scăzută pentru activitățile recreative.

Social. Corelațiile pozitive cu contactele sociale (p=0.05) și creativitatea (p=0.02) indică interesul pentru relații interpersonale și exprimarea creativă. Corelațiile negative cu situația financiară (p=-0.04) și realizările (p=-0.03) sugerează priorități mai mici pentru aceste aspecte.

Realist. Corelațiile pozitive mici cu dezvoltarea de sine (p=0.01) și realizările (p=0.02) arată un interes moderat pentru auto-îmbunătățire și succes. Corelațiile negative cu sfera activității fizice (p=-0.04) sugerează importanță mai mică acordată activităților fizice.

Convențional. Corelațiile pozitive cu realizările (p=0.05) și prestigiul personal (p=0.04) indică orientare către succes și recunoaștere socială. Corelațiile negative cu contactele sociale (p=-0.04) și sfera vieții profesionale (p=-0.04) pot sugera dificultăți în interacțiunile sociale și profesionale.

Artistic. Corelațiile pozitive mici cu sfera activității fizice (p=0.04) și creativitatea (p=0.01) sugerează interes pentru exprimarea creativă și activități fizice. Corelațiile ne-

gative cu situația financiară (p=-0.03) pot indica importanță mai mică acordată securității financiare.

Aceste interpretări oferă o imagine detaliată asupra modului în care preferințele profesionale corelează cu valorile personale și sferele de activitate ale elevilor.

CONCLUZII

Studiul a confirmat ipoteza că sistemul de valori influențează semnificativ interesele profesionale ale elevilor de colegiu. Analiza corelațiilor a arătat că preferințele antreprenoriale sunt legate de dezvoltarea de sine și realizări, indicând că elevii valorizează auto-dezvoltarea și succesul. Preferințele sociale și artistice corelează pozitiv cu creativitatea și contactele sociale, subliniind importanța relațiilor interpersonale și expresiei creative. De asemenea, preferințele convenționale sunt asociate cu securitatea financiară și prestigiul personal, ceea ce sugerează că recunoașterea socială este esențială pentru aceste grupuri. Aceste rezultate evidențiază necesitatea consilierii personalizate, care să reflecte valorile personale și trăsăturile de personalitate ale elevilor, facilitând astfel alegeri de carieră mai informate și satisfăcătoare.

REFERINȚE

1. Erikson, E. H. *Identity: Youth and Crisis*. New York: W.W. Norton & Company, 1968. 336 p. ISBN-13: ‍978-0393010695.
2. Draguța O. Starea de bine a elevului de azi – succesul și sănătatea adultului de mâine. In: *Revista DIDACTICA PRO*, 2018, nr.4-5, p. 110-111. ISSN: 1810-6455
3. Леонтьев, А. Н. *Деятельность.Сознание.Личность*. Москва: Издательство: Смысл, 2005. ISBN 5-89357-153-3
4. Климов, Е. А. *Психология профессионального самоопределения*. М.: Академия, 2007. 302 с. ISBN: ‍978-5-7695-5690-6.
5. Rusnac, S. *Preocupări contemporane ale psihologiei sociale.* Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centală”, 2007. 264 p. ISBN: 978-9975-78-566-2.
6. Golu, M. *Dinamica personalității.* București: Geneze, 1993. 238 p. ISBN: 973-9099-16-5
7. Cojocea, M., Petcu, I., Milăşan, A. (Coord.). *Starea de bine a profesorilor şi elevilor: resurse, impact şi idei practice*. Bucureşti: Asociația Europeană a Profesioniștilor în Educație EDUMI, 2021. 390 p. ISBN: 978-973-0-34588
8. *Detailed overview of the Holland's RIASEC Codes assessment*. În:https://career.assessment.com/detailed-overview-of-the-hollands-riasec-codes-assessment/
9. *Морфологический тест жизненных ценностей (В.Ф. Сопов, Л.В. Карпушина)***.** https://psystat.at.ua/publ/morfologicheskij_test_zhiznennykh_cennostej/2-1-0-45

PERSPECTIVE PSIHOLOGICE ALE DEZVOLTĂRII ATENȚIEI ELEVILOR ÎN MONITORIZAREA CURRICULUMULUI NAȚIONAL

PSYCHOLOGICAL PERSPECTIVES ON THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' ATTENTION IN MONITORING THE NATIONAL CURRICULUM

CZU: 159.952:373.5.046.3 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.58**

Ana TARNOVSCHI,
ORCID: 0000-0003-2217-6237
e-mail: ana.tarnovschi@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *In the national educational context, where the education system faces various challenges such as diverse educational needs and limited resources, it is essential to understand how students' attention can be developed and supported through appropriate monitoring of the national curriculum. Adapting educational materials to address different learning styles and individual needs, as well as implementing teaching strategies that promote attention, is a crucial aspect for enhancing the educational experience. Therefore, in this article, we aim to explore the psychological perspectives on the development of students' attention in the context of monitoring the national curriculum in the Republic of Moldova. We will analyze how the structure and content of the curriculum influence students' attention and discuss strategies and recommendations for optimizing this process. Our goal is to highlight the importance of an informed and adaptive approach that contributes to improving educational effectiveness and academic performance of students in the Republic of Moldova.*

Keywords: *attention, national curriculum, education, educational materials, learning style, training, development, academic performance.*

INTRODUCERE

În Republica Moldova, educația reprezintă una dintre principalele priorități ale sistemului național, având influență majoră asupra dezvoltării tinerelor generații. Sistemul educațional este structurat în conformitate cu curriculumul național, care stabilește obiectivele și standardele educaționale pentru toate nivelurile de învățământ.

Dezvoltarea atenției reprezintă un aspect important al procesului educațional, având un impact semnificativ asupra învățării și performanței academice. În contextul monitorizării curriculumului național, atenția elevilor joacă un rol major, influențând nu doar modul în care aceștia percep și înțeleg informațiile, dar și capacitatea lor de a aplica cunoștințele în diverse situații.

În acest context, dezvoltarea atenției elevilor este un aspect al procesului educațional,

având un rol direct asupra eficienței învățării și performanței academice. Deoarece atenţia este o funcţie psihică indispensabilă întregului proces de cunoaştere şi fără participarea ei nu este posibilă activitatea selectivă a psihicului, aspecte de care se leagă atât claritatea percepţiilor, cât şi fixarea lor în memorie. O serie de autori consideră atenţia o funcţie psihică cu rol de dirijare anticipativă, de pregătire a organismului pentru a recepționa ceva sau a întreprinde o acţiune, de a reliefa anumite aspecte din ambianţă, semnificative pentru subiect [4, 7, 9].

Atenţia unei persoane se diferenţiază pe baza unor însuşiri speciale în funcţie de structura şi activităţile desfăşurate predominant, de experienţă, de motivație, valorificându-se potențialul înnăscut specific acestui proces.

Volumul atenţiei se exprimă prin numărul de elemente sau unități informaționale (litere, silabe, cuvinte, cifre, figuri geometrice) înregistrate de subiect relativ simultan. Volumul mediu al atenției este de 5-7 elemente. Caracteristicile specifice ale atenției sunt:

- *Concentrarea atenţiei* presupune capacitatea de a focaliza atenţia asupra unui fenomen, obiect, informație şi de a o distrage de la celelalte.
- *Stabilitatea atenţiei* se referă la persistenţa, în timp, a posibilităţii de a menține atenţia asupra unui obiect, fenomen, acţiune. Stabilitatea atenției este condiționată de complexitatea şi bogăția stimulului, de natura sarcinii, de motivaţia pentru activitatea desfășurată.
- *Mobilitatea sau flexibilitatea atenţiei* constă în deplasarea şi reorientarea de la un obiect la altul în intervale cerute de desfăşurarea activităţii.
- *Distributivitatea atenţiei* este acea însușire care permite unei persoane să desfășoare, concomitent, mai multe activităţi cu condiţia ca măcar una din ele să fie relativ automatizate [8, 9].

Așadar, atenția, ca proces cognitiv fundamental, influențează modul în care elevii percep, procesează și aplică informațiile.

În Republica Moldova, monitorizarea curriculumului național joacă un rol important în asigurarea coerenței și relevanței materialelor educaționale. Totuși, pentru a fi eficient, curriculumul trebuie să țină cont de aspectele psihologice ale atenției elevilor, inclusiv de modul în care structura și conținutul său pot influența capacitatea de concentrare și implicarea acestora în procesul educațional.

ROLUL ATENȚIEI ÎN PROCESUL DE ÎNVĂȚARE

Atenția joacă un rol esențial în procesul de învățare, influențând profund modul în care elevii percep, procesează și aplică informațiile. Iată cum atenția contribuie la diferitele aspecte ale învățării [1, 2, 4]:

- *Percepția și selectarea informațiilor* – focalizarea pe stimuli permite elevilor să se concentreze asupra informațiilor relevante și să ignore distragerile. Aceasta este esențială pentru a putea înțelege și asimila concepte noi, deoarece

doar informațiile pe care elevii le consideră importante sunt prelucrate în detaliu. Într-un mediu de învățare, adesea aglomerat și plin de distrageri, atenția ajută elevii să filtreze stimuli neimportanți și să se concentreze pe sarcinile educaționale.

- *Memorarea și retenția* – atenția este importantă pentru codarea informațiilor în memorie. Informațiile, cărora elevii le acordă o atenție mai mare, sunt mult mai probabil să fie memorate și reținute pe termen lung. Iar activitățile care implică un grad ridicat de atenție contribuie la consolidarea memoriei, deoarece procesul de învățare devine mai eficient atunci când elevii sunt complet implicați și concentrați.
- *Înțelegerea și aplicarea conceptelor* – atenția permite elevilor să analizeze și să înțeleagă în profunzime conceptele prezentate. O concentrare adecvată ajută la dezvoltarea unei înțelegeri mai nuanțate și mai complexe a materialului educațional. Elevii care sunt atenți sunt mai capabili să aplice cunoștințele în contexte practice sau la rezolvarea problemelor. Atenția susținută ajută la transferul informațiilor în situații noi și variate.
- *Participarea activă și implicarea* – elevii care reușesc să-și mențină atenția sunt mai motivați și implicați în procesul educațional. Participarea activă la lecții și activități educaționale este adesea rezultatul unei atenții eficiente. Atenția contribuie la interacțiunile eficiente cu colegii și profesorii. Elevii atenți sunt mai predispuși să participe la discuții și să colaboreze în grupuri.
- *Rezolvarea problemelor și luarea deciziilor* – atenția joacă un rol important în gândirea critică și în procesul de rezolvare a problemelor. Capacitatea de a analiza informațiile și de a lua decizii bine fundamentate, determină nivelul de concentrare al elevilor. Elevii care sunt atenți sunt mai capabili să planifice și să organizeze sarcinile educaționale într-un mod sistematic, ceea ce contribuie la eficiența și succesul învățării.
- *Reglarea emoțională și comportamentală* – atenția este legată de reglarea emoțională. Elevii care își mențin atenția, sunt mai capabili să gestioneze emoțiile și să facă față stresului asociat cu provocările educaționale. Atenția influențează comportamentele de învățare, cum ar fi respectarea termenelor limită și completarea sarcinilor. Elevii care sunt capabili să-și mențină concentrarea, sunt mai puțin susceptibili de a întâmpina probleme legate de procrastinare sau distragere.

Atenția este fundamentală pentru procesul de învățare, influențând toate etapele, de la percepția informațiilor la aplicarea cunoștințelor și gestionarea emoțiilor. Un sistem educațional eficient trebuie să sprijine dezvoltarea și menținerea atenției elevilor, oferind un mediu structurat, resurse adecvate și strategii didactice care să promoveze concentrarea și implicarea. Prin optimizarea atenției, elevii pot beneficia de o experiență educațională mai eficientă și mai satisfăcătoare.

MODELE DE ÎNVĂȚARE CARE CONTRIBUIE LA DEZVOLTAREA ȘI ÎMBUNĂTĂȚIREA ATENȚIEI ELEVILOR:

Există mai multe modele și strategii de învățare care contribuie la dezvoltarea și îmbunătățirea atenției elevilor. Aceste modele sunt concepute pentru a stimula implicarea activă, a menține concentrarea și a susține procesul educațional. Iată câteva modele și tehnici care se dovedesc a fi eficiente[3,1,5] :

1. Modelul învățării active. Învățarea activă implică participarea activă a elevilor în procesul educațional, în loc să fie simpli receptori ai informației. Acest model se bazează pe implicarea directă a elevilor, prin activități interactive care stimulează atenția și motivația. Tehnicile propuse în cadrul acestui model, vizează elaborarea de discuții și dezbateri. Participarea în discuții de grup și dezbateri, ajută elevii să înțeleagă în mod activ materialul educațional. Activitățile practice și simulările permit elevilor să aplice conceptele într-un context interactiv și captivant. Iar lucrul la proiecte sau cercetări le oferă elevilor oportunitatea de a explora subiectele de interes într-un mod activ și personalizat.

2. Modelul învățării pe bază de probleme (Problem-Based Learning – PBL). Învățarea pe bază de probleme este un model în care elevii rezolvă probleme complexe și reale, ca parte a procesului de învățare. Acest model promovează gândirea critică și atenția prin implicarea activă în găsirea de soluții. Prin analiza studiilor de caz, elevii își concentrează atenția asupra problemelor specifice și își dezvoltă soluțiile practice. Lucrul în echipă la proiecte, bazate pe probleme, permite elevilor să se angajeze activ în identificarea și soluționarea problemelor.

3. Modelul învățării experiențiale. Învățarea experiențială se bazează pe învățarea prin experiență directă și reflecție asupra acestei experiențe. Acest model ajută elevii să fie mai atenți și implicați prin aplicarea practică a cunoștințelor. Activitățile practice, cum ar fi experimentele științifice sau proiectele creative, permit elevilor să experimenteze conceptele în mod direct. Elevii sunt încurajați să reflecteze asupra experiențelor lor de învățare, ceea ce le îmbunătățește înțelegerea și menține atenția.

4. Modelul învățării colective. Învățarea colectivă implică colaborarea între elevi, pentru a rezolva sarcini și a învăța împreună. Acest model promovează atenția prin interacțiunea socială și schimbul de idei. Elevii lucrează în grupuri pentru a discuta și a rezolva probleme, ceea ce le permite să își împărtășească perspectivele și să învețe unii de la alții. Totodată, elevii sunt încurajați să își prezinte cunoștințele și să explice conceptele altora, ceea ce întărește atenția și înțelegerea.

5. Modelul învățării adaptative. Învățarea adaptativă se referă la ajustarea materialelor și strategiilor educaționale pentru a răspunde nevoilor individuale ale elevilor. Acest model îmbunătățește atenția prin adaptarea la stilurile și ritmurile diferite de învățare. Crearea de planuri de învățare, care se potrivesc nevoilor și preferințelor individuale ale elevilor, ajută la menținerea atenției și a implicării, iar utilizarea de resurse educaționale diverse, cum ar fi materiale vizuale, auditive și interactive, poate menține interesul și atenția elevilor.

6. Modelul învățării auto-dirijate. Învățarea autodirijată se bazează pe capacitatea elevilor de a-și organiza și controla propriul proces de învățare. Acest model promo-

vează atenția prin implicarea activă în gestionarea și planificarea propriilor activități educaționale. Elevii își stabilesc obiectivele de învățare și își monitorizează progresul, ceea ce le îmbunătățește concentrarea și motivația. Astfel, procesul de autoevaluare le permite elevilor să reflecteze asupra propriilor realizări și să ajusteze strategiile de învățare în funcție de nevoile lor.

7. Modelul învățării prin feedback. Învățarea prin feedback se bazează pe utilizarea feedback-ului constructiv pentru a îmbunătăți performanța și atenția elevilor. Feedback-ul oferă elevilor informații esențiale despre progresul lor și îi ajută să rămână concentrați pe obiectivele de învățare. Testele și evaluările frecvente oferă feedback continuu și oportunități de ajustare a strategiilor de învățare, iar oferirea de feedback detaliat și constructiv ajută elevii să înțeleagă erorile și să îmbunătățească performanța lor.

Fiecare dintre aceste modele de învățare contribuie la dezvoltarea și îmbunătățirea atenției elevilor într-un mod diferit, dar complementar. Implementarea lor poate ajuta la crearea unui mediu de învățare dinamic și stimulant, care să sprijine concentrarea și implicarea activă a elevilor în procesul educațional.

Adaptarea curriculumului național pentru optimizarea atenției elevilor

Analizând cercetările în domeniu, constatăm că procesul psihologic al atenției este valorificat în curriculumul național prin diverse modalități care vizează sprijinirea și dezvoltarea abilităților de concentrare și implicare a elevilor [2,5,6]. Evidențiem câteva modalități prin care atenția este integrată și valorificată în curriculumul național:

- ✓ ***Structurarea și organizarea curriculumului.*** Curriculumul național din Republica Moldova este structurat pentru a facilita o abordare echilibrată a învățării, contribuind la menținerea atenției elevilor. Aceasta include fragmentarea conținutului, informațiile sunt împărțite în unități și module mai mici, ceea ce ajută la prevenirea supraîncărcării cognitive și permite elevilor să se concentreze pe sarcini mai scurte și mai bine definite. Diversificarea activităților, curriculumul include o varietate de activități educaționale care mențin interesul elevilor, de la lecții interactive și proiecte de grup la activități practice și experimente. Această diversificare ajută la menținerea atenției și implicării elevilor.
- ✓ ***Strategii didactice și metodologice.*** Pentru a sprijini dezvoltarea atenției, curriculumul național promovează utilizarea unor strategii didactice care sunt concepute pentru a stimula și susține atenția elevilor. Se încurajează utilizarea metodologiilor de învățare activă, care includ dezbateri, simulări și jocuri educaționale. Aceste metode sunt menite să capteze și să mențină atenția elevilor prin implicarea activă în procesul de învățare. Feedback continuu prin evaluările formative și feedback-ul sistematic sunt integrate în curriculum pentru a ajuta elevii să se autoevalueze și să-și ajusteze strategiile de învățare, contribuind astfel la menținerea atenției și motivației.
- ✓ ***Personalizarea și diferențierea învățării.*** Curriculumul național promovează diferențierea instruirii pentru a răspunde nevoilor individuale ale elevilor, ceea

ce ajută la îmbunătățirea atenției. Se acordă atenție nevoilor educaționale specifice ale elevilor prin planuri de învățare personalizate, care sunt concepute pentru a aborda diverse stiluri de învățare și niveluri de capacitate. Totodată, curriculumul include resurse educaționale adaptate, care sunt menite să sprijine elevii cu dificultăți de concentrare, oferindu-le materiale și strategii care să le faciliteze învățarea.

- ✓ ***Evaluarea și monitorizarea.*** Pentru a evalua impactul curriculumului asupra atenției elevilor, sunt implementate metode de evaluare care includ evaluări sistematice. Se efectuează evaluări periodice pentru a monitoriza progresul elevilor și pentru a ajusta strategiile didactice în funcție de nevoile acestora. Evaluările sunt concepute astfel, încât să permită feedback constructiv și să sprijine dezvoltarea continuă a atenției. Datele colectate din evaluări sunt analizate pentru a identifica tendințe și pentru a adapta curriculumul astfel, încât să răspundă mai bine nevoilor elevilor și să sprijine dezvoltarea abilităților de atenție.
- ✓ ***Pregătirea cadrelor didactice.*** Curriculumul național include și formarea continuă a cadrelor didactice, axată pe dezvoltarea competențelor necesare pentru a sprijini atenția elevilor prin training profesional. Cadrele didactice sunt instruite în utilizarea tehnicilor și strategiilor care promovează atenția și implicarea elevilor. Acest lucru include formarea în managementul atenției și utilizarea resurselor educaționale eficiente prin oferirea de resurse și suport. Profesorii au acces la resurse educaționale și suport metodologic, pentru a implementa practici de învățare care favorizează atenția și concentrarea elevilor.

CONCLUZII

În Republica Moldova, procesul psihologic al atenției este valorificat în curriculumul național printr-o abordare integrată care vizează structura, metodologia, personalizarea și evaluarea învățării. Prin implementarea unor strategii și resurse adecvate, se urmărește sprijinirea dezvoltării abilităților de atenție ale elevilor, contribuind astfel la îmbunătățirea eficienței educaționale și a performanței academice. Adaptarea continuă a curriculumului și a practicilor educaționale este esențială pentru a răspunde nevoilor diverse ale elevilor și pentru a asigura un mediu de învățare optim. Monitorizarea eficientă a curriculumului național în raport cu dezvoltarea atenției elevilor vine cu provocări, inclusiv:

- *Variabilitatea individuală* – elevii au capacități și nevoi diferite în ceea ce privește atenția. Este esențial să se ia în considerare aceste diferențe și să li se ofere suport adecvat.
- *Stimuli perturbatori* – mediul educațional poate include distrageri externe care pot influența atenția elevilor. Crearea unui mediu de învățare structurat și fără distrageri poate contribui la îmbunătățirea atenției.

Pentru a aborda aceste provocări, se recomandă:

- *Formarea cadrelor didactice.* Instruirea profesorilor în tehnici de management al atenției și în utilizarea resurselor educaționale adecvate poate contribui la îmbunătățirea experienței de învățare a elevilor.
- *Integrarea tehnologiei educaționale.* Utilizarea tehnologiilor educaționale interactive poate stimula atenția și implicarea elevilor prin furnizarea de resurse și activități captivante.
- *Evaluarea continuă.* Monitorizarea și evaluarea continuă a impactului curriculumului asupra atenției elevilor pot ajuta la identificarea și implementarea celor mai eficiente practici educaționale.

REFERINȚE

1. *Curriculumul şcolar: provocări şi oportunităţi de dezvoltare*. În: Materialele Conerinței ştiințifice internaționale, 7-8 decembrie 2018, Chişinău, coord. şt.: Lilia Pogolşa, Nicolae Bucun; IŞE „Lyceum”, 2018.
2. DARII, L. *Metodologia evaluării curriculum-ului disciplinar*. Institutul de Științe ale Educației; coord. şt.: Vladimir Guțu, dr. hab., prof. univ. Ch., 2002. 34 p.
3. *Ghid metodologic: Instrumente de implementare a tehnologiilor în învăţământul general*. Svetlana Nastas (coord.), Aurelia Pisău, Ionela Hîncu [et al.]; Inst. de Ştiinţe ale Educaţiei. – Chişinău: IŞE, Tipogr. „Print-Caro”, 2018, 86 p. ISBN 978-9975-48-140-3.
4. GOLU, M. *Bazele psihologiei generale*. Bucureşti: Editura Universitară, 2002, ISBN 973-99615-8-4.
5. GUȚU, Vl. *Dezvoltarea și implementarea curriculumului în învățământul preuniversitar: cadrul conceptual*. Chişinău: „Litera”, 2000. 80 p. ISBN 997574-250-5.
6. GUȚU, Vl., BUCUN, N., GHICOV, A., [et al.]. *Cadrul de referinţă al curriculumului naţional*. Coord.: Lilia Pogolşa, Valentin Crudu ; Min. Educaţiei, Culturii şi Cercet. al Rep. Moldova. Chişinău: Lyceum, 2017, F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 104 p. ISBN 978-9975-3157-7-7.
7. HAYES, N., SUE, O. *Introducere în psihologie*. Bucureşti: ALL, 1997.
8. JELESCU, P. *Psihologie generală: Manual pentru colegiile pedagogice*. Chişinău: Univers Pedagogic, 2007.
9. TARNOVSCHI, A., RACU, J. *Psihologia proceselor cognitive: note de curs*. Chişinău: CEP USM, 2017. ISBN 978-9975-71-948-3.

***** Articolul este realizat în cadrul Subprogramului (2024-2027) „*Teoria și metodologia monitorizării și dezvoltării continue și ciclice a curriculumului școlar*”, cifrul 01.14.01.

VIOLENȚA DE GEN: PERCEPȚIE ȘI INTERVENȚIE SOCIALĂ

GENDER-BASED VIOLENCE: PERCEPTION AND SOCIAL INTERVENTION

CZU: 316.647.8:343.54:303.62 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.59**

Tatiana ROȘCA,
ORCID: 000-0003-4318-6610
e-mail: tatianarosca37@gmail.com
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
Svetlana GONȚA,
e-mail: arsenesveta@mail.ru
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Summary. *The fight against gender-based violence is not only a matter of civilization and respect for human rights, but today it is a true "social problem," as it affects all classes, families, generations, and reference social groups. It represents a serious public health issue, directly impacting the physical and mental well-being of women and indirectly affecting the social and cultural well-being of the entire population. It is a contemporary issue, in terms of both its scale and development over time, often underestimated but simultaneously a phenomenon that is very difficult to combat, as it persists in the interstices of society, often elusive and unsuspected, manifesting more silently in everyday life and managing to present itself as an accidental event even in the perception of the victims themselves.*

Keywords: *belief, culture, woman, prejudice, relationship, society, suffering, violence.*

INTRODUCERE

Violența de gen este caracterizată ca un fenomen al timpului nostru, care conține elemente de complexitate, dezordine și confuzie, ce capătă adesea caracterul de invizibilitate: invizibilă pentru că apare în sfera privată a relațiilor familiale și afective, unde contururile sale nu sunt întotdeauna recunoscute și unde comunicarea și informația media generează adesea ambiguitate, prejudecăți, stereotipuri, care dau naștere la percepții distorsionate despre acest fenomen.

Acest lucru, în ciuda faptului că știrile sunt în creștere necontenită și disproporționată numărului femeilor victime ale violenței, fapt greu de conceput, de admis, de raționalizat, de acceptat, într-o societate democratică, „civilizată" și cultural avansată ca a noastră.

Prin urmare, violența de gen este un tip de infracțiune în continuă expansiune și de interes continuu din partea societății, dar mai ales din partea celor care intră în contact direct cu acest fenomen complex de analizat.

De aici derivă limitele analizei acestui fenomen, care este prin natura sa destul de dificil și ale cărui contururi nu sunt ușor de urmărit.

În acest context, violența reprezintă orice act, care este susceptibil să aibă ca rezultat vătămări sau suferințe fizice, sexuale sau psihologice pentru femei, inclusiv amenințări cu astfel de acte, constrângere sau privare arbitrară de libertate, indiferent dacă are loc în viața publică sau privată [2].

Acest tip de violență aduce cu sine deseori credința în superioritatea bărbaților față de femei și este prezent în toate zonele și părțile lumii [1]. În acest sens, putem distinge între violența de gen în sens strict și violența casnică. Prin violență de gen (împotriva femeilor) înțelegem violența bazată pe diferențele sociale dintre bărbați și femei. Prin violență domestică înțelegem că violența are loc în viața de zi cu zi, în familie sau în sfera privată, care poate fi prezentă în orice clasă socială, economică şi culturală.

MATERIALE ȘI METODE

Prin acest studiu ne-am propus să identificăm aspectele legate de violența de gen în percepția asistenților sociali, întrucât reprezintă categoria de specialiști, care contactează de multe ori în primis cu această tipologie de subiecți.

Eșantionul de cercetare a fost constituit din 17 subiecți – asistenți sociali din diferite structuri de asistență și protecție a victimelor violenței.

Ca metodă de cercetare a fost utilizat interviul, compus în principal din întrebări deschise și care a fost împărțit în trei macroteme: reprezentarea personală asupra violenței de gen, dimensiunea profesională și modalitățile de prevenție ale violenței, fiind explorate în profunzime.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În urma prelucrării rezultatelor, s-au reliefat următoarele subdimensiuni ale celor 3 macroteme enunțate anterior:

- reprezentarea personală: definirea violenței, cauzele violenței, victima violenței, autorul violenței, denunțarea violenței;
- dimensiunea profesională: perceperea fenomenului în contextul muncii, aria procedurală, atitudinea profesională;
- prevenire: instruire, resurse și probleme critice.

Reprezentarea personală

Definirea violenței

Pentru a înțelege reprezentarea fenomenului studiat, intervievaților li s-a cerut să se gândească la trei cuvinte care evocă violența împotriva femeilor.

Astfel, cuvântul *frică* este cel mai repetat, urmat de *ignoranță, oboseală, durere, umilință* și *singurătate.* În același context, au fost și cuvinte, menționate o singură dată. Fiecare dintre aceste expresii evidențiază un aspect al complexității și dramatismului acestui fenomen.

Li s-a cerut apoi să ofere o definiție personală a violenței masculine împotriva femeilor.

Fiecare asistent social a ilustrat aspecte și caracteristici foarte diferite ale problemei. Ceea ce au în comun diferitele reprezentări, vizează următoarele aspecte: relația de subordonare a femeii față de bărbat, percepția că este un fenomen în mare măsură ascuns, atenția tot mai mare pe această temă de către instituții și societatea civilă în ultimii ani și prezența diferitelor forme de violență. Printre acestea, o atenție deosebită a fost acordată violenței fizice și psihologice. Mai rar, au fost menționate violența economică, violența sexuală și infracțiunea de urmărire.

Un fapt interesant în raport cu definițiile, se referă la faptul că violența împotriva femeilor este reprezentată în mare parte ca un fenomen legat de violență în dimensiunea relației de cuplu sau în orice caz de către un individ cu care femeia are o legătură afectivă.

Acest rezultat ar putea fi explicat prin raportarea la faptul că violența în cuplu reprezintă cea mai răspândită formă de violență - așa cum o demonstrează statisticile asupra fenomenului - și probabil și cea mai „încrucișată" din experiența profesională.

Cauzele violenței

Din interviuri reiese diferite reprezentări cu privire la cauzele violenței împotriva femeilor. În majoritatea cazurilor, există un acord substanțial în atribuirea unui factor cultural acestui tip de violență. Unii asistenți sociali identifică rădăcinile fenomenului în societatea patriarhală, atribuind comportamentului violent dreptul și scopul de menținere sau restabilire a controlului asupra femeilor; alții subliniază modul în care imaginea femeii este transmisă de societate, aceasta influențând la rândul ei gândirea și comportamentul față de genul feminin.

„Cu siguranță există un factor cultural, în opinia mea suntem încă departe de a ne elibera de ideea unei societăți patriarhale [...] Văd și în viața de zi cu zi, din lucruri mărunte, faptul că, până la urmă, noi femeile avem întotdeauna un rol minor, sau lucruri care sunt legitime pentru bărbați, dar noi trebuie să cerem întotdeauna permisiunea". (Interviul 6)

„Cred că dimensiunea noastră culturală influențează și felul nostru de a fi, de a trăi și de a gândi. Din acest motiv, modelul de femeie care se transmite și în care suntem cufundați, care este foarte sexualizat și foarte mult o femeie-obiect, cu siguranță nu ajută." (Interviul 12)

Prezumția care identifică rădăcinile violenței în factorul cultural este susținută de exemple referitoare la apartenența culturală și la elementul religios. Se ia în considerare faptul că în unele țări bărbații și femeile au o percepție diferită asupra comportamentului „normal" și a comportamentului violent. În ceea ce privește religia, cu referire la contextul moldovenesc, se evidențiază marea influență, până în urmă cu câteva decenii, a prescripțiilor și dictaturilor Bisericii Ortodoxe, mai ales în localitățile mici.

„(...) sunt situații în care sosesc femei care au fost bătute, pentru care violența este considerată normală de soți dar și de ele însișși. Sunt în principal femei aflate în situații de sărăcie și înapoiere culturală”. (Interviul 10)

„Cu privire la condiționarea culturală, în urmă cu câțiva ani, religia juca un rol fundamental (...) cândva, o femeie divorțată, care și-a părăsit soțul chiar și fără să fie bătută era o muscă albă aici pe teritoriul nostru și în final trebuia să mergi în altă parte. Înainte, chiar dacă erai bătută, nu puteai părăsi soțul, altfel ai fi ajuns în iad.” (Interviul 4)

În acest sens, recunoscând în unele cazuri prezența elementului cultural, sunt evidențiate interpretări ulterioare asupra cauzelor fenomenului, cu referire la caracteristicile familiale, individuale și socioeconomice ale actorilor implicați. Acestea includ: creșterea unui individ într-un climat de violență în familie, un nivel scăzut de educație, probleme legate de dependența de alcool sau substanțe și tulburări de personalitate atât la bărbați, cât și la femei.

„Fenomenul provine dintr-un nivel socio-cultural scăzut al unităților familiale care se transmite din generație în generație. Utilizarea de substanțe, deci dependențe. Apoi nivelul socio-cultural scăzut este conectat la un nivel socioeconomic scăzut”. (Interviul 11)

„(..) după părerea mea la bază sunt situații de degradare sau care sunt în orice caz legate de tulburări la nivel psihiatric, la nivel de dependențe... pentru că până la urmă ajungi la acte de violență nu doar pentru că esti „femeie”, ...eu nu mă încadrez în această viziune. Din punctul meu de vedere, la rădăcină există o tulburare de personalitate, imaturitate, istorii familiale proaste, legate poate de consumul de substanțe”. (Interviul 9)

Din interviul 9 reiese o poziție care diferă clar de atribuirea unei legături de cauzalitate între gen și actele violente, în sprijinul ipotezei că condițiile individuale specifice de suferință pot fi identificate pe baza comportamentului violent.

Potrivit lui Reale [5], problemele legate de dependența de alcool sau substanțe, nu sunt factori care declanșează violența, ci factori agravanți care, prin reducerea controlului impulsurilor, pot complica situația sau pot slăbi comportamentul agresiv. În ceea ce privește legătura dintre acțiunile violente și problemele psihiatrice, conform datelor statistice din 2021, doar 13,7% dintre bărbații care au ucis, au avut un diagnostic de tulburare mintală. Mai multe studii mai arată că printre autorii violenței de gen, nu există mai mulți bolnavi mintal decât în populația generală și că nu este posibilă identificarea unei categorii cu psihodiagnostic anume care să identifice autorii violenței. În mod similar, în ceea ce privește victima, am încercat de mult să urmărim posibile fragilități predispozante care ar putea explica menținerea relației cu persoana violentă precum, de exemplu, ipoteza prezenței unei tulburări de personalitate dependentă. Cu toate acestea, numeroase studii [2,5], au evidențiat că ceea ce leagă cel mai mult victima de autorul violenței, sunt efectele maltratării în sine. Din rezultatele acestor studii, o explicație a violenței doar în termeni de excepționalitate patologică și incapacitate de înțelegere și voință este deci incompatibilă.

La fel, răspândirea stereotipurilor și normelor de gen în societate, poate avea o interconexiune cu discriminarea și inegalitățile dintre bărbați și femei, conducând la violență. Din acest motiv s-a considerat important să se înțeleagă opinia asistenților sociali asupra acestui aspect, inclusiv prin propunerea unor exemple de stereotipuri și așteptări legate de genul masculin și feminin la care să reflectăm.

Astfel, tabloul care se desprind,e arată în cele mai multe cazuri o recunoaștere a legăturii dintre stereotipuri, norme de gen și violență. Unii asistenți sociali consideră că prezența stereotipurilor și așteptărilor legate de rolurile de gen, sunt încă foarte prezente în contextul nostru și că au o influență puternică asupra destinelor individuale ale bărbaților și femeilor. Alții subliniază că anumite așteptări cu privire la genuri, par să fi fost parțial depășite în zilele noastre, cu excepția segmentului mai în vârstă al populației, subliniind, însă, modul în care aceste reprezentări sunt încă prezente și azi.

„Cu siguranță există o legătură (...) doar uitați-vă la jocuri: dacă te uiți la o reclamă pentru băieți și femei, nu le poți confunda. Cele pentru băieți vorbesc doar despre bătălii, monștri; în reclama pentru fete există o păpușă de îngrijit, un fier de călcat ca jucărie, etc. Există deja violență inerentă jocului. Aceste imagini sunt adânc înrădăcinate în capul oamenilor și oferă o condiționare puternică". (Interviul 3)

„Am încercat să vorbesc cu niște tați, care erau supărați pentru că băieții lor ceruseră cadou aspirator și bucătărie". (Interviul 6)

„După părerea mea, acest lucru este mult mai puternic în familiile unde persoanele sunt în vârstă (...) Am avut aici femei care au dificultăți în a trăi într-o societate care îți permite mai multă libertate. Acestora le venea greu să se întoarcă acasă, într-o familie cu un tată care a impus un anumit tip de limitări și cultură". (Interviul 14)

Cu privire la stereotipurile și așteptările legate de gen, reiese că pentru a submina aceste reprezentări, pentru a realiza egalitatea între bărbați și femei, este necesar să se lucreze mai ales la nivel educațional cu băieții și fetele în școli, încă din prima copilărie. Se reiterează importanța educației despre alteritate, afectivitate, respect față de ceilalți și managementul emoțiilor.

„După părerea mea ar trebui să începem cu copiii, cu școlile pentru că este o chestiune de educație (...) de exemplu în școală, la gimnaziu au introdus tema violenței, dar ar fi util și mai devreme, s-ar putea face mult mai mult". (Interviul 3)

„Nivelul educațional și educația emoțională în școli sunt fundamentale pentru că educația și pregătirea în care se crește omul, reflectă ideea de femeie și bărbat pe care o are". (Interviul 16)

Părțile interviului raportate mai sus evidențiază conștientizarea importanței atribuite rolului școlii și al educației, ca unul dintre principalele instrumente de prevenire a fenomenului.

Victima violenței

Percepția asistenților sociali asupra victimei este foarte diferită.

Descrierea tipică înfățișează în cele mai multe cazuri o femeie cu o personalitate „fragilă", una lipsită de încrederea în sine și valoare, cu stima de sine scăzută, nivel scă-

zut de educație, dependentă de partener din punct de vedere economic, locativ și, mai ales, emoțional.

„Întotdeauna un nivel scăzut de educație și cu unele probleme nerezolvate, stima de sine scăzută..., o persoană cu un caracter slab... independență economică zero”. (Interviul 3)

Unii profesioniști susțin, dimpotrivă, că sunt adesea femei care au chiar un nivel ridicat de educație, lucrează și sunt independente și autonome, dar, în același timp, femeile cu aceste caracteristici apelează rar la serviciile sociale.

Apare ideea că la femei poate fi identificat un fel de ambivalență între „pasivitate” și „activism”. În primul caz, aceste femei caută în lume mai mult sau mai puțin conștient o figură masculină „decizională”, care le orientează spre ce alegeri să facă, ce să spună și cum să se comporte, interpretând și idealizând acest comportament ca fiind protector și binevoitor față de ele. Dar, dimpotrivă, de-a lungul timpului, aceste atitudini o determină pe femeie să se anuleze, să-și piardă propriul punct de vedere, lăsându-se subjugată de partenerul căruia îi delegă fiecare decizie despre viața ei. Unii vorbesc despre un fel de „sindromul asistentei de cruce roșie” pentru a explica modul în care femeile par mai înclinate să vrea să schimbe comportamentul partenerului pentru a salva relația, în loc să rupă lanțurile unei relații violente.

„Este o femeie care este adesea îndrăgostită, de multe ori femeile îți cer să le ajuți să se schimbe”. (Interviul 16)

Dintre aceste femei, comportamentul autorului de violență este adesea justificat sau înțeles de acestea, care ajung până la punctul de a-și asuma toată vina și responsabilitatea pentru violența suferită. În plus, se evidențiază și un fel de implicare activă și coresponsabilitate în dinamica violenței.

„Uneori, femeia este cea care manipulează situația în avantajul ei și se preface drept o victimă doar atunci când dorește” (Interviul 8)

Profesioniștii au evidențiat la unele femei implementarea hărțuirii psihologice sub formă de devalorizări, provocări și umilințe față de partener și rolul său parental, descriind un tablou de agresiune reciprocă în cuplu.

În același context, o problemă evidențiată de asistenții sociali este utilizarea plângerii în scopuri instrumentale.

„În violența împotriva femeilor, continui să fiu convins că femeile sunt instigatoare monstruoase.” (Interviul 9)

„Este interesant cum de când a apărut legea privind urmărirea, au apărut cazuri de urmărire falsă (...) și multe altele și sunt femei care cer compensații bănești. Mie mi s-a părut că „folosesc” această lege pentru a obține bani”. (Interviul 14)

Aceste mărturii par să reflecte o atitudine care tinde să învinovățească victima, considerând-o parțial responsabilă pentru ceea ce i s-a întâmplat. Fenomenul, cunoscut și sub expresia *blaming* victimă [3], este larg răspândit în comunitate și adesea fomentat de narațiunile media. Printre factorii care pot contribui la „arătarea cu degetul” către femei, se numără moștenirile culturale străvechi ale șovinismului masculin. Adică ideea că

anumite libertăți precum: consumul de alcool, îmbrăcarea într-un anumit fel sau trăirea sexuală fără inhibiții, sunt normale pentru un bărbat și nu pentru o femeie [4].

Autorul violenței

Descrierile autorului violenței, precum și ale victimei, sunt foarte diverse.

Unii profesioniști îl descriu pe autor ca pe o persoană „normală", deviind de la imaginea unui om „monstru" transmisă adesea de reprezentarea mass-media.

„Nu sunt bărbați care par ca niște monștri, ci oameni foarte normali". (Interviul 10)

Intervievații îl descriu pe autorul violenței ca pe un individ capabil să-și ascundă propriile fragilități, capabil să-și dea o imagine despre sine ca o persoană respectabilă, bună, prietenoasă, altruistă, incapabilă să-și recunoască propriul comportament ca fiind violent; în acelasi timp este convins că se afla în centrul lumii, manifestând o atitudine care denotă în moduri mai mult sau mai puțin subtile o superioritate față de femei.

„...se prezentau în felul ăsta: „acum îți explic pentru că nu știi" deci discreditând, dar niciodată nepoliticoși, dar cu acea atitudine de a fi obișnuit să i se spună: Da". (Interviul 6)

Aceiași intervievați au afirmat, de asemenea, că autorul, în general, nu are conotații specifice, deoarece ar putea aparține la orice grup socio-economic sau religie.

„Îmi vin în minte doi domni de rang înalt, care făcuseră studii, cu posturi foarte importante, cu responsabilități foarte mari și cu „fațade" instituționale și publice de un anumit tip, dar care ascundeau „schelete foarte mari prin dulapuri". (Interviul 6)

Dacă pentru unii dintre intervievați autorul violenței este un individ perfect normal, integrat și adecvat în contextul social și prietenos, care își asumă atitudini violente doar în circumstanțe limitate, pentru alți profesioniști este perceput ca un individ „problematic", provenit din o familie în care a învățat modele disfuncționale și care probabil a suferit sau a asistat la acte violente în copilărie.

Alți profesioniști asociază autorul violenței cu un nivel cultural scăzut, idei stereotipe față de genul feminin, probleme legate de dependențe, patologii psihiatrice, tulburări de personalitate sau dificultăți în gestionarea emoțiilor și impulsurilor.

„Membrii familiei ne spun adesea „dacă soțul meu nu bea, este cea mai bună persoană din lume și nu ar răni niciodată pe nimeni, dar dacă bea devine violent și agresiv". (Interviul 8)

Unii intervievați sunt mai precauți în a atribui legături explicite cauză-efect între substanțe și/sau probleme de sănătate mintală și comportament violent.

„Uneori riscul este să atribui violența alcoolului sau substanțelor, (...), cu siguranță alcoolul sau alte tipuri de substanțe în anumite situații scot la iveală violența, dar acolo unde violența face parte din structura ta ca om, alcoolul nu are treabă, nu?". (Interviul 12)

Denunțarea violenței

În ceea ce privește motivele care împiedică femeile să raporteze violența, în rândul asistenților sociali apare o viziune destul de congruentă. Ceea ce se evidențiază în

principal, sunt sentimentele de rușine și teamă pentru eventuale represalii împotriva femeii, a copiilor ei și a familiei lor de origine; dificultatea de a întreprinde un proces solicitant în cadrul căruia femeia, aflată deja într-o stare fragilă, poate avea sentimentul că nu are aptitudinile și resursele pentru a o gestiona; apar motive legate de o condiție de dependență economică, psihologică și emoțională care împiedică să se îndepărteze de abuzator mai ales atunci când nu există o rețea familială prezentă care să poată fi de sprijin; se vorbește și despre percepția că raportarea duce la mai multe dezavantaje pentru victimă, inclusiv posibilitatea de a fi nevoit să se mute de acasă și percepția că trebuie să demonstreze într-o oarecare măsură veridicitatea celor povestite.

Adăugăm apoi considerații care fac parte dintr-o dimensiune culturală pentru care femeile nu raportează, deoarece nu recunosc violența ca atare, justificând comportamentul abuzatorului.

„După părerea mea, maltratarea nu este încă percepută ca o crimă, ci ca ceva care se întâmplă și se poate întâmpla.” (Interviul 11)

Ulterior, am întrebat cum ar putea influența prezența copiilor femeia care denunță.

Majoritatea cred că nu există o influență univocă, ci că depinde de caracteristicile femeii și de situația specifică. Unii asistenți sociali susțin că este mai ușor pentru victimă să raporteze dacă există o rețea informală solidă (rude și prieteni), un loc de muncă stabil și independență din punct de vedere economic și locativ.

„Diferă de la persoană la persoană, sunt situații în care gândul la copiii lor le fac să apeleze la servicii de protecție și fug tocmai pentru că au copii.” (Interviul 1)

„Dacă femeia este o persoană cu resurse și o rețea solidă, la un moment dat să-și protejeze copiii devine un obiectiv și, dimpotrivă, ea rămâne în acel circuit de teama greșită că doar așa îi poate proteja”. (Interviul 3)

Cu toate acestea, ideea că copiii constituie un factor de descurajare în ceea ce privește raportarea, în majoritatea cazurilor pare să prevaleze, în principal din cauza intimidărilor și amenințărilor cu privire la posibilitatea de a nu-și putea revedea copiii.

„De foarte multe ori ele (femeile) veneau la noi și ne spuneau „Nu am făcut-o până acum pentru că mă amenința mereu că nu mă va lăsa să îmi văd copiii”. (Interviul 6)

Apoi au fost întrebați dacă cred că răspândirea stereotipului conform căruia „asistentul social ia copiii” ar putea influența o femeie cu copii în a vorbi și a raporta violența. Un acord substanțial reiese asupra persistenței acestui stereotip legat de profesie, dar, dintre toți profesioniștii, cei care au lucrat în zona minorilor și în serviciile de specialitate susțin cel mai mult această legătură.

„Acest clișeu există cu siguranță, dar nu îl văd direct legat de influențarea femeilor în a vorbi despre situația lor, alți factori cântăresc mai mult.” (Interviul 3)

„Ne ciocnim mereu de acest stereotip. Mi s-a întâmplat ca unele femei să rămână în situație de violență spunându-mi: „Nu am făcut-o înainte, pentru că mi-au zis că dacă spun vreo vorbă, cei de la asistență îmi iau copiii”. (Interviul 12)

În cele din urmă, se ia în considerare modul în care serviciile sociale în general sunt văzute mai mult ca o problemă și un obstacol suplimentar și nu o oportunitate, mai ales în situațiile de marginalizare gravă și fragilitate a femeilor.

Dimensiunea profesională

Percepția fenomenului în contextul muncii

Din interviu, reiese că situațiile de violență întâlnite în experiența profesională a asistenților sociali, au implicat aproape întotdeauna cazuri de violență domestică în cadrul cuplului și mai rar în relația părinte/copil.

În serviciile locale, asistenții sociali declară că s-au ocupat puțin sau rar de fenomen, cu excepția zonei minorilor, în care au apărut mai frecvent situații de violență care implică femei și copii.

Din mai mult de jumătate dintre intervievați, reiese că problema violenței comise de femei împotriva bărbaților este la fel de prezentă în servicii. Pentru unii profesioniști, însă, rămân numeric mai puține cazuri, chiar dacă sunt în creștere față de trecut, în timp ce pentru alții se vorbește despre un fel de „echilibru" între numărul femeilor și bărbaților victime ale violenței de gen.

„De când sunt aici, am văzut mulți bărbați supuși violenței psihologice de la femei, în special familii cu copii mici." (Interviul 2)

„Sunt și multe femei care nu suferă violență, dar o comportă, rețineți că vedem și violențe care nu sunt raportate (...) cel mai recent eveniment se referă la o femeie care a comis violență împotriva soțului ei". (Interviul 15)

Astfel, apare ideea că există o linie subțire între victima violenței și abuzatorul său. Violența împotriva femeilor nu constituie întotdeauna o situație unilaterală din partea bărbaților contra femeilor, întrucât violența se stabilește în cadrul unor dinamici relaționale, astfel încât este posibilă identificarea responsabilității personale a femeii.

„Este clar că femeia care trăiește această situație o doare, dar probabil că există și o parte de „responsabilitate" din partea femeii care a suferit violență". (Interviul 7)

„Când îți spun povestea lor, ai încredere în ele pentru că nu auzi cealaltă parte și chestia asta riscă să să-ți modifice viziunea, atunci când auzi alte elemente care schimbă situația (...) chiar dacă gestul este de condamnat, femeia este și ea în interiorul dinamicii, așa că face și ea ceva." (Interviul 3)

După cum s-a observat deja în reprezentarea personală a fenomenului, se pare că chiar și cazurile întâlnite în experiența profesională a intervievaților au ridicat, în unele cazuri, ipoteza sau credința cu privire la ideea că femeia este implicată activ în dinamica violenței. Faptul că astfel de atitudini sunt larg răspândite în rândul asistenților sociali - care indiferent de pregătirea de specialitate, demonstrează dificultatea de a se elibera de moștenirile culturale ale patriarhatului.

La întrebarea: „Ce tipuri/forme de violență sunt cel mai frecvent raportate în servicii?" Majoritatea asistenților sociali consideră că violența fizică. Fiind obiectiv mai vizi-

bilă și mai recunoscută de femei, constituie tipul de violență care vine cel mai adesea ca o solicitare directă de ajutor din partea femeii sau transmisă de alte servicii/profesioniști. Tipurile de violență sunt adesea combinate între ele: violența psihologică, economică și sexuală, dar par să iasă mai frecvent din narațiunea victimei atunci când aceasta apelează la servicii pentru a se ocupa de alte probleme și este rareori subiectul unei cereri de ajutor din partea femeii.

„Nu s-a întâmplat niciodată ca o femeie să vină la serviciu să aducă doar o problemă de violență psihologică, ajung când există violență fizică... Apoi, aprofundând și punându-le să-ți spună, înțelegi că există diferite aspecte psihologice ale violenţei”. (Interviul 4)

În serviciile de dependență, violența psihologică este, de asemenea, asociată cu una dintre principalele cauze care determină femeile să abuzeze de alcool pentru a „se refugia” și a menține o relație cu un partener abuziv.

Zona procedurală

În general, din interviuri reiese că rolul asistentului social în situații de violență este foarte diversificat în raport cu diferite aspecte: tipul instituției/serviciului și organizarea internă a acestuia (proceduri și protocoale), instruire pe tema violenţei. În funcție de combinarea aspectelor menționate mai sus, se pot distinge situații în care asistentul social este figura care se ocupă în principal de problemă și alte situații în care rolul său este subordonat solicitării de intervenție a altor profesioniști.

„Întotdeauna văd oamenii întâi eu, pentru că este o metodă de intervenție dezvoltată de mulți ani, de când asistentul social este operatorul de primire (...) Fac o intervenție inițială de evaluare socială și psihosocială a situațiilor de violență”. (Interviul 8)

„Considerați că rolul meu aici nu este în primă instanță, sunt psihologii care au primul contact și fac o serie de aprecieri când apar situații de violență și apoi dacă este nevoie de intervenția mea, intervin”. (Interviul 15)

„Femeii i se efectuează un control medical și apoi sunt contactat de medicul sau asistenta care a depistat situația”. (Interviul 10)

Acțiunea asistentului social nu poate fi încadrată într-o procedură „standard” deoarece diferă în funcție de caracteristicile și gravitatea situației, de posibila implicare a minorilor și de necesitatea implicării altor actori pentru construirea unei căi de protecție și evadare din situația de violență.

„Dacă violența este doar împotriva femeii, încercăm să o ajutăm să conștientizeze situația pe care o trăiește, în raportarea acesteia, în abordarea poliției sau în plasarea ei în protecție (...), dar dacă violența implică minori suntem automat obligați să raportăm.” (Interviul 11)

Asistenții sociali evidențiază căi diferite, în raport cu gravitatea situației violente, așa cum se impune în liniile directoare ale protocoalelor teritoriale anti-violență. Când apar situații prelungite de violență, au tendința de a lucra la recunoașterea violenței de

către femei pentru a construi o conștientizare comună a situației care stă la baza oricărui proiect de scăpare din violență.

„O femeie a venit la mine cu un hematom pe față și cu greu a putut deschide gura. Mi-a spus episodul, dar pentru ea nu a fost violență." (Interviul 12)

Atunci când situațiile, din cauza particularităților lor, nu pot fi gestionate în cadrul serviciilor și necesită intervenția altor profesioniști, se subliniază importanța colaborării cu actorii implicați în cadrul rețelei anti-violență.

„Există o colaborare importantă cu operatorii CAP- centrul de Asistență și Protecție a victimelor și Potențialelor victime, care este foarte competent și este capabil să facă o evaluare aprofundată a problemei, să înțeleagă dacă este nevoie de o cale psihologică, dacă este necesară consultanța juridică și această parte nu poate fi dezvoltată în consultanță". (Interviul 16)

În situații de mare risc, asistenții sociali au posibilitatea de a alege diferite căi, de comun acord cu femeia, precum accesul la adăposturi cu adresă secretă sau ospitalitatea în cadrul rețelei de prietenie și/sau parentală a victimei.

„Da, se contactează centrul anti-violență, care gestionează locurile de cazare puse la dispoziție pentru cazurile de violență". (Interviul 3)

Atitudine profesională

În ceea ce privește atitudinea considerată cea mai potrivită de către asistenții sociali în timpul interviurilor cu femeile care au suferit violență, considerații similare apar în toate interviurile. Se subliniaza faptul ca atitudinea trebuie sa fie primitoare, nejudecătoare, deschisă ascultării și înțelegerii situației femeii și cât mai lipsită de prejudecăți. Se subliniază importanța respectării vremurilor și deciziilor femeii, evitând adoptarea unei atitudini excesiv de directoare și impunându-și punctul de vedere asupra istoriei femeilor cu respectarea principiului autodeterminării.

„(...) o atitudine rigidă și de judecată te face să pierzi posibilitatea de a intra într-o relație cu persoana și nu te va conduce niciodată la adevărata ei nevoie. (...) Este important să nu hotărăști pentru ea, pentru că ai avea chef să intervini în locul ei, dar asta nu se face pentru că este decizia ei (a victimei)". (Interviul 14)

„Nu-i forța niciodată să facă pași pe care nu au chef să-i facă, pentru că dacă forțezi, ajungi să pierzi persoana (...), pentru că poate pentru o anumită perioadă se află într-o situație precară așa că vin la tine, dar apoi trebuie să se întoarcă acasă, așa că trebuie făcuți pași mici." (Interviul 6)

Construirea unei relații de încredere cu femeia, în care existența secretului profesional este explicată clar în limitele stabilite de lege, este considerată o condiție prealabilă pentru ca femeia să poată vorbi liber despre situația ei fără teamă.

„Trebuie să construiești mai întâi o relație de încredere (...) o femeie pe care am urmărit-o și care avea un soț alcoolic, abia după mult timp mi-a spus că a fost abuzată sexual de ani de zile de soțul ei". (Interviul 15)

Profesioniștii au fost întrebați ce dificultăți emoționale și practice au întâmpinat în lucrul cu femeile care au un istoric de violență.

Pe partea emoțională, un sentiment de furie și neajutorare apare mai ales în situațiile în care femeile par să nu recunoască gravitatea situației pe care o trăiesc sau când este vorba de situații de violență fizică foarte gravă.

„Simți pericolul și responsabilitatea, de foarte multe ori realizezi că ar trebui să faci mai mult, dar că nu ai voie să faci.” (Interviul 6)

„Mi-a fost greu... cu o violență foarte gravă... o lovitură de ciocan în cap, așa că impactul a fost foarte puternic.” (Interviul 4)

Din punct de vedere practic, apare dificultatea de a construi un proiect de ajutor cu femeile care suferă violență din cauza oscilațiilor continue dintre dorința de a ieși din situația violentă și dorința de a rămâne legată de abuzatorul lor. Mai mult, unii asistenți sociali evidențiază că atunci când percep o atitudine iritantă sau provocatoare din partea femeii, este mai dificil să se abțină de la nejudecată sau în orice caz să atribuie femeii o parte din responsabilitatea în dinamica violentă.

„Sunt femei care pot avea atitudini oarecum iritante și îți vine firesc să te gândești „pai, dacă ea se comportă așa cu soțul ei și îl provoacă, e clar că el reacționează așa” acest gând este greșit și cred că ar trebui să ne abținem puțin de la acest tip de rigiditate în munca noastră”. (Interviul 10)

Prevenirea și lupta împotriva fenomenului violenței

Intervențiile de sprijinire a căilor de ieșire din violență necesită implicarea fluidă și coerentă a unor servicii și instituții adesea foarte diferite, caracterizate prin misiuni, limbaje și obiective care nu converg întotdeauna. În ultimii ani, s-au făcut numeroși pași înainte în lupta împotriva violenței de gen în domeniile legislativ, politic și social în Republica Moldova. Cu toate acestea, în timpul întâlnirilor cu asistenții sociali au apărut unele probleme și obstacole critice la nivel individual, social și instituțional, care demonstrează importanța continuării lucrului pe această temă.

Instruire

În ultimii ani - și mai ales după înființarea rețelelor teritoriale anti-violență, au fost intensificate cursurile de formare destinate operatorilor, inclusiv asistenților sociali, care se trezesc să lucreze zilnic cu drama violenței de gen. Aceasta este o problemă care trebuie abordată dintr-o perspectivă pe mai multe niveluri, pentru a o preveni și combate printr-o abordare holistică și integrată.Un asistent social, dintre cei intervievați, care se ocupă și de coordonarea rețelei anti-violență afirmă:

„Ceea ce a scos puțin în evidență cursurile de pregătire făcute până acum este că fiecare dintre noi purtăm mai mult sau mai puțin conștient stereotipuri în noi și, prin urmare și felurile în care abordezi o femeie și așteptările pe care le ai se bazează pe aceste stereotipuri în care suntem scufundați.” (Interviul 12)

În general, recunoașterea importanței formării specifice privind fenomenul violenței de gen apare în rândul tuturor asistenților sociali; totuși, cei care pe parcursul experienței lor de muncă au participat la cursuri de formare și/sau au intrat în contact cu situații violente mai des decât alții, par să pună un accent mai mare pe importanța de a avea instrumentele și abilitățile necesare pentru a face față acestor situații. Prin urmare, violența împotriva femeilor constituie o problemă transversală în fiecare serviciu și că, în absența cunoștințelor adecvate referitoare la fenomenul în general, pe de o parte și la serviciile care se ocupă în mod specific de același lucru în domeniu, pe de altă parte, devin dificil de recunoscut și de interceptat situațiile și de a le gestiona eficient.

„Este important pentru că în orice serviciu întâmpinăm violență care poate fi fizică, psihologică sau economică sau orice doriți, dar o întâlnim mereu... dacă începi să te gândești la cazuri individuale, îți dai seama câte femei întâlnești pentru alte probleme, dar de fapt sunt probleme de violență”. (Interviul 14)

„Dacă nu cunoști criteriile, mecanismele și caracteristicile violenței, îți este mai greu să o vezi sau mai rău încă - nu o înțelegi și începi să te gândești „dar ce așteaptă să plece?” sau „dar e posibil să steie încă acolo?”; „dar de ce?” Riști să nu înțelegi motivele pentru care o femeie rămâne acolo paralizată și se luptă cu vremurile biblice să plece sau să nu accepte ceea ce i se întâmplă.” (Interviul 16)

În plus, se evidențiază lipsa unei instruiri specifice privind o metodă care să permită evaluarea riscului de violență.

„M-am trezit într-o situație în care m-au întrebat, cu privire la o femeie care trebuie protejată, care este nivelul de risc și nu puteam să știu pentru că nu sunt instruit să aplic metoda... asta după parerea mea este o problema... am putut sa dau indicații doar pe baza experienței avute... dar nu am avut nimic obiectiv”. (Interviul 11)

Această considerație a fost întâlnită mai ales în serviciile sociale de bază, în care, ca și în alte servicii, nu există diverși profesioniști pregătiți cu diferite capacități pentru a efectua această evaluare.

Resurse și probleme critice

Din datele culese reiese în primul rând importanța înființării unei rețele teritoriale anti-violență. Pe lângă faptul că nu dețin cunoștințe de bază despre fenomen, nefiind acoperit de studiile lor, asistenții sociali nici măcar nu au indicații cu privire la modul de deplasare și intervenție pe plan practic, având în vedere absența serviciilor de specialitate privind violența de gen. Profesioniștii sunt unanimi în a crede că networking-ul este fundamental, subliniind că pentru recunoașterea violenței este necesară colaborarea reciprocă a diferiților profesioniști, organisme/asociații. În ciuda percepției generale a unei potriviri bune dintre diverșii actori ai rețelei, asistenții sociali afirmă că profesioniștii încă se luptă uneori să gândească dincolo de perspectiva serviciului căruia îi aparțin; tranzițiile dintre diverșii actori nu sunt întotdeauna fluide deoarece există o lipsă de comunicare eficientă care încetinește timpii de intervenție, în plus, cunoștințele despre

rolurile respective și abilitățile reciproce nu sunt întotdeauna adecvate, ducând la suprapuneri care riscă să afecteze munca ca întreg.

„Uneori există o lipsă de cunoaștere a abilităților și procedurilor din cadrul rețelei cu privire la cine face și ce, în ce spații și la ce ore și dacă conexiunile sunt mai mult pe hârtie decât în realitate, te chinui”. (Interviul 16)

„(...) protocoalele și procedurile, chiar dacă sunt perfecte din punct de vedere teoretic, nu pot fi implementate dacă nu se cunosc competențele”. (Interviul 10)

În ceea ce privește relațiile cu actorii rețelei, intervievații subliniază importanța colaborării cu centrele anti-violență din toată țara. La fel, printre considerentele apărute în legătură cu centrele anti-violență, se evidențiază că, în situațiile în care femeile care suferă violență sunt afectate și de o tulburare psihică, intervenția centrelor este sever limitată în principal din cauza profesioniștilor prezenți.

„Cu pacienții de psihiatrie, centrul anti-violență „își face treaba puțin”, pentru că poate sunt femei care suferă de schizofrenie, bipolarism și, prin urmare, intervenția noastră ca serviciu este problematică când sunt probleme de acest tip”. (Interviul 14)

Printre ceilalți actori din rețea cu care profesioniștii colaborează cel mai frecvent se numără poliția. Dacă pentru unii colaborarea este eficientă, la mai mult de jumătate dintre intervievați, polițiștii sunt considerați „veriga slabă” din rețea. Potrivit unora, poliția nu este pregătită adecvat, mai ales în raioanele mici.

„Odată am însoțit o femeie și nu m-au lăsat să raportez imediat, a trebuit să mă forțez, în timp ce altă dată ne-au spus să ne întoarcem a doua zi, iar a doua zi femeia s-a răzgândit și nu a mai vrut să denunțe soțul”. (Interviul 11)

„Adesea ei decid dacă să depună sau nu o plângere sau răspund „în regulă, doamnă, du-te acasă, este doar o ceartă, nu este o problemă”. (Interviul 3)

„Mi s-a întâmplat cu 2 femei care au venit aici și care mi-au spus că s-au dus la poliție să sesizeze, dar le-au spus „da nu... duceți-vă acasă, că femeile o caută ele chiar”. (Interviul 16)

Părțile interviului relatate mai sus evidențiază, încă o dată, persistența unei atitudini puternice de judecată care înlătură bărbatului responsabilitatea și pune femeile în situația de a nu avea încredere în posibilitatea ca instituțiile să o poată ajuta concret. Acest comportament asemănător blamării victimei se încadrează în așa-numita victimizare secundară, care constă în „retrăirea” stării de suferință la care a fost supusă victima și al cărei efect este de a descuraja depunerea unei plângeri de către victimă.

În ceea ce privește acțiunile care ar putea încuraja apariția fenomenului, unii profesioniști speră la o mai mare „capilarizare” a birourilor anti-violență din țară și la o extindere a programului acestora. Potrivit altora, însă, deschiderea de filiale în teritoriul „nostru”, caracterizat prin zone foarte înguste și închise, nu ar constitui o strategie direct eficientă, întrucât multe femei s-ar putea teme că în unități atât de mici să nu li se garanteze dreptul de a cere ajutor.

„Totuși, fiindcă sunt orașe mici în care toată lumea se cunoaște, dacă intri într-un loc, știu că ai fost acolo și ce ai făcut (...) operatorii înșiși sunt mai mult sau mai puțin

oameni care locuiesc în zonă și au dublul rol al operatorului și al cetățeanului, deci cu o încălcare a rolului care pentru femeie nu este perceput ca o garanție a confidențialității." (Interviul 6)

„Ceea ce vedem mai ales în sate, este că femeile preferă să se adreseze în oraș pentru că în satele mici există teama de a fi judecate." (Interviul 12)

CONCLUZII

Explorarea reprezentărilor personale cu referire la violența de gen, a generat interpretări și explicații foarte diferite. Cu toate astea, acestea sunt unite prin faptul că au asociat fenomenul violenței împotriva femeilor cu specificul violenței care se produce în interiorul zidurilor casnice între parteneri. În general, am sesizat reprezentări la unii dintre profesioniști foarte apropiate de studiile efectuate până acum în acest domeniu, care denotă o cunoaștere și o analiză aprofundată a problemei; pe de altă parte, am observat prezența unor reprezentări încă foarte stereotipe legate în special de caracteristicile victimei și de atribuirea răspunderii pentru acțiunile violente ale partenerului. Stereotipuri și clișee legate de calitățile sale și mai presus de toate interpretările au apărut și cu privire la autorul violenței, comportamentul căruia este asociat în mod direct cu tulburările psihice și dependența de alcool sau alte substanțe.

Intervievarea profesioniștilor din diferite servicii ne-a permis să înțelegem modul în care intervenția asistentului social variază în funcție de zona în care se află să lucreze și că procesul de ajutorare a victimei nu diferă doar în funcție de contextul de lucru, ci trebuie să țină cont de multe variabile, precum severitatea situației violente, implicarea copiilor minori, resursele economice, locuința, rețelele formale și informale și disponibilitatea femeii de a colabora în procesul de ajutor.

REFERINȚE

1. DANNA, D. *Genocidio. La violenza contro le donne nell'era globale.* Milano: Eleuthera, 2006. ISBN-13 978-8889490297.
2. FISHER, J., CRANDELL, L. I modelli di relazione nella coppia. In: CLULOW, C. *Attaccamento adulto e psicoterapia di coppia.* Roma: Borla, 2003.
3. MERZAGORA, B. I. *Uomini violenti, i partner abusanti e il loro trattamento.* Milano: Raffaello Cortina, 2009. ISBN 9788860302496.
4. MILONE, M. *Donne spezzate. La violenza tra le mura domestiche.* Roma: Curcio, 2008. ISBN-13 978-8895049540.
5. REALE, E. *Maltrattamento e violenza sulle donne.* Milano: Franco Angeli, 2016.

СОЦИАЛЬНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ И СУБЪЕКТИВНОЕ БЛАГОПОЛУЧИЕ СТУДЕНТОВ

SOCIAL IDENTITY AND SUBJECTIVE WELL-BEING OF STUDENTS

CZU: 159.923.2:316.47 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.60**

Диана РОЩУПКИНА,
ORCID: 0000-0002-7705-4328
e-mail: drasciupchin@ulim.md
Международный Независимый Университет Молдовы

Summary. *Psychological well-being is a multidimensional concept focusing on various aspects of positive psychological functioning. Unlike the traditional approach, which emphasizes the absence of illness, psychological well-being highlights the presence of positive states and qualities. This includes positive self-evaluation, a sense of continuous growth, belief in the meaning of life, quality relationships, life management, and self-determination. Social identity plays a crucial role in this context by providing a sense of belonging, protection from stress, and support for psychological well-being. The interaction between the individual and the social environment shapes social identity, influencing self-understanding and one's place in society.*

Keywords: *psychological well-being, social identity, self-understanding, positive psychology, interpersonal relationships.*

Психологическое благополучие представляет собой многомерную концепцию, включающую в себя различные аспекты позитивного психологического функционирования. В отличие от традиционного подхода, который определяет психическое здоровье как отсутствие болезней, психологическое благополучие акцентирует внимание на присутствии позитивных состояний и качеств.

Психологическое благополучие включает шесть взаимосвязанных психологических измерений: позитивная оценка себя, чувство непрерывного роста и развития, вера в то, что жизнь имеет цель и смысл, наличие качественных отношений с другими, способность эффективно управлять своей жизнью и чувство самодетерминации [30].

Можно сказать, что наиболее часто используемыми концепциями, связанными с психическим благополучием, являются психологическое благополучие, субъективное благополучие и социальное благополучие. Психологическое благополучие определяется как управление экзистенциальными вызовами в жизни, такими как установление здоровых отношений с другими, движение к поставленным целям и личностное развитие [16].

Субъективное благополучие основывается на целостной положительной субъективной оценке. Положительные и отрицательные аффекты определяются как эмоциональная оценка, а измерение удовлетворенности жизнью определяется

как когнитивная оценка [8]. Многие факторы, такие как благосостояние, возраст и состояние здоровья, играют важную роль в субъективном благополучии [9]. В научной литературе социальные отношения [19], черты личности [23] и идентичность [1] связаны с благополучием. Эти переменные, связанные с идентичностью, могут быть перечислены как статусы идентичности, измерения идентичности [18] или стили идентичности [29].

Идентичность можно рассматривать как субъективное ощущение личной сопричастности и непрерывности, в котором множество аспектов «Я», таких как внешность, темперамент и способности, объединяются с выбранными ролями, профессиями и отношениями. Однако даже беглое наблюдение за человеческим поведением показывает, что помимо индивидуальной концепции личной идентичности существует коллективная или социальная идентичность, к которой люди эмоционально привязаны и которую стремятся сохранять [6]. Эти социальные идентичности - будь то этнические, национальные, религиозные или профессиональные - смещают фокус с характеристик, которые нас отличают от других, и направляют его на восприятие себя как взаимозаменяемого представителя какой-то социальной категории.

Социальная идентичность помогает людям видеть смысл жизни, ощущать принадлежность к сообществу, лучше контролировать себя, защищаться от страха смерти и сохранять определённую уникальность. Социальная идентичность связана с общим психологическим благополучием, включающим улучшение самооценки, удовлетворённость жизнью, снижение депрессии, тревожности и стресса [22].

В литературе существуют и другие мнения относительно социальной идентичности. Например, это то, как другие люди воспринимают человека на основе широких социальных категорий, таких как возраст, профессия или этническая принадлежность. А. В. Микляева и П. В. Румянцева рассматривают социальную идентичность как феномен, связанный с осознанием личностью своей принадлежности к различным социальным группам, в которые человек включается в ходе своей жизнедеятельности. Г.М. Андреева, М.В. Заковоротная и В.А. Ядов рассматривают структуру концепции «Я» индивида, выделяя личностную (персональную) и социальную идентичности. Они отмечают, что социальная идентичность формируется в контексте взаимодействия между группами. Важно отличать «социальную идентичность» от «социальной идентификации», поскольку эти понятия тесно связаны, но имеют различные сущностные аспекты. М.В. Заковоротная подчёркивает, что идентичность включает разнообразные аспекты личности, в то время как идентификация описывает эти аспекты. Идентичность представляет собой результат и защиту самого себя, в то время как идентификация – это процесс выбора и приспособления к нормам, традициям и установкам. Следовательно, на каждом уровне описание процесса идентификации предшествует осмыслению идентичности. В.Н. Павленко, Н.Н. Корж и Т.С. Баранова определяют социальную

идентичность как результат процесса социальной идентификации, где под последней понимается определение себя через членство в социальной группе.

Современные исследования также выявили временные аспекты социальной идентичности, подчёркивая, что потребность в положительном образе своей группы заставляет человека анализировать свою принадлежность к различным группам н е только в настоящем, но и в прошлом, а также планировать свою будущую идентичность [по 33].

Множество исследований направлено на изучение взаимосвязи между идентичностью и благополучием, акцентируя внимание на прямых и косвенных эффектах. Так, было установлено, что существует связь между идентичностью и благополучием [3], что профессиональная идентичность, рассматриваемая как более общее понятие, чем личная и социальная принадлежность, оказывает влияние на общее психологическое благополучие [4]. В исследованиях, занимающихся косвенными эффектами, изучалась роль мультикультурного усвоения между социальной идентичностью и благополучием, а также влияние добровольного участия в группе на благополучие через идентификацию с социальным сообществом [5]. В другом исследовании о косвенных эффектах было установлено, что согласованность самоконцепции и самоэффективности играют посредническую роль в отношениях между конфигурациями мультикультурной идентичности и благополучием [24]. Также результаты некоторых исследований выявили, что согласованность убеждений, чувств, ценностей и целей человека, удовлетворение потребностей в одобрении и восхищении, а также чувство принадлежности к группе способствуют улучшению психического здоровья [4]. В этом случае можно предположить, что высокая личная, социальная и коллективная идентичность будут играть важную роль в повышении общего благополучия личности.

Социальные идентичности могут защищать наше благополучие через три основные переменные: социальную идентификацию, множественные идентичности и совместимость множественных идентичностей. Социальная идентификация означает, насколько сильно человек чувствует себя частью определенной группы. Множественные идентичности отражают восприятие людьми своей принадлежности к различным социальным группам [15]. Совместимость множественных идентичностей указывает на то, насколько хорошо совместимыми человек считает свои разные членства в группах [14].

Положительное влияние социальной идентичности на благополучие становится все более признанным и называется «социальным целительством» [15]. Например, исследования показывают, что участие и ощущение себя частью какой-либо группы напрямую связано с уменьшением уровня депрессии [26], а также с лучшим здоровьем в рабочих условиях [28]. Кроме того, социальная идентичность помогает защититься от негативных стрессоров, таких как конфликты и болезни [11].

Однако социальные идентичности могут также иметь и отрицательное влияние на благополучие («социальное проклятие»). Теория социальной идентичности

указывает на необходимость оценки и принятия групповых идентичностей обществом. Однако некоторые группы могут сталкиваться с негативными стереотипами и социальным неприятием из-за своих характеристик, например, малообеспеченные группы [17]. Исследования показали, что студенты обучающиеся заграницей могут испытывать дистресс из-за ощущения обособленности или дискриминации, а также из-за меньшей готовности местных студентов к дружбе с ними [20].

Как было упомянуто выше, социальная идентичность играет ключевую роль в формировании субъективного благополучия и студентов в том числе. Психологическое состояние человека, включая его благополучие и уровень дистресса, можно объяснить с помощью теории сохранения ресурсов. Согласно этой теории, люди приобретают и сохраняют определенные «ресурсы» для обеспечения своего выживания. В периоды отсутствия стрессов они стремятся создать избыток этих ресурсов, чтобы обезопасить себя от будущих негативных воздействий и потерь, что способствует укреплению их психологического благополучия. В то же время теория предполагает, что, если человек не способен накопить достаточный запас ресурсов, он становится уязвимым и прибегает к стратегиям самозащиты, направленным на предотвращение потерь [12].

Т.к. модель сохранения ресурсов (Conservation of Resources, COR) рассматривает ресурсы как защитные факторы, защищающие индивидуумов от стресса и напряжения, которые также влияют на управление будущими стрессовыми ситуациями, эти ресурсы традиционно классифицируются на «личные ресурсы» (индивидуалистические и внутренние) и «условные ресурсы» (окружающие и контекстуальные). Оба вида ресурсов важны для преодоления стрессовых ситуаций и повышения положительного психологического благополучия [25]. Например, исследование Buzzai показало, что диспозиционные переменные (оптимизм, положительная/отрицательная аффективность и адаптивный стиль объяснения) и контекстные переменные (межличностное взаимодействие, поддерживающее потребности) каждая предсказывают благополучие итальянских подростков-студентов [7].

Адаптивность предсказывает академические результаты студентов в различных образовательных сферах [13] и является критическим элементом психологического благополучия студентов, что отмечается по показателям самооценки, удовлетворенности жизнью, ощущению смысла и наличии целей. Согласно теории и модели COR, распространенным является вывод, что адаптивность может влиять на данные результаты через поведенческое паттерны; студенты с высокой адаптивностью склонны к саморегуляции, управляют задачами, проявляют упорство, в то время как студенты с низкой адаптивностью чаще прибегают к самосаботажу или отстранению (потеря интереса), ожидая низкой самоэффективности и плохих результатов [21].

Социальная поддержка, рассматриваемая как условный ресурс в модели COR, относится к уровню поддержки, доступной индивидууму через социальные связи

с другими людьми, группами и более крупным сообществом. Общепризнано, что социальная поддержка влияет на развитие в течение всей жизни. Например, множество исследований показало, что социальная поддержка связана с психологическим благополучием в общем [27] и среди студентов, в частности [31]. Более того, в соответствии с теорией COR, Dollete и Phillips обнаружили, что социальная поддержка защищает студентов от психологических трудностей и действует как буфер в стрессовых ситуациях [10].

Недавние исследования также показали, что адаптивность значительно связана с социальной поддержкой, и, кроме этого, в теории и модели COR предполагается, что социальная поддержка может защищать личные ресурсы, чтобы помочь индивидам в преодолении стрессовых ситуаций, что получило подтверждение в эмпирических исследованиях, где было обнаружено, что связь между адаптивностью и психологическим благополучием (удовлетворенностью жизнью) модерируется социальной поддержкой. Однако, как признают авторы этого исследования Zhou и Lin, необходимо исследовать обобщаемость этих результатов, включая более гетерогенные выборки и улучшенные методы измерения (например, более валидные меры социальной поддержки и дополнительные показатели психологического благополучия) [32]. Более того, большинство исследований продемонстрировало основные эффекты адаптивности и социальной поддержки, и поэтому проверка взаимодействий остается открытым эмпирическим вопросом.

ВЫВОДЫ

Исходя из этого можно сказать, что социальная идентичность студентов формируется в результате взаимодействия личности с окружающей социальной средой, в процессе чего индивид формирует различные социальное самоидентификации. Для развития социальной идентичности необходимы процессы самопознания, самооценки и накопления знаний, которые определяют поведенческие паттерны и собственные представления личности о её месте в социальном контексте. Социализация является ключевым условием для формирования социального опыта, развития социальной идентичности и субъективного благополучия студентов. Гедонистический подход подчёркивает, что субъективное благополучие достигается человеком, когда он успешно интегрируется в социальную среду и соответствует социальным ожиданиям. Таким образом, человек достигает субъективного благополучия через утверждение в обществе и самореализацию в определённой социальной роли.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. PULKKINEN L. et al. Socioemotional development and health from adolescence to adulthood. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 421 p. ISBN: 978-0511-4997-8-4.

2. TURNER J. C. et al. Rediscovering the social group: A self-categorization theory. Oxford: Basil Blackwell, 1987. 417 p. ISBN: 978-1446-2492-2-2.
3. ADARVES-YORNO I., MAHDON M., SCHUELTKE L., KOSCHATE-REIS M., TARRANT M. Mindfulness and social identity: Predicting well-being in a high-stress environment. In: Journal of Applied Social Psychology. 2020. nr. 5, p. 720-732. ISSN 0021-9029.
4. BINDER M., BLANKENBERG A. K. Identity and well-being in the skilled crafts and trades. In: Kyklos. 2022. nr. 75, p. 184-235. ISSN 0023-5962.
5. BOWE M. A social cure in the community: A mixed-method exploration of the role of social identity in the experiences and well-being of community volunteers. In: European Journal of Social Psychology. 2020. nr. 50, p. 1523-1539. ISSN 0046-2772.
6. BREWER M. The social self: On being the same and different at the same time. In: Personality and Social Psychology Bulletin. 1991. nr. 17, p. 475-482. ISSN 0146-1672.
7. BUZZAI C. The relationship between contextual and dispositional variables, well-being and hopelessness in school context. In: Frontiers in Psychology. 2020. nr. 11, p. 1-9. ISSN 1664-1078.
8. DIENER E., KESEBIR P., LUCAS R. Benefits of accounts of well-being for societies and for psychological science. In: Applied Psychology. 2008. nr. 57, p. 37-53. ISSN 0269-994X.
9. DIENER E., LUCAS R. E., OISHI S. Advances and open questions in the science of subjective well-being. In: Collabra: Psychology. 2018. nr. 4, p. 1-49. ISSN 2474-7394.
10. DOLLETE S., PHILLIPS M. Understanding girls' circle as an intervention on perceived social support, body image, self-efficacy, locus of control and self-esteem. In: Journal of Psychology. 2004. nr. 90, p. 204-215. ISSN 0022-3980.
11. HASLAM S. A., JETTEN J., POSTMES T., HASLAM C. Social identity, health and well-being: An emerging agenda for applied psychology. In: Applied Psychology. 2009. nr. 58, p. 1-23. ISSN 0269-994X.
12. HOBFOLL S. Conservation of resources in the organizational context: the reality of resources and their consequences. In: Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior. 2018. nr. 5, p. 103-128. ISSN 2327-0608.
13. HOLLIMAN A. J. Adaptability and academic development. In: The Encyclopedia of Child and Adolescent Development. 2020.
14. IYER A. The more (and the more compatible) the merrier: Multiple group memberships and identity compatibility as predictors of adjustment after life transitions. In: British Journal of Social Psychology. 2009. nr. 48, p. 707-733. ISSN 0144-6665.
15. JETTEN J. Advancing the social identity approach to health and well-being:

Progressing the social cure research agenda. In: European Journal of Social Psychology. 2017. nr. 47, p. 789-802. ISSN 0046-2772.
16. KEYES C. L. M., SHMOTKIN D., RYFF C. D. Optimizing wellbeing: The empirical encounter of two traditions. In: Journal of Personality and Social Psychology. 2002. nr. 82, p. 1007-1022. ISSN 0022-3514.
17. LINK B. G., PHELAN J. C. Stigma and its public health implications. In: The Lancet. 2006. nr. 367, p. 528-529. ISSN 0140-6736.
18. LUYCKX K., SCHWARTZ S. J., SOENENS B., VANSTEENKISTE M., GOOSSENS L. The path from identity commitments to adjustment: Motivational underpinnings and mediating mechanisms. In: Journal of Counseling and Development. 2010. nr. 88, p. 52-60. ISSN 0748-9633.
19. MACDONALD B., HÜLÜR G. Well-being and loneliness in Swiss older adults during the COVID-19 pandemic: The role of social relationships. In: The Gerontologist. 2021. nr. 61, p. 240-250. ISSN 0016-9013.
20. MALAU-ADULI B. S. Exploring the experiences and coping strategies of international medical students. In: BMC Medical Education. 2011. nr. 11, p. 1-12. ISSN 1472-6920.
21. MARTIN A. J. Adaptability: how students' responses to uncertainty and novelty predict their academic and non-academic outcomes. In: Journal of Educational Psychology. 2013. nr. 105, p. 728-746. ISSN 0022-0663.
22. MCDANIEL B. L., GRICE J. W. Predicting psychological well-being from self-discrepancies: A comparison of idiographic and nomothetic measures. In: Self and Identity. 2008. nr. 7, p. 243-261. ISSN 1529-8868.
23. MOREIRA P. A., INMAN R. A., CLONINGER C. R. Disentangling the personality pathways to well-being. In: Scientific Reports. 2023. nr. 13, p. 3353. ISSN 2045-2322.
24. MOSANYA M., KWIATKOWSKA A. Multicultural identity integration versus compartmentalization as predictors of subjective well-being for Third Culture Kids: The mediational role of self-concept consistency and self-efficacy. In: International Journal of Environmental Research and Public Health. 2023. nr. 20, p. 3880. ISSN 1661-7827.
25. REIS D. Reciprocal relationships between resources, work and study engagement, and mental health: evidence for gain cycles. In: European Journal of Work and Organizational Psychology. 2015. nr. 24, p. 59-75. ISSN 1359-432X.
26. SANI F. Greater number of group identifications is associated with lower odds of being depressed: Evidence from a Scottish community sample. In: Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology. 2015. nr. 50, p. 1389-1397. ISSN 0933-7954.
27. SIEDLECKI K. The relationship between social support and subjective well-being across age. In: Social Indicators Research. 2013. nr. 117, p. 561-576. ISSN 0303-8300.
28. STEFFENS N. K. Leaders enhance group members' work engagement and

reduce their burnout by crafting social identity. In: German Journal of Human Resource Management. 2014. nr. 28, p. 173-194. ISSN 2397-0022.

29. VLEIORAS G., BOSMA H. A. Are identity styles important for psychological well-being? In: Journal of Adolescence. 2005. nr. 28, p. 397-409. ISSN 0140-1971.
30. WEISS L., WESTERHOF G., BOHLMEIJER E. Can We Increase Psychological Well-Being? The Effects of Interventions on Psychological Well-Being: A Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials. In: PLoS ONE. 2016. nr. 11. ISSN 1932-6203.
31. YILDIZ M., KARADAŞ C. Multiple mediation of self-esteem and perceived social support in the relationship between loneliness and life satisfaction. In: Journal of Education and Practice. 2017. nr. 8, p. 130-139. ISSN 2222-1735.
32. ZHOU M., LIN W. Adaptability and life satisfaction: the moderating role of social support. In: Frontiers in Psychology. 2016. nr. 7, p. 1134. ISSN 1664-1078.
33. ЛЕЖНЕВА В. П. *Социальная идентичность как феномен: структура, уровни, процесс формирования*. 2016. Доступно: https://e-koncept.ru/2016/86497.htm [Просмотрено: 27.06.2024]

PARTICULARITĂȚILE INTELIGENȚEI EMOȚIONALE LA STUDENȚI

THE CHARACTERISTICS OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN STUDENTS

CZU: 159.922:159.942-057.87 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.61**

Iulia RACU,
ORCID: 0000-0002-9096-7121
e-mail: racu.iulia9@gmail.com
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
Lilia CHIRIAC,
ORCID: 0000-0002-4249-6871
e-mail: lilia.chiriac@gmail.com
Universitatea Tehnică din Moldova

Summary. *The article presents the result of an experimental research dedicated to emotional intelligence at students. In order to study emotional intelligence on all sample which include 128 students from a University from Chișinău we applied The R. Bar-on and D. Goleman emotional intelligence test modified by M. Roco. As results we established that for all students are characteristic only below medium and medium level of emotional intelligence. According to gender variable the medium level of emotional intelligence is more particular for men then for women. Consistent to year of study we underline that the highest frequencies to medium level of emotional intelligence is recording to second and third years of study students.*

Keywords: *gender differences, age differences, emotional intelligence, students*
Cuvinte-cheie: *diferențe de gen, diferențe de vârstă, inteligență emoțională, studenți.*

INTRODUCERE

De câteva decenii, în psihologie, precum și în științele conexe se vorbește frecvent despre inteligența emoțională. Conceptul de inteligența emoțională, a fost adus în discuție de P. Wayne Leon, dar, ulterior, a fost mediatizat de către D. Goleman [1, 2, 3, 4]. P. Wayne Leon și D. Goleman conceptualizează inteligența emoțională drept capacitate sau abilitate de a percepe și gestiona propriile emoții, sentimente și trăiri, precum și capacitatea de a empatiza cu cei din jur și menționează că de fapt inteligența emoțională asigură un anumit grad de fericire și succesul unui individ [2, 3, 4].

Tinerețea, este o etapă semnificativă în dezvoltarea umană, care are ca limite de vârste 20 – 30 / 35 ani, ce prezintă o armonizare, stabilizare şi maturizare cognitivă și psihosocială [5, 6]. Printre particularitățile vârstei vom enumera: echilibru somatic şi psihic, conştiinţa propriei valori, canalizarea şi direcţionarea precisă, riguroasă a intereselor şi aptitudinilor, creşterea responsabilităţii personale şi sociale, apariţia motivaţiei de muncă, a primelor satisfacţii şi insatisfacţii în muncă, angajarea în relaţii interpersonale [5, 6, 7]. D. Papalia, S. Wendkos Olds, C. Davidson, ș.a. menționează

că inteligența emoțională continuă să se dezvolte și să se cristalizeze și în tinerețe [5, 8]. Inteligența emoțională la tineri prezintă anumite particularități și aspecte distinctive, având în vedere faptul că tinerețea este perioada critică de dezvoltare emoțională și socială [2, 3, 4, 5, 7].

În cele ce urmează vom enumera câteva determinante ale inteligenței emoționale în tinerețe: fluctuații emoționale intense, explorarea și definirea identității, sensibilitate la evaluările sociale, dezvoltarea empatiei și a relațiilor interpersonale, reziliența în fața stresului, dezvoltarea abilităților de luare a deciziilor, etc. [2, 3, 4, 5, 6, 7, 8].

Totodată considerăm că autocunoașterea, autocontrolul, motivația, empatia și gestionarea abilităților sociale, care sunt de fapt, componentele inteligenței emoționale sunt abilități esențiale și necesare pentru tinerii contemporani.

MATERIAL ȘI METODĂ

În concordanță cu cele expuse anterior, ne-am propus ca scop *să investigăm cum se manifestă inteligența emoțională la studenți de diferit gen și din diferit an de studiu.* Conform scopului cercetării am lansat și o ipoteză: *presupunem că în manifestarea inteligenței emoționale la studenți există diferențe în funcție de gen și an de studiu.* Ca eșantion, am selectat 128 de studenţi dintr-o universitate din municipiul Chișinău (facultate cu profil economic), 38 băieți şi 90 fete, studenți în anul I, II și III de studii. Pentru a examina nivelurile inteligenței emoționale la studenți am administrat pe întregul lot de subiecți am administrat *Testul de evaluare a inteligenţei emoţionale pentru adulţi R. Bar-On şi D. Goleman adaptat de M. Roco.*

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În cele ce urmează vom analiza frecvențele pentru inteligență emoțională la studenți. Studenții din lotul experimental dau dovadă doar de nivel sub mediu și mediu de inteligența emoțională, frecvențele pentru nivelurile enunțate pot fi vizualizate în figura 1.

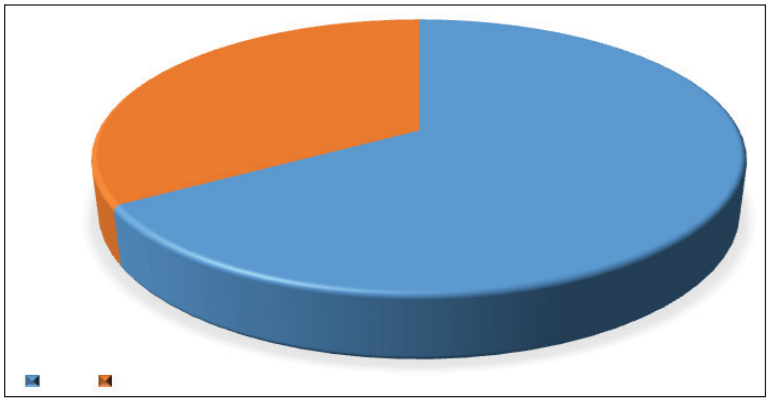

Figura 1. Frecvenţele pentru variabila inteligența emoțională la studenți

Frecvențele pentru nivelurile sub mediu și mediu de inteligență emoțională s-au repartizat după cum urmează: 66,41% din studenți prezintă nivel sub mediu de inteligență emoțională. Pentru acești studenți sunt particulare o capacitate scăzută de conştientizare a emoţiilor personale, de cunoaştere a situaţiei şi de a reacţiona echilibrat la situaţiile neordinare, stresante sau critice. Evidențiem la ei o capacitate redusă a înțelegerii factorilor ce condiționează o stare emoțională negativă precum și dificultăți în identificarea soluţiilor alternative, o motivaţie redusă, nivel scăzut de optimism, lipsa asertivității și a empatiei. Totodată consemnăm abilităţi de comunicare reduse incapacitate de a discrimina stările afective ale celor din jur, de a-i asculta pe cei din jur, etc.

Din totalul subiecţiilor din lotul experimental, 33,59% manifestă nivel mediu de inteligență emoțională. Aceştea se caracterizează ca fiind optimişti, manifestă empatie, reuşesc să menţină echilibrul emoţional, deschişi spre cooperare și spre schimbare pentru a se adapta noilor circumstanțe. Studenții cu nivel mediu de inteligență emoțională reuşesc să-și gestioneze eficient emoţiile în diverse situaţii și adoptă modul democratic de relaţionare interpersonală.

Structura eşantionului este reprezentată prin studenți de gen masculin și studente de gen feminin. Repartizarea studenţilor participanţi la cercetare pentru nivelele inteligenței emoționale după caracteristica gen este prezentată în figura 2.

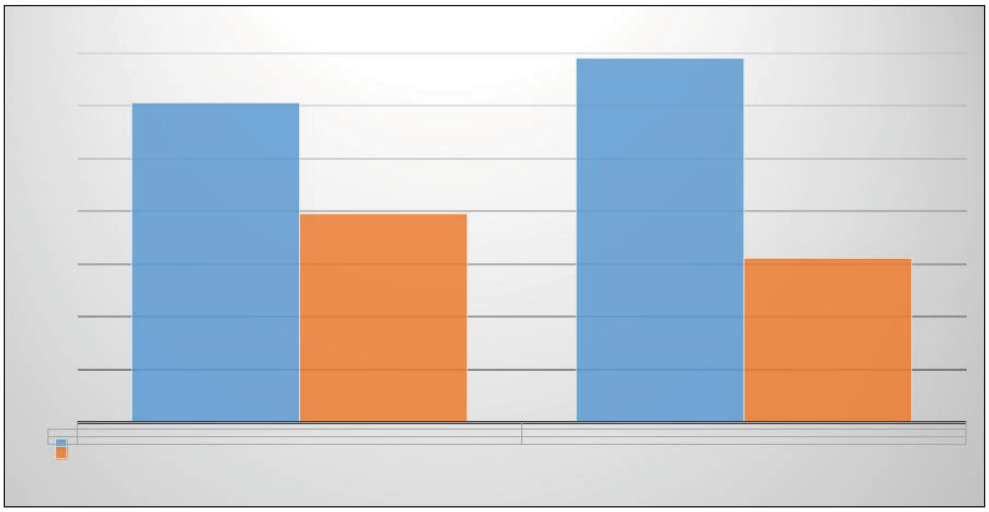

Figura 2. Frecvenţele pentru variabila inteligența emoțională la studenți conform genului

Distribuția de frecvențe din figura de mai sus ne permite să menționăm că studenții conform genului prezintă frecvențe diferite. Astfel la studenți frecvențele se repartizează după cum urmează: cei mai mulți din ei (60,53%) demonstrează nivel sub mediu de inteligență emoțională, în timp ce 39,47% din studenți manifestă nivel mediu de inteligență emoțională.

La studente evidențiem că frecvențele se distribuie în următorul mod: 68,89% din studente au nivel sub mediu de inteligență emoțională și 31,11% din studente se caracterizează prin nivel peste mediu de inteligență emoțională.

O analiză comparativă a rezultatelor ne permite să punctăm următoarele tendințe: nivel sub mediu de inteligență emoțională prevalează la studente (68,89%) spre deosebire de studenți (60,53%). Pentru nivelul peste mediu de inteligență emoțională se atestă o tendință inversă: acest nivel predomină la studenți (39,47%) comparativ cu studentele (31,11%). Statistic, după testul T-student nu identificăm diferențe între rezultatele studenților și cele ale studentelor.

Eșantionul supus studiului a fost constituit din studenți din diferiți ani de studii (anul de studii I, II şi III). Astfel nivelurile inteligenței emoționale la studenți conform dimensiunii an de studii sunt prezentate în figura 3.

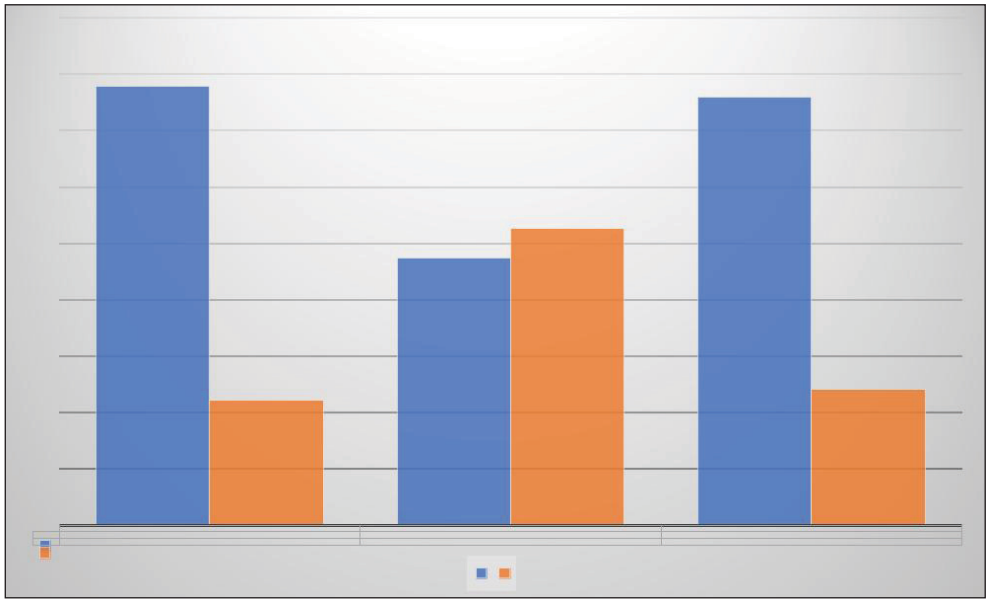

Figura 3. Frecvenţele pentru variabila inteligența emoțională la studenți conform anului de studii

Prezentarea distribuției de frecvențe din figura 3. ne permite să specificăm că studenții după anul de studii reprezintă frecvențe diferite. La studenții anului I de studii frecvențele se împart astfel: cei mai mulți din ei (77,77%) manifestă nivel sub mediu de inteligență emoțională, în timp ce 22,23% din studenți demonstrează nivel mediu de inteligență emoțională.

La studenții anului II de studii se evidențiază că frecvențele se împart după cum urmează: 52,63% din studenți se caracterizează prin nivel mediu de inteligență emoțională şi 47,37% din studenţi au nivel sub mediu de inteligență emoțională. La studenții anului

III de studii frecvențele sunt: 75,86% din studenţi au nivel sub mediu de inteligență emoțională şi 24,14% din studenți se caracterizează prin nivel mediu de inteligență emoțională.

Analiza comparativă a rezultatelor permite consemnarea următoarele tendințe: nivel sub mediu de inteligență emoțională prevalează la studenţi la anul I (77,77%) spre deosebire de studenți de la anul II (47,37%) şi cei din anul III (75,86%). Pentru nivelul mediu de inteligență emoțională se observă o tendință inversă: acest nivel de inteligență emoţională predomină la studenții anului II (52,63%) comparativ cu studenții de la anul I (22,23%) şi III (24,14%).

Tabelul 1. Diferențele pentru inteligența emoțională între rezultatele studenților anul de studii I și studenții anul de studii II, şi între anul de studii II și anul de studii III după testul T Student

Suma:	4410	3500	-0.3	-0.18	56178.69	20731.5798
Media:	72.3	92.11				
Suma:	3500	2260	-0.18	0.03	20731.5798	13975.8621
Media:	92.11	77.93				

Conform testului T-student, se obțin diferențe statistic semnificative pentru inteligența emoţională între rezultatele studenților din anul de studii I și cei din anul de studii II (Anul I: 72,3, Anul II: 92,11) (T=3,4), p≤0,01) cu rezultate mai mari pentru studenții din anul II de studii. Studenţii anului II manifestă un nivel de inteligenţă emoţională mai înalt comparativ cu studenţii anului I. Acest fapt se datorează experienței acumulate pe parcursul anului de studii, pe parcursul căruia au reuşit să stabilească relații cu colegii, să se implice în activități extracurriculare și să-și să îmbunătățească abilitățile comunicare.

Din punct de vedere statistic, în conformitate cu testul T-student, se observă diferențe pentru variabila inteligența emoţională între rezultatele pentru studenţii din anul de studii II și studenţii din anul de studii III (Anul II: 92,11, Anul III: 77,93) (T=2,5), p≤0,01) cu rezultate mai mari pentru studenţii din anul II de studii. Pentru studenţii anului II de studii este caracteristic un nivel mai înalt de inteligenţă emoţională în comparaţie cu studenţii anului III de studii.

CONCLUZII

Conform celor expuse pentru *Testul de evaluare a inteligenţei emoţionale pentru adulţi R. Bar-On şi D. Goleman adaptat de M. Roco* vom prezenta următoarele constatări care definitivează modul de manifestare a inteligenței emoționale la studenți: studenții ce au format lotul experimental se caracterizează doar prin nivel sub mediu și nivel mediu de inteligență emoțională.

Deși nu consemnăm diferențe statistic semnificative conform variabilei gen, studenții demonstrează o frecvență un pic mai mare pentru nivelul mediu de inteligență emoțională comparativ cu studentele. Astfel conform cercetării vom evidenția că studenții prezintă o capacitate mai mare de a da dovadă de echilibru, de a se adapta cu mai mare ușurință la evenimentele și circumstanțele noi și dificile și de a face față problemelor cu care se confruntă.

În conformitate cu variabila an de studiu, cercetarea noastră pune în lumină că frecvențe mai mari pentru nivelul mediu de inteligență sunt particulare studenților din anul II și celor din anul III. Totodată existența diferențelor statistice confirmă că studenții din anul II au nivel mai dezvoltat de inteligență emoțională. Vom explica aceste modificări atât prin maturizarea care se produce odată cu vârsta cât și prin procesul de studii, care condiționează o autocunoaștere mai bună, o stăpânire de sine mai accentuată, o interrelaționare mai variată și diversificată cu un număr mai extins de adulți (semeni, profesori).

REFERINȚE

1. BAR-ON, REUVEN; PARKER, JAMES D.A. *Manual de inteligenţă emoţională: teorie, dezvoltare, evaluare şi aplicaţii în viaţa de familie, la şcoală şi la locul de muncă*. București: Curtea Veche Publishing, 2011. 508 p. ISBN 978-973-669-974-0.
2. GOLEMAN D. *Emoţiile distructive: dialog ştiinţific cu Dalai Lama.* Ed. a 3-a. București: Curtea Veche Publishing, 2013. 568 p. ISBN 978-606-588-575-2.
3. GOLEMAN D. *Inteligenţa emoţională*. Bucureşti: Editura Curtea Veche. 2018. 530 p. ISBN 978-606-44-0072-7.
4. GOLEMAN D. є.a. *Inteligenюa emoюionalƶ on Leaderchip.* București: Curtea Veche Publishing, 2007. 320 p. ISBN 978-973-669-329-8
5. PAPALIA, D., WENDKOS OLDS, S., DUSKIN FIELDMAN, R. *Dezvoltarea umană.* tr. de A. Mîndrilă-Sonetto. București: TREI. 2010. 644 p. ISBN 978-973-707-414-0.
6. MITROFAN, N. *Testarea psihologicƶ. Inteligenюa єi aptitudinile.* laєi: Polirom, 2005. 276 p. ISBN 973-681-867-5.
7. GOLU, F. *Psihologia dezvoltării umane*. București: Universitară. 2010. 315 p. ISBN 973-749-865-6.
8. DAVIDSON R. J. *Creierul şi inteligenţa emoţională.* Bucureşti. Editura Litera, 2016. 357 p. ISBN 978-606-33-0413-2.

CADRUL COMPARATIV AL FINALITĂȚILOR EDUCAȚIONALE DIN FINLANDA ȘI REPUBLICA MOLDOVA

THE COMPARATIVE FRAMEWORK OF EDUCATIONAL PURPOSES FROM FINLAND AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU: 37.016(480+478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.62**

Vladimir GUȚU,
ORCID: 0000-0001-5357-4217
e-mail: vladimir.gutu@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *In this article, the problem of educational goals in different countries is addressed, in a comparative plan. Acceptance is based on the analysis of the valorization of transversal skills through the curriculum system specific to the respective countries. In this context, important for the Republic of Moldova is the comparison of the skills from the Basic Curriculum in Finland with the skills structured in the National Curriculum from the Republic of Moldova, Finland, being in the top of the countries with the most developed education system. We found that there is a core of transversal competencies common to several countries and the transversal competencies specific to a country, determined by the value guidelines of this country. The valorization of transversal skills in the educational curricula of the Republic of Moldova faces the problem of the historical approach to education focused on intradisciplinarity. At the same time, some methodological suggestions are proposed, in this sense.*

Keywords: *curriculum, goals, key skills, national curriculum, specific skills, transversal skills.*

INTRODUCERE

Competențele transversale fac parte din sistemul competențelor (competențe-cheie, competențe transdisciplinare, competențe generice, competențe generale și specifice pe discipline etc.) și reprezintă o categorie curriculară esențială. Competențele transversale se definesc la un nivel înalt de generalizare și abstractizare, ,,acestea consemnează așteptările societății, vizând atât parcursul școlar al copiilor/ elevilor, în ansamblul său, cât și performanțele cele mai generale care ar trebui atinse de ei la finele școlarizării” [1].

E de menționat, că competențele transversale pot fi reprezentate în diferite documente de politici educaționale și concret curriculare: *Cuuriculmul de bază*; *Cadrul de referință al Curriculumului Național* etc. [1, 2].

Toate competențele transversale sunt și competențe transdisciplinare, însă nu toate competențele transdisciplinare pot fi transversale. De exemplu, cometențele transdisciplinare în cadrul ariei curriculare *Matematică și Științe* nu sunt transversale (nu sunt transdisciplinare și pentru aria curriculară *Limbă și comunicare*). Cu alte cuvinte, competențele transdisciplinare exprimă diferite conexiuni în cadrul unor discipline înrudite sau arii curriculare. În acest context, competențele-cheie ale Consiliului Europei (22 mai 2018) include în structura sa atât competențele transversale (ex.: *învață să înveți*), cât și cele transdisciplinare (ex.: în domeniile științei, tehnologiei, ingineriei și matematicii). Totodată, competențele-cheie ale Consiliului Europei nu acoperă integral spectrul competențelor necesare unui om în secolul XXI, în primul rând, cu referire la competențele transversale și transdisciplinare. Identificarea acestor competențe în diferite țări are la bază diferite premise și argumentări.

CADRUL COMPARTAIV AL COMPETENȚELOR TRANSVERSALE ÎN DIFERITE ȚĂRI (MODELUL FINLANDEI)

Competențele cross-curriculare (termenul acceptat în Finlanda) sunt fixate în „Național core curriculum for UPPER secondary schools” (2016). Cum am menționat, competențele transversale, acceptate în Republica Moldova sunt fixate în Codul Educației și curricula pe discipline [3].

Curriculumul de bază din Finlanda fixează/ stabilește șase/ șapte mari domenii de competențe transversale/ cross-curriculare:

Finlanda	Republica Moldova
1. Cetățenia activă și antreprenorială. 2. Siguranța și bunăstrarea. 3. Dezvoltarea durabilă. 4. Identificarea culturală și cunoșaterea culturilor. 5. Tehnologie și societate. 6. Competența de comunicare și media.	1. Gândirea și a învăța să înveți. 2. Participare și construirea unui viitor durabil. 3. Antreprenoriat, educație pentru societate și muncă. 4. TIC. 5. Comunicare și media. 6. Siguranță individuală și pentru alții. 7. Interacțiune culturală.

De menționat, că aceste competențe cross-curriculare sunt recomandate tuturor școlilor din Finlanda, însă care au dreptul să completeze, actualizeze la nivelul curriculumului local, dar și în raport cu cultura organizațională a instituției de învățământ.

I. Competența „*Cetățenia activă și spirit de antreprenoriat”*

Finlanda	**Republica Moldova**
• Consolidarea cunoștințelor despre drepturile omului și despre principiile funcționării democrației. • Exprimarea opiniei proprii justificate și respectful față de opiniile celorlalți. • Cunoașterea diferitor modalități de participare în viața societății. • Capacitatea de a influența luarea deciziilor pentru societate. • Manifestarea activismului aprecând metodele proprii. • Cunoașterea formelor, principiilor de funcționare a companiilor, a antreprenoriatului. • Înțelegerea importanței muncii pentru indivizi și societate.	• Competența civică și competența de antreprenoriat sunt date separate. • Competența de a interrelaționa constructive cu oamenii din jur pe bază de colaborare. • Competența de valorizare a familie, clasei, școlii, a relațiilor cu semenii. • Competența de a identifica apartenența sa natuarlă. • Competența de a analiza a relației „*costuri-beneficii*”.

Analiza comparativă a acestei categorii de competență din două țări ne permite să deducem următaorele concluzii:

1. În Finlanda aspectele „*Cetățenia activă*” și „*Spirit de antreprenoriat*” sunt structurate într-o competență, cu un număr mare de variabile, care deplin acoperă conținutul acestei competențe. În Republic Moldova aceste două aspect fac parte din două competențe autonome, ceea ce nu vine în contradicție cu teoria competențelor, și care prevede o mare diversitate de interconexiuni, interdependențe și combinații de acțiuni.

2. Însă variabilele fixate pentru acestea două competențe din Curriculumul Național nu acoperă pe deplin conținutul acestora, și anume: cunoașterea funcționării sistemelor democratice, prezentarea justificată a opiniilor proprii și reflectarea opiilor celorlalți; cunoșaterea modalităților de participare în viața socială; cunoașterea funcționării antreprenoriatului etc.

Sugestie: Conceptorii de curricula vor reactualiza formularea acestor competențe prin reprezentarea întregului spectru de constituente/ variabile ale acestora.

II. Competența *„Manifestarea siguranței și bunăstării”*

Finlanda	Republica Moldova
• Exprimarea emoțiilor și opiniilor în situații interactive și capacitatea dea face față dezamăgirilor, situațiilor problem, experiențelor contradictorii și rezolvarea de conflicte într-o manieră non-violentă. • Asimarea de responsabilități personale pentru bunăstare și siguranță. • Cunoașterea factorilor sociali/ comunitari ce pot pune în pericol siguranța și bunăstarea. • Influența pozitivă asupra siguranței și bunăstării. • Utilizarea serviciilor de asistență social. • Capacitatea de a face față schimbărilor și insecurității.	• Această competență (într-o astfel de formulare) nu este prevăzută de Curriculumul Național/ nu face parte din structura competențelor transversale. • Unele aspect/ variabile ale acestei competențe se conțin în competențe interpersonale, de autocunoaștere, de autorealizare.

Analizând comparativ competența respectivă din ambele țări putem deduce următoarele concluzii:

1. În contextul acestei competențe școlile din Finlanda au misiunea să creeze premise pentru incluziune, pentru asigurarea sănătății mintale/ psihice și fizice, să acționeze pentru siguranță și bunăstare, care sunt necesare omului în toate fazele și, în special, în situații de criză.
2. De menționat, că nici la nivelul de finalități, dar nici la nivelul practicii educaționale, formarea acestei competențe nu este prevăzută în curricula din Republica Moldova.

Sugestie: De introdus această competență în structura competențelor transversale.

III. Competența *„Promovarea dezvoltării durabile”*

Finlanda	Republica Moldova
• Cunoașterea factorilor-cheie privind mediul ecologic, economic, social și cultural din perspectiva dezvoltării durabile. • Aprecierea și analiza schimbărilor ce apar în mediul ecologic, social, economic și cultural. • Promovarea unui stil de viață privind dezvoltarea durabilă a mediului respectiv. • Colaborarea pentru un viitor mai bun la nivel local, național, internațional.	• Această competență nu face parte din sistemul competențelor-cheie. • Totodată, aspectul *„educație pentru dezvoltare durabilă*” este propus pentru disciplinele opționale, axându-se pe formarea următoarei competențe *„Aplicarea cunoștințelor în domeniul educației ecologice*”; identificarea și înțelegearea de soluții în cazul problemelor locale și globale, precum și celor de dezvoltare durabilă, de mediu, de economie verde, de conservare a energiei; utilizarea surselor alternative de energie.

În Finlanda această competență face parte din sistemul finalităților educaționale și se formează prin diferite discipline școlare, dar și cele extrașcolare (*de exemplu*, disciplina „Economie domestică (casnică)” etc.). În Republica Moldova această competență nu este inclusă în taxonomia competențelor-cheie/ tranversale, însă variabilele acestora fac parte din finalitățile studierii așa disciplinelor ca: „Chimie”, „Biologie”, dar și ca domeniu pentru disciplinele opționale.

Totodată, abordarea competenței „*Promovarea dezvoltării durabile*” în Finlanda este mai complexă decât în Republica Moldova. Abordarea respectivă se axează și pe dimensiunile ecologică, economică, socială, culturală. Pe când în Republica Moldova accentul este pus pe dimensiunea ecologică.

IV. Competența „*Manifestarea identității culturale și a cunoașterii culturilor”*

Finlanda	**Republica Moldova**
• Cunoașterea diferitor interpretori ale conceptului de cultură și cunoașterea caracteristicilor ale diferitor culturi. • Cunoașterea patrimoniului cultural, material și non-material. • Conștientizarea propriilor identități culturale. • Aprecierea diversității culturale ca sursă de creativitate și dezvoltării culturilor. • Comunicarea cu oameni de diferite culturi. • Contribuirea la dezvoltarea unei societăți poiliculturale.	• Utilizarea mijloacelor artistice pentru autocunoaștere și autoexpunere. • Respectarea diversității obiectelor și posibilităților oamenilor; • Recunoașterea valorilor și drepturilor persoanelor reprezentanți ai diferitor culture. • Colaborarea, în spiritual respectului reciproc, cu alte personae din diverse medii din punct de vedere etnic, cultural, religios.

Competența „*Manifestarea identității culturale și a cunoașterii culturilor*” face parte din taxonomia finalităților atât în Finlanda, cât și în Republica Moldova.

Dacă în Finlanda, formarea acestei competențe la elevi este asigurată și la nivel legislativ, dar și la nivel metodologic/ educațional, obținând rezultate pozitive (*problema rămâne mai puțin rezolvată cu privire la migranții din țările arabe și Africii*), atunci în Republica Moldova problema identității culturale și diversității culturale rămâne una mai puțin rezolvată, dar și actuală, inclusiv din perspectiva vectorului de dezvoltare a societății noastre.

Totodată, pentru Republica Moldova această problemă nu ține numai de implicarea și interacțiunea interculturală, dar și de cooperarea internațională eficientă.

V. Competența în domeniul tehnologiilor (tehnologie și societate)

Finlanda	Republica Moldova
• Aplicarea cunoștințelor din diferite domenii/discipline privind reflectarea asupra oportunităților de dezvoltare a tehnologiilor. • Înțelegerea și evaluarea relațiilor oamenilor cutehnologiile moderne, evaluarea efectelor tehnologiilor asupra stilului de viață, asupra societății și mediului natural. • Înțelegerea interacțiunii dintre tehnologie și economie. • Manifestarea spiritului antreprenorial etc.	• Utilizarea resurselor informatice digitale, destinate învățării și odihnei. • Utilizarea cu încredere și în mod critic a tehnologiilor din societatea informațională (TSI), dar și a TIC-ului.

De menționat, că abordarea conceptului în domeniul tehnologiilor în Finlanda diferă esențial de abordarea respectivă în Republica Moldova. În viziunea conceptorilor de curricula din Finlanda „*tehnologiile se bazează pe cunoașterea legităților naturii și implică cunoștințele și abilitățile necesare pentru a planifica/ realiza și a utiliza produse, procese, sisteme tehnologice*”. În Republica Moldova, această competență se referă la aplicarea TIC-ului în cadrul educațional prin intermediul disciplinei „Informatica”. De fapt, competențele digitale îndeplinesc două funcții: ca finalitate în urma studierii disciplinei „Informata” și ca instrument/ mijloc de formare a competențelor specific altor discipline, dar și a celor transversale.

În Planul-cadru de învățământ un loc aparte are disciplina „Educația tehnologică”, care urmărește formarea următoarelor competențe: elaborarea unui proiect de confecționare a unui obiect; conceperea și organizarea mijloacelor de confecționare a unui obiect; realizarea obiectului, conform planului; evaluarea lucrării realizate (curriculumul școlar, clasele a I-a – a IV-a).

Această competență se formează în cadrul studierii următoarelor module „Arta culinară și sănătatea”, „Arta acului”, „Croșetarea”, „Tricotarea”, „Activități agricole”, „Modelarea artistică din lut” etc.

Desigur, că în raport cu dezvoltarea tehnologiilor, în genere, dar și a tehnologiilor informaționale și comunicaționale, se cere o reconceptualizare a disciplinei „Educația tehnologică” prin introducerea unor subiecte legate de informatica aplicată, robotică etc., iar unele subiecte din curricula actuale pot fi transverate în sistemul de învățământ nonformal.

VI. Competența de comunicare și media (*astfel este denumită în Finlanda*)

Finlanda	Republica Moldova
• Perceperea și interpretarea mesajelor în mod critic. • Asumarea de responsabilități privind producerea și utilizarea informației, respectând normele etice și estetice. • Utilizarea mass-media ca instrument de învățare. • Cunoașterea factorilor economici și sociali care influențează funcționarea mass-media. • Manifestarea abilității de îmbunătățire a interacțiunii în cadrul comunicării.	• Competența de realizare a unor contacte comunicative constructive în limba română. • Competența de utilizare adecvată în limba română a terminologiei specifice disciplinelor de învățare. • Competența de a percepe și a asimila noi unități de vocabulary. • Competența de lectură și comentare a unor texte literare și nonliterare. • Competența de a recepta anumite valențe ale frumosului artistic în operele literare.

Diferența în abordarea competenței de comunicare în cele două țări ține de următoarele aspecte: competența de comunicare în limba maternă, ca competență specifică disciplinei date și care se formează prin disciplina data (abordare dominantă în Republica Moldova) și competența de comunicare ca fenomen social, dar și mijloc de învățare (abordare dominantă în Finlanda, alături de abordarea conceptului de comunicare specifică al limbii materne sau limbii moderne).

Cu alte cuvinte, competența de comunicare, privire în afara disciplinei respective, este mai puțin abordată în Republica Moldova. Și mai puțin este abordată această problemă în raport cu mass-media, cultura mediatică. În acest sens, elevii vor trebui să fie ghidați, să înțeleagă efectele mass-media și rolul mass-media ca furnizor de senzații, de modele de comportament, de informații și dezinformații etc. Anume din această perspectivă conceptorii de curricula vor trebui să extindă dimensiunea competenței de comunicare verbală, dar și nonverbală; dar și să valorifice valențele și oportunitățile altor discipline școlare, în acest sens, sau să introducă discipline noi în Planul de învățământ, discipline opționale sau la decizia școlii.

CONCLUZII

Analiza comparativă a competențelor-cheie/ transversale din Finlanda în raport cu competențele-cheie stipulate în Curriculumul Național din Republica Moldova putem face următoarele concluzii:

1. Sistemul de învățământ din Republica Moldova este puternic axat și prioritar pe învățarea disciplinelor școlare, pe formarea competențelor specifice disciplinelor școlare, accentuând latura lor fundamentală (disciplinele școlare se văd ca sisteme de științe și mai puțin ca domenii de activitate umană, ca instrumente de formare a culturii generale a elevilor).

2. Rezultatele analizei comparative a competențelor-cheie/ tranversale din diferite țări, dar și celor din lista competențelor necesare pentru secolul XXI ne permit să stabilim dimensiuni și orientări concrete privind reactualizarea sistemului de competențe tranversale pentru Curriculumul Național în cadrul procesului de reformare a acestuia.

REFERINȚE

1. GUȚU, Vl. (coord.), ACHIRI, I., BÎRNAZ, N., CHIORBĂ, C., CIUVAGA, V., DANDARA, O., DARII, L., GREMALSCHI, A., GHICOV, A., GUȚU, I., MORARI, M., MURARU, E., OLARU, V., PAIU, M., SOCHIRCĂ V., SOLCAN, A., ȘEVCIUC, M., TOMA, N., ȚURCANU, C., VELIȘCO, N., VITCOVSCHII, A. *Curriculum de bază: sistem de competențe pentru învățământul general*. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, UNICEF Moldova, Chișinău: 2020, 35 p. ISBN 978-9975-152-01-3.
2. GUȚU, Vl. (coord.), DANDARA, O., DARII, L., ȘEVCIUC, M., TOMA, N., VICOL, M. Iu. *Curriculum Național: concept, structură și orientări strategice de dezvoltare*. Universitatea de Stat din Moldova, UNICEF Moldova, Chișinău: CEP USM, 2018, 138 p. ISBN 978-9975-142-41-0.
3. GUȚU, Vl., BUCUN, N., GHICOV, A., ACHIRI, I., PALADI, O., GORAȘ, M., LUNGU, C., GAICIUC, V., CEAPA, V., COTOVIȚCAIA, D., MARIN M., NASTAS, S. *Evaluarea Curriculumului Școlar*. Ghid metodologic. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Institutul și Științe ale Educației, Chișinău:Lyceum 2017, 76 p. ISBN978-9975-3157-5-3.

***** Articolul este realizat în cadrul Subprogramului (2024-2027) „*Teoria și metodologia monitorizării și dezvoltării continue și ciclice a curriculumului școlar*”, cifrul 01.14.01.

CONCEPTUL DE EVALUARE A GRADULUI DE MANIFESTARE A COMPETENȚEI

THE CONCEPT OF EVALUATING THE DEGREE OF COMPETENCE

CZU: 373.091.26:37.042 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.63**

Maia ȘEVCIUC,
ORCID: 0000-0002-3129-6057
e-mail: maia.sevciuc@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The issue of gradual evaluation of the manifestation of competence is a current and timely one. If the training/ skills development methodology is widely addressed, then the evaluation methodology of this phenomenon is only at the beginning of the substantiation process. In the given article, an attempt is made to present a holistic/complex concept of evaluating the degree of manifestation of skills at different stages and levels of training. An approach to the evaluation of the manifestation of transversal/transdisciplinary skills is also proposed. A system of indicators and levels of evelaurae of the degree of manifestation of competences by students is also proposed, applying the matrix of competences. The focus is also on the presentation of the forms and methods of evelayre of the degree of manifestation of the skills by the students. The ways of evaluating the students' desire to demonstrate their skills in the process of studying school subjects are also described in detail.*

Keywords: *competence, competence evaluation, matrix of competences, taxonomy of competences, the purpose of demonstrating competence.*

INTRODUCERE

Conceperea unor abordări cu privire la evaluarea competențelor în cadrul educațional se află la etapa inițială/ incipientă. Complexitatea problemei este determinată de complexitatea obiectivă a procesului de evaluare a rezultatelor învățării, deoarece competențele reprezintă achiziții polifuncționale, sunt transdisciplinare, caracterizează calitatea personalității elevului și reprezintă un produs al actului de învățare.

Evaluarea competențelor reprezintă componenta centrală a procesului de învățământ (alături de predare-învățare), dar și decisivă privind funcționalitatea sistemului didactic. Evaluarea este și un mijloc de bază de realizare a feedback-ului care oferă informații necesare pentru luarea deciziilor de reglare/ dezvoltare a sistemului de învățământ.

Așadar, evaluarea reprezintă un act psihopedagogic complex, de stabilire a relevanței și a valorii rezultatelor învățării manifestate în forma de competențe prin raportarea acestora la un sistem de indicatori prestabilit. Pentru a evalua competențele (se are în vedere gradul de manifestare/ dezvoltare a acestora la o etapă dată) este ne-

cesar de a se orienta la manifestările reale ale acestora: finalități, capacitatea de a realiza o anumită activitate într-un context real sau modelat. Indicatori, formele, metodele și tehnicile de evaluare în integritatea sa trebuie să permită/ să asigure diagnosticarea nivelului de formare a competențelor în acțiune/ activitate/ context.

La etapa actuală există mai multe modalități de evaluare a cunoștințelor, capacităților/ abilităților, dar și a nivelului de competențe formate. Însă ele nu reprezintă un sistem bine fundamentat și nu oferă informații depline despre nivelul real și dinamica formării competențelor pe parcursul procesului de învățare și la finele acestui proces.

Formarea competențelor se realizează pe etape și gradual prin interconexiunea studierii disciplinelor școlare. Diagnosticarea/ evaluarea competențelor poate fi realizată cum pe parcursul actului de învățare așa și la etapa finală a acestuia (clasa a IV-a, clasa a IX-a și clasa a XII-a).

UNELE DEMERSURI ALE EVALUĂRII GRADULUI DE MANIFESTARE A COMPETENȚEI

În cadrul fundamentării conceptului de evaluare a manifestării competențelor trebuie de ținut cont de existența unor probleme și disfuncționalități în sistemul actual de evaluare a rezultatelor școlare și anume: nivelul scăzut de conexiune/ interconexiune privind stabilirea nivelurilor de formare a competențelor (ierarhiei graduale); lipsa unei abordări unice/ generale acceptate privind taxonomia competențelor incluse în cadrul evaluativ; lipsa unor instrumente standardizate de evaluare a competențelor; existența unui decalaj dintre orientările metodologice de formare a competențelor în calitate de finalități și lista reală a competențelor supuse pentru evaluare.

Cu alte cuvinte, rezultatele învățării trebuie să fie evaluabile și să fie în corespundere cu strategiile didactice, iar indicatorii de evaluare trebuie să fie conecși finalităților obținute în procesul de învățare. Conceptul de evaluare a competențelor prezintă o strategie/ un sistem care are la bază următoarele prevederi: materia se organizează în unități complexe de învățare/ sau module; pe parcurs și la finele studierii fiecărei unități de învățare se realizează evaluarea rezultatelor obținute, reprezentate de unitățile de competențe; evaluarea competențelor în cadrul unității de învățare se măsoară în puncte/ prin descriptori și reprezintă temei pentru stabilirea clasamentului elevului; evaluarea competențelor în cadrul unității de învățare reprezintă, pe de o parte, evaluarea constituentelor competențelor specific disciplinelor școlare, transdisciplinare, pe de altă parte, reprezintă evaluarea gradului de manifestare a competenței la etapa dată și într-un context anume. De fapt, evaluarea competențelor în acest caz este o etapă intermediară în cadrul procesului de evaluare a rezultatelor școlare.

Fundamentarea unui sistem de evaluare a competențelor poate fi realizată în trei aspecte/ modalități: aplicarea tehnologiilor informaționale/comunicaționale (elaborarea unor programe-speciale de evaluare-standard), reconceptualizarea mecanismelor tradiționale de evaluare a rezultatelor școlare, îmbinarea ambelor abordări în cadrul evaluativ.

În acest context, formulăm un set de recomandări [1]:

- ✓ *Sistemul de evaluare trebuie să fie eficient și mobil pentru aplicare în cadrul studierii diferitor discipline.*
- ✓ *Sistemul de evaluare trebuie să fie polinivelar/poligradual, capabil să ofere diferite variante de itemi de diferit grad de complexitate. Numărul sumar de puncte poate fi obținut prin diferite modalități.*
- ✓ *Sistemul de evaluare a competențelor trebuie să fie conceput în așa fel, ca rezultatele măsurate în puncte sau procente să poată fi convertite în note.*
- ✓ *Sistemul de evaluare a competențelor trebuie să asigure obiectivitatea maximală.*
- ✓ *Sistemul de evaluare a competențelor trebuie să fie orientat spre elev. Elevul trebuie să vadă/ să știe cum în procesul de învățare se modifică/ crește nivelul lui de competențe. Elevul trebuie să cunoască precis în raport cu fiecare item ce competențe, ce unitate de competență va fi evaluată.*

Așadar, sistemul de evaluare a competențelor este unul cu mai multe niveluri: nivelul transdisciplinar, nivelul disciplinar, nivelul interdisciplinar, nivelul polidisciplinar (pe diferite arii curriculare). De regulă, aceste niveluri de evaluare se încadrează în două aspecte: *evaluarea în cadrul studierii unei discipline* și *evaluarea trans-inter-disciplinară*.

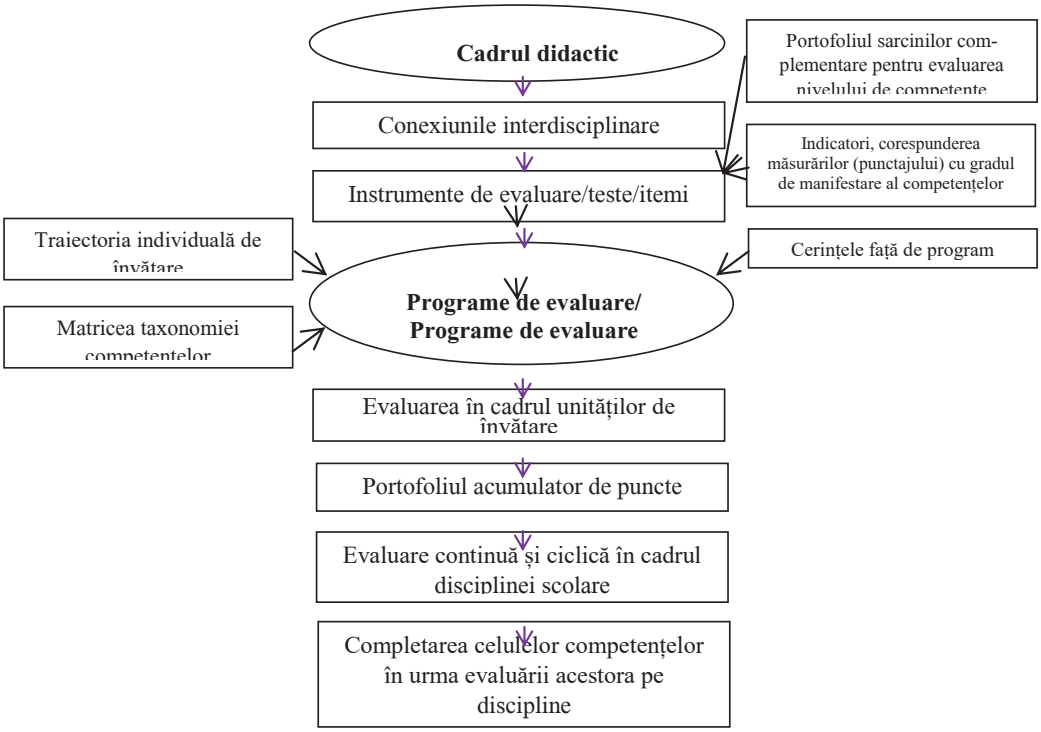

Fig.1. Sistemul de evaluare al competențelor [2]

În primul caz, se evaluează competențele specifice disciplinei, în cazul al doilea, se evaluează competențele transversale/ transdisciplinare prin intermediul testelor inclusiv celor standardizate. Evaluarea se realizează în mod ciclic și este supusă unei monitorizări care are drept scop stabilirea dinamicii schimbărilor în calitatea standardelor în cadrul educațional. Monitoriarea va fi orientat asupra: studierii nivelului de competențe a elevilor în dinamică pe parcursul anului de învățământ; analizei rezultatelor de învățare și a dragului de manifestare a competențelor formate; analizei complexe a nivelului de formare a elevilor pe parcursul unei perioade de timp (an de învățământ, mai mulți ani de învățământ).

Așadar, sistemul de evaluare al competențelor reprezintă un construct complex cu mai multe elemente care se află în permanentă interconexiune (*vezi*, Figura 1).

METODOLOGIA EVALUĂRII COMPETENȚELOR ÎN CADRUL EDUCAȚIONAL

Metodologia evaluării competențelor ca parte integrantă a sistemului de evaluare a rezultatelor școlare se axează pe următorii indicatori: volumul și profunzimea cunoașterii de către elevi a materiei studiate; capacitatea de aplicare a cunoștințelor în diferite situații (cunoscute, problematizate); capacitatea de integrare a cunoștințelor și abilităților în diferite situații (mai complexe, nestandarde).

În cadrul fiecărui indicator pot fi identificate patru niveluri, de exemplu: *nivelul zero* – corespunde notelor 1-4 (mai puțin de 55 puncte); *nivelul unu* – corespunde notelor 5-6 (55-65 puncte); *nivelul doi* – corespunde notelor 7-8 (66-75 puncte); *nivelul trei* – corespunde notelor 9-10 (76-100 puncte).

În continuare prezentăm criterii de evaluare a competențelor în vederea stabilirii clasamentului elevilor în procesul studierii unei discipline școlare. Dacă toate criteriile sunt în corespundere cu nivelul trei – atunci elevul obține clasamentul maximal. Dacă toate criteriile corespund nivelului unu – atunci clasamentul elevului este minimal.

Tabelul 1. Indicatori, niveluri de evaluare a rezultatelor învățării în cadrul unei discipline școlare

Nr. crt.	Indicatori	Niveluri			
		0	**1**	**2**	**3**
1.	Volumul și profunzimea cunoașterii și înțelegerii materiei studiate.	Nu poate argumenta/ explica/ descrie	Argumentare, explicare, descriere simplistă	Argumentare, explicare, descriere desfășurată	Argumentare, explicare, descriere axată pe legități generale și cunoștințe transdisciplinare

2.	Capacitatea de a aplica cunoștințe în diferite situații/ capacitatea de a opera cu entități de cunoaștere	Nu poate realiza sarcini și operații elementare	Realizează sarcini elementare și aplică unele cunoștințe în situații simple/ cunoscute	Realizează toate sarcinile propuse, aplică cunoștințele în situații cunoscute, dar și în cele probleme. Poate explica și ilustra activitățile sale	Realizează sarcinile propuse în mod creativ; aplică cunoștințele în situații complexe, care presupun integrarea cunoștințelor și abilităților transdisciplinare
3.	Capacitatea de integrare a cunoștințelor și abilităților în diferite situații: complexe, nestandarde (ce țin, în primul rând, de profilul disciplinei)	Nu poate realiza activități de integrare (produse de integrare)	Realizează activități de integrare, produse de învățare la un nivel simplist, fără argumentare	Realizează activități de integrare, produse de învățare logic structurate, argumentate, cu aplicarea cunoștințelor transdisciplinare	Realizează activitățile de integrare și produse de învățare la un nivel creativ, axându-se pe cercetare și abilități transdisciplinare
	Aprecierea *Aprecierea în punctaj - clasament*	1-4 55 puncte	5-6 56-65 puncte	7-8 66-75 puncte	9-10 76-100 puncte

Punerea în funcționare a acestor indicatori este un proces dificil și greu de realizat de către un singur profesor. De aceea, este necesar de implicat în acest proces structuri/ departamente care au ca responsabilități – conceptualizarea și monitorizarea evaluării rezultatelor școlare. În acest sens pot fi promovate două abordări: (1) Redimensionarea sistemului tradițional de evaluare din perspectiva evaluării competențelor cu modificările respective a întregului instrumentar în conformitate cu unul sau altul concept al evaluării; (2) Elaborarea programelor speciale de evaluare a competențelor bazate pe tehnologii informaționale.

Deoarece competențele se formează gradual și pe etape, nivelul lor de manifestare/ dezvoltare se evaluează în funcție de acestea, pe parcursul și la finele studierii disciplinelor școlare. Totodată, există cel puțin trei abordări/ concepte privind evaluarea gradualității competențelor în raport cu categoria acestora: *competențe transversale/ transdisciplinare*, *competențe specifice disciplinelor școlare*, constituiențele competențelor (unități de competențe).

Prima abordare ține de evaluarea gradualității competențelor transversale din perspectiva transdisciplinarității.

A ***doua abordare*** ține de evaluarea competențelor specifice disciplinelor școlare din perspectiva intradisciplinară.

A ***treia abordare*** se axează pe evaluarea competențelor specifice disciplinelor școlare din perspectiva transversală/ transdisciplinară/ interdisciplinară.

Deși competențele transversale constituie un sistem de finalități, prevăzut și de cadrul legal, nu există un concept clar de evaluare a acestora. Tradițional, sistemul de evaluare în cadrul învățământului general se axează pe evaluarea competențelor specifice disciplinelor școlare (*a ști/ a cunoaște* disciplina școlară respectivă) fără a raporta/ corela aceasta cu cele transversale.

În cadrul acestui studiu se propune un concept dihotonomic de evaluare a manifestării competențelor specifice dsciplinelor școlare din perspectiva transdisciplinarității/ interdisciplinarității. n acest sens, competențele specifice se formează în așa fel că ele se sincronizează/ contribuie la formarea unei sau mai multor competențe transversale/ transdisciplinare. În acest caz, evaluarea manifestării competențelor specifice disciplinelor școlare este în același timp și evaluarea manifestării competențelor transversale. Desigur, că se ia în vedere și ponderea/ oportunitatea fiecărei discipline școlare în formarea unei/ unor competențe transversale/ transdisciplinare. Totodată se ia în calcul și ponderea/ oportunitatea fiecărei unități de învățare/ modului de formare a competențelor specifice disciplinei de studii. În acest caz, cum o disciplină școlară poate fi dominantă privind formarea unei sau altei competențe transversale/ transdisciplinare, așa și o unitate de învățare (modul) poate fi dominantă privind formarea unei sau altei competențe specifice disciplinei date. Pentru a stabili interconexiunile dintre unitățile de învățare și competențele specifice disciplinei se elaborează matricea competențelor în raport cu următoarele prevederi:

- Structura și numărul competențelor specifice disciplinei.
- Structura și numărul unităților de învățare în cadrul unei discipline școlare.
- Valențele fiecărei unități de învățare în vederea formării uneia sau altei (sau mai multor) competențe specifice disciplinei școlare.
- Taxonomia competențelor – standardizată, cu funcție dublă: *ghidarea proiectării unităților de competențe dominante pe unități de învățare*; *ghidarea stabilirii instrumentarului de evaluare a competențelor formate în cadrul unităților de învățare*.

Tabelul 2. Posibila matrice a competențelor specific disciplinei școlare

Nr. crt.	Competența specifică Unități de învățare	Competențe specifice disciplinei ”X”			
		Competența nr.1/ Semnificația	Competența nr.2/ Semnificația	Competența nr.3/ Semnificația	Competența nr.X/ Semnificația
1.	Unitatea de conținut nr.1	3	2	1	2

2.	Unitatea de conținut nr.2	3	3	3	1
3.	Unitatea de conținut nr.3	2	2	1	1
4.	Unitatea de conținut nr.4	3	3	3	3
5.	Unitatea de conținut nr.X	X	X	X	X

Așadar, în matrice competențele specifice se plasează orizontal și unitățile de conținut, pe verticală. În contextul acestei matrice unitatea de conținut nr.1 este semnificativă în cea mai mare parte în formarea competenței specifice nr.1(3), puțin semnificativă pentru formarea competenței nr.2(2), nr.4 și nu este semnificativă pentru competența nr.3(1).

Acest model de matrice poate fi aplicat și pentru elaborarea matricei de competențe transversale/ transdisciplinare raportate la disciplinele școlare din perspectiva semnificațiilor acestora în formarea competențelor respective. Așadar, pentru a evalua gradul de dezvoltare a competențelor specifice unei discipline la elevi se propun următorii descriptori de acțiuni:

1. Descriptorul semnificației (ponderea unității de învățare) pentru fiecare unitate de conținut:

$\mathbf{P}_{(n)}$ – ponderea unității de conținut.

2. Rezultatele obținute în urma studierii unei unități de conținut în raport cu ponderea acesteia:

$\mathbf{R}_{(n)}$ – rezultatul pentru o unitate de conținut.

3. Rezultatele obținute de elev pentru fiecare unitate de conținut $\mathbf{R}_{(t)}$ – rezultatele pentru toate unitățile de învățare în raport cu ponderea acestora la formarea unei s-au altei competențe specifice. Se apreciază fiecare competență specifică în parte.

4. Gradul de manifestare a competenței specific la fiecare elev se calculează prin formula:

$$\mathbf{O}_{(elev)} = \mathbf{P}_{(n)} \times \mathbf{R}_{(n)} \times \mathbf{R}_{(t)}.$$

În procesul evaluării gradului de manifestare a competențelor pot fi aplicate diferite forme și strategii/ instrumente. Aplicarea unui sau altui instrumentar de evaluare depinde de etapa evaluării – pe parcursul formării competenței sau la finele unei etape de formare, de tipul și semnificația disciplinei sau unității de conținut în cadrul unei discipline în formarea competenței date; de scopul evaluării: evaluarea la nivel de cunoaștere, la nivel de aplicare sau integrare (manifestarea competenței propriu-zise).

Ținând cont de practica și oportunitățile aplicării diferitor instrumente de evaluare a gradului de manifestare a competențelor, pot fi recomandate diferite scheme/ combinații de metode și forme de evaluare raportate la una sau mai multe competențe (grupul de competențe).

Tabelul 3. Forme și metode de evaluare a gradului de manifestare a competențelor în raport cu nivelul și tipologia competențelor

Nivel de manifestare a competențelor		
Cunoaștere-înțelegere	**Aplicare-operare**	**Integrare-transfer**
1. Testare 2. Chestionare 3. Colocviu 4. Lucrări de control 5. Convorbire 6. Etc.	1. Exercițiu 2. Referat 3. Testare 4. Studiu de caz 5. Lucrul individual cu elemente de cercetare 6. Situație problemă 7. Etc.	1. Proiect 2. Lucrări de laborator 3. Studiu de caz 4. Modelarea … 5. Rezolvarea situațiilor-problemă 6. Etc.

Tabelul 4. Modalități de evaluare a gradului de manifestare a competențelor la elevi în procesul studierii disciplinelor școlare

Numele de familie _____

Nr. crt.	**Niveluri/ indicatori Unități de învățare**	**Niveluri**	**Indicatori/dimensiuni**			
			cunoaștere și înțelegere	***aplicare-operare***	***Integrare (transfer) creativitate***	***Media***
1.	Unitatea de învățare 1	0				
		1	58 puncte	58 puncte	56 puncte	57 puncte
		2				
		3				
2.	Unitatea de învățare 2	0				
		1			64 puncte	65 puncte
		2	67 puncte	66 puncte		
		3				
3.	Unitatea de învățare 3	0	43 puncte			
		1		57 puncte	55 puncte	51 puncte
		2				
		3				
	…					
	Total/media		**56 puncte**	**60 puncte**	**58 puncte**	**57 puncte**

Sugestii cu privire la completarea tabelului dat și interpretarea rezultatelor obținute de fiecare elev în parte:

1. În cadrul studierii fiecărei unități de conținut se evaluează gradul de manifestare a competenței (constituentelor competențelor) la fiecare elev în parte.
2. Modalități de evaluare pot fi diferite:

- pe parcursul studierii unității de conținut pot fi realizate evaluări pe dimensiuni: *cunoaștere și înțelegere*, *aplicare-operare*, aplicând diferite metode: testul, chestionarul;
- la finele studierii unității de conținut de regulă, se realizează evaluarea pe dimensiunea „*integrare*” (*transfer/creativitate*), se aplică metode: studiu de caz, rezolvarea situațiilor- problemă, referate, microcercetări etc.

3. În conformitate cu fiecare indicator/ dimensiune elevul poate obține de la 0 până la 100 de puncte, iar rezultatele pot fi plasate/ repartizate în niveluri (pot fi aplicate și altele instrumente).
4. Mediile rezultatelor finale pentru fiecare unitate de învățare se adună și se calculează media rezultatelor învățării pentru disciplina care și reprezintă aprecierea manifestării competențelor specifice disciplinei date. În același mod pot fi evaluate manifestările competențelor transversale, transdisciplinare, ținând cont de semnificația formativă a fiecărei discipline în parte.
5. De exemplu, conform rezultatelor punctate în tabel, elevul a obținut media 57 puncte, în cazul studierii tuturor unităților de învățare și se plasează în categoria elevilor cu nivelul 1 de formare sau clasament minim.

CONCLUZII

Abordarea sistemică în vederea construirii unei paradigme de evaluare a competențelor în cadrul învățământului general creează oportunități în evaluarea nivelului de competențe la elevi în procesul actului de învățare.

Valențele acestei abordări se încadrează în următorul ansamblu de prevederi:

- Evaluarea gradului de manifestare a competențelor se corelează cu etapele de formare a acestora și se axează pe acumularea de puncte pe parcursul formării și evaluării.
- Evaluarea gradului de manifestare a competențelor se axează pe trei aspecte interconexe: evaluarea componentelor/ constituentelor de competențe în cadrul studierii unităților de învățare ca indicatori de manifestare gradual a competenței și în disciplinele școlare; evaluarea competențelor în integritatea sa la finele studierii disciplinei școlare și evaluarea competențelor transversale/ transdisciplinare.
- Elaborarea și aplicarea metodologiei și instrumentarului de evaluare a gradului de manifestare a competențelor la elevi presupun un efort suplimentar din partea cadrelor didactice și o pregătire specială în acest sens. Fără implicarea specialiștilor în evaluare, cercetătorilor științifici, metodicienilor va fi complicat de implementat un sistem de evaluare a gradului de dezvoltare a competențelor la elevi din învățământul general.

Sistemul propus nu pretinde la abordarea exhaustivă și are nevoie de dezvoltare și perfecționare. În același timp acest sistem deschide perspective reale de a promova o nouă abordare a evaluării rezultatelor școlare.

REFERINȚE

1. GUȚU, Vl. (coord.), DANDARA. O., DARII, L., ȘEVCIUC, M., TOMA, N., VICOL, M. Iu. *Curriculum Național: concept, structură și orientări strategice de dezvoltare*. Universitatea de Stat din Moldova, UNICEF Moldova, Chişinău: CEP USM, 2018, 138 p. ISBN 978-9975-142-41-0.
2. КАНИНА, Н.П. *Предложения по внедрению комплексного подхода к оцениванию компетенций*. В: Alma Mater, 2014, №1, с.65-69

***** Articolul este realizat în cadrul Subprogramului (2024-2027) „*Teoria și metodologia monitorizării și dezvoltării continue și ciclice a curriculumului școlar*”, cifrul 01.14.01.

DIVERSITATEA ABORDĂRILOR COMPETENȚEI: RELAȚII ȘI INTERACȚIUNI

DIVERSITY OF COMPETENCE APPROACHES: RELATIONSHIPS AND INTERACTIONS

CZU: 37.042 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.64**

Carolina ȚURCANU,
ORCID: 0000-0001-8450-3075
e-mail: carolina.turcanu@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *In this article, an approach to competence is proposed from the situational/ contextual and structural perspective. We start from the concept of competence from a triple logic: the logic of contextual action, the curricular logic, the logic of learning, promoted by M.Stanciu. In this context, another structure of competence appears, dictated by the situational framework, the action framework, the resource framework and the evaluative framework. The article presents several approaches to the structure of competence, including the dynamic structure, promoted by PISA. Another aspect concerns the characterization of the relationships and interrelations between different categories of competences: competence units, discipline-specific competences, transversal/transdisciplinary competences. Emphasis is placed on the methodological description of the design of competences specific to school subjects and competence units, leveraging the taxonomic framework.*

Keywords: *disciplinary skills, situational approach, transdisciplinary skills, transversal skills, units of skills.*

INTRODUCERE

ABORDARE SITUAȚIONALĂ A COMPETENȚEI

Abordarea situaţională a conceptului de competenţă se axează pe tripla logică; a acţiunii în situaţie, a logicii curriculare şi a logicii învăţării, afirmă M.Stanciu [6]. Abordarea situaţională implică un ansamblu de situaţii prescrise în profilul de formare/ domeniul de cunoaştere şi care au un caracter complex şi pluridisciplinar. Situaţiile reprezintă „sursa şi criteriul” competenţelor. Competenţa reprezintă rezultatul interacţiunii dintre persoană-acţiune-situaţie. Tratarea unei competenţe din perspectiva situaţională ţine şi de logica curriculară (competenţa ca finalitate şi forma de manifestare) şi este un instrument curricular menit să asigure procesul de învăţare (logica învăţării).

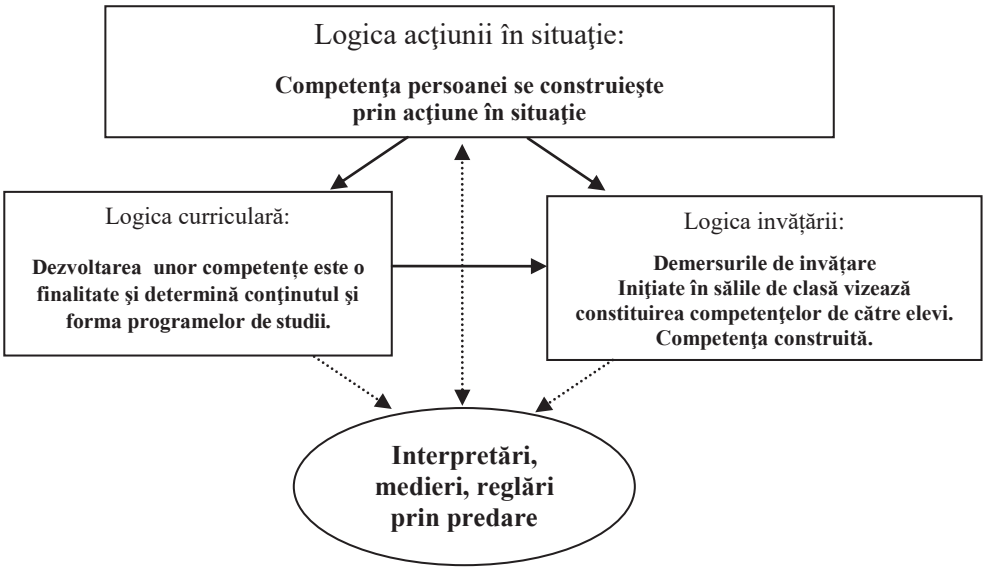

Fig.1. Conceptul de competenţă dintr-o triplă logică

Cu alte cuvinte, acest proces se organizează în jurul a patru cadre: un cadru situaţional, un cadru al acţiunilor, un cadru al resurselor şi un cadru al evaluării [6].

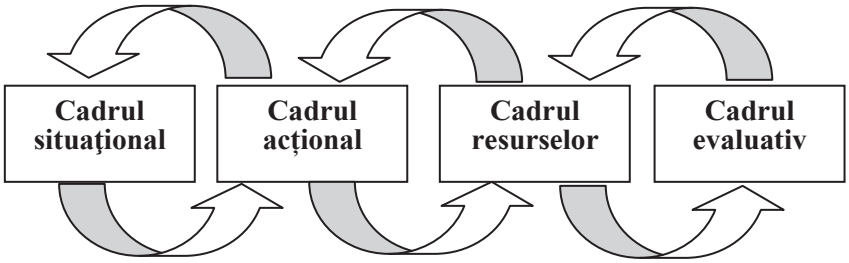

Fig.2. Interdependenţa între cele 4 cadre: *situaţional, acţional, al resurselor, al evaluării*

Această abordare în situaţie trebuie să conducă la formarea unui individ care acţionează competent. Acţiunea competentă se sprijină pe mai multe elemente: înţelegerea situaţiei ; percepţia scopurilor propriei acţiuni; are ca efect tratarea situaţiei; sa possibilité d'entrer dans la situation avec *ce qu'elle est et son déjà-là*; posibilitatea de a utiliza o pluralitate de resurse, de a le adapta si de a construi noi resurse; posibilitatea de a reflecta asupra acţiunii sale, de a o valida si conceptualiza; posibilitatea de a adapta toate construcţiile rezultate dintr-o situaţie sau dintr-o clasă de situaţii [4, p.22-23].

Experienţa *în acţiune* este „motorul dezvoltării unei persoane si a tuturor dimensiunilor sale" [2]. O competenţă „se construieşte întotdeauna prin interme-

diul unei învăţări ”în situaţie” ceea ce implică aproprierea nu numai a cunoştinţelor şi abilităţilor *(savoir-faire),* ci, de asemenea, a modurilor de interacţiune şi a instrumentelor valorizate în contextul problemei” [1]. Punerea în aplicare a unei competenţe este posibilă numai dacă cunoştinţele declarative, procedurale *(savoirs-faire)* şi condiţionale sunt *organizate ierarhizate şi integrate* într-o maniera sinergică în diverse situaţii practice.

ABORDARE STRUCTURALĂ A COMPETENȚEI

Abordarea situaţională determină în mare parte şi structura competenţei şi formele de manifestare a acesteia. Există mai multe abordări ale structurii competenţelor. Structura competenţei poate fi stabilită în raport cu una sau altă definiţie/ abordare a acestui fenomen, dar şi cu gradul de complexitate, şi formele de manifestare.

Aşadar, din definiţia competenţei ca „integrare a cunoştinţelor, capacităţilor, atitudinilor…”, putem deduce structura triadică a competenţei: cunoştinţe, capacităţi/ abilităţi, atitudini/ valori în integritatea lor.

Reieşind din modul de manifestare a competenţei ca finalitate, ea poate include următoarele componente: acţiune/ activitate reprezentată printr-un verb; indicator al timpului de finalitate (cunoaştere, aplicare, integrare/ transfer); aspectul condiţional al finalităţii (domeniul, disciplină, subiectul); indicator general privind nivelul de realizare a acţiunii sau a produsului în contextul dat de învăţare.

Tabelul 1. Structura competenţei în funcţie de finalitate

Nr. crt.	Verb: acţiune/ activitate	Domeniul/ disciplina/ subiectul	Nivelul/ modalitate/ norma	Context
1.	Utilizarea	sursele istorice primare	prin aplicarea metodologiei specifice	Pentru rezolvarea unor probleme de interpretare a fenomenului istoric

O abordare similară a structurii competenţelor este preluată în documentele PISA.

Fig.3. Structura competenţei în dinamică (PISA)

Avantajele acestei abordări ţin de următoarele: (1) acţiunea – este elementul-cheie al competenţei; (2) realizarea integralităţii cunoştinţelor, capacităţilor, atitudinilor în dinamică şi pe etape; (3) corelarea competenţelor globale cu cele disciplinare; (4) orientarea asupra problemelor locale, globale şi interculturale.

În Cadrul de Referinţă al Curriculumului Naţional este prevăzută următoarea variantă a structurii competenţei (*a se vedea* Tabelul 2).

Tabelul 2. Structura competenţei specifice disciplinei şcolare

Abilități	**Cunoștințe**	**Valori, atitudini implicate**
Abilităţi fundamentale exprimate acţional (prin verbe la infinitivul lung)	Cunoştinţe/ domenii ale cunoaşterii/ strategii și tehnologii specifice domeniului	Valori/ atitudini/ contexte de realizare a competenţei
Justificarea	unui demers sau rezultat obținut sau dat, recurgând la argumentări,	susținând propriile idei și opinii.
Rezolvarea	problemelor în situații reale și/sau modelate, integrând achizițiile matematice dobândite cu cele din alte domenii	manifestând gândire critică și creativitate.

Totodată este important de stabilit „locul” unităţilor de competenţe (preactivităţilor) în structura competenţelor (dinamica formării competenţei).

Pre-achiziţia (pre requis) (unitatea de competență) răspunde la întrebarea: *Ce ar trebui să ştie deja să facă individul pentru a căpăta o nouă competenţă?*

Pre-achiziţia (unitatea de competență) înseamnă cunoaşterea anterioară pe care trebuie s-o posede cel ce învaţă pentru a aborda cu bune şanse de reuşită o nouă învăţare [5, p.77].

Pre-achiziţiile (unitățile de competențe) sunt constituente ale competențelor. Ele facilitează formarea competenţelor specifice, reprezentând etape în achiziţionarea acestora. Unitățile de competențe reprezintă achizițiile pe care trebuie să le dobândească elevul pentru a-și forma competențele, nu doar a celor specifice disciplinei. Una și aceeași pre-achiziție poate fi semnificativă pentru toate categoriile de competențe formate la elevi. Preachiziția este „cadrul asimilator” al noului element cognitiv [5].

Pre-achiziţiile (unităţile de competenţe) sunt structurate şi dezvoltate pe parcursul unui an şcolar fiind pietre de temelie în construcția competențelor. În comparaţie cu competenţele specifice, ele sunt sisteme mai specifice (analitice), integrând, la rândul lor, cunoştinţe, abilităţi şi atitudini/ valori. Prin gradul lor de concreteţe, sunt sugestive pentru selectarea conţinuturilor învăţării pentru diferitele discipline şcolare.

Pre-achiziţiile (unităţile de competenţe) subsumate competenţelor specifice pe discipline şcolare se definesc în curriculumul disciplinar.

RELAȚII ȘI INTERACȚIUNI DINTRE DIFERITE CATEGORII DE COMPETENȚE

De menţionat, că dintre diferite categorii şi tipuri de competenţe există o mare diversitate de conexiuni/ interconexiuni care asigură o abordare sistemică a acestora. Această diversitate de conexiuni/ interconexiuni dintre diferite tipuri şi categorii de competenţe poate fi prezentată grafic (*a se vedea* Figura 4).

Conexiunile/ interconexiunile dintre diferite categorii de competenţe din figura dată sunt prezentate arbitrar. De menţionat că una şi aceeaşi competenţă specifică la o disciplină poate „contribui” la formarea uneia sau a mai multor competenţe transversale şi invers, mai multe competenţe specifice disciplinei pot „contribui” la formarea a unei competenţe transversale. Această diversitate de conexiuni/ interconexiuni dintre diferite categorii de competenţe depinde de „substanţa” disciplinei studiate, conţinutul şi complexitatea formării competenţei specifice, gradul de corelare dintre acestea etc. Practic după aceeaşi logică se stabilesc conexiunile/ interconexiunile dintre competenţele specifice disciplinei şi unităţi de competenţe.

Totodată, şi conceptorii de curricula şi cadrele didactice, trebuie să ţină cont de gradualitatea manifestării competenţelor la diferite trepte de învăţământ.

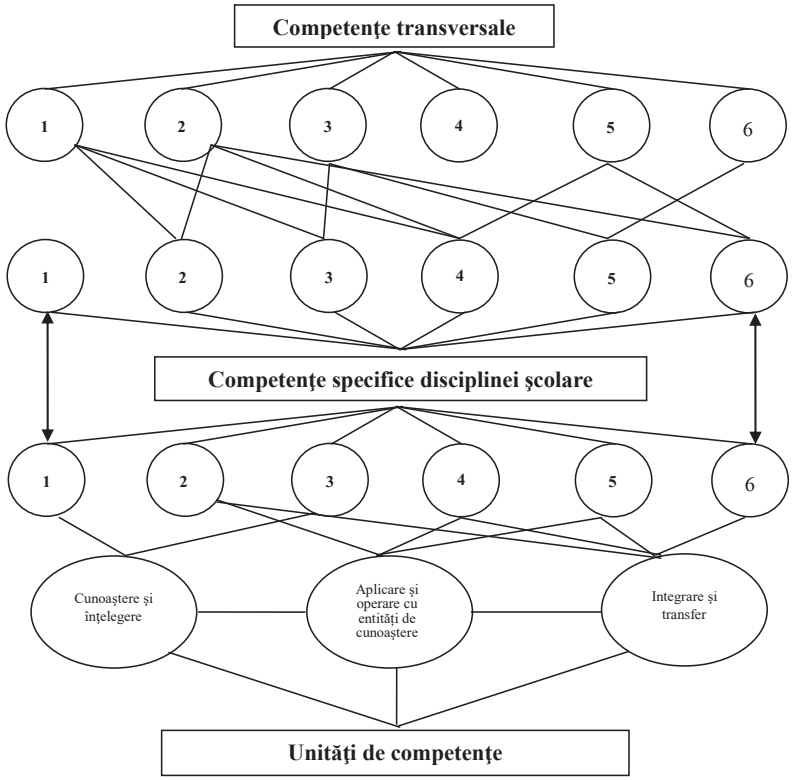

Fig.4. Conexiuni/ interconexiuni dintre diferite categorii și tipuri de competenţe

RELAȚII DINTRE DIFERITE COMPONENTE ALE COMPETENȚELOR ȘI FORME DE MANIFESTARE

În contextul definiţiilor ale competenţei şi a caracteristicilor de bază ale acesteia putem desprinde/ deduce următoarele concretizări terminologice:

- *Competenţa* în diferite forme ale sale de manifestare şi de complexitate reprezintă *finalitate*, care poate fi măsurată/ evaluată prin descriptorii respectivi.
- *Competenţa* poate fi privită ca *obiectiv proiectat* (ceea ce profesorul intenţionează să realizeze în procesul de predare) şi/ sau ca *obiectiv terminal* (ceea ce trebuie să atingă studentul în procesul de învăţare), ca *obiectiv de evaluare* (rezultat, ceea ce real a achiziţionat studentul).

În acest sens „obiectivul" este privit ca şi finalitate.

Competenţa reprezintă o achiziţie comportamentală (abordare psihologică a competenţei). În acest sens competenţa este una complexă, nesecabilă, indivizibilă, neoperaţionabilă.

Competenţa de un grad mai mic de complexitate poate fi privită ca descriptor al competenţei cu un grad mai înalt de complexitate, care la rândul său se caracterizează prin descriptorii proprii.

Important este şi delimitarea noţiunilor „competenţă" – „capacitate".

J.Cardinet afirmă că conceptele de capacitate şi competenţă nu sunt sinonime. Capacitatea reprezintă o finalitate a unei formări generale comune mai multor situaţii, pe când competenţa este o finalitate a unei formări globale care pune în joc mai multe capacităţi într-o singură situaţie.

Ph.Meirieu, F.Raynal, B.Ray definesc capacitatea ca pe „o activitate mintală transdisciplinară „*stabilizată şi reproductivă*" în diverse domenii de cunoaştere", care trebuie utilizată pentru a mobiliza o competenţă, iar competenţa este „o acţiune concretă manifestată, o cunoştinţă dinamică identificată, punând în joc una sau mai multe capacităţi într-un câmp naţional sau disciplinar determinat.

ASPECTE METODOLOGICE ALE PROIECTĂRII COMPETENȚELOR SPECIFICE DISCIPLINELOR ȘCOLARE

Proiectarea competenţelor specifice disciplinei şcolare este o procedură complexă, dificilă, creativă şi responsabilă. Conceptori ai sistemului de competenţe (sau şi conceptori de curricula) vor putea utiliza următorul algoritm de acţiuni şi paşi:

Pentru competenţe specifice disciplinei şcolare:

- ✓ identificarea unei sau altei taxonomii ale competenţelor în calitate de instrumentar de proiectare a acestora;
- ✓ Identificarea structurii competenţelor: verb, în formă activă, domeniul/ subiectul, nivel/ modalitate/ normă, context/ rezultat;

- ✓ stabilirea valenţelor formative a disciplinei date a cadrului acţional/ tipologiei acţiunilor specifice; de exemplu: disciplina „Limba română” dispune de valenţele de formare a audierii, citirii, scrierii, vorbirii, iar disciplina „Educaţia muzicală” – de formare a percepţiei operei muzicale, reproducerii operei muzicale, creării operei muzicale etc.;
- ✓ stabilirea oportunităţilor de derivare a competenţelor specifice disciplinei din cele transversale în raport cu nivelul lor de corelare şi interconexiune;
- ✓ realizarea procedurii de formulare a competenţelor specifice disciplinei aplicând cadrul taxonomic şi/ sau cadrul acţional, specific disciplinei şcolare.

Dacă în prim plan se pune cadrul taxonomic (de exemplu: cunoaştere şi înţelegere, aplicare şi operare cu entități de cunoaștere, integrare și transfer) privind formularea competenţelor, atunci cadrul acţional preia substanţa conţinutală a competenţei şi invers, dacă în primul plan se pune cadrul acţional în proiectarea competenţelor, atunci cadrul taxonomic preia funcţia respectivă. Acest concept poate fi prezentat grafic prin matricea respectivă, de exemplu: în baza „Limbii române”.

Tabelul 3. Cadrul taxonomic al proiectării competenţelor specifice disciplinei şcolare (*varianta 1*)

	Audiere	**Citire**	**Scriere**	**Vorbire**
Cunoaştere şi înţelegere	↓ →	↓ →	↓ →	↓ →
Aplicare şi operare	↓ →	↓ →	↓ →	↓ →
Integrare şi transfer	↓ →	↓ →	↓ →	↓ →

Tabelul 4. Cadrul taxonomic al proiectării competenţelor specifice disciplinei şcolare (*varianta 2*)

	Cunoaştere/ înţelegere	**Aplicare/ operare**	**Integrare/ transfer**
Audiere	↓ →	↓ →	↓ →
Citire	↓ →	↓ →	↓ →
Scriere	↓ →	↓ →	↓ →
Vorbire	↓ →	↓ →	↓ →

Important este de menţionat că ambele abordări duc la aceeaşi finalitate – realizarea unei acţiuni/ activităţi, însă prin diferite căi. În primul caz, accentul se pune pe componenta cognitivă în formarea competenţelor respective, în cazul al doilea accentul se pune pe componenta acţională iar competenţa cognitivă preia funcţia de mijloc/ instrument.

Pentru unităţi de competenţe

Ca şi în cazul competenţelor specifice pentru disciplinele de studiu proiectarea unităţilor de competenţe este o procedură complexă şi dificilă.

Dacă în procesul de proiectare a competenţelor generale specifice disciplinei a fost aplicat cadrul taxonomic axat pe dimensiunile: cunoaştere şi înţelegere, aplicare şi operare, integrare şi transfer, atunci acelaşi cadru taxonomic se aplică şi în procesul de proiectare a unităţilor de competenţă. În cazul al doilea, când se aplică cadrul acţional în proiectarea competenţelor generale specifice disciplinei, acestea se „disimilează" în derivatele respective.

Unităţile de competenţe (pre-achiziţii) de regulă se asociază cu conţinuturi concrete/ unităţi de conţinuturi. Unităţile de competenţe asigură formarea graduală a competenţelor specifice disciplinei pe clase şi pe ani de studii.

Pentru valorificarea învăţării depline a cadrului taxonomic şi acţional poate fi aplicat conceptul de unitate de competenţă dominantă pentru o unitate de învăţare şi alta – pentru altă unitate de învăţare. De exemplu, într-un caz în calitate de dominantă va fi „compararea diferitor abordări", iar în alt caz „analizarea fenomenelor". Acest concept presupune că în procesul studierii unităţilor de învăţare se va aplica pe parcursul unui an (a unei perioade de timp) anume acea diversitate de operaţii de învăţare/ tipuri de acţiuni care va asigura dezvoltarea eficientă și graduală a competenţelor specifice disciplinei date.

De menţionat că unităţile de competenţe pot fi privite şi ca modalităţi de a contribui la formarea (directă sau indirectă) a competenţelor transversale.

Totodată, important este de precizat că teoria competenţelor nu anulează *obiectivele operaţionale* ale unei lecţii. Dimpotrivă. Ele sunt în interdependenţă. Formularea lor corectă – trebuie să fie în concordanţă cu competenţele şi unităţile de competenţe specifice disciplinei date. Anume prin atingerea obiectivelor operaţionale în cadrul lecţiei elevii îşi asimilează preachiziţii iniţiale, constituiente ale competenţelor.

CONCLUZII

Centrarea pe competenţe este argumentată prin necesitatea de a dezvolta abilităţile complexe la elevi, care să le permită o mai bună adaptare la schimbările mediului socio-economic şi cultural. Competenţa – înseamnă a acţiona mobilizând şi utilizând eficace un ansamblu de resurse de care dispune individ la un moment dat şi într-un context dat.

Abordarea conceptului de „competenţă” în acestă lucrare nu pretinde să fie exhaustivă. Totodată, s-a încercat de a reconceptualiza şi de a argumenta o abordare situaţională a competenţelor privită din perspectiva logicii acţiunii în situaţii concrete, din perspectiva logicii curriculare şi din perspectiva logicii învăţării.

În acest context s-a propus o modalitate de proiectare taxonomică a sistemului de competenţe axată pe gradul de interconexiune dintre diferite categorii şi tipuri de competenţe, dar şi pe cadrul progresiv de formare şi dezvoltare a acestora.

REFERINȚE

1. ALLAL, L. *Acquisition et évaluation des compétences en situation scolaire*. In: Dolz J. Ollagnier E.Éds, 2002.
2. DOMENICO, M. *L'expérience en action: la clé d'une approche dite située*. In: Domenico M. Fidèle Medzo et Philippe Jonnaert (D\r). Vers une approche s:„ée en éducation. Réflexions, pratiques, recherches et standards. Cahiers scientifiques de l'ACFAS. Cahiers 111, 2010.
3. GUȚU, Vl. (coord.), DANDARA. O., DARII, L., ȘEVCIUC, M., TOMA, N., VICOL, M. Iu. *Curriculum Național: concept, structură și orientări strategice de dezvoltare*. Universitatea de Stat din Moldova, UNICEF Moldova, Chișinău: CEP USM, 2018, 138 p. ISBN 978-9975-142-41-0.
4. JONNAERT, Ph., BARRETTE, J., DOMENICO, M., YAYA, M. *La compétence comme organisateur des programmes de formation re visitée, ou la nécessité de passer de ce concept à celui de «l'agir compétent «Genève: Bureau international de l'éducation, BIE/UNESCO*. Publication de l'Observatoire des Réformes en Éducation, Université du Québec à Montréal, 2006.
5. MINDER, M. *Didactica funcțională: obiective, strategii, evaluare*. Chișinău: Cartier, 2003.
6. STANCIU, M. *Teoria instruirii şi a evaluării*. Iaşi: Editura „Ion Ionescu de la Brad”, 2015.

***** Articolul este realizat în cadrul Subprogramului (2024-2027) ”*Teoria și metodologia monitorizării și dezvoltării continue și ciclice a curriculumului școlar*”, cifrul 01.14.01.

CURRICULUMUL EDUCAȚIONAL INTEGRAT: CONCEPT ȘI PERSPECTIVELE INTEGRALITĂȚII

INTEGRATED EDUCATIONAL CURRICULUM: CONCEPT AND PERSPECTIVES OF INTEGRITY

CZU: 373.016 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.65**

Vladimir GUȚU,
ORCID: 0000-0001-5357-4217
e-mail: vladimir.gutu@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova
Nadejda VELIȘCO,
ORCID: 0009-0000-8595-3238
e-mail: nadejda.velisco@mec.gov.md
Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova

Summary. *Conceptul de curriculum integrat în ultimul timp a devenit unul discutabil dar și actual. Deși există mai multe abordări și teorii cu privire la curriculum-ul integrat, problema conceptualizării acestui fenomen rămâne una la ordinea de zi. Articolul dat vine să elucideze unele aspecte ale conceptului „curriculum-ul integrat". Primul obstacol în conceptualizarea curriculum-ului integrat ține de diversitatea chiar și de ambiguitatea abordărilor a curriculum-ului educațional în genere. În acest caz apare întrebarea, ce integrăm? Curriculum-ul − paradigmă, curriculum-ul − finalitate, curriculum-ul − concept, curriculum-ul − proces, curriculum-ul − sistem de produse, sau integrăm numai unele elemente de construcție curriculară etc.? Accentul se pune pe analiza abordărilor teoretice ale conceptului de curriculum și de curriculum-ul integrat, dar și pe analiza tendințelor în cercetarea curriculară a fenomenului enunțat. Totodată se descriu unele perspective ale integrării curriculare în cadrul unei discipline (integrate și/sau integre) și în cadrul a mai multor discipline.*

Cuvinte-cheie: *curriculum, curriculum-ul integrat, disciplina școlară, intradisciplinaritate, interdisciplinaritate, transdisciplinaritate, multidisciplinaritate.*

INTRODUCERE

Problema integrării în învățământ și, în special, în dezvoltarea curriculară este una complexă și permanent actuală. Complexă, deoarece se abordează din diferite perspective: filozofică, sociologică, cibernetică, psihologică, pedagogică etc., pe de o parte și pe de altă parte, de abordarea diversității obiectelor, documentelor, fenomenelor de integrare.

De regulă abordarea integrării în învățământ se realizează în baza teoriei sistemelor și teoriei integralității.

Integralitatea se prezintă ca un proces de conexiuni/legături și apropiere a elementelor constitutive prin structurare treptată a întregului.

Esența teoriei sistemelor constă în căutarea întregului, naturii formării lui și a factorilor de asigurare a dezvoltării și durabilității. Conceptul de integrare face parte din teoria sistemelor. În acest sens, integrarea reprezintă stare de relaționare a unor elemente a sistemului și a procesului.

Prezintă interes intenția cercetătoarei T.Callo de a fundamenta o concepție a integralității care a re la bază: *pedagogia constructivistă,* care promovează ideea obținerii independente a cunoștințelor „pas cu pas”, prin construirea procesuală a acestora; *concepția de integralitate* și integralizare pedagogică; *ideea antropologică* în educație, care pun în valoare acțiunile de umanizare a ființei umane; *învățarea problematologică* care, prin soluționare de probleme, se axează pe generarea unor noi probleme; *legătura interdisciplinară* din pedagogia tradițională; *conceptul educației* pe tot parcursul vieții [2, p.25].

În opinia autoarei, concepția integralității propune: (a) *viziunea dialectică* asupra fenomenului de integralizare; (b) previziune referitor la fundamentele *pedagogizării proceselor* integrative în educație, ca *formă superioară* de interrelaționare; (c) un factor de referință pentru procesul de învățământ, axat pe integrare, având drept obiectiv *formarea personalității integre* cu o gândire totală, deoarece lumea de azi nu mai poate fi cunoscută de oameni cu un tip monologic de gândire.

Prezintă interes și abordarea sociologică a „integrării”. Reprezentantul teoriei sociologice H.Spencer utilizează conceptul de „integrare“ ca un termen general pentru diverse procese, care *domină* apariția *întregului din elemente* separate; *dezintegrarea,* la fel este acceptat ca și un termen pentru diverse procese, în care predomină apariția *elementelor separate din întreg*. Chintesența proceselor „*dezintegrare*” și „*diferențiere*” este identică, deși primul încadrează toate tipurile de tranziții, de la existență *singulară*, la *multiplă*, în timp ce al doilea este un caz special de dezintegrare: dezintegrarea întregului omogen în unități noi, care au unele proprietăți specifice. Cu referire la organismele sociale, cercetătorul evidențiază un proces dualist, menționând că integrarea este de trei tipuri: integrare, care se produce din creșteri nesemnificative a *părților asemănătoare*, având origine identice; integrarea se realizează în așa fel, încât *din locuri diferite* se produc materiale deosebite, unul, dintre care, din ce în ce mai mult monopolizează domeniul cunoscut, atenuând restul; integrare care rezultă din *realitatea convergenței părților*, similare după felul de activitate [12, p.332].

Dicționarul de Filosofie interpretează *integrarea* ca o latură a *procesului de dezvoltare* legată cu unirea în *întreg* a diverselor părți şi *elemente* anterior dispersate. Procesele de integrare pot să aibă loc atât în cazul unui *sistem* deja format, cât şi în cazul apariției unui nou sistem. Unele părți ale *sistemului integrat* pot să posede autonomie de diferit grad. Integrarea în sistem permite creșterea volumului şi intensității *interconexiunilor* şi interacțiunilor între elemente, în speță se suprastructurează *noi nivele* de dirijare. Integrarea socială semnifică existența unor relații reglementate între indivizi, grupuri, organizații etc. În cadrul analizei integrării se disting nivelul sistemelor de integrare abordate (integrarea personalității, grupului, statului etc.). În felul acesta,

*integralitate*a este calitatea generalizată a unui sistem de a avea proprietăți specifice conferite de interacțiunea părților lui componente posedând o structură internă complexă [13, p.167].

Șt.Buzărnescu definește integralitatea ca un proces de asimilare progresivă a comportamentelor și conduitelor mediului integrator în scopul formării unor modele comportamentale individuale similare grupului. Merită să relevăm faptul că integralitatea implică în mod obligatoriu un *mediu integrator* – un sistem organizat și structurat operațional. Potrivit autorului, integralitatea presupune însușirea și cultivarea relațiilor, normelor și valorilor mediului integrator, descifrarea legăturilor reciproce și multilaterale la nivel global și reflectarea lor în mediul în care se produc [1, p.30].

Revenim la conceptul de integralitate propus de T.Callo, care încearcă să analizeze mai multe derivate de la noțiunea „integrare", utilizată cu sensul de a *renova, a restabili, a întregi, a completa,* altfel spus *a pune la un loc mai multe părți într-un tot unitar*, *elementele constitutive devenind părți integrante, iar produsul fiind unul superior părților.*

- *Integrat* – indică rezultatul acțiunii de a integra și înseamnă înglobat, inclus într-un tot întreg. Învățarea este (a) experiențială; (b) cognitivă; metodele sunt investigative, temele uzuale; rolul profesorului este al ghidului vizionar; influențele teoretice – constructivismul, cognitivismul, sistemul general; reprezentați: B.Sohemaker, D.Ackerman, R.Fogarty, P.Harter, G.Vars etc.
- *Integrare* **–** indică acțiunea de a integra, de a îngloba, de inserție într-un tot întreg; *integrare curriculară* – un curriculum ce se conformează în structurarea lui pe regulile integrării.
- *Integrativ* **–** procesualitatea integrării – învățarea este: (a) socială; (b) personală; (c) experiențială; rolul profesorului de negociator; influențele teoretice – psihologia gestaltistă, educația progresivă, educația civică, reconstructivismul social; reprezentanți: J.Beane, M.Davenport, M.Nielsen etc.
- *Integral* **–** indică o calitate, aceea de a fi întreg, complet; conceptul de educație integrală, presupune, de fapt, finalitatea educației – *formarea/dezvoltarea integrală a personalității* celui ce învață.
- *Integralitate* **–** indică starea de a fi complet, întreg și se utilizează mai mult la nivel de conceptualizare, atunci când se descrie domeniul respectiv.
- *Integralizare* **–** procesualitatea „facerii" de a fi întreg [2, p.16].

Integralitatea*,* în opinia cercetătoarei T.Callo, ca unitate a diversității, este un instrument de *totalizare*, care se deosebește de *interconexiune* și *interrelație*, acestea fiind doar niște *legături* care se stabilesc fie în interiorul unui întreg, fie între două părți, dintre care una este dependentă de cealaltă și care se deosebește de *mulțime* și *ansamblu*, acestea fiind doar niște *sume*, în care fiecare element are anumite trăsături caracteristice și se unesc doar ca o sumă, excluderea unui element neinfluențând ansamblul ca atare. De asemenea, spre deosebire de integralitate, abordarea *globală* are un cadru de vizualizare mai larg, stabilind legături și în *exterior* [3, p. 15].

Așadar, analiza diferitor abordări ale integralității, inclusiv în domeniul educațional reprezintă un cadru de referință al integrării curriculare la nivel teoretic și metodologic.

UNELE ORIENTĂRI CONCEPTUALE ALE INTEGRĂRII CURRICULARE

Curriculum-ul ca obiect al integrării

Delimitarea conceptuală a termenului „curriculum” pe parcursul său istoric a fost influențată de mai mulți factori: dezvoltarea științelor educației, evoluția tehnologiilor informaționale, evoluția societății în ansamblul său. De la simpla abordare etimologică a termenului (planul de învățământ) s-a ajuns la constituirea unei științe ale educației – teoria și metodologia curriculum-ului. Analiza a celor mai cunoscute abordări ale curriculum-ului educațional, ne permite să dezvoltăm conceptul multidimensional, fundamentat de D.Potolea [10].

Așadar, abordarea polidimensională a curriculum-ului poate fi realizată din mai multe perspective.

Perspectiva teoretică vizează conceptualizarea curriculum-ului școlar ca paradigmă și teorie având ca prioritate finalitățile educaționale și realizarea interconexiunii principiilor psihocentrist și sociocentrist.

Perspectiva structurală vizează elementele de bază ale curriculum-ului educațional și realizarea interconexiunilor între ele. În acest context pot fi evidențiate două planuri structurali:

- Curriculum-ul ca sistem include componentele: cadrul conceptual, cadrul teleologic, cadrul conținutal, cadrul procesual și cadrul al produselor. De regulă acest plan formează Curriculum-ul Național.
- Curriculum-ul la disciplină de studiu: repere teoretice specifice disciplinei concrete, administrarea disciplinei, competențele generale și specifice disciplinei (unității de competențe), unității de învățare (unității de competențe, unității de conținuturi, activități și produse de învățare), demersuri metodologice și evaluative.

Perspectiva procesuală vizează următoarele procese interconexe: conceptualizarea, proiectarea, validarea, implementarea, monitorizarea. Fiecare din aceste procese se realizează conform funcțiilor acestora trecând prin operații de conceptualizare, proiectare și realizare.

Perspectiva procesului vizează proiectarea acelor documente curriculare în baza cărora se organizează procesul de învățământ:

A. Documente de politici curriculare:

- Cadrul de referință al curriculum-ului național;
- Curriculum-ul de bază;
- Planul-cadru de învățământ;
- Standarde educaționale.

B. Documente de tip proiectiv:
- Planuri de învățământ;
- Curricula pe discipline/programe;
- Proiecte didactice de lungă durată și scurtă durată.

C. Documente de tip metodologic:
- Curricula pe discipline – manuale școlare;
- Ghiduri metodologice;
- Seturi multimedia;
- Caiete de muncă independentă;
- Softuri educaționale etc.

Așadar, abordarea multidimensională a curriculum-ului prin intermediul acelor perspective expuse par a fi o cale constructivă și productivă a definirii esenței/identității sale.

Statutul epistemologic al curriculumului este configurat de două aspecte relativ distincte în care evoluează termenul „curriculum". Primul aspect ţine de situaţii concrete de instruire, în care elementul central al curriculumului - obiectivele/competenţele determină strategiile, metodele şi procedeele de instruire, precum formele şi mijloacele respective; al doilea aspect, cel al teoriilor, conceptelor, noţiunilor care formează o paradigmă curriculară - disciplină autonomă în cadrul ştiinţelor educaţiei [6, p.27].

NEVOILE ȘI ARGUMENTE PENTRU UN CURRICULUM INTEGRAT

Este faptul recunoscut că necesitatea abordării integrante a problemelor științei și a educației derivă din imposibilitatea unei științe de a examina și cerceta aceste probleme în mod complex.

În urma unor cercetări, s-a ajuns la următoarele rezultate care subliniază efectele pozitive ale integrării curriculare [6, p.24]:
- Curriculumul integrat îi ajută pe elevi să-şi aplice competenţele în diferite contexte.
- Bază integrată a cunoaşterii conduce către o mai rapidă reconfigurare a informaţiilor în funcţie de nevoi.
- Perspectivele multiple conduc către o bază mai integrată a cunoaşterii.
- Curriculumul integrat încurajează profunzimea învăţării şi aria mai largă de exprimare a acestui proces.
- Curriculumul integrat promovează valori şi atitudini pozitive la elevi.
- Curriculumul integrat furnizează timp suficient pentru o „explorare" de calitate a curriculumului.

Dintr-o perspectivă mai largă, putem spune că introducerea elementelor de curriculum integrat este profitabilă, deoarece acestea: răspund necesităţilor (provocărilor) societăţii actuale; stimulează rolul activ al elevului ca organizator al propriei structuri a cunoaşterii; sunt în concordanţă cu noile orientări din epistemologie şi din ştiinţele

cogniţiei; permit flexibilitatea curriculumului; permit relaţionarea cu experienţele şi evenimentele curente şi semnificative din viaţa celui ce învaţă.

Un alt set convingător de argumente în favoarea integrării curriculare este înaintat de K.Bergstrom:

1. *Asigură condiţiile optime de formare pentru toţi elevii:* învăţarea mai bogată şi mai semnificativă implică într-o mai mare măsură studenţii, fiecare având posibilitatea să se raporteze individual la ceea ce învaţă. Se oferă oportunităţi de dezvoltare pentru o diversitate de stiluri de învăţare, de inteligenţă şi de abilităţi.
2. *Promovează colaborarea*: colaborarea are loc atât între profesor, care proiectează şi derulează în echipă activităţile interdisciplinare, cât şi între elevi, prin utilizarea unor strategii didactice axate pe participarea elevilor la procesul de învăţare (predarea/învăţarea tematică, predarea/învăţarea bazată pe probleme, predarea/învăţarea bazată pe proiect, pe cercetare).
3. *Reflectă lumea reală, care este interactivă:* se produce o creştere a interesului şi a motivaţiei pentru învăţare, deoarece este evident caracterul semnificativ al achiziţiilor învăţării în raport cu necesitatea viitoarei profesii; posibilitatea transferului din plan cognitiv în plan acţional-comportamental stimulează participarea şi succesul în învăţare.
4. *Creează conexiuni între cursuri:* legăturile dintre diversele cunoştinţe şi competenţe devin evidente; se evită rigiditatea şi unilateralitatea în gândire, în favoarea unei gândiri flexibile şi dinamice, capabile să producă cele mai bune soluţii şi să ia cele mai bune decizii în funcţie de context.
5. *Implică comunitatea:* resursele diverse la care face apel predarea/învăţarea integrată oferă posibilitatea valorificării resurselor comunitare pentru dezvoltarea instituţională; participarea agenţilor economici şi deschiderea instituţiilor de învăţământ către mediul social şi cultural al comunităţii din care face parte sunt principii de bază ale proiectelor integrate [6, p.25-26].

COORDONATELE CURRICULUMULUI INTEGRAT

În toate studiile privind integrarea curriculară se pornește de la definirea disciplinei școlare care și este obiectul de bază al integrării. Aici putem vorbi de cercetările realizate de: R.Legendre (1993), K.Hoskin, L.Ciolan, A.Popovici-Borzea și alții.

Generalizând abordările acestor autori putem defini disciplina școlară ca ansamblu ordonat și coerent de cunoștințe, o dimensiune a cunoașterii care devine obiectul învățării în urma prelucrării pedagogice a conținutului acestuia. De regulă o disciplină școlară se asociază cu o știință (fizică, chimie, istorie) sau cu o activitate umană (educație civică, educație antreprenorială etc.). Disciplina, în sens pedagogic/curricular este un decupaj didactic al unui anumit câmp al cunoașterii, rezultatele cercetării într-un anumit domeniu care nu sunt integral și ad litteram preluate de educație [9].

În acest sens se desfășoară două procese cu semnificații deosebite: selectarea elementelor (cunoștințelor) considerate importante și relevante pentru elevii cărora li se adresează disciplina; adaptarea discursului științific al disciplinei la nivelul de dezvoltare a celor care învață.

Realizarea instruirii în baza disciplinelor școlare are avantaje și dezavantaje. Avantajul abordării disciplinare este acela care oferă cadrelor didactice posibilitatea de a observa mai clar modul în care elevii însușesc cunoștințele disciplinare. Limitele abordării disciplinare a instruirii se referă la plan cognitiv care operează cu structuri delimitate. A fi în corespondență cu tendințele actuale înseamnă a forma abilități de transferuri rapide și elemente între diversele discipline de studii. Acest concept se realizează prin integrarea curriculară

O definiţie simplă a curriculumului integrat este oferită de Humphreys [7], care afirmă că „studiul integrat este cel prin care elevii au posibilitatea de a explora în mod extensiv cunoştinţe aparţinând unor discipline diferite, corelate însă unor aspecte din viaţa reală". Cunoştinţele şi abilităţile sunt dobândite, dezvoltate şi aplicate în cadrul unor diferite domenii de studiu. Având drept punct de reper această definiţie tematică, Shoemaker defineşte curriculumul integrat drept „... educaţia organizată astfel încât să depăşească barierele disciplinare, combinând variate aspecte ale curriculumului în cadrul unor asociaţii semnificative pentru a se concentra în acest mod pe arii ample de cunoaştere. Această perspectivă permite o abordare holistă a predării şi a învăţării şi reflectă lumea reală caracterizată de interactivitate" [11, p.5].

Din punct de vedere curricular, J.Y. Boyer [8, p.732] susţine că integrarea curriculară înseamnă organizarea, punerea în relaţie a disciplinelor şcolare cu scopul de a evita izolarea lor tradiţională; integrarea mai înseamnă şi „procesul şi rezultatul procesului prin care elevul interpretează conţinutul care îi este transmis pornind de la experienţa sa de viaţă şi de la cunoştinţele pe care deja şi le-a însuşit".

Sintagmele *curriculum integrat* sau *instruire integrată* se referă la o anumită modalitate de planificare şi organizare a instruirii, precum şi de predare, ce produce o interrelaţionare a disciplinelor sau a obiectelor de studiu, astfel încât: vine în întâmpinarea nevoilor de dezvoltare ale elevilor; ajută la crearea de conexiuni între ceea ce învaţă elevii şi experienţele lor prezente şi trecute.

Abordând conceptul de *integrare curriculară* înţeles ca proces de stabilire a unor relaţii de convergenţă la nivelul elementelor de conţinut, al obiectivelor sau al metodelor, dar şi la nivelul conceptelor sau valorilor aparţinând diferitelor discipline şcolare, se poate distinge între [4, p.199]:

- *integrarea orizontală*: reuneşte într-un ansamblu coerent două sau mai multe obiecte de studiu aparţinând unor domenii sau arii curriculare diferite ;
- *integrarea verticală*: reuneşte într-un ansamblu coerent două sau mai multe obiecte de studiu aparţinând aceluiaşi domeniu sau arie curriculară;
- *integrarea transversală*: presupune centrarea pe o temă/problemă ce nu provine din disciplinele existente, are o anumită autonomie în raport cu acestea, dar le

poate angaja pe anumite segmente în stabilirea unor aspecte ale temei în discuție [9, p.67-68].

Cea mai cunoscută abordare a curriculum-ului integrat ține de cea axată pe: intradisciplinaritate, interdisciplinaritate, multidisciplinaritate, transdisciplinaritate.

1. ***Monodisciplinaritatea*** este centrată pe obiectele de studiu independente, pe specificitatea acestora, promovând supremația disciplinelor formale. Elemente de integrare pot să apară încă de la acest nivel intradisciplinar, în cel puțin două moduri:

- *Inserție* a unui fragment în structura unei discipline (în conținutul unui obiect de studiu este inserat un fragment care are rolul de a ajuta la clasificarea unei teme sau care aduce informații noi despre problema investigată).
- *Armonizare* a unor fragmente independente (aparent) din cadrul unui obiect de studiu pentru a permite mai buna rezolvare a unor probleme, pentru înțelegerea cât mai completă a unui subiect sau pentru dezvoltarea anumitor competențe și atitudini.

2. ***Pluridisciplinaritatea (multidisciplinaritatea)*** se referă la situația în care o temă aparținând unui anumit domeniu este supusă analizei din perspectiva mai multor discipline, acestea din urmă menținându-și nealterată structura și rămânând independente unele în raport cu celelalte.

Obiectele de studiu contribuie, fiecare în funcție de propriul specific, la clarificarea temei investigate. La acest nivel vorbim despre o *corelare* a demersurilor mai multor discipline în vederea clarificării unei probleme din cât mai multe unghiuri de vedere.

La acest nivel, în cadrul acestei abordări procesele de integrare curriculară se situează în special la nivelul *conținuturilor,* al *cunoștințelor.* De aceea, cele mai frecvente (și mai clare) demersuri au loc între discipline înrudite (care provin, de exemplu, din aceeași arie curriculară) sau care devin înrudite datorită temei.

3. ***Interdisciplinaritatea.*** Dacă în cazul pluridisciplinarității vorbim despre o „corelare” a eforturilor și a potențialităților diferitelor discipline pentru a oferi o perspectivă cât mai completă asupra obiectivului investigat, interdisciplinaritatea presupune o *intersectare* a diferitelor arii disciplinare.

În abordarea interdisciplinară încep să fie ignorate limitele stricte ale disciplinelor, căutându-se teme comune diferitelor obiecte de studiu, care pot duce la realizarea obiectivelor de învățare de grad mai înalt, a competențelor transversale, considerate cruciale pentru succesul în societatea contemporană. Între acestea se numără și *luarea de decizii, rezolvarea de probleme, însușirea metodelor și tehnicilor de învățare eficientă, antreprenoriatul* etc.

Principiul organizator nu mai este, de regulă, conținutul, mult prea ancorat în *granițele disciplinare,* ci se trece la centrarea pe așa-numitele *competențe transversale.* „Aici, conținutul și procedurile disciplinelor individuale sunt depășite; de exemplu, luarea de decizii și rezolvarea de probleme implică aceleași principii, indiferent de discipline” [5, p. 113].

4. ***Transdisciplinaritatea*** reprezintă gradul cel mai elevat de integrare a curricu-

lumului, mergând adesea până la fuziune. *Fuziunea* este, aşadar, faza cea mai complexă şi-mai radicală a integrării.

Adoptarea de tip transdisciplinar tinde progresiv către o „decompartimentare" completă a obiectelor de studiu implicate.

Abordarea integrată a curriculumului specifică transdiscilpinarităţii este centrată pe „viaţa reală", pe problemele importante, semnificative, aşa cum apar ele în context cotidian sau profesional şi aşa cum afectează vieţile diverselor categorii de oameni.

CONCLUZII

Curriculumul integrat creează un cadru care facilitează aplicarea structurilor operatorii (deprinderi, abilităţi şi capacităţi) dobândite de elevi:

- Asimilarea unei baze de cunoştinţe integrate permite reamintirea rapidă şi corectă a informaţiilor necesare;
- Dezvoltarea de perspective multiple asupra unui ansamblu de aspecte teoretice şi practice facilitează elaborarea unei baze integrate de cunoştinţe;
- Curriculumul integrat susţine un demers de învăţare aprofundată şi amplă în acelaşi timp;
- Curriculumul integrat promovează atitudinea pozitivă a elevilor.

REFERINȚE

1. BUZĂRNESCU, ȘT. *Introducere în sociologia organizațională și a conducerii*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995. 238 p. ISBN 973-30-4831-3
2. CALLO, T. *Concepția educației integrale*. În: *Educația integrală. Fundamentări teoretico- paradigmatice și aplicative* / Callo T., Cuznețov L., Hadârcă M. [et. al.], coord. șt. Hadârcă M.; Acad. de Științe a Moldovei, Institutul de Științe ale Educației. Chișinău, Tipografia: Cavaioli 2015. 248 p. ISEBN 978-9975-48-096-3.
3. CALLO, T. *O pedagogie a integralității. Teorie și practică*. Chișinău: CEP, 2007. 171 p. ISBN: 978-9975-70-161-7.
4. CIOLAN L. *Învățarea integrată. Fundamente pentru un curriculum transdisci*plinar. Iași: Polirom, 2008. 280 p.
5. DELACOU J. *Introducere în științele cognitive*. Iași: Polirom, 2001.
6. GUȚU Vl. *Curriculum educațional: Cercetare. Dezvoltare. Optimizare*. Chișinău: CEP USM, 2014, p.27. 230 p.
7. HUMPHREYS, A., POST, T., & ELLIS, A. *Interdisciplinary Methods: A Thematic Approach.* Santa Monica, CA : Goodyear Publishing Company. 1981.
8. LEGENDRE, R. (ed.). *Dictionnaire actuel de l'éducation* (ed. a II-a). Montréal: Guerin. 1993.

9. POPOVICI BORZEA A. *Integrarea curriculară și dezvoltarea capacităților cognitive*. Iași: Polirom, 2017. 272 p.
10. POTOLEA D. *Conceptualizarea curriculum-ului o abordare multidimensională*. În: E.Păuna, D.Potolea. *Pedagogie*. Iași: Polirom, 2002.
11. SHOEMAKER, B.J. Integrative Education. A Curriculum for the Twenty-First Century. *Oregon School Study Council Bulletin, 33(2).* 1989.
12. SPENCER, H. *The Principles of Sociology*, Vol 1 Part 2 & 3. The University of California: Transaction, 2010. 512 p. ISSN: 0765807505, 9780765807502.
13. ŢÎRDEA, T., BERLINSCHI, P., EȘANU, A., NISTREANU, D., OJOVANU, V. *Dicționar de Filosofie și Bioetică*, Chișinău: Centrul Ed. Poligr. Medicina, 2004. 441 p. ISBN 9975- 907-33-4.

***** Articolul este realizat în cadrul Subprogramului (2024-2027) „*Teoria și metodologia monitorizării și dezvoltării continue și ciclice a curriculumului școlar*”, cifrul 01.14.01.

PLANUL-CADRU DE ÎNVĂȚĂMÂNT CA OBIECT AL MANIFESTĂRII CURRICULARE

THE EDUCATIONAL FRAMEWORK PLAN AS THE OBJECT OF THE CURRICULUM MANIFESTATION

CZU: 373.014.542:37.016(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.66**

Vladimir GUȚU,
ORCID: 0000-0001-5357-4217
e-mail: vladimir.gutu@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova
Nicolae BRAGARENCO,
ORCID: 0000-0003-1994-6317
e-mail: nicolae.bragarenco@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova
Natalia TOMA,
ORCID: 0000-0001-7168-2561
e-mail: natalia.toma@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The development and monitoring of the functioning of the framework plan for primary, secondary and high school education is a current issue and falls within the strategy of updating the National Curriculum. The article is built according to the following logic: (•) defining and characterizing the Education Framework Plan as a curricular product; (•) comparative analysis of the Framework Plan from the Republic of Moldova with the Education Plans from different countries; (•) establishing the place of key competencies in the structure of the National Curriculum; (•) establishing strong relationships of school subjects in relation to key competencies; (•) presentation of the logic of capitalizing on key skills and the guidelines for the development of the Education Framework Plan.*

Keywords: *curriculum development, curriculum monitoring, Education key skills, National Curriculum, Plan-cadtu.*

INTRODUCERE

Dezvoltarea și monitorizarea funcționării Planului-cadru de învăţământ la etapa actuală, dar şi racordarea acestuia la tendințele europene, apare ca un obiectiv important în evoluţia sistemului de învăţământ din Republica Moldova.

Aşadar, planul de învăţământ reprezintă un document oficial pe proiectare globală a conţinutului instruirii, care stabileşte, *conform criteriilor valorice/ pedagogice adaptate la nivel de politică a educaţiei*: finalitățile generale valabile la nivelul întregului sistem de învăţământ; finalitățile specifice valabile pe niveluri şi trepte de învăţământ; numărul de ore maxim rezervat instruirii *formale*/ şcolare în cadrul fiecărei trepte de învăţământ;

succesiunea subiectelor de învăţământ pe ani şcolari; numărul de ore săptămânal rezervat fiecărui obiect de învăţământ în contextul structurii anului şcolar; ofertele de educaţie nonformală realizabile în contextul *timpului real* de învăţare al elevului [3].

PLANUL-CADRU DE ÎNVĂȚĂMÂNT DIN REPUBLICA MOLDOVA: ASPECTE COMPARATIVE

În mare parte, Planul-cadru de învăţământ actual corespunde cerinţelor existente. Planul-cadru pentru învăţământul primar nu se deosebeşte esenţial de planurile respective din alte ţări:

- nucleul tare de discipline şcolare este acelaşi: limba maternă, matematica, limba străină, ştiinţe, educaţia fizică, educaţia tehnologică, educaţia artistică;
- numărul de ore pe săptămână şi pentru studierea unei discipline este acelaşi, cu unele excepţii, de exemplu: *în multe ţări numărul de ore pentru studierea limbii materne şi a matematicii este mai mic cu 1-2 ore pe săptămână*;
- se identifică unele deosebiri în denumirea unor discipline şcolare, de exemplu: *în planurile de învăţământ ale unor state întâlnim aşa discipline ca: filosofie pentru copii, psihologie pentru copii, …, care nu sunt prezente în planul pentru învăţământul primar din Republica Moldova,* şi invers .

Se constată deosebiri mai mari între planurile pentru învăţământul gimnazial din Republica Moldova şi din alte state. Acestea se referă la următoarele:

- Numărul de discipline obligatorii în planul pentru învăţământul gimnazial din Republica Moldova este mai mare cu 1-4 discipline; acesta conţine un număr impunător de discipline opţionale (aici nu discutăm problema disciplinelor opţionale în Republica Moldova, care este una actuală, dar şi specifică).
- Se constată deosebiri esenţiale în structurarea disciplinelor reale, accentul fiind pus pe integrarea acestora într-o disciplină sau câteva discipline integrate (pot fi integrate şi disciplinele socioumanistice).
- Ca şi în planul pentru învăţământul primar, se constată alocarea a mai puţine ore pentru studierea limbii materne şi a matematicii (numărul de ore mai mare în Republica Moldova pentru studierea limbii materne are o argumentare).

Mai puţin sunt comparabile planurile pentru învăţământul liceal din Republica Moldova şi din alte state. Cauzele/ motivele sunt următoarele: diversitatea abordărilor conceptuale ale învăţământului liceal: licee clasice, licee teoretice, licee cu o mare diversitate de profiluri, licee vocaţionale etc.; diversitatea duratei studiilor liceale: între 2 şi 4 ani; diversitatea misiunii învăţământului liceal: de la formarea culturii generale până la formarea în scopul continuării studiilor în învăţământul superior.

În acelaşi timp, putem identifica existenţa unui nucleu tare al disciplinelor pentru învăţământul liceal în toate ţările: limba maternă, limba străină, tehnologii informaţionale, antreprenoriat (în diferite forme).

Trebuie constatată o deosebire a planului de învăţământ pentru toate treptele din Republica Moldova în raport cu cele din diferite state: în planurile de învăţământ din

mai multe state sunt specificate obiectivele generale pentru treptele respective de învăţământ şi competenţele transversale (cheie) corelate cu tipologia şi statutul disciplinelor de studii. Este logică şi argumentată prezenţa acestei componente în structura planurilor de învăţământ, deoarece anume planul de învăţământ are menirea să asigure atingerea acestor finalităţi.

În Republica Moldova situaţia este alta: competențele-cheie sunt prezentate în Codul Educației. În varianta actuală, „competenţele-cheie şi transversale" sunt prezente în *Cadrul de referință al Curriculumului Național* (2018). Propunerea de a le include în structura curricula disciplinare nu este întemeiată nici teoretic și nici metodologic:

1) plasarea componentelor „competenţe-cheie", „competenţe transversale/ transdisciplinare" în structura curriculumului pe discipline va fi una artificială şi nu va fi compatibilă cu funcţia acestui document (constatăm că locul acestora este în structura Planului-cadru de învăţământ, ceea ce corespunde funcţiei acestui document);
2) se va crea impresia că funcţia curriculumului unei discipline este exagerat extinsă, ceea ce diminuează realizarea eficientă a funcţiei specifice disciplinei predate;
3) se constată un dezechilibru esenţial între competenţele-cheie/ competenţele transversale şi competenţele specifice unei discipline (analiza sistemică a acestui dezechilibru va reveni acelor conceptori care vor dezvolta curriculumul actual).

În acest context putem înainta unele sugestii:

Corelarea în cadrul planurilor de învăţământ a disciplinelor de studii cu sistemul de competenţe-cheie şi competenţe transversale.

Competenţe-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții (Bruxelles, 22 mai 2018):

1. competențe de alfabetizare;
2. competențe multilingvistice;
3. competențe în domeniul științei, tehnologiei, ingineriei și matematicii;
4. competențe digitale;
5. competențe personale, sociale și de a învăța să înveți;
6. competențe cetățenești;
7. competențe antreprenoriale;
8. competențe de sensibilizare și expresie culturală [1, p.6].

Tabelul 1. Sistemul disciplinelor de studii vis-à-vis de competenţele-cheie

Nr. crt.	**Competenţa-cheie / Disciplina**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**
1.	Limba maternă	OV	+	V	V	VO	V		OV
2.	Limba străină I	OV	V	+	V	VO	V		O

3.	Matematică	OV			+	VO	V	V	OV
4.	Ştiinţe (cl. II-IV)	OV			+	VO	V	V	OV
5.	Biologie	OV			+	VO	V	V	OV
6.	Fizică	OV			+	O	V		O
7.	Chimie	O			+	VO	V	V	OV
8.	Informatică	OV			+	OV	+	V	OV
9.	Istorie	OV	V	V		OV		V	OV
10.	Geografie	OV	V	V	V	OV		V	OV
11.	Educaţia moral-spirituală	OV				O		+	O
12.	Educaţia civică	O	V			OV		V+	O
13.	Educaţia muzicală	OV				VO	V	V	VO
14.	Educaţia plastică	OV				VO	V	V	VO
15.	Educaţia tehnologică	OV			+V	VO	V	V	OV
16.	Educaţia fizică	OV				OV	V	V	OV

Semnele convenţionale:

- (+) – competenţa este echivalată cu disciplina de studii (ea se formează în cadrul studierii disciplinei concrete);
- (O) – competenţa nu se echivalează cu o anumită disciplină de studii (ea se formează în cadrul mai multor discipline de studii);
- (V) – disciplina în cadrul predării-învăţării căreia poate fi formată prioritar competenţa specifică altei discipline sau competenţa care nu are acoperire disciplinară.

Scurt comentariu:

1. Din opt competenţe-cheie, cinci au o „acoperire” disciplinară în planul de învăţământ (+).
2. Altele cinci competenţe-cheie au mai degrabă un statut de competenţe transversale/ interdisciplinare (O).
3. Disciplinele din planul de învăţământ, alături de misiunea lor de bază – de a forma competenţele specifice acestora, au „potenţial” de a contribui în mai mică sau mai mare măsură la formarea altor competenţe-cheie sau transversale.
4. În cadrul acestor opt competenţe sunt lipsă competenţele specifice, care se formează prin educaţie fizică, educaţie muzicală, educaţie plastică, educaţie coregrafică (competenţele artistice).

Unele concluzii şi sugestii:

1. Competenţele-cheie, de fapt, pot fi clasificate astfel: competenţe-cheie propriuzise care au „acoperire” disciplinară în planul de învăţământ; competenţe-cheie transversale care nu au „acoperire” disciplinară în planul de învăţământ; competenţe-cheie care au „acoperire” fragmentară de mai multe discipline şcolare.

2. Disciplinele din planul de învăţământ pot fi clasificate, în raport cu „potenţialul”

lor de a forma competenţe-cheie şi cele transversale, astfel: discipline care au misiunea de a forma direct una sau alta competenţă-cheie; discipline care dispun de „potenţial" conţinutal de a contribui la formarea şi altor competenţe, de regulă, a celor transversale; discipline care, în virtutea specificului lor, nu dispun de „potenţial conţinutal" de a contribui la formarea altor competenţe-cheie decât a celor care se formează în cadrul acestor discipline. De exemplu, disciplina „matematica" nicidecum nu poate fi orientată la formarea abilităţilor muzicale, coregrafice etc. Deşi aceasta nu înseamnă ca la orele de matematică elevii nu pot să cânte un cântec cu un conţinut matematic; de regulă, disciplinele care au misiunea directă de a forma una sau altă competenţă-cheie constituie nucleul tare al planului de învăţământ; competenţele transversale, care nu au o acoperire disciplinară în planul de învăţământ, se formează: (a) În cadrul disciplinelor din planul de învăţământ, ţinându-se cont de misiunea şi potenţialul acestor discipline în acest sens. Pot fi identificate câteva modalităţi: prin introducerea unor module specifice în conţinutul disciplinei de studii; prin extinderea şi completarea finalităţilor şi conţinuturilor disciplinei concrete în vederea contribuirii la formarea unei competenţe transversale; prin integrarea achiziţiilor specifice competenţei transversale în structura competenţei specifice disciplinei date; (b) În cadrul disciplinelor opţionale, care, de fapt, devin obligatorii din momentul alegerii acestora de către elevi, deoarece ele contribuie la atingerea finalităţilor proiectate. Cu alte cuvinte, tipologia şi statutul disciplinelor opţionale se determină, în primul rând, de tipul competenţelor-cheie şi al celor transversale. Disciplinele opţionale au funcţie directă de a forma competenţele respective care au mai puţină sau nu au acoperire disciplinară în nucleul tare din planul de învăţământ; (c) Competenţele-cheie şi cele transversale pot fi formate şi în cadrul activităţilor extracurriculare (învăţământul nonformal), dar şi în mod individual.

Trebuie de menţionat că atribuirea artificială unor discipline din planul de învăţământ a funcţiei de a contribui la formarea unor competenţe specifice altor discipline sau grupului de discipline este periculoasă. În acest sens, trebuie respectat întocmai principiul intra-, inter- şi transdisciplinarităţii în educaţie.

O analiză generală a corelării competenţelor-cheie şi a competenţelor transversale/ transdisciplinare cu cele specifice disciplinelor din curricula pe discipline ne permite să constatăm:

1. Competenţele transversale/transdisciplinare în toate curricula sunt formulate identic, deşi se ştie că potenţialul conţinutal al disciplinelor este diferit (*a se vedea* argumentarea de mai sus). Deloc nu este argumentată, de exemplu, plasarea competenţei în matematică în grupul de competenţe transdisciplinare/ transversale (ea poate fi transdisciplinară numai în cazul ariei curriculare respective). Desigur, în cadrul studierii oricărei discipline şcolare pot fi aplicate unele abilităţi matematice în scopuri specifice acestei discipline (ca transfer), şi nu altfel.

2. Dacă aceste zece competenţe-cheie au şi statut interdisciplinar, este evident faptul că unele din ele trebuie să se regăsească într-o variantă sau alta în structura şi în conţinutul competenţelor specifice disciplinelor de studii. Acest proces de analiză şi stabilire a coerenţei dintre competenţele-cheie, competenţele transdisciplinare şi cele specifice

revine domeniului de cercetare şi/ sau acelor grupuri de experţi/conceptori, care vor avea sarcina să dezvolte în continuare curriculumul naţional.

În continuare prezentăm o posibilă logică de structurare a competenţelor-cheie, a competenţelor transdisciplinare şi a celor specifice disciplinelor de studii:

1. Competenţele transversale/ transdisciplinare se deduc din sistemul competenţelor-cheie, însă nu se reduc la acestea. Construirea/ proiectarea setului de competenţe transversale/ transdisciplinare trebuie să aibă în vedere: transferabilitatea şi/ sau discriminarea competenţelor-cheie în cele transdisciplinare/ transversale; identificarea nucleului tare al competenţelor transdisciplinare/ transversale valabile pentru toate disciplinele de studii (de exemplu, a învăţa să înveţi etc.) şi a nucleului variat specific ariilor curriculare; structura personalităţii şi modelele de formare a acesteia (de aici vor fi deduse şi alte tipuri de competenţe transversale decât cele prevăzute în curricula, de exemplu: analitice, investigaţionale, manageriale etc.).

2. Construirea/ proiectarea setului de *competenţe specifice* disciplinei de studii trebuie să aibă în vedere următoarele: transferabilitatea şi/sau discriminarea competenţelor transdisciplinare în competenţele specifice; taxonomia competenţelor cognitive, afective şi psihomotorii în integritatea lor; specificul şi potenţialul conţinutului disciplinei; forma de manifestare a competenţei raportată la nivelul/ ciclul de învăţământ.

3. Construirea/ proiectarea sistemului de *competenţe transdisciplinare/ transversale* şi a celor *specifice disciplinelor de studii* trebuie să aibă în vedere două axe: una verticală prin discriminarea competenţelor-cheie în cele transversale/ transdisciplinare şi a ultimelor în cele specifice disciplinei şi alta orizontală prin raportarea la taxonomia competenţelor cognitive, afective şi psihomotorii, la forma de manifestare a competenţelor în timp, dar şi la modalităţile de formare a acestora.

În acest context trebuie de menţionat că formarea competenţelor se realizează în conformitate cu aceste axe.

Competenţele specifice constituie achiziţii (stau la bază) pentru formarea competenţelor transversale, iar ultimele – achiziţii pentru formarea competenţelor-cheie (în cazul când competenţele-cheie nu îndeplinesc şi funcţia celor transversale).

Însă, această linie logică nu asigură formarea competenţelor respective pe axa verticală, deoarece nu fiecare competenţă specifică direct influenţează (ca achiziţie) la formarea competenţelor transversale şi, respectiv, nu fiecare competenţă transversală duce la formarea competenţei-cheie.

Altă modalitate de formare a competenţelor transversale (convenţional o numim *complementară*) se realizează în cadrul studierii unităţilor de conţinut, când apar foarte des necesităţi de a apela la subiecte din alte discipline, sau achiziţii cognitive ale elevilor obţinute în cadrul studierii altor discipline. În acest caz, putem vorbi despre formarea „indirectă” a competenţelor transversale (convenţional) prin formarea competenţelor specifice disciplinei sau despre apelarea la competenţele transversale pentru a eficientiza procesul de formare a competenţelor specifice în cadrul studierii disciplinei şcolare.

POSIBILE VARIANTE ALE DEZVOLTĂRII PLANULUI-CADRU DE ÎNVĂȚĂMÂNT

Din toate produsele curriculare, planul de învăţământ este cel mai constant şi mai rar suspus schimbărilor radicale. Necesitatea reproiectării Planului-cadru de învăţământ prin dezvoltare se determină prin mai mulţi factori stabiliţi în urma cercetării curriculare, monitorizării funcţionalităţii curriculumului actual, dar şi de tendinţele în politicile curriculare promovate pe plan internaţional şi naţional.

Aşadar, „îmbătrânirea" planului de învăţământ este anunţată de elevi/studenţi, profesori, manageri, cercetători, părinţi prin următoarele fenomene: (1) când se atestă nivelul scăzut al rezultatelor şcolare, cu mult mai joase decât cele prevăzute de curricula şi standarde; (2) când se atestă scăderea bruscă a motivării pentru învăţare şi a interesului cognitiv pentru toate sau anumite discipline şcolare; (3) când se atestă supraîncărcarea informaţională; (4) când numărul şi conţinutul disciplinelor vine în contradicţie cu tendinţele internaţionale şi cele naţionale în domeniul educaţiei; (5) când se constată că planul de învăţământ nu asigură formarea/ dezvoltarea personalităţii elevului în raport cu finalităţile sistemului de învăţământ.

În contextul acestor fenomene pot fi propuse câteva strategii de reproiectare a Planului-cadru de învăţământ actual.

1. Reducerea numărului de discipline şcolare prin integrarea a două sau mai multe discipline înrudite.
2. Reducerea numărului de discipline obligatorii în cadrul fiecărei arii curriculare – construind un nucleu tare de discipline şcolare şi, respectiv, mărirea numărului de discipline opţionale.
3. Reconstruirea disciplinelor şcolare şi, în primul rând, a celor reale în: (a) discipline integrate – nucleul tare pentru toţi elevii; (b) discipline autonome pentru elevii dotaţi sau cei care vor să studieze aprofundat una sau altă disciplină.
4. Studierea disciplinelor cu o singură oră pe săptămână → într-un semestru (în loc de două semestre) sau într-un an (în loc de 2-3 ani).
5. Fuzionarea unor discipline şcolare în structura/ conţinutul altor discipline şcolare ca un modul sau ca una sau mai multe unităţi de învăţare.
6. Cel mai radical model de reconstrucţie a planului de învăţământ este cel de a se dezice de structurarea acestuia pe discipline. În cazul dat se propun domenii mari de activitate sau structurare pe competenţe transversale.

Trebuie de menţionat că: în cadrul reactualizării planului de învăţământ pot fi realizate una sau mai multe strategii concomitent; în dependenţă de tipul strategiei aplicate (strategiilor aplicate) poate şi trebuie modificat numărul de ore prevăzute.

Învăţământul centrat pe competenţă presupune implicarea activă a elevilor în activităţi realizate în timp care asigură formarea acestora în conformitate cu finalităţile proiectate. Cu alte cuvinte, se cere şi o redimensionare a timpului prevăzut pentru studierea disciplinelor şcolare cu orientarea spre învăţare individuală şi complementară în cadrul nonformal.

Strategia de integrare a două sau mai multe discipline şcolare, strategia de reducere a numărului de discipline obligatorii creează un şir de dificultăţi: (a) o parte din cadre didactice rămân fără ore; (b) cadrele didactice de astăzi în mare parte nu sunt formate pentru a preda discipline integrate; (c) facultăţile cu profil pedagogic nu sunt orientate la formarea cadrelor didactice pentru a preda disciplinele integrate; (d) nomenclatorul de specialităţi nu prevede aşa tipuri de specialităţi; (e) cadrul calificărilor nu prevede aşa modele de competenţe profesionale etc.

CONCLUZIE

În contextul acestor probleme, reproiectarea Planului-cadru de învăţământ şi implementarea acestuia trebuie să fie realizată în conformitate cu abordarea propusă repartizată pe etape şi în timp: reproiectarea Planului-cadru de învăţământ – proiect (1 an); recalificarea cadrelor didactice în conformitate cu etapele implementării Planului-cadru de învăţământ reproiectat (5 ani în cadrul învăţământului general); redimensionarea formării iniţiale a cadrelor didactice din momentul aprobării Planului-cadru de învăţământ reproiectat; introducerea modificărilor respective în Nomenclatorul de specialităţi şi elaborarea unui Cadru de calificări pentru noi specialităţi didactice. În același timp planul-cadru de învățământ reactualizat devine și obiectul monitorizării acestuia.

REFERINȚE

1. GUȚU, Vl. (coord.), ACHIRI, I., BÎRNAZ, N., CHIORBĂ, C., CIUVAGA, V., DANDARA, O., DARII, L., GREMALSCHI, A., GHICOV, A., GUȚU, I., MORARI, M., MURARU, E., OLARU, V., PAIU, M., SOCHIRCĂ V., SOLCAN, A., ȘEVCIUC, M., TOMA, N., ȚURCANU, C., VELIȘCO, N., VITCOVSCHII, A. *Curriculum de bază: sistem de competențe pentru învățământul general*. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, UNICEF Moldova, Chişinău: 2020, 35 p. ISBN 978-9975-152-01-3.
2. GUȚU, Vl. (coord.), DANDARA, O., DARII, L., ȘEVCIUC, M., TOMA, N., VICOL, M. Iu. *Curriculum Național: concept, structură și orientări strategice de dezvoltare*. Universitatea de Stat din Moldova, UNICEF Moldova, Chişinău: CEP USM, 2018, 138 p. ISBN 978-9975-142-41-0.
3. GUȚU, Vl., BUCUN, N., GHICOV, A., ACHIRI, I., PALADI, O., GORAȘ, M., LUNGU, C., GAICIUC, V., CEAPA, V., COTOVIȚCAIA, D., MARIN M., NASTAS, S. *Evaluarea Curriculumului Școlar*. Ghid metodologic. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Institutul și Științe ale Educației, Chişinău:Lyceum 2017, 76 p. ISBN978-9975-3157-5-3.

***** Articolul este realizat în cadrul Subprogramului (2024-2027) „*Teoria și metodologia monitorizării și dezvoltării continue și ciclice a curriculumului școlar*”, cifrul 01.14.01.

VALENȚELE DISCIPLINELOR ȘCOLARE ÎN FORMAREA COMPETENȚELOR INTER- ȘI TRANS- DISCIPLINARE

THE VALENCES OF SCHOOL SUBJECTS IN THE FORMATION OF INTER- AND TRANS- DISCIPLINARY COMPETENCES

CZU: 373.016:37.042:001.2(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.67**

Maia ȘEVCIUC,
ORCID: 0000-0002-3129-6057
e-mail: maia.sevciuc@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova
Carolina ȚURCANU,
ORCID-ID: 0000-0001-8450-3075
e-mail: carolina.turcanu@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova
Veaceslav BOLIEV,
ORCID: 0000-0003-1930-5173
e-mail: veaceslav.boliev@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The given article is dedicated to the approach of Education Plans from the perspective of the formation of inter- and transdisciplinary skills. The focus is on the analysis of the formative values of the Curriculum, of school subjects in the formation of transversal skills in different countries. Six transversal competences are identified from the structure of the key competences of the Council of Europe and the clear disciplines, which contribute to their formation, in the first place. We found several differences in the structure of the school subjects through which the identified skills are formed in different countries. The analysis of the correlation of school subjects with transversal skills represents an effective methodological mechanism for relevant curriculum design. It is also proposed to measure the interference of school discipline with transversal competence, which can be measured by qualifications, to a large extent, to an average extent, to a small extent, it does not manifest itself.*

Keywords: *curriculum, school subjects, school subject interference – competence, specific competences, transversal competences.*

INTRODUCERE

Planul de învățământ reprezintă documentul curricular de bază și de politici curriculare, în care se structurează și se distribuie disciplinele școlare pe arii curriculare/ domenii de studii, pe niveluri, trepte, cicluri de învățământ și ani de studii și care are menirea de a asigura formarea competențelor-cheie, competențelor transversale/ transdisciplinare și celor specifice disciplinelor școlare [1, 2].

În acest sens, am analizat Planurile de învățământ din diferite țări și din Republi-

ca Moldova din perspectiva asigurării formării/ dezvoltării competențelor transversale/ transdisciplinare, dar și celor specifice disciplinei școare. Rezultatele analizei se prezintă tabelal (Tabelul 1.).

Tabelul 1. Asigurarea prin Planuri de învățământ în diferite țări a formării competențelor transversale/ transdisciplinare (a unor competențe-cheie)

Nr. crt.	Disciplina / Țara	Competențele transversale/ transdisciplinare					
		Competența de comunicare	***Competența socială, civică, morală***	***Competența culturală, interculturală, artistică***	***Competența de a învăța să înveți***	***Competența antreprenorială, acțională***	***Competența digitală***
1.	**Republica Moldova**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Educația civică 2. Educația moral-spirituală 3. Dirigenție	1. Educație muzicală 2. Educație plastică	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ	1. Educația civică - *parțial*	1. Informatica
2.	**Austria**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Om și lume	1. Educație artistică	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ	1. Consi-liere vocațională/ Orientare în carieră	
3.	**Belgia**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Descoperirea lumii	1. Arte	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ		1. Informatica
4.	**Danemarca**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Educație civică	1. Arte	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ		
5.	**Elveția**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Educația moral-spirituală	1. Arte	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ		

6.	**Finlanda**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Științe vieții		Prin toate disciplinele din Planul de învățământ		1. Informatica
7.	**Franța**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Educație pentru cetățenie	1. Educație muzicală 2. Educație artistică	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ		1. Informatica
8.	**Germania**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Educația moral-spirituală	1. Educație artistică	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ		1. Informatica
9.	**Grecia**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Educația moral-spirituală 2. Educație civică	1. Educație muzicală	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ		1. Informatica
10.	**Irlanda**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Educația moral-spirituală 2. Educație civică	1. Educație muzicală	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ		1. Informatica
11.	**Italia**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Educație pentru sănătate 2. Educația moral-spirituală 3. Educație civică	1. Educație muzicală 2. Arte	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ		1. Informatica
12.	**Olanda**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Educație pentru sănătate 2. Educația moral-spirituală 3. Educație civică	1. Educație muzicală	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ		1. Informatica 2. TIC

13.	**Polonia**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne		1. Educație muzicală	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ		1. Informatica 2. TIC
14.	**Portugalia**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Educație civică	1. Educație muzicală	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ		1. Informatica 2. TIC
15.	**Maria Britanie**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Educație pentru sănătate 2. Educația moral-spirituală 3. Educație civică	1. Educație muzicală	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ		1. Informatica 2. TIC
16.	**Republica Cehă**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Educație pentru sănătate 2. Educație civică	1. Educație muzicală	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ		
17.	**Spania**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Educație civică	1. Educație muzicală	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ		1. Informatica 2. TIC
18.	**Suedia**	1. Limba și literatura maternă 2. Limbile moderne	1. Educație civică	2. Educație muzicală 3. Arte	Prin toate disciplinele din Planul de învățământ		1. Informatica 2. TIC

Analiza comparativă a asigurării prin Planuri de învățământ în diferite țări a formării competențelor transversale/ cheie ne-a permis să deducem următoarele concluzii și constatări:

1. O parte din sistemul competențelor-cheie și anume ,,competența de comunicare”, ”competența în matematică, științe, tehnologii”, ”competența digitală” are acoperire disciplinară respectivă: *Limba maternă, limba modernă*; *Matematica, Fizica, Chimie, Biologie, Informatică* etc.

2. O altă parte de competențe-cheie are o acoperire parțială prin disciplinele școlare, și anume: ”competența civică” → *Educație civică*, ”competența interculturală” → *Educație artistică* etc.

3. Iar competențele ”acțional-strategice”, ”a învăța să înveți”, ”de autocunoaștere și autodezvoltare” nu au acoperire disciplinară. La formarea acestora trebuie să contribuie toate disciplinele din Planul de învățământ, dar și activitățile extracurriculare.

4. O analiză prealabilă a unor curricula pe discipline din Republica Moldova și din unele țări europene ne permite să constatăm existența unor diferențe semnificative cu privire la formarea competențelor transversale prin disciplinele școlare. În acest sens, curricula pe discipline școlare din majoritatea țărilor europene sunt orientate în egală măsură, atât la formarea competențelor specifice disciplinelor date, cât și la formarea competenețelor transversale, desigur în limitele valențelor și oportunităților sale. Pe când curricula pe discipline din Republica Moldova sunt preponderent orientate la formarea competențelor disciplinare (*a se vedea* analiza curricula pe discipline).

5. Unele țări în dependență de contextul actual și necesitățile reale ale societății respective, în situația când disciplinele tradiționale nu pot asigura formarea unor sau altor competențe transversale, introduc în Planul de învățământ disciplinele speciale, direct orientate la formarea unei competențe transversale concrete. *De exemplu,* Austria a introdus în Planul de învățământ disciplina ”*Educația rutieră*”, Maria Britanie – ”*Educația sexuală*” și ”*Ghidarea în carieră*”, Finlanda – ”*Educație pentru sănătate*” etc.

6. Totodată, unele țări pentru a asigura formarea eficientă a unor competențe, propun un sistem de discipline integrate: Polonia, Portugalia, Austria etc. În Republica Moldova Planul de învățământ include o disciplină integrată ”*Științe*” pentru clasele a II-V.

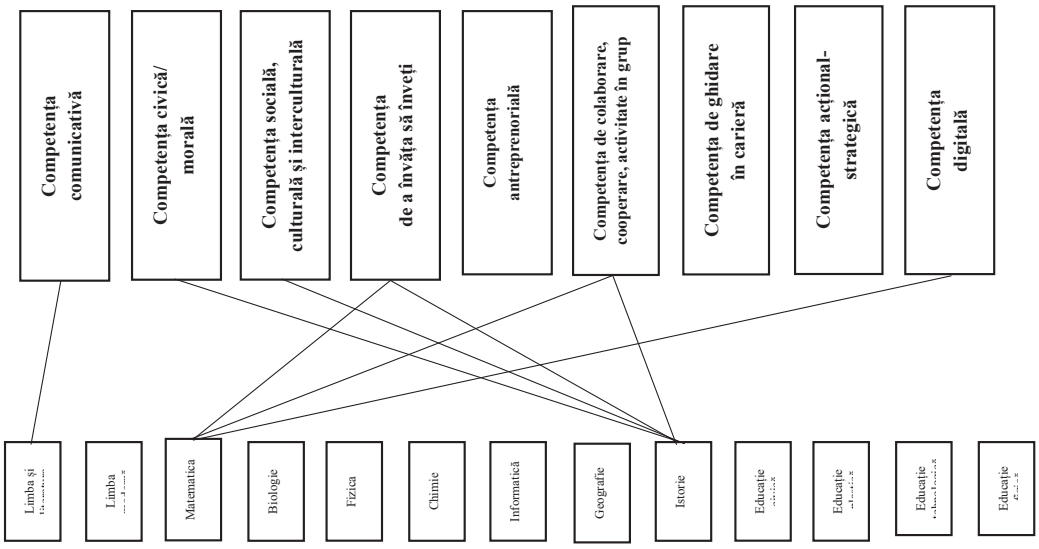
7. Din această analiză comparativă se pot deduce următoarele sugestii pentru conceptori de curricula din Republica Moldova:

- Corelarea numărului și a denumirilor de discipline școlare din Planul de învățământ din Republica Moldova și Planuri de învățământ din diferite țări.
- Redimensionarea finalităților și a conținuturilor a disciplinelor școlare din Planul de învățământ din perspectiva realizării binomului: *competențe specifice disciplinei – competențe transversale*.
- Integrarea unor discipline școlare în cadrul unor arii curriculare din două perspective: realizarea interdisciplinarității în formarea competențelor transversale și stabilirea nucleului tare de competențe, ca expresie a culturii generale a elevilor, dar și a competențelor de un grad mai înalt pentru elevii dotați sau care au interes pentru această categorie de competențe.
- Introducerea unor discipline noi sau reconceptualizarea unor discipline existente, oferind noi valențe și opțiuni în formarea unor sau altor competențe transversale și, în primul rând, acelor care sunt recomandate de diferite structuri internaționale, de lista competențelor necesare elevilor în secolul XXI, dar celor care sunt actuale pentru Republica Moldova și mai puțin sunt actualizate în plan curricular.

8. De menționat, că dintre disciplinele școlare și competențele transversal/ transdisciplinare există o corelație/ interferență care poate avea diferit grad de manifestare. De regulă acest grad de interferență se determină de valențele și oportunitățile disciplinei școlare în vederea contribuirii la formarea unei sau altei competențe transversale. Interferența dintre disciplina școlară și competența transversale poate fi măsurată prin calificative: **3** – *în mare măsură*, **2** – *în măsură medie*, **1** – *în mica măsură*, **0** – *nu se manifestă*.

În continuare propunem un algoritm de acțiuni privind stabilirea interconexiunii/ corelării disciplinelor școlare cu competențele transversale (cele din structura competențelor-cheie), Figura 8.

Acesată abordare și procedură de stabilire a interconexiunii dintre disciplinele școlare și competențele transversale ne permit să identificăm anume acele competențe transversale, la formarea cărora poate contribui disciplina respectivă în cea mai mare măsură. De regulă, se selectează acele competențe transversale, care au un grad de corelare **3** – *în mare măsură* și **2** – *în măsură medie*.

3 – *grad înalt*; **2** – *grad mediu*; **1** – *grad scăzut*; **0** – *nu se manifestă*

Fig.2. Competențe transversale/ transdisciplinare versus discipline școlare
la nivel de gimnaziu din perspectiva gradului de corelare
(a se vedea Curriculum de bază: sistem de competențe pentru învățământul general*)* [3]

Anume aceste competențe transversale vor fi propuse pentru includerea în viitoarele curricula pe discipline.

CONCLUZIE

Această abordare va dinamiza și va motiva conceptorii de curricula de a reproiecta și competențele specifice disciplinei și unitățile de conținut în vederea realizării maxime a potențialului acestora în formarea competențelor transversale/ transdisciplinare. În acest sens, este nevoie de concretizat, că o disciplină școlară concomitent poate contribui la formarea unei sau mai multor competențe transversale, evident că la diferit grad de interconexiune.

REFERINȚE

1. GUȚU, Vl. (coord.), ACHIRI, I., BÎRNAZ, N., CHIORBĂ, C., CIUVAGA, V., DANDARA, O., DARII, L., GREMALSCHI, A., GHICOV, A., GUȚU, I., MORARI, M., MURARU, E., OLARU, V., PAIU, M., SOCHIRCĂ V., SOLCAN, A., ȘEVCIUC, M., TOMA, N., ȚURCANU, C., VELIȘCO, N., VITCOVSCHII, A. *Curriculum de bază: sistem de competențe pentru învățământul general*. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, UNICEF Moldova, Chișinău: 2020, 35 p. ISBN 978-9975-152-01-3.
2. GUȚU, Vl. (coord.), DANDARA, O., DARII, L., ȘEVCIUC, M., TOMA, N., VICOL, M. Iu. *Curriculum Național: concept, structură și orientări strategice de dezvoltare*. Universitatea de Stat din Moldova, UNICEF Moldova, Chișinău: CEP USM, 2018, 138 p. ISBN 978-9975-142-41-0.
3. GUȚU, Vl., BUCUN, N., GHICOV, A., ACHIRI, I., PALADI, O., GORAȘ, M., LUNGU, C., GAICIUC, V., CEAPA, V., COTOVIȚCAIA, D., MARIN M., NASTAS, S. *Evaluarea Curriculumului Școlar*. Ghid metodologic. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Institutul și Științe ale Educației, Chișinău:Lyceum 2017, 76 p. ISBN978-9975-3157-5-3.

***** Articolul este realizat în cadrul Subprogramului (2024-2027) „*Teoria și metodologia monitorizării și dezvoltării continue și ciclice a curriculumului școlar*”, cifrul 01.14.01.

UNELE ASPECTE COMPARATIVE ALE COMPETENȚELOR DIN DIFERITE ȚĂRI CU CELE DIN REPUBLICA MOLDOVA

SOME COMPARATIVE ASPECTS OF COMPETENCES FROM DIFFERENT COUNTRIES WITH THOSE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU: 373.042(1-87:478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.68**

Vladimir GUȚU,
ORCID: 0000-0001-5357-4217
e-mail: vladimir.gutu@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova
Veaceslav BOLIEV,
ORCID: 0000-0003-1930-5173
e-mail: veaceslav.boliev@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova
Ioana Corina GEORGESCU,
ORCID: 0000-0001-8073-8344
e-mail: corina_b75@yahoo.com
România

Summary. *Updating the school curriculum in the Republic of Moldova is part of the general issue of educational reforms. The problem of transferring the educational policies of the European Union, but also of the good practices regarding curriculum development, becomes a priority. Canceling the transfer of key competences for lifelong learning and key competences for sustainable development is a strategic, but also a tactical/operational objective. In order to successfully achieve this objective, it is necessary to analyze, in a comparative plan, the state of affairs in different countries. We mention that in the given article the following notions are differentiated: "key competences", "transversal competences", "transdisciplinary competences", "generic competences". Transversal competences are defined at a high level of generalization and are formed within all curricular areas. Transdisciplinary competences express different connections between disciplines within a field of knowledge. Generic competences cover the major fields of education, science education, social education, aesthetic education, etc. Key competences are those competences that all citizens need for personal fulfillment and development, employment, etc.*

Keywords: *curricular areas, key competences, specific competences, transdisciplinary competences, transversal competences*.

INTRODUCERE

Definirea conceptului de competenţă este o misiune dificilă, iar în viziunea unor autori chiar imposibilă, deoarece este un „concept vag” (Ruano-Bordalau, 1998). De

regulă, definiţiile conceptului de competenţă conţin dimensiuni/ substanţe variate şi pot avea poziționări teoretice diferite în dependenţă de contextul abordat, domeniul de cunoaştere, punctul de vedere al conceptorului de competențe.

Totodată pentru orice domeniu de activitate competenţa reprezintă condiţia şi indicator al performanţei şi eficenţei.

Aşadar, competenţele reprezintă un pachet transferabil şi multifuncţional de cunoştinţe, capacităţi, deprinderi, abilităţi, valori şi atitudini care îi permite individului să-şi realizeze împlinirea şi dezvoltarea profesională, incluziunea socială şi inserţia profesională în domeniul respectiv. Competenţa se naşte şi se formează la confluenţa sensurilor date de verbele *a şti, a şti să faci, a şti să fii, a şti să convieţuieşti, a şti să devii*, deci nu este rezultatul acţiunii educaţionale numai pe domeniul cognitiv, ci se raportează şi la cel afectiv-atitudinal [1, p.11].

În acest context, problema competențelor transversale și transdisciplinare devine una prioritară în diferite țări.

MODELUL AUSTRALIEI

Prezintă interes o abordare a competențelor-cheie/ tranversale în Australia (Tabelul 1).

Tabelul 1. Abordare a competențelor-cheie/ tranversale în Australia versus Republica Moldova

Australia	Republica Moldova
1. Modalități de gândire: • creativitate și inovații; • gândire critică, rezolvarea de probleme, luarea deciziilor; • a învăța să înveți. 2. Munca: • comunicare; • cooperare (activitate în echipe). 3. Instrumentarul pentru realizarea unei activități: • alfabetizarea informațională; • alfabetizarea în domeniul TIC-ului. 4. A trăi în societate: • Cetățean – la nivel local și global; • capacități pentru viață și carieră; • responsabilitate personal și social.	1. Competențe de învățare/ de a învăța să înveți. 2. Competențe de comunicare în limba maternă/ limba de stat. 3. Competențe de comunicare într-o limbă modern. 4. Competențe de bază în matematică, știință și tehnologie. 5. Competențe acțional-strategice. 6. Competențe digitale, în domeniul tehnologiilor informaționale și comunicaționale. 7. Competențe interpersonale, civile, morale. 8. Competențe de autocunoaștere și autorealizare. 9. Competențe culturale, interculturale (de a recepta și de a crea valori). 10. Competențe antreprenoriale.

De fapt, cele opt competențe-cheie pentru Europa și, respectiv, competențe-cheie promovate de Curriculumul Național din Republica Moldova, în mare parte sunt coerente cu cele acceptate pentru sistemul de învățământ din Australia, care sunt structurate într-un cadru taxonomic diferit de cel din Republica Moldova.

Atragem atenție, că competențele-cheie pentru Australia nu sunt direcționate spre o anumită disciplină școlară, pe când o parte din competențele-cheie din Republica Moldova sunt direct corelate cu una sau altă disciplină școlară.

Competența de comunicare – cu disciplinele „Limba și literatura maternă”, ”Limbile moderne”, competențe de bază în matematică, științe, thenologii – cu disciplinele ”Matematica”, ”Fizica”, ”Chimie”, ”Biologie”, ”Informatica” etc.

Totodată, evidențiem faptul, accentuarea clară/ dominantă a următoarelor dimensiuni în strcutura competențelor transversale pentru Australia și anume: creativitate și inovație, gândirea critică, rezolvarea de probleme și luarea deciziilor, pe de o parte, comunicare, cooperare, TIC-ul, cetățenie activă și responsabilă, pe de paltă parte.

Dacă ultimele dimensiuni în mare parte și în diferite forme de manifestare, sunt caracteristice și sistemului de competențe transversale pentru Republica Moldova, atunci dimensiunile ce țin de activitate, inovații, rezolvarea de probleme, luarea deciziilor nu sunt direct prezentate în acest sistem de competențe. Deși într-o variantă sau alta ele se regăsesc în structura competențelor specifice disciplinelor școlare.

MODELUL PISA

Prezintă interes abordarea competențelor în Proiectul PISA, în care accentual se pune pe: *formarea competențelor globale*: examinarea problemelor locale, globale, interculturale; angajarea în interacțiuni deschise; acționarea pentru bunăstarea colectivă și dezvoltarea durabilă; formarea pentru piața muncii; utilizarea platformelor media etc.; *formarea competențelor de discipline*: cunoștințe disciplinare, cunoștințe transdisciplinare, cunoștințe practice; *formarea competențelor cognitive și metacognitive*; *formarea abilităților sociale și emoționale*; *formarea atitudinilor și a valorilor*.

Analiza abordării competențelor în Proiectul PISA și în curricula din Republica Moldova ne permite să deducе două concluzii generale:

- ✓ ***Abordarea conceptuală a competențelor*** are la bază aceleași prevederi: integrarea cunoștințelor, capacităților, atitudinilor și a valorilor; acțiunea reprezintă finalitatea manifestată în termeni de competențe; structura competenței.
- ✓ Totodată, substanța conținutală a competențelor propuse în Proiectul PISA se deosebește esențial de cea specific cadrului de competențe din Curriculumul Național și anume: rezolvarea de problem reale; transferal cunoștințelor; luarea unor decizii individuale, producerea de noi cunoștințe etc.

Pentru a aborda mai pe larg problema competențelor-cheie/ transversale vom analiza și alte sisteme de competențe din SUA, Noua Zeelandă, Canada, Europa în comparație cu sistemul respectiv din Republica Moldova.

Tabelul 1. Sistem de competențe-cheie din SUA, Noua Zeelandă, Canada, Europa și Republica Moldova [2]

SUA	Noua Zeelandă	Canada ISTE	Europa	Republica Moldova
• Competențe de bază. • Competențe sociale. • Competențe tehnice și tehnologice. • Competențe sistemice. • Competențe privind resursele.	• Autocontrol și luarea de decizii. • Participare socială. • Gândire. • Comunicare, inclusiv informațională. • Competențe digitale. • Tehnologii și concepții.	• Creativitate și inovație. • Comunicare și colaborare. • Cercetare și digitalizare. • Gândire critică, rezolvarea de brobleme și luarea deciziilor.	**1996** • Competențe politice și sociale. • Competențe interculturale – toleranța. • Competențe de comunicare. • Competențe digitale. • Competențe de a învăța pe parcursul întregii vieți. **2006** • 8 competențe-cheie	• Competențe de învățare/ de a învăța să înveți. • Competențe de comunicare în limba maternă/ limba de stat. • Competențe de comunicare într-o limbă modern. • Competențe de bază în matematică, știință și tehnologie. • Competențe acțional-strategice. • Competențe digitale, în domeniul tehnologiilor informaționale și comunicaționale. • Competențe interpersonale, civile, morale. • Competențe de autocunoaștere și autorealizare. • Competențe culturale, interculturale (de a recepta și de a crea valori). • Competențe antreprenoriale.

Analiza comparativă a competențelor-cheie/ transversale din diferite țări și din Republica Moldova ne permite să formulăm următoarele constatări:

Existența unui nucleu tare al competențelor-cheie, caracteristice majorității țărilor,

și anume: competența de comunicare, competența digitală, competența civică/ socială, competența interculturală, competența cognitivă.

De menționat, că în dependență de nivelul de dezvoltare a unei sau altei țări, de orientări politice, economice și sociale ale acestora, de tradiții și oportunități, de alți factori, fiecare țară la o etapă sau altă etapă stabilește unele priorități cu referire la identificarea competențelor-cheie/ tranversale. De exemplu, sistemul de competențe, promovat de Uniunea Europeană, Consiliul Europei se axează puternic pe: respectarea drepturilor oamenilor, interculturalitate, cu alte cuvinte, pe dimensiunea umană; sistemul de competențe tranversale din Rusia evidențiază dimensiunile: educația patriotică, educația militară etc.; sistemul de competențe transversale din SUA evidențiază aspectele sistemice și globale în formarea viitoarelor generații. Pentru Republica Moldova ar fi prioritare, reieșind din contextul și starea reală a societății noastre, următoarele dimensiuni și orientări strategice: dimensiunea civică și morală, dimensiunea interculturală etc.

Totodată, nu putem să stabilim un Cadru Național al Competențelor fără a analiza și asocia la documentul „Lista competențelor necesare în secolul al XXI-lea” [3].

Autorii acestui document afirmă că:

„*Forţa motrice a secolului XXI constă în capitalul intelectual al cetăţenilor. Progresul politic, social şi economic din acest mileniu va depinde de potenţialul intelectual al generaţiilor de oameni tineri. Prin urmare, nu ar trebui să rămânem indiferenţi la ceea ce învaţă elevii – cum anume învaţă şi în ce mod trebuie să investească în competenţele lor. Urgenţa extinderii capacităţii angajaţilor, pentru a face faţă nevoilor pe care le impune secolul XXI, este predominant vizibilă în cercetările de specialitate, în care se face apel la acţiuni urgente.*

Lista competenţelor necesare în secolul XXI este rezultatul a numeroase lucrări ştiinţifice, rapoarte, cercetări actuale şi opinii ale reprezentaţilor din învăţământ, afaceri şi industrie.

Lista ar trebui să reprezinte un model pentru domeniile publice, de afaceri şi de învăţământ, prin definiţii adecvate şi prin anumite contexte legate de cele mai necesare competenţe ale elevilor şi ale forţei de muncă în era digitală. Pentru a fi pregătiţi în mod adecvat, elevii trebuie să dobândească cunoştinţe şi competenţe în cadrul contextului situaţional contemporan. Transmiterea acestor competenţe în era digitală şi evaluarea corectă a competenţelor deja dobândite de către elevi şi studenţi va determina dacă copiii de astăzi vor fi pregătiţi să trăiască, să înveţe, să muncească şi să servească societăţii în mediul digital.

Starea actuală şi cea viitoare a economiei mondiale şi a fiecărui stat în parte depinde în mod direct de cât de bine va fi definit nivelul de alfabetizare în rândul persoanelor tinere.

Aici vorbim de alfabetizarea secolului XXI, care include anumite competenţe academice foarte dezvoltate, în ceea ce priveşte gândirea, înţelegerea, lucrul în echipă şi utilizarea noilor tehnologii.

Pentru a progresa în economia digitală, elevii şi studenţii vor avea nevoie de anumite cunoştinţe bazate pe era digitală. Este important ca sistemul de învăţământ să facă schimbările necesare pentru a putea îndeplini această misiune, şi anume pregătirea elevilor pentru lumea din afara sălilor de clasă. De aceea, sistemul de învăţământ trebuie să înţeleagă şi să accepte următoarele competenţe ale secolului XXI în cadrul standardelor şi programelor academice." [4, p.3].

Tabelul 2. Competențe necesare pentru secolul XXI

Nr. crt.	**Domeniul/ metacompetență**	**Competențe transversale specifice domeniului**	**Republica Moldova Posibile conexiuni actuale**
1.	Alfabetizarea în era digitală	• Alfabetizarea vizuală și informațională • Alfebetizarea culturală și conștientizarea globală	• Competența digitală • Competența culturală/ interculturală
2.	Inventivitatea – capitolul intelectual	• Adaptabilitatea/ grija față de complexitate și autosesizare • Curiozitatea, creativitatea și riscul • Gândire și raționament la nivel înalt	• Competența de a învăța să înveți • Competențe specifice disciplinelor școlare
3.	Colaborarea	• Colaborare • Etc.	• Competențe interpersonale, acțional-strategice
4.	Cooperarea	• Cooperare • Cooperare cu ajutorul calculatorului	
5.	Comunicarea	• Comunicarea verbal • Comunicarea nonverbal • Comunicarea cu ajutorul TIC-ului	• Competențe de comunicare • Competențe digitale
6.	Creativitatea	• Crearea noului • Gândirea creativă • Gândirea artistică • Creativitatea în diferite domenii	• Competențe specific disciplinelor școlare
7.	Organizarea și soluționarea problemelor		
8.	Autosesizarea și responsabilizarea socială	• Asumarea de responsabilități • Transferul de atitudini • Autoevaluarea • Comportamentul etic, social și profesional	• Competențe civice/ morale

8.	Calitatea, rezultatele și productivitatea excepțională	• Prioritățile, planificarea și gestionarea având ca scop obținerea de rezultate • Utilizarea efectivă a instrumentelor reale, în primul rând, a celor digitale, de comunicare • Rezultatele de înaltă calitate, aplicabile în mediul real	• Competența acțional-strategică

De menționat, că competențele propuse pentru secolul XXI nu sunt formulate în termeni de competențe (verb, domeniu, nivel/ normă, context/ rezultat), ele mai degrabă stabilesc mari domenii de competențe, iar funcția conceptorilor de curricula este de formulat aceste finalități în termenii de competențe. Dacă comparăm aceste competențe (domenii de competențe) cu competențele-cheie din Curriculumul Național putem stabili existența unor corelații/ conexiuni dintre ele.

Totodată, deosebirile țin de următoarele:

- Cadrul valoric și complexitatea competențelor propuse în comparație cu cele din Republica Moldova este unul diferit. De exemplu, competența *alfabetizarea în era digitală* are un alt grad de complexitate în raport cu competența *digitală*, promovată de Curriculumului Național.
- Competențele de *colaborare*, *cooperare*, *soluționare a conflictelor*, *asigurarea calității* în lista competențelor pentru secolul XXI sunt dominante/ cheie, iar în lista competențelor tranversale din Republica Moldova ele îndeplinesc funcția de unități de competențe în structura altor competențe, de exemplu: competențele *personale*, *civice*, *morale*.
- Mai puțin sunt reflectate în strucrura/ conținutul competențelor-cheie din Republica Moldova așa dimensiuni incluse în lista competențelor pentru secolul XXI, ca: *conștientizarea globală*, *curiozitatea*, *creativitatea*, *riscul*, *soluționarea conflictelor*, *organizarea*.

CONCLUZII GENERALE

1. Se identifică tendința la nivel European de a aborda competențele specifice disciplinelor de studii din perspectiva aceluiași concept. Totodată, fiecare țară elaborează sistemul propriu de competențe pentru disciplinele școlare, reieșind din politicile educaționale promovate.
2. În majoritatea țărilor europene competențele specifice disciplinelor de studii sunt formulate taxonomic și din două perspective: *valorificarea valențelor și oportunităților disciplinei concrete privind demersul acțional specific*; *contribuirea la formarea unor competențe transversale/ transdisciplinare*. În Republica Moldova în curricula actuale, competențele sunt formulate în mare parte strict disciplinar (*a ști* și *a putea* să realizezi activități pe dimensiunea disciplinei date).

3. De menționat că în majoritatea țărilor europene, competențele specifice disciplinelor de studiu includ componenta praxiologică orientată spre rezolvarea problemelor locale, regionale, globale. Pe când competențele specifice disciplinelor de studii din Planul de învățământ din Republica Moldova, includ ca dominantă componenta cognitivă.
4. Se constată existența unor interconexiuni dintre competențele transdisciplinare, transversale și competențele specifice disciplinelor de studii din curricula disciplinare a țărilor europene.

În cazul Republicii Moldova, competențele transversale și competențele specifice disciplinelor de studii au un grad scăzut de interconexiune. Aceasta se referă și la realizarea principiului transdisciplinarității.

Cel mai mare decalaj în abordarea sistemului de competențe în țările europene (și nu numai) și Republica Moldova ține de prezentarea graduală a competențelor pe clase și cicluri/ trepte de învățământ.

REFERINȚE

1. GUȚU, Vl. (coord.), DANDARA, O., DARII, L., ȘEVCIUC, M., TOMA, N., VICOL, M. Iu. *Curriculum Național: concept, structură și orientări strategice de dezvoltare*. Universitatea de Stat din Moldova, UNICEF Moldova, Chișinău: CEP USM, 2018, 138 p. ISBN 978-9975-142-41-0.
2. În:https://www.business-academy.ro/
3. În:https://www.business-academy.ro/cms/mestoZaUploadFajlove/competente%20necesare.pdf
4. În:https://www.slideshare.net/alisarussu/2014cumsapregatimeleviipentrusecolulxxi

***** Articolul este realizat în cadrul Subprogramului (2024-2027) ”*Teoria și metodologia monitorizării și dezvoltării continue și ciclice a curriculumului școlar*”, cifrul 01.14.01.

PREMISE ȘI CONTEXT DE REALIZARE A ACTIVITĂȚII DE MENTORAT ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR

PREMISE AND CONTEXT OF PERFORMANCE OF THE MENTORING ACTIVITY IN HIGHER EDUCATION

CZU: 378.048 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.69**

Otilia DANDARA,
ORCID: 0000-0003-0226-3368
e-mail: otilia.dandara@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova
Elena GOGOI,
ORCID: 0000-0002-4159-3477
e-mail: alionagogoi@gmail.com
Universitatea Tehnică a Moldovei

Rezumat. *Educația ca fenomen social se subordonează unor legități și principii care stau la baza funcționării mecanismelor sociale. Modalitatea de realizare a formării profesionale inițiale în învățământul superior este justificată de premise obiective, argumentate epistemologic la nivelul unor fundamente științifice din domenoiul sociologiei, psihologiei și pedagogiei (științelor educației). Abordările teoretice, configurate în teorii argumentate de către autori consacrați explică esența și modul de influență a unor mecanisme sociale, personale și educaționale, care facilitează activitatea de mentorat. Din perspectiva acestora, mentoratul este un proces firesc, dar și imperios necesar, realizabil din perspectiva interacțiunii formative, care angajează studentul și profesorul universitar, unde profesorului are rolul de mentor, persoană ce demonstrează comportament de urmat într-un mediu de învățare interactiv, conectat la problemele pieței muncii.*

Cuvinte-cheie: *premise teoretice; mentorat; comportament- model; interacțiune socială.*

Summary. *Education as a social phenomenon operates under specific laws and principles that form the foundation of social mechanisms. The approach to initial professional training in higher education is supported by objective premises, epistemologically grounded in the scientific foundations of sociology, psychology, and pedagogy (education sciences). Theoretical frameworks, developed by renowned authors, elucidate the essence and influence of social, personal, and educational mechanisms that support mentoring activities. From this perspective, mentorship is both a natural and essential process, facilitated through formative interaction between the student and the university professor, with the professor serving as a mentor—modelling behaviour to be followed in an interactive learning environment aligned with the demands of the labour market.*

Keywords: *theoretical premises; mentorship; role-model behaviour; social interaction.*

INTRODUCERE

Procesul educațional din toate timpurile a fost un răspuns la solicitările mediului socio economic și cultural. Învățământul superior, ca nivel educațional orientat spre formarea specialiștilor de înaltă calificare, s-a modificat conform timpurilor. În condițiile actuale, când evoluția tehnologiilor informaționale a dat un ritm alert dezvoltării tuturor domeniilor activității umane, devine imperios necesar de a introduce schimbări vizibile în procesul de formare profesională inițială prin învățământul superior. Schimbarea de paradigmă generează modificarea tuturor aspectelor procesului educațional, dar în primul rând este solicitată modificarea activității și comportamentului profesional al profesorului universitar. Pe fundalul unei declarații întemeiate, privind poziția de parteneriat între profesorul universitar și student, importanța implicării active și responsabile, pe picior de egalitate a ambilor actanți, profesorul universitar, în virtutea funcțiilor de serviciu, este actorul care trebuie să valorifice premisele și să asigure contexul favorabil de formare profesională în baza noii paradigme a învățământului universitar. De la o atitudine de subordonare, o implicare axată pe control și evaluare formală, cadrul didactic universitar, trebuie să se transforme în facilitator al procesului de formare profesională a discipolului, având rolul de mentor. Această transformare de esență o apreciem drept un proces firesc, din considerentul că are la bază premise sociale, psihologice și pedagogice, care demonstrează obiectivitatea modernizării procesului educațional, în baza unor mecanisme sociale funcționale.

METODOLOGIA CERCETĂRII

În scopul identificării premiselor obiective de realizare a mentoratului în învățământul superior, am valorificat fundamentele epistemologice ale acestei activități. Documentarea în baza resurselor bibliografice, ne-a dus către teorii recunoscute în domeniul sociologiei, precum: teoria despre sinele social, G. H. Mead; teoria despre sineleoglindă și teoria interacționalismului social, Ch. H. Cooley; teoria despre conștiința de gen și amprentare, M. Mead; teoria reproducerii culturale, P. Bourdieu; teoria mobilității sociale, R. Boudon; teoria interdependenței sociale, D. Johnson și R. Johnson.

Deoarece elementul-cheie al acțiunii este individul, prin manifestarea personalității sale, am considerat oportun de a valorifica abordări teoretice și argumentări încadrate în sisteme de reflecție, privind modul de funcționare a personalității umane. Drept reper ne-a servit: teoria dezvoltării personalității, J. Piaget; teoria abordării sistemice a personalității, M. Golu; teorii umaniste A. Maslow și C. Rogers.

Reperul venit din sociologie, care fundamentează relațiile și comportamentul social, în consonanță cu reperul axat pe teoriile din domeniul psihologiei, contribuie la argumentarea modalității de abordare a demersului educațional. O binecunoscută conexiune este reflectată în teoria învățării sociale alui A. Bandura și teoria învățării experiențiale a lui A. Kolb.

Analiza resurselor teoretice, reflecțiile comparative, ne-au permis să configurăm premisele obiective ale activității de mentorat în învățământul superior, precum și să

stabilim rolul și locul contextului/mediului de învățare în formarea profesională inițială încadrată într-o nouă paradigmă.

REZULTATELE CERCETĂRII

Învățarea vieții sociale și a rolurilor ce urmează a fi exersate, reprezintă un proces complex prin care învăţăm să fim membri ai societăţii. Finalitatea acestui proces este reprezentată de adaptarea şi integrarea în societate şi adoptarea valorilor acesteia. Ființele umane sunt constructe complexe, de aceea mediul social în cadrul căruia ele devin comprehensibile și acceptate îi stumulează/provoacă spre o permanentă dezvoltare și actualizare a dimensiunilor cognitive. Având în vedere diversitatea contextelor și modalităților de învățare, considerăm că provocarea majoră a actorilor educaționali constă în identificarea interacțiunilor sociale care să producă experiențe de învățare cât mai eficiente.

T. Rotariu şi P. Iluţ accentuează faptul că individul, în interacţiune cu semenii săi, acumulează deprinderi, cunoştinţe, valori, norme, atitudini şi comportamente, iar formarea intelectuală nu se realizează în mod automat, ci printr-un proces complex de învățare. Autorii precizează că societatea, printr-o serie de mecanisme şi agenţi, transferă matricea culturală existentă următoarelor generaţii, solicitându-le un anumit comportament inerent respectivei culturi [16].

Astfel, la nivel de societate, există mecanisme de formare a personalității, un proces de însușire și interiorizare a normelor și valorilor sociale, a modelelor de comportament social. Precum observăm, aceste mecanisme, desprinse din literatura de specialitate, sunt reprezentate de modelarea socială, învățarea socială, controlul social.

1. *Modelarea socială* se fundamentează pe necesitatea ființei umane de a face parte dintr-un grup, realizând în cadrul lui aspiraţia de autoidentificare şi autoafirmare, asigurând o stare de securitate și protecție. Aceasta decurge activ în primii ani de viaţă în familie și contribuie la formarea abilităților sociale, deprinderilor și conduitei necesare pentru participarea efectivă la viaţa socială. Astfel, observăm că însăși formarea personalității constituie rezultatul unui proces de interacțiune, relaționare și urmare a unui model, la care contribuie factorii personali, de mediu şi culturali. Acest fapt, după cum credem, înlesnește transferul de cultură de la o persoană sau grup la o altă persoană sau grup. Înțelegem că interacțiunea socială solicită implicarea a doi factori principali: cel care creează contextul și oferă condiții de modelare și cel care preia comportamentul (în totalitate sau parțial), folosindu-l drept reper în evoluția sa ulterioară.

2. *Învăţarea socială* este o formă a învățării umane, prin care subiectul însuşeşte valorile şi normele grupului, asistând la experienţa altor persoane, interacţionând nemijlocit cu acestea sau internalizând complet modelul comunității. Interacţiunea socială, ca premisă a învățării sociale, se definitivează cu internalizarea atitudinilor, concepţiilor, valorilor și normelor sociale, ducând la identificarea acțiunilor morale ce corespund rigorilor societății sau grupului social.

3. *Controlul social* se exprimă ca relaționare a identității individului cu normele și valorile sociale. Potrivit perspectivelor psihologilor H. Tajfel și J. Turner, grupul social

este definit ca o colectivitate de persoane care se recunosc ca membri ai unei categorii sociale, împărtășind sentimentele de apartenență și evaluările colective ale grupului și ale apartenenței la acesta [18]. Prin integrarea în cadrul grupului social, individul suportă consecințele sociale ale apartenenței, manifestate prin relații sociale și emoționale.

Prin prisma celor expuse, constatăm că procesul de integrare/aderare la un grup social contribuie la consolidarea identității individului. În primul rând, individul se autodetermină, proces ce necesită o comparație cu alți membri ai societății, iar relaționarea cu mediul social și interacțiunile cu ceilalți conduc la acceptarea și internalizarea normelor, valorilor și standardelor, pe care individul le convertește în reguli de conduită personală. Considerăm că aceste aspecte facilitează nu doar înțelegerea propriei identități, ci și cunoașterea altora și comunicarea eficientă cu aceștia.

Sintetizând, observăm că toate aceste mecanisme au ca element de bază relaționarea și urmarea unui model. Prin urmare, constatăm că mentoratul este conceput ca instrument cheie în procesul de socializare, oferind oportunități pentru ca indivizii să dobândească cunoștințe și abilități pentru a-și asuma un rol bine definit în societate [8, p. 97].

O abordare fenomenologică și interacționistă este reflectată de către G. H. Mead, care promovează ideea că experiența socială dezvoltă personalitatea unui individ. După cum observăm, în lucrarea sa *Mintea, Sinele și Societatea*, cercetătorul vorbește despre apariția minții și a sinelui în procesul de comunicare dintre organisme, subliniind că „mintea individuală poate exista doar aflându-se în relație cu alte minți cu semnificații comune” [2].

Mead dezvoltă conceptul de *sine,* care reprezintă aspectul personalității unui individ constituit din *conștientizarea de sine* și *imaginea de sine*, un produs al experienței sociale. În viziunea sa, *sinele* nu există la naștere, ci este dezvoltat din interacțiune și experiență socială.

O perspectivă asupra auto-dezvoltării este oferită de Ch. H. Cooley, reprezentat al curentului sociologiei interacționiste. Preocupat de studierea comportamentului uman și modul în care oamenii interacționează unii cu ceilalți, autorul constată că înțelegerea de sine este construită, în parte, de percepția noastră asupra modului în care ne văd ceilalți. Conceptul *sinele-oglindă* este explicitat prin prisma faptului că autoconștiința unei persoane crește și se modelează în rezultatul interacțiunilor cu alte persoane. Termenul se referă la modalitatea în care oamenii își construiesc identitatea bazându-se pe percepțiile celor din jur.În viziunea autorului, societatea șlefuiește comportamentul uman, iar individul, fiind membru al unei familii, al unei clase sociale ori al unui stat, iar acest angrenaj n-ar fi fost posibil fără comunicare, înțeleasă drept condiție obligatorie pentru dezvoltarea naturii umane [5, p. 61] Deci, dezvoltarea identității umane este determinată de importanța interacțiunii sociale.

Preocuparea cercetătoarei M. Mead nu a vizat doar modalitatea în care un individ devine *social* sau *uman*, ci modalitatea în care el devine culturalizat. Semnificația conceptului de *cultură*, în viziunea cercetătorului L. L. Langness, se apropie de cea a lui Clifford Geertz, care consideră că omul se remarcă prin înalta capacitate de învățare,

plasticitate și dependență extremă de un anumit tip de învățare: înțelegerea conceptelor, însușirea și aplicarea unor sisteme specifice de semnificație simbolică [12, p. 98]. Modalitatea și sursa de învățare, la fel este ancorată într-un context cultural concret. „Altădată, scrie M. Mead, existau câţiva bătrâni care ştiau mai mult decât tinerii din cauza experienţei acumulate într-un sistem cultural dat. Astăzi nu mai este aşa. Nu mai există măcar un bătrân care să cunoască ceea ce ştiu tinerii sub 20 de ani despre lume. Nicio generaţie nu a cunoscut vreodată, trăit şi asimilat schimbări atât de rapide care se produc sub ochii ei“. Această constatare indică direct asupra percepției sociale privind profesorul, mentorul. În condițiile actuale, nu neapărat vârsta este indicatorul potrivirii cu aceste roluri sociale.

P. Bourdieu, adeptul tradiției structuraliste, în contextul dezvoltării *teoriei reproducerii culturale*, afirmă că principiul reproducerii sociale este detaliat prin prisma faptului că din generație în generație, indivizii sau grupurile de indivizi caută să-și mențină sau să-şi îmbunătăţească poziţia socială.În contextul cercetărilor sale, Bourdieu introduce conceptele *capital cultural*, *habitus* și *câmp social*.

Habitus-ul se identifică cu un sistem de predispoziții dobândite în procesul de socializare care ajută individul să funcționeze într-o anumită structură. Acest sistem de dispoziții determină activitățile și reprezentările indivizilor. Habitus-ul conduce la generarea unui comportament într-un câmp social.

Câmpul social este reprezentat de un mediu (educativ, politic, religios, artistic, economic) în care se desfășoară relațiile sociale și în care o persoană poate ocupa mai multe poziții sociale.

În ceea ce privește *capitalul*, Bourdieu îl prezintă sub trei forme fundamentale: capital economic, capital cultural și capital social [4]. Din perspectiva cercetării realizate de către noi, vom pune accent pe capitalul cultural și capitalul social. *Capitalul cultural* este format dintr-un conglomerat de active sociale ale individului, și anume: studii, intelect, stil de vorbire, stil vestimentar, cunoștințe, informații. Acestea favorizează mobilitatea socială a individului într-o societate stratificată. *Capitalul social* nu este un dar, ci se dobândește și se menține prin practicarea numeroaselor activități, prin apartenența la un grup sau la o rețea.

Cercetătorul este cunoscut pentru contribuțiile sale în apărarea individualismului metodologic și a explicațiilor cauzale care au la bază pe mecanisme sociale (cauzale / generative). Conform acestui principiu metodologic, orice fenomen macro-social trebuie explicat ca rezultat al comportamentului indivizilor, determinat de raționamentele și motivațiile acestora. De asemenea, motivele și motivaţiile nu pot fi înţelese decât în raport cu situaţia socială inițială a indivizilor. Bourdieu încearcă să demonstreze că ceea ce pare „natural” în societate este, de fapt, rezultatul unei construcții sociale sau a jocului social [Ibid.].

Boudon abordează sociologia acţiunii, susținând că „orice fenomen social, indiferent de natura lui, rezultă din acțiuni și comportamente individuale” [1, p. 24). Autorul încearcă să întregească imaginea fenomenelor sociale, enunţând că din punct de vedere

al abordării sociologice, este nevoie să determinăm/să găsim sensul comportamentelor individuale, aflate la originea lui [Ibid.].

Pe dimensiunea problemei abordate de către noi, facem apel și la teoriile umaniste ale personalității, conform cărora personalitatea e privită ca o formațiune psihologică, ce ia naștere în procesul vieții în societate, ca un produs al dezvoltării experienței umane, însușirii formelor sociale de conduită. Considerăm că această perspectivă aduce în prim plan importanța interacțiunii individului cu mediul său social în formarea și evoluția personalității.

O concepție general acceptată a personalității denotă individul uman în contextul său social și dotarea sa culturală, înglobând organismul individual, structurile psihice umane, relațiile sociale în care el se află integrat, precum și resursele culturale de care dispune. Altfel spus, personalitatea este o combinație de trăsături și modele care influențează comportamentul, gândirea, motivația și emoțiile. Conform perspectivei psihologului român P. Popescu-Neveanu, personalitatea este percepută ca fiind individul uman tratat ca o unitate bio-psiho-socială, un purtător al funcțiilor epistemice, pragmatice și axiologice sau „un microsistem al invarianților informaționali și operaționali ce se exprimă constant în conduită și sunt definitorii sau caracteristici pentru subiect" [14, p. 133]. Considerăm că această definiție evidențiază complexitatea și interconexiunile dintre diferitele aspecte ale personalității umane și mediul său înconjurător. Evoluția personalității implică, în primul rând, o ascensiune a conștiinței individului care are loc atât la nivel intelectual, cât și în planul afectiv și axiologic. Dinamica parcursului de maturizare a personalității reprezintă un traseu existențial marcat de obstacole și fenomene de natură psihosocială [15, p. 13]. În opinia noastră, această evoluție reflectă interacțiunile complexe dintre factorii interni și externi care influențează dezvoltarea personalității umane.Una dintre virtuțiile personalității este învățarea, definită ca „o schimbare permanentă în performanța umană sau în potențialul său pentru performanță ca rezultat al interacțiunii cu mediul" [6, pp. 8-9]. T. Shuell descrie învățarea ca „o schimbare continuă a comportamentului sau a capacității de a se comporta într-un mod dat, rezultată din practică sau alte forme de experiență" Astfel, *mediul* reprezintă factorul cel mai important al dezvoltării [17].

O teorie ce vizează dezvoltarea unui comportament pozitiv prin prisma modelelor prezentate de profesori ce contribuie la modelarea unui comportament dorit este reflectată de către eminentul psiholog și teoretician canadian de la Universitatea Stanford, A. Bandura. Autorul învățării observaționale (prin modelare) și autoreglare, dezvoltă *teoria învățării sociale*, care definește învățarea drept un rezultat direct al condiționării, încurajării și pedepsei, totodată promovând ideea că oamenii învață din interacțiunile cu ceilalți într-un context social [3].

De asemenea, Bandura completează că în procesul de observare a comportamentelor umane, oamenii dezvoltă comportamente similare, asimilează și imită acel comportament, mai ales dacă experiențele lor observaționale sunt pozitive sau includ recompense legate de comportamentul observat. Iar imitarea, presupune reproducerea activităților

motorii observate [Ibid.]. În timp, această teză a devenit una din cele mai influente teorii despre învățare și dezvoltare, fiind numită drept puntea ce conectează teoriile învățării comportamentale cu teoriile învățării cognitive, deoarece cuprinde atenția, memoria și motivația [13]. Cu toate acestea, Bandura consideră că stimularea directă nu vizează toate tipurile de învățare, fapt pentru care el adaugă în teoria sa elementul social, argumentând că comportamentul uman se învață prin observare, imitare și modelare [11].

A.Bandura dezvoltă constructul *reciprocitate triadică*: comportament, factori personali (interni), factori de mediu (externi). Cercetătorul precizează că ființele umane reprezintă produse parțiale ale mediului lor. La fel de important este faptul că, inițial, se creează medii benefice, iar ulterior are loc exercitarea controlului asupra acestora. O selecție riguroasă a mediului poate influența ceea ce dorește persoana să devină, iar alegerile sunt influențate de convingerile și de capacitățile fiecăruia [3].

Reperele epistemologice care explică procesele sociale și modalitatea de funcționare și dezvoltare a parsonalității, justifică necesitatea configurării potrivite a demersului educațional. Astfel strategiile de influență și interinfluență formativă sunt acceptate, dacă sunt relevante solicitărilor mediului de viață, exprimate în finalități. Relevantă activității de mentorat este învățarea prin cooperare. Este important de menționat faptul că învățarea de grup/prin cooperare are la bază filosofia educațională a lui J. Dewey, care precizează că sursa primară a controlului social rezidă în natura muncii depuse ca proiect social în care toți indivizii au oportunități de a contribui și de care toți sunt responsabili [7, p. 56]. În viziunea cercetătorilor Johnson R., Johnson D., Holubec E. J, aceasta reprezintă o strategie de instruire structurată şi sistematizată a grupurilor mici de studenți, astfel încât aceştia să poată lucra împreună, urmând ca fiecare membru al grupului să-şi îmbunătăţească performanţele proprii şi să contribuie la creşterea performanţelor celorlalţi membri ai grupului [9]. În situațiile de *cooperare*, acțiunile membrilor grupului tind să se substituie reciproc, membrii se încurajează, își împărtășesc ideile, fiind deschiși pentru a se influența reciproc. În urma numeroaselor cercetări, se constată că cooperarea, la nivel universitar, promovează o mai mare stimă de sine decât competiția sau individualismul. De asemenea, studenții reușesc să dezvolte abilități sociale mult mai rapid decât cei care concurează sau lucrează în mod individual [10, p. 102]. Totodată, în paradigma de colaborare, crește capacitatea studenților de a iniția, forma și menține relații interpersonale importante. În plus, colaborarea facilitează procesul de adaptare la mediul academic, de a face față incertitudinii, oferă o mai bună înțelegere a intereselor și nevoilor proprii și ale celor din jur, dezvoltă capacitatea de a identifica modalități de atingere a obiectivelor personale în parcursul universitar și de carieră [Ibid.]. Astfel, realizăm că o atitudine pozitivă a studentului față de experiențele sale din mediul academic determină spe o implicare mai intensă în procesul de învățare și colaborare.

Colaborarea într-un efort comun necesită o interacțiune intensă şi eficientă între membrii echipei, astfel încât aceştia să-şi îmbunătăţească abilitățile sociale și să dezvolte relații personale și profesionale. Considerăm că colaborarea sporită între indivizi conduce la creșterea sentimentului de valoare personală, la o mai mare pro-

ductivitate, la acceptarea și sprijinul din partea celorlalți, la o mai mare autonomie și independență.

Studiile indică ferm că cooperarea poate fi intensificată atunci când studenții își împărtășesc gândurile unii cu ceilalți, verbalizând și demonstrându-și reciproc despre ceea ce se întâmplă în minţile lor, în timpul realizării unei sarcini. Această strategie educațională, care se subordonează unor principii și legități socilogice și psihologice, crează un mediu propice activității de mentorat.

CONCLUZII

1. Educația ca fenomen social se subordonează unor principii și mecanisme sociale funcționale. Modalitatea de formare profesională inițială, ca expresie a educației formale, are la bază premise justificate teoretic, care creează condiții de realizare a procesului într-un mod relevant solicitărilor sociale.

2. Activitatea de mentorat în învățământul superior, este un proces firesc, necesar și realizabil, deoarece se bazează, din punct de vedere a sociologiei, pe mecanisme sociale precum: modelarea socială, învățarea socială, controlul social, care au la bază capitalul cultural și social, acestea find justificate din perspectiva interacționalismului social. Din punct de vedere a reperelor epistemologice din domeniul psihologiei, personalitatea umană, ca sistem format în baza resurelor interne și externe, își configurează sinele și imaginea de sine, sub influența modelelor.

3. Finalitățile educației sunt direct influențate de mediul și contexul de învățare. Formarea profesională inițială, prin învățământul superior, care are drept scop conectarea studenților la piața muncii, formarea comportamentului profesional relevant cerințelor mediului profesional, este posibilă prin activitatea de mentorat. Acest proces se bazează pe interacțiunea profesorului și studentului, centrată pe cooperare și este apreciat ca un proiect social în care toți indivizii au oportunități de a contribui și de a fi responsabili.

REFERINȚE

1. BAECHLER, J., BALLE, F., BIRNBAUM, P. et al. *Tratat de sociologie*. BOUDON, R., coord. București: Humanitas, 1997. 639 p. ISBN 973-28-0759-8.
2. BALDWIN, J. D. *George Herbert Mead: a unifying theory for sociology*. Newbury Park: Sage Publications, 1986. 168 p. ISBN 13-978-0803923201.
3. BANDURA, A. *Social learning theory*. Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1977. 247 p. ISBN 978-0138167516.
4. BOURDIEU, P. The Forms of Capital. In: RICHARDSON, J. G., ed. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press, 1986, chapter 1, pp. 241-258.
5. CRISP, G., CRUZ, I. Mentoring College Students: A Critical Review of the Literature Between 1990 and 2007. In: *Research in Higher Education*. 2009, vol. 50, no. 6, pp. 525-545. ISSN 0361-0365.

6. DRISCOLL, M. P. *Psychology of Learning for Instruction*. Needham Heights: Paramount Publishing, 1994. 409 p. ISBN-0-205-13928-0.
7. DEWEY, J. *Experience and education*. New York: Kappa Delta Pi, 1938. Republished: New York: Collier Books, 1963. 91 p.
8. GOODWIN, L. D., STEVENS, E. A., BELLAMY, G. T. Mentoring among faculty in schools, colleges, and departments of education. In: *Journal of Teacher Education*. 1998, vol. 49, issue 5, pp. 334-343. ISSN 0022-4871
9. JOHNSON, D. W., JOHNSON, R. T., HOLUBEC, E. J. *Cooperation in the classroom*. 8th ed. Edina, MN: Interaction, 2008.
10. JOHNSON, D. W., JOHNSON, R. T., SMITH, K. A. Cooperative Learning: Improving University Instruction by Basing Practice on Validated Theory. In: *Journal on Excellence in College Teaching*. 2014, vol. 25, issue 3-4, pp. 85-118. ISSN 1052-4800.
11. KURT, S. *Social Learning Theory: Albert Bandura* [online]. 2019 [citat 01.05.21]. Disponibil: https://educationaltechnology.net/social-learning-theory-albert-bandura/
12. LANGNESS, L. L. Margaret Mead and the Study of Socialization. In: *Ethos*. 1975, vol. 3, no. 2, pp. 97-112. ISSN 1548-1352.
13. MURO, M., JEFFREY, P. A critical review of the theory and application of social learning in participatory natural resource management processes. In: *Journal of Environmental Planning and Management*. 2008, vol. 51, issue 3, pp. 325-344. ISSN 1360-0559.
14. POPESCU-NEVEANU, P. P. *Dictionar de psihologie*. Bucureşti: Albatros, 1978.
15. ROBU, V. *Psihologia personalităţii*: note de curs. Iaşi: Lumen, 2017. 98 p. ISBN 978-973-166-460-6.
16. ROTARIU, T., ILUŢ, P., coord. *Sociologie*. Ed. a 2-a. Cluj-Napoca: Mesagerul, 1996. 478 p. ISBN 973-97436-0-9.
17. SHUELL, T. J. Cognitive Conceptions of Learning. In: *Review of educational research*. 1986, vol. 56, issue 4, pp. 411-436. ISSN 0034-6543.
18. TAJFEL, H., TURNER, J. C. An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin and S. Worchel (eds) *The social psychology of intergroup relations*. Monterey, Brooks/Cole. pp. 33-37. 1979.

INCLUSIVE STRATEGY FOR WRITING ENGLISH IN INTERNATIONAL TREATY, DECLARATIONS

TRATEGIE INCLUSIVĂ PENTRU SCRIEREA ENGLEZEI ÎN TRATAT INTERNAȚIONAL, DECLARAȚII

CZU: [37.043.2:81`243=111]:341.12 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.70**

Svetlana BUREA,
ORCID: 0000-0002-2858-383X
e-mail: burea.svetlana@upsc.md
State Pedagogical University ”Ion Creanga” from Chisinau
Nikoleta MELNIC,
e-mail: violeta.melnic82@gmail.com
State Pedagogical University ”Ion Creanga” from Chisinau
Corina AJDER,
e-mail: corina.ajder@social.gov.md
Ministry of Labour and Social Protection Republic of Moldova

Summary. *Inclusive Strategy for Writing English in International Treaty, Declarations was priority of official, working language in Internationalization and Globalization English in Convention, Agreement, Declarations, Treaty, and its implementation. Writing opening addresses, statements of Heads of Delegations, Statement of Declaration, Conclusion of Conference, of Meeting, Joint Committee, Declaration, Agreement, Treaty, Amendments, Revising, Conditions and Transitional Reserves, Friendly settlement, Unilateral Declaration sigh and ratify, enter in force and implementation. In Council of Europe was organised High-Level Conference on the Implementation of the European Convention on Human Rights, our shared responsibility in Brussels, 2015 and High Level Conference on the Future Proceedings on the European Court of Human Rights Interlaken, 2010. The EU is Moldova's leading trading partner, foreign investor, aid donor, leadership using a negotiation EU strategy. The Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States establishes a new legal framework for the advancement of relations between Moldova and the EU towards a higher quality level – political association and economic integration with the EU.*

Keywords: *InternationalEnglish, European Treaty, Agreement, Declarations*

INTRODUCTION

To explore theoretical frameworks relevant to the teaching of writing in English as a foreign language or working language for International treaty.

To design and implement a methodology for teaching writing that incorporates inclusive strategies through project work.

To evaluate the effectiveness of this methodology in improving writing skills among intermediate English learners in International treaty.

To analyze how project work facilitates differentiated learning opportunities for students and learners with diverse educational needs in International treaty.

To investigate the role of teacher facilitation in enhancing the inclusivity and effectiveness of International treaty.

MATERIAL AND METHOD

The audio-lingual approach dominated the foreign language learning. Writing served to reinforce speech through mastering grammatical and syntactic forms. The Free-Writing Approach This approach stresses quantity of writing rather than quality. Learners should put content and fluency first and not worry about form. The communicative approach stresses the purpose of a piece of writing and the audience for it. Learners work with tasks that encourage to behave like writers in real life and to ask themselves the questions about purpose and audience: -Why am I writing this Conclusions, Recommendations, Agreement, Treaty? Readers are brought into writing assignments through writing back, asking questions, making comments. The Process Approach The teaching of writing has begun to move away from a concentration on the written product to an emphasis on the process of writing. This process of writing has more stages: prewriting, drafting, revising, editing.[2, p.214-216]

Friendly settlements and UDs are different procedures, yet are often connected: if a friendly settlement cannot be agreed then governments increasingly seek to make a UD. They have advantages and disadvantages for applicants, who should be advised on both when considering these mechanisms. Friendly settlements are permitted under Article 39 ECHR and Rule 62 of the Rules of Court. The ECtHR will usually set a time limit for any proposals; however, any time limit set may be extended. Unilateral declarations have become an increasingly common mechanism used by governments within the ECHR system. Making a declaration clearly acknowledging that there has been a violation of the Convention in the applicant’s case; and Giving an undertaking to provide adequate redress and, as appropriate, to take necessary remedial measures. [16]

Methods of legal approximation:

Maximum harmonization is described, that means that national law may not exceed the terms of the legislation.

Minimum harmonization that means it sets a thereshold whixh national legislation must meet. National law may exceed the terms of legislation if desired.

Selective harmonisation is used in case where the directive leaves vthe freedom of entrepreneurs, such as manufactures, to plroiduce and put in circulation goods on the harmonised rules, which are defined in the Directives, or under domestic legislations.

Partial harmonisation is used for approximation of domestic legislations that apply only to cross-border trade relations.

Harmonisation through mutual recognition of domestic legislations, the concept of healthy and safe products should not be much different between the EU Member States.

Method of mutual recognition of rights of control of each Member State to another Member State to check the fulfilment of certains conditions. [7]

The stages of academic writing are flexible and repetitive that can take place simultaneously, reveal not only what was learned, assimilated, but also what was passed through the cognitive and meta-cognitive framework of the learner. [8, p.13]

The article touches upon some experimental aspects of the formation of phonological competence. The purpose was to identify the motivation of the students for learning English, the difficulties encountered both by teachers and students when teaching/learning English, the phonological phenomena which turn out to be the most difficult ones, the didactical approach concerning the process of the formation of the phonological competence.[1]

Modern education is personal- and intercultural- oriented. Therefore, the formation of a personality, ready for intercultural communication, i.e., possessing formed intercultural competence, is of great significance. Effective intercultural communication is impossible without taking into account the value orientations and personality qualities of the communicants. That is the reason the value-emotional component is especially meaningful in the structure of intercultural competence. The article provides the basis of the need for emphasizing the value-emotional component in the structure of intercultural competence and defines its content (value and emotional components). [11, p.155]

Thus, the emotional component of the emotional-value component of intercultural competence implies the formation of such personal qualities as:

- openness to the knowledge of another culture and perception of intercultural differences;
- respect for the manifestations of another culture;
- empathy towards another culture; The value-emotional component in the structure of intercultural competence
- tolerance of other cultural perceptions, norms, behaviour and thinking;
- willingness to abandon preconceptions, ability to overcome stereotypes and lack of high expectations of communication with representatives of other cultures. [11, p.164-165].

This article argues that inclusive education is concerned with the quality of education, participation in learning and issues of equity and equality for all learners and not simply the process of placing learners identified as having special educational needs in mainstream settings. Nevertheless, inclusive education continues to be discussed in relation to learners with special educational needs. [15]

The following can be identified as the main task of research practice of master s students:

Mastering the skills of independent research activity in field of higher education, formation of the ability to use various methods of scientific knowledge in independent researches activities,Formation of the ability to solve scientific and research tasks using scientific information on the researched problem with the help of modern technologies,

Formation of the skills of creating a scientific text taking into account its formal and substantive characteristics based on the results of a independent study of the problems of higher education. [10, p.84-87]

The use of didactic principles is a condition of the efficiency of the teaching learning-assessment process. Combined harmoniously they ensure acquiring correct and intelligible pronunciation – the cover of the language and further successful mastering of the English language. The described specific principles can be implemented when following the didactic path to any foreign language lesson but English in order to obtain a good pronunciation. [12].

This article explores the foreign language English teachers' self-regulatory capacity as a central element in the expression of professional behavior within transformational and charismatic leadership. Another aspect explained is the self-perception of the foreign language teacher of the educational institution that is composed to: self-cognitive accessibility and non-cognitive skill constructs. Self-regulation refers to the process by which teachers seek to align their professional behaviors and self-concepts to regulate the achievement of promotion, prevention, or punishment. [9, p. 188].

RESULTS AND DISCUSSIONS

Writing, opening addresses, statements of Heads of Delegations, Statement of Declaration, Conclusion of Conference, of Meeting, Joint Committee, Declaration, Agreement, Treaty, Amendments, Revising, Conditions and Transitional Reserves, Friendly settlement, Unilateral Declaration sigh and ratify, enter in force and implementation.

Council of Europe was organised High-Level Conference on the Implementation of the European Convention on Human Rights, our shared responsibility in Brussels, 2015 and High Level Conference on the Future Proceedings on the European Court of Human Rights, Switzerland, Interlaken, 2010.

In first Conference was writing, audition, and debate Opening addresses, statements by Heads of Delegation, write Statement on the Brussels Declaration presented by Spain, Conclusion of Conference and signed Brussels Declaration of 27 mars 2015, which include Preamble, Action Plan and Implementation, adopt this Declaration in order to give political impetus to the current reform process the long-term effectiveness of the Convention system, implementation at national level, supervision of the execution of judgments, monitoring implementation this Action Plan.[13, p.133-156]

In Second Conference in the same procedure was adopt Interlaken Declaration Preamble. Conference, Action Plan, Implementation of the present Declaration. Declaration recall the responsibility of the States parties to guarantee the application and implementation the Convention. [14, p.125-127]

The EU is Moldova's leading trading partner, foreign investor, aid donor, leadership using a negotiation EU strategy.

The Republic of Moldova and European Uninon will sign an Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, on June 27, 2014 in Brussels, Belgium. The Association Agreement establishes a new legal framework for the advancement of relations between Moldova and the EU towards a higher quality level – political association and economic integration with the EU.

Other form of International Declaration was in differentes rounds, first meeting, second meeting, sigh the international treaty, European Union areas Association Agreement EU-MD (DSFTA), Common Aviation Area Agreement (CAAA) between the European Union and its Member States and the Republic of Moldova, Agreement RFG-MD for Cooperation in Development Implementation Agreement between the European Union and the Republic of Moldova establishing a framework for the participation of the Republic of Moldova in European Union crisis management operations 2013. Delegation in EUTM Mali 2014 expert in human rights.

CONCLUSIONS

Promote mother tongue and bilingual education at all levels by qualified bilingual (Englih first language or Exclusive) professor in differente matter International Law, International Relationships, Business Law, Education, Management of Education, Politicial Science, etc.

English writing Friendly settlements, unilateral declarations signed was remedies for violations human rights in Europe Council.

Ratifing the folowing international and European legal instruments in Inclusive Education:

1. Protocol nr. 12 of the european Convention of Human /Rights
2. European Charter for Regional Convention of Minority Language
3. Optional Protocol ti the Convention on the Rights of the child
4. Optional Protocol to the International Convention on Economic, Social and Cultural Rights.

Conclusion EU treaty

1. EU areas AA EU-MD, DSFTA EU-MD, CAAA EU-MD
2. Implementation of DSFTA is more important for accesion of EU and Single Market
3. Economic development and connectivity through the Priority Action Plan for trade under the DCFTA and the dedicated flagships of the Economic and Investment Plan (EIP). These focus on support to SMEs, trade, energy efficiency, human capital development as well as connectivity.

4. Better Coordination of DSFTA, *(Monitoring, Reporting and Communication, Public Awareness and Policy Dialogue)*
5. Implementation of AA EU-MD, DSFTA EU-MD, CAAA EU-MD, bilateral RFG-MD is more important for accesion of EU and Single Market and writing agreement in concordance of terminology of EU Business Law.
6. Application for Accesion Treaty in EU

REFERENCES

1. Alexandra, BARBĂNEAGRĂ, Svetlana DERMENJI-GURGUROV, Larisa USATÎI, Elena, ŢAP, Ion. BULICANU, Aspecte experimentale ale dezvoltării competenţei fonologice a cadrelor didactice pe tot parcursul vieții., ISSN - / ISSNe 2602-1463 In: *ACROSS* , 2021, nr. 4(2), pp. 107-115.
2. Svetlana BUREA,.Traditional and non-traditional in writing. In: *Reconceptualizarea formării inițiale şi continue a cadrelor didactice din perspectiva interconexiunii învăţământului modern general şi universitar*, 27-28 octombrie 2017, ISBN 9975-76-215-1. Chișinău., Universitatea de Stat din Tiraspol, 2017, Vol. II, pp. 214-218.
3. Alexandru CAUIA, V. MELNIC, Ghid pentru susținerea examenului de licență la disciplina Drept Internațional, Ed. Grafema Libris, IRIM, Chișinău, 2013, în coatutorat, 400 p.
4. Alexandru CAUIA, V. MELNIC, Ghid metodic privind elaborarea tezelor de licență, la ciclul I si tezelor de „Masterat” la ciclul II, – ISBN 978-9975-52-163-5Ed. Grafema Libris, IRIM., Chișinău 2013. – 54 p.
5. Vladimir MEDAK, Primas VERA, Handbook on the legal approximation as a key elements for the successful integration process on the Republic of in the European Union, Ed. Arc, Chișinău, 2022,https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/handbook-on-the-legal-approximation_varianta-de-tipar-no-copy
6. Natalia SUCEVEANU, Stela BUIUC, Methodology for Law Approximation in the Republic of Moldova, Chisinau, mai, 2010
7. Lucia ȘCHIOPU, Aspecte teoretice ale dezvoltării competenței de scriere în limba engleză, Conferința “Traditie și inovare în cercetarea științifică” , XII, Bălți, Moldova, 6-7 octombrie 2023, Ediția 12, Vol. I. 2024. Bălți. ISBN 978-9975-50-318-1., pag. 10-13
8. Lucia ȘCHIOPU, Managerial communication – motivating foreign language teachers in the educational institution, n: *Science and education: new approaches and perspectives*, Ed. 25, 24-25 martie 2023, ISBN 978-9975-46-787-2,: (CEP UPSC, 2023, Seria 25, Vol.3, ISBN 978-9975-46-787-2., Chisinau, pp. 188-191. https://doi.org/10.46727/c.v3.24-25-03-2023.p188-191, https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/189263
9. Larisa TKACHENKO, Formation of research skills of masters of vocational

education in the process in the process of professional training,p.84-89,Ştiinţă şi Educaţie Materialele Conferinţei ştiinţifice internaţionale, 2—25 martie 2023, Seria XXV, Ştiinţe Educaţiei, Chişinău 2023, ISBN 76-75-46-783-5, upsc.md, 2023, Chişinău.

10. TSYMBALIUK, Elena, BARBĂNEAGRĂ, Alexandra, DERMENDZI-GURGUROV, Svetlana. The value-emotional component in the structure of intercultural competence. In: *Buletinul ştiinţific al Universităţii de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul, Seria "Stiinte Umanistice"*, ISSN 2345-1866 / ISSNe 2345-1904. 2022, nr. 1(15), pp. 155-165.
11. USATÎI, Larisa, BARBĂNEAGRĂ, Alexandra, DERMENJI-GURGUROV, Svetlana. Modelul pedagogic de formare a competenţei fonologice la studenţi – filologi. In: *ACROSS* , Numărul 4(2) / 2021 / ISSN - /ISSNe 2602-1463 , 2021, nr. 4(2), pp. 99-106
12. High-Level Conference on the Implementation of the European Convention on Human Rights, our shared responsibility, Proceedings Acts, Council of Europe, 2015
13. High Level Conference on the Future Proceedings on the European Court of Human Rights, Proceedings Acts, Council of Europe, Swirzerland 2009-2010, Council of Europe, 2010
14. https://www.boisestate.edu/englishsupport/for-faculty-and-staff/inclusive-teaching/
15. https://ehrac.org.uk/wp-content/uploads/2021/03/Guide-to-Friendly-Settlements-and-Unilateral-Declarations_August-2018.pdf

ROLUL ȘCOLARULUI MIC ÎN PREDAREA-ÎNVĂȚAREA EFICIENTĂ A LIMBII ENGLEZE ÎN TREAPTA PRIMARĂ

THE ROLE OF THE YOUNG STUDENT IN THE EFFICIENT TEACHING-LEARNING OF ENGLISH IN THE PRIMARY SCHOOL

CZU: 373.3.091.3:81`243=111 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.71**

Viorica GORAȘ-POSTICĂ,
ORCID: 0000-0001-9096-621X
e-mail: viorica.goras@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova
Dana-Maria MOTFOLEA,
ORCID: 0009-0009-7837-9974
e-mail: dana.motfolea@yahoo.com
România

Summary. *Teaching English as a foreign language in primary school for young students is a complex task for the teacher, and at the same time for the student, who believes that learning English is one of the most difficult subjects to learn. Language learning should be appropriate, more fun and enjoyable for the pupils to learn. The English teacher needs to have effective teaching strategies to make students understand English materials better in the learning process. And the pupils need to have the effective learning methodes in order to facilitate the educational process towards learning English. Due to the difficulties in learning English, it can make students lose their interest easily. This paper tries to solve this issue by showing that the role of young students from primary school is a key factor in the efficient teaching-learning of the English language. Knowing this fact, hopefully, teachers will be able to stimulate students' interest more and improve their achievements in learning English.*

Keywords: *teaching-learning of the English language, language skills, primary school, young student.*

INTRODUCERE

Învățarea limbii engleze s-a schimbat în timp, dintr-o simplă limbă de comunicare, într-un instrument internațional ce garantează reușita spre un succes sigur în plan personal și profesional. Cu ajutorul acestuia, cei ce o cunosc, elevii/tinerii/adulții au acces la oportunități incredibile. La fel ca o cheie, limba engleză deschide accesul către domenii de activitate unde este imposibil să pătrunzi fără să o stăpânești. Nevoia de comunicarea la nivel global impulsionează cererea din ce în ce mai mare pentru vorbitorii de limba engleză. În diverse domenii, de la tehnologie la medicină, comunicarea în engleză este necesară pentru interacțiuni de succes cu rude, prieteni, colegi și profesori de oriunde în lume.

Creierul școlarului mic absoarbe cunoștințele și aptitudinile la o viteză incredibilă, așa că anii din treapta primară (TP) sunt cei în care o limbă străină se poate învăța cel mai bine. Mai mult, a învăța engleza în clasele primare ajută la dezvoltarea aptitudinilor lingvistice, comunicative și promovează dezvoltarea cognitiv-culturală, în general. Studiile arată că elevii din ciclul primar care învață o limbă străină își dezvoltă mai rapid și pe termen lung memoria, creativitatea, gândirea analitică, gândirea critică etc. Atunci când începe a învăța limba engleză mai devreme acasă sau din clasa pregătitoare, copilul își îmbunătățește capacitățile de rezolvare a problemelor, de gândire logică dar și de concentrare a atenției, mai ales, la etapa actuală, când aceasta este distrasă continuu de multipli factori, deseori, perturbatori.

FINALITĂȚI CURRICULARE: CONCEPT ȘI METODĂ

Învățarea limbii engleze de către elevii din TP mărește orizonturi și deschide uși către noi culturi și oportunități. Astfel, rolul școlarului mic în procesul de învățare eficientă a limbii engleze este acela de a fi deschis către metode educaționale potrivite pentru achiziția limbii, dar și flexibil în a se adapta rapid la un mediu multicultural, în a comunica cu oameni din alte țări- toate acestea pentru a naviga cu succes printre provocările lumii globalizate, în era cunoașterii și a informației Așadar, a începe și totodată a continua în TP învățarea limbii engleze devine cheia către competențe lingvistice avansate și fundația pentru dezvoltarea ulterioară în asigurarea reușitelor personale și profesionale ale copilului pe viitor.

Prin urmare, în proiectarea curriculară profesorul de limba engleză accentuează o dată în plus centrarea pe competențele de comunicare şi nu pe conținuturi lingvistice specifice în sine, acestea din urmă fiind privite ca bază de operare pentru dezvoltarea competențelor școlarilor mici, altfel spus, deprinderi şi atitudini dobândite printr-o învățare eficientă. În consecință, aptitudinile de comunicare se asociază deprinderilor de comunicare conștientă și coerentă în contexte uzuale de viață cotidiană.

În acest fel, Programa școlară pentru disciplina- *Comunicare în Limba modernă 1,* adresată claselor din TP cuprinde: *competenţe generale*, care sunt urmărite pe întreg parcursul învățământului primar (acestea vizează receptarea şi producerea de mesaje simple în situații uzuale, în contextele la îndemâna copiilor); *competenţe specifice*, care sunt deduse din competențele generale şi sunt vizate pe parcursul fiecărei clase (formulările atitudinale sunt urmărite însă pe întregul ciclu primar, fiind susținute de activități diferite de la o clasă la alta) [1, p.3].

La intrarea în școală, copilul deține deja o anumită experiență intelectuală și verbală. În general, el înțelege bine vorbirea celor din jur și se poate face înțeles prin exprimarea gândurilor prin propoziții și fraze alcătuite corect. De asemenea, exprimă bine diferențele dintre obiecte și fenomene, este capabil de a recurge și la ironii sau discuții contradictorii, iar dorințele, preferințele, politețea, ca atitudini sunt tot mai clar exprimate.

Această exprimare este facilitată de volumul relativ mare al vocabularului său aproximativ 2500 de cuvinte din care circa 700-800 care fac parte din vocabularul activ. La sfârșitul

micii școlarități, vocabularul său însumează circa 4000-4500 cuvinte, din care aproximativ 1500 -1600 alcătuiesc vocabularul activ. Debitul verbal crește de la plus 80 de cuvinte pe minut în clasa întâi la plus 105 cuvinte pe minut la nivelul clasei a IV-a [2, p. 237].

Pentru o prezentare cuprinzătoare și contextualizată a aserțiunilor de mai sus, oferim un organizator grafic, adaptat după Programa școlară pentru disciplina- *Comunicare în Limba modernă 1*- [Idem 1, pp.4-8].

Tabel 1. Finalități curriculare pentru învățarea limbii engleze în TP

COMPETENȚE GENERALE: 1. Receptarea de mesaje orale simple 2. Exprimarea orală în situații de comunicare uzuală 3. Receptarea de mesaje scrise simple 4. Redactarea de mesaje simple în situații de comunicare uzuală COMPETENȚE SPECIFICE:				
CP 1.1 Oferirea unei reacţii adecvate la salut şi la o întrebare/ instrucţiune scurtă. 1.2 Recunoaşterea denumirilor unor obiecte din universul imediat. 1.3 Manifestarea curiozităţii faţă de sesizarea semnificaţiei globale a unor filme şi a unor cântece pentru copii în limba modernă. 2.1 Reproducerea unor informaţii simple/ cântece/poezii scurte şi simple cu sprijinul profesorului. 2.2 Oferirea unor informaţii elementare, punctuale, despre sine (nume, gen, vârstă), despre universul imediat, cu sprijin din partea interlocutorului.	a I-a 1.1 Oferirea unei reacţii adecvate la o întrebare/ instrucţiune scurtă. 1.2 Recunoaşterea localizării elementare (stânga, dreapta, aici, acolo) a unor obiecte din universul imediat. 1.3 Manifestarea curiozităţii faţă de sesizarea semnificaţiei globale a unor filme şi a unor cântece pentru copii în limba modernă. 2.1Reproducerea unor cântece/poezii scurte şi simple. 2.2 Formularea unor mesaje scurte de prezentare personală (hobby-uri, adresa), cu sprijin din partea interlocutorului.	a II-a 1.1 Oferirea unei reacţii adecvate, în situaţii decomunicare uzuale, la întrebare/instrucţiune simplă rostită clar. 1.2Recunoaşterea poziţiilor de bază (pe, sub, în faţă, în spatele, în) ale unor obiecte din universul imediat, în mesaje articulate clar şi rar. 1.3 Manifestarea curiozităţii faţă de sesizarea semnificaţiei globale a unor filme şi a unor cântece pentru copii în limba modernă. 2.1 Reproducerea unor cântece/poezii simple pentru copii. 2.2 Prezentarea unei persoane / unui personaj cunoscut folosind câteva detalii familiare (nume, gen, vârstă, hobby).	a III-a 1.1.Identificarea semnificației globale a unui mesaj oral clar articulat în contexte familiare. 1.2.Identificarea orei și a cantității exprimate numeric (prețuri, numere) în cadrul unui mesaj audiat articulat clar și rar. 1.3.Manifestarea disponibilității pentru receptarea de mesaje orale. 2.1. Cererea și oferirea de informații referitoare la numere, la prețuri,la exprimarea orei. 2.2. Participarea la interacțiuni în contexte familiare. 2.3.Descrierea simplă a unei persoane/ unui personaj.	a IV-a 1.1.Identificarea unor detalii din mesaje simple articulate clar și rar în contexte cunoscute/previzibile. 1.2. Urmărirea unor instrucțiuni simple de orientare, în vederea atingerii unui obiectiv 1.3.Manifestarea interesului pentru înțelegerea de detalii dintr-o varietate de mesaje orale simple, articulate clar și rar (filme, cântece pentru copii). 2.1.Cererea și oferirea de informații referitoare la casă, familie, adresă, persoane, hobby-uri, obiceiuri. 2.2. Prezentarea unor activități în cadrul unei interacțiuni.

2.3 Participarea la jocuri de comunicare în care reproduce sau creează rime/ mesaje scurte. 3.1 Manifestarea curiozității pentru decodarea unor mesaje scrise. 4.1 Participarea la proiecte de grup/ la nivelul clasei în care elaborează cu sprijin scurte mesaje scrise.	2.3 Participarea la jocuri de comunicare în care reproduce sau creează rime/ mesaje scurte. 2.4 Exprimarea unei cereri simple pentru a obține un obiect din universul imediat. 3.1. Manifestarea curiozității pentru decodarea unor mesaje scrise simple. 4.1. Participarea la proiecte de grup/ la nivelul clasei în care elaborează cu sprijin scurte mesaje scrise.	2.3 Participarea la jocuri de comunicare în care reproduce sau creează rime/ mesaje. 2.4. Cererea și oferirea unor informații scurte și simple referitoare la localizarea obiectelor. 3.1. Manifestarea curiozității pentru decodarea unor mesaje scrise simple. 4.1. Participarea la proiecte de grup/ la nivelul clasei în care elaborează cu sprijin scurte mesaje scrise.	3.1.Recunoașterea semnificației unor fraze uzuale tipice pentru viața cotidiană. 3.2. Identificarea semnificației globale a unui text simplu pe teme familiare. 3.3.Descifrarea unor mesaje simple familiare primite de la prieteni, colegi, profesor. 4.1.Scrierea unei felicitări de ziua cuiva sau pentru o sărbătoare.	2.3. Descrierea unor obiecte, a locuinței 3.1. Identificarea unor detalii din texte simple care conțin informații uzuale. 3.1. Identificarea unor detalii din texte simple care conțin informații uzuale. 3.3. Identificarea datelor cerute pe un formular simplu (nume, prenume, data nașterii, adresa). 4.1. Completarea unui chestionar cu detalii personale (nume, prenume, adresă, vârstă, pasiuni).

În sensul celor prezentate anterior, rolul școlarului mic este de a le dobândi, achiziționa interesat de a-și însuși la început cu ajutorul cadrului didactic, ca mai târziu fără implicarea acestuia, bineînțeles, ca utilizator independent toate aceste elemente de comunicare într-o limbă străină fiind receptiv și, respectiv, pregătit de a face față la cerințele, temele și activitățile propuse în drumul său spre succes. La fel ca și cadrul didactic, elevul este personajul dinamic din procesul educațional, singura diferență o face poziția în care se află și anume de subiect și partener educat, care asimilează și înțelege informația, fiind activ și pe deplin implicat, prin urmare, cooperant în desfășurarea lecției.

Tot în această perioadă a claselor primare, apare stilul personal în comunicarea ideilor, gândurilor și a proceselor mentale. Exprimarea și conduita verbală a elevului din TP sunt mai spontane și mai sincere. Deși limbajul nu este suficient automatizat sub raportul stereotipului gramatical și încă mai întâlnim elemente ale limbajului situativ, vorbirea școlarului mic devine un element al exprimării gândirii, cu pronunțate note personale.

Dezvoltarea deprinderilor de limbaj se realizează și prin extinderea cunoștințelor despre rădăcinile cuvintelor, a prefixelor, a sufixelor, prin aplicarea unor reguli gramaticale a folosirii limbajului abstract independent de context. Înțelegerea conexiunilor dintre cuvinte se bazează pe stăpânirea sintaxei și a construcțiilor gramaticale ce se îmbogățesc în toți anii de școală primară. Astfel, lexicul și gramatica devin instrumentele de comunicare ce facilitează adaptarea copilului la situații diverse de comunicare în limba maternă și, cu atât mai mult, în limba străină, în cazul nostru- engleza.

Progresul în limbaj, pe care îl realizează copilul are la bază o serie de achiziții ce se completează și interacționează atât la limba maternă cât și la limba străină. În această ordine de idei, asimilarea limbajului, parcurge următoarele etape [3, p.25]:

- prezența elementelor prioritare în actul de comunicare;
- multiplicarea elementelor de comunicare care sunt întrebuințate separat;
- realizarea sintezelor;
- utilizarea formelor gramaticale specifice limbajului adult.

Plecând de la o abordare particulară, către una generală, precizăm că, în conformitate cu *Legea educației naționale* nr. 1/2011, clasa pregătitoare şi clasele I -IV fac parte din învăţământul primar. Din perspectiva *Curriculumului Național (CN),* cele trei clase acoperă ciclul *achizițiilor fundamentale*. Necesitatea prezentului plan-cadru este determinată de schimbările generate de introducerea clasei pregătitoare în învăţământul primar, ca primă clasă a școlarității obligatorii, fiind totodată baza formării obiectivelor ce vor modela parcursul lingvistic al absolventului.

Construcția planului-cadru de învățământ are în vedere realizarea deziderateloor *profilului de formare* al copilului care finalizează clasa pregătitoare (CP). În mod concret, până la finalul CP, școlarul mic ajunge la îndeplinirea următoarelor ținte comunicative la limba engleză ce sunt bifate de către cadru didactic de limba străină în *Fișa psihopedagogică la finalul clasei pregătitoare* [4, p. 4], inclusiv:

- Dezvoltarea unui mod de articulare a sunetelor, specific limbii engleze;
- Pronunțarea corectă a sunetelor şi a complexelor sonore;
- Cunoașterea câtorva elemente de bază ale exprimării în această limbă;
- Dezvoltarea spiritului de observație, a gândirii reproductive şi creative;
- Însușirea corectă a sunetelor în limba engleză;
- Reproducerea verbală a unui mesaj audiat;
- Identificarea elementelor din universul familiar;
- Însușirea noțiunilor referitoare la numerație;
- Îmbogățirea vocabularului cu ajutorul cântecelor şi a poeziilor;
- Stimularea calităților de voință și afective;
- Folosirea dialogului cu colegii exersând expresiile învățate;
- Dezvoltarea încrederii în capacitatea de a învăța o limbă străină, la finalul CP;
- Stimularea interesului pentru o altă cultură și civilizație.

Valorificând la clasă toate prevederile curriculare și urmărindu-l zi de zi în conduita verbală a școlarului mic, insistăm asupra rolului acestuia de a participa implicat în procesul de predare-învățare-evaluare a limbii străine, or, parcurgerea activităților instructiv-educative în spațiu instituționalizat au ca principal scop de a plasa școlarii din ciclul primar în situații de comunicare similare celor din viața reală, stimulându-le astfel apetitul de a interacționa verbal cu cei din jur şi totodată încrederea în sine. Predarea limbii engleze la vârsta școlară din TP, urmărește educarea auzului copiilor pentru perceperea vorbirii în ritm normal și formarea capacității de exprimare în limitele unui vocabular activ.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Conform informațiilor la nivel internațional, limba engleză a devenit *lingua franca a secolului XXI*, căci mai mult de două miliarde de oameni vorbesc/studiază această limbă. A devenit un lucru comun, recunoscut de toți actorii educaționali, că, odată cu însușirea limbii engleze, elevul are acces la o multitudine de idei, obiceiuri, tradiții și valori din întreaga lume. În consecință, învățarea limbii engleze în învățământul primar, secundar și superior se răspândește din ce în ce mai mult. Ulterior însă, indiferent de ce specializare urmează studentul, limbile străine sunt discipline obligatorii pentru pregătirea și formarea acestuia, la nivelul ciclului de licență și masterat. Iar accesul la studiile doctorale este condiționat de probarea competențelor de comunicare într-o limbă de circulație universală, în speță engleza [Cf. 5].

În contextul societății moderne actuale, apare nevoia ca, încă de la cele mai fragede vârste, copiii să fie capabili să comunice într-o limbă străină de circulație internațională, limba engleză fiind cea mai utilizată dintre acestea. Reforma educațională din România se orientează încă din 2011 spre stimularea unor demersuri interactive care să conducă la o mai mare eficientizare a învățării limbii engleze și la plasarea elevului în centrul actului educațional. Stăpânirea limbii engleze deschide noi perspective de cunoaștere elevului, care va avea astfel acces la informații pe scară largă, precum și cale deschisă spre utilizarea calculatorului, devenit un accesoriu necesar în zilele noastre. Or, limbajul reprezintă una dintre cele mai importante aptitudini pe care le achiziționează elevii, acesta fiind totodată un factor cheie în însușirea unei bune educații în școală și mai apoi în mediul personal apoi social. Dezvoltarea acestuia include aspecte, precum evoluția în plan fonetic, lexical, gramatical și semantic. Este bine cunoscut faptul că școlarii mici sunt niște parteneri de conversație excelenți - nu doar că pun o mulțime de întrebări, dar le și place foarte mult să povestească. Această caracteristică îi ajută foarte mult pe părinți și pe profesori în activitățile de dezvoltare a vocabularului și a competențelor de comunicare la copii, în general.

Ca rezultat al implementării prevederilor curriculare analizate și comentate de noi din perspectivă practică, evidențiem reușita academică foarte bună a majorității copiilor cu care am lucrat pe parcursul a 4 ani de studii și insistăm asupra implicării mai active a elevilor și a părinților deopotrivă, pentru eficientizarea continuă a predării-învățării-evaluării limbii engleze în TP, din clasa a IV-a A & B, de la Școala Gimnazială, Comuna Piatra Șoimului, România, astfel: Rezultatele obținute în urma aplicării testului *Fișă de observare a comportamentului verbal/oral într-o limbă străină* preTest (Proba 1)- Grupul experimental preTest (Proba 1)- scorul mediu: 69,76 puncte; - Grupul de control preTest (Proba1)- scorul mediu: 51,6 puncte; Rezultatele obținute în urma aplicării testului *Predictive Test* preTest (Proba 2) pentru evaluarea nivelului competenței de comunicare în limba engleză determinat pentru fiecare competență specifică măsurată- Grupul experimental preTest (Proba 2)- scorul mediu: 71,66 puncte; Grupul de control preTest (Proba2)-scorul mediu: 58,61 puncte; Rezul-

tatele obținute în urma aplicării testului *Fişă de observare a comportamentului verbal/ oral într-o limbă străină* postTest (Proba 1)- Grupul experimental postTest (Proba 1)-scorul mediu: 80,71 puncte; Grupul de control postTest (Proba1)-scorul mediu: 62,5 puncte; Rezultatele obținute în urma aplicării testului *Predictive Test* postTest (Proba 2) pentru evaluarea nivelului competenței de comunicare în limba engleză determinat pentru fiecare competență specifică măsurată- Grupul experimental postTest (Proba 2)-scorul mediu: 84,76 puncte; Grupul de control postTest (Proba2)- scorul mediu: 67,77 puncte dintr-un total de 100. Prin urmare, precizăm că aceste reușite școlare concludente au fost obținute în urma parcurgerii unui program pedagogic intensiv de formare a competențelor de comunicare în limba engleză doar la elevii din clasa a IV-a A, și anume grupul experimental.

CONCLUZII

Însușirea corectă a sistemului complex al limbii engleze ca limbă străină constituie o primă și esențială treaptă în formarea cognitivă, afectivă, comportamentală a copilului devenind principalul instrument de lucru în integrarea şi adaptarea social-afectivă a școlarului mic.

Dezvoltarea vorbirii şi învăţarea corectă a limbajului constituie din partea noastră, a cadrului didactic de limba străină, o preocupare permanentă. În școală, parcurgând cele cinci clase primare, copiii dobândesc un bagaj de cunoștințe, iar vorbirea devine mai bogată, mai clară, mai corectă, asigurându-se dezvoltarea intensă a gândirii. Accentul principal în această privință este pus pe activitățile de comunicare, pe dialogul liber, pe formarea deprinderilor de exprimare ordonată a gândurilor, de însușire treptată a structurii gramaticale a limbii engleze.

Cu statut concluziv evidențiem și faptul recunoscut de profesori și părinți, în mod, deosebit, precum că practicarea unei limbi străine, înseamnă pentru viitor o capacitate sporită de a comunica, înseamnă un acces mai larg la sursele de documentare şi e încărcată, în plus, de o pregnantă valență educativă. Se deschid cu această cheie, porți către istoria, geografia, cultura şi spiritul altor națiuni. Este astfel facilitată cunoașterea reciprocă, înțelegerea, toleranța, prețuirea diversității. Învățarea unei limbi străine impune formarea unor deprinderi auditive și articulatorii noi, care se dezvoltă doar parțial pe baza sistemului de sunete ale limbii materne.

Iar în condiţiile transformărilor pe care le cunoaște lumea contemporană, în perioada globalizării, a interferențelor şi interdependențelor multiple, învăţarea, cunoașterea şi folosirea limbilor străine reprezintă o condiție a progresului, a unei integrări reușite, atât la nivel individual, cât şi la scară socială, de atingere a obiectivelor dezvoltării durabile [6], prin accederea funcțională, cu eforturi conjugate, la structurile de succes ale mileniului III.

REFERINȚE

1. Programa școlară pentru disciplina, *COMUNICARE ÎN LIMBA MODERNA 1, Clasa pregătitoare, clasa I , clasa a II-a, clasa a III-a, și clasa a IV-a*, București, 2013.,În:https://www.edums.ro/invprimar/24_CL_moderna_CP_II_OMEN.pdfhttps://www.rocnee.eu/index.php/dcee-oriz/curriculum-oriz/programe-scolare-front/programe-scolare-in-vigoare., [Accesat: 6.03.2023].
2. ȘCHIOPU, U., Psihologia copilului, București: ROMÂNIA Press, 2009, p.417, ISBN: 978-973-8236-98-1.
3. VERZA, E., Psihologia vârstelor, București: Editura PRO HUMANITATE, 2000, p. 254, ISBN: 973-99734-4-2.
4. MATEESCU, F. S., Predarea a limbii engleze în învățământul primar. Ghid metodic., MANAG_EU_LPS ERASMUS+ KA1 2014-1-RO01-KA101-000480,p.55 În:https://manageulpsslatina.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/12/matescu-simona_ghid-metodi_predarea-limbii-engleze-in-invatamantul-primar.pdf ,[Accesat:27.05.2024].
5. PAȘCU, D.E., Necesitatea învățării limbilor străine în era globalizării, În: EDICT, Revista Educației, ISSN: 1582-909X, Drobeta-TurnuSeverin,2021, În: https://edict.ro/necesitatea-invatarii-limbilor-straine-in-era-globalizarii/
6. GORAȘ-POSTICĂ, V. The contribution of quality management to the efficiency of education for sustainable development, USM. In: *Journal of Educational Sciences*, XXIV, 2(48) DOI: 10.35923/JES.2023.2.01. Special Issue Education for peace and sustainable development, În:https://ciea.usm.md/.p.5-18.În: https://rse.uvt.ro/pdf/2023/Nr2_update/complete %20edition%20RSE2_2023.pdf-. [Accesssed: 2.07.2024].

FORMAREA REFLEXIVITĂȚII PROFESIONALE A STUDENȚILOR PEDAGOGI ÎN CADRUL ORELOR PRACTICE

PROFESSIONAL REFLECTIVENESS TRAINING OF STUDENT TEACHERS IN THE FRAMEWORK OF PRACTICAL LESSONS

CZU: 378.147 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.72**

Nadejda OVCERENCO,
ORCID: 0000-0003-0048-2794
e-mail: ovcerenco.nadejda@upsc.md
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Summary. *The article is dedicated to the analysis of problems in the development of professional reflection in higher education. Attention is paid to the results of diagnosing the reflexivity and metacognitive position of students studying at the "Ion Creangă" State Pedagogical University. In addition to the experimental findings, the strategy of the initial professional training of future teachers, built according to the reflexive approach, is described. The productivity of using a modular system of reflective student training aimed at stimulating professional reflection is considered.*

Keywords: *reflection, meta-reflection, professional reflection, reflexivity, professional training, academic environment.*

INTRODUCERE

Căutarea abordărilor inovatoare pentru formarea profesioniștilor în condițiile modernizării învățământului contemporan vizează atât sferele conținutului său, cât și tehnologiile de formare. Tehnologiile contemporane de predare sunt orientate în multe privințe pe competențele reflexive ale personalității formabilului. Reflexivitatea poate fi considerată ca fiind caracteristica individuală de bază a profesioniștilor moderni. Dezvoltarea reflexivității se manifestă în capacitatea omului de a-și analiza acțiunile și comportamentul, de a-și percepe critic trăsăturile psihologice, de a-și vedea posibilitățile în autoajustarea activității profesionale și comportamentului. Modelul reflexiv de formare profesională face posibilă crearea și exlorarea diferitelor condiții motivaționale, stimulative pentru autorealizarea resurselor educaționale individuale și a potențialului creativ al formabililor. Analiza condiţiilor de formare a specialiștilor în domeniul științelor educației arată că în sistemul existent de învăţământ superior nu se acordă suficientă atenţie problemei dezvoltării reflecției profesionale a studenţilor. Conștiința de sine a studenților, practic, nu este privită drept resursă de formare și dezvoltare profesională a specialistului în domeniul științelor educației.

Experiența de formare profesională inițială a studenților pedagogi în mediul academic arată că, la moment, formarea poziției lor reflexive generează dificultăți semni-

ficative, afectând obținerea rezultatului dorit. Constatăm, că componenta reflexivă în învățare, de regulă, apare sub forma unor activități de învățare separate, nesistematizate, și nu are forma unei strategii/tehnologii educaționale integrale. Dificultățile sunt cauzate frecvent de insuficiența abilităților și competențelor reflexive ale specialiștilor din domeniul educației. Orice student, stabilind traseul individual de formare profesională, are implicit o teorie subiectivă ce fundamentează specificul viitoarei sale profesii. Această teorie se formează pe baza a trei factori: ansamblul cunoștințelor dobândite, experiența de utilizare a acestor cunoștințe în activitatea profesională reală și atitudinea față de acestă activitate. Cu toate acestea, a avea astfel de cunoștințe nu înseamnă neapărat și aplicarea acestor cunoștințe în munca profesională reală. Trecerea de la posesia cunoștințelor declarative (imagini, reprezentări, concepte) la transformarea declarațiilor în modalități și metode de lucru (imagini operative, cunoștințe procedurale, proceduri) presupune câteva etape formative de lungă durată. Formele academice tradiționale de formare profesională a specialiștilor pentru domeniul educației vizează, în mare parte, doar simpla stăpânire a conceptelor declarative și mai puțin sunt preocupate de dezvoltarea abilităților de rezolvare a problemelor profesionale practice, caracteristice sistemului educațional. În același timp, tehnicile reflexive se referă la o tehnologie inovatoare de formare profesională. Resursa lor generală este definită ca transformarea propriilor activități mentale și practice ale studenților prin aplicarea mecanismelor psihologice de reflecție.

Tehnicile reflexive de formare profesională sunt cunoscute de ceva timp. Acum, însă, este important să analizăm teoriile metodologice ale mecanismului de reflecție și să le explorăm în formarea reflexivității profesionale a specialiștilor din domeniul educației. Reflecția vizează transformarea situației profesionale sau practicii existente. Prin urmare, tehnica reflexivă presupune proces de cercetare. Reflexivitatea va fi o condiție majoră a autodezvoltării profesionale. Obiectivele formării reflexivității profesionale a studenților în cadrul orelor practice pot fi atinse prin intermediul procedurii de reflecție axate pe găsirea independentă a unor noi forme de activitate pe baza analizei/reconstrucției critice și atribuirea sensului personal în stabilirea și parcurgerea propriului traseu de formare profesională [2, p.214]. În present constatăm existența unor diverse studii dedicate formării la studenți a reflecției profesionale prin diferite metode și tehnici de lucru. Cu toate acestea, se observă că, la moment, nu există strategii/tehnologii integrale de formare a reflexivității profesionale a studenților, care ar putea fi utilizate eficient în predarea cursurilor universitare pentru formarea specialiștilor din domeniul științelor educației.

Plasarea studenților în situații profesionale este o formă eficientă de tehnică reflexivă. Această imersiune trebuie să fie însoțită de o analiză detaliată, pas cu pas, a muncii profesionale. În acest caz are loc operaționalizarea conceptelor pedagogice. Orele practice de formare a reflexivității profesionale special organizate pentru studenți este una dintre modalitățile de operaționalizare a conceptelor fundamentale care sunt semnificative în parcurgerea traseului individual de formare profesională. Esența sa constă în luarea

deciziei cu privire la problemele educaționale într-o situație concretă a muncii profesionale, cu sprijin pe conceptele psihologice corespunzătoare, studiate la orele de curs universitar. În aceste circumstanțe se pot produce schimbări semnificative, și anume, studenții î-și pot schimba propria reflectție asupra teoriilor subiective despre specificul muncii profesionale. Pe când, metodele și tehnicile academice tradiționale de formare profesională pot produce doar schimbări nesemnificative.

MATERIALE SI METODE

Conceptului de reflecție și cel de reflexivitate în științele educației sunt delimitate științific în lucrările lui E. Joiţa, M. D. Bocoș, L. Șerbănescu [3], J. Fook[1], T.DBarîșeva[5], O.B. Modulina[8], V.N.Belkina, I.I.Revjakina, A.B.Karpov[6], Skitjaeva[7] și alții. Reflecția poate fi considerată ca capacitatea unui individ de a intra în poziția de cercetare în ceea ce privește activitatea sa și față de el însuși ca personalitate în scopul analizei, înțelegerii și estimării eficacității sale și prognozării îmbunătățirii sale ulterioare. Savanții susțin că, pe tot parcursul formării profesionale inițiale, dezvoltarea reflexivității nu ocupă locul bine determinat în demersul formativ al orelor de curs.

E. Joiţa ne sugerează idea, că a reflecta este „o strategie metacognitivă, o cunoaştere a cunoaşterii” [apud: 2, p. 216]. În viziunea savantului nominalizat, analiza reflexivă este concepută ca: proces cognitiv continuu de autoevaluare, autoapreciere critică; spirit critic pentru echilibrare, obiectivizare, sesizare a direcţiilor pozitive de dezvoltare; experienţă anterioară cognitivă şi educaţională; atenţie voluntară asupra obstacolelor epistemice a erorilor (grilă criterială de analiză calitativă); transformarea demersului obişnuit (de sinteză documentară, interpretare iniţială) în cercetare-acţiune, construit pe formulare de interpretări critice, ipoteze și argumente cu deschideri în plan rational. În viziunea lui J. Fook, „reflexivitatea este potențial mai complexă decât a fi reflexiv, prin aceea că potențialul de a înțelege nenumăratele moduri în care propria prezență și perspectivă influențează cunoștințele și acțiunile care sunt create este potențial mai problematic decât simpla căutare a teoriei implicite” [1, p. 43]. L. Șerbănescu, M. D. Bocoș, I. Ioja consideră că reflecția personală este o „metodă didactică de comunicare la nivelul dialogului și limbajului intern, care presupune concentrare interioară, precum și focalizarea și acțiunea gândirii asupra unei idei, a unui obiect, a unui subiect, a unei probleme, a unui eveniment etc. și derularea unui dialog interiorizat în legătură cu acestea (comunicarea cu propria lume interioară)” [3, p. 191].

A.V.Karpov [6] analizând natura reflecției, susține că reflecția se referă la procesele integrale în reglarea psihologică a activității și comportamentului, care constă dintr-un număr de procese mentale cele mai înalte, cum ar fi formarea scopului, anticiparea, preplanificarea, planificarea, luarea deciziilor, control și autocontrol. El a remarcat procesele metacognitive și reflexive ca fiind deosebit de importante. El sugerează că procesul de reflecție acționează ca bază și conținut al reflexivității, și are trăsături individuale. Acest lucru creează o oportunitate de a îmbunătăți treptat nivelul de reflexivitate al studentului prin intermediul unor proceduri și tehnici special elaborate. Analiza reflecției

(din punct de vedere al măsurii individuale a dezvoltării acesteia) permite identificarea unor diferențe importante în parametrii ei efectivi. Diagnosticarea reflexivității de către Karpov permite definirea diferitelor niveluri de dezvoltare a reflexivității: nivel scăzut, mediu, optim și supraestimat.

Calitatea procesului reflexiv depinde de mulți factori, dar cei mai importanți dintre aceștia sunt capacitatea analitică, erudiția generală, cunoștințele și experiența. Cercetătorii ruși Karpov[6], Skitjaeva [7] și alții marchează dependența nivelului de reflexivitate de vârsta persoanei și experiența proprie de activitatea profesională. Modulina [8] a studiat logica și etapele formării proceselor reflexive la profesori și a fundamentat științific cinci niveluri de formare a poziției reflexive: intuitiv, prescripțional, instrumental, creativ, metodologic.

Pornind de la analiza cercetărilor anterioare în acest domeniu, au fost utilizate două tehnici de diagnostic: Metacognitive Awareness Inventory, în actualizarea lui Karpov, și Diagnostics of reflexivity, elaborat de Karpov[6]. Eșantionul nostru a fost alcătuit din studenți de la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă", formați în cadrul cursului de pedagogie inovațională și psihologia influenților sociale. Au fost determinate nivelurile de reflexivitate și abilitățile metacognitive ale studenților. S-a presupus că studenții pedagogi trebuie să aibă cele mai înalte niveluri de reflexivitate, după metodologia lui Karpov [6]. Această calitate este necesară pentru activitatea profesională în domeniul educației. Datele obținute nu au demonstrat aceste așteptări. Studenții care au participat la studiul de diagnosticare au arătat rezultate relativ scăzute de abilități metacognitive și reflexivitate. Dezvoltarea poziției reflexive a fost situată la nivel intuitiv, prin terminologia lui Modulina [8]. În consecință, aceștia se situau pe nivel inferior de profesionalizare în practicarea activității educaționale.

Pentru a corecta situația existentă au fost efectuați anumiți pași specifici în dezvoltarea reflexivității profesionale. Rezultatele psiho-diagnosticului, realizat după metodologia propusă de Barysheva, [5], au servit drept prim pas în dezvoltarea unei noi strategii/ tehnologii de organizare a orelor practice în vederea formării la studenți a calității cercetate, strategie axată pe realizarea sistematică a tehnologiei reflexive de instruire, propusă de Barysheva [5]. Tehnologia respectivă sa bazat pe unele principii educaționale, precum educația adulților, prioritatea de autoorganizare a activității acestora, stimularea reflecției, unitatea teoriei și practicii etc. Semnificativ și tehnologic, strategia de formare la studenții pedagogi a reflexivității profesionale sa fundamentat pe ideile despre condițiile deciziei eficiente a sarcinilor pedagogice, a competențelor și a activității productive a specialistului (Kuzmina,1967, 2002); abilitățile reflexiv-percepționale ale profesorilor (Rean,1999); dezvoltarea gândirii pedagogice a formabililor prin metode educaționale active și acțiuni metodice speciale ale unui profesor (Badmaev,1998); metodele de planificare și organizarea interactivității comune productive și creative a profesorului și formabilului (Lyaudis,1989, 2003); abordarea reflecției ca unul dintre cele mai înalte procese psihologice integrate (Karpov,2005). Aplicarea strategiei de formare profesională bazat pe experiența proprie a studenților, a fost una eficientă. Realizarea

orelor practice au avut o natură extinsă și au constat din totalitatea etapelor cu sarcinile, conținutul și tehnicile specifice, elaborate de Barysheva [5]. S-au desfășurat câteva etape care au avut loc în sala de curs: etapa pregătitor, etapa observator-metodologică, etapa de exersare, etapa de testare/evaluare, etapa de generalizare. Fiecare etapă sa încheiat cu analiza reflexivă a îndeplinirii funcției corespunzătoare. De asemenea, studenților li sa cerut să elaboreze un jurnal analitic bazat pe reflecțiile fixate în timpul orelor practice și după finalizarea lor. O realizare constantă a unui jurnal analitic reflexiv a fost condiția fundamentală a oricărei etape. Fiecare etapă sa finalizat analiza performanței înregistrată de către fiecare student în parte.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Sistemul etapizat al orelor practice de formare reflexivă, aplicat în pregătirea profesională a studenților face posibilă stimularea proceselor de conștiință profesională a specialiștilor din domeniul educației. Imersiunea în analiza anumitor probleme și situații pedagogice și ciocnirile cu necesitatea operativă de a lua decizii optime, adecvate situației concrete, oferă studenților o experiență individuală bogată și variată. În situațiile de rezolvare reflexivă a problemelor și situațiilor pedagogice, studenții acceptă noi poziții personale, rezultate din schimbarea mentalității – o tranziție de la absorbția cunoștințelor subiectului la o conștientizare critică a muncii intelectuale personale. Reflexivitatea poate fi văzută ca disponibilitate pentru introspecția teoriilor implicite ale studentului. Conceptele pedagogice care sunt prezente în conștiința unui student sunt un mijloc de astfel de introspecție. Sunt acele instrumente, datorită cărora are loc realizarea proceselor mentale, stărilor, proprietăților personale, caracteristicilor speciale ale comportamentului și caracteristicilor activităților personalității. Este deosebit de important dezvoltarea și valorificarea componentelor reflexive ale conștiinței profesionale a studenților pedagogi. Tehnologiile reflexive au constat din următoarele mijloace: dialog, feedback și transformarea meta-poziției studentului. S-a întreprins o încercare de influență direcționată asupra proceselor reflexive ale studenților pedagogi cu ajutorul așa-numitelor tehnologii micro-sociale, pe care Andreeva [4] le consideră ca forme de lucru de scurtă durată special organizate cu un grup în contextul micro-social al interacțiunii dintre studenți-pedagogi în procesul de formare profesională. Reflecția s-a realizat prin dialog cu un feedback. Prin dialog s-a aratat reflecția profesională și personală. Metoda-dialogului a activizat și alte forme de reflecție, cum ar fi reflecția intelectuală (adică înțelegerea gândurilor altei persoane) și reflecția-în-activitate efectivă (se exprimă în alegerea unui act conform unei noi cerințe profesionale și standard).

Pe parcursul realizării acestei strategii/proiect de ore practice, studenții au beneficiat de supraveghere educațională la nivel de grup academic și la nivel individual. Forma grupului a presupus ca un profesor-supervizor să lucreze împreună cu mai mulți studenți. Au existat două forme de supraveghere individuală, adică de la profesor la student și de la egal la egal. Dialogurile între colegii studenți (în rolul lor de supraveghetori educaționali) și între student și tutore au fost considerate im-

portante. Răspunsurile din partea tutorelui și a co-învățătorilor a oferit studenților oportunități de a pune întrebări și de a-și regândi propriile înțelegeri. Feedback-ul, de asemenea a oferit studenților informații despre progresul studiului și competențele lor. Studenții și-au putut sistematiza resursa psihologică și pedagogică și contura strategii de autoperfecționare. Participarea la acest tip de procedură de grup a avut efect atât individual, cât și colectiv. Studenții au fost plasați în condițiile unui mediu saturat de exersare reflexivă datorită organizării deosebite a intercomunicației lor. Fiecare student a apărut în mod repetat la diferite niveluri de metapoziție datorită utilizării tehnologiei de reflexie dirijată și controlată. Procesul de supraveghere și feedback i-a ajutat pe studenți să identifice probleme de autoînțelegere și autopercepție (proprietăți și comportamente personale, autoreacția, influența acesteia asupra activității profesionale, atitudinea de sine în activitatea didactică); să achiziționeze noi cunoștințe teoretice și acțiuni profesionale (percepția asupra modalităților și particularităților teoretice, practice și personale determină poziționarea studentului în activitatea sa profesională, de ce sunt utilizate anumite abordări teoretice și metodologice); să parcurgă cu succes procesul de dezvoltare a cunoștințelor teoretice și a tehnicilor practice; să valorizeze relaţiile cu alte persoane în activitatea profesională. Metoda de formare reflexivă a fost construită pe implicarea participanților în procesul de „instruire-cercetare" (predare-învățare) cu analiza ulterioară a acestuia. Această metodă a stimulat în mod activ gândirea și acțiunile profesionale ale formabililor în context reale din punct de vedere al interacțiunii profesionale și, ca urmare, au apărut relații și experiențe reale. Ca urmare a acțiunilor formative a fost posibilă schimbarea orientării metacognitive a studenților pedagogi, aceștea au atins nivelul superior al formării poziției reflexive, au ajuns la nivelurile de prescripție și instrumental, conform terminologiei lui Modulina [8]. O situație preferabilă ar fi dacă toți studenții ar fi încurajați să întreprindă activități de reflexie în toate etapele formării lor profesionale. Extinderea aplicării sistematice a tehnicilor de reflexie necesită în același timp analiza eficacității acestora.

CONCLUZII

Dezvoltarea aspectelor metacognitive, reflexive ale mentalității profesionale este o problemă importantă a învățământului superior modern. Modelul reflexiv de formare profesională este axat pe creșterea profesională și pe facilitarea potențialului personal al fiecărui student în parte. Acest proiect de realizare a orelor practice ale cursului universitar poate fi aplicat cu statut de strategie/tehnologie educațională în mediul academic. Orele practice ale cursurilor universitare sunt îndreptate spre dezvoltarea unui set de metode și tehnici de predare-învățare. Activarea unei poziții metareflexive poate fi considerată o condiție prealabilă a abilităților metodice ale studentului. Aprobarea acestei versiuni a modelului reflexiv de formare profesională mărturisește eficiență unei strategii de stimulare a interacțiunii, ținând cont de diferite poziții metacognitive. Abordarea formării reflexive este orientată pe dezvoltarea profesională și activarea potențialului

personal al studentului, permițându-le să-și dezvolte abilitățile de stabilire a scopurilor, planificarea reală a sarcinilor și rezolvarea problemelor în situații reale a activității pedagogice. Astfel, aplicarea sistematică a tehnologiilor de formare reflexivă poate duce la metamorfoze pozitive esențiale ale calității educației universitare.

REFERINȚE

1. FOOK, J. *Social Work: Critical Theory and Practice*. London: Sage, 2002, 179 p. ISBN 0-7619-725-X.
2. RUSOV, V. Dinamica dezvoltării reflexivității la studenți. În: *Studia Universitatis Moldaviae. Revista științifica a Universtității de Stat din Moldova.* 2023, nr. 5(165), pp.214-221. ISSI 1857-2103.
3. ȘERBĂNESCU, L., BOCOȘ, M.-D, IOJA, I. *Managementul programelor de formare continuă a cadrelor didactice. Ghid practic*. Iași: Polirom, 2020, 276 p. ISBN 978-973-46-8245-4.
4. АНДРЕЕВА, О. С. Микросоциальные технологии и механизмы их воздействия на профессиональное самосознание студентов. В журн.: *Сибирский психологический журнал*. 2007. № 25, с. 84-86. ISSI 1726-7980.
5. БАРЫШЕВА, Т.Д. Рефлексивный подход к развитию профессионального сознания и самосознания будущих педагогов-психологов в условиях модернизации высшего образования. В журн.: *Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия «Педагогика, психология»*. 2011. № 3 (6), с. 47-50. ISSH 2221-5662.
6. КАРПОВ, А.В. *Психология рефлексивных механизмов деятельности.* М.: Институт психологии РАН. 2004. 424 с. ISBN 5-9270-0052-5.
7. КАРПОВ, А.В., СКИТЯЕВА, И.М. *Психология метакогнитивных процессов личности.* М.: Институт психологии РАН. 2005, 344 с. ISBN 5-9527-0055-1.
8. МОДУЛИНА, О.Б. Формирование рефлексивной позиции педагогов в процессе курсовой подготовки. В журн.: *Ярославский педагогический вестник*. Ярославль: ЯГПУ. 2008. № 2 (55), с. 26-32. ISSN 1813-145X.

PROFESIONALIZAREA TINERILOR ÎN SITUAȚII DE RISC ȘI INSERȚIA LOR PE PIAȚA MUNCII

PROFESSIONALIZATION OF YOUTH AT RISK AND THEIR INTEGRATION INTO THE LABOR MARKET

CZU: 377.3:331.5:303.433.2 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.73**

Svetlana HARAZ,
ORCID: 0000-0002-3180-4322
e-mail: sharaz@ulim.md
Universitatea Liberă din Moldova
Liliana ANTIMIR,
e-mail: antimirliliana212@gmail.com
Universitatea Liberă din Moldova

Summary *.Unattractive jobs, low wages and deficiencies in the educational system are some of the reasons why young specialists fail to integrate harmoniously into the labor market. The research problem: the opportunities and difficulties in the professionalization of young people in risk situations and their insertion in the labor market is a complex and important topic that involves several social, economic and educational aspects.. The object of the research: the opportunities and difficulties in the professionalization of young people in risk situations and their insertion in the labor market. The purpose of the research: the study of opportunities and difficulties in the professionalization of young people in risk situations and their insertion in the labor market.*

Keywords: *the field of work, professional insertion, the labor market, professionalization, young people in risky situations.*

INTRODUCERE

Biroul Național de Statistică informează că, conform rezultatelor Anchetei Forței de Muncă (AFM), în trimestrul I 2023, numărul tinerilor care formează grupul NEET în vârstă de 15-24 ani a constituit 29,7 mii, de 15-29 ani – 79,2 mii, și al tinerilor în vârstă de 15-34 ani - 156,0 mii persoane. În toate aceste trei grupe de vârstă, majoritatea o alcătuiesc femeile (62,9% în rândul tinerelor de 15-24 ani, 71,3% la cele de 15-29 ani și 68,7% la tinerele de 15-34 ani) [1].

În conformitate cu Legea cu privire la tineret nr. 279-XIV din 11 februarie 1999 [2], în categoria „tineret" în Republica Moldova sunt incluse persoanele cu vârsta între 16 și 30 ani.

În perioada adolescenței și tinereții, tinerii dau dovadă de spirit de inițiativă, energie și creativitate, demonstrând interes pentru a-și utiliza capacitățile în rezolvarea problemelor din comunitate și pentru dezvoltarea acesteia. Fiind susținuți și încurajați, tinerii pot deveni parteneri de încredere ai adulților și se pot implica activ în activități la

nivel local. Totodată, accesul limitat la informații, la oportunități de petrecere a timpului liber și la activități care contribuie la dezvoltarea cunoștințelor și abilităților îi face pe tineri vulnerabili la diferite riscuri legate de sănătatea, dezvoltarea și integrarea socială a acestora. Problematica tinerilor aflați în afara sistemelor de educație, ocupare și formare profesională a intrat în ultimii ani în atenția politicilor publice europene și, mai nou, în a celor naționale, Moldova fiind una dintre țările cele mai afectate de acest fenomen [3].

Criza economică și cea pandemică au avut un impact negativ direct asupra pieței muncii din Republica Moldova. Acestea au fost resimțite cel mai mult de către grupurile vulnerabile, afectând în special femeile angajate cu copii, angajații cu dizabilități și persoanele vârstnice. Totodată, la nivel mondial, datele arată că una dintre cele mai agravante situații este cea a tinerilor care nu fac parte din populația ocupată, nu studiază/învață în cadrul sistemului formal de educație și nu participă la niciun fel de cursuri sau alte instruiri în afara sistemului formal de educație (NEET). Organizația Națiunilor Unite susține că cel mai afectat grup de pe piața muncii în perioada crizei pandemice au fost tinerii, anticipându-se o creștere majoră a ratei NEET în următorii ani [4].

Recent, a fost aprobat și Programul Național de Ocupare a Forței de Muncă 2022-2026 [5], care își propune drept obiectiv reducerea ratei tinerilor NEET, în special prin măsuri de prevenire. Pe lângă inițiativele legislative, sunt desfășurate proiecte de suport tehnic pentru capacitarea organizațiilor teritoriale de ocupare a forței de muncă și a organizațiilor societății civile, în vederea extinderii serviciilor destinate tinerilor NEET.

MATERIALE ȘI METODE

Metode, procedee și tehnici de cercetare: analiza de documente (rapoarte, cadrul legal), sondaj de opinie (chestionar). Chestionarul de cercetare reprezintă o tehnică și, corespunzător, un instrument de investigare constând dintr-un ansamblu de întrebări scrise și, eventual, imagini grafice, ordonate logic și psihologic, care, prin administrarea de către operatorii de anchetă sau prin autoadministrare, determină din partea persoanelor anchetate răspunsuri ce urmează a fi înregistrate în scris. Chestionarul este un mijloc foarte bun de explicare a comportamentelor umane și de identificare a factorilor care le determină [6].

Alegerea acestei metode s-a bazat pe capacitatea sa de a colecta rapid și eficient date de la un număr mare de respondenți. Chestionarul este un mijloc foarte bun de explicare a comportamentelor umane și de identificare a factorilor care le determină. În primul rând, trebuie menționat faptul că subiecții sunt anchetați cu privire la un anumit domeniu al realității sociale cu care nu intră în contact direct, ei situându-se în afara mediului social al problemei. În al doilea rând, ancheta prin chestionar are un caracter standardizat, deoarece întrebările sunt formulate clar dinainte, la fel și numărul și ordinea acestora; mai mult decât atât, este stabilit și numărul persoanelor cu anumite caracteristici (sex, vârstă, nivel de pregătire etc.) cărora li se adresează întrebările, fără a se putea interveni sau abate de la această schemă de organizare a anchetei. Chestionarul sociologic este – fără doar și poate – una dintre tehnicile necesare și actuale pentru orice cadru didactic și de o valoare inestimabilă pentru disciplinele socio-umane [7].

Eșantionul cercetării: Chestionarul a fost aplicat unui grup de 35 de elevi din Instituția Publică Școala Profesională Hîncești, aflată în subordinea Ministerului Educației. Selectarea respondenților a fost aleatorie, acoperind participarea tuturor meseriilor care se pregătesc în cadrul instituției, din efectivul total de 201 elevi.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Distribuția a 201 elevi în funcție de meserie și anul de studiu la Școala Profesională Polivalentă Hîncești:

Electro-gazosudor-montator/tăietor cu gaze: 43 elevi (19 elevi în anul I, 13 elevi în anul II, 11 elevi în anul III);

Tencuitor: 19 elevi (11 elevi în anul I, 8 elevi în anul II);

Zugrav: 28 elevi (11 elevi în anul I, 17 elevi în anul II);

Placator cu plăci: 32 elevi (19 elevi în anul I, 13 elevi în anul II);

Brutar (învățământul dual): 37 elevi (15 elevi în anul I, 22 elevi în anul II);

Cusătoreasă (învățământul dual): 12 elevi (12 elevi în anul I);

Cusătoreasă (industria confecțiilor): 15 elevi (15 elevi în anul I);

Croitor (industria confecțiilor): 15 elevi (15 elevi în anul I).

Date socio-demografice a eșantionului cercetării:

Conform datelor colectate, distribuirea eșantionului pe criteriul de vârstă se încadrează în 2 categorii: 15-16 ani – 46% (16 respondenți) și 17-18 ani – 54% (19 respondenți).

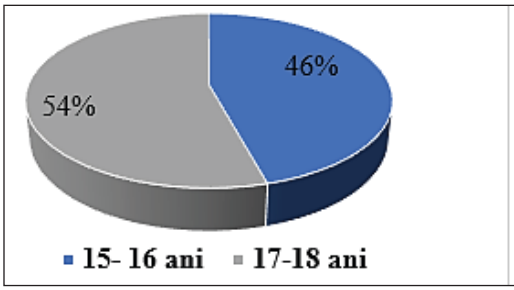

Fig. 1. Categorii de vârstă

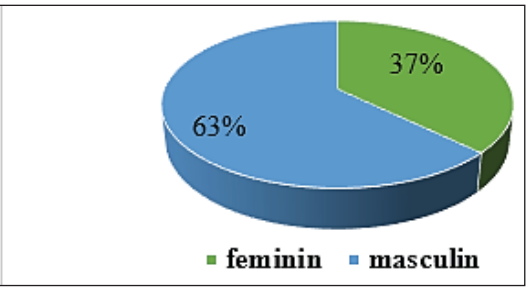

Fig. 2. Sexul respondenților

Numărul băieților prevalează și din considerentul că majoritatea meseriilor din cadrul Insituției sunt mai mult pentru băieți. Astfel, 37% dintre participanți sunt fete (13 în valoare numerică) și 63% sunt băieți (22 în valoare numerică).

La întrebarea „Cât de importantă este meseria ta pe piața muncii?”, respondenții au selectat următoarele variante de răspuns:

importantă -34% (sau 12 respondenți)

foarte importantă – 14% (sau 5 respondenți);

relativ importantă – 20% (sau 7 respondenți);

mai puțin importantă – 32% (sau 11 respondenți).

Această distribuție a răspunsurilor este vizualizată în figura 3, care arată percepția elevilor despre importanța meseriei lor pe piața muncii. Informația relevă că majoritatea respondenților consideră că meseria lor este importantă (34%) sau relativ importantă (20%). Cu toate acestea, un procent semnificativ de respondenți (32%) percep meseria lor ca fiind mai puțin importantă, indicând o posibilă preocupare privind relevanța și valoarea meseriei lor pe piața muncii. Doar 14% dintre respondenți au indicat că meseria lor este foarte importantă, ceea ce sugerează o percepție limitată a importanței critice a meseriei în contextul pieței muncii actuale.

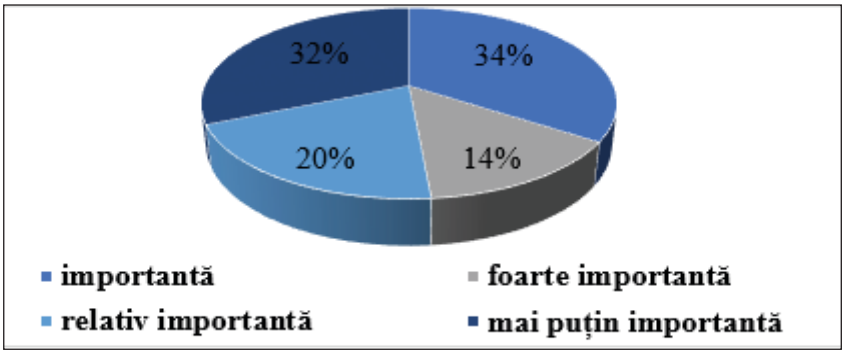

Fig. 3. Importanța meseriei pe piața muncii

Se atestă necesitatea unor intervenții educaționale și de orientare profesională pentru a ajuta tinerii să înțeleagă mai bine rolul și impactul meseriei lor în economia actuală și pentru a le crește încrederea în importanța propriilor abilități și competențe.

La întrebarea „Cum apreciezi șansele tale de încadrare în câmpul muncii după absolvire?”, respondenții au selectat următoarele variante de răspuns:

înalte: 17% (6 respondenți)
foarte înalte: 12% (4 respondenți)
medii: 37% (13 respondenți)
joase: 20% (7 respondenți)
foarte joase: 14% (5 respondenți)

Figura 4 relevă că majoritatea respondenților consideră șansele lor de încadrare în câmpul muncii ca fiind medii (37%). Există, totuși, un procent semnificativ de respondenți care percep șansele lor ca fiind joase (20%) sau foarte joase (14%), ceea ce poate indica o lipsă de încredere în oportunitățile de angajare post-absolvire.

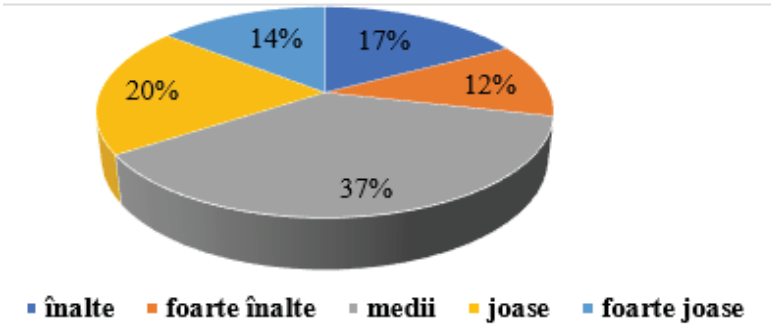

Fig. 4. Aprecierea șanselor de încadrare în câmpul muncii după absolvire

Pe de altă parte, doar 17% dintre respondenți consideră șansele lor de încadrare ca fiind înalte, iar 12% le văd ca fiind foarte înalte.

Datele indică spre nevoia de a îmbunătăți programele de orientare profesională și sprijinul în tranziția de la școală la muncă, pentru a crește încrederea tinerilor în perspectivele lor de angajare și pentru a le facilita integrarea pe piața muncii.

Pentru a identifica care sunt opțiunile pentru viitor ale absolvenților, am adresat următoarea întrebare: „Cum vei acționa în cazul când nu te angajezi după absolvire?”

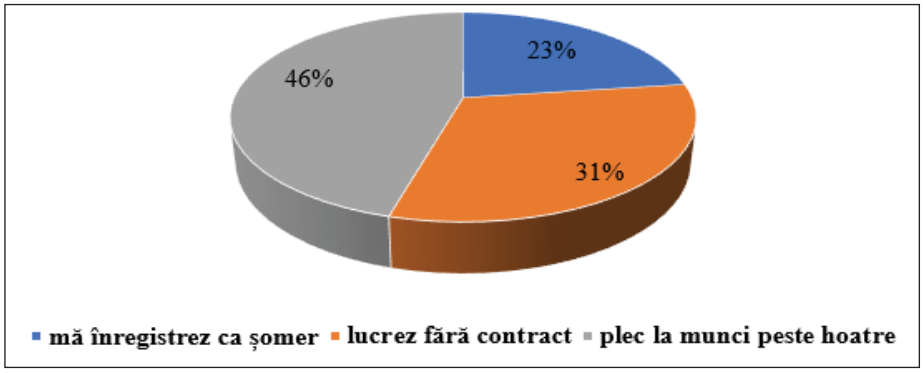

Fig. 5. Opțiunile pentru viitor ale absolvenților

Respondenții au selectat următoarele variante de răspuns:mă înregistrez ca șomer: 23% (8 respondenți)

lucrez fără contract: 31% (11 respondenți)

plec la munci peste hotare: 46% (16 respondenți)

În figura 5 putem vizualiza că aproape jumătate dintre respondenți (46%) consideră plecarea la munci peste hotare ca fiind cea mai viabilă opțiune în lipsa unei angajări imediate. Un procent semnificativ de 31% ar lucra fără contract, ceea ce poate reflecta o lipsă de oportunități formale de angajare sau o predispoziție spre economia informală. Doar 23% dintre respondenți ar opta pentru înregistrarea ca șomer, ceea ce sugerează o

încredere relativ scăzută în sistemul de suport al șomajului sau preferința pentru alternative mai imediate.

Putem constata că politicile de ocupare și suport de angajare ar trebui să fie mai eficiente, să ofere tinerilor absolvenți oportunități clare și sigure de integrare pe piața muncii, reducând astfel tendința de a emigra sau de a lucra în condiții precare.

CONCLUZII

În opinia noastră, încadrarea tinerilor în câmpul muncii este extrem de dificilă din mai multe motive: salariile foarte mici, neconcordanța acestora cu dificultatea sarcinilor de lucru și cerințele de experiență la angajare.

Situația economică actuală influențează direct piața muncii, determinându-i pe tineri să accepte locuri de muncă care nu le satisfac așteptările. Aceștia sunt, într-o oarecare măsură, obligați de circumstanțele personale să accepte compromisuri cu beneficii minime. De exemplu, nivelul de studii nu este luat în considerare la salarizare, iar sarcinile de muncă nu reflectă fișa postului, adesea din cauza comasării locurilor de muncă și a nivelului de remunerare corespunzător.

Trebuie să recunoaștem că piața muncii oferă multe impedimente tinerilor care doresc să-și construiască un viitor în țară. Nu se oferă suficient sprijin financiar, precum stimulente pentru atragerea tinerilor către anumite locuri de muncă sau acordarea unor bonusuri. De asemenea, există dificultăți legate de neconcordanța programelor de studii cu cerințele specifice ale pieței muncii.

Datele cercetării permit următoarele concluzii:

1) O mare parte dintre tinerii absolvenți își doresc să fie încadrați în câmpul muncii, însă mulți dintre ei nu sunt optimiști în privința șanselor reale de angajare. Această percepție este influențată de dificultățile economice și condițiile precare de pe piața muncii.
2) Majoritatea tinerilor absolvenți consideră că abilitățile și cunoștințele dobândite în timpul studiilor sunt utile pentru viitoarea lor carieră. Acest aspect subliniază importanța calității educației și a relevanței curriculei în pregătirea tinerilor pentru piața muncii.
3) Cel mai semnificativ obstacol în integrarea pe piața muncii, conform respondenților, este salariul mic. Aproape jumătate dintre tineri (48%) identifică acest factor ca fiind principalul impediment. Alte obstacole importante includ nerealizarea promisiunilor date la angajare (13%), un colectiv neprietenos (12%), o atmosferă de lucru neprietenoasă (9%) și discriminarea (4%).
4) Mulți tineri evaluează șansele lor de angajare după absolvire ca fiind medii (37%), în timp ce un număr semnificativ consideră că șansele lor sunt joase (20%) sau foarte joase (14%). Aceasta reflectă o încredere scăzută în oportunitățile de pe piața muncii și necesitatea unor măsuri de sprijin mai eficiente.
5) În cazul în care nu se angajează după absolvire, 46% dintre tineri aleg să plece la muncă peste hotare, 31% ar lucra fără contract, iar 23% ar opta pentru

înregistrarea ca șomer. Aceste date sugerează o predispoziție către emigrare și angajare informală, indicând nevoia de îmbunătățire a condițiilor de muncă și a suportului pentru tineri în țară.

Provocările cu care se confruntă tinerii absolvenți în procesul de integrare pe piața muncii sunt majore și subliniază și necesitatea unor politici și măsuri de sprijin mai eficiente pentru a le asigura oportunități clare și sustenabile de dezvoltare profesională.

REFERINȚE

1. Biroul Național de Statistică. Tinerii NEET în Republica Moldova în trimestrul I 2023. În: https://statistica.gov.md/ro/tinerii-neet-in-republica-moldova-in-trimestrul-i-2023-9430_60458.html.
2. Legea Republicii Moldova Nr. 279 din 11-02-1999 cu privire la tineret. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 39-41 din 22-04-1999. In vigoare din data 23.09.16 în baza abrogării prin LP215 din 29.07.16, MO315-328/ 23.09.16 art.688.
3. HARAZ S., CEBAN A. Profesionalizarea tinerilor în dificultate prin dezvoltarea antreprenorialului social în mun. Orhei. In: *Preocupări contemporane ale științelor socio-umane. Ediția 8, 8-9 decembrie 2017*, pp. 389-394. ISBN 978-9975-3168-9-7.
4. BUCIUCEANU-VRABIE M., GAGAUZ O. Tinerii pe piața muncii din Republica Moldova: competențe și aspirații. Chișinău: INCE, 2017. 36 p. ISBN 978-9975-89-078-6
5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 785 din 16-11-2022 cu privire la aprobarea Programului național pentru ocuparea forței de muncă pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 411-412 din 22-12-2022.
6. Chestionarul sociologic. În: https://www.scribd.com/doc/260495751/Chestionarul-in-Cercetarea-Sociologica.
7. CHELCEA S. Tehnici de cercetare sociologica. În: https://alingavreliuc.wordpress.com/wp-content/uploads/2010/10/septimiu-chelcea-tehnici-de-cercetare-sociologica1.pdf.

ADULTUL UNIVERSAL ȘI ADULTUL GENERATIONAL: REFLECȚII ASUPRA UNUI PLAN DE EDUCAȚIE ȘI ÎNVĂȚARE

UNIVERSAL ADULT AND GENERATIONAL ADULT: REFLECTIONS ON AN EDUCATION AND LEARNING PLAN

CZU: 374.7 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.74**

Liliana POȘTAN,
ORCID: 0000-0002-3231-3496
e-mail: postan.liliana@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat. *Lucrarea se referă la oferta de învățare pentru generațiile care ajung adulte într-o anumită perioadă socială și la adulție ca stare bio-pshiho-socială, cuprinsă în noțiunea de vârstă, în calitate de repere ale învățării permanente. Pentru acest obiect de studiu, am formulat sintagmele de adult universal și adult generațional. Adultul universal întrunește caracteristicile generale ale adulției: natura ființei adulte, aspectele fundamentale ale existenței și modurile prin care adulții își definesc și își trăiesc individualitatea și subunitățile maritală, parentală, social cetățenească, profesională. Adultul generațional este exponentul unui grup de oameni care au aproximativ aceeași vârstă și care au în comun valori, preferințe și alte caracteristici pe care le păstrează toată viața.*

Cuvinte-cheie: *adulți, adult universal, adult generațional, generație, învățare*

INTRODUCERE

Societatea contemporană se manifestă prin mai multe tendințe centripete, printre care și tendința centripetă a vârstelor. Diferite grupe de vârstă tind să devină mai apropiate și mai interconectate pentru o societate mai unită și mai echitabilă. Politicile publice, precum învățarea pe parcursul vieții, îmbătrânirea activă, politicile de muncă și ocupare, politici comunitare de comunicare, socializare, sunt determinate de extinderea perioadei considerată drept tinerețe, dar și de creșterea numărului de tineri, care nu sunt încadrați profesional și nu urmează niciun program educațional sau de formare NEET, pe de o parte, și de creșterea ponderii și a rolului populației adulte și vârstnice în structura demografică, economică, socială și menținerea acestui grup de populație pe piața muncii, în viața socială activă și implicată în învățare permanentă, pe de altă parte.

În aspectul educației și învățării, tendința centripetă asupra subiecților învățării, deși promovează coeziunea și integrarea între diferitele generații, poate comporta o serie de riscuri pedagogice ce pot afecta atât calitatea procesului de învățare, cât și dinamica relațiilor între generații, printre care specificăm: scepticismul intergenerațional, ritmul și metodele diferite de învățare, accesul la tehnologiile de informare și comunicare TIC, dificultăți în personalizarea învățării.

Dar, obiectul acestui studiu nu se referă la învățarea intergenerațională, dar la

oferta de învățare pentru generațiile care ajung adulte într-o anumită perioadă socială și la adulție ca stare bio-pshiho-socială, cuprinsă în noțiunea de vârstă, în calitate de repere ale învățării permanente. Pentru acest obiect de studiu, am formulat sintagmele de adult universal și adult generațional. Adultul universal întrunește caracteristicile generale ale adulției: natura ființei adulte, aspectele fundamentale ale existenței și modurile prin care adulții își definesc și își trăiesc individualitatea și subidentitățile maritală, parentală, social-cetățenească, profesională. Adultul generațional este exponentul unui grup de oameni care au aproximativ aceeași vârstă și care au în comun valori, preferințe și alte caracteristici pe care le păstrează toată viața.

Cercetătorul, Constantin Schifirneţ scrie: „Apartenență la o vârstă este un fapt inexorabil asupra căreia nu ai cum să intervii. Generaţia însă nu este un factor decisiv, ci un element al cadrului de formare şi dezvoltare a individului consonant cu aspiraţiile, trebuinţele şi idealurile grupului său de vîrstă. Semnificativă este în acest context diferenţa dintre generaţie şi vârstă pe care societatea o face prin acordarea unui status vârstei. Avem aici un paradox: cotidian generaţia este menţionată în foarte multe împrejurări, dar nu i se acordă un status anume. Aceasta este o dovadă elocventă a faptului că generaţia este mai difuză, cu parametri mai greu de evaluat în măsuri legislative. Vârsta este un indicator psihosocial căreia i se recunoaşte prin acte legislative un status formal...Statusul social al vârstei vizează, fără îndoială, şi cerinţe ale generaţiei, dar fără a le acoperi în totalitatea lor” [1].

O concluzie metodologică în cadrul problemei de cercetare: Ce trebuie să conțină un plan de educație și învățare la vârstele adulte din perspectiva adulției universale și a adulției genraționale?, am identificat-o în analiza „Generație și cultură”, autor Constantin Schifirneț (1985): „În cadrul vârstei, individul este oarecum pasiv, schimbările fiziologice, psihologice, intelectuale şi sociale se produc de la sine. În cadrul generaţiei este mai intensă implicarea activă, dinamică a individului într-o structură socială, în afirmarea propriilor sale idealuri şi cerinţe” [Ibidem, p.52].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

„Cuprinse între 17 şi 65 de ani (Moers, Correll, Bergler, Lowe, Levinson), vârstele adulte depăşesc efectiv de patru ori timpul consacrat, socialmente, învăţării active. Totodată se modifică locul, conţinutul şi ponderea învăţării în structura activităţii adulţilor. Astfel omul învaţă tot timpul, la orice vârstă, dar de fiecare dată altfel, altceva şi din alte motive” [2].

Potrivit datelor provizorii ale Recensământului populației și locuințelor 2024, vârsta medie a populației la 1 ianuarie 2024, a crescut cu 0,6 ani comparativ cu anul precedent (de la 40,5 ani la 41,1 ani). Piramida populației, la începutul anului 2024, arată clar un model de micșorare a populației la vârstele de 25-29 ani, ceea ce reflectă efectul cumulativ al ratelor migrației nete negative pentru adulții tineri din ultimele decenii. Ponderea populației vârstnice (60-63 ani) a crescut în toate regiunile față de anul 2023 – cele mai mari creșteri fiind atestate în regiunile din centrul și sudul R.

Moldova - cu 1,5 puncte procentuale. Coeficientul îmbătrânirii populației (populația în vârstă de 60 de ani și peste la 100 locuitori) la începutul anul 2024 este estimat la 25,2 persoane la 100 locuitori, comparativ cu 24,1 persoane în anul 2023. [3]

În structura de vârstă a populației adulte, începând cu anul 1959, crește stabil numărul populației de 60-69 de ani și a populației de 40-44 de ani, iar populația cu vârsta de 20-24 de ani este în descreștere. Datele sunt prezentate în figurile 1, 2.

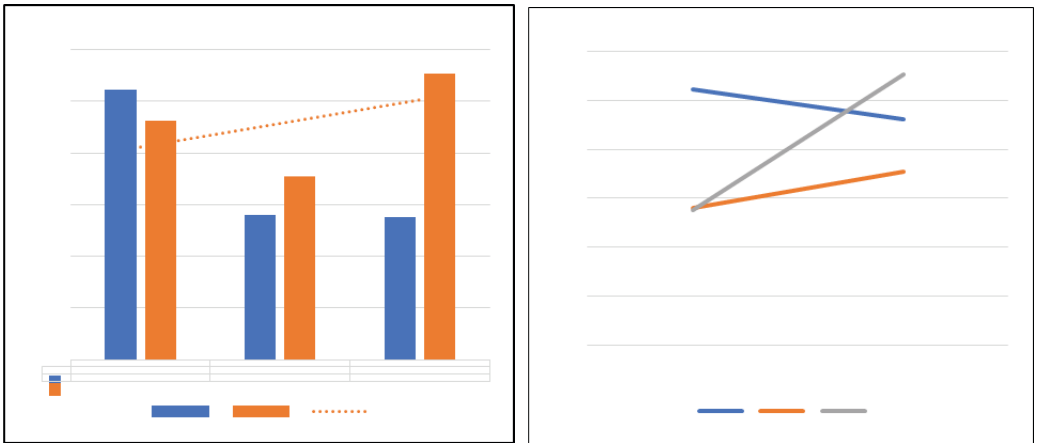

Fig. 1, 2. Date în dinamică privind populația Republicii Moldova, între anii 1959-2014, cu vârstele 20-24, 40-44, 60-69 ani

Sursă: BNS

Potrivit Beresford Research, în prezent, societatea este formată din cinci generații adulte, fiecare dintre acestea având un rol important pe piața forței de muncă și în comunitate. În funcție de anul nașterii, generațiile actuale sunt [4]:

1. Generația tăcută - formată din persoanele născute în 1945 sau înainte de acest an,
2. Generația Baby Boomer - cuprinde persoanele născute între anii 1946-1964,
3. Generația X - alcătuită din cei născuți în perioada 1965-1976,
4. Generația Y (sau Millennials) - include persoanele care s-au născut între anii 1977-1995,
5. Generația Z (sau iGen) - formată din cei născuți între anii 1996-2015.

Populația năstută în anul 1959, a împlinit în anul 2024 vârsta de 65 de ani, cei născuți în 1989, au atins vârsta legală de încheiere a tinereței – 35 ani (Lege cu privire la tineret, 2016).

Perioadă (ani)	Vârsta (ani)
2024 – 1959	65
2024-1989	35

Cu referire la adultul generațional, cercetătorul, Constantin Schifirneţ menționează: „Pentru a căpăta caracteristicile unei generaţii este necesar ca orice grup de vârstă să fie plasat într-o structură socială, să sufere influenţa culturii. În societăţi şi epoci diferite aceleiaşi vârste biologice i se acordă atribute sociale diferite. Statusul şi rolul social al indivizilor nu decurg din vârstă biologică, ci din organizarea vieţii sociale din fiecare societate, din tradiţiile şi condiţiile concret istorice ale fiecărui popor... Noi aparţinem şi grupului celor născuţi o dată cu noi. Pe măsura evoluţiei noastre ne simţim inseraţi în grupul de vârstă. Trăim, reacţionăm la fel sau aproape la fel ca şi cei de o vârstă cu noi. Observăm la un moment dat că avem idealuri comune, ne exprimăm în acelaşi chip şi aspirăm către aceleaşi ţeluri. Ne dăm seama că faţă de cei mai în vârstă decât noi, gândim diferit unele lucruri... Avem, într-un cuvânt, un modus vivendi specific. De aici şi diferenţele” [1].

În studiul „Own values and common values in the education of adults: (re)conception of spirit and identity and community behaviour” (Poștan, 2018) constatăm că „Generația postsovietică a populației adulte tinere din Moldova, împlinește 25 de ani si reprezintă 25 la sută din populaţia stabilă la 1 ianuarie 2014, fiind în descreştere în mod constant (Tinerii în Republica Moldova, Biroul Național de Statistică (2014). Am putea prezuma că, născuți și educați în altă realitate socială, economică și politică, decât cea de până la începutul anilor 90 ai secolului trecut, tinerii sunt purtătorii unui set valoric, deosebit de cel al generațiilor, educate în perioada sovietică. ...Autorii Studiului „Implicarea tinerilor pentru o schimbare socială pozitivă în Republica Moldova” (2017) au stabilit că, tinerii manifestă un grad ridicat de intoleranță față de grupuri minoritate considerate „diferite”, care se asociază de obicei cu conservatorismul social. Acest fond, care este unul de cultură politică de tip patriarhal, poate fi un puternic inhibator al programelor care vizează creșterea participării. Tinerii reproduc prejudecățile și intoleranța generațiilor anterioare (Ovidiu Voicu Victoria Cojocariu, 2017)” [5].

Sociologii (J. Szczepanski, în lucrarea „Noţiuni elementare de sociologie”, S. Rădulescu, Sociologia vârstelor) menționau că, grupul de vârstă are o identitate şi o dinamică proprie, cuprinzând un ansamblu de roluri şi raporturi de interacţiune între aceste roluri. Rolul social implică un comportament aşteptat, scontat sau tipic, căruia îi este asociată o anumită poziţie exprimată de status. Normele şi regulile sociale cu privire la vârstă, precum şi semnificaţia culturală a cursului vieţii creează ceea ce numesc „ciclul de viaţă normal predictibil”, adică comportamentele şi rolurile asociate fiecărei perioade de vârstă.

În tabelul de jos, sintetizăm informații pentru un plan de învățare și educație a adulților din perspectiva adultului generațional:

Tabelul 1. Informații pentru un plan de învățare și educație a adulților din perspectiva adultului generațional

Perioadă/ generație	**Trăsături generaționale (Sursă: https://stiri-leprotv.ro/my-impact/generatiile-pe-grupe-de-varsta-de-l)**	**Recomandări de învățare și educație a adulților**
1945, Generația tăcută, Adulți de circa 77-80 de ani, bătrânețea	Persoanele care fac parte din această generație sunt considerate „tradiționaliste”, conservatoare și mai reticente la schimbare; pun un preț foarte mare pe stabilitate și pe siguranța financiară, sunt muncitori și învățați cu greul. Sunt cei care au reușit să treacă peste o perioadă extrem de complicată, urmată de una de prosperitate, dar și de revolte sociale menite să schimbe mentalități și să reformeze sisteme, mai ales după anii 1960. În ultimii cinci ani a crescut cel mai mult ponderea vârstnicilor din grupul de vârstă de 70-74 de ani – cu 8,5 puncte procentuale (de la 13,6%, la începutul anului 2019 până la 22,1% la începutul anului 2023).	Necesită o abordare care să țină cont de nevoile și interesele specifice acestei grupe de vârstă. Strategii de suport, ghidare, învățare pentru reducerea efectelor involuției/ contracararea involuției. Performanţa ca valenţă motivaţională a învăţării îşi pierde actualitatea.
1946-1964, Generația Baby Boomer, (60-78 ani),	S-au născut într-o perioadă de creștere a natalității și de relativă prosperitate la nivel mondial. Această generație s-a bucurat de progresul tehnologic, de impactul tot mai mare al presei asupra societății și de un echilibru între viața de familie și cea profesională. Cu toate acestea, deși au cunoscut avantajele noilor tehnologii, n-au devenit dependenți de telefoanele mobile sau de televizor, cum se va întâmplă cu generațiile care vor veni după ei. Sunt însă consumatori înrăiți, tind spre un nivel ănalt de bunăstare (locuință, mașină, cont bancar) În anul 2024, femeile și bărbații, născuți în jurul anilor 60, se apropie de vârsta de pensionare (61 ani, femei, 63 de ani, bărbați).	Strategii de învățare asociate dezangajării din viața profesională, însoțită de dorința de a fi activ, inclusiv economic. Preocupările legate de sănătate și bunăstare, Preocupările legate de identificarea sau valorificarea unui hobby, Informații și activități legate de menținerea unei stări fizice bune
1965-1976, Generația X, (48 -59 ani)	Generația X a transformat munca într-o adevărată filozofie de viață. Cei care fac parte din această generație sunt oameni foarte pragmatici, muncitori, bine pregătiți profesional și deloc idealiști. Principalele lor valori sunt ambiția, individualismul și dependența de muncă, mulți dintre ei fiind chiar workaholici. Au fost formați în regimul ideologic sovietic.	Strategii de ghidare, învățare pentru menţinere profesională, Contracararea dinamicii involutive a persoanei şi din subidentităţile maritală, parentală şi social-cetăţenească. Implicaţiile educaţionale influenţează nivelul de dezvoltare al acestor subidentităţi proporţional cu numărul de reciclări parcurse.

1977-1995, Generația Y (sau Millennials) (47-29 ani)	Această generație este caracterizată de impactul uriaș al tehnologiei digitale în viața de zi cu zi. Deși nu s-au născut într-o lume dominată de smartphone, acești oameni au adoptat imediat gadgeturile și au trecut fără probleme de la analog la digital, astfel încât acum nu ar mai putea concepe viața fără noile tehnologii. Foarte competitivi prin fire, pentru că trebuie să fie bine pregătiți dacă vor să obțină un loc de muncă bine plătit, cei din Generația Y sunt însă și idealiști, pentru că vor să schimbe lumea, nu doar să se adapteze la cerințele ei.	Strategii de ghidare, autoînvățare, învățare pentru performanțe în cele 4 subidentități: maritală, parentală, profesională, social-cetățenească
1996-2007, adulții între 28-17 de ani din Generația Z	Aceasta este deja generația celor „născuți cu un smartphone în mână", a tinerilor care au crescut mai curând cu internetul decât cu televizorul. Rețele sociale, comunicarea online și relațiile la distanță fac deja parte din ADN-ul lor, de aceea își doresc să lucreze remote, de oriunde doresc, pun mare preț pe independență și pe libertatea de mișcare, se implică în diferite cauze sociale și nu au răbdare, sperând să obțină pe loc tot ce-și doresc. Complet cufundați în lumea digitală, acestor tineri le este greu să formeze relații interpersonale de durată, pentru că nu știu să comunice prea bine fără ajutorul unui gadget. Sunt multitasking, ușor de influențat prin ceea ce văd online, dar nu prea au putere de concentrare.	Formare profesională inițială, Autoînvățare, Training de dezvoltare personală, Cursuri de șoferie, limbi moderne, tehnologii informaționale

În aspect universal, „la toate vârstele,... învăţarea este partea activă nu cea pasivă a procesului: cel ce învaţă se autodeschide, depune efort, acumulează, încorporează experienţă inedită, o raportează la experienţa sa anterioară, reorientează această experienţă, exprimă sau desfăşoară ceea ce este lent în sinea sa. Partea esenţială a procesului de predare-învăţare este cum să fie ajutat cel ce învaţă, pentru a se angaja în această experienţă activă, progresivă, transformatoare, dureroasă ori reconfortantă, pe care o numim învăţare" [6, p.12].

„Natura a creat toate premisele biologice şi neurofiziologice pentru asigurarea interacţiunii informaţional cognitive a omului cu lumea exterioară pe tot parcursul vieţii sale. Creierul uman se dezvoltă de-a lungul întregii vieţi; el nu se atrofiază. Cu toate acestea, potrivit lui James Robbins Kidd (1991, p.79), „dacă nu este folosit, se pare că sunt afectate negativ atît legăturile neuronale, cît şi funcţionarea celulelor cerebrale individuale. Iată de ce unii psihologi au afirmat că de cele mai multe ori senilitatea poate fi superfluă, fiind cauzată, după cum se pretinde, în aproape 85 la sută din cazuri, de absenţa efortului intelectual". Studiile asupra evoluţiei în ontogeneză a capacităţilor intelectuale, fizice şi senzoriale ale adultului, efectuate în contextul ana-

lizei capacităţii de învăţare a acestuia susţin principiul activ al interacţiunii binomului vârstă-învăţare” [2].

Principiul fundamental al organizării procesului de educaţie a adulţilor este sintetizat de Malcom Knowles (1950): „Adulţii învaţă mai bine şi mai eficient în contexte mai puţin formale, prin intermediul unor activităţi, prin metode şi tehnici flexibile, adaptate nevoilor, intereselor şi aspiraţiilor lor. Educaţia la vârsta adultă a condus la conturarea modelului andragogic al educaţiei, bazat pe următoarele principii:

1. Formabilul deţine rolul principal în procesul formării sale.
2. Formabilul tinde spre autorealizare, independenţă, autogestiune şi se consideră capabil de aceasta.
3. Experienţa de viaţă a adultului poate fi o sursă importantă de învăţare atât pentru el, cât și pentru colegii săi.
4. Adultul învaţă pentru a-şi soluţiona problemele şi a-și atinge scopurile.
5. Adultul tinde să aplice imediat în practică cunoştinţele, deprinderile şi competenţele căpătate în procesul învăţării.
6. Activitatea de învăţare a adultului este determinată, în mare parte, de factori profesionali, sociali, de timp şi de spaţiu, care împiedică sau favorizează acest proces.
7. Formabilul adult participă împreună cu formatorul la toate etapele procesului de învăţare: planificare, realizare şi evaluare [7, p.10-11].

CONCLUZII

Adultul în calitate de student a devenit la fel de solicitat ca adultul în calitate de lucrător. Din „terenul” educației nonformale, astăzi, adulții sunt invitați în instituțiile de învățământ superior, un exemplu actual fiind universitățile pentru vârsta a treia, deschise în cadrul mai multor universități din Moldova. Solicitarea crescută pentru adulți, ca subiecți ai învățării și educației, pune presiune pe dezvoltarea procedurilor de cerere și ofertă în învățarea si educația adulților. În articol, am articulat date și reflecții pentru fundamentarea argumentului pentru un plan de educație și învățare la vârstele adulte din perspectiva adulției universale și a adulției generaționale,

Un plan de educație și învățare eficient trebuie să fie adaptabil și flexibil pentru a răspunde nevoilor diverselor categorii de adulți. În timp ce adultul universal necesită o abordare educațională care să promoveze versatilitatea și adaptabilitatea, adultul generațional beneficiază de pe urma unei educații care valorifică experiența și contextul său cultural și istoric specific. Un echilibru între aceste abordări poate duce la dezvoltarea unor programe educaționale cuprinzătoare și eficiente.

REFERINȚE

1. SCHIFIRNEȚ, C. *Generație și cultură*. București: Albatros. 1985

2. GUŢU Vl., POSȚAN L., *Didactica pentru adulţi din perspectivă motivaţională*. Chișinău: CEP USM, 2007
3. Numărul populației cu reședință obișnuită pe sexe, grupe de vârstă și în profil teritorial la 1 ianuarie 2024. BNS, În: https://statistica.gov.md/ro/numarul-populatiei-cu-resedinta-obisnuita-pe-sexe-si-
4. Age Range by Generation, Beresford Research. În: https://www.beresfordresearch.com/age-
5. POSŢAN, Liliana. Own values and common values in the education of adults: (re)conception of spirit and identity and community behaviour. In*: Education for values - continuity and context*, Ed. Ediția 5, 25-28 aprilie 2018, Iasi, Chisinau. Iasi, Chisinau: EDlearning, 2018, pp. 241-244. ISBN 978-88-87729-48-1
6. KIDD. J.R. *Cum învaţă adulţii.* Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1981
7. NAHABA. L. (coord). *Ghid de proiectare a activităţilor de formare în educaţia adulţilor,* coord. Lilia Nahaba, Ch: Bons Offices" SRL, 2016, 86 p. p.10-11

AUTOIDENTIFICAREA PROFESIONALĂ A ADOLESCENȚILOR ÎN COLEGIU

PROFESSIONAL SELF-IDENTIFICATION OF ADOLESCENTS IN COLLEGE

CZU: 377.8:331.548-053.6 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.75**

Svetlana RUSNAC,
ORCID: 0000-0001-8846-0201
e-mail: srusnac@ulim.md
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
Ecaterina GAMURAR,
ORCID: 0000-0001-9363-1183
e-mail: egamurat@ulim.md
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Summary. *This study aimed to investigate the influence of personal values on the professional interests of college students. Sixty students (30 males, 30 females, aged 18-19) participated in the research. The study employed the Holland Occupational Themes (RIASEC) Assessment and the Morphological Test of Life Values. The results indicated that personal values significantly impact career preferences. For instance, entrepreneurial preferences correlated with self-development and achievement values. The findings suggest that personalized career counseling considering students' values can enhance career decision-making and satisfaction.*

Keywords: *career interests, college students, personal values, professional preferences, self-development.*

INTRODUCERE

Planurile de viață în adolescență includ autoidentificarea personală, aspectele morale, stilul de viață și aspirațiile. Alegerea profesiei este crucială pentru elevii de colegiu, determinând viitorul lor profesional și personal. Adolescenții percep viața școlară ca o etapă pregătitoare pentru o viață mai bogată și autentică. Alegerea profesiei este preocuparea lor principală și constantă. Adolescența este perioada formării viziunii asupra lumii și orientărilor valorice, caracterizată de responsabilitate, independență și capacitatea de a participa activ la viața socială și personală, de a soluționa diverse probleme și de a se forma profesional. Conform lui Erikson [1], adolescența se concentrează pe procesul de identitate, implicând alegeri sociale și individuale, identificare și formare profesională.

Autoidentificarea profesională începe în copilărie și continuă în adolescență. Studiile arată că motivele autoidentificării și cele practice devin dominante în activitatea școlară. În alegerea profesiei, motivația băieților nu este influențată de vârstă, în timp ce la fete se observă o tranziție de la motivarea pentru nevoile sociale la o motivație

generală pentru profesie. Procesul de autoidentificare profesională constă în formarea realistă a obiectivelor pentru viitoarea carieră, ținând cont de resursele psihologice și psihofiziologice ale persoanei. Educația profesională, fie prin autoeducație, fie prin instruire în instituții de învățământ, joacă un rol crucial în pregătirea emoțională și motivațională pentru obținerea unei profesii. Alegerea profesiei, fundamentată pe analiza resurselor interne și cerințele profesiei, este crucială pentru afirmarea individului în societate și reprezintă una dintre cele mai importante decizii din viață. Procesul de autoidentificare profesională acoperă întregul parcurs al activității profesionale, de la intențiile inițiale până la retragerea din activitate [2]. Premisele autoidentificării profesionale includ principiile determinismului și activității, esențiale pentru dezvoltarea personalității. Acest proces implică influența școlii, familiei, organizațiilor sociale, literaturii și artei asupra motivațiilor profesionale. Sistemul de orientare profesională urmărește să rezolve problemele educației și consilierii profesionale, să trezească interesul și aptitudinile profesionale, să ofere ajutor în angajare și să faciliteze adaptarea profesională [1].

Nevoia de autoidentificare a persoanei este, în esență, fără obiect. Леонтьев А. Н. subliniază că „până la prima sa satisfacere, nevoia „nu știe" obiectul său, deoarece acesta nu a fost încă descoperit" [3]. Interacțiunea dintre personalitate și sistemul extern de influență profesională apare doar în contextul activității. Activitatea, ca formă de interacțiune a subiectului cu obiectele, formează condiția reflectării psihice și funcționează ca mecanism de influență determinată asupra personalității. În procesul interacțiunii continue cu lumea exterioară, individul acționează ca o parte activă. Astfel, manifestarea psihologică a principiului determinismului poate fi înțeleasă doar în cadrul problemei raportului dintre condițiile externe și interne în determinarea activității. În analiza forțelor motrice ale activității, este esențial să se pornească de la interdependența și antagonismul dintre factorii interni și externi. Procesul de autoidentificare profesională este determinat de extinderea activității subiectului, care își realizează legătura cu factorii de orientare profesională. Autoidentificarea este integrată în această activitate ca parte a sa.

Elementele structurale ale personalității, ca premise psihologice imediate ale autoidentificării profesionale, diferă în conformitate cu funcțiile lor. Aceste premise se împart în două grupuri principale: caracteristici ale personalității care facilitează alegerea profesiei (trăsături de voință, hărnicie, experiență de muncă și viață acumulată, nivelul de maturitate generală) și componente ale direcției personalității care dinamizează procesul de autoidentificare profesională (nevoia de autoidentificare profesională, interesele școlare și profesionale, convingerile și atitudinile, valorile și idealurile, percepțiile despre valorile vieții).

Potrivit lui Климов Е. А [4], există opt perspective esențiale în situația alegerii unei profesii. Elevii din clasele superioare iau în considerare informații despre: poziția membrilor mai în vârstă ai familiei (părinții își exprimă adesea îngrijorarea cu privire la viitoarea profesie a copilului lor și influențează alegerile acestuia); poziția prieteni-

lor (relațiile de prietenie foarte strânse pot influența semnificativ alegerile profesionale); poziția profesorilor și educatorilor (profesorii, având o perspectivă bine informată asupra elevilor, pot oferi sfaturi valoroase în alegerea profesiei); planurile personale profesionale (ideile despre viitor influențează comportamentul și deciziile legate de carieră); abilitățile individuale (talentele și aptitudinile elevului joacă un rol crucial în alegerea profesiei); nivelul pretențiilor la recunoașterea socială (realismul pretențiilor este esențial în pregătirea profesională); informațiile disponibile (informațiile corecte și nealterate sunt esențiale pentru o alegere informată a profesiei); tendințele manifestate prin activitate (interesele profesionale se dezvoltă prin implicarea conștientă în diverse activități).

Autoidentificarea profesională este un proces complex și continuu, care acoperă întregul parcurs al activității profesionale, de la apariția intențiilor profesionale până la retragerea din activitatea de muncă [4].

Auto-cunoașterea este esențială pentru orientarea profesională și alegerea unui domeniu adecvat capacităților și aspirațiilor personale, deoarece implică conștientizarea competențelor și realizărilor proprii, comparate cu ale celorlalți. Procesul de comparație cu alții este fundamental pentru auto-cunoaștere și evaluare personală [5]. Perfecționarea de sine începe cu auto-cunoașterea, esențială pentru autoeducare și alegerea unei ocupații potrivite. Cerințele societății influențează auto-cunoașterea și autoeducarea, acestea fiind motivații importante pentru autoevaluare și dezvoltare personală [6]. În psihologie, autoevaluarea reprezintă conștientizarea propriei identități și capacitatea de a evalua corect calitățile și abilitățile personale. În procesul de orientare profesională, autoevaluarea este evaluarea pe care o persoană o atribuie propriilor capacități în raport cu specificul profesiei. Autoevaluarea se dezvoltă pe parcursul vieții, fiind influențată de experiențele și maturitatea individului.

Studiile arată că elevii de liceu caută domenii de activitate potrivite percepției lor asupra abilităților proprii, însă autoevaluările lor sunt adesea inexacte, conducând la eșecuri în alegerea profesiei. Autoevaluarea adecvată este rară, majoritatea elevilor supraestimându-și sau subestimându-și capacitățile, afectând negativ alegerea profesiei și dezvoltarea personalității [7]. Există trei nivele ale autoevaluării: nivel ridicat (coincide cu evaluarea profesorilor și părinților), nivel mediu (supra/subevaluează parțial capacitățile) și nivel scăzut (supra/subevaluare bruscă a intereselor și abilităților personale față de evaluările externe).

Autoevaluarea adecvată nu este înnăscută, ci se formează prin dezvoltarea personalității și are diferite grade de obiectivitate și completitudine. Formarea unei autoevaluări corecte este crucială în orientarea profesională. În colegiu, este important ca elevii să se concentreze pe calitățile relevante pentru profesie. Este necesar să se utilizeze metode active de predare care să crească nivelul de cunoștințe despre psihologia personalității și să stimuleze interesul pentru autoevaluare și autodezvoltare. Înarmarea elevilor cu cunoștințe necesare pentru orientare profesională, stimularea interesului pentru studierea personalității și evaluarea corectă a capacităților proprii contribuie la for-

marea unei autoevaluări obiective, la autoidentificarea profesională și la alegerea corectă a profesiei.

MATERIALE ȘI METODE

Scopul studiului: studierea intereselor profesionale în raport cu valorile vieții la elevii de colegiu.

Lotul de subiecți: cercetarea a inclus 60 de elevi ai Colegiului ULIM, omogeni din punct de vedere al sexului și vârstei: 30 fete și 30 băieți, cu vârste între 18 și 19 ani.

Ipoteza cercetării: sistemul de valori al elevilor de colegiu influențează formarea intereselor profesionale.

Metode utilizate

Chestionar de Preferințe Profesionale de J. Holland (Holland Occupational Themes (RIASEC) Assessment) [8]: Evaluează preferințele profesionale ale subiecților.

Testul Morfologic al Valorilor Vieții (В.Ф. Сопов, Л.В. Карпушина) [9]: Măsoară valorile fundamentale ale vieții subiecților și modul în care acestea influențează interesele lor profesionale.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În urma aplicării Chestionarului de preferințe ocupaționale Holland, s-au obținut rezultatele din Tabelul 1, oferind o perspectivă clară asupra preferințelor profesionale ale elevilor de colegiu.

Tabelul 1. Tipuri de preferințe profesionale

Preferințe	Număr de respondenți	Procentaj (%)
Antreprenorial	15	25.5
Investigativ	12	20.4
Social	12	20.4
Realist	10	17
Convențional	6	10.2
Artistic	5	8.5

Interpretarea rezultatelor

Antreprenorial (25.5%): elevii cu aceste preferințe sunt orientați spre inițiativă, leadership și organizare, fiind încrezători și orientați spre succes.

Investigativ (20.4%): preferințele investigative reflectă o înclinație spre gândire analitică, cercetare și rezolvarea problemelor, elevii fiind interesați de științe și activități intelectuale.

Social (20.4%): elevii preferă activitățile ce implică ajutorarea și colaborarea cu alții, fiind empatici, comunicativi și orientați spre profesii de consiliere și educație.

Realist (17%): preferințele realiste indică o înclinație către activități practice și tehnice, elevii având abilități mecanice și preferând lucrul cu echipamente.

Convențional (10.2%): elevii preferă activitățile organizate și structurate, fiind meticuloși, eficienți și orientați spre munca de birou.

Artistic (8.5%): preferințele artistice indică o înclinație spre creativitate și originalitate, elevii fiind inovatori și sensibili, cu aptitudini în arte.

Aceste rezultate evidențiază diversitatea preferințelor profesionale ale elevilor și subliniază importanța consilierii orientate spre aceste preferințe.

Tabelul 2 prezintă rezultatele Testului Morfologic al Valorilor Vieții (В.Ф. Сопов, Л.В. Карпушина), evidențiind importanța diferitelor valori pentru elevii studiați.

Tabelul 2. Rezultatele căpătate prin aplicarea Testului morfologic al valorilor vieții

Tipuri de valori	Scoruri
Dezvoltarea de sine (cunoașterea și dezvoltarea abilităților)	33
Satisfacția spirituală (principii morale și nevoi spirituale)	33
Creativitatea (realizarea potențialului creativ)	34
Contactele sociale (relații interpersonale și roluri sociale)	37
Prestigiul personal (recunoașterea socială)	34
Situația financiară (bunăstarea materială)	39
Realizările (obiective și sarcini de viață)	39
Păstrarea individualității (opinii și convingeri personale)	36

Interpretarea rezultatelor. Dezvoltarea de sine (33): elevii sunt motivați să-și cunoască și să-și dezvolte abilitățile. **Satisfacția spirituală** (33): principiile morale și nevoile spirituale sunt prioritare. **Creativitatea** (34): dorința de a-și exprima potențialul creativ este semnificativă. **Contactele sociale** (37): relațiile sociale sunt foarte valorizate. **Prestigiul personal** (34): recunoașterea socială este importantă. **Situația financiară** (39): factorii materiali sunt considerați esențiali pentru bunăstare. **Realizările** (39): elevii pun accent pe realizarea obiectivelor. **Păstrarea individualității** (36): elevii apreciază menținerea opiniilor și convingerilor personale.Aceste rezultate evidențiază diversele valori și interese ale elevilor, oferind perspective pentru consilierea și orientarea lor profesională și personală.

Rezultatele corelației prezentate în tabelul 3 reflectă relațiile dintre diferitele tipuri de preferințe profesionale și valorile personale, precum și sferele de activitate.

Tabelul 3. Corelația rezultatelor căpătate prin aplicarea Chestionarului Holland și Testului morfologic al valorilor vieții

Tipuri de valori / Sfere profesionale	Antreprenorial	Investigativ	Social	Realist	Convențional	Artistic
Dezvoltare de sine (p)	0.01	0.04	-0.01	0.01	-0.03	-0.01
Satisfacție spirituală (p)	-0.01	0.03	0.01	-0.01	-0.03	0.01
Creativitate (p)	-0.01	-0.01	0.02	0.01	-0.02	0.01
Contacte sociale (p)	-0.02		0.05		-0.04	
Prestigiu personal (p)	-0.03	-0.01	-0.01	-0.01	0.04	-0.01
Situație financiară (p)	0.02		-0.04		0.04	-0.03
Realizările (p)	0.01	0.04	-0.03	0.02	0.05	0.02
Păstrarea individualității (p)	-0.02	0.01	-0.02	0.01	-0.03	-0.01
Sfera vieții profesionale (p)	0.04	0.01	-0.01	-0.02	-0.04	-0.01
Sfera educației (p)	0.01	-0.01	0.03	-0.02	-0.05	0.03
Sfera vieții de familie (p)	-0.01	0.01	-0.02	-0.01	0.04	0.01
Sfera activității publice (p)	-0.01	0.03	0.01		-0.01	0.01
Sfera hobby-urilor (p)	-0.02	-0.03	0.03		-0.04	0.01
Sfera activității fizice (p)	-0.01		0.02	-0.04	-0.02	0.04

Interpretarea rezultatelor

Antreprenorial. Corelațiile pozitive cu dezvoltarea de sine (p=0.01), situația financiară (p=0.02), și realizările (p=0.01) indică valorile dezvoltării personale, securității financiare și succesului. Corelațiile negative cu prestigiul personal (p=-0.03) și păstrarea individualității (p=-0.02) sugerează neglijarea acestor aspecte.

Investigativ. Corelațiile pozitive cu dezvoltarea de sine (p=0.04) și realizările (p=0.04) arată accentul pe cunoaștere și succes. Corelația negativă cu sfera hobby-urilor (p=-0.03) sugerează importanță scăzută pentru activitățile recreative.

Social. Corelațiile pozitive cu contactele sociale (p=0.05) și creativitatea (p=0.02) indică interesul pentru relații interpersonale și exprimarea creativă. Corelațiile negative cu situația financiară (p=-0.04) și realizările (p=-0.03) sugerează priorități mai mici pentru aceste aspecte.

Realist. Corelațiile pozitive mici cu dezvoltarea de sine (p=0.01) și realizările (p=0.02) arată un interes moderat pentru auto-îmbunătățire și succes. Corelațiile negative cu sfera activității fizice (p=-0.04) sugerează importanță mai mică acordată activităților fizice.

Convențional. Corelațiile pozitive cu realizările (p=0.05) și prestigiul personal (p=0.04) indică orientare către succes și recunoaștere socială. Corelațiile negative cu contactele sociale (p=-0.04) și sfera vieții profesionale (p=-0.04) pot sugera dificultăți în interacțiunile sociale și profesionale.

Artistic. Corelațiile pozitive mici cu sfera activității fizice (p=0.04) și creativitatea (p=0.01) sugerează interes pentru exprimarea creativă și activități fizice. Corelațiile ne-

gative cu situația financiară (p=-0.03) pot indica importanță mai mică acordată securității financiare.

Aceste interpretări oferă o imagine detaliată asupra modului în care preferințele profesionale corelează cu valorile personale și sferele de activitate ale elevilor.

CONCLUZII

Studiul a confirmat ipoteza că sistemul de valori influențează semnificativ interesele profesionale ale elevilor de colegiu. Analiza corelațiilor a arătat că preferințele antreprenoriale sunt legate de dezvoltarea de sine și realizări, indicând că elevii valorizează auto-dezvoltarea și succesul. Preferințele sociale și artistice corelează pozitiv cu creativitatea și contactele sociale, subliniind importanța relațiilor interpersonale și expresiei creative. De asemenea, preferințele convenționale sunt asociate cu securitatea financiară și prestigiul personal, ceea ce sugerează că recunoașterea socială este esențială pentru aceste grupuri. Aceste rezultate evidențiază necesitatea consilierii personalizate, care să reflecte valorile personale și trăsăturile de personalitate ale elevilor, facilitând astfel alegeri de carieră mai informate și satisfăcătoare.

REFERINȚE

1. Erikson, E. H. *Identity: Youth and Crisis*. New York: W.W. Norton & Company, 1968. 336 p. ISBN-13: ‍978-0393010695.
2. Draguța O. Starea de bine a elevului de azi – succesul și sănătatea adultului de mâine. In: *Revista DIDACTICA PRO*, 2018, nr.4-5, p. 110-111. ISSN: 1810-6455
3. Леонтьев, А. Н. *Деятельность.Сознание.Личность*. Москва: Издательство: Смысл, 2005. ISBN 5-89357-153-3
4. Климов, Е. А. *Психология профессионального самоопределения*. М.: Академия, 2007. 302 с. ISBN: ‍978-5-7695-5690-6.
5. Rusnac, S. *Preocupări contemporane ale psihologiei sociale.* Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centală”, 2007. 264 p. ISBN: 978-9975-78-566-2.
6. Golu, M. *Dinamica personalității.* București: Geneze, 1993. 238 p. ISBN: 973-9099-16-5
7. Cojocea, M., Petcu, I., Milăşan, A. (Coord.). *Starea de bine a profesorilor şi elevilor: resurse, impact și idei practice*. Bucureşti: Asociația Europeană a Profesioniștilor în Educație EDUMI, 2021. 390 p. ISBN: 978-973-0-34588
8. *Detailed overview of the Holland's RIASEC Codes assessment*. În:https://career.assessment.com/detailed-overview-of-the-hollands-riasec-codes-assessment/
9. *Морфологический тест жизненных ценностей (В.Ф. Сопов, Л.В. Карпушина).* În:https://psystat.at.ua/publ/morfologicheskij_test_zhiznennykh_cennostej/2-1-0-45

PROIECTUL – METODĂ EFICIENTĂ DE COLABORARE ÎN CADRUL EVALUĂRII SUMATIVE

PROJECT – AN EFFECTIVE METHOD OF COLLABORATION IN SUMMATIVE ASSESSMENT

CZU: 37.091.27 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.76**

Cătălina OSOIANU,
ORCID: 0009-0003-4443-3334
e-mail: osoianu.oc@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova
Nina BÎRNAZ,
ORCID: 0000-0002-2543-6949
e-mail: ninabernaz@yahoo.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *This article emphasizes the importance of the project as one of the effective methods for collaboration and relationships in summative assessment. Relationships within the group of students are facilitated by the quality of interrelationships in different educational contexts, and the summative assessment process can provide an excellent source of student expression and involvement. In this context, we reflect on the defining aspects of summative evaluation through the prism of the project, we valorize the steps that ensure the smooth running of the method, we present the criteria for project evaluation and a number of advantages of using the project as an evaluation method. Thus, in order to make the summative evaluation process more efficient, the application of the project method strengthens the balanced relationship between students and teacher.*

Keywords: *Effective communication, Project, Summative assessment.*

INTRODUCERE

Evaluarea învățării, cunoscută drept evaluare sumativă, este pe de o parte, cea mai eficientă modalitate de a documenta achizițiile elevilor la nivel de cunoștințe și abilități, iar pe de altă parte, este o modalitate utilă pentru profesori de a oferi feedback și de a ghida predarea și învățarea ulterioară. Astfel, Xuyen, P. subliniază că evaluarea sumativă motivează elevii pentru a învăța mai intens și mai orientat, reducând astfel confuzia în procesul de studiu [1, p. 348]. În același timp, evaluarea sumativă oferă posibilitatea colaborării elevilor fie în perechi, fie în grupuri mici, pentru a rezolva una și aceeași problemă, pentru a elabora unul și același produs, pentru a lansa idei noi sau inovații autentice.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În procesul creării unui mediu adecvat pentru învățarea/evaluarea prin cooperare Temple C. și colegii săi, subliniază importanța respectării a trei condiții [2, p. 5]:

1. Elevii trebuie să se simtă siguri, dar provocați;
2. Grupurile trebuie să fie mici, pentru ca fiecare să aibă posibilitatea de a contribui;
3. Sarcina grupului trebuie să fie definită clar.

În acest context, Furdui E. menționează că procesul afectiv al relațiilor educaționale este determinat de faptul că activitatea colectivă în mediul clasei de elevi dezvoltă, treptat și gradat, valori, norme, convingeri, care exercită atât influențe, cât și constrângeri asupra indivizilor. În același timp, raporturile funcționale și de comunicare dintre elevi în momentul îndeplinirii anumitor sarcini comune conturează o ierarhie de statusuri de care se leagă aprecierea diferențiată ca expresie a trasăturilor sale psihologice. Astfel că personalitatea elevului se conturează și se manifestă în interdependență cu viața grupului școlar din care face parte, cu normele și valorile pe care acesta le dezvoltă [3, p. 81].

Referindu-ne la cadrul didactic, Vlădescu I. menționează că, competenţele din domeniul stabilirii unor contacte interpersonale sunt favorabile realizării interacţiunii şi facilitării ulterioare a schimbului de idei şi de atitudini, reușind să fie recunoscute în practicile educaţionale curente după preocuparea pentru [4, p. 143]:

1) instituirea unui climat psihosocial relaxat, destins;
2) folosirea unor strategii de stimulare a coeficientului cognitiv;
3) interesul (ne)disimulat de captare şi menţinere a stării de atenţie a elevilor;
4) folosirea unor secvenţe din economia de timp a orei pentru refacerea „legăturilor”/armonizarea, echilibrarea relațiilor;
5) dezvoltarea unor strategii explicite „de contact” [4, p. 143].

În opinia cercetătoarei Drăghici M., una dintre metodele interactive utilizate în evaluarea sumativă, care facilitează relaționarea eficientă între elevi este ***„Proiectul”-*** fiind caracterizat prin caracter teoretic, practic, creativ, activ și eficient. Proiectul se poate realiza la cererea profesorului de către elevi ca un moment de activitate sau de sinteză la finalul unei unități didactice după finalizarea predării și învățării noțiunilor tematice. Astfel, profesorul va evalua, prin proiect, cunoştinţele, deprinderile și abilităţile elevilor acumulate după fiecare unitate, inclusiv exprimarea verbală [5, p. 30].

Conform cercetătorului Iațimirschi S., proiectul pune elevii în situația de a lua decizii, de a comunica și negocia, de a lucra și învăța în cooperare, de a realiza activități în mod independent, de a împărtăși celorlalți cele realizate/ învățate, într-un cuvânt, îi ajută să participe direct la propria lor formare. Metoda proiectului presupune lucrul pe grupe de elevi și necesită pregătirea profesorului și a elevilor în vederea activității în echipă, prin cooperare, atât în clasă, cât și în afara clasei [6, p. 97].

În această ordine de idei, Bolgari N. enumeră următoarele etape pentru aplicarea metodei proiectului [7, p. 201]:

1. Stabilirea temelor pentru proiect (pot fi implicaţi şi elevii, dacă le este deja familiar acest tip de activitate).
2. Stabilirea şi precizarea perioadei de realizare a proiectului.
3. Familiarizarea elevilor cu exigenţele specifice elaborării unui proiect.

4. Planificarea activităţii (individuale sau de grup): formularea obiectivelor proiectului, constituirea grupelor de elevi (dacă este cazul), distribuirea/alegerea subiectului de către fiecare elev/grup, distribuirea/asumarea responsabilităţilor de către fiecare membru al grupului, identificarea surselor de documentare.
5. Desfăşurarea cercetării / colectarea datelor.
6. Realizarea produselor / materialelor.
7. Prezentarea rezultatelor obţinute / proiectului.
8. Evaluarea proiectului.

Evaluarea proiectului implică atât raportarea la calitatea produsului, cât şi la calitatea procesului, a activităţii elevului. În acest sens, este necesar ca profesorul să formuleze criterii clare, susceptibile de a asigura o evaluare obiectivă. Un exemplu de structurare a criteriilor de evaluare a unui proiect îl oferă Stoica A., în lucrarea sa „Evaluarea curentă şi examenele. Ghid pentru profesori" [apud. 8, p. 434]:

- Stabilirea scopului/obiectivelor proiectului şi structurarea conţinutului;
- Activitatea individuală realizată de către elev (investigaţie, experiment, anchetă etc.);
- Rezultate, concluzii, observaţii. Aprecierea succesului proiectului în termeni de eficienţă, validitate, aplicabilitate etc.;
- Prezentarea proiectului (calitatea comunicării, claritate, coerenţă, capacitate de sinteză etc.);
- Relevanţa proiectului (utilitate, conexiuni interdisciplinare etc.).

Presicareanu evidențiază următoarele avantaje ale utilizării proiectului în calitate de metodă de evaluare [9, p. 87]:

- este, în acelaşi timp, o metodă eficientă de evaluare, dar şi o metodă de învăţare interactivă;
- plasează elevul într-o situaţie de cercetare autentică;
- cultivă responsabilitatea pentru propria învăţare şi rezultatele acesteia;
- asigură implicarea tuturor elevilor în realizarea sarcinilor propuse;
- facilitează abordările de tip inter- şi transdisciplinar;
- promovează interevaluarea/autoevaluarea şi interînvăţarea;
- oferă posibilitatea aprecierii unor rezultate de diverse tipuri (cunoştinţe, capacităţi, abilităţi);
- permite exersarea şi evaluarea:

– *capacităţii de a observa;*
– *capacităţii de a investiga;*
– *capacităţii de analiză, sinteză, comparaţie, generalizare şi abstractizare;*
– *capacităţii de a utiliza tehnici specifice de muncă intelectuală;*
– *capacităţii de a utiliza, asocia, transfera diverse cunoştinţe;*
– *capacităţii de a argumenta;*
– *capacităţii de a realiza un produs etc.;*

- asigură dezvoltarea competenţelor de relaţionare, a competenţelor de comunicare;
- stimulează creativitatea;
- facilitează dezvoltarea încrederii în propriile forţe etc.

În continuare propunem, ***un exemplu de proiect***, la disciplina Psihopedagogie specială, pentru calificarea Învățător, Specialitatea: 11310 Învățământ primar.

Sarcina: Elaborați un ansamblu de strategii pentru optimizarea procesului de recuperare, adaptare şi integrare a copiilor cu deficiențe senzoriale în activitățile şcolare şi de comunitare.

Modalitate de prezentare: Prezentare Power Point/ Poster/ Carte digitală/ Album/ Pagină de revistă, ziar.

Structura proiectului:

1) pagină de titlu pentru proiect;
2) repere teoretice cu privire la semnificația deficiențelor senzoriale;
3) 5-7 strategii pentru optimizarea procesului de recuperare, adaptare şi integrare a copiilor cu deficiențe senzoriale în activitățile şcolare;
4) 5-7 strategii pentru optimizarea procesului de recuperare, adaptare şi integrare a copiilor cu deficiențe senzoriale în activitățile comunitare;
5) imagini sugestive;
6) 5-6 recomandări pentru părinții copiilor cu deficiențe senzoriale;
7) concluzii.

Pentru evaluarea unui proiect se stabilesc anumite aspecte şi criterii de evaluare, care vor contribui la evaluarea obiectivă a produselor elaborate de elevi și totodată contribuie la argumentarea notelor obținute.

Tabelul 1. Repere pentru evaluarea proiectului

Aspecte de evaluare (A. Stoica)	**Criterii de evaluare**
Stabilirea scopului/ obiectivelor proiectului şi structurarea conţinutului;	- Respectarea structurii propuse pentru elaborarea proiectului. - Integrarea conținutului informațional prin organizatori grafici. - Proiectarea inovativă, originală, creativă, cu acuratețe tehnică.
Activitatea individuală/ de grup realizată de către elevi (investigaţie, experiment, anchetă etc.);	- Utilizarea surselor bibliografice de specialitate, veridice și pertinente. - Colaborarea cu ceilalți colegi ai grupului (în cazul în care se realizează un proiect de grup) sau realizarea produsului individual (în cazul în care este un proiect individual). - Valorificarea aportului personal în elaborarea proiectului.

Rezultate, concluzii, observaţii. Relevanţa proiectului (utilitate, conexiuni interdisciplinare etc.).	- Demonstrarea utilității proiectului în domeniul practic de activitate profesională. - Relevanţa proiectului (utilitate, conexiuni interdisciplinare etc.).
Prezentarea proiectului (calitatea comunicării, claritate, coerenţă, capacitate de sinteză etc.);	- Demonstrarea cunoașterii conținutului proiectului prin prezentarea clară și captivantă a unui discurs coerent, logic, încadrat în 5-7 min. - Oferirea răspunsurilor adecvate întrebărilor adresate de către colegi și profesor în concordanţă cu proiectul prezentat.

Evidențiem faptul că este necesar ca în momentul explicării sarcinii proiectului, să li se comunice elevilor și criteriile de evaluare a produsului, astfel încât, în procesul de lucru elevii vor fi capabili să acorde prioritate cerințelor stabilite.

CONCLUZII

În concluzie, conchidem că este important să creem relații armonioase în clasa de elevi în cadrul evaluării sumative, care poate avea caracter interactiv, poate fi interesantă și captivantă. Acest context poate fi creat prin metoda proiectului, în care elevii își dezvoltă abilități de comunicare, cooperare și gândire critică, promovând dezvoltarea responsabilității pentru propria învățare.

Prin utilizarea metodei proiectului, profesorii pot crea un cadru educațional care să integreze abordări interdisciplinare și transdisciplinare, facilitând astfel învățarea holistică și contextualizată. În plus, această metodă permite elevilor să-și dezvolte abilități de autoevaluare și evaluare reciprocă, contribuind la formarea unor deprinderi esențiale pentru învățarea pe tot parcursul vieții.

REFERINȚE

1. Xuyen, P. T. M. Exploring the Efficacy of Summative Assessment to Promote the Continuous Improvement of Students' English Proficiency. *US-China Education Review B.* Noiembrie-decembrie 2023, pp. 346-357. doi: 10.17265/2161-6248/2023.06.002.
2. Temple, C., Steele, J. M., Meredith, K. S. Învățarea prin colaborare. Chișinău : *Didactica Pro*, 2002. p. 5.
3. Furdui, E. Relaționarea educațională raportată la sistemul de valori psihosociale. *Psihologia aplicativă din perspectiva abordărilor societale contemporane*. 3 decembrie 2021, pp. 80-87. ISBN 978-9975-159-01-2.
4. Vlădescu, I. 2008. Managementul relațiilor de comunicare. *Studia Universitatis.* 2008, pp. 137-145. ISSN 1857-2103.
5. Drăghici, M-G. *Competența profesional-didactică în predarea limbilor stră-*

inilor – formare și perfecționare în învățământul primar. Aplicație la limba germană ca limbă străină. București : Editura Universității din București - Bucharest University Press, 2024. p. 30. ISBN 9786061614349.
6. Iațimirschi, S. Proiectul - o metodă alternativă de învățare/evaluare. *Univers Pedagogic*. 2018, pp. 97-102. ISSN 1811-5470.
7. Bolgari, N. Proiectul și portofoliul – metode didactice interactive de evaluare. *Cercetarea în Științe ale Educației și în Psihologie: Provocări, Perspective.* 16 septembrie 2021, pp. 199-203. ISBN 978-9975-56-934-7.
8. Pasalau, N. D. Strategii moderne de evaluare utilizate la disciplina Psihologie. *Evaluarea în sistemul educațional: deziderate actuale*. 9-10 noiembrie 2017, pp. 432-435. ISBN 978-9975-48-118-2.
9. Presicareanu, O. Evaluarea finală prin metoda proiectului. *Evaluarea în sistemul educațional: deziderate actuale.* 9-10 noiembrie 2017, pp. 85-87. ISBN 978-9975-48-118-2.

NOTĂ. ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE UMANISTE ȘI ALE EDUCAȚIEI
Profilul științific: 531. Pedagogie generală
Specialitatea: 531.01. Teoria generală a educaţiei

ASPECTE ALE STRATEGIILOR METACOGNITIVE ÎN PROCESUL DE ÎNVĂȚARE A LIMBII STRĂINE

ASPECTS OF METACOGNITIVE STRATEGIES USED IN THE PROCESS OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING

CZU: 37.02:81`243=111 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.77**

Angela SÎRGHI,
ORCID: 0000-0002-8376-3630
e-mail: angela.sirghi@gmail.com
Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”

Summary. *In a globalized world, English proficiency is crucial for personal and professional success. Metacognitive strategies play a key role in effective language learning by enabling students to plan, monitor, and evaluate their progress, thereby enhancing competence, independence, and self-direction. This study explores how these strategies support the development of linguistic skills for effective communication in English. Recent research underscores the significant impact of metacognitive strategies on learner performance. This study analyzes various types of these strategies and their integration into educational practice. Findings reveal that metacognitive strategies foster independent and responsible learning, leading to better understanding and retention. Teachers are essential in guiding students to apply these strategies across all learning activities, making metacognitive strategies vital for developing efficient and competent language learners.*

Keywords: *methods, learning strategies, metacognition, foreign language.*
Cuvinte-cheie: *metode, strategii de învățare, metacogniție, limbă străină.*

INTRODUCERE

Într-o lume globalizată, cunoașterea limbii engleze a devenit o competență esențială, oferind numeroase avantaje atât în plan personal, cât și profesional. Procesul de învățare a unei limbi străine implică multiple provocări, iar succesul depinde adesea de metodele și strategiile adoptate de studenți. Strategiile metacognitive joacă un rol crucial în facilitarea învățării eficiente a limbii engleze, permițând studenților să își planifice, să monitorizeze și să își evalueze propriul proces de învățare, și totodată să depășească temerile și punctele slabe.

În procesul de învățare a unei limbi străine strategia de învățare joacă un rol important. De obicei, se aleg acele strategii care se potrivesc stilului propriu de învățare, personalității și scopului de a învăța limba. Folosind strategiile de învățare adecvate, responsabilitatea pentru învățare este preluată de către student, astfel, contribuind la îmbunătățirea competenței, independenței și autodirecționării. Strategia de învățare este definită ca un set de acțiuni realizate de student pentru a face procesul de învățare mai ușor, mai rapid, mai controlat, mai eficient, mai plăcut și mai adaptabil [1].

Strategiile de învățare oferă o serie de avantaje care pot ajuta studenții să-și îmbunătățească abilitățile. Cercetătorii din domeniu afirmă patru beneficii ale strategiilor de învățare a limbilor străine. În primul rând, cursanții folosesc strategiile de învățare a limbii și le adaptează la nevoile lor. În al doilea rând, abilitățile lingvistice ale cursanților se vor extinde și se vor consolida, acest lucru fiind vizibil în cele patru competențe lingvistice ale limbii engleze: *citirea, audierea, scrierea și vorbirea*. Totodată, strategia de învățare a limbii poate fi atât vizibilă (*activități, etape, metode*), cât și invizibilă (*gânduri, idei, procese mentale*). În cele din urmă, strategia de învățare a limbii străine le va permite studenților să se asocieze cu vocabularul însușit, regulile gramaticale etc., pentru a percepe mai bine limba străină studiată[2].

Strategiile de învățare a unei limbi străine includ patru categorii: strategii *cognitive, metacognitive, sociale* și *de management*. Strategiile cognitive sunt definite ca abilitatea studenților de a examina și analiza informațiile, în timp ce strategiile metacognitive sunt procesele de gândire care constau în planificarea, determinarea modului de învățare și evaluarea activității de învățare. Studenții folosesc, de asemenea, strategii sociale pentru a găsi colegi cu care pot împărtăși și interacționa, iar ultimele sunt strategiile de management, care includ stabilirea caracteristicilor ce vor fi utilizate, precum și stabilirea timpului și locului pentru învățarea unei limbi [3].

Una dintre strategiile necesare pentru a ajuta studenții să depășească problemele în învățarea limbii engleze este strategia metacognitivă. Metacogniția se referă la conștientizarea și controlul propriilor procese cognitive. Aceasta include abilități precum planificarea activităților de învățare, monitorizarea progresului și ajustarea strategiilor în funcție de necesități. Prin utilizarea strategiilor metacognitive, studenții pot deveni mai independenți și mai responsabili în procesul de învățare, ceea ce conduce la o mai bună înțelegere și reținere a materialului studiat.

Scopul acestui studiu este de a oferi o înțelegere profundă a modului în care strategiile metacognitive pot sprijini studenții în formarea competențelor lingvistice necesare pentru a comunica eficient în limba engleză.

MATERIALE ȘI METODE

Studiile recente au evidențiat importanța strategiilor metacognitive în învățarea limbilor străine, demonstrând că utilizarea acestor strategii poate îmbunătăți semnificativ performanța studenților. În acest context, au fost analizate diferitele tipuri de strategii metacognitive, impactul acestora asupra învățării și modalitățile prin care acestea pot fi integrate în practică didactică pentru a maximiza eficiența procesului educațional. În studiul respectiv au fost aplicate următoarele metode de cercetare: analiza, sinteza, deducția, observarea prin consultarea unui șir de publicații vizând aplicarea metodelor și strategiilor metacognitive în practica didactică a predării-învățării-evaluării limbii engleze.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Metacogniția a rămas un domeniu semnificativ de cercetare, iar aplicarea sa în educație continuă să se extindă. Metacogniția a fost introdusă de J.H. Flavell [4], care a definit-o ca abilitatea studenților de a recunoaște funcțiile lor cognitive, de a le controla, monitoriza și evalua conform nevoilor procesului de învățare. Strategiile metacognitive atestă conștientizarea și controlul tuturor proceselor cognitive. Totodată metacogniția este descrisă ca gândirea asupra procesului de gândire, înțelegerea a ceea ce știm și recunoașterea a ceea ce nu știm, gestionarea gândirii. Strategia metacognitivă este definită ca un proces de gestionare a gândirii și învățării. Astfel studentul trebuie să fie conștient de învățarea sa, să evalueze nevoile, să inițieze strategii și să le aplice [5, 6].

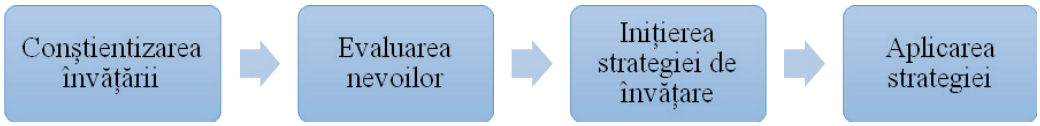

Fig. 1. Strategia metacognitivă - proces de gestionare a gândirii și învățării [după Hacker]

În contextul învățării limbii străine, abilitățile lingvistice ale studenților vor crește prin utilizarea strategiilor metacognitive, care îi ajută să-și gestioneze procesul de învățare. Strategiile metacognitive includ: (1) activități pentru a conecta informațiile recente cu cunoștințele anterioare; (2) selectarea conștientă a strategiilor de gândire; (3) implicarea proceselor de gândire: planificarea, monitorizarea și evaluarea [7]. Astfel, strategia metacognitivă este foarte importantă în procesul învățării limbii engleze, deoarece ajută studenții să-și identifice stilul de învățare, să îl monitorizeze pe parcurs și să evalueze toate activitățile sale până la finele cursului.

Strategia metacognitivă combină diverse procese de gândire și reflecție în învățarea limbilor străine și poate fi clasificată în trei aspecte principale: *planificare, monitorizare și evaluare*.

Fig. 2. Aspectele strategiei metacognitive în învățarea limbilor străine

Planificarea este o abilitate metacognitivă semnificativă care include stabilirea obiectivelor și revizuirea cunoștințelor și activităților. La această etapă este necesar de a reflecta asupra a ceea ce trebuie de realizat și cum de îndeplinit acest lucru. În procesul de învățare a limbii străine planificarea devine o hartă generală ce se va concentra pe

selectarea strategiei de învățare și stabilirea obiectivelor pentru învățarea limbii. Planificarea îmbunătățește atenția, concentrarea și motivația studenților, ajutându-i să își îmbunătățească performanța în procesul de învățare.

Pe de altă parte, planificarea învățării unei limbi străine va fi mai eficientă în cazul în care apare presiunea. Competitivitatea, urgența, complexitatea, conflictul vor determina oamenii să planifice critic, să efectueze planuri adecvate, să ia decizii corecte și să realizeze progrese satisfăcătoare.

Monitorizarea include autogestionarea, controlul acțiunilor și comportamentelor, precum și autoevaluarea pentru analizarea nivelului de realizare și a progresului în procesul de învățare a limbii străine.

Această etapă a strategiei este o evaluare repetată, formativă și de diagnostică a oricărei activități sau comportament. De asemenea, monitorizarea este cheia evaluării, fiind un criteriu de bază al procesului de învățare și un element esențial pentru finalizarea cu succes a sarcinilor propuse. Astfel, prin monitorizare, studenții sunt capabili să evalueze calitatea procesului de învățare și să își atingă obiectivul de învățare propus.

Evaluarea include punctele forte ale învățării cu succes a limbilor străine: analiza deficiențelor, aprecierea progresului și îmbunătățirea motivației pentru învățare, precum revizuirea și modificarea strategiei de învățare. În plus, evaluarea va fi modalitatea prin care strategiile pot deveni mai puternice. Procesul de învățare va duce la cel mai bun rezultat dacă studenții mențin o bună evaluare în cadrul strategiei metacognitive de învățare [8].

Îmbunătățirea abilităților metacognitive ale studenților este esențială pentru dezvoltarea unei învățări eficiente și autonome. Metacogniția se referă la conștientizarea și controlul propriilor procese cognitive. Pentru a îmbunătăți aceste abilități se recomandă anumite tehnici și strategii. Este important de a învăța studenții să-și pună (1) întrebări metacognitive despre propriul proces de învățare. Întrebări precum „*Ce știu deja despre acest subiect?*”, „*Ce am învățat nou?*”, „*Ce nu înțeleg încă?*” și „*Cum pot să-mi îmbunătățesc înțelegerea?*” pot fi integrate în rutina de studiu. Totodată este esențial de a încuraja studenții (2) să stabilească obiective specifice înainte de a începe o activitate de învățare, să verifice regulat dacă sunt pe drumul cel bun și să își evalueze rezultatele la final. (3) Strategule de auto-învățare contribuie la învățarea unor tehnici de învățare eficiente și adaptarea acestora la stilul personal. (4) Oferirea de feedback regulat și constructiv asupra performanței și progresului studenților încurajează reflecția asupra procesului de învățare. Pe de altă parte (5) învățarea colaborativă facilitează schimbul de idei și strategii, astfel oferindu-le studenților posibilitatea de a împărtăși metodele de învățare și a se ajuta reciproc. Pentru o înțelegere mai bună a strategiei metacognitive se recomandă (6) demonstrarea de către profesori a utilizării strategiei metacognitive, explicând propriul proces de gândire în timp ce rezolvă o problemă sau învață un nou concept. Trăind în era tehnologiilor nu se poate ignora (7) utilizarea aplicațiilor și platformelor digitale care susțin autoreflecția și autoevaluarea. Integrarea platformelor de E-learning permit studenților să-și urmărească progresul și să își evalueze propriile abilități.

Aplicarea strategiilor cognitive în procesul de învățare a limbii engleze poate contribui semnificativ la eficiența și rapiditatea cu care se acumulează cunoștințe. Iată câteva modalități prin care aceste strategii pot fi aplicate:

Tabel 1. Strategi cognitive aplicate în procesul de învățare a limbii străine

Nr	Strategii cognitive pentru învățarea limbii străine	Descriere	Aplicare
1	Repetiția activă	Implică revizuirea activă și frecventă a materialului studiat.	Se recomandă utilizarea aplicațiilor de învățare a limbilor străine care implementează metoda de repetare spațiată (SRS).
2	Gruparea (chunking)	Împărțirea informațiilor în unități mai mici și mai gestionabile.	Cuvintele și frazele noi se învață în contexte și grupuri semantice, cum ar fi alimente, culori, expresii de bază etc.
3	Elaborarea	Îmbogățirea materialului nou cu informații adiționale și legături personale.	Când se învață un cuvânt nou, se recomandă folosirea acestuia în propoziții personale și asocierea cu imagini mentale sau exemple din viața personală de zi cu zi.
4	Organizarea	Structurarea informațiilor într-o manieră logică și coerentă.	Un jurnal de învățare a limbii străine este binevenit pentru a nota cuvintele noi și a clasifica regulile gramaticale în categorii și subcategorii logice.
5	Imagistica mentală	Utilizarea imaginației pentru a crea imagini mentale ale cuvintelor și conceptelor.	Fiecare cuvânt nou se asociază cu o imagine mentală clară și distinctă. De exemplu, „apple” (măr) se asociază ca un măr roșu strălucitor.
6	Crearea de mnemotehnici	Crearea de rime, acronime sau povești pentru a memora mai ușor informațiile.	De exemplu, pentru a memora ordinea culorilor curcubeului în engleză, se poate folosi fraza mnemonică „*Richard of York gave battle in vain*” pentru Red, Orange, Yellow, Green, Blue, Indigo, Violet.
7	Învățarea prin predare	Învățarea prin explicarea și predarea conceptelor altora.	Se explică cuiva ceea ce s-a învățat recent sau pot fi folosite platforme online pentru a-i ajuta pe alții.
8	Automonitorizarea	Evaluarea constantă a propriului progres și ajustarea strategiilor de învățare.	Se recomandă revizuirea progresului în mod regulat și ajustarea metodelor în funcție de rezultatele obținute.

Aplicarea acestor strategii cognitive poate îmbunătăți semnificativ procesul de învățare a limbii engleze, făcându-l mai eficient și mai plăcut.

CONCLUZII

Strategiile metacognitive joacă un rol crucial în procesul de învățare a unei limbi străine. Aceste strategii nu doar că îmbunătățesc abilitățile lingvistice ale studenților, cum ar fi audierea, vorbirea, citirea și scrierea, dar contribuie și la dezvoltarea autoreglării și conștientizării de sine. Studiile revizuite demonstrează clar că utilizarea eficientă a strategiilor metacognitive poate duce la creșterea performanțelor academice și la formarea unor studenți mai încrezători și autonomi.

Profesorii au un rol esențial în ghidarea studenților spre aplicarea acestor strategii, încurajându-i să integreze tehnici metacognitive în toate activitățile lor de învățare. Prin stăpânirea strategiilor metacognitive, studenții nu doar că își vor îmbunătăți competențele lingvistice, ci și vor învăța să abordeze problemele într-o manieră critică și autonomă. În concluzie, promovarea strategiilor metacognitive în cadrul procesului de învățare a limbii străine este esențială pentru formarea unor studenți eficienți și competenți.

REFERINȚE

1. OXFORD, R. L. *Language learning strategies: What every teacher should know*. NewYork: Heinle & Heinle, 1990.
2. LESSARD-CLOUSTON, M. Language Learning Strategies: An Overview for L2 Teachers. In: *The internet TESL Journal. December 1997* În:http://iteslj.org/Articles/Lessard-Clouston-Strategy.html [accesat 02.07.2024].
3. RICHARD, Jack C.; SCHMIDT, Richard. *Longman Dictionary of : Language Teaching and Applied Linguistics*. (4th.ed.). London: Pearson Education, 2002. ISBN 978-1-4082-0460-3
4. FLAVELL, J. H. “Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive – developmental inquiry”, In: *American psychologist*, vol. 34, no.10, p. 906-911, 2009. În:https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.10.906 [accesat 27.06.2024].
5. LAI, R. E. Metacognition: A literature Review. Research Report. Always Learning, Pearson,2011. În:https://nuovoeutile.it/wp-content/uploads/2015/11/Metacognition_Literature_Review_Final.pdf [accesat 27.06.2024].
6. HACKER, J. D., DUNLOSKY, J., ARTHUR, C. G. *Handbook of Metacognition in Education*. New York:Taylor & Francis e-Library, 2009. ISBN 0-203-87642-3
7. DIRKES, M. Ann. “Metacognition: Students in Charge of Their Thinking.” In: *Roeper Review*, vol. 8, pp. 96-100, Jan, 2010. În:https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02783198509552944 [accesat 04.07.2024].
8. POSTER, C., WHITE, P., The Self-monitoring Primary School (Education Management Series), New York: Routledge, 158 p., 2005. ISBN 978-0415148177

FORMAREA CONTINUĂ A CADRELOR DIDACTICE DIN PERSPECTIVA EDUCȚIEI INCLUZIVE TIMPURII

CONTINUOUS TRAINING OF TEACHERS FROM THE PERSPECTIVE OF INCLUSIVE EARLY EDUCATION

CZU: 37.018.46-051:37.043.2-056 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.78**

Mădălina MIȘCALENCU,
ORCID: 0000-0002-9584-4171
e-mail: miscalencu@yahoo.com
România

Summary. *Inclusive early eduction is an essential concept in modern education systems, aiming to integrate all children, regardless of their abilities, acquisitions, disabilities or needs, in a normal and friendly educational environment. The early years of education play an important role in forming positive attitudes and behaviors towards inclusion. In this context, the continuous training of preschool teachers becomes necessary to ensure a quality education that conveys values regarding respect and acceptance of human diversity. The training of teaching staff, who work in preschool education, is necessary, at the same time, from the perspective of training skills that meet the diverse needs of students, but also from the perspective of training inclusive mentalities at the level of the preschool group.*

Keywords: *teaching staff, skills, children with CES, early inclusive education, continuous training*

Cuvinte-cheie: *cadre didactice, competențe, copii cu CES, educație incluzivă timpurie, formare continuă.*

INTRODUCERE

Educația incluzivă este un proces complex care se bazează pe principiul că toți copiii au dreptul la o educație de calitate într-un sistem de învățământ care respectă și valorizează diversitatea și le oferă oportunități egale de dezvoltare. Aceasta implică un curriculum flexibil și deschis, strategii de predare adaptate, astfel încât să fie accesibile și relevante tuturor copiilor, resurse și suporturi adecvate, precum și existența unui mediu de învățare care să răspundă nevoilor individuale ale fiecăruia. În același timp, educația incluzivă se referă și la programe de educație cât mai adecvate care să asigure accesul și participarea tuturor copiilor din comunitate. În acest sens, cadrele didactice trebuie să fie pregătite să facă față provocărilor pe care le aduce acest tip de educație.

Instruirea și dezvoltarea copilului trebuie să înceapă încă de la naștere. Educația incluzivă timpurie este esențială, deoarece primul pas al incluziunii îl reprezintă integrarea copiilor într-un mediu adecvat și primitor, care să-i dezvolte social, emoțional și cognitiv, încă de la grădiniță. În articolul de față sunt prezentate câteva argumente care demonstrează faptul că educația pentru toți trebuie să înceapă de la grădiniță. Este foarte

importantă formarea, încă de la vârste mici, a unei atitudini antidiscriminare, deoarece studiile au confirmat faptul că încă înainte de a putea vorbi, copiii încep să observe diferențele legate de culoarea pielii, a părului, a ochilor, limba vorbită etc. La vârsta de doi ani, încep să conștientizeze diferențele dintre lucruri și oameni, iar la vârsta de cinci ani au format deja un tipar care corespunde persoanelor cu dizabilități, de alte etnii, rase sau din grupuri sociale diferite. Între patru și șapte ani, copiii conștientizează diferența dintre ei și adulți, dar și dintre ei și ceilalți copii. Un lucru important de menționat este faptul că indiferent de schimbările survenite în perioadele de dezvoltare, aceștia învață prin intermediul interacțiunii sociale cu adulții și cu ceilalți copii și copiază copiii mai mari și adulții care joacă un rol important în viața lor. De aceea, mesajele transmise de adulți referitor la persoanele cu dizabilități sau de etnii sau grupuri sociale diferite, trebuie să fie pozitive, deoarece copiii absorb foarte repede informații despre discriminare [1, p. 54].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Alte argumente ce vin în sprijinul educației incluzive timpurii sunt:

1. Dezvoltarea abilităților sociale. La grădiniță se învață de timpuriu regulile sociale, după ce, în cadrul familiei are loc formarea copilul și socializarea primară. Pentru a forma generații instruite este important ca fiecare individ să beneficieze de programe de sprijin educațional. Colaborarea cu părinții este necesară, deoarece educația oferită de părinți, copiilor, implică experiențe, norme, practici care pun bazele dezvoltării sociale ale copilului. În cadrul grădiniței copiii învață să interacționeze și să colaboreze cu colegii lor, dezvoltând mult mai ușor sentimentele de empatie și respect pentru diferențe.

2. Stimularea dezvoltării cognitive. Într-o grădiniță incluzivă curriculum-ul preșcolar trebuie să fie flexibil astfel încât să răspundă nevoilor de educație și formare ale tuturor copiilor. Acest curriculum trebuie să fie adaptat real la cerințele și nevoile fiecărui copil, astfel încât să dezvolte la maximum potențialul acestora. În aceste condiții copiii sunt expuși la o varietate de perspective și experiențe, care stimulează gândirea critică.

3. Pregătirea copilului pentru viață. Într-o grădiniță incluzivă există relații de colaborare între membrii acesteia, dar și între cadrele didactice și familiile copiilor și comunitate. Parteneriatele încheiate cu familia și comunitatea locală presupun respect reciproc, acceptarea diversității, toleranță, lipsa prejudecăților cu privire la situația economică, socială, rasială sau educațională a părinților celorlalți copii. Promovarea în cadrul grădiniței a unor valori precum toleranța și egalitatea, pregătesc preșcolarii pentru o viață într-o societate diversă. Pentru a se realiza corect și eficient o educație incluzivă timpurie sunt necesare atât adaptarea resurselor materiale ale grădiniței la nevoile individuale ale copiilor, cât și formarea unor competențe specifice și dezvoltarea unor atitudini pozitive față de incluziune.

Pregătirea cadrelor didactice pentru abordarea unei educații incluzive timpurii trebuie să aibă în vedere următoarele aspecte:

1. Adaptarea la schimbările educaționale. Pentru a putea face față schimbărilor produse în sistemul de învățământ, cadrele didactice trebuie să cunoască cele mai recente cercetări referitoare la politicile și practicile din domeniul educației incluzive. O astfel de cercetare, s-a făcut la nivel național, în anul 2008, în proiectul cofinanțat „Acces la educație incluzivă de calitate pentru copiii CES cu deficiențe auditive și vizuale (EDU-CES) – cod SMIS 112080, în cadrul căruia s-a făcut o analiză a modalității în care educația incluzivă este reglementată de cadrul legal de la nivelul Uniunii Europene. Pentru a face o comparație între caracteristicile normelor naționale ce privesc educația incluzivă și caracteristicile altor țări, s-au folosit, ca și studiu de caz, cinci state (Irlanda, Polonia, Danemarca, Suedia și Italia). La aceste state cu experiență în implementarea educației incluzive, atât ca durată, cât și ca eficiență, s-au analizat următoarele aspecte: cadrul legislativ care reglementează organizarea și funcționarea sistemului de învățământ, mecanismele de finanțare a educației, astfel încât să fie furnizate servicii educaționale de calitate către copii cu diverse dizabilități, și importanța pe care o au școlile și profesorii din învățământul normal în deschiderea sistemului de educație către elevii cu CES. La finalul acestui studiu s-au trasat câteva recomandări cu privire la politicile publice ce vizează accesul la educația incluzivă a copiilor cu CES din țara noastră. Recomandările s-au făcut atât pe termen lung, cât și pe termen scurt și au vizat întregul sistem de învățământ românesc, însă în articolul de față vor fi prezentate doar acele recomandări care fac referire la pregătirea cadelor didactice. Pe termen lung s-a constatat că este importantă suplimentarea orelor de practică prevăzute în curricula modulului pedagogic sau introducerea obligativității desfășurării unui număr de ore de practică, de către participanții la modul, în clase în care există copii cu CES. Pe termen scurt, s-a indentificat importanța creării unei rețele naționale formate din specialiști care pot veni în sprijinul cadrelor didactice ce interacționează cu copii cu CES. O astfel de colaborare poate oferi profesorilor posibilitatea de a învăța noi strategii de predare și de a-și îmbunătăți competențele pedagogice [2, p. 107, 108].

2. Dezvoltarea competențelor specifice

Prin intermediul programelor de formare continuă, cadrele didactice pot dobândi competențe profesionale care asigură o educație incluzivă: competențe pedagogice, competenţe sociale, competenţe manageriale, competenţe profesional-ştiinţifice, competenţe info-documentare, competențe de management al carierei şi al dezvoltării personale [3, p.43].

Competența pedagogică **–** constă în rolurile, responsabilitățile și funcțiile pe care trebuie să le dețină un cadru didactic în procesul instruirii, în cunoștințele psihopedagogice, metodice, științifice și de specialitate necesare, dar și în capacitatea acestuia de a efectua activitatea didactică. În educția incluzivă timpurie, formarea și dezvoltarea acestei competențe va ajuta cadrul didactic să identifice nevoile individuale ale copiilor și să răspundă adecvat capacității de învățare a fiecăruia [4, p. 134].

O educație diferențiată, care să corespundă nevoilor individuale ale copiilor, presupune abilitatea educatoarei de a adapta curriculumul și metodele de predare astfel

încât să se realizeze dezvoltarea acestora în toate planurile: *cognitiv* (achiziții dobândite, capacitatea de a rezolva sarcini de lucru și situații problemă), *psihomotric* (dezvoltarea armonioasă a conduitelor psihomotrice: locomoție, scris, tehnici de expresie corporală) și *socio-emoțional* (formarea unei imagini de sine pozitive, capacitatea de adaptare și integrare la nivel de micro și macrogrup social, capacitatea de autoreglare emoțională și de gestionare a emoțiilor disfuncționale care au un efect negativ asupra comportamentului) [5, p. 277].

Pentru o adaptare curriculară eficientă este necesar ca educatoarea să evalueze corect copilul, iar pe baza rezultatelor obținute, să proiecteze, să selecteze și să utilizeze acele strategii didactice care sunt cele mai potrivite pentru acesta, deoarece corespund personalității, caracteristicilor și particularităților lui. Alegerea unor metode interactive care stimulează motivația pentru învățare a copiilor, precum și abordarea unor teme care au legătură cu domeniile de interes ale acestora, vor contribui la îmbunătățirea calității procesului instructiv-educativ și vor sprijini dezvoltarea activă [6].

Competența socială – reprezintă capacitatea educatoarei de a interacționa și de a stabili cu ușurință relații adecvate cu copiii, părinții acestora, cu celelalte educatoare și specialiști în domeniul educației, dar și cu comunitatea. Adaptarea rapidă și ușoară la diferite situații educative, acceptarea și promovarea diversități umane, înțelegerea nevoilor copiilor cu CES, comunicare ușoară și eficientă, atât cu grupul, cât și cu indivizii separat, reprezintă abilități pe care trebuie să le dețină o educatoare care lucrează într-o grădiniță incluzivă [7, p. 62].

Competența managerială – face referire la gestionarea eficientă a situațiilor specifice și a problemelor ivite la nivelul grupului de copiii sau al grădiniței, dar și la suportabilitatea educatoarei în condiții de stres. Totodată, competența managerială implică capacitatea acesteia de a organiza, adapta, dirija și evalua întreg procesul instructiv-educativ, de a administra corect recompensele și pedepsele, de a influența comportamentul de învățare al colectivului de copii pe care-l conduce și de a crea un mediu de învățare pozitiv și securizant care să stimuleze potențialul fiecăruia [8, p. 9].

Competența profesional-științifică – implică, în primul rând, capacitatea educatoarei de a selecta, verifica și actualiza informația științifică. Foarte importante sunt și abilitatea acesteia de a valorifica cunoștințele științifice, de specialitate, psihopedagogice și metodice necesare desfășurării procesului instructiv-educativ prin transmiterea informațiilor într-un mod corect, clar și precis, precum și priceperea de a adapta activitățile didactice în funcție de particularitățile de vârstă și individuale ale fiecărui copil [7, p. 62].

Competența tehnică și tehnologică – poate fi aplicată în contexte variate precum: abilitatea educatoarei de a utiliza dispozitivele IT în vederea creării de material didactic, precum și capacitatea acesteia de a proiecta și desfășura activități cu ajutorul mijloacelor tehnice moderne și de a accesa diferite resurse de informații, în scopul documentării [9].

Competența de management a carierei și dezvoltării personale – reprezintă capacitatea educatoarei de a-și autoevalua corect competențelor deținute și de a-și stabili

propriul program de dezvoltare profesională. Într-o grădiniță incluzivă competențele educatoarelor sunt importante pentru a stabili relații de colaborare cu copiii, părinții acestora, celelalte educatoare și comunitatea, în vederea creării unui mediu de învățare care să includă toți copiii și care să fie adaptat nevoilor individuale ale fiecăruia.

O incluziune școlară eficientă depinde, în primul rând, de atitudinea educatoarei față de incluziune, o atitudine pozitivă față de acest proces, va avea următoarele efecte:

- înscrierea și partivciparea la programe de dezvoltare profesională pentru a-și forma și dezvolta competențele necesare unei educații echitabile și adaptate nevoilor fiecărui copil;
- disponibilitate față de adaptarea curriculum-ului, a materialelor didactice și de utilizarea celor mai adecvate strategii de predare;
- organizarea activităților de învățare individualizată și a activităților de intervenție recuperatorie individualizată prin întocmirea unor planuri individuale;
- manifestarea empatiei față de copiii cu CES prin dorința de a cunoaște problemele cu care se confruntă aceștia;
- asigurarea unui climat pozitiv care se va baza pe respect reciproc și crearea unui mediu de învățare sigur și adecvat tuturor copiilor;
- realizarea unei comunicări eficiente cu toți participanții la procesul educativ (copii, părinți, profesori) și stabilirea unor parteneriate atât cu părinții copiilor, cât și cu comunitatea astfel încât să se poată realiza o incluziune socială a tuturor beneiciarilor educației.

Formarea continuă a educatoarelor pentru incluziunea școlară timpurie are un impact important pentru calitatea educației. Cu cât educația incluzivă se realizează de timpuriu, cu atât acceptarea diferențelor individuale, se realizează mai ușor și mai repede, iar beneficiile acesteia nu vor întârzia să apară:

- o educație axată pe nevoile individuale ale fiecărui copil, va duce la îmbunătățirea performanțelor academice și sociale ale acestora;
- obținerea unor rezultate școlare mai bune, va contribui la dezvoltarea abilităților sociale și emoționale ale copiilor. Acest fapt le va dezvolta stima de sine și le va da încrederea să devină autonomi, pregătindu-i pentru o viață activă și independentă;
- formarea continuă va contribui la dezvoltarea unei atitudini pozitive față de incluziune, astfel încât educatoarele vor deveni mai empatice față de nevoile copiilor cu CES și mai deschise față de diversitate. Vor crea un mediu de învățare sigur în care este încurajat respectul reciproc, iar interesul pentru dezvoltarea fiecărui copil devine o prioritate a educatoarei;
- conștientizarea, de către educatoare, a prejudecăților și stereotipurile cu privire la copiii cu CES, va duce la realizarea de activități de combatere a discriminării și de promovare a egalității de șanse în educație.

CONCLUZII

Educația incluzivă timpurie necesită dobândirea de către educatoare a unor competențe specifice necesare în identificarea și gestionarea nevoilor speciale ale copiilor. Prin programe de formare continuă, acestea pot învăța cum să adapteze strategiile didactice, să utilizeze tehnologii asistive, să implementeze planuri de intervenție individualizate și cum pot să deruleze programe educative în colaborare cu copiii, părinții acestora și alte persoane din comunitate. „Educaţia incluzivă înseamnă sprijin şi educaţie pentru toţi, grijă şi atenţie pentru fiecare”. [10, p. 26]

REFERINȚE

1. Ministerul Educaţiei al Republicii Moldova. *Incluziunea socio-educaţională a copiilor cu dizabilităţi în grădiniţa de copii. Ghid pentru cadrele didactice şi manageriale din sistemul educaţional preşcolar şi pentru specialişti din serviciile specializatede recuperare/reabilitare a copiilor cu dizabilităţi*. Chișinău, 2011. În: https://mecc.gov.md/sites/default/files/incluziunea_socio-educaional_a_copiilor_cu_dizabiliti_in_grdinia_de_copii.pdf [Accesat: 07.03.2024].
2. Guvernul României. *Studiu comparativ privind politicile educaționale incluzive destinate copiilor cu cerințe educaționale speciale*. *Acces la educație incluzivă de calitate pentru copiii CES cu deficiențe auditive și vizuale (EDU-CES)* - cod SMIS 112080, noiembrie 2018, 110 p. În: https://www.c4c.ro/wp-content/uploads/2020/09/Studiu-comparativ-privind-politicile-educationale-incluzive-destinate-copiilor-CES-A3.2.pdf [Accesat: 19.05.2024].
3. Ministerul Educației. *Ordin Nr. 5561/7.11.2011 pentru aprobarea Metodologiei privind formarea continuă a personalului din învăţământul preuniversitar*, Art. 98. În: https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Invatamant-Preuniversitar/2016/resurse%20umane/formarea%20continua/OM%205561_2011%20Metodologie%20privind%20formarea%20continu%C4%83%20a%20personalului%20din%20%C3%AEnv%20preuniv.pdf [Accesat: 22.02.2024].
4. HÎRȚAN A. Competențele pedagogice ale cadrului didactic în contextul actual. În: *Conferința științifică națională cu participare internațională* Practici naționale și internaționale de profesionalizare a cadrelor didactice în contextul provocărilor societale, Chișinău, 2021, 0000-0002-8768-6425, 132-139 p. În: http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/3035/Conf-Practici-profesionalizare-cadre-didactice-2021-p132-139.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Accesat: 06.07.2024].
5. PĂUNESCU, C. et. al. *Terapia educaţională integrată*, București: Pro Humanitate, 1997. I.S.B.N. 973-97313-1-7 În: https://ro.scribd.com/document/394244222/terapia-educationala [Accesat: 02.03.2024].
6. GHERGUŢ, A. *Psihopedagogia persoanelor cu cerinţe speciale Strategii de*

educaţie integrate, Iași: Polirom, 2001. În: file:///C:/Users/40765/Downloads/pdfcoffee.com_alois-ghergut-psihopedagogia-persoanelor-cu-cerinte-speciale-2-pdf-free.pdf [Accesat: 03.03.2024].

7. POTOLEA, D., NEACȘU, I., IUCU, R., PÂNIȘOARĂ, I. *Competențele cadrului didactic. Pregătirea psihopedagogică. Manual pentru definitivat și gradul didactic II*. Iași: Polirom, 2008, 61-64 p.
8. IONESCU, M. (coord. științific), BOJA, A., *Formarea competenţelor de management al clasei de elevi în perioada pregătirii iniţiale a cadrelor didactice*, rezumat teză de doctorat, Cluj – Napoca 2011. În: https://doctorat.ubbcluj.ro/sustinerea_publica/rezumate/2011/stiinte-ale-educatiei/boja_alina_ro.pdf [Accesat: 06.03.2024].
9. EduForms. *Educație incluzivă de calitate prin formare profesională continuă. Competenţă didactică şi exigenţe profesionale*. În: https://eduform.snsh.ro/baza-de-date-online-cu-resurse-educationale-pentru-sustinerea-educatiei-incluzive-de-calitate/competenta-didactica-si-exigente-profesionale [Accesat: 06.03.2024].
10. VRASMAŞ, E. Educaţia incluzivă în grădiniţă: dimensiuni, provocări şi soluţii. În: *Pedagogia preşcolară şi educaţia incluzivă*, București, 2012, p. 26. În: https://isj.sv.edu.ro/images/Docs/Discipline/invatamnat_preprimar/2017/biblioteca/Educatia-incluziva-in-gradinita.pdf [Accesat: 09.03.2014]

COMUNICAREA INTERINSTITUȚIONALĂ ȘI COLABORAREA ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREUNIVERSITAR: PROVOCĂRI ȘI SOLUȚII

INTERINSTITUTIONAL COMMUNICATION AND COLLABORATION IN PRE-UNIVERSITY EDUCATION: CHALLENGES AND SOLUTIONS

CZU: 373.5.091.3 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.79**

Silvia MACHIDON,
ORCID: 0000-0002-3780-1122
e-mail: macsilvusca@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *Communication between various pre-university educational institutions and other organizations is very important in ensuring quality education. Today, this process faces major challenges and barriers, such as the lack of communication infrastructure and adequate resources. In this article, we will analyze the impact of these issues on the activities of school community members and the quality of education. We will propose practical solutions to ensure effective interinstitutional communication through the implementation of modern technologies and the creation of transparent communication channels.*

Keywords: *Communication channels, collaboration, communication, effective communication, inter-institutional communication*

Cuvinte-cheie: *Canale de comunicare, colaborare, comunicare, comunicare eficientă, comunicare interinstituțională.*

INTRODUCERE

În contextul actual al învățământului preuniversitar, comunicarea interinstituțională joacă un rol crucial în asigurarea unei educații de calitate și în crearea unui mediu educațional coerent și eficient. Comunicarea interinstituțională se referă la schimbul de informații, idei și resurse între diferite instituții de învățământ, cum ar fi liceele, gimnaziile și autoritățile educaționale locale și naționale. Aceasta contribuie la coordonarea eforturilor, la uniformizarea practicilor educaționale și la implementarea politicilor educaționale într-un mod unitar.

Liceele sunt organizații școlare complexe care au nevoie stringentă de a elabora și utiliza strategii de comunicare proprii, iar dacă liderii școlilor readaptează constant tipurile de comunicare în funcție de audiență, conținutul mesajelor are capacitatea de a lumina realitatea curentă a școlii, practicile de comunicare interinstituțională, precum și posibilitățile de îmbunătățire, atunci când este cazul [1, p. 84].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Definirea comunicării interinstituționale

Comunicarea interinstituțională reprezintă procesul prin care informațiile, ideile, resursele și deciziile sunt transmise și partajate între diverse entități instituționale. Aceste entități pot include școli, licee, gimnazii, autorități educaționale locale și naționale, organizații guvernamentale, ONG-uri, parteneri din industrie și comunitatea locală. Scopul principal al comunicării interinstituționale este de a coordona eforturile și de a alinia obiectivele pentru a atinge rezultate comune și eficiente, în special în domeniul educațional.

Vom face referire și la nivelurile comunicării ce se realizează în câmpul educaţional:

- comunicarea interinstituţională orizontală (între parteneri egali, de tip şcoală–şcoală);
- comunicarea interinstituţională ierarhică [2, p. 142] (între parteneri neegali, de tip unitate şcolară – Organ Local de Specialitate în Domeniul Învățământului (OLSDÎ), ONG, Autorități Publice Locale de nivel I, II şi invers).

Vom menționa, că în contextul educațional preuniversitar, comunicarea interinstituțională implică:

Colaborarea dintre şcoli: schimbul de materiale didactice, organizarea de proiecte comune, participarea la ateliere și concursuri, colaborarea la programe de formare a profesorilor.

Colaborarea cu alte instituții educaționale: universități, școli profesionale, centre de cercetare, centre de creație, centre de dezvoltare personală, centre de formare profesională.

Colaborarea cu autoritățlei raionale, locale: Organele Locale de Specialitate în Domeniul Învățământului (OLSDÎ), Primării, agenții de ocupare a forței de muncă.

Colaborarea cu organizații non-guvernamentale: ONG-uri care activează în domeniul educației, al protecției copilului, al dezvoltării comunitare.

Colaborarea cu mediul privat: Companii care oferă programe de internship sau învățământ dual, burse de studii, oportunități de orientare profesională.

Vom menționa drept obiectiv ale comunicării interinstituționale:

Îmbunătățirea calității educației: Prin colaborare, se pot identifica și implementa soluții inovatoare pentru a răspunde nevoilor elevilor și a le oferi o experiență de învățare de calitate.

Promovarea incluziunii: Comunicarea interinstituțională poate facilita accesul egal la educație pentru toți elevii, indiferent de mediul lor social sau de dizabilitățile pe care le au.

Dezvoltarea competențelor transversale: Elevii pot dobândi abilități precum comunicarea, colaborarea, rezolvarea problemelor și gândirea critică prin participarea la proiecte și activități comune organizate în colaborare cu alte instituții.

Pregătirea elevilor pentru piața muncii: Colaborarea cu mediul privat poate oferi elevilor informații despre oportunitățile de carieră și le poate facilita tranziția către învățământul superior sau piața muncii.

Optimizarea resurselor: Prin colaborare, se pot evita duplicarea de efort și se pot utiliza mai eficient resursele financiare și umane.

O bună comunicare interinstituțională asigură transparență și coerență în procesul educațional. Prin partajarea bunelor practici și a resurselor educaționale, instituțiile pot învăța unele de la altele și pot adopta metode inovative de predare și management. De exemplu, un liceu care implementează cu succes o metodă nouă de predare a științelor exacte poate împărtăși această experiență cu alte licee, îmbunătățind astfel performanța educațională la nivel regional, desigur cu implicarea Organului Local de Specialitate în Domeniul Învățământului.

În plus, comunicarea eficientă între instituțiile de învățământ și autoritățile educaționale permite o mai bună adaptare a politicilor educaționale la nevoile reale ale școlilor. Aceasta facilitează implementarea reformelor educaționale și monitorizarea efectelor acestora, asigurând astfel o educație de calitate pentru toți elevii. De asemenea, colaborarea interinstituțională sprijină intervențiile rapide și eficiente în cazurile de probleme sistemice, precum lipsa resurselor, formarea continuă sau problemele de infrastructură.

Importanța comunicării interinstituționale se extinde, așa cum am menționat anterior și la relația cu comunitatea locală. Printr-o comunicare transparentă și continuă, instituțiile de învățământ pot construi parteneriate solide cu părinții și organizațiile locale, implicându-se în procesul educațional. Aceasta contribuie la crearea unui mediu educațional inclusiv și susținător, unde fiecare membru al comunității joacă un rol activ în dezvoltarea educațională a tinerilor.

În concluzie, comunicarea interinstituțională este esențială pentru un învățământ preuniversitar eficient și de calitate. Prin promovarea colaborării și a partajării resurselor și experiențelor, se poate asigura un sistem educațional adaptat nevoilor actuale și viitoare, capabil să răspundă provocărilor și să ofere oportunități egale tuturor elevilor.

La nivel practic, comunicarea interinstituțională implică mai multe forme și canale de comunicare. Acestea pot varia de la întâlniri formale și conferințe la e-mailuri, rapoarte, platforme online și rețele sociale. În cadrul învățământului preuniversitar, acest tip de comunicare este esențial pentru a asigura coerența și consistența în implementarea politicilor educaționale, pentru a facilita schimbul de bune practici și pentru a aborda problemele comune.

Un exemplu relevant de comunicare interinstituțională poate fi observat atunci când mai multe școli colaborează pentru a implementa un nou curriculum sau pentru a organiza evenimente comune de formare a profesorilor. În acest caz, fiecare instituție contribuie cu resurse și expertiză, iar comunicarea eficientă asigură că toate părțile implicate sunt informate și coordonate corespunzător.

În plus, comunicarea interinstituțională joacă un rol crucial în gestionarea situațiilor de criză și în implementarea rapidă a soluțiilor necesare. De exemplu, în timpul unei

pandemii, coordonarea între diferite instituții de învățământ și autoritățile sanitare este vitală pentru a asigura siguranța elevilor și personalului.

În concluzie, comunicarea interinstituțională este un proces dinamic și complex care facilitează cooperarea și coordonarea între diverse entități instituționale. Aceasta este esențială pentru atingerea obiectivelor comune, pentru îmbunătățirea calității educației și pentru asigurarea unui mediu educațional eficient și coeziv.

Provocările comunicării interinstituționale în învățământul preuniversitar

La nivel administrativ, o bună comunicare interinstituțională asigură implementarea uniformă a politicilor educaționale și coordonarea activităților școlare. Partajarea bunelor practici și a resurselor între instituțiile de învățământ contribuie la creșterea calității educației.

Vom analiza în continuare unele obstacole și probleme comune în cadrul comunicării interinstituționale în învățământul preuniversitar, întâlnim următoarele probleme comune și obstacole:

Lipsa unor canale de comunicare eficiente: Unele instituții pot întâmpina dificultăți în stabilirea și menținerea unor canale de comunicare adecvate între cadrele didactice, administrație și alte instituții educaționale sau autorități.

Divergențe în interpretarea politicilor educaționale: Interpretarea diferită a politicilor educaționale sau administrarea lor în moduri diferite poate crea confuzie și discrepanțe în implementarea lor practică.

Resurse limitate: Bugetele reduse pot limita capacitatea instituțiilor de a investi în tehnologii de comunicare moderne sau în programe de formare a personalului, afectând eficiența comunicării.

Bariere organizaționale și birocratice: Structurile organizaționale complexe și birocrația pot încetini procesele decizionale și pot face dificilă implementarea schimbărilor necesare pentru îmbunătățirea comunicării interinstituționale.

Lipsa de timp: Directorii, profesorii și personalul din instituțiile de învățământ preuniversitar sunt adesea supraîncărcați de sarcini, ceea ce le poate limita timpul disponibil pentru a se implica în comunicarea interinstituțională.

Dificultăți de colaborare: Colaborarea interinstituțională poate fi dificilă din cauza diferențelor de cultură organizațională, de priorități și de stiluri de lucru.

Lipsa de încredere: Uneori poate exista o lipsă de încredere între instituții, ceea ce poate face dificilă colaborarea eficientă.

Aceste probleme generează consecințele care afectează direct sau indirect activitatea instituției. Printre acestea:

Duplicarea eforturilor: Instituțiile pot duplica eforturile în ceea ce privește dezvoltarea de programe, materiale didactice și resurse.

Ineficiență: Lipsa de colaborare poate duce la ineficiență și la o utilizare ineficientă a resurselor.

Inegalitate: Elevii din anumite instituții pot avea acces la mai puține oportunități decât elevii din alte instituții.

Lipsa de inovație: Lipsa de colaborare poate limita inovația și dezvoltarea de noi programe și abordări educaționale.

Frustrare și demotivare: Profesorii și personalul pot fi frustrați și demotivați din cauza lipsei de comunicare și colaborare.

Este important ca instituțiile de învățământ preuniversitar să ia măsuri pentru a depăși aceste obstacole și a facilita o comunicare interinstituțională eficientă. Implementarea unor strategii, vor contribui la crearea unui sistem educațional preuniversitar mai colaborativ, mai eficient și mai echitabil.

Vom identifica soluții care pot contribui la depășirea obstacolelor și la crearea unui sistem de comunicare interinstituțională eficient, îmbunătățind astfel calitatea educației preuniversitare: Investiții în infrastructura tehnologică - implementarea de platforme digitale și asigurarea conexiunilor de internet stabile pentru toate instituțiile de învățământ. Programe de formare pentru personalul didactic și administrativ în utilizarea noilor tehnologii.

Simplificarea procedurilor birocratice - revizuirea și simplificarea proceselor administrative pentru a facilita o comunicare mai rapidă și eficientă. Crearea unor protocoale clare de comunicare și coordonare între instituții.

Promovarea unei culturi de colaborare - organizarea de ateliere și sesiuni de teambuilding pentru a încuraja colaborarea și înțelegerea reciprocă între instituții. Dezvoltarea unor valori comune și obiective clare la nivel regional sau național.

Formare și dezvoltare profesională pentru personal - angajarea de personal dedicat pentru gestionarea comunicării interinstituționale și oferirea de cursuri de formare continuă pentru a dezvolta competențele necesare. Crearea unor echipe de comunicare mixte care să includă reprezentanți din diverse instituții.

Vom analiza câteva situații reale din Instituția Publică Liceul Teoretic „M. Sadoveanu” s. Giurgiulești, care ilustrează diverse aspecte ale comunicării interinstituționale și impactul acestora pentru actorii implicați.

Colaborarea pentru implementarea unui proiect educațional inovativ: Pe parcursul anului academic 2023-2024, peste 100 de cadre didactice din 12 școli din regiunile cheie Ungheni și Cahul au participat activ în ateliere de formare și un program de mentorat în scopul consolidării abilităților acestora de utilizare a instrumentelor IAGen în învățarea centrată pe elev și educația STEAM - proiectului pilot sub egida UNICEF și Ministerul Educației și Cercetării al R Moldova, „Consolidarea practicilor inovative de predare centrate pe elev prin utilizarea tehnologiilor digitale și proiectelor STEAM în școlile din regiunile cheie: Ungheni și Cahul”. Astfel, liceele din țară, au colaborat pentru a implementa un program educațional inovativ în domeniul științelor STEM. Prin comunicare constantă și partajarea resurselor, aceste licee au reușit să îmbunătățească accesul elevilor la resurse și tehnologie avansată. Profesorii au participat la sesiuni comune de formare și au dezvoltat materiale pentru curs, asigurând astfel coerență în predarea materiilor științifice între diferite instituții. Rezultatele au inclus creșterea interesului și performanțelor elevilor în domeniul STEM și consolidarea colaborării pe termen

lung între licee și cursul digital pentru cadre didactice „IAGen în educația STEAM și învățarea centrată pe elev".

Impactul asupra elevilor: Implementarea unui program educațional inovativ în domeniul STEM a avut multiple beneficii pentru elevi. Accesul la tehnologii moderne și la laboratoare bine echipate poate crește interesul pentru știință și tehnologie, motivându-i să exploreze domenii noi și să-și dezvolte abilități practice relevante pentru viitor. Performanțele academice pot să crească, iar elevii pot fi mai bine pregătiți pentru provocările dintr-o lume tot mai digitalizată.

Impactul asupra cadrelor didactice**:** Pentru cadrele didactice, colaborarea în implementarea unui proiect educațional inovativ implică eforturi semnificative de adaptare și pregătire. Participarea la formări continue și dezvoltarea de materiale de curs standardizate necesită timp și resurse. Totuși, beneficiile includ îmbunătățirea competențelor profesionale, satisfacția de a vedea progresul elevilor și consolidarea relațiilor de colaborare între colegi.

Gestionarea crizelor și comunicarea de urgență: Într-un alt caz, liceul și autoritățile locale au fost implicate în gestionarea unei situații de criză legate de siguranța elevilor. O comunicare rapidă și clară între liceu, părinți și comunitatea locală a fost crucială pentru implementarea măsurilor de securitate și pentru asigurarea că toți elevii sunt în siguranță. Prin utilizarea eficientă a mesajelor de urgență, a întâlnirilor cu părinții și a comunicării pe platforme sociale, liceul a reușit să mențină transparența și să minimizeze anxietatea părinților și a elevilor în timpul situației de criză.

Impactul asupra elevilor: Situațiile de criză pot afecta profund starea emoțională și psihologică a elevilor. O comunicare transparentă și eficientă poate reduce anxietatea și incertitudinea, oferindu-le elevilor sentimentul de siguranță și protecție. Totodată, experiența gestionării unei crize poate educa elevii în privința importanței securității și a modului adecvat de reacționare în situații neprevăzute.

Impactul asupra cadrelor didactice: Pentru cadrele didactice, gestionarea unei crize implică asumarea unor responsabilități suplimentare și necesită o capacitate crescută de a comunica clar și prompt. Ei trebuie să fie pregătiți să răspundă rapid și eficient la nevoile elevilor și ale părinților, menținând în același timp un mediu calm și organizat în școală. Experiența acumulată în gestionarea crizelor poate contribui la dezvoltarea abilităților de leadership și la consolidarea încrederii comunității în capacitatea lor de a proteja și îngriji elevii.

Orientare în carieră: Un exemplu de comunicare interinstituțională îl constituie un programul de parteneriat între licee și universități/școli profesionale pentru sprijinirea tranziției elevilor către învățământul superior/profesional. Astfel, în ultimii ani, Universitatea de Stat „B.P Hașdeu" din Cahul, dsfășoară campanii de informare și consiliere pentru elevii claselor liceale, în cadrul cărora oferă informații absolvenților, vizite ghidate în campusul universitar, întâlniri cu studenți în cadrul cărora aceștia își împărtășesc experiența.

O comunicare deschisă și colaborare cu Compania DRAXLMAIER Cahul, oferă în ultimii ani o experineță frumoasă absolvenților clasei a IX, prin organizarea unor excur-

sii la fabrică, întâlniri cu persoane resursă și familiarizarea cu oportunitățile și avantajele învățământului dual.

Impactul asupra elevilor: Aceste parteneriate le oferă elevilor o perspectivă clară asupra cerințelor academice și a vieții universitare, sporindu-le încrederea și pregătirea pentru învățământul superior, profesional tehnic, dual. Prin sesiuni de mentorat, vizite la universitate și participarea la proiecte de cercetare, elevii dobândesc cunoștințe valoroase și abilități practice. Accesul la resurse educaționale avansate le permite să-și dezvolte competențele și să se simtă mai pregătiți pentru provocările academice viitoare.

Impactul asupra cadrelor didactice: Colaborarea cu universitatea le permite profesorilor de liceu să își actualizeze cunoștințele și metodele de predare, integrând noi tehnici și resurse în curriculumul lor. Prin participarea la proiecte comune și ateliere de dezvoltare profesională, profesorii își îmbunătățesc abilitățile pedagogice și rămân la curent cu cele mai recente practici educaționale. Aceasta contribuie la îmbunătățirea calității educației oferite elevilor.

Aceste exemple subliniază importanța unei comunicări eficiente și coordonate în rezolvarea problemelor și în implementarea inițiativelor educaționale în învățământul preuniversitar.

În cazurile menționate, comunicarea interinstituțională joacă un rol crucial în minimizarea impactului negativ și în maximizarea beneficiilor pentru elevi și cadre didactice în învățământul preuniversitar. O abordare strategică și cooperarea eficientă pot transforma provocările în oportunități de creștere și îmbunătățire a calității educației.

Canale de comunicare interinstituțională

Comunicarea eficientă este esențială pentru o colaborare reușită între instituțiile de învățământ preuniversitar. Implementarea unor canale de comunicare eficiente poate facilita schimbul de informații, resurse și bune practici, contribuind la îmbunătățirea calității educației și la crearea unui mediu de învățare mai bogat pentru elevi. Vom menționa câteva modalități de a crea canale de comunicare eficiente:

Platforme de comunicare online:

Crearea unei platforme online dedicate comunicării interinstituționale, unde reprezentanții diverselor școli pot posta anunțuri, partaja resurse și documente, organiza discuții și forumuri.

Utilizarea platformelor de social media existente, cum ar fi Facebook, LinkedIn sau Twitter, pentru a crea grupuri dedicate comunicării interinstituționale.

Implementarea unui sistem de email-uri dedicate comunicării interinstituționale, unde pot fi trimise newslettere, invitații la evenimente și alte informații relevante.

Întâlniri periodice:

Organizarea de întâlniri periodice, la nivel local, regional sau național, la care să participe directorii, profesorii și elevii din diverse instituții de învățământ preuniversitar.

Stabilirea unor grupuri de lucru tematice, care să se reunească periodic pentru a discuta aspecte specifice legate de educație, cum ar fi curriculumul, evaluarea, incluziunea etc.

Organizarea de conferințe și seminarii dedicate comunicării interinstituționale și colaborării în educație.

Comunicare directă:

Facilitarea comunicării directe între reprezentanții diverselor instituții de învățământ preuniversitar, prin intermediul unui sistem de contact telefonic sau online.

Implementarea unui sistem de mentorat, prin care profesori cu experiență pot oferi sprijin și îndrumare profesorilor debutanți din alte instituții.

Încurajarea participării elevilor la proiecte și activități comune organizate în colaborare cu diverse instituții de învățământ preuniversitar.

Resurse și instrumente:

Crearea unei biblioteci online cu resurse dedicate comunicării interinstituționale, unde pot fi găsite modele de protocoale de comunicare, materiale informative, bune practici etc.

Dezvoltarea de instrumente online care să faciliteze colaborarea între instituții, cum ar fi platforme de partajare de resurse, calendare online, instrumente de gestionare a proiectelor etc.

Oferirea de cursuri de formare pentru profesori și personalul din instituțiile de învățământ preuniversitar pe tema comunicării interinstituționale și a colaborării.

Implicarea actorilor cheie:

Implicarea activă a directorilor, profesorilor, elevilor, părinților și autorităților locale în crearea și implementarea strategiilor de comunicare interinstituțională.

Susținerea financiară a programelor și proiectelor de colaborare interinstituțională din partea autorităților centrale și locale.

Promovarea culturii colaborării și a comunicării eficiente în cadrul sistemului educațional.

Crearea unor canale de comunicare eficiente este un proces continuu care necesită implicarea activă a tuturor actorilor implicați în educația preuniversitară. Prin implementarea strategiilor prezentate mai sus, se poate facilita o colaborare mai strânsă între instituții, contribuind la îmbunătățirea calității educației și la crearea unui mediu de învățare mai bogat pentru elevi.

CONCLUZII

În concluzie, pentru a îmbunătăți continuu comunicarea interinstituțională în învățământul preuniversitar, este esențial să se implementeze tehnologii moderne de comunicare, precum platforme online și aplicații mobile, care să faciliteze schimbul rapid

de informații. Formarea continuă a personalului didactic și administrativ în abilități de comunicare, rezolvarea conflictelor și utilizarea eficientă a tehnologiilor digitale este de asemenea crucială. Crearea unor canale de comunicare transparente și accesibile tuturor părților implicate – elevi, profesori, părinți și administrație – va contribui la o colaborare mai eficientă și la creșterea încrederii în sistemul educațional.

Vom menționa, totuși, că este necesară investigarea impactului pe termen lung al utilizării tehnologiilor de comunicare asupra performanței școlare și satisfacției părților implicate. De asemenea, ar fi util să se studieze modul în care diferențele culturale și sociale influențează comunicarea interinstituțională și să se dezvolte strategii adaptate pentru diverse contexte educaționale. Aceste aspecte vor contribui semnificativ la dezvoltarea unui mediu educațional mai coeziv și mai adaptat nevoilor tuturor participanților.

REFERINȚE

1. BORȘ Andra-Ramona. Comunicare interinstituțională strategică în organizațiile școlare de tip liceal , Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, USM, 10-11 noiembrie 2020, p.84
2. Ionuţ VLĂDESCU. Managementul relaţiilor de comunicare într-o clasă de elevi În: Studia Universitatis. Seria Ştiinţe ale Educaţiei. 2008, nr.5(15), p.142. ISSN 1857-2103.

SINELE AUTENTIC – FACTOR DECLANȘATOR AL ACCEPTĂRII NECONDIȚIONATE ȘI IMPLICIT AL MOTIVAȚIEI PENTRU STUDIU

AUTHENTIC SELF – TRIGGERING FACTOR OF UNCONDITIONAL ACCEPTANCE AND IMPLIED MOTIVATION FOR STUDY

CZU: 37.015.3:159.947.5-053.6 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.80**

Mirela PANDELICĂ,
ORCID: 0000-0001-9122-0188
e-mail: mirela.pandelica17@yahoo.com
România

Summary. *This study highlights the fact that within the activity with students we must not focus on a few dimensions of self-esteem and that it does not grow on its own, we can convince of this need to do or must be in order to have value as a person, but we cannot remove from the unconditional acceptance of one's own person. We can "view learning as a way of achieving performance, instead of viewing success and failure as a way of learning, we are preoccupied with self at the expense of others, when success is uncertain we become anxious and do things that make it less likely - for example we procrastinate or make excuses for failure. People differ in what they think you have to do to be a person of "worth", so in what kind of events produce an increase or decrease in self-esteem. The study approaches the self in a multidimensional manner, to highlight the importance of each dimension.*

Keywords: self-esteem, adolescent, unconditional acceptance, anxiety, motivation to study.

INTRODUCERE

Frank demonstrează încă din anul 1939 ca există un „univers intim" în fiecare subiect, [individul își apără această lume intimă în mod continuu, însă există metode de a transcende aceste bariere autoimpuse, analizând produsele creativității individului și relațiile sociale ale acestuia [*Apud* 3, p.146].

„Cunoaşterea de sine se dezvoltă odată cu vârsta şi cu experienţele prin care trecem, pe măsură ce persoana avansează în etate, dobândind o capacitate mai mare şi mai acurată de auto-reflexie. Totuşi nu vom putea afirma că ne cunoaştem pe noi înşine în totalitate; autocunoaşterea nu este un proces care se încheie odată cu adolescenţa sau tinereţea. Confruntarea cu evenimente diverse poate scoate la iveală dimensiuni noi ale personalităţii sau le dezvoltă pe cele subdimensionale" [1, p.66].

MATERIALE ȘI METODE

Pentru colectarea datelor s-a recurs la metode, precum: utilizarea bazei de date a motoarelor de căutare online pentru identificarea unor lucrări relevante și de actualitate

cu privire la stima de sine a elevului adolescent și abordarea multilaterală a acesteia, acceptarea necondiționată a propriei persoane și efectele acesteia asupra încurajării adolescentului spre acțiune, motivație prntru învățare și efectele asupra dezvoltării personale, au fost identificate documente relevante ca urmare a căutărilor bazate pe publicații incluse în baza de date academică, analizarea referințelor citate în anumite publicații întâlnite în procesul de cercetare, precum și consultarea unor reviste de specialitate.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Abordarea percepției vis-a-vis de viitor în termeni de competență este legată de sinele persoanei care acționează. Corelația dintre percepția vis-a-vis de sine și competență este indisolubilă și de aceea sinele trebuie abordat din mai multe perspective-cognitiv,emoțional,social,valoric, școlar. În vederea percepției corecte a competenței ne vom raporta la Sine și la cunoaștere, pentru o cât mai bună cunoaștere a propriului potențial.

Este binecunoscut faptul că elevul adolescent este preocupat permanent de afirmare atât din perspectivă psihologică cât și fizică. Această perioadă îl face de cele mai multe ori să devină confuz și de asemenea să-și clădească Sinele bazându-se pe aspecte validate social. Cunoaștere de sine reprezintă un deziderat, însă considerăm că este destul de greu să reușim să accesăm acest univers intim al adolescentului, să-l facem să înțeleagă că este important să fim validați la nivel social fără condiționări care pot prejudicia dezvoltarea armonioasă a propriei persoane. Vom pune în prim plan un concept pe care îl considerăm relevant pentru studiu în ceea ce privește dezvoltarea personală a adolescentului și implicit cunoașterea de sine-acceptarea necondiționată a propriei persoane. Astfel considerăm că odată ce abordăm sinele din mai multe perspective, putem identifica puncte forte, în dezvoltare sau slabe, astfel încât să ajungem la conștientizarea importanței acceptării acestor laturi.

Doron definește stima de sine ca fiind „trăsătură de personalitate în raport cu valoarea pe care un individ o atribuie persoanei sale. Pe linia teoriilor echilibrului, stima de sine este definită ca o funcţie a raportului dintre trebuinţele satisfăcute şi ansamblul trebuinţelor resimţite. Pe linia teoriilor comparaţiei sociale, ea este definită ca rezultatul comparaţiei pe care o efectuează subiectul între el însuşi şi alţi indivizi semnificativi pentru el” [*Apud* 2, p.50-51].

Într-un articol al Sorinei Moldovan din cadrul Universității București, este abordată ideea de stimă de sine la adolescent fiind prezentate componentele stimei de sine cu corespondența reală, astfel: sinele fizic, relevant pentru construirea identității de sine, sinele emoțional, care se referă la controlul afectelor, sinele școlar, sau percepţia adolescentului despre competenţele sale, sinele social ce vizează capacitatea de comunicare şi de adaptare la grup și sinele prospectiv ce relevă reprezentările subiectului aşa cum va fi acesta în viitor [2]. Vom exemplifica fiecare dimensiune astfel încât să putem avea o imagine mai clară asupra modului de abordare a Sinelui în vederea experimentării împreună cu elevii a unor activități de cunoaștere și autocunoaștere care să sprijine acceptarea de sine și din perspectiva noastra deblocarea personală, factor

declanșator al nevoilor general-umane, din rândul acestora făcând parte și motivația pentru studiu.

„Sinele fizic se referă la autoaprecierea atributelor fizice (aspect corporal, abilități fizice, sănătate) și este relevant pentru construirea identității de sine („Mă simt prea gras/slab"), deoarece începând cu perioada pubertății și pe toată perioada adolescenței există un interes sporit faţă de înfăţişarea proprie (the look). Sinele emoțional reprezintă autoevaluarea controlului asupra emoțiilor și impulsivității, prin controlul afectelor se permite o mai bună organizare a activității, este facilitată planificarea şi elaborarea realistă a scopurilor şi strategiilor prin care acestea pot fi atinse. Exemplu de itemi: „Sunt adesea anxios". Sinele școlar conține autopercepția competențelor și performanțelor școlare și reflectă percepţia pe care adolescentul o are asupra propriilor lui competenţe, transpuse în comportamente şi performanţe şcolare. Exemplu de itemi: „Mă descurajez cu uşurinţă când obţin rezultate slabe la scoală". Sinele social privind autoevaluarea abilităților sociale se referă la capacitatea de comunicare şi de adaptare în colectiv și condensează reprezentarea interacţiunilor cu ceilalţi (părinţi, colegi, prieteni) şi a sentimentului de recunoaştere socială. Exemplu: „Îmi place să mă fac remarcat şi să fiu recunoscut în cadrul unui grup". Sinele prospectiv relevă autoaprecierea capacității de integrare în lumea adultă, de afirmare a sinelui, de angajare în construirea propriului viitor și vizează reprezentările subiectului asupra sinelui aşa cum va fi acesta în viitor ; „Aş vrea să-mi asum responsabilităţi cât mai târziu posibil [2]." Deși autoarea ne atrage atenția și asupra faptului că este posibil să privim stima de sine ca o însumare a dimensiunilor enumerate, considerăm că în cadrul activităților școlare cât și extrașcolare cu adolescentul să atragem atenția asupra multilarității Sinelui, o perspectivă de ansamblu considerăm că ar putea să ducă cu gândul spre ideea de responsabilitate a personei în detrimental unei anumite laturi personale sau comportament. Este cunoscut faptul că mulți adolescenți atribuie anumite nereușite propriei persoane și nu unui anumit comportament întreprins într-un anumit moment.

Considerăm că trebuie să ne axăm mai mult pe aceste dimensiuni, cu predilecție în perioada adolescenței, deoarece o bună cunoaștere de sine ajută la o mai bună acceptare a propriei persoane.

„Este îngrijorător faptul că din ce în ce mai mulţi copii, adolescenţi şi tineri nu reuşesc să îşi găsească locul în societate, nu îşi estimează corect potenţialul şi valoarea.

Adolescentul încearcă să se cunoască şi să se autoevalueze în raport cu realizările sale şi ale altora. Orice activitate, indiferent de natura ei, reprezintă o sursă de autocunoaştere. Cine nu acceptă că are limite şi nu şi le asumă, nu se poate autoeduca şi deveni autoeficient. Cunoaşterea calităţilor sporeşte încrederea în forţele proprii, iar cunoaşterea neajunsurilor mobilizează persoana pentru înlăturarea lor. Un simţ puternic al autoeficacităţii dezvoltă realizările umane şi bunăstarea personală în multe moduri. Persoanele cu o încredere puternică în capacităţile lor văd sarcinile dificile ca provocări ce trebuie înfruntate, dar nu ca pericole ce trebuie evitate" [4].

„ Albert Ellis, fondatorul terapiei raţional-emotive și comportamentale (REBT), explică de ce atât stima de sine scăzută, cât și cea crescută sunt nesănătoase. Ambele

presupun un o abordare neeficientă , evaluarea globală a propriei persoane prin comparare cu alții, ne consumă energia, mutând atenția de la alte scopuri și obiectivele proprii ,în acord cu noi înșine. Teoria ne îndepărtează de evaluarea globală a propriei persoane îndreptându-ne spre acceptare de sine necondiționată (USA-Unconditional Self-Acceptance). Acceptarea de sine necondiționată se referă la faptul că „individul se acceptă pe sine pe deplin și necondiționat, indiferent dacă se comportă inteligent, corect, competent sau nu și indiferent dacă ceilalți îl aprobă, îl respectă, îl iubesc sau nu [*Apud* 5]. ”

Suntem de părere că o bună cunoaștere de sine ar putea să antreneze mecanisme blocate, să identifice noi direcții de acțiune, iar diseminarea Sinelui ar putea ghida și trasa direcții de acțiune concrete care de cele mai multe ori lipsesc la vârsta adolescenței.

Auto-concordanța cu scopul își are originea în teoria autodeterminarii și întărește ideea că motivațiile generează scopuri, putând să fie sau nu în concordanța cu sinele. De aceea este necesară acceptarea propriei persoane pentru a se pune în acord dorințele cu nevoile și astfel obiectivele să reflecte întocmai aceste dorințe.

În cadrul activității cu elevul adolescent avem posibilitatea să urmărim creșterea stimei de sine și astfel să insuflăm convingeri legate de ceea ce este imperios să facă pentru a avea success sau idei de cum trebuie să fie pentru a fi o persoană valoroasă, de success, îndepărtându-ne astfel de acceptarea propriei personae. Considerăm că pot exista multiple situții în care în acest context elevul să se poată simți lipsit de valoare, subapreciat și astfel se vor forma percepții eronate care să blocheze viitoarele evenimente sau acțiuni: „ privim învățarea ca o modalitate de a atinge performanța, în loc să privim succesul și eșecul (performanța) ca o modalitate de învățare, suntem preocupați de sine în detrimentul celorlalți, iar când succesul este incert devenim anxioși și facem lucruri care scad probabilitatea lui – spre exemplu procrastinăm sau creăm scuze pentru eșec.

Oamenii diferă în ceea ce cred că trebuie să fii sau să faci pentru a fi o persoană „d*e valoare*”, deci în cel fel de evenimente produc o creștere sau o scădere a stimei de sine [Crocker & Wolfe, 2001 apud 6] ”.

CONCLUZII

Este evident faptul că o bună cunoaștere de sine și acceptarea necondiționată a propriei persoane este un factor motivator în ceea ce privește atingerea scopurilor iar nevoia de competență este satisfăcută. O abordare a Sinelui într-o manieră multidimensională în cadrul activității cu elevul adolescent susținută de o relaționare eficientă, poate reprezenta un progres în ceea ce privește cunoașterea și acceptarea propriei persoane și stabilirea obiectivelor în acord cu propriile necesități. Considerăm că în cadrul activității cu elevii adolescenți sunt necesare desfășurarea de activități cu predilecție în cadrul orelor de Consiliere și orientare, prin intermediul cărora elevii să poată identifica dimensiuni ale sinelui care abordate individual să-i ghideze spre o mai bună cunoaștere de sine și implicit la exploatarea potențialului maximal. De asemenea considerăm că pot fi situații care pot aduce prejudicii la nivelul Sinelui deoarece o anumită dimensiune nu este suficient dezvoltată, cum este exemplul adolescenților care trec prin anumite modificări fizice care

le limitează uneori acțiunea datorită complexelor create, sau cea a elevilor introvertiți care pot fi percepuți ca antisociali. Înțelegerea și conștientizarea de către adolescent a acestor concepte considerăm că ar putea să ghideze spre deblocare personală și implicit dorință de „autocunoaștere prin cunoaștere".

REFERINȚE

1. BĂBAN A. *Consiliere educaţională, Ghid methodologic*. Cluj-Napoca: Imprimeria „Ardealul", 2001.
2. MOLDOVAN, S. *Particularități ale stimei de sine la adolescenți* În :http://uartpress.ro/journals/index.php/symbolon/article/download/70/64, [accesat 22.02.2023].
3. MUCCHIELLI, A. *Arta de a comunica*, Iași: Polirom, 2005, ISBN 973-681-778-4.
4. ȘTEFĂNEȚ, D. *Evaluarea propriului potential în adolescență prin prisma autocunoașterii și autoeficacității*. În : https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/70-73_15.pdf, [accesat 12.03.2023].
5. În :http://psihologie-psihoterapie.weebly.com/blog/acceptarea-necondiionat-a-propriei-persoane-partea-i, [accesat 22.02.2023].
6. În :https://testcentral.ro/blog/stima-de-sine-este-benefic-sa-urmarim-cresterea-stimei-de-sine-alternative-ale-ei-acceptarea-neconditionata-partea-a-iii-a, [accesat 21.02.20023].

ART AS A FUNDAMENTAL ELEMENT IN INTERDISCIPLINARY SCHOOL PROJECTS

ARTA CA ELEMENT FUNDAMENTAL ÎN PROIECTELE ȘCOALA INTERDISCIPLINARE

CZU: 37.013.43:001.2 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.81**

Irina SÎRBU,
ORCID: 0000-0002-1080-2280
e-mail: irinasirbu.curs@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

This abstract explores the significant role of art as an integral component in interdisciplinary educational projects, emphasizing its potential to foster creativity, critical thinking, and problem-solving skills in students. The integration of artistic expression with various academic disciplines fosters a deeper understanding of historical and cultural contexts, as well as technological competencies. For example, projects involving the creation of collages to celebrate local heritage allow students to explore architectural history while developing graphic design skills. This project model shows us how artistic engagement can serve as a catalyst for enhanced student motivation and learning outcomes across diverse educational settings.

Keywords: *Art, Education, Interdisciplinary Approach, Project, Creativity, Problem-solving skills, Research.*

INTRODUCTION

Humanity has always sought ways to express its emotions through art. Aesthetic education constitutes a fundamental component of personal development, facilitating the cultivation of creative abilities that are essential for addressing non-standard challenges across diverse domains within contemporary society. From an early age, individuals engage in a dialogue with art, striving to perceive beauty in the objects, people, and events that surround them. With proper support from adults and educators, qualities such as creativity and the desire to feel and create beauty can be nurtured in children from a young age.

Subjects like music education, visual arts, technological education, and graphic design - which was introduced as an optional discipline in the Republic of Moldova in 2020 - serve as vital pillars in a child's development. The curriculum for these disciplines contains extensive information regarding the significance of art in a child's life. Here are some moments highlighting key values:

MUSIC. The values of music education articulated in the curriculum include:

- Musical experience as the essence of musical activity.
- Musical culture, which encompasses the roles, functions, and objectives of ge-

neral culture, through which students discover and shape themselves as spiritual beings while recognizing the value of the world.

- Music education as the „musicalization" of the human being through the cultivation of specific structures: musical feeling (a unique sensitivity to music), musical thinking (reasoning within the framework of sound resonance of experiences), musical consciousness (the ability to perceive the world through an artistic-sound lens), and musical intelligence (a high degree of musical culture).
- Education through music, which aims to form key/ transversal/ transdisciplinary competencies essential for spiritual development. [1]

VISUAL ARTS. Harmonizing and balancing tradition with modernity, the educational concept of Visual Arts is oriented around the following principles:

- The principle of sensory and rational unity emphasizes the sensory perception of the natural environment and visual-plastic images, reflecting curiosity and an appreciative awareness of beauty in life and art, as well as their logical and rational relationships. [2]
- The principle of unity in self-perception and creative artistic development expresses the freedom of children's perspectives and emotions, activating imagination and stimulating the creation of new values (new forms), typically conducted within the framework of collaboration between teachers and students.

TECHNOLOGICAL EDUCATION. The objective of technological education is to develop technology-centered thinking, aimed at understanding the fundamental principles that explain scientific discoveries, fostering intellectual curiosity based on personal research, cultivating an attitude towards the technical and technological environment, and stimulating the creative spirit to enhance the quality of life. [3]

GRAPHIC DESIGN. This optional discipline focuses on teaching and developing specific skills:

- An artistic and scientific understanding of the role and impact of graphic design phenomena in contemporary society, demonstrating critical and positive thinking by integrating various fields of inquiry, activities, and human values.
- Artistic processing of information within the realm of social sciences, displaying critical thinking, clarity, and accuracy.
- Implementation of applied art concepts in computer-aided graphic design product development, showcasing creativity, focus, and resilience.
- Interaction with members of virtual professional communities for learning and work, displaying an interest in active learning, research, and collaboration while adhering to ethical standards in virtual environments.
- Exploring problem situations through applied artistic thinking, demonstrating inspiration, analytical spirit, clarity, and conciseness. [4]

MATERIAL AND METHOD

The Ministry of Education of the Republic of Moldova is genuinely concerned about the Art education of children. [1, 2, 3, 4] However, the reality faced by educators on a daily basis is different. Unfortunately, teachers of these subjects frequently encounter indifference and misunderstanding from school administration, lack of support, and the relegation of these subjects to a secondary status, with an emphasis on „important” subjects that are included in exams. At this stage, many overlook the fact that in the future, children will require specific skills to solve a variety of problems, rather than just disciplinary knowledge in specific subjects. This attitude may stem from the technical and practical challenges of demonstrating the utility of subjects in the arts. Mathematics teaches us to calculate and provides tangible results, while the ability to create a painting may seem less directly practical for a child's immediate school performance. Nonetheless, the outcomes achieved by students in these classes can serve as excellent visual examples - digital projects, animation, cards, drawings, lap books. The visibility of results, opportunities for multimedia engagement and the creation of digital projects are elements that can effectively showcase achievements across any school subject. Moreover, contemporary students expect educators to incorporate innovative and engaging pedagogical approaches that enhance their enthusiasm for learning. Consequently, we observe collaborations between artistic disciplines and other fields (such as science, history, and sports) in the pursuit of developing intriguing interdisciplinary or transdisciplinary projects.

RESULTS AND DISCUSSIONS

Over the past five years, we have successfully implemented interdisciplinary and transdisciplinary projects, which included working with subjects such as History, Mathematics, Computer Science, Romanian language and literature, English, and German. Art facilitated the visualization and representation of students' project outcomes, providing a tangible and multidimensional understanding of abstract concepts, thus enhancing the overall educational process. Let us examine a model of an interdisciplinary project where each discipline involved in the project played an important role, contributing unique perspectives and insights. However, it was the integration of Art education that synthesized these contributions into a coherent and comprehensive final product. Art served as a medium through which abstract concepts and findings from other subjects were effectively visualized, enhancing students' understanding and engagement. This underscores the transformative capacity of art in interdisciplinary projects. This project took place at IPL „Da Vinci”, Republic of Moldova, and it involved 5th Grade students.

The proposed project integrates **Art Education**, **History**, and **Graphic Design**, with students collaboratively designing postcards for Chisinau City Day. The interdisciplinary framework ensures that learners can explore various subject areas through a cohesive project that culminates in an evaluable product.

Art as a cognitive tool. In this project, students use artistic methods such as collage creation to visually represent architectural landmarks. This encourages learners to engage in analytical thinking while exploring visual composition, balance, and structure. The creative process in art, therefore, becomes a conduit for deeper understanding of historical context and urban design.

Historical Inquiry through Visual Representation: The integration of history allows students to investigate and analyze architectural evolution of the most famous buildings from Chișinău. The exploration of historical buildings, spanning from different time periods, enriches their understanding of cultural heritage and fosters historical literacy.

Technological Competence through Graphic Design introduces students to digital tools combined with art, enabling them to convert their traditional artistic creations into digital formats. This phase of the project provides an opportunity for learners to develop practical skills in software use, layout, typography, and image editing. It also demonstrates how artistic and technical skills can merge to create functional, professional-grade outputs.

The project can be outlined in the following stages:

1. Project Initiation and Planning - objective setting, theme selection. The primary objective of the interdisciplinary project was to engage students in a creative task designed to deepen their understanding of historical and cultural contexts while integrating artistic skills. This approach aligns with the concept of competence-based learning, where students are encouraged to apply knowledge in real-world contexts, fostering critical thinking and creativity.

2. Historical Research - exploration of architectural heritage and building selection: During History lessons, students did research on significant historical buildings in Chișinău. This included discussions about architectural styles, historical periods, and the socio-cultural relevance of each structure. Each student selected a specific building to focus on, fostering individual exploration and interest.

3. Artistic Development - Collage Technique Training: Students were introduced to collage techniques during art education classes, learning how to creatively manipulate images and materials.

Graphic Design Fundamentals: They were instructed in basic graphic design principles to prepare for digital editing of their postcards.

4. Creation of Postcards:

Photograph Selection (during the historical research): During graphic design classes, students gathered appropriate photographs of their chosen buildings and complementary elements, focusing on visual composition.

Collage Assembly (after the artistic development): Students created their postcards by arranging images and text, applying artistic principles learned in prior lessons.

5. Digital Processing:

Scanning and Editing: Once the postcards were physically created, they were

scanned and digitally processed. Students learned to use graphic editing software to refine their designs, add text, and incorporate decorative elements.

6. Presentation and Dissemination: **Printing and Distribution**: The final products were printed and prepared to be presented to the school community and some of the city authorities (Mayor, City Council), facilitating cultural exchange and promoting awareness of Chișinău's heritage. There could be way more options available for this step and it depends on the teacher's creativity. For example, these postcards could be utilized in post-crossing activities during English classes. As an additional educational layer, students could translate relevant text about the buildings into foreign languages, enhancing their language skills alongside their artistic output.

7. Reflection and Evaluation: **Feedback Session**: A debriefing allowed students to discuss their experiences, reflect on what they learned across disciplines, and assess their collaborative efforts.

RESULTS AND DISCUSSIONS

An interdisciplinary approach and project-based organization of activities can enable students to assess problems from various perspectives and explore topics in depth and from new angles. Engaging in creative processes allows students to approach problems from various angles, leading to innovative solutions. By adding artistic methodologies, students learn to reframe challenges as opportunities for exploration and creativity. The shift toward competence-based learning emphasizes equipping students with practical skills that can be applied in future professional contexts. Integrating arts into education fosters competencies that extend beyond traditional disciplinary boundaries. Studies indicate that arts education enhances critical thinking, collaboration, and adaptability, all of which are vital for success in the contemporary workforce [5]. Artistic engagement often increases student motivation and interest, resulting in deeper learning experiences. Involvement of art in a project can lead to greater academic achievement, as students who are emotionally invested in their projects tend to explore subjects with more enthusiasm and curiosity. The arts facilitate connections among diverse disciplines, enriching students' educational experiences. [6]

CONCLUSIONS

By linking artistic concepts with subjects such as science, mathematics, and social studies, students develop a more holistic understanding of knowledge. This interdisciplinary approach enhances their learning and prepares them for the diverse skill sets increasingly demanded in the job market. This interdisciplinary approach reflects competence-based learning, which emphasizes preparing students for future work environments by equipping them with the ability to apply knowledge flexibly. The integration of artistic expression and technological competence enhances students' cognitive flexibility, allowing for multiple perspectives when tackling complex tasks.

REFERENCES

1. *Educaţie muzicală : Curriculum naţional : Clasele 5-8 : Curriculum disciplinar: Ghid de implementare.* Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării al Republicii Moldova Chişinău: Lyceum, 2020. 80 p. ISBN 978-9975-3437-7-0.
2. *Educaţie plastică : Curriculum naţional : Clasele 5-7 : Curriculum disciplinar: Ghid de implementare /* Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării al Republicii Moldova. Chişinău : Lyceum, 2020. 72 p. ISBN 978-9975-3400-6-9.
3. *Curriculum naţional : Aria curriculară Tehnologii : Disciplina educaţie tehnologică clasele 5-9. Curriculum disciplinar : Ghid de implementare* / Min. Educaţiei, Culturii şi Cercet. al Rep. Moldova. Chişinău : Lyceum, 2018. 160 p. ISBN 978-9975-3285-0-0.
4. *Curriculum național: Aria curriculară Tehnologii: Disciplina opțională Design grafic: Clasele VIII - IX /* Ministerul Educaţiei, Culturii şi Cercetării al Republicii Moldova. [online] 2020. [citat: 21.05.2024] Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/design_grafic_gimnaziu_aprobat_cnc.pdf
5. FLEMING, M. The Role of Arts in Education. London: Education and Training, 2012. pp. 96-107. ISBN 9780203126240
6. BEQUETTE, J. W ; BEQUETTE, M. B. *A place for art and design education in the STEM conversation.* In: Art Education. 2012 ; Vol. 65, No. 2. pp. 40-47.

FAMILIA – NUCLEUL INFORMAL CENTRAL ÎN MOTIVAȚIA ȘCOLARĂ

THE FAMILY – THE CENTRAL INFORMAL NUCLEUS IN SCHOOL MOTIVATION

CZU: 37.018.1:373.026.6 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.82**

Oana-Mălina STOIAN,
ORCID: 0009-0002-5646-1829
e-mail: omnedelcu@yahoo.com
România

Summary. *The main objective of the conducted research is to identify the parents' perception of their role in the educational activity. For this purpose, a questionnaire was applied, in Google Forms, which includes 4 questions, to a number of 75 parents.*

The main results obtained demonstrate the fact that parents are largely aware of their role in achieving the school performance of students, as well as the importance of maintaining permanent communication with the teaching staff. We believe that these aspects will influence, over time, the child's school motivation and the way they perceives learning. That is why the parent must constantly know how the child manifests himself in the school environment, so that together with the teaching staff he can make the best decisions for his development.

Keywords: *learning, family, modeling, motivation, personality.*
Cuvinte-cheie: *învățare, familie, modelizare, motivație, personalitate.*

INTRODUCERE

Familia reprezintă primul mediu în care copilul crește și se dezvoltă. Influențele acesteia au un impact determinant asupra formării personalității copiilor, precum și asupra performanțelor sale școlare viitoare. Sfera de influență asupra învățării și gândirii cuprinde elemente care își au bazele în felul în care părinții, în special, se comportă cu copiii. Modul în care mama percepe rolul său în formarea identității copilului are efecte evidente în reușita sa școlară. Deși cu toții avem o predispoziție genetică către învățare, către descoperirea de lucruri noi, aceasta trebuie să fie modelată astfel încât să formeze competențele necesare pentru viață. Acest lucru se realizează în școală, în context formal, dar și în context nonformal, prin *strategii primare de învățare, strategii suport, strategii generale, strategii specifice, strategii ale repetiției, strategii ale elaborării, ale organizării, de control/metacognitive* [1]. Eficiența implementării acestor strategii este condiționată și de gradul de implicare a familiei în relația cu școala. Dacă educația reprezintă o valoare pentru familie, atunci și rezultatele școlare ale copiilor vor mai bune și vor putea face față sarcinilor școlare cu mai multă ușurință, ca urmare a susținerii (mai ales emoționale, afective) acestora de către părinți. În felul acesta,

copilul reușește să se valorizeze, să se simtă eficient, prin urmare, va fi conștient de sine și de abilitățile sale pe care le va exercita în raport cu situația de învățare. Prin experimentarea autoeficienței, copilul își va putea autoregla învățarea, ceea ce va conduce la *automotivarea* acestuia aspect ce va influența credințele, atitudinile, interesele, abilitățile, strategiile ce facilitează învățarea prin susținerea efortului și a atenției necesare desfășurării activității de studiu [2,p.112-113]. Considerăm că familia are un rol determinant în automotivarea copilului, întrucât aceasta își are originea în multe surse, atât de ordin cognitiv, cât și emoțional [3,p.253] . Susținerea emoțională a familiei în activitatea școlară va avea efecte pozitive asupra învățării, deoarece copilul își va întări stima de sine și în acest fel va acționa către atingerea propriilor obiective și scopuri. În schimb, efectele dezinteresului părintelui față de activitatea educațională, va avea ca efect scăderea interesului copilului față de învățare, acesta fiind *demotivat*. În acest caz, motivele sale legate de învățare sunt înlocuite de alte preocupări, de cele mai multe ori indicate de părinți. Familia este cea care îl poate ajuta pe copil, în context informal, să își dezvolte o stare de pregătire pentru învățare, adică o atitudine pregătitoare pentru învățare, un set sau un montaj psihologic, de stare de pregătire cognitivă sau o stare psihică pregătitoare [4, p.68-69].

În acest sens, propunem câteva strategii prin care considerăm că familia poate ajuta la modelizarea dezvoltării motivației învățării:

Tabelul 1. Strategii de modelizare a dezvoltării motivației învățării utilizate în familie

Strategii social-afective	*Strategii cognitive*
- petrecerea timpului cu copilul (mai ales în primii 6 ani de viață); - ascultarea acestuia și răspunderea la întrebările pe care le adresează; - evitarea suprimării identității copilului prin impunerea unor reguli pe care acesta trebuie să le respecte nu prin conștientizare, ci prin crearea unor automatisme pe care nu le înțelege; - oferirea unor explicații prin exemple concrete; - sublinierea permanentă a fiecărui progres pe care îl face copilul.	- construirea exemplelor, a argumentelor pentru susținerea copilului; - încercarea de a înțelege sarcini din context; - crearea unor situații de anticipare a unor informații bazate pe înțelegerea relațiilor; - orientarea atenției copilului pe rezolvarea unor sarcini; - susținerea verbalizării de către copil a scopurilor/obiectivelor pe care și le-a stabilit (nu neapărat din sfera învățării școlare); - utilizarea jocului, ca mijloc de înțelegere a unor concepte.

Utilizarea sistemică și rațională în mediul familial a acestor strategii simple, vor reduce disonanțele emoționale ale copiilor și vor ajuta la dezvoltarea lor cognitivă. Acest lucru va determina creșterea încrederii în sine, va ajuta la formarea unor competențe, va genera o stare dinamică, mobilizatoare, transferând astfel în învățare potențialul său cognitiv, stările afective și atitudinea acțională.

MATERIALE ȘI METODE

În vederea diagnosticării percepției părinților cu privire la rolul lor în dezvoltarea motivației pentru învățare a copiilor din ciclul primar, am aplicat un chestionar, realizat în platforma Google Forms, care cuprinde un număr de 4 întrebări (*Importanța atitudinii familiei față de școală în dezvoltarea motivației pentru învățare a elevilor din ciclul primar).* La chestionar au participat un număr de 75 de părinți, cu domiciliul în mediul rural, care au copii în învățământul primar.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În figurile 1, 2, 3 și 4 sunt prezentate statistic (procent/număr de respondenți) rezultatele obținute în urma aplicării chestionarului *Importanța atitudinii familiei față de școală în dezvoltarea motivației pentru învățare a elevilor din ciclul primar.*

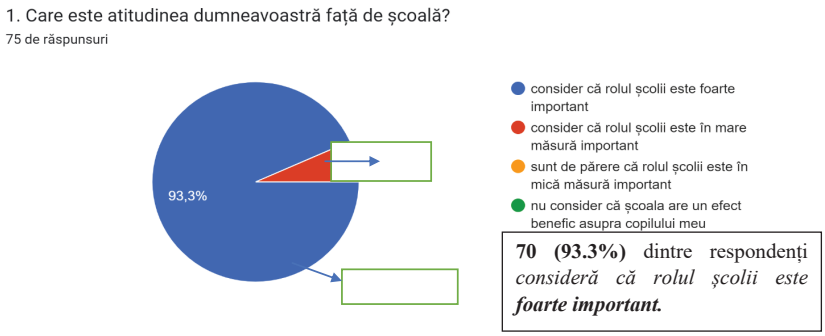

Fig.1. Atitudinea părinților față de școală

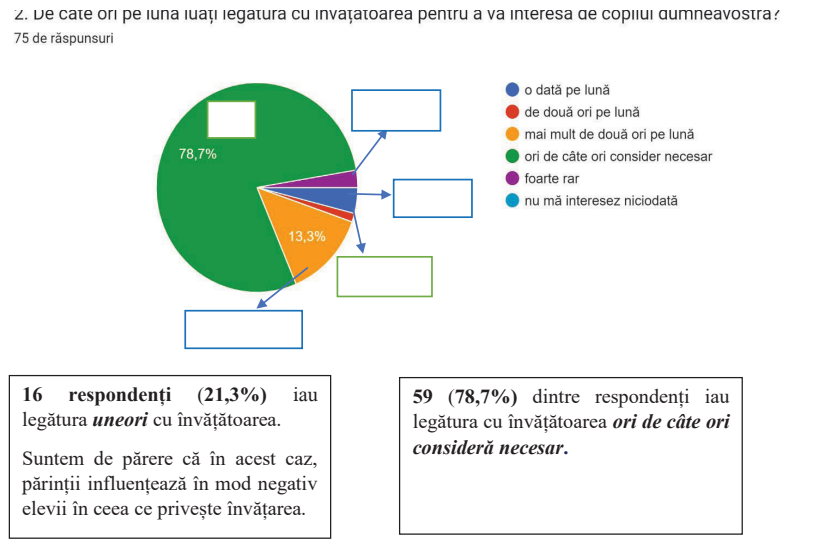
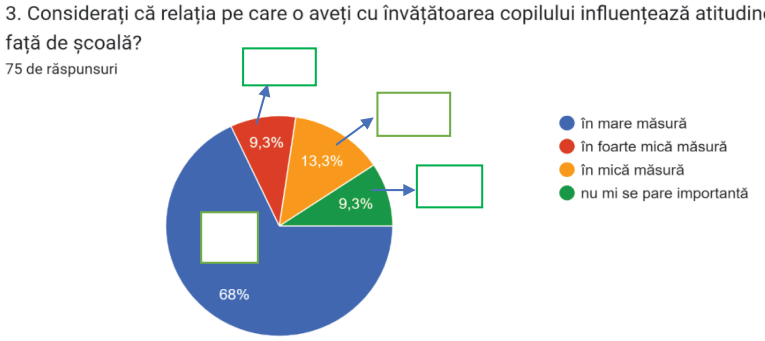

Fig.2. Frecvența comunicării părinților cu cadrul didactic

24 de respondenți consideră faptul că relația educațională pe care o are părintele cu învățătoarea ***nu este atât de importantă.***

Fig.3. Relația cadru didactic-părinte

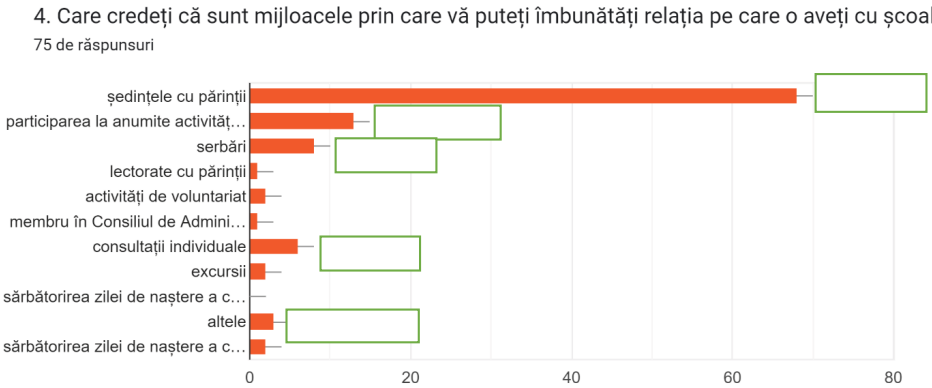

Fig.4. Mijloace de îmbunătățire a relației familie-școală

CONCLUZII

Modul în care părinții se raportează la activitățile școlare, va determina atitudinea copilului față de școală. Încă de la grădiniță și continuând apoi în învățământul primar (și cel gimnazial) copilul va avea același comportament față de cadrul didactic, față de activitățile specifice de învățare, pe care îl vede la părinți. Nevoia copilului de cunoaștere se observă încă de acum sau mai devreme prin acea întrebare specifică vârstei: *„De ce*?”. Dacă părintele și ulterior și cadrul didactic, precum și alte persoane care contribuie la formarea personalității copilului, nu vor răspunde în mod repetat la această întrebare, aparent banală, nevoia lui de cunoaștere va scădea, cu repercusiuni în nevoia de învățare și motivare pentru învățare.

Prin urmare, considerăm faptul că rolul familiei este foarte important în procesul de modelizare a dezvoltării motivației învățării la elevi. Dacă părinții nu vor crea un cadru

motivațional care să îl determine pe copil să conștientizeze nevoia lui de învățare, atunci motivația acestuia fie va scădea, fie va rămâne constantă (fără o perfomanță școlară notabilă).

Suntem de părere că *familia* determină progresul școlar al elevului, fiind principalul factor în context informal. Un părinte implicat în activitățile educaționale, înseamnă un copil dornic să vină la școală, să învețe, deoarece această atitudine a fost însușită încă de mic, în mediul familial. Astfel, copilul se va raporta la activitatea școlară în mod firesc, va avea voința de a învăța, de a descoperi lucruri noi, întrucât „odată cu nașterea suntem pregătiți să învățăm...Nu avem prejudecăți, toate simțurile noastre se joacă cu lumea uluitoare pe care o întâlnim. Privim, exersăm, mergem, ascultăm, experimentăm, vorbim, dobândim alte abilități utile. Pe măsură ce creștem, devenim cumva mai puțin pregătiți...” [4, p.69].

REFERINȚE

1. MANDL, FRIEDERICH et al.Taxonomia stregiilor învățării și gândirii, 1992, 1985, 1999
2. 1.LEUTWYLER,B. Matacognitive learning strategies: differential development patterns in high school.În: Metacognition and Learning. 2009. 4 (2), p.112-113
3. FOCȘA-SEMIONOV, S. Învățarea autoreglată -teorie și aplicații educaționale. Chișinău: Epigraf, 2010, p.253-254, ISBN 978-9975-109-21-5
4. NEACȘU, I. Metode și tehnici de învățare eficientă. Fundamente și practici de succes.Iași: Polirom, 2015, p.68-69, ISBN 978-973-46-5146-7
5. În:https://edict.ro/implicarea-familiei-in-activitatea-scolara-a-copilului/ (accesată în 24.06.2024)

ROLUL EMOȚIILOR ÎN ÎNVĂȚARE

THE ROLE EMOTIONS IN LEARNING

CZU: 37.091:159.942 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.83**

Monica VLAD,
ORCID: 0009-001-9742-3215
e-mail: vladmona02@yahoo.com
România

Summary. *During the school years, there were tests based on verbal and mathematical intelligence. The studies of recent years show that young people have several types of intelligence and you can even be geniuses in any of them; when these are combined, they offer the chance to achieve extraordinary things. Your main goal is to identify your intelligences or predominant intelligence; then use as much of that intelligence as you can in your field of activity or to achieve your goal.*

The richer your vocabulary, the more you will be respected and listened to by others. Verbal skills are considered a basic measure of intelligence.

Keywords: *emotional intelligence, effective learning, personality formation.*

INTRODUCERE

Schimbarea rapidă în care trăim cu toții, în care învățarea și educația merg dincolo de școală și însoțesc individul pe tot parcursul vieții, devin fundamentale facilitând formarea unei inteligențe emoționale. În acest fel elevii vor deveni adulți, capabili să simtă bucuria și dragostea în învățare. Prin intermediul Inteligenței Emoționale elevii sunt asigurați de dezvoltarea tuturor celorlalte inteligențe,menționează Gardner [10], o formare care nu se limitează doar la cunoașterea disciplinară, ci, prin urmare, la o formare integrală. O instruire care vizează dezvoltarea capacităților emoționale garantează tinerilor succesul formativ, adică formarea completă a personalității lor.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Parcurgem o perioadă în care cunoaşterea devine învechită tot mai repede, informaţia devine accesibilă tot mai rapid prin reţelele media, nevoia de învăţare pe tot parcursul vieţii creşte, iar modelele de predare bazate pe transmiterea şi stocarea cunoştinţelor îşi pierd funcţionalitatea.

Aici dorim să menționăm că în interiorul sistemului tradiţional de învăţământ rigid şi adesea ineficient, elevii achiziţionează anumite cunoştinţe doar pentru că acestea urmează a fi testate şi nu pentru că ele ar reprezenta nişte valori intrinseci ca scopuri educaţionale. De asemenea cresc cerinţele societăţii pentru modele de predare noi, ce tind către dezvoltarea abilităţii elevilor de a-şi up-data cunoştinţele oricând e necesar.

Sesizând tot mai mult aceste aspecte, specialiştii în domeniu s-au văzut confruntaţi cu necesitatea stringentă de a oferi alternative eficiente şi viabile[2].

Modelele de predare orientate spre elev, concentrându-se spre procesele de construcţie şi utilizare a informaţiei par potrivite pentru a întâmpina aceste noi cerinţe.

În acest context teoriile integrative ale învăţării, predării şi evaluării prevăd posibilităţi promiţătoare de a dezvolta abilităţi, celui care învaţă, în scopul autoreglării proceselor de învăţare.

Trăim vremuri în care structura societății pare a se descâlci cu o viteză mai mare ca niciodată, acum când egoismul, violența și sărăcia par să corupă virtuțiile vieții noastre comune. Iată un argument pentru importanța inteligenței emoționale, element esențial al legăturii dintre sentimente, caracter și instinctele morale [6]. Inteligența emoțională se referă la competențe în identificarea, înțelegerea, exprimarea și gestionarea emoției, atât în sine, cât și în altele.

Constatăm că una dintre cele mai mari provocări ale umanității de astăzi este legată de problemele procesului de învățare, văzute ca sinonime cu raționalitatea și inteligența. Dar cum să tratăm emoțiile? Și ele sunt fundamentale în acest proces deoarece îl influențează intens și eficient. De mulți ani, se credea că profesorii ar trebui să se apropie într-un mod complet rațional cu studenții lor, lăsând sfera emoțională în fundal.

Nu putem ignora că experiența educațională este strâns legată de cea emoțională și că clasa este identificată exact ca locul în care se realizează acel schimb de emoții, sentimente și experiențe exprimate ulterior în diferite stări psihologice care influențează pozitiv și / sau negativ procesul predare/învățare.

Tendința predominantă în sistemul italian de învățământ a fost de a prefera principiile liniare și curriculare, ignorând complexitatea ființelor umane și particularitățile lor.

Cercetări semnificatie PIE apărute în pedagogia italiană modernă și contemporană în perioada 2015 -până în prezent sunt prezentate în tabelul următor:

Proiecte de alfabetizare emoțională în Italia	**Contribuții metodologice**
Asociaţia Educaţia Raţional- Emoţională (ERE) Italia, fondată în 2015, *coordonatori* Dr. Mario di Pietro, Dr. Simona Bernardini, Dr. Chiara Salviato.	➢ valorifică principiile și metodele de educație rațional- emoțională în cursul de bază Educaţia Raţional- Emoţională, ➢ prin Terapia Raţional-Emoţională și Comportamentală (REBT) se formează cu eficienţă sporită competenţe emoționale specifice parcursurilor Educaţiei Raţionale Emoţionale (ERE).

Laboratorul de Psihologie din Italia a elaborat și implementat „*Strategia* RULER" *Coordonatori* Dr. Laura Artusio, Director Laborator Psihologie, Responsabil RULER pentru Italia și Dr. Camilla Brandao de Souza (Sociolog și Asistent Social - specialist, metoda RULER).	➢ Strategia „RULER" vizează integrarea educației emoționale în școală; ➢ metoda dezvoltă competențe socio-emoționale și cognitive prin crearea unor comunități inteligente emoțional și implicarea tuturor membrilor săi, ➢ integrează activitățile de dezvoltare afectivă în programele școlare pentru formarea competențelor emoționale.
Laboratorul de Psihologie *Emoții și Cercetare* (*Emozioni & Ricerca),* Universitatea de Studii din Verona, în colaborare cu Universitatea din Florența și Universitatea Yale (SUA)	➢ au implementat metoda „RULER"; ➢ au integrat Programul S E L (Învățarea Socio- Emoțională) în programa școlară; ➢ scopul programului constituind asigurarea bunăstării, siguranței și rezultatelor școlare în contextul școlar italian.
Proiectul internațional de educație socio-emoțională și dezvoltare a resurselor umane, *Coordonator:* Dr. Carmela Lo Presti	➢ *Obiectivul major* „dezvoltarea resurselor umane ale copiilor prin dezvoltarea competențelor emoționale‖ ➢ Strategii de dezvoltare emoțională orientate spre formarea de competențe sociale.
Proiect de educație socio-emoțională, desfășurat la Școala Primară din Taipana, *Coordonatori:* Ana Padovani - *Progetto di educazione socioemotiva*	➢ *Obiective*: definirea emoţiei, ascultarea propriului corp, dobândirea unui vocabular adecvat pentru a putea vorbi despre emoţii, recunoaşterea propriilor emoţii şi pe cele ale altora; ➢ Metode de educație socio-emoțională pentru autoconştientizarea şi autogestionarea emoţională

Realizarea faptului că ființa umană este o totalitate de raționalitate și emoție și că în această perspectivă trebuie să fie educată, a subliniat totuși necesitatea structurării procedurilor capabile să favorizeze o conștientizare emoțională-sentimentală mai mare chiar și în procesele de instruire. Rezultă că o nouă abordare a metodelor de predare este esențială pentru a dezvolta o serie de abilități specifice și eficiente legate de dimensiunea emoțională care poate genera efecte pozitive în procesul de educație și instruire a fiecărui elev.

Unul dintre primele dicționare ale limbii franceze, sub vocea emoțiilor afirmă că: „emoția este o mișcare extraordinară care scutură corpul și spiritul și care deranjează temperamentul sau „echilibru."

Din această definiție concluzionăm că: stările emoționale sunt configurate ca reacții la evenimente, plăcute sau nu, cu valoare adaptivă, fundamentale pentru supraviețuire;

acestea sunt generate în minte ca un produs al fluxului de gânduri pe care le conține și sunt energii care se extind în tot corpul și în afara acestuia. Ele sunt, prin urmare, o componentă foarte importantă a vieții umane, sunt patrimoniul tuturor și fac parte din viața de zi cu zi. Fiecare emoție conține în ea componente diferite:

- fiziologice care includ fenomene fizice „în întregul corp”, cum ar fi tensiunea musculară, accelerarea ritmului cardiac etc.
- cognitiv care provoacă spiritul și induce să gândească diferit, trecând prin valorile, principiile posedate de fiecare și folosite pentru a determina dacă situația experimentată este acceptabilă sau nu, corectă sau incorectă
- comportamentală, cum ar fi scăparea sau lupta, sensibilitatea sau agresivitatea, etc. Termenul *emoție* provine de la „ex-movo” latin, care înseamnă „a ieși”, a ieși, a ieși, a fi un semnal de acțiune simțind senzații intense și simțind vii, reacționând instinctiv, așa cum au făcut oamenii în trecutul îndepărtat în fața pericolului (au luptat sau au fugit) și cum încă mai necesită situații de urgență în care nu sunt a permis să se concentreze asupra raționamentului complex, dar trebuie pusă în aplicare o reacție imediată. Etimologia cuvântului, prin urmare, amintește o mișcare care, din interior, merge spre „în afară”, nu se referă doar la procesele creierului. Emoțiile sunt deci răspunsuri subiective flexibile și variabile, caracterizate printr-un proces de mediere între fluxul evenimentelor și răspunsurile individului..

Acestea duc la o activare generală a organismului sistemului nervos central și periferic, producând reacții motorice și expresive precise și remarcabile: ritm cardiac crescut, vasoconstricție cutanată și erecție piloasă (umflături de gâscă), transpirație crescută, dilatarea pupilei, scăderea secreției salivare (senzație de gură uscată[1].

Aici, dorim să menționăm că distingem unele emoții de bază, cum ar fi tristețea, furia, frica, bucurie, surpriză, interes și dezgust, care sfumandosi și se combină într-un alt ,da naștere la sentimente mai complexe, cum ar fi rușine, jenă, mândrie, dezamăgire, dispreț. Emoția apare în relație, în relația cu exteriorul sau cu imaginile noastre și este componenta esențială a modului în care reacționăm la stimulii de mediu, indiferent dacă provin din obiecte, animale, oameni sau alții.

Așa cum am avut deja ocazia să subliniem emoția implică o mișcare și deci o schimbare în ceea ce privește starea de imobilitate inițială. Din punct de vedere calitativ, este posibil să se distingă:

- emoțiile primare (considerate înnăscute și care corespund expresii faciale universal recunoscute și destul de specifice model răspunsuri fiziologice) înrădăcinate biologic;
- emoțiile secundare (legate de învățarea socială legată de experiența culturală) mixte sau complexe sunt mai condiționate și modelate prin experiență. Apariția emoțiilor determină o variație la nivel:
- vegetativ: respirație, presiune arterială, ritm cardiac, circulație, secreții hormonale, digestie;

- somatic: expresii faciale, postură, ton de voce și reacții (cum ar fi atacul sau zborul);
- psihic: senzație obiectivă, alterarea capacității de auto-control și abilități cognitive.

CONLCUZII

În concluzie,ținem să menționăm că emoțiile au un debut rapid și o scurtă durată; prin urmare, ele ar fi involuntar „nerequest" evenimente care au loc în viața individului, dar care nu pot fi nici alese, nici reglementate [7].

Rațiunea și emoția nu sunt doi poli opuși: fiecare funcție cognitivă conține componente emoționale, fiecare componentă emoțională a funcțiilor cognitive. Cunoașterea emoțiilor înseamnă gândire și luare de decizii mai bune.

REFERINȚE

1. ANDRE, C., *Cum să ne exprimăm emoţiile şi sentimentele*, Anul prezentei ediții 2013/Ediția original:2001,Coerta:simplă(Paperback)/ Dimensiuni:130/200mm,-traducere:Mădălina Georgescu-Ed.a-4-a Trei, Bucureşti,Editura:Trei,2013ISBN-978-973-707-904-6.
2. BAYLON, C., MIGNOT, X., *Comunicarea*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi,2000.Pagini:420,Copertă:broșată .
3. BAR-ON, R., Parker James, D.A., *Manual de inteligenţă emoţională*, Curtea Veche, colecţia Biblioterapia, 2012. Pagini:504.
4. BONCHIȘ, E., (2004). Capitolul Învăţarea, în Bonchiş, E., (2004). *Psihologia copilului*; Editura Universităţii din Oradea.
5. BRACHETT, M. A. & SALOVEY, P. (in press) Measuring emotional intelligence with the Mayer–Salovey–Caruso emotional intelligence test (MSCEIT). In G. Geher (Ed.), . . . Measuring emotional intelligence: Common ground and controversy (pp. 181–196). Hauppauge, NY: Nova Science Publishers.
6. COFFIELD, F., Moseley, D., Hall, E. şi Ecclestone, K., 2004. Should we be using learning styles„*Journal of Educational Psychology.*What research has to say to practice. *Learning, and Skills Research Center,* NLN Press, New York www.LSRC.ac.uk
7. DUMITRU, I., *Personalitate – atitudini şi valori*, Editura de Vest, Timişoara, 2000
8. GOLEMAN, D., *Inteligenţa emoţională,* Curtea Veche, Bucureşti, 2001.
9. GOLU, P. 2001. *Psihologia învăţării şi a dezvoltării*, Editura Fundaţiei Humanitas . Bucuresti
10. GARDNER H.1987.Inteligențele multiple,Editura ,Curtea Veche.
11. NEGOVAN V. 2010. *Psihologia învățării.Editura Universitară București. Ediția II, Număr pagini:275,ISBN:978-973-749-866-3.*

PROIECTUL ȘI PORTOFOLIUL METODE DE PREDARE – ÎNVĂȚARE-EVALUARE ÎN CADRUL ORELOR EDUCAȚIA TEHNOLOGICĂ

PROJECT AND PORTFOLIO TEACHING METHODS – LEARNING-ASSESSMENT WITHIN THE LESSONS TECHNOLOGICAL EDUCATION

CZU: 373.091.3:37.035 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.84**

Aurelia CIMBRICIUC,
e-mail: aurica.cimbriciuc@mail.ru
Instituția Publică Liceul Teoretic ,,Petru Rareș”, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *In this article I reflect on the importance of teaching-learning-assessment methods in technology education classes, namely the project and the portfolio. Modern educational methods coexist with traditional ones and strive to take the place of those imposed by the educational needs of the last century, in the hope that, in this way, education will be able to meet the demands of society. I turned my attention to two of the modern learning methods, the project and the portfolio. The project is a learning method based on real action, in others it is considered an alternative method of assessment. The portfolio is in the same situation, considered by most authors as an alternative evaluation method. In this article I proposed to look at the project and the portfolio through the lens of the teaching-learning-evaluation interdependence relationship, but also to demonstrate the effectiveness of these methods within the educational approach.*

Keywords: *project, portfolio, technological education discipline, teaching-learning-evaluation method.*

INTRODUCERE

În școala modernă, procesul de învățământ se dorește a fi unul axat pe modelul interactiv, ce presupune corelația și interacțiunea reciprocă predare-învățare-evaluare. Proiectul se constituie atât într-o metodă de învățare prin acțiune practică cu o finalitate reală, aplicativă, cât și într-o metodă alternativă de evaluare. Spre deosebire de alte metode, metoda proiectului presupune anticiparea mentală a unei acțiuni, precum și executarea ei, prin cercetare concretă. Elevul sau grupul de elevi este plasat în centrul acțiuni, oferindu-i-se posibilitatea să-și afirme independența în gândire și acțiune, dar și să însușească direct tehnicile de cercetare, prin efort, cooperare, autocontrol, după îndrumarea inițială [4].

Proiectul începe în clasă, prin definirea și înțelegerea sarcinii de lucru, eventual și prin începerea rezolvării acesteia, se continuă acasă pe parcursul a câtorva zile sau săptămâni, timp în care elevul are permanente consultări cu profesorul și se încheie tot în clasă, prin prezentarea în fața colegilor a unui raport asupra rezultatelor obținute și dacă este cazul, a produsului realizat [3].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Proiectul este o metodă activ-participativă ce presupune transfer de cunoştinţe, dezvoltare de deprinderi şi capacităţi, abordare interdisciplinară, precum şi consolidarea unor abilităţi sociale ale elevilor. Prin această metodă, profesorul estompează limita dintre teorie şi practică, prin caracterul activ elevii putând să asimileze cunoştinţe prin propriile lor experinţe de viaţă, să acţioneze şi să rezolve sarcini, autotestându-şi capacităţile cognitive, sociale şi practice.

Înainte de a se demara un proiect, profesorului îi revine sarcina de a răspunde la câteva întrebări:

- ✓ Demersul evaluativ se va centra pe proces, pe produsul final sau pe ambele elemente?
- ✓ Profesorul va fi evaluatorul final, coordonatorul întregii activităţi sau consilierul permanent al elevilor pe parcursul realizării proiectului?
- ✓ Structura proiectului este propusă de către profesor sau aparţine în exclusivitate elevilor?
- ✓ Resursele sunt puse la dispoziţia elevilor încă de la începutul activităţii sau trebuie identificate şi utilizate adecvat de către aceştia?

Realizarea unui proiect presupune parcurgerea mai multor etape:

❖ **Pregătirea proiectului:**

identificarea unei teme (tema poate fi propusă de către profesor, de către elevi sau negociată cu elevii);

- ✓ conturarea obiectivelor;
- ✓ formarea echipelor de lucru;
- ✓ stabilirea sarcinilor de lucru şi a timpului alocat ;
- ✓ precizarea cadrului necesar dezvoltării proiectului (cunoştinţe teoretice necesare) ;
- ✓ resurse materile şi de timp ;
- ✓ alegerea modalităţii de prezentare: în cadrul disciplinei de limba şi literatura română, proiectele se pot concretiza în lucrări ştiinţifice, referate, culegeri de folclor, monografii, reviste, mape tematice, albume, culegeri de texte, prezentări PowerPoint etc.

❖ **Implementarea proiectului:**

Stadiu de pregătire - stabilirea rolurilor în cadrul echipei:

- ✓ secretarul – notează ideile membrilor grupului şi planifică întâlnirile echipei;
- ✓ moderatorul – facilitează comunicarea în cadrul grupului şi răspunde de multiplicarea materialelor bibliografice;
- ✓ raportorul – prezintă concluziile, soluţiile finale ale grupului.

Implementarea propriu-zisă:

- ✓ culegerea, organizarea şi prelucrarea informaţiilor legate de tema aleasă;
- ✓ elaborarea unui set de soluţii posibile ale problemei;
- ✓ evaluarea soluţiilor şi deciderea către cea mai bună variantă;

- ✓ executarea proiectului;
- ✓ dirijarea acțiunii de către profesor;
- ✓ finalizarea acțiunii;
- ✓ prezentarea proiectului/produsului final;

❖ **Evaluarea proiectului**

Pentru o evaluare cât mai obiectivă trebuie avute în vedere câteva criterii generale de evaluare , criterii care vizează:

- **calitatea proiectului/produsului**:
- **validitatea**: nivelul la care proiectul reușește să acopere unitar și coerent, logic și argumentat, câmpul tematic propus;
- **completitudinea**: modalitatea în care au fost valorizate conexiunile și perspectivele interdisciplinare, competențele teoretice și practice;
- **elaborarea și structurarea**: vizează acuratețea și rigurozitatea demersului științific, logica și argumentarea ideilor, coerența, corectitudinea ipotezelor și concluziilor;
- **calitatea materialului utilizat**: relevanța conținutului științific, semnificația și acuratețea datelor colectate, strategia de prelucrare și colectare a datelor;
- **creativitatea**: gradul de noutate pe care îl aduce proiectul în abordarea tematicii, măsura în care elevul optează pentru o strategie originală, inedită.
- **calitatea activității elevului**:
- **raportarea elevului la temă**: măsura în care elevul a făcut ceea ce trebuia sub aspectul validității și relevanței abordării temei proiectului;
- **performarea sarcinilor**: nivelul de performanță pe care îl atinge elevul în realizarea diferitelor părți componente ale proiectului;
- **documentarea**: modalitatea în care a fost realizată documentarea (de totalitate de către elev sau cu sprijinul profesorului);
- **nivelul de elaborare și comunicare**: nivelul de comunicare pe care îl atinge elevul în momentul prezentării proiectului, accesibilitatea informației etc;
- **greșelile**: nivelul la care se manifesta greseli (stiinșific sau prezentare), tipul de greșeli (scuzabile, acceptabile sau fundamentale), frecvența greșelilor;
- **creativitatea**: originalitatea stilului elevului;
- **calitatea rezultatelor**: utilitatea proiectului în sine și a activității de către elevi [1].

Portofoliul – metodă de predare-învățare-evaluare

Portofoliul este considerat o metodă alternativă de evaluare, care ocupă un loc important în practica școlară curentă ca o alternativă viabilă la modalitățile tradiționale de evaluare. Este considerat o metodă de evaluare flexibilă, complexă, integratoare deoarece include rezultate obținute și prin alte metode de evaluare, mă refer aici la probe orale, probe scrise, practice, observare sistematică a activității și comportamentului elevului, proiect, autoevaluare. La toate cele amintite, se adaugă și rezultatele obținute prin sarcini specifice disciplinei respective. Datorită faptului că portofoliul furnizează o

bogată şi complexă informaţie, referitoare la activitatea elevului de-a lungul timpului, el se poate constitui în parte integrantă a evaluării sumative. Portofoliul reprezintă ,,cartea de vizită" a elevului, urmărindu-i progresul la o anumită disciplină, de-a lungul unui interval de mai lung de timp (un semestru sau un an şcolar) [2].

În proiectarea unui portofoliul, trebuie avute în vedere scopul, contextul, dar şi modul de proiectare.

Pentru a putea stabili scopul, profesorul trebuie, mai întâi, să răspundă unor întrebări de tipul:

- ✓ Care este conţinutul asimilat în această unitate de învăţare/temă/domeniu de activitate?
- ✓ Ce ar trebui elevii să fie capabili să facă?
- ✓ Ce atitudini ar trebui să dezvolte elevii în realizarea portofoliului lor?

Astfel, se constată că scopul portofoliului este acela de a confirma că elevii sunt capabili să facă ceea ce este cuprins în obiectivele învăţării.

Un portofoliul ar putea cuprinde:

- lista conţinutului acestuia (sumarul, care include titlul fiecarei lucrări/fişe şi numărul paginii la care se găseşte);
- argumentaţia care explică ce lucrări sunt incluse în portofoliu, de ce este importantă fiecare şi cum se articulează între ele într-o viziune de ansamblu a elevului/grupului cu privire la subiectul respectiv;
- lucrările pe care le face elevul individual sau în grup;
- rezumate;
- eseuri;
- articole, referate, comunicări stiinţifice;
- fişe individuale de studiu;
- proiecte şi experimente;
- temele de zi de zi ;
- probleme rezolvate;
- rapoarte scrise – de realizare a proiectelor;
- teste şi lucrări semestriale;
- contribuţii la revistele şcolare;
- postere, colaje, machete, desene, caricaturi.
- chestionare de atitudini;
- înregistrări, fotografii care reflectă activitatea desfăşurată de elev individual sau împreună cu colegii săi;
- observaţii pe baza unor ghiduri de observaţii;
- reflecţiile proprii ale elevului asupra a ceea ce lucrează;
- autoevaluări scrise de elev sau de membrii grupului;
- interviuri de evaluare;
- alte materiale, hărţi cognitive, contribuţii la activitate care reflectă participarea elevului/ grupului la derularea şi soluţionarea temei date [5];

În funcţie de elementele sale constitutive, portofoliul se clasifică în:

- **portofoliu de prezentare sau introductiv** (cuprinde o selecţie a celor mai importante lucrări);
- **portofoliu de progres sau de lucru** (conţine toate elementele desfăşurate pe parcursul activităţii);
- **portofoliul de evaluare** (cuprinde: obiective, strategii, instrumente de evaluare, tabele de rezultate etc.)

Avantajele utilizării metodelor alternative de evaluare

- ca metodă alternativă de evaluare oferă şansa de a analiza în ce măsură elevul foloseşte adecvat cunoştinţele, instrumentele, materialele disponibile în atingerea finalităţilor propuse, scoate elevii şi cadrul didactic din rutina zilnică, pune elevii în situaţia de a acţiona şi a rezolva sarcini în mod individual sau în grup, autotestându-şi capacităţile cognitive, sociale şi practice.
- Această metodă se constituie într-o formă de evaluare motivantă pentru elevi, în ciuda faptului că presupune un volum de muncă sporit şi necesită cercetare continuă.

În ceea ce priveşte portofoliul, acesta permite aprecierea şi includerea în actul evaluării a unor produse ale activităţii elevului care, în mod obişnuit, nu sunt avute în vedere, fapt care conduce la încurajarea exprimării personale a elevului, la angajarea lui în activităţi de învăţare mai complexe şi mai creative şi la o diversificare a cunoştinţelor, deprinderilor şi abilităţilor exersate.

- Această metodă oferă o perspectivă de ansamblu asupra activităţii elevului pe o perioadă mai lungă de timp, depăşind neajunsurile altor metode tradiţionale de evaluare cu caracter de sondaj în materie şi între elevi.
- Metodele alternative de evaluare sunt eliberate, în mare parte, de tensiunile şi tonusul afectiv negativ care însoţesc formele tradiţionale de evaluare, evaluarea devenind motivantă şi nu stresantă pentru elevi.

CONCLUZII

În finalul articolului ţin să menţionez importanţa privirii proiectului şi portofoliului din tripă perspectivă : a predării, învăţării şi evaluării. Cele două metode menţionate corespund paradigmei educaţionale moderne prin faptul că se constituie în metode de activare ale elevului prin rezolvarea originală a sarcinilor, prin libertatea de alegere şi de acţiune, prin modalitatea de procesare a informaţiilor, prin interacţiunea cu semenii lor şi cu mediu înconjurător. În urma aplicarii la clasă a acestor metode, am constatat că elevii se dovedesc foarte receptivi, participând cu entuziasm, simţându-se motivaţi şi stimulaţi în dezvoltarea şi manifestarea personalităţii. Prin metodele moderne de învăţământ se creează un climat psihosocial relaxant, în care rolul profesorului este acela de partener al elevului în demersul instructiv-educativ, astfel şcoala modernă putând să răspundă nevoilor beneficiarilor săi. Sper în manifestarea unei mai mari receptivităţi a colegilor mei

faţă de metodele moderne de învăţamânt, întrucât şcoala trebuie să evolueze în acelaşi timp cu societatea, în caz contrar, fară o adaptare la nou nu facem decât să ne excludem singuri din ceea ce ar trebui să fim parte integrantă.

REFERINȚE

1. Cerghit, I. ,,Metode de învăţământ", Editura Polirom, Iaşi, 2006
2. DEX, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996
3. Ionescu, M. ,,Managementul clasei. Un pas mai departe. Învăţarea bazată pe proiect," Editura Humanitas, Bucureşti, 2003.
4. Bontaş,I., Pedagogie, Bucureşti : Ed. ALL, 1996. 2. Bocoş,M., Instruirea interactivă, Cluj-Napoca, 2001.
5. Callo, T., Paniş, A., Educaţia centrată pe elev, Ghid metodologic, Ch., 2010.

APRECIEREA NIVELULUI DE DEZVOLTARE A PREMISELOR SCRISULUI LA PREȘCOLARII CU DISLALIE

ASSESSMENT OF PRE-WRITING SKILLS DEVELOPMENT IN PRESCHOOLERS WITH DYSLALIA

CZU: 373.2.015.31-056.264 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.85**

Tatiana BRAGARENCO,
ORCID: 0009-0007-6283-9716
e-mail: tatiana.bragarenco@gmail.com
IET Grădinița Albinuța, Dănceni, Ialoveni, Republica Moldova
Tatiana BLAGA,
ORCID: 0009-0001-0100-2724
e-mail: tanyablaga168@gmail.com
Instituția de Educație Timpurie nr.168, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *The article describes the outcomes of an experimental investigation focused on assessing psychomotor maturity and early detection of dyslexia and dysgraphia symptoms in older preschoolers with dyslalia. It explores the differences in psychomotor development between these children and those with normal language development. The study aimed to achieve several objectives: to select and describe methods and techniques for evaluating psychomotor maturity and identifying the development level of writing prerequisites in preschoolers involved in the experiment; to identify participants and form experimental and control groups; and to apply methods for assessing psychomotor maturity and writing readiness. The results of the experiment are detailed in the main text of the paper, which includes the analysis and interpretation of the obtained findings.*

Keywords*: dyslalia, preschoolers, premises of writing*
Cuvinte-cheie**:** *dislalie, preșcolari, premise ale scrisului.*

INTRODUCERE

Scrisul este rezultatul unei lungi evoluții a încercărilor umane de a-și exprima gândurile, nu doar pentru moment, dar pentru a le extinde în timp. La începutul acestui drum, omul a desenat tot ceea ce a dorit să comunice. Apoi au apărut alte metode convenționale: imagine-schemă, scrisul în noduri, cuneiformele, hieroglife și în final literele.

Limbajul scris este mult mai complex decât limbajul oral. Practic, toate deficiențele dezvoltării limbajului, reprezintă un impediment în învățarea scrisului și cititului. Limbajul scris și limbajul oral sunt niște mijloace de exteriorizare a limbajului intern, doar că este mult mai complicat. Limbajul intern este afectat în cazul tuturor tulburărilor de dezvoltare a vorbirii [1].

Stella Duminică [2] menționează că însușirea procesului scrierii ca un instrument esențial al activităţii de învăţare, este unul din fundamentele dezvoltării intelectuale a copiilor de vârstă preșcolară. Tot ea menționează că „în prezent mulţi copii întâmpină mari dificultăţi la învăţarea scrisului, deoarece sunt necesare unele măsuri de ordin metodologic, care se impun a fi luate nu numai odată cu învăţarea sistematică a scrierii în clasa întâi, ci chiar în instituţiile de educație timpurie."

Așa cum se știe că formarea insuficientă a premiselor scrisului în perioada preșcolarității, poate duce la simptome disgrafice, sau spre un scris necaligrafic, ilizibil. Prevenirea disgrafiei la copiii care frecventează grădinițele de masă constă, în primul rând, în diagnosticarea în timp util a unei predispoziții la tulburări ale limbajului scris. Un astfel de diagnostic trebuie realizat cel târziu la începutul intrării copilului în grupa pregătitoare. În cazul când la copil este identificat vreun aspect dezvoltat insuficient sau nedezvoltat, din totalitatea premiselor pentru formarea scrisului, ar trebui să primească asistență corecțională și de susținere din partea unui specialist. Cu toate acestea, în rezolvarea problemelor de diagnosticare și organizarea intervențiilor preventive, apar o serie de probleme care necesită a fi luate în considerare atât din punct de vedere al teoriei, cât și al practicii. [3, p. 17]

Логинова Е.А. [3, p. 18] menționează că „Metodele existente, de diagnosticare, orientate spre diagnosticarea predispoziției copilului preșcolar către disgrafie, sunt puține și nu întotdeauna pot fi aplicate în IET de masă, deoarece funcțiile logopedului se limitează la contactul cu copiii cu TL oral". În lucrarea sa, Логинова Е.А. menționează că în profilaxia disgrafiei la preșcolari pot fi evidențiate următoarele direcții de bază, lucrul asupra cărora poate fi realizat paralel și cu preșcolarii mici și fără un diagnostic prealabil. La preșcolarii de vârstă medie și mare, ea recomandă, ca activitatea profilactică să fie desfășurată selectiv în baza unui diagnostic.

Scopul cercetării este de a stabili nivelul maturității psihomotorii și a identificării precoce a simptomelor dislexo-disgrafice la preșcolarii mari, cu dislalie, precum și determinarea existenței diferențelor dintre nivelul maturității psihomotorii față de copiii cu nivel de dezvoltare tipică de limbaj.

Pentru realizarea scopului au fost formulate următoarele ***obiective***: selectarea metodelor și tehnicilor pentru determinarea nivelului maturității psihomotorii și a identificării nivelului de dezvoltare a premiselor scrisului la preșcolari; identificarea subiecților și formarea grupului experimental și de control; aplicarea metodelor pentru identificarea nivelului maturității psihomotorii și a nivelului de dezvoltare a premiselor scrisului.

MATERIALE ȘI METODE

Cercetarea a fost realizată în perioada lunii februarie 2024 și, în concordanță cu obiectivele propuse s-a desfășurat activitatea pe un grup de 22 de copii cu vârsta cuprinsă între 6 și 7 ani, care frecventează IET nr. 168 din m. Chișinău. Dintre copiii examinați, 11 copii au fost diagnosticați cu dislalie și ei au făcut parte din eșantionul

experimental, iar 11 copii cu dezvoltare tipică de limbaj au făcut parte din grupul de control. Copiii cu dislalie au fost selectați printre copiii care sunt incluși în activitățile de recuperare logopedică din cadrul instituției.

În corespondență cu scopul și obiectivele înaintate au fost selectate metode de diagnosticare a funcțiilor psihice verbale și neverbale, dezvoltarea coordonării generale, dezvoltarea mișcărilor fine, de coordonare ale mâinii (motorica fină), dezvoltarea mobilității aparatului articulator, abilitățile grafice, percepția vizual-spațială și integrarea vizual-motorie (coordonarea). Fiecare metodă constă din câteva blocuri/probe, toate având scop, sarcină, metode și procedee.

Instrumentele folosite în experimentul de constatare au fost: Testul A.B.C. (FILIO) [4, p.63] – adaptat; Examinarea motricității aparatului articulator după metodica Г. В. Бабина [5]; Examinarea motricității fine după metodica Г.А. Волкова și Н.В. Нищева [6]; Examinarea motricității grosiere după scala testul Озерецкий – Гельниц. [7]

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Testul A.B.C. (FILIO) are scopul de identificare precoce a simptomelor dislexo-disgrafice. Testul verifică maturitatea psihomotorie a copilului, ca suport pentru învățarea citit-scrisului și constă din 8 probe. Fiecare probă este însoțită fie de material verbal, fie de material vizual și instrucțiuni în baza cărora i se cere copilului să realizeze sarcina. Rezultatele sunt reflectate în Tabelul 1.

Din analiza rezultatelor testului, a mediilor indicilor obținuți observăm următoarele: Media rezultatelor la proba 1, la copiii cu dislalie este mai mică cu 0,10 decât la copiii cu dezvoltare tipică de limbaj și constituie 3,75 de figuri copiate, pe când la copii cu DT (dezvoltare tipică de limbaj) este de 3,85 de figuri copiate. Această diferență nu este semnificativă dar indică, totuși, un nivel mai scăzut de coordonare vizual-motorie. La proba 2, de asemenea, observăm o diferență nesemnificativă de 0,04, care, după părerea noastră, s-a obținut din motiv că copiii erau stresați și nu și-au amintit denumirile obiectelor prezentate. O cauză ar putea fi și bilingvismul în cazul unuia dintre copiii cu dislalie, ceea ce denotă un vocabular mai sărac. În cadrul probei 3 am obținut o diferență de 0,49 în favoarea copiilor cu dislalie comparativ cu rezultatele copiilor cu DT. În timpul realizării probei, copiii cu DT au avut nevoie de mai multe repetări ale figurilor care trebuiau reproduse, au avut ezitări în reproducere, inversiuni, ceea ce nu s-a observat în cazul copiilor cu dislalie, care au reușit să reproducă figurile după prima demonstrație și cu mai puține greșeli. La proba 4 am obținut o diferență de 1,27, în baza căreia observăm că copiii cu dislalie întâmpină dificultăți în reproducerea de cuvinte polisilabice, într-o măsură mai mare decât cei cu DT.

Tabelul 1. Rezultatele comparative ale testului A.B.C. (FILIO)

Nr. crt.	Denumire probă/	Grup		Diferențe
		Copii cu D (media rezultatelor obținute)	Copii cu DT (media rezultatelor obținute)	
1	**Copiere de figuri** (coordonarea vizual-motorie)	3,75 figuri	3,85 figuri	0,10
2	**Denumire figuri** (memorie vizuală, grad de atenție dirijată, vocabular și înțelegere generală, coordonarea vizual-motorie)	6,6 denumiri	7 denumiri	0,4
3	**Reproducerea de figuri** (memoria motrică, rezistența la inversiuni în copierea de figuri)	6,91 figuri	6,42 figuri	0,49
4	**Reproducerea de cuvinte** (Memorie auditivă, rezistența la ecolalie)	10,58 cuvinte	11,85 cuvinte	1,27
5	**Reproducerea unei povestiri** (Memoria logic-auditivă, vocab. și înțelegere generală, gradul de oboseală)	5 idei	6,28 idei	1,28
6	**Reproducerea de polisilabe** (coordonare auditiv-motrică, rezistența la ecolalie, capacitatea de pronunțare)	9,5 seturi	12,57 seturi	3,07
7	**Decupare** (gradul de oboseală/ gradul de atenție dirijată/ coord. vizual-motrică)	0,95 din linia desenată	1,01 din linie	0,06
8	**Punctare** (gradul de oboseală și atenție dirijată)	35,33 puncte	43,57 puncte	8,24

Din proba 5 observăm o diferență de 1,28, care denotă un nivel scăzut al memoriei auditiv – logice, a vocabularului, cât și a gradului de oboseală la copiii cu dislalie. La copiii cu dislalie s-a observat o dificultate vădită de a-și aduna gândurile și aminti evenimentele, cât și construcția propoziției foarte simplă. În urma aplicării probei 6 am obținut o diferență de 3,07, care arată o coordonare auditiv-motrică, capacitate de pronunțare mult mai mică la copiii cu dislalie decât la cei cu dezvoltare tipică de limbaj. La proba 7 s-a observat o diferență de 0,6, ceea ce ne demonstrează o diferență nesemnificativă între copiii cu dislalie și copiii cu dezvoltare tipică de limbaj în ceea ce privește mânuirea foarfecii. O parte mare de copii nu reușeau să stăpânească foaia, se întorceau cu corpul în direcția rotirii foii de hârtie. În grupul copiilor cu dislalie doar un singur copil a reușit să decupeze foaia pe cele două linii propuse, în timpul propus. În cazul celorlalți copii

nu se observă diferențe semnificative atât în lungimea liniei decupate cât și în calitatea tăierii, după cum cere testul. În cadrul probei 8 observăm o diferență de 8,24, care este cea mai mare dintre toate probele. Aceasta denotă un grad înalt de oboseală și atenție dirijată mult mai scăzută în cazul copiilor cu dislalie.

Rezultatele ***cercetării motricității aparatului articulator,*** care s-a realizat după metodologia Г. В. Бабина. sunt prezentate în Tabelul 2.

Tabelul 2. Cercetarea comparativă a motricitatea aparatului articulator

Categoria de copii	Nivel înalt	Nivel mediu	Nivel scăzut
Copii cu D (11 copii)	41,7	58,3	0
Copii cu DT (11 copii)	28, 6	71,4	

După cum se observă din tabelul 2, din grupul copiilor cu dezvoltare tipică de limbaj, 28,6 % dintre copii execută mișcările aparatului articulator după instrucțiunea logopedului cât și după model, în urma cărora înregistrăm un nivel înalt al motricității aparatului articulator. La 71,4 % dintre copii cu dezvoltare tipică de limbaj se înregistrează un nivel mediu al motricității aparatului articulator. La copiii cu dislalie se înregistrează un nivel înalt al motricității aparatului articulator la 41,7% dintre copii, pe când nivel mediu la 58,3% dintre copii. La nici un copil din ambele grupuri nu s- a înregistrat nivel scăzut al motricității aparatului articulator. Aceste diferențe neașteptate între copiii cu dislalie și cei cu dezvoltare tipică de limbaj, avem tendința să presupunem că sunt datorate activităților în cadrul cabinetului logopedic, pe durata cărora copiii cu dislalie sunt familiarizați cu exercițiile articulatorii, le îndeplinesc regulat și înregistrează un rezultat mai bun la acest test.

Rezultatele cercetării motricității fine, care s-a realizat după metodologia Г.А. Волкова și Н.В. Нищева, sunt prezentate în Tabelul 3.

Tabelul 3. Cercetarea comparativă a motricității fine, %

Categoria de copii	Nivel înalt	Nivel mediu	Nivel scăzut
Copii cu D (11 c.)	33,3	66, 7	0
Copii cu DT (11 c.)			0

După cum se observă doar 33,3 % din copiii cu dislalie au nivel înalt al motricității fine, pe când copiii cu dezvoltare tipică de limbaj au înregistrat 100% nivel înalt al motricității fine. Cu toate acestea copiii din ambele grupuri au întâlnit dificultăți la proba legarea și dezlegarea șiretului și la proba „pumn- gărduț- palmă”. S-a dovedit că preșcolarii nu știu și nu pot lega un șiret, iar la proba „pumn- gărduț- palmă” au pre-

zentat asincronii când trebuia să realizeze proba cu ambele mâini simultan. Totuși, un număr mai mare dintre copiii cu dislalie au demonstrat un nivel mediu de dezvoltare a motricității fine. Nivel scăzut al motricității fine nu a înregistrat nici un copil din cei examinați.

Indicii testați ai motricității generale/ grosiere s-a realizat după scala motometrică a lui Озерецкий-Гельнитц, iar rezultatele sunt prezentate în Tabelul 5.

Tabelul 4. Cercetarea comparativă a motricității generale/ grosiere, %

Categoria de copii	Nivel înalt	Nivel mediu	Nivel scăzut	Nivel foarte scăzut
Copii cu D (11 c.)	41,7	58,3	0	0
Copii cu DT (11 c.)	56,8	43,2		0

În urma analizei datelor obținute, observăm că în rândul copiilor cu dislalie, un nivel înalt al motricității grosiere se înregistrează la un procent de 41,7% dintre copii, ceea ce este mai puțin decât numărul de copii cu nivel mediu de dezvoltare a motricității grosiere, care este reprezentat de 58,3% dintre copii cu dislalie. Printre copiii cu dezvoltare tipică de limbaj se observă un număr mai mare de copii , anume 56,8 % care au înregistrat un nivel înalt al motricității grosiere față de 43,2 %, care au un nivel mediu al motricității grosiere. Aceste cifre elucidează faptul că, un număr mai mare de copii cu dezvoltare tipică de limbaj (56,8%) au un nivel înalt de dezvoltate a motricității grosiere, comparativ cu copiii cu dislalie (41,7%). Pe când în rândul copiilor cu dislalie mai mulți copii și anume 58,3%, au un nivel mediu de dezvoltare a motricității grosiere, față de 43,2% din rândul copiilor cu dezvoltare tipică de limbaj. Nivel scăzut și foarte scăzut nu a înregistrat nici un copil.

CONCLUZII

Analiza datelor experimentului da demonstrat că la copiii cu dislalie este mai slab dezvoltată maturitatea psihomotorie comparativ cu copiii cu dezvoltare tipică de limbaj, diferențele nefiind foarte mari. Astfel, copiii de vârstă preșcolară cu dislalie manifestă un nivel mai scăzut de dezvoltare a psihomotricității decât cei cu dezvoltare tipică:

- S-a observat că copiii cu dislalie au o capacitate mai mare de a reproduce figurile desenate în aer. Unii dintre copiii cu dezvoltare tipică de limbaj, în schimb, au avut nevoie de două și uneori chiar 3 repetări a figurii pentru a înțelege, în plus au prezentat și tendințe de inversiune a figurilor. Alte diferențe vizibile au fost depistate în criteriile ce țin de memoria auditivă, logic-auditivă, vocabular și nivelul de oboseală. Copiii cu dislaie, față de cei cu dezvoltare tipică de lim-

baj, au înregistrat rezultate mai scăzute, mai ales la reproducerea de polisilabe, și în mod special la reproducerea unei povestiri își aminteau foarte greu ideile textului. S-a mai observat că gradul de atenție dirijată în cazul manipulării cu obiecte, în cazul dat foarfeca, cât și coordonarea vizual-motrică la copiii cu dislalie și cei cu dezvoltare tipică de limbaj nu prezintă diferențe mari, ba chiar nesemnificative, sarcina fiind realizată în proporție medie de 30%.

- Cercetarea motricității copiilor cuprinși în experiment scoate în evidență că: la *motricitatea aparatului articulato*r 71,4 % dintre copiii cu dezvoltare tipică de limbaj au nivel mediu de dezvoltare comparativ cu copiii cu dislalie, care constituie 58,3%, și nivel înalt de dezvoltare la 28, 6 % la copiii cu dezvoltare tipică de limbaj și circa 41,7 % la copii cu dislalie; la *motricitatea fină* s-a constatat că toți copiii cu dezvoltare tipică de limbaj, 100%, au un nivel înalt iar 33,3 % din copiii cu dislalie au demonstrat un nivel înalt și circa 66,7% dintre ei - un nivel mediu; la *motricitatea grosieră* 41,7% dintre copiii cu dislalie au demonstrat un nivel înalt și 58,3% un nivel mediu, iar cei cu dezvoltare tipică de limbaj, 56,8 % dintre ei au înregistrat nivel înalt și 43,2 % - nivel mediu.

REFERINȚE

1. VERZA, E. *Disgrafia şi terapia ei.* București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983, 239 p.
2. DUMINICĂ, S. Formarea premiselor scrisului la debutul școlar. *În Buletinul Ştiinţific al Universităţii de Stat „B.P. Haşdeu” din Cahul: Ştiinţe Umaniste*, 2019 №.2 (10), pp. 103-115.
3. ЛОГИНОВА, Е.А. *Нарушения письма. Особенности их проявления и коррекции у младших школьников с задержкой психического развития.* Учебное пособие/ под ред. Л.С. Волковой, СПб: “Детство - Пресс”, 2004, 208 с.
4. OLĂRESCU, V. *Scrierea și citirea: intervenție logopedică preventivă și formativ-dezvoltativă.* Chișinău: Tipogr. „Pulsul-Pieței”, 2020, 179 p.
5. Testul verificării motricității aparatului articulator după metodologia Г. В. Бабина. [accesat 01 martie 2024]. În: <https://infourok.ru/obsledovanie-motoriki-artikulyacionnogo-apparata-po-metodike-g-v-babinoj-6228864.html>
6. Testul motricității fine după metodica Г.А. Волкова și Н.В. Нищева. [accesat 01 martie 2024]. În: <https://nsportal.ru/detskii-sad/korrektsionnaya-pedagogika/2020/11/30/metodika-obsledovaniya-urovnya-razvitiya-melkoy >.
7. Testul pentru examinarea motricității grosiere după scala motometrică Озерецкий – Гельнитц. [accesta 01 martie 2024]. În: <https://nsportal.ru/shkola/korrektsionnaya-pedagogika/library/2012/12/21/obsledovanie-rechi-i-motoriki-u-detey-mladshego>

STILUL EDUCATIV PARENTAL LA COPIII DE VÂRSTA PREȘCOLARĂ

PARENTAL EDUCATIONAL STYLE IN PRESCHOOL CHILDREN

CZU: 373.2.018.1 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.86**

Ala BRUMA,
e-mail: alabruma8@gmail.com
Grădinița de Copii „Andrieș”, Mereni, Anenii Noi, Republica Moldova

Summary. *In the presented article, I mention that the style of education is defined by reference to educational practices, to the specific way of achieving education, regardless of the context, the institutionalized nature and not of the education process. Thus, the education style is considered a relatively stable behavior model that is characterized by typical educational and training practices. Parents use various child rearing techniques. In general, parents can be described in terms of certain dimensions such as warmth, restrictiveness, etc., all of which together comprise the parenting style.*

Keywords: *education, parental educational style, style levels, behavior.*

INTRODUCERE

Stilulaeducativ este o expresie utilizată în mod raţional, vizând natura şi caracteristicile raporturilor familiale în cadrul cărora se realizează procesul educaţiei. Analiza acestui aspect se poate realiza şi în funcţie de următoarele determinante [9]:

- *socio-culturale şi de grupă*, cum ar fi: mediul general, modelele culturale şi educative generale şi particulare, tradiţiile, instrucţia primită, gradul de cultură, condiţia socială, structura familiei etc.;
- *socio-economice*, dependente de profesiile dezvoltate de părinţi;
- psihologice individuale, unde se identifică anumite caracteristici date de personalitatea părinţilor şi a copiilor din familie;
- *psihologice – interindividuale*, care se descriu în funcţie de modul de relaţionare tipic în familie şi de tradiţia interiorizată a modelelor culturale şi educative.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Definirea stilului de educație și distingerea stilului de educație, urmează de cele mai multe ori, în literatura de specialitate și în cercetarea concretă, ca fiind un produs nemijlocit al interrelației și conexiunii inverse dintre trei variabile ce țin de conduita și competența parentală: principia, autoritate și acțiuni [Stanciulescu, 5].

Educațiaaîn familie este considerată, în cadrul raporturilor dintre generații, ca fiind un proces de socializare a tinerii generații condus de către adulți. Elementul cel mai important de care depinde calitatea şi eficienţa educaţiei în familie este stilul educativ

al acesteia. Stilul educativ al familiei este modelul orientativ al acţiunilor educative în familie, amprenta subiectivă care caracterizează mediul respectiv. Practic fiecare familie are stilul ei educativ. Acesta este în principal dependent de stilul parental, cu care se confundă de multe ori. Stilulaparental se referă la modul părinţilor de acţionare asupra copiilor şi este o unitate armonică sau dizarmonică între stilurile personale de acţionare ale celor doi părinţi.

Existãao multitudine de determinante ale stilului educativ în familie. Aceasta se referă la coordonatele exterioare şi la variabilele interne ale vieţii de familie. O serie de specialişti consideră că atmosfera familială, climatul familial, tehnicile de influenţă ale familiei se pot identifica cu stilul educative [Bonchiș, 2].

Stilul parental este platforma pentru înțelegerea rezultatelor copiilor [9]. Originea termenului de „parentalitate” este verbul latin „parere”, care semnifică a da naştere, a dezvolta sau a educa. De aceea, termenul „parentalitate” se referă mai degrabă la activitatea şi procesul dezvoltării şi educării, decât la persoana, care „face acea activitate”, şi anume părintele [Popescu, 4]. Reflectă un proces, o activitate şi o interacţiune realizată de adulţi cu copiii, însă nu neapărat proprii lor copii.

Stilul parental clarifică faptul că rolul de părinte este îndeplinit în conformitate cu stilurile parentale diferite, care oferă indicatori parentali puternici, care pot influența existența copilului și indică copilului rezultatele sale în cadrul unui spectru larg al dezvoltării copilului. Ca și conceptul de „stil” [Dittman, 3] din artă, putem distinge mai multe semnificații ale termenului de stil educativ.

O primaacategorie de semnificații sunt cele referitoare la coordonatele prioritar subiective sau obiective:

- semnificația normativ-axiologică, prin care stilurile se referă la normele și valorile care structurează, orientează și sancționează practicile educative în familie (de exemplu: stilul autoritar, permisiv s.a.);
- semnificația descriptiv-apreciativă sau comparativă, după tipul de familie considerat în raport cu criterii demografice (de exemplu: stilul urban, stilul rural), istorice (stil tradițional, stil modern, stil contemporan).

A doua categorie de semnificații sunt în raport cu coordonatele care denotă gradul de extensie al stilurilor.

Unii autori, precum Newbergers în teoria de dezvoltare social-cognitivă (1980), susţine că experienţa parentală schimbă oamenii mai ales în mod inconştient. Rolul parental afectează identitatea personală şi sensul existenţial fundamental, influenţând astfel întreg cursul vieţii.

Astfel, *teoria de dezvoltare social-cognitivă* (Newberger, 1980) a menţionat patru niveluri de conştiinţă parentală [Șchiopu, 6]:

Nivelul 1, *orientarea egoistă*:

- Părintele înţelege copilul ca fiind proiecţia experienţei sale proprii, iar rolul parental se organizează numai în jurul dorinţelor şi nevoilor parentale;

Nivelul 2, se referă la *orientarea convenţională*:

- Copilăria este înţeleasă ca fiind derivată din exterior, din tradiţie, cultură, definiţiile autorităţii şi explicaţiile acceptabile din punct de vedere social;

La acest nivel rolul parental se organizează în jurul relaţiei cu conceptul definit din punct de vedere social al practicilor şi responsabilităţilor corecte.

În cadrul Nivelului 3, *orientarea subiectiv-individualistă*:

- Copilul este privit ca individ unic, care este înţeles mai degrabă prin relaţia părinte-copil, decât prin definiţii externe ale copilăriei.

Rolul parental se concentrează mai degrabă asupra identificării nevoilor copilului, decât pe îndeplinirea obligaţiilor şi aşteptărilor predeterminate.

Nivelul 4, *orientarea către process*:

- Părintele priveşte copilul ca pe un sistem psihologic complex şi schimbător și este cel mai înalt nivel al conştiinţei parentale, Newberger (1980) subliniază că părintele, asemenea copilului, creşte în ceea ce priveşte rolul său şi recunoaşte că relaţia şi rolul sunt stabilite nu numai prin îndeplinirea nevoilor copilului, ci mai ales prin căutarea unor modalităţi de a echilibra propriile sale nevoi, pentru ca toate nevoile să poată fi îndeplinite în mod responsabil.

De aceea, pot fi semnificațiiaale stilului familial de viață și de educație care selectează caracteristicile particulare, specifice, individuale, pentru anumite familii sau care se referă la caracteristicile generale care identifică anumite categorii de stiluri, modele de practici educative în familii foarte diferite din perspectivă demografică, istorică.

Totodată, majoritatea autorilor sunt de părerea ca stilul de educație în familie constituie un patern general de creștere a copilului de un părinte, definit prin combinația caldură și control pe care acesta o oferă copilului [Vincent, 7].

Astfel, *stilulaparental* clarifică faptul că rolul de părinte este îndeplinit în conformitate cu stilurile parentale diferite, care oferă indicatori parentali puternici, care pot influenţa existenţa copilului şi indică copilului rezultatele sale în cadrul unui spectru larg al dezvoltării copilului [9].

Putemaafirma că stilul educativ este o expresie utilizată în mod raţional, vizând natura şi caracteristicile raporturilor familiale încadrul cărora se realizează procesul educaţiei.

Menționăm faptul că la baza dezvoltării copilului stau *5 moduri diferite de influenţare din partea părinţilor*, precum:

- *Modelarea comportamentului*.

Fie că intenţionează, fie că nu, părinţii deseori modelează diverse comportamente, pe care copiii ulterior le vor imita. Unii părinţi, când sunt nervoşi înjură şi copiii lor vor folosi acelaşi limbaj când se vor enerva.

Dar şi comportamentele dezirabile sunt modelate: dacă părinţii oferă îmbrăţişări, atunci când sunt fericiţi vor vedea dezvoltându-se un comportament similar şi la copiii lor;

- *Oferirea de pedepse şi recompense*

Părinţii influenţează copiii lăudându-i pentru comportamente şi dezaprobându-i pentru altele;

- *Stabilirea regulilor*

Părinţii permanent stabilesc reguli generale. De exemplu: *În această familie toţi trebuie să dispună de un vocabular bogat.*

- *Indicaţii directe*

Părinţii spun copiilor pur și simplu cum să comunice.

- *Judecata logica*

Părinţii,aîn momente exasperante, pot pune sub semnul întrebării capacitatea raţională a copilului, și folosesc modalitatea raţională proprie pentru a-i influenţa.

Părinţii etichetează activităţi, astfel încât să influenţeze comportamentul.

Arafi bine să existe un echilibru între dragoste şi disciplină. Un părinte care ştie să aplice disciplina păşeşte tot timpul pe o cale aflată între blândeţe şi hotărâre, între dragoste şi autoritate. Să nu ne fie teamă să fim autoritari, atunci când e nevoie, la fel, să nu le fie teamă să se manifeste dragostea și atașamentul sufletesc față de copii.

Stilurile descrise sus, deși clar delimitate, în viața de zi cu zi, sunt contextuale. În funcție de starea de spirit sau de situația concretă, fiecare părinte poate „împrumuta” la un moment dat comportamente specifice oricăruia dintre cele patru stiluri, totuși doar unul dintre ele este dominant și marchează relația cu copilul său. De aceea, comportamentul sau modelul parental se referă la acțiunile și atitudinile figurilor parentale față de copil. Adler afirmă că pregătirea pentru viață, începe imediat după naștere și, în mare masură, această pregătire este opera mamei. Adler acorda figurii materne un rol principal în socializarea copilului [Adler, 1]. Totodată, menționămacă modelele de stil educativ în familie se pot clasifica în funcţie de două axe de analiză:

- ✓ relaţia autoritate – liberalism (constrângere – permisivitate);
- ✓ relaţia dragoste – ostilitate (atașament – respingere).

Astfel, indicatoriiautilizaţi pentru analiza primei axe reflectă constrângerile impuse de părinţi în activitatea copiilor, responsabilităţi ce sunt atribuite acestora, modul de exercitare a controlului parental, rigoarea cu care se aplică, controlul respectării regulilor etc.

În a douaacă, indicatorii se pot reflecta:

- ✓ gradul de angajare al părinţilor în activitatea copiilor;
- ✓ sprijinul acordat copiilor;
- ✓ timpul alocat pentru educaţie;
- ✓ receptivitatea la problemele noilor generaţii;
- ✓ stările emoţionale raportate la nevoile copiilor etc**.**

E de remarcat faptul că la vârsta preșcolară relațiile părinte-copil cere implicarea multor nuanțe cu caracter social, pshihosocial și individual.

De aceea, Rapapport R., Rapapport M. (1977), Strelitz Z.și Kews, Pilling, D., Pringle (1978), Argyle M. și Henderson M. (1985) accentuează câțiva itemi pentru o posibilă comunicare în perioada copilăriei, din ambele sensuri: de la părinți către copii, și de la copiii spre părinți, itemi cuprinși în câteva reguli generale [8].

Reguli pentru părinți	Reguli pentru copiii
Respectați intimitatea adolescentului	Respectă intimitatea părinților
Dați sfaturi dar și exemple de comportare	Păstrați confidențele, secretele
Arătați afecțiune față de copil	Nu intrați în relații de conflict cu părinții
Încurajați ideile (căutările) copilului	Luați în considerare drepturile părinților
Demonstrați ajutorul emoțional (afectiv)	Fiți politicoși cu părinții, mai ales când sunteți în public, în grup
Păstrați secretele încredințate	Sprijiniți dorințele lor în absență
Nu fiți exagerat de posesiv	Oferiți cadouri și felicitări pentru ziua lor de naștere
Încercați să tratați copilul ca pe un tânăr adult responsabil	Priviți în ochi părinții în timpul conversației
Uitați-vă în ochii lui în timpul conversației	Vorbiți cu părinții despre probleme voastre
Oferiți copilului cadouri și felicitări de ziua nașterii	Invitați prietenii în casa
Sprijiniți copilul când nu este prezent (în absență)	Discutați cu părinții despre politică și religie
Vorbiți cu copilul despre problemele lui	Consultați-vă cu părinții în problemele personale (intime)
Abordați cu copilul problemele de politică și religie	Respectați aprecierile și evaluările părinților chiar dacă sunt demodate
Considerați-vă responsabil de comportamentul copilul	Nu vă criticați părinții în public
Nu criticați aspru alegerile prietenilor copilului	Acceptați supravegherea generală (și grija) părinților

CONCLUZII

Din studierea experienței și literaturii de specialitate privind stilul educativ parental și influența lui asupra dezvoltării personalității copilului, s-au conturat o serie de concluzii:

Meseria de a fi părinte este o călătorie veselă, frustrantă, animată şi extenuantă. Provocarea este enormă – să iei de mână un nou născut şi să-l ghidezi pentru a deveni adult, să-l înveţi tot ce are nevoie pentru a şti cum să-şi facă o viaţă fericită şi de succes. Există momente în viaţa părinţilor când provocarea pare să-i depăşească. Uneori nu ştim pur şi simplu ce să facem. Uneori nimic din ce facem nu pare a fi bine. Şi uneori suntem copleşiţi de toate celelalte stresuri din viaţă. Avem puţine informaţii cu privire la dezvoltarea copilului, aşa că ne bazăm pe instinctele noastre sau pe experienţele din propria noastră copilărie. Dar de multe ori instinctele noastre sunt doar reacţii emoţionale care nu sunt exteriorizate. Şi uneori experienţele din propria noastră copilărie au fost negative

sau chiar violente. Ca rezultat mulţi părinţi cred că disciplina nu este altceva decât a certa şi a lovi. Alţii se simt rău atunci când nu-şi mai pot controla emoţiile. Şi alţii se simt neajutoraţi. Dar există şi o altă cale. „A disciplina” înseamnă de fapt „a învăţa”.

Critica excesivă, reproşurile, cicăleala, ameninţările, pedepsele abuzive, lipsa de consecvenţă, lipsa feed back-urilor pozitive, negarea emoţiilor copiilor sunt printre cele mai des întâlnite greşeli pe care părinţii şi cadrele didactice le fac în educaţia copilului.

Există o anume rezistenţă a părinţilor de a participa la aceste cursuri, mai ales din partea părinţilor care au copii cu comportamente problematice. Majoritatea părinţilor întâmpină dificultăţi în educaţia copiilor, de aceea ar fi utilă conceperea unui program care să poată fi livrat chiar la locul de muncă al părinţilor, în cadrul unui program mai larg de echilibrare a vieţii personale cu viaţa profesională.

Copiii sunt mai deschiși la probleme de educație pozitivă, își asumă ceea ce învață și, mai ales, preiau lejer tehnicile folosite, în forma lor interactivă, ludică și individual-participativă. Jocul de educare a asertivității stârnește mult interes pentru copii.

Totodată, putemarelata că nu există o cale mai importantă în crearea inteligenţei emoţionale în copiii tăi, decât aceea de a-i privi ca fiind minunaţi şi capabili.

Iar o lege a universului zice *Ceea ce gândeşti se va dezvolta*. Dacă îţi priveşti copiii ca fiind minunaţi şi gândeşti despre ei că sunt minunaţi o să ai parte de multe *minuni*. Totodată, părintelearamâne a fi imboldul de bază în dezvoltarea personalității copilului, iar copilul, la rândul său, are șansa de a deveni fericit, productiv și responsabil.

REFERINȚE

1. Adler, A. *Sensul vieții.* – București: Ed. Iris, 1995;
2. Bonchiș, E. *Familia și rolul ei în educarea copilului.* – Iași: Editura Polirom, 2011;
3. Dittman, L. *Stil, symbol, structură. Studii din istoria artei*.- București: Ed. Meridiane, 1988;
4. Popescu- Neveanu, P. *Dicționar de psihologie*. – București: Ed. Albatros, 1978;
5. Stănciulescu, E. *Sociologia educației familiei*.- Iași: Ed. Collegium Polirom, 1997, vol.1;
6. Șchiopu, U. *Psihologia vârstelor. Ciclurile vieții*.- București: EDP, 1997;
7. Vincent, R., *Cunoașterea copilului*.- București: EDP, 1972;
8. În:http://www.parinti.com
9. În:http://www.prodidactica.md

INTERCONEXIUNI TEORETICE ȘI APLICATIVE ÎN EVALUAREA CALITĂȚII VIEȚII

THEORETICAL AND APPLIED INTERCONNECTIONS IN ASSESSING THE QUALITY OF LIFE

CZU: 364.658 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.87**

Stela MILICENCO,
ORCID: 0000-0001-6996-1182
e-mail: stela.milicenco@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *In the article „Theoretical and applied interconnections in assessing the quality of life" the author analyzes the concerns for quality of life research, which has become increasingly common in recent years. It is mentioned that studies in the field emphasize indicators and dimensions of quality of life, which have no important role in promoting public policies. The author notes that a source of concern is the fact that the concept of quality of life implies the objective of ensuring well-being and that material well-being is an element which, in combination with other elements, contributes to a fulfilled existence. The article also analyzes the difficulties of measuring quality of life indicators. The author emphasizes that a high quality of life presupposes the possibility of developing human potential based on such resources as individual and personal values and competences.*

Keywords: *quality of life, human development, standard of living, quality of life indicators, law of decreasing correlation.*

INTRODUCERE

Cercetările în domeniul calității vieții constituie o tematică cu o relevanță aparte, care derivă din proiectul de constituie a spațiului european, bazat pe ideea oferirii unei vieți de calitate pentru toți cetățenii. Respectiv, în articolul nr.2 al renumitului *„Tratat de la Roma"* semnat la 25 martie 1957, prin care a fost instituită Comunitatea Economică Europeană, este specificat, că unul dintre obiectivele Uniunii este *creșterea nivelului de trai și a calității vieții*. Actualmente, dezideratul de a avea o viaţă de calitate este un obiectiv firesc în cadrul tuturor societăților contemporane.

În context științific, conceptul de calitate a vieții a fost promovat în anii ’20 ai secolului trecut de către A.C.Pigou, ulterior preluat de A.Schlesinger, J.Galbraith, ș.a., din perspectiva evaluării condițiilor de viață și a nivelului de fericire în cadrul unor societăţi înalt dezvoltate. Se consideră că una din primele mențiuni ale conceptului de calitate a vieții a fost

enunțată de economistul american J.Galbraith, căruia îi aparține celebra expresie: *„...ceea ce contează nu este cantitatea bunurilor noastre, ci calitatea vieții”* [1, p. 14].

Începând cu anii ’70 conceptul a devenit nucleul unor preocupări interdisciplinare, fiind publicate primele studii globale ale calităţii vieţii și înființate câteva societăți profesioniste, care au reunit specialiştii din diverse domenii - sociologie, economie, psihologie, ecologie, politologie etc. Ariile tematice de cercetare în domeniul calității vieții s-au centrat pe *conceptualizarea detaliată a obiectivelor dezvoltării socio-economice (1), evaluarea impactului dezvoltării umane asupra calităţii vieţii (2),* și *aprecierea calităţii vieţii ca un instrument de evaluare a progresului social (3)*.

MATERIALE ȘI METODE

Articolul a fost realizat prin aplicarea metodei de documentare, fiind supuse analizei publicațiile cercetătorilor care au contribuții teoretice și aplicative în domeniul calității vieții, precum și bunele practici la nivel național și internațional în monitorizarea indicatorilor calității vieții.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În literatura de specialitate este frecvent invocată istoria lansării conceptului de calitate a vieții în mass-media occidentală în vara anului 1967, atunci când un petrolier s-a scufundat în apropierea coastelor franceze şi un val de petrol înainta spre mal, nimicind totul în calea sa. Concomitent cu aceasta, în presa occidentală este promovat conceptul de calitate a vieții. Asocierea dintre accidentul de pe coastele Franței şi popularitatea noului concept nu este lipsită de semnificație, dat fiind că umanitatea a început să-şi formuleze în termenii cei mai concreți obiectivul de asigurare a unei vieți decente. Posibil că în realitate nu a existat nici o legătură între eşuarea petrolierului şi punerea în circulație a termenului de calitate a vieții, fiind două evenimente independente, simultane, ale căror date însă s-au unit în conştiința epocii: primul, *un eveniment-şoc*, care a stârnit un val de oroare, ca apoi să treacă în uitare, cel de-al doilea, *un eveniment-tăcut*, la început observat de puțini, dar care a explodat în conştiința colectivității mai târziu, abia după ce difuzarea sa a depăşit un anumit prag [2, p. 15-17].

În ceea ce privește aspectele teoretice cu referire la calitatea vieții, vom menționa studiile din ultimii ani a cercetătorilor din România (Iu.Precupețu, I.Mărginean, B.Buligescu, S.Țoc, ș.a.), care au fundamentat abordările contemporane din domeniu, printre care: *teoria capabilităților* și *teoria calității sociale* [3, p. 227-229]. Astfel, ***teoria capabilităților*** argumentează ideea potrivit căreia viața unei persoane este o combinație a realizărilor și activităților care generic sunt numite funcționalități, iar capabilitatea persoanei se referă la variantele alternative de combinări ale acestor funcționalități. În respectiva abordare, calitatea vieții este evaluată în funcție de oportunitatea de a realiza funcționalități valoroase și de a propune o viziune a vieții ca o combinație a diverselor lucrări și stări de a fi. Drept exemple de funcționalități pot fi aduse următoarele - nevoia de a avea un nivel

de trai decent, de a fi sănătos, a avea un loc de muncă etc., dar și funcționalități mai complexe: respectul de sine, integrarea socială, realizarea profesională.

În altă ordine de idei, ***teoria calității sociale*** face legătura între structura socială și potențialul individului. Societatea în acest model este evaluată prin măsura în care cetățenii sunt capabili să participe la viața economică și socială, iar calitatea depinde de condițiile care se regăsesc la intersecția proceselor globale cu diverse nivele ale sistemului de organizare socială. Printre condiții care ar asigura calitatea vieții se enumeră securitatea economică, un loc de muncă stabil și motivant, incluziunea și coeziunea socială, precum și capacitatea de a face față schimbărilor rapide din societate.

O altă teorie care face distincția între două criterii: *oportunitățile pentru o viață bună (1)* și *rezultatele unei vieți bune (2),* este cea dezvoltată de ***R.Veenhoven*** - cercetător și fondator al renumitei reviste *„Journal of Happiness Studies”*. În funcție de aceste două criterii se disting patru dimensiuni ale calității vieții:

- *viabilitatea mediului înconjurător,* care se referă la calitatea societății în general și la posibilitățile de obținere a bunăstării și asigurării egalității sociale. La celălalt pol se află sărăcia și excluziunea socială;
- *utilitatea vieții,* fiind invocat impactul social al diverselor componente ale vieții asupra situației oamenilor;
- *capacitatea de a trăi armonios* denotă oportunitățile de viață intrinseci, sau capacitatea oamenilor de a face față problemelor reale ale vieții. Printre caracteristici se numără absența dizabilității, autonomia individuală, controlul realității și creativitatea;
- *bucuria vieții* se referă la rezultatele interioare ale vieții: bunăstarea subiectivă, satisfacția cu viața și, desigur, fericirea. În continuitatea acestei idei C.Zamfir stipulează, că omul trăiește într-un mediu social, iar fericirea sa este determinată într-o măsură importantă de starea acestuia. Din acest punct de vedere, mediul socialul poate fi privit din perspectiva valorii sale pentru om, ca parte integrată a vieții umane.

Un alt aspect definitoriu, frecvent invocat în literatura de specialitate, se referă la identificarea unor modalități potrivite de măsurare și monitorizare a calității vieții, dată fiind relevanța acestor acțiuni pentru fundamentarea de politici publice. Printre cele mai cunoscute se evidențiează ***Indicele Dezvoltării Umane (IDU), Indicele OECD, statisticile Eurostat, rapoartele EPSON,*** dar, evident, lista este mult mai extinsă. Vom evidenția particularitățile prin care aceste instrumente sunt utile în monitorizarea calității vieții, respectiv:

- ***Indicele Dezvoltării Umane*** este utilizat la nivel global pentru comparaţii internaţionale şi regionale, evaluând realizările pe trei domenii ale dezvoltării umane: longevitate *(prin speranţa de viaţă)*, nivel educaţional *(printr-o combinaţie a gradului de alfabetizare a populaţiei adulte cu rata de încadrare în învăţământul primar, secundar şi terţiar)* şi standard de viaţă sau nivel de trai *(în baza produsului intern brut per capita în dolari SUA la paritatea puterii de cumpărare).* Deși IDU nu poate fi considerat drept un

instrument care corespunde în totalitate obiectivelor de măsurare a calității vieții, totuși indicatorul îndeplinește o funcție importantă, măsurând distanța relativă ce separă fiecare țară a lumii de obiectivele considerate a fi prioritare nu doar în prezent, ci şi în viitor, prin prisma unei vieţi lungi şi sănătoase, a accesului la diferite forme de şcolarizare şi, nu în ultimul rând, a unui nivel al venitului care să asigure un standard de viaţă decent. Totodată, trebuie subliniată relevanța domeniilor estimate în IDU, unul dintre care *(nivelul educațional)* este de o importanță aparte, or, și documentele strategice naționale promovează ideea potrivit căreia ***calitatea educaţiei determină, în mare măsură, calitatea vieţii şi creează oportunităţi pentru realizarea în volum deplin a competențelor oamenilor***. În Raportul privind Dezvoltarea Umană pentru anii 2023-2024 cu genericul *„Depășim impasul: redefinim cooperarea într-o lume polarizată”,* elaborat de UNDP, Republica Moldova s-a clasat pe locul 86 din 193 de țări, valoarea IDU fiind de 0,763 [4, p. 275];

- ***Indicele OECD*** se bazează pe teoria capabilităților *(expusă anterior)* și pe premisa potrivit căreia indivizii sunt plasați în centrul deciziilor de politici, axându-se pe evaluări ale calității vieții de tip obiectiv și subiectiv. Totodată, se iau în considerare distribuția nivelului de bunăstare pe grupe de vârstă, gen, nivel de educație;

- ***Eurostat*** promovează, de asemenea, o serie de indicatori ai calității vieții, propunând măsurarea progresului pe nouă dimensiuni, care variază de la condiții de trai - spre o perspectivă globală privind calitatea vieții: *condiții materiale ale nivelului de trai, ocuparea în câmpul muncii, sănătate, educație, timp liber. securitate economică, respectarea drepturilor de bază, mediul natural, perspectiva globală asupra calității vieții*;

- iar ***compania EPSON*** în rapoartele sale se centrează pe analiza calității vieții la nivel teritorial și o definește drept capacitatea de a-și asigura un nivel decent de trai într-un anumit context teritorial. De regulă, sunt luate în considerare trei domenii - *viața personală, mediul socio-economic* și *mediul înconjurător*, care se întrepătrund cu alte trei dimensiuni ale calității vieții: *factori facilitatori ai unei vieții bune* (muncă, conectivitate digitală, consum, spații publice, bunuri culturale), *supraviețuirea* (indicatorii care se referă la nivelul de trai) și *prosperitatea* (stima de sine, realizarea personală și profesională).

De menționat, că instrumentele prezentate, dar și multe altele, utilizează diverși ***indicatori***, care asigură vizibilitate tematicii calității vieții și oferă mecanisme de informare și promovare de politici. Cercetătorul M.McGillivray în *lucrarea „Human Well-being: Issues, Concepts and Measures”* pe bună dreptate a stipulat, că într-o primă fază au fost utilizați indicatorii economici, apoi cei sociali, printre mai cunoscuți fiind: *PIB/cap de locuitor, venitul, rata inflației, datoria externă, speranța de viață, mortalitatea infantilă, nivelul de sărăcie, accesul la servicii de sănătate, accesul la apă, nivelul de alfabetizare și de școlaritate, libertăți civile, starea ecologică* etc. Ulterior, acești indicatorii, care ofereau măsurători de tip obiectiv, au început să fie combinați cu indicatori subiectivi și cu autoevaluări ale indivizilor privind satisfacția față de viață, ceea ce a facilitat dez-

voltarea indicatorilor calității vieții. Însă și actualmente există un șir de ***dificultăţi în definitivarea unui repertoriu satisfăcător de indicatori ai calităţii vieţii,*** pe care le vom prezenta în continuare.

O dificultate provine din însuşi *scopul* pentru care indicatorii au fost constituiţi, ceea ce face posibil de a oferi o imagine nespecificată pentru calitatea vieţii. Un exemplu clasic în această privinţă îl constituie indicatorul *Produsul Naţional Brut,* care, la prima vedere, asigură posibilitatea de a stabili o corelaţie pozitivă dintre PNB şi calitatea vieţii - or, cu cât mai multe bunuri economice vor fi produse, cu atât mai mult va crește și calitatea vieţii. Însă în calcularea PNB sunt incluse și elemente care corelează negativ cu calitatea vieţii, spre exemplu, sfera serviciilor de reparaţie a bunurilor, care este importantă, dar care dincolo de un anumit nivel are o semnificație negativă: cu cât bunurile produse sunt mai puţin fiabile, cu atât se vor defecta mai repede și costul reparaţiilor va fi mai ridicat, iar, prin aceasta, şi PNB va fi mai mare.

O altă dificultate reiese din faptul, că indicatorii sociali se referă la activităţi sociale sau la produse ale acestora şi, *într-o măsură mult mai redusă, la eficienţa lor pentru calitatea vieţii.* Spre exemplu, unul din indicatorii asistenţei medicale îl constituie numărul de paturi de spital raportate la 1000 de locuitori. Acest indicator indică efortul colectivităţii de a asigura o mai bună îngrijire medicală, investiţiile realizate de colectivitate în acest sector. Pe de o parte, un număr scăzut de paturi denotă posibilităţi reduse de îngrijire medicale, pe de altă parte*,* un număr ridicat de paturi are o dublă semnificaţie: posibilităţi suficiente de îngrijire medicală, dar şi un ajutor medical ineficient (mai multe zile de tratament necesare vindecării, măsuri profilactice insuficiente).

În această perspectivă, cercetătorul C.Zamfir a formulat o legitate a semnificaţiei indicatorilor referitori la activitatea socială sau produse ale acestora pentru calitatea vieţii - ***„legea" corelaţiei descrescânde.*** Aceasta afirmă următoarele: *cu cât valorile indicatorilor referitori la activităţile umane şi produse sunt mai scăzute, cu atât corelaţia dintre ei şi calitatea vieţii este mai ridicată și cu cât valorile pe care le iau vor fi mai ridicate, cu atât capacitatea lor de a indica calitatea vieţii tinde să scadă* [2, p. 70-71]. Această „lege" se întemeiază pe următoarele constatări: în condiţii de lipsă sau de deficit, orice plus de activitate sau produs este preţios, dat fiind că el contribuie semnificativ la creşterea bunăstării, însă peste un anumit nivel de acumulare încep să se pună tot mai multe întrebări referitoare la eficienţa umană a respectivului efort. Nu este deloc întâmplător faptul că, în condiţii de sărăcie, creşterea economică apărea ca fiind necondiţionat dezirabilă. Actualmente, însă, creșterea economică nu mai este considerată o valoare în sine, accentul fiind plasat mai degrabă pe semnificaţia ei umană, pe impactul asupra dezvoltării sociale.

Nu poate fi neglijată și dificultatea referitoare la *numărul de indicatori*, care ar putea fi utilizați în măsurarea calității vieții. Acoperirea diversității componentelor vieții cu indicatori este încă foarte redusă, astfel, măsurătorile existente se referă la aspecte mai mult exterioare, în timp ce aspectele de fond rămân nemăsurate. În acest context, C.Zamfir și E.Zamfir menționează, că interesul acordat calităţii vieţii individului ar trebui completat

cu alți indicatori, propunând în cadrul unei publicații recente, spre exemplu, așa indicatori precum *calitatea vieţii colective* şi *calitatea societăţii* [5, p. 19-20].

CONCLUZII

Identificarea principalelor dimensiuni și indicatori măsurabili ai calității vieții contribuie la o mai bună înțelegere a mecanismelor de evaluare a calității vieții și a felului în care aceasta se conectează cu diverse caracteristici ale nivelului de trai. Desigur că având o evidentă finalitate practică, conceptul de calitate a vieții are un pronunțat caracter evaluativ, acesta subsumează nu doar condițiile de viață corespunzătoare diferitelor domenii, ci și criteriile de evaluare și cele de percepție a stărilor obiective și de satisfacție.

Ca orice domeniu fără o tradiţie îndelungată a cercetării, dat cu o viaţă ştiinţifică intensă, problematica impusă de necesitatea perfecţionării instrumentelor şi căilor de investigare este de o deosebită actualitate. Între problemele care reţin în special atenţia este aceea a setului de indicatori utilizaţi pentru stabilirea diagnozei calităţii vieţii prin prisma celor două dimensiuni fundamentale ale acesteia: *dimensiunea obiectivă*, reprezentată de totalitatea componentelor exterioare, materiale şi culturale ale calităţii vieţii, şi *dimensiunea interioară*, respectiv, efectul și trăirea subiectivă.

REFERINȚE

1. GALBRAITH, J. *Societatea perfectă*. Bucureşti: Editura Politică, 1997. 128 p. ISBN: 973-0-00397-1 p.14.
2. MILICENCO, S. *Dimensiuni conceptuale ale calității vieții*. Chișinău: CEP USM, 2006. 175 p. ISBN: 978-9975-917-60-5.
3. BULIGESCU, B., ȚOC, S. *Abordări conceptuale și metodologii de măsurare a calității vieții. O analiză descriptivă*. În: Calitatea Vieții. Revista de politici sociale, 32(3), 2021. București: Editura Academiei Române. ISSN: 1844-5292.
4. United Nations Development Programme (UNDP). *Breaking the gridlock Reimagining cooperation in a polarized world*. New York, 2024. 324 p. ISSN: 2412-3129.
5. ZAMFIR, C., ZAMFIR, E. Raport Social al ICCV. *Calitatea vieţii în timpul pandemiei: probleme şi politici de răspuns. Un punct de vedere sintetic*. București: ICCV, 2020. 32 p.

EVALUAREA EFICIENȚEI MĂSURILOR DE PROTECȚIE SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: STUDIU DE CAZ

EVALUATION OF THE EFFICIENCY OF SOCIAL PROTECTION MEASURES IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: A CASE STUDY

CZU: 364.442.6:303.433.2(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.88**

Tatiana FOCȘA,
ORCID: 0000-0002-6349-4170
e-mail: tfocsa@ulim.md
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
Elena MACARI,
e-mail: macari.elena@imbox.ru
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Summary. *Social protection represents a set of policies and measures, institutions, and organizations that ensure a certain level of welfare and social security for the entire population, and particularly for certain social groups and individuals who cannot achieve normal, minimum living conditions on their own. The essential objective of social protection is to reintegrate disadvantaged categories into normal life by stimulating active forces, increasing their capacities to cope with difficult problems, and reducing crisis periods by mobilizing their own efforts.*

This study was, conducted by administering a questionnaire to a sample of 80 people from the Republic of Moldova, aged between 18 and 60 years, with various occupational statuses and from different residential backgrounds. The collected data revealed that most respondents have basic knowledge about their social protection rights, but are skeptical about the effectiveness and accessibility of these measures. Additionally, the data highlights the need for strategic and well-coordinated interventions to improve the social protection system in the Republic of Moldova, thereby ensuring a decent standard of living for all citizens, especially for the most vulnerable ones.

Keywords: *Social protection, social security, strategic interventions, vulnerable groups, welfare.*

INTRODUCERE

Republica Moldova trece prin schimbări democratice profunde care necesită instituții sociale eficiente, similare celor din țările dezvoltate. În trecut, țările din Europa de Est nu au avut experiența unei organizări riguroase din cauza sistemului totalitar care a monopolizat administrarea. Astfel, noile state independente au moștenit o societate fără mecanisme sociale non-guvernamentale și fără experiența unei bune administrații.

Politica socială tradițională se referă la măsuri publice pentru a asigura securitatea veniturilor indivizilor și familiilor, incluzând politici ale pieței muncii, asigurări și asistență socială. Analizând Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030” [1], sunt evidențiate măsuri strategice de susținere socială, cum ar fi reconcilierea vieții de muncă cu viața familială, subvenționarea achizițiilor pentru familiile numeroase, asigurarea oportunităților de învățare continuă și accesul la educație timpurie pentru copii.

Nevoia unei securităţi individuale şi colective a existat dintotdeauna. Oamenii, din cele mai vechi timpuri, au început să-şi asigure propria protecţie, precum şi a persoanelor aflate în grija lor, contra unor eventualităţi cum ar fi foametea sau alte pericole. Ei au luptat mereu pentru satisfacerea necesităţilor vitale (de hrană, adăpost, îmbrăcăminte) [2].

Unul dintre elementele principale ce ţin de crearea condiţiilor optime şi asigurarea cadrului vital al oamenilor este protecţia socială care, într-un mod sau altul, completează infrastructura socială [3].

Protecția socială reprezintă un aspect esențial al politicilor de stat, având rolul de a asigura un nivel de trai decent pentru toți cetățenii, în special pentru cei aflați în situații vulnerabile. În Republica Moldova, eficiența măsurilor de protecție socială este crucială pentru a preveni și a reduce sărăcia, inegalitățile și excluziunea socială. Acest studiu își propune să analizeze percepțiile cetățenilor privind eficiența acestor măsuri, identificând principalele provocări și oportunități pentru îmbunătățirea sistemului de protecție socială.

MATERIALE ŞI METODE

Metode, procedee și tehnici de cercetare: în vederea studiului au fost utilizate metode teoretice: analiza literaturii ştiinţifice de specialitate și a actelor normative de politici; documentarea și analiza de conținut. Metode empirice de cercetare: anchetarea în bază de chestionar. În sens general, ancheta prin chestionar desemnează metoda culegerii de informaţii dintr-un anumit eşantion de indivizi. Chestionarul este un instrument de investigare constând într-un „ansamblu de întrebări scrise sau/şi imagini (desene, fotografii) alese şi aranjate astfel încât să servească obţinerii de informaţii despre o temă fixată, care au rolul de a determina din partea celui care răspunde un comportament verbal sau non-verbal care se înregistrează în scris” [4].

Scopul studiului constă în cercetarea eficienței măsurilor de protecție socială implementate în Republica Moldova, în baza opiniilor și experiențelor unui eșantion de 80 persoane. În cadrul acestuia, ne-am propus să identificăm nivelul de cunoaștere al drepturilor de protecție socială în rândul populației și să venim cu propuneri pentru îmbunătățirea eficienței și impactului măsurilor de protecție socială.

Eșantionul cercetării: Chestionarul a fost aplicat pe un eșantion de 80 persoane din societatea civilă, de diferite vârste, statut ocupațional și mediul în care locuiesc, care au dat curs invitației pe rețele de socializare de a participa la sondaj.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Date socio-demografice a eșantionului cercetării:

Distribuția participanților la studiu pe vârste, este următoarea:

- **18-20 ani**: 6 persoane (7,7%);
- **20-30 ani**: 22 persoane (26,9%);
- **30-40 ani**: 22 persoane (26,9%);
- **40-50 ani**: 18 persoane (23,1%);
- **50-60 ani**: 9 persoane (11,5%);
- **Peste 60 ani**: 3 persoane (3,8%).

Aceste date indică faptul că studiul are o bună reprezentativitate în ceea ce privește vârstele medii ale populației active, dar ar putea beneficia de o participare mai mare din partea celor mai tineri și a celor mai în vârstă pentru a oferi o perspectivă mai completă asupra tuturor categoriilor de vârstă.

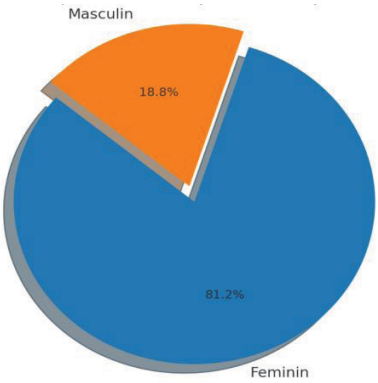

Fig. 1. Sexul respondenților

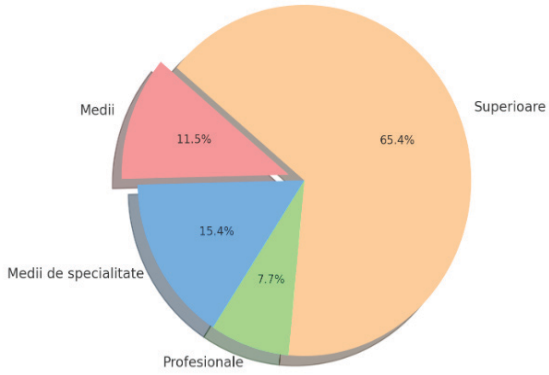

Fig. 2. Studiile

În cadrul studiului au partivipat 65 persoane de sex feminin și doar 15 persoane de sex masculine. Trebuie să menționăm că datorită acestei distribuții pe sexe, rezultatele reflectă în principal percepțiile și experiențele femeilor și ar putea să nu fie pe deplin reprezentative pentru populația masculină.

La capitolul *studii*, am obșinut următoarele: majoritatea respondenților, 65,4% au studii superioare; 15,4% dintre respondenți au studii medii de specialitate; 11,5% dintre participanți au studii medii; și o mică parte din respondenți , 7,7% au studii profesionale. Drept constatare, evidențiem că participarea la astfel de anchete este mai mare a persoanelor cu nivel înalt de educație.

Separat au fost oferite întrebări privind statutul ocupațional și referitor la numărul (persoane), membrilor familiei în gospodăria respondenților. Au fost obținute următoarele rezultate:

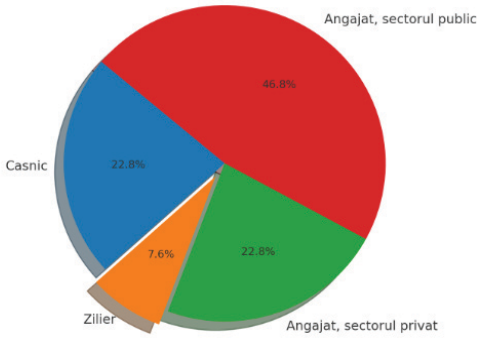

Fig. 3. Antrenarea în câmpul muncii

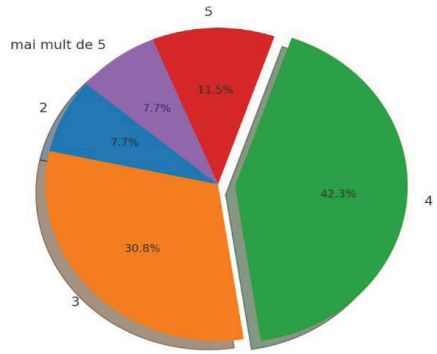

Fig. 4. Numărul membrilor familie în gospodăria respondenților

Rezultatele sunt următoarele cu referire la distribuția respondenților în funcție de statutul lor occupational: casnic - 22,8%; zilier: 7,6% ; angajat, sectorul privat: 22,8%; angajat, sectorul public: 46,8%. Această distribuție sugerează că un număr semnificativ de participanți sunt angajați în sectorul public, ceea ce poate reflecta o tendință generală în zona studiată. De asemenea, participarea echilibrată între angajații din sectorul privat și persoanele casnice oferă o perspectivă diversificată asupra populației active și a celor care nu sunt activi în câmpul muncii.

În funcție de numărul de membri ai familiei din gospodărie, potrivit datelor, majoritatea respondenților, 42,3%, trăiesc în gospodării cu 4 membri, ceea ce indică o dimensiune familială medie comună; 30,8% dintre respondenți au menționat că gospodăriile lor constau din 3 membri, ceea ce sugerează o altă dimensiune familială relativ frecventă; 7,7% din totalul respondenților, indicând atât familii mici, cât și familii extinse,; iar 11,5% dintre respondenți trăiesc în gospodării cu 5 membri. Deci, familiale medii cu 3 și 4 membri sunt cele mai comune în rândul respondenților, reflectând probabil structura demografică tipică a gospodăriilor din țară.

În continuare ne-am propus să evaluăm percepția respondenților asupra măsurilor de protecție socială. În acest sens, am înaintat următorul set de întrebări.

La întrebarea „Cunoașteți care sunt drepturile dvs. la protecție socială/asistență socială?”, răspunsurile sunt prezentate în figura 5. Aproape jumătate dintre respondenți 46,2%, au declarat că își cunosc drepturile la protecție socială; 30,8% dintre respondenți au afirmat că au o cunoaștere parțială a acestor drepturi, ceea ce indică necesitatea unor informații suplimentare și clarificări; iar 23,1% dintre respondenți au răspuns că nu își cunosc drepturile, ceea ce evidențiază o problemă semnificativă în accesul la informații despre protecția socială.

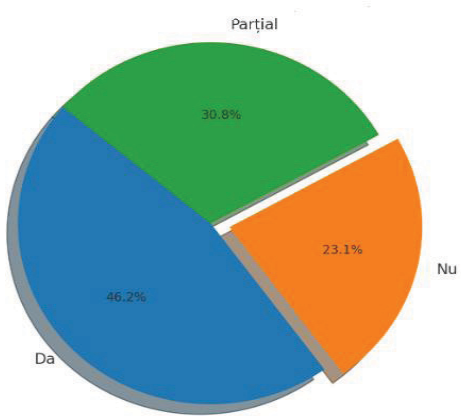

Fig. 5. Cunoașterea drepturilor la protecție socială

Deși aproape jumătate dintre respondenți sunt bine informați, restul (mai mult de jumătate), au o cunoaștere insuficientă sau deloc, ceea ce poate afecta capacitatea lor de a accesa beneficiile și serviciile sociale disponibile. Acest lucru subliniază importanța campaniilor de informare și educare pentru a îmbunătăți accesul populației la protecția socială.

Respondenții au oferit diverse răspunsuri la întrebarea „Care sunt persoanele ce trebuie să beneficiaze de protecție socială?" Prezentăm unele răspunsuri:

- *Victimele violenței, persoanele vârstnice și copiii în situație de risc;*
- *Persoanele vulnerabile, persoanele cu dizabilități, femeile și copiii abuzați;*
- *Toți oamenii au dreptul la protecția social;*
- *Persoanele aflate în dificultate sau într-o situație de risc;*
- *Persoanele fără adăpost, copiii din familii defavorizate*

Potrivit datelor, aceștia recunosc o gamă largă de grupuri vulnerabile care necesită sprijin din partea sistemului de protecție socială. Aceste interpretări reflectă o conștientizare largă a necesității unor măsuri de protecție socială eficiente, care să răspundă diverselor nevoi ale populației vulnerabile și să contribuie la reducerea inegalităților sociale și economice.

La întrebarea privind eficiența măsurilor de protecție socială din partea statului, răspunsurile participanților au fost interpretate și prezentate astfel: aproximativ jumătate dintre respondenți 53,8% cred că măsurile de protecție socială sunt eficiente în prevenirea și combaterea riscurilor sociale, 26,9% dintre respondenți consideră că măsurile sunt eficiente în asigurarea intervenției în caz de risc, iar 23,1% dintre respondenți consideră că măsurile actuale nu oferă protecție adecvată raportată la necesitățile reale ale persoanelor vulnerabile. Aceste răspunsuri sugerează că există un spațiu pentru îmbunătățirea măsurilor de protecție socială pentru a răspunde mai bine nevoilor populației și a crește încrederea în eficiența acestora.

La sfârșit am propus întrebarea „Care sunt strategiile de diminuare a riscurilor sociale?”. Opiniile respondenților au fost interpretate astfel:

- *Identificarea și abordarea problemelor sociale în stadii incipiente pentru a preveni agravarea acestora.*
- *Furnizarea de sprijin și resurse adecvate pentru a ajuta persoanele și comunitățile să facă față și să depășească riscurile sociale.*
- *Informarea și educarea populației cu privire la riscurile sociale și la modalitățile de prevenire și gestionare a acestora.*
- *Punerea în aplicare a politicilor și programelor sociale care abordează problemele sociale specifice și sprijină persoanele și comunitățile vulnerabile.*

Aceste răspunsuri reflectă mai multe opțiuni, pentru diminuarea riscurilor sociale și pentru a îmbunătăți eficiența măsurilor de protecție socială.

CONCLUZII

Implementarea unui sistem de protecție socială și garantarea dreptului la securitate socială pentru toți reprezintă fundamentul unei abordări umane pentru asigurarea justiției sociale. Această practică ajută la prevenirea sărăciei și reducerea inegalităților sociale, la întărirea capacităților umane și la creșterea productivității muncii, la promovarea demnității umane, solidarității și echității, precum și la revitalizarea contractului social.

Studiul realizat oferă o perspectivă clară asupra percepțiilor și nevoilor cetățenilor. Rezultatele sondajului arată că, deși există un nivel bun de cunoaștere a drepturilor la protecție socială în rândul respondenților, există totuși o proporție semnificativă care necesită informații suplimentare. Aceasta subliniază importanța campaniilor de informare și educare pentru a crește accesul și utilizarea serviciilor sociale disponibile.

În ceea ce privește percepția asupra eficienței măsurilor de protecție socială, opiniile sunt împărțite. Aproximativ jumătate dintre respondenți consideră că măsurile sunt eficiente în prevenirea și combaterea riscurilor sociale, în timp ce alții subliniază necesitatea unor îmbunătățiri. Acest feedback indică un spațiu semnificativ pentru îmbunătățirea măsurilor de protecție socială, pentru a răspunde mai bine nevoilor populației vulnerabile și a crește încrederea în eficiența acestora.

Respondenții au identificat diverse grupuri care ar trebui să beneficieze de protecție socială, inclusiv victimele violenței, persoanele vârstnice, copiii în situație de risc, persoanele cu dizabilități și cele vulnerabile. Aceasta arată o conștientizare largă a necesității unui sistem de protecție socială inclusiv, care să răspundă diverselor nevoi ale populației.

Strategiile de diminuare a riscurilor sociale, sugerate de respondenți, includ intervenția timpurie, dezvoltarea resurselor și capacităților individuale și comunitare, educația și conștientizarea, precum și implementarea unor politici și programe so-

ciale eficiente. Aceste sugestii reflectă o abordare comprehensivă și integrată pentru îmbunătățirea protecției sociale și reducerea riscurilor sociale.

În concluzie, acest studiu evidențiază atât punctele forte, cât și provocările actuale ale sistemului de protecție socială din Republica Moldova. Îmbunătățirea acestuia necesită o abordare holistică, axată pe educație, informare, sprijin comunitar și dezvoltarea de politici sociale bine targetate. Numai astfel se poate asigura o protecție socială eficientă și echitabilă pentru toți cetățenii, contribuind la reducerea sărăciei și inegalităților sociale.

REFERINȚE

1. Legea Republicii Moldova Nr. 315 din 17-11-2022 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 409-410 din 21-12-2022.
2. Ghimpu S., Ticlea A., Tufan C. Dreptul securitatii sociale. Bucureşti: ALL BECK, 1998. ISBN 973-9876-52-8.
3. Platon M. Infrastructura socială în perioada de tranziție.Chișinău, 1995.
4. CERCETARE ŞTIINŢIFICĂ. Suport de curs. În: https://www.upa.ro/wp-content/uploads/2022/06/Cercetare-stintifica-suport-curs.pdf.

UNELE REFLECȚII PRIVIND CONDIȚIILE DE PENSIONARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

SOME REFLECTIONS ON RETIREMENT CONDITIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU: 369.52(478) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.89**

Ana SACARA,
ORCID: 0000 -0002-3801-4665
e-mail: anisoara91@mail.ru
Universitatea de Stat din Comrat

Rezumat. *La moment, protecția socială reprezintă un important mecanism de ajutoare a persoanelor care se confruntă cu diverse riscuri sociale precum: boală, bătrânețe, dizabilitate etc. Iar statul prin intermediul furnizării prestațiilor sociale precum: pensii, compensații, alocații ajutor sociale etc încearcă să reducă consecințele negative legate de confruntarea cetățenilor cu situațiile de dificultate. În articolul menționat, vom caracteriza succind tipurile de pensii furnizate cetățenilor și condițiile de eligibilitate pe care trebuie să le întrunească solicitanții de pensii.*

Cuvinte-cheie: *protecția socială, pensii, condiții de eligibilitate, pensioneri.*

Summary. *At present, social protection is an important mechanism for helping people who face various social risks such as illness, old age, disability, etc. And the state, through the provision of social benefits such as pensions, compensation, social assistance allowances, etc., tries to reduce the negative consequences of people facing hardship. In this article, we will briefly describe the types of pensions provided from the state social insurance budget and the eligibility conditions that pension applicants must meet.*

Keywords: *social protection, pensions, eligibility conditions, pensioners.*

INTRODUCERE

Dacă este să analizăm regimul juridic al pensiilor de stat furnizate persoanelor vârstnice ne referim la totalitatea normelor juridice care reglementează categoriile de pensii din cadrul sistemului din pensii. Bazele sistemului de pensii în Republica Moldova, a fost pus în anul 1998 când a fost adoptată Legea nr. 156 din 14 octombrie 1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat. Acest act normativ prevede condițiile de eligibilitate instituite de legislație, dar și modalitățile de calcul al acestora. Mai mult ca atât, legea sus menționată stabilește un cadru de drepturi și garanții instituite pentru beneficiarii, dar și compentențele instituțiilor implicate în procesul de stabilire și furnizarea pensiilor în Republica Moldova. De-a lungul timpului această lege a suferit o multitudine de modificări care au îmbunătățit și a perfecționat sistemul de pensii din Republica Moldova. Mai mult ca atât, pe parcursul anilor de independență au fost inițiate mai multe reforme

în vederea îmbunătățirii și perfecționării acestui domeniu atât de important, care ajută cetățenii vârstnici să aibă un nivel de trai decent.

În conformitate cu Dicționarul Explicativ al limbii române, prin pensie înțelegem o Sumă de bani plătită periodic pe baza unor norme legale (în cadrul asigurărilor sociale) foștilor angajați după depășirea unei anumite limite de vârstă ori în caz de boală sau invaliditate, precum și urmașilor angajaților sau pensionarilor decedați.

Potrivit Dicționarului de Dreptul Securității Sociale, prin pensie înțelegem venitul de înlocuire acordat pentru pierderea totală sau parțială a veniturilor profesionale, ca urmare a bătrâneții sau atingerii unei vârste, invalidității sau decesului persoanei asigurate[1, p.34]. Definiția legală a pensiilor o găsim în articolul 1 al Legii nr. 156 din 14 octombrie 1998 privind pensiile de asigurări sociale de stat și prevede că pensia reprezintă un drept bănesc, stabilit în funcție de contribuțiile achitate în bugetul asigurărilor sociale de stat și de durata stagiului de cotizare, reexaminat, majorat și indexat. O altă definiție o prezintă Biroul Național de Statistică, care stabilește că, pensia reprezintă un drept bănesc cuvenit asiguratului, corelativ obligațiilor privind plata cotribuțiilor de asigurări sociale de stat.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Acest mecanism prin intermediul căruia, statul ajută persoanele vârstnice să-și ducă bătrânețile în demnitate, trebuie să reprezinte o prioritate continuă pentru factorii de decizie naționali. Astfel, asigurarea în prezent și în viitor a unei pensii viabile și adecvate trebuie să fie o prioritate și trebuie să fie întreprinse toate măsurile legislative care vor răspunde prompt și eficient la problemele sociale care afectează nivelul de trai al vârstnicilor din țara noastră. Comisia Europeană stabilește că sistemul de pensii consolidează solidaritatea socială, iar protejarea acestor sisteme trebuie să reprezinte o prioritate politică. Astfel, guvernele naționale sunt responsabile de asigurarea unui sistem de pensii durabil, echitabil și transparent. Un sistem durabil de pensii trebuie să fie adaptat la provocările demografice și economice. Un sistem de pensii echitabil este bazat pe o rată de înlocuire a salariilor care le-ar asigura persoanelor în etate un nivel de trai decent.

Pensionari, sunt acei cetățeni, cărora le-a fost stabilit dreptul la pensie în baza Legii privind sistemul public de pensii și Legea privind asigurarea cu pensii a militarilor și a persoanelor din corpul de comandă și din trupele organelor afacerilor interne. Conform datelor statistice furnizare de BNS, la 01 ianuarie 2023, 675,6 mii de persoane dețin statutul de pensionar. Coeficientul de îmbătrânire a populației este de 23,8 % ceea ce se consideră un nivel înalt de îmbătrânire. Conform studiilor elaborate, aproape fiecare a patra persoană din Moldova are peste 60 ani, iar jumătate din bărbați nici nu ajung să primească o pensie. Reieșind din situația socială și economică statului nostru, pensiile au un rol deosebit în asigurarea unui nivel de trai decent al cetățenilor. Îmbătrânirea populaţiei, migraţia persoanelor apte de muncă, creşterea şomajului, precum şi practica „salariului la negru, sau a salariului în plic” sunt doar câteva fenomene care pun în pericol actualul sistem de pensionare, cele mai mari provocări fiind: Veniturile tuturor

persoanelor se diminuează atunci când aceştia ies de pe piața muncii; Dinamică negativă a contribuabililor și a cotelor de contribuții sociale în fondul social; Vârsta de pensionare diferită; Îmbătrânirea populației și migrația forței de muncă; Condiții inechitabile de pensionare; Economia informală și munca nedeclarată, etc.

Luând în considerare cele menționate anterior, constatăm, că datorită multiplilor probleme sociale cu care se confruntă societatea moldovenească și anume criza demigrafică și economică, dezvoltarea sistemului de protecție socială și a sistemului de pensii în special este imposibilă datorită faptului că an de an se micșorează substanțial numărul persoanelor angajate, iar dinamica persoanelor vulnerabile care se confruntă cu diverse riscuri sociale care sunt în imposibilitate de a-și asigura independent un minim de existență și necesită ajutor financiar, alocații, compensații și pensii din bugetul asigurărilor sociale de stat. Analizând proiectul bugetului asigurărilor sociale de stat pentru anul 2024, observăm, că veniturile și cheltuielile vor crește cu circa 10 %, comparativ cu anul 2023. Iar cea mai mare pondere de 67,5 %, este destinat pentru protecția socială a persoanelor în etate.

Pentru a putea beneficia de acest drept bănesc, legiuitorul instituie mai multe condiții de eligibilitate, una dintre acestea fiind stagiul de cotizare, care este definitiv în stabilirea tuturor tipuri de pensii. Prin stagiul de cotizare înțelegem toate perioadele contributive a persoanei asigurate. Perioadele contributive sunt instituite în articolul 5 al legii menționate anterior.

Analizând normele legale a actului legislativ menționat distingem următoarele tipuri de pensie acordate cetățenilor eligibili: pensie pentru limită de vârstă; pensie anticipată pentru carieră lungă; pensie de dizabilitate; pensie de urmaș; pensie specială.

Pentru a fi eligibili pentru pensia pentru limită de vârstă este necesar să fie îndeplinite cumulativ condiţiile privind vârstele de pensionare și stagiile de cotizare prevăzute de legislația în vigoare.

Prin vârsta standard de pensionare înțelegem vârsta prevăzută de legislația socială, pentru femei și bărbați la care aceștia pot solicita pensia pentru limita de vârstă. În prezent vârsta de pensionare pentru bărbați este 63 ani, iar pentru femei de la 1 iulie 2023 este de 60 ani și șase luni. Astfel, anual la 1 iulie, vârsta de pensionare pentru femei crește cu 6 luni, până în anul 2028 când vârsta de pensionare la femei și bărbați se va egala și va fi 63 ani. De la 1 iulie 2017, pentru femeile care au născut şi educat până la vârsta de 8 ani cinci şi mai mulţi copii se aplică vârstele standard de pensionare, diminuate cu 3 ani. Majorarea treptată a vârstei de pensionare până la 65 ani pentru femei și bărbați, a fost inițiată încă în anul 1998, când a fost adoptată de către Guvern reforma în sistemul de pensii, dar din cauza lipsei voințe politice, la o distanță de câțiva ani, reforma a fost suspendată. Datorită faptului că această reformă a fost pusă pe pauză, încrederea cetățenilor în sistemul de protecție socială a scăzut considerabil și o bună parte din cetățeni au început să se eschiveze de la munca oficială și achitarea contribuțiilor în bugetul asigurărilor sociale de stat. În majoritatea țărilor Uniunii Europene, vârsta de pensionare este de 65 ani pentru bărbați și 60 sau 61 pentru femei. În unele țări, precum Belgia, Danemarca,

Finlanda sau Norvegia nu se face o distincție în funcție de sex și vârsta de pensionare este de 65 ani și pentru bărbați și pentru femei. Cel mai târziu se iese la pensie în țări precum Italia și Grecia în care pragul vârstei de pensionare este de 67 ani atât pentru femei cât și pentru bărbați. În Germania, vârsta de pensionare crește anual semnificativ, astfel conform reformei, pînă în anul 2030, vîrsta de pensionare va atinge 67 ani. Doar în Rusia și Ucraina bărbații ies la pensie la 60 ani, iar femeile la 55 sau 57 ani.

Referitor, la a doua condiție care acordă dreptul la pensia pentru limita de vârsta este stagiul de cotizare. Prin stagiul de cotizare înțelegem suma perioadelor de activitate pentru care s-au plătit contribuții de asigurări sociale de stat în bugetul asigurărilor sociale de stat. Stagiul de cotizare pentru stabilirea pensiei include perioadele contributive și perioade necontributive [2, p.105]. Astfel, pentru a solicita pensia pentru limita de vârsta este necesar ca solicitantul, la data adresării să aibă un stagiu complet de cotizare, ceeea ce înțelegem perioadele de timp în care asiguratul a realizat stagiul de cotizare, care dă dreptul de a solicita pensia pentru limita de vârstă, pensia anticipată pentru carieră lungă, pensia de dizabilitate și pensia pentru urmaș. Astfel, pentru a solicita pensia pentru limita de vârstă, la momentul adresării la CTAS bărbații trebuie să dețină un stagiu de cotizare de 34 ani, iar femeile de la 1 iulie 2023, 33 ani și 6 luni, în anul 2024, la 1 iulie se va egala perioada completă a stagiului de cotizare și atât pentru bărbați cât și pentru femeii va fi 34 ani.

În caz că, solicitanții nu au stagiul complet de cotizare, dar au un stagiu minim de cotizare, prin care înțelegem o perioadă minim de timp în care asiguratul a realizat un stagiu de cotizare pentru a beneficia de dreptul la pensie [3, p.129]. Cetățenii care au realizat un stagiu de cotizare de cel puțin 15 ani, atunci vor beneficia de pensie incompletă pentru limita de vârstă.

Asiguratul care, la împlinirea vârstei standard de pensionare, nu are stagiul minim de cotizare are dreptul la alocație în condițiile Legii nr. 499 din 14 iulie 1999 privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni.

Pensia pentru limită de vârstă se plăteşte integral, inclusiv pensionarilor care realizează venituri pasibile de asigurări sociale de stat. Plata pensiei pentru limită de vârstă persoanelor care se află la întreţinerea deplină a statului se efectuează în mărime de 25% din pensia stabilită. Un pas important în favoarea persoanelor care dețin statut de pensionar este introducerea unei formule noi de reexaminare a pensiei pentru limită de vârstă pentru stagiul de cotizare pentru venitul realizat după stabilirea pensiei. Astfel, din 01 ianuarie 2023 pensionarii care activează pe piața muncii după stabilirea pensiei vor beneficia garantat de un cuantum reexaminat la pensie.

În acest context menționăm, că minimul de existență pentru un pensionar pentru limită de vârstă în anul 2023 a fost de 2418.2 lei, iar mărimea medie a acestui tip de pensie constituie 3164,9 lei. Însă, pensia pentru limită de vârstă a lucrătorilor din sectorul agricol a constituit 2307 lei ceea ce atestă faptul că o parte din pensioneri, chiar dacă dispun de un stagiu complet de cotizare nu-și pot asigura un minim de existență. Astfel, cuantumul pensiei mediii, care este sub minimul de existență, descurajează intenția de

contribuție la sistemul de pensii a cetățeanului. Dacă, tot țara noastră a ales vectorul european, și-a manifestat intenția de a se integra în marea familie europeană,, este absolut necesar să menționăm, că Carta Socială Europeană obligă statele membre UE să garanteze 35 % din salariul mediu pe economie la valoarea pensiei efective. Astfel, considerăm că integrarea RM în UE va contribui la corectarea injustiției sociale, asigurând o viață trăită în demnitate pentru cetățenii noștri care au muncit o viață întreagă și au achitat contribuții sociale în bugetul asigurărilor sociale. Comisia Europeană stabilește, că adecvarea pensiilor se referă la capacitatea acestora de a preveni sărăcia și excluziunea socială la bătrînețe și de a asigura un standard de viață decent pentru pensionari, care să le permită să beneficieze de bunăstare economică din țara lor și să participe la viață publică, socială și culturală. Pentru ca pensiile să fie durabile din punct de vedere social și politic, acestea trebuie să fie adecvate, iar pentru ca pensiile să mențină decvate, acestea trebuie să fie durabile din punct de vedere financiar, și anume să poată fi finanțate fără a submina finanțarea altor aspecte cheie al societăților durabile [4, p. 5]. Conform datelor prezentate de BNS, la 01 ianuarie 2023, 526,0 mii de persoane sunt beneficiari ai pensiei pentru limită de vârstă. Analizând datele statistice, constatăm că anual va crește presiunea pe bugetul asigurărilor sociale de stat, deoarece an de an numărul persoanelor vârstnice va crește dramatic, astfel către anul 2050, fiecare a treia persoană va fi de vârsta actuală de pensionare.

A doua categorie de pensie instituită din anul 2022 este Pensia anticipată pentru carieră lungă care se acordă persoanelor cu o activitate mai lungă decât stagiul necesar prevăzut pentru pensiile pentru limită de vârstă. Dreptul la pensie anticipată pentru carieră lungă se acordă persoanelor care au realizat un stagiu contributiv de cotizare cu 5 ani pentru bărbați și cu 3 ani pentru femei mai mare decât cel stabilit de condițiile generale. Astfel, bărbații se pot pensiona anticipat au 39 ani de stagiu contributiv, iar femeile 35 ani și 6 luni. Cuantumul pensiei anticipate pentru carieră lungă se stabilește în aceleași condiții în care se stabilește cel al pensiei pentru limită de vârstă. Conform datelor prezentate de BNS, la 01 ianuarie 2023, 4,9 mii de persoane beneficiază de pensie pentru carieră lungă. Numărul mic este din cauză că acest tip de pensie a fost instituit recent în anul în anul 2022.

Pentru persoanele care nu au capacitate de muncă, și din cauza problemelor de sănătate nu pot să fie încadrați pe piața muncii pot solicita pensia de dizabilitate. Dizabilitatea și capacitatea de muncă, cauzele, gradul și timpul survenirii acestora se constată de către Consiliul Naţional pentru Determinarea Dizabilităţii şi Capacităţii de Muncă sau structurile sale teritoriale în baza Instrucţiunii privind determinarea gradului de dizabilitate, aprobate de Guvern. În prezent sunt stabilite trei tipuri de dizabilitate: medie, accentuată și severă, care pot apărea în urma unei afecțiuni generale; unui accident de muncă sau din cauza unei boli profesioanale.

Pensia de dizabilitate cauzată de un accident de muncă sau boală profesională se stabilește indiferent de durata stagiului de cotizare. Dar în cazul dizabilității apărute în urma unei afecțiuni generale, stagiul de cotizare este stabilit în raport cu vârsta la data

constatării dizabilității. Astfel, în cazul în care asiguratul primește grad de dizabilitate până la 23 ani, este necesar minim 2 ani stagiul de cotizare, de la 23-29 ani, stagiul de cotizare minim 4 ani; de la 29-33 ani stagiul de cotizare minim 7 ani; de la 33-37 ani stagiul de cotizare minim 10 ani; de la 37-41 ani stagiul de cotizare minim 13 ani; iar cetățenii peste 41 ani pot solicita pensia de dizabilitate este necesar sa aibă minim 15 ani stagiul de cotizare. Datele statistice, arată că în anul 2023, 104, 3 mii de persoane au beneficiat de pensie pentru dizabilitate.

Dacă este să ne referim la cuantumul pensiei minim de dizabilitate, constatăm că aceasta este constituită în funcție de cuantumul minim al pensiei pentru limită de vârstă: în cazul unei dizabilități severe – 75 % din cuantumul minim al pensiei pentru limită de vârstă; în cazul unei dizabilități accentuată – 70 % din cuantumul minim al pensiei pentru limită de vârstă; în cazul unei dizabilități medii – 50% din cuantumul minim al pensiei pentru limită de vârstă.

În anul 2023, mărimea mediei a pensiei lunare de dizabilitate a constituit 2876,9 lei. Realitățile sociale arată că majoritatea beneficiarilor de pensii pentru dizabilitate se confruntă cu insuficiența mijloacelor financiare și sunt în imposibilitate de a-și asigura un nivel de trai decent, în special cetățenii căror pensia de dizabilitate este unica sursă de venit. Chiar dacă, în ultimii ani, observăm că au fost adoptate mai multe politici sociale în vederea protecției și susținerii acestei categorii sociale extrem de vulnerabile oricum acestea nu sunt suficiente pentru ca persoanele cu dizabilități să poată avea o viață normală și decentă care să nu-i ducă la marginea societății.

Un alt tip de pensie stabilită din fondul bugetului asigurărilor sociale de stat este pensia de urmaș. Aceasta are un rol esențial în asigurarea protecției sociale pentru familiile care au pierdut un membru contribuabil. Pensia de urmaș este destinată să ofere suport financiar persoanelor care depind de venitul unui membru de familie decedat, cum ar fi soțul supraviețuitor, copiii sau alte persoane dependente. Această pensie este vitală pentru asigurarea unui minim necesar de trai și pentru prevenirea sărăciei în rândul familiilor afectate de pierderea unui contribuabil. Pensia de urmaș se acordă indiferent de durata stagiului de cotizare în cazul în care decesul întreținătorului a survenit în urma unui accident de muncă sau a unei boli profesionale. Pensia de urmaș se stabilește în cazul în care întreținătorul, decedat în urma unei boli generale, a realizat un stagiu de cotizare care i-ar fi acordat dreptul la stabilirea pensiei de dizabilitate [5. Art. 25].

Pensiile de urmaș reprezintă o componentă crucială a sistemului de protecție socială, oferind suport financiar familiilor care au pierdut un membru contribuabil. Datele furnizate de Biroul Național de Statistică pentru anul 2023 indică faptul că 11,6 mii de persoane au beneficiat de pensie pentru urmaș, cu un cuantum mediu de 2472,6 lei.

Cuantumul mizer al valorii pensiilor achitate persoanelor vârstnice reprezintă un indicator anticipator al pensiilor viitoare. Astfel, cetățenii în prezent nu au prescribilitatea că în viitor vor avea pensii decente și adecvate și nu sunt motivați să achite contribuții în bugetul asigurărilor sociale de stat. Astfel, viitoarele pensii adecvate cer ca sistemele de pensii să fie finanțate în mod sustenabil în raport cu societățile supuse procesului de

îmbătrânire rapidă. Aspectele adecvării și durabilității sunt, astfel, inextricabil legate. Investițiile în sistemul de pensii sunt esențiale pentru asigurarea unei vieți decente și sigure pentru pensionarii care au contribuit la dezvoltarea societății. Prin gestionarea eficientă a fondurilor, adaptarea la schimbările demografice și promovarea politicii sociale echitabile, putem asigura un sistem de pensii robust și sustenabil pentru generațiile viitoare. Investițiile în pensii nu sunt doar o obligație morală, ci și o necesitate economică pentru o societate justă și solidară.

CONCLUZII

Sistemul de pensii reprezintă o formă esențială de protecție socială pentru persoanele în etate. Aceste pensii sunt fundamentale pentru a asigura un venit stabil și prevedibil, care să compenseze pierderea veniturilor din activitățile profesionale ale pensionarilor. Fără un sistem de pensii eficient și sustenabil, mulți pensionari ar putea fi expuși riscului de sărăcie și marginalizare socială.

Investițiile în sistemul de pensii sunt cruciale pentru asigurarea unei stabilități financiare pe termen lung și pentru evitarea unui colaps care ar putea afecta negativ pensionarii și familiile acestora. După mulți ani de contribuție la dezvoltarea societății, pensionarii merită să beneficieze de un suport financiar adecvat, care să le permită să trăiască cu demnitate și să acopere nevoile de bază.

Luând în considerație cele menționate mai sus, pentru a evita un colaps în sistemul de pensii este absolut necesar să investim în domeniul social și în special în sistemul de pensii pentru ca cetățenii în etate să se bucure de un suport financiar decent care le-ar asigura pe deplin toate necesitatățile. În completare putem afirma că după mulți ani de muncă cinstită toți pensionarii noștri merită o pensie decentă care le-ar asigura o viață decentă.

REFERINȚE

1. Țop Dan. Dicționar al Dreptrului Securității Sociale. București: Rossetti 2006, p.90
2. Nicolai Romandaș, Ludmila Proca, Ina Odinokaia. Dreptul protecției sociale. Chișinău 2011. 383 p. ISBN 978-9975-4180-0-3.
3. Alexandru Țiclea, Laura Georgescu. Dreptul securității sociale. Curs univeritar. Ediția a VIII-a. București 2019. 473 p. ISBN 978-606-39-0416-5
4. Consiliul Europei. Sistemele de pensii private. Rolul acestora în ceea ce privește pensiile adecvate și durabile. Comisia Europeană. Direcția Generală ocupare Forței de Muncă, Afaceri Sociale și Egalitatea de Șanse. Luxemburg 2010, p. 5. europa.eu
5. Legea privind sistemul public de pensii nr. 156 din 14.10.1998. Publicat : 17-12-1998 în MO Nr. 111-113 art. 683

ABORDĂRI CONCEPTUALE ALE FAMILIILOR CU COPII ÎN SITUAȚII DE RISC ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ

CONCEPTUAL APPROACHES TO FAMILIES WITH CHILDREN IN SITUATIONS OF RISK IN CONTEMPORARY SOCIETY

CZU: 316.356.2:316.344.7-053.2 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.90**

Cristina COROBAN,
ORCID: 0000-0001-8040-0909
e-mail: cristina.coroban@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *In contemporary society, the family of children at risk is a major concern for researchers, practitioners and decision-makers in the social field. These families face various challenges such as poverty, domestic violence, mental or physical health problems, lack of access to quality education and others. Conceptual approaches understand these situations as complex and multidimensional, requiring tailored and innovative interventions to support families in overcoming difficulties. The article will explore new perspectives and innovative solutions to increase the well-being of families with children at risk, reflecting current trends in research and social practice.*

Keywords: *children at risk, families with children at risk, poverty, social risk.*

Cuvinte-Cheie*: copii în situații de risc, familii cu copii în situații de risc, sărăcie, risc social.*

INTRODUCERE

Rolul serviciilor sociale la etapa actuală este de a gestiona într-o manieră eficientă riscurile și problemele sociale. Abordările teoretico-metodologice de cercetare a problemelor familiilor cu copii în situație de risc constituie o componentă esențială pentru înțelegerea complexității acestor contexte și pentru identificarea soluțiilor adecvate. Această sferă de cercetare presupune integrarea diverselor teorii și metode pentru a ilustra și analiza problemele specifice cu care se confruntă aceste familii. Cele mai relevante teorii care cercetează problemele familiilor cu copii în situație de risc derivă din teoria sistemelor sociale, perspectivă teoretică care a evoluat de-a lungul timpului, și nu are un autor singular distinct. Cu toate acestea, ideile fundamentale ale acestei teorii au fost dezvoltate de mai mulți gânditori precum:

- Ludwig von Bertalanffy [1, p 134-165] deși el a dezvoltat teoria sistemelor generale, conceptele sale au contribuit la baza gândirii sistemice aplicate și în domeniul social.
- Talcott Parsons: A adus contribuții semnificative în sociologie, cu accent pe ideea de sistem social și interdependența funcțională. Structura este calea de investigare a ordinii sociale și a societății, iar sistemul social se distinge prin organizarea și structurală și funcțională a societății.

- George Homans și Peter Blau, au dezvoltat teoria schimbului social: care se concentrează pe ideea că oamenii sunt motivați să maximizeze beneficiile și să minimizeze costurile în relațiile lor sociale. Interacțiunile sunt văzute ca schimburi de resurse și servicii, iar indivizii aleg să rămână în relații care le aduc beneficii.
- Mark Granovette [5, p.2] descrie teoria legăturilor sociale, care se concentrează pe importanța rețelelor sociale și a relațiilor interpersonale pentru individ. Autorul susține că legăturile slabe în rețelele sociale au o valoare semnificativă în transmiterea informațiilor și accesul la resurse.
- Sociologul Anthony Giddens a dezvoltat teoria structură-socială și acțiune, care explorează modul în care structurile sociale influențează acțiunile individuale și, invers, cum acțiunile individuale pot contribui la schimbarea structurilor sociale.
- Jane Addams [5, p. 169-186] contribuit semnificativ la dezvoltarea teoriei și practicii asistenței sociale, influențând direcții importante în evoluția acestui domeniu. Jane Addams a susținut o abordare holistică și contextuală în abordarea problemelor sociale. Addams a promovat principiile democratice în lucrul cu comunitățile defavorizate. Ea credea că este esențial să se lucreze împreună cu comunitățile pentru a dezvolta soluții și programe care să îmbunătățească viața oamenilor.

Aceste teorii oferă perspective variate asupra interdependenței și interacțiunii sociale, reflectând diversitatea modului în care oamenii interacționează în diferite contexte și situații sociale.

Familiile cu copii în situație de risc din Republica Moldova se confruntă cu provocări complexe, reflectând diverse aspecte socio-economice și de mediu. Vulnerabilitatea acestor familii poate fi atribuită unor factori precum sărăcia, lipsa accesului la educație și servicii de sănătate, precum și contextul social dificil. Aceste probleme adesea interconectate contribuie la cicluri de sărăcie și excluziune socială, afectând negativ copiii și dezvoltarea armonioasă a acestora. Studiul UNICEF [3, p.7] subliniază că vulnerabilitatea gospodăriilor la șocuri implică două aspecte distincte: expunerea la riscuri și sursele de reziliență pentru a face față consecințelor șocurilor. Astfel, unele gospodării sunt expuse mai mult riscurilor și au o rezistență mai redusă în fața acestora; gospodăriile multigeneraționale, cele cu mai mulți copii și cele în care cel puțin un membru suferă de o boală sau o dizabilitate pe termen lung sunt identificate ca fiind deosebit de vulnerabile.

În acest context, cercetările și intervențiile axate pe înțelegerea profundă a problemelor specifice familiilor cu copii în situație de risc devin esențiale pentru dezvoltarea unor strategii eficiente de sprijin și îmbunătățire a calității vieții acestor familii. Problemelor familiilor cu copii în situație de risc din Republicii Moldova sunt conturate de:

Sărăcie, mulți părinți în situații de risc se confruntă cu dificultăți financiare semnificative, ceea ce poate duce la lipsa accesului la resurse de bază, precum hrană,

îmbrăcăminte și locuință adecvată pentru ei și copiilor lor. Sărăcia în rândul copiilor este o problemă globală și poate avea consecințe pe termen lung asupra dezvoltării lor. Faptul că gospodăriile cu copii au un risc mai mare de sărăcie este observat în multe țări. Diverși factori contribuie la această situație, inclusiv costurile crescute pentru îngrijirea și educarea copiilor.

În Republica Moldova în perioada anilor 2020-2022 rata sărăciei absolute pentru total populație a înregistrat tendințe oscilante, aceeași situație se observă și pentru nivelul sărăciei în rândul copiilor. În condițiile în care, în anul 2022 rata sărăciei absolute a populației per ansamblu a constituit 31,1%3 fiind în creștere cu 6,6 puncte procentuale față de anul 2021, copiii sunt săraci în proporție de 28,4% sau +4 puncte procentuale față de anul precedent. În același timp, de sărăcie extremă suferă 12,3% din copii, față de 13,5% din total populație. Situația copiilor diferă semnificativ în funcție de mediul de reședință al copilului. Copiii din mediul rural sunt expuși unui risc de sărăcie mult mai mare decât copiii din mediul urban. Astfel, în anul 2022, rata sărăciei absolute în rândul copiilor din mediul rural a constituit 40,5%, față de 13,9% în cazul copiilor din mediul urban. Totodată, rata sărăciei copiilor din mediul urban s-a majorat cu 4,7 puncte procentuale față de anul precedent, în timp ce în mediul rural această majorare a constituit 5,5 puncte procentuale. La analiza gospodăriilor casnice din perspectiva numărului de copii și tipul gospodăriei, se observă o incidență crescută a vulnerabilității la gospodăriile cu copii. Riscul familiilor cu copii de a intra în sărăcie sporește considerabil odată cu nașterea următorului copil. Astfel, în anul 2022, cea mai înaltă rată a sărăciei a fost înregistrată în rândul copiilor din gospodăriile cu 3 și mai mulți copii (39,5%), iar cea mai mică – pentru copiii din gospodăriile cu un singur copil (20,8%). În funcție de tipul gospodăriei se constată că, cea mai mare rată a sărăciei este înregistrată în cazul copiilor din gospodăriile formate din mai multe nuclee familiale (35,4%), dat fiind faptul, că acest tip de gospodării predomină în mediul rural, unde incidența sărăciei în general este mai mare [8, p.27].

Schimbări frecvente de locuință: Familii aflate în situații de risc pot fi nevoite să se mute des din cauza problemelor financiare sau a altor factori, cum ar fi pierderea locului de muncă, creșterea chiriilor sau a altor dificultăți economice. Maria Bulgaru, în lucrarea Metode şi tehnici în asistenţa socială, susține că condiţiile de viaţă ale familiei, menţionăm că există o serie de factori materiali care pot ajuta sau pot îngreuna menţinerea membrilor familiei la un anume standard de sănătate. În primul rând, trebuie luate în consideraţie condiţiile de locuit, pentru că unele locuinţe nu corespund normelor igienice, nu au spaţiu suficient pentru familia respectivă, fie că este proastă luminozitatea şi aerisirea sau lipsesc mijloacele de încălzire [2, p.70]. Aceste mutări frecvente pot afecta stabilitatea, securitatea și rutina copiilor uneori fiind nevoiți să trăiască în condiții precare.

MATERIALE ȘI METODE

Pentru a valida reperele teoretice în ianuarie 2023, s-a organizat un focus grup cu 8 reprezentanți ai Agențiilor Teritoriale de Asistență Socială din Nord-Est, Nord-Vest, Sud Est și Centru-Est. Scopul principal al unui focus grup a fost de a obține perspective detaliate și idei profunde asupra lucrului cu copii și familii în situație de risc. În acest sens selectarea participanților a fost realizată pentru a asigura o diversitate adecvată punând accent pe experiența în domeniul asistenței sociale și cunoașterea rolurilor responsabilitățile specifice în lucrul cu copii în familia în situații de risc. Prin intermediul discuțiilor deschise și a întrebărilor ghidate de moderator, focus grupul a permis participanților să ofere opinii, să împărtășească experiențe și să exploreze puncte de vedere diverse. Informațiile și perspectivele obținute dintr-un focus grup au fost utilizate pentru a valida abordările existente la nivel internațional.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Participanții la discuție au subliniat că schimbările constante de locuință sunt adesea rezultatul lipsei de resurse financiare, violenței domestice și accesului inadecvat la servicii sociale. Participanții la discuția de focus grup au evidențiat *că schimbările constante de locuință sunt adesea rezultatul unor factori precum lipsa de resurse financiare, violența domestică și lipsa accesului la servicii sociale adecvate. Această situație agravează stresul și anxietatea membrilor familiei, împiedicându-i să se angajeze în mod constructiv în comunitate și să-și construiască un viitor stabil (FG_5). Unele familii pot fi forțate să trăiască în condiții de locuit nesigure sau precare din cauza lipsei resurselor financiare și lipsei motivației interne da a-și crea un trai decent* (FG_1). *Observațiile mele, bazate pe experiența din domeniul asistenței sociale, indică faptul că schimbările frecvente de locuință reprezintă o realitate alarmantă pentru multe familii aflate în situații de risc. Aceste mișcări repetate generează instabilitate și insecuritate în viața cotidiană a acestor familii, afectând negativ stabilitatea emoțională și dezvoltarea copiilor (FG_8). Experiența mea profesională în domeniul asistenței sociale mă determină să subliniez importanța adresării schimbărilor frecvente de locuință în rândul familiilor vulnerabile. Este esențial să se ofere sprijin și resurse adecvate acestor familii pentru a le ajuta să-și găsească locuințe stabile și sigure, în timp ce se abordează și cauzele profunde ale acestei instabilități, cum ar fi sărăcia și lipsa accesului la educație și servicii de sănătate (FG_3).*

O altă problemă a familiilor cu copii în situație de risc din Republicii Moldova este *violența familială*. Unii copii se pot confrunta cu violența domestică sau cu abuz în propria lor casă, ceea ce poate avea consecințe grave asupra stării lor emoționale și fizice. În Republica Moldova în 2012, 76% de copii cu vârsta de 2-14 ani au fost supuși măsurilor violente de disciplinare, inclusiv pedepsei fizice și agresiunii psihologice. Sondajul privind violența împotriva copiilor și tinerilor în Republica Moldova (VACS), [7, p 23] 2019 stabilește că circa 1 din 4 fete (25,9%) și 1 din 3 băieți

(35,2%) au fost supuși violenței fizice până la 18 ani. Circa 1 din 7 fete (14,1%) și băieți (14,5%) au fost supuși violenței fizice în copilărie din partea unui părinte, îngrijitor adult sau altă rudă- adult. Violența fizică și psihologică asupra copiilor este un fenomen răspândit în Republica Moldova. Conform datelor Ministerului Muncii și Protecției Sociale, la sfârșitul anului 2021, la evidență erau circa 8300 de copii aflați în situații de risc, 73,8% dintre aceștia fiind din mediul rural. Peste 6 mii dintre aceștia erau din categoria copiilor neglijați, iar 783 – supuși violenței. Cu toate acestea, comparativ cu anul 2020, numărul copiilor supuși violenței a scăzut cu 9,6%.

În asociere cu fenomenul de violență, neglijarea copilului înseamnă privarea copilului de lucrurile de bază precum hrană, apă, igienă fundamentală, adăpost, îngrijire medicală, educație și suport emoțional. Datele statistice oficiale ne arată că din totalul copiilor în situații de risc, 12,1 mii de copii au fost din categoria copiilor neglijați, 515 de copii au fost supuși violenței, iar 195 de copii se află în alte situații precum: practicarea vagabondajului, cerșitului, prostituției, lipsirea de îngrijire și supraveghere din partea părinților din cauza absenței acestora la domiciliu din motive necunoscute, copii care au fugit de acasă sau au fost alungați, copii abandonați de părinți, copii victime ale infracțiunilor și copii în cazul cărora în privința părinților/unicului părinte a fost instituită o măsură de ocrotire judiciară [8, p. 34].

Dependența de substanțe în rândul părinților este o problemă complexă și delicată care poate avea impacturi semnificative asupra întregii familii. Această dependență poate afecta relațiile, sănătatea, bunăstarea economică și abilitatea părinților de a-și îngriji și de a-și sprijini copiii. Din discuțiile avute la grupul de discuții, se conturează o perspectivă clară asupra faptului că dependența de substanțe, *în special abuzul de alcool, reprezintă principalul factor de stres și tensiune în cadrul familiilor expuse la riscuri sociale. Această problemă inițiază un lanț de consecințe negative, inclusiv neglijarea membrilor familiei, violența fizică și abuzul sexual, afectând în mod semnificativ echilibrul și bunăstarea familială* (FG_5).

O altă problemă cu care se confruntă familiile cu copii în situații de risc este *ocuparea forței de muncă*. Disponibilitatea limitată a locurilor de muncă sau lipsa calificărilor adecvate pot genera instabilitate în angajarea părinților și dificultăți în asigurarea resurselor necesare pentru familie. În unele comunități sau regiuni, accesul redus la oportunități de angajare sau la piața muncii poate complica căutarea unui loc de muncă adecvat. De asemenea, locurile de muncă nesigure adesea nu oferă beneficii sociale sau medicale, ceea ce poate reprezenta o provocare suplimentară pentru părinți în a-și menține sănătatea și a acoperi costurile medicale.

Copiii din familii defavorizate se confruntă adesea cu dificultăți în *accesul la educație de calitate*, ceea ce poate afecta în mod semnificativ viitorul lor și șansele de a scăpa din ciclul sărăciei. Strategia națională de dezvoltare „Moldova Europeană 2030” reprezintă o viziune strategică aliniată cu Agenda ONU pentru Dezvoltare Durabilă 2030, având ca obiectiv principal implementarea principiului „Nimeni să nu fie lăsat în urmă”. Aceasta vizează atingerea Obiectivului 4 al Agendei, care promovează

„Garantarea unei educații de calitate și promovarea oportunităților de învățare pe tot parcursul vieții pentru toți”. Strategia propune o serie de acțiuni prioritare, inclusiv asigurarea unui acces echitabil pentru toți copiii la educație gratuită. Aceasta se va realiza prin crearea condițiilor favorabile în ceea ce privește accesul geografic, infrastructura școlară, informațională și financiară. De asemenea, se va oferi sprijin pentru pregătirea copiilor în funcție de abilitățile individuale ale fiecăruia, asigurând în același timp un mediu școlar prietenos, protejat și incluziv.

În timpul unei crize, copiii pot fi separați de familiile lor, iar este esențial al ca îngrijirea oferită să fie de cea mai înaltă calitate pentru a asigura bunăstarea lor continuă. Situațiile de risc, cum ar fi instabilitatea familială sau abuzul, pot duce la separarea de părinți sau chiar la pierderea custodiei, afectând profund relațiile dintre părinți și copii. Autoritățile tutelare intervin atunci când sănătatea și securitatea copiilor sunt puse în pericol, putând decide plasarea copiilor în servicii alternative de protecție a copilului, precum centre de plasament sau case de tip familial, în cazuri extreme chiar și decăderea din drepturile părintești. Pierderea drepturilor părintești poate conduce la pierderea legăturii cu copiii, iar relația poate deveni dificilă sau limitată. Procesele juridice complicate, cum ar fi divorțul sau procedurile de decădere din drepturi părintești, pot adăuga stres și dificultăți suplimentare într-o perioadă deja tensionată pentru familiile implicate.

CONCLUZII

Familia cu copii în situații de risc în contextul societății contemporane reprezintă o preocupare majoră pentru asistența socială și politica publică. Abordările conceptuale în această privință evidențiază necesitatea unei intervenții integrate și personalizate, care să răspundă nevoilor diverse și adesea complexe ale acestor familii vulnerabile. Studiile și practicile actuale subliniază importanța acordării de sprijin continuu și sustenabil pentru a asigura accesul la servicii esențiale precum locuințe sigure, educație de calitate și asistență medicală adecvată.

În concluzie, pentru a sprijini familiile cu copii în situații de risc, este esențial să se adopte strategii flexibile și inovative, care să abordeze nu doar consecințele imediate ale vulnerabilității, ci și cauzele profunde ale acestora. Aceasta presupune colaborarea strânsă între instituțiile de asistență socială, organizațiile neguvernamentale, comunitățile locale și sectorul privat pentru a crea un mediu favorabil în care aceste familii să poată depăși dificultățile și să își construiască un viitor mai stabil și mai sigur pentru copiii lor.

REFERINȚE

1. BERTALANFFY, L., „An Outline of General System Theory”, 1950, The British Journal for the Philosophy of Science, vol. 1, nr. 2.

2. BULGARU M. Metode şi tehnici în asistenţa socială. Chișinău, 2002.
3. Evaluare și recomandări de îmbunătățire rezilienței sistemului de protecție socială pentru un răspuns prompt și flexibil la nevoile tuturor copiilor și familiilor vulnerabile care se confruntă cu șocuri, dezastrelor și crizelor din Moldova, Chișinău, 2016.
4. În:https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/Copiii_Moldovei/Analiza_saracie_copii_2022.pdf p.13
5. MITRUȚIU, M. Analiza reţelelor sociale. Timişoara, 2005.
6. RALSTON, Sh. The Oxford Handbook of Jane Addams. 2023.
7. STUDIU privind violența împotriva copiilor și tinerilor [VACS] 2019 În:https://www.cnpac.md/wp-content/uploads/2020/09/OIM_MoldovaVACS2019_RO_interactive.pdf
8. Studiu situația copiilor în R. Moldova, 2022 .În: https://statistica.gov.md/ro/situatia-copiilor-in-republica-moldova-in-anul-2022-9578_60434.html

ABORDAREA MULTISISTEMICĂ A REZILIENȚEI SOCIALE

THE MULTISYSTEM APPROACH TO SOCIAL RESILIENCE

CZU: 316.42 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.91**

Tatiana SPĂTARU,
ORCID: 0000-0002-6397-6735
e-mail: spatarutatiana66@gmail.com
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The content of the article focuses on how systemic thinking is applied by the most representative academic centers, which provide research tools and methodologies to study resilience in different social systems. Resilience is explained from the perspective of the ability of natural and human systems to recover from adversities at the individual, commentary and global level. Applied research methods include logical reasoning, such as induction and deduction. The review of the most important research centers contributes to a better understanding of the concept development trends and resilience strategies in a holistic framework. The main results obtained have led to the identification of how the systemic analysis of resilience responds to global challenges and suggests the ways of maintaining collective sustainability.*
Keywords: *multisystemic approach, social resilience, individual, community, global.*

INTRODUCERE

Abordarea multisistemică a rezilienței sociale este rezultatul cererii pentru noi cunoștințe interdisciplinare, ca răspuns la schimbările paradigmatice, ce intervin în explicarea lumii moderne. Totodată, este condiționată de ritmul vieții moderne, care este în continuă schimbare, devenind din ce în ce mai intens și stresant. Reziliența socială este un nou concept al lumii moderne, ce într-un mod complex și integrant, vine să răspundă capacității indivizilor și a comunităților de a face față și a se adapta diverselor provocări. Această abordare se concentrează pe interacțiunile și multiplele influențe din diferite sisteme și subsisteme sociale, în care societățile conviețuiesc. Reziliența este rezultatul interacțiunilor și influențelor reciproce ale sistemelor și subsistemelor sociale.

Perspectiva multisistemică a rezilienței sociale are la bază conceptul de ecologie socială, unde factorii de mediu, combinați cu cei sociali, culturali și economici influențează capacitatea de adaptare și recuperare. Abordarea multisistemică integrează diferite nivele de percepție, precum: individual, de grup, comunitar, societal; local/comunitar, național/regional, global; public, privat, ong-ist. Explică impactul schimbărilor în timp asupra rezilienței sociale, prin identificarea factorilor și proceselor care promovează o reziliență durabilă și adaptabilitate pe termen lung. În vederea implementării unei abor-

dări multisistemice eficiente, este esențială colaborarea între sectoarele public, privat și ong-ist, inclusiv la nivel local, național și global. Toate acestea contribuie la schimbul de cunoștințe, resurse și experiențe pentru a dezvolta și implementa strategii de promovare a rezilienței sociale mai eficiente și sustenabile.

Abordarea multisistemică a rezilienței sociale oferă o perspectivă comprehensivă și integrată asupra modului în care putem înțelege și promova capacitatea indivizilor și a comunităților de a face față și a se adapta la provocările și schimbările din mediul lor social. Înțelegerea complexă a interacțiunilor și influențelor multiple contribuie la dezvoltarea unor intervenții mai eficiente și mai adaptate contextului pentru a sprijini o dezvoltare reziliență a societății.

MATERIALE ȘI METODE

Articolul este elaborat în cadrul subprogramului *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice (SENREMO 01.05.01)*, direcția strategică *Valorificarea capitalului uman și social*, prioritatea strategică *Provocări societale*. Se înscrie în inițiativele de cercetare care contribuie la avansarea cunoștințelor despre reziliența socială la nivel național și identificarea vectorului de raliere a cercetărilor din Republica Moldova la potențialele tendințe de dezvoltare a domeniului.

Materialul care a servit drept suport pentru elaborarea articolului include analiza site-urilor celor mai reprezentative instituții și centre specializate pe cercetarea rezilienței sociale. Aplicarea inducției și deducției, sinteza informației și analiza comparată a acesteia au condus spre identificarea temelor-cheie de cercetare, a metodologiilor aplicate și a oportunităților pe care le deschid pentru ulterioara dezvoltare. Cunoașterea tendințelor de cercetare a abordărilor multisistemice a rezilienței sociale sunt importante pentru dezvoltarea cercetărilor în Republica Moldova și ralierea acestora la vectorul de dezvoltare european și global.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Reziliența socială reprezintă obiect de studiu în cadrul comunităților academice, instituțiilor de cercetare guvernamentale și non-guvernamentale, organizațiilor internaționale și instituțiilor afiliate acestora.

La nivel global își exercită activitatea Consorțiul pentru Reziliență, lansat în 2022 de Forumul Economic Mondial din Davos, în cooperare cu McKinsey&Company, având drept scop accelerarea acțiunii colective asupra factorilor cheie de reziliență pentru economia globală. Consorțiul contribuie la înțelegerea de către liderii globali cum se poate de anticipat, de pregătit și de reacționat mai bine la viitoarele perturbări prin intermediul următoarele patru obiective: 1) dezvoltarea unui cadru comun de reziliență pentru organizațiile din sectorul public și privat, care ar contribui la obținerea unei creșteri

mai durabile și ar favoriza incluziunea; 2) împărtășirea celor mai bune practici pentru a susține schimbarea, înțelegerea riscului și rezilienței, pe măsură ce societatea se îndepărtează de la răspunsurile concentrate, pe termen scurt, spre crearea de valori pe termen lung; 3) dezvoltarea unei înțelegeri comune a factorilor de reziliență și implementarea agendei de reziliență atât în sectorul public, cât și cel privat; 4) identificarea parteneriatelor public-private pentru a construi societăți și economii reziliente [1].

În spațiul de cercetare european identificăm mai multe centre specializate în studiul rezilienței sociale. Centrul pentru Reziliență și Sănătate Socio-Emoțională este parte componentă a Universității din Malta, servind drept bază regională pentru ENSEC, o rețea europeană pentru cercetători și practicieni care lucrează în domeniul competențelor sociale și emoționale. Este un centru de cercetare transdisciplinar care dezvoltă și promovează unele strategii de intervenție și prevenire în sănătatea socio-emoțională și reziliență la copii și tineri. Centrul publică seria de monografii *Reziliență și sănătate,* prin care își propune să ofere o platformă de acces deschis pentru diseminarea cunoștințelor și cercetării în domeniul rezilienței educaționale și sănătății sociale și emoționale [2].

Laboratorul de Reziliență și Sănătate funcționează din 2020 în cadrul University College Dublin, Irlanda. Cercetările realizate generează noi cunoștințe privind mecanismele complexe ale rezilienței sociale, modului în care aceste mecanisme influențează sănătatea mintală și fizică a copiilor, adolescenților și adulților [3].

În Germania identificăm o gamă largă de instituții și centre de cercetare, care se axează pe reziliența socială și domenii conexe.

Institutul Leibniz pentru Cercetarea Rezilienței (LIR) concentrează specialiști în neurobiologie, fizicieni, medici și psihologi, care investighează fenomenul rezilienței, în special, capacitatea de a menține sau restabili sănătatea mintală în timpul sau după evenimente stresante de viață, într-o manieră interdisciplinară. Cercetarea este interdisciplinară și translațională și se concentrează pe următoarele trei domenii: mecanisme de reziliență moleculară și celulară, mecanisme sistemice de reziliență și mecanisme de reziliență cognitivă și comportamentală. Abordările metodologice aplicate permit decodificarea mecanismelor care stau la baza rezilienței la nivel molecular și celular, inclusiv la nivelul rețelelor neuronale la oameni și animale, precum și dezvoltarea intervențiilor care promovează reziliența și testarea eficacității acestora. Componenta cercetării translaționale este direcționată de a aduce cunoștințe fundamentale până în stadiul de aplicare clinică. LIR în conformitate cu moto-ul „theoria cum praxi” pune la dispoziție societății aceste cunoștințe prin oferirea de formare și consiliere în reziliența socială, prin dezvoltarea de trening-uri de reziliență specifice grupului țintă și prin colectarea și diseminarea cunoștințelor bazate pe dovezi privind tema rezilienței [4].

Grupul de lucru Reziliența socială activează în cadrul Universității din Augsburg din 2022. Este format din cercetători multidisciplinari (științe ale comunicării, informatică, economie, geografie, educație, istorie, geografie umană, drept, științe politice, psihologie, sociologie și teologie), care împărtășesc viziunile asupra conceptualizării

și cercetării rezilienței în științele sociale. Perspectivele de cercetare se concentrează pe următoarele două direcții: 1) integrarea ideilor și constatărilor privind reziliența din diferite discipline și dezvoltarea unui concept comun ; 2) dezvoltarea conceptului de „dilemă socio-științifică", care reprezintă o situație în care viețile și mijloacele de trai ale oamenilor, precum și integritatea structurilor societale sunt amenințate serios și în care contribuțiile științei sunt esențiale pentru a identifica amploarea și intensitatea amenințării [5].

Centrul pentru Cercetarea Dezvoltării (ZEF) funcționează în cadrul Universității din Bonn, fiind specializat pe cercetarea internațională și transdisciplinară. Sunt dezvoltate următoarele teme de cercetare transversale: politica științifică, guvernanța, resursele de apă, utilizarea terenurilor și securitatea alimentară, energie regenerabilă, mediu și schimbări climatice, mobilitate și migrație, sănătate și salubritate. ZEF urmează o abordare integrativă și transdisciplinară de cercetare, unde oamenii din științe naturale și sociale împreună cu economiștii identifică soluții în strânsă colaborare cu partenerii locali [6].

Sinteza succintă a segmentului de abordări multisitemice în aria europeană de cercetare ilustrează diversitatea și complexitatea investigațiilor în reziliența socială. Se caracterizează printr-o abordare interdisciplinară și colaborativă pentru a înțelege și a sprijini capacitatea indivizilor și a comunităților de a face față și de a se adapta la provocările sociale, economice și de mediu.

Statele Unite ale Americii valorifică din plin oportunitățile oferite de rezultatele cercetării rezilienței sociale. Există numeroase centre de cercetare specializate pe studiul rezilienței sociale și aplicabilitatea rezultatelor în activitatea practică.

Centrul pentru Copilul în Dezvoltare, fondat în 2006, este parte a Universității Harvard, și se concentrează pe cercetarea dezvoltării timpurii a copiilor și pe identificarea factorilor care contribuie la reziliență în fața stresurilor și a traumelor. Centrul catalizează inovația locală, națională și internațională în politici și practici, axate pe copii și familii. „Facem acest lucru pentru că societatea plătește un preț enorm atunci când copiii nu își ating potențialul, pentru că o jumătate de secol de politici și programe nu au produs rezultate inovatoare și pentru că progresele științei sunt gata să fie folosite pentru a realiza un viitor promițător pentru fiecare copil." Centrul ocupă o nișă unică printre instituțiile universitare, având capacitatea de a canaliza experiența colectivă spre consolidarea unei societăți reziliente [7].

Institutul Global de Reziliență (GRI) demonstrează o abordare interdisciplinară. Este lansat în 2017, la Universitatea Northeastern din Boston, fiind angajat să dezvolte și să implementeze instrumente practice și inovatoare, aplicații și abilități care întăresc reziliența indivizilor, comunităților, infrastructurii, sistemelor, rețelelor și societăților. Este compus din experți în reziliență din mediul academic, guvern și industrie, fortificându-i capacitatea de a interveni în rezolvarea celor mai presante provocări ale rezilienței din lume. În 2018, GRI lansează Global Resilience Research Network (GRRN), o rețea globală de membri orientată spre reziliență, concepută pentru a stimula colaborarea, cer-

cetarea și susținerea inițiativelor de reziliență din întreaga lume. Proiectele realizate în cadrul GRI vizează reziliența financiară, reziliența energetică, reziliența mass-media, maximizarea rezilienței individuale și comunitare, reziliența femeilor în momente de criză, inițiative de reziliență comunitară, măsurarea rezilienței.

GRI se străduie prin cercetările sale să depășească barierele identificate în calea obținerii unei mai mari reziliențe, precum: existența unui risc larg răspândit de analfabetism și o înțelegere limitată a noilor dependențe și interdependențe, care pătrund în viețile noastre din ce în ce mai conectate; existența unor proiecte inadecvate pentru încorporarea rezilienței în sistemele, rețelele și infrastructura cheie; existența stimulentelor economice inadecvate pentru a investi în măsuri dovedite de reziliență; existența cadrelor de guvernanță și orientări politice inadecvate pentru a stimula reziliența; lipsa de programe interdisciplinare adecvate de formare și educație pentru a sprijini dezvoltarea și implementarea capacităților cuprinzătoare pentru promovarea rezilienței [8].

Universitatea din Arizona, Tucson, este un lider recunoscut în multe dintre domeniile și subiectele critice pentru reziliență. În cadrul Universității funcționează Institutul Arizona pentru Reziliență (AIR), acoperind un areal destul de extins al cercetărilor, inclusiv geografie, antropologie, studii de zonă, adaptarea la schimbările climatice, tehnologii energetice sustenabile, reziliența indigenă, inițiative educaționale și altele. Accentul în activitatea AIR este reziliența, capacitatea de a răspunde la schimbările de mediu în moduri inovatoare prin adaptare către rezultate mai durabile și mai echitabile. AIR cuprinde cincisprezece centre și programe interdisciplinare, furnizând metodologii de cercetare, resurse și strategii pentru a construi sisteme mai rezistente și pentru a stimula colaborarea și durabilitatea comunităților [9].

Centrul Național PTSD (tulburări de stres posttraumatic), parte componentă a Departamentului de Afaceri ai Veteranilor, se concentrează pe cercetarea și tratamentul tulburărilor de stres posttraumatic, accentul fiind pus pe factorii de protecție și reziliență [10].

Centrul pentru Reziliență RAND este o organizație de cercetare non-profit, care dezvoltă soluții la provocările de politici publice, pentru a ajuta comunitățile din întreaga lume să devină mai reziliente, mai sănătoase și mai prospere. Se ocupă de studierea rezilienței în fața diverselor amenințări, inclusiv teroriste și legate de dezastre naturale, dezvoltând soluții pentru a întări reziliența comunităților și instituțiilor [11].

Canada este cunoscută prin efortul depus de Centrul de Cercetare pentru Reziliență (RRC) de la Dalhousie University, Nova Scotia. Este un centru cu renume mondial de expertiză și instrumente de reziliență pentru a sprijini indivizii și comunitățile pe drumul lor către bunăstarea psihologică, socială, culturală și fizică. Este condus de Dr. Michael Ungar, care mai bine de 15 ani desfășoară cercetări inovatoare, explorând căi de reziliență în diferite culturi. Dr. Michael Ungar, fondatorul și directorul RRC, sugerează că „*În contextul expunerii la adversități semnificative, reziliența este atât capacitatea indivizilor de a naviga către resursele psihologice, sociale, culturale și fizice care le susțin bunăstarea, cât și capacitatea lor individuală și colectivă de a negocia pentru aceste resurse, să fie oferite în moduri sem-*

nificative din punct de vedere cultural." RRC conceptualizează reziliența din perspectiva socio-ecologică, reflectând o interpretare pluralistă a fenomenelor, iar înțelegerea rezilienței devenind una colectivă, contextualizată cultural. Sunt elaborate și aplicate instrumente de sondaj GYRM sau ARM, ce permit online testarea rezilienței [12].

Estimând abordările multisistemice ale rezilienței sociale în aria de cercetare nord americană, constatăm un interes emergent pentru definirea și completarea noțiunilor-cheie. Cercetarea legată de reziliență tinde să se diversifice și să se extindă în timp și spațiu. Subiectele și domeniile academice legate de inginerie și sisteme adaptative complexe au fost proeminente la începutul anilor 2000 [13]. În ultimii ani reziliența psihologică și social-ecologică devin dominante în arealul de cercetare atât nord american, cât și european. Interesul emergent este explicabil prin schimbările care se produc și caracterul interdependent al lumii moderne. Abordarea multisistemică a rezilienței sociale este o paradigmă în gândirea modernă, capabilă să creeze conexiuni interdisciplinare și să ofere soluții inovative.

CONCLUZII

Conceptul de reziliență socială își face apariția în jurul anilor 1970-1980, prin contribuția teoreticienilor din domeniul științelor sociale. Termenul a fost folosit pentru a descrie capacitatea indivizilor și a comunităților, a societăților de a se adapta și de a supraviețui în fața unor schimbări și stresuri sociale. În timp, la definirea și explicarea conceptului și-au adus contribuția psihologi, sociologi, antropologi. Astăzi, reziliența socială a devenit un domeniu dinamic de cercetare interdisciplinar. Accentul investigativ s-a deplasat spre examinarea capacității indivizilor, comunităților și societăților de a face față și de a se recupera din diverse provocări și adversități, propunându-și să schimbe structurile sociale pentru a face față mai bine viitoarelor perturbări.

La nivel *individual*, reziliența implică identificarea și cultivarea capacității de a face față multitudinii situațiilor de stres, pe care viața le aduce inevitabil [8]. La nivel *societal*, reziliența implică identificarea și creșterea capacității guvernelor, regiunilor, comunităților și entităților din sectorul privat de a înțelege și de a gestiona mai bine sistemele din ce în ce mai interconectate și interdependente, care ridică riscul de eșecuri de anvergură și în cascadă atunci când nu sunt plasate sub control [8].

Odată cu schimbările climatice, epuizarea resurselor naturale, pierderea biodiversității, pandemiile și rezistența la antibiotice etc. își fac apariția o noi forme de „amenințări", devenind provocări cronice pentru umanitate. Noile amenințări impun o implicare științifică în definirea și soluționarea lor, fiind foarte controversate strategiile de abordare ale acestora. Potențialele inițiative interdisciplinare de cercetare, monitorizate în cadrul acestui articol, avansează cunoștințele colective despre reziliența socială și corelarea acestora cu particularitățile codului genetic, potențialului cultural acumulat în timp, strategiile de dezvoltare durabilă dezvoltate la nivel de guverne etc.

Abordarea multisistemică a rezilienței sociale din perspectiva interdisciplinară este esențială pentru a înțelege și explica procesele de recuperare, adaptare și transformare în

contexte de schimbare și adversitate. Informația procesată demonstrează tendința spre crearea unei platforme globale interdisciplinare prin menținerea uni dialog asupra faptului cum trebuie studiată reziliența în diferite sisteme sociale și cum rezultatele acestor cercetări conduc spre crearea unor spații reziliente într-un mediu holistic.

REFERINȚE

1. *Resilience Consortium.* World Economic Forum © 2024. În: https://initiatives.weforum.org/resilience-consortium/home. [Accessed: 02.05.2024].
2. *Centre for Resilience and Socio-Emotional Health*. University of Malta © 2024. În: https://www.um.edu.mt/cres/aboutus/ [Accessed: 22.06.2024].
3. *UCD Resilience and Health Laboratory*. University College Dublin © 2024. În: https://www.ucd.ie/psychology/research/researchcentresandlaboratories/resiliencehealthlaboratory/. [Accessed: 26.06.2024].
4. *Leibniz Institute for Resilience Research (LIR)*. Leibniz Institute for Resilience Research© 2024. În: https://www.leibniz-gemeinschaft.de/en/institutes/leibniz-institutes-all-lists/leibniz-institute-for-resilience-research [Accessed: 27.03.2024].
5. *Working group „Social Resilience”.* University of Augsburg © 2024. În: https://www.uni-augsburg.de/en/forschung/einrichtungen/institute/working-group-social-resilience/. [Accessed: 28.06.2024].
6. *Center for Development Research (ZEF*). Green Policy Platform © 2012-2024 În: https://www.greenpolicyplatform.org/organization/center-development-research-zef [Accessed: 12.05.2024].
7. *Center on the Developing Child. Harvard University*. The President and Fellows of Harvard College © 2024. În: https://developingchild.harvard.edu/about/ [Accessed: 23.05.2024].
8. *Global Resilience Institute.* Northeastern University © 2024. În: https://globalresilience.northeastern.edu/about/resilience/ [Accessed: 23.05.2024].
9. *Centers & Programs.* University of Arizona © 2024. În: https://air.arizona.edu/centers-programs[Accessed: 27.05.2024].
10. *History Overview*. U.S. Department of Veterans Affairs © 2024. În: https://department.va.gov/history/history-overview/ [Accessed: 01.07.2024].
11. *A Brief History of RAND.* RAND Corporation © 1994-2024. În: https://www.rand.org/about/history.html [Accessed: 02.07.2024].
12. *Guiding the world in resilience*. Dalhousie University © 2024. În: https://resilienceresearch.org/. [Accessed: 03.07.2024].
13. KIM, Gh., YEOM, J., JEONG, S., CHUNG, Ji. Resilience and social change: Findings from research trends using association rule mining. In: *Heliyon*, 2023. Aug.; 9(8), ISSN e18766. În: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10404750/. [Accessed: 05.07.2024].

REZILIENȚA SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ANALIZĂ CALITATIVĂ

SOCIAL RESILIENCE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: A QUALITATIVE ANALYSIS

CZU: 316.42(478):303.022 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.92**

Victor MOCANU,
ORCID: 0000-0002-9967-9097
e-mail: atitudinemd@gmail.com
Institutul de Cercetări Juridice Politice și Sociologice,
Universitatea de Stat din Moldova
Ion MOCANU,
ORCID: 0000-0001-6423-0567
e-mail: mocanu.i@gmail.com
Institutul de Cercetări Juridice Politice și Sociologice,
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *This qualitative research explores social resilience in the Republic of Moldova, focusing on diverse regional perspectives. The study aims to investigate how individuals and communities perceive and navigate social challenges, utilizing in-depth interviews across various localities including villages, towns, and cities. Through thematic analysis, the research identifies key factors influencing social resilience, such as community cohesion, cultural identity, economic opportunities, and governance practices. Findings highlight the multifaceted nature of resilience and its crucial role in addressing socio-economic uncertainties and fostering sustainable development. The study concludes with implications for policy-making and institutional strategies to strengthen social resilience at regional and national levels, contributing to broader discussions on societal well-being and adaptive capacity.*

Keywords*: social capital, community participation, civic engagement, adaptive strategies, socio-economic challenges.*

INTRODUCERE

Republica Moldova se află într-o situație delicată, caracterizată de fragilitate economică și incertitudini politice. Condițiile economice precare, marcate de sărăcie și șomaj, au generat tensiuni sociale și migrare masivă către alte țări în căutarea unor oportunități mai bune. În același timp, factorii politici, inclusiv conflictele interne și relațiile instabile cu vecinii din regiune, au contribuit la climatul de nesiguranță și lipsa de încredere în instituțiile guvernamentale. Aceste provocări sunt exacerbate de schimbările climatice, care afectează resursele naturale și potențialul agrar al țării. Cetățenii din Republica Moldova se confruntă cu multiple provocări care le afectează calitatea

vieții și capacitatea de a se adapta la schimbările din mediul lor. Întrebarea esențială este cum reușesc acești cetățeni să facă față acestor provocări și să-și mențină reziliența în fața dificultăților. Cercetarea noastră se concentrează pe explorarea acestor dinamici și pe identificarea factorilor care contribuie la reziliența și adaptabilitatea cetățenilor moldoveni. Respectiv, subiectul studiului nostru îl reprezintă modul în care cetățenii din Republica Moldova percep și răspund la provocările sociale, economice și politice, în timp ce obiectul studiului este contextul social și economic al Moldovei, în care aceste dinamici se desfășoară. Ne interesează în special modul în care cetățenii își gestionează resursele și relațiile sociale pentru a face față provocărilor și a-și menține un nivel de trai acceptabil în ciuda dificultăților.

MATERIALE ȘI METODE

În cercetarea sociologică contemporană, studiul rezilienței și capitalului uman în fața provocărilor sociale este un domeniu cu interes sporit, atât în țările dezvoltate, cât și în cele în curs de dezvoltare. Există o serie de cercetări și teorii care pot fi aplicate pentru a înțelege mai bine dinamica socială și capacitățile de adaptare ale cetățenilor. Unul dintre conceptele cheie în studiul rezilienței este teoria resurselor sociale, care subliniază importanța rețelelor sociale și comunitare în sprijinirea indivizilor în fața stresului și adversității. Lucrările lui Mark Granovetter despre ,,legăturile slabe' și ,,legăturile puternice” oferă o înțelegere a modului în care rețelele sociale diverse pot oferi resurse și sprijin în diferite contexte sociale și economice[1]. Pe de altă parte, teoria capitalului uman, dezvoltată de Gary Becker, susține că investițiile în educație, sănătate și competențe profesionale pot crește capacitățile individuale de a face față provocărilor și de a atinge un nivel mai ridicat de bunăstare[2]. În cadrul Republicii Moldova, această teorie ar putea fi aplicată pentru a înțelege modul în care nivelul de educație și starea de sănătate a cetățenilor influențează capacitatea lor de adaptare la schimbările sociale și economice.

Este important să recunoaștem că cercetarea sociologică asupra rezilienței și capitalului uman în Republica Moldova necesită un șir de studii empirice și teoretice pentru a înțelege în profunzime dinamica socială și capacitățile de adaptare ale cetățenilor. Prin urmare, această cercetare își propune să contribuie la umplerea acestui gol de cunoaștere prin explorarea experiențelor, percepțiilor și resurselor cetățenilor moldoveni în fața provocărilor sociale și economice contemporane. Prin intermediul interviurilor, observațiilor și analizei textuale, cercetătorii pot săpa adânc în subiectele de studiu și să surprindă nuanțele și diversitatea perspectivelor umane. Luând în considerare această abordare, o serie de autori de marcă precum Creswell, Denzin și Charmaz au contribuit la dezvoltarea și rafinarea metodelor calitative de cercetare în sociologie. De exemplu, Charmaz a pus accent pe construirea teoriei încorporate în datele calitative, argumentând că această metodă poate genera perspective teoretice noi și profunde despre fenomenele sociale[3]. La fel de important este și contribuția lui Creswell, care a descris cinci abordări diferite în cercetarea calitativă, oferind cercetătorilor opțiuni variate și flexibile pentru a aborda subiectele lor de studiu[4].

În paralel cu dezvoltarea metodelor calitative, conceptul de reziliență socială a devenit din ce în ce mai important în sociologie. Reziliența socială se referă la capacitatea indivizilor și a comunităților de a se adapta și de a face față adversităților sociale și economice. Masten și Narayan explorează diferitele căi de risc și reziliență în dezvoltarea copiilor în contextul dezastrelor și conflictelor, evidențiind importanța factorilor de protecție în susținerea adaptării pozitive[5]. Într-un alt studiu, Ungar analizează reziliența în diferite contexte culturale, subliniind modul în care resursele și strategiile de adaptare variază în funcție de mediul social și cultural[6]. Aceste exemple ilustrează modul în care metodele calitative de cercetare și conceptul de reziliență socială pot fi integrate pentru a înțelege mai bine dinamica socială și adaptarea umană în fața provocărilor și adversităților. Prin explorarea perspectivelor individuale și a resurselor sociale și personale, metodele de cercetare sociologice ne oferă instrumentele necesare pentru a naviga prin lumea complexă în care trăim și a găsi soluții la problemele sociale contemporane.

Situația actuală din Republica Moldova reflectă o serie de provocări care pot afecta reziliența socială a populației. Dezechilibrele economice, ratele ridicate de șomaj și sărăcie, precum și instabilitatea politică și socială, pot exercita presiuni asupra indivizilor și comunităților, punându-le la încercare capacitatea de a se adapta și de a-și menține bunăstarea și reziliența socială. Reziliența socială este un concept complex și dinamic, care implică capacitatea indivizilor și a comunităților de a face față și de a se adapta la schimbările și adversitățile sociale. În Republica Moldova, această reziliență poate fi pusă la încercare de o serie de factori, inclusiv instabilitatea economică și politică, sărăcia, migrația și schimbările climatice. Scopul acestei cercetări este de a investiga dinamica rezilienței sociale în Republica Moldova și de a identifica factorii cheie care influențează capacitatea indivizilor și a comunităților de a face față și de a se adapta la schimbările și adversitățile sociale. Prin înțelegerea mai profundă a acestor dinamici, cercetarea își propune să ofere contribuții semnificative la dezvoltarea de politici și programe sociale care să sprijine și să promoveze reziliența individuală și comunitară în țară.

Problema de cercetare a acestui studiu este de a înțelege mai bine dinamica rezilienței sociale în Republica Moldova și de a identifica factorii cheie care influențează capacitatea indivizilor și a comunităților de a face față și de a se adapta la provocările sociale și economice. Această problemă de cercetare este esențială pentru a dezvolta politicile și programele sociale adecvate pentru promovarea unei societăți mai stabile și mai rezistente în fața schimbărilor și adversităților sociale. Metodologia de cercetare utilizată în acest studiu a implicat realizarea a 9 focus grupuri în localități urbane și rurale din Republica Moldova, în scopul de a investiga dinamica rezilienței sociale în diferite contexte sociale și regionale. Această metodă a fost aleasă pentru a permite participanților să discute deschis și să ofere perspective variate asupra subiectului cercetat. Pentru selecția participanților la focus grupuri, s-a folosit o abordare mixtă, combinând criterii aleatorii și criterii specifice de selecție. Eșantionul a fost compus din indivizi din diferite categorii socio-demografice și profesionale, pentru a asigura o reprezentare diversificată a populației. Fiecare focus grup a fost condus de un moderator experimentat în cercetarea

socială, care a facilitat discuțiile și a asigurat respectarea regulilor de comunicare și echitate în exprimare. Datele colectate au fost analizate folosind metode calitative de analiză tematică. Astfel, au fost identificate și interpretate temele și modelele emergente din discuțiile focus grupurilor, pentru a extrage date relevante și pentru a dezvolta concluzii și recomandări.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Deci, vom purcede la analiza răspunsurilor oferite de către respondenți, începând cu întrebarea de introducere, prin care participanții au fost rugați să se dea cu părerea privind preocupările și problemele majore cu care se confruntă cetățenii din Republica Moldova, atât la nivel local, cât și la nivel regional. Există o varietate de aspecte economice, politice și sociale care afectează calitatea vieții și bunăstarea populației, iar aceste aspecte sunt reflectate în răspunsurile furnizate de locuitorii din diferite localități. În ceea ce privește problemele economice, sunt menționate în mod constant ca fiind printre cele mai presante aspecte salariile mici și prețurile mari. Această discrepanță între venituri și costul vieții generează dificultăți în satisfacerea nevoilor de bază și duce la o calitate scăzută a vieții pentru mulți cetățeni. De asemenea, migrația este o problemă semnificativă, menționându-se în toate localitățile că mulți tineri părăsesc țara în căutarea unor oportunități mai bune în străinătate. Problemele politice, inclusiv instabilitatea politică și corupția, sunt de asemenea subiecte de îngrijorare pentru mulți cetățeni. Percepția că clasa politică nu reușește să abordeze eficient aceste probleme și să aducă schimbări pozitive în societate contribuie la creșterea nemulțumirii și a scepticismului în rândul populației.

Analizând răspunsurile furnizate din diferite localități ale Republicii Moldova, se conturează o imagine complexă a problemelor cu care se confruntă societatea în prezent. Aceste probleme acoperă o gamă largă de domenii, inclusiv aspecte sociale, economice, politice și de mediu, evidențiind interconexiunile și interdependențele dintre acestea. Unul dintre principalele aspecte ridicate în răspunsurile primite se referă la problemele legate de mediu și infrastructură. Lipsa canalizării și a apei potabile de calitate sunt probleme semnificative, afectând calitatea vieții locuitorilor din mai multe localități. De asemenea, există preocupări cu privire la starea drumurilor și a infrastructurii în general, inclusiv lipsa de acces la servicii esențiale, cum ar fi farmaciile în localitățile rurale.

În ansamblu, analiza datelor relevă complexitatea și diversitatea problemelor de securitate și a factorilor care influențează sentimentul de siguranță în comunitățile investigate. De la amenințările fizice și sociale la problemele structurale și instituționale, aceste date subliniază necesitatea unor abordări comprehensive și coordonate pentru a promova securitatea și bunăstarea locuitorilor. În satul Colicăuți, raionul Briceni, se remarcă un sentiment general de siguranță și liniște. Oamenii apreciază prezența polițiștilor și iluminatul stradal, considerând aceste aspecte ca fiind normale și necesare pentru un mediu sigur. Totuși, numeroși respondenți au subliniat impactul negativ al pandemiei asupra economiei și vieții sociale. Cele mai frecvent menționate aspecte au

fost: reducerea veniturilor, pierderea locurilor de muncă, accesul la servicii, precum și dificultățile în asigurarea necesităților de bază, problemele care au generat anxietate și stres în rândul populației. Un alt aspect important a fost lipsa comunicării și izolarea socială. Restricțiile impuse au avut un impact semnificativ asupra relațiilor interumane, generând sentimente de singurătate și izolare, în special în cazul persoanelor vulnerabile sau a celor singuratice. Sentimentele de panică, anxietate și frică au fost trăite intens de mulți cetățeni în timpul pandemiei. Acest lucru s-a datorat, în mare parte, incertitudinii și informațiilor contradictorii furnizate de mass-media și autorități. Cu toate acestea, cetățenii au demonstrat o capacitate de adaptare la noile condiții impuse de pandemie. Mulți au căutat modalități alternative de a-și asigura necesitățile și de a-și suplimenta veniturile, evidențiindu-se prin spiritul de reziliență și inițiativă. Solidaritatea și sprijinul comunitar au jucat un rol crucial în gestionarea pandemiei. Oamenii au fost uniți în eforturile de a se ajuta unii pe alții, oferind alimente, medicamente și susținere emoțională celor în nevoie. Mulți cetățeni s-au implicat activ în acțiuni de voluntariat și ajutorare a celor afectați de pandemie. Asociațiile obștești, organizațiile neguvernamentale și voluntarii au fost activi în furnizarea de asistență și sprijin comunității.

Analiza răspunsurilor la una din întrebări oferă o perspectivă bogată și diversificată asupra resurselor umane și a capacităților acestora în diferite comunități din Republica Moldova. În satul Hârbovăț, raionul Anenii Noi, se observă un sentiment general de optimism cu privire la resursele umane, cu mențiunea că există un potențial semnificativ în comunitate. De asemenea, se subliniază problema plecării specialiștilor din sat în căutarea salariilor mai mari în alte locuri. În orașul Cahul, se atestă o insuficiență de resurse umane motivată de remunerarea scăzută, care joacă un rol crucial în retenția resurselor umane calificate. Mulți profesioniști sunt tentați să-și găsească locuri de muncă mai bine plătite în alte țări sau regiuni. Se subliniază importanța prezenței unui lider care să mobilizeze resursele umane și să ofere un cadru propice pentru dezvoltarea comunității. Satul Onițcani, r. Criuleni valorifică resursele umane existente, inclusiv cadrele didactice în vârstă de pensionare, pentru a contribui la dezvoltarea comunității. În satul Butuceni, r. Orhei se observă o dificultate în găsirea și menținerea profesioniștilor în comunitate, ceea ce poate afecta diverse sectoare, inclusiv serviciile publice și de sănătate. În satul Gaidar, r. Ceadîr-Lunga se menționează remunerarea scăzută și lipsa de motivație financiară, care sunt factori cheie ce determină plecarea specialiștilor din sat și lipsa lucrătorilor în diverse sectoare. În orașul Ialoveni exodul intelectual este omniprezent în comunitate, iar autoritățile trebuie să ofere stimulente și oportunități pentru a reține și atrage resurse umane calificate. În s. Recea, r. Strășeni opiniile sunt împărțite în ceea ce privește disponibilitatea resurselor umane și nivelul lor de cunoștințe. Există atât perspective optimiste, cât și critici legate de acest aspect. În concluzie, analiza datelor calitative evidențiază o serie de probleme și provocări în ceea ce privește resursele umane în diferite comunități din Republica Moldova, inclusiv probleme legate de retenția și motivarea personalului calificat, exodul intelectual și necesitatea unor lideri mobilizatori și a unor mecanisme eficiente de stimulare. Aceste aspecte sunt cruciale pentru dezvoltarea

socială și economică durabilă a comunităților și necesită atenție și intervenții adecvate din partea autorităților și a factorilor de decizie.

CONCLUZII

În urma analizei detaliate a datelor din cercetarea noastră calitativă am stabilit o panoramă complexă a percepțiilor, valorilor și aspirațiilor sociale. Aceasta ne-a permis să elaborăm un set de concluzii, care subliniază interconexiunile și interdependențele dintre diferitele aspecte ale vieții sociale și perspectivele asupra viitorului. Deci:

- Reziliența socială este profund influențată de contextul local și de condițiile sociale, economice și politice specifice fiecărei comunități.
- Reziliența socială este susținută de resursele comunitare, de solidaritatea și angajamentul civic, dar este și afectată de factori precum corupția, migrația și lipsa de încredere în instituțiile publice.
- Perspectiva asupra viitorului este modelată de experiențele trecute, de condițiile sociale actuale și de speranțele și temerile legate de evoluțiile viitoare.
- Se evidențiază aspirația către o societate mai echitabilă, mai prosperă și mai democrată, dar și îngrijorarea cu privire la stagnare și lipsa de progres.
- Există o puternică dorință de schimbare și de îmbunătățire a condițiilor de viață în comunități, reflectată în apelurile la o guvernare mai transparentă, mai orientată către nevoile cetățenilor și mai responsabilă față de valorile democratice și europene.
- Cercetarea calitativă subliniază importanța implicării sociale și a activismului civic în vederea promovării schimbării și a prosperării sociale.
- Analiza calitativă relevă o diversitate și o complexitate a percepțiilor, valorilor și experiențelor sociale în diferitele comunități, subliniind faptul că nu există o singură voce sau o perspectivă dominantă. Înțelegerea acestei diversități și complexități este esențială pentru elaborarea și implementarea politicilor și inițiativelor sociale care să răspundă în mod adecvat nevoilor și aspirațiilor variate ale populației.
- Materialele evidențiază provocările precum migrația, corupția și lipsa de acces la servicii de calitate, dar și oportunitățile și resursele existente pentru dezvoltare socială, inclusiv resursele culturale și spirituale, solidaritatea comunitară și angajamentul civic. Dezvoltarea socială durabilă și progresul sunt posibile prin identificarea și valorificarea acestor oportunități și resurse și prin abordarea eficientă a provocărilor sociale.

REFERINȚE

1. GRANOVETTER, M. The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited. În*: Sociological Theory*, 1983. 1(1), 201-233. 1983. DOI: 10.2307/202051

2. BECKER, G. *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. University of Chicago Press. 1993. 412p. ISBN: 9780226041209
3. CHARMAZ, K. *Constructing Grounded Theory*. Sage Publications. 2014. 416 p. ISBN: 9781452217455.
4. CRESWELL, J. *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Sage Publications. 2013. 535 p. ISBN: 9781412995306.
5. MASTEN, A., NARAYAN, A. Child Development in the Context of Disaster, War, and Terrorism: Pathways of Risk and Resilience. În: *Annual Review of Psychology*, 63, 227-257. 2012. DOI: 10.1146/annurev-psych-120710-100356.
6. UNGAR, M. Resilience Across Cultures. În: *British Journal of Social Work*, 38(2), 218-235. 2008. DOI: 10.1093/bjsw/bcl343

NOTĂ. Articol realizat în cadrul subprogramului *„Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice”, Cod: 01.05.01*

PRACTICI ÎN REGLEMENTAREA SUPERVIZĂRII ON ASISTENȚA SOCIALĂ: ANALIZĂ COMPARATIVĂ

PRACTICES IN REGULATION OF SUPERVION IN SOCIAL WORK: A COMPARATIVE ANALYSIS

CZU: 364.026:303.446 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.93**

Sergiu OCERETNÎI,
ORCID: 0000-0002-2104-039X
e-mail: sergiu.oceretnii@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The article highlights the research results of the regulatory practices of supervision in social work. In this aspect, the experience of Romania, Lithuania, Latvia, the USA and others were subjected to analysis. Also are presented the provisions of the normative framework of the Republic of Moldova that allowed the establishment of the position of social work supervisor. The article also presents the minimum requirements for the position of supervisor in the field of social work in a comparative manner.*

Keywords: *social work, supervision, minimum requirements for supervisor.*

INTRODUCERE

Dezvoltarea domeniului de supervizare nu poate fi analizată fără a se determina modul de reglementare a acestuia atât în plan internațional, cât și național. Analiza desfășurată a permis identificarea unor trasee distincte în reglementarea și dezvoltarea supervizării, în special punându-se accent pe țările din arealul european, în condițiile în care modelele promovate și implementate în țară sunt impulsionate de cele europene. Supervizarea în asistența socială în Republica Moldova a fost promovată intens de societatea civilă prin proiecte internaționale, în acest caz experiența internațională având un rol important în promovarea și reglementarea la nivel național a supervizării.

MATERIALE ȘI METODE

Cercetarea privind practicile de reglementare a supervizării în asistența socială a fost realizată prin aplicarea următoarelor metode de cercetare:

- metoda analizei documentare, fiind supuse analizei prevederile cadrului normativ în domeniul asistenței sociale, a fișelor de post, standardelor minime de calitate a serviciilor sociale;
- metoda interviului individual cu supervizorii.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Cercetarea desfășurată a permis identificarea unor modele de reglementare normativă a supervizării, relevante în context național.

În ***România***, conceptul de supervizare este introdus în cadrul legislativ prin Ordinul nr.64 din 19 mai 2004 [1] prin care s-au aprobat Standardele minime obligatorii privind centrul de pregătire și sprijinire a reintegrării sau integrării copilului în familie. Prin actul sus-numit Guvernul României a reglementat implementarea procesului de supervizare ca un standard minim în pregătirea resurselor umane în domeniul asistării copiilor și protecției familiei. Standardul 9 „Supervizarea" stabilește că centrul de pregătire și sprijinire a reintegrării sau integrării copilului în familie deține un sistem de supervizare a personalului, țintind în motivarea și eficientizarea activității acestuia. Implementarea standardului prevede determinarea rolului pe care îl are coordonatorul centrului în realizarea supervizării interne și externe a personalului de specialitate și a voluntarilor. De asemenea, se stabilesc condițiile pe care trebuie să le întrunească specialiștii implicați în desfășurarea supervizării: (1) studii superioare în științele socio-umane și (2) experiență de muncă mai mare cu doi ani în prestarea serviciilor pentru copil și familie comparativ cu supervizații. Totodată, standardul prevede două modalități de desfășurare a ședințelor de supervizare: individual și în echipă, cu o periodicitate de cel puțin o dată pe lună, oferind libertatea de a fi organizate ședințe de supervizare la solicitarea supervizorului sau a persoanelor supervizate.

Reglementările date sunt reflectate și extinse în Standardele minime obligatorii privind managementul de caz în domeniul protecției copilului, aprobate prin ordinul nr.69 din 2004 [2]. Prin standardul 12 se stabilește nevoia ca furnizorii de servicii sociale să dețină un sistem eficient de supervizare a personalului pentru a asigura funcționarea serviciilor într-un mod optim. În rezultat managerii de caz pot beneficia periodic sau la solicitare de ședințe de supervizare individual sau în grup. Suplimentar, standardul 12 prevede unele condiții suplimentare cu privire la supervizori, printre care (1) experiență de muncă în servicii pentru copii și familie de cel puțin 5 ani și (2) pregătire în supervizare, inclusiv prin formare continuă de cel puțin 42 de ore în domeniu.

Standardele cu privire la supervizare din România au fost modificate în anul 2006, prin aprobarea ordinului nr.288 din 06.07.2006 a Standardelor minime obligatorii privind managementul de caz în domeniul protecției drepturilor copilului [3]. Prin ordinul dat a fost abrogat ordinul nr.69 din 2004. Elementele novatoare introduse se referă la diferențierea supervizării interne și a celei externe, în actele anterioare doar fiind numite fără a fi detaliate. În anul 2023 au fost aprobate de către Ministerul Muncii și Solidarității Sociale, prin ordinul nr.500 din 18.01.2023, normele metodologice privind formarea profesională specifică, precum și activitatea de supervizare profesională a inspectorilor sociali [4]. Actul normativ stabilește definiția supervizării profesionale, ca fiind „ansamblul acțiunilor prin care se asigură inspectorilor sociali suport cu atribuții de supervizare în vederea creșterii performanței profesionale și personale a acestora." (art.1, lit.b). De asemenea, în calitate de inspector social cu atribuții de supervizare poate fi profesionistul

care întrunește următoarele condiții: (1) vechime de muncă în activitatea de inspecție socială mai mare de 3 ani și (2) obținerea în cadrul evaluării anuale în ultimii 2 ani a calificativului „foarte bine” (art.1, lit.f). În același timp, numirea supervizorilor se realizează prin decizia directorului general al Agenției Naționale pentru Plăți și Inspecție Socială (art.6, al.1). Rolul supervizării inspectorilor sociali ar consta în formarea profesională specifică a acestora, ședințele de supervizare fiind posibil de organizat în mod individual (la solicitarea inspectorilor sociali) sau de grup (la solicitarea conducătorilor din cadrul Agenției Naționale pentru Plăți și Inspecție Socială sau a celor județene). Totodată, inspectorii sociali supervizori sunt responsabili de evaluarea nevoilor de formare profesională a supervizaților și formularea de propuneri cu privire la planul anual de formare profesională a inspectorilor sociali (art.6). Formarea continuă a inspectorilor sociali supervizori este realizată o dată la doi ani. „Ghidul privind procedurile și metodologiile pentru desfășurarea misiunilor de inspecție și a activităților de investigare socială”, elaborat și aplicat de către Agenția Națională pentru Plăți și Inspecție Socială [5], stabilește cadrul activității de supervizare în inspecția socială.

În ***Letonia*** reglementarea supervizării datează cu anul 2003, prin Legea serviciilor sociale și asistenței sociale, care la punctul 28 din secțiunea 1 definește supervizarea ca fiind „suport consultativ și educațional organizat pentru specialiștii din asistență socială pentru îmbunătățirea competențelor lor profesionale și a calității activității profesionale” [6]. Totodată legea stabilește obligativitatea îmbunătățirii competențelor profesionale a specialiștilor din domeniu de la nivel local prin organizarea supervizării de către autoritățile locale în furnizarea de servicii sociale și asistență socială (secțiunea 9, alineatul 6).

Prin Hotărârea Guvernului Leton nr.291 din 03.06.2003 de aprobare a Cerințelor pentru prestatorii de servicii sociale a fost instituită norma legală cu privire la supervizarea asistenților sociali și a specialiștilor în asistență socială din cadrul serviciilor sociale. Pentru supervizarea individuală erau stabilite cel puțin 9 ore pe an, iar pentru supervizarea de grup – cel puțin 18 ore pe an (punctul 8.1.) [7]. De asemenea, prin modificările la actul normativ în anul 2008 s-au introdus cerințe cu privire la supervizarea specialiștilor din serviciile sociale de urgență și telefonul de criză: necesitatea supervizării de către personalul cu experiență a personalului de criză și a voluntarilor în primele 60 de ore de consiliere (punctul 42^{3}) și obligativitatea organizării ședințelor de supervizarea cel puțin o dată pe lună pentru acordarea suportului psihologic și educațional angajaților și voluntarilor (punctul $42.^{4.}1.$). Totuși un studiu realizat în anul 2012 atesta faptul că 44% din specialiștii angajați în serviciile sociale din Letonia nu au participat în activități de supervizare [8]. Urmare a analizelor efectuate, Guvernul leton a dezvoltat un plan de acțiuni pentru perioada 2014-2020 de profesionalizare a asistenței sociale pentru a crea un singur sistem de oferire a suportului. Planul conține obiectivul 1.3. axat pe îmbunătățirea sistemului de sprijin a asistenților sociali, prin revizuirea cadrului normativ (Clasificatorul ocupațiilor, Legea serviciilor sociale și asistenței sociale etc.), dezvoltarea unui program de formare a asistenților sociali-mentori (supervizori) și pre-

gătirea profesională efectivă a acestora, asigurarea supervizării specialiștilor în asistență socială din serviciile sociale, organizarea de campanii de informare prin diseminarea celor mai bune practici în domeniul supervizării [8]. Implementarea planului de acțiuni va crea o premisă de dezvoltare a activității practice de supervizare, dar și a cercetărilor în acest domeniu în Letonia.

Codul de etică leton pentru asistenții sociali, modificat și adoptat la 28.05.2022 [9], stabilește câteva aspecte conceptuale cu privire la supervizare: obligația asistenților sociali de a participa la activități de supervizare pentru eficientizarea activității profesionale (standardul 5.1.8.), iar prin discuțiile cu supervizorul pot fie eliminate dilemele cu privire la aplicarea principiilor etice (principiul 4.3. și standardul 5.2.9.).

Experiența Letoniei în dezvoltarea supervizării denotă o colaborare între părțile interesate: autorități centrale, mediul academic, partenerii de dezvoltare și societatea civilă – în consolidarea domeniului de asistență socială prin instituirea și promovarea supervizării profesionale.

Un exemplu de dezvoltare a supervizării în asistența socială, care prezintă interes, este cel al ***Lituaniei***. Modelul dezvoltat a fost influențat de experiența Academiei Munster (Germania), care avea tradiții în formarea supervizorilor [10, p.140]. Prin Legea serviciilor sociale (nr.X-493 din 19.01.2006) s-a stabilit categoriile de profesioniști implicați în prestarea serviciilor sociale: asistentul social (social worker) și lucrătorul social (assistant social workers) (art.11) [11]. Necesitatea dezvoltării profesionale a specialiștilor din domeniul asistenței sociale și a supervizării a fost stabilită în documentele de dezvoltare profesională a asistenților sociali din Lituania și în actele reglatorii ale studiilor în domeniul asistenței sociale (2008) [10, p.27-38]. Modificările la Legea serviciilor sociale, operate în anul 2011, au instituit obligația ca asistenții sociali să aibă rolul de supervizori pentru lucrătorii sociali.

Codul etic al specialiștilor din servicii sociale din Lituania, adoptat în anul 2023, stipulează în cadrul principiului 7.5. *Perfecționarea continuă a competențelor profesionale și împărtășirea bunelor practici profesionale*, faptul că asistenții sociali trebuie să fie interesați de cunoștințele noi din domeniu și contribuie la crearea acestora prin implicare și participare la conferințe profesionale și științifice, inclusiv la sesiuni de supervizare, totodată oferind suport în activitatea profesională a noilor asistenți sociali (punctul 7.5.4.) [12]. În acest caz sprijinul noilor profesioniști angajați în sistem este realizat de specialiștii din sistem, cei care activează prin împărtășirea propriei experiențe. De asemenea Codul etic stabilește faptul că în situația unor dileme profesionale și identificarea de soluții fiabile, profesioniștii pot fi consultați de Comisiile de etică ale angajaților din sfera serviciilor sociale (punctul 13.5.).

Pentru sistemul de asistență socială din ***Republica Moldova*** conceptul de supervizare este unul relativ nou, fiind introdus în anul 2010 [13] în Legea asistenței sociale nr.547 din 25.12.2003 [14]. La acea etapă a fost stabilit rolul autorităților administrației publice locale de nivelul al doilea în asigurarea, prin intermediul structurilor teritoriale de asistență socială, a supervizării personalului din sistemul de asistență socială (art.13,

lit.j). De asemenea, acest aspect este concretizat și în Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a organului local de specialitate în domeniul asistenței sociale și protecției familiei și a structurii-tip a acestuia (punctul 7, subpunct 1., lit.n) [15].

În anul 2023 atribuția APL de nivel al doilea în domeniul supervizării a fost retrasă, cu excepția municipiului Chișinău și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia, în contextul reformării sistemului de asistență socială, stabilindu-se prin Legea nr.256/2023 [16] (art.VII, alineat 6) transferul atribuției în sfera supervizării personalului din asistența socială către agențiile teritoriale de asistență socială.

În același timp, prin Legea nr.122/2010 pentru modificarea şi completarea Legii asistenţei sociale nr. 547-XV din 25 decembrie 2003 a fost definită supervizarea profesională, stabilindu-se contribuția acesteia la dezvoltarea și consolidarea competențelor personalului angajat, la îmbunătățirea calității serviciilor sociale, precum şi la consolidarea echipei de personal la nivel local (art.15, al.5). Trebuie de menționat că legea nu stabilește cu maximă claritate cum va fi organizată supervizarea profesională a specialiștilor din domeniul asistenței sociale sau instituirea unei ocupații noi. Doar în Legea nr.270/2018 [17], în anexa 9, se stipulează modalitatea de salarizare a asistenților sociali supervizori (punct 13), treapta de salarizare a acestora se majorează cu 2 unități comparativ cu cea a asistenților sociali.

Chiar dacă Legea nr.123/2010 cu privire la serviciile sociale [18] nu conține careva prevederi cu privire la supervizarea realizată în cadrul serviciilor sociale, standardele minime de calitate a diferitor servicii sociale includ prevederi cu privire la supervizare. Spre exemplu, în cazul serviciului social „Casă comunitară” se indică faptul că în cadrul ședințelor de supervizare sunt discutate situațiile de violență (punctul 65) [19], fără a fi aduse clarificări cu privire la organizarea acestor ședințe. În unele standarde de calitate, spre exemplu Serviciul de asistență parentală profesionistă [20], se indică dreptul profesionistului (asistentul parental profesionist) de a beneficia de sprijin și supervizare profesională (punct 65, lit.c) și responsabilitatea managerului de serviciu de a organiza cu regularitate ședințe de supervizare profesională a specialiștilor pentru îmbunătățirea performanței profesionale a acestora, gestionării într-un mod eficient a sarcinilor și timpului de muncă (punct 33). Norma respectivă este concretizată în standardul 32 dedicat stabilirii normelor referitoare la supervizarea personalului. Periodicitatea organizării ședințelor de supervizare poate fi desprinsă din indicatorii de realizare, indicându-se la punctul 96, subpunctul 2) necesitatea organizării lunare a ședințelor de supervizare, în grup sau individual. De asemenea, ședințele de supervizare pot fi organizate și ad-hoc (punct 96, subpunct 3). Reieșind din prevederile normative se poate deduce că ședințele de supervizare sunt protocolate în mod obligatoriu (punct 37), indicându-se de asemenea conținutul ședințelor de supervizare (punct 96, subpunct 3). Un aspect important se referă la utilizarea rezultatelor supervizării în procesul de evaluare a necesităților de formare a personalului (punct 96, subpunct 4).

În unele standarde minime de calitate a serviciilor sociale se face referire la supervizare în cadrul standardului cu privire la formarea profesională, indicându-se necesita-

tea de asigurare a supervizării personalului serviciului de către prestatorul de servicii (de exemplu, standardul 28 din Standarde minime de calitate a serviciilor sociale prestate în cadrul centrelor de plasament pentru persoane vârstnice și persoane cu dizabilități din gestiunea Agenției Naționale Asistență Socială [21]). Aceeași normă este indicată și în standardele minime de calitate ale serviciului social „Asistență personală" (punct 11, subpunct 2) [22], suplimentar stabilindu-se necesitatea supervizării de către șeful serviciului a beneficiarului și asistentului personal în procesul de elaborare a programului zilnic (punct 44). Astfel, se poate conchide că sarcina de supervizare a personalului din serviciile sociale revine managerului sau prestatorului de servicii, fapt ce creează dificultăți în stabilirea unor măsuri de îmbunătățire a situației personalului.

O lacună identificată în cazul Republicii Moldova constă în faptul că până la moment Clasificatorul Ocupațiilor nu stabilește ocupația de „supervizor în asistență socială" sau „supervizor în servicii sociale", ca și în cazul altor țări, ceea ce face dificilă angajarea profesioniștilor doar pentru realizarea sarcinilor de supervizare. Analiza *Nomenclatorului serviciilor sociale* [23] relevă la fel lacune în stabilirea poziției de supervizor în cadrul statelor de personal ale serviciilor sociale. La moment aceasta - poziția de asistent social supervizor – este indicată pentru serviciul „Asistența socială comunitară" și „Sprijin familial", ceea ce conduce spre nevoia de revizuire a nomenclatorului dat prin integrarea poziției de supervizor.

Analiza fișei de post aprobată de minister în anul 2009, stabilește condițiile pe care trebuie să le întrunească profesionistul pentru ocuparea funcției de asistent social supervizor, printre care:

- deținerea diplomei de studii superioare în asistența socială sau în științe socio-umane, sau de studii medii speciale în domeniul asistenței sociale, sau studii în baza cursurilor de formare în asistența socială,
- experiență de muncă de 2 ani în sistemul protecției sociale sau experiență în domeniul socio-uman, printre care drept, educație, sănătate au altele,
- deținerea abilităților de organizare a lucrului în grup sau individual, de comunicare, de a lucra după un program aprobat etc.

Urmare a analizei, se poate conchide că Fișa de post-tip este depășită, în condițiile în care în Republica Moldova există oportunități de formare profesională a supervizorilor prin programe de master, ceea ce indică asupra necesității revizuirii acestui document în special în ceea ce privește studiile necesare pentru ocuparea acestei funcții (în unele țări se poate accede la această funcție doar după studii de master sau studii de specializare/perfecționare în domeniul supervizării). De asemenea se necesită revizuirea cerințelor cu privire la experiența de muncă necesară pentru exercitarea acestei funcții, în situația în care rolul supervizorului este destul de relevant în eficientizarea activității de muncă a profesioniștilor din domeniul asistenței sociale. Un aspect lacunar al reglementărilor cu privire la asistentul social supervizor se referă la cumularea poziției de supervizor cu cea de asistent social comunitar. Astfel în fișa postului asistentului social supervizor sunt stabilite și sarcini care vizează activitatea de asistență socială comunitară, având ca scop

„asigurarea accesului la prestații sociale și servicii sociale existente la nivel de comunitate”, ceea ce creează dificultăți în organizarea și desfășurarea eficientă a supervizării.

CONCLUZII

Activitatea de supervizare comportă o importanță deosebită în activitățile din domeniul asistenței sociale, atât prin oferirea de suport în depășirea situațiilor cu caracter profesional, cât și crearea stării de bine a angajaților din domeniu. Republica Moldova ca și alte țări a reușit reglementarea acestei noi poziții în sistemul asistenței sociale, însă există o serie de aspecte la care ar trebui să se reflecte în viitor: cerințele privind ocuparea funcției, oportunitățile de dezvoltare și formare profesională continuă, salarizare etc.

REFERINȚE

1. Ordin nr.64 din 19.05.2004 pentru aprobarea Standardelor minime obligatorii privind centrul de pregătire și sprijinire a reintegrării sau integrării copilului în familie, emis de Autoritatea Națională pentru Protecția Copilului și Adopție. Monitorul Oficial nr.497 din 02.06.2004. În: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/52409 (accesat 10.07.2023)
2. Ordin nr.69 din 2004 pentru aprobarea Standardelor minime obligatorii privind managementul de caz în domeniul protecției copilului, emis de Autoritatea Națională pentru Protecția Copilului și Adopție. Monitorul Oficial nr.539 din 16.06.2004
3. Ordin nr.288 din 06.07.2006 pentru aprobarea Standardelor minime obligatorii privind managementul de caz în domeniul protecției drepturilor copilului, emis de Autoritatea Națională pentru Protecția Copilului și Adopție. Monitorul Oficial nr.637 din 24.07.2006. În: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/73764 (accesat 18.01.2024)
4. Ordin nr.500 din 18.01.2023 de aprobare a Norme metodologice privind formarea profesională specifică, precum și activitatea de supervizare profesională a inspectorilor sociali, emis de Ministerul Muncii și Solidarității Sociale. Monitorul oficial nr.205 din 13.03.2023. În: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/265628#A485 (accesat 18.01.2024)
5. Ghidul privind procedurile și metodologiile pentru desfășurarea misiunilor de inspecție și a activităților de investigare socială, 2023. În : https://www.mmanpis.ro/wp-content/uploads/2023/08/ghid-inspectia-sociala-1.pdf (accesat 18.01.2024)
6. Law on Social Services and Social Assistance. În: https://faolex.fao.org/docs/pdf/lat196556.pdf (accesat 19.01.2024)
7. Regulamentul Cabinetului de Miniștri nr.291 din 3.06.2003, Cerințe pentru furnizorii de servicii sociale. În: https://likumi.lv/doc.php?id=75887 (accesat 20.01.2024)

8. Framework for Professional Social Work Development 2014-2020, Riga 2013, Cabinet Order No. 652, Adopted 18 December 2013. În: https://likumi.lv/ta/en/id/263299-framework-for-professional-social-work-development-20142020 (accesat 21.10.2019)
9. Asociația Letonă a Asistenților Sociali. Codul de etică leton pentru asistenții sociali. Riga, 2022. În: https://www.socialwork.lv/wp-content/uploads/2022/06/Latvijas-soci%C4%81lo-darbinieku-%C4%92tikas-kodekss.-Apstiprin%C4%81ts-28.05.2022.pdf (accesat 20.01.2024)
10. Dirgeliene I. Supervision in the process of social work professionalization. În: Social work. Experience and Methods. Complementary volume. Vytautas Magnus University, 2012. ISSN 2029-9826, p.139-145. Disponibil: https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/2e4a5805-a2b1-452d-a05a-bb264018a4b5/content (accesat 22.01.2024)
11. Law on social services nr. X-493, 19 January 2006. În: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.277880 (accesat 22.01.2024)
12. Code of Ethics for Employees in the Field of Social Services. Order no. A1-448, 05.07.2023, Ministry of Social Security and Labor of Lithuania. În: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f596df101af111eeb233e8b04dc9bb3d (accesat 24.01.2024)
13. Legea nr.122/2010 pentru modificarea și completarea Legii asistenței sociale nr.547-XV din 25.12.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.131-134, art.447.
14. Legea asistenței sociale nr.547/2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.42-44.
15. Hotărârea Guvernului nr.828/2015 cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a organului local de specialitate în domeniul asistenței sociale și protecției familiei și a structurii-tip a acestuia. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.317-323, art.930.
16. Legea nr.256/2023 pentru modificarea unor acte normative (reforma sistemului de asistență socială „Restart". În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 341-342, art.603.
17. Legea nr.270/2018 privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.441-447, art.715.
18. Legea nr.123/2010 cu privire la serviciile sociale. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.155-158, art.541.
19. Anexa nr.2, Standarde minime de calitate pentru serviciul social „Casă comunitară", aprobate prin Hotărârea Guvernului nr.936/2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.202-205, art.1030.
20. Hotărârea Guvernului nr.760/2014 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului de asistență parentală profesi-

onistă și a standardelor minime de calitate. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.282-289, art.815
21. Standarde minime de calitate a serviciilor sociale prestate în cadrul centrelor de plasament pentru persoane vârstnice și persoane cu dizbailități din gestiunea Agenției Naționale Asistență Socială, aprobate prin ordinul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr.1289/2020). În: https://www.anas.md/wp-content/uploads/2021/01/Standarte-minime-de-calitate.pdf (accesat 02.02.2024)
22. Anexa nr.1, Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Asistență personală”, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.314/2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.104-108, art.366
23. Nomenclatorul serviciilor sociale, aprobat prin ordinul Ministrului Muncii, Protecției Sociale și Familiei nr.353 din 15.12.2011. În: https://cnapss.gov.md/nomenclatoralserviciilorsociale (accesat 02.02.2024)
24. În: https://www.socialworkers.org/LinkClick.aspx?fileticket=GBrLbl4BuwI%3D&portalid=0 (accesat 08.02.2024)
25. Supervision framework for the social work profession in South Africa. February 2012. În: https://www.westerncape.gov.za/assets/departments/social-development/supervision_framework_for_the_social_work_profession_in_south_africa_2012.pdf (accesat 08.02.2024)
26. Standard ocupațional pentru educație și formare profesională. Supervizor în servicii sociale. În: https://concordia-academia.ro/uploads/resurse/supervizor-in-servicii-sociale-pages-1-5.pdf (accesat 06.05.2024)
27. Selecție CNASR – Asistenți sociali supervizori. În: https://cnasr.ro/blog/post/selectie-cnasr-asistenti-sociali-supervizori (accesat 06.05.2024)

CALITATEA SERVICIILOR SOCIALE PRIN PRISMA COMUNICĂRII ȘI COOPERĂRII BENEFICIAR ASISTENT SOCIAL

THE QUALITY OF SOCIAL SERVICES IN TERMS OF COMMUNICATION AND COOPERATION BENEFICIARY SOCIAL WORKER

CZU: 364.442.24 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.94**

Simion Dănuț SIMION,
ORCID: 0000-0002-3489-6410
e-mail: sdanut@ulim.md
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
Liliana CHIFANE,
e-mail: lilianachifane88@gmail.com
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Summary. *The research below attempts to assess the impact of cooperation between beneficiaries and social workers on the efficiency and quality of social services. The article focuses on improving communication, trust and mutual involvement, analyzing how these elements contribute to beneficiaries' outcomes and satisfaction. The aim is to identify the most effective practices of communication and cooperation, thus offering new insights for the development of interventions and policies to improve the quality and efficiency of social services.*

Keywords: *social services, communication, cooperation, social worker, social services quality, beneficiary satisfactions.*

INTRODUCERE

Cooperarea între beneficiar și asistentul social este fundamentală pentru furnizarea unor servicii sociale de calitate, asigurând o abordare integrată și adaptată nevoilor beneficiarului. Aceasta implică o comunicare eficientă și deschisă, unde asistentul social ascultă și înțelege perspectivele beneficiarului, respectând drepturile și demnitatea acestuia pe tot parcursul intervenției. Printr-o comunicare clară și transparentă, beneficiarul este încurajat să exprime nevoile și problemele sale, facilitând o intervenție eficientă care îmbunătățește starea de bine și calitatea vieții acestuia. Prin colaborare activă, beneficiarul devine parte activă în procesul de furnizare a serviciilor, exprimând clar opiniile, preferințele și nevoile sale. Această deschidere permite asistentului social să adapteze serviciile conform cerințelor beneficiarului, asigurând rezultate optime și o experiență pozitivă. O relație bazată pe înțelegere reciprocă și respect contribuie la creșterea satisfacției și eficienței în utilizarea serviciilor sociale, oferind suport personalizat în funcție de nevoile individuale ale beneficiarului.

Faptul de a avea strategiile și abilitățile potrivite pentru a colabora ajută la rezolvarea problemelor care apar în mod constant în viață, deoarece toată lumea se confruntă cu aceleași evenimente de zi cu zi, cum ar fi împărțirea responsabilităților și obținerea de acorduri cu privire la modul de a le face față. De exemplu, un parteneriat ferm poate duce o companie mai departe prin încurajarea muncii în echipă în interiorul acesteia [6].

Pentru a atinge un nivel de cooperare adecvat, care să fie de ajutor în primul rând pentru un asistent social și, în final, de ajutor pentru individ, următoarele sarcini/activități: stabilirea obligațiilor reciproce, stabilirea și aplicarea principiilor generale de asistență socială, legătura cu instituția: serviciul juridic, crearea de obligații specifice, crearea de prevederi specifice, sau regulamente în asistența socială, participarea la activitatea instituției, organizarea de întâlniri și consultări, preluarea obligațiilor speciale pentru clienții individuali [3].

În activitatea sa, asistentul social colaborează cu diverse instituții, asociații, organizații și cu numeroși profesioniști, fiecare contribuind din perspectiva propriei discipline. Cooperarea se bazează pe respect reciproc între reprezentanții diferitelor profesii și cei ai asistenței sociale. Majoritatea sarcinilor asistentului social sunt realizate prin această cooperare în cadrul procesului de lucru, facilitând astfel activitatea și altor profesii. O astfel de expertiză colaborativă îmbunătățește eficiența și dezvoltarea adecvată a cooperării. Există diverse modalități de cooperare a asistentului social, dar și cooperare reciprocă - cooperarea cu experți în domeniul serviciilor sociale, cum ar fi instituții, organizații, asociații, organe ale administrației publice, autori de standarde, dar și instituții/instituții de educație publică, de asistență medicală, de politică familială, de servicii de ocupare a forței de muncă, inculpați, procuratura, birourile regionale, instanțele judecătorești, instituții străine care exercită tipuri similare de activități, precum și cooperatori în ceea ce privește educația asistentului social [2]. Asistenții sociali reprezintă o verigă importantă în procesul de cooperare. Rolul lor poate fi crucial atât pentru o cooperare adecvată, eficace și eficientă între diferite instituții și agenții, cât și pentru clienții finali - persoanele aflate în sărăcie și cele cu resurse limitate. Aceștia trebuie să funcționeze într-un sistem care se așteaptă de la ei să facă mai mult, dar și într-un sistem care are deficiențe semnificative (de exemplu, tarifele, resursele etc.), cum ar fi condițiile de lucru pentru fiecare client în parte. Sau să fie în permanentă în căutarea unor soluții inovatoare pentru a răspunde unor cereri diverse și multiple [5].

Asistenții sociali pot fi deosebit de eficienți deoarece îi consideră pe pacienți drept indivizi responsabili pentru propria lor viață. Această orientare le permite lucrătorilor să își ajute pacienții să articuleze nevoile individuale, să identifice barierele în calea progresului și să navigheze în jurul acestora, precum și să se implice personal în rezolvarea problemelor [4].

MATERIALE ȘI METODE

Identificarea impactului cooperării strânse între beneficiari și asistenți sociali asupra eficienței și calității serviciilor sociale furnizate, cu accent pe îmbunătățirea relațiilor, comunicării și implicării reciproce în procesul de asistență și sprijin social. Această problemă de cercetare vizează să evalueze modul în care cooperarea activă și colaborarea între beneficiari și asistenți sociali influențează calitatea și eficacitatea serviciilor sociale, cu accent pe aspecte precum comunicare, încredere reciprocă, implicare și satisfacția beneficiarilor. Este important să se exploreze modul în care această cooperare poate contribui la îmbunătățirea rezultatelor și a experienței beneficiarilor în cadrul serviciilor sociale, precum și la identificarea celor mai eficiente practici și strategii de cooperare în acest context. Această problemă de cercetare poate oferi o perspectivă detaliată asupra relației dintre beneficiari și asistenți sociali și poate contribui la dezvoltarea unor intervenții și politici mai eficiente în domeniul serviciilor sociale, având ca scop îmbunătățirea calității și a rezultatelor în beneficiul celor implicați.

Metode, procedee și tehnici de cercetare: analiza de documente (rapoarte, cadrul legal), sondaj de opinie (chestionar). Chestionarul de cercetare reprezintă o tehnică și, corespunzător, un instrument de investigare constând dintr-un ansamblu de întrebări scrise și, eventual, imagini grafice, ordonate logic și psihologic, care, prin administrarea de către operatorii de anchetă sau prin autoadministrare, determină din partea persoanelor anchetate răspunsuri ce urmează a fi înregistrate în scris. Chestionarul este un mijloc foarte bun de explicare a comportamentelor umane și de identificare a factorilor care le determină [1].

Eșantionul cercetării: În realizarea cercetării au fost selectate 46 de persoane dintre care 8 asistenți sociali și 38 de beneficiari ai serviciilor sociale asupra cărora a fost aplicat un chestionar alcătuit din 8 întrebări având răspunsuri preponderent închise.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

La întrebarea „Care este importanța cooperării beneficiar-asistent social în asigurarea calității serviciilor sociale?” rezultatele au fost următoarele: - „Nu are niciun impact asupra calității serviciilor sociale”: Zero asistenți sociali au fost de acord, în timp ce 7 beneficiari au oferit acest răspuns.

- „Cooperarea este esențială pentru a asigura furnizarea eficientă a serviciilor”: Acest răspuns a fost ales de 3 asistenți sociali și 5 beneficiari.
- „Responsabilitatea exclusivă revine asistentului social”: 24 de beneficiari au indicat această opțiune.
- „Responsabilitatea exclusivă revine beneficiarului”: 2 asistenți sociali și 2 beneficiari au răspuns în acest sens.

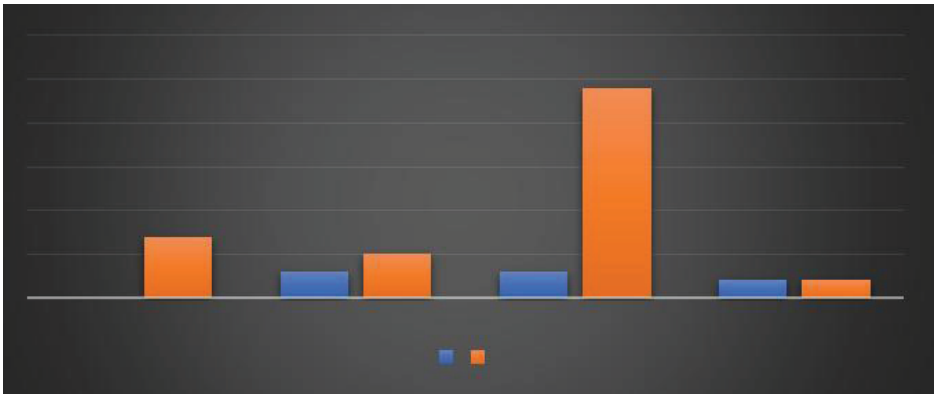

Fig. 2.1. Importanța cooperării beneficiar-asistent social

Cooperarea între beneficiar și asistentul social este esențială pentru asigurarea calității serviciilor sociale. Această colaborare permite identificarea nevoilor și obiectivelor beneficiarului, dezvoltarea unui plan de intervenție adecvat și monitorizarea progresului în atingerea acestor obiective. O cooperare eficientă facilitează furnizarea de servicii personalizate și adaptate nevoilor individuale, asigurând o înțelegere profundă a situației beneficiarului și identificarea de soluții eficiente pentru sprijin. Despre: Cum poate contribui ascultarea activă la cooperarea dintre beneficiar și asistentul social? Itemul a) „Nu este relevantă pentru cooperarea beneficiar-asistent social”: 0 răspunsuri de la asistenți sociali și 6 de la beneficiari. Itemul b) „Contribuie la consolidarea încrederii și înțelegerii între asistentul social și beneficiar”: 3 răspunsuri de la asistenți sociali și 8 de la beneficiari. - Itemul c) „Responsabilitatea beneficiarului de a asculta activ lucrătorul social”: 1 asistent social și 5 beneficiari au răspuns afirmativ. Itemul d) „Este responsabilitatea lucrătorului social de a asculta activ beneficiarul”: 4 răspunsuri de la asistenți sociali și 12 de la beneficiari. „Ascultarea activă este relevantă pentru cooperarea beneficiar-asistent social”: 1 asistent social a răspuns afirmativ, în timp ce 7 beneficiari au considerat că nu este importantă. Prin practica ascultării active, asistentul social arată interes și respect față de beneficiar, creând un mediu empatic și sigur. Aceasta consolidează încrederea și îmbunătățește înțelegerea reciprocă, facilitând o colaborare eficientă și empatică. Răspunsul la întrebarea Ce rol joacă empatia în cooperarea dintre beneficiar și asistentul social răspunsurile sunt clare 21 dintre beneficiare consideră că este responsabilitatea exclusivă a asistentului social să dea dovadă de empatie și empatia ajută la crearea unei relații de susținere și înțelegere între asistentul social și beneficiar cred 12 beneficiari.

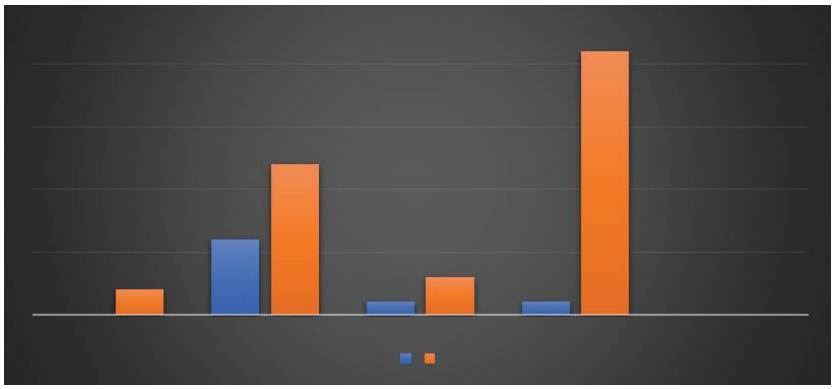

Fig. 2.2. Cum poate contribui ascultarea activă la cooperarea dintre beneficiar și asistentul social

La întrebarea „Cum poate contribui comunicarea eficientă la cooperarea dintre beneficiar și lucrătorul social?”, răspunsurile au fost următoarele: 16 beneficiari consideră că responsabilitatea exclusivă pentru comunicarea eficientă revine asistentului social. 12 beneficiari cred că comunicarea eficientă asigură un schimb de informații clar și exact între asistentul social și beneficiar. Comunicarea eficientă între beneficiar și lucrătorul social consolidează încrederea și înțelegerea reciprocă, facilitând identificarea nevoilor și obiectivelor beneficiarului și dezvoltarea unui plan de intervenție personalizat. Prin comunicare clară și precisă, se sporește implicarea activă a beneficiarului în procesul decizional, ceea ce poate îmbunătăți rezultatele și satisfacția în cadrul serviciilor sociale. Întrebarea cinci Care sunt provocările potențiale în cooperarea dintre beneficiar și asistentul social? s-au obținut rezultatele: 8 asistenți au numit lipsa de încredere și de înțelegere față de 38 beneficiari. Bariera lingvistică o percep ca problemă 2 asistenți față de 8 beneficiari. Diferențele culturale nu sunt văzute ca un impediment. Statutul diferit este perceput de 17 beneficiari. Comunicarea greoaie este reciproc menționată 7 din 8 asistenți față de 16 din 38 de beneficiari. Lipsa atenției este raportată de 22 beneficiari, în aceeași măsură cu asistenții 7 din 8. Cerințe greu de înțeles au menționat doar 13 beneficiari.

Fig. 2.3. Provocările potențiale în cooperare

În lumina rezultatelor chestionarului, putem deduce câteva strategii pe care asistenții sociali le pot utiliza pentru a promova responsabilizarea beneficiarilor în procesul de cooperare: 1. Furnizarea de informații și resurse: Asistenții sociali ar trebui să ofere beneficiarilor informații clare și resurse relevante pentru a-i implica activ în procesul de cooperare și stabilire a obiectivelor. 2. Încurajarea participării active și a luării deciziilor: Prin încurajarea beneficiarilor să participe activ în luarea deciziilor legate de propriile lor nevoi și obiective, se poate promova autonomia și responsabilitatea în cadrul cooperării. 3. Pledează pentru drepturile și nevoile beneficiarului: Asistenții sociali ar trebui să susțină și să promoveze drepturile și nevoile individuale ale beneficiarilor în procesul de cooperare, asigurându-se că aceștia sunt ascultați și respectați. În ceea ce privește feedback-ul, acesta poate contribui semnificativ la îmbunătățirea calității serviciilor sociale prin furnizarea de informații și ghidare personalizată către beneficiar. Prin intermediul feedback-ului, asistentul social poate înțelege mai bine nevoile și preferințele beneficiarului, oferind suport și orientare adecvată pentru a adapta intervențiile într-un mod eficient și relevant.

CONCLUZII

Cooperarea apare atunci când cei implicați cred că, lucrând împreună, pot obține rezultate pe care nu le-ar putea realiza singuri. Aceasta contribuie la crearea unității și solidarității în relațiile interpersonale. Prin cooperare, oamenii se integrează în grupuri, ceea ce facilitează influențarea reciprocă și îmbunătățește potențialul lor de dezvoltare. De asemenea, cooperarea aduce beneficii directe participanților, prin socializarea în cadrul activităților comune și prin contribuția la îmbunătățirea tehnicii și inovației. Astfel, cooperarea îi încurajează pe participanți să facă pași mai mari și să obțină rezultate superioare prin colaborare și aliniere a acțiunilor lor. Cooperarea favorizează un sentiment puternic de apartenență și conectare între indivizi, contribuind la stabilirea unor legături profunde și dezvoltarea unui scop comun. Acest sentiment întărește relațiile și sporește motivația participanților să contribuie cu abilitățile și ideile lor, conducând la o mai mare inovație și succes în atingerea obiectivelor comune. Bazându-ne pe informațiile din chestionar, putem formula patru recomandări pentru îmbunătățirea calității serviciilor sociale prin cooperarea beneficiar-asistent social:

1. Promovarea comunicării și relațiilor de încredere: Facilitarea unei comunicări deschise și eficiente între beneficiari și asistenți sociali prin crearea unui mediu empatic și sigur.
2. Implicarea activă a beneficiarilor în luarea deciziilor: Consultarea și implicarea activă a beneficiarilor în planificarea și implementarea serviciilor sociale pentru personalizarea acestora.
3. Dezvoltarea competențelor asistenților sociali: Implementarea unor programe de formare continuă pentru dezvoltarea abilităților de comunicare, empatie și colaborare a asistenților sociali.
4. Monitorizarea și evaluarea continuă a serviciilor sociale: Efectuarea unei eva-

luări continue pentru identificarea și implementarea de îmbunătățiri ale calității serviciilor furnizate.

Aceste recomandări promovează o cooperare mai eficientă și o implicare activă a beneficiarilor în procesul de asistență socială, contribuind la îmbunătățirea generală a serviciilor sociale oferite.

REFERINȚE

1. Chestionarul sociologic. Disponibil: https://www.scribd.com/doc/260495751/Chestionarul-in-Cercetarea-Sociologica. [Accesat: 15.06.2024].
2. Dominelli L. A green social work perspective on social work during the time of COVID-19. In: International Journal of Social Welfare: Volume 30, Issue 1. 2021**.** Pages: 1-121. ISSN 1369-6866
3. Goldberg E. M., Warburton R. W. Ends and Means in Social Work: The Development and Outcome of a Case Review System for Social Workers (National Institute Social Services Library) 1st Edition. 162 pages. ISBN: ‎1032051841. În:https://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=_yVEEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT7&dq=The+social+worker+takes+part+in+public+activities+aimed+at+removing+causes+of+social+problems.&ots=A0JkPB9DKa&sig=6GtqXHwF05tAM-r7PDsnkLJLy2U
4. Harrikari T., Romakkaniemi M., Tiitinen L., Ovaskainen S. Pandemic and social work: Exploring Finnish social workers' experiences through a SWOT analysis. In: The British Journal of Social Work, Volume 51, Issue 5, July 2021, Pages 1644–1662.
5. Sukmana O. The role of community social worker in participatory action research-based community empowerment process in indonesia. In: International Journal of Social Sciences and Management Review. Volume: 06, Issue: 01 January - February 2023. Pages 259–275. ISSN: 2582-0176. În:http://ijssmr.org/uploads2023/ijssmr06_18.pdf
6. Yan L., Chen X., Chen Y., Wen J. A cooperative charging control strategy for electric vehicles based on multiagent deep reinforcement learning. In: IEEE Transactions on Industrial Informatics, vol. 18, no. 12, pp. 8765–8775, 2022. În:https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9716749/

SERVICIILE SOCIALE PRESTATE DE BISERICA ORTODOXĂ ÎN CONLUCRARE CU INSTITUȚIILE STATULUI

SOCIAL SERVICES PROVIDED BY THE ORTHODOX CHURCH IN COOPERATION WITH STATE INSTITUTIONS

CZU: 364.044.66 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.95**

Veaceslav BOTEA,
ORCID: 0009-0002-8319-0294
e-mail: botea.veaceslav@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The Orthodox Church, as a religious institution, is not limited only to the dimension of worship, but also extends its involvement in the social field, responding to the diverse needs of society. In a context where problems such as poverty, marginalization and lack of access to basic resources become more and more acute, the social services offered by the Orthodox Church become an essential factor in supporting those affected. Social Context and Community Needs: To fully understand the contribution of the Orthodox Church, we must analyze the social context in which it carries out its social activities. The diverse needs of local communities, as well as the challenges faced by vulnerable individuals, will underpin our argument. In the 21st century, with the complex challenges of contemporary society, the Orthodox Church is becoming increasingly present in the sphere of social services, surpassing its traditional spiritual mission, the contribution of the Orthodox Church in providing social services, highlighting its impact on local communities.*

Keywords: *analysis, church, community, challenge, social.*

INTRODUCERE

Biserica Ortodoxă, în calitate de instituție religioasă, nu reprezintă doar un loc de închinare și cult, ci, mai presus de toate, devine un actor social activ și implicat în soluționarea problemelor comunităților. Acest aspect este susținut de mai multe argumente care evidențiază extinderea implicării Bisericii Ortodoxe în domeniul social ca misiunea de compasiune: Biserica Ortodoxă, învățând din principiile creștine, își asumă o misiune de compasiune față de cei aflați în suferință și nevoie. Deci să luăm aminte că această perspectivă teologică îndeamnă Biserica să acționeze activ în sprijinirea celor defavorizați și marginalizați din societate [1,p.201-218]. La fel și educația și îngrijirea sănătății prin intermediul școlilor, spitalelor și centrelor de îngrijire medicală, Biserica Ortodoxă oferă servicii educaționale și de sănătate comunităților. Astfel, devine o prezență esențială în îmbunătățirea nivelului de educație și accesului la asistență medicală. Asistență socială și alimentară, programele de asistență socială, cum ar fi distribuția de alimente și sprijinul financiar, sunt inițiative comune ale Bise-

ricii Ortodoxe pentru a veni în ajutorul celor sărmani și aflați în dificultate economică [2, p.134-152].

Biserica desfășoară proiecte de adăpostire pentru persoanele fără adăpost sau aflate în situații de violență domestică, oferind un refugiu sigur și sprijin emoțional și material, situații de calamități naturale sau crize umanitare, Biserica Ortodoxă devine adesea un centru de coordonare pentru acțiuni de ajutor și intervenție, oferind asistență imediată și reconstrucție pe termen lung.

Promovarea drepturilor omului și justiției sociale prin care Biserica Ortodoxă luând poziție în fața injustiției și discriminării și pledând pentru egalitate și respect față de toate persoanele. Și un aspect destul de deosebit ce se reflectă prin încurajarea voluntariatului religios și mobilizarea membrilor comunității, Biserica Ortodoxă nu numai că oferă servicii sociale, ci și construiește o rețea de sprijin bazată pe participarea activă a credincioșilor.

Prin aceste argumente, devine evidentă extinderea Bisericii Ortodoxe dincolo de dimensiunea cultului, transformându-se într-o forță mobilizatoare și susținătoare în eforturile de îmbunătățire a calității vieții pentru cei nevoiași în comunități.

MATERIALE ȘI METODE

Investigarea temei privind serviciile sociale prestate de Biserica Ortodoxă poate implica o varietate de tehnici și metode de cercetare. Acestea pot fi adaptate în funcție de obiectivele specifice ale studiului și de resursele disponibile. Iată câteva tehnici și metode pe care le putem aplica: Studiu de Caz prin analiza detaliată a unei singure parohii sau comunități, investigând serviciile sociale furnizate de Biserica Ortodoxă. Aplicativ am putea să realizăm prin selectarea unei parohii sau a unui proiect specific pentru a examina în profunzime impactul și eficacitatea serviciilor sociale.

O bună metodă ar fi și interviul structurat și nestructurate în sensul de a obține informații de la liderii bisericii, membrii comunității și beneficiarii serviciilor sociale prin intermediul întrebărilor predefinite sau discuții deschise. Realizarea de interviuri cu preoți, voluntari, membri ai comunității și persoane asistate pentru a obține perspective multiple. La fel nu e posibil și fără analiză documentară prin revizuirea documentelor oficiale, rapoartelor bisericești, buletinelor parohiale, și a altor materiale scrise pentru a obține informații despre activitățile sociale ale Bisericii Ortodoxe. Examinarea documentelor oficiale pentru a înțelege politici, programe și rezultate. Observarea directă a activităților desfășurate de Biserica Ortodoxă în comunitate, participarea la evenimente bisericești, proiecte sociale și activități comunitare pentru a obține o înțelegere directă a impactului serviciilor sociale, colectarea datelor prin intermediul întrebărilor standardizate, distribuite în rândul membrilor comunității sau al beneficiarilor. De ce nu, crearea unui chestionar pentru a evalua percepțiile și satisfacția beneficiarilor cu privire la serviciile sociale. Utilizarea datelor statistice existente, cum ar fi date demografice sau rapoarte economice, pentru a evalua impactul serviciilor sociale. Analiza datelor de-

mografice ale comunității și a trendurilor sociale pentru a identifica nevoile și impactul serviciilor.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Multe posibilități ne-ar oferi cu un impact deosebit formarea grupurilor de discuții. Adunarea unui grup reprezentativ de participanți pentru a discuta subiecte specifice, facilitând schimbul de idei și experiențe prin organizarea unor sesiuni de grup cu membrii comunității, lideri religioși și beneficiari pentru a obține perspective variate chiar și prin colaborarea cu organizațiile Non-Guvernamentale (ONG-uri) pentru a obține date și a analiza impactul în colaborare cu Biserica Ortodoxă. Lucrul în parteneriat cu ONG-uri pentru a colecta informații și a dezvolta proiecte comune. Doar este important să alegem metodele și tehnicile care se potrivesc cel mai bine obiectivelor și resurselor de cercetare pentru a obține o combinație de mai multe metode obținând o perspectivă mai cuprinzătoare asupra cercetării și concluzionării. Într-un final Biserica Ortodoxă oferă o gamă variată de servicii și posibilități care depășesc sfera spirituală și cultică, implicându-se în multiple aspecte ale vieții comunitare[3, p.345-362].

CONCLUZII

În lumina analizei adânci a serviciilor sociale prestate de Biserica Ortodoxă, se desprind concluzii semnificative cu privire la rolul său vital în comunități. Această implicație extinsă în domeniul social evidențiază o abordare holistică a Bisericii față de nevoile umane și sociale. Prin programele sale de asistență socială, educaționale și medicale, Biserica reprezintă un pilon esențial în sprijinirea celor sărmani, vulnerabili și marginalizați.

Studiile de caz și exemplele concrete au demonstrat impactul pozitiv al serviciilor sociale ale Bisericii asupra indivizilor și comunităților. În multe cazuri, Biserica a fost un agent de transformare socială, contribuind la reintegrarea persoanelor fără adăpost, oferind asistență medicală și educație, și facilitând o rețea solidă de sprijin prin voluntariatul religios[4, p.89-105].

Consolidarea Colaborării cu Autoritățile Civile: Îmbunătățirea colaborării între Biserica Ortodoxă și autoritățile civile pentru a dezvolta proiecte comune și a aborda eficient problemele sociale. Extinderea Proiectelor Educaționale: Dezvoltarea și extinderea programelor educaționale pentru a sprijini dezvoltarea copiilor și tinerilor, contribuind astfel la formarea unei societăți mai bine educate.

Continuarea Programelor de Asistență Socială: Consolidarea și extinderea programelor de asistență socială pentru a acoperi un spectru mai larg de nevoi în comunitate, inclusiv dezvoltarea proiectelor de locuințe sociale.

Promovarea Sănătății și Prevenției Medicale: Creșterea eforturilor în promovarea sănătății și a prevenției medicale, inclusiv organizarea de campanii de screening și consultații medicale gratuite[5, p.45-67].

Susținerea Voluntariatului Religios: Încurajarea și sprijinirea continuă a voluntariatului religios pentru a consolida rețelele de sprijin și pentru a extinde impactul pozitiv în comunitate.

Transparența și Responsabilitatea Financiară: Asigurarea transparenței și responsabilității financiare în gestionarea resurselor pentru a menține încrederea comunității și a partenerilor. Educație și Sensibilizare Continuă: Implementarea unor programe de educație și sensibilizare continuă pentru a informa comunitatea cu privire la proiectele și serviciile sociale oferite de Biserică. Aceste recomandări ar trebui să fie considerate ca un cadru pentru dezvoltarea ulterioară a serviciilor sociale ale Bisericii Ortodoxe, asigurându-se că aceasta rămâne un agent activ și eficient în sprijinirea comunităților sale.

REFERINȚE

1. Alexandrescu, D. (2019). „Voluntariatul Religios în Proiectele Umanitare ale Bisericii Ortodoxe.” Studii de Caz în Voluntariat, p. 201-218.
2. Cristea, S. (2021). „Biserica și Reintegrarea Socială a Persoanelor Fără Adăpost: Experiențe din Parohia ABC.” Revista de Asistență Socială și Psihologie, p. 134-152.
3. Dumitru, A. (2018). „Impactul Programelor de Asistență Socială ale Bisericii Ortodoxe asupra Grupurilor Vulnerabile.” Studii de Caz în Asistență Socială, p. 345-362.
4. Georgescu, I. (2020). „Rolul Instituțiilor Religioase în Asigurarea Securității Alimentare: O Perspectivă a Bisericii Ortodoxe.” Revista de Dezvoltare Comunitară, p. 89-105.
5. Părinte, F. (2017). „Caritate și Slujire: Modelul Bisericii Ortodoxe în Dezvoltarea Socială.” Revista de Teologie și Asistență Socială, p. 45-67.

DISABILITY, A DETERMINING CONDITION OF POVERTY

HANDICAPUL, O CONDIȚIE DETERMINANTĂ A SĂRĂCII

CZU: 364.26:316.344.2 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.96**

Diana-Mihaela MALINCHE,
ORCID: 0009-0002-8261-9853
e-mail: malinche.diana.mihaela@gmail.com
Moldova State University

Summary. *This work seeks to identify the relashionships between disability and povert and also empasizes the importamce of disability role globally and the interdependence between disability and poverty. In the contemporary period, the subject of socio-professional insertion, the fight against discrimination as well as the improvement of living conditions for people with disabilities have been constantly addressed by international bodies for the protection of human rights, by public authorities at the national level as well as by researchers in the field of social security so as to reduce the risk of impoverishment, respectively of social exclusion for the people with disabilities around the world.*

Keywords: *disability, discrimination, marginalization, poverty.*

INTRODUCTION

The socio-professional inclusion and the economic status of people with disabilities astfelare real concerns for social policies initiated by the international mechanisms for the protection of the rights and freedoms of people with disabilities worldwide.

In this context, I consider it opportune to debate this issue, also taking into account the worrying percentage of 16% of the world's population that people with disabilities currently take place. This percentage ranks the disabled population as the number one minority globally, according to the World Health Organization.

In correlation with poor education, disability leads to the impoverishment of the disabled population. Important to note here is that the proportion of people with disabilities is significantly higher among groups with a lower level of education.

Physical impairment can be an important source of discrimination for people with disabilities, although social perception is currently based on a complex of indicators in terms of how to evaluate human interactions. Through the lens of socio-cognitive mechanisms, people are influenced by the perception of an beauty ideal when interacting with disabled people, who are frequently discriminated against and social rejected.

Going back in time, we find that on Europe, medieval culture reminds us of the jesters roles that disabled people played at the royal court, while the classical era refers to the offense that the royal court perceives regarding the presence in the social life of disabled people.

In France, the 20th century began with the emergence of special education for people with disabilities, an initiative that continued until the 1960s when complex processes regarding the disabled people integration were initiated.

Over time, society's perception of people with disabilities has shifted from the desire to eradicate people to rehabilitation and finally to social integration. The contemporary social model is based on universal human rights and promotes the equality concept and respect, encouraging the people with disabilities participation in social life, social inclusion and social dialogue.

The socio-cultural environment in which people live influences their inner evolution and the way they relate to the outside. Individuals with disabilities, unlike others, depend to a greater extent on the environment to which they relate to.

Evolved societies ensure equal opportunities for all its members, but this objective is only considered fulfilled to the extent that citizens are provided with the appropriate development to access the equal opportunities offered by the social environment.

The social exclusion of people, therefore, does not belong to the economic side, but rather to defective interpersonal relations.

The interdependence between disability and poverty has been shown to be stronger when poverty multidimensionally measured in the form of multiple deprivations, compared to when it is measured in terms of earned income.

World Bank President James Wolfensohn said in a press release that people with disabilities in developing countries are among the poorest people. They have been largely overlooked in the world development agenda until now, but the concern for poverty reduction strategies is a unique chance to rethink and rewrite that agenda.

The link between disability and development was further emphasized by Judith Heumann, the World Bank's first advisor to promote the persons with disabilities international rights, who indicated that of the 650 million people living with disabilities today, eighty percent live in developing countries.

Representing the largest minority globally, I believe that through the social representation of this minority group we will encounter new information regarding the difficult social inclusion of people with disabilities.

THE MINORITY CONCEPT

The minority represents a collective that is in a lower position in a social power relationship, not being considered a positive example of norms and customs, but a negative one, a fact that makes it become the object of inferiorization in many cases.

Minority does not refer to an intrinsic feature of the group's nature, but to a position of inferiority in the power relationship between two groups. More precisely, we understand by the concept of minority the deviation from the norms valued by society, from the standardization process imposed by the social environment everywhere, a fact that causes permanent tensions between minorities and the majority.

In 1968, a study initiated by Gordon on identity consciousness revealed a stronger awareness of the dimensions that assimilate us to a minority, and not of universally valid characteristics. In this sense, jews who deny their religious affiliation, whites who evoke their ethnic affiliation are just a few examples that support Gordon's theory.

Moscovici distinguishes between two types of groups: nomic groups that actively protect their points of view and anomic groups that disapprove of the points of view of others, having the following features [1, p. 64]:

The characteristics of nomic groups	The characteristics of anomic groups
Deviance and a counter-norm	Deviance without a counter-norm
Representation as independent social groups	They are represented in the form of social categories
Social interaction underlies the representations of these groups	Representations about these groups are based on ethnocentrism processes
It causes norms awareness	It doesn't cause norms awareness
It creates a social conflict	It doesn't cause norms awareness

Guided by social action, we distinguish four types of existing societies, according to Moscovici [1, p. 65]:

	Few nomic groups	Numerous nomic groups
Few anomic groups	Society with high uniformity and little social conflict	Society in an objective change
Numerous anomic groups	Society in a state of anomie, characterized by little activity	Society in disintegration and radical change

1. The ideal society is the one in which there are few anomic minorities and few nomic minorities, this being characterized by a low degree of conflict and a high degree of social uniformity.
2. The society with few anomic minorities and many nomic minorities is the society that is in social change, the proposals of the minorities being against the social norms.
3. The society with many anomic minorities and few nomic minorities is a disordered society, little active from a social point of view, where social marginalization is high and recovery solutions are non-existent.
4. The society with many anomic minorities and many nomic minorities is the least desirable society, on the verge of social disintegration which is characterized by the delegitimization of the majority.

THE IDENTIFICATION CONFLICT WITH MINORITIES

As we have observed, minorities are perceived as social groups with negative traits.

Minority identification conflict refers to the discrimination of minorities with common elements to individual identity because the minorities social precept, respectively their assessment, makes people admit identification with a negatively valued minority.

Sharing the social behaviors of the out-group represents a primary risk for the majority because this fact can reverse the poles of social power between the majority and minorities. By investing common principles and ideas with minorities, members of majorities could give a chance for social power to the minorities.

THE PSYCHOSOCIOLOGICAL APPROACH TO POVERTY

Statistical data provided by Eurostat shows us that in 2022, a percentage of 28.8% of the European Union population with disabilities was exposed to the poverty risk or social exclusion.

International mechanisms with protection role in the the rights of people with disabilities estimate that in 2022, a percentage of 60-70% of the European population with disabilities would have been exposed to the poverty risk, in the absence of social transfers income (social benefits, allowances and pensions), which essentially contributed in reducing the disabled population at risk of poverty percentage to 20.5%.

Marx thinks that between the income sources and needs there is a interdependence relationship with bilateral meaning. While individual needs to contribute to the production of goods and services, as these needs are met, other needs are born. We conclude, therefore, that the last quarter of a century, which is notable for the increase in the production of goods and services, is consistent with the growth and development of new needs, taking into account the percentage increase of people with disabilities during this period.

The income of people with disabilities is composed of two elements:

- primary income which consists in salary, land, properties, loans;
- the income from social transfers which is composed by pensions, social aid, disability allowance, health services, transport.

In the case of people with disabilities, the primary income may be missing or may be insufficient to meet their needs, which leads this social category to an increased risk of poverty.

In order to reduce inequality and poverty as important social problems, European countries follow two directions:

- Reducing inequalities:

For this purpose, the authorities with responsibilities in the social protection field compensate the reduced incomes of minorities with social transfers incomes and promote social policies to maintain the economic-financial status of people who do not present a marginalization risk and poverty, thus encouraging the reduction of economic inequalities between members of society.

- Fighting poverty:

To achieve this objective, the national social protection mechanisms promote social policies to combat and prevent poverty by providing social benefits to poor minorities in order to ensure the financial equality principle for all members of society.

Poor minorities are no longer perceived as responsible for their status, but rather as victims of the social system. The specialized literature highlights several structural theories in this sense, that are applied in parallel for certain social categories.

- The theory of the political structure in association with the market economy is the representative theory of the poor, of the socially assisted, of the elderly, of the disabled as a result of reduced financial resources and insufficient representation in professional organizations, trade unions, political parties.

CONCLUSIONS

People with disabilities face physical, social, economic and/ or environmental barriers to their participation in social life, which can lead them to poverty and marginalization. Lack of accessibility in the physical environment and discrimination can prevent people with disabilities from entering the school system, limiting their skills, knowledge and future ability to work and produce economic value. The same barriers can prevent people with disabilities from being included in the labor market or limit the type and amount of work they can do, reducing their income. In addition, the increased costs of ongoing health assessment, medical treatments that disability entails can have a negative impact on financial resources and in many cases lead people with disabilities to poverty. Although social protection schemes can help alleviate poverty, people with disabilities face various barriers in accessing social protection programs. These barriers include the lack of accessible information provided to people with disabilities about social protection programs and how to apply for them, the absence of the necessary documentation, the limited accessibility of working spaces with the public for people with disabilities, the generalized discrimination by representatives of grant offices against those with psychosocial disabilities and the difficulties encountered in social integration cause the disabled population to be marginalized, thus increasing the risk of them leading a life on the edge of poverty.

BIBLIOGRAPHY

1. Neculau, A, Social Psychology. Iasi: Polirom Ed, 1996, 485 p;
2. Cernat, V, Psychology of stereotypes. Iasi: Polirom Ed, 2005, 284 p;
3. Malim, T, Social Psychology, Bucharest: Technical Ed, 2003, 326 p;
4. Le Bon, G, Mass Psychology, Bucharest: Scientific Ed, 1991, 140 p;
5. Bourhis, R, Stereotypes, discrimination and intergroup relations. Iasi: Polirom Ed, 1997, 316 p;
6. Rădulescu, S, Sociology of health and disease. Bucharest: Nemira Ed, 2002, 340 p;
7. Wosinska, W, Psychology of social life. Bucharest: Renaissance Ed, 2005, 440 p;
8. Ilut, P, Values, Attitudes and social behaviors. Iasi: Polirom Ed, 2004, 252 p.

PROVOCĂRILE ANGAJĂRII ASISTATE PE PIAȚA LIBERĂ A MUNCII PENTRU PERSOANELE CU DIZABILITĂȚI

THE TITLE OF THE PAPER: THE CHALLENGES OF ASSISTED EMPLOYMENT IN THE FREE LABOR MARKET FOR PEOPLE WITH DISABILITIES

CZU: 316.344.6:331.5 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.97**

Natalia POPOV,
ORCID: 0009-0008-2257-6971
e-mail: natalia.popov@motivation-md.org
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Rezumat. *Îmbunătățirea calității vieții persoanelor cu dizabilități implică adoptarea măsurilor necesare pentru a asigura că persoanele cu dizabilități au acces la resurse și servicii care să le permită să trăiască o viață cât mai independentă și să se bucure de o calitate a vieții înaltă. Include facilitarea accesului la îngrijire medicală adecvată, suport emoțional și psihologic, adaptarea mediului de locuit și de muncă la nevoile lor specifice, precum și asigurarea accesului la recreere și cultură.*

Totuși, în contextul situației economice precare și a realităților social-politice prezente din Republica Moldova, angajarea persoanelor cu dizabilități rămîne a fi problemă socială, o provocare cu multe obstacole și impedimente. Majoritatea barierelor țin de atât de pregătirea slabă a persoanelor cu dizabilități pentru angajare, lipsă de motivare, cât și de reticența angajatorilor de a oferi șanse egale de angajare pentru toți, inclusiv și pentru persoanele cu dizabilități.

Cuvintei-cheie: *calitatea vieții, dreptul la muncă, modelul angajării asistate, acomodarea rezonabilă, accesibilitate.*

Summary. *Improving the quality of life of people with disabilities involves taking the necessary steps to ensure that people with disabilities have access to resources and services that enable them to live as independent a life as possible and enjoy a high quality of life. It includes facilitating access to appropriate health care, emotional and psychological support, adapting the living and working environment to their specific needs, as well as ensuring access to recreation and culture.*

However, in the context of the precarious economic situation and the current socio-political realities in the Republic of Moldova, the employment of people with disabilities remains a social problem, a challenge with many obstacles and impediments. Most of the barriers relate to both the poor preparation of people with disabilities for employment, lack of motivation, and the reluctance of employers to provide equal employment opportunities for all, including people with disabilities.

Keywords: *quality of life, right to work, supported employment model, reasonable accommodation, accessibility.*

INTRODUCERE

Persoanele cu dizabilități trebuie să aibă dreptul deplin la muncă în condiții egale cu ceilalți membri ai societății. Acest aspect presupune eliminarea discriminării în procesul de recrutare și angajare, adaptarea locurilor de muncă și oferirea de sprijin pentru integrarea și menținerea în muncă. Aceste aspecte nu sunt doar componente separate ale asistenței sociale pentru persoanele cu dizabilități, ci se interconectează pentru a crea un mediu în care aceștia să poată trăi în mod autonom, să se dezvolte și să contribuie activ la societatea în care trăiesc. Implementarea unor politici eficiente și sustenabile în aceste domenii este esențială pentru promovarea unei societăți incluzive și echitabile. Organizațiile obștești și alți activiști civici în contextul activității din domeniul apărării drepturilor omului, se conduc după o viziune valoroasă și anume că: „Nu există persoane cu dizabilități. Există societăți care creează bariere și dificultăți pentru persoane cu diferite necesități. Dizabilitatea se conține în însăși societatea, ci nu în condiția fizică a fiecărui individ” (Simon Brisenden, 1986).

Împuternicirea persoanelor cu dizabilități prin abilitarea economică este un proces complex și uneori are un parcurs destul de anevoios, în condițiile unei economii foarte precare. Împuternicirea persoanelor cu dizabilități prin abilitarea economică se referă la procesul de încurajare și sprijinire a acestor persoane pentru a-și dezvolta abilitățile și competențele necesare pentru a deveni independente economic și a participa activ în viața economică și socială a comunității. Acest concept implică mai multe elemente cheie, printre care unele ar fi următoarele: furnizarea de programe și resurse pentru a ajuta persoanele cu dizabilități să își dezvolte abilitățile profesionale, tehnice și sociale, eliminarea barierelor care împiedică persoanele cu dizabilități să acceseze locuri de muncă adecvate și să obțină angajamente pe termen lung în diverse sectoare economice, prin încurajarea persoanelor să devină autonomi din punct de vedere financiar prin susținerea lor în obținerea veniturilor din muncă sau din afaceri proprii. În esență, împuternicirea persoanelor cu dizabilități prin abilitarea economică vizează crearea unui mediu inclusiv și favorabil în care acești indivizi să poată atinge potențialul maxim, să contribuie activ la societate și să se bucure de o viață independentă și satisfăcătoare.

Actualitatea temei abordate în articol se confirmă cu datele statistice oferite de Biroul Național de Statistică. La 1 ianuarie 2023, conform datelor Casei Naționale de Asigurări Sociale, numărul persoanelor recunoscute cu dizabilităţi în Republica Moldova a constituit 162,3 mii persoane, inclusiv 10,9 mii copii cu vârsta de 0-17 ani. Persoanele cu dizabilităţi au reprezentat 6,5% din populaţia totală a ţării cu reşedinţă obişnuită. Majoritatea persoanelor recunoscute cu dizabilități aveau vârsta de 30-45 ani. Din total persoane cu dizabilități, circa 61,5 mii persoane (37,9%) aveau vârsta de 30-45 ani, 52,6 mii persoane (32,4%) – vârsta de 55-64 ani, 27,6 mii persoane (17,0%) aveau 65 și peste ani, 11, 4 mii persoane (7,0%) - 16-29 ani și 9,2 mii persoane (5,7%) cu vârsta de 0-15 ani. Bărbații predomină în rândul persoanelor recunoscute cu dizabilități. La 1 ianuarie 2023, în structura persoanelor cu dizabilităţi ponderea bărbaților a constituit 52,8%. Ponderea bărbaților cu dizabilități în numărul total al populației bărbaților

a fost mai mare cu 1,4 p.p, față de ponderea femeilor cu dizabilități în numărul total al populației de femei. Ponderea persoanelor cu dizabilitate primară a fost mai mare în mediul rural și a constituit 62,8% în anul 2022. Majoritatea persoanelor recunoscute cu dizabilitate pentru prima dată au dizabilitate medie. În funcție de gradul de dizabilitate, persoanele cu dizabilitate severă au constituit 20,2%, din total persoane cu dizabilitate primară, persoanele cu dizabilitate accentuată – 40,1% şi persoanele cu dizabilitate medie – 39,7%. Totodată, femeile în structura persoanelor cu grad sever de dizabilitate au constituit 40,0%, din persoanele cu dizabilitate accentuată – 36,9% și 47,2% din total persoane cu dizabilitate medie [8].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

În contextul celor expuse mai sus, și necesitatea angajării în câmpul muncii a unui număr mare de persoane cu dizabilități, Angajarea Asistată reprezintă o metodă de lucru cu persoane cu dizabilități și alte grupuri dezavantajate în vederea asigurării accesului și menținerii angajării remunerate pe piața liberă a muncii. Această metodă de lucru reprezintă o politică proactivă, armonizată cu prevederile Convenției Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Persoanelor cu Dizabilități [2]. În cele ce urmează vor fi prezentate diferențele dintre această metodologie și alte mecanisme de sprijin, utilizate actualmente în Europa și va fi formulată poziția Uniunii Europene pentru Angajare Asistată [3], cu privire la valorile, standardele și procesul Angajării Asistate.

O idee valoroasă ce merită să fie reținută este următoarea: Angajarea de succes este atunci când reușim potrivirea corectă: angajatorul potrivit și angajatul potrivit. În Europa noțiunea de ”Angajare Asistată” este definită ca: „Acordarea asistenței persoanelor cu dizabilități și altor grupuri dezavantajate, în vederea asigurării și păstrării unui loc de muncă remunerat pe piața liberă a muncii” [10].

În continuare, Republica Moldova a susținut prin eforturi concrete ajustarea cadrului legal național în conformitate cu principiile și dezvoltarea comunității europene. La data de 7 februarie 2021 au intrat în vigoare modificările la Legea nr.105/2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj [7], prin care a fost introdus conceptul de „angajare asistată” pentru persoanele cu dizabilități pentru a spori o mai bună incluziune a acestor persoane în câmpul muncii. Pentru a facilita implementarea eficientă a mai multor măsuri ce țin de îmbunătățirea calității serviciilor în domeniul ocupării forței de muncă și domeniul migrației de muncă, Guvernul a aprobat Hotărârea Guvernului nr.1276/2018 pentru aprobarea procedurilor privind accesul la măsurile de ocupare a forței de muncă [5], act care permite prestatorilor de servicii sociale din domeniul privat și asociativ să ofere servicii de angajare asistată pentru persoanele cu dizabilități. Serviciul social „angajarea asistată” va permite sporirea șanselor de ocupare, de promovare a unei ocupări sustenabile și de integrare durabilă pe piața muncii a persoanelor cu dizabilități și, respectiv, va contribui la îmbunătățirea calității vieții și independenței persoanelor cu dizabilități, sprijinirea acestora în dezvoltarea relațiilor sociale în comunitate [9]. Ulterior, în data de 26 mai 2021, Guvernul Republicii Moldova a

venit cu modificări esențiale la Hotărârea nr. 1276 din 26 decembrie 2018 pentru aprobarea procedurilor privind accesul la măsurile de ocupare a forței de muncă [6]. Una din acestea ține de aprobarea Procedurii de angajare asistată a persoanelor cu dizabilități și a Standardelor minime de calitate pentru prestatorii de servicii sociale de angajare asistată pentru persoanele cu dizabilități.

Angajarea asistată a persoanelor cu dizabilități include servicii de identificare, obținere și menținere a unui loc de muncă remunerat, având ca scop final integrarea durabilă pe piața muncii a persoanei cu dizabilități. Angajarea asistată reprezintă o politică proactivă privind integrarea pe piața muncii a persoanelor cu dizabilități, ce se bazează pe necesitățile persoanei cu dizabilități care necesită suport suplimentar pe piața liberă a muncii, precum și pe aspirațiile de muncă a acestora. O componentă a angajării asistate, în afară de pregătirea beneficiarului, de asemenea, este oferirea angajatorilor asistenței gratuite, suportului şi consultanței privind necesitățile specifice ale beneficiarului, sensibilizare și îndrumare a acestuia în procesul de integrare a beneficiarului la locul de muncă. În procesul de angajare asistată sunt implicați următorii actori: Principiile angajării asistate a persoanelor cu dizabilități sunt: Individualizare, Respect, Auto-determinare, Abordarea multidisciplinară, Alegerea informată, Confidențialitate, Flexibilitate, Accesibilitate [4].

Obiectivele angajării asistate a persoanelor cu dizabilități sunt următoarele: a) asigurarea încadrării în muncă a persoanelor cu dizabilități, conform nevoilor, aptitudinilor și abilităților acestora, în condiții de lucru sigure și egale; b) oferirea de oportunități egale și respectarea dreptului la muncă a persoanelor cu dizabilități; c) creșterea ratei de ocupare a persoanelor cu dizabilități; d) îmbunătățirea calității vieții şi independenței persoanelor cu dizabilități; e) integrarea în societate a persoanelor cu dizabilități.

IMPLEMENTAREA PROGRAMULUI ANGAJARE ASISTATĂ PENTRU PERSOANELE CU DIZABILITĂȚI

Ca urmare a implementării programului de angajare asistată a persoanelor cu dizabilități echipa Asociației MOTIVAȚIE [1] a ajuns la concluzia că acest program are o aplicabilitate înaltă pentru contextul național local, și este de un real ajutor pentru îmbunătățirea calității vieții persoanelor cu dizabilități prin oportunitățile de angajare în câmpul muncii, un drept fundamental al fiecărei persoane. Compararea numărului de persoane care au fost acceptate în programul angajare asistată a persoanelor cu dizabilități și a persoanelor care au fost încadrate la muncă de asemenea scoate în evidență rezultatele acestui program. Deci, faptul că majoritatea persoanelor incluse în program, eligibili conform condițiilor, au primit suportul necesar, individualizat pentru a se angaja în câmpul muncii și în final, au fost angajați ne demonstrează succesul programului de angajare asistată a persoanelor cu dizabilități și a altor persoane aflate în situații de vulnerabilitate sporită.

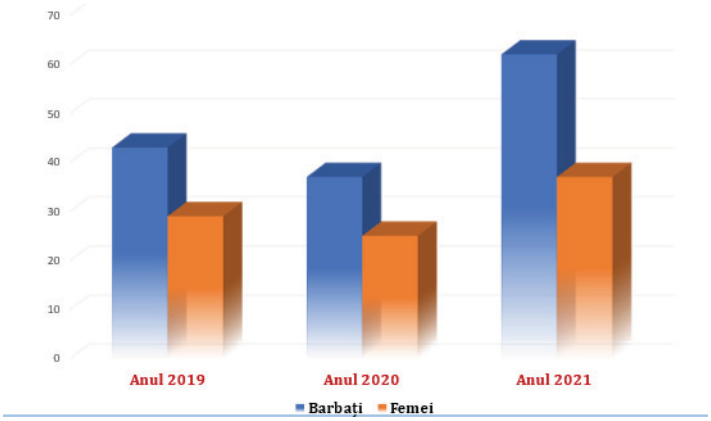

Fig.1. Persoane acceptate în program 2019-2021

În figura 2 se compară numărul de persoane care au fost acceptate în programul angajare asistată a persoanelor cu dizabilități și persoanele care au fost încadrate în câmpul muncii.

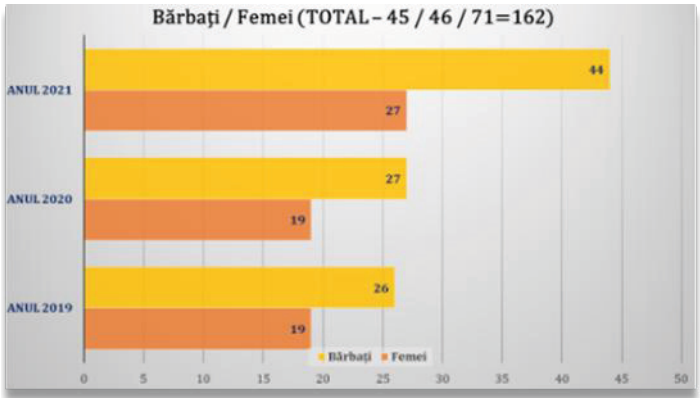

Fig.2. Persoane angajate 2019-2021

Faptul de a fi angajat în câmpul muncii oferă persoanelor adulte un sentiment de împlinire și realizare personală și profesională, aspect deosebit de important pentru un respect de sine și demnitate umană rezonabilă.

Conform Raportului Asociației MOTIVAȚIE, observăm că au fost angajate în perioada 2013-2021 un număr de 291 de persoane, dintre care 124 sunt femei și 167 sunt bărbați. Faptul că tipurile de munci profesate de persoanele cu dizabilități sunt diverse, atât munci calificate, ce pretind o anumită instruire specializată, cât și muncile necalificate sunt un indiciu că piața muncii în Republica Moldova oferă oportunități de angajare, vezi figura 3:

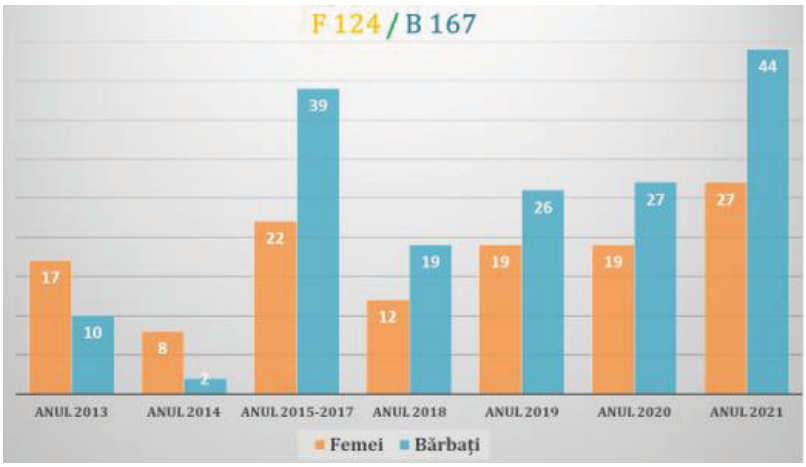

Fig. 3. Persoane angajate 2013-2021

Deci, Angajarea asistată pentru persoanele cu dizabilități ca metodă proactivă, de incluziune socială continuă să se confrunte cu mai multe provocări pe piața liberă a muncii, printre care se numără: discriminarea și stereotipurile, lipsa locurilor de muncă accesibile, la fel nevoia de adaptare a locului de muncă, ori lipsa de pregătire și suport adecvat atât pentru persoanele cu dizabilități cât și pentru angajatori. Abordarea acestor provocări necesită un angajament puternic din partea tuturor actorilor implicați pentru a crea un mediu de muncă mai incluziv și pentru a sprijini persoanele cu dizabilități în integrarea și menținerea lor pe piața muncii.

CONCLUZII

În concluzie, promovarea programului de angajare asistată pentru persoanele cu dizabilități este crucială pentru a spori conștientizarea și accesibilitatea acestui tip de sprijin, prin sesiuni de informare și educație pentru potențialii beneficiari ai programului, dar și pentru angajatori și comunitatea în general, explicând beneficiile angajării asistate pentru persoanele cu dizabilități și clarificați întrebările și preocupările comune. Se depun eforturi în continuare, pentru instituirea parteneriatelor și colaborărilor cu agenții guvernamentali, organizații non-guvernamentale și alte entități relevante pentru a crea o rețea solidă de sprijin pentru programul de angajare asistată, prin centre de resurse pentru persoanele cu dizabilități, agenții de plasare în muncă și universități.

Promovarea activă a programului de angajare asistată este esențială nu doar pentru a atrage beneficiari și angajatori, dar și pentru a construi un mediu de lucru mai inclusiv și pentru a spori participarea persoanelor cu dizabilități pe piața muncii.

REFERINȚE

1. Asociația „MOTIVAȚIE” din Moldova În: https://www.motivatie.md/index.php?l=ro.
2. Convenția nr. 320 din 30-03-2007privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi. In: Tratate Internationale nr. 50 din 30-12-2016.
3. European Union of Supported Employment. În:https://www.edf-feph.org/our-members/european-union-of-supported-employment/.
4. Ghid practic privind angajarea asistată. (ediție revizuită în 2019). Chișinău, 2019.
5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 1276 din 26-12-2018 pentru aprobarea procedurilor privind accesul la măsurile de ocupare a forței de muncă. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 38-47 din 08-02-2019.
6. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr.78 din 26.06.21 cu privire la modificarea HG nr.1276 din 26.12.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 147-151 din 18-06-2021.
7. Legea Republicii Moldova Nr. 105 din 14-06-2018 cu privire la promovarea ocupării forţei de muncă și asigurarea de șomaj. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 295-308 din 10-08-2018.
8. Persoanele cu dizabilități în Republica Moldova. În:https://statistica.gov.md/ro/persoanele-cu-dizabilitati-in-republica-moldova-in-anul-2022-9460_60822.html.
9. Raport privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova. În:https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=ASxFqOB3XnM%3D&tabid=202&language=ro-RO.
10. Uniunea Europeană pentru Angajare Asistată Set de metode și instrumente. În:https://incluziune.md/wp- content/uploads/2020/02/uniuneaeuropeanapentruangajareasistata.pdf.

VULNERABILITATEA FEMEILOR UCRAINENE REFUGIATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: CONSTATĂRI ȘI PERSPECTIVE

THE VULNERABILITY OF UKRAINIAN REFUGEE WOMEN IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA: FINDINGS AND PERSPECTIVES

CZU: 316.647.82:314.745.22-055.2(478=161.2) https://doi.org/10.59295/spd2024s.98

Aliona ONOFREI,
ORCID: 0000-0003-3604-0592
e-mail: alionaonofrei@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The article highlights the vulnerability of Ukrainian refugee women in the Republic of Moldova following the conflict in Ukraine, presenting relevant findings and perspectives. Women and children constitute 82% of this refugee population, being considered vulnerable groups exposed to increased risks during times of crisis. Among the most vulnerable are single women or women with children, economically vulnerable individuals, survivors of violence, people with disabilities, members of the LGBTQIA+ community, Roma women and girls, and other vulnerable groups. The primary needs of Ukrainian refugee women, as identified by the author, include access to essential resources and services such as medical care, legal assistance, psychological counseling, and labor market integration. Verbal and physical abuse, discrimination, and language barriers in job-seeking represent major challenges. Additionally, psychological and emotional abuse from partners persists, generating desires for separation. Recommendations for improving the situation of refugee women focus on information, education, awareness, personal development programs and economic empowerment, access to services for well-being and resilience, as well as measures to reduce risks.*

Keywords: *discrimination, integration, refugees, gender-based violence, vulnerability.*
Cuvinte-cheie: *discriminare, integrare, refugiați, violență bazată pe gen, vulnerabilitate.*

INTRODUCERE

După mai bine de doi ani de la invazia pe scară largă a Ucrainei, un total de 1,124,474 de persoane din Ucraina au traversat hotarul Republicii Moldova. Dintre aceștea, aproximativ 122,391 de refugiați ucraineni au rămas în țară, reprezentând circa 4% din populația totală a Republicii Moldova. Acest procent este cel mai mare raportat la populația totală dintre țările incluse în Răspunsul Regional pentru Ucraina. Majoritatea refugiaților din Republica Moldova sunt femei și copii. Din totalul persoanelor dislocate din Ucraina, 38% sunt femei, 44% sunt copii, dintre care 23% sunt băieți și 21% fete, iar 19% sunt bărbați [1].

Situațiile de urgență umanitară cresc în mod obișnuit riscul de multiple forme de abuz, inclusiv violență bazată pe gen, exploatare sexuală, abuz și trafic de persoane. În

acest context, femeile și fetele, care alcătuiesc 59% din numărul total de refugiați, sunt expuse unui risc semnificativ. Astfel, evaluarea situației de siguranță și protecție a fetelor și femeilor strămutate din Ucraina, monitorizarea și abordarea vulnerabilităților specifice cu care se confruntă aceste grupuri este de o actualiliate majora.

În Republica Moldova, autoritățile și organizațiile internaționale au implementat diverse măsuri pentru a proteja femeile și fetele refugiate, însă provocările rămân considerabile. Analiza aprofundată a acestor măsuri, precum și identificarea lacunelor și a necesităților urgente, sunt cruciale pentru a le asigura o protecție adecvată.

MATERIALE ȘI MEDODE

Pentru a atinge obiectivele propuse, am utilizat o metodologie bazată pe standardele existente în domeniul evaluărilor desfășurate în contexte umanitare. Metodologia s-a bazat pe analiza datelor primare și secundare, folosind tehnica de eșantionare intenționată/ selectivă. De regulă, această abordare este utilizată pentru a acoperi anumite subgrupuri de persoane, participanții fiind selectați în funcție de un anumit profil, cum ar fi vârstă, sex, origine sau ocupație. Această tehnică este adesea folosită atunci când se cercetează o anumită trăsătură, caracteristică sau zonă de interes, asigurând o marjă de eroare scăzută. Procesul de selecție este precis și eficient, deoarece participanții sunt aleși pentru a corespunde unui anumit profil specific.

Astfel, cercetarea a inclus:

- analiza cadrului normativ și de reglementare în domeniul protecției refugiaților, analiza datelor statistice, a studiilor, cercetărilor și rapoartelor recente disponibile, relevante pentru contextul de cercetare.
- realizarea interviurilor individuale aprofundate cu femei refugiate.
- realizarea interviurilor aprofundate cu reprezentanții organizațiilor societății civile din domeniu, prestatori de servicii sociale și reprezentanți ai autorităților publice locale.

Aria geografică acoperită de cercetarea în cauză a inclus: zona Centru – Chișinău (inclusiv suburbii), raionul Criuleni/ zona Nord – municipiul Bălți, raionul Drochia și Rîșcani, zona Sud – raionul Cahul.

Eșantionul de evaluare a inclus 35 femei strămutate din Ucraina și 9 reprezentanți ai organizațiilor din domeniu/părți interesate, în perioada 15 mai-15 iunie 2024.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Nevoile umanitare ale refugiaților din Moldova sunt diverse și complexe, cu provocări specifice evidențiate în cadrul cercetării. Printre cele mai vulnerabile categorii de refugiați se numără mamele singure, femeile și fetele de etnie romă, persoanele cu dizabilități, refugiații în vârstă, copiii și adolescenții, persoanele LGBTQ+ și supraviețuitorii violenței bazate pe gen.

- Mamele singure se confruntă cu provocări semnificative în asigurarea nevoilor familiilor lor, inclusiv accesul la o locuință adecvată, îngrijire medicală și oportunități educaționale pentru copiii lor. Ele pot necesita sprijin în termeni de îngrijire a copiilor, integrare economică și asistență psihosocială.
- Femeile și fetele de etnie romă se confruntă cu discriminare și marginalizare, ceea ce duce la acces limitat la educație, îngrijire medicală și oportunități de angajare. Ele pot necesita intervenții țintite pentru a asigura incluziunea și accesul la servicii esențiale, precum și sprijin cultural și social pentru a aborda stigmatizarea.
- Refugiații cu dizabilități întâmpină bariere în mobilitate, comunicare și acces la servicii. Ei necesită îngrijire medicală specializată, dispozitive de asistare, educație inclusivă și oportunități de trai adaptate nevoilor lor. Asigurarea accesibilității și incluziunii în toate eforturile umanitare este crucială pentru acest grup.
- Refugiații în vârstă pot avea nevoi de sănătate specifice și probleme de mobilitate și adesea experimentează izolare socială și violență. Ei necesită acces la îngrijire medicală, servicii de suport social și programe care promovează participarea lor activă în comunitate.
- Copiii și adolescenții refugiați sunt deosebit de vulnerabili la exploatare, abuz și întreruperea educației. Ei au nevoie de spații sigure, programe educaționale, suport psihosocial și activități care promovează bunăstarea și dezvoltarea lor.
- Persoanele LGBTQ+ pot întâmpina riscuri crescute de violență, discriminare și excludere socială. Ele necesită servicii de protecție, locuințe sigure și acces la suport legal și psihosocial adaptat nevoilor lor specifice.
- Supraviețuitorii violenței bazate pe gen au nevoie de sprijin psihologic și juridic, precum și de protecție împotriva agresorilor.

Daca ne referim la problemele majore cu care se confrunta refugiatii din Ucraina, acestea sunt în primul rând accesul la resurse și servicii pentru a satisface nevoile de bază [2, p.4]. Mulți refugiați se confruntă cu dificultăți în accesarea resurselor și serviciilor esențiale, cum ar fi alimentele și asistența medicală. Asistența cu procedurile legale, documentele și înțelegerea drepturilor lor în contextul moldovenesc este o altă provocare. În plus, femeile refugiate se confruntă adesea cu abuz verbal, discriminare, discurs de ură și hărțuire în viața lor de zi cu zi. Mai mult, lipsa sprijinului din partea comunității, a rudelor sau a prietenilor duce la probleme psihologice grave. Dependența economică, șomajul, oportunitățile limitate de muncă bine plătite care să se potrivească cu abilitățile lor, combinate cu lipsa/accesul limitat la asistență medicală, sănătate reproductivă și servicii sociale de bază, disponibilitatea limitată a serviciilor de îngrijire a copiilor și barierele lingvistice, reprezintă probleme suplimentare.

Refugiații din Moldova locuiesc în diferite aranjamente de locuire, un număr semnificativ de Centrele de Cazare pentru Refugiați fiind închis. Dacă la începutul războiului, au fost activate 135 de centre de plasament temporar pentru refugiați, suficien-

te pentru a găzdui un număr mare de refugiați, la moment funcționează 35 Centre, cu un număr total de 1825 refugiați. Pe măsură ce refugiații se mută din centrele colective în locuințe private, sprijinul durabil și acordurile de închiriere sigure sunt esențiale, la fel ca și măsurile de atenuare a riscurilor în programele de adăpost. Acest lucru este deosebit de important pentru refugiații care se pot confrunta cu provocări crescute în accesarea soluțiilor de locuințe sigure și durabile pe termen lung, deoarece închiderea Centrelor de Cazare pentru Refugiați și scăderea nivelului de asistență pentru refugiați sunt așteptate să sporească riscurile de violență bazată pe gen, inclusiv hărțuirea sexuală din partea proprietarilor privați de sex masculin înainte de a închiria și în timpul ședерii lor, care sunt legate în principal de vulnerabilitatea femeilor refugiate, cărora li se oferă cazare gratuită în schimbul prestării de servicii casnice sau sexuale proprietarului.

Hărțuirea este de asemenea larg răspândită și în timpul utilizării diferitelor tipuri de transport. De obicei, aceste incidente nu sunt raportate, deoarece se presupune că nu se vor lua măsuri corespunzătoare. În ceea ce privește disponibilitatea transportului, persoanele refugiate care locuiesc în localități mai îndepărtate se confruntă cu lipsa mijloacelor de transport public în apropiere. Această situație îi obligă să meargă pe jos pe distanțe lungi, ceea ce este perceput ca un risc suplimentar [3, p. 13].

Cele mai mari rate de prevalență a formelor multiple de violență au fost raportate de către femeile refugiate din mediul rural, femeile în etate și cele separate sau divorțate, cauzele fiind legate de o aderare mai puternică la normele de gen și rolurile de gen inechitabile, nivelul mai scăzut de educație și dependența economică mai mare a femeilor de bărbați din zona rurală, situație care ar putea fi exacerbată de presiunile economice actuale [4, p.2].

Alte forme de violență bazată pe gen raportate includ violența fizică (lovituri, restricționarea deplasării), psihologică (șantaj, amenințarea de a le lua copiii, umilire, discurs de ură) și economică (limitarea resurselor, control financiar) din partea familiei sau a membrilor comunității. Studiul *Violența în bază de gen: Auditul siguranței*, completează datele obținute, menționând că violența din partea partenerului intim este larg răspândită, afectând atât femeile refugiate, cât și pe cele din comunitatea gazdă și pe femeile de etnie romă. În acest context, alcoolul este un factor major care contribuie la violența din partea partenerului intim, precum și la violența împotriva copiilor și a persoanelor în etate. Au fost raportate cazuri în care femeile au fost agresate fizic de partenerii lor și alungate din casele lor, fiind forțate să doarmă în stradă [3, p.18]. De asemenea, s-a menționat violența declanșată de schimbările în dinamica tradițională de gen, în special când femeile câștigă mai mult decât bărbații. Abuzul împotriva persoanelor în etate, alimentat de consumul de alcool, a fost identificat ca o problemă semnificativă. În plus, este frecvent ca femeile să fie supravegheate și controlate în mod continuu de partenerii lor. Femeile din comunitatea refugiaților consideră că accesul la informații despre serviciile și asistența disponibile este crucial pentru a reduce riscurile de violență.

O altă tendință înregistrată în ultima perioadă, este creșterea numărului cazurilor de cyber-violență, femeile și fetele confruntându-se mai frecvent cu violența online. Potrivit estimărilor GREVIO, în ultima perioadă experiențele femeilor și fetelor, care au trecut prin violență în bază de gen, sunt amplificate sau facilitate de tehnologia utilizată în mediile online și digitale[5, p.92]. Or, tehnologiile doar amplifică rădăcinile sexismului, inclusiv al celui online, care au legătură directă cu inegalitatea de gen și afectează, în mod disproporționat femeile și fetele. Există un sentiment general conform căruia fetele adolescente sunt expuse în mod disproporționat riscului de a fi victime ale violenței pe bază de gen facilitate de tehnologie, inclusiv hărțuirea și mesajele insistente, deși majoritatea respondenților au menționat că femeile adulte sunt la fel de vizate[3, p.16].

Orice tip de asistență oferită, în special în contexte umanitare, trebuie să pornească de la identificarea necesităților persoanelor cărora le sunt destinate aceste servicii, iar pentru a afla dacă un sistem este unul funcțional, trebuie să analizăm accesibilitatea acestuia. Conform studiului *Analiză Succintă a Impacturilor de Gen ale Crizei din Ucraina: o atenție specială asupra Moldovei*, accesul la serviciile psiho-sociale pentru femeile și copiii refugiați și strămutați în Moldova rămâne limitat. În mod notabil, 14% dintre femeile refugiate au exprimat o nevoie de suport psihosocial, comparativ cu 10% dintre bărbați. În plus, refugiații din Centrele de Recepție și Cazare raportează o nevoie mai mare de consiliere psihosocială. Cu cât războiul durează mai mult, cu atât problemele psihologice se adâncesc [6, p.3]. Stresul perpetuu pe care îl experimentează femeile, datorită conexiunii lor cu sistemele de alarmă care funcționează în Ucraina combinat cu vinovăția pe care o simt în raport cu cei care au rămas în țara lor de origine (cum ar fi soții și părinții în vârstă care au refuzat să plece), a dus la expunerea continuă la evenimente traumatice și la niveluri ridicate de suferință și depresie.

În plus, listele lungi de așteptare, barierele lingvistice cu psihologii locali și lipsa de servicii pentru anumite grupuri – inclusiv copii – pot însemna că problema este exacerbată. Mai mult, există o lipsă de furnizori de servicii psiho-sociale în Moldova, complementată cu necesitatea de îmbunătățire a controlului calității în cadrul acestor servicii, în special în zonele regionale și rurale.

În perioadele de criză, femeile și copiii sunt adesea percepuți ca fiind mai vulnerabili și având nevoie mai mare de suport de sănătate mintală și psihosocial. Copiii, în special adolescenții, sunt mai susceptibili de a avea probleme potențiale de sănătate mintală, de socializare deficitară, de comportament agresiv și de declin educațional. Conform Evaluării Educaționale, copiii prezintă semne de dezangajare de la școală, oportunități limitate de interacțiune socială, timp redus petrecut cu familia și prietenii de acasă, stres, dificultăți de concentrare la temele școlare, comportament impulsiv, suferință la auzirea veștilor negative de acasă, timp crescut petrecut acasă, anxietate și episoade de plâns și crize de furie[7].

În acest context, livrarea integrată a suportului în domenii precum sănătatea, protecția socială, combaterea violenței/traficului de persoane și asistența victimelor,

educația și mijloacele de trai rămâne esențială. Acest lucru necesită o abordare pe mai multe niveluri care include in primul rând consolidarea sistemelor de sprijin pentru familii și comunități. Pașii includ asigurarea livrării de activități psihosociale bazate pe comunitate și intervenții care se bazează pe resursele, reziliență și capacitățile individuale și comunitare existente.

CONCLUZII

În lumina celor menționate supra, devine evidentă importanța acordată informării și educației în rândul femeilor refugiate și al comunităților gazdă din Republica Moldova. Aceste femei au nevoie de acces la informații clare și ușor accesibile despre violența bazată pe gen și despre serviciile disponibile pentru prevenirea și sprijinul în cazurile de abuz. Îmbunătățirea coordonării între autoritățile publice locale, organizațiile non-guvernamentale și furnizorii de servicii este crucială pentru a asigura un răspuns eficient și coordonat în fața cazurilor de violență. Femeile refugiate, în special cele care au suferit violență, au nevoie de sprijin psihologic și de acces la spații sigure pentru a primi ajutor și consiliere adecvată.

Abilitarea economică este fundamentală pentru căutarea independenței financiare și pentru creșterea bunăstării acestor femei în societate. Astfel de programe nu doar că le sprijină în integrarea socială, dar le ajută să-și regăsească încrederea în propria lor capacitate de a-și construi un viitor stabil și sigur. În plus, consolidarea capacității furnizorilor de servicii în prevenirea exploatării și abuzului sexual, alături de implementarea de mecanisme de raportare confidențiale, este esențială pentru a asigura un mediu sigur și protejat pentru femeile vulnerabile.

Aceste concluzii subliniază nevoia urgentă de acțiune coordonată și de investiții în programe și politici care să sprijine femeile refugiate în Moldova în fața provocărilor complexe ale violenței bazate pe gen și să le ofere oportunități reale pentru o viață mai sigură și mai independentă.

REFERINTE

1. *Daily population Trends – Republic of Moldova. Operational data portal. UNHCR*. În: https://data.unhcr.org/en/dataviz/248?sv=0&geo=680 [Accesed: 01.07.2024]
2. *Gender-based violence in the Republic of Moldova in the context of the humanitarian crisis produced by the war in Ukraine - Assessment Report.* În: https://reliefweb.int/report/moldova/gender-based-violence-republic-moldova-context-humanitarian-crisis-produced-war-ukraine-assessment-report-enro [Accesed: 26.06.2024]
3. *Ukraine Situation - Moldova: GBV Sub-Working Group - GBV Safety Audit, 2024*, În: https://data.unhcr.org/en/documents/details/108377 [Accesed: 01.07.2024]

4. *Consultation with women organizations and refugee women for Regional Response Plan 2024, În: https://reliefweb.int/report/moldova/consultation-women-organisations-and-refugee-women-regional-response-plan-2024, [Accesed: 02.07.2024]*
5. *Studiu de compatibilitate a cadrului juridic și instituțional al Republicii Moldova cu prevederile Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice pe dimensiune digitală,* În: https://social.gov.md/wp-content/uploads/2023/08/Studiu-violenta-digitala.pdf, *[Accesat: 06.07.2024]*
6. *A BRIEF ANALYSIS ON THE GENDERED IMPACTS OF THE CRISIS IN UKRAINE: A FOCUS ON MOLDOVA, În: https://eca.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/07/brief-analysis-on-the-gendered-impacts-of-the-crisis-in-ukraine-a-focus-on-moldova-0, [Accesed: 02.07.2024]*
7. *To learn more about specific challenges related to the inclusion of refugee children in the national school system in Moldova, please refer to the Moldova Education Assessment - Key Findings, August 2023, În: https://reliefweb.int/report/moldova/moldova-education-assessment-key-findings-august-2023, [Accesed: 29..06.2024]*

ASPECTE SOCIO-JURIDICE ALE SUICIDULUI CA FORMĂ PARTICULARĂ A VIOLENȚEI

SOCIO-LEGAL ASPECTS OF SUICIDE AS A PARTICULAR FORM OF VIOLENCE

CZU: 316.624:343.614 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.99**

Oxana ISAC,
ORCID: 0000-0002-1781-0566
e-mail: o.isac1808@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The author analyzes the socio-legal aspects of suicide as a particular form of violence, highlights its correlation with criminal forms of violence. A distinct attention is given to the crime of committing suicide, the shortcomings of the criminal law, which incriminates it, are specified and the proposals for its modification are appreciated. In the context of the fact that in the Republic of Moldova the number of women who report acts of violence by their current partner to the police is very small (8.4%), most of the time, women do not believe that reporting experiences of violence would offer them protection. According to victims, even when the violence is reported, the effects and bringing the perpetrator to justice and the punishments meted out are questionable. These stereotypes and prejudices reinforced by friends, relatives, representatives of various authorities, perpetuated by religious institutions, cause women to suffer in silence, increasing the risk of suicidal behavior.*

Keywords: *crime, determination to commit suicide, deviance, suicide, violence.*
Cuvinte-cheie*: criminalitate, determinare la suicid, devianță, suicid, violență.*

INTRODUCERE

Violența împotriva femeilor este o încălcare gravă a drepturilor omului și prezintă o consecință a inegalității de gen în țară. Peste 63 % dintre femei și fete în vârstă de 15-65 au suferit în urma a cel puțin o formă de violență în timpul vieții lor. Îngrijorător este faptul că anual, în Republica Moldova circa 40 de femei își pierd viața în urma actelor de violență suferite în familie. Situațiile de criză cu care se confruntă societatea noastră au agravat mult situația femeilor și au dus la o escaladare a violenței împotriva femeilor din cauza accesului limitat la servicii de asistență, plasament și justiție.

Studiile demonstrează că în Republica Moldova circa 73% de femei au fost supuse cel puțin unei forme de violență din partea partenerului intim la un moment dat în viață. Violența psihologică constituie cea mai răspândită formă de violență - 71%, fiind urmată de cea fizică - 33%, ceea ce este mult peste media UE. Studiul OSCE a constat că în Republica Moldova violența în familie este un fenomen frecvent, iar impactul violenței poate fi grav și de lungă durată. Peste jumătate (55%) din femeile țării noastre, de patru

ori mai mult decât în UE (14%), consideră violența în familie drept o chestiune privată care trebuie soluționată în cadrul familiei. Aceste stereotipuri și prejudecăți întărite de prieteni, rude, reprezentanți ai diferitor autorități, perpetuate de instituții religioase, determină femeile să sufere în tăcere. Numărul femeilor care raportează la Poliție actele de violență din partea partenerului actual în Republica Moldova este foarte mic – 8,4%. De cele mai multe ori, femeile nu cred că raportarea experiențelor de violență le-ar oferi protecție. În opinia victimelor, chiar și atunci când violența este raportată, efectele și aducerea agresorului în fața justiției și pedepsele aplicate sunt discutabile.

În acest context de idei, se evienţiază o problemă cu un grad de pericoluzitate extrem de mare ce ține de provocarea comportamentelor suicidare la femei cauzate de acte de violență suferite în familie, în special din grupurile vulnerabile. Ne referim la cazurile de determinare la suicid prin violență.

MATERIALE ȘI METODE

Evaluarea Strategiei naționale privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie (2018-2022) [7] a remarcat că Republica Moldova a înregistrat progrese importante în dezvoltarea sistemului de prevenire și combatere a violenței față de femei și a violenței în familie printre care: perfecționarea continuă a cadrului normativ și instituțional, instruirea specialiștilor și oferirea unor mecanisme de răspuns coordonate, instituirea unor servicii noi de plasament pentru victimele violenței în familie și a unui serviciu pentru copiii victime sau martori ai infracțiunilor, instituirea Comisiei de monitorizare și analiză a cazurilor de violență în familie soldate cu deces sau cu vătămare gravă a integrității corporale a victimelor, creșterea numărului de ordine de restricție și ordonanțelor de protecție emise și a numărului de persoane asistate în centrele de plasament, elaborarea cadrului operațional sectorial și intersectorial pentru specialiștii care răspund la cazurile de violență în familie și violență sexuală.

În același timp, în rezultatul evaluării au fost constatate restanțe în ceea ce privește realizarea obiectivelor propuse, printre care insuficiența acțiunilor de prevenire în domeniu, lipsa serviciilor de plasament pentru femeile victime pe întreg teritoriul țării, lipsa serviciilor specializate pentru victimele violenței sexuale, neexecutarea ordonanțelor de protecție și tergiversarea examinării cauzelor de violență în familie și violență sexuală, lipsa resurselor financiare alocate acestui domeniu de către autoritățile publice locale și centrale și lipsa unui cadru instituțional consolidat responsabil de domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie și a violenței sexuale la nivel local, lipsa capacității de coordonare a intervențiilor intersectoriale la nivel local, lipsa colectării armonizate și dezagregate corespunzător a datelor statistice între diferite sisteme, etc.

Rezultatul scontat al Programului până în 2027 este o reducere a prevalenței tuturor formelor de violență împotriva femeilor și fetelor și a violenței în familie, însoțită de creșterea numărului de cazuri raportate la poliție și a cazurilor penale intentate și condamnărilor pentru actele de violență împotriva femeilor și violenței în familie. Accentul este plasat pe intervenția și prevenirea timpurie a cazurilor de violență, astfel încât un

număr redus de femei să ajungă în situații de criză, iar fiecare victimă și copiii ei să primească sprijinul de care are nevoie la momentul potrivit pentru a obține schimbarea vieții lor pe termen lung.

Raportul de Evaluare a implementării Strategiei naționale privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie (2018-2022) a constatat restanțe semnificative în ceea ce privește realizarea obiectivelor propuse în acest document. Violența împotriva femeilor și violența în familie continuă să fie larg răspândite și sistemice în Moldova. Estimările reprezentative anterioare sugerează că mai mult de 63 % dintre femei și fete în vârstă de 15-65 au experimentat cel puțin o formă de violență în timpul vieții lor.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Fapta de determinare la sinucidere este incriminată în art. 150 din Codul Penal al Republicii Moldova [3], potrivit căruia: „*Determinarea la sinucidere sau la tentativă de sinucidere prin persecutare, clevetire, jignire sau înjosire sistematică a demnităţii victimei de către cel vinovat se pedepseşte cu închisoarea până la 4 ani*.” Din punct de vedere penal, prin determinare se înțelege aducerea victimei în situația de a lua hotărârea de a se sinucide, fie insuflându-i-se ideea de sinucidere (când victima nu se gândise la o asemenea posibilitate), fie prin convingerea victimei (atunci când aceasta avea încă îndoieli cu privire la luarea unei astfel de hotărâri).

Determinarea poate fi realizată verbal, în scris (inclusiv prin prezentarea unor înscrisuri care atestă fapte neadevărate (o boală incurabilă a victimei sau decesul unei persoane apropiate) sau pe alte căi posibile [2, p. 343]. Ideea de sinucidere a victimei poate fi însuflată de făptuitor, de la victimă sau de la o terță persoană. Dacă victima nu a decis liber asupra îndemnului venit de la făptuitor, ci a fost constrânsă de acesta să se sinucidă, fapta urmează a fi calificată ca omor. În sensul dat, trebuie ținut cont de faptul că în contextul infracțiunii prevăzute de art. 145 din CP al RM (Omorul intenționat) victima este constrânsă fizic sau moral (psihic) să se împuște, să se înjunghie, să se arunce de la înălțime etc. În acest caz, victima nu mai are libertatea de a alege între viață sau moarte, ci acționează ca un instrument în mâna făptuitorului [1, p. 235].

Astfel, nu poate fi vorba despre o hotărâre valabilă sub aspect juridic a victimei de a se sinucide, când capacitatea sa de evaluare a consecințelor actului și voința sa sunt paralizate de constrângerea exercitată de făptuitor. În mod similar, luarea de către victimă a hotărârii de a se sinucide trebuie- delimitată de încercarea victimei de a scăpa de pericolul cu care amenință făptuitorul. În ipoteza dată, dacă făptuitorul are intenția de a lipsi victima de viață, cele săvârșite fiind calificate în baza art. 145 din CP al RM.

Determinarea la sinucidere trebuie deosebită de înlesnirea sinuciderii, faptă care nu este incriminată de legislația penală a Republicii Moldova. Prin *înlesnire* se înțelege orice acțiune de sprijinire a victimei în realizarea hotărârii sale de a se sinucide. Înlesnirea sinuciderii constă în ajutorarea victimei de a se sinucide (prin procurarea de mijloace de sinucidere, prin sfaturi sau sugestii privind folosirea lor, înlăturarea piedicilor, paza

locului unde are loc sinuciderea etc.). Respectiv, înlesnirea sinuciderii totuși, nu trebuie sonfundată cu complicitatea la determinarea la sinucidere, caz în care răspunderea se stabilește în baza alin. (5) al art. 150 din CP al RM [2, p. 344].

Potrivit alin. (1) al art. 150 din CP al RM, metode de determinare la sinucidere sunt: persecutarea, clevetirea, jugnirea, înjosirea sistematică a demnității victimei. Oricare alte metode nu pot să apară în contextual săvârșirii infracțiunii de determinare la sinucidere. În același timp, este necesar ca metoda de determinare la sinucidere să aibă un caracter ilegal [1, p. 236]. Respectiv, nu pot fi considerate metode de comitere a unei astfel de infracțiuni: amenințarea adresată angajatului de a fi concediat din cauza incompetenței profesionale, amenințarea de a denunța persoana care a săvârșit o infracțiune sau o altă ilegalitate etc.

În cadrul alin. (2) al art. 150 din CP al RM sunt prevăzute o serie de circumstanțe care agravează răspunderea penală pentru infracțiunea de determinare la sinucidere. Astfel, „*Determinarea la sinucidere sau tentativă de sinucidere săvârșită: - față de un minor (lit. b); - față de o persoană care se află într-o dependență materială sau altă dependență față de cel vinovat (lit. c); - prin comportare plină de cruzime (lit. d), se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 6 ani.*”

Dincolo de incriminarea faptei de determinare la sinucidere în art. 150 din CP al RM, precizăm că în legea penală sunt stabilite pedepse severe pentru unele infracțiuni comiterea cărora ar determina victima la sinucidere, fie s-au soldat cu suicid. Astfel, constatăm că legea penală pedepsește nu doar determinarea la sinucidere prin persecutare, clevetire, jignire sau înjosire sistematică a demnității victimei, dar și determinarea la sinucidere (intenționat sau neintenționat) prin asemenea acțiuni precum: traficul de organe, țesuturi și celule umane, traficul de ființe umane, tortură, tratament inuman sau degradant, încălcarea egalității în drepturi a cetățenilor, violență în familie, traficul de copii.

Cea mai gravă pedeapsă este prevăzută pentru traficul de copii soldat cu sinuciderea victimei (închisoare de la 15 la 20 ani), după care urmează traficul de ființe umane și traficul de organe, țesuturi și celule umane (cu închisoare de la 10 la 20 ani), iar cea mai ușoară pedeapsă este prevăzută pentru violența în familie (închisoare de la 6 la 12 ani). Pedepse mai puțin severe sunt stabilite și pentru determinarea la suicid din imprudență prin infracțiunea de tortură (închisoare de la 8 la 15 ani), tratament inuman sau degradant (închisoare de la 3 la 8 ani) și încălcarea egalității în drepturi a cetățenilor (închisoare de la 2 la 6 ani – asemănător pedepsei aplicate pentru formele agravante ale determinării la sinucidere reglementată la art. 150 alin. (2) din CP al RM).

Un moment important ține de determinarea la tentativă de sinucidere, pentru care intervine răspunderea doar într-un singur caz (cu excepția art. 150 din CP al RM): violența în familie, fiind pasibilă de aceeași pedeapsă ca și însăși determinarea la suicid.

Perspectivele incriminării faptei de determinare la sinucidere. În ultimul timp, autoritățile au înregistrat o creștere a cauzelor penale pornite pe indicii prevăzute de art. 150 din CP al RM – Determinarea la suicid. Astfel, dacă în anul 2013 au fost pornite 8

cauze penale în care victime au fost minori, atunci în anul 2016 a fost deschisă urmărirea penală în 25 cauze penale, dintre care 11 victime minore și 14 mature [5]. Cu toate acestea totuși, constatăm că în raport cu numărul total de decese cauzate prin suicid inițierea de cauze penale în asemenea situații este totuși modestă. Potrivit specialiștilor, cauza constă în carențele ce caracterizează reglementarea penală în materie. Acest lucru în mare parte a fost confirmat de realitatea socială, care în ultimul timp, a fost bulversată practic de agravarea fenomenului suicidar în rândurile copiilor și adolescenților prin răspândirea jocului online, morbid, numit „balena albastră"(„blue whale" sau „синий кит").

Pe lângă efectul direct înregistrat – cauzele de suicid și tentativele de suicid, acest fenomen a scos la iveală și imperfecțiunea legii penale. Cea mai gravă carență în acest sens ține de lipsa incriminării determinării la sinucidere „*prin intermediul comunicațiilor electronice*", ceea ce presupune că la moment determinarea la sinucidere prin intermediul jocului „balena albastră" (sau oricare altul cu caracter online) nu este pasibilă de răspundere penală. Această carență a normei penale, precum și altele se propun a fi remediate de către autorități prin intermediul unui Proiect de lege cu privire la modificarea Codului Penal [6], axat în special pe: excluderea din descrierea infracțiunii a modalităților de comitere a acesteia, includerea unei noi modalități de comitere a infracțiunii („prin intermediul comunicațiilor electronice"),extinderea laturii obiective a infracțiunii prin incriminarea înlesnirii sinuciderii, diferențierea răspunderii făptașului în funcție de vârsta victimei (minor cu vârsta cuprinsă între 14-18 ani și minor în vârstă de până la 14 ani), incriminarea faptei de determinare la sinucidere săvârșită asupra a două sau mai multe personae, excluderea circumstanței agravante de determinare la sinucidere sau la tentativă de sinucidere săvârșită prin comportare plină de cruzime.

Privite în ansamblu, aceste propuneri de modificare a normei penale ce incriminează „determinarea la sinucidere" sunt binevenite, întrucât pun accentul atât pe extinderea cercului de fapte care ar cădea sub incidența acestei norme, instituie unele circumstanțe agravante foarte importante pentru protecția, mai ales, a copiilor și prevenirea victimizării colective, cât și agravează substanțial pedeapsa penală pentru fapta de determinare la sinucidere sau la tentativă de sinucidere, precum și de înlesnire a sinuciderii unei persoane.

Totodată, o atenție distinctă trebuie acordată și problemei investigării cazurilor de deces în condiții suspecte. În acest sens, este relevant faptul că din numărul total de cazuri de suicid înregistrate în anul 2016 (546 de cazuri [4]), a fost deschisă urmărirea penală doar în 25 cauze penale. E posibil ca această cifră să nu reflecte numărul real al infracțiunilor de determinare la sinucidere comise în perioada de referință. Cauza acestei situații ar putea să rezide în activitatea carentă și ineficientă a organelor de drept cu competențe în domeniu.

În cazul în care survine decesul, investigația are o importanță și mai mare, având în vedere faptul că obiectivul esențial este de a asigura aplicarea efectivă a legislației naționale care protejează dreptul la viață. Scopul obligației menționate este unul de mijloace, nu de rezultate. Astfel, autoritățile trebuie să ia măsurile rezonabile aflate la

dispoziția lor pentru a asigura probele cu privire la incident. Orice deficiență în cadrul investigației care subminează capacitatea sa de a se stabili cauza morții, persoana sau persoanele responsabile, va risca să intre în conflict cu acest standard.

CONCLUZII

În concluzie, subliniem că suicidul este o problemă complexă și, prin urmare, eforturile de prevenire a sinuciderii necesită o coordonare și colaborare între mai multe sectoare ale societății, cum ar fi: sănătatea, educația, munca, agricultura, justiția, dreptul, politica și mass-media. Pentru coordonarea tuturor eforturilor și canalizarea lor spre o prevenire eficientă a suicidului este nevoie de un Program național de prevenire a suicidului, care să integreze toate măsurile luate în acest scop și să contureze, în general, politica statului în domeniu. Un loc important în cadrul acestei politici trebuie să revină incriminării faptei de determinare la sinucidere, într-o formulă care să cuprindă practic toate formele posibile de comitere a acesteia. În cele din urmă (dar nu ultimă ca importanță), o atenție distinctă trebuie acordată însăși procesului de investigare a unor asemenea cazuri, care trebuie să permită o cercetare efectivă și constatarea tuturor circumstanțelor care confirmă fie comiterea unei infracțiuni, fie a unui act autodistructiv.

REFERINȚE

1. Brînză S., Stati V. Drept penal. Partea specială. Volumul I. Chișinău: S.n., 2011.
2. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Volumul I. Chișinău: S.n., 2015.
3. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009.
4. Indicatori preliminari în format prescurtat privind sănătatea populației și activitatea instituțiilor medico-sanitare pe anii 2015-2016. Centrul Național de Management în Sănătate. Chișinău, 2017.
5. Nota informativă la Proiectul de Hotărîre privind crearea unei Comisii speciale pentru elaborarea pachetului de modificări legislative în domeniul prevenirii suicidului. Inițiativă înregistrată la Biroul Permanent al Parlamentului Republicii Moldova de către deputatul Vl. Odnostalco la 20 martie 2017. [resurs electronic] În: www.parliament.md/Legislation Document.aspx?Id...6a9e... (accesat la 26.06.2024).
6. Proiectul de Lege pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova. [resurs electronic] În:http://particip.gov.md/public/documente/119/ro_4058_Proiectul.pdf (accesat la 11.06.2024).
7. Strategia națională privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și a violenței în familie (2018-2022). [resurs electronic] În: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128809&lang=ro (accesat la 16.05.2024).

STUDII INDEPENDENTE ALE STUDENȚILOR INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR ÎN STRUCTURA CURSULUI „EDUCAȚIE FIZICĂ”

INDEPENDENT STUDIES OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE STRUCTURE OF THE PHYSICAL EDUCATION COURSE

CZU: 796.077.5:378.4:303.4(478-25) **https://doi.org/10.59295/spd2024s.100**

Daria LEVIȚCHI,
ORCID: 0000-0002-0977-3355
e-mail: daria.levitchii@gmail.com
Academia de Studii Economice din Moldova
Sergiu MOȚOC,
ORCID: 0009-0007-7976-8969
e-mail: sergiu.motoc1977@gmail.com
Colegiul Național de Comerț al ASEM

Summary. *For harmonious development, the human body needs a sufficient level of physical activity. Currently, there is a downward trend in physical activity among young people. An insufficient level of physical activity has a detrimental effect on many body systems. Students' independent physical education classes, we believe are the most effective form of replenishing the deficit of motor activity. The article discusses the problem of increasing the efficiency of physical education at a University based on the organization of independent physical education for students.*

In order to increase the effectiveness of physical upbringing among students independent physical culture activity organization and introduction unit (concerning everyday activity of students, whose physical activity is restricted only by academic lessons) should be included into the program of physical upbringing departments.

Keywords*: students, physical activity, physical training, students' independent physical education classes, questionnaire.*

Cuvinte-cheie*: studenții, activitate fizică, pregătire fizică, orele independente de educație fizică ale studenților, chestionar.*

RELEVANȚĂ ȘI OBIECTIVE

După părerea lui Carp I., Popescu M., Круцевич Т.Ю., [3;8;10] care au cercetat noţiuni de bază ale educaţiei fizice în pregătirea studenților, ei au ajuns la concluzie, că

pentru educarea armonioasă, corpul uman are nevoie de un nivel suficient de activitate fizică. Activitatea motrică este prima și cea mai importantă nevoie umană, asigurând dezvoltarea multilaterală a individului, ce contribuie la menținerea și întărirea sănătății.

Cultura fizică la universitate este ca disciplină academică, fiind o componentă importantă a întregii culturi a societății și este un instrument util, semnificativ pentru dezvoltarea cuprinzătoare a unei persoane. Studenții își pot îmbunătăți sănătatea fizică prin practicarea diferitor antrenamente și exerciții fizice. Abilitatea fizică nu afectează numai dezvoltarea formei corpului și a sănătății unui individ, dar îi permite și să-și dezvăluie pe deplin, să-și realizeze punctele forte interne, precum și să se pregătească pentru viitoarea activitate profesională, să participe la viața a societății [3;8;10].

Cursul ,,Educația fizică” pentru învățământul universitar este inclus în planul cadru de învățământ ca obiect de studiu obligatoriu şi reflectă Concepţia Educaţiei fizice şi a Sportului în învățământul universitar [5].

Valoarea formativă a educaţiei fizice, după autorii [6;4], constă în:

- dezvoltarea competenţelor specifice educaţiei fizice, fortificarea stării de sănătate, a capacităţilor motrice ale studenţilor şi, corespunzător, calităţii învăţării;
- aplicarea sistemului de principii cu privire la formarea personalităţii, capabile să aplice valorile culturii fizice în viaţa personală.

Practicarea sistematică şi conştientă a lecţiilor de educație fizică în timpul şi după terminarea studiilor, vizează la formarea unui tineret sănătos, viguros, cu o bună dezvoltare fizică şi capacitate psihică, cu efecte benefice pe care le are cursul “Educația fizică” asupra organismului uman.

În conformitate cu Planul cadru de învățământ universitar, cursul ,,Educație fizică” are un anumit număr de ore practice (după curriculum universitar) în sală sub îndrumarea unui profesor [6].

Odată cu introducerea noilor standarde, a avut loc reducere drastică a numărului orelor practice de educație fizică la universitate.

De aici rezultă o concluzie: pentru a menține și îmbunătăți nivelul de sănătate fizică personală, studentul trebuie să participe în mod independent la educație fizică și să efectueze exerciții fizice în timpul liber de la studii.

Noi considerăm că studii independente de educație fizică ale studenților este cea mai acceptabilă formă de restabilire a deficitului de activitate fizică. Acest lucru este valabil mai ales pentru studenții care au un nivel insuficient de sănătate și condiție fizică, lipsă de cunoștințe, abilități în domeniul culturii fizice și a sportului.

Scopul cercetării noastre este selectarea criteriilor principale pentru utilizarea orelor independente de educație fizică ale studenților universitari ca cea mai acceptabilă și eficientă formă de completare a deficitului de activitate fizică ce va contribui la perfecționarea procesului instructiv-educativ la educație fizică.

OBIECTIVELE CERCETĂRII

1. Selectarea informațiilor, analiza și sinteza literaturii științifico-metodologice, generalizarea experienței didactice.

2. Elaborarea unui chestionar pentru a determina selectarea criteriilor principale pentru utilizarea orelor independente de educație fizică ale studenților universitari.

Organizarea cercetării. Cercetarea a fost organizată cu studenții facultăților Finanțe și Contabilitate Academiei de Studii Economice din Moldova. În cercetarea a fost aplicată metoda studierii și analizei datelor din literatura științifică, metoda de prelucrare matematică.

ANALIZA REZULTATELOR

După opinia Афанасьев, В. В., Шалупин, В. И. [1; 13], pentru formarea independenței studenților în timpul practicării orelor de educație fizică tehnologiile moderne de educație fizică ar trebui construite pe baza unui număr de abordări:

- o abordare diferențiată individuală a dezvoltării educației fizice bazată pe alegerea personală a elevului a formelor și a mijloacelor de activitate fizică proprie;
- organizarea activității fizice în concordanță cu sănătate, dezvoltarea fizică, orientările valorice, interesele, nevoile sale;
- o abordare bazată pe activitate a dezvoltării culturii fizice, și anume, un accent pe utilizarea conștientă a metodelor de activitate motrică și sportivă și capacitatea de a le aplica în auto-organizarea unui stil de viață sănătos.

Au fost identificate următoarele forme de organizare a orelor independente de educație fizică pentru studenți:

- efectuarea exercițiilor fizice și activităților recreative în timpul zilei;
- cursuri în cluburi sportive, secții, grupuri de interese;
- exerciții independente la aer curat, în condiții recreative;
- căutarea informațiilor pe Internet, studierea literaturii educaționale, științifice și metodologice;
- evenimente recreative de masă, de educație fizică și sportive. [1; 13].

Pe baza rezultatelor cercetării științifice Козенко, Е. Ю., [7], formele de studiu independente sunt variate. Sarcinile pe termen scurt, ocazionale, pot fi îndeplinite în orice timp liber: după cursuri, în pauze, în timpul pregătirii pentru cursuri, seara acasă. Exercițiile care necesită repetări multiple și o perioadă lungă de timp sunt de obicei incluse într-un complex de gimnastică igienica matinală sau specializată [7].

- Cea mai simplă și mai accesibilă formă de exercițiu independent sunt exercițiile de igienă sau de înviorare de dimineață. Pe măsură ce sarcina crește, ea poate dobândi o nouă formă de exercițiu independent, care se numește exerciții specializate de dimineață, din diferite probe sportive. În complexul exercițiilor speciale de gimnastică se introduc treptat și consecvent exerciții mai compli-

cate, se mărește volumul și intensitatea implementării lor, iar durata orelor se schimbă de la 20-40 de minute. Un astfel de volumul efortului fizic în formă și conținut este aproape de un antrenament de instruire educațională.

- Cursuri independente de educație fizică în centre de fitness și săli de sport specializate sub îndrumarea antrenorilor.
- O încălzire specială este una dintre cele mai comune forme de exercițiu independent. Acesta este un set de exerciții fizice special selectate. Încălzirea crește capacitățile funcționale ale corpului, creează condiții pentru manifestarea performanței sale maxime.
- Studiu mijloacelor educaționale și vizuale, literatura suplimentară despre cultura fizică este o condiție prealabilă pentru o astfel de pregătire. Lucrând independent cu manuale și literatură de specialitate, studenții consolidează și aprofundează materialul teoretic studiat în sesiunile de educație și antrenament, învață elementele de bază ale sportului și antrenamentului și se familiarizează cu metodele de aplicare a cunoștințelor teoretice în practică [7].

Conform concluziilor autorilor Соколова, О. В., Иохвидов, В. В. [9;11], că efectuând studii independente, elevul este implicat în mod constant în autoeducație, fiind atât obiect, cât și subiect al educației, dobândind și dezvoltând cunoștințele și abilitățile necesare, influențându-i în mod intenționat calitățile și abilitățile. Exercițiul fizic îl confruntă constant cu nevoia de a se autodepăși, de a depăși sentimentele de frică sau incertitudine atunci când efectuează exerciții riscante și de a mobiliza organismul pentru realizări sportive înalte [6; 11].

După concluziile cercetărilor oamenilor de știință В. В. Иохвидов, А. О., Шалупин В. И. , principalele motive ale studiilor independente sunt: interesul pentru satisfacția cu rezultatul (dorința de a atinge un scop, de a dovedi ceva), o perspectivă specifică în clasă (promovarea sănătății, îmbunătățirea fizică), satisfacția față de procesul de activitate (noutate, emoționalitate) varietate, dinamism) [9;13].

O modalitate bună de a îmbunătăți motivația este instruirea unei teorii despre obținerea cunoștințelor obiective despre sine, de exemplu, elaborarea testelor de control cu ajutorul cărora putem determina performanța actuală și recomandări pentru îmbunătățirea lor, după Сергеева, Н. М., [12].

Opiniile multor oameni de știință confirmă, că nevoia cultivată la student de exercițiu fizic independent nu afectează doar creșterea indicatorilor de activitate sportivă și pedagogică, dar contribuie și la o îmbunătățire semnificativă a calităților motrice, precum și a deprinderilor și abilităților В. С. Астафьев, В. В. Борисов [2].

Analiza rezultatelor. În cadrul cercetării noastre a fost elaborat un chestionar cu scopul determinării opiniilor valorii practicării lecțiilor independente la cursul ,,Educație fizică” de către studenți.

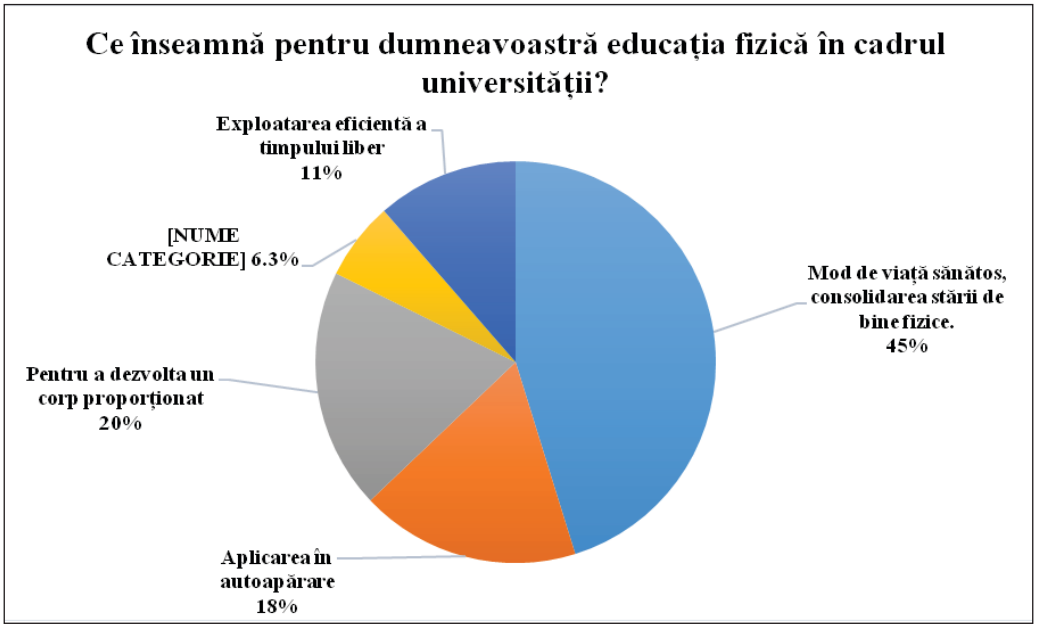

Figura 1.

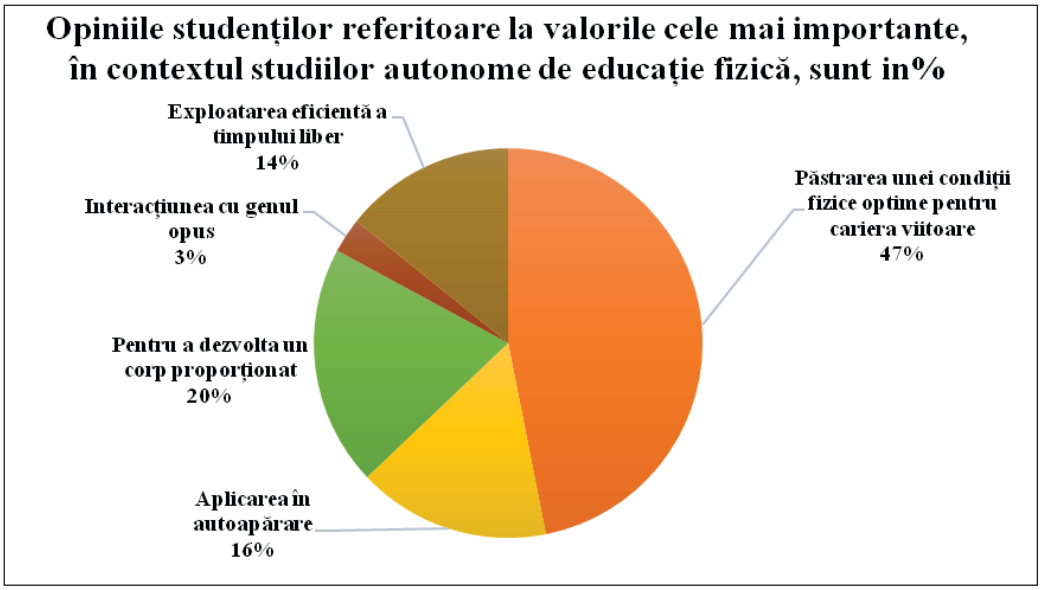

Figura 2.

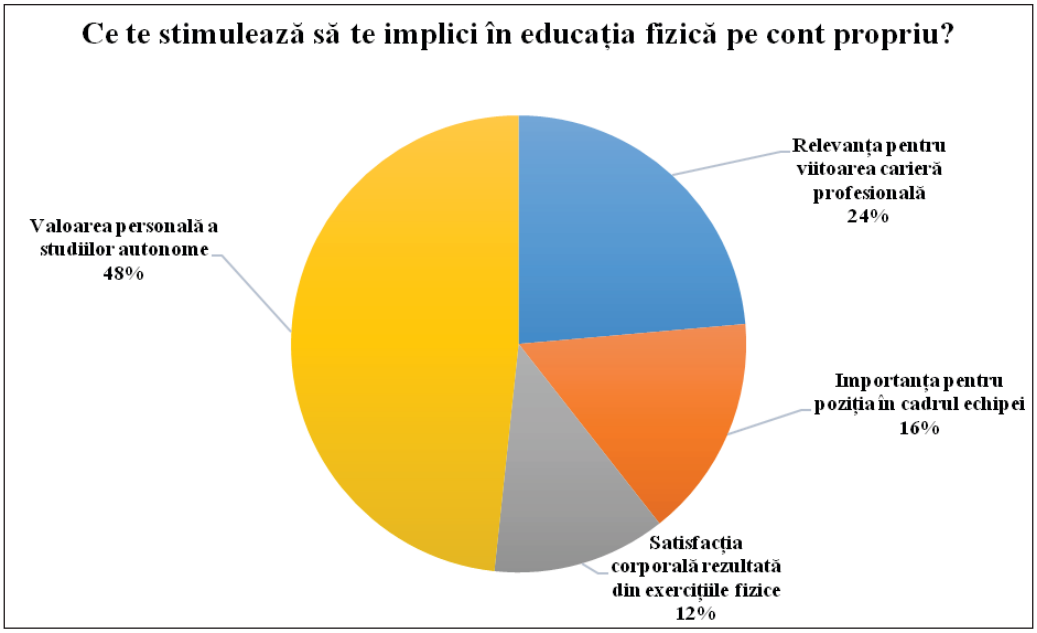

Figura 3.

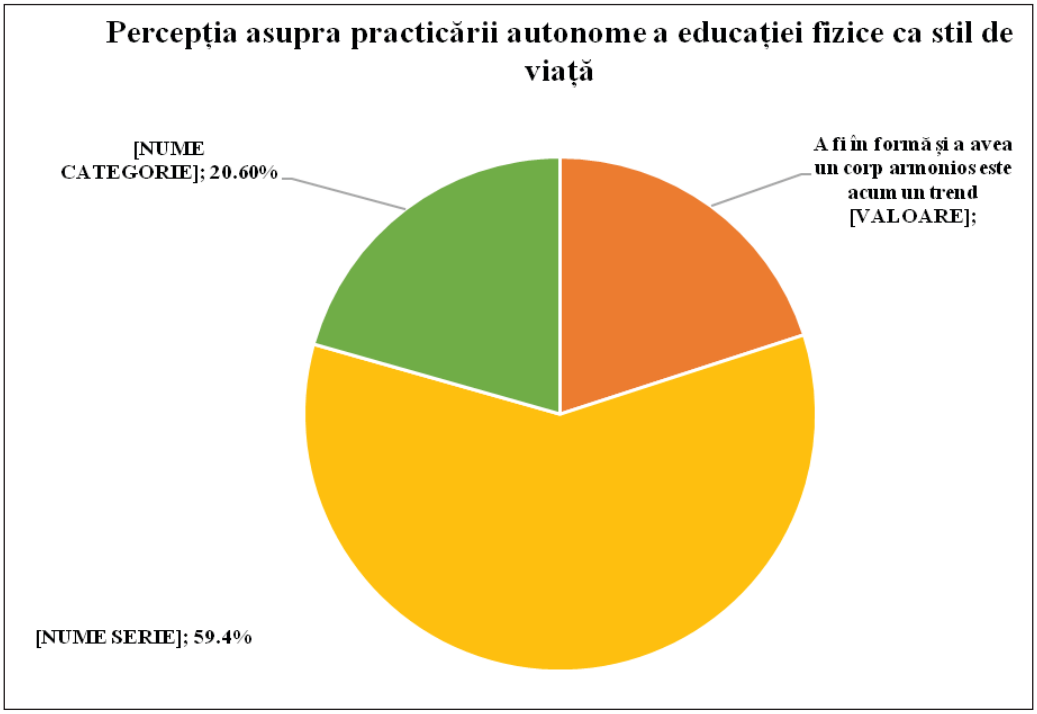

Figura 4.

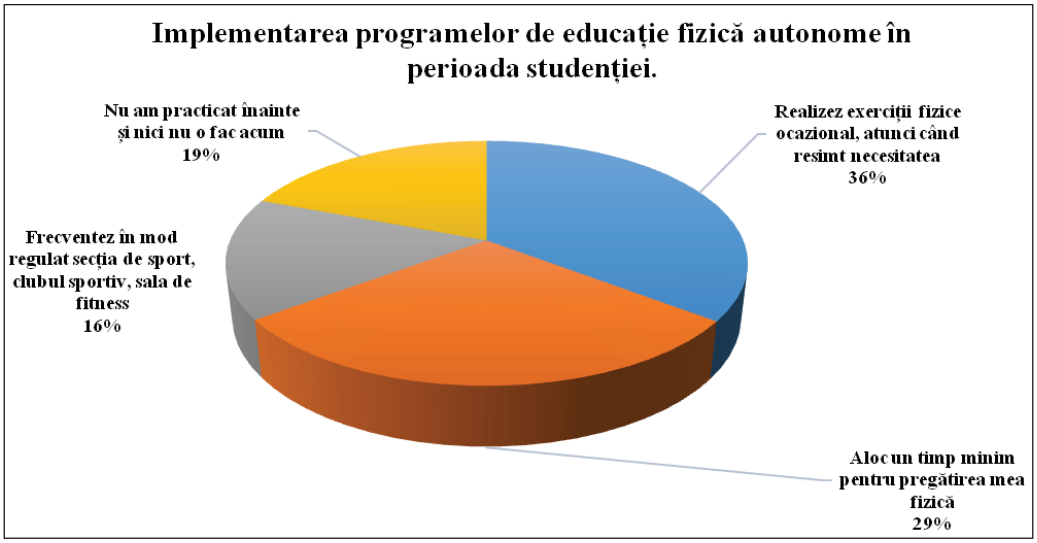

Figura 5.

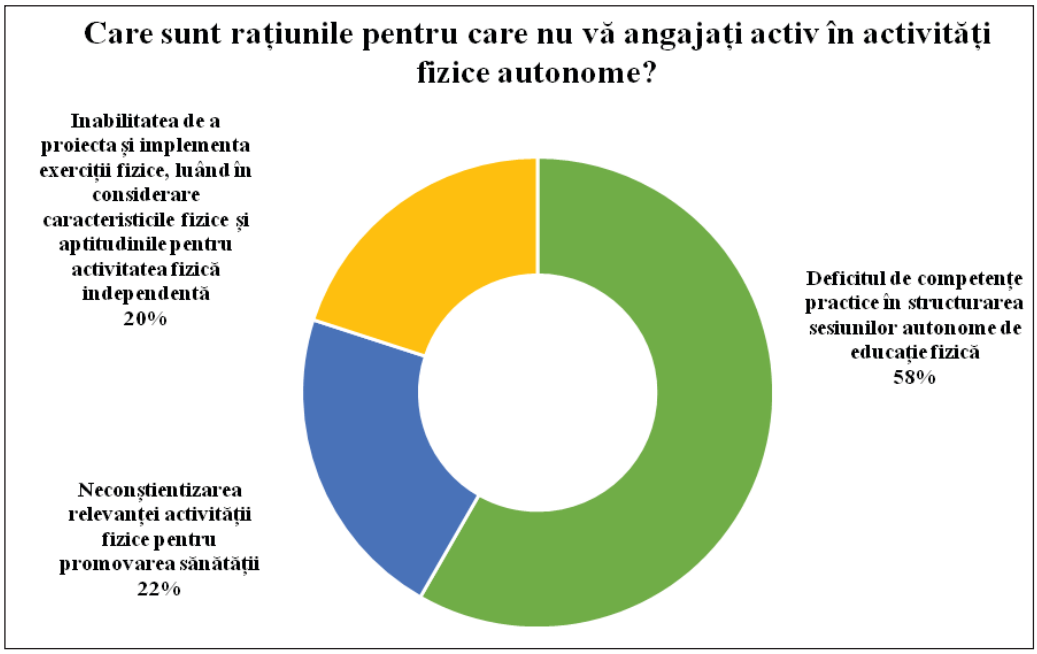

Figura 6.

Pe baza rezultatelor cercetării noastre, noi am ajuns la următoarea concluzie, la întrebarea „Ce valori practicării ale orelor de educație fizică sunt cele mai semnificative?” pe primul loc este sănătatea și un stil de viață sănătos. Dorința de a avea un corp frumos,

bine construit și perfecțiunea fizică este foarte importantă. Cel mai puțin important lucru pentru comunicarea cu sexul opus.

Conform calculului rezultatelor cercetării ale ideilor studenților despre cele mai semnificative valori, în ceea ce privește studii independente de educația fizică, este clar, că ei consider, implementarea orelor în practică sunt cele mai valoroase pentru menținerea unei forme fizice bune pentru activitățile viitoarei profesiei.

Motivele pentru practicarea orelor independente de educație fizică indică în mod elocvent accentul pus pe semnificația personală a acestor activități. Alte motive sunt de mai puțină importanță în acest proces.

Analiza rezultatelor nivelului de atitudinea față de exercițiul independent în educația fizică ca mod de viață a indicat că, pe primul loc este realizarea succesului în profesia pentru a fi într-o formă fizică bună. Motivele studiului independent în legătură cu profesia dobândită.

Practicarea cursurilor independente de educație fizică în anii de studii. Conform rezultatelor acestui studiu, doar 34 de elevi din 175 sunt implicați în mod independent în educație fizică, vizitează regulat secția de sport, club sportiv, sala de fitness ceea ce corespunde la 16%. Fac exerciții din ocazional, când simt nevoia - 35,4%, nu au făcut-o înainte și nu o fac acum -19,2%. Dedic timp minim pregătirii fizice - 29,4%.

În strânsă legătură cercetarea efectuată ne permite să identificăm motivele pentru care studenți nu sunt implicați activ în exerciții fizice independente unde este determinat motivul principal și anume lipsa abilităților practice în organizarea orelor independente de educație fizică.

CONCLUZII

Pe baza rezultatelor acestei cercetări științifice și având o mare experiență pedagogică de lucru cu studenții instituțiilor de învățământ superior la cursul „Educație Fizică” trebuie de remarcat faptul că, este necesar de adus modificări a curriculumului universitar la acest curs. Pentru a îmbunătăți eficiența cursului „Educație fizică” a tinerilor studenți ar trebui inclusă în programul de lucru a Departamentului de Educație Fizică, secțiunea privind organizarea și implementarea studiilor independente de educație fizică în regim zilnic a studenților.

REFERINȚE

1. Афанасьев, В. В. Самостоятельные занятия физической культурой в НТУУ «Киевский политехнический институт» как форма физического совершенствования студентов / В. В. Афанасьев, И. В. Бурлака, В. И. Шишицкая, В. К. Щербаченко // Физическое воспитание студентов. 2009. № 4. С. 9—16.
2. Астафьев, В. С. Формирование потребности в самостоятельных занятиях физическими упражнениями в структуре физической культуры личности / В. С. Астафьев, В. В. Борисов // Теория и практика физической культуры. 2008. — № 8. — С. 11—15.

3. Carp I. Noţiuni de bază ale educaţiei fizice şi sportului. Chişinău, I.N.E.F.S., 2000. – 31 p
4. Cadrul de referinţă al curriculumului național, aprobat prin Ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 432 din 29 mai 2017.
5. Concepţia educaţiei în Republica Moldova, 2000.
6. Curriculum la disciplina Educația fizică: Chișinău, ME, 2010.
7. Козенко, Е. Ю. Формирование у студентов вузов мотивации к самостоятельным занятиям по физической культуре / Е. Ю. Козенко, Н. Н. Гордеев, А. Д. Кудря // Вестник Северо-кавказского федерального университета. — 2017. — № 1 (58). — С. 107—110.
8. Круцевич Т.Ю. Теория и методика физического воспитания. Учебник для высш. Учеб.зав. ФВ и С. В 2-хтомах. Издательство «Олимпийская литература», 2003.
9. Иохвидов, В. В. Мотивационная заинтересованность студентов на занятиях по физической культуре / В. В. Иохвидов, А. О. Шулепова // Физическое воспитание и студенческий спорт глазами студентов : материалы II Всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участием. — Ессентуки, 2016. — С. 106—107.
10. Popescu M. Educație fizicâ și sportul in prigătirea studenților, București: Ed. Didactica și Pedagojica RA 1995.
11. Соколова, О. В. Физическая культура и спорт в студенческой среде, роль самостоятельных занятий, пути повышения мотивации к занятиям спортом / О. В. Соколова, М. Л. Соколова // Известия Тульского государственного университета. Физическая культура. Спорт. 2015. — № 3. — С. 73—76.
12. Сергеева, Н. М. Повышение мотивации к самостоятельным занятиям по физической культуре / Н. М. Сергеева, Н. Н. Пренас // Экономический вектор. — 2015. — № 3 (2). — С. 137—139.
13. Шалупин В. И. Мотивационные факторы самостоятельных занятий физической культурой студентов / В. И. Шалупин, Д. В. Морщинина,В. В. Карпушин // Научный вестник московского государственного технического университета гражданской авиации. 2013. — № 191. — С. 125—128.

ANTRENAMENTUL FUNCȚIONAL - PARTE ESENȚIALĂ A PREGĂTIRII JUCĂTORILOR DE FOTBAL

FUNCTIONAL TRAINING - ESSENTIAL PART OF FOOTBALL PLAYER TRAINING

CZU: 796.332.015.14 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.101**

Valeriu RĂILEANU,
ORCID: 0000-0002-1704-7484
e-mail: raileanu.valeriu@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *Functional training is a series of exercises, with different objects, balls, gymnastic ropes, cones, hoops, other accessories or using your own body weight. The difference is the way the exercises are performed. Definitive in functional training is that the impact of the exercises is not on isolated muscles, but to influence, to develop the movement as a whole. Functional training is the most important part in the first years of training in any sports game, the basis of children's motor skills. The main idea of functional training is not to train the muscle, but the movement, which represents a more complex structure that is part of the general set of specific skills. The exercises typical of functional training have tangents with the specifics of football, which, being a sports game, is under the influence of numerous muscle groups and the players have a non-standard, situational behavior (it depends on the situation).*
Key words: *training, soccer, stabilizing muscles, sports game, structure.*

Rezumat: *Antrenamentul funcțional reprezintă un șir de exerciții, cu diferite obiecte, mingi, coarde de gimnastică, conuri, cercuri, alte accesorii sau folosind greutatea propriului corp. Diferența o face modul în care se execută exercițiile. Definitoriu în cadrul antrenamentului funcțional este ca impactul exercițiilor să nu fie asupra unor mușchi izolați, ci să influențeze, să dezvolte mișcarea în ansamblu. Antrenamentul funcțional reprezintă partea cea mai importantă în primii ani de pregătire în orice joc sportiv, baza însușirilor motrice la copii. Ideea principală a antrenamentului funcțional este, să nu antrenezi mușchiul, ci mișcarea, care reprezintă o structură mai complexă ce face parte din ansamblul general al unor competențe specifice. Exercițiile tipice antrenamentului funcțional au tangențe cu specificul fotbalului, care, fiind joc sportiv, este sub influența unor numeroase grupe de mușchi iar jucătorii au un comportament ne standard , situațional (depinde de situație).*
Cuvinte-cheie: *antrenament, fotbal, mușchi stabilizatori, joc sportiv, structură.*

INTRODUCERE

Era inovațiilor în toate domeniile sociale și culturale ale dezvoltării societății umane nu poate ocoli latura sportivă și, mai ales, o parte a jocurilor sportive cum este cea mai populară disciplină de sport din lume, cum este fotbalul.

De obicei, schimbările în structura jocului, a stilului de joc al echipei, schimbări de ordin tactic în diferite faze ale jocului sunt așteptate, studiate după fiecare campionat mondial sau continental, acolo unde își fac prezența cei mai valoroși jucători și antrenori ai momentului.

Nu întotdeauna schimbările produc „revoluții", „răsturnări de situații" într-un oarecare domeniu. Este destul să intervină o mică schimbare genetică în genomul omului și au loc modificări cruciale în tot organismul. În fotbal e destul o interpretare nouă în arbitraj, spre exemplu, a unei situații de joc și schimbă istoria unui campionat. Dar cursul meciurilor, desfășurarea per ansamblu a unui turneu de fotbal de mare anvergură lasă urme , care produc schimbări în diferite componente ale procesului de antrenament și competiții la nivel de seniori și, inevitabil, la copii și juniorat, cei ce vor presta modificările jocului în viitorii câțiva ani.

NATURA EXERCIȚIILOR FUNCȚIONALE

Antrenamentul funcțional folosește exercițiile cardio (tip HIIT – High Intensity Interval Training) ,exerciții de tonifiere musculară executate cu intensitate crescută cu pauze foarte scurte la intervale mai mari, exerciții cardio-statice sau cu deplasare, exerciții cu propria greutate și cu diverse accesorii.

Funcțional Training - acest concept poate fi considerat o reinterpretare a metodelor de antrenament tradiționale. În cadrul acestui antrenament folosești greutatea propriului corp, mișcările libere sau accesorii specifice [1].

Ce sunt exercițiile funcționale? Sunt exerciții simple care lucrează mușchii prin integrarea mai multor tipuri de mișcări. În esență, exersezi în același fel în care te miști în viața de zi cu zi. Acest lucru este în contrast evident cu aparatele tradiționale de exerciții din sălile de fitness care îți lucrează mușchii izolat. Deși sunt unele beneficii ale izolării unui mușchi (în primul rând hipertrofia sau creșterea masei musculare), pentru cei mai mulți oameni beneficiile exercițiilor funcționale le depășesc cu mult pe acelea care izolează mușchii [2].

Antrenamentul fitness funcțional își trage rădăcinile din terapiile aplicate bolnavilor cu probleme de mișcare sau vârstnicilor pentru a putea efectua mai ușor activitățile fizice din viața de zi cu zi.

De asemenea, antrenamentul funcțional era destinat reabilitării sportivilor de performanță, trupelor de elită în scopul dezvoltării aptitudinilor specifice. Astfel de exerciții cu răsuciri, întoarceri, ridicări, împingeri care cuprind o varietate largă de mușchi sunt cunoscute de sute de ani.

Un impact deosebit al acestor exerciții este creșterea nivelului de testosteron și al hormonului creșterii https://12fitnessgym.ro/antrenamentul-functional-cat-de-pregatit-esti/[3].

Antrenamentul funcțional se bazează pe exerciții de baza si mișcări complexe care solicita întregul corp din toate unghiurile posibile, aflându-se în opoziție cu exercițiile de izolare. Aceste mișcări se executa cu greutăți libere, accesorii specifice sau doar cu greu-

tatea corpului, în nici un caz la aparate unde se izolează un anumit grup de mușchi și cursa mișcării este prestabilită, neimplicând mușchii stabilizatori care reprezintă fundația, piatra de temelie a construcției unui fizic atletic. Este total contraproductiv și periculos să te axezi doar pe dezvoltarea grupelor de mușchi principale, fără să iei în calcul faptul, că fără o bază solidă e imposibilă o dezvoltare armonioasa. De aceea forța și masa musculară se dezvoltă cel mai bine cu exerciții cu greutăți libere și nu la aparate [4].

Exercițiile funcționale, de obicei, includ acțiuni motrice folosind diferite accesorii: bastoane, cercuri, diferite feluri de scărițe, mingi variate. Aici sunt incluse sărituri, alergări scurte, combinate cu întoarceri, depășirea obstacolelor. Se pot include exerciții din diferite probe de sport, mai ales jocuri sportive, cu reguli simplificate, cu spații reduse, timp adaptat realităților, ținând cont de grupul de pregătire, capacitățile sale (nivelul de pregătire, vârsta). Diferența constă în modul cum sunt executate exercițiile.

Când vine vorba de exerciții, cei mai mulți oameni sunt nehotărâți cu privire la tipul de exerciții necesar pentru a-și atinge obiectivele. Din păcate, ceea ce ei cred că îi ajută cel mai mult, este parte din problemă [2].

În sportul de performanță practicarea oricăror exerciții, fără a urmări scopuri concrete, fără înțelegerea impactului asupra schimbărilor pozitive așteptate peste anumite perioade de timp frânează creșterea constantă a nivelului de măiestrie a sportivului. Dacă se lucrează în sala de forțe izolat asupra unui mușchi sau grup de mușchi, așteptările nu pot fi în direcția îmbunătățirii unor acțiuni tehnico-tactice cu mingea, spre exemplu, decât dacă se lucrează în complex: exercițiile cu acțiuni izolate urmate de exerciții care cuprind acțiuni dinamice cu activități complexe ale diferitor grupuri de mușchi: sinergiști, stabilizatori.

Prin antrenament funcțional în fotbal, în termeni mai vechi se subînțelegea pregătirea multilaterală a sportivului. Se lucra la majoritatea grupurilor de mușchi, respectând principiile generale ale antrenamentului sportiv. Jocul de fotbal include în activitatea sa, practic, toți cei peste 600 de mușchi și grupuri de mușchi din întregul organism uman. Specific e faptul, că cele mai importante faze ale meciului sunt desfășurate prin mișcări aciclice. Aceste mișcări necesită formarea automatismelor la nivel de deprinderi motrice și competențe specifice. Acest lucru nu se întâmplă peste noapte, ci devine rezultatul pregătirii de lungi perioade, începând cu inițierea în fotbal și continuând până la finele carierei de jucător activ.

Pregătirea funcțională la diferite etape ale dezvoltării jucătorului urmărește diferite sarcini.

Pentru primii ani de dezvoltare a tânărului jucător este specific utilizarea în procesul de antrenament a exercițiilor cât mai variate, pentru a cuprinde un spectru larg de grupuri de mușchi și toate în regim de deplasare a corpului, cu participare activă a senzorilor de bază: văz, auditiv, tactil, simțul spațiului (aparatul vestibular), care sunt definitorii în recepția, analiza și luarea deciziilor într-o fază sau alta a jocului.

Este important pentru vârsta fragedă de evitat exercițiile statice.

În timpul lucrului dinamic, când perioadele de contracție și relaxare a mușchilor

lucrează alternativ pe perioade scurte de timp, vasele capilare sangvine nu sunt presate, fibrele musculare primesc suficientă alimentare, de aceea și oboseala survine mai târziu. În timpul lucrului static, când mușchiul se află în stare contractată (încordată) mult timp rezervele de alimentație a mușchilor repede se epuizează, faza de sintetizare a lor se reține, se adună produse ale schimbului de substanțe ce trebuie eliminate, se reține restabilirea unității morfofuncționale [5, p. 28].

Includerea în procesul de antrenament a exercițiilor, ce cuprind o gamă largă de mușchi înseamnă o coordonare a aparatului neuromuscular structurată de lucrul mușchilor cu diverse funcții: mușchi contractanți, mușchi care au rolul de întindere (nu relaxare), mușchi sinergiști (acționează ca un vector comun), mușchi stabilizatori. Desigur în structura exercițiului fizic sunt și mușchi care sunt relaxați pe scurtă durată pentru a nu dăuna funcției de bază a celor ce participă direct la îndeplinirea sarcinii concrete. Relaxarea mușchilor care nu participă direct la actul motric, de fapt semnifică capacitățile tehnice ale unui sportiv, fie fotbalist, dansator, etc. Varietatea exercițiilor funcționale rezolvă cu succes această problemă.

SPECIFICUL ANTRENAMENTULUI FUNCȚIONAL CU ÎNCEPĂTORII (COPIII)

În timpul meciului de fotbal jucătorii aleargă, înfăptuiesc întoarceri cu și fără minge, fentează, driblează și, mai ales, le place să lovească pe spațiul porții. După statistică cele mai puține greșeli se întâmplă când pasează lateral sau înapoi și cele mai multe greșeli sunt în cazul loviturilor la poartă. Explicația e simplă. Pasele laterale sau înapoi se efectuează, de obicei, pe jumătatea proprie de teren, fără presiune prea mare din partea adversarului, iar loviturile pe direcția porții se execută, de regulă, sub presiune majoră, timp scurt și spațiu restrâns. Logic putem deduce, că îmbunătățirea în cazul dat a loviturii precise pe spațiul porții neapărat trebuie perfecționată în condiții de presiune, în condiții de joc.

Pe lângă șuturi precise, jucătorii trebuie să posede o mulțime de abilități tehnico-tactice care subliniază universalismul jucătorului de azi. Adică un jucător modern trebuie să fie universal: să poată juca pe diferite poziții, să îndeplinească diferite roluri, să posede calități tehnico-tactice și fizice corespunzătoare funcției de bază și de rezervă în timpul meciului. Viitorul jucător universal se întrevedea din anii ´70 ai secolului trecut după marșul triumfal al unor astfel de echipe ca ale Olandei (campionatul mondial din 1974) și a clubului Ajax (Amsterdam), anii de dominație 1971-1973.

Jucătorul universal în fotbal este un proces continuu de dezvoltare a jocului care a început de la „invenția” sa și se va desfășura la nesfârșit, dat fiind faptul, că omului îi este caracteristic să caute ceva nou, mai perfecționat, iar capacitățile sale nu au capăt [6, p. 3].

La copii este fundamental de pus accentul pe mobilitatea articulară, care, împreună cu alte calități specifice antrenamentului funcțional definesc conceptul de pregătire la inițierea în fotbal. În cazul dat e important de ținut cont de funcțiile aparatului scheletic

al copilului și anume, una din ele fiind **funcția de amortizare.** Este important de ales cu grijă exercițiile care cuprind sărituri, căderi. Este important de ținut cont de alimentarea copiilor. Neajunsul vitaminei „D” întârzie procesul de osificare, iar în lipsă vitaminei „A” oasele se îngroașă și apar fisuri în structura lor [5, p. 37].

Practicarea exercițiului fizic are efect asupra componenței chimice a oaselor. Oasele care suportă efort fizic sunt mai puternice, mai bogate în săruri de calciu, decât oasele care suportă efort fizic mai puțin. Însă trebuie de știut că lucrul asupra unor mușchi izolați în sala de forță, sau alte exerciții care au efect major asupra oaselor întotdeauna au efect și asupra articulațiilor (ligamente, tendoane). Abuzul de astfel de exerciții duce la mărirea, hipertrofierea articulațiilor corespunzătoare și încetinesc formarea calitativă a deprinderilor motrice, stopează însușirea și dezvoltarea tehnicii jucătorilor. Adică crește fizicul în detrimentul tehnicii. Se recomandă antrenamentele în sala de forță după însușirea abilităților tehnice.

Pregătirea funcțională a micilor fotbaliști are loc din primele antrenamente colective sau individuale. Orice părinte poate oferi primele lecții de antrenament pentru cei ce au 5-6 ani și mai puțin: jocuri simple, mobile accesibile vârstei cu alergări scurte, sărituri mici, rostogoliri pe suprafețe moi, aruncări și prinderi de mingi, alte obiecte nepericuloase. Copiii singuri își dozează efortul (iau pauze de odihnă). E necesar de evitat lucruri monotone. Spre exemplu, de învățat jonglări cu picioarele la vârstă timpurie. Cum copilul învață să meargă la timpul lui, așa și va învăța la timpul cuvenit să jongleze. Pentru aceasta e necesar de a deprinde cât mai multe și variate mișcări care includ grupuri diferite de mușchi.

Principii de bază în antrenamentul funcțional al copiilor(trei pași):

1. Orice exercițiu nou se îndeplinește cu amplitudinea necesară, cu greșeli, în tempoul lent.
2. Pasul doi. Se îndeplinește cu amplitudinea necesară, fără greșeli, în tempoul lent.
3. Pasul trei. Se îndeplinește cu amplitudinea necesară, fără greșeli, rapid.

Atunci când are loc însușirea unor deprinderi noi, respectând acești trei pași, se trece la perfecționarea lor în regim de jocuri simplificate, cu progresie, meciuri de verificare, competiționale.

CONLCUZII

Beneficiile antrenamentului individual

- Îmbunătățirea capacității de a face față sarcinilor cotidiene
- Îmbunătățește coordonarea, echilibrul și conștientizarea corpului
- Antrenarea mai multor grupuri musculare în același timp
- Dezvoltarea calităților motrice de bază: forța, îndemânarea, viteza, mobilitatea, rezistența
- Obținerea unui efect metabolic și cardiovascular, care ajută la dispersarea țesuturilor adipoase din organism și la îmbunătățirea sistemelor aerobe și anaerobe.

- Prevenirea accidentărilor cauzate de pozițiile, mișcările incorecte
- E benefic pentru arderea caloriilor
- Îmbunătățește legătura dintre sistemul nervos si cel muscular dezvoltând viteza de reacție, coordonarea, agilitatea și forța specifică necesară în sportul respectiv.
- Previne accidentele prin faptul, că acționează asupra mușchilor stabilizatori [7].

Avantaje:

- Nu necesită spații deosebite de antrenament
- Se poate executa cu greutatea corpului sau cu un echipament minim: cercuri de gimnastică, haltere mici, bandă elastică, mingi medicinale.

Beneficii specifice

În structura antrenamentului funcțional ca parte componentă a pregătirii jucătorilor de fotbal cel mai bine se încadrează exercițiile sub aspect de joc sportiv. Jocurile sportive au impact impunător asupra senzorilor aparatului vizual, auditiv, tactil, vestibular (mișcări coordonate după minge, volan). Alergările scurte cu întoarceri, răsuciri, schimbare a direcției, aruncări, prinderi a mingii, în care nu lipsește factorul emotiv sunt cele mai indicate exerciții la diferite vârste. În timpul desfășurării jocurilor are loc diversificarea deprinderilor motrice, automatizarea lor în regim dinamic, în funcție de situații mereu schimbătoare.

În diferite faze de joc are loc mobilizarea tuturor resurselor fizice și psihice ale organismului. Creierul primește și prelucrează informații în situații de schimbări continue a ritmului de joc, tempoului, fazelor de apărare, atac și tranziție concomitent prelucrează informații de la senzorii vizuali, auditivi, aparatului vestibular, tactil.

Rolul cel mai important îl au senzorii vizuali. Ei asigură controlul mingii, distanța față de parteneri, adversari, viteza și direcția lor de deplasare. Tempoul mare de desfășurare a ostilităților de pe suprafața de joc acționează benefic asupra mușchilor ochiului, care devin mai labili, măresc acțiunea lor periferică și rezistă mai efectiv contra oboselii, astfel prevenind greșelile tehnice care apar cel mai des la jucătorii începători. Jocurile sportive ca tenisul de câmp, tenisul de masă, badmintonul dezvoltă în deosebi senzorul vizual prin faptul, că mingea mică sau volanul, mișcându-se cu viteze mari și schimbări rapide de direcție antrenează excepțional retina și toți cei șapte mușchi ai ochiului, asigurând percepția adecvată a adâncimii și lărgimii terenului de joc, îmbunătățind astfel calitatea deciziilor luate în regim de criză de timp și presiune continuă a jucătorilor din echipa adversă.

În același timp activitatea creierului nu este stereotipă, ca în cazul actului motric însușit ci capătă un caracter creativ [8, p. 274].

În așa fel, aplicând elemente din jocuri sportive în sesiunile de pregătire ale jucătorilor de fotbal putem beneficia cel mai efectiv de avantajele antrenamentului funcțional.

REFERINȚE

1. MILITARU, Daniela. *Antrenamentul funcțional*. În: https://www.antrenoare.ro/fitness/antrenamentul-functional/ [Accesat: 18.07.2024].
2. *Functional training*. În: https://www.combatgym.ro/functional-training/ [Accesat: 18.07.2024].
3. *12 Fitness Gym*. În: https://12fitnessgym.ro/antrenamentul-functional-cat-de-pregatit-esti/ [Accesat: 18.07.2024].
4. *Antrenamentul Fitness Funcțional.* În: https://www.antrenorfitnessladomiciliu.ro/articole/fitness/antrenamentul-fitness-functional/ [Accesat: 18.07.2024].
5. ГЛАДЫШЕВА, А. А. *Анатомия человека.* Москва: Изд. «Физкультура и спорт», 1984, 304 р.
6. ЛЯСКОВСКИЙ, К. П. *Техника ударов.* Москва: Изд. «Физкультура и спорт», 1977. 62 р.
7. *Beneficiile antrenamentului funcțional.* În: https://www.worldclass.ro/revista/afla-care-sunt-beneficiile-antrenamentului-functional/ [Accesat: 18.07.2024].
8. ВАСИЛЬЕВА, В. В. *Физиология человека.* Москва: Изд. «Физкультура и спорт», 1984. 319 р.

FORMAREA CAPACITĂȚILOR PSIHOMOTRICE ÎN GIMNASTICA RITMICĂ

THE TRAINING OF PSYCHOMOTRICAL CAPACITIES IN RHYTHMIC GYMNASTICS

CZU: 796.412.012.1 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.102**

Natalia REABOI,
ORCID: 0000-0001-6799-3535
e-mail: reaboi.natalia@gmail.com
Școala Sportivă a Rezervelor Olimpice, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *Starting from the theoretical arguments of approaching psychomotor capabilities as a fundamental observable behavioral attribute, to achieve an acceptable level of performance and to demonstrate the formative effects in practice - we set out to research the emergence of psychomotor products and the possibility of evaluating their products/parameters at the stage of initiation of the initial training of 7-8 year old gymnasts. Psychomotor competence must be understood as an educational purpose that indicates the degree of development of the student's motor abilities to perform the physical exercise technically correctly (expressive execution, economy, result, etc.).*

The research tasks are: - establishing the appropriate methods, procedures and means for the development of psychomotor capacities; - the development of psychomotor capacities with the help of the specific means of rhythmic gymnastics; - comparing and interpreting the results obtained.

To carry out the research tasks, the following scientific methods were used: theoretical analysis and generalization of specialized literature data; study and generalization of documents on planning, recording and control in sports training: pedagogical observation; test method; tabular method; the pedagogical experiment; the statistical-mathematical method of processing and interpreting the recorded data.

This work aims to bring out as much as possible what is particular and specific in the development of psychomotor capabilities at training lessons, at the initial stage of training, as well as the methods and means of its development. In carrying out the research, it was assumed that the application of an effective methodology for the development of psychomotor capacities, based on specific elements, will ensure the raising of the level of training of young gymnasts at the initial stage. In order to achieve the proposed goal, we applied the specific means for the development of psychomotor qualities, principles and motor skills of the experimental group that are necessary for the practice of rhythmic gymnastics at a high level.

Keyword:*sports training, rhythmic gymnastics, psychomotor ability, methods and means, the process of training and coaching.*

INTRODUCERE

În prezent, gimnastica ritmică cunoaște noi tendințe privind conținutul și aprecierea exercițiilor. Modificările codului de punctaj, care vizează dificultatea elementelor tehni-

ce, adică acordarea punctajelor legărilor la fiecare exercițiu de concurs și, nu în ultimul rând, specificarea cerințelor pentru fiecare obiect portativ, care vor determina noi orientări și tendințe ale pregătirii la exercițiile de concurs [4,5].

Din acest motiv, practicarea gimnasticii ritmice începe la vârsta de 4–5 ani (grupa de pregătire preventivă) [4], sportivele sunt selectate și implicate într-un proces intensiv de pregătire, care contribuie la formarea și perfecționarea capacităților motrice, la învățarea procedeelor tehnice de bază, la însușirea deprinderilor motrice, care să ajute la realizarea elementelor de dificultate corporală și execuție tehnico–artistică, conform Codului de punctaj, precum și de mânuire a obiectelor portative (coardă, cerc, minge, măciuci, panglică), deoarece la 9–11 ani sportivele deja obțin categorii sportive.

Gimnastica ritmică depășește barierele sportive prin crearea unui limbaj unic al actului motric – estetic și, în mod special, prin formarea capacităților psihomotrice la etapa incipientă de pregătire sportivă. Absolut necesară și utilă este acordarea unei atenții deosebite formării capacităților psihomotrice în cadrul procesului de antrenament al gimnastelor la etapa incipientă. Aceasta contribuie la educarea virtuozității, eleganței, creativității, esteticului, plasticității și expresivității mișcărilor, combinate totodată cu ritmul și mesajul emoțional–motric, toate exprimate în baza perceperii mijloacelor de expresivitate ale compozițiilor gimnasticii ritmice.

Este cunoscut faptul că dezvoltarea calităților motrice reprezintă un obiectiv de bază în activitatea procesului de instruire și antrenament, iar acționarea specială și științifică pentru dezvoltarea capacității psihomotrice implică și efecte pozitive indirecte asupra celorlalte, iar nivelul de dezvoltare condiționează durata procesului de însușire[1,7,8].

Lucrarea constă în faptul că gimnastele care practică această probă sportivă în care frumusețea mișcărilor plastice se îmbină cu perfecționarea psihomotricității, nu pot realiza corect, amplu și estetic majoritatea exercițiilor din gimnastica ritmică prevăzute de Codul de punctaj. Pentru realizarea scopului și obiectivelor lucrării s-a organizat o cercetare pedagogică cu gimnastele de vârsta 7-8 ani din Școala Sportivă a Rezervelor Olimpice, mun. Chișinău.

MATERIALE ȘI METODE

Scopul cercetării este de a contribui la depistarea celor mai potrivite căi de dezvoltare a capacităților motrice la această vârstă corespunzătoare caracteristicilor morfofuncţionale și de a cunoaște nivelul, ritmul și rata de progres a formării capacităților psihomotrice pe parcursul unui an de instruire.

Motivul alegerii problemei de cercetare constă în faptul că micile gimnaste care practică această probă sportivă în care frumusețea mișcărilor plastice se îmbină cu perfecționarea elasticității musculare, nu pot realiza corect, amplu și estetic majoritatea exercițiilor din gimnastica ritmică prevăzute de Codul de punctaj. S-au folosit exerciții bine însușite, atrăgătoare, încadrate în structuri motrice simple, care au permis lucrul în regim de viteză. A fost necesar să se utilizeze mijloace care să determine creșterea rapidității a execuției (exerciții ce necesită o reacție rapidă: către obiectul în

mișcare–pauză, prinderea, bătaie sau rularea obiectului și în situație – ce de făcut?). Aceste exerciții se execută numai atunci când sunt bine asimilate și nu se efectuează în stare de oboseală, într-o perioadă scurtă de timp. Pentru stimularea dezvoltării vitezei de deplasare multe dintre mijloacele selecționate au fost în mare parte aplicate la această vârstă de 7-8 ani pentru formarea abilităților sub formă de joc, întrecere. Rezultatele cercetării confirmă ipoteza specifică privind rolul capacităților de viteză a gimnastelor în condiționarea aptitudinilor motrice, în dominarea propriului corp, care fac tranziția de la simpla capacitate motrică la deprinderile sau competențele tehnice de execuție.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Teoreticienii [1,3,8] în marea lor majoritate, au stabilit că forța, viteza, rezistența și coordonarea reprezintă calități indispensabile în practicarea ramurilor sportive. Specificul mișcărilor din gimnastica ritmică mai solicită și o bună mobilitate articulară [2,3,4,5,6]. În majoritatea cazurilor însă, aceste calități se manifestă în gimnastica ritmică sub formă combinată.

Pentru îndeplinirea scopului propus, am aplicat mijloacele specifice dezvoltării calităților psihomotrice, a principiilor și deprinderilor motrice ale grupei experimentale care sunt necesare practicării la nivelul ridicat al gimnasticii ritmice. Psihomotricitatea este considerată în literatura de specialitate [7], ca o funcție complexă, o aptitudine care integrează atât aspecte ale activității motorii, cât și manifestările ale funcțiilor perceptive.Rezultatele testării capacităților psihomotrice a gimnastelor de 7-8 ani sunt prezentate în Tabelul 1.

Prin utilizarea criteriului „t" Student și pragul de semnificație P, s-au găsit valori ale acestora care arată că diferența între mediile parametrilor evaluații la testarea inițială în cazul eșantioanelor cercetate este semnificativă. În cazul cercetării s-a respectat cerințele științifice privind omogenitatea grupurilor experimentale cu probabilitate de 95%, la pragul de P<0,05 (Tabelul 1). Au fost supuși testării parametrii ce caracterizează psihomotricitatea gimnastelor. Testarea balansărilor cu dreptul (stângul) înainte și înapoi care îngrenează segmentul în întregime (braț, picior, trunchi) într-o mișcare amplă, condusă din articulația scapulo–humerală și coxo–femurală și în capătul cel mai îndepărtat al segmentului descris a liniei curbă. Parametrii testați ne demonstrează că exercițiile de balans dezvoltă mobilitatea articulară, forța musculară și capacitatea de a păstra echilibrul corpului în condiții de sprijin – stând pe un picior, pe talpă sau pe vârf, cu genunchiul întins sau îndoit, și după direcție–înainte, înapoi cu piciorul întins sau îndoit. Pentru îndeplinirea scopului propus, am aplicat mijloacele specifice dezvoltării calităților psihomotrice, a principiilor și deprinderilor motrice ale grupei experimentale care sunt necesare practicării la nivelul ridicat al gimnasticii ritmice.La acești parametri testați, datele statistice ne demonstrează că indicatorii balansărilor la grupa martor la testarea finală au progresat nesemnificativ la patru parametri de *balansări înainte și înapoi* în comparație cu testarea inițială. Valorile „t", criteriul Student variază între intervalele 0,48 și 1,43 la pragul de semnificație P>0,05.

Tabelul 1. Analiza comparativă a nivelului de dezvoltare a capacităților psihomotrice ale gimnastelor grupelor martor și experimentală 7–8 ani (n=16)

Nr. crt.	**Parametrii testați**	**Grupa**	**Date statistice**		**t**	**P**
			Testare inițială	*Testare finală*		
			$\overline{X} \pm m$	$\overline{X} \pm m$		
1	Balansări cu dreptul înainte (nr/rep – 20 s)	M	13,00 ± 0,38	13,12 ± 0,44	0,483	>0,05
		E	12,75 ± 0,41	14,25 ± 0,25	5,878	<0,001
		t	0,48	2,22	-	-
		P	>0,05	<0,05	-	-
2	Balansări cu stângul înainte (nr/rep– 20 s)	M	12,25 ± 0,41	12,50 ± 0,50	0,500	>0,05
		E	12,00 ± 0,38	13,37 ± 0,26	6,101	<0,001
		t	0,447	1,55	-	-
		P	>0,05	>0,05	-	-
3	Balansări cu dreptul înapoi (nr/rep– 10 s)	M	7,37 ± 0,27	7,50 ± 0,26	0,767	>0,05
		E	7,50 ± 0,27	8,40 ± 0,24	5,665	<0,001
		t	0,333	2,48	-	-
		P	>0,05	<0,05	-	-
4	Balansări cu stângul înapoi (nr/repetări – 10 s)	M	8,12 ± 0,29	8,37 ± 0,26	1,435	>0,05
		E	8,25 ± 0,31	9,37 ± 0,18	5,720	<0,001
		t	0,29	3,12	-	-
		P	>0,05	<0,01	-	-
5	Stând pe vârful stâng, dreptul îndoit înainte (s)	M	4,22 ± 0,22	4,53 ± 0,21	2,386	<0,05
		E	4,23 ± 0,21	5,08 ± 0,13	6,269	<0,001
		t	0,03	2,25	-	-
		P	>0,05	<0,05	-	-
6	Două rotații pe verticală, două răsturnări laterale și rostogoliri înainte (s)	M	9,83 ± 0,30	10,26 ± 0,28	2,394	<0,05
		E	9,90 ± 0,30	8,75 ± 0,28	6,397	<0,001
		t	0,15	3,82	-	-
		P	>0,05	<0,01	-	-
7	Cinci lansări înainte cu mingea de gimnastică în mâna dreaptă (puncte)	M	8,12 ± 0,40	8,37 ± 0,37	1,047	>0,05
		E	8,00 ± 0,42	9,50 ± 0,33	6,056	<0,01
		t	0,21	2,260	-	-
		P	>0,05	<0,05	-	-
8	Cinci lansări înainte cu mingea de gimnastică în mâna stângă (puncte)	M	6,00 ± 0,38	6,12 ± 0,35	0,554	>0,05
		E	5,75 ± 0,41	7,12 ± 0,29	5,633	<0,001
		t	0,45	2,18	-	-
		P	>0,05	<0,05	-	-

9	Capacitatea de ritmicitate în regim de coordonare (puncte)	M	6,25 ± 0,41	6,37 ± 0,37	0,511	>0,05
		E	6,12 ± 0,44	7,62 ± 0,32	5,770	<0,001
		t	0,78	2,44	-	-
		P	>0,05	<0,05	-	-
10	Capacitatea de coordonare motrice (puncte)	M	2,78 ± 0,18	2,72 ± 0,17	0,550	>0,05
		E	2,74 ± 0,17	2,25 ± 0,14	4,790	<0,01
		t	0,16	2,15	-	-
		P	>0,05	<0,05	-	-
11	Capacitatea creativă, muzicalității și de expresivitate (puncte)	M	7,12 ± 0,44	7,37 ± 0,42	0,942	>0,05
		E	7,07 ± 0,41	8,59 ± 0,37	6,199	<0,001
		t	0,18	2,15	-	-
		P	>0,05	<0,05	-	-

Notă:	(f=14)	*Eșantioane conjugate*	(f=7)	*Eșantioane conjugate*
M = 8; r = 0,811		*P – 0,05; 0,01; 0,001*		*P – 0,05; 0,01; 0,001*
E = 8; 2r = 1,622		2,145; 2,977; 4,140		2,365; 3,499; 5,408

La testarea finală nu s-au înregistrat diferențe semnificative între parametrii testați la ambele grupe experimentale la *balansări cu stângul înainte* (P>0,05). La șase parametri din șapte rezultatele obținute de grupa martor și grupa experimentală sunt semnificative la pragul de 0,05. Referitor la performanțele grupei experimentale în comparație cu testarea inițială, numărul de repetări a balansărilor înainte și înapoi timp de 20 s au crescut semnificativ. La testarea finală variabilele t criteriul Student sunt la pragul de semnificație P<0,001.Modalitățile prin care se însușește tehnica balansărilor sunt recunoscute și folosite într-o anumită ordine, având în vedere specificitatea acestor mișcări. În timpul mișcărilor de balans se folosește inerția întregului corp ce va solicita cu precădere mobilitate și elasticitate articulară și musculară și capacitatea neuro-musculară de relaxare a musculaturii antagoniste [4,5,7].

Amplitudinea extensiei piciorului înapoi a balansului, este cu atât mai mare cu cât genunchiul este mai întins, și cu atât mai limitată cu cât genunchiul este mai flexat. Pentru a întinde mușchiul drept femural, mobilitatea coxo-femurală trebuie să fie la un nivel mai înalt al nivelului de formare și dezvoltare psihomotrice. Balansările sunt mișcări care folosesc în mod special inerția [4,7]. S-au folosit exerciții cu contracții musculare (balansări active și pasive) din toate pozițiile și direcțiile, folosind astfel forțele externe inerția în strânsă corelație cu cele interne (contracțiile lanțurilor musculare), care determină alternarea anumitor grade de contracție musculară cu relaxarea.

La testul 6 al Tabelului 1, *două rotații pe verticală, două răsturnări laterale și două rostogoliri înainte,* efectuate în timp, demonstrează capacitatea coordinativă (orientarea în spațiu) a eșantioanelor experimentale. Condițiile de execuție a parametrului sunt mai dificile în acțiunile care solicită schimbările de poziții ale corpului și diferitor segmente în deplasare, solicitând schimbarea centrului de greutate a corpului gimnastei.

Datele statistice ne demonstrează că ambele grupe experimentale au obținut rezultate semnificative, la testarea finală, însă variabila t, criteriul Student la grupa martor este de 2,39 la pragul de P<0,05, la grupa experimentală valoarea criteriului t crește până la 6,397 la pragul de P<0,001, cu probabilitate de 99,9%.Ritmul reprezintă capacitatea de organizare a proceselor nervoase de excitație și inhibiție de la nivelul scoarței cerebrale, de sistematizarea a lor, prin formarea de reflexe proprioceptive la anumite intervale de timp, care influențează direct actul motric și executarea lui coordonată și cu efect estetic [4,5]. Diversitatea acțiunilor aplicate în grupa experimentală de 7–8 ani a adus la sporirea posibilităților de îmbinare a mișcărilor fără obiect la posibilitatea executantei de a cunoaște, a selecționa și a aplica numai acele mișcări care-i sunt mai potrivite structurii sale psihomotrice (psihice, fizice și motrice).

La testarea finală gimnastele grupei experimentale de 7–8 ani la *lansarea înainte a mingii* de gimnastică a constituit o prelungire a mișcării trunchiului și brațului, care să efectueze în direcția aruncării, mișcare al cărei punct final este zborul mingii pe traiectoria necesară. Mișcările obiectelor portative urmăresc toate planurile, direcțiile, unghiurile și traiectoriile de lansare posibile. Conform Codului de punctaj obiectul trebuie de mânuit și cu mâna dreaptă și cu stânga (lipsa ambidextriei este penalizată în timpul unei evaluări de arbitrul la execuție cu 0,30 puncte). Această varietate de procedee mărește gradul de virtuozitate și măiestrie a gimnastei.

Cunoașterea și înțelegerea tehnicii de execuție a testului ea permis să obțină rezultate mai înalte la apreciere a competenței, obținând la testarea finală 9,50±0,32 puncte pentru lansare cu mâna dreaptă și 7,12±0,29 puncte la lansare cu mâna stângă. În ambele cazuri în comparație cu testarea inițială, datele sunt semnificative la pragul de P<0,01 – 0,001. *Capacitatea de ritmicitate în regim de coordonare* a fost realizată mai superior de gimnastele grupei experimentale, obținând la testarea finală 7,62±0,32 puncte în comparație cu rezultatul inițial 6,12±0,44 puncte. Valoarea calculată a lui t= 5,770 puncte este mai mare decât cea tabelară la P<0,001. În comparație cu grupa martor, valoarea tabelară a lui „t” este de 2,44, P<0,05. Pentru a scoate în evidență mijloacele folosite în formarea compoziției a gimnastelor, prezentăm exerciții coordonate cu diferite segmente corporale, exerciții pe o suprafață neobișnuită, exerciții cu o exactitate de a redemonstra o mișcare după parametrii timpului și spațiului, exerciții cu diverse obiecte, exerciții cu viteza de reacție.

Capacitatea de coordonare motrice la grupa martor vizează existența distribuțiilor nesemnificative la testarea finală în comparație cu rezultatele obținute la evaluarea inițială. Valoarea lui „t” criteriu Student este de 0,550 la pragul de semnificație P<0,005. Dat fiind faptul că rezultatele obținute de gimnastele ambelor eșantioane sunt semnificative (t=2,15; P<0,05).

Grupa experimentală are o coordonare motrice mai dezvoltată. La testarea inițială a obținut o medie de 2,73 puncte, la testarea finală 2,24 puncte, solicitând mai puține dificultăți în execuție, diferența dintre ele este semnificativă la pragul de P<0,01, fiind valabilă ipoteza specifică. Prin utilizarea mijloacelor specifice în procesul de învățare

și de antrenament al grupei experimentale, se experimentează și se demonstrează cum creativitatea poate fi productivă într-o manieră sistematică și deliberată. Pentru educarea creativ–muzicalității s-au folosit pași de dans modern sau ritm de jazz (plie, ascuțit cu genunchii îndoiți, rulat și arcuit, încrucișat, simplu și dublu, perie cu fandare sau pisica); pași de dans sportiv realizați pe diferite ritmuri și tempouri (samba – în măsură de 2/4; cha–cha–în măsură de 3/4; rock androll sau jive– în măsură de 4/4; tangou – în măsură de 2/4) și pași de dans popular. Această grupă de structuri ale mișcării, cum este cea a pașilor de dans, lărgește conținutul gimnasticii ritmice și conferă o mare plasticitate și putere de artistism.

Capacitatea de tip creativ, de muzicalitate și de expresivitate a gimnastelor de 7–8 ani are o valoare artistică în execuția compozițiilor de concurs în strânsă concordanță cu muzica, din punct de vedere al conținutului creativ, formei compoziției, intensității, tempoului și melodiei. Rezolvarea situațiilor–problemă, elaborarea diverselor compoziții simple, originale. S-a rezolvat aplicarea practică a priceperilor. În conținutul compoziției în acțiune se exprimă ideea dominantă a bucății muzicale. Gimnastele de 7–8 ani au capacitate mai înaltă de creativitate, muzicalitate și expresivitate, obținând o medie de 8,59±0,37 puncte la testarea finală, în comparație cu testarea inițială de 7,07±0,41 puncte, fiind la pragul de semnificație $P<0,001$. Diferența dintre testarea finală a grupei martor și grupei experimentale este semnificativă. Valoarea variabile t, criteriu Student este de 2,16, la pragul de semnificație $P<0,05$.

În vederea realizării scopului propus este necesar dezvolatrea psihomotricității asupra căreia, se realizează o acțiune gradată a intensității pentru a nu contraveni potențialului anatomic.

CONCLUZII

1. Calitățile psihomotrice la gimnastele de 7-8 ani din grupa experimentală progresează semnificativ, având valoarea $P<0,01$ – $P<0,001$, comparativ cu grupa martor, la 2 din cei 11 parametri: $P<0,05$.
2. Datele obținute confirmă valoarea majoră a metodologiei utilizate în cadrul procesului de antrenament al gimnastelor la etapa inițială de pregătire în gimnastica ritmică.
3. Practica existentă evidențiază faptul că nu a fost luat în considerare modul în care gimnastele de 7-8 ani își formează capacitățile psihomotrice, începând cu etapa incipientă de pregătire.
4. Conținutul antrenamentului sportiv trebuie completat cu exerciții speciale pentru dezvoltarea psihomotricității. Eficiența în acest sens este mare dacă se începe acțiunea de timpuriu cu micile executante.

REFERINȚE

1. DRAGNEA, A., TEODORESCU, S.*Teoria sportului*. București: FEST, 2002. 626 p. ISBN 973-85143-3-9.

2. NANU, L. *Expresivitate corporală și motrică prin utilizarea mijloacelor gimnasticii ritmice*. Galati: Galați University Press, 2010. 193 p. ISBN 978-606-8008-82-0.
3. POPESCU, G. Metodica predării gimnasticii în școală. București: Editura Discobolul, 2007. 181p. ISBN 978-606-789-001-1.
4. REABOI N. *Formarea competențelor artistice în gimnastica ritmică la etapa incipientă de pregătire sportivă*. Teză de doctor în științe pedagogice. Chişinău, 2016. 207 p.
5. REABOI, N. *Știința psihopedagogică în formarea competențelor artistice în gimnastica ritmică.* Ghid metodologic universitar. Chișinău: „Foxtrot”, 2024. 103 p. ISBN 978-9975-89313-8.
6. REABOI, N**.** *Studiu privind dezvoltarea capaţilorpsihomotrice prin metode şi mijloace specifice gimnasticii ritmice în cadrul procesului de instruire și antrenament*. În: Congresul ŞtiinţificInternaţional. „SPORT.OLIMPISM.SĂNĂTATE”. Ediția a VII-a. Chişinău: USEFS, 2022. p.272-278. ISBN 978-9975-68-460-6.
7. КАРПЕНКО, Л., *Художественная гимнастика*. Москва 2003. 366 с. ISBN 5-8046-0088-4
8. ЯКИМОВ, А.*Основы тренерского мастерства.* Учебно-методическое пособие. Издательство „SPORT”. Москва 2015. 176 с.ISBN 978-5-9906734-3-4.

STRATEGIA TACTICĂ A ARUNCĂRILOR DE LA MARGINE ȘI A LOVITURILOR DE COLȚ - UTILIZAREA LOR ÎN JOCUL DE FOTBAL

TACTICAL STRATEGY OF THROW-INS AND CORNER KICKS - THEIR USE IN THE FOOTBALL GAME

CZU: 796.332.012.57 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.103**

Serghei SÎRGHI,
ORCID: 0000-0001-7528-2442
e-mail: sergiu.sirghi@gmail.com
Institutul de Educație Fizică și Sport, Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The given research analyzes two fundamental aspects in the football game: the throw-in and the corner kick. In the context of contemporary international football, which takes place in conditions of time and space crisis, it is essential that Moldovan football also evolves towards high performance. After theoretical investigations, it is found that few teams and players can meet the requirements of this new game system. In addition, the accumulated theoretical knowledge is not completely assimilated by coaches and players, who exaggeratedly base their actions on their personal experience. Throw - ins are treated tactically incorrectly, due to the lack of a thorough assimilation of principles by coaches and non-compliance with high physical, technical and psychological training requirements. By correctly understanding the importance of these technical elements and by synchronizing the actions in the three compartments responsible for their execution, the game can become more unpredictable for opponents, thus diminishing their opposition.*

Keywords: *football, throw - in, corner kick, tactics, fixed moments.*
Cuvinte-cheie*: fotbal, aruncare de la margine, lovitura de colț, tactica, momente fixe.*

INTRODUCERE

În fotbalul modern, în care fiecare mișcare și fiecare decizie pot face diferența între victorie și înfrângere, strategia tactică reprezintă un aspect crucial al jocului. În acest context, aruncările de la margine și loviturile de colț ocupă un loc distinct, fiind momente în care echipele își pot exprima abilitățile tactice și pot influența semnificativ desfășurarea jocului [1].

Atât aruncările de la margine, cât și loviturile de colț oferă echipei posibilitatea de a controla jocul și de a crea oportunități de gol sau de a se apăra eficient. Aceste momente sunt adesea decisive în evoluția unei partide, iar echipele care reușesc să le utilizeze cu eficiență au șanse mai mari de succes [2].

Scopul acestui studiu a fost de a scoate în evidenţă conţinutul tactic al aruncărilor de la margine şi loviturilor de colţ în timpul jocurilor, antrenamentelor, eficienţa și

neajunsurile în pregătirea acestora, motivele, cauzele eșecurilor și, nu în ultimul rând elaborarea concluziilor și propunerilor cu privire la această temă.

Reieșind din scopul cercetării am stabilit următoarea **ipoteză**: Considerăm că studierea conținutul tactic al aruncărilor de la margine și a loviturilor de colț și totodată valorificarea lor în jocul de fotbal pot avea un impact pozitiv și considerabil asupra jocului de fotbal și de asemenea vom stabili unele concluzii care vor schimba viziunea jucătorilor și chiar a tehnicienilor.

În vederea realizării scopului cercetării și verificării raționamentului ipotetic formulăm următoarele **obiective**:

1. Analiza îndeplinirii modalităţilor aruncărilor de la margine şi loviturilor de colţ în jocul de fotbal.
2. Alcătuirea complexelor de exerciţii.
3. Consultarea şi selecţionarea materialului bibliografic , concentrarea elementelor specifice legate de tema lucrării, dezvoltarea și introducerea lor în cursul lucrării.
4. Întocmirea chestionarelor privind răspunsurile antrenorilor la întrebările formulate legate de aruncarea de la margine şi lovitura de la colţ.

MATERIALE ȘI METODE

Studiile recente au evidențiat importanța a două aspecte fundamentale în jocul de fotbal - aruncările de la margine și loviturile de colț și utilizarea lor în jocul de fotbal. În contextul fotbalului contemporan internațional, care se desfășoară în condiții de criză de timp și spațiu, este esențial ca și fotbalul moldovenesc să evolueze către performanță înaltă. După investigații teoretice, se constată că puține echipe și jucători pot îndeplini cerințele acestui nou sistem de joc. În plus, cunoștințele teoretice acumulate nu sunt complet asimilate de antrenori și jucători, care își bazează acțiunile în mod exagerat pe experiența lor personală. Pentru buna realizare a studiului dat s-au folosit următoarele metode de cercetare:

- ✓ Studiul materialelor bibliografice;
- ✓ Observaţia pedagogică;
- ✓ Metoda experimentului;
- ✓ Metoda chestionarului;
- ✓ Metodica statistico-matematică;
- ✓ Metoda grafică.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Pregătirea tactică reprezintă una din componentele cele mai dinamice ale antrenamentului, fiind în mare măsură determinată de pregătirea fizică, tehnică, psihologică şi teoretică. În cadrul antrenamentului, ca sistem complex, tactica sportivă reprezintă un subsistem cu rol de organizare şi conducere a celorlalte subsisteme, care se reglează în consonanţă cu acestea. Este cunoscut faptul că participarea sportivilor în concursuri se

realizează în conformitate cu un sistem de principii şi norme referitoare la colaborarea dintre coechipieri, desfăşurarea atacului şi apărării, abordarea momentelor cheie ale concursului, şi altele , care fac parte din sfera tacticii. Din acest motiv, tactica, este definită de diferiţi autori ca: activitate, concept, proces sau sistem de mijloace [3,4,5].

Caracteristicile tacticii în fotbal sunt esențiale pentru înțelegerea și dezvoltarea performanței în acest sport. Aceste caracteristici includ raționalitatea, care implică gândirea tactică detaliată și selectivă pentru optimizarea acțiunilor individuale și colective. Tactica este, de asemenea, intercondiționată de pregătirea fizică, tehnică și psihologică a jucătorilor, reprezentând o abordare holistică a jocului. Flexibilitatea tacticii permite adaptarea rapidă la situații imprevizibile și schimbările în formele și sistemele de joc ale adversarului. În plus, evoluția continuă a tacticii este esențială pentru rafinarea și îmbunătățirea performanței, stimulând inițiativa creatoare a jucătorilor și integrând inovații tehnice și tactice. Aceste caracteristici sunt fundamentale în modelarea și îmbunătățirea jocului de fotbal la nivel național și internațional [6, 7].

Aruncările de la margine şi loviturile de colţ sunt două elemente de mare însemnătate ale jocului de fotbal contemporan, aceasta fiind dată în special de conţinutul tactic şi caracterul decisiv pe care le pot avea aceste acţiuni.

Loviturile de colţ. Cornerul se acordă de către arbitru de centru, în cazul când mingea, fiind atinsă de orice apărător, iese în afara terenului, depăşind linia de fund. Jucătorii echipei din atac, care beneficiază de lovitura de colţ, se vor plasa în zona a 4-a (în suprafaţa de pedeapsă) în funcţie de:

- scopul până în acel moment;
- înălţimea şi măiestria jucătorilor proprii de a finaliza prin şut sau lovitura cu capul;
- înălţimea şi numărul apărătorilor aflaţi în suprafaţa de pedeapsă.

Aruncările de la margine. La reuşita aruncării de la margine contribuie atât executantul cât şi coechipierii aflaţi în zona respectivă. Pentru aceasta jucătorii trebuie să respecte următoarele cerinţe:

- jucătorii participanţi la acţiunea din zona respectivă, mai apropiată sau chiar mai îndepărtată, trebuie să se demarce prin surprindere şi mişcări înşelătoare spre poartă, pentru a primi mingea pe o poziţie liberă;
- aruncarea de la margine să se efectueze spre jucătorul cel mai bine demarcat şi aflat în mişcare;
- aruncătorul de la margine, prin mişcări înşelătoare de privire sau simularea aruncării într-o direcţie oarecare, trebuie să o execute în direcţia favorabilă;
- jucătorii din teren, dar şi cei care execută aruncarea, trebuie să ţină seama ca în prima fază a aruncării nu se aplică regula de ofsaid.

Antrenamentul în fotbal implică stabilirea unor principii și metode tactice esențiale, care sunt aplicabile atât în timpul pregătirii, cât și în timpul jocului. Aceste principii, derivate din practica și evoluția continuă a jocului, necesită însușirea și aplicarea lor de către jucători, stimulând gândirea tactică și respectarea disciplinelor tactice. Cu toate

acestea, pregătirea tactică a aruncărilor de la margine ridică întrebări asupra importanței pe care tehnicienii o acordă acesteia. Observațiile efectuate asupra antrenamentelor la diverse echipe dezvăluie o preocupare predominantă pentru aspectele tehnice, în detrimentul elementelor tactice. Cu toate acestea, echipele de top acordă importanță tuturor aspectelor jocului și le integrează în ședințele lor, obținând rezultate eficiente pe teren. Antrenorii dirijează sesiunile de pregătire luând în considerare atât loviturile de colț, cât și aruncările de la margine, adaptându-le în funcție de situație și particularitățile jucătorilor. Este esențial ca executanții acestor acțiuni să aibă o tehnică impecabilă și să fie pregătiți pentru a face față provocărilor din timpul jocului [8, 9, 10].

Organizarea cercetării. Observațiile din Superliga Republicii Moldova au arătat că aruncarea de la margine este adesea subevaluată și folosită ineficient în meciuri, ceea ce ne-a determinat atenția pe aspectele ofensive ale acestor tehnici.

Pentru a analiza utilizarea aruncărilor de la margine și a loviturilor de colț, s-au ales echipele F.C. Milsami Orhei și F.C. Zimbru Chișinău, datorită faptului că echipele se află la un nivel similar în ierarhia Campionatului Național. Cercetarea a fost efectuată în perioada iulie 2023 – martie 2024, iar observațiile au fost realizate la echipele de fotbal în Chișinău și Orhei.

Prezentarea rezultatelor cercetării.

Ca rezultat al cercetării s-au obținut date centralizate, brute şi ordonate, acestea constituind fişele de observaţie împreună cu 10 chestionare. Analizând conţinutul tactic al aruncării de la margine şi loviturii de la colţ separat şi pe fiecare echipă în parte, în cele 10 meciuri observate ale echipei F.C. Milsami Orhei şi F.C. Zimbru Chișinău, rezultatele au fost înregistrate și comparate.

În cele 5 meciuri analizate, echipa F.C. Milsami a avut 52 de aruncări de la margine, dintre care 5 au fost executate greșit sau transmise adversarului. Nu s-a marcat niciun gol din aceste faze, cu aproximativ 10 șuturi la poartă. Adversarii echipei au avut 8 aruncări de la margine, dar nu au marcat niciun gol. În schimb, F.C. Zimbru a beneficiat de 55 de aruncări de la margine și 50 de lovituri de colț, dar niciun gol nu a fost marcat din aceste faze. Adversarii au avut 52 de aruncări de la margine, dar niciuna nu s-a transformat în gol.

Echipele F.C. Milsami şi F.C. Zimbru s-au prezentat mai bine la următorul element studiat în cercetarea dată.

F.C. Milsami a avut 35 de lovituri de colț, împărțite astfel: 7 scurte, 12 în suprafața de pedeapsă, 23 în suprafața de poartă și 6 rapide. Nu s-a marcat niciun gol din aceste lovituri. Adversarii au avut 21 de lovituri de colț, dar nu au marcat niciun gol.

F.C. Zimbru a avut 50 de lovituri de colț, cu 2 scurte, 18 în suprafața de pedeapsă și 6 în suprafața de poartă. S-a marcat un singur gol din aceste faze. Adversarii au beneficiat de 37 de lovituri de colț, dar nu au reușit să marcheze.

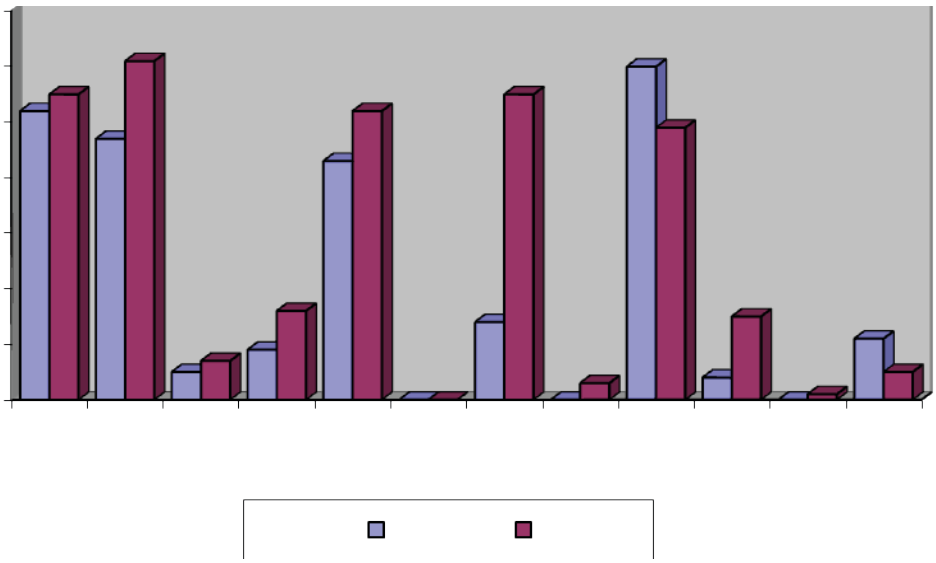

Fig. 1. Rezultatele înregistrării aruncării mingii de la margine
la echipele F.C. Milsami şi F.C. Zimbru

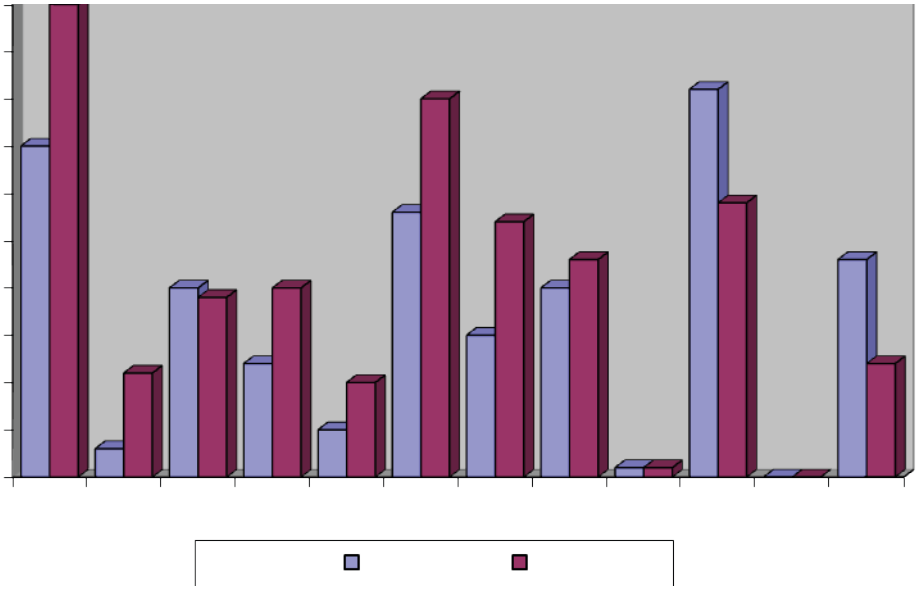

Fig. 2. Rezultatele înregistrării loviturii mingii de la colţ la echipele
F.C. Milsami şi F.C. Zimbru

Din cele 10 chestionare prezentate în această cercetare majoritatea antrenorilor au optat pentru exersarea într-un procentaj al exerciţiilor, schemelor de joc, combinaţiilor

cu teme „Lovituri de colţ” în procesul de antrenament (8). Ceilalţi doi au considerat aceasta în funcţie de diverşi factori sau într-un procentaj normal, nu ridicat.

La întrebarea „În ce măsură se consideră necesară aceste exersări?” – 3 răspunsuri au fost: depinde de situaţie, adversarul următor, de câte ori este nevoie. Alte răspunsuri: 1, 2 şi chiar 3 în şedinţele de antrenament. De obicei eficienţa la fazele loviturilor de colţ nu ne satisface şi de asemenea şi nevalorificarea avantajului executării aruncărilor de la margine.

CONCLUZII

Studiul bibliografiei de specialitate cu privire la conținutul tactic al aruncărilor de la margine și a loviturilor de colț precum şi experimentul din această lucrare au permis conturarea următoarelor concluzii:

1. Se constată în prezenta cercetare aspecte evidente din punct de vedere tactic şi anume neacordarea atenţiei cuvenite tuturor momentelor fixe de joc, în special aruncarea de la margine.
2. Se impune o reviziune a atitudinii antrenorilor fotbalului autohton faţă de aceste elemente deosebit de importante, pentru a spori performanțele jucătorilor și a echipei per total.
3. Aruncarea de la margine, precis şi la momentul oportun, trebuie să se bazeze pe o bună îndemânare, pe fondul unui bun echilibru, forţa musculară şi o deosebită coordonare motrică.
4. Cornerul – trebuie să se bazeze pe o bună centrare, pe fondul unui bun echilibru, forţă musculară şi o detentă eficientă.

PROPUNERI.

1. În urma încheierii experimentului şi realizării concluziilor finale, datorită caracterului foarte complex al procesului de antrenament al jucătorilor de fotbal, propunem ca în cadrul procesului de antrenament, să se acorde atenția necesară pentru pregătirea jucătorilor de fotbal privind aruncările de la margine și loviturile de colț.
2. La antrenamente, antrenorii să folosească mijloace de perfecţionare a aruncării mingii de la margine şi loviturii de la colţ pentru consolidarea acestor două elemente statice.
3. Pentru a putea răspunde cerinţelor fotbalului modern, este necesar de a se focusa în cadrul antrenamentelor pe exersarea momentelor fixe de joc, așa ca lovitura mingii de la colț și aruncarea mingii de la margine.

REFERINȚE

1. ANTOHI, L., ANTOHI N. Fotbalul modern de la antrenament la joc. Iași: Editura Fundația Chemarea, 1998. 230 p. ISBN 973-9237-46-6
2. BOMPA, T. Performanța on jocurile sportive teoria єi metodologia antrenamentului. Constanța: EX PONTO, 2003. 224 p. ISBN- 973-644-172-5

3. BICHESCU, A. Bazele jocului de fotbal. Reșița: Editura Eftimie Murgu, 2013. 305 p. ISBN: 9786066310284
4. SORGHI, S. Dozarea efortului fizic on procesul de planificare on pregrtirea fotbalietilor juniori. Conferinioa etiinioificr internaioionalr „Probleme actuale privind perfecioionarea sistemului de onvriormbnt on domeniul culturii fizice". Chieinru: USEFS, 14-15 noiembrie 2014. p. 174 - 177. ISBN 978-9975-131-07-0.
5. SORGHI, S., CARP, I. Pregrtirea fizicr diferenioiata a fotbalietilor juniori specializați pe postul de atacant ontr-un ciclu anual de antrenament. On: Etiinioa culturii fizice, nr. 25/1, Chieinru: USEFS, 2016. p.26-30. ISSN 1857-4114.
6. COJOCARU, V. Strategia pregrtirii juniorilor pentru fotbalul de onaltr performanior. Bucureeti: Editura AXIS MUNDI, 2000. 188 p. ISBN 973-8174-47-56-4
7. CARP I., SORGHI S., CIORBГ C. Differentiated physical training within the framework of a yearly training cycle of young footballers specialized on the position of goalkeeper. The Journal of Physical Education and Sport (JPES), Art # 36, pp. 270 – 275, March 30, 2018, online ISSN: 2247 - 806X, p-ISSN: 2247 - 8051, ISSN - L = 2247 – 8051.
8. BALINT, G. *Bazele teoretice și mijloace de acționare pentru pregătirea fizică specifică a jucătorilor de fotbal.* Iași: PIM, 2008. 158 p. ISBN 978-973-716-998-3
9. CONSTANTINESCU, D., HONCERIU, C., ENACHE, P. Fotbal teoria jocului. Iași: Editura CANTES, 2004. 141 p. ISBN 973-8173-56-6
10. MOTROC, I., MOTROC, F. Fotbalul la copii si junior. București: Editura Didactica si Pedagogica, 1996. 287 p. ISBN: 973-30-4803-8

CARACTERISTICA ȘI METODICA INSTRUIRII DRIBLINGULUI ÎN JOCUL DE BASCHET LA ETAPA DE INIȚIERE

CHARACTERISTICS AND METHODOLOGY OF TEACHING DRIBBLING IN BASKETBALL AT THE INITIATION STAGE

CZU: 796.323.012.577.4 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.104**

Vasile TĂBÎRȚA,
ORCID: 0000-0002-6580-2720
e-mail: vasiletab@mail.ru
Institutul de Educație Fizică și Sport, Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *Basketball, as a sport discipline, represents a specialized subject used as a means of physical education with a formative and preparatory character for the younger generation, corresponding to the requirements formulated by society for the entire physical education activity.*

This paper studies the technique of the game, especially dribbling as a basic element of basketball, the main directions of improving training sessions, as well as the methodological foundations for learning and perfecting the game. [2, 3, 5].

Keywords: *basketball, dribbling, initiation stage, players, technique, technical procedure*

Cuvinte-cheie*: baschet, dribling, etapa de inițiere, jucători, tehnică, procedeu tehnic.*

INTRODUCERE

Marea majoritate a specialiştilor au accentuat permanent atenţia învăţării şi perfecţionării diferitor elemente şi procedee tehnice şi pe nedrept, nu tot timpul se acordă atenţia cuvenită driblingului, care de fapt şi este premisa succesului în pregătirea jucătorilor de baschet. Anume din aceste considerente şi ne-am ales ca studiu de cercetare, învăţarea şi perfecţionarea driblingului ca element de bază în jocul de baschet [3,5].

În jocul de baschet, componenta tehnică este cea care soluţionează situaţiile complexe şi se manifestă pe teren prin economisirea raţională a energiei executantului, cu scopul realizării unei sarcini motrice ofensive sau defensive.

Scopul cercetării îl constituie optimizarea procesului de instruire al driblingului în jocul de baschet la nivel de începători în baza aplicării în practică a metodicii experimentale.

Obiectivele cercetării: Analiza literaturii ştiinţifico-metodice pe problema instruiri tehnice a baschetbaliştilor începători; Elaborarea clasificării şi metodicii de însuşire a driblingului în jocul de baschet la nivel de începători; Argumentarea experimentală a eficacităţii aplicării în practică a metodicii de însuşire a driblingului în jocul de baschet la nivel de începători.

MATERIALE ȘI METODE

În scopul realizării sarcinilor cercetării s-au folosit mai multe metode de cercetare: analiza literaturii de specialitate; observaţia pedagogică; testarea indicilor pregătirii tehnice; experimentul pedagogic; metode statistico - matematice.

În cadrul experimentului pedagogic de bază au fost cercetate de două grupe. Grupa experimentală, care prevede însuşirea driblingului prin metodica experimentală şi grupa martor care erau instruiţi conform programei tradiţionale pentru școlile sportive specializate.

Înalt se consideră driblingul efectuat până la brâu, acesta se îndeplineşte în cazurile când jucătorul este nevoit să se deplaseze pe teren fiind liber şi neatacat de adversar, sau în cazul când doreşte să câştige teren.

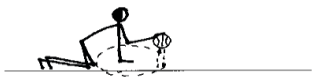
La rândul său driblingul se mai clasifică în două tipuri în funcţie de controlul vizual al mingii, acesta fiind numit dribling *cu control vizual* şi dribling *fără control vizual.* În primul caz sportivul urmăreşte mingea vizual, în al doilea driblingul se îndeplineşte fără a urmări vizual mingea. Primul tip de dribling este caracteristic pentru jucătorii de performanţă, al doilea pentru începători. De fapt driblingul fără control vizual se recomandă pentru a fi însuşit de către sportivi chiar din primele antrenamente, pentru aceasta fiind folosite diferite aparate şi dispozitive.

Toate aceste tipuri de dribling în ultimă instanţă se folosesc pentru depăşirea adversarului şi înscrierea punctelor la coş. În practica sportivă depăşirile adversarului sunt de mai multe feluri:

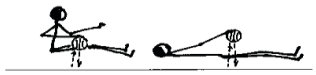
- Cu schimb de înălţime a driblingului;
- Cu schimb de direcţie;
- Cu schimb de viteză;
- Cu pivotări şi trecerea mingii pe la spate.

Mijloacele recomandate pentru învăţarea şi perfecţionarea driblingului le prezentăm în continuare, acestea fiind uşor aplicabile în procesul de antrenament al tinerilor baschetbalişti, [1,2,3,4]

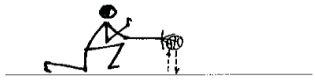
Exerciţii pentru învăţarea şi consolidarea driblingului

12. Driblingul mingii în jurul braţului din poziţia şezând pe genunchi, sprijin într-o mână

13. Driblingul mingii din poziţia şezând, trecând în poziţia culcat şi invers

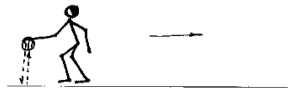
14. Driblingul mingii cu fiecare deget al mâinii

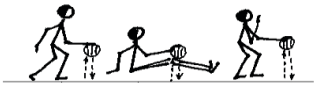
17. Dribling în deplasare

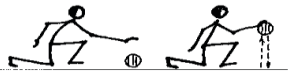
18. Dribling dintr-o mână în alta în deplasare

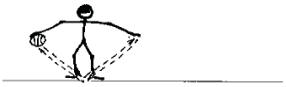
19. Dribling prin deplasare cu spatele înainte

***15.** Driblingul mingii din poziția stând trecând în poziția șezând și invers*

***16.** Începerea driblingului prin lovirea mingii de pe sol*

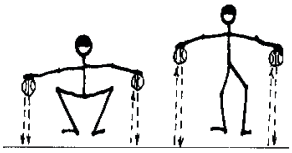

***20**. Dribling dint-o mână în alta prin deplasare cu pași adăugați*

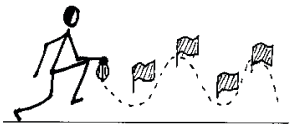

***21.** Dribling pe loc cu două mingi*

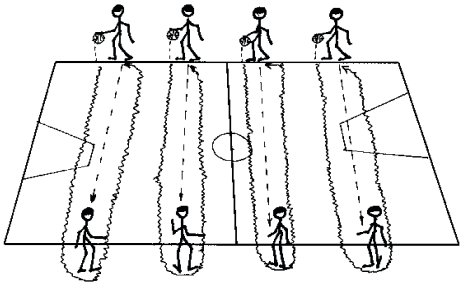
V.2. EXERCIȚII PENTRU ÎNVĂȚAREA ȘI CONSOLIDAREA DRIBLINGULUI ÎN GRUPE

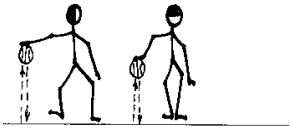
***22.** Dribling pe loc cu două mingi îndoind și dezdoind picioarele*

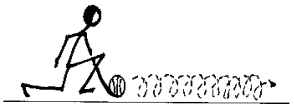
***23.** Dribling printre steguleţe (obstacole)*

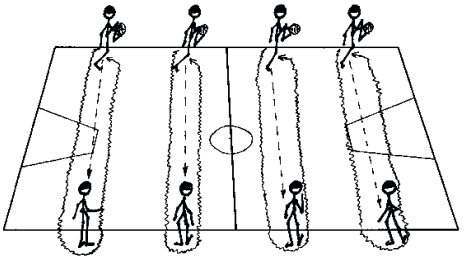
1. În perechi față-n față pe liniile laterale ale terenului. La semnal – dribling – ocolirea partenerului – poziția inițială – pasarea partenerului

***24.** Dribling cu pași adăugați sub formă de suveică*

***25.** Driblingul mingii prin rostogolire*

2. Aceeași, dribling cu spatele.

Unele din exerciţiile prezentate mai sus au fost folosite în calitate de norme, sau teste de evaluare a nivelului de însuşire a driblingului în jocul de baschet cu elevii claselor gimnaziale.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

După cum a fost remarcat la începutul lucrării, unul din obiectivele de bază a cercetărilor în cauză a fost optimizarea procesului de instruire a driblingului cu baschetbaliştii începători. În acest scop au fost evaluate nivelul însuşirii a mai multor tipuri de dribling atât din punct de vedere calitativ, cât şi cantitativ. Rezultatele înregistrate sunt prezentate în tabelul 1.

Tabelul 1. Rezultatele însuşirii driblingului de către elevii cuprinşi în experimentul pedagogic

Nr. ord	Denumirea exerciţiului de control	Grupa	Testarea iniţială X ± m	Testarea finală X ± m	t	P
1	Dribling cu ocolirea cercurilor din teren (sec)	E M	42,46 ± 0,12 42,54 ± 0,23	41,26 ± 0,18 41,89 ± 0,27	5,53 1,86	<0,01 >0,05
2	Micul maraton (sec)	E M	46,32 ± 0.21 46,35 ± 0,44	44,35 ± 0.35 45,32 ± 0,54	4,81 1,49	<0,01 >0,05
3	Marele maraton (sec)	E M	54,35 ± 0, 34 54,37 ± 0,43	52,85 ± 0,35 53,38 ± 0,53	3,06 1,46	<0,01 <0,01
4	Dribling cu ocolirea obstacolelor (sec)	E M	27,24 ± 0,23 27,37 ± 0,26	25,89 ± 0,24 26,41 ± 0,25	4,09 2,66	<0,01 <0,05
5	Dribling cu control vizual (sec)	E M	14,25 ± 0,25 14,28 ± 0,36	13,17 ± 0,27 13,38 ± 038	2,93 1,73	<0,05 >0,05
6	Dribling fără control vizual (sec)	E M	17,36 ± 0,35 17,39 ± 0,44	15,39 ± 0,36 16,19 ± 0,47	3,94 1,33	<0,01 >0,05

Analizând rezultatele din tabelul de mai sus se observă o prioritate clară a grupei experimentale, care la finalul experimentului pedagogic a demonstrat valori superioare faţă de grupa martor la majoritatea indicilor testaţi.

Spre exemplu la primul test numit „Dribling cu ocolirea cercurilor din teren”, elevii urmau să conducă mingea două lungimi de teren, ocolind cele trei cercuri de pe suprafaţa terenului de joc. Se înregistra timpul de parcurgere a traseului. La testarea iniţială ambele grupe au parcurs traseul în mediu la acelaşi nivel indicând grupa martor 42,54 sec, iar grupa experimentală – 42,46 sec. Acest lucru atestă faptul, că grupele sunt omogene la acest capitol. La finalul experimentului la ambele grupe rezultatele au sporit din punct de vedere cantitativ, acestea fiind mai pronunţate în cazul grupei experimentale, care au înregistrat 42,26 sec faţă de 41,89 sec în grupa martor. Indiferent de faptul că în ambele grupe s-au înregistrat creşteri, semnificative s-au dovedit a fi doar în grupa experimentală ($P<0,01$).

Aceeaşi tendinţă se observă şi la următorul test de control cum este „Micul maraton”, unde elevii urmau să conducă mingea de la linia de faţă până la linia de mijloc, urmând – linia de aruncări libere - linia de aruncări libere din terenul advers - la linia de mijloc – linia de faţă şi acelaşi traseu în ordine inversă. Urmărind tabelul 1 s-a înregistrat un timp relativ egal de parcurgere a traseului la ambele grupe. Astfel grupa experimentală a parcurs „Micul maraton” în 46,32 sec iar grupa martor în 46,35 sec, rezultatele fiind foarte apropiate. La finalul experimentului pedagogic grupele incluse în cercetare

şi-au îmbunătăţit rezultatele corespunzător – 44,35 sec în grupa experimentală şi 45,32 sec în grupa martor. Calculele matematice au demonstrat că semnificative din punct de vedere statistic sunt doar în cazul grupei experimentale unde t critic calculat este 4.81 la P<0,01.

Un alt exerciţiu de control pentru aprecierea nivelului însuşirii driblingului a fost aşa numitul „Marele maraton”. Traseul pe care urmau să–l parcurgă elevii a fost următorul: conducerea mingii de la linia de faţă până la linia de pedeapsă – la linia de faţă – linia de mijloc – linia de pedeapsă în terenul advers – linia de mijloc – linia de faţă din terenul advers – linia de pedeapsă – linia de faţă, apoi acelaşi traseu în ordine inversă.

Ca şi în cazurile precedente, din startul cercetărilor ambele grupe au demonstrat aproximativ aceleaşi rezultate, unde grupa experimentală a înregistrat 54,35 sec., iar grupa martor – 54,37 sec. La finalul experimentului pedagogic aceste grupe au înregistrat corespunzător - grupa experimentală – 52,85 sec, iar grupa martor – 53,38 sec. În urma calculelor matematico-statistice la finalul experimentului pedagogic ambele grupe au înregistrat creşteri semnificative din punct de vedere statistic, însă acestea au fost mai pronunţate în grupa experimentală unde **P<0,01,** iar în grupa martor P<0,05.

Al patrulea test de control a fost „Dribling cu ocolirea obstacolelor”. Conform acestui test, elevii urmau să ocolească 10 obstacole amenajate pe o jumătate de teren la distanța de un metru unul de altul. Testul se efectua până la jumătatea terenului şi înapoi la linia de faţă. Se înregistra timpul de parcurgere a traseului.

Analizând rezultatele înregistrate în ambele grupe incluse în experiment observăm, că rezultatele iniţiale sunt aproximativ egale ca valori unde grupa experimentală a înregistrat 27,24 sec, iar grupa martor – 27,37 sec. La finalul experimentului pedagogic de bază acestea s-au îmbunătăţit corespunzător în grupa experimentală atingând valori de 25,89 sec şi în grupa martor – 26,41 sec. Ca şi în cazul precedent calculele matematice au demonstrate faptul că ambele grupe au înregistrat creşteri semnificative din punct de vedere statistic, însă în grupa experimentală acestea au fost mai evidente (P<0,01), fapt ce atestă încă o dată eficacitatea aplicării metodicii propuse pentru însuşirea driblingului ca element de bază a jocului de baschet.

Cel de-al cincilea şi a şaselea exerciţii de control au fost „Dribling cu control vizual” şi „Dribling fără control vizual”, testele 5 şi 6.

Conform primului test elevii urmau să parcurgă un traseu special amplasat pe o jumătate de teren având sub controlul vizual mingea în timpul conducerii. Analizând rezultatele ambelor grupe se observă că la stadiul iniţial al cercetărilor ambele grupe au înregistrat aproximativ acelaşi timp de parcurgere a traseului, grupa experimentală înregistrând 14,25 sec, grupa martor – 14,28 sec. La finalul experimentului pedagogic aceste rezultate au suferit unele modificări sporind în ambele grupe. Astfel, grupa experimentală la finalul experimentului a înregistrat timpul de 13,17 sec, faţă de 13,38 sec în grupa martor. Calculele statistice au demonstrat o creştere semnificativă doar în grupa experimentală (P<0,05), în grupa martor creşterea a purtat un caracter nesemnificativ din punct de vedere statistic (P>0,05).

Destul de concludent a fost testul ce ţine de aprecierea nivelului însuşirii driblingului fără control vizual. Ca şi în cazul precedent, la începutul cercetărilor ambele grupe au demonstrate rezultate aproximativ egale, grupa experimentală – 17,36 sec, grupa martor – 17,39 sec, astfel fiind destul de apropiate ca valoare, fiind numite grupe omogene. La finalul experimentului pedagogic ambele grupe şi-au îmbunătăţit rezultatele, însă mai veridice, inclusiv şi din punct de vedere statistic au fost în grupa experimentală ($P<0,01$). În grupa martor timpul de parcurgere a traseului s-a redus până la 16,19 sec, în grupa experimentală până la 15,39 sec.

Prin urmare, toate rezultatele înregistrate în cadrul experimentului pedagogic de bază au demonstrat clar eficienţa aplicării metodicii de instruire a driblingului în jocul de baschet la nivelul claselor gimnaziale. Acest lucru ne-a permis să conchidem că ipoteza înaintată la începutul cercetărilor a fost pe deplin confirmată.

CONCLUZII

1. Analiza şi generalizarea literaturii de specialitate pe problema învăţării jocului de baschet, scoate în evidenţă faptul că în practică există un şir de procedee metodice pentru însuşirea elementelor şi procedeelor tehnice, însă destul de puţine se întâlnesc cele ce ţin de învăţarea driblingului ca element de bază în jocul de baschet.
2. Rezultatele experimentului pedagogic de bază au demonstrate faptul, că aplicarea metodicii experimentale de învăţare a procedeelor tehnice ale driblingului s-a dovedit a fi destul de eficientă, fiind aplicată în procesul de instruire a baschetbaliștilor începători.
3. Cele mai performante rezultate în cadrul experimentului pedagogic de bază au fost cele ce ţin de învăţarea driblingului cu schimb de viteză şi direcţie (dribling cu ocolirea obstacolelor, dribling cu control vizual şi fără control vizual).

REFERINȚE

1. BRAGARENCO, N. *Dezvoltarea capacităţilor coordinative:* monografie. Chişinău: „Valinex” SRL, 2017. 120 p ISBN 978-9975-68-319-7.
2. CIORBĂ, C. şi col... *Jocuri sportive, curs de bază.* ”Valinex”, Chişinău, 2007, p. 101-132. ISBN 978-9975-68-056-1.
3. CIORBĂ, C. *Baschet-pregătire fizică* ”Garomont Studio”, Chișinău, 2016, 229 p. ISBN 978-9975-136-04-4.
4. DRAGNEA, A. *Teoria educației fizice și sportului*. București: Editura Cartea Școlii, 2000. 241 p. ISBN 973-98138-5-2
5. ПОРТНОВ, Ю; Баскетбол: Учебник для ин-тов физ. культ. М: Физкультура и спорт, 1988.-288 с. ISBN 5-278-00025-2

ÎNSUȘIREA ACȚIUNILOR TEHNICO-TACTICE ALE JOCULUI DE RUGBY ÎN CADRUL LECȚIILOR DE EDUCAȚIE FIZICĂ DE ELEVII DIN LICEU

MASTERING THE TECHNICAL-TACTICAL ACTIONS OF THE RUGBY GAME BY STUDENTS FROM HIGHSCHOOL WITHIN PHYSICAL EDUCATION LESSONS

CZU: 796.333.012:373.5:303.4 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.105**

Marian UDROIU,
ORCID: 0009-0008-8524-7518
e-mail: marian_udroiu2009@yahoo.com
Liceul Teoretic „Marin Preda”, București, Romania
Nicolae BRAGARENCO,
ORCID: 0000-0003-1994-6317
e-mail: nicolae.bragarenco@usm.md
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *This article reflects the results of a formative experiment that aims to verify the hypothesis by which it was assumed that in physical education lessons, during one year of education, high school students will learn the technical-tactical actions specific to the game of rugby through the correct application of specific means. In this context, the following objectives were proposed for achievement: the selection of tests specific to the game of rugby that reflect the level of mastery of technical elements but also of tactical actions in correlation with the students' demonstration of certain motor capacities specific to the game; determining the level of mastery of technical-tactical actions by the X-th grade students at the beginning of the pedagogical experiment; the application of the pedagogical model in the physical education lesson with content from the game of rugby to high school students in the 10th grade; comparing the technical-tactical indices between the initial and final testing for the argumentation of the applied pedagogical model. The results of the experiment are presented in the main text of the paper where the analysis and interpretation of the obtained indices is reflected.*

Keywords: *students, physical education, technical-tactical actions, rugby.*
Cuvinte-cheie: *elevi, educație fizică, acțiuni tehnico-tactice, rugby.*

INTRODUCERE

Jocul de rugby la fel precum și alte jocuri sportive colective pot constitui mijloace specifice ale educației fizice pentru elevii din toate treptele de învățământ. Acest joc, prin influenţe multiple pozitive, prin „gradul de complexitate al jocului (manifestat prin varietatea de elemente și procedee tehnico-tactice) impune o abordare variată a

metodelor şi mijloacelor în diferite contexte de învățare pentru formarea competențelor generale ale disciplinei la elevii din ciclul liceal" [1, p. 183].

Badea Dan defineşte rugby-ul „sport colectiv de luptă, cu conţinut motric variat şi bogat, având valenţe formative integrale. În acest joc sportiv se îmbină raţiunea şi pasiunea, respectiv tehnicul şi umanul, astfel, nu reduce jucătorul la o maşină biomecanică, bioenergetică, văzută bio-informațional conform teoriilor la modă, definind şi modelând personalitatea acestuia. Jucătorul de rugby prezintă, în acelaşi timp, relativa „rigiditate" a sferei tehnico-tactice cât şi curajul, entuziasmul, spiritul de sacrificiu, necesar integrării în echipă şi joc" [2, p. 5].

Prin cercetările efectuate anterior a fost argumentat faptul că prin practicarea jocului de rugby în lecțiile de educație fizică, a mijloacelor specifice acestui joc, elevii își vor îmbogăți considerabil bagajul motric, dar totodată vor demonstra rezultate înalte la probele motrice înaintate de sistemul național de evaluare la disciplină pentru fiecare clasă [1, 3].

Deci, prin practicarea rugbyului în lecția de educație fizică de către elevi, aceştia își vor forma deprinderi motrice specifice jocului, iar nivelul de însușire a acestor deprinderi va influența nivelul de manifestare a unor calități motrice în parte, specifice jocului. În literatura de specialitate dezvoltarea unor calități motrice specifice probelor de sport este denumită pregătire fizică specifică. Conform autorului Tatu T. „pregătirea fizică specifică cuprinde acele exerciţii, acţiuni motrice şi mişcări care încorporează în forma şi conţinutul lor părţi, faze sau momente din exerciţiile din concurs, sau laturi esenţiale foarte apropiate de acestea [4, p. 73].

În acest context, pentru argumentarea eficienții aplicării mijloacelor de rugby în lecția de educație fizică, a modelului pedagogic elaborat de noi a fost necesar să scoatem în evidență nivelul însușirii acțiunilor tehnico-tactice ca rezultat al experimentului pedagogic, iar testele aplicate elevilor cuprinși în cercetare trebuie să fie în strânsă corelare cu manifestarea calităților motrice de bază cu cele specifice probei de sport.

Scopul lucrării date constă în argumentarea modelului pedagogic elaborat de noi, care prevede aplicarea mijloacelor din rugby în lecția de educație fizică la elevii din liceu, pentru însușirea acțiunilor tehnico-tactice specifice jocului. Pentru realizarea scopului propus a fost necesar formularea și realizarea următoarelor *obiective*: selectarea testelor specifice jocului de rugby care să reflecte nivelul însușirii a elementelor tehnice dar și a acțiunilor tactice în corelare cu manifestarea de către elevi a unor capacități motrice specifice jocului; determinarea nivelului de însușire a acțiunilor tehnico-tactice de către elevii din clasa a X-a la începutul experimentului pedagogic; aplicarea modelului pedagogic în lecția de educație fizică cu conținut din jocul de rugby la liceenii din clasa a X-a; compararea indicilor tehnico-tactici între testarea inițială și finală pentru argumentarea modelului pedagogic aplicat.

MATERIALE ȘI METODE

Experimentul a fost organizat în instituția de învățământ preuniversitar Liceul Teoretic „Marin Preda”, București, România, iar grupa urmărită a fost constituită din liceeni de clasa a X-a. Studiul a fost asigurat de aplicarea corectă a următoarelor metode de cercetare: studiul literaturii din domeniul educație fizică și sport (literatura specifică jocului de rugby),metoda testelor, metoda matematică, grafică și tabelară

Probele de control specifice jocului de rugby, care reflectă motricitatea specifică dar și nivelul de însușire a acțiunilor de joc fost aplicate doar grupei experimentale, la începutul și sfârșitul anului de studii. Au fost selectate și aplicate șase probe de control care cuprind majoritatea elementelor și procedeelor tehnice ale jocului și acestea sunt: pas lateral şi pasă sărită, pasă de la sol, schimbare de direcţie, viteză şi îndemânare, schimbare de direcţie, şut razant şi culegere și viteza de pasare.

Este de menționat faptul că modelul pedagogic aplicat elevilor de clasa a X-a presupune practicarea mijloacelor din jocul de rugby pe parcursul unui an de studii, pe parcursul tuturor lecțiilor de educație fizică, conform proiectării adaptate de noi.

Modelul pedagogic elaborat prevede axarea prioritară pe formarea următoarelor competențe specifice pe parcursul întregului an școlar:

1.2. Utilizarea terminologiei de specialitate în relaționarea cu partenerii de activitate.

3.1. Aplicarea mijloacelor specifice dezvoltării calităților motrice;

3.2. Utilizarea deprinderilor motrice în acțiuni motrice complexe;

3.3. Aplicarea procedeelor tehnice de bază în forme adaptate de întrecere/concurs;

4.1. Relaționarea optimă în grupuri diferite, preconstituite sau constituite spontan;

4.2. Aplicarea prevederilor regulamentare ale disciplinelor sportive practicate în forme adaptate de întrecere/concurs;

4.3. Rezolvarea sarcinilor metodice și organizatorice din cadrul activităților de educație fizică și sport;

5.2. Selectarea modelelor de reușită din lumea sportului.

În cadrul lecțiilor au fost aplicate o varietate de mijloace specifice jocului de rugby care corespund etapei de inițiere în proba de sport iar pentru însușirea conținuturilor, din fiecare lecție, au fost alocate câte 20-22 minute. Celelalte conținuturi obligatorii ale programei școlare au fost realizate în conexiune cu cele ale jocului rugby, sau separat, în dependență specificul acțiunii.

În Tabelul 1. este prezentată unitatea tematică al lecției de educație fizică cu conținut de rugby, pentru modulul I, aplicată la elevii din clasa a X-a.

Tabelul 1. Unitatea tematică al lecției de educație fizică la elevii din clasa a X-a cu conținut din rugby, Modulul I

Nr. lecției	Săpt./ Lecția	C.S.	Conținuturi supuse instruirii	Activități de învățare	Resurse		Tip de evaluare/ instrumente de evaluare
					Timp Alocat	Materiale utilizate	
3-4	S1-2		- poziții și deplasări specifice jocului; - acomodarea cu balonul; - pasare balonului.	- Exerciții pentru poziții fundamentale de atac și apărare; - Exerciții pentru deplasări specifice jocului de rugby; - Exerciții pentru acomodarea balonul de rugby; - Exerciții pentru purtarea balonului de rugby; - Exerciții pentru pasarea balonului de pe loc și în deplasare.	17'-22' pentru o activitate	- fluier - cronometru - baloane rugby - jaloane	Evaluare inițială
5-6	S3	1.2.	- poziții de atac și apărare; - schimbare de direcție și deplasări - pasarea balonului în deplasare.	- Exerciții pentru poziții de atac și apărare, deplasării specifice; - Exerciții pentru acomodarea balonul de rugby; - Exerciții pentru culegerea și purtarea balonului de rugby; - Exerciții pentru schimbarea de direcție; - Exerciții pentru pasarea balonului de pe loc și în deplasare în doi jucători; - Exerciții pentru marcajul jucătorului	17'-22' pentru o activitate	- fluier - cronometru - baloane rugby - jaloane	Evaluare continuă
7-8	S4	3.1. 3.2. 3.3.	- poziții și deplasări - pasarea balonului în deplasare a 2-3 jucători; - acțiuni tactice individuale	- Exerciții pentru poziții de atac și apărare, deplasării și acomodare cu balonul; - Exerciții pentru purtarea balonului cu o mână și cu două; - Exerciții pentru pasarea balonului de pe loc și în deplasare în doi - trei jucători; - Exerciții pentru blocarea adversarului; - Exerciții pentru exersarea acțiunii tactice „încrucișarea”; - Exerciții pentru acțiunea de apărare „schimbarea adversarului”.	17'-22' pentru o activitate	- fluier - cronometru - baloane rugby - jaloane	Evaluare continuă
9-10	S5	4.1. 4.2. 4.3.	- deplasări cu pasarea balonului în 2-4 jucători; - acțiuni tactice individuale în atac și apărare.	- Exerciții pentru deplasări cu și fără balon, schimbări de direcție; - Exerciții pentru pasare balonului în deplasare; - Exerciții pentru pasarea balonului în trei - patru jucători; - Exerciții pentru exersarea acțiunii tactice „săritâ” și „încrucișarea”; - Exerciții pentru acțiunea în apărare „schimbarea adversarului” și blocarea adv.; - Exerciții pentru acțiunea în apărare „în inferioritate numerică”.	17'-22' pentru o activitate	- fluier - cronometru - baloane rugby - jaloane	Evaluare continuă
11-12	S6	5.2.	- lovitura de picior din mână - acțiuni tactice individuale în atac și apărare.	- Exerciții pentru pasarea balonului în trei - patru jucători; - Exerciții pentru exersarea acțiunii tactice „săritâ” și „încrucișarea”; - Exerciții pentru exersarea loviturii de picior din mână”; - Exerciții pentru acțiunile de atac și apărare însușite anterior; - Trasee aplicative cu aplicarea elementelor însușite anterior.	17'-22' pentru o activitate	- fluier - cronometru - baloane rugby - jaloane	Evaluare continuă
13-14	S7		- evaluarea motricității specifice jocului de rugby	***Teste specifice jocului de rugby:*** - pas lateral și pasă sărită; - pasă de la sol; - schimbare de direcție; - viteză și îndemânare; - schimbare de direcție; - șut razant și culegere și viteza de pasare.	17'-22' pentru o activitate	- fluier - cronometru - inventar specializat - jaloane	Testarea inițială

REZULTATELE ȘI DISCUTII

Rezultatele testării inițiale și finale ale indicilor tehnico-tactici obținuți, după prelucrarea matematico-statistică, sunt reflectate în Tabelul 2 și Figurile 1 și 2.

Tabelul 2. Rezultatele inițiale şi finale ale pregătirii tehnico-tactice elevilor din clasa a X-a, (băieți: n=11; fete: n=18).

N. crt.	Probe de control	Elevi	Indicii inițiali	Indicii finali	t	P
1.	Pas lateral şi pasă sărită (sec)	**Băieți**	**5,31**	**4,81**	**4,17**	**<0,01**
		Fete	**6,58**	**5,23**	**8,92**	**<0,001**
2.	Pasă de la sol (sec)	**Băieți**	**10,71**	**9,69**	**5,89**	**<0,001**
		Fete	**12,14**	**10,78**	**6,19**	**<0,001**
3.	Schimbare de direcție (sec)	**Băieți**	**6,3**	**5,98**	**4,39**	**<0,01**
		Fete	**7,59**	**6,53**	**8,98**	**<0,001**
4.	Viteză şi îndemânare (sec)	**Băieți**	**24,16**	**22,76**	**4,86**	**<0,001**
		Fete	**25,52**	**23,95**	**5,75**	**<0,001**
5.	Schimbare de direcție, şut razant şiculegere (sec)	**Băieți**	**6,07**	**5,44**	**4,79**	**<0,001**
		Fete	**7,06**	**6,12**	**7,96**	**<0,001**
6.	Viteza de pasare (sec)	**Băieți**	**11,61**	**12,72**	**3,94**	**<0,01**
		Fete	**9,58**	**11,05**	**5,04**	**<0,001**

Notă: BĂIEȚI (cl. a X-a LT Marin Preda) ***FETE (cl. a X-a LT Marin Pred)***
n=11, f – 10, P – 0.05; 0,01; 0,001. ***n=18, f – 17, P – 0.05; 0,01; 0,001.***
t – *2,228; 3,169; 4,587* **t – *2,110; 2,898; 3,965***

În urma analizei rezultatelor la probele tehnico-tactice specifice jocului de rugby obținute de elevii din clasa a X-a, reflectate în tabelul 2 și figurile 1 și 2 se observă că:

- la toți indicatorii a celor șase probe, de la testarea inițială către testarea finală s-a observat o creștere a mediilor atât pentru băieți cât și pentru fetele din grupa cercetată, ceea ce atestă faptul că elevii au însușit deprinderi motrice specifice jocului de rugby pe parcursul perioadei urmărite;
- creșterea rezultatelor este susținută de valoarea lui „t” calculat care este mai mare decât pragul de semnificație din tabelul lui Fisher pentru toate probele, atât la băieți cât și la fete, unde P <0,001 și <0,001.
- odată cu creșterea indicilor la probele tehnico-tactice la elevii din clasa a X-a, unde complexitatea acțiunilor din rugby impune manifestarea unor deprinderi și capacități motrice de bază, cu siguranță prin practicarea mijloacelor din rugby în lecția de educație fizică, sa dezvoltat și motricitatea generală.

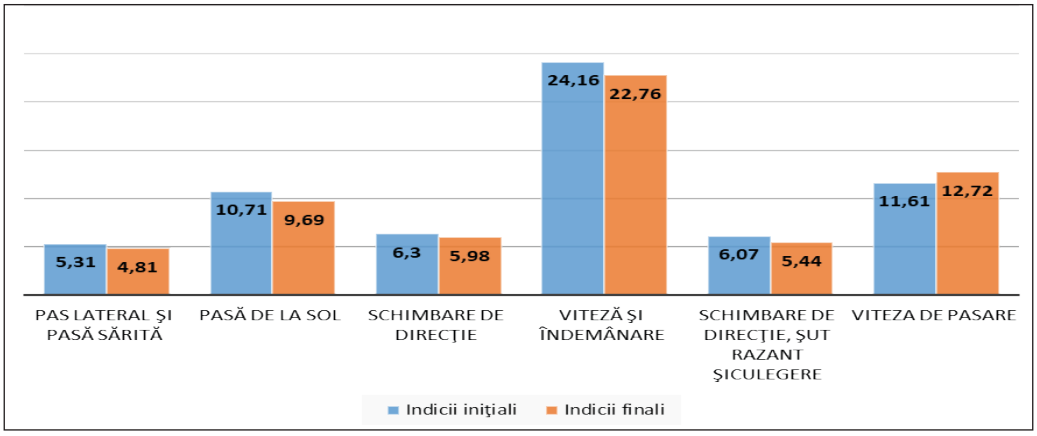

Figura 1. Rezultatele inițiale și finale a băieților la probele tehnico-tactice

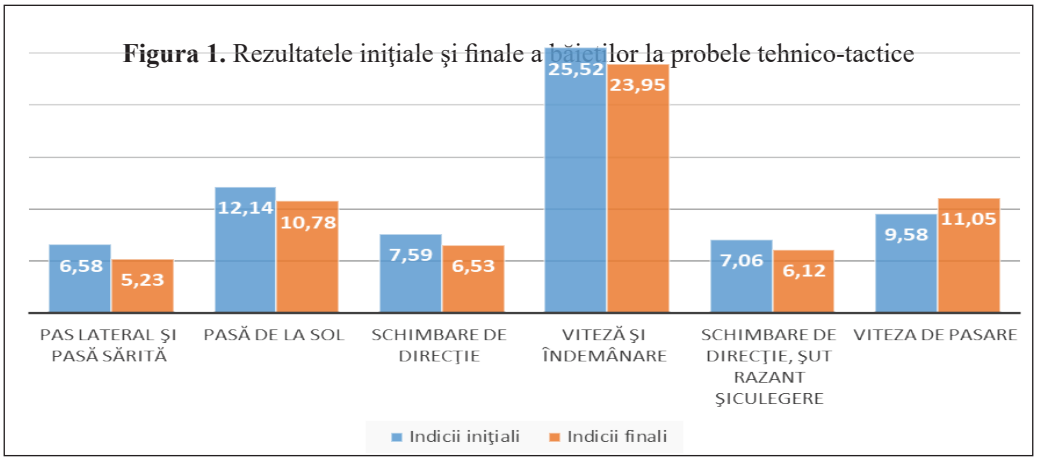

Figura 2. Rezultatele inițiale și finale a fetelor la probele tehnico-tactice

CONCLUZII

Pentru lecția de educație la clasele de liceu, în ultima perioadă, cercetătorii tot mai des abordează jocurile sportive ca formă de bază în organizarea procesului educațional. Prin intermediul jocurilor sportive, a conținuturilor proiectate în curricula disciplinară, cercetătorii urmăresc nivelul de formare a competențelor generale și specifice ale disciplinei dar totodată sunt analizate indici ce reflectă influența mijloacelor acestor jocuri asupra nivelului pregătirii motrice a elevului de liceu.

În cercetarea noastră ne-am propus să urmărim preponderent însușirea de către elevi a acțiunilor specifice jocului de rugby prin practicarea mijloacelor doar pe parcursul lecțiilor din orarul de bază. În acest context a fost elaborat modelul pedagogic cu

conținut din jocul de rugby care respectă principiile didactice generale și cele specifice disciplinei educație fizică școlară.

După aplicarea modelului pedagogic elaborat de noi la elevii din clasa a X-a, și analiza și prelucrarea statistică a indicilor obținuți s-a observat că, pentru toate cele 6 probe specifice, diferenţele de la testarea inițială și cea finală fiind semnificative, confirmate de calculul matematico-statistic ($P< 0,01$; $P<0,001$).

Aceste rezultate excepționale confirmă ipoteza formulată la debutul cercetării prin care s-a presupus că în cadrul lecțiilor de educație fizică, pe parcursul unui an de învățământ, elevii de liceu vor însuși acțiunile tehnico-tactice specifice jocului de rugby prin aplicarea corectă a mijloacelor specifice.

REFERINȚE

1. UDROIU, M., BRAGARENCO, N. Abordarea teoretică privind eficiența aplicării mijloacelor din rugby în lecția de educație fizică la elevii ciclului liceal. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe ale Educaţiei)*, 2023, nr. 5(165), pp. 180-184. ISSN 1857-2103. DOI: https://doi.org/10.59295/sum5(165)2023_29
2. Badea D. *Rugby, strategia formativă a jucătorului*. Bucureşti: FEST, 2012. 170 p.
3. UDROIU, M. Expert opinion study regarding the efficiency of the rugby methods implementation during the physical education classes for the high school students. In:*Annals of „Dunarea de Jos” University of Galati. Fascicle XV, Physical Education and Sport Management, 2, 2023 pp. 175-183*. doi: https://doi.org/10.35219/efms.2023.2.18
4. Tatu T. *Atletism*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1983. 359 p.

ИССЛЕДОВАНИЯ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ОРГАНИЗМА ГАНДБОЛИСТОВ, ВЫСОКОЙ СПОРТИВНОЙ КВАЛИФИКАЦИИ, В СОРЕВНОВАТЕЛЬНОМ ПЕРИОДЕ, ОБУСЛОВЛЕННЫЕ ИГРОВЫМ АМПЛУА И ПОЛОМ

RESEARCH OF HANDBALL PLAYERS' BODY INDICATORS, HIGH SPORTS QUALIFICATION, DURING THE COMPETITIVE PERIOD, DUE TO PLAYING ROLE AND GENDER

CZU: 796.322.015.6:303.4 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.106**

Руслан ВЕРЕЖАН,
e-mail: verejan70@mail.ru
Институт Физического Воспитания и Спорта,
Госсударственный Университет Молдовы
Александр ТУЧИН,
e-mail: alexandr.tucin83@gmail.com
Средняя Спортивня Школа № 2, г. Бельцы, Республика Молдова

Summary. *Modern level of handball requires athletes to have high sports qualifications and proper morpho-functional psychomotor and techno-tactical preparedness and the ability to effectively integrate them in hard competitive conditions with jointly interrelated actions.*

In addition , handball players complete under time limits and physical contact with an opponent, accurately and flexibly dosing the time , speed-strength and spatial parameters of technical and tactical actions, the effectiveness of which ultimately determines sports results. In a comprehensive assessment of handball players, the individual characteristics of physical development and indicators of disability of the winners of the national championship at the age of 23-26 years were studied.

Keywords: *anthropology, physical development, legal capacity, robotic ability, individual indicators, gaming role.*

ВВЕДЕНИЕ

Современный гандбол требует базовых кондиций подготовленности: специальной выносливости, психомоторных качеств, технико-тактического мастерства, соответствующих морфофункциональных возможностей, коммуникабельности в команде и адекватного взаимодействия. Современный уровень требований к гандболистам существенно изменился: постоянно меняется регламент игры, календарь соревнований, растет психофизический «накал» игры [5, с.56].

Резкая интенсификация игры требует повышения функциональной подготовленности обусловленной игровым амплуа, учитывающей тактику и стратегию уровня дееспособности физического развития, подготовленности спортсме-

нов с учетом игрового амплуа и пола, что позволит выявить «сильные» звенья команды и «слабые» - способные лимитировать работоспособность в процессе игры [5].

Актуальность. Современный уровень гандбола требует от спортсменов высокой спортивной квалификации должной морфофункциональной, психомоторной и технико-тактической подготовленности и способности, эффективно их интегрировать в жестких условиях соревнований при совместно-взаимосвязанных действиях. Кроме того, гандболисты соревнуются в условиях лимита времени и с физическим контактом с соперником, точно и гибко дозируя временные, скоростно-силовые и пространственные параметры технико-тактических действий, эффективность которых в итоге определяет спортивный результат [5].

Цель исследования предусматривала осуществление сравнительного анализа методом «поперечного среза» индивидуальных показателей подготовленности гандболистов высокой спортивной квалификации обусловленных игровым амплуа и полом.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

При комплексной оценке подготовленности гандболистов изучались индивидуальные характеристики физического развития и показателей дееспособности, призёров чемпионата страны, в возрасте 23-26 лет. Тестирование проводились в условиях физкультурного диспансера «АТЛЕТМЕД» кафедры Спортивных игр ГУФВС Республики Молдова с соблюдением требований к проведению скринга [3, с.48].

Проведена оценка роста стоя, размаха рук, веса тела, окружности грудной клетки (ОКГ), экскурсии грудной клетки (ЭГК), площади поверхности тела (ППТ), максимальной изометрической правой и левой кистей (F_{max}П.К.;F_{max} Л.К.), становой силы F_{max} С.С.), индекса Кетле (ИК), индекса массы тела (ИМТ), индекса морфологической зрелости (ИМЗ), жизненного индекса (ЖИ), относительной силы правой и левой кисти и становой силы [3].

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ И ИХ ОБСУЖДЕНИЕ

Гандбол – игра с нестандартными движениями и динамической соревновательной деятельностью в условиях аэробно-анаэробного энергообеспечения.

По мнению [2] возраст 18-30 лет – это возраст расцвета моторики человека, обеспечивающий возможность достижения высоких спортивных результатов. Оптимальные возрастные границы достижения наивысших результатов для гандболистов 23-26 лет, гандболисток – 21-25 лет, они достаточно стабильны, что важно для тренеров при целенаправленной и конкурентоспособной тренировке.

Известно, что в спортивных играх при непосредственном противоборстве с жестким физическим контактом в условиях совместного взаимосвязанных действий показатели физического развития являются фактором успеха.

Таблица 1. Индивидуальные показатели физического развития обусловленные игровым амплуа и полом (обобщенные данные)

Амплуа / показатели физического развития	**Пол**	**Разыгры-вающие**	**Полу-средние**	**Линей-ные**	**Край-ние**	**Врата-ри**
Рост стоя, см	м	189	192	198	183	195
	ж	173	185	187	170	178
Различия, %		8,5	3,6	5,6	7,6	8,7
Размах рук, см	м	203	208	205	201	210
	ж	180	188	189	175	180
Различия, %		17,8	9,6	7,8	12,9	14,3
Вес тела, кг	м	85	93	97	72	91
	ж	67	73	79	69	70
Различия, %		21,2	21,5	18,6	16,7	23,0
ЖЕЛ, мл	м	4300	4600	4800	4200	4600
	ж	3360	3650	3800	3700	3700
Различия, %		21,9	20,7	10,5	12,0	19,6
ОКГ, см	м	105,0	109,3	110,0	103,0	112,0
	ж	85	89,5	91,5	89,0	84,5
Различия, %		19,0	17,9	4,4	22,3	21,1
ЭКГ, см	м	10	12	9	10	11
	ж	8	8	8	8	9
Различия, %		20,0	32,4	10,2	11,1	18,2
F_{max}П.К., кг	м	48	53	52	45	51
	ж	36	38	43	41	36
Различия, %		25,0	28,3	17,3	8,9	29,4
F_{max}Л.К., кг	м	45	50	49	41	49
	ж	36	38	39	36	32
Различия, %		20,0	31,2	20,4	12,2	34,7
F_{max}С.С., кг	м	110	120	125	105	110
	ж	85	92	85	80	95
Различия, %		22,7	23,4	24,0	23,8	13,6

Нами определено (табл. 1), что наибольшие росто-весовые величины физического развития характерны для линейных игроков обоего пола – 198 и 178 см (5,6%) и 97-79 кг (18,6%) гандболистов и гандболисток. Несколько меньшие у вратарей 195-178 см (9,6%) и 91-70 (23,1%). Наименьшие – у разыгрывающих: 189-173 см (8,5), у крайних 183-170 см (7,6%), в весе тела: 85-67 кг (21,2%) и 72-69 кг (4,3%) соответственно. Промежуточное положение в росто-весовых показателях занимают полусредние игроки: 192-185 см (3,6%) и 93-73 кг (21,5%) соответственноРазмах рук прямо пропорциональна росту тела, с незначительным превышени-

ем длинны рук у полевых гандболистов на 4-8 см, у гандболисток от 2 до 5 см за исключением вратарей, 15 и 2 см соответственно.

Длина рук гандболистов действует в игре как рычаг скорости для передачи и ударов по воротам с одной стороны, с другой – для ловли и блокировки. Вратари с длинными руками могут выполнять свои функции более эффективно.

Длина рук у гандболистов превышает от 4 до 8 см у полевых игроков и 15 см у вратарей, у гандболисток от 1 до 7 см. Меньшая длина рук по нашему мнению не позволяет с должной эффективностью демонстрировать технико-тактические действия игровой активности по сравнению с гандболистами.

Наибольшие росто-весовые показатели линейных игроков связаны с тем, что в этом амплуа подбираются габаритные гандболисты, задачей которых является выигрыш единоборств с не менее габаритными линейными игроками соперника. А также блокирование дальних бросков спортсменов задней линии [4].

Анализ обще - силовых показателей максимальной изометрической силы правой и левой кистей становой силы показал явное преимущество гандболистов по сравнению с гандболистками: в правой кисте от 45 до 51 кг, левой – от 41 до 50 кг, асимметрия составляет 8,9-8,2% соответственно. У гандболисток соответственно 36- 43 кг и 32-39 кг, асимметрия 16,3%. Для устранения асимметрии в максимальной изометрической силе рекомендуются специальные упражнения с гантелями, гирями на адекватных тренажерах.

В максимальной изометрической становой силе также наблюдается полное превосходство гандболистов над гандболистками: от 110 до 125 кг и от 80 до 95 кг при различиях 27,3-24,0%. Превосходство гандболистов обусловлено большими росто-весовыми показателями физического развития с одной стороны, с другой – композицией мышечных волокон. У мужчин априори больше белых, у женщин – красных. Кроме того, следует обратить внимание на многофункциональные возможности кисти, спортсмен обладающий должной кистевой силой, ловкими пальцами быстрее обучается новым приемам владения предметами (мячом), лучше координирует свои локальные двигательные действия, что в значительной степени ускоряет процесс освоения [5]. Наряду с совершенствованием спортивно-технического мастерства у гандболистов развиваются условно рефлекторные «навыки» дыхательной системы, системы кровообращения и т.п., обеспечивающие развитие координации между ОДА и этими системами [4, с.30].

Определено, что жизненная емкость легких (ЖЕЛ), объем грудной клетки (ОГК) и экскурсия грудной клетки (ЭГК), характеризующие функциональное состояние аппарата внешнего дыхания обусловлены с одной стороны росто-весовыми показателями физического развития, с другой – игровым амплуа. В частности, ЖЕЛ, ОГК, ППТ у линейных игроков наибольшие обоего пола, с превосходством гандболистов на 10,5 и 4,4% соответственно, при наименьших значениях ЭГК, отражающих функциональное состояние дыхательных мышц из-за более низкой игровой активности. Несколько меньше величины ЖЕЛ, ОГК, ЭГК и ППТ наблю-

даются у вратарей, еще меньше – у крайних, полусредних и разыгрывающих, при наибольшей величине ЭГК – игроков обоего пола.

Среди множества индивидуальных показателей физического развития спортсменов большое значение отводится его дееспособности, оцениваемой методом индексов, позволяющим дать комплексную оценку по совокупности отдельных признаков выраженных в априорных математических формулах [3].

Известно, что под воздействием учебно-тренировочных занятий и участия в соревнованиях происходят адаптационные морфологические и функциональные преобразования во всех органах и системах ОДА, наблюдается их гармонизация и стабилизация, обеспечивающие оптимизацию и эффективность регуляторных процессов [5, с.86]. По мнению [2], состав активной массы тела оказывает определяющее воздействие на проявление физической работоспособности во времени за счет накопления в скелетной мускулатуре и сухожилиях свободной потенциальной энергии, которая в процессе двигательной активности преобразуется в кинетическую, обеспечивая необходимую физическую работоспособность спортсменов.

В контексте выше изложенного из таблицы 2 следует, что у линейных игроков наибольшая активная масса тела (ИМТ) у гандболистов – 24,2 кг/м^2 и 21,3 кг/м^2 у гандболисток (12,0%). У всех полевых игроков и вратаря ИМТ от 23,6 до 23,8 кг/м^2 у гандболистов 21,3-22,3 кг/м^2 у гандболисток. Величины общей активности массы тела, одного из факторов проявления мышечной силы взаимосвязаны напрямую с росто-весовыми характеристиками физического развития у исследуемых спортсменов, со значительным превосходством гандболистов по сравнению с гандболистками в пределах от 42,1 до 51,5 кг и от 37,1 до 38,3 кг (18,3% и 3,1%) соответственно.

Таблица 2. Индивидуальные показатели дееспособности физического развития гандболистов высокой квалификации в соревновательном периоде годового цикла тренировки, обусловленные игровым амплуа и полом (обобщенные данные)

Амплуа / показатели физического развития	**Пол**	**Разыгрывающие**	**Полусредние**	**Линейные**	**Крайние**	**Вратари**
ИМТ, кг/м	м	23,8	23,8	24,2	23,8	23,8
	ж	22,4	21,4	21,3	21,5	22,3
Различия, %		3,1	12,3	12,0	8,5	1,7
ППТ, м^2	м	1,98	2,10	2,10	1,82	2,04
	ж	1,75	1,83	1,80	1,67	1,67
Различия, %		13,1	14,8	16,7	9,0	22,2
Общая активная масса тела, кг; ИМТ, кг/м^2, ППТ, м^2	м	47,12	51,5	51,5	42,1	48,6
	ж	39,3	39,3	38,3	21,2	37,1
Различия, %		4,3	31,4	35,6	45,8	27,3

ИМЗ, ус.ед.	м	7,5	8,1	7,8	8,1	7,8
	ж	6,6	7,3	7,2	5,9	6,5
Различия, %		18,4	9,9	1,2	27,2	9,7
ИК, г/см	м	449	469	479	408	467
	ж	388	395	388	395	393
Различия, %		13,6	15,6	19,0	3,2	18,8
ЖИ, мл/кг	м	50,6	48,4	50,0	58,3	52,7
	ж	49,3	42,5	50,7	44,9	50,0
Различия, %		2,6	13,9	0,2	23,0	0,6
ИО F_{max}П.К., %	м	56,5	55,8	57,8	67,5	56,0
	ж	53,7	52,1	60,6	55,1	51,4
Различия, %		5,2	7,1	4,6	13,4	8,9
ИО F_{max}Л.К., %	м	55,8	52,6	54,4	56,9	51,4
	ж	50,7	50,7	55,0	52,2	45,7
Различия, %		10,1	3,7	1,1	9,0	12,5

По мнению Дембо А. [1], для успешной реализации технико-тактической деятельности на уровне высшего спортивного мастерства, должна соответствовать морфологическая зрелость морфофункционального состояния ОДА, которая выражается в показателях ИМЗ, ИОF_{max} кистей, ИОF_{max} становой силы, в совокупности обеспечивающие условия высокой дееспособности организма, повышающие его физические возможности, нормализирующие кислородную насыщенность крови, освобождая ее от избытка углекислоты, по средством аппарата внешнего дыхания.

Таким образом, обучение и совершенствование новым технико-тактическим действиям предполагает оптимальный уровень активной массы тела (ИМТ), морфофункциональной зрелости (ИМЗ) и атлетизма. Это структурная и функциональная основа совершенствования спортивного мастерства [1,3].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Гандбол – игра с нестандартными движениями, двигательными действиями переменной мощности. Соревновательная деятельность спортсменов осуществляется в аэробно-анаэробном режиме энергообеспечения, вызывая специфические изменения, как в физическом развитии, его дееспособности, так и физической работоспособности во взаимосвязи с игровым амплуа и полом. Наблюдаются сходные адаптационные изменения во всех системах и органах с более выраженными показателями у гандболистов по сравнению с гандболистками, обусловленные половым диморфизмом и игровым амплуа.

ССЫЛКИ

1. ДЕМБО, А. *Антропометрия. Спортивная медицина (учеб.пособ.).* Москва: 1975 с.97-110.
2. ДОНСКОЙ, Д., ЗАЦИОРСКИЙ, В. *Онтогенез моторики. Биомеханика (учеб. пособ.).* Москва: 1979 Физкультура и спорт, с. 22-230.
3. ДУБРОВСКИЙ, В. *Спортивная медицина. (учебник).* Москва: ВЛАДОС, 2002 с. 512.с. ISBN 5-691-01006-9
4. ЗАЙЦЕВ, Ю., ДМИТРИЕНКО, Л., ШИЯН, Г., ЧАШКОВА., О. *Модельные весо-ростовые показатели, возраст и амплуа высококвалифицированных гандболистов и тенденции развития игры в период 2008-2018 годов.* Физическая культура и спорт – наука и практика. Краснодар: 2019 с. 28-32.
5. ИГНАТЬЕВА, В. *Гандбол. (учебник).* Москва: 2008 Физическая культура. с. 141-151. ISBN 978-5-9746-0082-1, ISBN 978-5-902890-05-8

МЕТАПРЕДМЕТНЫЙ ПОДХОД В ИЗУЧЕНИИ ПРИНЦИПОВ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ НА ОСНОВЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО УЧЕНИЯ О РАЗВИТИИ СПОСОБНОСТЕЙ

METADISCIPLINARY METHOD FOR STUDYING PHYSICAL EDUCATION PRINCIPLES BASED ON PSYCHOLOGYCAL DOCTRINE OF MOTOR EDUCATION

CZU: 796.011 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.107**

Геннадий ГЕРМАНОВ,
ORCID: 0000-0002-8066-846X
e-mail: genchay@mail.ru
Российский университет спорта «ГЦОЛИФК», Москва, Россия
Ирина САБИРОВА,
ORCID: 0000-0002-2317-4674
e-mail: sabirova27.02@mail.ru
Воронежский институт МВД РФ, г. Воронеж, Россия
Александр ГОРАЩЕНКО,
ORCID: 0000-0002-8269-7862
e-mail: iurich.au@mail.ru
Институт Физического Воспитания и Спорта,
Государственный Университет Молдовы
Елена МОКРОУСОВА,
ORCID: 0000-0002-4037-4037
e-mail: decanat.sport@gmail.com
Институт Физического Воспитания и Спорта,
Государственный Университет Молдовы

Summary. *The common views development and the adoption of the already tried-and-tested approaches to the interpretation of abilities fromgeneral psychology and activity psychology will ensure the doctrine advancement of the common factors of special motor abilities education, and the extrapolation of accumulated psychological and pedagogical knowledge into the subject area of physical education will allow organizing and sorting out the system of physical education and sports knowledge. The very term "ability" should becomenotion-integrator that brings together the conceptual apparatus, the essential sources of psychological, didactic and per se physical education methodological knowledge, and the relationship with other scientific categories puts itamong the most generalized fundamental concepts-categories that are essential for the general science theory, emphasizing integrative trends in the modern scientific knowledge development.*

Ключевые слова: *двигательные способности, метапредметный подход, физическое воспитание.*

ВВЕДЕНИЕ

В массиве научных знаний порой забываются исходные основы теорий, положивших начало формированию аккумулированного интегрированного знания, какой является теория физической культуры. В первую очередь речь идет о собственно-научной базе знаний теории и методики физического воспитания. Сегодня наблюдается смешение ее научных истоков с отдельными отраслевыми дисциплинами. Научно-практические идеи для собственного развития теория физического воспитания черпает не только из общей педагогики. Она все более опирается на знания философских, педагогических, психологических дисциплин, где развитие и воспитание человека рассматривается в системе метапредметного знания, сквозь призму общенаучных подходов, формирующих гносеологические основы данной теории. Одним из таких направлений является учение о развитии способностей, в том числе их воспитание в двигательной деятельности человека [1, 2, 5, 7, 10 и др].

Цель исследования – с опорой на метапредметные знания описать закономерности физического совершенствования человека в контексте развития двигательных способностей

РЕЗУЛЬТАТЫ И ОБСУЖДЕНИЕ

Результаты теоретического анализа представлены уточнением гносеологических знаний о закономерностях физического воспитания, суть которых составляет деятельность по воспитанию двигательных способностей.

Концепция двигательной деятельности, разработанная к 80-м годам, была основана на дидактическом подходе и противопоставлена методологии воспитания двигательных способностей. Этому способствовал и классический подход к трактовке способностей [8; с. 386-387], который указывал: «...понятие способность не сводится к знаниям, навыкам или умениям, которые выработаны у человека». Подобное толкование привело в теории физического воспитания к разрыву и изолированному рассмотрению двух результирующих сторон двигательной функции – навыков и качеств, что в последующем проявилось в размежевании в процессе упражнений двух научно-теоретических направлений – обучения движениям и управления развитием физических качеств человека.

Освоение двигательного действия, успешное формирование двигательных умений и навыков возможно только при определенном уровне развития способностей. По отношению к навыкам физические способности предстают как возможности человека к деятельности, а форма их проявления выражена готовностью осуществлять двигательные действия. В публикациях приводится мнение ученых, что физические способности и двигательные навыки выступают как неразрывные стороны упражнения, большинство из них отвергают противопоставление навыков и способностей как раздельно существующих явлений. Двигательные спо-

собности определенным образом сопряжены с проявлением умений и навыков, представляют их основу, т.е. проявляемые физические способности составляют элемент двигательных навыков. Из этого следует, что двигательный навык всегда выступает как особый уровень закрепления физических способностей, очень часто несущих не только количественную, но и качественную характеристику, что порой и отражается в характеристиках двигательного навыка.

Формирование основ физической культуры личности, а вместе с тем устремление к всестороннему и гармоничному ее развитию, реализация возможностей достижения каждым физического совершенства, укрепление и многолетнее сохранение здоровья достижимы только в самой двигательной деятельности. Деятельность – функциональное взаимодействие человека с реальностью, направленное на познание и преобразование не только природы, но и самого себя, совершенствование психической и физической сторон человека, организуемая с целью удовлетворения двигательных потребностей. Двигательная деятельность, акцентирующая телесное развитие, требует создания условий, в которых она способствует всестороннему развитию, где пути духовного совершенствования сопряжены с его физическим развитием в процессе физического воспитания.

Принцип единства деятельности и способностей раскрывает отношения способностей и деятельности. Согласно данному принципу, деятельность реализуется через способности субъекта, а способности соответственно развиваются в деятельности. Деятельность начинает реализовываться на основе имеющихся у субъекта способностей, а в дальнейшем, если требования деятельности превышают существующий уровень развития способностей, деятельность приводит в движение процесс развития способностей.

В современных психологических исследованиях одним из основных принципов при изучении способностей является принцип психофизического единства. В. Шадриков [11] рассматривая «способности как свойства функциональных систем, реализующих отдельные познавательные и психомоторные функции», отмечает, что любая конкретная деятельность может быть дифференцирована на отдельные психические функции, реализующие наиболее общие формы деятельности. Психическая функция реализуется специализированной функциональной системой, которая является частью единой функциональной системы мозга, и в этом случае общее не предшествует частному, а наоборот, есть результат «сборки» отдельных элементов. В этом смысле подчеркивается общность качественных свойств проявляемых способностей [11, с. 132].

В. Фарфель [9], отказавшись от понятия «двигательные качества», под которыми он подразумевал некоторые качественные «меты» (характер) двигательной деятельности, призвал к употреблению в научном обиходе термина «двигательные способности». Данной позиции противостоит мнение других ученых [1, 4, 5, 7], в работах которых отмечается, что в различных двигательных способностях находит свое выражение качественное своеобразие двигательных возможностей чело-

века. Например, В. Зациорский пишет, что «...они – есть некоторая характеристика именно человека, а не движения; мы говорим о силе того или иного спортсмена, его выносливости как о его возможностях выполнять те или иные движения...,» [3, с.12]. В основополагающих научных концепциях и доктринах ученых трактовка способностей осуществляется в сопоставлении с двигательными возможностями человека, их проявлением и влиянием на эффективность деятельности, когда, например, «двигательные способности понимаются как индивидуальные свойства, определяющие двигательные возможности человека». Как видим, нет единства во мнениях ученых: как следует рассматривать? в виде качественных функциональных характеристик человека? или в роли качественных сторон, характеризующих его двигательную функцию? [2].

Б. Теплов [8; с. 410] предлагает рассматривать проблему двигательных способностей с позиций качественных, а не количественных критериев их оценки. Уместно напомнить, что их изучение и по сей день осуществляется путем количественной оценки двигательных норм, а не перспективных качественных признаков. Количественный подход необходим, «но только в том случае, когда он следует за качественным анализом, вытекает из него, им определяется» [8; с. 414].

К общим способностям относят те общие свойства индивида, которые отвечают требованиям не одного, а многих видов его деятельности. Специальные способности представлены теми свойствами индивида, которые отвечают более узкому кругу требований в избранной специфической деятельности. Вопрос об общих и специальных способностях оказался крайне дискуссионным. С. Рубинштейн [6] был первым, кто поставил проблему единства общих и специальных способностей как неделимого явления человеческой деятельности, что нашло свое весьма существенное воплощение в современных проблемах двигательной деятельности. Ученый указывал: «…Способности человека реально даны всегда в некотором единстве общих и специальных свойств, их особенных и единичных проявлений. Нельзя внешне противопоставлять их друг другу. Между ними имеется и различие, и единство. ... Общие... и специальные способности в этом смысле как бы взаимопроникают друг в друга; они два компонента единого целого. ... Решительно во всякой одаренности есть и общее, и особенное.…[6; с. 541]». Именно это единство и легло в основу современного понимания принципа спортивной тренировки – «единство общей и специальной подготовки спортсмена».

В более поздней совей работе «Принципы и пути развития психологии» [6; с. 125-134]. С. Рубинштейн очерчивает механизм формирования способностей. «Для формирования способностей нужно, чтобы соответствующие психические деятельности обобщились ... качество способности существенно зависят от того, как совершается генерализация.. [6; с. 546]. При достаточно развитом уровне обобщения возможен перенос этого свойства с одной деятельности на другую, что позволяет не только сократить, ускорить ход реализации деятельности, но и предвос-

хитить, определить развитие действий. Способность к обобщению, по-видимому, позволяет объяснить ускоренное формирование навыков».

В связи с задачами различения общих и специальных способностей, возникает проблема компенсации одних компонентов в способностях другими, которая является одной из сложнейших в рассматриваемом вопросе. Это объясняется тем, что компенсации рассматриваются различными исследователями с различных позиций. В одном случае компенсация рассматривается довольно узко – слабость одной психической функции компенсируется силой другой, а в другом – шире, где компенсация недостающей способности обеспечивается умением и характерологическими качествами – терпением, настойчивостью, другими волевыми проявлениями. Таким образом, недостаток развития, какой-либо одной частной способности может быть компенсирован (возмещен) за счет усиленного развития других функций.

В зависимости от того, какие условия деятельности складываются для развития способностей, последние могут проявиться как актуальные или потенциальные; о первых судят по показателям текущего контроля (актуальные способности), о других – по динамике показателей актуальных способностей в течение нескольких лет (потенциальные способности).

Итак, к актуальным способностям**,** как правило, относят те, которые необходимы именно в данный момент и реализуются в конкретном виде деятельности. Актуальные способности уже обнаружены и реализуются при благоприятных условиях. Актуальные способности – только часть потенциальных способностей. Под потенциальными способностями понимаются те, которые не реализуются в конкретном виде деятельности или в конкретный момент времени, но способны актуализироваться при изменении соответствующих условий деятельности. Необходимо проводить количественную оценку актуальных способностей и качественную оценку потенциальных способностей.

Обычно, говоря о способностях, отмечают их влияние на успешность деятельности. Вместе с тем, эффективная деятельность определяет интенсивность их развития. Поэтому методологически неверно будет отрывать способности от условий их реализации, т.е. деятельности. Только в системе «способности – условия деятельности» можно говорить о потенциально возможной деятельности. Такими условиями двигательной деятельности в физическом воспитании являются адекватность, оптимальность, комплексность воздействия.

Требование адекватности предполагает учет ведущих психофизических свойств, способностей и качеств человека в деятельности, выявление доминирующих факторов его физической готовности, предусматривает качественное и количественное соответствие тренировочного эффекта требованиям двигательной задачи; определяет минимизацию расходов физиологических ресурсов, предусматривает достижение оптимальности реакций, устанавливает их согласованность друг с другом. Оптимальность – наилучший способ организации деятельности при заданных условиях и параметрах.

Успешность деятельности зависит от комплекса способностей. Высокие достижения в одной и той же деятельности могут быть обусловлены различным комплексом способностей. Поэтому принципиально можно говорить о различных типах, видах и разновидностях способностей, их структуре.

В отдельные возрастные периоды онтогенеза человека возникают благоприятные условия для развития отдельных способностей в силу неравномерности, скачкообразности и гетерохронного развития и созревания систем организма. Такие возрастные периоды, когда условия для развития тех или иных способностей будут наиболее оптимальными, называются «сенситивными». Доказано, что если направленное развитие двигательных способностей осуществлять в период их ускоренного роста, то педагогический эффект оказывается значительно выше, чем в период их замедленного формирования [12; с 174].

ВЫВОДЫ

В системе научно-теоретических знаний о явлениях физической культуры и спорта следует разграничивать знаниевые основы, представленные в научном пространстве обобщающей теорией физической культуры и ее отраслевыми дисциплинами – теорией физического воспитания, теорией спорта и др. науками. Надо понимать, что сложившаяся теория физического воспитания не может, да и не должна претендовать на всеобщее научное знание о физической культуре. С другой стороны, современные интегративные тенденции, проявившиеся в последнее время в нашей предметной сфере, не должны «подтягивать» теорию физического воспитания до всеобщей науки, что сплошь и рядом проявляется в научных работах ученых. Ей – теории физического воспитания – присущи свой предмет и объект исследования, своя область научно-методических знаний и свои закономерности функционирования, по которым в системе физического воспитания происходит организация деятельности.

ЛИТЕРАТУРА

1. ГЕРМАНОВ, Г. *Двигательные способности и физические качества. Разделы теории физической культуры*. Москва: Юрайт, 2017. 224 с. ISBN 978-5-534-04492-8.
2. ГЕРМАНОВ, Г. *Общие и специальные способности к двигательной деятельности как предмет научного познания: научно-теоретический анализ*. В: Вестник МГПУ: Естественные науки. Москва: МГПУ, 2019, с.81-92. ISSN 2076-9091
3. ЗАЦИОРСКИЙ, В. *Физические качества спортсмена: основы теории и методики воспитания*. Москва: Советский спорт, 2009. 200 с. ISBN 978-5-907225-01-5

4. КОРЕНБЕРГ, В. *Основы спортивной кинезиологии*. Москва: Советский спорт, 2005. 232 с. ISBN 5-9718-0065-5
5. НИКИТУШКИН, В., ГЕРМАНОВ, Г., КУПЧИНОВ, Р. *Метаучение о воспитании двигательных способностей: монография*. Воронеж: Элист, 2016. 506 с. ISBN 978-5-87172-083-7
6. РУБИНШТЕЙН, С. *Основы общей психологии*. СПб: Питер, 2009. 713 с. ISBN 5-314-00016-4
7. САБИРОВА, И. *Метапредметный подход к подготовке стрелков-пистолетчиков в системе многолетней тренировки* / Автореферат диссертации доктора хабилитат педагогических наук, Москва, 2015.
8. ТЕПЛОВ, Б. О способностях. В: *Психология способностей: хрестоматия*. Москва: МПСУ, 2012. с. 376-415. ISSN 2076-9091
9. ФАРФЕЛЬ, В. *Управление движениями в спорте*. Москва: Советский спорт, 2011. 202 с. ISBN: 978-5-9718-0467-3
10. ХУТОРСКОЙ, А. *Метапредметный подход в обучении*. Москва: Эйдос, 2012. 273 с. ISBN 978-5-904329-18-1
11. ШАДРИКОВ, В. *Введение в психологию: способности человека*. Москва: Логос, 2002. 160 с. ISBN 5940101321
12. ШАЦКИЙ, Г., ШПАК, В., ГОРАЩЕНКО, А.Формирование функционального оптимума в развитии двигательных кондиций у учащихся начальной школы. В: Ştiinţa Culturii Fizice, 2021, 2 (38), с. 171-178

CUPRINS

JURNALISM, COMUNICARE, MULTIMEDIA

Georgeta STEPANOV
DIMENSIUNILE VALORICE ALE REALPOLITIK-ULUI CA OBIECT DE REFLECTARE MEDIATICĂ 5
Victoria BULICANU
MESAJUL PUBLICITAR: DE LA CREATIVITATE LA VÂNZĂRI 12
Ludmila RUSNAC
LA PUBLICATION À PROFIL ÉCONOMIQUE "LOGOS-PRESS" – UN HEBDOMADAIRE PRIVÉ DE TRADITION 17
Mariana TACU
PROTECȚIA MINORILOR ÎN SPAȚIUL MEDIATIC OFFLINE ȘI ONLINE 22
Nelly ȚURCAN
ADOPTAREA NOILOR TENDINȚE ȘI COMPETENȚE ÎN FORMAREA BIBLIOTECARILOR UNIVERSITARI 30
Nelly ȚURCAN, Viorica LUPU
PARTENERIATE PENTRU UN MANAGEMENT EFICIENTAL DATELOR DE CERCETARE 38
Andrei DUMBRĂVEANU
JURNALISMUL DE MEDIU, DE LA SOCIAL LA ECOLOGIC 47
Mihai LESCU
DINAMICA COMUNICĂRII GEOPOLITICE A MASS-MEDIEI DIN REPUBLICA MOLDOVA PRIVIND RELAȚIILE MOLDO-ROMÂNE 56
Dumitru ȚURCANU
PREZENȚA INTERESULUI PUBLIC ÎN ȘTIRILE TV 63
Liliana POȘTAN
STRATEGII DE FORMARE A COMPETENȚEI DE RELATARE SECTORIALĂ ÎN DOMENIUL JURNALISMULUI ȘI COMUNICĂRII 70
Vitalie GUȚU
UNDA LIBERĂ – PRIMUL TRUST MEDIA STUDENȚESC. APARIȚIE, CONCEPT ȘI DEZVOLTARE 75
Ilinca FIODOROV
COMPETENȚELE TEHNOLOGICE ALE JURNALISTULUI DIGITAL 81
Natalia CHERADI
EVOLUȚIA BIBLIOGRAFIEI ECONOMICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: CONTRIBUȚII ȘI PERSPECTIVE 87
Romina SURUGIU, Mădălina MORARU
FOLOSIREA CAMEREI OFF/ ON ÎN TIMPUL EDUCAȚIEI ACADEMICE ÎN MEDIUL ONLINE 95

Bogdan OPREA
INFLUENȚE EXTREME ASUPRA JURNALIȘTILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ROMÂNIA ÎN PANDEMIA DE COVID-19 - PATRONII DE PRESĂ, MANAGERII DE BUSINESS ȘI ȘEFII EDITORIALI 102
Valentina BOUREANU
PROFILUL CONSUMATORULUI ROMÂN DE VINURI PRODUSE ÎN REPUBLICA MOLDOVA 108
Ioan-Claudiu PĂDUREAN
O PRIETENIE DIN EXIL: ION RAȚIU ȘI GERARD PATRICJ ALOYSIUS O'HARA 113
Mariana HARJEVSCHI
DESIGN ȘI FUNCȚIONALITATE ÎN ARHITECTURA BIBLIOTECILOR PUBLICE: INOVAȚII ȘI TENDINȚE CONTEMPORANE 120
Vladimir MOCAN
UTILIZAREA INDICELUI TIMMY LA EVALUAREA CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE 127
Maria PILCHIN
BIBLIOTECILE PUBLICE DIN REPUBLICA MOLDOVA ȘI CRIZA LECTURII 132
Lilia POVESTCA
COMPETENȚELE DE COMUNICARE ÎN DOMENIUL INFODOCUMENTAR ... 139
Diana SILIVESTRU
BIBLIOTECILE PUBLICE ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE A REPUBLICII MOLDOVA 147
Theofilos MAROUSIS
EXPLORING THE INTERSECTION OF MISINFORMATION AND PUBLIC AGENDA: A CLOSER LOOK TO A LOOMING POLITICAL SCANDAL 155
Ilana DAHAN
THE DIGITAL SCHOOL NEWSPAPER PHENOMENA IN ISRAEL IN THE LAST DECADE 163
Елена РАЙЛЯН
ОСОБЕННОСТИ МАРКЕТИНГОВЫХ КОММУНИКАЦИЙ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ МОЛДОВЫ 171

RELAȚII INTERNAȚIONALE, ȘTIINȚE POLITICE ȘI ADMINISTRATIVE

Svetlana CEBOTARI
DIALOGUL REPUBLICA MOLDOVA-UNIUNEA EUROPEANĂ ÎN CONTEXTUL RĂZBOIULUI RUSO-UCRAINEAN : REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE 179
Natalia PUTINĂ
CU PRIVIRE LA DIMENSIUNILE REZILIENȚEI NAȚIONALE – O ANALIZĂ SISTEMICĂ 186

Cristina MORARI
CHALLENGES OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA ON ITS WAY TO THE EU ACCESSION 193
Liliana BENIUC
INTEGRAREA EUROPEANĂ PRIN PRISMA FEDERALIZĂRII UNIUNII EUROPENE 201
Eugen CARA
ACCESSION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA TO THE EUROPEAN UNION WITH OR WITHOUT A DEFINED STATUS OF THE TRANSNISTRIAN REGION 208
Andrei ZAPŞA
CONCEPTUALIZAREA POLITICII EXTERNE A UNIUNII EUROPENE 218
Cristina EJOVA
THE USE OF THE INTERNET BY TERRORIST ORGANIZATIONS 225
Александру РОМАН
МОЛДАВСКО – УКРАИНСКИЕ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ В ИСТОРИЧЕСКОМ КОНТЕКСТЕ 232
Carolina BUDURINA-GOREACII
PARCURSUL EUROPEAN AL REPUBLICII MOLDOVA LA ETAPA ACTUALĂ 240
Margareta BELTEI
MULTICULTURAL POLICY: A SOLUTION FOR INTERETHNIC TENSIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA 246
Iuliana VÎRLAN
CARIERA DIPLOMATICĂ. FORMAREA PROFESIONALĂ 253
Marcel BENCHECI, Nicolae PANFILII, Diana HÎRBU
PREVENIREA INFRACȚIUNILOR INFORMATICE CA FUNDAMENT PENTRU GARANTAREA SECURITĂȚII NAȚIONALE 260
Victoria BEVZIUC
FACTORII DE INFLUENȚĂ A PERCEPȚIILOR PRIVIND SECURITATEA PENTRU REPUBLICA MOLDOVA 265
Mariana IAŢCO
PROMOVAREA REFORMEI SECTORULUI PUBLIC PRIN ANALIZA MECANISMELOR SOCIALE 272
Aurelia PERU-BALAN
SPAȚIUL INFORMAȚIONAL AL REPUBLICII MOLDOVA SUB PRESIUNEA POTENȚIALULUI MANIPULATIV AL PROPAGANDEI STRĂINE 278
Livia ZAPOROJAN
REFERENDUMUL – FORMĂ DE EXERCITARE A SUVERANITĂȚII NAȚIONALE 286
Alexandru ROMAN
CONSTITUIREA STRUCTURILOR PENTRU PROMOVAREA POLITICII EXTERNE ÎN MOLDOVA ȘI ACTIVITATEA DIPLOMAȚILOR MOLDOVENI ... 294

Iulia GORINCIOI
RĂZBOIUL ȘI EMERGENȚA NOII ORDINI MONDIALE 302
Eugenia BOGATU
EDUCAȚIA PRAGMATICĂ – PREMISĂ A UNEI SOCIETĂȚI PROSPERE 311
Mariana BORDIAN
PARTICULARITĂȚI ALE RĂSPUNDERII JURIDICE CIVILE A ALESULUI LOCAL 317
Vitalie SÎLI
UNELE ASPECTE PRIVIND REGLEMENTAREA INTERNAȚIONALĂ A COMBATERII TERORISMULUI 325
Irina CEACÎR
SINERGIA DINTRE CULTURA ORGANIZAȚIONALĂ, MOTIVAȚIA ECHIPEI ȘI SCHIMBARE: FUNDAMENTE PENTRU REZILIENȚA INSTITUȚIONALĂ.. 333
Irina IACUB
GARANTAREA CONSTITUȚIONALĂ A RESTRÂNGERII DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI CA DIMENSIUNE INERENTĂ SECURITĂȚII JURIDICE 340

PSIHOLOGIE

Zinaida BOLEA, Carolina ZLENCO
CONCEPTELE LUI SERGE LEBOVICI: RESURSE PENTRU ASISTENȚA PSIHOLOGICĂ A FAMILIEI CU COPII CE SUFERĂ DE TULBURĂRI DE SPECTRU AUTIST 349
Veronica CALANCEA, Rodica GUȚULEAC
PARTICULARITĂȚI ALE SFEREI EMOȚIONALE LA PERSOANELE DIAGNOSTICATE CU CANCER DIN PERSPECTIVA DE GEN 356
Tatiana BARBAROȘ
INTERVENȚII ÎN SITUAȚII DE CRIZĂ PRIN INTERMEDIUL CONSILIERII DE GRUP 362
Елена КОЖУХАРЬ, Владимир СЕРКИН
ВОЗРАСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О СМЫСЛЕ (ПСИХОСЕМАНТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ) 367
Aura IACOBIN
DIMENSIUNI PSIHOLOGICE ALE DEZVOLTĂRII MEMORIEI ELEVILOR ÎN MONITORIZAREA CURRICULUMULUI NAȚIONAL 375
Mirela-Claudia MOMANU, Angela POTÂNG
MOTIVAȚIA INTRINSECĂ - PREDICTOR AL IMPLICĂRII ACADEMICE A STUDENȚILOR 381
Tatiana ROȘCA, Camelia DEPUTOVICI
EUTANASIA ȘI ALEGERI ALE SFÂRȘITULUI VIEȚII 388
Жанна РАКУ
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РОДИТЕЛЬСКИХ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ С СОВРЕМЕННЫМИ ПОДРОСТКАМИ 398

Svetlana RUSNAC, Ecaterina GAMURAR
AUTOIDENTIFICAREA PROFESIONALĂ A ADOLESCENȚILOR ÎN COLEGIU..405
Ana TARNOVSCHI
PERSPECTIVE PSIHOLOGICE ALE DEZVOLTĂRII ATENȚIEI ELEVILOR ÎN MONITORIZAREA CURRICULUMULUI NAȚIONAL 412
Tatiana ROȘCA, Svetlana GONȚA
VIOLENȚA DE GEN: PERCEPȚIE ȘI INTERVENȚIE SOCIALĂ..... 419
Диана РОЩУПКИНА
СОЦИАЛЬНАЯ ИДЕНТИЧНОСТЬ И СУБЪЕКТИВНОЕ БЛАГОПОЛУЧИЕ СТУДЕНТОВ..... 434
Iulia RACU, Lilia CHIRIAC
PARTICULARITĂȚILE INTELIGENȚEI EMOȚIONALE LA STUDENȚI 442

MONITORIZAREA CONTINUĂ A CURRICULUMULUI ȘCOLAR ÎN FUNCȚIE

Vladimir GUȚU
CADRUL COMPARATIV AL FINALITĂȚILOR EDUCAȚIONALE DIN FINLANDA ȘI REPUBLICA MOLDOVA..... 448
Maia ȘEVCIUC
CONCEPTUL DE EVALUARE A GRADULUI DE MANIFESTARE A COMPETENȚEI 456
Carolina ȚURCANU
DIVERSITATEA ABORDĂRILOR COMPETENȚEI: RELAȚII ȘI INTERACȚIUNI..... 466
Vladimir GUȚU, Nadejda VELIȘCO
CURRICULUMUL EDUCAȚIONAL INTEGRAT: CONCEPT ȘI PERSPECTIVELE INTEGRALITĂȚII 475
Vladimir GUȚU, Nicolae BRAGARENCO, Natalia TOMA
PLANUL-CADRU DE ÎNVĂȚĂMÂNT CA OBIECT AL MANIFESTĂRII CURRICULARE 485
Maia ȘEVCIUC, Carolina ȚURCANU, Veaceslav BOLIEV
VALENȚELE DISCIPLINELOR ȘCOLARE ÎN FORMAREA COMPETENȚELOR INTER- ȘI TRANS- DISCIPLINARE..... 493
Vladimir GUȚU, Veaceslav BOLIEV, Ioana Corina GEORGESCU
UNELE ASPECTE COMPARATIVE ALE COMPETENȚELOR DIN DIFERITE ȚĂRI CU CELE DIN REPUBLICA MOLDOVA 500

ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI

Otilia DANDARA, Elena GOGOI
PREMISE ȘI CONTEXT DE REALIZARE A ACTIVITĂȚII DE MENTORAT ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR..... 508

Svetlana BUREA, Nikoleta MELNIC, Corina AJDER
INCLUSIVE STRATEGY FOR WRITING ENGLISH IN INTERNATIONAL TREATY, DECLARATIONS 517
Viorica GORAȘ-POSTICĂ, Dana-Maria MOTFOLEA
ROLUL ȘCOLARULUI MIC ÎN PREDAREA-ÎNVĂȚAREA EFICIENTĂ A LIMBII ENGLEZE ÎN TREAPTA PRIMARĂ 524
Nadejda OVCERENCO
FORMAREA REFLEXIVITĂȚII PROFESIONALE A STUDENȚILOR PEDAGOGI ÎN CADRUL ORELOR PRACTICE 532
Svetlana HARAZ, Liliana ANTIMIR
PROFESIONALIZAREA TINERILOR ÎN SITUAȚII DE RISC ȘI INSERȚIA LOR PE PIAȚA MUNCII 539
Liliana POȘTAN
ADULTUL UNIVERSAL ȘI ADULTUL GENERATIONAL: REFLECȚII ASUPRA UNUI PLAN DE EDUCAȚIE ȘI ÎNVĂȚARE 546
Svetlana RUSNAC, Ecaterina GAMURAR
AUTOIDENTIFICAREA PROFESIONALĂ A ADOLESCENȚILOR ÎN COLEGIU..554
Cătălina OSOIANU, Nina BÎRNAZ
PROIECTUL – METODĂ EFICIENTĂ DE COLABORARE ÎN CADRUL EVALUĂRII SUMATIVE 561
Angela SÎRGHI
ASPECTE ALE STRATEGIILOR METACOGNITIVE ÎN PROCESUL DE ÎNVĂȚARE A LIMBII STRĂINE 567
Mădălina MIȘCALENCU
FORMAREA CONTINUĂ A CADRELOR DIDACTICE DIN PERSPECTIVA EDUCȚIEI INCLUZIVE TIMPURII 573
Silvia MACHIDON
COMUNICAREA INTERINSTITUȚIONALĂ ȘI COLABORAREA ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREUNIVERSITAR: PROVOCĂRI ȘI SOLUȚII 580
Mirela PANDELICĂ
SINELE AUTENTIC – FACTOR DECLANȘATOR AL ACCEPTĂRII NECONDIȚIONATE ȘI IMPLICIT AL MOTIVAȚIEI PENTRU STUDIU 589
Irina SÎRBU
ART AS A FUNDAMENTAL ELEMENT IN INTERDISCIPLINARY SCHOOL PROJECTS 594
Oana-Mălina STOIAN
FAMILIA – NUCLEUL INFORMAL CENTRAL ÎN MOTIVAȚIA ȘCOLARĂ..... 600
Monica VLAD
ROLUL EMOȚIILOR ÎN ÎNVĂȚARE 605
Aurelia CIMBRICIUC
PROIECTUL ȘI PORTOFOLIUL METODE DE PREDARE – ÎNVĂȚARE-EVALUARE ÎN CADRUL ORELOR EDUCAȚIA TEHNOLOGICĂ 610

Tatiana BRAGARENCO, Tatiana BLAGA
APRECIEREA NIVELULUI DE DEZVOLTARE A PREMISELOR SCRISULUI LA PREȘCOLARII CU DISLALIE 616
Ala BRUMA
STILUL EDUCATIV PARENTAL LA COPIII DE VÂRSTA PREȘCOLARĂ 623

SOCIOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂLĂ

Stela MILICENCO
INTERCONEXIUNI TEORETICE ȘI APLICATIVE ÎN EVALUAREA CALITĂȚII VIEȚII 629
Tatiana FOCȘA, Elena MACARI
EVALUAREA EFICIENȚEI MĂSURILOR DE PROTECȚIE SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: STUDIU DE CAZ 635
Ana SACARA
UNELE REFLECȚII PRIVIND CONDIȚIILE DE PENSIONARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA 642
Cristina COROBAN
ABORDĂRI CONCEPTUALE ALE FAMILIILOR CU COPII ÎN SITUAȚII DE RISC ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ 649
Tatiana SPĂTARU
ABORDAREA MULTISISTEMICĂ A REZILIENȚEI SOCIALE..... 656
Victor MOCANU, Ion MOCANU
REZILIENȚA SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ANALIZĂ CALITATIVĂ ..663
Sergiu OCERETNÎI
PRACTICI ÎN REGLEMENTAREA SUPERVIZĂRII ON ASISTENȚA SOCIALĂ: ANALIZĂ COMPARATIVĂ 670
Simion Dănuț SIMION, Liliana CHIFANE
CALITATEA SERVICIILOR SOCIALE PRIN PRISMA COMUNICĂRII ȘI COOPERĂRII BENEFICIAR ASISTENT SOCIAL 679
Veaceslav BOTEA
SERVICIILE SOCIALE PRESTATE DE BISERICA ORTODOXĂ ÎN CONLUCRARE CU INSTITUȚIILE STATULUI 686
Diana-Mihaela MALINCHE
DISABILITY, A DETERMINING CONDITION OF POVERTY..... 690
Natalia POPOV
PROVOCĂRILE ANGAJĂRII ASISTATE PE PIAȚA LIBERĂ A MUNCII PENTRU PERSOANELE CU DIZABILITĂȚI..... 695
Aliona ONOFREI
VULNERABILITATEA FEMEILOR UCRAINENE REFUGIATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA: CONSTATĂRI ȘI PERSPECTIVE 702

Oxana ISAC
ASPECTE SOCIO-JURIDICE ALE SUICIDULUI CA FORMĂ PARTICULARĂ A VIOLENȚEI 709

EDUCAȚIE FIZICĂ – ÎNTRE TRADIȚIONAL ȘI MODERN

Daria LEVIȚCHI, Sergiu MOȚOC
STUDII INDEPENDENTE ALE STUDENȚILOR INSTITUȚIILOR DE ÎNVĂȚĂMÂNT SUPERIOR ÎN STRUCTURA CURSULUI „EDUCAȚIE FIZICĂ”.715
Valeriu RĂILEANU
ANTRENAMENTUL FUNCȚIONAL - PARTE ESENȚIALĂ A PREGĂTIRII JUCĂTORILOR DE FOTBAL 724
Natalia REABOI
FORMAREA CAPACITĂȚILOR PSIHOMOTRICE ÎN GIMNASTICA RITMICĂ 731
Serghei SÎRGHI
STRATEGIA TACTICĂ A ARUNCĂRILOR DE LA MARGINE ȘI A LOVITURILOR DE COLȚ - UTILIZAREA LOR ÎN JOCUL DE FOTBAL 739
Vasile TĂBÎRȚA
CARACTERISTICA ȘI METODICA INSTRUIRII DRIBLINGULUI ÎN JOCUL DE BASCHET LA ETAPA DE INIȚIERE..... 746
Marian UDROIU, Nicolae BRAGARENCO
ÎNSUȘIREA ACȚIUNILOR TEHNICO-TACTICE ALE JOCULUI DE RUGBY ÎN CADRUL LECȚIILOR DE EDUCAȚIE FIZICĂ DE ELEVII DIN LICEU 752
Руслан ВЕРЕЖАН, Александр ТУЧИН
ИССЛЕДОВАНИЯ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ОРГАНИЗМА ГАНДБОЛИСТОВ, ВЫСОКОЙ СПОРТИВНОЙ КВАЛИФИКАЦИИ, В СОРЕВНОВАТЕЛЬНОМ ПЕРИОДЕ, ОБУСЛОВЛЕННЫЕ ИГРОВЫМ АМПЛУА И ПОЛОМ..... 759
Геннадий ГЕРМАНОВ, Ирина САБИРОВА, Александр ГОРАЩЕНКО, Елена МОКРОУСОВА
МЕТАПРЕДМЕТНЫЙ ПОДХОД В ИЗУЧЕНИИ ПРИНЦИПОВ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ НА ОСНОВЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО УЧЕНИЯ О РАЗВИТИИ СПОСОБНОСТЕЙ..... 766

Conferinţa ştiinţifică naţională cu participare internaţională

„INTEGRARE PRIN CERCETARE ŞI INOVARE”

dedicată Zilei Internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare,

7-8 noiembrie 2024

Științe sociale

Asistență computerizată – *Maria Bondari*

Bun de tipar 24.10.2024. Formatul 70x100 $^{1}/_{12}$.
Coli de tipar 60,0. Coli editoriale 55,0.
Comanda 32sp/2024.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009
e-mail: *editura@usm.md*